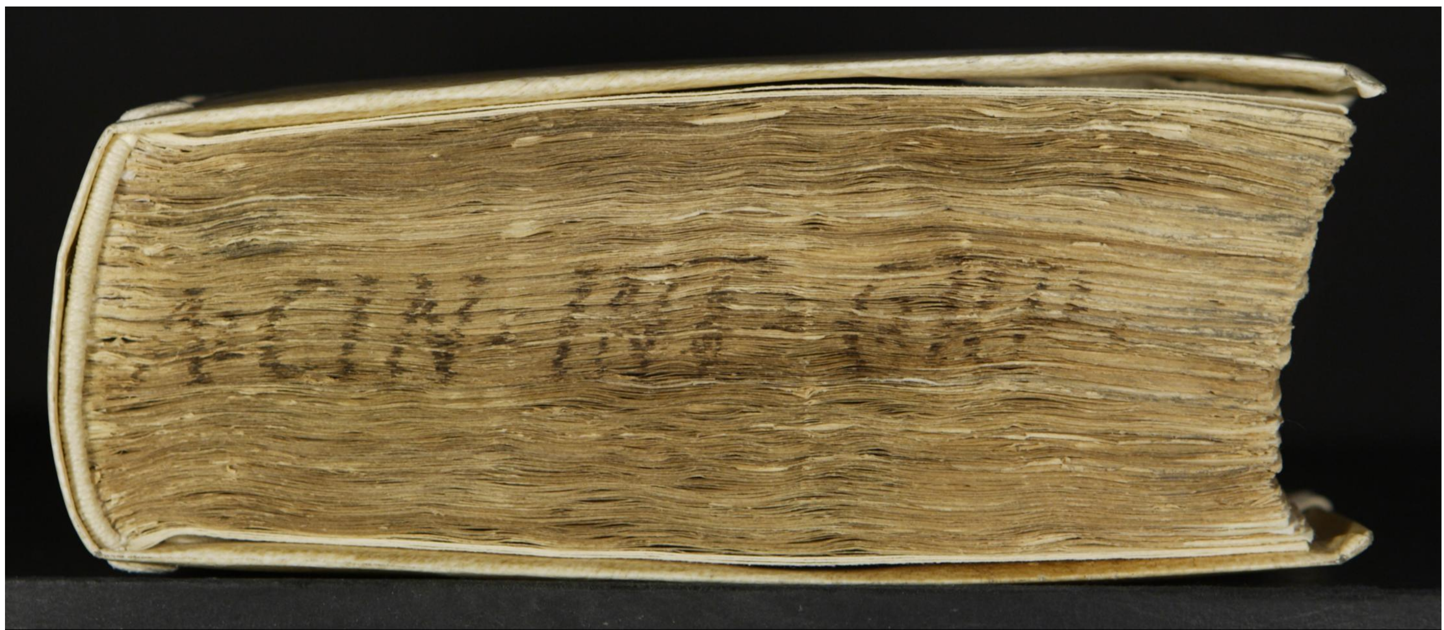

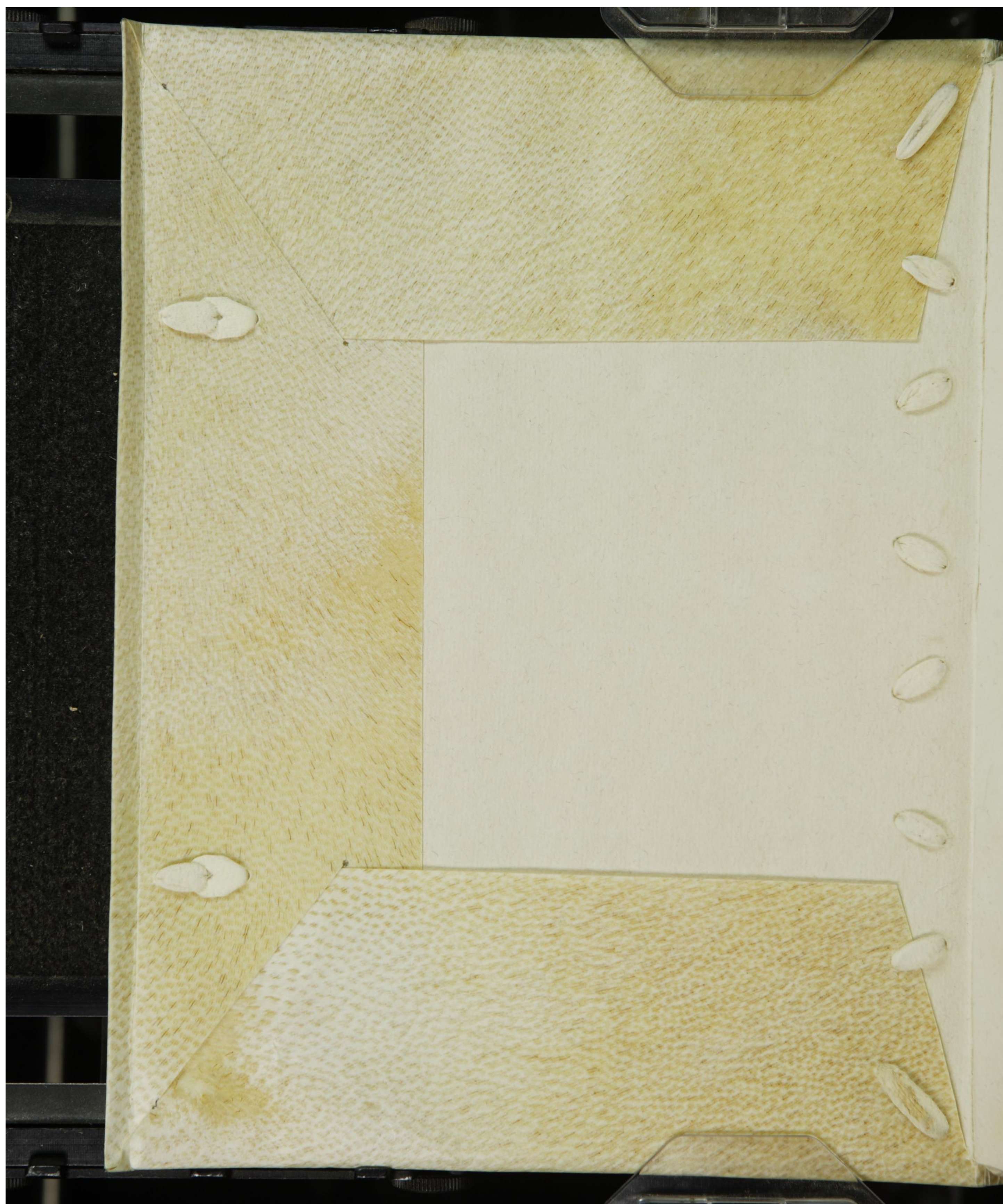

1
6
395

PLATONIS CVM ARISTOTELE IN VNIVERSA PHILOSOPHIA, COMPARATIO.

Quæ hoc Commentario, in Alcinoi Institutionem ad eiusdem Platonis doctrinam, explicatur.

AVTHORE IAC. CARPENTARIO, Claromontano Bellouaco.

AD ILLVSTRISSIMVM GALLIÆ CARDINALEM & Principem, Carolum Lotharingum.

PARISIIS,

Ex officina Iacobi du Puys, è regione Collegij Cameracensis, sub signo Samaritanæ.

1573.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Extraict du Priuilege.

PAR lettres de Priuilege donnees à Amboyſe le deuxieme iour de Ianuier 1572. eſt permis à Iaques du Puys, Marchant, Libraire Iuré de noſtre Vniuerſité de Paris, imprimer, ou faire imprimer en tel lieu que bon luy ſemblera, tous les liures de Maiſtre Iaques Charpẽtier noſtre Profeſſeur, & Docteur en Medecine en noſtre ſuſdicte ville, & defenſes à tous Libraires & Imprimeurs de noſtre Royaume, de n'imprimer, ny faire imprimer, vendre, ny diſtribuer autres que ceux que ledict du Puys aura imprimé, ou faict imprimer, durãt le temps & eſpace de ſix ans, à conter du date que leſdicts liures ſeront acheuez d'imprimer, ſur peine de confiſcation, & d'amende arbitraire, dommages & intereſtz de l'expoſant, comme plus à plain apert & eſt declaré par leſdictes lettres. Signé.

DE VABRES.

ILLVSTRISS. GALLIAE CARDINALI ET PRINCIPI, CAROLO LOTARINGO, Mecœnati suo.

Iac. Carpentarius. S.

MEMINISTI, Cardinalis & Princeps illustriss. cùm ante annos sex tibi in vrbem redeunti, pauci collegæ (vix verò plures in vetere disciplina apertè permanserant) de Regiorum Professorum gymnasio, cuius clauum tenes, ad Sandionisium tuum gratulandi causa conuenissemus, & de vniuersæ rei literariæ calamitate, de aliorum collegarum, quos nihil necesse est nominari, studïo nouandi pauca tecum essemus loquuti, atque in illis penè iam in extremam desperationem adducti, tantum habere videremur quod lugeremus, tum te non tam fortasse spem vultu simulantem, quàm altum dolorem corde prementem, nos vt rerum meliorum aliqua expectatione confirmares, in hanc sententiam esse affatum? In tenella Regis nostri ætate omnem fortunam ferendo superandam esse: sperandúmque si hic, Dei gratia, adolesceret, futurum aliquando vt cœlum quod tum in vniuersa Gallia densissimis nubibus tegebatur, iisdem discussis, clarissimo suo Sole nos suauissimè recrearet. O fœlix faustúmque & vno verbo summa omnia complectar, te dignum augurium. Iam verò Regis nostri Christianissimi ætate solùm ineunte, atque in hac pietate incredibili iustitiam excitante, Lucetiana aurora nubes illæ discussæ sunt, Cardinalis & Princeps illustris. clarissimus Sol, idémque suauissimus Galliæ illuxit, & quanquam superiore mense Augusto, talis tamen,

Qualis vbi hybernam Lyciam, Xanthíque fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo.

In quo vt erit posthac Carolo nostro Regi apud omnes bonos, Christianæ sacræque maiestatis augustum perpetuúmque monumentum: sic tuorum summa gloria. Quos vt Regi in dẽsissimis illis nubibus maxima fide semper adfuisse certum est, sic profectò æquissimum eosdem, renato clarissimo isto Sole, inter cæteros imprimis recreari. Imò verò Dei Opt. Regísque beneficio iam ita recreati sunt, vt vix quicquam sit quod ad amplissimæ tuæ familiæ fœlicitatem accedere posse videatur. Quid ergo restat quod tibi ex Italia ad nos redeunti, summis quidem laudibus ornato, sed in hac noua luce, de restituta religione multò magis gestienti, hodierno die precemur? Olim, Diagoræ qui vno die tres filios victores Olympiæ viderat, quendam qui eiusdem fortunę spectator extiterat, dixisse ferunt, Morere Diagora: iam enim in cœlum ascendes. Ego verò in quantauis nominis tui celebritate, tuæque familiæ amplitudine, qua vix vlla maior humanitus contingere posse videtur, non dicam te satis regno nobísque vixisse, nisi prius in hac vniuersi schola, vniuersam rem literariam composueris. Quam si in suam integritatẽ restitueris, regni religionísque seminarium eadem opera valde excolùeris. Quo vt neglecto, hactenus in nauigando maximè laborauimus: sic sedulò & gnauiter repurgato, posthac in omnibus regni partibus & ordinibus secũdiore nauigatione fruemur. Hãc curam, mihi crede, Mecœnas optime, bonorũ omniũ iudicio debes literis quæ te exornant, ipsíque Academiæ quæ te aluit & instituit. Cuius ruina iam in promptu est, nisi breui tua manu sustineatur. Ad eam verò iampridem expetitam, vt commodiore occasione te inuitare possemus, Philosophicum opus hoc pro vniuerso Philosophorum ordine, qui eãdem imprimis expetit, tibi vouimus & consecrauimus. Quod si qua soles omnia, humanitate exceperis, huiúsque voti nos cõpotes reddideris, simul quoque vniuersam Academiam fœlicissimo optatissimóque tuo reditu beaueris. Quæ hoc beneficio ad alia penè infinita accedente, de tuis tuorúmque laudibus nunquam conticescet, Bene vale. Datum ex vrbe, Idib. Ianuar. Anno 1573.

III

FRANCISCI BRIGARDI ORBACENSIS, DOCTORIS ET REGII MEDICI,
In operis commendationem, Carmen.

Si quodcúmque ferax tam vasto terra theatro
Protulit, atque caui cingitur arce poli:
Aeria si quod volitat regione, beatas
Si qua tenent sedes numina, nosse cupis:
Hæc Carpentari patulo tria suggerit ore
Pagina, ne quæras qua satiere magis.
Hinc rerum causas cœlíque solíque recessus,
Hinc superum disces mystica sacra deûm:
Dum veneranda duo sophiæ quæ lumina monstrant
Aestiua hinc referes lucidiora die.
Peruiáque agnosces fuerant quæ deuia, noctem
Dum rutilo pellet lumine clara dies.
Purpureos igitur flores, hæc lilia lector
Collige & his nodos soluere disce, Vale.

AD CARPENTARIVM MEDICVM doctorem & Regium professorem, In Alcinoi Epitomen, & eiusdem explicationem.

Maximus ille Plato libris comprenderat amplis
Naturam, mores, oppida, sacra, Deum.
Hæc tamen angustis constrinxerat omnia chartis
Alcinous, magni parua figura viri.
Sed tu quódque Plato, simul interprésque Platonis,
O Carpentari perficis Alcinous.
Qui quod ab Alcinoo strictum est arctante Platonem,
Strictius & cohibes, fundis & explicitum.
Scilicet eiusdem est vel multis dicere multa
Vt Plato: vel paucis plurima, vt Alcinous.

Io. Auratus Poëta Regius.

LEODEGARIVS A QVERCV SVO COLLEGAE Iacobo Carpentario Lectori Regio. S.

Scipio rescindi vetuit Carthaginis arces,
Ne sine coticula Roma maneret hebes.
Sic ego nolueram vt nuper raperetur in vndas
Thessalus (etsi illo dignus erat tumulo)
Ne tibi, dum sophiæ stadium percurris anhelus,
Deficeret calcar quo stimulere magis.
Huius at interitu terris, vndísque cupito
Plus solito ad sophiam mens tua acuta redit.
O igitur citius Neptuni regna subisset
Thessalus, vt citius nando tulisset opem.

Vale.

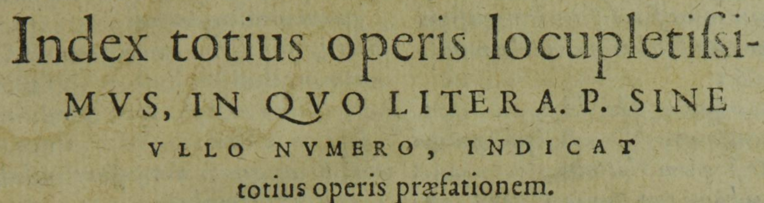
ΕΙΣ Ι. ΚΑΡΠΕΝΤΑ'ΡΙΟΝ ΤΟ`Ν
Αλκινόου φιλοσόφου Πλατωνικοῦ ἐξηγητήν.

Ατθίδος εὐγλώσσου θεῖον στόμα, κεῖνος ὁ κύκνος
    Εκ κόλπου κατ' ὄναρ Σωκράτεος πτάμενος,
Ες νοερὰς φύσιας καὶ ἐς οὐρανὸν ὄμμα τιταίνων,
    Εισέβλεψε θεοῦ φέγγος ἐπουράνιον.
Μωσαϊκὸν Σαμίῳ κεράσας κρητῆρι τὸ νᾶμα,
    Σωκρατικὴν σοφίην τεύξατο θειοτέρην.
Ει δὲ μακρὸς δοκέει καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
    Καὶ τρηχὺς κρημνὸς δυσκολίην παρέχει·
Ευθὺς ὁδηγήσει σ' ἱερὸν μύθος Αλκινόοιο,
    Κύρια τοῦδ' ἀνδρὸς δόγματα συνθέμενος.
Αὐτὰρ ὁ Καρπεντάριος (οὗ κλέος οὐρανὸν ἵκει)
    Τ' οὐλλιπὲς Αλκινόου εἰς ὅλον ἠράνισε.
Μῆτιν Αριστοτέλους καὶ θεῖα νοητὰ Πλάτωνος,
    Δήνεα θ' Ιπποκράτους συμπαραβαλλόμενος.
Τρηχέα λειήνας, λαμπρύνας πάντα σκοτεινά,
    Αρμονίην σοφίης ἐξετέλεσσεν ὅλης.

Ν. Γουλ. Αυρ. Γαμβ.

IDEM EX GRÆCO LATINE expreſſum.

Atticus ille lepos, altiſsimus ille ſophorum
E gremio volitans Socratis albus olor
In cælum superóſque deos ſua lumina figens,
Intuitus lumen quod ſuper aſtra micat.
Moſaicum ſamio miſcens cratere liquorem
Auguſtam ſophiam Socratis ipſe dedit.
Quod ſi longa via eſt atque ardua quæ petit illam,
Si præceps ſummo vertice terret iter.
Alcinous facilis, recto te tramite ducet,
Qui bene compegit dogmata lecta viri.
Carpentarius hinc, fama ſuper æthera notus,
Defectum Alcinoi ſupplet & auget opus
Lumen Ariſtotelis, diuináque ſenſa Platonis,
Et mentem Hippocratis comparat atque docet.
Aſpera complanans, obſcuris dans quoque lucem,
Expleuit ſophiæ totius harmoniam.

Index totius operis locupletissimus, in quo litera P. sine ullo numero, indicat totius operis præfationem.

In reliquis, prior numerus, paginam, posterior operis partem priorem vel posteriorem indicat.

A

A

B

XII

demōstrati

XV

Lactantio

L

M

N

O

P

Q

R

V

XXVIII

Z

FINIS.

PRAEFATIO IN COMPARATIONEM ARISTOTELIS CVM PLATONE.

QVÆ IN TRIBVS PHILOSOPHIÆ partibus, explicatur commentario in Alcinoi institutionem ad doctrinam Platonis.

PER IACOBVM CARPENTARIVM, CLAROMONTANVM BELLOVACVM.

AGNVM opus & arduum, Candide lector, conamur hoc tempore, cum in eam comparationem incumbimus in qua non Æſerninus cum Pacidiano, verum Ariſtoteles, non ſpurcus homo (ſicut de Æſernino ait Lucilius) ſed doctus & acer, cum Platone componitur, philoſopho optimo longe poſt homines natos. Nec enim in vniuerſa philoſophia horum ſcriptis vlla ætas quicquam vidit perfectius. Vt in ea quanquam mihi nihil difficile eſſe poſſit tua ſtudia amanti, longe tamen promptior ſit experiundi voluntas, quam ſpes perficiundi. Preſertim cum vetera memoria repetens animaduertã neminem in philoſophis nomen ſuũ olim eſſe profeſſum, qui non idem in huius comparationis explicatione, ſuam induſtriam poſteritati probari voluerit & quod ea eſſet aſſequutus, quaſi Mineruam Phidiæ in arce ponere. Atque de noſtris nonnullos audiam qui ſe in hoc ſtudij genere digito cœlum putant contingere, in eodem argumento multarum vigiliarum opus iampridem meditari: cum quo ſi quando hoc noſtrum conferatur.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Quare cum de eo mecum cogitarem & ante annos ſeptẽ in Alcinoi publica interpretatione, ductis huius conatus rudibus lineis, quod animo conceperam meis confidenter ſatis indicaſſem, amicè

nonnulli & hi fortaſſe qui in rebus meis plus ſapiunt quam egomet mihi, ſic obiurgabant, nunquam ne cogitabis, in quem ordinem veneris?aut quam Spartam, vt aiunt,in hac vniuerſi ſchola ſis nactus? Siccine ad has tuas philoſophorum delicias (ſic enim ego ipſe aliorum ſpinas ſoleo appellare) adhereſces, vt de reliquo vitæ curſu in ſtudiis, ciuium tuorum opinione grauioribus, conſtituendo, nunquam cogites? Addebant etiam alij híque nonnihil meo genio indulgentes, ſi in philoſophia non modo conſeneſcere, ſed mori certum ſit, in hac alia eſſe permulta quæ & argumenti nouitate placere poſſent magis & minore cum labore nobis gloriam parare. Hæc enim, vt illi aiebant, non modo abunde tractata ſunt à veteribus philoſophis, ſed à recentioribus quibuſdam magnificis pollicitationibus occupata. Cum illis autem paria facere nemo noſtrum fortaſſe poſſit: & vt in iis fœlicius nobis omnia ſuccedant quam ſperare audeamus, at certe Theſſalicæ turbæ & neſcio cui Logodædalo, qui ſe huic addixit, iſtud erit inuidioſum. Qui quia vt in philoſophia aliqui eſſe videantur, idem genus argumenti ſe delegiſſe dictitant, nihil putabunt in eo nobis eſſe relictum. Sed mihi crede, Candide lector, iſtiuſmodi rationibus ſic afficiebar vt idē in me ſentirem quod his accidere ſolet qui de eo deliberare ſe fingunt, quod iam cupidiſſimè ſunt amplexi. Vt enim ſe ab iis inuitari putant quæ aliis maxime aduerſa videntur: ita quibus hi me à preclariſſimo opere reuocare conabantur, iiſdem commouebar magis, atque adeo inflammabar vt hoc mihi iam curis aliis omnibus anteuertendum eſſe putarem: & illis conſultoribus fructuoſam fortaſſe magis, ſed hoc tempore minus gratam ſtudij formam præſcribentibus, iam illud reſpondere auderem.

Mihi ſic vſus eſt: tibi vt opus facto, face.

Quî enim his parere poſſemus qui omnino ab ea doctrina nos auocant cuius fœliciter inchoatum ſtudium coerceri reprimíue nullo modo poteſt? Siue enim veteris philoſophiæ cognitio in promptu eſt: non paranda nobis ea ſolum, ſed etiam fruenda. Siue hæc potius tantas difficultates habet, vt fruſtra ſperari videatur: eius inueſtigandæ modus nullus eſſe debet: & querendi defatigatio turpis eſt, cum id in ea queratur quod eſt pulcherrimum, & noſtra profeſſione digniſſimum. Nam ſi delectamur, cum iſta philoſophica meditamur, aut ſcribimus, quis eſt tam inuidus qui ab iis nos abducat? Sin laboramus, & aliorum ſtudia fortaſſe magis quam noſtra promouemus, quis eſt qui alienæ eíque tam liberali modum ſtatuat induſtriæ? Quanquam enim Terentianus Chremes non inhumanus eſt qui nouum vicinum non vult,

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.

(Non enim eum ab induſtria, ſed ab illiberali labore deterret) iſti tamen valde curioſi fore videntur, quos offendet hic noſter labor qui nobis minimè eſt iniucundus. Aliis autem ſatisfacere erit vt opinor, facilius: qui iſtum laborē inutilem fore cēſent, quod de hac con paratione permultorum ſcriptis abundemus, & ea à nonnullis adhuc expectemus, quibus, ſi præiudicatæ authoritati credendum eſt, nihil debeat in hoc genere eſſe perfectius. Ego quidem memineram ſcriptas à Proclo obſeruationes eorum in quibus Ariſtoteles Platoni contradicit in Timæo, quarum apud Io. Grammaticum in diſputatione de mundi æternitate frequentiſſima eſt mentio. Legeram quod Boëtius Commentario 2. in lib. Ariſt. de interpretatione, ſcripturum ſe de hac comparatione in omnibus philoſophiæ partibus pollicetur. In eadem videbam extare contrarias & grauibus odiis, ſicut prima fronte apparet, inflammatas Georgij Trapezuntij & Beſſarionis Cardinalis contentiones, in eiſque illum Ariſtoteli, hunc Platoni nimium tribuere. Itaque iuſto arbitrio inter eos locum eſſe exiſtimabam: quo in tanta ſententiarum diſſidentium varietate, neque ſecundum Ariſtotelem, neque ſecundum Platonem omnino iudicaretur. Mirabar à Io. Pico Mirandula in concluſionibus ita poſitum, nullum eſſe queſitum naturale, aut diuinum, in quo Ariſtoteles & Plato ſenſu & re non conueniant, quamuis verbis diſſentire videantur. Idemque audiebam aliquando eſſe conatum Franciſcum Cataneum Marſilij Ficini auditorem, cuius ſcripta de ea re ad nos non peruenerunt. Legeram etiam Symphoriani Camperij Medici Symphoniam Platonis cum Ariſtotele, Galeni cum Hippocrate. Incideram ante annos duodecim in ſermonem cum Paulo Scalichio, quem Io. Mirandulæ ſimium, meo iudicio, poſſis appellare: qui profitebatur nihil eſſe facilius quam in omnibus illos conciliare, ídque ſe minimo labore poſſe perficere. Audax negotium, dicerem impudens, niſi illius manibus parcendum eſſe putarem: aut niſi idem ab aliis permultis tentatum eſſe viderem. Sed cum ille tum certis rationibus inter nos nomen ſuum occultaret, nec eius conſuetudine diutius frui potuiſſem: quid in eo viua voce effecturus eſſet, facile poſtea intellexi ex ea, quam paulo quidem ante ediderat, ſed tamen adhuc in noſtras manus non venerat, Encyclopedia. In qua inter illos diſſidij cauſam potius explicare conatur, quam quod tum pollicebatur, perficere. Cum vero etiam penè eodem tempore extare cœpiſſet Sebaſtiani Foxij liber de conſenſione Platonis & Ariſto. in ea philoſophiæ parte quæ de natura eſt, in eo facile coniicere potui quam eſſet grata philoſophiæ ſtudioſis huius comparationis explicatio. Quòd omnes

librum illum arriperent quaſi diuturnam ſitim explere cupientes, eúmque laudibus in cœlum efferrent: minimè quidem repugnante me, ſed hoc potius admirante, quod in pleríſque neque Platonis, neque Ariſtotelis ſententiam eſſet aſſequutus. Omitto Georgij Acanthij libros tres de Platonis doctrina: aut Bernardini Donati libellũ de Platonicæ & Ariſtotelicæ philoſophiæ differentia. Quo quanquam in pauciſſimis capitibus illorum cõparationem explicet, tantã tamen apud noſtros iactationem habet, vt iam multorum hominũ commendatione ornatus, cum maximis ſcriptoribus certare poſſe videatur. Cur igitur mihi non liceat in eo ingenij vires periclitari quod ſentio omnibus ſemper fuiſſe gratiſſimum, & eſſe cognitione digniſſimum? In quo vt nihil amplius conſequar quam vt prodam vel in aggrediendo meã confidentiam, vel in abditis quæſtionibus explicandis craſſam ignorantiam: at hoc certe rei literariæ maximum adiumentum afferet, quod qui hac in parte philoſophiam à nobis contaminatam dolebunt, meliora conabuntur: & ea cum philoſophiæ ſtudioſis communicabunt, quibus eadem opera noſtris fortaſſe tenebras offundent, Ariſtoteli & Platoni clariſſimam lucem afferent. Sic enim mihi vel perire certũ eſt dum modo rei literariæ proſim: imo nulla poterit in eo videri mei nominis offenſio, quod erit cum ſolida aliorum laude & publica vtilitate coniunctum. Ergo quoniam id iam facere certum eſt, dicam primum de huius comparationis neceſſitate: deinde de Platonis & Ariſtotelis in Philoſophando conſuetudine: vt intelligatur quo modo hic in magiſtrum fuerit animatus: poſtremo de iis quæ Alcinoo, quem nunc habemus in manibus, ſunt propria. Comparationis vero neceſſitas facile ab eo intelligetur qui animaduertet in ſingulis philoſophiæ partibus explicandis Ariſtotelem ſic in Platonem eſſe affectũ, vt cum eo tanquam cum hoſte, de doctrinæ philoſophicæ imperio certare videatur. In quo dici non poteſt quam frequenter eius rei ignoratione, in illo interpretando aberremus, aut in earum diſputationum, quas contra alios ſolet inſtituere, conſiliis exquirendis cæcutiamus. Cum alij nimium intelligendo nihil intelligant & in pleriſque Platonem exagitari arbitrentur, in quibus de illo Ariſtoteles nihil cogitat: aut etiam eius doctrinam omnino amplexatur: vel certe perpaucis mutatis pro ſua venditat. Vis, vt hoc amplius intelligatur, potiſſima philoſophiæ capita breuiter percurramus & in illis Ariſtotelis diſtributionem ſeruemus? Omitto quod à Porphirio de vniuerſis queſtiones tres initio poſitæ, quæ Theſſalo de hac comparatione multarum vigiliarum opus iam multos annos meditanti, & in Platone multũ exercitato, ſcilicet: pueriles eſſe videntur, nobiliſſimæ inter

illos controuersiæ de ideis summam continent, quæ à nobis postea pluribus explicabitur. Nunc de Aristotele tantum dicam. In cuius Categoriis cum substantia in primam & secundam distribuitur, eáque quæ in aspectum cadit, prima dicitur & esse maxime propriè ac pręcipuè, hoc loquendi genere, quemadmodum & capite.lib.12.Metaph. Platonis sententia de comparatione idearum cum rebus singulis, meo quidem iudicio, reprehenditur. In qua ille ideas non modo maxime, sed solas esse dicere solet: singula vero ne esse quidem, quia in perpetua mutatione versantur. Idem sequutus in postrema substantiæ proprietate, dixisse videtur contra Heraclitum, substantiam eandem numero permanere quando vicissim contraria recipit: in eoque corporeæ potius quam eius quæ intelligentia percipitur, rationem habuisse. Quum Plato contra, in philosophando intelligẽtiæ omnia, sensui nihil tribuat & Heracliti opinionem approbans, ad ponendas ideas impellatur, vt Aristoteles docet cap.6.lib.1. Metaph. Atque cum ille in Parmenide duas tantum simplicis motus species esse velit, vnam qua res loco mouentur, alteram qua suis affectionibus commutantur, reliquas vero ortum scilicet, interitum, accretionem & decretionem, mixtas esse & semper habere aliquam commutationem adiunctam (in quo etiam eius sententiam laudat Galenus capite.1.lib.1. de naturalibus facultatibus) Aristoteles contra, in iis quæ Categorias sequuntur, quadratum circumposita regula crescere ait, neque tamen commutari. Hoc autem quam recte Platoni opponat, isto loco non disputo, sed aliquando fortasse in eo opere exquiretur in quo pręcipuorum capitum quæ ad communem disserendi artem pertinent, explicationem meditamur. Pretermitto quod in relatorum priore descriptione interpretes arbitrantur Platonem exagitari. Quoniam nec illi Platonis locum indicant: nec ipse satis video quid in ea quęstione inter Platonem & Aristotelem possit interesse. Iam vt ad librum de interpretatione veniamus, quis de iis quorum scripta aliqua in illum extant, non obseruat in nominis & verbi definitionibus hunc Platoni esse contrarium, quod hæc ille ex hominis placito & arbitrio, Plato vero natura significare velit? Atqui si rectè iudicamus, de eo potius inter illos summa est consensio: quæ suo loco hoc nostro commentario postea explicabitur. Sed illud iidem interpretes non obseruant, Aristoteli orationis genera multa esse quæ neque verum neque falsum significant: Platonẽ vero lib. 2. de Rep. & 3. itemque in Sophista, duas tantum eius species facere, vnam veram, alteram falsam. Alia quoque permulta sunt quæ si tum in posterioribus Parmenidis suppositionibus, tum in Sophista considerentur paulo attentius, ad Arist. illustrandum magnum

afferent adiumentum. Topicæ artis pauca fortasse præcepta sunt quæ aut Platoni contraria, aut ex eo deriuata videri possint. At locorum exempla penè infinita, in quibus Platonem rarissimè sequitur, frequentissimè vero exagitat. Quæ quia quibus ex fontibus deducta sint, ignoramus, ea interpretãdo contaminamus: atque eo abuti cogimur quod iam in Peripateticorum schola tritum est, exemplorum veritatem in ipsis pręceptis non esse exquirendam. In Analytica arte, demonstrationis philosophicę, à populari argumentatione distinctio apud Platonẽ extat in Menone: vbi agitur de statuis Dędali volitãtibus. Omninóq; distinctio duplicis Methodi, exactę scilicet & popularis, ab eodem expressa cũ aliis locis multis tum maximè in Timæo: cum eam pro natura rerum quæ in sermonem incidunt, docet esse variandam. Et cum vterque ea quæ opinione comprehenduntur, distinguat ab iis quæ in scientiam cadunt: hoc tamen differunt quod Plato illa suaptæ natura & reipsa ita distincta esse vult, vt scientia idearum sit, opinio eorum quæ pertinent ad res singulas in sensum cadentes. Aristoteles autem eorundem vniuersalium scientiam & opinionem esse docet cap. 26. lib. 1. Analyt. post. Sed ita tamen vt pro varietate mediorum per quæ eiusmodi cognitio duplex comparatur, hanc ab illa velit esse distinctam. In eadem etiam arte cum pars ea quæ de demonstrando est, ducit initium ex eo in quo agitur de doctrina & disciplina nostra ex aliqua antecedente cognitione parta, hoc ad ambiguitatem Menonis pertinet, & ad euertendam recordationem superioris vitæ, quam Socrates apud Platonem inducit, vt illam explicet. Quanquam haud scio an ei ambiguitati Aristoteles illo loco omnino satisfaciat. In ipsa vero Physiologia non erit facile exitum reperire, si vel indicare tantum volumus omnia in quibus Aristoteles sine hac comparatione non potest intelligi, vel ea in quibus ille Platonem interpretari, aut illustrare videtur: longe verò plura in quibus eidem studiosè aduersatur. Nam in numero primorum principiorum inter se consentiunt (si quidem vterque tria ponit) sed in illo, iis maximè differunt: quod Plato priuationem à materia non distinguit, in qua Aristoteles inuentum suum multis verbis cõmendat lib. 1. Physic. De forma omnino contrariæ illorum sententiæ esse videntur. Exemplarem enim, quam Plato ideam appellat & vnius principij rationem habere vult, Aristoteles quibus potest rationibus labefactare conatur: eámque solam quæ in rebus singulis est & cum materia communicat, in principiis numerat: quam Plato quidẽ agnoscit, sed principij vim habere negat. Atque cum Aristoteli illa interior sit & prima summáque rei cuiusque naturalis perfectio: eadem Platoni secunda tantum est & inchoata. Quia ipsius ideæ est i-

mago,in materia fluente adumbrata. Plato diuinus, opificem rerum omnium deum, primam efficientem causam externā, in primis principiis statuit. Aristoteles naturæ genius, ea tantùm pro efficientibus, in principiis physicis retinet, quæ in ipsis rebus sunt & in iis alterius naturæ, id est formæ, rationem obtinent. In materia magis consentire videntur. Sed hoc in Platone Aristoteles improbat, quod in illa formarum omnium absentiam & ad has excipiendas potestatem non satis explicet: quódque eum locum & receptaculum formarum appellet. Hoc vero quanquam Aristoteles parum candidè exagitet, quasi sine similitudine dictum, illud tamen acutè, quod eam non tam formas continere ait, quam ipsis formis contineri. Denique circa quęstionem de principiis eo etiam differunt, quod in materia prima nullas formas Aristo. inesse vult, sed absolutam quandam ad eas excipiendas potestatem: in eóque alios multis locis reprehendit, qui in illa ponunt rerum omnium confusas formas, quas in ortu volunt esse distinctas & in eum ordinem adductas quem nunc in vniuersitate obtinent. Quæ Platonis est in Timæo non obscura sententia. Adde etiam in primorum principiorum contrarietate hunc ab illo notari, quod solus inter veteres philosophos eam materiæ tribuat, magnóque & paruo exprimat: Quorum tamen vtrunque cum maxima probabilitate ab illo videtur esse positum. Quis vero in Arist. aut Platone interpretando, horum omnium obseruationem iucundissimam non sentiat? Neque de corporibus quæ ex illis principiis oriuntur & constant, minor est inter illos dissensio. Nam Aristoteles pręter nota elementa quatuor, vult quintum esse corpus simplex cœleste cap.2.lib.1. de Cœlo, hócque simplici motu in orbem ferri, quod astreum elementum nominat cap.3. lib.2. de animalium ortu. Platoni autem idem ex quatuor simplicium corporum purioribus portionibus mixtum esse videtur: sed in quo plus ignis sit (lucentis tamen non adurentis) quam reliquorum elementorum: ex quo etiam igneum ab eodem Platone appellatur. De duabus rationibus quibus Plato mundum vnicum esse confirmat, Aristoteles lib. 1. de Cœlo, eam quæ à forma ducitur, acutissimè videtur inuertere. Cum in altera, quæ ad materiam pertinet, eundem sequutus, statuat fieri non posse vt plures mundi sint. Quia in vniuerso hoc omnia, sicut ipsum nomen indicat, in se complexo, tota materia absumpta est, nec eius vlla pars relicta ex qua mundus alter potuerit exoriri. In quęstionibus aliis de mundi æternitate, aut de huius origine atque interitu: de eiusdem figura & elementorum quorū coagmentatione constat, vel de horum principiis quę in figurarum proprietate à Platone ponuntur: de natura grauium & leuium, itémque de distinctione diffe-

rentiarum ſitus, tam in vniuerſo, quam in varietate locorum ad quæ ipſa elementa ſuapte natura mouentur, permulta ſunt in quibus Ariſtotelis doctrinam nemo vnquam aſſequetur, niſi qui iſtam comparationem tam habet in promptu, quam quod familiare eſt vel maxime. In Meteoris pauciora ſunt in quibus Ariſtoteles à Platone adiutus videri poſſit: plura verò quę ſuo ingenio contra veteres magna probabilitate diſputat. Nam in comparatione meteororum quæ aqueæ naturæ in media regione oriuntur, cum iis quæ in ima exiſtunt, quod pluuiæ rorem, niui pruinam reſpondere ait, in eo aſſentitur magiſtro Platoni in Timæo. Quod autem circum terram negat quicquam grandini eſſe ſimile, eidem aduerſatur. Quoniam hic glaciem in ima regione vult eſſe quaſi quandam grandinem. In explicanda origine fluminum illius ſententiam in Phedone, nominatim exagitat ca.2. lib. 2. Meteor. Sicut & in diſputatione de cauſis ſalſi ſaporis in mari cap.3. At cap.14. lib.1. in ea viciſſitudine quam per multorum annorum circuitus in res naturales cadere ait huiuſque obſeruationem vnius hominis ætatem ſuperare, Platonem ad verbum ſequitur initio Timæi: vt & magna ex parte in metallorum natura explicanda, extrema pagina lib. 3. In poſteriore autem phyſiologiæ parte quæ ſpecialior eſt, quæque res animatas magis attingit, in quæſtionibus de Animo & rerum animatarum partibus ac affectionibus, cum permulta ſint obſeruatione digniſſima, ex huius comparationis perpetuitate penè ſunt omnia repetenda. Nam in quæſtione de animo Platonis ſententiam de numero ſe ipſum mouente, déque variis animi motibus lib. 4. de Rep. ille multis rationibus exagitat lib.1. de animo. Sicut & illud quod ex principiis rerum omnium idem animũ fabricatus eſt, vt docere poſſet quo modo per naturæ ſimilitudinem omnia cognoſceret. Atque cap.3. Pythagoreorum fabulam appellare audet eam opinionem quam in multis dialogis Plato laudauit de animis humanis noua corpora ingredientibus etiam ea quæ belluarum ſunt abiectiſſimarum. At in eo magiſtrum omnino ſequitur quod cum Socrate in Phedone in eos multis rationibus diſputat qui animam non aliam eſſe putant à corporis harmonia & eorum quibus hoc conſtat, apta temperatione. Amplius etiam de partibus animi earúmque ſedibus & de ſemine vtrum animatum ſit aut quomodo, nobiliſſima eſt inter eoſdem controuerſia, nec ea ſatis adhuc interpretum ſententiis definita. Sicut nec in his quæ de ſanguinis officina, de arteriarum, venarum & neruorum origine à medicis diſputari ſolent. In quibus Galenus cum aliis locis multis tum maximè libris de decretis Hipp. & Platonis, damnato Ariſtotele, confirmare conatur Platonem cum Hippocrate idem omnino ſentire. In quo

neſcio

nescio an huic debeam omnino assentiri. Neque verò illud pluribus explicabo quod tamen fortasse omniũ est maximum, ex eadem comparatione posse intelligi in quæstione de animi immortalitate Aristotelis rationem vnicam suo pondere cum iis certare posse quæ apud Platonem sunt variæ. Sed hoc vno verbo dicam quod sentio, sicut in philosophando omnino cæcutiunt qui hanc comparationem non obseruant: sic alios qui in ea cæteris acutiores sunt, facile videre quod est cognitione dignissimum & à nobis postea pluribus locis obseruatum, Aristotelem naturæ genium in Physicis diuino Platone tanto superiorem esse, quanto in Metaphysicis, eodem, meo quidem iudicio, inferior est. Neque verò in aliis quæ ad vitam & mores pertinent, minor est huius comparationis necessitas. Nam in constituendo fine bonorum, ideam quam Plato amplexatur, alter quibus potest rationibus reprehendit cap. 6. lib. 1. Ethic. Sed si liberè iudicandum est, in illis pleræque tam leues sunt, vt potius ideas confirmare quàm euertere videantur. Quis autem hoc intelliget nisi qui in eiusmodi comparatione maximè erit exercitatus! Rationem virtutis parandæ omnino esse in nostra potestate Aristo. velle videtur initio lib. 2. Quod apud Platonẽ Socrates improbauerat in Theage. Nos nostra voluntate peccare, sicut & recte agere, idem pluribus locis repetit. At peccatum esse voluntarium passim apud Platonem Socrates pernegat. Et tamen hæc quæ contradictionis quandam speciem præ se ferunt, sunt eiusmodi vt facile possint ab iis conciliari qui in vtriusque doctrina sunt versati. Socrates morum virtutes prudentiæ particulas esse arbitratur. Hoc Arist. improbat cap. vlt. lib. 6. Ethic. Toto vero lib. 10. illum in eo sequitur quod contemplationi & voluptati quam ille habet adiunctam, multum tribuit. Quod autem voluptatem motum esse idem arbitratur, illum in eo reprehendit. Neque in Oeconomicis & Politicis sententiarum inter illos minor est dissensio. Nam Platonem duobus locis reprehendit quod in Politico œconomicam disciplinam à politica differre dicat, non imperij specie, sed eorum tantum qui parent multitudine & paucitate. In quo tamen non modo tolerari potuit illius sententia, sed etiam ab eo laudabitur qui animaduertit in dialogo de Philosophia, omnium imperiorum communem rationem in duabus virtutibus poni: in prudentia, scilicet per quam cognoscitur quod rectum est, & iustitia, in qua inest constans & perpetua voluntas obseruandi, quod per prudentiam rectum esse cognoueris. Quisque hæc comparabit cum eo quod Aristoteles ipse scribit lib. 5. Ethic. de regula Lesbia, quæ re vna, diuersis operibus accommodata, ab iis magnam figuræ varietatem capit. Hæc enim non malè poni videtur in duabus

illis Platonicis virtutibus quibus instructus esse debet quicunque humanæ societati recte præesse vult: sed earundem officia variare pro varietate eorum quibus præest. Simile est quod cum non sine ratione Socrates in Mænone Gorgiam reprehendat, quòd virtutem diuidat pro varietate sexus, ætatis & conditionis: aliámque esse velit viri, aliam fœminæ, aliam pueri, aliam eius qui iam grauis ætate, aliam denique hominis liberi, aliam serui: & lib. 5. de Rep. idem constituat nullum inter eos qui ciuitatem custodiunt esse debere officium mulieris proprium, qua mulier est, aut viri, qua vir, sed æquè dispersas in animantibus vtrisque naturas, & omniumquidem operum natura compotem esse fœminam, omnium & virum, in omnibus tamen esse imbecilliorem fœminam: in priore repudiata Socratis sententia, Gorgiæ commentum Aristoteli placet cap.8.lib.1. Politic. Palam est, inquit, omnium quos diximus moralē esse virtutem, neque eandem esse mulieris & viri temperantiam, neque fortitudinem, neque iustitiam, vt Socrates existimabat. Alia fortitudo ad imperandum, alia ad subministrandum. Similis est in aliis differentia. Aperte videtur istud ab his qui particulatim diligentius virtutes inspiciunt. Qui verò in vniuerso genere loquuntur & inquiunt virtutem esse animum bene habere, aut agere rectè, aut tale quippiam, se ipsi decipiunt. Qui autem virtutes numerant, vt Gorgias, longè melius dicunt quam qui sic definiunt in vniuersum. In posteriore vero, cap.3. lib.2. Platonis similitudinem reprehendit, qua ex belluarum obseruatione vult efficere, in ciuitate eadem studia viros & mulieres decere. Longè vero plura sunt quæ in vtraque Reipub. forma à Platone descripta (eam dico quę in libris de legibus & alteram quæ Dialogis de Repub. instituitur) idem exagitat. In quibus vt Aristoteli cædant Platonici in iis quæ ad communionem bonorum, maximè vero vxorum & liberorum, pertinent (quanquam etiam in illis quædam habent quibus magistri sententiam tueri conantur) quis in horum Philosophorum comparatione exercitatus, in reliquis non videt esse permulta in quibus Aristoteles à Platone verbis magis dissideat quam sententia? aut etiam parum candidè magistri verba in rem alienam detorqueat? Quæ omnia cum ab annis quatuor & viginti in Aristotele interpretando obseruare cœpissem, & tentata sæpius pro ingenij facultate, illorum inter se comparatione, ad philosophiæ cognitionem explicationémque magnum adiumentum percepisse me ipse sentirem: in eáque cum antea Alcinoum haberem in manibus, nostram opellam non solum rudibus, sed aliquantum doctis, iucundissimam fuisse recordarer: faciendum putaui vt illa quasi acroamatica quæ tum inter docendum viua voce nostris

explicabantur, in lucem prodirent & externorũ iudicium subirent. Nimium confidenter, fortasse: sed non fit sine periculo facinus magnum & memorabile: atque par est omnes omnia experiri qui res magnas & magnopere expetendas concupiscunt. Sed de huius comparationis necessitate satis: nunc, vt erat propositum, de Platonis & Aristotelis in philosophando consuetudine tantum dicamus, quantum ad institutam comparationem intelligendam videtur esse necessarium. Existimauisse veteres, in philosophiæ studio Aegyptios omnium excellentissimos, græcos vero rudes, testis est Porphirius in libro de electisphilosophis, quem frequenter citat Theodoretus libris de curatione græcarum affectionũ. Via quæ ad deos perducit, inquit ille, ære mu nita est, arduáque eadẽ & asperrima, Cuius quidem calles quamplurimi barbari inuenerunt. At verò græci longius ab ea aberrarunt: & qui eam tenebant, tandẽ corruperunt demolitíq; sunt. Cuius inuentores Deus fuisse testatur Aegyptios, Phœnices, Chaldeos, Lydios & Hebræos. Idémque in epistola ad Anebonem Aegyptium, Auspicabor, inquit, meam erga te amicitiam ab ipsis diis, boníſque dæmonibus & à philosophicis rebus, quæ sunt diis dæmonibúſque cognatæ. De quibus sanè quamplurima dicta sunt, sed potius ex coniectura dicta, quæque habeant fidei solius principia. Atque paucis interiectis hæc idem subiicit. Apud nos magna quædã verborum est disceptatio, vt pote qui in boni coniecturam ex humanis rationibus ducamur. Quibus vero machinis quod melius est assequamur, semper nobis indagandum relinquitur. Quam de Aegyptiis & gręcis sententiam Plato confirmare videtur, primum his quæ ab Aegyptio sacerdote Soloni dicta commemorat initio Timęi. O Solo, Solo, dicebat ille sacerdos, vos gręci pueri semper estis, nec quisquam in græcia senex. Cur istud diceret percontante Solone, respondisse sacerdotem Plato ait, quia iuuenis vobis est animus: in quo nulla est ex vetustatis commemoratione prisca opinio: nulla cana scientia. Deinde etiam quod eodem dialogo, Aegyptiis vt antiquissimis sine ratione credendum esse ait: pręsertim cum de diis quæritur. Quia vt ipsi dicebant, diis geniti, parentes suos optime nouerant. Fieri autem non potest vt deorum filiis fides non habeatur: licet nec necessariis, nec verisimilibus rationibus eorum opinio confirmetur. Itaque illis credendum est, quasi lege addicti simus ea credere quæ ipsi tanquam sibi propria & domestica renunciare se testãtur. Quæ apud græcos de externis opinio, in philosophis peperisse videtur incredibile peregrinandi studium ad veritatis cognitionem, & in ipso Platone effecisse quod ait Theodoretus Cyrensis lib. 1. de curatione gręcarum affectionum, vt scilicet perlustrarit Aegyptum,

deinde Italiam & Siciliam: & vt in Aegypto non ab ipsis solum Aegyptiis, sed & ab Hebræis quoq; præceptoribus, veram Dei doctrinam magna ex parte perceperit. Quo nomine. D. Augustinus cap. 4. lib. 8. de Dei Ciuitate, in magna varietate philosophorum inter se & à Christianis dissidentium, arbitratur solos veteres Academicos, qui à Platone initium acceperunt, dignos esse cum quibus de veritate religionis disputet. Quod illi soli in ea aliquid videantur assequuti. Illam verò peregrinationem Plato fortasse instituit Anaxagoræ & Pythagoræ imitatione: quos idem Theodoretus lib. 2. ait, in Aegyptum esse profectos & cum Aegyptiorum Hebræorúmque sapientibus diu familiariter versatos. Eadémque opinione Pythagoram cum Iudæis sua studia cōmunicasse ex Erippo commemorat Origenes lib. 1. contra Celsum. Ferunt etiam, inquit, & pro indubitato affirmant Erippum in primo de legumlatoribus libro, memoriæ prodidisse Pythagoram suam philosophiam à Iudæis acceptam, ad græcos transtulisse & Hecatei cuiusdam historici de Iudæis librum extare, in quo & illud adiecit, sapientia tantopere Iudæorum gentem præstare, vt vel Herennius Philo in eo opere quod de Iudæis conscripsit, primo ambigat vtrum Hecatei historici illud sit opus nec ne: deinde si Hecatei sit, dicat non iniquum esse existimare hunc captum ea persuasione quæ apud Iudæos valet plurimum, in hæc descendisse. Idem de Apollonio Tyaneo, cuius vita à Philostrato descripta est, refert D. Hieronymus in epistola ad Paulinum. Intrauit Persas, inquit, pertransiuit Caucasum, Albanos, Schitas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetrauit: & ad extremum latissimo Physon amne transmisso, peruenit ad Brachmanas: vt Hiarcham in throno sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos de naturā, de motibus syderum ac dierum cursu docentem audiret. Inde per Elamitas, Babilonios Chaldeos Medos, Assirios, Parthos, Syros, Phænices, Arabes, Palestinos reuersus Alexandriam, perrexit Æthiopiā: vt Gymnosophistas & famosissimā solis mēsam videret in sabulo. Hoc etiā de nostro Platone testatur Xenophō Grylli filius, in iis quæ ad Socraticum scripsit Æschinem eidémque vitio vertit. Adamarunt, inquit, hi duo philosophi (Platonem autem & Aristippum intelligit) Ægyptum, monstrosam Pythagoræ sapientiā. Quos luxuriosos fuisse, nec satis stabiles sub Socratis disciplina amor ille Tyrannidis indicauit: próque frugali ac tenui victu, petitæ Syculæ dapes, ventri voracissimo congruentes. Ex quibus effectum est vt ille in Cratylo in quæstione de diis, Ægyptios, quos barbaros appellat, potius sequatur quam græcos. Mihi quidem, inquit, videntur primi illi homines in græcia solos eos esse Deos putasse, quos

nunc barbari plurimi opinantur Solem videlicet, Lunam, Terram, Stellas Cœlúmque ipsum. Videntes itaque hæc velut euntia motu quodam atque currentia de natura cursus illius quem videbant ab eoque quod est θεῖν id est currere, θεοὺς id est Deos, quasi θέοντας, nominauerunt. Quod de eodem Platone scribit quoque Eusebius cap. 3.lib. 9. de præparatione Euangelica: vbi ex Porphirio de antiquitate philosophiæ apud Ægyptios & Hebræos, hoc Apollinis oraculum commemorat.

Dura via illa nimis, æratis clausáque portis,
Quæ vitam nobis apperit, donátque beatam,
Nec vero verbis facile enarrarier vllis,
Exponíque queat, illo quo semita ducit
Quam primi ante omnes cœperunt tradere, pulchras
Qui Nili epotant lymphas: Phœnicibus inde,
Proximáque Assyriis ea cura. Sed inclyta longè
Gens Hebræa illam nouit notámque recepit.

Quare Numenius Pythagoreus, in philosophando Platonem non alium videri dixit quam Atticum quendam Mosem. Et Aristobulus Iudæus lib.1. ad Philometorã, Legem nostram, inquit, in multis Plato sequutus est. Aperte namque in multis diligenter examinasse singula videtur. Mosaica enim volumina ante Alexandrum & ante Persarum imperium, traducta fuerant. Vnde plurima, sicut & Pythagoras, ille accepit. In quam sententiam extat quoque epistola Marsilij Ficini.lib.8.Epistolarum de concordia Mosis & Platonis. Adiecerunt etiam nonnulli Platonem cum in Aegyptum profectus est, Hieremiæ auditorem fuisse: magno temporum errore, & in quo opinionem suam D. Hieronymus aliquando retractauit, vt intelligi potest ex cap.11.lib.8.de Dei ciuitate, & cap.4.lib.2.retractationũ. Alij eandem in multis doctrinæ consensionem cum religione nostra, in illo obseruãtes, dicere ausi sunt in hoc legendo Christum diligenter versatum & ex eodem permulta ad nos transtulisse. Quam sententiam in Celso Origenes reprehendit lib. 6. disputationis contra eundem institutæ. Ex quibus minimè mirũ videri debere, si de iis quæ ad nos pertinent, pleráq;, quę sunt vel maximè abdita, ille pro suis vsurpet: sed multis inuolucris tecta: aut si cum in illis nesciat fortassè quid aliena fide magis quam sua loquatur, diuinus tamen philosophus appelletur & paucis mutatis verbis atque sententiis Christianus fieri posse dicatur à D. Augustino libro de vera religione. Quamquam neque ei proprium est vt nesciens multa fundat persuasionis Christianæ quasi oracula, sed, vt Tertullianus scribit in Apologetico contra gentes, omnibus veteribus philosophis, poetis atque sophistis commune. At hæc certè philosophandi ratio fuit illi

imprimis familiaris & ab ea quam Aristoteles tenuit longè diuersa. quod, vt eodem loco D. Augustinus ait, suauius ad legendum, quam potentius ad persuadendum scribit, & quod nostris frequens est, quasi in Pythagoreorum schola versetur, pleráque pro sua authoritate, sine ratione rata esse vult. Aristoteles autem contra, in disserendo plus habet virium quam suauitatis: nec in philosophando quicquam recipit, quod non sit probatum & naturæ legibus confirmatū eiusdémque lumine illustratum. Ex quo, sicut antea diximus, naturæ genius à veteribus est appellatus. Quem quanquam Tertullianus in libro aduersus hæreticos, damnet, miserrimúmque appellet, quòd, vt ait, dialecticam instituerit artem struendi & destruēdi versipellem, in sententiis coactam, in coniecturis duram, in argumentis operariā contentionum, molestam etiam sibiipsi, omnia retractantem, ne quid omnino tractauerit: D. tamen Hieronimus Commentario in Ezechielem, eiusdem artis contra hæreses hanc vtilitatem commemorat: quod quicquid in sæculo est dogmatum peruersorum, quicquid ad terrenam scientiam pertinet & putatur esse robustum, hoc eiusmodi arte subuertatur, & instar incēdij in cineres fauillásque dissoluatur. Vt probetur nihili quod putatur esse fortissimum. Quibus rationibus hoc in philosophorum schola Aristoteles iampridem videtur consequutus, vt ab iis qui ad superiores disciplinas aspirant ad eásque sibi viam parāt, Platoni anteponatur. Præsertim ab iis quibus placere cepit: id est qui ad eius doctrinā tempus & diligentiam adhibentes, omnium partium œconomiam considerare & in sentētiis subtilitatem, in argumentis aculeos possunt perspicere: ea suauitate neglecta qua in aliorum scriptis delicatiora ingenia primo aspectu facile capiuntur. Nam vt incipiam à prima philosophię parte & rem perducam ad extremam, quis non fateatur disserendi pręcepta si quæ apud Platonem extant, ea per varios dialogos sine ordine esse sparsa: non ad vnius artis formam ab illo reuocata? At hæc ab Arist. in vnum collecta sunt & tam acutè exposita, vt nihil in illis desiderare possis: nisi fortè, vt de Protogene Apelles dixit, quod non tollit manum de tabula: & tam subtiliter, etiam in minimis philosophatur, vt dum cauere vult ne quicquam prætermittat, pleráque dicat quæ ad communem disserendi vsum minimè videntur necessaria. In ipso verò præceptorū vsu, permulta sunt quæ Plato pro sua authoritate ponit, quæque nulla ratione confirmat. Neque verò pauciora in quibus vbi rationem afferre conatur, plumbeus est, si cum Aristotelis acumine conferatur. Sic enim cum in Gorgia de iis qui apud inferos suorum scelerum pœnas dare dicuntur, multa disseruisset, pro omni ratione subiicit, Hæc sunt, inquit, illa Callicles quæ mihi auditu solo

accepta, credo equidem esse verissima. Idémque ad confirmandam animorum immortalitatem pro firmissimo argumento vsurpat illorum in noua corpora transitum. In quo, sicut dictum est, Pythagoreorũ fabulam merito ridet Aristoteles cap.3.lib.1. de animo. Atque lib.10.de Repub.vt propositis præmiis & pœnis in vita altera,nos in huius officiis ad id quod rectum est,inuitet, confugit ad fabulam. Equidem,inquit,tibi non Alcini apologum, sed præstantissimi viri Eri Armenij genere Pamphilij,reserabo. Qui cum occubuisset in prælio, sublatis decimo die cadaueribus, cæteris iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore repertus fuit:domúmque vt sepeliretur delatus,duodecima iam ab obitu die,cum pyræ impositus esset, reuixit & quæ interim viderat retulit. Quæ conficta & magna ex parte repetita ex poëtis,eodem loco longa oratione commemorãtur. Imo etiã amplius in iis omnibus quæ ad differendi rationem pertinent, accuratum hominis studium idem Plato damnat & indignum esse arbitratur philosophi excellentia. Nam in Politico,Si caueris,inquit,studiosus esse verborum tua subinde in senectute locupletior prudentiæ apparebis. Et 5. de Rep. Hósne igitur omnes, inquit, qui eiusmodi quædam didicerunt,articulásque eas perceperunt,in philosophorum numero reponemus? Minimè,inquam, sed philosophastros appellabimus. Tum,inquit ille,Quos ais esse veros philosophos? Eos, inquã ego,qui despiciendæ veritatis studio teneantur. Neque enim in Geometrię quæstionibus, neque in argumentosa philosophia, neque in coniecturali medicina,neque in Astronomia quæ physicis fluxísque rationibus clauditur: sed in ipsius boni veríque scientia philosophus versari debet. In ea verò philosophiæ parte quæ de natura est, quid ab eo possis expectare,qui vniuersæ naturæ explicationem vno libro concludit:in eóque non tam ex sua sententia loquitur,quam Timęi, ex quo Pythagorea didicerat? Præsertim cum in cæteris dialogis eius ore,vt Cicero ait,Socrates loquatur:qui huius partis cõtemptor potius,quàm obseruator vult videri. Hic enim in Phedone,de suo in illa studio ita loquens inducitur. Equidem ô Cebes, cum essem iuuenis mira quadam eius sapientiæ cupiditate flagrabam, quam naturæ vocant historiam. Præclarissimum enim esse censebam causas intelligere per quas singula fiant atque intereant & qua sint ratione. Sæpiúsque me sursum,deorsum,iactaui talia quędam primo considerãs. Nunquid postquam calidum & frigidum putrefactionem aliquam acceperunt, quemadmodum nonnulli dixerunt, tunc animalia conualescant? Præterea vtrum sanguis sit quo sapimus, vel aër,vel ignis, aut nihil horum sit,sed cerebrum quod præbeat sensus audiendi, videndi,olfaciendi? Ex his autem memoria & opinio fiat. Ex memoria

verò & opinione quietē accipiente, per hæc ſcientia oriatur. Proinde horum corruptiones conſiderans atque eas quæ circum cœlum terrámque paſſiones contingunt, tandem adeo ad hæc conſideranda viſus ſum hebes vt nihil magis. Coniecturam verò ad hęc afferam tibi ſufficientem: nempe ob eiuſmodí conſiderationem vſque adeo ſum occæcatus vt ea etiam quę prius manifeſtè ſciebam, vt mihi aliíſque videbatur, dediſcerem, & alia videlicet multa quæ antea me ſcire putabam. Idem de illo nobis confirmat Xenophon Commentario de dictis & factis Socratis. Prorſus, inquit, dehortabatur Socrates de cæleſtibus rebus quas Deus ipſe molitur, quenquam eſſe ſolicitum. Neque enim putabat eas poſſe ab hominibus inueniri: neque gratam diis rem facturum exiſtimabat qui ea rimaretur quæ ipſi cuiquam prodere noluerint. Periculum verò inſaniæ impendere ei qui eiuſmodi res curaret atque inquireret: neque minus quam Anaxagoram inſaniturum, qui explicandis deorum conſiliis & incertis plurimum gloriæ ſibi vendicabat. Et idem alio loco. Nullus vnquam, inquit, impij celeſtíve quicquam vel facientem vidit Socratem, vel loquentem audiuit. Sed neque is, quod pleríque homines faciunt, de natura procul à nobis recedentium rerum aut cæterarum eiuſmodi diſſerebat: neque contemplabatur quam bene ſe habeat hic quem viri ſapientes mundum appellant: quibúſque neceſſitatibus ſingulæ rerum cęleſtiū fiant. Verum eos qui talia curarent, inſanire oſtendebat. Ac primum omnium expetendum putabat vtrum cum eiuſmodi homines ſatis recte humanas res ſe ſcire arbitrentur, tunc denique ad earum quas dixi, rerum curam atque inſpectionem accedant: an dimiſſis humanis rebus diuinas contuendo opinentur congruentia ſibi facere. Mirabatur autem quod nondum planè homines pręſentirent eiuſmodi res ab hominibus inueniri nō poſſe. Quandoquidem videret eos qui plurimum ſibi ſapere de iis rebus loquentes viderentur, eadem inuicem minus ſentire: nec ſecus atque amentes ſolent, mutuis inter ſe diſſidiis atque varietatibus male affectos eſſe. Nam vecordium alios quidē videre eſt nequaquā expaueſcere ad ea quę iure timenda ſunt: alios autem quæ timenda non ſunt, horrere. Aliis ipſorum minus turpe exiſtimari ſi vel in medio cœtu hominum ſúſque déque res omnes faciant & loquantur. Rurſus alios neque templa neque aras, neque aliud venerari quod ſacrum ſit. Alios verò paſſim lapides omnes ac ligna omnia feráſque ac brutas colere animantes. Pari quoque modo eorum hominis qui naturam rerum ſollicitè indagant, alios quidem opinari videmus vnum tantum modo eſſe ens, alios vero infinitam entium multitudinem. Videríque rurſus eorum aliis omnia ſemper moueri, aliis immota ſemper fuiſſe. Videri aliis fieri

omnia

omnia & perire: aliis nec genitum vnquã quicquam, nec periturum. Atque hæc quidem Plato & Xenophon de Socrate rerum naturaliũ contemplationem exagitante. Quid ergo in hac philoſophiæ parte à Platone expectare poſſis dignũ Ariſtotelis acumine cum apud illum in omnibus fere ſermonibus primæ partes tribuantur Socrati, qui eã philoſophiã contempſit & humano ſtudio indignam exiſtimauit? Vt ex his facile ſit intelligere, eorũ quorum inſtituta eſt comparatio, in philoſophando de rebus naturalibus diuerſam conſilij rationem extitiſſe & in hac minimè mirum cuiquam eſſe debere, ſi quemadmodũ Platonem in diuinis, veteribus philoſophis, quorum quidem ſcripta ad nos peruenerunt, longe ſuperiorem fuiſſe fatemur: ſic in naturalibus eundem Ariſtotelẽ naturæ genio multo inferiorẽ eſſe contendamus. Nam huius Metaphyſica primæ quidem ſapientiæ ſummam rudibus lineis deſcriptã continent atque indicãt quouſq; humana mens, naturæ lumine in Dei diuinorúmque inueſtigatione poſſit progredi. Ac dum illa in vniuerſum entis genus hoc ipſo quod eſt, iucumbunt, omnium eorum quæ ſunt originẽ ex Deo tãquam ex fonte repetunt & eandem ad Deum tanquam ad finem referũt. Sed in illis omnibus de diuinis tantum ab Ariſtotele aſſumitur, quantum humana ratione probari poſſe videtur: nec ſine hac ab illo quicquã pro rato ponitur. Quòd Platoni in hoc genere philoſophandi maximè fuit familiare. Quid vero amplius in his quæ ſupra naturam ſunt poſſis ab eo expectare qui in philoſophando naturæ legibus ſemper eſt addictus? In quo potiſſima eſt & maxima inter hos in ea philoſophiæ parte diſſẽſio. Niſi forte pro Ariſtotelis Metaphyſicis potius habendi ſunt libri quatuordecim de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios. Qui cum in huius operibus græcis nuſquam, quod ſciam, extẽt ſub huius nomine ex Arabum lingua ante annos quinquaginta latinè deſcripti & Romæ editi, non vulgarem Theologiam continent, nec à Platonica valdè alienam. Sed quia ſermonis impuritate rerum earum quę in illis tractantur confuſione ita erant contaminati, vt animus in bonis literis inſtitutus ab illis abhorreret, nuper dedimus operam vt hi magna ex parte, vel potius de integro recogniti, & noſtris ſcholiis illuſtrati in lucem prodirent. Platonis diuinitas quanquam frequẽter in vanam ſuperſtitionem labatur, pleráque tamẽ continet ex religionis noſtræ fontibus hauſta. In quibus facile ea potuit approbare quorum cauſas noſtri non reddebant: & pro ſuis vſurpare quæ aliena fide niti potius quam ſua ratione confirmari videbantur. Quoniam ex Timeo, vt Cicero ait, Pythagorea didicerat. In iis autem de magiſtri authoritate præiudicata opinio tãtum poterat vt ſi quid eius ſcholæ ſectatores diſputando affirmarent, cum ex eis quæreretur quare ita eſ-

ſet,reſpōdere ſolerent, Ipſe dixit: Ipſe autem erat Pythagoras. Scitum mihi videtur de hac comparatione, illud Iulij Scaligeri Commentario in lib.1. de plantis, diuinum eſſe Platonem & Ariſtotelem: illum tamen quod inueniſſet, authoritate ſola tāquam virum bonum, hunc nihil ſine ratione quaſi acerrimum iudicem ſtatuiſſe. Itaque, inquit, cum vtriúſque libros lego, ab vtróque ſcriptos arbitrari libet. Vnus enim ſpiritus & ſapiētiæ & veritatis. Alter pictior, alter compoſitior, ille ad apparatum, hic ad pugnam. Incitat ille animū, hic explet. Nec vero minus placet quod de eadem comparatione ſcriptum eſt à Marſilio Ficino in quadam epiſtola. Errāt omnino, inquit, qui Peripateticam diſciplinam Platonicę contrariam arbitrantur. Via ſiquidem termino contraria eſſe non poteſt. Peripateticam vero doctrinam ad ſapientiam Platonicam eſſe viam comperiet, quiſquis recte conſiderauerit naturalia nos ad diuina perducere. Hinc igitur effectum eſt vt nullus vnquam ad ſecretiora Platonis myſteria ſit admiſſus, niſi Peripateticis diſciplinis prius initiatus. Et idem alio loco, Peripatetici, inquit, quanta vbique ratione naturalia diſpoſita ſunt, diligētiſſime diſputant. Platonici vero præterea quantum inſuper illi qui hæc numero, pondere & menſura diſpoſuit, debeamus oſtendunt. Quamobrem illi facile doctos efficiunt: hi præterea ſapientes atque beatos. Reliqua eſt tertia philoſophiæ pars quæ de vita & moribus. In qua cum ab auditore Socratis qui hanc inueniſſe ſolámque excoluiſſe dicitur, præclara omnia expectanda viderentur, quàm multa ſunt in iis quæ ad Remp. pertinent, omnino nefanda? Nam mulieres nudas ſpectantibus iudicibus ſaltare vult lib. 5. de Rep. vt hi ſtatuant quæ de illis ſint nubiles. Quanto verò melius Candaulis Regis vxor, viro imperanti vt nudum corpus oſtenderet, reſpondiſſe dicitur, mulierem ſimul cum tunica pudicitiam exuere? Atque ille eaſdem in iis quæ pertinent ad militarem diſciplinam exercendas arbitratur: vt ciuitas quaſi amphidextera, viris & mulieribus ad omnia munera expeditè vti poſſit. Prudentius verò Ariſt. in Oeconomicis, vxori imperat vt domeſtica tueatur & curet: viro vt externis laboribus rem quærat & comparet. In eóque Homerum ſequitur, apud quem Hector Andromachen vxorem ſic alloquitur.

Ipſa domum perge & quæ ſunt tua munera cura:
Telas atque colus ancillis penſa iubeto
Bella viri curent: merito queis bella gerenda.

Quid dicam de communitate rerum omnium quam ille vult inducere? Quæ vt fortaſſe in cæteris tolerabilis videri poſſit: in vxoribus tamen ſi reuera communes concubitus intelligas, communémque ex illis ſuſceptam prolem, ea eſt eiuſmodi vt non modo humanæ na-

turæ aduerſetur, ſed ei quoque quæ nobis cum vniuerſo animalium genere intercedit. Quare merito Platonici vt hac in parte magiſtri doctrinam cum aliqua probilitate ſaluam retinerent, eum locum interpretati ſunt non de concubitu, ſed de communi vxorum omnium & liberorum cura. Et certè Plato ipſe ſic interpretatus videtur initio Timæi. Communes nuptias liberóſque ſtatuimus, inquit, vt nemo natos ſuos diſcernat: ſed omnes ab omnibus conſanguinei exiſtimentur: dum æquales fermæ natu, fratres ſororéſque viciſſim ſe iudicant: maioribus verò patrum vel auorum reuerentiam exhibent: erga minores autem tanquam filios ac nepotes afficiuntur. Vt verò in reliquis quæ ad mores pertinent, permulta in Platone laudanda ſunt: at certè docendi methodo & eorum quæ ad hanc partem referuntur, diſtinctione, videtur ab Ariſt. ſuperari. Quoniam hic vitam ſingulorum in Ethicis primum inſtituit: Deinde familiæ regendæ rationem, in Oeconomicis. Poſtremo de ciuili ſocietate diſputat in Politicis. Quæ omnia ſine vlla diſtinctione à Platone in legibus & libris de Rep. erant expoſita. Quæ cum ita ſint, quanquam non modo in iis quæ ad res diuinas, pertinent (in quibus Platonem admirari ſolent) ſed etiam in reliquis, pleráque ab illis fœlicius inuenta ſint, quam ab Ariſt. hoc tamen vere prædicari poteſt, quod neſcio quo iure Euſebius cap. 1. lib. 11. de Euangelica præparatione ex Attico Platonico, Platoni attribuit, Ariſtotelem primum omnium philoſophiæ partes vſque ad ætatem ſuam, ſicut membra Penthei, diſiectas atque confuſas, ad vnum corpus reuocaſſe: atque ex illis quaſi integrum animal compoſuiſſe. In quo ſi quis ſingula accuratius obſeruauerit, nonnulla fortaſſe deſiderari poſſint, ſed in docendi perpetuitate diſputationiſque variæ & multiplicis ſubtilitate, non modo magiſtrum ſuperauit, verum etiam cæteris, quibus idem ſcribendi genus poſtea placuit, attingendi quod erat aſſequutus, ſpem omnem ademit. Sed iſtud pręfecto dolendum eſt, hunc in Platone exagitando dum verba magis quam ſententiam inſectatur, ſic plerúmque affici vt quãquam in eo veritatis inueſtigandæ ſtudio vinci ſe dicat cap. 6. lib. 1. Ethic. ex eius tamen repręhenſione eáque frequenter non ſatis iuſta, priuatam gloriam potius quam cum publica vtilitate, veritatis cognitionem quærere videatur. Quid igitur? An in magiſtri ſententia intelligenda eum labi, aut illius odio vanóue contradicendi ſtudio hanc contentionem inſtituere exiſtimabimus? Difficile eſt hoc in eo credere qui Platonem annos viginti, & plus eo audiuit, quique huic mortuo vt philoſophorum Deo, aram extruxit. Sed hoc fortaſſe potius hominem laudis cupidum vrebat, quod mortuo Platone & Speuſippo nepote eius ex ſorore, aliquot annis docendi munere in Academia per-

functo, Xenocratem condiſcipulum videret ſumma laude florētem, quam ex eo conſequebatur quod in eadem ſchola quæ à magiſtro acceperat, omnia retineret illiſque docendis audientiũ animos in ſe converteret. Quare vt Iſocratis Rhetoris gloria cõmotus, ludum aperuit, atque ut Fabius ait, Pomeridianis ſcholis hanc profiteri cœpit, quòd turpe eſſe diceret illo loquēte tacere: ſic nõ tam magiſtri odio, quam cõdiſcipuli æmulatione, veteris Academiæ doctrinã exagitaſſe videtur. Vt ſcilicet hac ſpecioſa rerũ nouitate, iuuentutē ab illo abduceret eandémq; in ſuam ſcholã alliceret. Nam inter condiſcipulos frequentes eiuſmodi æmulationes grauibus contentionibus, etiã cum acerbitate, inflammatas, ſolere excitari in multis aliis reipſa eſt cognitũ, atque in ipſo Patone à nonnullis obſeruatũ. Siquidē hic cum alios coęquales in multis Dialogis honorificè ſoleat nominare, nullo loco Xenophontis cõdiſcipuli mentionē feciſſe dicitur. Idque, ſicut credi par eſt, ne eundē ſuis ſcriptis nobilitaret, aut immortalitati conſecraret. Sicut & contrà, vix vſquã Xenophon Platonē nominat. Imo in inſtitutione Cyri contra huius Remp. omnibus aliis imperiorum formis regiã poteſtatem anteponit. De quo tamen apud illũ lib.3. de legibus, hæc Athenienſis hoſpes. De Cyro, inquit, ita vaticinor. In ceteris quidem ipſum & ducem bonũ & ciuilis vitæ amicũ fuiſſe: rectã verò diſciplinam nullo pacto attigiſſe: nec ad rei familiaris adminiſtrationē animũ vnquam applicuiſſe. CL. Cur ita? ATHE. A iuuenta per totam vitã militia occupatus, mulieribus filios tradidit educãdos. Quę ipſos vt fœlices ſtatim pueros atq; beatos, nullius indigentes rei, ſic educabant vt prohiberent ne quis eis, vt pote beatis, aliqua in re aduerſaretur: cogētes omnes quicquid ipſi dicerent aut facerēt laudare. Quę ſi vera ſunt quis non animaduertit in explicãda inſtitutione Cyri à Xenophonte philoſopho, dum Platoni condiſcipulo vult contradicere, veritatis teſtimoniũ merito deſiderari? Vt ſcilicet iure dictum videatur à Cicerone lib.1. epiſtolarũ ad Q. fratrē, illam nõ ad hiſtoriæ veritatē, ſed ad effigiē iuſti imperij eſſe deſcriptam. Sicut & idem Xenophõ fortaſſe Platonē arguit cum in cõmemorandis dictis & factis Socratis atque in huius apologia tota via eos errare docet valdéque ineptire, qui Socratē de cœli naturæque rationibus occultis diſputantē inducunt. Quare ſi quid in hoc ab Ariſt. peccatũ eſt, in quo, ſicut ex ſequentibus intelligetur, difficile eſt illum omni culpa liberare, cum maximis viris cõmune peccatũ eſt: & in quo vel philoſophorũ principes facile capit veritatis obliuio. Niſi fortè id exiſtimare mallumus quod ſcribit D. Thomas Cõmentario in libros de animo, perſpectam quidē Ariſt. fuiſſe Platonis ſententiã: ſed illum in omnbus cauere voluiſſe ne auditores in illa abdita, popularibus verbis tritóq; loquendi

genere falleretur. Quòd etiã ſcribit Beſſario Cardinalis ca.7.lib.2.cõtra Trapezuntiũ. Sed de vtriuſque philoſophi cõſuetudine ſatis. Nũc ad ea veniamus quæ propria ſunt noſtro authori & ei libro quẽ nũc habemus in manibus. Compendiaria hæc eſt vniuerſæ doctrinæ Platonicæ ſecundum tres philoſophiæ partes diſtributa deſcriptio. Quæ duobus hominũ generib' vtilitatẽ eſt allatura. Rudes enim in ea quaſi in tabula, magni operis quod ab ipſo Platone multis dialogis abſolutũ eſt, primas lineas cũ aliqua voluptate intuebuntur: eáq; ad eius doctrinæ, quæ nunc tantum adũbratur, perfectiorem cognitionem excitabuntur. Qui autem in ipſo Platone diu multúmque erunt verſati, ſic ſuorum ſtudiorum quaſi ſummam facient: & in pręteriti laboris maximo fructu, iucundiſſima recordatione perfruentur. Sed hoc ad Alcinoi modeſtiam pertinet, quod vt rudibus potius liber hic ſcriptus videretur, εἰσαγωγὴν appellauit: quaſi rudimentũ, vel rudem inſtitutionem, quæ ad Platonis doctrinam viam tantummodo paret. Sic enim de hoc libro loquitur extrema pagina. Hæc vero, inquit, vt ad Platonis doctrinam via paretur, ſatis abundè dicta ſint. De quibus quędam fortaſſe ſuo ordine, alia extra ordinem ſparſa: ſic tamen ſunt omnia expoſita vt ſuperiorum ſpeculatione ad ea quæ ex illis conſequuntur & ad reliqua eiuſdem decreta paratiores efficiamur. Quo etiam modo quidam (quod apud Ciceronem eſt lib.1.de finibus) dicebat ſe Tarentinis, Conſentinis & Siculis ſcribere: quòd doctorum iudicium reformidaret. De Alcinoo perpauca ab aliis accepimus. Vt liber hic ſuo lumine ſplendeſcere potius, quam authoris nomine celebritatem vllam accipere videatur. Illum Conradus Geſnerus in ſua Bibliotheca, ex hoc ſolo libro agnoſcit. In cuius græco exemplari tria capita deeſſe ait, quę in interpretatione Marſilij Ficini ſunt 26.27.& 28. Hęc autem, pace eius dixerim, à Ficino, neſcio qua ratione, tranſpoſita tantum erant & à nobis in ſequentibus ſuo loco repoſita. Volaterranus lib.13. ex Suida commemorant Alcinoum philoſophum Platonicum epitomẽ ſcripſiſſe decretorum Platonis à præſule Tropienſi poſtea in latinum conuerſam. Sed quis hic fuerit, quo loco natus, aut quo tempore vixerit (quoniam hæc ad authoritatem ſcriptorum & intelligentiam pertinent) quæſiui quidem ſedulo: nihil tamen adhuc potui conſequi præter leuem coniecturam, quam lectori indicabo: vt de ea pro ſuo arbitrio iudicet. Cum ad comparationem doctrinæ Platonis cum iis quæ ad noſtram religionem pertinent, libros varios curſim euoluerem, incidi forte in Euſebij cap.11.lib.11.de Euangelica pręparatione. In quo magnam partem cap.10. libri huius citat ad verbũ, aut certe perpaucis mutatis, atque his eiuſmodi vt in eis, ſicut in aliis permultis, exemplar Alcinoi quod ſequuti ſumus, deprauatum poſſis

ſuſpicati. Sed authorem nominat, Didymum, non Alcinoum. De quo ſic loquitur. Hæc Plato in Timæo. Quorũ ſenſum ab eo libro Didymi ſumam quem inſcripſit, de placentibus Platoni. Determinata, inquit, ſenſilium exemplaria, ideas appellat, ex quibus ſcientiam & definitiones fieri cenſet. Præter enim ſingulos homines, hominẽ quendam intelligi & præter equos ſingulos, equũ, ac communiter præter hęc animalia, animal nec generabile, nec corruptibile. Vt quemadmodum ab vno ſigillo multa ſignantur & vnius viri multæ imagines: ſic ex vnaquaque idea, ſenſilium corporum naturę quamplurimæ efformentur. Eſt autem idea perpetua ſubſtantia cauſa & principium vt ſingula talia ſint, qualis ipſa eſt. Et quemadmodum primitiua ſenſiliũ exemplaria ad hęc corpora præcedunt: ſic quæ omnia in ſe ipſa continet pulcherrima atque perfectiſſima, huius mundi exemplar eſt, ad quam creatore deo, ab vniuerſa ſubſtantia mundus ſimillimè eſt formatus. Quod cũ animaduertiſſem cæpi inquirere quis fuiſſet ille Didymus: atque depręhendi hunc in Alexandria vixiſſe temporibus Euſebij: vt mihi minus iam ſit probabile hũc, cum recens eſſet adhuc memoria, in illius nomine aut ſcriptis commemorandis eſſe deceptũ. De illo verò hæc refert D. Hieronimus in Catalogo ſcriptorũ eccleſiaſticorum. Didymus Alexandrinus, captus à parua ætate oculis & ob id elementorum quoque ignarus, tantum miraculum ſui omnibus præbuit vt dialecticã quoque & Geometriam, quæ vel maximè viſu indiget, vſque ad perfectum didicerit. Is plura opera & nobilia conſcripſit, Commentarios in pſalmos omnes, Commentarios in Euangelium Mathæi & Ioannis, & de dogmatibus & contra Arrianos libros duos & de ſpiritu librum vnum quem ego in Latinum verti, in Eſaiam tomos decem & octo, in Oſeam ad me ſcribens, commentariorum libros tres, in Zachariam, meo rogatu, libros quinque & infinita alia quæ digerere proprij indicis eſt. Viuit vſque hodie & octogeſimũ tertium ætatis exceſſit annum. Idem pręfatione in epiſtolam ad Epheſios, fatetur ſe Alexandriam adiiſſe vt hunc videret: ab eóque in ſcripturis omnibus quę habebat dubia ſciſcitaretur. Tritemius abbas cum D. Hieronimo inter eiuſdem libros commemorat vnum de dogmatibus. Neſcio an non hic ſit, in cuius interprætationem nunc incumbimus. Fuiſſe autem Didymum cæcum, qui lucifer appellatus, doctrinæ Platonicæ (cuius hæc vniuerſa deſcriptio eſt) maxime ſtudioſum, hoc indicare poteſt: quod cum eſſet interrogatus à Ruffino quare moriantur infantes, cum propter peccata corpus acceperint, vno libro illi reſpondit, quòd ex Platone didicerat, eos non multa in altera vita peccauiſſe, atque idcirco carceres tantùm attigiſſe, vt ſcribit Hieronymus in epiſtola ad Ruffinum. Quare etiam hic in apolo-

gia ad eundem Ruffinum, ſe excuſat quòd Didymum præceptorem agnoſceret, qui cum Origene, Platonicis minimum oblectari videbatur. In Didymo, inquit, & memoriam prædicamus & ſuper Trinitate, fidei puritatem. Sed in cæteris, in quibus Origeni malè credidit, nos ab eo retrahimus. Et Socrates cap. 25. lib. 4. de hiſtoria Eccleſiaſtica, ſcribit hũc Arrianis fortiter & acutè reſtitiſſe & inter alia multa ſcripſiſſe commentarios in libro Origenis de principiis, magna ex parte Platonicos: quibus illa bene eſſe ſcripta & præter rationem cõtendere eos probat qui Origenem in illis reprehẽdunt, nec eos huius viri prudentiam intelligere. Commendat præterea in illo doctrinæ peripateticæ cognitionem Theodoretus cap. 29. lib. 4. hiſtoriæ, Didymus, à puero, inquit, ſenſu oculorum priuatus, diſciplinis poëticis ac rhetoricis inſtructus fuerat, perceperatque auribus Arithmetices, Geometriæ, Aſtronomiæ præcepta: nec non Syllogiſmos Ariſtotelis & Platonis facundiam: non quaſi illis veritas doceretur, ſed quòd hæc arma eſſent quædam veritatis contra mendacium. Qua ratione factum ſoleo ſuſpicari vt libro hoc Peripatetica pleráque pro Platonicis vſurpentur. Qualia ſunt in prima philoſophiæ parte ea quæ de tribus formis ratiocinationum & de Analyticæ methodi variis partibus commemorantur. Atque neſcio quo modo genus ipſum ſcribẽdi authoris cęcitatem indicat. Si quidem hæc dictata videntur ab homine in Platone exercitatiſſimo: qui eius libros ob oculos non haberet, ſed ex ipſa memoria omnia repeteret. Eóque effectum eſt vt in nonnullis locum ex quo deprompta ſunt exprimat, in pluribus, inueſtigandum relinquat. Quòd in huius interprętatione maximam difficultatem parit. Qua coniectura ſi hoc conſequimur vt ex officina illius magni Didymi Luciferi, Alexãdrini, qui D. Hieronymi & Ruffini præceptor fuit, & vt ait Nicephorus Calliſtus lib. 9. hiſtoriæ eccleſiaſticæ, pro decretis Nicenis pugnans, Arrianis doctè & fortiter reſtitit, liber hic prodiiſſe videatur, quid maius ad eius commendationem afferri poteſt? aut qua ratione amplior illi authoritas, in iis pręſertim exquirendis quæ ad Platonis diuinitatem pertinent, conciliari? Sed de authore abunde ſatis: nunc ad huius libri diſtributionem veniamus. Poſtquam de philoſophia déque his quæ futuro philoſopho ſunt neceſſaria, pauca præfatus eſt, & contemplationem actioni ſuapte natura anteponendam docuit, nonnunquam tamen illa intermiſſa, ſed ſemper animo retenta, philoſopho ad actionem eſſe veniendũ: eius ſtudium in tres partes diſtribuit ex ipſius philoſophiæ diuiſione natas. Quarum prima artes logicas complectitur: ſecunda, ea omnia in quibus eſt poſita veritatis contemplatio: tertia, quæ pertinent ad vitam & mores. Quas cum eodem ordine ita explicet vt in ſingulis

Platonem maximum videri velit, artium logicarũ appellatione rhetoricam & dialecticam, vt opinor, complectitur.. Quod hæc partim rationis sint, partim orationis, etsi non eodem modo. In quo quid inter eas intersit, postea explicabitur. Dialecticæ modo disserendi artificium tantum subiicit: modo ex Platonis consuetudine, rerum omnium cognitionem. Atque ipsum disserendi artificium ita distribuit vt in eo Aristotelem potius quam Platonem secutus videatur. Eorum tamen quæ ad vnius artis formam ab Aristotele reuocata sunt, & in præceptis posita, vsum in Platone doceat & variis huius exemplis illustret. Credo quòd animaduerteret nihil amplius hac in parte illi posse attribui. In secunda autem quæ ad veritatis contemplationem pertinet, complectitur artes Mathematicas, Physiologiam & diuinam sapientiam. In quibus cum varia ordinis ratio teneri potuerit, hic primum de artium Mathematicarũ vtilitate disserit, ex libris de Repub. & Epinomide. Secundo loco de diuina sapientia, in qua ex diuersis eiusdem dialogis, sed maximè ex Timæo & Parmenide, abundè explicat tria rerum omnium principia, materiam, Ideam & opificẽ Deum. Tertia de naturalibus. In quibus eandem distributionem seruans quã Plato in Timæo, agit de mundi idea, de huius in sensum cadentis magno corpore & animo: postremo de homine vt minore quodam mũdo. Atque de mathematicis quidem primo loco, siue quia in illis breuior esse volebat, siue vt Platonicorum opinionem sequeretur: qui arbitrati sunt in formis mathematicis abstrahendis, futuri philosophi animum primum esse exercendum eáque exercitatione ad omnem veritatis contemplationem erigendum. Quæ ratio ordinis pluribus à nobis est exposita cõtra Thessalũ, nostris prælectionibus in Spheram. De diuinis autem prius agit Alcinous quàm de naturalibus (sicut potest intelligi ex fine cap. 11.) vt ex illis tanquam ex primis fontibus, naturalia repeteret. Quãquam alij nostrę imbecillitatis rationẽ habentes, hæc ad illa tanquam ad finem referunt. Quoniam, vt etiam docet apud Platonem Socrates in Phedone, ea sola naturæ contemplatio laudabilis est, in qua omnia ad deum referuntur: vt ex variis rebus effectis tanquam ex vmbris, huius vera cognitio quæratur. Hac enim ratione Aristoteles ea in quibus ista diuina conatur explicare, Metaphysica videtur appellasse. Tandem verò noster Alcinous desinit in eam partem quæ de vita est & moribus: non apto quidem ordine si id spectes quòd Platonici dicere solent animum prius quam in contemplationẽ erigatur, repurgandum esse & à corpore, id est ab iis perturbationibus quas affert corporis contagio, secernendum: atque ita in eius mortis, de qua in Phedone idẽ Socrates loquitur, meditatione exercendum. Sed hac ratione non ineptè, quod cum & in

contem

contemplatione & in actione omnia ad deum referre debeamus:in contemplatione quidē vt ad veritatis fontem, in actione verò vt ad ipſum bonum:longè potentior ſit ipſius boni vis quàm veri. Adeo vt ne verum quidem expectamus niſi vt rationem quandam boni obtinet: quemadmodum in ſequentibus ſuo loco diſſeretur. In iis autem quæ ad mores pertinent colligendis ita verſatur vt quædam ad ſingulorum vitam conformandam, nonnulla ad domeſticam ſocietatē, alia ad ciuilem pertineant. Quoniam & inter hæc ordo quidam eſt, nec quiſquam poteſt ciuitati cum laude præeſſe, niſi qui familiæ bene præeſt:neque verò familię præeſſe, niſi qui ſibi imperat & perturbationes eas quæ de parte animi inferiore exoriuntur, longa conſuetudine redegit in rationis obſequium, per eas virtutes quæ vt Ariſtoteles ait cap.1.lib.1.Ethic.inde morales ſunt appellatæ. Cum verò ea quæ hoc libro ad vniuerſam philoſophiam pertinent ex Platone deſumpta ſint, magnaque ſit ſcriptorum eius varietas, nec in hac omnia apud nos eandem authoritatem habere debeant: de illis etiam pauca hoc loco ſunt dicenda: vt cum in ſequentibus indicauero ex quibus dialogis ſingula collecta ſint, ſimul etiam intelligatur quam verè hæc Platonis dogmata ſiue decreta, vel ſelectæ ſententiæ eſſe dicantur. Antiquiſſima eſt ſcribēdi ratio per dialogos: cuius inuentorem nonnulli fuiſſe tradunt Zenonem Eleatem. Eáque vel ob hanc commoditatem imprimis commendabilis, quod alternis interrogationibus & reſponſionibus, quibus illa conſtat, non modo melius quam in ipſius orationis perpetuitate, quę cuiúſque ſententia ſit cognoſcatur: ſed etiam breuius atque diſtinctius quòd contra hanc afferri poteſt, explicetur. Hanc Plato & Xenophon ſic excoluerunt, vt ad ſummum perduxiſſe videantur. Sed apud Platonem vt dialogorum varia ſunt genera, ſic in omnibus non idem pondus ſententiarum eſſe debet. Nō enim ſolum ex his quidam ad Phyſiologiam petinēt, vt Timæus: alij ad Logicem, vt Politicus, Cratylus, Parmenides & Sophiſta: nonnulli ad vitam & mores vt Criton, Phedon, Phedrus, Sympoſium, Menexenus, Clitiphon, Philebus Hipparchus (Sic enim hos Diogenes Laertius diſtinxit lib.3.de vitis philoſophorum) ſed, vt docent Fabius cap.16.lib.2.& Marſilius Ficinus in Lyſidē Platonis, pro huius vario inſtituto & earum perſonarū quas loquētes facit, diſtinctione, quidam dogmatici eſſe dicuntur, quibus ſcilicet Socrates cum amicis diſputans, id agit vt ſuá ſententiam de his quę ſunt in quæſtione, ſeriò explicet. Alij poſiti in exagitanda opinione Sophiſtarū: In quos arrogantiſſimos & ad quęſtum & gloriā, omnium rerum cognitionē per vniuerſam Græciam profitentes, Socratis ætas inciderat. Tertij verò generis ſunt qui ex illis duobus mixti, & in quibus fere accidit vt ille

cum discipulis Sophistarum disputans, primum confutando, falsam scientię persuasionem quam ex magistrorum schola hauserant, conetur de eorum animis euellere: deinde recta docendo, errantes in rectam viam reducere. Hoc enim modo in Menone cum Gorgiæ discipulo disputare videtur. Ergo quoniam hoc libro id agimus vt ex vniuersa Platonis doctrina nobilissimas sententias seligamus, aut potius vt ad eas exactius intelligendas viam paremus, permagni interest ex quibus dialogis hæc deprompta videantur: aut in quarum personarum sermonibus obseruata. Vt enim in dialogis Oratoriis ad Q. fratrem non ex Ciceronis mente ea profecta putantur quæ M. Anthonio artem dissimulanti, aut etiam exagitanti tribuuntur: sed quæ ab eo dicuntur qui in illo sermone primas partes obtinet: sic quanquam Platonis ore Socrates loqui dicatur, non omnia tamen Platoni probantur quæ à Socrate disputantur, sed ea tantum quæ tum ille affirmat cum nullam adhibet in disserendo dissimulationem. Qualia verò ista aut ex quibus dialogis ab Alcinoo collecta, dabimus operam vt in singulis postea intelligatur. Nunc illud monuisse satis fuit sine quo in sequentibus error vitari non potuit. Atque quoniam de Arist. & Platone déque hoc opere quãtum quidem videbatur, sumus loquuti: reliquum est vt cum lectore de huius commentationis nostrę ratione atque instituto, aliquanto familiarius agamus. Ego quidem cum de interpretando Alcinoo primum cogitare cæpi, memineram me ante annos aliquot in priore nostra descriptione physica nescio quid pollicitũ de cõparatione Platonis cũ Arist. præsertim in ea parte quę de animi natura, distributione, & singularũ partiũ sedib⁹ varias quæstiones cõtinet. Et ad eã rẽ explicandã ex variis Platonicis atq; Peripateticis, maxime verò ex Gal. lib. de decretis Hippocratis & Platonis iã satis multa collegerã, quorũ cõmunicatio certè rudib⁹ nõ ingrata fore videbatur. Quare cũ in hoc authore nactũ me occasionẽ gauderẽ, in qua nõ modo illa effunderem, quæ tũ mihi erãt abdita, sed eodẽ labore ingeniũ exercẽdo nõnihil fortasse fructus afferrẽ, atq; industrię gratiã pararẽ: nõnullis hac in parte meũ studiũ indicare cæpi: nõ tã, vt quòd verũ est fatear, consiliũ ab illis expectãs, quã vt cũ id me factur ũ apud illos recepissem, inde pedẽ referre nõ liceret. Sũ enim eiusmodi vt cũ multa instituã, ea variis cogitationib⁹ facile patiar interrũpi nisi me in instituto retineat meorũ quotidiana efflagitatio. Sed fuit illa profecto iuuenilis cogitatio & in qua lõgè aliter experiũdo res cessit, quam ipse mecũ eram in deliberando ratiocinatus. Nã præterquam quod hoc libro ad quæstionẽ de animo, in qua me exercueram, alia permulta accedunt quæ Pythagoreorum & Platonicorũ in vniuersa philosophia, summa mysteria esse putantur: alia etiam diffi-

cultas ex eo nascebatur, quod hic ab homine in Platonica doctrina patrum nostrorum memoria exercitatissimo, non satis fideliter de Grȩcis Latinus factus videbatur. Neque verò, vt ingenuè fatear, in me ea linguæ Græcæ facultas, vt etiam si in sententia peccatum ab illo facere animaduerterem, possem ipse perficere quòd in eo desiderabam. Quibus rationibus sic ab opere quod confidenter institueram, reuocabar, vt quanquam cum eius primas lineas nōnullis spectandas proposuissem, illi quotidie nescio qua vtilitatis specie allecti, ad perficiendum hortarentur, in eo tamen mihi non satisfacerem, quod nec omnia per me præstare possem quæ ad confectionem operis erant necessaria, & vt illa in me sita essent, non tamen ignorarē quanto cum periculo nominis & famæ coniuncta esset alieni operis commentatio. In qua quasi in alieno solo ædificatur & in eas angustias animus contrahitur, vt de his plerúmque dicere cogatur in quibus minimè est exercitatus: nec in ea sine vitio potest excurrere quæ habet maxime familiaria. Quid verò si adieceris immensi laboris fuisse iudicare ex quibus Platonis dialogis singula ab Alcinoo sunt deprōpta? Quod cū primum essem aggressus & multa sæpius quærenti atque euoluenti in eo diuinandum esset quod assequi casus potius quam eruditionis esse videbatur (sic enim indoctissimus quisque in eum locum frequenter incidit, quem doctus diu quæsitum inuenire non potuit) ad extremum in eo quod totius laboris minimam partem continebat, ita defessus visus sum, vel potius fractus vt Pythagoreorum Platonicorúmque doctrinam animus auersaretur non aliter quam crudus stomachus ac redundans, cibos suapte natura suauissimos. Sed vide candide lector, quanti te tuáque studia fecerim. Quod antea ludens obseruaueram interpretandis de Italorum vernaculis, duobus libris, vno de animi immortalitate altero de elementis, vt scilicet aliorum opera adiutus rudem primum illorum sententiā colligerem, deinde eam pro mea facultate perpolirem, idem in huius libri explicatione existimaui faciendum. Nam quæ ad intelligendam authoris mentem pertinebant, ea certum fuit vel mendicare potius hostiatim, quā quicquam tibi hac in parte deesset. Deinde quæ ab aliis acceperam conatus sum omnia facere meliora. Atque hoc prima editione fortasse erā consequutus, vt si non omnino adhuc expressa esset Alcinoi sentētia: in multis tamē partibus fidelius quam à Marsilio Ficino reddita posset videri. De suauitate orationis in hoc præsertim commentario in quo multorum philosophorum magis in rerum cognitione eruditorum, quam in verbis ornatorum, sententias placuit ad verbum recitare, nihil dico. Quoniam res est eiusmodi vt sit contenta doceri, & vt Cicero ait, eloquentia à Philosopho si affertur, aspernando nō est:

ſi eam non habet, non admodum flagitanda. Imo ea perſuaſione in pleriſque vti volui tritis in philoſophorum ſchola vocabulis: etiam ſi ea delicatæ noſtrorum Logodædalorum aures reſpuerent. Ne in illis immutandis affectata diligentia, rebus atque ſententiis ſuum pondus adimeret: Quod vtinam quidam mihi condonare potuiſſet. Equidem is qui nunquam antea à nobis læſus fuerat, niſi fortè in eo quod alacriter Theſſalo reſtitimus ad cuius cauſam animum adiecerat, laborẽ noſtrum in hoc authore interpretando & illuſtrando æqui boníque conſuluiſſet, ac mihi tempus dediſſet ad ea recognoſcenda in quibus plerique ſciebãt me mihi non ſatisfacere. Et certè id facere is debuiſſet qui ſuos fœtus ipſe non ſolet, niſi lambendo perficere, quique in his ſibi licere vult in dies mutare quidlibet. Aut ſi potius in hoc authore iuuare his voluiſſet, quæ putabat habere ſe noſtris meliora, debitam gratiam egiſſem & hoc beneficium ab illo acceptum, ſemper præ me tuliſſem: prædicaſſem etiam apud omnes, ad quos eius pars maxima erat reditura. Sed hoc profecto fuit permoleſtum & tamen vſque adhuc à nobis diſſimulatũ, quod cum in hoc interpretandi cõmẽtandíque ſtudio verborum ſapientiam ſemper aliis conceſſiſſem, in rerum cognitionem ab ineunte ætate incubuiſſem, de híſque aliorum Philoſophorum iudicia non modo nunquam reformidaſſem, ſed hæc ipſa vt eſſent libera, expetiuiſſem, quo multorum opinionibus examinãdis noſtra facultas in dies creſceret, poſterioréſque cogitationes prioribus eſſent meliores: contra nos hic exortus eſt qui cum in rebus quæ ab hoc authore tractãtur valde rudis ne hiſcere quidem audeat in quorundam verborum interpretatione à nobis diſſentiens id agit vt omnium philoſophorum noſtræ ætatis, princeps habeatur. Atque in hoc vt teneris ingeniis facilius imponat, editis ſcholiis in librum hunc, Platonis dialogos ex quibus iſta Alcinous deprompſit, ſingulos iudicat & hac arte in illius doctrina exercitatiſſimus vult videri. Quod tamen ſciunt permulti qui nos ante annos octo iſta explicantes audiuerunt, prius à nobis fuiſſe confectum, quam hic Alcinoum attigiſſet, & ex noſtris prælectionibus per neſcio quos emiſſarios, ad eundem eſſe delatum. Vt merito cum Poëta dicere poſſim,

Hos ego compoſui verſus, tulit alter honores
Sic vos, non vobis, & cætera. Notum enim carmen eſt.

Addit verò etiam, ſe ſi quando ſuis occupationibus relaxatus fuerit difficiliores huius authoris locos ex Platone & Ariſt. illuſtraturum & quid inter hos conueniat, quid non, dilucidè expoſiturum. Quod quidem tempus ſi aliquando futurum exiſtimaſſem, lubens profecto expectauiſſem: vt experirer quid verborum artificio, ad rerum ſentẽtiarúmque examen afferre poſſet. Sed ego huic, qui tam ſæpe prouo-

cando, respondendi necessitatem nobis imposuit, seorsum postea ad finem operis huius respondebo. Quoniam in hoc, in quo non dubito profiteri, me multorum annorum quos in philosophiæ studio posui fructum collegisse, istiusmodi hominis nugis examinãdis nullus omnino locus esse potest: ne pluris factum se arbitretur quã decuit. Nũc verò omnes philosophię professores etiam atque etiam rogabo ne ea contentione offendantur: néue ex leuiore aliqua particula, de toto opere pronuntient. Quis enim corpus in reliquis bene conformatum, vnquam ex eo reprehendit quod in eo neuus aliquis appareret? Sed si quis eorum, à me in rebus variis de quibus hoc Commẽtario pronũtiandum fuit, dissenserit, de eoque contra nos suam sententiam scriptis testari voluerit, modestiam adhibeat, omnẽ acerbitatem fugiat. Et quanquã fortasse grauẽ obiurgationẽ crassa in multis nostra ignorantia promereri videatur: hoc tamẽ potius cogitet quid musis, quid philosophorũ ordini, quàm quid mihi debeatur. Atq; ita vna eadémque opera perficiet vt ego cum aliis fructum eruditionis in illo percipiã, nec modo tacitus agnoscam, sed apud omnes prę me feram & pro eo gratiã immortalẽ habeam. Quod non eo dico vt culpã ante peccatum deprecer: sed quod in istis rebus de quibus vsque adeo dissidẽtes sunt grauissimorum virorũ sententiæ, valdè placeat modesta & verecunda libertas nouorũ Academicorũ, ab incertis assensiõnẽ cohibentium, indies viuentiũ, & probabilia cõiectura ita sequẽtium, vt nihil tam indignũ esse putent sapiẽtis grauitate atq; constantia quã aut falsa sentire, aut quod nõ satis explorate perceptũ sit & cognitũ, sine vlla dubitatione defendere. Reliquũ vnum est quod nos etiã præfari oportuit, multa esse in hoc libro ad diuinã sapientiã pertinẽtia: in quibus Platonis doctrina cum religione nostra cõparari potuit accuratius: vt de Deo, de Dæmonibus, de animi immortalitate, de fato, de arbitrij libertate. Sed nos in illis modũ seruare, aut etiã infrà modum cõsistere certis rationibus volumus. Primum quidẽ quod ea vel à nostra professione aliena, vel certè supra hãc esse videãtur. Deinde quod hominẽ in talibus quæstionibus hoc tempore nimiũ controuersis, nõ valdè exercitatũ, parum deceat de sanctissimis rebus definire: in quibus si publicæ persuasioni summa antiquitatis cõsensione firmatæ tãtum semper esset tributũ quantũ viri boni tribuendũ existimant, trãquilliora omnia in Rep. Christiana antea extitissent & minus adhuc hodie in sedandis ciuilibus discordiis laboraremus. Quanquã in plerisq; cum Platonicis D D. Hieronymi, Augustini, Tertulliani, Origenis, Theodoreti, Eusebij, Thomæ scripta sedulo cõposuimus. Non in alienã messem manũ immittẽtes (neq; enim quicquam in illis nostro iudicio statuimus) sed in nõnullis declarare volẽtes quod antea ex D.

Augustino commemorauimus, Platonis doctrinam paucis mutatis, Christianam videri posse. In aliis verò intelligi quoque à nostris oportuit crescente adhuc nostra religione, vel etiam quasi in suis incunabulis vagiente, pleròsq; in rebus sacris alioqui maximos Platonis nimio studio esse deceptos. Ne fortè cum illa iã, vt arbitror, ad summum perducta sit, eodem vitio nostra ætate incipiat senescendo repuerascere. Quæ omnia quantam vtilitatem tibi, Candide lector, allatura sint pronuntiare non est meum: ne magni videar meas nugas venditare. Huius rei euentum fortuna tuáque beneuolentia præstabit. Viuent hæc & legẽtur, si genium habuerint. Placebunt & proderunt, si tibi ita videatur. Neque enim quisquam est tam malus scriptor ex quo non possit aliquam vtilitatem referre qui eum legit animo beneuolo. Sed si quid optando consequimur, illud modo precabor, vt tantã in legendo vtilitatem sentias quantam ego in scribendo difficultatem atque molestiam. Sin minus, vt hoc saltem cogites ei deberi aliquam gratiam qui prodesse voluit omnibus.

XLIV

SEQVVNTVR ARGVMENTA DIGRESSIONVM QVAE HOC commentario continentur.

ALCINOI PHILOsophi, ad Platonis doctrinam institutio.

A PRÆSVLE TROPIENSI PRIMVM deinde à Marsilio Ficino, de Græcis conuersa: nunc verò de integro recognita & latina facta.

PER IACOBVM CARPENTArium Claromontanum Bellouacum.

Quid philosophia sit, quid philosophus & quibus hunc à natura instructum esse oporteat: quæque suo labore ad naturæ dotes adiicere.

Cap. 1.

SEntentiarum ex Platone maximè selectarum, doctrina quædam eiusmodi cõstituatur. Philosophia est vehemens sapientiæ appetitio:[2] *vel solutio atque auulsio animi à corpore,*[3] *cum ad intelligibilia & ad ea quæ verè sunt, conuertimur.* [4] *Sapientia verò diuinarum humanarúmque rerum scientia.*[5] *Philosophus autem est qui ab illa nomen accepit, quemadmodum à musica musicus.* [6] *Natum verò eum primum quidẽ ad mathemata esse oportet*

tet

tet, vt ad eam cognitionem facilis & promptus ſit, quæ eſſentiæ non incertæ aut fluentis, ſed in ſolam intelligentiam cadẽtis:[7] deinde ad veritatem ita ſe habere, vt huius amore ardeat, à mendatio abhorreat. Natura etiam quodammodo temperantem eſſe, & parte animi inferiore quæ ſuis motibus contrà rationem efferri ſolet, contracta atque huic obſequente. Quoniam mathematum auidus, circa ea, quæ ſunt, & ad hæc, appetitionem ſuam cõuertens[8], voluptates corporis non admirabitur. Futurum quoque philoſophum animo liberali eſſe decet. Quia in humilibus & ſordidis affectata diligentia, maximè contraria eſt animo qui diuina & humana eſt contemplaturus. Illúmque ad iuſtitiam natum eſſe oportet:[9] ſi quidem & ad veritatem, liberalitatem atque temperantiam. Adeſſe quoque ei ingenij docilitatem & memoriam. Quia hæc philoſophum etiam informant. Ad quas naturæ dotes, cum recta educatio & inſtitutio acceſſerunt, perfectum ad virtutem declarant.[10] Illæ verò neglectæ, ingentium malorum ſunt cauſæ.[11] Quas ſola vocis communione cum ipſis virtutibus, temperantiæ, fortitudinis & iuſtitiæ nominibus Plato ſolet exprimere.

IACOBI CARPENTARII COMMENTARIUS in caput primum Inſtitutionis Alcinoi, ad doctrinam Platonis.

1 Vniuerſæ philoſophiæ ſummam ex Platonis doctrina, quæ varia eſt & multiplex, deſcripturus libro hoc Alcinous, ab ipſius Philoſophiæ definitionibus ducit initium: vt ex iis intelligatur quale ſit, quod in illius libris quęritur. Deinde ex 6. de Rep. Platonis ea enumerat quæ ad philoſophi perfectionem partim ab ipſa natura expetenda ſunt, partim doctrina rectáque vitæ inſtitutione & conſuetudine paranda. Nam vt agri non omnes frugiferi ſunt, qui coluntur: vtque (quod Cicero ait 2. Tuſculana) falſum eſt illud ac improbe dictum,

Etſi in ſegetem deteriorem datæ
Fruges, tamen ipſæ ſuapte natura enitent.

Sic nec omnes animi culti, fructum ferunt. Et quemadmodum ager quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest: sic nec animus sine doctrina. Est enim vtraque res, natura inquam & doctrina, sine altera debilis, nec ad perfectionem eius philosophi qué in Platonis scriptis quærimus, satis habet virium. Cum autem philosophiæ, sicut & rerum cæterarum quantumuis suapte natura simplicium, prout à nobis variè considerantur, diuersæ definitiones tradūtur, duas hoc loco ex Platone colligit. Quarum prior ex ipso nomine ducitur (philosophia enim vt Cicero ait lib. 2. de Officiis, si nomē interpretari velis, nihil est aliud quā studium sapientiæ) posterior (quæ duas partes continet) partim ex eo quod philosophica contemplatio, vt liberrima sit, imprimis expetit, animū scilicet corporis cōtagione, quoad potest, solutum: partim verò ab eo quod pro summo beneficio eadem homini præstat: nempe vt rerū perpetuo fluentium imagines contemnat, & pro nihilo ducat: ab illísque ad ea quæ verè sunt ita se conuertat, vt in eisdem Deum opificem contempletur: húncque nō solum in communibus officiis imitetur vitæ modo atq; constantia, sed superata omni actione (eam intelligo ad quā philosophiæ moralis præceptis instruitur) tandē animo perpurgato & corporis vinculis soluto vel ab eodem auulso, illius iucundissimo cōsortio perfruatur. Imo in caduco corpore quasi quidam Deus (vt Euripides dicere audet) efficiatur. Quo modo etiam Pythagoras ait,

Corpore deposito, cum liber ad æthera perges,
Euades hominem, factus Deus *ætheris almi.*

In his enim summam philosophi excellentiam esse sitam Platonici arbitrātur. Vt primum animū suum suorúmque ciuium cōponat: quod per philosophiam moralem consequitur. Deinde expeditam adeptus trāquillitatem (parte scilicet animi inferiore vel omnino sopita, vel certè nulla in re contra superiorem exultante) diuinorum operum rationes & causas perscrutetur, in iisque authorem Deum speculetur & colat. Nam in eiusmodi speculatione, sapientia: in cultu religio: in ambobus humana felicitas consistit. Et certè Aristoteles, quanquā hac in parte non tam diuinus quā Plato, tamen in Ethicis ad Nichomacum gradationem eiusmodi seruasse videtur. Nam postquam lib. 1. humanā fœlicitatē descripsit, ab initio lib. 2. vsq; ad finem lib. 5. totus est in explicādis virtutibus moralibus: per quas pars animi inferior repurgatur & superiori obsequens redditur: lib. 6, ascendit ad virtutes partis animi superioris: quibus vix locus est nisi illis moralibus antecedentibus. Septimo, progreditur ad virtutes heroicas, quæ hominē supra hominē erigunt. Immanitati ac feritati, inquit, licet eā virtutem poni cōtrariam maximè, quæ suprà nos est, quæ eadem heroica & diuina dicenda est, vt Homerus Priamum de Hectore loquentem facit, cum virtute præstanti esse:

Non hic mortali est, sed diuūm semine natus.

Ita si, vt aiunt, ex hominibus propter excellentem præstantémq; virtutem, efficiuntur Dij, profecto ea erit potissima animi affectio quæ feritati repugnat, &c. Tandem verò lib. 10. desinit in contemplationē & in quæstionē de voluptate, quam illa habet adiunctam. In quibus celebrandis maximè videtur cōsentire cum hoc summo philosophiæ fructu, quem ex Platone Alcinous commemorat.

2 Posterior philosophiæ definitio, collecta est ex Platonis Phedone. Eo enim Dialogo quia his qui in sapientiæ studium incumbunt, corpus impedimēto esse solet, concludit philosopho ad huius contagionē minimè esse declinandum: sed ab illa discedendū, animúmq; ad se ipsum conuertēdum. Quem locū sic interpretatur Cicero prima Tusculana. Tota philosophorum vita, inquit, cōmentatio mortis est. Nam quid aliud agimus cum à voluptate, id est à corpore: cum à re familiari, quæ est ministra & famula corporis: cum à Repub. cum à negotio omni

animum seuocamus? quid, inquam, tum agimus nisi animum ad se ipsum aduocamus, secum esse cogimus, maximéq; à corpore abducimus? Secernere autem à corpore animũ nequicquã aliud est quam emori discere. In qua Platonis sententia intelligenda veteres variè sunt decepti. Nam Cleombrotus Ambraciota cum nihil aduersi accidisset, vt animum corporis carcere liberaret, è muro se in mare deiecisse dicitur, lecto illo Platonis libro. Cum tamẽ eo ipso Socrates vetet ne quis iniussu Imperatoris Dei de statione vitæ decedat. Vnde in illum extat eiusmodi epigramma.

Vita vale: muro præceps delapsus ab alto
Dixisti moriens Ambraciota puer.
Nullum in morte malum credens: sed scripta Platonis
Non ita erant animo percipienda tuo.

Alij, etiam si Cleombroti factum improbent, in graui tamen calamitate, eáq; potissimum quæ publica est, spontaneæ huius solutionis à corpore, causam legitimam à Deo dari arbitrantur. In qua Lucretiæ & Catonis Vticensis mortẽ laudant. De Catone enim sic eodem libro Cicero scribit. Cato sic abiit è vita vt causam moriẽdi nactum se esse gauderet. Vetat enim dominãs ille in nobis Deus, iniussu hinc nos suo demigrare. Cum verò causam iustam Deus ipse dederit, vt tunc Socrati, nunc Catoni, sæpe multis: ne ille medius fidius vir sapiẽs lætus ex his tenebris in lucem illam excesserit: nec tamẽ illa vincula carceris ruperit (leges enim vetant) sed tanquã à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à Deo euocatus atque emissus exierit. Quæ sententia à D. Augustino reprehenditur cap. 23. lib. 1. de Dei Ciuitate. Porro illa animi à corpore philosophica separatio, duplex est: vna à perturbationibus, per eam purgationẽ quam virtutes morũ afferunt. Altera à sensibus ipsáq; visione vel imaginatione ex sensibus hausta, per eam contemplationẽ quæ propria eius mentis cuius participes Deos quidem omnes Plato esse ait in Timæo, homines autẽ paucos. De quo scitũ est quod scribit Marsilius Ficinus, vt sapientes medici duplici vtuntur purgatione: vna quidẽ leniendo, altera morbum soluẽdo, scientes neq; satis esse lenire, neque tutũ soluere velle antequã lenias: sic apud philosophos moralẽ antecedere purgationẽ, quasi lenientem: sequi alteram quæ hoc præstat summũ quod à falsis rerum imaginibus ad incorporea, quæ sola verè sunt, mentem erigit & in eorum cõtemplatione sic exercet, vt iam fruatur quadam specie eius voluptatis quæ erit maximè solida, cũ è corpore excesserit. Ex quibus intelligi potest quod altera definitionis parte dicitur, philosophiam auulsionẽ esse quãdam animi à corpore, cum ad ea quæ verè sunt & in intelligentiam cadunt, cõuertimur. Nam cum apud illum in Timæo, rerum omnium duo genera sint, vnum fluentium, alterũ earum quarum semper omnino eadem essentia, solæ posteriores verè esse dicũtur, quæ cæterarum æterna exemplaria cõtinent. In quarum cognitionem animus philosophia duce erigitur, cũ in mathematicis abstractionibus prius exercitatus, potest res singulas ad suam ideam reuocare. Vt ex vmbris clarissimi solis cognitionem captans, tandem in Deum desinat, tanquã in ideam idearum & primum eorum omniũ quæ possunt intelligi. Atque hoc modo per varios rerum intelligibilium gradus suo quasi vehiculo aut ala (de qua postea differetur) in cælum effertur. Id verò est quod scribit Plato in epistola ad Dionysium, humanũ animum affectare qualia diuina sint, intelligere: aspicientem in ea quæ cognata habet: aut quod idem ait in Symposio, diuinorum amorem animos in cælum reducere.

3 De hac animi à corpore auersione & ad intelligibilia conuersione nobilis locus est apud Porphirium lib. 1. de abstinentia ab esu carnium. Quem integrũ describam vt facilius ea quæ in eandem sententiam à sacris scriptoribus dici solent,

cum Platonicis conferantur. Similes ſumus, inquit hominibus, qui in exteras nationes, profecti non ſolum domeſticis omnibus exturbati ſunt, verum etiã è regione externa perturbationibus & conſuetudinibus & inſtitutis peregrinis ita fuerunt imbuti, vt ad ea propenſi admodum ſint. Quemadmodum igitur ſi quis inde redire domũ vellet, non modo iter facere ſtuderet, ſed quo à ſuis admitteretur, daret operam quoque, vt deponeret quicquid ab externis accepiſſet, eáque ſibi in memoriã reuocaret quæ cum antea haberet, fuerat oblitus, ſine quibus admitti à domeſticis nullo modo poſſet: ſimili modo etiã nos debemus, ſi hinc ad ea quæ verè nobis domeſtica ac propria ſunt, reuerſuri ſumus, ea omnia deponere quæ ex mortali natura contraximus, vna cum affectu quo ea proſequimur, ex quo etiam effecta diſſenſio fuerat, beatæque & æternæ ſubſtantiæ recordari, ac ſumma ope niti, vt ad ea quę colore & omni qualitate carent, redeamus: duabus vſi meditationibus, vna qua materiale omne ac mortale abiiciamus, altera qua reditum faciamus & ad illa contrario modo aſcendamus, quàm ad hæc deſcenderamus. Intellectuales enim ſubſtantiæ eramus & adhuc ſumus, puræ ab omni ſenſu & irrationali natura. Coniuncti verò cum ſenſu fuimus ex impotẽtia æternæ noſtræ conſuetudinis cum intelligibili: & ex ea potentia quam ad ea quæ hic ſunt habebamus. Omnes enim quæ cum ſenſu & corpore operãtur facultates, anima noſtra in intelligibili non manente, progerminarunt. Non ſecus atque ex prauitate terræ accidit, quæ ſæpe cum tritici ſemen admiſerit, auenas producit. Vnde ſi ad priſtinum ſtatũ redire velimus, primũ pro viribus ſtudẽdũ nobis eſt, vt à ſenſu & imaginatione & ab ea quæ ex his conſequitur irrationabili qualitate & ipſius affectibus, quatenus generationis neceſſitas patitur, recedamus. Deinde corrigenda ea ſunt quæ ad intellectum ſpectant, pace & quiete ipſi cõciliata ex bello quod cum irrationali natura habet. Vt non ſolum de intellectu & intelligibili audiamus: ſed etiam quantũ in nobis eſt, eius contemplatione fruẽtes & in incorpoream naturam redacti, verè cum illo & non falſò cum his quæ corporibus cognata ſunt, vitam traducamus. In eandem ferè ſententiam multa ſunt apud D. Dionyſium lib. de Trinitate. Quo loco docet aſcenſum ad Deũ in purgatione animi eſſe poſitum: nec quenquã Deo frui niſi per ea quæ intellectu ſunt præſtantiora. De quo mentis ad Deũ aſcenſu pleni ſunt Platonicorum libri. De eodémq; perpauca apud Ariſt. exaãt. Quoniam animum humanũ magis vt naturalem formam ſpectaſſe videtur, cuius functiones organico corpore indigent. In quo eſt animi in corpus deſcẽſus, ei de quo nunc agimus omnino cõtrarius. Niſi fortè huius eſſe concedimus opus de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecũdum Aegyptios: cuius antea in præfatione mentionem fecimus. Nam in hoc, cap. 2. 3, & 4. lib. 2: & cap. 4. lib. 4. cap. 6. & 8. lib. 7. permulta ſunt cum Platonicorum doctrina magna ex parte conſentientia.

4 Sapientiam Plato definit in Theæteto, perfectam coniunctionem iuſtitiæ & ſanctitatis cum prudentia: per quam Deo ſimillimi homines efficiantur. Marſilius verò in Euthydemũ, obſeruat in illo cum in loquendo exactior eſſe vult, diuinorum cognitionem ſapientiam nominari, naturalium ſciẽtiam, humanorum prudẽtiam. Idémque in Theagem, diuinorũ nomine cõtineri ait, ſumma principia & æternas rerum omnium cauſas. Addere Cicero ſolet, ſapientiam eſſe rerum diuinarũ & humanarum cauſarúmq; quibus hæ res cõtinentur cognitionẽ. Sed hæc cauſarum cognitio, ſcientiæ nomine cõtinetur. Quoniã ſcire nihil eſt, quàm rei cauſam tenere. Vt ſcilicet ſapientia tam eorum quæ ex cauſis pendent, quam aliorum quę inter cauſas prima omnino ſunt, perfectam cognitionem cõplectatur. In qua illa prior propriè eſt ſciẽtię, hæc poſterior, intelligentiæ. Ex cóque Ariſt. cap. 7. lib. 6. Ethic, ſapientiã vocat ſcientiã ac intelligentiã eorum om

niũ quæ sunt prestantissima. Quã, vt idem ait cap.2.lib.1.Metaph. Dij hominibus inuident, si quid inuident. Quoniam in pares inuidia cadit: hæc autem hominẽ Deo parem quodammodo videtur efficere. Quod apud Poëtas locũ dedit fabulæ de Prometheo qui dicitur alligatus Caucaso, quòd Vulcani Mineruęque artificiosam pariter cũ igne clepsisset sapientiã. Quanquã, vt eodẽ capite Arist. scribit, in Deum inuidentia non cadit, sed quemadmodũ dici solet, falluntur multa poëtæ: neque hac alia præstantior est existimanda. Quæ enim diuina est maximè eadem etiam præstantissima. Talis autem duobus modis solùm esse potest: Nam & ea scientia qua Deus præditus est potissimum, diuina est maximè: & si quę in rebus diuinis versatur. Quorum vtrumque in hac vna reperitur. Quippe cum Deus & rerum omnium causa ac principium quoddam esse videatur, & ea ornatus vel salus sit, vel vnus ex omnibus maximè. In hac verò definitione humanorum appellatione intelligenda sunt omnia quæ in vniuersitate propter hominem sunt. In quibus non modo ea quæ mundo hoc inferiore continentur, sed etiam cælestia corpora. Vt sub humanis complectatur naturalia omnia corpora quorum homo quodammodo finis est: non solùm ea quæ ad institutionem vitæ humanæ pertinent, quæ propria est philosophiæ moralis.

5 Sophiæ nomen est quàm philosophiæ antiquius: sicut amata res, amore natura prior. Philosophia enim amorem sapientiæ continet, eóque ab hac vt auaritia ab auro, à Seneca differre dicitur. Et tamen nonnunquam pro ipsa amata re vsurpatur: vt cum ea definitur, rerum diuinarum humanarúmque cognitio. Sophi appellati sunt veteres Græciæ septem: qui à Cicerone.5. Tusculana, multis seculis fuisse dicuntur ante Lycurgum: cuius temporibus vixit Homerus, antè Romam conditam. Illi verò numerantur à Platone in Protagora, Thales Milesius, Pittacus Mityleneus, Bias Prieneus, Solo, Atheniensis, Cleobulus Lyndius, Myso Cheneus, Chilo Lacedæmonius. A quibus nomen hoc manauit, vsque ad ætatẽ Pythagoræ Hic verò cũ circa tempora Tarquinij Superbi (vt idem scribit Tusculana.1.& 5.) Phliuntem venisset, à Leonte Phliasiorum rege interrogatus quam artem profiteretur, respondit artem se scire nullam, sed esse philosophum Vt modestissimo nomine possessionem sapientiæ, quæ vt modo dictum ex Arist. diuina est potius quam humana, aliis relinqueret: eius verò amatorem se tantum diceret. Visum est postea, sicut Fabius scribit in præfatione lib. 1. nomen idem insolentissimum hoc tanquam proprium, pauci sibi arrogare cæperunt, vt soli sapientiæ amatores, id est philosophi dicerentur. Cum nemo sit bene natus, qui non eius vel maximo desiderio teneatur. Porrò in eam sententiam quæ priore definitione continetur, Plato in dialogo de philosophia, scribit philosophari nihil esse, quàm quod scribit Solo, discenti assiduè, multa, senecta venit. In Euthydemo verò Philosophiam esse dicit sapientiæ acquisitionem. Atque quam late pateat huius sapientiæ amor idẽ sic explicat lib.5. de Rep. Num eum, inquit, quẽ amare quippiam dicimus, omnem illam ardere dicemus? an partim exoptare rem eam, partim nequaquam fatebimur? Omnem. Nonne ergo philosophum sapientiæ studiosum esse dicemus, non huius quidem auidum, illius non: sed omnis potius sapientiæ? Vera loqueris. Eum igitur qui aliquam spernit doctrinam, præsertim dũ est iuuenis, neq; dũ ratione delectũ habet quid cõferat quidue nõ, cõferat discernentẽ, nequaquã discendi cupidũ vel sapientiæ amatorẽ esse asseuerabimus. Quemadmodum illum qui fastidit epulas, neque esurire dicimus neque epulas concupiscere, neque amatorem cibi, sed contemptorem, vocamus. Et meritò quidem. Hominem verò ad quamlibet doctrinam gustandam propẽsiorem, ad discendúmque promptissimum & inexplebiliter inhiantem meritò philosophum nuncupabimus, nonne? Nuncupabimus. In quibus idem Plato cõ-

cum

firmare videtur, quod hoc loco ὄρεξις, à nobis Latinè redditur vehemens appetitio potius quàm ſicut à nonnullis, appetitio tantum.
6 Præparatio futuri philoſophi quæ ex natura petenda eſt, ponitur hoc loco ab Alcinoo in duobus, quæ reſpondent duobus muneribus vitæ philoſophicæ, quorum vnum in contemplatione veritatis, alterum in actione verſatur. Nam ad contemplationem eorum quæ verè ſunt (cuiuſmodi Platoni ſunt ideæ primáque intelligibilia) oportet eum natura aptum eſſe ad mathematicas abſtrationes: in quibus pædiam futuri philoſophi eſſe poſitã, contra Theſſalũ methodicã earum exagitatorẽ, abũdè docuimus noſtris prælectionibus in Sphærã. Id verò ſignificat eum ſolum aptum eſſe ad Philoſophicam contẽplationem qui etiam ea quæ reuera cũ ſenſilibus cõiuncta ſunt (quales affectiones Mathematicæ) cogitationem ſuam poteſt ſuprà ſenſum excitare & ab hoc ſeparare. Ad actionem autem & perfectionem virtutum moralium, eundem futurum philoſophum habere oportet ad has inſita eiuſdem naturæ ſeminaria, quos igniculos Stoici nominant. De quibus cum Alcinous dixit hunc natura quodam modo temperantem eſſe debere, hoc intelligendum eſt de temperantia generali: quæ à Cicerone lib. 1. Officiorum, ponitur in obſeruatione decori generalis: quòd virtutum omnium moralium officia complectitur: ſicut & apud Ariſt lib. 5. Ethic. iuſtitia quæ generalis dicitur. Ex hac verò opinione Platonicorum (quę poſtea fuit Stoicorum) de naturæ ſeminariis ad virtutes, profecta ſunt ea quæ Ciceroni in Philoſophia ſunt familiaria, Naturã in viuẽdo ducem tanquã deum eſſe ſequendã: & eum qui illam ſequitur, nunquam poſſe aberrare. Quanquam eiuſdem Platonis ſententia virtutes neque doctrina parãtur: ſed vt ait extrema pagina Menonis, & in Theage diuina ſorte in animos noſtros influũt: de quo poſtea amplius diſſeretur cap. 21. lib. huius. Quare cũ eædem virtutes animũ pulchrũ efficiãt, ſanctiſſimum eſt Socratis votum eiuſmodi in Alcibiade. Da mihi Deus, inquit, vt meus animus pulcher efficiatur & quæ ad corpus attinent animi pulchritudinem non impediant. Nobiſcum veró naſcitur ad illas præparatio: quæ varias quoque & indiuiduas ſingulorum hominum proprietates occultas conſequitur. Cum quibus cõferenda ſunt quæ de partu aureo dici ſolent libris de Repub. & quæ ab Ariſt. de idoneo auditore philoſophiæ moralis lib. 1. Ethic. atque de hominibus natis ad imperandum, aliis autem ad ſeruiendum lib. 1. Polit. Locus verò hic deſcriptus eſt ex initio lib 6. de Repub. vbi hæc omnia de Philoſopho fuſiſſimè explicantur.
7 Rationem huius rei ſic Plato explicat initio lib. 6. de Rep. Philoſophis, inquit, hoc ineſſe neceſſe eſt vt mendacij omnis natura expertes ſint, neque ſponte mentiantur vnquam, ſed omnem oderint falſitatem, diligant veritatem. Probabilè eſt. Non ſolum probabile eſt ô amice, ſed penitus neceſſarium eum qui ex natura ad aliquid amore afficitur, quicquid cognatum & familiare eſt amato, diligere. Scitè. Num familiarius aliquid ſapientiæ quàm veritas reperitur? Nihil. An ergo poſſibile eſt naturam eandem eſſe philoſophicam & mendacem? Nullo modo. Ergo diſcendi cupidum neceſſe eſt ſtatim à pueritia veritatem omnem ſummopere affectare? Prorſus. Idem Plato lib. 2. de Rep. mendacium diis dæmonibus hominibúſque odioſum eſſe ſcribit. Et lib. 3. Concludit mendacium ciuitatis eſſe calamitatem quando ſcilicet priuati conſuetudine quadam inter ſe cum voluptate veritatem occultant: maximè verò ſi id apud ipſos magiſtratus faciãt. Perinde enim id eſſe ac ſi ægri medico, & nautæ ſuo gubernatori mentiantur. Hominibus tamen nonnunquam pro medicamento mendacium eſſe vtile, non omnibus: ſed iis qui remp. adminiſtrant, ſi id faciunt vel hoſtium vel ciuium cauſa, ad communem ciuitatis vtilitatem. Reliquis à mendacio eſſe abſtinendum.
8 Plato lib. 9. de Repub. pro triplici partium animi ſiue facultatum diſtinctio-

ne, statuit totidem genera cupiditatum atque voluptatum. Tandémque concludit philosophũ cæteras voluptates flocci pendere: dum eas ad ingens discẽdi gaudium, quo ipse fruitur in inuestigãda veritate, comparat. Et lib. 6. Quicunque, inquit, ad disciplinas & cætera talia omnia desiderio flagrant, puram ipsius animæ expetunt voluptatem: corporis autem oblectamenta despiciunt: nisi quis fictus, non verus philosophus sit. Qui locus maximè consentit cum Arist. doctrina lib. 10. Ethic.

9 Obseruanda hæc rationis redditio, quam valde illustrat Platonis locus initio. 6. de Rep. Timidæ illiberalíque naturæ, inquit, philosophia vera non conuenit. Non, vt videtur. Vir autem modestus, non quęstui deditus, non pusillaminis, non superbus, non timidus, non in commerciis difficilis erit, aut iniustus? Nullo modo. Quinetiam cum discernere cupies quis animus philosophis sit, quis non, statim à teneris annis id obseruabis, nũquid iustus & mitis, an iniquus & agrestis. Maxime. Neque hoc vt arbitror, prætermittes. Quidnam? Vtrum ad percipiendum velox an tardus, Num censes quempiam illud vnquam diligere quod cum aggreditur summa cum difficultate agit & vix tandem parum quid proficit? Nunquam profectò. Quid si nihil seruet eorum quæ discit, obliuiscatúrque omnium, nónne erit scientia vacuus? Vacuus. Cum vero irritus illi labor omnis suscipiatur, an non cogetur tandem se ipsum & actionem talem odisse? Nihil prohibet. Obliuiosum igitur animum legitimorum philosophorum ingeniis conuenire nequaquam existimemus, sed admodum memorem. Ita prorsus. Absona præterea & inconcinna natura ad intemperiem semper trahit? Semper. Veritatem verò an cum intemperie & immoderatione congruere putas ãn cum temperie potius? Cum temperie. Ergo compositam & gratam preter cætera cogitationem huic ingenio tribuamus quod suapte natura propensum esse volumus, ad ideam cuiusque quod verè est, inspiciendam. Nempe? An non tibi videmur singula percurrisse quæ necesse est continuata serie sibi inuicem succedentia ei animo cõpetere qui veritatẽ rerum perfectè sit consequuturus? Ita prorsus Non potes igitur quoquo modo studium id damnare, quod nullus sufficienter exæqui potest nisi natura sit perspicax, memor, magnificus, gratiosus, amicus familiarísque veritatis, iustitiæ, fortitudinis, temperantiæ. Similis locus est apud eundem ad finem lib. 7. de Rep. vbi agit de dialectico.

10 Non solum neglectæ hæc naturæ dotes multorum malorum causæ sunt: sed multo magis quãdo qui his sunt præditi, eisdem abutuntur & ad deteriorẽ partem animum applicant. Nam, vt Plato ait 7. de Rep. qui malus et sapiens habetur, eò plura peragit mala, quo acutius videt. Contra vero exile ingenium, vt idẽ ait lib. 6. nunquam quicquam magnum & memorabile potuit efficere. Et si memoria repetimus magnas clades quæ nobilibus Rebusp. acciderunt ab iis certè sunt profectæ qui magno ingenio & iis naturæ dotibus instructo, erant præditi: præsertim qui ad hæc magna naturæ ornamenta literarum etiam cognitionem adiecerant. Quare Athenis crudelius dicuntur imperasse qui sapientes nominabantur quam qui literarum omnino ignari. Nam vt homo finem suæ perfectionis assecutus (inquit Arist. cap. 1, lib. 1. Polit.) animal est omnium optimum, ita quoque à lege seductus & à iudicio, cæterorum omnium est pessimum. Nihil enim immitius atque seuius quàm quæ tenet arma iniustitia. Homo autem innata prudentia atque virtute armatus est, quæ nullo negotio in vsus cõtrarios vertuntur. Quapropter homine qui virtute careat, nihil est nefarium magis & immane.

11 Animi, inquit Cicero lib. 5. de Finibus, & eius partis quæ princeps est, quęque mens nominatur, plures sunt virtutes, sed duo prima genera: vnum earum quæ

ingenerãtur ſuapte natura, appellantúrque nõ volũtariæ: alterũ earũ quæ in voluntate poſitæ, magis proprio nomine appellari ſolent, quarum eſt excellens in animorum laude præſtantia. Prioris generis eſt, docilitas, memoria: quę fere omnia appellantur vno ingenij nomine, eáſque virtutes qui habent, ingenioſi vocantur. Alterum autem genus eſt magnarum verarúmque virtutum quas appellamus voluntarias, vt prudentiam, temperantiam, fortitudinem & reliquas eiuſdem generis. Ex hac verò vocabuli virtutis multiplici ſignificatione, quam iterũ repetit Alcinous cap. 22. lib. huius profecta ſunt varia Stoicorũ paradoxa. Et ſecundum eandem ab ipſo Ariſt. dictum ad finem lib. 2. Top. homines quadam ex parte natura bonos eſſe, vt liberales & temperatos: omnino autem & abſolutè, minimè. Quanquam hic cap. 1. lib. 2. Ethic. ſpectato ſolo poſteriore virtutis genere, quod aut doctrina, aut agendi conſuetudine comparatur, contra Platonem concludit, illam neque natura neque præter naturam nobis ineſſe: ſed comparari à nobis natura tantummodo aptis ad eaſdem ſuſcipiendas.

Duas eſſe vitæ humanę partes & in vtriſque quomodo Philoſophum verſari oporteat: quídque eundem contemplationi, quid actioni tribuere.

Cap. 2.

1 *Cum verò duplex vita ſit, vna in contemplando, altera in agendo: contemplantis quòd potiſſimum eſt, id in veritatis cognitione conſiſtit: alterius autẽ, in actione eorũ quæ recta ratio præſcribit. Honore digna prior vita eſt, eius aſſecla & neceſſaria, altera. Id verò ita eſſe ex iis intelligetur.*
2 *Contemplatio eſt functio intellectus ea quæ intelligibilia ſunt, intelligẽtis. Actio autem, animi ratiocinantis functio, corporis miniſterio indigens. Animus namque ipſum diuinum huiúſque notiones contemplans, bene affici dicitur. Atque hæc eius affectio, ſapientia eſt nuncupata. Quam quidẽ nihil aliud quàm cum ipſo diuino ſimilitudinem rectè dixeris. Quamòbrem illa eſt primaria ac veneranda & maximè omnium expetenda hominíque propria, non impedita, atque eadem finis nobis propoſiti cauſa. At actio & ad agẽdum vis, quoniam corporis ſeruitio vtuntur, eiuſdem incõ-*

modis

modis præpediri tardaríque possunt. Philosophus tamen postulantibus temporibus aget & quæ contemplando quietè meditatus est, ea ad hominum mores vsúmque transferet.
4 Ad rempublicam enim veniet cum illam ab aliis malè regi senserit: adiuncta hæc existimans, exercitum ducere, iudicia exercere, legationes obire. Præcipua verò & inter ea quæ ad actionem pertinẽt, maxima, leges ferre ciuitati: aliis vitæ ordinem præscribere, in seditione atque iuuenili disciplina. Ex quibus intelligitur non decere philosophum à contemplatione deficere, sed eam semper fouere atque augere. Ad actionẽ tamen, vt pote quæ illi subseruit, nonnunquam accedere.

Carpentarij Commentarius in Cap. 2.

1 Quæ dicuntur hoc capite de comparatione vitæ in cõtemplando positæ cum actiua, maximè his possunt illustrari quæ à Plotino traduntur libro, de natura & contemplatione & vno. Vbi conatur primum efficere omnia in ipsa natura contemplationem quodammodo appetere. Quoniam ipsi naturæ in procreando, rerum seminariæ rationes propositæ sunt, in quas eadem quasi defixa, semper agẽdo aspirat. Deinde ostendit etiam actionem omnem ad contemplationem quodammodo referri. Hanc verò ab ipsa natura se attollere ad animum, ab hoc in mentẽ: sempérq; gradibus ascẽdere donec contẽplans cũ primo intelligibili ipsa contẽplatione quodãmodo vniatur, non solum, vt idem ait cap. 7. per acquisitam familiaritatem, sed potius per essentiam. Quo quid maius ad vitæ contemplatiuę commendationem afferri potest? Id verò est quod hoc capite Alcinous voluit significare cum dixit Animum τὸ θεῖον id est, vt interpretor, ipsum diuinum (quod eidem Plotino est ipsum vnum) huiúsque notiones (quæ singulorum ideę sunt & rationes seminariæ) contẽplantẽ, bene affici, atq; hãc eius affectionem, sapiẽtiã nominari. Quoniã animi ad veritatis cognitionẽ nobis dati, propriũ summũq; contẽplationis obiectũ, deus est: in cuius fruitione summa cõsistit sapiẽtia: ad quam via paratur per ideas quæ in eodem deo tanquã in fonte, vel potius vt in immenso mari sunt vnitæ. Quare quemadmodum oculus noster ad Solem, vt ad primum aspectabile propriúmque obiectum, bene afficitur, & tamen circa eundem nimio splendore impeditur, nec hunc huiúsque radios apertè potest intueri, eiusmodi imbecillitate ex oculo non ex ipso sole enata: sic noster intellectus se habet ad ipsum diuinum, natura quidem clarissimum, sed cuius splendorem capere non potest propter eam imbecillitatem quæ in hunc ex corporis contagione redundat. Idque est quod Arist. significare voluit cum dixit lib. 1. Metaph. minore, intellectum nostrum ad ea quæ sunt in natura clarissima se habere, sicut

oculum noctuæ ad ipſum ſolem. Atque vt in eadem ſimilitudine permaneam, quemadmodum oculus ad intuendum primum aſpectabile ſibi vmbram quærit, ſic noſter intellectus ad cognitionem dei & idearum quę ſunt in eodem confugere ſolet ad res effectas, quę dei idearúmq; vmbræ ſunt & imagines, in quibus ille clariſſimè relucet. Sic enim dictũ eſt à Mercurio Triſmegiſto deo in ſua eſſentia nihil eſſe nobis obſcurius, eodem in rebus effectis nihil clarius. De quo poſtea pluribus capite de deo.

2 Lumen animi mens eſt, eius autem propria actio, veritatis contemplatio. Cui humana ratio ſubſeruit diſcurſu quodam veritatem inquirens & huic imaginatio, cum rerum ſingularum quæ ſenſibus ſunt obiectæ, imagines percipit. Mentis contemplationem ſapientia perficit, ſicut rationis diſcurſum ſcientia atque prudentia, illa quidem in iis quæ natura continẽtur: hæc in aliis quæ ad mores pertinent. Quare quanto ſapientia perfectior eſt ſcientia atque prudentia, tanto recta contemplatio actione præſtantior. Quanto oculus præſtat manibus inquit Ficinus in 1. de Rep. caput pedibus, ratio ſenſibus, anima corpori, finis omnibus quæ diriguntur ad finem, ſtatus motui, æternitas tempori: tanto contemplatiua vita actiuæ præſtare videtur. Contemplatio enim actionis eſt principium & finis ducítque illam pro arbitrio & ſiſtit, iubens denique inferiores motus externámque deſinere actionem, vt intrinſeca ſtabiliſque actio liberior tandem poſſideatur. Sic vtique ab ipſa contemplatione dei, cæleſtes naturaléſque motus & actiones omnes tanquam à principio ducuntur & reducuntur ad finem. Et certè in fruitione huius diuinæ ſapientiæ per poſtremum Philoſophicę contemplationis gradũ, humanę fœlicitatis ſumma cõſiſtit quę in actione quantũuis perfecta, non poteſt reperiri. Itaq; philoſophia non agẽdo, ſed contẽplando, ſapientiã gignit: ſapientia verò fœlicitatem. Quoniã per illam id cõſequimur vt etiã ea quæ vulgo putantur mala nobis bono ſint. Fœlix porrò eſt, cui bene omnia ſuccedunt Soli autem ei bene omnia ſuccedunt, qui omnibus bene vtitur. Solus verò omnibus bene vtitur qui & ſe ipſum & alia omnia ex ſapientia perfectè cognouit, quíque omnium vſum ex ſapientiæ regula optimè poteſt temperare. Idque eſt quod à poëta dictum, cætera omnia ab his quę in animo poſita ſunt talia eſſe qualis animus eius qui illa poſſidet. Hinc Stoicorũ paradoxa quæ Cicero pluribus explicat lib. 3. de finibus, Solum ſapientem liberum eſſe, diuitem, Regem, Dictatorem. Quęq; ſequutus Horatius Epiſtola prima.

——— Sapiens, inquit, vno minor eſt Ioue, diues
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum
Præcipuè ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

In quo veterum philoſophorum exemplis abundamus, qui hac contemplatione delectati regum omnium potentiam contempſerunt: & in eadem maximè ſolida voluptate perfruentes cęteras omnes quę ad corpus pertinent, conſtantiſſimè contempſerunt. Quoniam hæ in turbulentis motionibus conſiſtunt ideóque contrariis doloribus facilè inter turbantur. Hinc Platonica fabula initio Phædonis, deum ſcilicet cum voluptatem & dolorem inter ſe pugnantia vellet conciliare neque id facere poſſet, in vnum ſaltem eorum apices coniunxiſſe: propterea que cui adeſt horum vnum eidem mox quoque alterum adeſſe. At ea quæ animi eſt quæque contemplatione alitur in ſumma animi quiete vel potius in huius immobilitate quadam cõſiſtit. Scitum enim eſt quòd ſcribit Gregorius Nyſſenus cap. 11. lib. 4. de homine, non omnem actum motum eſſe, ſed quendam per immobilitatem exiſtere: ſecundum quem deus primus agit. Quod enim, inquit,

primum mouet immobile est. Talis autem existit in hominibus contemplandi actus. Per immobilitatem enim semper innascitur: quippe contemplans vnum & idem iugiter perseuerat, & mens contemplantis stat circa vnum & idem semper consistens. Ideóque contemplationis voluptas quæ maxima est, & primaria & vera, per immobilitatem fit. De contemplatione & voluptate similis est Aristotelis sententia lib.10.Ethic. Vbi ostendit summam hominis fœlicitatem statuendam in excellentissimo munere partis eius animi quæ in eodem præstantissima est maximæque diuina. Mente autem in animo humano nihil esse præstantius, nihil diuinus: huiúsque maximè propriam functionem in contemplatione consistere atque omnium functionum quæ virtuti congruunt, eam, vno omnium consensu iucundissimam esse quæ manat ex sapientia. Addit etiã functiones virtutum earum quæ morales quæque politicæ nominantur, quodammodo esse negotiosas, perturbationibus inuolutas & in eo positas quod ex animo & corpore est concretum. Contemplationem autem mentis esse deum in vita hac imitantis & summa tranquillitate fruentis. Quare philosophorum vitam quę in contemplando transigitur omnium maximè esse diuinam Plato scribit in Philebo. Et quanquam lib.5.de repub.beatas respub.prędicet, quas regunt philosophi aut quarum rectores philosophantur: illos tamen in melioribus rebus occupatos, non vult ad eas accedere lib. 7. nisi temporum necessitate coactos. In quo quia illis iniuriã facere videbatur quod eos cogeret deteriorẽ vitam subire, cum frui possent meliore, de ea re quęstionem quàm Glauco affert ita explicat. Oblitus es, ô amicè, hoc legi curæ non esse, vt vnum quoddam genus in ciuitate imprimis sit beatum, sed vt tota ciuitas. Profectò ad hoc ciues ipsos persuasione & impulsione conciliat facitque vt mutuo sese adiuuent communémque pro viribus vtilitatem colant. Nempe lex ciuili cœtu homines congregat, non vt permittat vnumquemque quo lubet ferri, sed vt ipsis ad copulam ciuitatis vtatur. Vera loqueris. Id me fugerat. Considera itaque Glauco, quemadmodum Philosophos qui apud nos reperiuntur, nulla iniuria afficiemus. Sed cum cogemus eos aliorum curam gerere, iure in hunc modum dicemus: quod videlicet quicunque in aliis ciuitatibus philosophi reperiuntur, ob hanc causam merito administrandæ Repub. labores refugiunt: quia in qualibet ciuitate ipsi per se nascũtur, repub. nõ curante. Par autẽ est vt quod per se nascitur, cum nulli pro alimentis acceptis sit obnoxium, nulli exhibeat nutrimẽti mercedẽ. Nos autẽ vos tam vobismet quam reliquis ciuibus tanquam in apum examine duces, ac reges creamus, melius perfectiúsque quàm cæteri, eruditos aptioŕesque ad vtrámque curam suscipiendam. Descendere ergo vicissim debetis singuli in aliorum hominum cætum & ad obscura inspicienda assuefieri. Nam cum assuefacti fueritis, multo acutius illa cernetis quã qui in eis quotidie obuersantur: & quęlibet simulachra quę & quorum sint cognoscetis: vt qui reuera noueritis quę honesta, iusta, bonáue sint. Atque ita ciuitas nobis vnà ac vobis quasi vigilãtibus rectæq; sentientibus, coletur: non tãquam somniantibus, quemadmodum nunc plurimæ habitantur, ab his videlicet qui de vmbris decertant déque principatu tanquam maximo bono contendunt. Nec verò Aristotelis de hac duplicis vitæ comparatione, dissimilis est sententia. Siquidem cap.2.lib.1.Polit. scribit hominem natum esse ad ineundam societatem eúmque qui hanc fugiat, si id facit hominum odio, deteriorem esse quouis homine; si verò ad contemplationem se referat, eodem longè prestantiorem. Et vt paulò ante significatum est cap.8.lib.10.Ethic. concludit completam vndique & absolutam hominis beatitudinem versari in actione cognitionis & contemplationis, per quàm ille quoad potest, deo similis efficitur: non autem per eas

virtutes quæ morum appellantur. Quoniam hæ dei maiestate, vt ait, sunt indignæ. Vtramque Platonis sententiam improbauit Cicero Officiorum. 1. Nam de comparatione contemplationis cum actione ita scribit. Multi sunt & fuerunt qui eam quàm dico tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis se remouerunt, ad otiúmque profugerunt. In iis & nobilissimi philosophi longéque principes & quidam homines seueri & graues, qui nec populi, nec principum mores ferre potuerunt. Et paulò post. Facilior quidem & tutior, inquit, & minus aliis grauis aut molesta est otiosorum vita. Fructuosior autem hominum generi & ad claritatem amplitudinemque aptior, eorum qui se ad Rempub. & ad magnas res gerendas accommodauerunt. Quapropter & iis forsitan concedendum sit remp. non capessentibus, qui excellenti doctrinæ se dediderunt: & iis qui aut valetudinis imbecillitate, aut aliqua grauiore causa impediti, à Republ. recesserunt: cum eius administrandæ potestatem aliis laudémque concederent. Quibus autem talis nulla sit causa, si despicere se dicant, quæ plerique admirantur, imperia & magistratus: his non modo non laudi, sed etiam vitio dandum puto. In posteriore autem quòd Plato vult à Philosophis necessitatem expectari, id eodem loco ita exagitat. Philosophos, inquit, ad Rempub. accessuros Plato non putat nisi coactos. Aequius autem erat id voluntate fieri. Nam hoc ipsum ita iustum est quòd rectè fit, si est voluntarium. Sed in priore, Ciceroni viro politico liceat ciuiles vndas admirari & tranquillę philosophorum contemplationi anteponere. Quáquam illis iactatus & in exilium actus, meliorem alteram vitæ partem sensisse videtur: cum, vt Plutarchus scribit, Gręcos rogabat vt philosophus, nõ orator vocaretur. In posteriore autem eam necessitatem quàm philosophis expectandam Plato ait, non satis candidè interpretatur. Quoniam hæc Platoni temporum & calamitatum publicarum vrgentium necessitas est: in qua philosophus de imperando certare debebit: qui antea in rebus secundis & tranquillis, certabat de non imperando, vt liberius in contẽplatione posset versari. Quare Socrates in Thęeteto, philosophos quicunquam ad Remp. venire volunt, vt sapientiæ studio abutentes, ita exagitat. Illi, in quit, ab ineunte ætate primum quidẽ viam in forum ignorant: neque iudicium, aut consilium, aut concilium ciuitatis aliud vbi sit, norunt. Leges autem decretáque, vel promulgata, vel scripta nec vident, nec audiunt. Factiones sodalitatum quæ ad magistratus creãdos spectant, & congressus & cęnas, & lasciuiora conuiuia, ne somniant quidem. Iam bene ne an malè vobis olim habuerit, aut quod, cui malum turpísue nota à maioribus suis seu viris seu fœminis sit, magis eos latet, quàm maris, vt dici solet, arenæ. Atque hæc omnia nescire se philosophus nescit. Neque enim vulgaris gloriæ gratia ab iis abstinet: sed reuera duntaxat corpus illius in vrbe habitat atque versatur: mens autem hęc omnia parui, imo nullius æstimans, passim volat, vt ait Pindarus, & quæ sub terra sunt & quæ supra dimetiens & arte transcendens, omnem perscrutata naturam rerum omnium quæ ad vniuersum pertinent: iis autem quæ propè sunt, nullo modo se applicans. THEOD. Quo pacto id ais ô Socrates? SOC. Quemadmodum Thaletem dum cœlũ suspiceret intentus syderibus, in foueam cadentem Thracensis quædam eius ancilla facete nimium carpsit: quòd quæ in cælo sunt peruidere contenderet, quæ autem proxima & ante pedes erant, non videret. Quòd verò longè aliter quàm Cicero arbitratus, philosophos ad Rempubl. cogi velit, intelligi potest ex epistola ad Architam Tarentinum. Illud quoque te considerare oportet, inquit, nullum nostrûm sibi soli natum esse: sed ortus nostri partem sibi patriam vendicare: partem parentes: partem amicos.

Multa insuper pro temporum diuersitate nobis accidere, quibus nostra vita occupata est. Vocante igitur te patria ipsa ad Remp. gubernandam, absurdum forsan esset non parere: præsertim cum simul accidat vt aditus prauis hominibus relinquatur, qui nulla eius quod optimum est ratione, proficiscuntur ad publica. Scitum est quod de hac cõparatione scribit Theophrastus, quemadmodum serui fideles omni studio rem domesticam curant, vt heri dent operam liberioribus ministeriis: sic prudentiæ quæ in agendo consistit, curæ esse debere vt sapientia sine impedimento circa ipsum intelligibile veritatémque versetur.

3 Animus qui iam antea purgatus est (neque enim nisi antegressa purgatione perfectæ cõtemplationi locus est) per hanc cum in Deum erigitur, bene affici dicitur: quia suo principio simillimus efficitur: & quanquam adhuc est in corpore, solutus tamen videtur eius vinculis: cum per illam se quoad potest, à corpore auocat, nec amplius huius ministerio vtitur: etiam si initio notiones primas efformaret ex visis, quæ rerum sensibus perceptarum sunt quædam simulachra. In quo circa quæstionẽ de animi immortalitate Peripatetici hærere videntur. Nam si in illo quasi in tabula nuda (sic enim Aristoteles appellat ca.4.lib.3. de animo) primam notionum efformationem spectes, quid est quod nõ videatur cum corpore esse coniunctum, atque eiusmodi vt ab eo separari non possit? At quia hoc principio, quod à corpore profectum est, animus excitatus, mentis lumine, maiora concupiscit, & indefesso studio contemplãs, ad ea nititur quorum nullas imagines sensu percipere vnquam potuit: hoc non incertam spem affert immortalitatis. Præsertim cum eiusmodi studium in natura prouida vanum esse non possit (nisi fateri volumus hominem perpetuo isto conatu eodémque vano, omniũ animalium esse miserrimum:) neque vero in vita hac expleri. Quare reliquum est vt eius quasi rudiméto nunc fruamur: quod eo erit perfectius quo animũ melius afficiet, id est quo magis hunc à corpore continget auocari, & ad proprium obiectum, primum scilicet intelligibile, reuocari. De quo quid Aristoteles sentiat postea exactius inquiretur, cum horum sententiæ in quæstione de animi immortalitate inter se conferentur.

4 Locus hic deprauatus esse videtur in contextu græco: sed quantum cõiectura possumus assequi, eorum quæ pertinẽt ad reipub. administrationem duas partes facit, vnam potiorem in legibus ferendis, & constituendo ciuitatis statu: alteram adiunctam vel auxiliariam, in iis tenendis quæ legibus præscripta sunt: & in aliis ad eorum obseruationem domi militiæque per iudiciorum seueritatem cogendis. In priore potissimum vult excellere philosophos ad Rempub. accedẽtes: vt scilicet ad illos pertineat cura eorum quos Cicero lib.3. de Leg. scribit à græcis Nomophylacas appellari, vel quos ex sequentibus Nomothetas possumus dicere. Nonnunquam tamen eosdem, cum necessitas postulat, etiam ad illa adiuncta vel auxiliaria se demittere. Sic enim ipse Plato in philosophico otio ciuitatis statum constituebat, quando libris de Repub. iusti ideam pro regula omnibus proponebat: aut cum libris de legibus ad humana se demittens, ex variarũ formarum comparatione, deligebat, quod hi sequi deberent qui perfectissimam illam speciem non possent assequi. Idem dici potest de scopo Aristotelis in Politicis.

Philoſophia in partes tres diſtribuitur, quarum communis eſt apud omnes diſtinctio: deinde hæ ſingulæ in alias ſubdiuiduntur. Vt his omnibus ex Platonis doctrina deſcribendis, hæc inſtitutio accommodetur.

Cap. 3.

1 *Philoſophi autem ſtudium, vt Plato voluit, in tribus verſari videtur. In eorum quæ ſunt contemplatione & cognitione: in actione honeſtorum: in rationis & orationis cõſideratione. Dicitúrque eorum quæ ſunt cognitio, contemplatiua: aliorum quæ ad actionem pertinẽt, actiua: quæ circa rationem cum oratione coniunctam verſatur,*[2] *Dialectica. Atque hæc diſtribuitur in diuidẽdi vim, & definiẽdi, inducendi & ratiocinandi.*[3] *Rurſúmque poſtrema,*[4] *in Apodicticam (quæ circa neceſſariam ratiocinationem verſatur) Epicherematicam (quæ Enthimemate continetur: hoc autẽ ratiocinatio eſt imperfecta)*[5] *ac deniq; in Sophiſmata. Quæ quanquam philoſopho non ſint eligenda, ſunt tamen neceſſaria.*[6] *Porrò altera pars quæ ad actionem refertur, partim ad mores pertinet, partim ad præfecturam familiæ, partim ad ciuitatem & huius ſalutem. In quibus ea quæ prima eſt, moralis dicitur: ſecunda, domeſtica: tertia ciuilis.*[7] *In contẽplatiua autem quod cauſas immobiles primáſque & quæcunq; diuina ſunt, inueſtigat, id Theologiæ tribuitur. Quod verò aſtrorum motus conuerſiones rerúmque omnium reſtitutionem in integrum, atque ipſius vniuerſi coagmentationem inquirit, hoc naturalis eſt ſcientiæ. Mathematicarũ autem artium, ea omnia quæ ad Geometriam reliquáſque diſciplinas pertinent. Atque cum philoſophiæ diſtributio ſit eiuſmodi, in ea de Dialectica primo loco dicendum, quid de*

illa Plato sentiat imprimísque de eo quod Criteriũ, siue iudicatorium.

Iacobi Carpentarij Commentarius in idem cap. 3.

1 Antiquissima est philosophiæ distributio in partes tres, quæ eadem apud Ciceronem Academica 1. & lib. 1. de Oratore: sed suis partibus paulo contractior, in naturæ obscuritatem, in differendi subtilitatem, in vitam atque mores. Hic verò quanquam eodem partium numero absoluta, in his tamen longè est generalior. Nam ad cognitionem veritatis, quæ primæ parti proposita, non modo ea hoc loco referuntur quæ in explicãda naturæ obscuritate sunt posita (qualia sunt quæ ad physiologiam pertinent) sed metaphisica & omnes artes quæ mathematicæ appellantur. Vt cum formarũ tria genera sint, sicut Arist. tradit cap. 2. lib. 2. physic. vnum earum quæ cum materia necessario sunt cõiunctæ, alterum earum quæ omnino ab illa separatæ, tertium mediarum quæ re ipsa cum materia coniunctæ, ab illa ratione & cogitatione abstrahuntur, in harum omnium contemplatione philosophus versetur, & à physicis ad metaphysicas aspiret per medias mathematicas: in quarũ abstractionibus idcirco Plato suos volebat exerceri. In tertia verò parte quæ logicas artes continet, non est nuda sermonis consideratio, quã in huius loci interpretatione Marsilius Ficinus & Logodædalus noster sunt sequuti: sed eius cum interiore ratione certa cõiunctio. Vt ea complectamur nõ modo Dialecticam disciplinam, id est vt Cicero ait Academica 1. artem orationis ratione conclusæ: sed & huic ex altera parte respondentem Oratoriam, quæ explicatio est orationis perpetuæ, ad persuadendum accommodatæ. Sic enim postea Alcinous cap. 5. Dialecticis quædam adiungit quæ ad oratoris informationẽ pertinent. Zeno Citieus à quo disciplina Stoicorum est profecta, cum vniuersam philosophiam cuidam animali similem faceret, dicere solebat in ea logicem ossibus & neruis, carni ethicen, animo physicen respondere. In illa verò diuisione quæ à fine ducta, omnium consensu probata est, quod exagitat Thessalus lib. 6. Scholarum Metaphysic. non satis dignum est in quo refellendo laboretur. Differentia artium cõtemplatiuarum & actiuarum, vel effectiuarum, inquit, leuicula est & inanis. Omnis ars præceptis constat, quorum est contemplatio & scientia: sed pretérea est πρᾶξις & vsus: vt etiã in theologia, nõ hac sophistica, sed verissima. Quin Aristoteli partitionem hanc deridenti, contemplatio ipsa, Dei maxima videtur actio. Atqui distinctionẽ eandem Aristoteles sequutus est in diuisione quæstionum Dialecticarum lib. 1. Top. & ridiculum est in hac effectionẽ cum actione confundere: nescire verò quo modo contemplatio nonnunquam actio quædam esse dicatur, & ipsi actioni aliquando ex altera parte opponatur: quod in primis philosophiæ elementis nostri discere solent.

2 Marsilius Ficinus argumento in Euthydemum, obseruat Logicẽ apud Platonem significare solere, artem regulas nominum, orationum, argumentationúmque disponentem: Dialecticam verò sagacitatem philosophi regulis his vtentis, ad rationes rerum inuestigandas, diuinarum præsertim, à quibus rerum quoque sequentium summæ rationes accipiuntur. Ideóque Dialecticam apud illum plerúmque pro Theologia vsurpari. Idem lib. 4. Epistolarũ, Dialecticam,

inquit, non tantum logicã illam Plato esse vult quæ primas & minutissimas ratiocinationum regulas docet: sed profundum expeditæ mentis artificium, ad ipsam veram merámque rei cuiúsque substantiam, physicis primo, deinde metaphysicis comprehendendam. Vt & ratio de quolibet reddi possit & denique supra sensum corporúmque naturamm, entis lumen percipiatur, atque incorporeæ rerum species, quas ideas vocamus, intelligantur. Ex quibus ipsum vnum specierum omnium fons, mentium & animorum origo ac lumen, principium & finis omnium (quod ipsum bonum Plato vocat) inspiciatur. Huic similis est Plotini sententia cap. 4. lib. de triplici ascensu ad mundum intelligibilem. Quænam est, inquit, Dialectica quam oporteat etiam prioribus adhibere? Est vtique habitus qui ratione de vnoquóque potest dicere, quid sit vnumquodque & quo ab aliis differat, quóve conueniat. Præterea quomodo, vel vbi sit quodlibet, & si est, quid est: atque entia quot sint, & non entia rursus, sed ab entibus alia. Eadem hæc & de ipso bono disputat, & de non bono, & de iis quæcunque sub bono & quæ sub boni contrario. Itemque quid sempiternum, quidve non semper. De omnibus, inquam, non opinione, sed scientia tractans, ab errore qui circa sensibile accidit, vacans, intelligibili prorsus adheret, circáque ipsum diligenter agit, falso posthabito, animam nutriens in ipso veritatis campo. Qua significatione & loquendi consuetudine Platonica, dialecticæ nomine postea vtetur Alcinous cap. 6. vbi hanc disciplinis omnibus superiorem facit & circa diuina constantíaque versari ait. Hic vero eam significari intelligamus quæ de differendo præcepta tradit: quibus ad cæteras artes viam parat: quæque a Metaphysica, vel à prima sapientia tanto distat, quanto communis artium ministra, ab ea quæ domina est & architectonica. Quæ duo in hoc nomine confundens Thessalus methodicus lib. 9. suarum Animaduersionum, ridicula apodixi, dialecticæ ministræ & instrumenta tantum suppeditantis ad omnium rerum tractationem, id tribuit quod proprium est primæ sapientiæ: quæ certè non illa differendi instrumenta debet explicare, sed his accuratè vti ad omnium quæ sunt, hoc ipso quod sunt, perfectam cognitionem. Illius verò apodixin, scilicet, audiamus. Doctrina, inquit, quæ suis decretis causas, accidentia, oppositiones, comparationes, diuisiones, definitiones, syllogistica principia ad ens, quatenus ens est, communiter & vniuersaliter tractandum & explicandum, tractat & explicat, est omnium doctrinarum domina. At logica communem illam & vniuersalem doctrinam documentis & inuentionis Topicæ, & dispositionis Analyticæ instruit. Logica est igitur omnium artium domina. Hic, vt arbitror, quia in eiusmodi logico artificio omnibus veteribus & recentioribus philosophis maior vult videri, ista fallaci conclusione persuadere conatur, se in artibus omnibus summum principatum esse adeptum. Thessalico fastu dignum profecto aucupium. Quamquam etiam apud Platonicos, si quis præceptis ad dialecticam ceterarum artium ministram pertinentibus, in omni rerum genere promptè vtatur, illorúmque obseruationibus deducere possit animũ per vmbras non simulachrorum, vt ait Plato 7. de Repub. sed eorum potius quæ vere sunt, atque hunc tandem erigat in contemplationem eius quod in ordine rerum est optimum, is iam euadet in alterum, quem primum philosophum diximus appellari. Plato in Cratylo, cum nomina rebus recte imponere eius esse dixit, qui apte potest interrogare & respondere, hanc curam ait ad dialecticum pertinere. Et in Phedro, postquam exposuit duas artes, vnam componendi, alteram diuidendi, Huiusmodi ego diuisiones collectionésque, inquit Socrates, amo: quo intelligendi

& lo-

& loquẽdi sim compos. Ac si quem alium, vnum & multa pro rerum natura perspicere posse arbitror, eius ego vestigia velut cuiusdam numinis sequor. Atque eos qui id facere possunt, rectè ne an contrà cognominem, Deus ipse nouit, voco autem hactenus Dialecticos. Et in Sophista, Per genera diuidere, inquit, & neque eandem speciem alteram putare, neque alteram rursus eandem esse, nonne Dialecticæ officium esse dicemus? THE. Dicemus profectò. Quo verò modo Dialectici appellatione Aristoteles vti soleat, & hunc vt popularẽ artificẽ, à philosopho, huiúsque artem Topicam, quæ est locorum communium, ad probabiliter disserendum, ab Analytica distinguat, à nobis dictum est in Animaduersionibus Dialecticis contra Thessalum, & in præfatione Logici Organi. Sed quia nonnulli in quæstione hac à nobis dissentiunt, & locis aliquot ex eodem Arist. instructi, efficere, conantur nonnunquam apud hunc Dialecticę nomen, vniuersum disserendi artificium sub se complecti, eâque pręcepta quę philosophorum propria, de definiendo & demonstrando, ad Analyticam artem referre solemus, nō ad Dialecticam, de hoc paulo pluribus nunc nobis est agendum. Iam verò locis aliis videmur effecisse, & contra Thessalum nostris persuasisse (quod paulò post repetetur) ex naturali rationis vsu, in vniuerso ratiocinandi siue disserendi artificio duas partes, vt nouas duas artes, ab Arist. rectè esse positas atque distinctas, vnam Topicam, alteram Analyticam: quarum hęc philosophum instruit, vt accuratum veritatis æstimatorem & iudicem, per proprias rerum causas: illa, popularem artificem, ad inuestigandam veritatem disputando in partes contrarias ex communibus, id est ex iis quę sunt in quaque re maximè probabilia. Atque quod popularem hunc artificem Dialecticum ab Arist. nominari diximus, & dialecticam facultatem eam quæ ex probabilibus, hoc quidem illi valdè frequens esse & familiare, concedunt: At hoc solum repræhendunt, quod quodam loco à nobis scriptum est, semper apud hunc nomen hoc probabilitati esse addictum, nunquā verò vniuersum disserendi artificium significare: aut eam partem in se continere, quæ de definiendo & demonstrando præcepta continet. Contra enim proferunt locos duos: vnum ex primo Rhetoricorum, alterum ex cap. 4. lib. 13. Metaph. in quibus illi Thessali plumas, aut nescio cuius Simonis Simonij, in disputatione contra Schegkium, pro suis venditant. Commouerer verò multo magis eo quod idem scribit cap. 1. lib. 1. de animo, aliter Physicum, aliter Dialecticum (quem libro de Interpr

ætatione, & lib. 8. Top. negat quærere quid res sit) iram & vnumquodque cæterorũ similium, definiturũ. Dialecticus enim, inquit, hanc definiet libidinem vltionis, aut aliquid simile: physicus verò feruorem sanguinis in corde: quorum hic materiam, ille formam atque rationem explicat. Quanquam & hoc ipso loco, populares definitiones & minus accuratas, (qualis illa est iræ quæ à fine, formæ rationem habente, ducitur) Dialecticas nominauit. Sed ad illos duos locos veniamus. Prior est apud Arist. cap. 1. lib. 1. Rhetoricorum ad Theodecten, vbi scribit Dialecticæ esse vel vniuersæ, vel certè cuiusdam partis, de quolibet syllogismo agere. In quo nihil aliud significat quam partem artis Analyticæ priorem, ad perfectionem futuri Dialectici ex probabilibus disputantis, esse necessariam. Quia illa huic suppeditat instrumenta ad disputandum necessaria: ratiocinationem scilicet & inductionem, quorum forma ex ea haurienda est, materia verò & quasi sylua argumentorum probabilium, ex arte Topica. Ideóque à nobis in præfatione Logici Organi quæsitum est, cur hæc artis Analyticæ pars prior, quæ communia præcepta continet de ratiocinationis & argumentationis formis, arti demonstrandi potius quam Topicæ ab Arist. esset annexa, & vno opere compræhensa. Et Arist. ipse lib. 1. Top. cap. 1. & cap. 10.

postquam ratiocinationem definiuit, eámque in suas species diduxit,& ab inductione separauit, ad horum omnium pleniorem cognitionem nos reuocat ad Analytica. Ergo hoc loco non significatur ab Arist. vniuersum differendi artificium (quod etiam demonstrandi rationem complectitur) Dialecticæ appellatione contineri: sed ipsam Dialecticam, quã eodem loco vsurpat semper pro facultate differendi ex probabilibus, indigere antecedente cognitione formarum omnium argumentandi, quæ in hac ipsa Dialectica, vel in arte Topica Dialecticam facultatem instruente, tradenda esset nisi commodè posset repeti: ex arte demonstrandi, cui certis de causis potius est annexa: id est ex priore parte artis Analyticæ: quæ idcirco pars quædam Dialecticæ facultatis ab eodem Arist. esse dicitur. At fortasse illis, in loco altero, qui citatur ex cap. 4. lib. 13. Metaph. plus erit virium, ad id quod defendimus, euertendum. Imo verò nullus locus eo est aptior ad efficiendum quod volumus, Dialecticæ nomen semper ab Arist. vsurpari pro facultate populariter differendi de omni quæstione proposita ex probabilibus, quæ arte Topica instruitur. Quod vt ab omnibus intelligatur, locum illum accurate expendamus. Rectè Socrates (inquit Arist.) ipsum quid est, quærebat: Ratiocinari enim volebat. Ratiocinationum verò principium, ipsum quid est. Nondum enim tunc erat facultas Dialectica, vt possent absque ipso quid est contraria exquirere, & vtrum contrariorum eadem esset scientia. Vbi Arist. significat primum Socratem de iis, quæ ad vitam & mores pertinebant, ratiocinari conantem, in iis vniuersa quædam notauisse quæ definitionibus explicarentur: quarum assignandarum ratio ante huius tempora erat incognita: sicut notari potest in variis Platonis Dialogis, in quibus hic cum Sophistis loquens inducitur. Ratio verò propter quam Socrates in iis definitionibus primus elaborauit, hæc redditur. Quia volebat ratiocinari. Et cum nunc duo modi sint ratiocinandi, vnus apodicticus, per proprias rerum causas, quæ definitione continentur, alter Dialecticus, per communia & probabilia in partes contrarias, tum nondum erat Dialectica: id est tempore Socratis, nulla adhuc ars erat probabiliter disputandi de quacunque quæstione in partes contrarias. Quare ei reliquum erat vt ratiocinando apodicticè philosophice, id est accuratè agere conaretur. At philosophicarum & apodicticarũ ratiocinationum principium definitio. Itaque merito hic philosophando in eam curam potissimum incumbebat, vt sermonem omnem ad notiones vniuersas reuocaret, quas definitione explicare conaretur: & per hanc tanquam per causam, accuratè de rebus omnibus iudicare. Et certè verum est temporibus Socratis, nullam adhuc extitisse artem probabiter disputandi de quacunque quæstione, quæ, apud Arist. sicut volumus, semper est Dialecticæ. Quoniam hanc se inuestigare ait initio Top. & eiusdem primum se obseruatorem prædicat, extrema pagina libri de redargutionibus Sophistarum. Si verò, vt isti volunt, eo loco Dialecticæ nomine quodcunque differendi artificium significaretur, falsò profectò diceretur temporibus Socratis nullam adhuc Dialecticam extitisse. Quoniam eius artificij inuentor Zeno Eleates à Platone variis Dialogis celebratur. Nec exquirere contraria in artificio differendi alterius facultatis est, quàm eius, quæ ad disputandum ex probabilibus est comparata. Sic enim ab Arist. scriptum est cap. 1. lib. 1. Rhetoricorum, aliarum artium nullam de contrariis ratiocinari, sed Dialecticam & Rhetoricam, id solas facere. Quoniam vtraque, inquit, de contrariis est: quamuis non similiter res subiectæ se habeãt, sed semper vera præstantiorá que, secundum naturam melius syllogismo concludantur, aut, vt simpliciter dicam, credibiliora sint. Aliæ quidem scientiæ contrariorum sunt, vnius ad electionem, siue pro scopo: alterius ad

fugam & declinationem, vt philosophia moralis boni est, & mali, itémque medicina sanitatis & morbi, vel vnius per se: alterius, aduentitia quadam vi. At nulla scientia vtrunque contrarium, pro scopo habet propositum, aut tanquam finem exquirit: facultas verò differẽdi ex probabilibus, ad vtrúmque horum comparata est, & plerúmque præteritis definitionibus rerum earum, quæ in quæstionem cadunt, ex communibus, contrarias partes ita disputat vt vtrámque contrarietatis partem pro scopo pariter habere videatur. Sic enim interpretamur illud, cõtraria exquirere, vel vt Aristoteles loquitur τἀναντία ἐπισκοπεῖν. Quare cum Socrates de iis quæ ad vitam & mores pertinent ratiocinari vellet: nec posset ratiocinari ex communibus, quod apud Arist. est Dialecticè, Dialectica enim tum nondum erat: id est nulla adhuc ars ex communibus differendi. Ei reliquum, vt confugeret ad propria. Quæ quia definitione continentur, quemadmodum ex arte demonstrandi didicimus, idcirco idem in iis, quę ad mores pertinebant primus dicitur esse conatus rerum definitiones, ipsis vniuersis accommodare. Quę germana esse videtur eius loci sententia. A qua prorsus alienum est quod isti comminiscuntur, eodem significari rationem definiendi & ratiocinandi ex definitionibus, quæ artis est Analyticæ posterioris, ad Dialecticam pertinere. Quæ cum ita sint permaneo adhuc in priore opinione, de nomine Dialecticæ semper apud Arist. probabilitati addicto: in eàque iis ipsis confirmor quę Thessalus, cum suis nugiuendulis, in partem contrariam afferre solet: etiam si intelligam Platonicos & Stoicos eodem nomine aliter esse vsos.

3 Dialecticæ pro partibus subiicit varias rationes tractãdi ea instrumenta, quæ ad differendum adhibentur. De quibus duo ad simplices quæstiones pertinent, Definitio & Diuisio, reliqua ad coniunctas. Atque vt in simplicibus diuisio vnum in multa distribuit, definitio multa in vnum colligit: sic in coniunctis inductio à multis singulis, ad vniuersa cõponendo assurgit, ratiocinatio verò contra. Quomodo instrumenta hæc quatuor non solum in singulis tractandis valebunt, sed in perpetuitate argumenti, quæ est methodi: respondebúntque duabus huius formis, quas sic commendat Socrates in Phædro. Si quis, inquit, duarum specierum in quas modo fortunâ incidimus, vim arte compræhenderit, opus non ingratum fuerit consequutus, PHE. Quas species dicis? SOC. Vt in vnam ideam conspiciens, passim dispersa conducat: quo singula definiens manifestum reddat semper id de quo agitur. Quemadmodum nos in præsentia quid sit amor definimus, siue bene, siue male id factum sit. Certè hinc disputatio nostra claritatem in se habuit, constantémque sibi ipsi concordiam. PHE. Alteram verò speciem quam dicis ô Socrates. SOC. Vt rursus secundum species articulatim pro rerum natura incidat: neque imperiti coqui ritu, vlla membra confringat. Quibus hæc idem Socrates postea subiicit, Huiusmodi ego diuisiones collectionésque, inquit, ô Phedrę, amo, quo & intelligendi & loquendi sim compos. Ac si quem alium, vnum & multa pro rerum natura perspicere posse arbitror, ego eius vestigia velut numinis cuiusdam sequor. Atque eos qui hoc facere possunt, recténe an contrà cognominem, Deus ipse nouit. Voco autem hactenus Dialecticos. Quod verò hoc loco Alcinous ratiocinationis quatuor species facit Apodicticam, Epicheremæticam, Enthimematicam & Sophisticam, id Platonicum dici non potest, quasi vllo loco à Platone in præceptis ista diuisio sit posita. Sed quia apud illum frequentia argumentationum exempla notari possunt quæ ad harum quatuor formarum varietatem, sunt referenda. De quibus multa colligit Bessario Cardinalis cap. 5. lib. 1. contra Trapezuntium. Porrò cum ab Arist. cap. 1. lib. 1. Top. & cap. 1. lib. 1. Analytic. priorum, diuiditur ratiocinatio in

Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam, intelligendum est ab illo Dialecticam vocari, quam hoc loco Alcinous Epicherematicam nominat. Et certè Arist. eodem modo cap. 4. lib. 8. Top. φιλοσόφυμα definit ratiocinationem demõstrantem: Epicherema verò ratiocinationem dialecticam, quæ eidem est ex probabilibus. Quanquam veteres varia significatione Epicherema inter argumentationis species retulerunt: sicut docet Fabius cap. 10. lib. 5. Quod autem Enthimema hic imperfecta ratiocinatio dicitur, eadémque Rhetorica appellatur, Aristotelicum etiam est. Si quidem hic lib. 2. Analytic. priorum, Enthimema definit ratiocinationem imperfectam ex verisimilibus, vel ex signis. Et cap. 1. lib. 1. Analyt. post. scribit apud Rhetores exempla pro inductionibus esse: sicut enthimemata pro plenis ratiocinationibus: & 1. Rhetoricorum ad Theodectem, quemadmodum in Dialectica fides fit ratiocinatione & inductione: sic in Rhetorica enthimemate & exemplo fieri solere. De quibus omnibus quanquam sciam pleráque à Thessalo methodico, in Aristotele esse exagitata: ea tamen prætermittam hoc tempore. Quod ad eiusmodi nugarum examen, locus alius mihi sit destinatus, in Commentario nostræ descriptionis logicæ.

4 Apodixi siue demonstratione à causa ducta, animus confirmatur: Probabili verò ratiocinatione, per opinionem in contrarias partes iactatur. Quæ etiam si recta sit, adhuc tamen est infirma, & similis volitantibus statuis Dædali. Quod apud Platonem eleganter explicatur sub finem Menonis. Num igitur, inquit, Socrates, nihilominus recta opinio, quam scientia confert? M E. Hoc vtique minus confert, ô Socrates, quod quicunque scientiam habet, semper assequitur: qui verò rectam opinionem, interdum quidem consequitur, nonnunquam verò fallitur. S O C. Quid ais? Qui recta opinione incedit, nónne quandiu rectè opinatur, semper voti compos efficitur? M E. Necessarium apparet. Quamobrem miror quare cum ita sit, scientia tamen longè præstantior habeatur, quàm recta opinio, & cur vtraq; illarum aliud quidam sit, dubito. S O C. Nostin quam ob causam id mireris? An ipse vis tibi dicã? M E. Dic prorsus. S O C. Quia statuas Dædali nunquã considerasti: forte verò neque apud nos extant. M E. Quorsum hęc? S O C. Quoniam hæ nisi ligentur, discedunt atque aufugiunt: ligatæ permanẽt. M E. Quid tum? S O C. Ex eius operibus quod solutum est, haud magni fit, instar fugitiui hominis. Neq; enim permanet. Ligatum verò, admiratione dignũ, pulcherrima enim opera sunt. Cuius hæc gratia dico? Verarum opinionum gratia. Hæ quippe quousque stabiles perseuerant, pulchra quædam opera sunt, omniáque bona perficiunt. Attamen diu consistere nolunt, sed ex hominis animo confestim aufugiunt. Quapropter non multi præcij sunt, donec quis illas ratiocinatione à causis ducta liget. Qui Platonis locus, in distinctione artis demonstrãdi, & probabiliter disputandi, apud Arist. diligenter est obseruandus.

5 Argumentationum fallacium apud Arist. cap. 1. lib. 1. Top. duo genera sunt: vnum earum quæ à communibus ducuntur, sed ab eo qui illis vtitur, detortis in sentẽtiam, à mente eius cũ quo disputatio instituta est, alienam. Alterum in quo propria quidem alicuius scientiæ principia vsurpantur: sed falsam habent interprætationem, & ab ipsa sciẽtia alienam. Vt cum illud, Omnes lineæ ductæ à centro ad ambitum circuli, sunt æquales, tam rectis quàm obliquis lineis accommodatur: aut cum ex eo quod omnium circulorum semicirculi pares inter se esse debent, concluditur duorum circulorum inæqualium semicirculos inter se pares esse oportere. Eas quæ prioris generis sunt Arist. in arte Topica, absolutè Sophisticas & vocat, & dialecticis, quę probabilibus cõstant, ex altera parte opponit: posteriores falsa descriptione niti ait, quòd maximè cõtrariæ esse videan-

tur Geometrarum demonstrationibus, quas idem diagrammata, siue descriptiones solet appellare. Hic sophismatis nomine vtrumque genus est complexus. Sic enim apud Platonem in Euthydemo, Sophismatum varia exempla ad illa duo genera pertinentia enumerãtur. Quod autem ea philosopho necessaria esse ait, non ita accipiendum est, quasi hunc eis ex professo vti velit: sed vt ista in sermonibus aliorum qui veritatis cognitionem impediunt, possit deprehendere. Nempe vt à Sophista differat nõ decipiendi facultate, sed voluntate & electione: quòd idem Arist. scribit lib. I. Rhetoricorum ad Theodecten.

6 Philosophiæ moralis prima pars, singulorũ mores cõponit atque exornat iis virtutibus quas Platonici purgantes appellãt. Quoniam per eas corporis cõtagione homo repurgatur: cum perturbationes quæ ex illa nascũtur, ad partis animi superioris regulam reuocantur. Per eandémque viri boni hoc consequuntur vt sibi imperent: cum Plato contra lib. 8. de legibus, prauos sui dominos esse neget. Qui verò sibi imperare potest, iam dignus est qui familiæ præsit in eâque vxoris, liberorum & seruorum curam suscipiat. Quibus ex eiusdem Platonis mẽte rectè imperabit, qui prudentia atque iustitia erit instructus. Prudentia quidem qua se ipsum & alios possit dignoscere, rationémq; officij singulis præscribere: Iustitia, vt per hanc idipsum velit, quod rectũ esse prudentia cognouerit: & in eo negligẽtes, aut cõtra officiũ peccantes, pœna reprimere: ne quid illi tale posthac, & cæteri ad peccandũ sint tardiores. Quæ cùm ciuilis imperij rationẽ eandem, quasi regulã Lesbiã, contineant: hæcque (vt de ęquo & bono Arist. scribit cap. 10. lib. 5. Ethic.) pro rebus nouis quotidie interueniẽtibus mutetur, & his se accomodet, à Platone concluditur dialogo de philosophia, & in Ciuili, eundem esse Regem, Tyrannum, Ciuilem, œconomũ, & dominum: multitudine verò & paucitate eorum qui parent, horum imperia distingui. Quòd Aristoteles, sicut in præfatione significatum est, reprehendit in œconomicis & cap. I. lib. I. Politic.

7 Philosophiæ in contemplando versantis, tres particulas ponit, in Metaphysicis, Physicis & Mathematicis. De quarum distinctione & ordine nonnihil capite superiore dictum est: plura verò cõtra Thessalum à nobis collecta sunt cap. 3. prælectionum in Sphęram. In Physicis autem astrorum cõuersiones intellige, cum sub obliquitate Zodiaci, intra duos Tropicos illa ita feruntur, vt nonnunquam propius accedere, alias à nobis declinare videantur. Quod Soli manifestè accidit in iis quæ Solstitia nominantur. Si quidem post Solstitium hyemale, hic ad nos redire incipit, verno tempore: post æstiuũ verò à nobis declinat, autumno. Ex quo rerum harum inferiorum, quæ Lunæ sunt subiectæ, primum ordinatę mutationes contingunt, in causis ortus & interitus. Quia virtute cælesti hæ ita reguntur, vt Sol ex eo gignat quòd propè accedit, idémque hoc ipso quòd recedit rebus interitum afferat. Quoniam contrariorum effectuum causæ sunt contrariæ, sicut Arist. scribit ad finem lib. 2. de ortu & interitu. Deinde aliæ maiores mutationes accidũt, quarum obseruatio superat vnius hominis ætatem: ideóque hæ minus quã superiores nobis notæ. De quibus Arist. initio lib. I. Meteor. & Plato prima parte Timæi. Platonicis autem altera generalis est rerum renouatio, cũ omnia in integrum restituuntur, astris omnibus redeuntibus ad idem punctum à quo ceperunt moueri. Quàm Alcinous hoc loco videtur intellexisse. De hac verò postea pluribus differetur cap. 12. in explicando magno sœculo Platonis, cuius Cicero mentionem facit in Somnio Scipionis.

Quia ad primam philosophiæ partem quæ est de disserendo, pertinet vis iudicandi, hæc in animo qualis sit siue in vita hac, siue in altera, quæritur, quoque modo se habeat ad sensum & intellectum, itémque ad scientiam & opinionem.

Cap. 4.

1 *Quoniam est quiddam quod iudicat, & est id quod iudicatur, erit etiam aliquid, quod ex iis perficiatur, quòd propriè iudicium vocare poßis: Hoc idem propriè dictum iudicium, poßit quis appellare* 2 *iudicatorium. Sed his communius est, ipsum iudicans. Hoc autem duplex, vnum à quo, alterum per quòd iudicatur: quorum illud, intellectus est, hoc, instrumentum naturale ad iudicãdum accommodatum. Quòd primo verorum est, deinde etiam falsorum: neque aliud quicquã est quàm ratio naturalis. Apertius autem hoc in iis quæ sunt.* 3 *Iudex quidem dicatur philosophus, à quo res ipsæ diiudicantur: itémque & ratio, per quam Verum iudicatur, quod modo instrumentum diximus appellari.* 4 *Duplex autem ratio est: vna quidem quæ omnino incomprehensibilis & certa, altera secundum eorum quæ sunt cognitionem, nunquam fallens. Prior in dei potestate est, hominis verò minimè. Posteriorem etiã homo potest assequi. Sed hæc quoque duplex, vna quidem circa intelligibilia: altera circa sensilia.* 5 *Quarum quæ circa intelligibilia occupatur, ea sciẽtia est & ratio scieutiam gignens. Quæ verò ad sensilia refertur, ratio opinionis effectrix & opinio. Quare ratio quæ scientiam parit, firmiorum est & constantium: vt pote quæ de firmis & constantibus principiis. Ratio autẽ verisimilis opinionísque effectrix, maximè probabilium est. Quoniam circa constantia nõ versatur. Scientiæ autem*

circa intelligibilia, & opinionis circa sensilia, principia sunt intellectio & sensus. 6 Sensus est affectio animi per corpus, internuntia primò facultatis perpessæ. Quando verò in animo per sentiendi instrumenta rei species sentiendo fuerit impressa (nam in eo sensus est) si eiusmodi species propter temporis diuturnitatē non euanescat, sed constans & diuturna seruetur, eius conseruatio memoria nuncupatur. 7 Opinio autem memoriæ sensúsque complexio. Cum enim in id incidimus, quod primò sensum mouere potest, ab eóque in nobis sensus efficitur, & à sensu memoria: si postea idem nobis occurrat, superiorem memoriam, cum iterato sensu componimus, & in nobis ipsis iam dicimus, exempli causa, Socrates, Equus, cæteráque eiusmodi. Hæcque opinio nuncupatur: quando superiorem memoriam, cum recente sensu, componimus. Atque vbi hæc inter se consentiunt, opinio vera existit: si verò illa dißident, eadem dicitur esse falsa. Nam si seruans Socratis speciem natam ex eo, quod aliquādo cum illo sit congressus, Platoni occurrens, putet se ob quandam similitudinem, Socrati rursus occurrere, ac postea Platonis sensum velut à Socrate haustum, cum Socratis memoria componat, opinio falsa existet. 8 Id autem in quo sensus atque memoria fiunt, cùm cærea tabula Plato comparat. Cum verò quæ per memoriam & sensum opinione concepta sunt, animus cogitatione sibi iterum effingens, ea respicit vt & illa à quibus ista manarunt: functionem eiusmodi picturam quandam, ac interdum imaginationem idem nominat. Cogitationis verò discursum, animi quasi secum habitātis colloquium. Sermonem, id quod ab ipsa cogitatione, cum voce per os effluit. 9 Intellectio autem est actio intellectus prima

intelligibilia contemplantis. Atque hæc quoque duplex esse videtur. 10 Vna animi intelligibilia intuẽtis prius quã cum corpore coniungatur: altera eiusdem cum in hoc suum corpus descenderit. Illa quidem priùs quàm animus suum corpus esset ingressus, intellectio vocabatur. At postquàm ipso corpore conclusus est, quæ tum dicebatur intellectio, nunc naturalis cogitatio nominatur: quæ intellectio quædam est, in animo iam corpore concluso. Quoties ergo intellectionẽ, rationis scientiam gignentis principium esse dicemus, non eam quàm nunc dicimus, accipi volumus, sed illam potius quæ animo à corpore soluto, conuenit. Quæ quidem, vt diximus, tunc intellectio, nunc naturalis cogitatio nuncupatur. 11 Atque hanc ipsam naturalem cogitationem idem cum simplicem scientiam, tum animi alam, ac recordationem nominat. Ex iis autem simplicibus scientiis constat naturalis scientiæque effectrix ratio, quæ secundum naturam inest. Cum sit igitur ratio duplex, vna ad scientiam accommodata, altera ad opinionem, itémque intellectio & sensus: necesse est & his obiecta quædam existere, qualia sunt intelligibilia atque sensilia. 12 Et quoniã in intelligibilibus quædam prima sunt, vt Ideæ, alia secunda, vt species quæ in materia sunt, & ab hac separari non possunt: intellectio quoque duplex erit, primorum vna, altera secundorum. Et quia ex sensilibus quædam prima sunt, vt qualitates, seu color, albedo: alia per aliud aduentitiáque quadam vi, vt album, coloratum, post hæc verò quod concretum est, vt ignis, mel: eadem ratione sensus primus primorum erit, secundus verò secũdorum. Atque prima intelligibilia intellectio diiudicat, non sine ratione scientiam gignente, per comprehensionem

quandam

quandam, sine discursu. Secunda verò, ratio scientiæ effectrix, non sine intellectione. In sensilibus autem ea quæ prima & quæ secunda sunt, sensus discernit, non sine ea ratione quæ cũ opinione est coniũcta. Id verò quòd cõcretũ est, eadẽ ratio, sed nõ sine sensu. [13] *Cùm igitur mũdus intelligibilis, primum sit intelligibile, hic verò in sensum cadens, concretũ quiddã & coagmentatũ: illũ intellectio cũ ratione diiudicat hoc est non sine ratione: hunc ratio cum opinione coniuncta, non sine sensu.* [14] *Et cum contemplatio sit, nec nõ & actio: recta ratio haud eodem modo discernit ea, quæ in contemplationem & quæ in actionem cadunt. Sed in contemplatione quid verum, quid aliter se habeat, exquirit. In iis autem quæ ad actionem pertinent, quid proprium, quid alienum, & quid id quòd agitur. Ex eo enim quod natura insitam honesti boníque notionem habemus, ratione vtentes nósque referentes ad illas naturales notiones, velut ad definitos quosdam modos, hoc ne an illo modo se habeant ea quæ in deliberationem cadunt, diiudicamus.*

Iac. Carpentarij commentarius in idem Cap. 4.

1 In artificio differendi duo spectanda sunt: huius seminariũ, quod ad naturã pertinet, & eiusdẽ cultura in præceptis huius artis posita. Capite hoc agitur de naturæ seminario: proximo, de huius cultura. Quodquidẽ seminariũ in eo positum, quod ad rerum omnium diiudicationem pertinet, partim nobis est cum belluis commune, partim cum ipso deo: sed in nobis longè perfectius quam in belluis: imperfectius autem quam in ipso deo. Quoniam & homo in cognitione rerum, mediam quandam facultatem obtinet inter deũ & belluas. Nam ad rerum omnium cognitionem & diiudicationem cum duo homini data sint, sensus & ratio, in sensu cum bellius communicat, in ratione & intelligentia, diuinæ naturæ imaginem habet expressam. Sed in sensu hoc belluas superat, quod illæ singularia tantum apprehendunt, nullas ex iis notiones vniuersas excitant (quamquam scio aliud visum esse Galeno & Cardano, contra quos de eo non disputo hoc tempore) homo autem ad sensum accedente lumine mentis & intelligentiæ, per discursum rationis, singularibus inter se comparatis in eis-

démque notata similitudine, de ijs excitat notionem vniuersam: de qua dictum interpretor ab Aristotele cap. 1. lib. 1. de animo, animal commune aut nihil esse, aut esse posterius: itémque si quid aliud commune dicatur. At idem in ratione & intelligentia eo superatur à deo cælestibúsque intelligentiis, quod in vita hac nihil intelligit nisi per cogitationis discursum, cuius initia hausta sunt ex imaginatione, quæ quamquam interius quiddam sit, cum corpore tamé necessario est coniuncta. Dij autem & cælestes intelligentiæ fruuntur primorum intelligibilium aspectu: imo deus ipse sibi primum est intelligibile. Itaque Alcinous in sequentibus postquam in ratione posuit primum diiudicandi naturale instrumentum, illam spectat & in homine & in deo: itémque vt ad sensum demissam & supra sensum excitatam: quam in deo incomprehensibilem esse ait, & omni ex parte certam: in homine autem penes constantiam eorum quæ sunt, constantem & certam, at propter ea quæ ex corporis contagione nascuntur, infinitis erroribus obnoxiam. Nam certè si circa contemplationem primorum intelligibilium error in hominem cadit, non ex primorum intelligibilium inconstantia, aut mutatione nascitur, sed ex ipso homine, cuius intellectus in vita hac se habet ad prima intelligibilia, sicut oculus noctuæ ad ipsum solem. Si quando verò hic summo philosophiæ munere rapitur à corpore, aut eodem soluitur, tum deo cælestibúsque intelligentiis similis effectus, fruitur aspectu primorum intelligibilium, nec horum cognitionem percipit vllo cogitationis discursu, etiam si ad illam excitatus sit antecedente exercitatione cogitationis, primum in physicis, deinde in mathematicis. Magnum verò hoc ad commendationem artis differendi, quod in eius seminario posita ostenditur propria hominis excellentia: quà hic longo interuallo belluas vincit, & quantam potest cum deo similitudiné assequitur. Etenim nō potest non iudicari excellentissimū ea re inter homines præstare, qua ipsi belluas vincunt & ad deū proximè accedunt. Hoc autem beneficio artificij differendi consequuntur.

2 Κριτήριον, ad verbum iudicatorium interpretamur: propter eius vocis significationem multiplicem, quæ latiniore alio nomine vno vix potuit exprimi. Significat autem primum instrumentum iudicandi & locum iudicij: aliquandóque, vt Alcinous ait ad finem capitis huius, adhibetur ad actionem, cum per id discernimus quid agendum vel fugiendum, aliquando ad solam cognitionem. Deinde hoc quod in homine ad cognitionem refertur, vel in solo sensu consistit, aut in imaginatione quæ sensum sequitur: hócque aut nobis cū aliis animalibus est commune, aut per ipsam rationem proprium efficitur. De vtroque quædam sunt digna obseruatione apud Galenum initio lib. 9 de decretis Hippo. & Platonis. De priore verò sic loquitur Aristot. cap. 9. lib. 3. de Animo. Quoniam animus is, inquit, ex quo animantes constant, ex duplici vi ac facultate definitus est: quorum altera est vis iudicandi, quæ rationis est & sensus, altera qua mouentur loco, de sensu quidem ac mente dictum sit hactenus. De eo autem quod motum affert, quid tandem sit animi videndum est, & cætera. At circa iudicium eiusmodi inter hominem & belluas hoc interest: quod in homine illud liberum sit, & in iis quę ad actionem pertinēt, boni vel mali imaginibus, quæ ex sensu nascuntur, plerúmque sibi ipsi contrarium: in belluis verò definitū & à naturæ motu sic profectum, vt illæ hoc immutare nullo modo possint. Ouis enim sic natura iudicat lupum perniciosum, vt aliter apprehendere non possit: & cum eiusmodi esse iudicauit, illum necessario fugit eadem impellēte natura: nō tamen, vt pauló ante dictū est, per vllam lupi notionem ingenitam, etiamsi hoc nonnulli existiment. Homo autem sic corporis voluptatem malam iudicat, vt

possit nonnunquam aliter iudicare:& cum ita iudicauit, eâdem tamen in vita hac amplecti, sicut in iis experimur, quos impotentes appellamus. Idque pro varietate partium vel facultatum in eiusdem hominis animo dissidentium: de quibus postea suo loco differetur. Quorsum verò artis differendi explicationem in doctrina Platonica tradenda, ab hac quæstione de iudicio & iudicatorio Alcinous repetat, intelligi potest ex Cicerone Academica. I. vbi de dialectica hæc Platonicorum decreta commemorat. Tertia philosophiæ pars, inquit, quæ erat in ratione & differendo, sic tractabatur ab Academicis & Peripateticis. Quanquam oriretur à sensibus, tamen non esse iudicium veritatis in sensibus. Mẽtem volebant rerum esse iudicem: solam censebant idoneam cum crederetur, quia sola cerneret id, quod semper esset simplex & vnius modi, & tale quale esset. Hanc illi ideam appellabant iam à Platone ita appellatam: nos rectè speciem possumus dicere. Sensus omnes hebetes & tardos esse arbitrabantur: nec percipere vllo modo res eas quæ subiectæ sensibus viderentur: quæ essent, aut ita paruę vt sub sensum cadere non possent, aut ita mobiles & concitatę, vt nihil vnquam vnum esset & constans, ac ne idem quidem, quia continenter laberentur ac fluerent omnia. Itaque hanc omnem partem rerum opinabilem appellabant. Scientiam autẽ nusquam esse censebant nisi in animi motionibus atque rationibus. Hoc idem fundamentum sequutos Stoicos, dialectico iudicio (quod solum in hac arte retinuerunt, inuentione ipsi naturæ relicta) penè eadem subiecisse, colligi potest ex Diogene Laertio in vita Zenonis Citiæi. Sextus Philosophus lib. 2. Pyrrhoniarum hypotiposeon cap. 3. in Criterio, quòd ad rerum cognitionẽ adhibetur, quoddam facit commune, aliud proprium, tertium maximè proprium. Rursusq; illud Criterium quòd rationale appellat, vult trifariã dici posse, à quo, per quòd & secundũ quòd: illudque à quo, hominẽ esse: per quòd, aut sensum, aut intellectum: secundum quòd autem, applicationem phantasiæ, secundum quàm homo aggreditur diiudicare, adiutus vnò ex antedictis, per cogitationis discursum, qui naturæ humanæ maximè proprius.

3 Iudicium antea appellauit actum iudicantis, vel eius quòd iudicare potest, circa id quòd iudicatur, vel potest iudicari. Atque idcirco illud ex duobus perfectum esse dixit, ex eo scilicet quod iudicat, & altero quòd iudicatur. Quoniam omnis muneris functio, consistit in quadam accommodatione agentis ad ipsum obiectum, circa quòd functio exercetur. Nũc id quod iudicat iudicaréue potest, in duo vel etiam in tria distribuit, nempe in hominem: exempli causa, philosophum, in animum & in ipsam rationem tanquam instrumentum. Homo quidem est absolutè qui iudicat: sicut & eum, non item eius animum, Aristoteles cap. 4. lib. 1. de animo, propriè discere ait & cogitare. Id verò quo ille iudicat, partim est animi, partim rationis: sed animi vt causæ principis, rationis vt instrumenti. Quemadmodum & cap. 2. lib. 2. idem Arist. id quod scimus partim animi esse dixit, partim scientiæ qua animus est instructus. Neque verò ipsum instrumentum per quod iudicatur, est vnius modi. Sed animus ratione quam à natura accepit, vt primario instrumento iudicat: hęc, iuuatur aliis quæ ipsa ars suppeditat. Sic enim dicimus à philosppho iudicari animo de quæstionis alicuius veritate, per rationem naturalem instructam iis argumentationum formis quę communis artis differendi præceptis perficiuntur. In quibus omnibus obseruatione dignum est, quo modo apud Platonicos artis differendi fundamenta repetantur ex ipsa natura.

4 Adhunc locum intelligendum spectanda est ex Platonicorum sentẽtia varietas eorum quæ in cognitionem cadunt, & facultatum animi, quæ ad eiusmodi

cognitionem adhibentur. Sunt autem eorum omniũ quæ cognosci possunt, duo prima genera, vnum intellectui obiectum, alterum sensui: & in vtrisque quiddam primum, aliud secundum. Intelligibile quidem omnino primum, sicut Sol primum aspectabile, illud idem est quod omnia primo intelligit, & in quo, vt omnium exemplari, quęruntur cæterorum quæ sunt, species & ideæ: ad quas pertinet perfecta nostra intellectio (primum enim intelligibile, idem esse cum primo intellectu, Plotinus confirmat cap. 6. lib. de tribus principiis) secũdum autem complectitur numeros & figuras, in quibus Mathematicæ abstractiones consistunt: deinde rerum formas cum materia coniunctas, non vt in rebus singulis sunt circumscriptæ & numerabiles, sed vt in communi ratione spectantur. In iis verò quæ sensum mouere possunt, vel vt noster Alcinous paulò post scribit, prima erit affectio sua ratione quoad potest, à substantia separata, vt color: secunda, ipsa substantia qualitate affecta, vt corpus coloratum: vel, sicut nonnulli Platonici tradunt, etiam primo sensum mouere dicetur omnis substantia corporea suis qualitatibus affecta: secundo, vmbræ & imagines corporum, siue in aqua, siue in speculis apparentes, de quibus postea differetur cap. 15. libri huius. Hæc autem eodem modo se habent ad corpora, quo Mathematicæ formæ ad veras rerum omnium rationes, quæ idæis continentur. Iam verò primi intelligibilis, in solo deo omnino absoluta est intellectio: per quàm se ipse perfectè intelligit & in se cætera omnia, nobis hæc omnino incomprehensibilis secundum suam perfectionem. Inchoata verò tantum: prout in vita hac philosophiæ scopum assecuti, deo simillimi efficimur. Quoniam ad illud natura clarissimum (quod Aristot. scribit lib. 2. Metaph.) se habet noster intellectus, sicut oculus noctuæ, ad Solẽ: vel omnino vt aspectus ad primũ aspectabile. Quod Plato etiam testatut lib. 7. de rep. Secundi autem intellectio est cum cogitatione coniuncta, aut cogitationis quidam discursus est, ad illam priorẽ intellectionẽ aspirans. In reliquis quæ sensum mouere possunt, prima est ipsius sensus perceptio: quàm sequitur visio, vel imaginatio. Deinde rerum perceptas imagines memoria conseruat: sicut has aliqua ex parte obliteratas, vel cõfusas, ipsa recordatio renouat, vel distinguit. Per quas rationis quidam discursus, cogitationis est: sicut eo peracto de bono vel malo, vero vel falso, quædam interior affirmatio vel negatio, opinionis esse dicitur. Porrò in prima & secunda functione sensus, diuisioni sensilium, quæ hoc capite proponitur, respondet quod Arist. scribit cap. 6. lib. 2. de Animo, quædam sentiri primo & per se, vt qualitates singulis sensibus proprias: alia per aliud & aduentitia quadam vi, vt substantias illis qualitatibus affectas.

Plato in Theæteto scientiam propriè esse vult interioris essentiæ, quæ in multis similitudinem cõmunionémque naturę continet: sensum autẽ, affectionũ quæ illius essentię comites sunt, in illáq; dissimilitudinẽ pariunt. Vt ex eo intelligamus scientiã idearũ esse, quæ continent rei cuiusq; essentiam: sensum, singularũ imaginũ idęis participantiũ, & affectionum quæ in illas cadunt & potissimũ ipsius materię conditionẽ sequuntur. Sicut apud Arist. illa vniuersaliũ est, per priores causas essentiæ: hic rerũ singularum, per affectiones natura posteriores. Idem vero Plato in Philebo, sensum vocat motum in cõmuni corporis & animi passione factũ: atque eodem loco opinionis originem sic explicat. SOC. An nũ ex sensu ac memoria in nobis opinio nascitur & ipsum opinari posse? PROT. Pręcipuè. SOC. Nõ ne sic circa hęc nos habere putãdũ? PROT. Quo modo? SOC. Vt fateare hominẽ nonnunquam procul aliqua confusè cernentẽ, cupere clarius quę cernit discernere? PROT. Fateor equidẽ. SOC. Id igitur sic à se ipso quodã modo sciscitabatur. PROT. Quo pacto inquis? SOC. Quidnã illud est quòd

iuxta saxum sub arbore procul apparet? An hæc ille proferre secum videtur, dum eiusmodi quędā aspicit, cuiusmodi sibi quandoq; apparuerunt? PROT. Quidni SOC. Deinde velut sibi ipsi respōdēs, homo est, inquit, tanquā rem iā assecutus PRO. Nimirum. SOC. Rursus fortè mutata sententia, opus quoddam à pastoribus fabricatum esse asserit. PROT. Maximè. SOC. Hic si quis adsit eadē quæ animo secum ipse volutabat, in vocem effundens, rursus præsenti diceret, ac sermo tunc fieret, quod ante opinionē vocabamus. PRO. Manifestum. SOC. At si solus hic sit, hoc idem secum ipse repetens & diu quandoque in se ipso seruans procedit. PRO. Prorsus. SOC. Quid ergo? Idémne tu hic quod ego, sentis. PRO. Quid istuc? SOC. Videtur mihi tunc hominis anima libro cuidam persimilis. PRO. Qua ratione? SOC. Memoria in idem cum sensibus incidēs & illæ, quæ circa ista passiones sunt, verba quædam in anima inscribere mihi videntur: cúmque vera conscribunt, passionem eiusmodi veram opinionem dicimus, & orationes in nobis veræ ab hoc ipso proficiscuntur. At cum scriba hic noster, falsa scribit, contraria veris eueniunt. PRO. Omnino ita mihi videtur, & ea quæ dicta sunt libenter accipio. Aristoteles cap. 26. lib. 1. Analyt. Post. Opinionem definit propositionis nullo certo argumento confirmatæ, compræhensionem non necessariam. Docétque eandem rem in opinionem & in sciētiam posse cadere: sed non eodem medio siue argumento, nec eadem ratione rei eiusdem factam compræhensionem, opinioni & scientię posse attribui. Proclus cap. 1. Cōment. 1. in Euclidem, hæc ex Platonicorum doctrina ita distinguit, vt velit Platonem eorum quæ sunt, cognitiones primis, mediis & postremis substantiis diuisisse: primarumque quæ sine materia sunt & summa puritate præditæ, intellectionem vocauisse: postremarum, quæ cum sensu coniunctæ, opinionem, quæ obscuram veritatem est nacta: mediarum, quales sunt mathematicæ, cogitationem. In quibus idem Proclus naturalis Criterij tres gradus ex eadem Platonicorum doctrina acutè distinguit. De his verò vide quæ à nobis collecta sunt cōtra Thessalum Methodicum cap. 6. prælectionum in Sphæram.

6 Plato in Theæteto, scribit belluis & hominibus ingenitam esse facultatem qua passiones per corpus in animam manantes sentiunt. In quo corpori nullum sensum tribuit: sed sensus functiones in eo tantum vult declarari: ideóque quos alij quinque sensus externos appellant, hic tantum esse vult sentiendi instrumēta, per quæ rerum obiectæ imagines, ad interiorem sensum, quem communem nominant, deferantur. Sic verò & Arist. cap. 2. lib. de sensu, negat animum eum qui videt, in extremo oculo situm, sed intra nos esse. & cap. 2. lib. 3. de Animo, necessaria, vt opinor, ratione confirmat, interiorem sensum vnum communem esse ponendum, qui omnes rerum obiectarum imagines per diuersas corporis partes organicas recipiat, per eásque de rerum obiectarum differentiis solus iudicet. Ex quibus facile de eo constitui potest quod etiam ad hunc locum pertinet, vtrū sensus actio quædā sit, an vero passio? Primum enim partē corporis organicā dum animo subseruit, rerúmq; obiectarum differētias excipit, propriè pati certū est, vel ex eo quod tēpore defatigatur & languescit, animi substantia eodē modo se habēte. Ideóq; si senex oculum iuuenis reciperet, nō minus acutè videret quam iuuenis. Quod idē de reliquis animi facultatibus est intelligendū. Si quidē illę, vt ait Arist. ca. 4. li. 1. de Animo, senescere vidētur, nō quod animus aliter quā prius affectus sit: sed quia corpus in quo habitat: queadmodū in ebrietatibus & morbis cōtingit. Iā de animo vtrū patiatur, & quo modo, quæstio est. Qui si pro imagine, verè eā qualitatem, quæ sensum mouere dicitur, exciperet, reuera pateretur: vt si sentiendo candorem, verè ipso candore inficeretur. At quia pro

eiusmodi qualitate corporea, imaginem tãtum incorpoream de illa, admirabili quadam ratione excitatam, recipit, non absolutè pati, sed quodammodo, dicitur. An igitur cum omne quod patitur, ab alio agente patiatur, animus ab obiecto agente patietur, sensúsque animi passio, obiecti actio ita esse dicetur, vt ab hoc, non ab animo, sit ipsius sensus perfectio? Sic enim Arist. docet in physicis, motum perfectionem esse ab agente profectam, in patiente receptam. Minimè verò. Sed cum in ipso sensu interiore duo insint, receptio imaginis & iudicium de obiecta re per imaginem, in priore animus quodammodo patitur, in posteriore agit. Hoc verò est quod ipsius sensus summam perfectionem continet: cuius inchoatio tantum est in antecedente externi obiecti actione. Sic ex Plotino & D. Augustino scribit Marsilius Ficinus cap. 6. lib. 7. Theologiæ Platonicæ, animum cum sentit in corpore, non ab illo aliquid pati, sed in eius passionibus attentius agere. Vt sensus animaduersio sit operationis illius attentioris, aut iudicium de corporea passione & qualitate, excitatum ab attentiore illa animi actione. Quæ duo in sensu nonnulli obseruantes quæsiuerunt, vtrum hunc, sicut & intellectum, in agentem & patientem distinguere oporteret. De quo disputatur ab Augustino Nipho, vno libro de sensu agente & patiente.

7 Opinionem hic ex Platonis sententia appellat appræhensionem sensilis obiecti, sub imagine rei iam antea sensu perceptæ, & in memoria reconditæ: quæ imaginatio quædam est. Ideóque opinionem pro imaginatione videtur vsurpasse, vel ipsam imaginationẽ, opinionem appellasse. In quo Plato ab Aristotele reprehensus est cap. 3. & 11. lib. 3. de animo. Rationes autem Arist. ad efficiendum imaginationem nec esse opinionem absolutè, nec opinionem cum sensu, nec per sensum haustam, nec opinionis & sensus cõiunctionem, colligentur à nobis vbi de eadem quæstione Platonis sententia erit perspecta. Quoniam ea non sine obscuritate esse videtur. Hic in Sophista, veritatem & falsitatem primo spectat in oratione, ex relatione quadam ad rem quæ per hanc significatur (sic enim & ab Arist. dictum est in Categoriis, & libro de interpretatione, ab eo quod res est, vel non est, orationem dici veram vel falsam) deinde hæc eadem transfert ad cogitationem, opinionem & imaginationem, de quorum comparatione ita differit. HOSP. Quid de cogitatione, inquit, opinione & imaginatione dicimus? nónne iam cõstat quod hæc omnia genera, tum vera, tum falsa, in animis nostris efficiuntur? THE. Qua ratione? HOS. Sic intelliges facilè, si prius quid vnumquodque istorum sit, quóue inter se singula differant, acceperis. THE. Exhibe modo. HOSP. Nónne cogitatio & oratio idem? nisi quod cogitatio dicitur illa ipsa sine strepitu vocis interior collocutio, qua se animus noster alloquitur? THE. Penitus. HOS. Sed per os effluxus prolationis ab illa, oratio nuncupatur. THE. Verum. HOS. Quinetiam in oratione hoc animaduertimus. THE. Quid? HOS. Affirmationem inquam & negationem. THE. Nempe. HOS. Quando igitur hoc in anima per cogitationem, silentio fit, potéstne alio quam opinionis nomine nuncupari? THE. Nequaquam. HOS. Quid verò? cum non per ipsam, sed per sensum rursus talis passio accidit, potéstne aliter quam imaginatio nominari? THE. Non aliter. HOS. Postquam oratio partim vera, partim falsa esse apparuit: cogitatio verò interior, ipsius animæ collocutio: opinio verò cogitationis conclusio, in qua memoriæ sensúsque commixtio reperitur, necessarium esse videtur vt cogitationes opinionésque partim veræ, partim falsæ sint: quippe cum sint orationi cognatæ. Similis locus est apud eundem Platonem, in Theæteto. Hoc, inquit, Socrates, mihi videtur, cogitantem scilicet animam nihil aliud agere quam secum ipsam disserere, interrogando, responden-

do, affirmando atque negando. Postquam verò definit, idémque siue tardius, siue velocius animaduertens, asserit, neque vagatur, hãc ipsam opinionem ponimus. Deinde paucis interiectis, de veritate & falsitate in opinione, ita differit. Restar, inquit Socrates, vt falsa in hoc opinemur, quando te Theodorúmque cognoscẽs seruánsque in cærea effigie vtriusque figuras, longo ex tempore, tanquam annulorum vestrorum signacula, neque acutè cernens vtrósque, tento proprium vtriusque signum propriẹ visioni attribuendo, eius accõmodare vestigio, vt agnitio fiat: sed aberro & instar eorum qui commutatis calceis errant, commuto, & vtriusque visionẽ ad alienum simulachrum transfero, & similia quædam patior his, quẹ in speculis trãsuerso resultant, cum aspectus dextera in sinistra commutat. Atque ita decipior, nascitúrque aliena opinio, & id est, quod falsa opinari vocatur. Quibus duobus locis Plato videtur significare voluisse, non tam fortasse opinionem imaginationem esse, aut contra: quam opinionem ad interiorem cogitationis discursum, eodem modo se habere quo imaginationem ad sensum. Vt enim cogitationis discursus in opinionem desinit, quæ illius quædam est conclusio: sic sensus in imaginationem. Atque vt in opinione, consensio cum re, veritatem continet, dissensio falsitatem: sic imaginatio vera est, quæ rem appræhendit sub sua imagine, falsa, quæ sub aliena. Nunc quid contra Aristoteles disputet, audiamus. Hic cap. 3. lib. 3. de animo, habitus siue facultates quatuor in nobis statuit quibus inest veritas & falsitas, Sensum, Opinionem, Intelligentiam & scientiam: à quibus omnibus imaginationem vult esse separatam. Atque illud quidem vt manifestum ponamus hoc tempore, illam neque scientiam, neque intelligentiam esse. De reliquis duobus idem differit hoc modo. Imaginationem non esse sensum, hinc intelligi, quod cum sensus, vel vt habitus & facultas, vel vt functio dicatur, imaginatio quæ nobis dormientibus viget in somniis, neque ad habitum sensus, neque ad functionem referri possit. Deinde quod sensus omnibus animalibus insit: imaginatio non item. Quódque sensus aut semper, aut magna ex parte verus sit: imaginatio verò contra, magna ex parte falsa. Eandem verò opinionem dici non posse, hoc potissimum argumento colligit, quod omnis opinio cum quadam persuasione sit cõiuncta, quam parit rationis discursus: at hic in belluas nullo modo cadit, cum quibus si non omnibus, at certè quam plurimis, ipsa imaginatio nobis est communis. Adde quod Solem intuentes, imaginamur pedalem: de quo tamen contraria opinio est, & assensio vera, quod tota terra longè maior sit. Et omnis opinio necessario cum assensione coniuncta est: imaginatio verò plerúmque sine hac. Ad id verò quod paulò post sequitur in Alcinoi contextu, de comparatione cogitationis cũ sermone, pertinet quod Democritus & Epicurus, sermonem in voce, rationis flumen appellauerunt. Quoniam, vt aiunt, quando ratio stillat in linguam, frangitur aër & fit verbum. Sic fons est ratio, riuus verò verbum, quod in fonte cum Deo conuenit: in riuo autem ac flumine, cum homine. Vtque nihil est in riuo, quod non prius fuerit in fonte: sic nihil esse debet in sermone, quod non prius fuerit in eo animi conceptu, qui rationis est. In superiore comparatione veritatis & falsitatis cum re, cogitatione, opinione & oratione, illud quæri potest, an oratio cũ cogitatione & conceptu consentiens, à re autem dissentiens (id enim potest contingere) vera, an falsa sit. Vt si cum re vera dormias, cogitatione concipiam te vigilare, atque ita oratione enuntiem, vera ne erit oratio, quia conceptui respondebit, an falsa, quia à re dissidet, per medium conceptum cui est consentanea? Iulius Scaliger exercitatione secunda contra Cardanum, orationem falsam esse negat, nisi quis volens mentiatur. Non enim,

inquit, falſa dicit (id eſt, vt interpretor, conceptus animi non falſo enuntiat: ſi quidem iis in ſua oratione reſpondet) qui ſe verum putat dicere: ſed falſas apprӕhenſas, verè enuntiat eiuſmodi apprӕhenſiones. Vt tum falſitas ſit in notionibus cum rebus ipſis conferendis: non item in oratione relata ad notiones, quas vt ſic dicam, immediatè repræſentat & explicat. Ad hanc quæſtionem vide quid apud noſtros interſit inter mendacium dicere, & mendacem eſſe.

8 Animum qui rerum obiectarum imagines recipit, cæræ ſimilem eſſe Plato vult in Theæteto: ex cóque cauſam ita explicat cur de hominibus nonnulli memoria plurimum valeant, alij non item: aut in percipiendis imaginibus quidam facilius decipiantur, alij difficilius. Cum in alicuius animo, inquit Socrates, cærea effigies profunda & multa leuíſque & probe ſubacta eſt, quæ per ſenſus influunt, in hoc inſculpta quod Homerus animi cor vocauit, cæræ hanc ſimilitudinem intelligens, vt pote pura ſignacula & funditus inſidentia, diuturna fiunt. Ac primo homines ſic inſtituti, dociles ſunt & acuti, deinde etiam memores: poſtremo ſimulachra ſenſuum non commutant, vnde vera nimirum operantur. Nam cum ſint ea perlucida & ampla in regione, velociter diſtribuunt, diuidúntque in propriam effigiem ſingula: quæ quidem exiſtentia veráque vocãtur, virique tales ſapientes eſſe dicuntur. An non idem tibi videtur? THES. Mirum in modum. SOC. Quando igitur denſum alicuius eſt cor, quod ſapientiſſimus Poëta laudauit, vel cum lutulentum, nec ex defecata cæra, vel molle nimis, vel durum, non rectè omnino ſe habet. Nam mollis nimium cæra, celeres quidem ad percipiendum efficit, ſed eoſdem obliuioſos. Dura verò contra, diu memores, ſed ineptos tardóſque ad percipiendum. Et qui denſam & aſperam, lapideámque vel terream, vel feculentam habent, obſcura ſimulachra continent: obſcura quoque qui duram: profunditas quippe non adeſt. Obſcura præterea qui molliorem: nam ex confuſione facilè euaneſcunt. Quod ſi præter hæc, inuicem quoque congeſta ſint, ob ſedis ipſius anguſtiam, ſi quidem exigua ſit animula, obſcuriora quoque illis ſimulachra fient. Homines ergo huiuſmodi omnes quales deſcripſimus, ad opinionem falſam proni redduntur. Nam cum quid vident, aut audiunt, aut cogitant, quia ſingula ſingulis reddere mox nequeunt, tardi ſunt præuaricantúrque. Nam peruerſè vident plurima, audiúntque & aliud ſæpe pro alio, cogitando decepti concipiunt, atque hi falſi, mentiẽtes, ignari vocantur. Eandem ferè ſimilitudinem ſecutus Ariſtoteles cap. 1. lib. de memoria & recordatione, ita ſcribit. Perſpicuum eſt, inquit, intelligẽdum eſſe eam affectionem quæ per ſenſum & in animo & in ea parte in qua ipſe inſit, gignitur, & cuius habitum memoriam eſſe dicimus, picturæ cuiuſdam ſpeciem gerere. Motio enim ea quæ oritur, conſignat quaſi notam quandam ſenſum: quemadmodum hi qui aliquid obſignant, annulis faciũt. Quocirca hi, qui in magno motu vel propter animi perturbationes, vel propter ætatem verſantur, non valent memoria. In iis enim perinde fit vt ſi in aquã profluẽtem motus annulúſque imprimantur. In aliis propter frigoris incommoda, ſicuti antiqua ædificia, vt propter duritiem eius partis quæ motum accipit, veſtigium & quaſi ſimulachrum non imprimitur. Itaque qui admodum pueri & ſenes, obliuioſi ſunt & immemores. Motu enim agitantur, illi propter incrementum, hi propter deceſſionem. Platonici & Peripatetici in hac ſimilitudine cauere volunt, quod paulo antè diſputanimus, ne ſcilicet propter hæc exiſtimemus animum in ſentiẽdo aut recordando, recipere vel pati potius quàm agere. Quare Plotinus cap. 1. lib. de ſenſu & memoria, negat in ſenſuum functionibus vllas contingere in animo formationes, vel impreſſiones: aut memoriam eſſe diſciplinarum ſenſuúmque conſeruationem

tionem quasi figura quædam seruetur in animo. Quoniam, inquit, neque ea extrinsecus accepta est. Deinde quomodo ea cognoscat vel recordetur, idem cap. 3. ita docet ex Platonicorum sententia. Ante omnia, inquit, non est mirandum, imo verò mirandum quidem, non tamen incredibile, quod tali potestati animæ attribuimus. Eam scilicet nihil in se accipientem, ea tamen quę non accipit, animaduertere. Animæ námque natura est omnium ratio. Ratio, inquam, intelligibilium, & eorum quæ illic sunt vltima: eorum verò quæ sunt in vniuerso sensibili prima. Quapropter ad vtraque vergit: & à superioribus quidem bene afficitur atque reuiuiscit: ab inferioribus autem quadam similitudine fallitur, & tanquam delinita prolabitur. Cũ igitur sit in medio cõstituta, nimirum percipit vtraque: & superiora quidem dicitur intelligere, in memoriam scilicet reuocata: si quidẽ illis incũbat. Cognoscit autẽ propterea quod quodammodo est hæc ipsa. Nempe non cognoscit ea, collocando eadem in se velut in sede: sed quodammodo hæc habendo, atque intuendo: atque ex eo quod anima hæc ipsa est obscurius: & ex habitu quodam obscuriore velut experrecta euadit: lucidius eadem & ex potentia prodit in actum. Sensibilia quoque similiter quasi coaptans hæc ipsa secũ, efficit vt effulgeant, & ante oculos ponit: Quippe cum vis animæ etiam prius ad id præparata sit, eadémque parturiat. Similis est sententia Prisciani Lydi cap. 5. Cõmentarij in librum Theophrasti de Anima. In superiore autem Platonis loco obseruandum est, animę sentientis atque memoriæ sedem in corde potius quàm in cerebro videri positam. Sed hoc fortasse magis ex Homerica loquendi consuetudine, cuius testimonio eo loco vtitur, quàm ex Platonis sententia. De qua postea accuratius disputabitur cap. 14. & 17. lib. huius.

9 Plato in Phedone, scribit animum nostrum fuisse prius quam in corpus laberetur, túmque eum per ingenitas ideas, rerum omnium cognitionem habuisse: deinde acceptam antè ortum scientiam, corporis contagione amisisse: quam sensibus adiuti in vita hac, recordatione renouemus: eo scilicet labore quem in discendo ponimus. Disciplinam verò nostram vitæ tantum superioris esse recordationem, hac ratione confirmat. Quod homines si de rebus quas in vita hac nunquam didicerunt, apto ordine interrogentur (vt in Menone pusio de dimensione quadrati) statim vt docti respondeant. Quod facere non possent, nisi per scientiam rerúmque omnium rationem ingenitam. Quare ad animi immortalitatem confirmandam, hoc potissimum argumẽtum idem esse arbitratur, quod si animus fuit ante corpus hoc, necesse quoque sit vt cum è corpore excesserit, eandem recipiat conditionem, qua fruebatur prius quam cum illo coniungeretur. Quæ cum in Menone, Phedro, Phedone & 10. de Rep. apertissimè dicta sint de tempore corporis ortum antecedente, Marsilius tamẽ, vt Plato videatur cum nostra religione magis consentire, cap. 4. lib. 17. Theologiæ Platonicæ, scribit fortasse apud Platonem animos corporibus priores fuisse, nõ tempore, sed naturæ dignitate. Sed quid hoc ad animi immortalitatem, ad quam confirmandam ille hoc argumento vtitur? Melius hac in parte D. Augustinus cap. 31. lib. 10. de Dei Ciuitate, obseruat, Platonicos animum ponere Deo coeternum: quod credere nollent quicquam sempiternum esse posse, quod antea semper non fuisset. Apud Arist. verò quanquam certum sit ex cap. 3. lib. 2. de animalium ortu, & cap. 5. lib. 3. de Animo, mentem extrinsecus aduenire, à corpore separabilẽ esse, & immortalem, nec huius actionem cum corpore communicare, eius tamen qui singulis hominibus est proprius, non videtur vllam conditionem, aut ingenitam cognitionem agnouisse prius quam cum corpore coniungatur. De quo postea accuratius disputabitur. Ex hac verò sententiarum diuersitate accidit, vt animus

noster quando vitam hanc ingreditur & primũ cũ humano corpore cõiungitur, Platoni in Philebo similis sit tabulæ rasæ, in qua rerum formæ obliteratæ sunt, per eam obliuionem quam corpus attulit. At apud Arist. sicut antea obseruatum est, tabulæ nudæ, in qua nihil vnquam fuit efformatum, respondere dicitur lib. 3. de Animo. Quæ duo in Peripateticorum doctrina quidam non satis accuratè distinguunt. Quorum error in Thessalo methodico, à nobis detectus est cap. 2. prælectionum in Sphæram

10 Animus apud Platonem, est qui cum suo corpore coniunctus animal vnũ facit, ex proprio corpore vitáque per hoc diffusa. Intellectus autem siue mens, animo superior, cum hoc tamen vnitur: vt in mundo, tanquam animali omnium maximo, ex eiusdem sententia postea pluribus explicabitur. Ergo intellectus à corpore separati operatio, ea est intellectio quam Alcinous priorẽ facit: quæ scilicet est primorũ intelligibilium intuitus, sine cogitationis discursu. Altera verò eiusdem in corpore, iam naturalis est cogitatio, siue vt ait, intellectio quędam in animo corpore concluso. Quanquam enim intellectus noster etiam cum in ipso corpore est, functionem habeat suam, in qua cum illo non communicat, ad intelligendum tamen discursu vtitur à pręcognito ad incognitum, qui proprius est cogitationis, quæ διανόια nominatur. Primúmque excitatur ducto initio à corporeis sensibus. Quorum cognitio prima & sine medio esse dicitur ab Arist. cap. 1. lib. 1. Analyt. Post. Hac verò secundum Platonẽ rerũ species obliuione obscuratæ, & magna ex parte obliteratæ, per illum cogitationis discursum quodãmodo renouantur. Atque idcirco appellatur quædam intellectio in animo corpore concluso, & sic intelligendo, cum corpore necessario communicante. De quo postea accuratius in quæstione de animi immortalitate.

11 De animi alis quibus per multos circulos ille tandem in cœlum euolat, sic Plato in Phedro. Regula Adrastiæ Deæ, id est ineuitabilis numinis, hæc est, inquit, vt quæcunque anima Deum comitata aliquid verorum inspexerit: ea vsque ad alium circuitum sit indemnis, & si semper hoc facere queat, sit semper illæsa. Si verò impotens assequendi, non inspexerit, & casu aliquo vsa repletáque opinione & prauitate, grauetur, grauata autem pennas cõfregerit, in terramque reciderit, tunc prohibet lex hanc in prima generatione in aliquam brutalem ire naturam: sed iubet eam quæ plurima viderit, in genituram viri philosophi, aut pulchritudinis cupidi, atque amatorij: eam verò quæ secundo loco, in regem legitimum, aut bellicosum virum, aut imperatorium descendere. Tertio in gubernatorem Reipub. aut rei familiaris dispensatorem, vel quæstuarium. Quarto in laboriosum gymnasticum, aut circa medelam curámque corporis versaturum. Quinto in eos qui vates futuri sunt & circa mysteria quædam. Sexto in poëtam, vel alium quemuis eorum qui aptè in imitatione versantur. Septimo in artificem, vel agricolam. Octauo in Sophistam & popularem. Nono in Tyrannicum. In iis omnibus quicunque iustè vitam egerit, sortem postea nanciscitur meliorem: qui verò iniustè, deteriorem. In idem enim vnde profecta est cuiusque anima, annorum decem millibus non reuertitur. Nam alas ante hoc spatium non recuperat: præter illius animam qui philosophatus est sine dolo, vel vna cum sapientiæ studio pulchritudinem adamauit. Hæ quidem tertio ambitu millę annorum, si ter hanc ipsam elegerint vitam, sic recuperatis alis, post tria millia annorum euolant abeuntes. Ex quibus intelligi potest alam ab eo appellari, animo insitum igniculum per quem ad celestia erigitur. Qui cum in ea animi nostri parte qua contemplamur, ipsius veri cupiditate excitetur: in altera autem quæ ad actiones pertinet, ipsius boni amo-

re, fit vt cum re vnum ſit ipſum bonum & ipſum verum, duabus alis coniunctis pro duplici animi noſtri functione in vita hac, ad illud à quo ſumus profecti, contendamus. Marſilius Ficinus cap. 4. commentarij in Sympoſium, hoc interpretatur de duplici animæ lumine. Habet anima, inquit, lumen geminum: naturale vnum, ſiue ingenitum, alterum diuinum & infuſum. Quibus vnà coniunctis, ſeu duabus alis, per ſublimen peruolare valet regionem. Et cap. 5. commentarij eiuſdem. Mens, inquit, propriæ lucis indagine ad diuinam lucem recuperandam vehementiſſimè inſtigatur. Inſtigatio verò appetitio que huiuſmodi, verus eſt amor: quo duce dimidium hominis alterum, alterum eiuſdem dimidium concupiſcit. Quia naturale lumen, quod animi dimidium eſt, lumen illud diuinum, quod alterum eiuſdem dimidium dicitur, olim neglectum accendere rurſus in animo nititur. Ad eandem ſententiam pertinent quæ dicuntur à Plotino libro de triplici aſcenſu ad mundum intelligibilem.

12 Hic certum eſt Alcinoum agere de primorum intelligibilium in nobis cognitione: ad quam vita hac aſpiramus, ratione diſcurrentes, beneficio cogitationis per varias formas cum materia coniunctas: in quibus ipſius primi intelligibilis vis quædam eſt adumbrata. Secunda vero intelligibilia, id eſt naturales formas cum materia coniunctas, negat nos cognoſcere ſine ea ratione, quæ cum opinione cohæret. Quia in illis quæ ſcientia à nobis quæritur, ea ab affectionibus eſſentiæ ducit initium. Opinio autem, ſicut antea dictum, eſt memoriæ cum ſenſu quædam coniunctio. Quorum vtrúmque, ſicut apud eundem Platonem eſt in Theæteto, pertinet ad affectiones rerum & eſſentiæ imagines, non ad ipſam eſſentiam. Sicut ipſius concreti (quod quia mutabile eſt in ſcientiam cadere non poteſt) cognitio opinione comprehenſa, à ſenſu ducit initium. Ergo his gradibus philoſophia duce, animus noſter in cœlum reditum parans, per ſenſum & memoriam, opiniones primum ſibi conformabit. Ex iis quæ in opinionem cadunt, ad ſecunda intelligibilia aſpirabit: tandémque in purioribus mathematicorum abſtractionibus exercitatus, à naturalibus formis ad intelligibiles, id eſt ad ideas ſe referet: & per ipſas ideas ad diuinam mentem qua illæ comprehenduntur: ab hac denique ad ipſum bonum idearum omnium principium, quod idem eſt primum omnino intelligibile. Atque quemadmodum primum aſpectabile, id eſt ipſe ſol, oculo non modo videndi vim largitur, ſed etiam actum: ſic primum hoc intelligibile dat noſtro intellectui primam vim intelligendi. Vtque circa oculum nihil amplius humana ars conatur, quàm vt eum purget & ad aſpectabilia conuertat: ita in noſtro intellectu philoſophia, quæ huius cultura eſt, duo præſtare poteſt: nempe vt eum purget à perturbationibus & falſis opinionibus, & à ſenſilibus formis ad ideas conuertat. Atque ſicut ſol aſpectabilium lumen, oculo quando iam conuerſus eſt, monſtrat ea quæ ſunt aſpectabilia: ſic ipſum bonum, quod idem eſt primum intelligibile & reliquorum intelligibilium lumen, ea quæ ad intelligendum propoſita ſunt, noſtro intellectui detegit. In quam ſententiam, vide etiam librum Procli de anima & dæmone: in quo docet quo modo per multos gradus contemplando à multitudine ad vnum aſcendamus. Eſt verò etiam loco hoc, alioqui difficili & obſcuro, aliud obſeruandum. Nempe quod in primis intelligibilibus diiudicandis dominari vult mentis intellectionem: quæ vt dictum, poſità eſt in fruitione illorum per intuitum: accedere verò quaſi comitem, vel potius prenuntiam, rationem eam quæ coniuncta cum cogitationis diſcurſu. In ſecundis contra, hanc rationem cum cogitationis diſcurſu, primum locum

obtinere: ad eam accedere mentis intellectionem. Atque in ſenſilibus prima & ſecunda, ab homine cognoſci (de huius enim ſenſu locus hic intelligendus) per ſenſum quidem, ſed accedente ad hunc ratione, quæ cum opinione coniuncta. Concretas verò ſubſtantias quæ primis ſenſilibus affectæ ſunt, percipi potiſſimum ratione, ſenſu huic ſubminiſtrante & ſubſeruiente. Quod in ſingulis quale ſit attentius eſt conſiderandum. Atque primum quidem ea intelligibilia quæ prima nominantur, cum formæ ſint omnino materiæ expertes, in vita hac & in altera cognoſcuntur ſolo intuitu: cum ipſa mens ad mundum intelligibilem aſcenderit, vel omnino corpore ſoluta, poſt vitam hanc, vel etiam in vita hac, rapta à corpore per ecſtaſin, & per eam mortem quam philoſophicam cap. I. appellauimus. At in vita hac, mens ad aſcenſum ad mundum intelligibilem præparatur antecedente rationis & cogitationis diſcurſu, quo exercetur in contemplatione naturalium & in abſtractionibus Mathematicis. In ſecundis autem, quæ formæ ſunt cum materia coniunctæ, & cum eadem in agendo neceſſariò communicantes, principem locum obtinet ratio cum cogitationis diſcurſu. Sed illa in hoc errorem vitare non poteſt, niſi illuſtretur & dirigatur primæ mentis lumine extrinſecus adueniente & influente. Quoniam vanus eſt labor humanæ cogitationis circa formas rerum naturalium, niſi ab illa prima mente adiuuetur. Iam in ſenſilibus ſimilis diſtinctio. Nam in primis & ſecundis dominatur ſenſus: in homine verò ad hunc accedit rationis diſcurſus. Quoniã ſenſus noſter primo ex ſe, & per ſe obſeruat ea quæ prima & ſecunda obiecta ſunt, quorum perceptio eſt illi cum belluis communis: deinde accedente ad ſenſum rationis & cogitationis diſcurſu, ex eorumdem primorum & ſecundorum ſenſilium comparatione, excitat notionem vniuerſam, cuius comprehenſio homini eſt propria. In concretis autem ſubſtantiis, quæ qualitatibus illis affectæ ſunt, contra quodammodo accidit. Nam in illis ratio dominatur, ſed non ſine ſenſu. Quoniam rerum ſubſtantias ſenſus proprie non percipit: ſed hic ad eas excitat, per ſenſiles qualitates quibus ſunt affectæ. Sic enim Ariſt. cap. 6. lib. 2. de animo, ſubſtantias numerat in iis quæ non ſentiuntur per ſe, ſed per qualitates quibus ſunt ſubiectæ. Quæ omnia in authore noſtro, ſunt hoc loco diligentiſſimè obſeruanda.

13 Mundum duplicem Plato ponit, vt apertius intelligetur ex cap. 10. lib. huius: vnum exemplarem, alterum hunc in ſenſum cadentem, in quo illius exemplaris quædam imago à deo rerum omnium opifice eſt expreſſa. De quo ſic ille in Timæo, Volens deus, inquit, omnium quæ intelligi poſſunt pulcherrimo & vndique abſoluto, mundum ſimillimum reddere, animal vnum ipſum effecit, aſpectui ſubiectum, animalia cuncta naturæ ſuæ conuenientia, intra ſuum limitem continens. Exemplarem autem illum Platonici interpretantur, intellectum diuinum, non ipſum bonum, ſed boni filium, idearum omnium fontem: cum ipſo bono ſubſtantia vnum (ſicut inter illos nonnulli affirmant) ratione autem eo differentem, quod per eum Deus per ſe ſufficiens, ſeipſum explicarit in lucem. Ergo quia exemplaris mundus idea idearum eſt, intelligibile quoque primum erit, & cætera intelligibilia in ſe complectetur. Quemadmodum mundus hic, omnia quæ ſenſum mouere poſſunt, ſuo ambitu continet. De quo vide Philonem Iudæum libro de mundi opificio. In his verò meritò miraremur Platonicos naturæ luminæ tam multa, quæ etiam in noſtra religione valde ſunt abdita, videre potuiſſe: niſi antea de cauſis diuinitatis in horum doctrina abundè dictum eſſet in præfatione: & eadem, aut etiam quædam his

diuiniora, animaduerti possent in antiquiore scriptore Mercurio Trismegisto, tam in Pimandro, quàm in Asclepio.
14 Ratio in hominis intellectu veri cognitionem appetit:in eiusdem voluntate,ad bonũ tanquã ad finem refertur. Vtque in veri contemplatione, intellectus non prius expletur,quã ad causam omnino primam ascẽderit:sic in bonis,voluntas rectæ rationi consentanea,alia ex aliis ita semper expetit, vt ad deum cuncta referat. Idque est quòd Plato docet lib.6.de Repub. vt res omnes sine ipsius boni possessione inutiliter possidentur:sic artium omnium cognitionem vanam esse, nisi ad ipsius dei intelligentiam referatur. Itaque humana mens ex naturæ suæ primordiis,in vtroque munere deum expetit: sed contemplando in illo ipsum pulchrum, id est omnium quæ in naturæ vniuersitate pulchra sunt, fontem & ideam admirabitur:agendo vero,in eodem ipsius boni amore rapietur. Hæcque maxima vtilitas est ideæ boni: in qua exagitanda Aristoteles naturæ genius, repudiata diuiniore Platonis philosophia,ludere videtur cap.6.lib.1.Ethic. Alio modo bonum ab eisdem Platonicis spectatur in perfectione cuiuscũque rei, hoc ipso quod est. Quoniam omne ens sicut est particeps entis,ita quoque particeps perfectionis cuiusdam: & huius quidem gradibus distinctæ, sicut distincti sunt entium gradus. Sícque ab eisdem bonum enti æquale dicitur, ac vtrumque horum numeratur in his quæ sequuntur ad omnia. Quanquam boni & entis ratio distincta est, vnius que magis absoluta,alterius vero quodam modo relata.

Explicatum est Dialecticæ fundamentum, quod in ipsa natura est positum. Nunc in eadem breuiter colliguntur ea quæ artis propria, ad Definitionem, Diuisionem Analysin, Inductionem & Raciocinationem pertinent. Horúmq; vsus variis exemplis ex Platone illustratur.

Cap. 5.

1 *In dialecticæ elementis hoc potissimum* [2] *Plato esse putat,vt primum rei cuiúsque natura consideretur, deinde ea quæ illi accidunt. Quid autem vnumquódque sit,exquirit, vel à superioribus,diuidendo atque definiendo:vel ab inferioribus,retexendo. Ea verò quæ accidunt & essentiis insunt,vel ex iis quæ continentur,per inductionem: vel ex iis quæ continent, per ratiocinationem. Vt meritò, Dialecticæ*

sint rationes diuidendi, definiendi atque retexẽdi: & præter has, diiudicandi & ratiocinandi.[3] Diuisio quidem alia generis in species sectio: alia totius in partes, vt cum distribuimus animum in eam partem cuius est ratio, & in alteram cui perturbationes insunt: háncque rursum in eam in qua iræ ardor existit, & in alterã quæ cupiditates continet. Alia distributio est vocis in ea quæ significantur, quando vnum & idem nomen rebus pluribus accommodatur. Rursúmque alia accidentium in subiecta, vt cum dicimus de bonis quædam ad animum pertinere, quædam ad corpus, quædam externa esse. Alia subiectorum in accidentia, vt cum dicimus hominum quosdam esse bonos, nonnullos malos, alios his interiectos.[4] Diuisione igitur generis in species vtẽdum est ad cognoscendam rei cuiúsque propositæ, naturam, quàm absque definitione nemo potest consequi. Definitio verò ex diuisione hoc modo nascitur. Rei definiendæ genus sumẽdum est, vt hominis animal: deinde hoc per proximas differentias diuidendum, vsque ad species descendendo, vt rationis particeps & rationis expers, mortale & immortale. Sic enim si proximæ differentiæ generi adiiciantur, ex iis hominis definitio constituetur.[5] Analysis tres species habet, vnam qua à sensilibus ad prima intelligibilia ascendimus: alteram qua progredimur ex demonstratis & subdemõstratis ad primas medióque carentes propositiones: tertiam ex suppositione ad ea principia, quæ sine suppositione sumũtur. Prima quidem est eiusmodi:[6] Vt si à pulchro quòd in corporibus cernitur, ad id quòd animorũ est, progrediamur: ab hoc ad aliud quòd in vitæ officiis, inde ad id quòd legibus continetur: tandem ad eius immensum pelagus: vt iis gradibus quòd reliquum

est, hoc ipsum pulchrum, assequamur. Secũda species est eiusmodi. Supponendum est quod quæritur, & quæ illo priora sunt consideranda, eáque demonstranda, à posterioribus ad priora progrediendo: donec ad primum & id quòd in confesso est, perueniamus: à quo rursus ducto initio, ad id quod quærebatur compositionis modo regrediamur. Vt quæro, An immortalis sit animus? Atque hoc ipso supposito, inquiro an idem semper moueri poßit: eóque demonstrato, rursus an quod semper moueri potest, idem quoque per se moueatur? Idque etiam cum demonstrauero, amplius cõsidero, an quod per se moueri potest, principium sit motus. Atque hoc quoque deinceps, an principij nulla sit origo? Quod quidem vt ratum ponunt. Quoniam quod ingenitum est, idem quoque interitus est expers. A quo vt clarißimo cum ductum fuerit initium, demonstrationem eiusmodi componam. Si principium, ingenitum & interitus expers. Principium motus quod per se mouetur. Quòd per se mouetur, animus. Interitus ergo expers, ingenitus & immortalis animus. Ex suppositione verò Analysis talis est. Quisquis aliquid inuestigat, illud ipsum supponit: deinde quid ad suppositum sequatur, considerat. Posthæc si eius quòd suppositum est, ratio reddenda sit, aliam suppositionem assumẽs, quærit vtrum quod prius suppositum fuerat, rursus ad alteram suppositionem consequatur: idémque obseruat donec ad principium peruenerit quod non amplius ex suppotione sumitur.[7] Inductio autem est omnis secundum rationem via, vel à simili ad simile progrediens, vel à singulis ad vniuersa. Vtilißima verò est ad excitãdas notiones ab ipsa natura insitas.[8] Orationis eius quàm propositionem vocamus, species duæ sunt: vna

quidem affirmatio, altera negatio. Affirmatio hæc est, Socrates ambulat: Negatio hæc, Socrates non ambulat. In affirmationibus autem & negationibus quædam est de genere vniuerso, altera de eius parte. De parte affirmatio talis, quædam voluptas bonum: negatio, quædam voluptas non bonũ. De genere vniuerso affirmatio eiusmodi, Omne turpe malum: negatio, nullum turpe bonum. [8] *Ex propositionibus quædam Categoricæ sunt, aliæ Hypotheticæ. Categoricæ, quæ simplices, vt omne iustum bonũ.* [9] *Hypotheticæ, quæ vel consecutionem, vel repugnantiam quandam declarant.* [10] *Ratiocinandi verò artem Plato adhibet arguens & demonstrans. Arguens quidem, ea quæ falsa sunt interrogando: demonstrans autem, vera docendo. Ratiocinatio est oratio in qua quibusdam positis, aliud ab iis, vi tamen eorum quæ posita sunt, necessario efficitur. Ratiocinationũ quædam Categoricæ sunt, aliæ Hypotheticæ: nonnullæ ex illis mixtæ. Categoricæ, quarum tam sumptiones quam conclusiones, Categoricæ sunt propositiones. Hypotheticæ, quæ Hypotheticis propositionibus cõstãt: Mixtæ quæ vtriusque generis complexionem habent. Vtitur autem ille ratiocinationibus demonstrantibus, in dialogis in quibus id agit vt suam sententiam explicet: probabilibus contra sophistas & iuuenes: contensiosis autẽ in eos qui propriè contensiosi dicũtur, vt in Euthydemum & Hippiam. Cum verò categoricarum ratiocinationũ figuræ tres sint, prima dicitur in qua extremum commune de hoc quidem enũciatur, illi verò subest. Secunda, in qua idem extremum de vtrisque enunciatur. Tertia in qua illud idem vtrisque subest. Extrema dico propositionũ partes, vt in hac, homo est animal, hominẽ &*

animal, extrema appellamus. Atque in prima figura Plato interrogat, itémque in secunda & tertia. Et in prima quidem, sic in Alcibiade. Iusta, pulchra sunt: pulchra bona: iusta ergo bona sunt. In secunda, vt in Parmenide, Quod partes nullas habet, nec rectum, nec rotundum est. At quicquid figuræ est particeps, aut rectum est, aut rotundum. Quòd ergo partes nõ habet, figuræ nullius est particeps. In tertia sic eodem libro, Quod figuræ est particeps, quale est, quod figuræ particeps, finitum. Quod ergo quale est finitum est. Ratiocinationes autem Hypotheticas interrogatas ab eodem libris multis deprehendemus, & maximè in Parmenide. Si nõ habet partes ipsum vnum, nec principium, nec finem, nec medium habet. Si neque principium, neque medium, neque finem habet, nec extremum habet. Si extremum non habet, neque figuræ vllius est particeps. Ergo si non habet partes ipsum vnum, nullius figuræ est particeps. At in secunda figura Hypothetica, quam plurimi tertiam nominant, in, qua scilicet medium commune, extrema vtraque sequitur, in hunc modum interrogat. Si non habet partes ipsum vnum, neque rectũ est neq; rotundũ. Si figuræ est particeps, aut certũ est, aut rotundũ. Quare si partes nõ habet, nec figuræ vllius est particeps. Quinetiam ad tertiã figuram (quæ nõnullis secunda est, in qua commune extremum reliqua duo antecedit) huius interrogationes in Phædone sic reuocari possunt. Si sciẽtiam ipsius æqualis adepti, nunquã obliuioni tradidimus, profecto scimus. Si autem obliti sumus, recordamur. Mixtarum quoque ratiocinationum meminit, earũm quidẽ quæ ex consecutione aliquid efficiunt, hoc modo. Si vnum totum est & finitum, hoc principium & media finémque

habens,figuræ etiam erit particeps.Verum autem antecedẽs. Verum igitur conſequens. Aliarum autem quæ ex conſecutione euertunt, differentiæ ſunt ex eo ipſo conſiderandæ.

[11] Quando quis igitur perſpectas habet animi facultates,hominúmque differentias & orationis formas, quas variis variè accommodet,acutéque ſentit,quis,quibus rationibus & cuiuſmodi perſuaderi poſsit:hic ſi nactus fuerit occaſionem ad vſum accommodatam,perfectus erit orator:eiúſque Rhetorica,ſcientia bene dicendi merito nuncupabitur.[12] Sophiſmatum quoque & captionum rationem,modò propius intueamur, in Euthydemo à Platone ſignificatam deprehẽdemus.Si quidem eo & quæ ſecundum voces,& quæ ſecũdum res ipſas ſophiſmata committuntur, horúmque explicationes indicantur. Atque etiam decem Categorias tum in ipſo Parmenide,tum in aliis Dialogis quaſi adumbrauit. Notationis verò formam vniuerſam in Cratylo eſt complexus:[13] Et planè hic vir admirabiliter perfectus in definiendo & diuidendo:quæ in illo vim Dialecticæ maximam declarant. In iis quæ in Cratylo traduntur illius mens eſt eiuſmodi. [14] Quærit naturáne nomina conſtent, an inſtitutione. Atque ſtatuit, quod in ipſis nominibus rectum eſt,id inſtitutione conſtare:non tamen omnino, neque vt ſors tulit, ſed ita vt eiuſmodi inſtitutio, naturæ rei ſit conſentanea. Non enim eſſe aliud nominum rectitudinem,quam inſtitutionem,cum rei ipſius natura conuenientem:neque quamlibet inſtitutionem ad rectitudinem nominis ſatis eſſe : neque verò naturam,aut in hac primum vocis ſonum,ſed quod ex vtriſque compoſitum eſt:vt quoduis nomen ponatur rei familiare & proprium.Non enim ſi quodlibet nomen ad rem

quamuis temerè adhibeatur, rectè ſignificat, vt ſi homini nomen equi imponamus. Si quidem loqui actio quædam eſt. Quare non quouis modo quis loquatur, rectè loquitur: ſed ſi loquatur vt rerum ipſarũ natura poſtulat. Quoniam verò eius muneris quod in loquendo verſatur, pars quædam eſt rei cuiúſque ſuo nomine expreßio, vt orationis pars ipſum nomen, rectè vel non rectè nomen imponere, haud ſanè cuiuſlibet inſtitutionis erit, ſed eius in qua nomen cum ipſa re naturali quandam cognationem habebit: iſque rectè nomina inſtituet, qui eiſdem nominũ naturas exprimet. Nam rei inſtrumentum nomen eſt, non quodcunque ſortè datum, ſed naturæ conſentaneum: eodémque res inter nos communicamus & diſcernimus.[15] *Quo fit vt inſtrumentum ſit, & docendæ & diſcernendæ cuiúſque rei naturæ accommodatum: quemadmodum textoris radius, telæ. Ad dialecticum hoc etiã pertinebit, nominibus rectè vti. Vt enim radio textor vtitur propriam eius functionẽ agnoſcens, cũ illũ faber efformauerit: haud ſecus dialecticus nomine vtetur, quod nominũ author vt decet effinxit. Etenim clauum conficere fabri eſt: eo autem rectè vti, gubernatoris officium. Sic quoque nominum inſtitutor rectè nomina ſtatuet, ſi id fecerit quaſi præſente dialectico, vt eo qui perſpectas habet rerum ſubiectarum naturas. Atque id quidem quòd dialecticum, ad hũc modum ſit deſcriptum.*

Ia. Carpentarij Commentarius in Cap. 5.

1 In prima philoſophiæ parte quæ eſt de differendo, ſiue de methodo inueſtigandæ veritatis & diiudicandæ, videtur noſter Alcinous magna ex parte Ariſt. potius ſectari quam Platonica: & cum vtriſque Stoica frequẽter permiſcere. Idq; quoniam, vt in præfatione dictum eſt, partis huius ad vnius artis formam reuo-

catio, præceptorúmque quaſi in vnum corpus collectio, & horum ex relatione ad certum finem, apta diſtributio, Ariſtoteli penè propria eſt. In qua vix Plato quicquam ſibi poteſt vendicare præter diſperſa præcepta, quæ in huius Dialogis multa ſunt, & pręceptorum vſum, frequentibus exemplis in eiſdem illuſtratum: qualia ex illo Alcinous pleráque hoc capite commemorat. Primum verò conſtituendum, eſt quod ex capite ſuperiore debuit intelligi, huic arti ſubiectam eſſe in natura rationem, quæ eiuſdem præceptis excolitur tam latè fuſis in omnem partem, quam latè diffuſus eſt illius vſus: in quo alius alium, vel ſolius naturæ præſtantia, poteſt vincere. Nam cum eidem Platoni, ars omnis bene agendi, vel efficiendi conſilium quoddam ſit: quicquid eſt in quo nonnulli inter alios excellunt, id aut iam arte aliqua compræhenſum eſt, aut certè eiuſmodi vt ad eam poſſit reuocari. Si quidem in illa præſtantia & ingeniorum excellentia, aut artis iam inuentæ & cognitæ vſuque excultæ, effectus quidam eſt, aut id ipſum quod arti nondum natæ poteſt eſſe pro exemplari, ſi acceſſerit diligens eorum hominum obſeruatio, quorum ingenia illam naturæ excellentiam ſunt adepta. Sic enim natura artis exemplar & ipſa ars naturæ perfectio eſſe dicitur: quanquam non vna & eadem ratione. Porrò omnibus conſtare arbitror, alium eſſe rationis vſum in populari ſermone, alium in accuratiore philoſophorum doctrina quæ ad rudium captum non ſolet ſe omnino demittere. Quoniam, vt Plato ait in Timæo, cum de re firma, ſtabili & mente compræhendenda differitur (apud eruditos pręſertim) ſtabiles quoque & immutabiles, & quam maximè fieri poteſt, inexpugnabiles rationes eſſe oportet. Cum autem de ipſius rei firmæ ſtabiliſque ſimulachro diſputatur, has veriſimiles eſſe ſatis eſt: quæ ad ſuperiores eo modo ſe habent, quo imago ad ſuum exemplar. Atque vt Ariſt. ſcribit lib. I. Ethic. Ipſum accuratum docendi genus non eſt in omni re, nec apud omnes ſimili modo poſtulandum. Tâmque turpe eſt mathematicum popularibus rationibus vtentẽ, probare, quam ab oratore neceſſariam rationẽ requirere. In quo non ſolius inuentionis, aut delectus argumentorum ſingulorum, diſcrimen eſt, quod Theſſalus paſſim videtur arbitrari, ſed etiam collocationis, huiuſque rurſum duplicis. Cuius ſcilicet pars prior ſingulis quæſtionibus tranctandis accommodata eſt: poſterior verò doctrinæ perpetuitati, in diſtributione multorum ad eandem quæſtionem, vel certè (ſi quæſtionum varietas eſt in re vnius generis, vel in affectionibus ad idem genus ſubiectum pertinentibus) illorum omniũ ad eundem finẽ pertinentium. Ex quo apud Ariſtotelem profecta eſt vniuerſę artis diſſerendi diſtributio in duas partes, vel potius in duas integras artes, vnam Topicam, alteram Analyticam. Quæ apud eundem non modo ſuis finibus tam manifeſtè differunt quàm opinio & ſcientia: ſed etiam argumentorum inuentione atque delectu, horúmque collocatione: non ſolum ea quæ ſingulorum argumẽtorum eſt, ſed & altera longè præſtantiore, per quam intelligitur, in diſſerendi perpetuitate, quid de multis ad eandem rem pertinẽtibus, debeat eſſe primum, quid poſtremum, quid inter hæc interiectum. Sicut in huius doctrina facilè animaduertent qui præcepta de hac collocatione & methodo quæ in Topicis lib. 8. traduntur, cum iis ſedulo conferent quæ permulta, illiſque longè exactiora, artis Analyticæ parte poſteriore ab eodem explicantur. Nam ſicut à nobis in Animaduerſionibus Dialecticis dictum eſt, & in præfatione Logici Organi pluribus expoſitũ, ea quæ priore parte eiuſdem artis Analyticæ de argumenti delectu & collocatione traduntur, vtriúſque artis, Topicæ, inquam, & Analyticæ, communia ſunt, ſed certis de cauſis (quæ illic à nobis ſunt redditæ) ab Ariſt. cum parte poſteriore coniuncta. Iam verò præter illam collocationis perpetuitatem, quæ propria eſt

methodi, quis nescit ad quæstiones singulas rationis vsum adhiberi, vel simplices rerum notiones definitione & diuisione explicando: vel in coniunctis verum à falso inductione nonnunquam, aliàs verò ratiocinatione, discernẽdo? De quibus vt definitio in simplicibus multa in vnum colligit, diuisio vnũ in multa distribuit: sic in coniunctis inductio ex multis quæ continentur, progressionem habet ad vnum quiddam quod continet, ratiocinatio verò ex iis quæ continent, ad ea quæ continentur. Quæ cum quatuor sint, iis ab Alcinoo quinta adiicitur Analysis, quæ à nonnullis statuitur in perpetua collocatione, vel multarum quæstionum ad eandem rem, vel multorum argumẽtorum ad eandem quæstionem pertinentium. Quanquam hîc etiam simplicibus notionibus & quæstionibus singulis accommodatur. De qua postea hoc ipso capite pluribus differetur. Nunc verò obseruandum est ab Ammonio, Commentario in præfationem Porphirij de quinque vocibus, Dialecticæ Platonicæ, quatuor tantum potissima capita constitui, primum de definiendo, secundum de diuidendo, tertium de Demonstrando, quartum de Analysi: prætcrita inductione, quæ quinto loco ab Alcinoo ponitur, etsi in principibus differendi instrumentis non admodum necessaria. Ergo differendi ars, illa siue quatuor, siue etiam quinque, suis præceptis instruet, & quo modo componenda sint, docebit. Quibus singulæ scientiæ in suo genere subiecto tractando, vtentur. Quæ quoniam hæc illis subministrat, idcirco eadem reliquarum scientiarum ministra appellatur. Vnde nata quæstio, quæ ab Aristotelis interpretibus variæ disputatur, vtrum hoc artificium differendi philosophiæ pars, an huius insttumentum tãtum debeat nominari. De qua vide quæ à nobis dicta sunt in præfatione Logici Organi.

2 Locus Platonis est in Phædro, quem ex illo Cicero vsurpat lib. 1. de Officiis, libris de finibus, & in Oratore. Aristoteles lib. 2. Analyt. post. de re simplici duo quæri ait, an sit, & quid sit: sed primum an sit, deinde verò quid sit. Quoniam frustra quæritur de re aliqua quam naturam habeat: nisi prius eam in natura esse constet. Ergo vel locus Platonis intelligendus est in disputationibus quæ frequentissimè institui solent de rebus quas causa esse constat: vel in scientiis & artibus de genere subiecto, de quo, vt idem Arist. ait cap. 1. lib. 1. Analy. post. initio ponẽdum, quia est. Vel si hoc quoque transferre volumus ad ea de quibus adhuc dubitatur, sint nécne (vt de inani & infinito in physicis) in iis etiam à definitione erit incipiendum, non ea quæ naturam rei doceat, sed quæ vim nominis interpretetur: sine qua nõ potest de re subiecta, vtrum in natura sit, sine errore iudicari. Sic enim Arist. ait cap. 7. lib. 2. Analyt. post. neminem de eo quod non est, scire posse quid sit, sed tantum, quid aut oratio, aut verbum significet.

3 Hic diuisionis nomine complectitur non eam modo quæ in genere propriè dicitur, sed & partitionem totius integri, quam cum illa in argumentandi legibus confundi Cicero vetat in Topicis. Id autem fortasse facit Alcinous ex eo quod Plato scribit in Politico, quicquid alicuius species est, eiusdem quoque partem esse. Galenus verò obseruat lib. 6. de decretis Hipp. & Plat. quanquam non omnis pars species dici possit, à Platone tamen rationem, iram & cupiditatem, modo partes, modo species animi appellari: vt hoc loco partitionis exemplum propositum, diuisioni quoque possit accommodari. Nisi mãllis diuisionis eius quæ propriè in genere dicitur, nulla hic exempla proferri, sed ea reiici in sequẽtem locum, in quo de cõparatione diuisionis cum definitione differitur. Quod verò distinctionem vocis multiplicis, diuisionem etiam appellat, id facit repugnante Georgio Agricola & in eo ipso Boetium leuiter exagitante lib. 1. de Dialectica inuentione. Reliqui duo modi, accidentium in subiecta & subiectorum

in accidentia, ita sunt intelligendi, vt non propriè accidens in subiecta, vel subiectum in accidentia distribuatur (nec enim hoc absolutè Categoriarum distinctio permittit) sed accidens in accidentia, & subiectum in subiecta: accidentium tamen sub alio accidente communiore contentorum differentiæ petantur à subiectis, sicut & subiectorum, contra ab accidentibus. De iis plura scripta sunt à Boetio lib. de diuisione. In exemplo autem de diuisione bonorũ, quod hoc loco proponitur, multa quidem sunt ad comparationem Platonis cum Aristotele pertinentia: sed ea commodius explicabuntur in tertia philosophiæ parte, de vita & moribus, commentario in cap. 20. libri huius.

4 De vtilitate, quam diuisio ad colligendam rei cuiusque naturam affert, multa scribit Plato in Politico. Idémque in Sophista negat quemquam posse latentem rei vllius naturam discernere, nisi in ea ab aliis diuidenda, sit exercitatus. De differentia verò quæ adiecta generi definitionem perficit, sic loquitur extrema pagina Theæteti, Si differẽtiam cuiusque accipias qua ab aliis est distinctum, definitionem, vt quidam tradunt, acceperis. Quandiu vero commune aliquid attigeris, illorum definitionem quorum communitas est, habebis. Aristoteles lib. 2. Analyt. post. definiendi rationem diuisione plurimum adiuuari fatetur: quòd per eam omnes differentiæ rei propositæ conuenientes colligi possint, definitionem tamen ratiocinatione per diuisionem facta, omnino concludi posse negat. Quod hac aut nihil prorsus efficiatur, aut id postuletur quod in quæstione est positum. Idémque exactius hanc comparationem explicat cap. 14. lib. eiusdem, vbi ostendit etiam si breuissima definitio ea sit futura, in qua primo loco ponitur proximum genus rei definiendæ (sic enim minus erit laborandum in colligendis intermediis differentiis) aliquando tamen esse necessarium à superiore remotioréque initium repetere: nec tum vllam ex intermediarum diuisionum differentiis ad rem pertinentibus, prętermittendam. Quod cum faciemus, plurimum interesse vult quo ordine singulæ disponantur, & quæ primo, quæ secundo loco constituantur. Atque cum in definiendo cauendum sit ne quid pretermittatur: eodem loco scribit id propemodum sola diuisione præstari. Quoniam, inquit, postquam primo loco genus acceptum est, si quis non proximam diuisionem accipiat, sed ad inferiorem aliquam transiliat: in partes diuisionis non cadent omnia quæ sub genere continentur. Vt si quis animal diuidat in ea, quæ alas habent perpetuas continuásque, & ea quæ diuisas: non comprehendet omne animal, sed volucres tantum, quarum hæ sunt propriæ differentiæ, in quas non omne animal cadit. Quod idem in aliis generibus est dicendum. Id vero est quod hoc loco Alcinous precipit, de genere per proximas differentias diuidendo.

O. V. HENRICO Memmio, in ſecretiore Regis Senatu, P. C.

Iacobus Carpentarius. S.

SEquens diſputatio de methodo, Ornatiſſimè & Humaniſsimè Memmi, antè annos octo neſcio qua occaſione, ex noſtris in authorem hunc Commentariis ſelecta, ſeorſum in tuo nomine eſt edita: mihi fortaſſe antè tempus, quæ in regia profeſsione paulò poſt ineũda, eos motus peperit, quos non dubito quin adhuc memineris. Quare æquum viſum eſt eandem nunc ſuo loco, melioribúſque fortaſſe temporibus reſtitutam, te ſuum patronum, vel potius tutelarem Deum agnoſcere: cuius auſpiciis in illis fluctibus, ſaluis rebus, ad portum potuit peruenire. Sciebam equidem tibi multis honoribus aucto, grauiora deberi: ſed piaculum erat ſemel conſecrata, alio conuertere: & hoc opere confecto, cum iam cogitare inciperem de noſtris in Lucretium diſquiſitionibus, quæ, vt ex ſequentibus intelliges, te authore ſunt inſtitutæ, ſperare auſus ſum, fore vt in his quas tibi iampridẽ vouimus, cumulatius aliquando ſatisfaceremus. Modo nos non ſolùm fauore tuo, ſed tuis

49

in illum authorem vigiliis adiuueris. Quòd vt facere velis, te per philoſophiam obſecramus: cui ſicut multum tribuis, ſic certè debes quam plurima. Quia te in Reip. adminiſtratione imprimis exornauit, & in eum dignitatis locum extulit, vbi perpaucos habes pares. In quo diu viue & Vale.

IAC.

IAC. CARPENTARII de Analytica methodo, prima digressio.

IN QVA DISPVTATIONES duæ, contra Thessalum Academiæ Parisiensis methodicum,

Vne ea sit vnica, in qua semper à generalibus ad specialia descendamus.

ANalyseῶs vocabulum, cùm de methodo agitur, doctrina Aristotelica magis quàm Platonica nobilitatum est. Siquidem ab eo Aristoteles Analyticã inscripsit vniuersæ artis disserendi partem præstantissimam: quam in priorem & posteriorem distinxit, atque libris quatuor est cõplexus: quibus, meo quidem iudicio, apud intelligentes nihil est in Logico organo admirabilius. Platoni verò familiaris magis est, Diæresis: cui ex altera parte Sinthesin opponit: sicut nonnulli apud Arist. Analysi, Genesin. In quibus primùm nobis obseruandum vocabula hæc, Analysin, inquam, Genesin, Diæresin & Sinthesin, nõ vno modo apud veteres vsurpari. Ideóque eorum multiplicitas hoc loco distinguenda, vt hac perspecta sine errore iudicare possimus de quæstione maxima: quam quidam contra Aristotelem, imò verò contra omnem antiquitatem, explicarunt, vtrum in omnibus artibus vnica methodus constituenda? De qua nunc paucis liceat cum illis agere: differetur autẽ de eadem aliàs in Logicæ artis descriptione, pluribus: vt intelligant, non quod aiunt, idcirco nouam hanc, quam moliũtur, operis effigiem à nobis damnari, quòd opus nullum vnquam Methodica Aristotelis regula confecerimus, nunquam ab

aliis factum considerauerimus: sed quia in rebus omnibus nobis æterna & sancta est antiquitatis authoritas: nec vt ab ea facile deficiamus permittit, pudor fortasse subrusticus, sed vt arbitror minus reprehendendus quàm horum contra bonos scriptores omnes, confidens audacia.

Analysis quid. ANALYSIS, vt intelligi potest ex Arist. cap.3. lib.3. Ethic. pertinet ad Geometrarum descriptiones: in císque significat reuocationē eius de quo quæritur, ad principia in suo genere omnino prima, per ea quæ intermedia sunt. In quibus nullus gradus sine vitio prætermitti potest. Hinc ab eodem translata ad artem demonstrādi: quam inde Analyticam appellauit. Vt in explicatione eius, quæ artium omnium exactè tractandarum regulam continet, vel sola inscriptione indicaret se maximè Geometras imitari: vt exactissimos artifices & valde Methodicos: tales enim hos cum antiquitate existimabimus, tantisper dum ex eadem impudentiæ schola, plaustrum animaduersionum in illos expectabimus. Quanquam verò Aristoteles eandem nonnunquam appellet artem demonstrandi: non est tamen fortasse omnino idem quæstionis propositæ Analysin facere, & eam per suā causam demonstrare. Analysin enim facit, qui ab illa descendit ad proximam causam, ab hac ad secundam, indéque ad tertiam: donec ad prima omnino peruenerit: in quibus animus conquiescit, nec amplius priorem causam inquirit. Demonstrat verò, qui à causa natura prima, resurgit ad proximam, indéque per intermedias, ad quæstionem propositam: sicut in explicatione secundi exempli notari hoc loco in Alcinoo potest. Qui etiam si cum priore suam Analysin persequente, commune habeat spatium in quo versetur, nempe id omne quod inter quæstionem & causam in eo genere primam, est interiectum: ratione tamen ab illo non minus distinguitur, quàm is qui per aliquod interuallum ascendit, ab altero qui per idem descendit. Sicque Arist. cap. 3. lib.3. Ethic. deliberationem in iis quæ ad mores pertinent, cum actione quæ illam sequitur, comparans, ait eam Geometrarum Analysin in descriptionibus imitari. Quoniam pro rato posito fine (neque enim de hoc vult deliberari) inquirit quomodo ad eum perueniri possit. Quod si compluribus rationibus eum parari posse constet, tum qua facillimè & optimè possit, inuestiget. Sin vna via, quo modo per hanc: idque eousque faciat, donec ad primam causam ventum sit, quæ in inueniendo est postrema. A qua actio contra, primum excitetur, & per eosdem gradus in finem desinat, qui in deliberando primus ponebatur. Hæc mihi analyseōs prima vis, in differendi arte apud Arist. esse videtur. Quod nomen posteà nonnulli in ea etiam methodo vsurparunt, quam in colligen-

da definitione idem præſcribit cap. 14. lib. 2. Analyt. poſt: indéque deſcenſum omnem à generalibus ad ſpecialia, Analyticum appellauerunt, non valde repugnante me. Vt hoc nomine, de duobus ordinibus à Platone laudatis in Phædro, alterum complectamur: quem animaduerto Ariſtoteli in docendo valde familiarem. Quanquam hîc eo loco diæreſin potius quàm analyſin nominet, ex eóque concludat definitionis colligendæ rationem diæreſi valdè adiuuari. Ex quo fortaſſe eſt effectum, vt nonnulli diæreſin ad Analyſin reuocarint, illámque huius partem quandam fecerint. Eſt etiam Analyſis quædam totius integri in particulas vltimas, per partes principes, aut alias quaſuis intermedias: vt cum ciuitas in ſuos ordines, híque in ſingulas familias diſtribuuntur: vel ratiocinatio in pronunciata, rurſúmque hæc in attributum & ſubiectum, quæ inde Analyſeos extrema ab eodem appellantur cap. 1. lib. 1. Analytic. priorum: quòd in ea ratiocinationis, per media pronunciata, analyſis deſinat. De tribus autem Analyſeos modis qui nunc ab Alcinoo notantur, duo poſteriores facilè ad eum referri poſſunt, quem de Mathematicis ad diſſerendi artem tranſlatum eſſe voluimus. In primo, hæreo. In quo etiam ſi facilè ſit diſtinguere gradus quoſdam per quos animus aſcendit à ſenſilibus, ad ea quæ omnino corporis expertia ſunt, & à ſenſilibus ſeparata, per multa intermedia: vix tamen in Ariſtotelica aut Platonica loquendi conſuetudine, Analyticum hoc videri poteſt: niſi eadem ratione à rebus ſingulis ad notionem ſpecialem, & ab hac ad maximè generalem, in abſtrahendo facta progreſſio, analytica quoque eſſe dicatur. Quod ſi admittimus, quis non videt non modo Platonis diæreſin, ſed etiam huic contrariam ſintheſin, ad analyſin reuocari? Sed de huius nominis varietate fortaſſe plus ſatis: reliqua breuius perſequamur. Geneſis, originem ſignificat rei alicuius ex eorum quibus conſtat collectione atque vnione: ſi modò illa eſt eiuſmodi vt partes habeat. Et quia totum dupliciter dicitur, nempe quòd integrum eſt, & quòd vniuerſum: idcirco illa cum de ordine quæritur, ſignificare poteſt progreſſionem à partibus ad totum integrum (ſic enim partes toto integro geneſi priores ſunt) & ex formis ad genus vniuerſum. De qua, ſicut ex ſequentibus intelligetur, non eſt eodem modo iudicandum. Vſurpari quoque poteſt in moribus, pro deſcenſu à fine ad media, in deliberando: & pro aſcenſu à mediis ad finem, in agendo. Sic enim dicimus deliberantibus finem ex ſe media gignere, & agentibus media de ſe finem ipſum excitare. Haud diſſimilis eſt varietas in diæreſi & ſintheſi. Nam vt totum dupliciter dicitur: ſic eius quoque duplex diſtributio eſt, dupléxque cōpoſitio. Atque vt ex fundamento, pariete & tecto domus componi

dicitur : ita quodammodo ex rebus ſingulis ſpeciales notiones, & ex ſpecialibus generales. Itémque contrà, vt domus in fundamentum, parietem & tectum diſtribuitur : ſic genera in ſpecies, & hæ in res ſingulas : ſed diſtributionis & compoſitionis modo valde diſſimili.

Quibus ita poſitis, iam ad noſtrum methodicum Theſſalum veniamus : ſic enim eum qui nobis iſtam quæſtionem attulit, honoris cauſa placet appellare : quòd apté cadere in illum videantur omnia quæ de Theſſalo ſcribit Galenus lib.1.Methodi.

Hic Methodum vnicam eſſe vult, eámque Analyticam: repugnante Platone, Ariſtotele, Galeno, omni denique antiquitate: ſed hoc fortaſſe ſuo iure facit, pro ea ſcilicet libertate, per quam illi noua academia concedit, vt nullius nomini addictus, meritò omnibus veritatem anteponat. Itaque nullius authoritate nobis premendus eſt, ſed momenta rationum modo conſiderãda: vt ex horum comparatione veritas elucescat. Qua perſpecta facilè, vt opinor, illos hac in parte omni ſuſpicione erroris, vel inconſtantiæ liberabimus: eadémque opera efficiemus vt intelligatur hunc noſtræ academiæ Theſſalum in iſta quæſtione ſemper ſui ſimilem, id eſt in antiquitatem contumemelioſum eſſe, & neſcio quibus nugis, in quibus iampridem conſenuit, modóque repuerafcit, ſic inſoleſcere, vt ſuis humeris Philoſophiæ regnum geſtare videatur. In qua diſputatione, ne in verbo magis quàm in re laboremus, conſtituamus quid Methodi nomine ſignificetur : vt ad id tanquam ad regulam, nos in hac diſputatione referamus. Sit verò hæc, in multis ad eandem rem ſiue artẽ pertinentibus, nec tamen eundem gradum in hac obtinentibus, viæ ſiue ordinis inſtitutio: in qua primum quiddam quaſi pro capite, vel reliquorum fonte ponatur. Deinde conſideretur quid ex illo principio ſit ſecundum, quid tertium, ac deinceps quo modo vnumquodque conſequatur. In hac Methodi ratione, quæ ex Galeno lib. 9. de placitis Hippo. & Plat. eſt deſcripta, video cum Methodico Theſſalo mihi
„ bene conuenire. Idque vt omnes intelligant, commemorabo quæ
„ ille ſuperioribus Galeni verbis ſubiicit: Hîc, inquit, Methodicæ col-
„ locationis, de qua loquimur, & quam vnicam probamus & ſequi-
„ mur, ſpecies videtur à Galeno definiri. Quam definitionem ſi ſe-
„ quare, eámque rem velis Methodum appellare, & Methodi no-
„ mine contra me dicas hanc primi, ſecundi, tertij, quarti loci diſpo-
„ ſitionem à Galeno locis de quibus diſſeremus, intelligi, & plures artis collocandæ vias & Methodos tales à Galeno conſtitui, re ipſa iam non verbo diſſidemus. Atqui ego ſic, intelligo Theſſale, & ſecundum hanc propoſiti nominis notionem contendo, Methodum

vnicam esse non posse. Cedo enim num vt in docendis artibus, postquam iam sunt inuentæ, earúmque rudis materia est collecta, istiusmodi gradus à peritis artificibus sunt distincti: sic erunt apud solertes artium inuestigatores? nec omnia simul ab illis inquirentur, sed in iis quædam erunt prima, alia secunda, itémque tertia & quæ deinceps consequantur? An in docendis rebus iam inuentis, ignoratione Methodi confusio quædam esse poterit: in earundem inuestigatione nulla vnquam erit? Aut in rerum inuestigationem aliquando confusionem cadere concedes: in illa Methodum esse vllam omnino negabis? Non dicam id tibi propter contrariam summorũ Philosophorum authoritatem non licere, sed propter eum vsum, qui te tam multa docuit. Nec enim qui primi in notandis disserendi præceptis ex vsus obseruatione laborarunt, sine ordine id fecerunt. & si verum fateri vis, in iis erroribus quos in illorum scriptis tibi fingis, non solum explicandis, sed etiam inuestigandis, sine aliqua Methodo minimè es versatus. Et certè Galenus, cuius definitionem probauisti, id ipsum quòd disputo apertè fatetur cap. 4. lib. 1. Methodi. Methodo quippiã inquirere & inuenire, inquit, ex aduerso opponitur ei quòd est fortuitò temeréque reperire. Est autem id cum via quadam & ordine, ita vt in disquisitione aliquid primum sit, aliquid secundum & tertiũ & quartum, atque ita de reliquis omnibus deinceps, quoad demum ad ipsum quod ab initio est propositum, sit peruentum. Verùm animaduerto quid mihi sis dicturus, te scilicet ordinem aliquem in inuestigandis rebus agnoscere: sed de eo hoc loco non agere, nec complecti appellatione eius Methodi, quam vnicam esse contendis. Sic enim scribis eodem loco: Non disserimus hîc quomodo res ἐπιστημονικαὶ sint inquirendæ: sed quomodo cum inuentæ fuerint, collocandæ & quo ordine disponendæ. Et vt apertius sententia tua intelligatur, idem posteà repetis. Dico (ais) cum totius artis materia sit inuenta, definitiones, regulæ, partitiones, cęteráque omnia decreta constiterint: cùm sit etiam illa materia iudicata, totius huius scientificæ & artificiosæ materiæ dispositionem vnicam esse. Imò vt gratificeris nobis amplius, non modo in inueniendo ordinem agnoscis, sed eum contrarium esse vis Analytico: quem rerum inuentarum explicationi præscribis. Ita enim ineptam Galeni reprehensionem, de qua posteà tecum disseretur, eodem loco concludis. Omnium artium inuentio & obseruatio, licet summum artis finem propositum semper habeat, à sensibus oritur, & inductione singularium ascendit ad specialia, à specialium inductione ad generalia. Quam comparationem duorum ordinum si ad causas & res effectas, vel ad principia & ea quæ ex principiis oriũtur, referamus: in illa agnoscemus Platonis dubitationẽ: qui, vt Arist.

Methodus quædã in artibus inuestigandis.

ait.1.Ethic. quæstionem hanc attulit vtra via esset tenenda, an quæ à principiis, an quæ ad principia: quemadmodum in stadio ab iis qui præmia cursoribus proponunt, ad metam, an contrà. Si quidem omnibus est manifestum eos qui veritatem, causæ cognitione comprehensam, in rebus abditis inuestigant, ex effectis ad principia & causas de quibus illa orta sunt, proficisci: sicut & in simplicibus notionibus efformandis, speciales primùm ex rerum singularum imaginibus, deinde generales ex specialibus effingere. Ex quo ab Arist. hunc ordinem cum contrario descensu à generalibus, comparante, dictum est cap.1.lib.1.de Animo, animal vniuersale, aut nihil esse, aut esse post singula. Et tamen hic noster Methodicus, illum Platonis locum, veræ Methodi turbatorem appellat: quòd eum suis somniis parum accommodum arbitretur: quem minimo negotio, salua etiam hac falsa sua opinione, poterat retinere. Sed hoc posteà videbimus cùm huic disputationi nostram, id est Platonis & Aristot. de Methodi varietate, sententiam subiiciemus. Nunc ex huius ore hoc vt confessum & manifestum arripiamus, analytico ordini contrarium esse alterum rebus & artibus inuestigandis accommodatum: sed eum hoc loco certis de causis prætermitti, ex eóque cõcludi, reliquum ordinem esse vnicum. Sed dic mihi, Thessale, cur illum prætermittis: aut certè si pro tua regia authoritate, sine ratione prætermittere potuisti cur eos reprehendis qui non solum docendum putauerunt quo ordine res explicãdæ, postquam iam sunt inuentæ, sed etiam qua Methodo essent inuestigandæ? Atqui necessariis rationibus videor efficere posse, illam Methodi partem non esse à te prætermissam, sine magno vitio eius artis, de qua in integrum restituenda tam superbè cogitas, & in quam ab annis quatuor & viginti totus incumbis, sudans, nitendo, neque proficis hilum. Etenim Logicam artem, quæ rationem instruit, perficere vis. Atque pro fundamentis tuarum Animaduersionum & Institutionum à te alio loco est positum, eius explicationem tam latè patere oportere, quam rationis vsum in natura: vt imago, quoad fieri potest, suo exemplari respondeat. At rationis naturalis vsus in ordine apparet, non solùm cùm de explicandis rebus iam inuentis quæritur: sed etiam cùm in eisdem inuestigandis est laborandum. Cur igitur illam naturalis rationis partem tuis præceptis de Methodo, vt tu quidem arbitraris, excoluisti, vt verò docti iudicant omnino, peruertisti: alteram non modo non attigisti, sed eos repræhendisti qui eam suis scriptis illustrare sunt conati? An quia de explicatione artium iam inuentarum cum Aristo. imò verò cum omni antiquitate contendebas: in earum autem inuentione minimè laborabas? Sed finge ea tempora quibus res naturales vel medicæ nondum erãt obseruatæ. Cùm earũ multi gradus sint, an de omnibus notandis homini natura solerti &

Lib.1.Animaduer. & lib.1. Diale. Instit.

ſagaci ſimul cogitandum exiſtimabis? Atque hoc ſine magna confu-ſione facere non poterit: nec certè is faciet in quo ſingularis naturæ bonitas apparebit. Quid igitur hic, nulla adhuc harum artium cognitione inſtructus (talem enim fingimus) facturus eſt? Si de rerum naturalium, aut medicarum ſimplicibus notionibus efformandis agatur: à ſingulis quæ in ſenſum cadunt, ducet initium. Ex communione naturæ in illis perſpecta, ſpeciales notiones effinget: ex iis rurſum inter ſe comparatis, aliam generalem colliget: donec ad ſummam peruenerit, in qua vniantur omnia quæ arti inueſtigandæ ſunt ſubiecta. Si verò ad ea progrediatur quæ in affirmatione & negatione, veritatis aut falſitatis ſignificationem continent: rerum effectus notabit & in iis quidem primum eos qui ſunt in natura poſtremi. Ab iis progredietur ad proximos: deinde à rebus effectis ad cauſas: quas gradatim perſequetur, nec prius inueſtigare deſinet quã ad primam peruenerit. Hanc progrediẽdi rationem in illo naturę tuę ſplendore, quo veteres omnes ſuperas, ſæpe, credo, ſenſiſti. Si verò in eo ne conuictus tenearis, verbo magis quàm ſententia, mihi reſiſtis: teſtes appello omnes eos qui in hac rerum inueſtigatione, quid natura ſolers poſſit efficere, in ſe ipſi ſunt experti. Quoniam iam in eas anguſtias ſum redactus, vt contra Theſſalum, omnium veterum iuratum hoſtem, Platonis, Ariſtotelis, Galeni authoritate vti nõ liceat. Porrò eiuſmodi ſolertiam arte aliqua regi, vel perfici poſſe, ex eo intelligitur, quod id omne in quo vnum ab alio naturæ impetu, vel ſola exercitatione, quam nulla ars adhuc anteceſſit, ſuperari contingit: cùm in pluribus fuerit obſeruatum, artis præceptum parit. quod poſt artem natam, cæteris bene agendi conſilium præſtat. Ergo ſi non ſolum in explicandis inuentis, ſed etiam in inueſtigandi ſolertia, ordinis obſeruatione alius alium natura plerúmque ſuperat: ſicut certè ſuperat, quænam ars hanc naturæ perfectionem obſeruare debet, obſeruatámque ſuis præceptis explicare, & aliis imitandam proponere? Ea opinor, quam Logicam appellas. Quoniã hæc, ſicut vis, rationem inſtruit: ad quam pertinet hæc ordine facta rerum inueſtigatio: támque latè patere in ſuis præceptis debet, quàm latè fuſus eſt rationis ipſius, in vſu naturalis perfectio. Cur igitur in hac rerum inueſtigandarum Methodum prætermittis: cùm de Methodo explicandarum rerum quæ iam ſunt inuentæ, tam multa ſcribendo eáque tam frequenter repetendo nos eneces? Sed quid tam multis rationibus contra te opus eſt, cùm id ipſum quod contendimus, tua authoritate conficere poſſe videamur? Lib. 3. tuarum Inſtitutionum, exercitationis Dialecticæ duas partes facis, eáſque inter ſe cõtrarias: vnam in exploratione diſputationis iam factæ, alteram in nouæ effectione & compoſitione. hanc Geneſin, illam Analyſin vis nominari. Verùm ſi vtra-

que Dialecticæ artis est, eáque non ad singulorum inuentionem vel iudicium pertinet, sed ad perpetuitatem operis, quod vel per Genesin conficiendum est, vel de quo iam confecto, per Analysin iudicãdum: annum in vtraque Methodum aliquam sequi erit necesse? Non eandem opinor. siquidem illa duo sunt inter se contraria. Fatearis igitur necesse est Methodum esse vnam construendis artibus accommodatam, alteram eisdem retexendis, atque vtramque Dialecticæ exercitationis propriam. Quibus omnibus si te eò expediri arbitraris quòd in Dialecticis Institutionibus, vbi de exercitationis partibus agebatur, vtraque Methodus distinguenda fuerit & explicanda, hîc verò minimè: idque, quoniam de collocandis artibus iam inuentis, non de earũ prima origine quæratur: nõ satis animaduertis ex quo Aristotelis loco nata sit hæc tua de Methodo digressio. Recordare verò ex eo profectam quod Aristot. cap. 2. lib. 1. Analyt. Post. Cùm priora & notiora dupliciter dici proposuisset, ad eorum distinctionem explicandam talia subiecit. Dico nobis quidem priora & notiora, inquit, quæ ad sensum propius accedunt: absolutè autem priora, quæ longius à sensu sunt remota. Remotissima verò sunt quæ maximè vniuersalia: proxima, quæ singularia. Atque hæc inter se opponuntur. In quibus quanquam vulgaris notiorum priorúmque distinctio (quæ mihi quidem certè in Philosophia necessaria esse videtur) variis rationibus à te exagitetur: de ea tamen nunc non disputabo, quòd ad eam quæstionem alius locus mihi sit institutus. Sed id solùm contendam, Aristotelẽ in illa non minus, aut etiam fortasse magis, ordinis rationem habuisse in rebus inuestigandis, primáque veritatis inuentione, quàm in eadem explicanda, postquam inuenta est & cognita. Ideóque de specie ima rebus singulis proxima, hic aliter sentit quàm cap. 1. lib. 1. Physic. Si quidem ex iis quæ nunc dicuntur, effici, vt opinor, vides speciem suo genere esse nobis notiorem: quia rebus singulis propinquior est. At in Physicis contrà, genus sua specie nobis est notius & ad nostræ imbecillitatis captum accommodatius. Quæ duo, sentẽtiæ in Arist. nullam contrarietatem habent, etiam si falsa eius imagine nõnulli interpretes in illorum comparatione valdè laborent. Sed existimandum est illum in Analyticis obseruare primam notionum in animis efformationem, in qua est inuestigandæ veritatis principium (Sicut idem confirmat cap. 24. lib. eiusdem & cap. vlt. lib. 2.) in Physicis verò non iam id agere, vt doceat quo ordine notiones communes rerum naturalium in animo omnino rudi, vel in intellectu tanquã in tabula nuda, primum colligendæ sint: verùm quomodo assiduis auditoribus (quales illa acroamatica desiderant) qui iam in illis aliquid sunt adepti,

pti,explicandæ & enodandæ. Atqui certum est vel te ipso iudice, specialem notionem facilius efformari quàm generalem: quoniam ad illam pauciorum obseruatione opus est. At postquam vtraque iam efformata, prius & facilius nostra imbecillitas rē quamque obiectam appræhendit sub genere confuso, quam sub eiusdem specie enodata. Adde quòd Analytica ars, quæ tibi tuam in Animaduersionibus digressionem peperit, apud Aristotelem non minus est inuestigandæ veritatis & in animis nostris diiudicandæ, quàm cum aliis communicandæ & explicandæ. Quoniam in ea potissimum ostenditur quomodo à proposita quæstione ad primā causam, per intermedias, proficisci debeamus. Hoc verò inuestigādæ veritati imprimis est accommodatum. Quæ posteà à causa prima incipiendo, & per intermedias, ad eandem quæstionem redeundo, doceatur & explicetur. Cur igitur eo loco in quo de prima notionum efformatione veritatísque inuestigatione potissimum agitur, cùm eam digressionem adornas quæ vniuersum tuum lepidum artificium continet, vel cum ignem quem de cælo clepsisti, Methodum rerū inuestigandarum omnino respuis, de altera tanto studio contra antiquitatem disputas? Equidem cùm attentè mecum considero quomodo possis hunc nodum soluere, & de eo nonnunquam cùm illis communico quos existimo in tua doctrina inter alios magis exercitatos (etenim vt id tecū faciam nescio quid non permittit: & etiā si id maximè velim, intelligo tamen quàm inutiliter sim facturus cùm eo homine qui nihil noui habet in promptu, sapítque tantùm ex commentariis in aliquot locis communibus, quasi in suo Marathone & Leuctris) cùm, inquam, hoc considero, soleo mihi fingere, vel existimasse te hanc Methodum ad priorem partem huius artis, quæ de inueniendo est, pertinere: vel eandem iudicasse cùm tua Analytica: vel denique eiusmodi vt ex Analytica facilè poterit cognosci. Quid enim quartum possis comminisci? Atqui si ad inuentionem pertinere vis, mancas hac in parte Dialecticas tuas Institutiones fatearis est necesse. In quibus cùm inuentionem tradis, ne verbum quidem est vnum de hac inuestigandi Methodo in prima notionum efformatione, vel artium inuentione per certos gradus distincta. Quæ tamen si illius est, in ea principem locum debuit obtinere. Nec verò potest ad inuentionem quàm tu eo loco definis, referri: nec in illius explicatione, quàm ipse affers, compræhendi. Posita quęstione, ais, de qua differendum est, argumenta quæruntur. Deinde iis via & ratione dispositis, quæstio ipsa explicatur. Tertia mentis actio in differendo nulla. Non vides totam inuentionem tuam, esse sitam in excogitandis singulis argumentis, per quæ singulæ quæstiones, in quibus de veritate vel falsitate agitur, possint tractari? At hic de ve-

ritate quæstionis nondũ agimus, nec de singulis argumentis ad quæstionẽ pertinentibus: sed quo ordine rerũ multarũ variæ notiones in animo nudo efformãdæ, aut in ea obseruatione, quæ artes parit, quid debeat esse primum, quid postremũ, quid medium. In quo retexendo, post artem inuentam, ipse artifex secũdum alteram Methodi speciem elaboret. An igitur ex locorum ordine, quem præscribis, existimasti hanc Methodi partem potuisse intelligi? Erras, si id credis. Primùm enim locum tribuis causis, secundum effectis, tertium subiectis, quartum adiunctis: quæ quanquam in exacta rerum iam inuentarum tractatione isto ordine soleant collocari: prima tamen inuestigatio ferè contrario modo ex adiunctis ad subiecta proficiscitur, deinde ex effectis in causas desinit. Quæ verò artis tuæ pars illius ordinis inuertendi rationem explicauit? Aut in illa inuersione cùm duplicẽ Methodum nobiscum agnoscas, cur in Arist. Analyticis post. vnicã in ea arte quæ rationem instruit, retinuisti: de altera, cuius esset, ne verbo quidem indicasti? Maiore fortasse probabilitate existimare potuisti hanc Methodi partem quàm in tuis scriptis desideramus, cum illa quàm amplecteris eandem esse. Et certè, vt tibi nonnihil concedam, in eodem interuallo vtraque versatur: atque eadem habet extrema, sicut & media, vnáque est eo modo quo viam eandem dicere solemus quæ fert Thebis Athenas, & Athenis Thebas. Quod Arist. ait lib. 3. Physic. Verùm, vt in loco si interuallum reipsa vnum est & idem, non continuò efficitur motus omnes in illo, vnius & eiusdem speciei existere: sed plerúmque eos contingit esse contrarios (sic enim ascensum descensui contrarium esse dicimus, etiam si motus vtérque in eodem spatio versetur) haud aliter de duabus his Methodi partibus videtur esse constituendum. Nam quanquam vtraque versetur in percurrendo spatio quod inter res singulas & summum genus, vel primam causam & summos rerum effectus existit: alia tamen est ratio, atque adeò contraria, progrediendi à rebus singulis ad summum genus & regrediendi à summo genere ad res singulas, per ea quæ sunt interiecta. Nec verò distinctio Methodi tam ex ipso spatio spectari debet, quàm ex modo progrediendi. Itaque de tribus illis quæ ad erroris, vel negligentiæ tuæ excusationem proposita sunt, vnum vides esse relictum: vt dicere posse videaris hanc Methodi partem rebus inuestigandis accommodatam, ex altera, tam multis verbis à te celebrata, tam facilè potuisse intelligi, vt nouo præcepto vel consilio non egeat. Quid enim, inquies, facilius quàm cum docueris per quos gradus à summo ad imum descendendum sit, per eosdem intelligere ab imò ad summũ prius fuisse ascendendum? Atqui non quæro, Thessale, quàm multis debuerit explicari: sed hoc solùm contendo, cùm de

Methodi diſtinctione in Ariſtotelis doctrina ageretur, hanc partem in illa non potuiſſe ſine vitio prætermitti: etiam ſi cùm in ipſa diuiſione eſſet numerata, breuius potuerit explicari, propter multa quæ habet cùm altera Methodi parte communia. Neque verò hîc plus tibi debes arrogare, quàm Ariſtoteleis voluiſti licere: quos ſeuerè repræhendis ſi quando ea prætermiſerint, quæ facilè intelligi poſſe concedis. Recognoſce enim tuã in illos animaduerſionẽ de neglecta Dialecticæ definitione & diſtributione. Ariſtoteles, ais, non definit Dialecticam in vniuerſum, non diſtribuit: non definit denique artem. Ariſtotelei fatentur. At inquient, hæc facilè intelligi poſſe. Video inquam poſſe, neque deſpero quin aliquando intelligantur. Sed obſecro te, Ariſtotelee, qui iſta defendis, ſi pictorem aliquem ad te pingendum certo pretio conduxiſſes, iſque tui corporis imaginem truncam & ſine capite, ſine principibus membris tibi pinxiſſet: cum portentoſam illam picturam proponeret, quamuis meminiſſes te caput & humeros habere, num tibi ſtomachum faceret? cachinnum excitaret? id credo non negabis. Cur hanc igitur animi tui (quæ tantò tibi tot ſtudiorum, laborúmque pretio paratur) imaginem, prima ſummáque ſui parte carentem probabis? Non ſunt, non ſunt, inquam, ô Ariſtotelee, artes idcirco inuentæ ac laudatæ, quia prætermitterent quod intelligi poſſit: nihil eſt enim in artibus comprehenſum, quod ſine artibus intelligi non poſſit: ſingulæ enim res antè cognitæ ſunt, quàm vniuerſæ præceptis concluderentur. ſed laudantur artes, quòd tam facilè explicent res omnes ſibi ſubiectas, vt facillimè & certiſſimè ex earum præceptis intelligi poſſint. Sed nimis vrgeo & hac in parte ſic hæreo, quaſi hoc ſolùm in Methodici arte, de Methodo peccatum ſit, quod eam prætermiſerit quæ rebus inueſtigandis eſt accommodata: cùm in illa alia tam multa ſint, vt mihi verẽdum ſit ne in ſingulis perſequendis, non poſſit hæc diſputatio exitum reperire. Itaque iam bona fide tecum paciſcar, Theſſale, nos de ea tantùm agere ſecundum quam, vt ais, cùm artis materia ſit inuenta, definitiones, regulæ, partitiones, cæteráque omnia decreta conſtiterint: cùm etiam materia illa fuerit iudicata, iam diſponenda eſt, & cum hominibus aliis communicanda. Quàm tu Methodum doctrinæ appellas, vt eam ſignifices rebus docendis magis quàm inueniendis eſſe accommodatam. Hãc, inquam, doctrinæ Methodum vnicam eſſe vis: ego verò multiplicem: eiúſque partes inter ſe differentes eſſe contendo. De quo ſi mihi cum Ariſtoteleo eſſet differendum, quoniam vnum ſicut & multa, dicitur partim genere, partim ſpecie, partim numero (ſic enim Ariſtoteles, ipſe diſtinxit. lib. 1. Top.) quærererẽ quo horum modorũ Methodũ, quàm Analyticam appellas, vnicam eſſe velis? Et quoniam quòd ab-

Lib. 1. Animal.

ſolutè vnicum eſſe verè dicitur, id aut numero, aut certè ima ſpecie (quàm Ariſtoteles nonnunquam indiuiduam appellat) vnum eſſe oportet: facilè, opinor, efficerem, vel te iudice, Methodum doctrinæ ſpecie ima vnicam, id eſt in alias ſpecies indiuiduam dici nullo modo poſſe: multo verò minus numero. Nam ſi Analyſis, ſicut vis, complectitur deſcenſum à generalibus ad ſingula, per intermedia ſpecialia: à fine ad media: primum quidem ea quæ illi ſunt proxima, deinde ad alia quæ ab eodem ſunt remotiora: à partibus totius integri eiuſdémque primis elementis ad totum: à cauſis ad res effectas quæ ex illis manant (hos enim quatuor doctrinæ modos animaduerto te Analyſeos nomine eſſe complexum) quis Ariſtoteleus in tanta partiũ varietate, dicere auderet Analyſin, quæ hæc omnia ſic inter ſe differentia complectitur, omnino vnicam eſſe? Quid enim vnúſne & idem deſcenſus videri poteſt à genere ad ſpecies, à membris & partibus ad totum integrum, à fine ad media, à cauſis ad res effectas? Atqui vnum & eundem eſſe oportet, ſi omnino vnicus eſt: aut ſi vnicus non eſt, neque omnino vnica eſt Methodus, etiam ſi Analytica eſſe dicatur, quæ tam multiplicem deſcenſum in ſe complectitur. Sed ea tantùm genere fortaſſe vna, quæ in ſpecies multas à ſe inuicem proprietate quadam differentes, eaſdémque communione naturæ inter ſe connexas, diſtribuatur. Hoc ſi dicere voluiſti, nihil habet, hac in parte, iſta doctrina quod tuum dicere poſſis, præter affectatum ſtudium contradicendi. Quis enim negauerit eius Methodi quæ ad docendas res accommodata, generalem rationem eſſe vnam, poſitam in progreſſione à primis ad vltima, per intermedia: hanc verò non omnino vnicam, ſed diuiduam in ſpecies ſiue modos tam differentes, quàm diuerſa illorum graduum habitudo in genere & formis, in fine & mediis, in partib⁹ & toto integro, in cauſis & effectis. At verò quia mihi res eſt cum Theſſalo, qui illud Ariſtotelis, de tribus rerum differentiis, non probat, ſed pro eo ſuum commentum nobis opponit, res eaſdem [uel] diuerſas eſſe cauſis, effectis, ſubiectis, adiunctis, diſſentaneis, collatis, nomine, tributione, definitione, teſtimonio (eius enim verbis vtendum eſt, ne in ſuo regno offendatur) aliter diſputatio inſtituẽda, atque quærendum: num quatuor illos Analyſeos modos vno eorũ quæ enumerata ſunt, vel etiam pluribus differre arbitretur. Quibus ſi plurimum differunt, vt certè differunt, cur Analyſin in illos modos diſtinctam, vnicam eſſe contendit? Quanquam dum eius ſcripta attentius conſidero & quod pudet me fateri, in iſtis nugis inter ſe conferendis oleum & operam perdo: animaduerto huic aliter placuiſſe Analyticam Methodum vnicam eſſe. Nempe quòd in ea ſemper à generalibus ad ſpecialia deſcendamus. Sic enim ille concludit.

Lib. 9. Animad.

Aristotelis igitur veram doctrinam à scholastica fallacium & mendacium interpretum inertia, vindicemus: vnicam denique ab vniuersalibus & generalibus ad singularia specialiáque Methodum Hippocratis, Platonis, Aristotelis, Galeni etiam Methodum teneamus. Ergo in Analysi quadruplicem illum descensum retines, à genere ad species, à fine ad media, à causis ad res effectas, à partibus ad totum integrum: & tamen Analysin vnicam esse vis, quia semper à generalibus ad specialia progrediamur. Cur igitur cum primo loco descensum à genere ad species in illa notasti, huic reliquos tres modos tanquam differentes subiecisti: quandoquidem etiam in iis fateris nos à generalibus ad specialia descendere? Deinde si in iis à generalibus ad specialia descendimus, finis igitur generalior tibi erit mediis, causa rebus effectis, & partes toto integro. Hoc enim vides, opinor, si tibi constare vis, necessariò esse consequens. Quanquam quid ago, aut satísne sanus sum, qui in eo laboro, vt ratione extorqueam, quod ipse profiteris: imò verò nouæ tuæ doctrinæ palmarium ducis? Dicunt interpretes, ais, primo loco finem, secundo proxima fini, tertio tertia ac deinceps reliquis locis reliqua, vt erunt fini viciniora, aut ab eodē remotiora, sic prius posteriúsve subducenda. Hęc rerum per tales gradus subductio, Methodus est Aristotelica; quam sequor & laudo. In quam interpretes, licet id minimè reputantes, quocunque consilio faciant, incidunt: quia via hæc progreditur à natura prioribus & notioribus, à generalioribus denique prænotionibus. Rationem verò audiamus propter quam finis, sicut arbitraris, mediis est generalior. Nam si finis est, ais, sunt etiam ad finem relata, non contrà. An hoc est probare finem mediis generaliorem esse? Atqui nobis, Thessale, animal generalius est homine, nec tamen si animal est, hominem esse oportet, sed si homo est, animal esse, necesse. Sic enim ex Arist. Topicis, & iis quæ Categorias sequūtur, didiscimus. Sed reprimā me: ne in hac tua conclusione aliquid lateat noui artificij, quod mihi nōdum satis sit perspectum. Nobis, Thessale, generaliora sunt quæ pluribus communicātur, de eísque interrogantibus quid sint aptè enunciantur. Nec verò tu in tuis institutionibus, in quibus seriò philosophatis, generis rationem aliam attigisti. Ad quam si te hoc loco reuocamus, non vides quàm difficilè futurum sit, finem mediis, partes toto integro, causam rebus effectis, generaliorem dicere? Quanquam in toto integro cum suis partibus comparato, vel in tota re naturali cum principiis, quem ordinem seruari velis, quídque, si tibi constare vis, in eo Analyticum dicere possis, profectò non video. Nam in animaduersionibus, de Physicis Aristotelis ita scribis. Vera hæc Methodus in Physicis seruatur, & quod verbis initio confunditur, id verbis

» melioribus eodem initio corrigitur:& opere toto præclariſſimè vin-
» dicatur,& à cauſis ad cauſata, à generalibus ad ſpecialia,ab vniuerſa-
» libus ad ſingularia, à ſimplicibus ad confuſa compoſitáque procedi-
» tur,non contrá. Et eodem loco ſcribis ex illa Methodi Analyticæ re-
» gula, in Grammaticis primo loco ſtatui literam, ex qua dictio,ex di-
» ctione oratio:In Arithmeticis vnitatem,vnde numerus. In Geome-
» tricis punctum,vnde linea, ex qua ſuperficies, & tandem ex ſuperfi-
» cie corpus oritur (hæc enim tua ſunt,quæ pro meis vſurpare non au-
» deo,ne videar ex punctis lineam,ex linea ſuperficiem,contra Ariſto-
» telis doctrinam componere,) atque in illis omnibus quòd primo lo-
» co conſtituitur, γενικώτατον videri ex eo confirmas : quod poſſit eius doctrina facilè ſine conſequentibus accipi : conſequentium ſine illo antecedente non poſſit. In quo duo ſunt, Theſſale, quæ efficiunt vt meritò in te maiorem prudentiam deſideremus. Vnum quidem quod contra Peripateticos diſputans,vnicam eſſe Methodum Analyticam, vt hac compoſitionem complectaris,quam illi ex altera parte Analyſi oppoſuerunt, poſtulas tibi concedi id omne ſine quo alterum intelligi non poteſt,eſſe illo generalius. At illud tibi hi non concedēt: niſi idipſum de eo quo generalius eſſe dicitur,ſicut dictum eſt, enuncietur : ac in eo tibi reſiſtent, quòd priuatio ſine antecedente habitu cognoſci non poſſit:nec in prima notionum efformatione,ſpecies ſine antegreſſa rerum ſingularum obſeruatione: cum tamen nec habitus priuatione,cui contrarius eſt,generalior videri poſſit, nec res ſingulæ,ſua ſpecie. Dicéntque te pro arbitrio nouum Dialecticarum vocum vſum confingere : non æquabili iure ex antiqua loquendi conſuetudine contra Ariſt.doctrinam diſputare. Quis enim ante te partium in totum Analyſin eſſe dixit? Quod ſi, Theſſale,de ordine inueſtigandis rebus accommodato dicendum tibi eſſet, nónne fatereris in illo eſſe progrediendum ab antecedentibus ad conſequentia,antecedentiáque ea eſſe, ſine quibus conſequentia intelligi non poſſent? Ergo ſi generalium rationem à te poſitam retinemus, etiam in rebus inueſtigandis,non ſolum in docendis inuentis,à generalibus ad ſpecialia fiet progreſſio. Quod,ſicut vis,ordinis eſt Analytici. Et tamen hunc in docendis rebus,quæ iam inuentæ ſunt,retines:in inueſtigandis repudias. Non ſentis quibus difficultatibus hæc noua opinio ſit impedita? Alterum, quod cum hoc loco punctum linea generalius eſſe vis, non meminiſti te paulò ante finem mediis generaliorem hac ratione collegiſſe, quòd ſi finis ſit,ſint etiam media relata ad finem, non contrà. Quam ſi in puncto & linea ſequi nobis liceat, efficietur profecto contra quam ſtatuis, lineam puncto eſſe generaliorem. Quandoquidem manifeſtum eſt,opinor,ſi linea eſt, punctum eſſe o-

portere,non contrà. Sed hæc non perſequimur ſubtilius: ne inſtitutam de comparatione totius integri cum partibus, quæſtionem prætermittamus. Vis in Animaduerſionibus nos in Analyſi progredi à ſimplicibus partibus ad totum integrum, quod ex illis eſt compoſitum,in eóque, ſicut anteà dictum eſt, partis nomine in puncto cum linea comparato, abuteris. At lib. 2. tuarum Inſtitutionum, cùm in Gammaticæ explicatione, Methodi Analyticæ exemplum proponis, arbitraris in ea totius artis naturam primùm definitione comprælendendam,ſecundo loco ſtatui debere quatuor illius partes, Orthographiam,Etymologiam,Syntaxim, Proſodiam: tum partium harũ de- "
finitiones tertio gradu ſuperioribus connecti. Atque ita deinceps "
ad extremas particulas, ab integris rebus diſpoſitionem debere pro- "
gredi,eámque viam vnicam in tradendis artibus eſſe ſeruandam. O- "
pinionum varietatem, ne dicam contrarietatem, vides. In hac "
quid ſequar, Theſſale? Ego quidem certè quanquam non dubi- "
tem, quin in docendis artibus progredi poſſimus à fine ad media & ab elementis ſimpliciſſimíſque partibus ad compoſita: vix tamen aſſentiri poſſum vtrumque ad Methodum vnicam & ſpecie indiuiduam pertinere. Quoniam in illis duobus video ea quæ pro extremis conſtituuntur, ex ſua natura conſiderata & cum noſtra cognitione comparata,rationem quodammodo contrariam obtinere. Nam finis,à quo in priore ducitur initium,cùm deſtinatis mediis cõparatus, totius rationem habet, ſummam deſtinatorum perfectionẽ in ſe continet,illíſque fortaſſe vtroque modo eſt notior,& certè naſcẽdi ordine poſtremus.At ſimpliciſſimæ totius integri particulæ, cõtrà, perfectionem ſuam à toto capiũt, illóque nobis longè obſcuriores ſunt,& naſcendi ordine primæ. Quomodo igitur ab iis facta progreſſio,vna Methodo eadémque ſecundum ſpeciem indiuidua,includetur? Eos qui à primis elementis totius integri, ad totum compoſitum progrediuntur,vis Analyticè ex ſimplicibus ad confuſa proficiſci(hæc enim tua verba ſunt.)Atqui tu,tu inquam,qui doctrinæ incõſtantiam tam ſuperbè aliis ſoles obiicere,deſcenſum à genere ad ſpecies,ad Methodum Analyticam cùm ſuperiore vnam & eandem, vis pertinere. Cùm tamen certum ſit generum notiones in hac primo loco poſitas,confuſas eſſe,enodationíſque indigere: quàm à formis, in quas diuiduntur,accipiunt. In quibus vides quid ex tua ſententia efficiatur: Methodum ſcilicet Analyticam omnino eſſe vnicam, in qua à generalibus ad ſpecialia ſemper deſcendamus: in illa tamẽ nonnunquam nos progredi à ſimplicibus ad confuſa:alias verò contra, à confuſis ad enodata, quæ eadem in naturæ ambitu ſunt ſimpliciora. Id autem quid eſt aliud quàm hoc nomine abutẽdo,vno genere velle

complecti ea quæ veteres in duas species distributa, suis etiam nominibus distinxerunt, vnúmque compositionis, alterum Analyseω̃s esse dixerunt. Neque verò magis id mihi probatur, quod à partibus ad totum integrum tanquam à simplicibus ad confusa, vis analyticè nos progredi. Quoniam non valde commendabilis in docendo tua Analysis est futura, si ad confusa nos deducit. Præsertim cum proprium doctrinæ sit, non confundere, sed distinguere & enodare. Et certè quanquam à toto integro ad partes descendere, sit à confusis progredi: non tamen contrà, à partibus ad totum tanquam ad confusum dicimur ascendere. Quandoquidem partes eiusmodi prius quàm ad totum ventum sit, à se inuicem sunt distinctæ: nec amplius in illo confunduntur: etiam si in eodem coniungantur & vniantur. In quo vereor ne non satis attentè consideraueris, in quam sententiam partes modo confusè, modò distinctè in toto cognosci dicantur. Sed hoc tibi condonandum, quoniam fieri non potest quin ignoratione labatur in plerisque, qui in omnibus ad contradicendum magis quàm ad intelligēdum se comparat. Sed mihi crede, Thessale, solidiorem gloriam hac in re, sicut in aliis permultis, esses consecutus, si vetera retinere, quàm noua omnia facere maluisses. Síque in eis quæ, vt ingenuè fatear quod sentio, ab Arist. interpretibus non sine magna obscuritate tractabantur, illustrandis, tantum studij posuisses, quantum in contaminandis. De quibus attende, si placet, quid in illorum præceptis à nobis primum sit obseruatum, deinde ex vsu notatum in grauissimorum Philosophorū scriptis. Nec enim in hac quæstione tuos Poëtas vel Oratores iudices esse volumus: lepidos quidem scriptores & venustos, quis negat? sed ferè semper contentos in collocando ea Methodi parte quam ipse communis prudētiæ esse vis: de qua hoc loco non disserimus: víxque vnquam tentantes alteram exactam & philosophicam, rebus ipsis partim inuestigandis, partim docendis accommodatam, ac ne vix quidem eam in dicendi scribendíve perpetuitate sine vitio seruantes. In quibus considerandis si possis ad aliquod tempus componere te, & indecorum ardorem istum senilem (ne verbo vllo grauiore te offendā) reprimere: senties fortasse illum tuum olim imberbem iuuenem, non esse fabrum huius nouæ architecturæ, quam adornas, omnino ignarum: nec solum præclari operis veram imaginem optare, sed eius in tuis scriptis falsam speciem meritò damnare. Quippe qui Aristotelis Methodo, operis alicuius confectionem non infeliciter tentauit, & de ipsa fabricandi regula diu multúmque cogitauit. Sed certè diligentius quàm vnquam antea, ex illo tempore quo est à te ad legendas tuas, de ista quæstione, nugas ante annos quinque inuitatus.

Maxima

Maxima quæſtio eſt de Methodo, & in diſſerendi arte digna philoſophi præſtantia: vt in ea explicanda laborantes, minimè vereri debeamus, ne à noſtræ profeſſionis munere receſſiſſe videamur. Nec verò in vſu ſolùm obſeruationem longam deſiderat (quod te nõ latet) ſed in artis præceptis explicationem habet (quod minimè vis) difficillimam: quæ veterum & recentiorum philoſophorum ingenia variè exercuit. In qua tecum non dicam Ariſtotelem poſſe ſuperari, ſi vlla re ſuperari poteſt: ſed eum potius tantum conſecutum, vt huius beneficio longiſſimo interuallo antiquis præſtiterit, & doctrinæ ſplendore poſteritati præluxerit, ſpémque aſſequendæ ſingularis induſtriæ omnino ademerit. Hæc autem in diſſerendi perpetuitate ex collocatione multorũ ad eandẽ rem pertinentiũ, ſed in illa non eũdem gradum obtinentiũ, partem vnã inſtruit rationis eius, quã nobis natura dedit: eo ferè modo quo præcepta quæ de ſingulis argumẽtationũ formis traduntur, dirigunt alterã, ſingulis quæſtionibus per ſingula argumẽta probãdis accõmodatam. Itaque perficit vt ea re homo homini præſtet, in qua poſita eſt ſumma eiuſdẽ excellẽtia & propria naturæ dignitas: vtq; hæc ipſa philoſophiæ pars, ſiue miniſtra, quæ de diſſerẽdo eſt, ſuo iure eſſe dicatur ars artiũ reliquarũ, nõ modò explicandarũ, cum earum materia iam inuenta, ſed inueſtigãdarum atque conſtituendarum. In qua cum eius iudicij quod à ratione manat, eadémque dirigitur, ſumma vis appareat, ſoleo mirari, Theſſale, cur in partibus huius artis Methodum à iudicio ſeparaueris, & in diuiſione diſpoſitionis tanquam generis vnius, illi ex altera parte oppoſueris: eóque magis quòd hoc ipſo loco primæ tuæ cogitationes, quibus olim Methodum iudicio, vt ſpeciem ſuo generi ſubieciſti, poſtremis lõgè meliores mihi eſſe videntur. Hoc verò in ſcriptis tuis valde laudo, & cupidiſſimè amplector, quòd iſtam Methodum duplicem eſſe vis: vnam doctrinæ exactioris, alteram communis prudentiæ per omnia fuſæ & in diligenti circunſtantiarum omnium obſeruatione ſitæ. Quam tamen fateris artis nonnihil habere, in qua à priore, longo interuallo ſuperetur. Sed cum iſtam poſteriorem Poëtarum & Oratorum, vt popularium artificum, eſſe velis, illam Philoſophorum potius: video quidem cur hoc loco in quo de Methodo explicandarum artium agitur, eam prætermittendam putes: verùm neſcio quàm conſtanter in artis diſſerendi vſu, ad Poëtarum & Oratorum amœniores muſas, potius quàm ad ſummorum philoſophorum grauiſſima ſcripta, nos reuoces: cùm in illis eam Methodi partem deeſſe fatearis, quæ potiſſima eſt, & quam penè ſolam huius artis propriam eſſe vis. Quanquam nobis opera danda eſt, vt ex iis tuis nugis colligamus ſi quid ineſt boni. Equidem veritatis vis te coëgiſſe videtur ad pro-

Quæſtio de Methodo qualis.

Dialecticarum Inſtit. editione 1.

bandam hanc distinctionem, quam à circunstantiis materiæ petitam, alio loco superbè damnasti: & idcirco à communi arte omnino alienam esse putasti. Quam cùm primùm in institutionibus tuis olim animaduerti tibi placere cepisse, speraui quoque futurum, vt aliquando cum veteribus in gratiam redires. Si modo, vt Roscius in senectute numeros in cantu remiserat, ipsasque fecerat tardiores tibias: sic tu feruorem istum, ne dicam furorem, qui te transuersum agebat, si non prudentia tua, at certè longæ ætatis beneficio componeres. Nam & Platonem alio loco ostendimus, primam quoque Methodi distributionem, in duas partes fecisse in Timæo, cùm rebus quę tractantur quandam cognationem habentes: & Aristotelem in Logico Organo, quod Methodi præcepta potissimùm complecti debet, eandem partitionem secutum: quam si verum fateri vis, adhuc in eo perspicere non potuisti. Quoniam hic artis disserendi duas partes vt nouas artes constituit (sic enim Cicero initio Bruti quinque partes eloquentiæ, quinque artes appellat) vnam Topicam, alteram Analyticam. Ac in artis Topicæ, libro 8. ostendit quando popularis disputatio instituta est, qualis debeat esse collocatio, non modò singulorum argumentorum, sed multorum ad eandem rem pertinentium, in quibus quæritur quid debeat esse primum, quid secundum, quid tertium. Quod anteà constitutum est ad Methodum pertinere. Libris verò duobus Analytic. Post. siue in coniunctis quæstionibus, in quibus de veritate agitur, demonstrare velis, siue in simplicibus definire: docet quo ordine vtrunque sit faciendum. Nec tantùm quis in singulis artibus partium ordo sit: sed etiam in ipsa artium omnium encyclopedia, quid debeat esse primum, quid postremum, quid interiectum, quæque de ipsis artibus aliis inferiores sint, quæ superiores. Idem quoque in duabus illis Methodi partibus moderandis & in maxima varietate circunstantiarum, (quarum obseruationem Methodo prudentiæ subiectam esse vis) tum rei, tum auditoris rationem habendam arbitratur. Rei quidem, quoniam vt scribit cap.3. lib.1. Ethic. hominis est eruditi atque periti subtilitatem requirere in omni genere, eatenus quoad rei natura patitur. Nihilque interest vtrum Mathematicum popularibus rationibus vtentem probes, an ab oratore necessariam rationem requiras. Auditoris verò, quia vt idem ait, lib.1 minore Metaph. ad audiendum, morem consuetudinémque afferre solemus: vtque audire consueuimus, ita alios volumus dicere. Nec quæ ab iis abhorrent, similia nobis videntur, sed ignotiora & magis peregrina, propter insolentiam. Ex quo est profecta operũ eius distinctio in Acroamatica & Exoterica, quam Cicero notat lib.5. de finibus. Sed illam popularem quæ om-

Arist. Acroamatica & exoterica.

nino præceptis definiri non poteſt, relinquamus: de eáque tantum agamus quæ Philoſophum, vt exactum veritatis inueſtigatorem ac iudicem inſtruit. Hic, vt opinor, non modo veritatis iam cognitæ explicator eſſe debet, ſed eiuſdem inueſtigator ac diligens obſeruator. Et quanquam maximam laudem in inuentis aptè, & diſtinctè tractandis conſequatur: non minus tamen admirandus eſt in rectè inueſtigandis & obſeruandis. Circa verò inuentionem duo notanda ſunt: vnum quidem, quo modo ad rerum inquiſitionem ille excitetur, alterum cum iam excitatus eſt, quánam inſiſtat via. In priore, ab initio poſito fine, ad laborem erigitur, deinde gradatim deſcendit per media fini proxima, ad ea quæ ab illo ſunt remotiſſima: ſicut colligi poteſt ex Ariſto. lib. 1. Metaphyſic. Cùm autem vel neceſſitate, vel vitæ vſu, vel ingenua voluptate (talia enim ferè ſunt quæ propoſitis finibus adiunguntur) ad ferendum laborem in rebus obſeruandis, excitatus eſt: tum contrario ordine in harum obſeruationem incumbit, ab vltimis progrediendo (quæ eadem alia ordinis ratione prima ſunt) atque ab iis per medios gradus ad finem aſcendendo, in quem deſinit. In priore manifeſta eſt ea Analyſis, cuius rationem anteà expoſuimus ex lib. 3. Ethic. in poſteriore, Geneſis. Nam propoſito fine, media quærere per quæ is parari poſſit, eáque gradatim perſequi, ad eam Analyſin pertinet, quàm in deliberationibus humanis Ariſtoteles eo loco notat, aítque Geometrarum Analyſin in deſcriptionibus imitari. Aſcendere autem à mediis ad finem, contrarij ordinis eſt: in quo Geneſin ponimus. Et quanquam vtraque progreſſio naturalis dici poſſit, id tamen diuerſa ratione accidit. Si quidem prior naturæ eſt res inſtituentis, aut de rerum procreatione quaſi deliberantis: poſterior eiuſdem iam gignentis. Quæ duo ſi verum fateri vis, Theſſale, non agnouiſti, nec certè in Galeno exagitando ſatis acutè diſtinxiſti. Ille ait per iſtiuſmodi Analyſin artes eſſe inuentas. Tu, quia hoc aduerſari videtur doctrinæ tuæ de vnica Methodo Analytica, tractandis artibus iam inuentis, non autem eiſdem inueſtigandis accommodata, ſcribis hoc Philoſophiæ Ariſtotelicæ (id eſt vt ego quidem interpretor, tuæ) contrarium eſſe. *Duplex ordo naturæ.* Omniúmque artium " inuentionem & obſeruationem licet ſummum artis finem propoſi- " tum ſemper habeat, à ſenſibus oriri, & inductione ſingularium aſcē- " dere ad ſpecialia, & rurſum à ſpecialium inductione, ad generalia. " Atqui ad artes inueſtigandas homines propoſito fine excitatos eſſe, indéque ad præceptorum obſeruationem (quæ à rebus ſingulis incepit) deſcendiſſe, Ariſtotelis ſententia eſt Metaphy. 1. omnium Philoſophorum firmata conſenſu. In illóque deſcenſu à fine, Analyſin cōſiſtere, non modo idem fatetur lib. 3. Ethic. ſed ipſe quoque agno-

ſcis, cùm eius Methodi quam vnicam eſſe vis, eandémque Analyticam, partes quatuor diſtinguis, à fine ad media, à genere ad ſpecies, à partibus ad totum integrum, à cauſis ad res effectas. Sed aliud eſt quærere quid homines excitauerit ad artium inueſtigationem, & poſtquam excitati ſunt, quo ordine in obſeruatione præceptorum ſint verſati. Excitati ſunt Analyſi, quæ diæreſis quædam ipſius finis videri poteſt. At in obſeruatione præceptorum, ſecuti ſunt geneſin: quam per me etiam licet Sintheſin nominare. Sed fortaſſe in ſuperiore Galeni loco hoc te male habet, in quo nonnulli eius interpretes ſunt perturbati: quod per Analyſin artes inuentas ille ait: tu ex Ariſt. contendis illas potius perpetua Analyſi debere explicari. Cùm tamen apud omnes certum ſit, & à nobis antea poſitum, ordinem in inueniẽdo non minus eſſe diuerſum ab altero, qui in perpetua explicatione inuentorum tenendus eſt, quam deſcenſum ab aſcenſu: etiam ſi vterque in eodem ſpatio verſetur. Quo modo igitur, inquies, per Analyſin artes inuentæ, & per eandem poſtquam inuentæ ſunt, explicãtur? Facit hoc, Theſſale, nominis huius multiplicitas: quam ab initio diſtinximus. Nam quia Analyſis dicitur de deſcenſu à fine ad media, & à generalibus ad ſpecialia: priore ad artium inueſtigationem homines excitati ſunt, atque deliberando ab illo per media gradatim deſcendentes, in animis artes ipſas conſtituerunt: poſteriore, in eiſdem explicandis ſunt vſi, ſiue quia vt Ariſt. ſignificat cap. 1. lib. 1. Phyſic. poſt efformatas in animis rerum ad aliquam artem pertinentium notiones, intellectus noſter ab vniuerſalioribus tanquam confuſis, ad ſpeciales vt diſtinctas, & enodatas progredi ſolet: ſiue quoniam, vt idem ait cap. 1. lib. 1. de partibus animalium, magnum in docendo vitium eſt ſæpius idem dicere: hoc verò effugere nemo poteſt, niſi hac Methodo à maximè communibus ad ea quæ in ſpecialibus ima ſunt, per intermedia proficiſcatur. Quibus ita poſitis, facilè iam eſt videre quam turpiter erres, non ſatis perſpecta iſtius multiplicitatis diſtinctione: vel quàm malitioſè, tuo more, in hac diſputatione Ariſtoteleis falſam interpretationem affingas: vt in ea habeas commodiorem occaſionem calumniæ. Ariſtotelis interpretes, ais, ſi huius
» logicam probe noſſent, nunquam feciſſent Analyſin geneſi prio-
» rem: ſed contrà, geneſin Analyſi, vt Ariſtoteles fecit priorum Ana-
» lyt. primo: feciſſentque omnino cum doctore ſuo Geneſeos Analy-
» ſin, non cõtra magiſtri doctrinam, Analyſeos geneſin. Tu verò Theſſale, repudiata illorum ſententia quid nobis ſequendum arbitraris? an ſemper geneſin Analyſi priorem eſſe vis? In Methodo tota via aberras, ſi id credis. Nam in iis quæ ad mores pertinent deliberatio, Analyſis quædam eſt ipſius finis in media: actio eiuſdem ex mediis quaſi

Genesis. At in illis certissimum est, vt deliberationem actione, sic finis Analysin eiusdem Genesi natura esse priorem. Quæ si ad artes referamus, in iisque Genesin tecum appellamus à singulis horùmque obseruatione, ascensum per inductionem ad vniuersa (qui quidem artium præcepta peperit) adhuc vera Analysis per quam antea, ex Galeni sententia, diximus homines posito fine ad harum inuestigationem excitatos, Genesin istiusmodi antecedit. Quis enim tibi concedet eos prius in rerum singularum obseruatione laborare cœpisse: quàm ad eum laborem proposito fine, eiúsque facta Analysi, essent excitati? Vides igitur, si modo quod rectum est videre potes, Aristotelis interpretes non sine iusta ratione Analysin Genesi priorem dixisse. Nunc consideremus quid te in ista comparatione fefellerit: aut quomodo hoc tuum, quanquam superbum de antiquitate iudicium, aliqua ex parte verum videri possit. Genesin fortasse appellas solam Platonis in Phędro eā synthesin, per quā in prima obseruatione singula dispersa, in vnam speciem colliguntur. Cuius quanquam in Platonicorum doctrina noua origo in animo dici non possit: sit tamen per recordationem quædam excitatio, ideóque quasi Genesis. Analysin verò eiusdem Diæresin, per quam, vt ait, articulatim res vnaquæque, sicut natura postulat, per species diuiditur, postquam scilicet vniuersæ notiones in animo, sicut Plato vult, excitatæ sunt: vel, vt Arist. arbitratur, nouæ efformatę. Quæ si tua est de Analysi & Genesi sententia, per me licet dicas, Genesin Analysi priorem, & Geneseos esse Analysin, non Analyseos Genesin. Quoniam non ex illo descensu notiones in animis efformantur, quarum est Genesis: sed illæ potius per ascensum natæ vel excitatæ, perpetua quadam Analysi explicantur. Verùm si harum vocum neglecta multiplicitate, quæ Aristotelis interpretibus, atque etiam huic nostro Alcinoo Platonico, est familiaris, cùm te ad vnicam speciem reuocaueris, & in huius angustias nominis communionem contraxeris, in easdem illos velis cogere, de eáque significatione hoc ab illis dictū arripere, de qua eo loco nō sunt locuti (sicut ex eo intelligi potest, quod tu ipse de Analysi finis, in Logico organo ex illis commemoras) an non sentis isto modo contra antiquitatem disputare, Sophistarum esse, non Philosophorum? At Aristo. inquis, in prioribus Analyticis ratiocinationis Genesin prius explicat, quàm eiusdem Analysin. Fateor. Sed in eo primum aliud Sophisma agnosce, quòd à quæstione contra veteres instituta de ea Analyseos specie quæ finis est in media, disputationem transfers ad alteram, quæ integræ ratiocinationis est in pronunciata & simplices voces, tanquam in partes & elementa. In quæ nemo potest illam sine errore dissoluere, nisi qui prius nouerit ex iis eandem componere.

Deinde tu de Logici organi explicatione contra veteres agis, atque ex Aristot. confirmas in illa Genesin prius quàm Analysin tractari: illi spectarunt consilia hominum de constituendo Logico organo deliberantium. In quibus per Analysin descensus factus est à fine ad media: Contra verò in eiusdem explicatione, ascensus à minimis ad id quòd in eiusdem Analysi, de arte deliberantibus, erat omnino primum. De distinctione autem Logici organi ad Analysin vel Genesin accommodata, in qua veteribus Aristotelis interpretibus non omnino, tibi verò multò minus assentior, pluribus hoc loco non disputo: verùm id solùm contendo, si in eo Topicam artem ab Analytica separaueris (quæ quo ordine ad illam se habeat docere alterius est instituti) ac in Analytica Categorias & librum de interpretatione (communia quidem vtriusque artis elementa, sed vt alio loco contra te disputauimus, huic potius quàm Topicæ, propter dignitatem adiuncta) fueris complexus: in hac per Genesin siue vt Galenus loquitur, pér sinthesin, à primis elementis quæ Categoriis continentur, progrediendum ad id quod est in eadem summum & imprimis expetendum. Sed ita tamen vt eiusmodi graduum distinctionem prius cognitam fateamur per contrariam Analysin, à fine ad illa prima elementa descendentem. Quàm secuti sunt qui ad hanc artem spectato fine excitati, de eadem constituenda primi certa quadam Methodo cogitarunt. Nec verò sinthesis siue Genesis, de qua in exemplo proposito loquimur, ea est per quam notiones ex singulorum obseruatione in animis efformantur (hanc enim tecum agnoscimus, ex Platone & Aristotele, ad obseruationem præceptorum, non ad explicationem pertinere) sed altera quæ in constructione totius integri primum dicitur, indéque ad genus vniuersum transfertur: quia hoc, vt Aristote. ait. cap. 1. lib. 1. Physic. totum quoddam est: quippe quòd multas species quasi partes, complexu suo continet.

Distinctio Logici organi.

Sed ita vt illa sola nominis communione in toto integro & genere vniuerso esse dicatur, nec sit in vtroque eadem ratio: neque in illis explicandis Methodus omnino vnica, sed potius contraria. Ex quo accidit, vt quando id quod eidem arti vel scientiæ subiicitur, cùm diuersis comparatum, vtroque modo totum quoddam est: nempe & integrum, quod ex quibusdam quasi membris componitur, & vniuersum, quod naturæ suæ ambitu species plures cōplectitur (qualē in arte disserendi, nostri ratiocinationē esse volunt & in Physiologia corpus naturale) tum in ipsius artis vel scientiæ perpetuitate, Methodus non vna semper & eadem, sed duplex adhibeatur. Siquidem in illa, priore loco totius integri ex membris compositio aptè explicatur, per eam quam Genesin vel Synthesin diximus posse nominari: poste-

riore, generis in ſpecies ſuas diſtributio, ex altera Methodi parte quæ ad Analyſin, vel Diæreſin pertinet. Nam cùm in vtráque illius perpetuitatis parte multi gradus ſint & in illis primum quiddam, aliud vltimum, itémque intermedium: Methodum aliquam ponere eſt neceſſe. Quàm ſi tu vnicam & ſpecie indiuiduam aſſeris: fatearis oportet, ſi conſentanea dicere vis, genus vniuerſum ad ſpecies vltimas & intermedias eodem modo ſe habere, quo prima elementa ad totum integrum,& eas partes quæ ſunt interiectæ.
Quod quidem non ſolum doctrinæ Ariſtotelis omnino contrarium eſt,ſed tuis nugis non ſatis conſentaneum. Nobis verò non magis vitioſum eſſe videtur in eiuſdem artis perpetuitate, pro diuerſa ratione partium quæ incidunt, docendi Methodum variari: quàm in ipſius perpetuitatis particulis, eandem quæſtionem tractari argumentis, quorum collocatio partim ad differentes ratiocinationum figuras, partim ad diuerſos eiuſdem figuræ modos pertineat. Vt tibi in illa perpetuitate vnicam Methodum aſſerenti, licuerit profectò eodem iure omnium ratiocinationum formam vnam conſtituere.
Adeo vt ſoleam mirari, hoc etiam in mentem non veniſſe, vt noua omnia faceres. Præſertim cum te ad id excitare potuerit optimus magiſter tuus Laurentius Valla, ex cuius maledicentia quaſi copiæ cornu, tam multa in Dialecticas animaduerſiones tranſtuliſti. Vis autẽ, vt hoc ipſum quod de Methodo in eadẽ arte variãda hoc loco cõtendimus, apertius intelligatur, proſito aliquo exẽplo illuſtretur? Non dicam Ariſtotelis logico organo, ratiocinationis vt totius integri Geneſin vel Sintheſin ex pronunciatis, de quibus agitur libro de interpretatione, & pronuntiatorum ex ſimplicibus vocibus, de quibus in Categoriis, primùm explicari: deinde eiuſdem vt generis vniuerſi, Analyſin vel diæreſin in Apodicticam, Dialecticam & Sophiſticam, quorum natura explicatur in Analyticis, Topicis & Elenchis. Quòd quanquam id probabiliter dicatur à multis, ſequi tamen non placeat hoc tempore: quoniam à te iampridem exploſum eſt, & mihi, vt libere dicam quod ſentio, non ſatis probatum. Sed illud modo rogabo, ſi quando Phyſica attigeris, atque hæc, quibus tuæ declamationes, neſcio quid minitantur mali, in integrum, ſi diis placet, reſtituere ceperis: an num in eis corporis naturalis compoſitionem ex materia & forma primum trades: deinde à generali huius ratione ad ſpecies vltimas per intermedias deſcendes? Hoc enim tibi placere ex tuis ſcriptis coniicio: & certè Ariſtotelem ita fieri voluiſſe facilè colligo ex initio libri. 1. Phyſic. cuius ſententiam quorundam interpretum errorem ſecutus, omnino peruertiſti. Verùm ſi id feceris, Theſſale, erítne omnino eiuſdem Methodi à materia & forma ad corpus

naturale aſcendere, & à corpore naturali ad eiuſdem ſpecies deſcendere? Ego quidem in poſteriore Analyſeos ſpeciem vnam facilè animaduerto: in priore qualem eam comminiſci poſſis prorſus non video: aut certè quoniam de vocabuli vi rectóque vſu inter nos agitur, ſi hanc Analyſin eſſe contenderis, neſcio quorum Philoſophorum conſuetudine tuam in eo opinionem poſſis confirmare. Atque vt in illa rerum naturalium explicatione, Geneſin cum Analyſi in variis partibus perpetuitatis docendi, obſeruamus: & inhac coniunctione Geneſin, per quam corporis naturalis compoſitio explicatur, eiuſdem, tanquam generis vnius, Analyſi priorem facimus: ſic accidere poteſt, vt in eadem etiam perpetuitate Analyſis cum Geneſi coniuncta, hanc meritò nonnunquam antecedat: præſertim in artium compendiis, in quibus ad hominum ſtudia excitanda fine primo loco poſito, eóque aliqua definitione concluſo, artes ipſas Analyticè conſtituimus: deinde in eiſdem à primis elementis breuiter expoſitis, ad id quod maximum eſt, per Geneſin aſcendimus. Quam duplicis ordinis coniunctionem nos in artis diſſerendi compendio non infœliciter ſeruaſſe videmur, & ſi tua conſideras paulò attentius, eandem in tuis dialecticis es ſecutus. Hoc verò quicunque facere inſtituunt: ab earum artium, quas tradere volunt, definitione incipiant eſt neceſſe. Non quod ab hac artis compoſitio progredi debeat, in quam ipſa potius definit: ſed quia Analyſeos, quæ Geneſin præcedit, caput illa continet. Quod quidem in fine eſt poſitum: à quo optima artis definitio duci debet. Et certè Galenus in arte medica, quæ parua, id eſt, compendiaria appellatur, id ipſum quod diſputo ſecutus videtur: in eo ordine quem definitionis eſſe ait. Quoniam hic non tam fortaſſe nouam Methodi ſpeciem continet à duabus prioribus omnino diuerſam: quam duarum in vnam, collectionem quandam compendiariam. Si quidem quod eo libro medicinam primo loco definit artem ſalubrium inſalubrium, & neutrorum: deinde hæc tria quæ in definitione ſumpta ſunt, per varios gradus diuidit, donec ad ima quædam (qualia tamen, vt loquitur, non autem ſingula) ventum ſit: hoc ad Analyſin tuo more dictam, haud dubiè pertinet. Quod autem in explicandis partibus, quas Analyſis parit, aſcendit à primis eiuſdem artis elementis ad ea quæ in illa ſunt ſumma, vt ad morborum curationem & valetudinis conſeruandæ rationem, id non amplius ad Analyſin, ſed ad Sintheſin potius videtur eſſe referendum. Et tamen hoc totum ordinis definitionis eſſe vult: non ſolùm quod à definitione incipiat, ſicut es arbitratus, ſed potius quod in partibus omnibus quas illa ſiue Analyſis, ſiue Sintheſis parit, breui definitione ferè ſit contentus. In quibus explicandis, aliis de Medicina ſcriptis,

Locus Galeni initio artis paruæ.

idem

idem ſolet eſſe longè prolixior. At cùm artem iam inuentam, & per Analyſin cõſtitutam, gradatim componere volumus: nec tam ad eam hominum ſtudia excitare, quam rudes inſtituere, atque hos à primis elementis, ad id quod habet ſummum, per Geneſin vel Sintheſin, quaſi manu ducere: tum, vt ab eius definitione incipiamus, nihil neceſſe: ſatíſque eſt, ſi cum ad partem principem ſummámque ventũ fuerit, tum eius naturam definitione aliqua complectamur. Quoniam vereri debemus ne artis magnitudine, quam definitio breuiter ſolet comprehendere, ſtatim initio propoſita, rudes omnino deterreantur, potius quàm excitentur, ac deſperatione debilitati, id in ea experiri nolint, quod ſe aſſequi poſſe diffidant. Itaque potius in ipſis elementis illi ſic erunt exercendi, vt adhuc neſciant quæ inſtituti ſumma ſit: ac tum demum hoc ſentiant, cùm ad principem partem peruenerint: in qua totius artis definitio primo loco ponetur. Tu quidem, Theſſale, pueritiæ memoriam vltimam repetẽs, de ſtudiorum tuorum forma nobis concedes quod voles: ego verò fatebor me puerum grammaticam ſic didiciſſe, vt in iis quæ de literis, ſyllabis, ſingulíſque nominibus & verbis, tum tradebantur, omnino neſcirem quo magiſtrorum in docendo, meus in diſcendo labor referretur. Deinde adoleſcẽtem, in Ariſtotelis Categoriis, & libro de interpretatione ſic eſſe verſatum, vt agnoſcerem in illis rudimenta tantum duarum artium, Topicæ & Analyticæ: quarum ſummam definitio, earundem artium initiis ab Ariſtotele poſita, eſſet aliquando explicatura. Scio quid tu poſtea contra veterem doctrinam hac in parte diſputaueris & de præterita dialecticæ definitione, quam graues contentiones contradicendi ſtudio inflammatas, in peripatetica ſchola excitaueris. In quibus vt tibi facilè concedo potuiſſe definiri, non Dialecticam (nec enim vt alio loco contra te diſputauimus, Ariſtotel. vniuerſam diſſerendi vim, hoc nomine vnquam eſt complexus) ſed artem rationis: quæ deinde poſita definitione, per Analyſin in principes partes harúmque elementa diſſolueretur: à quibus rurſum Geneſis duceret initium, & in finem artis eiuſdem definitione comprehenſum, deſineret: ſic tibi pernego ita fuiſſe neceſſario faciendum. Et ſi fortè hoc modo communis ars fuerit expoſita: contra te conſtanter contendo vtrunque, ad vnum & eundem ordinem non poſſe pertinere. Sed deſcenſum à definitione artis finem continente, ad prima elementa (qui breuiter initio fieri poteſt, partim vt auditor excitetur, partim vt rudibus primíſque lineis ductis, non omnino nouus ad artem accedat) ad eam Analyſeos ſpeciem eſſe referendum, quam in deliberationibus de vita, antea obſeruauimus. Aſcenſum verò ab elementis ad id quod eadem ars habet ſummum, ad Ge-

nesin: non eam per quam notiones diximus efformari, sed alteram, in qua ostenditur quo modo vel totum integrum de suis partibus, vel finis de mediis excitetur. Atque etiam illud addo, dum singulos gradus in Analysi, vel Genesi persequemur, si quid in illis occurrat quod generale sit & suapte natura commune multis, id ita esse explicãdum, vt Analyticè semper à generalibus ad specialia descendamus: ne in illud vitium incidamus quod ex Arist. lib. I. de partibus animalium, antea indicauimus. Hoc autem in eiusdem doctrina tam frequentem Analysin effecit: vt ex eo, meo quidem iudicio, in hunc errorem de vnica Methodo Analytica, sis impulsus. Atqui iam ex superioribus potes intelligere, vel certé facilè intelligent hi quos nondum infatuasti, non modo non esse eandem Methodum inuestigando, & eo explicando quod iam inuentum est: sed neque artis eiusdem partes omnes in docendi perpetuitate, eadem Methodo tractari: Nec eam quam Analyticam appellamus, docendis inuentis tantum esse accommodatam: sed pro diuersa Analyseos ratione, ad artes in animis constituendas, cum de illis inuestigandis agitur, esse necessariam. Quod de contraria Genesi, itémque de Platonica dieresi ac Sinthesi, pro earum multiplicitate, eodem modo est explicandum. Sed in ampliorem disputationem quam ab initio sperabamus, excreuit nostra digressio, & nescio quo studio fortasse prouecta longius, quam commentandi ratio permittit. Itaque iam finem faciam, si vnum indicauero, in quo errorem tuum excusare nullo modo potes. Scribis Galenum gloriari se Methodi Analyticæ inuentorem & authorem esse: ideóque te in illo non solùm modestiam, sed memoriam valdè requirere, qui antea Platonem totius ὁδοιπορίας ὁδὸν καὶ ἀνόδου scriptorem & authorem è Phædro & Philebo produxerit & appellarit, & in artis medicæ constitutione veterum Philosophorum documentum esse dixerit. Atqui, Thessale, nullam ex eo gloriam Galenus captauit: nec se, pace dixerim tua, huius Methodi inuentorem prædicauit: sed eam quam à veteribus Philosophis acceperat, primùm ad artis medicæ constitutionem accommodasse, & in huius origine explicanda vsurpasse: cùm per sinthesin superiores Medici plerique, vt Herophilij & quidam Erasistrati sectatores, ac Atheneus Attaleus, eandem tractare essent conati. Quam fuisse illius sententiam non contendam tecum pluribus, quoniam hi facilè iudicabunt, qui quasi in rem præsentem venientes, initium libri de arte Medica, quàm paruam appellant, sedulò cùm eo comparabunt, quod ab illo scribitur, libro de eiusdem artis cõstitutione. Nunc quia satis longa digressione, Thessali digressioni de Methodo satisfecisse videmur, ad Alcinoi interpretationẽ reuertamur. In qua quanquam hoc capite alia permulta sint quæ disse-

rendi arte contra eundem pro vetere diſciplina poterant diſputari: ea tamen potius reiicienda putauimus in commentarium deſcriptionis Logicæ: in quo noſtra Elenctica contra hanc ſcholam, doctrinæ peripateticæ, imò verò bonarum omnium artium perturbatricem, complectemur. In illo verò edendo quorundam efflagitationibus iampridem ſatisfeciſſem, niſi in annuis animaduerſionum fœtibus, ab Academiæ noſtræ Theſſalo adhuc meliora in dies expectarem, eáque in quibus hic tandem aliquando reſipiſcens, veterémque ſuum errorem agnoſcens, in illo detegendo magna nos laboris parte leuaret.

FINIS.

IA. CARPENTARIVS,

Candido Lectori.

S.

SVPERIORE disputatione Thessalus sic affectus est, vt quanquã antea sæpe à doctißimis viris in multis reprehensus, nunquam tamẽ grauius cõmotus fuisse videatur. Credo equidẽ, Candide Lector, quòd illa peti se in eo sentiret quod habebat omnium charißimum: quoque omnibus Philosophis superior haberi volebat. Quare is qui antea omnes alios aduersarios contempserat, hîc magna animi impotentia, à doctrina, de qua inter nos erat instituta contentio, rem traduxit ad conuitia: in quibus exercitatißimus, facilè quemuis in arenam deiicit. In sententiis autem & argumentis, sic hærere visus est, vt eruditorum omniúmque philosophorum iudicio nihil esset contraria eiusdem disputatione frigidius. Quæ tamen apud imperitos aliqua ex parte suo fuco splendesceret, eidémque præstaret, vt reuera victus, alios in triumpho portare videretur. Quod vbi animaduerti, iterum cum illo de eadem quęstione congrediendum existimaui. Vt quod fœliciter inchoatum videbatur, magno rei literariæ commodo, tandem aliquando conficeretur: quo vetus doctrina de Methodo semper eadem retineretur, contrariaq́ huius nugæ omnino exploderentur. Hoc verò non modo in hac academia ex illo tempore videor cõsequutus, sed exterorum permultorum testimoniis in eodem maximè cõfirmatus. Sed eius contentionis euentum & eas Tragedias quas illius recordatio postea in regia professione mihi excitauit, tacitus nonnunquam considerans, lubens profecto illud vsurparem,

Vtinam ne in nemore———

Nisi publicæ vtilitatis, quam rerum mearum rationem habere mallem. Quoniam facile mihi persuadeo ad dissensionem de religione, hanc potißimum caussam accessisse, propter quàm in illa à Thessalo tam acriter sum oppugnatus, penéque (prout tum erant tempora) regiorum professorum ordine exclusus: quòd eius maiestatem grauiter læsisse viderer in oppugnanda sententia de Analytica Methodo, in qua idem doctrinæ suæ summam & deuictæ antiquitatis palmarium iampridẽ posuisse videbatur. Hoc verò etiam, Candide lector, quod secunda congreßione respondimus, superiori disputationi subiiciendum existimauimus, vt nihil esset quod hac in parte posses desiderare. Vale.

AD EXPOSITIONEM

DISPVTATIONIS DE METHODO, Contrà Thessalum Ossatum, academiæ Parisiensis Methodicum.

Responsio Iacobi Carpentarij, Claromontani Bellouaci.

Quæ digreßionis primæ, pars posterior.

O Factum bene quòd opinionem tuam de Methodo oppugnauimus! Tandem tibi hoc perdoluit, Thessale, Laudo: vir es. Antea quanquam à nobilissimis aduersariis, de quæstionibus maximis in certamen vocatus, nunquam tamen adduci potuisti vt responderes. Nunc verò grauiter commotus es. Quid ita? Arcem tuæ sapientiæ voluimus inuadere, tibíque id de manibus eripere, in quo de victa omni antiquitate triumphas. Et tamen ne tua maiestas lædi videretur, si tu ELOQVENTIÆ, PHILOSOPHIÆ REGIVS PROFESSOR, GRAMMATICÆ, RHETORICÆ, LOGICÆ PHYSIOLOGIÆ, MATHEMATICARVM ARTIVM RESTITVTOR, IN RE LITTERARIA DEVICTIS FABIO, CICERONE, ARISTOTELE, PLATONE, EVCLIDE, OMNI DENIQVE ANTIQVITATE, MAGNIFICVS TRIVMPHATOR, CÆSAR SEMPER AVGVSTVS. aperto marte in singulare certamen cum gregario doctore, & vix vno è multis descenderes: alieno nomine eóque in Academia nouo, vultum tuum velasti, sicque eleganter profecto, personatus, indignationi tuæ voluisti obsequi: atque sperauisti salua existimatione tantæ maiestatis tuæ, istum canem tibi adlatrantem (sic enim de nobis quodam loco scribis) posse non dico vinci, verum pedibus miserè conculcari & confici. Sed tamen ista larua, Thessale, commodior erit

quam ſperaſti. Teget enim ſplendorem tui vultus: in quo ineſt quiddam ſuapte natura dignum imperio, variiſque victoriis etiã amplius elatum: atque fortaſſe præſtabit, vt nihil metuendum ſit à tuis radiãtibus iracũdis oculis, quibus haud diſſimiles in C. Mario, terrori fuiſſe dicuntur militi ad huius necem properanti. Quanquam quid cum illa facias? aut quo modo te occultare poſſis? Vox ipſa Theſſalum ſonat: quæ ſemper ſuas habet ampullas & ſeſquipedalia verba. Debuiſti, & hoc pace dicã tua, O AMPLISSIME REX ET SEMPER AVGVSTE, vt perſonatus in hac diſputatione nobis facilius illuderes, tuos cothurnos ad aliquod tẽpus deponere, & noſtros ſoccos induere. Verum vt ſimia etiam in purpura, ſemper eſt ſimia: ſic tu cum Oſſatus quidam videri vis, ſemper es Theſſalus: id eſt in dicendo elatus, & ita inflatus, vt ſi de tricis agendum ſit, non minus vehemens eſſe videaris, nec in tuis ſplendidioribus ornamentis frequẽs, quam ſi in cauſa centumuirali pro maieſtate regis eſſet dicendum. Hæc enim, ſi neſcis, tua eſt illa Pytho quæ iam pridem tonat, fulminat, permiſcet vniuerſam Academiam. In cæteris, eadem apud Germanos, Italos, adde etiam ſi voles apud Indos, quantumlibet admirabilis. Nam per me licet diuinam etiam dicas: nec ego de eius gloria tecum contendam: nec mecum male agi exiſtimabo ſi noſtro ſermoni puritas deeſſe non videatur: atque hæc quidem, non illa quam tuæ aures teretes & ſuperbæ vbique ſummam expetunt, ſed quam ſimplices & philoſophicæ, non omnino reſpuũt. Ideoque IOVI SERVATORI magnam gratiam habeo, quòd in ſuperiore diſputatione, ſententiis quidem, fateor, quoad potui & licuit, elaborata, verbis ſua ſponte fuſa & fluente, vnicum (multiplicitatis) verbum te offenderit. Et quanquam pro illo poſſim alia permulta tibi eloquentiæ & philoſophiæ regio profeſſori, reponere (quæ cum voles ſeorſum indicabo) illúdque imprimis quod ſtatim initio à te non ſatis, emendate dictum eſt (*Eheu miſero tibi*) cum illa interiectio caſum eiuſmodi non regat, ne in illo quidem Vergiliano (*Eheu quid volui miſero mihi*) in quo puerili imitatione videris eſſe deceptus: id tamen minime faciam. Quòd illud meum, loquendi conſuetudo philoſophorum receptura ſit, cui hac in parte ſeruire ſatis eſt: quódque intelligam non in eo ſitas eſſe opes philoſophiæ, hoc ne an illo verbo vtamur: ſed quæſtionem omnem inter nos de re eſſe inſtitutam quæ ſit contenta doceri. In qua nobis iam aperto vultu agendum eſt cum perſonato Theſſalo. Qui antea prælij tantum ſpectator eſſe conſueuit: ipſe fraterculum ſuum in arenam aliquoties miſit, Potentem ſanè & cautum luctatorem: de quo non erat verendum ne ab iſto dictata referret: ſed tamen pugnæ euẽtu ſemper infelicem. Credo, quod deteriore cauſa pugna-

ret, & contra eos quorum impetum Thessalus adhuc merito reformidat. Nunc vero huic fraterculus ereptus est: dicerem rei literariæ, si in cõmunem vtilitatem veterísque doctrinæ exornationem, suum studium & industriam viuus conferre voluisset. Gyganti, inquam, fraterculus ereptus. Qui quia sentit iam se nonnihil premi in quæstione de methodo, quam habet omnium maximam, à Carpentario philosophiæ quidem professore gregario, & si huic credendum est, omnium bonarum literarum prorsus experte: sed tamen in quo negare nõ potest aliquid inesse veteris philosophiæ peripateticæ, quam sophisticam appellat, quamque certis de causis odit & metuit: anceps in varias partes distractus, perlecta illa disputatione de methodo, quod vnica non sit, initio hæret, dum secum ita cogitat. Quid hic faciam? hominémne sicut antea, omnino cõtemnam? Natura quæstionis non permittit. Nam & ipsa per se magna est: nec vnquam quisquã post alios scriptores in docendo magnus haberi voluit, qui non idem aut nouam methodum instituere conatus sit, aut quàm ab aliis acceperat, meliorem facere. Nobis vero térque quatérque maxima. Si quidem in septem artibus que libero homine dignæ, eam celebritatẽ peperit, quæ in literario regno, omnium regum triumphos superare videtur. Quid enim est cuius beneficio Grammaticam græcam, latinam, Vernaculam, nostris restituimus? METHODVS. Quid est per quod in Rhetorica, Fabio, Cicerone, imò verò omnibus græcis & latinis huius artis magistris, superiores videri potuimus? METHODVS. In logicis autem cum vnus Aristoteles pro deo coleretur, huiusque de differendo scripta semper essent summo antiquitatis probata consensu, quì potuimus cõsequi vt iis de suo gradu deiectis, nostra iam in eruditorum omnium manibus versentur? METHODO. Iam vero cum in mathematicarum artium quadro ante annos quatuor rudes omnino essemus, & eo ipso tempore domi ab eruditis viris dictata, postea in Cathedra regia referre conaremur: quo modo consequi potuimus vt rem eandem eo ipso die quo didiceramus, cum tãta celebritate publice docere, eósque à quibus omnia acceperamus, tanto interuallo superare videremur? METHODO. Atque, quoniam propter expectationem quam in iis restituendis, de nobis maximam omnes non modo Galli, sed Germani & Itali conceperunt, iam omnium eruditorum oculi in nos videntur esse coniecti: quo tãdem modo illam de nobis expectationem sustinere, tantúmque opus conficere poterimus? METHODO. Ergo hæc nobis retinẽda est: per quam melioris notæ scriptores omnes, in nostro triumpho portantur, & contra illum tuenda: qui etiam si omnino eam non possit de manibus eripere, facile tamen consequetur vt aliquid effecisse pu-

tetur. Sed qua ratione id fiet? Dignus ira nostra non est iste disputator: & tamen contra hunc dicendum est aliquid: ne sapere in ea quæstione putetur, cuius explicationem nobis propriam semper videri voluimus: & respondendo etiam de nobis multa magnifica oratione prædicanda. Hæc verò si nudo vultu apertóque dicantur, verendum est ne hoc audiamus à viris bonis & modestis, verecundiores olim fuisse præcones ludorum gymnicorum: qui vbi cæteris coronas imposuerant victoribus, eorúmque nomina magna voce pronunciauerant: cum ipsi ante ludorum missionem corona donabantur, alium præconem adhibebant, ne sua ipsi voce se victores esse prædicarent. Itaque ipsi quidem respondebimus: sed responsioni nostræ, Ossati discipuli nomen prætexemus: atque ita consequemur, vt preter consuetudinem commoti minime videamur, & ab hoc profecta quantauis doctrinæ nostræ commendatio, ea non insolens, sed officiosa & à discipulo, doctori debita censeatur. Quis hoc singulare artificium in alio non admiretur? Atqui in Thessalo tritum est & vulgare. Hinc verò profecta est libelli tui contra nos inscriptio: à qua iam ordiamur. THESSALI, suos fumos, sicut antea semper, sic nunc deintegro volentis magni venditare, in Carpentarij disputationem de Methodo, EXPOSITIO, id est scriptorum à Carpentario contaminatio (Nam in Thessali schola, quæ officina est omnis impudentiæ, bonos scriptores exponere, est aliorum contumeliis omnibus obiicere suísque conuitiis fœdare) velata nomine OSSATI discipuli. Hic vero nescio an vsquam vllus sit: aut si est, is, sicut intelligo à nonnullis auditoribus nostris, ex eo tempore quo ista edita est preclara expositio, ad hãc disputationem sæpe prouocatus, ne hiscere quidem adhuc ausus est: magistellus trium literarum, in hanc vrbem tenui conditione allectus, & in eadem nescio quid affectans quod adhuc nolo dicere. Et tamen tu qui in Philosophia & Mathematicis, Rex Regum videri vis, sub illius nomine, valdè ineptè profecto & indecorè, loqueris vt philosophus maximus & in erudito mathematicorum puluere exercitatissimus. Quid si tecum agendum putauissem isto modo? Nun potuissem sine fraude opponere notos tibi, notos omnibus ordinibus, primarios in hac vniuersi schola, eloquentiæ & philosophiæ professores, in nostro ludo institutos, & à nobis etiam ad magisterij pileum vocatos, qui Ossatum tuum facile exossarent, & te tuámque doctrinã omnino eneruarent? Nec enim nescis, aut quantumuis impudens negare potes, me talibus plærisque auditoribus in nouas celeberrimásque colonias deductis, abundare: tuos verò tuo prelo semper fuisse conclusos. Sed ista quæstio, sicut ipse arbitraris, omnium maxima, discipulis omnino committenda non est, nec indigna in quam nos ipsi, iis in-

iis intuentibus, incumbamus. Quare, si placet, aperto vultu hoc agamus: nostris contentionibus fortasse veritas elucescet. Nec ego inuitus de priore sententia aliqua ex parte decedam, si meliora attuleris. Quoniam verò in superiore disputatione valde confusus tibi fuisse videor (idque ex eo facile credo quod in illa neque potui, neq; volui, eam methodum obseruare quam vnicam esse vis) danda nunc est opera vt quoad possumus, rebus nostris saluis, stomacho tuo indulgeamus: & popularioris methodi, saltem speciem aliquam in disputatione de philosophica methodo, persequamur. Hoc autem perficiemus fortasse, si, quando in hac contentione quædam ad personas pertinẽt, quæ quasi in iudicio versantur, alia ad res ipsas de quibus quæritur, de illis priore loco, de iis posteriore tecum agamus. Sic enim, vt spero, expositionis tuæ fucus detegetur: in qua dum ea quæ ad vtrunque nostrum pertinent, cum rebus ipsis permisces, consequeris nonnunquam vt in frigidissima responsione, quia maledicendo superior es (quis enim in eo tecum paria fecerit?) vicisse videaris. In singulis disputationis capitibus dabo operam vt erudito lectori, & in arte differendi accuratè versato (talem enim iudicem, sicut video, vterque nostrum postulat: quoniam quæstionem hanc in illa omnium maximam vno consensu fatemur) tibi satisfactum videri possit: in aliis fortasse par pari relatum quod te remordeat. Dicam vero de eo primo loco, quod tibi molestum est in libri nostri inscriptione. PETRVM RAMVM nominari THESSALVM ACADEMIÆ PARISIENSIS METHODICVM. Molestum esse facile credo: sed nolui placere. Quod si amicè scire vis cur ita fecerim: verebar ne audito tuo nomine, omnes ad nos vtrinque concurrerent: quasi sopitam sapientissimo regis edicto, de religione contentionem in Academia renouare vellemus. In qua vterque nostrum talem se præstitit, qualem meminisse potes. Itaque eo nomine vsus sum quod nolebam ab omnibus intelligi, & quo intelligentibus maximè significari cupiebam qualis esses, qualis antea fuisses. Meliore ne occasione tu, aut ingenio acutiore, vel, si voles, maiore humanitate, olim P. Gallandium collegam tuum, de re literaria bene meritum, Gallonium, Epicureo nomine appellasti? Equidem cur id dicere possis non video. Nam Thessali nomine domestica tua vita non læditur, quam ego nunquam attingam: sed de modo professionis tuæ intelligẽtibus nonnihil significatur, quod omnibus in Academia notissimũ. *At, inquis, qui Thessalus fuerit nescis, nisi per aduersariũ Thessali: cuius scripta si extarent, collatis contrariarum sententiarum momentis, iudicari denique posset vtra iustior & verior causa esset.* Hui, quàm aptè hoc! Quis enim nos inter illos iudices esse voluit? Quasi vero cum te Thessalũ Academiæ

Ramus cur Thessalus academiæ.

nomino, id agam vt in te Thessali opinionem omnino condemnem. Sed video quid velis. Si Thessali scripta extarẽt, ex illis fortasse erueres aliquid, sicut es valde ingeniosus, quo probares eius opinionem meliorẽ fuisse quam Galenus videri vult: eámque fortasse amplectereris, atque Thessalum methodicum te nominari minus molestè ferres. Credo. Et si Epicuri libri omnes extarent monumentáque frugalis vitæ, qua, vt Cicero ait, in vna domo eadémque valde angusta, continentissimè vixit, virtutem coluit: & P. Gallandius adhuc viueret, putas ille se Gallonium atque adeo Epicureum nominari molestè ferret? Nihilo, credo, magis quàm Fabritium aut Curium. Tantum igitur hoc loco tibi videndum fuit, an ea satis apte in te caderẽt quę de Thessalo methodico Galenus scripsit. Vis autem in tuam gratiam comparationem hanc excutiamus? Opus esse videtur. Vt ex ea inscriptionis nostræ ratio intelligatur. Thessalus artem medicam, quam Hippocrates merito longam esse ait, sex mensibus perfectè traditurum se profitebatur, eóque discipulos quã plurimos alliciebat. Tu perfectã artis differendi cognitionem duobus vel tribus mensibus parari posse dictitas: in qua tamẽ annos viginti & plus eo versatus, nihil adhuc habes certi quod sequare. Et in illa tua oratione pro philosophica disciplina, vt omnes bonarum artium studiosos pollicitationibus ad te pertraheres, tuoque prelo includeres, prædicabas perfecturum te vt puer vel ex incunabulis deductus & tuæ curę commissus, intra annos septem Grammaticam primum latinam & græcam perfectè teneret, deinde Rhetoricam, Dialecticam, Physiologiam vniuersam & in Mathematicis, Arithmeticam integram, Algebratica, sicut ais, subtilitate non omissa, Geometriam non Euclidis solum, sed Apollonij Conica, Archimedis Cylindrica, Theodosij sphærica: non prætermissis etiam Opticis, Catoptricis, Musicis, Astronomicis. Vt exacto anno septimo, hic, sicut vis, istarum omnium artium magister sit perfectus & absolutus: qui non solum illa omnia perfectè didicerit, sed alios aptè docere possit. Hęc enim tua verba sunt. Atqui tu toto superioris vitæ tuę decursu, vix illorum omnium partem minimam adhuc es cõsecutus. Non putas igitur sentire nos, in istis tuis nugis quanto Thessali vanitatem superes? Thessalus in epistola ad Neronem, prædicat se nouam sectam instituisse, quæ vera sit: quoniam superiores omnes medici nihil vtile prodiderunt, vel ad sanitatem tuendam, vel ad morbos propulsandos. Quid aliud ab annis quinque & viginti de tuis Grammaticis, Rhetoricis, Dialecticis, Physicis, Mathematicis audiuimus? Cur igitur mihi non licebit quando eadem cum Thessalo facis, vel etiam lõgè deteriora, iisdem verbis affari te, quibus illum eo loco Galenus? Quid improbè, quæ bona sunt calumniari tentas, vt multitudini pla-

ceas, cum potueris in veritatis contemplatione excellere, si diligens esse ac veritatem colere voluisses? Quid ita ruditatis auditorum patrocinio abuteris ad veterum blasphemiam? Thessalus audebat Hippocratem accusare, in suísque nugacibus libellis iudices græcos constituebat: Ipse ferebat sententiam, nullam ab illis expectabat: Ipse sibi palmã dabat modo de medicis, modo de græcis omnibus. Hæc enim, inquit Galenus, insignis audacia sapientissimi, scilicet Thessali, profiteri se omnes medicos vicisse: sed seipso litigatore, seipso agonotheta, seipso iudice. Post medicos, reliquos etiam græcos in certamen prouocauit Rhetoras, Geometras, Grammaticos, Astronomos, Philosophos. Sic Thessalus vbique primas partes obtinet. Primus omnium hominum est. Non putas hæc omnia, eadem ironia de te dici posse? Ergo ex eodem Galeni loco pergamus, téque his verbis demulceamus. Thessalo omnes hymnos cantent scribántque victoriæ carmina. Publicum orbis Theatrum constituatur, acceditóque aliquis qui canat eum qui in fornace carbonaria natus est, in eadémq; educatus, vicisse Fabium, Ciceronem, Platonem, Aristotelem, Euclidem cæterósque oratores, philosophos, mathematicos: palmã denique eripuisse omnibus. An etiam vis ex eodem illud addam? Quis tam magniloquus poëta nobis existet, qui hæc possit exornare? Quis dabitur Homerus qui hexametro hanc Thessali victoriam celebret? aut quis lyricus qui velut Pindarus, altè in dythirambis canat? Quísque sicut olim Bacchi, ita nunc præconium Thessali efferat? An potius nullum horũ requirere debemus: sed eorum qui scribunt iambos Archilocum aliquem, aut Hipponactem, aut ex tragica scena quempiam qui hominem sic compellat,

Quiesce dum miserrimè in stratis tuis.
Nanque haud vides quæ te putas nosse probè.
Orestis mihi somnium narras, Thessale.

Percurre reliqua (sunt enim eodem loco alia permulta quæ de te dicta esse videntur) túmque intelliges, si modo intelligere voles, cur ego te posthac in omnibus artibus liberalibus Thessalum haberi cupiam & nominari. Quod si feruorem illum, ne dicam furorem, quem in Thessalo Galenus descripsit, in animo tuo sentis (nec enim dubito quin sentias) sed Thessali libros nobis ereptos esse doles, quoniã hi si extarent causam tuã fortasse adiuuarent: cogita idem exitium tuis esse propositum. Nam si viuus magna laterum firmitate, magnis, vt ita loquar, grandiloquentiæ tuæ viribus, annis quinque & viginti de nouæ doctrinæ vel potius fatuitatis, aliquot capitibus ad rauim in hac vniuersi schola tam sæpe declamitans, nihil consequi potuisti: quid te mortuo futurum speras? Aut quem adhuc de tuo

ludo excitasti, quem huius sectæ vindicem tantæque gloriç hæredem sperare possis? Illa mihi crede tecum omnino extinguetur: quç te ipso viuo à nemine vnquam omnino probata est, nisi turbulento, rerum nouarum cupido, & in antiquitatem hoc ipso malè animato, quod facilius esse putaret eius decreta contaminare, quàm pro dignitate tractare. Eo ipso loco quo de Thessali nomine cōquereris, *dolere te scribis me ex ea patria esse natum, quæ multos huic Academiæ viros diligentes & fructuosos extullit. Fabros, ais, Syluios, Fernelios, Hortensios, Flessellios, & iam denique Ramos aureos.* Non pudet sub Ossati tui larua, te Ramum aureum appellare. Imo verò putrem, vel potius ferreum, qui vt alio loco scripsi,

De Patria Thessali.

Iunoni infernæ dictus sacer.

Et ad inscitiæ orcum viam aperit, sicut ille Vergilianus ad inferos. Equidem Picardorum ager siue natiua proprietate (qualis in aliis locis certa quædam laudatur à multis:) siue bellorum calamitate, quam frequentissimam nostra patrúmque memoria sensit, multa ingenia peperit, nō præcocia, non ardētia, non turbulēta, sed matura, grauia, sedata, & quç tardius fortasse quàm alia permulta, literarū studia attigerūt: sed in iis fructus tandē attulerunt familię suæ, atq; adeo Reip. vtiles & gloriosos. Quoniam iis loco humili, & bellis afflicto, natis,

Labor, vt ait poëta, ingenium miseris dedit & sua quémque,
Aduigilare sibi iußit fortuna premendo.

Verum hoc in eisdem semper fuit maximum & omnium aliarum nationum summo probatum consensu, quod vt sine fuco sunt, sine fraude (hoc vero cum aliorum probro dictum minimè velim) sic in proposito constantissimi & veteris disciplinæ obseruantissimi. Tales enim non solum verè nominare potuisti Fabros, Syluios, Fernelios, Hortensios, Flessellios: sed ex Theologorum ordine adiicere, vel potius primo loco ponere, Lexouiensem Episcopum Ioan. Hānonium, olim in Aristotele magistrum tuum, nunc vero grauiter dolentem quod in te facem ardentem Philosophiæ pepererit, Episcopum Cabilonensem Anth. Erlanteum, Io. Arboreum, A. Democharem hísque priorem ætate Iodocum Clicthoueum, Iacobo Fabro quem doctorē habuerat, in explicando Aristotele eodémque ornando simillimum. Nec dubito quin illos fueris nominaturus, nisi certis de causis huic ordini iampridem inimicus extitisses. Ego vero aperte fatebor clarissimorum illorum virorum ortu nobilitatam patriam, nihil splendoris à nobis expectare debere: atque illud etiam addam, esse quod in nobis merito doleat: nempe quod verendum sit ne illis amissis, orbetur ea celebritate quam in re literaria per illos suos alumnos obtinuit. Sed dic mihi, bona cum venia, qua fronte ausus es inter eos qui

in Academia nostra Picardi dicuntur, cum illis te isto loco ascribere? Non putasti scire nos qui sis & quo loco natus? Recordare præleam scholam, cui iure præfectum te esse gloriaris, ego vero non nego, si sexagenarium senem, à quo fueras ex Mariano Gymnasio allectus & in filium adoptatus, fortunis non orbasses, recordare, inquam, hanc suis institutis in moderatorem eum solũ admittere qui in Suessionum agro sit natus: hunc verò academiæ nostræ legibus à Picardia separari, apud nos vel pueris notum est. Ideóque meminisse potes eodem tempore quo illi Gymnasio, nescio quo iure, præfectus es, in Picardorum tribu esse quæsitum, vtrum te quasi transfugam, sua comitia repetere volentem, deberent admittere: an ad Gallos, quibus ex vetere ordinum descriptione in Academia Suessiones sunt subiecti, relegare? Nũ etiã sentis in tuo cerebro aliquid eius affectus qui Suessionum agro dicitur esse proprius? Sed age quoniam inter nos ius dicendæ sententiæ tibi olim dedimus, Picardum te esse concedamus, reliqua quæ huius loci sunt accuratè expendamus. Grauiter dolebit patria, ais, Carpentarium suorum popularium tam dissimilem inueniri. Deliras, credo, Thessale, & mihi ascribere vis, id in quo ego de te iampridem potui triumphare. Cedo enim vter nostrum illorum popularium, quos antea nominasti, similior est, non dico facultate (quæ in te est quantauis, in me sentio quam sit exigua) sed studio & professionis modo? Tu cum primum ad docendas liberales artes accessisti, de veteribus eloquentiæ & philosophiæ magistris nullum prętereundum putauisti, quem non linguæ tuæ petulãtia fœdares: atque ad hoc te singulari studio comparasti, vt bene nata iuuentus classicos omnes scriptores prius contemneret, quam quemquam eorum primis, vt dicitur, labris gustaret. Tu incredibili genere maledicentiæ, feruorem tuum iuuenilem in omnes bonos nobilitari voluisti, illóque aucto & in furorem conuerso, eoúsque es progressus vt etiam si animo nondũ sis in hac ætate senili bene composito, illa tamen vetera tua non audeas agnoscere. Ego vero, Thessale, nullius vnquã nominis in re literaria fuerim. Triobolaris magister semper extiterim, ἀναλφάβητος adde etiam cetera quę voles: hoc tamen adhuc habeo sartum tectum, quod extant monumenta quædam conatus mei in illustranda vetere Aristotelis doctrina, nulla prorsus effrenatæ in antiquitatem impudentię. An non hæc (quæ negare non potes) satis erunt ad efficiendum vt intelligatur Carpentarium in philosophiæ studio grauissimos illos viros imitantem, tantum quidem quantum voluit non esse consecutum, semper tamen cum illis hoc habuisse commune, quod perficere voluit vt Aristoteles retineretur, illustraretur, amaretur: quẽ tu quacunque ratione explodere conabaris, & tuis declamationibus fœda-

tum, viuis & posteris odiosum reddere? Quid si Ia. ille Faber Stapulensis, qui patrum nostrorum ætate Aristotelem quasi ab inferis euocauit, in singula Gymnasia, quibus tum fere erat ignotus, deduxit, eũdémque in omnibus philosophiæ partibus suis scriptis illustrauit, atque perfecit vt in eruditorum manibus pro veteribus sophistis versaretur: hic, inquam, si reuiuisceret & vtriúsque nostrum conatus in philosophia intueretur, quid putas de splendore patriæ in nobis esset dicturus? Grauiter doleret profecto, eam doctrinam abs te omnino damnari, in qua excitanda tantopere laborauit, acerbè etiam obiurgaret: nostra vero studia in ea retinẽda, blandiore fortasse aliqua cohortatione digna arbitraretur. Sed intelligeret, inquies, nõ modo in Gallia, sed apud exteros omnes celeberrimũ popularis sui Thessali nomẽ, Carpẽtarij verò obscurissimũ. Sit ita sanè. Verũ idẽ respõderet, insignis & valdè impudicę meretricis nomẽ solere apud oẽs esse nobilius quã verecũdæ & castæ matrisfamilias, nõ tamẽ idcirco patriæ gloriosius. De cæteris quãquã ego te nouerim bene & gnauiter impudentẽ, valde tamẽ miratus sum quo ore ausus sis in meritis erga patriã rẽmq; literariã cũ Syluio, Fernelio, Flessselio eundẽ ordinẽ affectare, & ad eã gloriã quã exculta ornatáq; antiquitate illi maximã sunt consecuti, te in hãc furentẽ, quasi socium illis adiungere. Qui viui, nostra memoria nobísque audiẽtibus (quod minimè ignoras) tua somnia tã sæpe damnauerunt, atque publicè sunt insectati: vt si hodie reuiuiscere possint, patriam sint renunciaturi potius quam vllam partem laudis & glorię ex doctrina comparatę, tecum communem habituri. Quid enim? cum olim in funesta disputatione contra A. Goueanum, ad tuas nugas defendendas Ia. Syluium inuitasti, nun ex eius ore sensisti populari suo Thessalo quàm oblectaretur? Aut cum audis illius pro Galeno contra Vessalium tonitrua, nun metuis reuiuiscẽtis senis, pro Aristotele, quem cum Galeno coluit, cõtra te fulmina? Nun meministi quæ fuerit nobis rectoribus apud selectos Academiæ iudices, contra tuam scholam, Fernelij atque Flessselij sententia? In hac illi ea dixerunt ex quibus facile quiuis intelligere potuit, quam molestè ferrẽt te inanis gloriæ cupidum, turbulentum, elatum, nouarum opinionum æstu penè furentem, ex ea patria esse natum, quæ huic Academiæ peperit viros permultos veteris disciplinæ amantissimos, iudicio graues, sedatos, in labore constantes & huius fructum ad exornationem classicorum scriptorum semper referentes. Neque verò amplius id ago vt hanc eorum de tę opinionem fuisse cõfirmem. Quoniam satis adhuc testantur viuæ voces multorum, qui cum illis familiariter sunt versati. Et quandiu extabunt Fernelij atque Syluij monumenta doctrinæ, eáque cum tuis conferentur: posteritati facilè probabunt in tanta animorum sententiarum dissimilitudine, quam illa maximam

ſemper apertè indicabunt, fieri nullo modo poſſe vt illi, ſi reuiuiſcãt, Theſſalũ popularẽ ſuũ potius quã Carpẽtariũ agnoſcãt. Sed de patria fortaſſe plus ſatis. Iã id aggrediamur in quo epiſtola noſtra, animũ tuũ grauiter videtur exulceraſſe. *Proemiũ tuũ (ais) nihil habet contra P. Ramũ præter cõuitia impotẽtis animi & maleuoli. Verũ quid iſta probra ad quæſtionẽ de Methodo artis informãdæ & probra præſertim laudis & gloriæ plena? Eũ tu Regis edictis dãnatũ, ais qui tot annos liberales artes tanta bonorũ omniũ vtilitate & lætitia, tãta regis ſui nõ ſolũ liberalitate, ſed gloria profitetur. Vbi pudor & modeſtia fuit, cũ dicere auſus es, à Senatu damnatũ, quẽ ſenatus ſua ſpõte, nõ ſolũ calũniis tuis & tuorũ liberauit: ſed publici & honeſti in Academia gymnaſij præfectura exornauit: tãdémq; poſtea in hui⁹ quã exprobras tẽpeſtatis æſtu, Senatuconſulto ſuo & reſtitutionem bonorum & quæſtionem abſenti decreuit: & pace conſtituta primum omnium in Academiã reſtituit. Vt iam P. Ramus bonis omnibus & doctis tãto chariſſimus ſit, quanto tu odioßimus eſſe meruiſti.* Hæc tua ſunt, Theſſale. De quibus poſtrema in loquendo Poëticam imitationem habent quam, niſi tantum poſſes in Laurentij Vallæ regno, propter ſtudiorum in contradicendo communionem cum illo maximam, non ferremus. Cætera apertè ſignificant te tibi male conſcium, plæraque de meis in eam partem arripuiſſe de qua ſcribendo, ita me Deus amet, nihil cogitabam: nec te in religionis cauſa, vlla re grauari volebam. In qua ſi te aggrederer, quas ruinas ederẽ? Quanquam hoc non faciam. Quoniam inter nos non de religione, ſed de bonarũ artiũ & liberaliũ profeſſione quæritur. Vnũ liberè dicã, quod periculoſiſſimis tẽporibus dicere ſemper auſus ſum: & cũ amplius dicere non licebit, cædã vrbe, aut etiã ſi opus ſit, cedã vita. Dicã vero pleno ore, vt facilius intelligas, me eo tẽpore quo cepit in apertũ erũpere de re Chriſtiana contentio, quæ per multos annos nobis pueris erat graſſata, vidiſſe in hac permulta quæ in hominibus noſtris, vel potius in nobis ipſis, merito notabãtur. De hac vero ſemper credidiſſe, tã prudenter à maioribus conſtitutũ, tãque feliciter & ſanctè ſacras leges ab illis expoſitas, vel quæ ad cæremonias pertinẽt, tã prudenter ab eiſdẽ inſtituta: vt qui melius aliquid quæreret, non poſſet vitare iis, quibus offenderetur, longè deteriora. Quo animo cũ eſſem, optaui quidẽ ſemper oẽs mei ſimillimos: & quotieſcũq; in publico dicẽda fuit ſentẽtia, tantũ fateor à me extorſit iuſtus dolor, quantum iis licere videtur qui pro aris & focis cõtẽdũt. Sed Deũ teſtor me neminẽ vnquã in periculũ vitæ vel fortunarũ adduxiſſe: imo vero dediſſe operã vt per me ſalui eſſent oẽs, q cũ Rep. ſalui eſſe poſſet. Fui quidẽ cũ de interceſſione neſcio qua ageretur, Mathurinẽſib⁹ Comitiis in te vehemẽtior fortaſſe quã voluiſti: ſed nõ certe quã debui. Cur enim tibi licuiſſet vetera eadẽq; ſicut arbitramur, ſãcta audacter oppugnare, nobis cõniuẽtib⁹?

Tu pro ea dimicatione prædicabis quantum voles, te tuis viris bonis esse charissimum: ego certo scio me meis non esse odiosum. In cæteris fruamur ea tranquillitate, quam nobis sapientissimum Regis edictum peperit: atque fruamur tantisper dum tempus aliud expectabimus. In quo quemcunque casum fortuna inuexerit, feremus fortasse pulchrius quàm sperasti: atque si Deus nobis istam mentem seruauerit, consequemur vt non tam leuiter, quàm plærique vestrum, in re omnium maxima, hominum metu videamur esse perculsi. Sed ridiculum est profecto, Thessale, quòd nos diximus te Regis edictis & Senatusconsulto iampridem esse damnatum: id nescio quo artificio, ad quæstionem de religione transferre voluisse. Nempe vt alios multos contra nos commoueres: quos habebas huius recentis calamitatis socios, & in hac, bonorum virorum commiseratione longè digniores. Verum expende quid à me dicatur. Loquor de doctrinæ & philosophicæ professionis tuæ, contra quam disputationem instituo, damnatione peruetere: ideóque nominatim scribo te iampridem esse damnatum. At ista de religione, sicut scis, sunt recentissima. De publica vero calamitate & priuato casu quod eodem loco subiicio, quid habet quod non potuerit de vnoquoque nostrum verissimè dici? Et tamen ista esse ais conuitia impotentis animi: in quibus nihil est quod dictũ videri possit contumeliosè, nihil petulanter iactatum. Sed age quoniam tu ita vis, contumeliam istam, siue conuitium, in legitimam accusationem vertamus: rem argumento probemus: testibus confirmemus. Ego doctrinam tuam (nam de hac mihi tecum, non de religione quæstio est) Regis edicto iam pridem damnatam esse dico. Negas? En profero quæ ad sempiternam nominis tui memoriam, in commentariis Rectoratus Guillielmi Montuellij, ante annos viginti descripta sunt. Ea iam fideliter recitentur: ne posthac negare audeas.

Rectoris Parisiensis testimonium de Thessalo.

GVILLIELMO MONTVELLIO RECTORE, *nescio quo genio malo irrumpente in Academiam, ingens facta est studiorum omnium de repentè perturbatio, edito recens libello, cuius titulus erat Animaduersiones Aristotelis, composito ad extinguendam in totum doctrinam vnius Aristotelis, omnium philosophorum facilè principis. Cui sanè morbo non leuiter grassanti & mentibus puerorum ad quiduis quod nouum sit & inauditum, facilè sequacium, paulatim sese insinuanti, maturè & consulto est occursum. Partim decreto iudicum, qui prudenter librum illum statim suppresserunt & ne diuenderetur publicè inhibuerũt: partim editis breui aliquot libris pro Aristotele, quibus authoris libelli istius calumniarum & mendaciorum pleni, interclusæ sunt furiæ. Postremò tandem Christianißimi Regis consilio, cum superiora omnia non viderentur esse satis ad tantum ignem, qui quotidie magis flagrabat, restinguendum, delecti sunt tres in omni linguarum & literarũ*

genere

genere exercitatißimi. Qui cum libellum illum & alterum eiusdem authoris, propius penitiúsque inspexissent, & libellorum authorem iuxta Regis decretum præsentem, pro se dicentem, præsentes ipsi audissent: ex æquo & bono iudicantes, magnam inclusam esse libellis impudentiam & ignorantiam Regi declararunt. Qui pro sua in academiam solita beneuolentia, confectis & regio sigillo notatis literis, omnibus regni partibus fugiendam hanc pestem, significandum censuit. Vis etiam hoc loco in eandem sententiam audire literas regias: quarum exemplar vt esset immortale, arcis publicis academiæ nostrę est inclusum? Lubentissimè sanè tibi, hac in parte præsertim, gratificabimur: vt omnes intelligant quanta cum sua gloria potentissimus Rex literarũque amantissimus Franciscus, professionem tuam existimauerit esse coniunctam. Hunc igitur suo sermone (ne quid in eo latinè reddendo, à nobis immutatum criminari possis) de te tuáque doctrina statuentem audiamus.

FRANCOIS PAR LA GRACE DE DIEV ROY DE FRANCE, A tous ceux qui ces presentes lettres verrõt, salut: Cõme entre les autres solicitudes que nous auons tousiours eues de bien ordonner & establir la chose publicque de nostre Royaulme, Nous auons mis toute la peine que poßible nous a esté de l'accroistre & enrichir de toutes bonnes lettres & sciences, à l'honneur & gloire de nostre Seigneur, & au salut des hommes. Et puis n'agueres aduerty du trouble aduenu à nostre chere & aymée fille L'vniuersité de Paris, à cause de deux liures faictz par maistre Pierre Ramus, intitulez l'vn DIALECTICAE INSTITVTIONES. & l'autre ARISTOTELICAE ANIMADVERSIONES. & des proces & differens qui estoyent pendant en nostre court de Parlement audict lieu, entre elle & ledict Ramus pour raisons desdictz liures, nous les eußiõs euoquez à nous, pour sommairement & promptement y pourueoir, A ceste fin eussions ordonné que maistre Anthoine de Gouea, qui s'estoit presenté à impugner & debatre lesdictz liures, & ledict Ramus qui les soustenoit & defendoit, esliroyent & nommeroyent de chacun costé, deux bons & notables personnages cognoissans les langues Grecques & Latines, sçauantz & experimẽtez en philosophie, & que nous eslirions & nommerions vn cinquiesme pour visiter lesdictz liures, oyr lesdictz de Gouea & Ramus en leurs disputes & debatz, & sur le tout nous donner leur aduis, Suyuant laquelle nostre ordonnance eust ledict de Gouea esleu & nommé maistres Pierre Danes, & François à Vicomercato: & ledict Ramus maistres Iehan Quentin docteur en decret, & Iehan de Bomont docteur en medecine: & nous pour le cinquiesme eußions nommé & ordonné nostre cher & bien aymé maistre Iehan de Salignac docteur en theologie, par deuant lesquelz lesdictz de Gouea & Ramus eussent esté oys en leur dispute & debatz, iusques à ce que pour entrerompre l'affaire, iceluy Ramus se

seroit porté pour appellant desdictz Censeurs, dont nous aduertis eussions decerné noz lettres à nostre Preuost de Paris ou à son Lieutenant, pour contraindre lesdictz de Gouea & Ramus à parfaire leur dispute, à fin que par lesdictz Censeurs nous fust donne ledict aduis, nonobstant ledict appel & autres appellatiõs quelconques. Suyuãt lesquelles noz lettres eussent lesdictz de Gouea & Ramus de rechef comparu par deuant lesdictz Censeurs: & voyant que par iceluy Ramus lesdictz liures ne se pouuoyent soustenir, eust declaré n'en vouloir plus disputer, & qu'il se submettoit à la censure des dessusdictz: & comme l'on y vouloit proceder, lesdictz Quentin & Bomont l'vn apres l'autre, eussent declaré ne s'en vouloir plus entremettre: Au moyen dequoy eust iceluy Ramus esté sommé & requis d'en eslire & nommer deux autres, ce qu'il n'eust voulu faire, & se fust du tout submis aux trois autres dessusnommez: lesquelz apres auoir le tout veu & consideré eussent esté d'aduis que ledict RAMVS AVOIT ESTE TEMERAIRE, arrogant & impudent, d'auoir reprouué & condamné le traint & art de Logicque receu de toutes nations, que luy mesme ignoroit: & que par ce qu'en son liure des Animaduersions il reprenoit Aristote, estoit euidemment cogneue & manifestée son ignorance, voire qu'il auoit mauuaise volonté, en tant qu'il blasmoit plusieurs choses qui sont bonnes & veritables, & qu'il mettoit sus à Aristote plusieurs choses ausquelles il ne pensa oncques: & en somme ne contenoit sondict liure des Animaduersions que tous mensonges, & vne maniere de mesdire. Tellement qu'il leur sembloit estre le grand bien & profict des lettres & sciences que ledict liure fust du tout supprimé. Semblablement & l'autre dessusdict intitulé DIALECTICAE INSTITVTIONES, comme contenant aussi plusieurs choses faulces & estranges.

SCAVOIR FAISONS, que veu par nous ledict aduis, & eu sur ce autres aduis & deliberations de plusieurs sçauantz & notables personnages estants lez, nous auons condamné, supprimé & aboly, condamnons, supprimons & abolissons lesdictz deux liures, l'vn intitulé DIALECTICAE INSTITVTIONES, & l'autre ARISTOTELICAE ANIMADVERSIONES, & auons faict & faisons inhibitions & defenses à tous Imprimeurs & Libraires de nostre Royaume, pays, terres & seigneuries, & à tous autres noz subiectz de quelque estat ou condition qu'ilz soyent, que ilz n'ayent plus à imprimer ou faire imprimer lesdictz liures, ne publier ne debiter en nosdictz Royaulme, pays, terres & seigneuries, sur peine de confiscation desdictz liures & de punition corporelle. Soit qu'ilz soyent imprimez en iceux noz Royaulme, pays, terres, & seigneuries, ou autres lieux non estans de nostre obeyssance: Et semblablement audict Ramus, de ne plus lire lesdictz liures, ne les faire escripre ou copier, publier, ne semer en aucune maniere: ne lire en Dialectique, ne Philosophie, en quelque maniere que ce soit, sans nostre expresse permission. Aussi de ne plus vser de telles medisances & inuectiues

contre Aristote ne autres autheurs anciens & approuuez: ne contre nostre dicte fille L'vniuersité & supposts d'icelle, soubz les peines que dessus. Si donnons en mandemẽt & commandons par ces presentes à nostre Preuost de Paris, ou à son Lieutenant Conseruateur des priuileges par nous & noz predecesseurs Roys dõnez & octroyez à nostre fille L'vniuersité, que nostre present iugement & ordonnance il mette ou face mettre à deue & entiere execution, selon sa forme & teneur: Et à ce faire souffrir & obeyr, contraigne & face contraindre, tous ceux qu'il appartiendra: & pour ce seront à contraindre par toutes voyes & manieres deues & raisonnables, nonobstant oppositions & appellations quelconques: pour lesquelles ne voulons estre differe. Et pour ce qu'il est besoin faire notifier noz dictes defences en plusieurs lieux de nostre Royaume, terres, & seigneuries, à fin de les faire obseruer, nous voulons que au vidimus d'icelles faict soubz seel Royal, ou signé par collation par l'vn de noz aymez & feaulx Notaires & Secretaires, soit adioustée foy comme au present original. Mandons en oultre à tous noz autres iusticiers & officiers, & à chacun d'eux si comme à luy appartiendra, que noz dictes defenses & inionctions ilz facent obseruer en procedãt par eulx cõtre les infracteurs d'icelles, si aucũs en y a, par les peines cy dessus indictes, & autres qu'ilz verrõt estre à faire par raison. Tesmoing de ce nous auõs faict mettre nostre seel à cesdictes presentes. Dõné à Paris le x. iour de Mars, l'an de grace 1543. & de nostre regne le 30. Ainsi signé sus le reply, Par le Roy, vous present, la Chesnaye, & seellé du grãd seel sur double queue de cire iaune.

I. nunc, Thessale, & dicito te tot annos, liberales artes tanta bonorum omnium vtilitate & lætitia, tanta regis tui non solum liberalitate, sed gloria profiteri. An etiam coges de senatusconsultis, quibus doctrina tua tam sæpe damnata est, hoc loco dicere? Vnum tibi indicabo, quod antecedentis actionis celebritate, atque præsentia illustrissimi Cardinalis & principis à Lotharingia, vsqueadeo nobilitatum est, vt adhuc eius memoria recens sit in animis hominum. Anno 1550. nobis Rectoribus, de Præleis, id est tuis philosophiæ professoribus & auditoribus, quæsitum est in philosophorum ordine primum, deinde in Academia. Quòd illi in docendo, contra nostras leges, pro Aristotele poëtas & oratores suis exposuissent. De quo cum quidam ex tuis (quem non necesse est nominari) à philosophicis censoribus interrogaretur, palam dicere ausus est (quod ab Actuario nostro ex eius ore fideliter exceptũ, adhuc habemus in manibus) toto illo tẽpore ab Academia ad philosophãdũ definito, se vt doctrinę Aristotelicę vsum, si diis placet, cõmodius illustrare posset, Aristotelis quidẽ libros in paucissima breuissimáq; capita cõtraxisse, amplissimas verò philosophiæ opes ostẽtasse in accurata interpretatione Elegiarum Ouidij de Ponto, Artis poëticæ Horatij: Itémq; in Virgilij Georgicis, Ciceronis actionibus in Verrẽ, eiusdémque Philippicis, libris de

Thessali doctrina à Senatu dãnata.

Oratore, de Officiis, & dialogo de amicitia, Qui cũ te auctore hoc etiam adiecisset, melius ex istiusmodi poëtis & Oratoribus, quàm ex ipso Aristotele, philosophiæ partes omnes posse repeti: factum damnatum est à philsophorum ordine primum, deinde ab Academia, ad quam cum tuis professoribus prouocaueras: atque ita damnatum, vt auditores, quorũ simplicitati scholæ tuæ fucus illuserat, philosophiæ magisterio, ad quod aspirabant, non excluderentur, sed tui doctores postea cogerẽtur, si Academiæ præmiis frui vellent, in Aristotele melioribus horis suos exercere. Humanissima profectò sententia, sed hoc ipso tibi grauissima, quòd eum philosophiæ principem à tuis haberi vellet, in cuius euersionẽ iampridẽ iuraueras. Itaque secuta est altera tua prouocatio ad senatũ, ad hancque instruendam à te edita illa præclara oratio, PRO PHILOSOPHICA PARISIENSIS ACADEMIÆ DISCIPLINA. Sic enim, quanquam verbis sophistas semper insecteris, tamen nescio quo sophismate, aut vano somnio, fingebas & intelligentissimis hominibus persuadere volebas, te eius Academiæ causam agere, à cuius sentẽtia prouocaueras: aut vmbrã esse Academiæ quæ te dãnauerat: germanã vero huius sapientiã in tuo cerebro residere. Imo verò ad perorandã causam, Academiæ patronos isto nomine tibi impetraueras. Quis ab eo tẽpore in variis contentionibus, quæ de religione sunt exortæ, videre nõ potuit ex quo ludo illæ argutiolæ essent profectæ? Et tamen nonnullis impudentiam tuam hoc ipso initio dãmnantibus, aliis stolidum acumen ridentibus, prius quam de prouocationis iure diceretur, disceptandum fuit, esset ne ea Parisiensis Academia quæ Thessalum damnasse dicebatur. An vero nos, qui cũ illius auctoritate & publica fide obsignatis literis aderamus, in Thessalo, qui Academiæ princeps videri volebat, sustinendo, contra Academiam ageremus. De eo senatores rogantur. Vna omnium sententia decretum est, tuo nomine cõtra Academiam, istã causam esse perorandã: tibique priuatim temerariæ prouocationis periculũ esse subeundum. Atque quoniam Academiæ in illo amplissimo senatu versanti, locus honoris ergô ad dicendum semper fuit cõstitutus, is ex quo principum in Gallia patroni, si quãdo illi in iudicio versantur, causas perorare solent: cũ tu illum prior occupauisses nosque exclusisses (O singularem hominis impudentiam!) eadẽ sententia cedere es coactus, & cũ tuo patrono in aduersam partem abire. Quod tuæ victoriæ valdè gloriosum fuit exordium. Nobilis causa, ad quam factus erat concursus ex omnibus Academiæ partibus, vtrinque per nobilissimos patronos nobilissimè peroratur. Tuus, poëtas in cælum laudibus effert, atque efficere, conatur nullum esse locum in philosophia in quo pertractando, illi Aristotelem longo interuallo non su-

perauerint. Idē, in Aristotelis philosophiā inuehitur paulo acerbius. Non quòd eam odisset (quî enim odisse poterat, à qua ipse excultus & valdè ornatus, hodie cum maxima omnium admiratione vniuersi senatus quasi clauum tenet?) sed vt causæ seruiret & hanc natura deteriorem patribúsque parum gratam, leniret orationis suauitate, qua apud omnes plurimum poterat. Noster verò, contra, poëtarum musas non aspernatur: sed aliud esse docet cum iis amœnioribus velle ludere, aliud in Aristotele & Platone serio philosophari: recreandósque philosophorum animos poëtarū lectióne, non ex poëtis philosophiā esse petendam. Atque etiam illud addit, de superioribus disciplinis actum esse: nisi hæc Thessalica philosophandi ratio, seueriore aliquo iudicio in magistro coerceatur, Præsertim cum omnis harum dignitas, Aristotelis philosophia censeatur: & quantum quisque ex hac ad illas capessendas adiumenti attulit, tantum in eisdem ornamēti postea sit consequutus. Quibus auditis, cum senatorum omnium animos in rem nostram propensos facilè animaduerteres: atque metueres ne illi ad ignominiosam doctrinæ tuæ damnationem, temerariæ quoque prouocationis pœnam adiicerent, vt tui commiserationem aliquam excitares, ipse pro te inclinata voce dicere cepisti, atque causari, non Aristotelem à tuis omnino neglectum, sed eorum quæ hic de disserendo multis libris præcepit, vsum in poëtis & oratoribus esse quæsitum. Ego verò cum pro eo quod mihi tum Rectoria dignitate nuper defuncto, vniuersa Academia commiserat, magna animi alacritate, quasi iam victoriam præsentiens, de artis disserendi vsu in philosophis potius quam in poëtis quærendo, nonnulla dixissem, atque adiecissem duas partes esse exercitationis philosophicę, quas ab Arist. accepimus, vnam in dicendo de thesi perpetua oratione, alteram in concisa disputatione, quarum vtraque in philosophorum scriptis esset perfecta, in poëtis & oratoribus vix adumbrata: factum est senatusdecretum in hāc sententiam, Tibi tuísue ne posthac liceret in philosophia docenda quicquam innouare, vel ab Arist. (cuius scripta de puncto in pūctū explicari nostra lex iubet) recedere, aut pro illis, tuas nugas, imo neque poëtarū neque oratorū amœniores musas proponere: Quod esset verendum ne harum suauitate quasi Syrenū cantibus, plerique à solidiore philosophorum doctrina reuocati, ad easdē quasi ad saxa adhærescerent: denique ne philosophiæ professoribus in iis amplius quicquam liceret, quàm succisiuis temporibus nonnunquam ludere, & hoc totum ad doctrinæ peripateticæ illustrationem referre, non in eo philosophici studij partem vllam ponere. Qui contra faceret, is in legem peccare videretur, & hoc ipso omnibus Academiæ muneribus priuaretur. An num hæc grauissima tuæ doctrinæ

Senatusdecretum de Thessali doctrina.

damnatio? Quæ si verum fateri vis, tibi tā molesta fuit, vt ex eo tempore philosophię professionē, à tuo pręlo relegare omnino malueris, quàm te istis legibus addicere. Quid ergo contra doctrinā tuam hac in parte dictum est, quod ab vlla animi immoderatione profectum videri possit? Pergis vero eodem ore, cum scribis non modestiam solum, sed communem penè sensum in eo mihi defuisse, quod ad senatusconsulta ausus sum adiicere, commentis tuis omnino cōtrarias doctissimorum hominum sententias. Imo verò communis sensus omnino essem expers, nisi hoc de illis iampridem sensissem. Quid enim, Thessale, támne stupidus es vt hanc doctrinæ tuæ, vel potius fatuitatis, damnationem nondum senseris? Deum Immortalem! quid non auderes si contra alios tibi esset agendum: cum in eum tam sis impudens, quem non ignoras posse testibus infinitis istam tuam impudentiam reuincere? Doctissimorum hominum sententiis non es damnatus! Dic mihi, quatuor Academiæ nostræ ordines, num doctissimos viros continent? Si negas, patriæ es valdè iniurius. At illi vno consensu millies tuas nugas damnauerunt, & in illis venditandis, tuam insolētiam seueriore aliquo iudicio coërcendam existimauerūt: ídque vt facere liceret, apud senatum, apud regem, apud primarios huius consiliarios, per literas, per legatos suos frequenter egerunt. Quod si posthac negaueris, atque mihi amplius stomachum moueris, dabitur aliquādo ab actuariis nostris eruere exempla eorum quæ de tua doctrina decreta sunt, & literarum quæ contra te scriptę, illáque omnia edere: vt exteri atque posteri intelligant quo hîc apud omnes bonos & doctos semper fueris loco. Verum vt astutè nōnullos excipias, homines istos doctissimos intelligere me scribis mei similes, & logica mihi pares: id est, vt ais, sophistas. Atqui Thessale, in illis sunt nō solum doctores theologi, quos scio tibi esse odiosos, sed etiam medici: quorum doctrinam in hac ipsa disputatione de methodo, merito admiraris. An igitur etiam hos, quia te damnarūt, sophistas fuisse clamabis? Ego profecto cum vtroque, ordine atque adeo cum vniuersa Academia, sophista haberi malo: quàm in Thessalica sapientia principatum obtinere. Sed age, Academiam nostram nihil nisi sophismata nosse fateamur: atque hoc etiam concedamus, nullos in ea sapientes de tua doctrina sentētiam tulisse: nec idcirco te doctissimorum hominum sententiis esse damnatum, quod illa ab omnibus Academiæ ordinibus iampridem sit explosa. Doctos, credo, fuisse non negabis eos quos Christianissimus & literarum amantiss. Rex, Franciscus ad cognitionē causæ tuæ ante annos viginti delegerat. Vis verò audire horū de te tuísque libris præclarū iudiciū? Atqui ad sempiternā admirabilis doctrinæ tuæ memoriam, cum eiusmodi inscriptione ab illis est editum.

Academiæ sententia de Thessalo.

IVDICIVM LIBRORVM PETRI RAmi, à Iudicibus, tum à principe, tum à partibus delectis factum. Lutetiæ anno M.D. xliiij. Calend. Mart.

Cum christianissimus rex noster, pro suo in philosophiam & recta studia animo, nobis id oneris imposuerit, vt librum quendam P. Rami, quem is Animaduersionum Arist. nomine inscriptum, aduersus Aristotelem edidit, accuratè legeremus, & quæ de illo sententia nostra esset exponeremus: nos diligenter perlecto libro & singulis eius animaduersis & ponderatis sentētiis, ita cēsuimus. Ramū temerè, arroganter & Impudenter fecisse: qui receptam apud omnes nationes logicæ artis rationem, quam ipse præsertim non teneret, damnare & improbare voluerit. Ea autē quæ in Arist. reprehendat eiusmodi esse, vt hominis cum Ignorantiā & stuporē, tum verò improbitatem & malitiā arguant: cum & multa quæ verissima sunt, criminetur, & pleraq; tribuat Aristoteli quæ is nunquā sensit: deniq; toto eo libro præter mera mendacia & scurrilem quandā maledicentiā nihil cōtineatur. Vt reip. literariæ plurimum, nostra sententia, interesse videatur, librum omni ratione supprimi, vnaq; librum alterū Dialecticarum Institutionem: quod is quoq; aliena multa & falsa contineat. Quid hîc potes comminisci, Thessale? An doctorum virorum iudiciū fuisse negabis? Id si feceris iam cum tribus ornatissimis & magnarū artium cognitione clarissimis, Salignasseo, Danesio & Vicomercato, qui adhuc viuunt, nō mecū tibi res erit. Quid si tibi opponerē Ioachimū Perioniū, vel Antoniū Goueanū? Num horū scripta, fatuitatis tuæ locupletissima testimonia suppeditare possent? Quorū fides si fortè hac in re suspecta esse potest, audi iam alterum testē omni exceptione maiorē. Tu in tua oratione post reditum, P. Montaureū eruditissimum prædicas, eiúsq; vigiliis decimū librū Euclidis præclarè explicatū & illustratū fateris, nec sane sine causa. Est enim ille doctissimus & viri melioris etiā dignus elogio. Atqui eo ipso libro, vis audire quid de te sentiat? *Ergo, inquit, repertus est, si diis placet, qui cum bellū nefariū omnibus bonis artibus indixisset & sapientiæ fructū iam planè maxima bonorū omnium gratulatione renascētis, nobis inuideret, Lutetiæ in luce atq; oculis nō modo Galliæ, sed totius Europæ, castra figeret ignorātiæ: & vniuersæ philosophiæ vitæq; adeo è philosophia cōstituendæ auctorē Arist. oppugnatum, palam etiā accederet, nihilque in Dialecticis, nihil in physicis, nihil vsquā veri vidisse, aut tradidisse argueret. Audax negotium, dicerem & impudens, nisi verborum omniū acerbitatem rei ipsius per se inauditæ, neque iam audiendæ, indignitas superaret. O Imperitos maiores nostros, qui nunquam quiuerūt istud intelligere! Quid est quod profectum esse dicam recenti sophistarum clade atque exilio, si sophistas alios asciscimus? Quasi verò nō iam miserrimā rerū omniū ignorationē deprece-*

mur, sed mutationē tantū in ipsis ignorātiæ magistris expetamus. At certè totū illud eiusmodi est, vt censoria magis animaduersione, quàm cuiusquam omnino contra disputantis oratione reprimēdum sit. Neque verò de hac ipsa re verbum vllum facturus eram, si moderatius insaniendum sibi putasset: suáque ipse contentus, iuuentutis credulæ & rerum imperitæ non augeret ignauiam. Nam de ipso quidem leuior omnino iactura fuerat. Impune esse cuilibet debet, periculo suo insanire: sed cum ad aliorum perniciem morbus animi conuertitur, id verò ferendum non est. Huic certè malo nisi maturis consiliis obuiam eatur, atque audacissimos impetus, diligentia continuerit magistratuum, næ præclara illa studiorum nobis promissa compendia, permagno constiterint iuuentuti: cum grauißima mercede totius temporis iactura didicerit, nihil è nouis illis, sed non satis eruditis magistris, interea nisi arrogantis cuiusdam & confidentis ignorantiæ ignauiæque præcepta didicisse. Non sentis quam magnificè de te loquatur, & quos fructus polliceatur credulæ iuuentuti, arrogātis nescio cuius fatuitatis magistrum sectanti? An non erunt hæc satis ad efficiendum vt intelligatur te doctorum virorum sententiis esse damnatum? Age, nolo adhuc his credatur: nec causam dico quin pœnam impostori debitam feram, nisi idipsum quod proposui luce clarius efficiatur. Iam verò de te tuáque doctrina collegas tuos, professores regios audiamus. Erunt fortasse hi in te humaniores, atque etiam si in illa quædam peccata sint, dissimulabunt tamen vel occultabunt, ne tu nobilissimo ordini dedecori fuisse videaris. A quo igitur vis incipiam? An à Francisco Vicomercato? Hic apud nos nunquam de te est locutus, nisi vt de homine in philosophia omnium indoctissimo, & in illius principes furente: nec dubito, quin vbicumque terrarum sit, nobis adsit fidelissimus testis fatuitatis tuæ. Vis à Leodegario à Quercu, viro suo ordine dignissimo, nec vnquā in quenquā nisi publico nomine, commoto? Is quodam loco in tuā laudem sic præfatur. *Cùm hisce tēporibus in hac schola, vniuersi terrarū orbis principe, infelix nescio quis Ramus extitisset, qui arbori matri suæ vim afferre cupiens, in eius parētes, Quintilianū, Ciceronem & Aristotelem ita petulanter & propemodū furiosè debacchatus esset vt non se minus ignorantem esse, quàm calumniatorem ostēderet: cum doctis & probis viris quamplurimis sic cōmotus & concitatus sum, vt si me iudice tanta temeritas animaduertenda fuisset, culleum aliquem literarium, cui insutus perpetuo multaretur, ei paraturus fuerim.* Cætera tibi nota sunt. Vis post illos in P. Gallandij iudicio acquiescamus? Video te in illius nomine pallescere, futurúmque vt exanimeris, si paulo vehementius vrgeam. Quid enim eius illa præclarissima oratio contra nouam tuā Academiam? Equidem vt ab illustrissimo Cardinali Bellaio, cum eam legisset, dictum memini,

Aperit Ramum qui veste latebat.

Vicomercati sententia de Thessalo.

Leod. à Quercu sententia de Thessalo.

P. Gallandij sententia de Thessalo.

Iā igitur quid dices, aut cauſaberis? Illos doctos fuiſſe negabis? Credo. Quî enim docti tibi eſſe poſſēt, cuius palato Cicero, Fabius, Ariſt. Galenus, Euclides non ſapiunt ſatis? Sed bona fide dic mihi, Theſſale, de Adriano Turnebo modeſtiſſimo homine, & in bonis literis omniū quos tulit noſtra ætas doctiſſimo, quid ſentis? Húncne in iſta cauſa teſtem recuſare audebis, aut eius fidem tibi ſuſpectam dicere? Vide quid agas, & caue ne hunc tibi aduerſarium reddas: quem non ignoras ad diſputationem de methodo, ſicut ad alias omnes, contra te eſſe inſtructiſſimum. Nam ſi is teſtis recuſatus, ad hanc cauſam mihi patronus acceſſerit, quas ruinas edet? hoc ſi fit, profecto de te actum eſt, periiſti. Quanquam nihil potes in eo teſte excipere, cuius integerrimos mores, cum ſolida doctrina, omnes boni & docti merito admirātur, & quē ipſe alias ſæpe, atque nouiſſimè in poſtrema tua oratione pleniſſimo ore laudaſti. Ergo huic credamus, & quod de tua doctrina ſtatuerit, id ratū habeamus. Omitto cætera quibus ille in diſputatione de legibus & de fato, ſuis coloribus depingit Theſſalum, qui, vt ait, non ſolum logicus eſſe, ſed dialecticus haberi vult: locum vnum ex illo deſcribam, in quo pulchrè concludere & perorare videtur, quod antea Leodegarius à Quercu eſt præfatus. *Tantum admonebo te, inquit, ne poſthac tantum tibi in dialectica ſumas, vt rudem eius vetuſtatem, te prudentiſsimum cenſeas: hoc enim vnum mihi videris toto tuo commentario agere, hoc docere velle, te non modo Chryſippo & Diodoro, verum etiam Cicerone meliorem diſputatorem eſſe. Si enim quandocunque in eos diſſeris, ita pueriliter laberis, vt non modo non diſputandi ſcientiam, ſed ne intelligēdi quidem mediocrem prudentiam præ te ferre videaris, ab illa præſtantia quam opinionis errore tibi finxiſti, ita longè profecto diſtas, vt non tam in dialectica tibi laus vlla expectanda ſit, quam veniæ deprecatio quærenda. Ne philoſophiam quidem & eloquentiam poſthac, ſi mihi credis, tibi arrogabis. Eſt inuidioſum, eſt ſuperbum: etiam vt verè dicam, ridiculum. Itaque homines vulgo diſsimulatorem tibi aliquem, qualis Socrates fuit, deſiderant, qui ſibi inſignes iſtos titulos detrahat, de induſtria tibi illudens tribuat: qui te ſummis laudibus in cœlum efferat, vt olim ille Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, reliquos ſophiſtas: quorum imaginem nullam haberemus, ſi te amiſiſſemus. Sed & nonnulli aiunt expectare te debuiſſe dum hominum iudicio & ſuffragiis iſto honore afficereris. Verecundi enim hominis fuiſſe non à ſe prædicari, ſed tanquam per præconē, vt qui in Olympicis ludis victores declarabantur, pronuntiari. Quanquam tu à victoria longiſsimè ſemper abfuiſti, in omni contentione & pugna ſemper ſuperatus atque triumphatus.*

Ac quoties eſſes victus & à quibus, memorarem, niſi etiam nunc in hominum mente, triumphalium illorum memoria hæreret, ad quorum nomen ſemper exhorreſcere, ſemper expalleſcere ſoles. Sed tamen ſi tu toties victus, toties

Adriani Turnebi ſentētia de Theſſalo.

ludibrio habitus verísque censorum animaduersionibus atque iudiciis notatus, audes ea de te prædicare, quæ illi quibus de te opima spolia parta sunt, nec agnoscerent & recusarent: quid fecisses si eum aduersarium habuisses, qui aut imbecillitate ingenij, aut fraude præuaricationis, tibi in disputando cessisset? Cuius enim nunc velut militis gloriosi spiritus vix ferimus, victoris insolentis & exultantis insanam sine modo & modestia gloriam quomodo ferre possemus? Vtinam grauitatem sine arrogantia, dignitatem cum verecundia sequereris, exemplúmque nostræ iuuentuti proderes non stultæ ostentationis, sed modestiæ liberalis (hæc enim virtus illam ætatem potissimum commẽdat) non ambitiosæ leuitatis, sed grauis constantiæ. Me tibi inimicum esse quæri non debes: nihil ad cõtumeliam loquor: ab inanitate ad veritatem, ab ambitione fucata ad verã laudem, ab adumbrata specie ad expressam imaginẽ, à sophistarũ captione ad philosophorum disciplinam te reuoco. Itaque tuorũ familiarium nemo tibi melius vnquam voluit, nemo prolixius & magis ex animo fauit. Illi morbum volunt tuum & insaniam fouent: ego tibi semper mentem sanam optaui: quo nullũ à diis immortalibus maius precari bonũ possumus. Quod vtinam tibi tam facilè esset ad te, quam ad tuos domúmque redire: non solum existimationi tuæ consuleres, ista arrogantia tollenda: negligenda enim tibi bonorũ & prudentium opinio non est, qui quid de te sentiant passim audimus: tu gloria impeditus nõ exaudis. Erubesceres enim. Verumetiã si quando in scriptoribus explicãdis, librísq; scribendis errares, æquiora hominũ iudicia experireris. Nunc enim nulli tuo errori venia impetrari potest, cum pro Phidiæ quodã signo tanquã in arce Mineruæ, in augustissimo eloquentiæ & Philosophiæ templo, velut vtriusq; alumnus & cõtubernalis vnus post hominũ memoriã, tuo suffragio, tua tabella te cõsecraris. Nam cum homines tuis titulis commoti eam in te absolutionẽ requirant, quã in nullius vnquã artificis signo viderunt: pro eloquentia tamen inanem verborum profluentiã, pro philosophiæ modestia arrogantiã, superbiam, intolerantiam non ferendã: pro literarũ latinarum scientia, earũ ignorantiã: pro philosophiæ cognitione, inscitiam quadã leuitate sophistarũ, & ambitione insolescentem: in scriptis tuis & cõmentariis pro eruditione, vberrimã errorum messem: cum denique in his nihil ingenij, nihil iudicij, nihil doctrinæ reperiant: nulli delicto tuo veniam dare possunt: insimulare procacitatẽ & intemperantiã tuam, mores & ignorantiã damnare possunt. Satis insanisti, satis pueriliter & iuueniliter lasciuisti: hæc tua ætas alios mores postulat. Sit illæ datus ætati tuæ superior ludus: omitte puerilem istam insaniam: desine etiam nobis verba dare, eloquentiámque & philosophiam, quam iuuenili ambitione tibi assumpsisti, aut vsurpare noli, aut etiam factis & exemplis vtranque præstato, vtranque in te esse comprobato. Quod si te tuo vitio indulgere iuuat, nihilq; mereas vt fastum & ambitionẽ deponas: vide tamen ne nomen & famã huius Academiæ ignominia & infamia cuius in gremio & sinu, vt prædicas, creuisti, quámq; pro matre charissima semper habuisti, tibi compares. Nam ei quam apud exteras

nationes ignominiosum futurum est, te in eum peruenisse locum in quo duabus amplißimis & nobilißimis artibus præsis, quem tamen neque dicendi facultate, neque copia scientiæ consecutus sis, sed procacibus in scriptores conuitiis, effrenata maledicendi libidine, cum impudentiæ & ignorantiæ vitio coniuncta, promeritus sis? Hoc fere triennio vir quidam doctißimus, qui amplißimo regis Lusitaniæ honorario Conimbricæ professor, in Galliam decedens, cum per Salmanticam iter haberet, homines eruditos qui in ea vrbe erant, salutauit: quibus cum se Lutetiam redire dixisset, si quid vellent ad notos & familiares, quos hic fortè haberent, mirari se dixerunt quod primaria conditione & regia relicta, huius vrbis desiderio teneretur, ex qua literæ & eruditio exularent: quarum si quis esset in ea respectus, non tibi locum docendi vllum futurum, qui ad maledicta & ignorationem natus viderere. Quod vbi intellexi, etsi antea causæ tuæ non fauebam, tanto tamen tui odio tum flagrare cæpi, vt pro publico huius Academiæ opprobrio & dedecore odisse te cœperim. Cuius enim nomen olim vltimis in terris omni laude celebrabatur, nunc vile & contemptum tuo magisterio tuáq; professione vix hominum iniuriam & contumeliam à se deprecatur. Vt enim si parentem meum qui huic corpori vitam lucémque dedit, aliquo scelere violasses, iustißimam haberem offensionis & inimicitiarum aduersum te causam: sic cum hanc parentem, quæ quantulumcunque in me est ingenij tanquam procreauit & aluit, insania tua & auctores insectandi maledicẽdique intemperantia acerbißimè vulneraris, ignorantia & inscientia apud exteros omni probro affeceris (quod enim tu peccas, in eius redundat vituperationem) vt desipientibus ætate patribus & male rem gerentibus bonis interdicitur: sic eam à disciplina maiorum & profeßione literarum remouere tentaueris, vt anum ætate delirantem, & nouam quandam docendi rationem præclarus auctor instituere conatus sis: nónne pro hoc sacrilegio & parricidio tuo quicquid odij possum, meritißimo in te expromere debeo? Hac ratione quam instituisti, admirationem, cui studes, aliquam consequi potes, sed cum publico bonarum omnium odio coniunctam. Sic monstra, quæ natura in suo opere labente gignuntur, pariter & admirari & auersari solemus. Sed nescio quo studio laudum tuarũ ex fidelissimo Turnebi testimonio recitandarum, longius prouehor quàm fortasse deceat: nec tamen dubito quin pro ea voluptate quam ex illis cœpisti, mihi facile ignoscas. An verò etiam nondum agnoscis Thessale, melius tibi fuisse dissimulare quod de doctrinæ damnatione dixeram, quam per Ossatum tuum id impudenter negando, me ad eiusmodi probationem adigere? At, inquies, domestica sunt hæc testimonia nostrorum ciuium & æqualium, cum quibus mihi de professionis gloria frequens fuit contentio. De nobis autem exteri sine inuidia melius iudicant. Ecquem de iis doctum virum nominare potes, qui sine assentationis suspicione, philosophicam doctrinam quam in te insectamur, probauerit? Nos verò

Italorum & Germanorũ sententia de Thessalo.

tibi opponimus Germanos omnes & Italos qui serio philosophãtur, non in hoc genere studij leuia consectãtur, atque nominatim Anth. Bernardum Mirandulanum, à quo te læsum sensisti, ideóque eum Animaduersionibus tuis, in sophistarum numerum, sicut & nos, retulisti: & Bernardinũ Lauredanum, qui in Agrarias tuas tam seuere multis locis animaduertit: Philippum Melãcthonem, qui quia te indignũ arbitratur cum quo disputet, quodam loco ab omnibus eruditis postulat, vt istum Gallum in Aristotelem insanientem (sic enim te nominat) sinant suo frui somnio. Nicolaũ Hemingiũ, qui in disputatione de methodo, quã nuper edidit, te nominatim repræhendit quòd hanc vnicam esse velis. Cornelium Gemmam, qui libro 2. artis Cyclognomicæ, in eadẽ quæstione, tua opinione damnata, nobis id nominatim attribuit, quod vix audeo agnoscere. Quid? Iulium Cæsarem Scaligerum, principem philosophorum nostrę ætatis, nosti? Illum, inquam, Iulium Cæsarem qui tam subtiliter contra Cardani libros de subtilitate disputat, nosti? Scis quàm magnificé de te sentiat. Habeo apud me eius manu scriptam epistolam ad doctorem tuum in Mathematicis, Magnameum: quam tibi ostendam cum voles. Docta sanè est & animaduersiones multas in Arithmeticam tuam continet, quibus per me vti poteris, cum nouam eius editionem adornabis. In ea, scire vis, quomodo de te loquatur? Fideliter duos locos describam & ea lege vt per quósuis cum quibus ego illam, si opus sit, communicabo, possis in iis meam fidem experiri. Prior est eiusmodi: *Perlibaui, potius quam legi, Rami Arithmetica elemẽta, in quibus profectò non possum satis demirari hominis tum imperitiam, tum audaciam, denique sycophãtiam adolescentibus perniciosissimam. Quid enim aliud molitur hæc illa totius Academiæ pernicies, quam vt optimos quosque auctores vna cum suo cadauere Talæo, Harpyarum instar fœdent & corrumpant, & purioribus omnibus disciplinis internecionem afferre omni studio laborent? Profectò cum tu homine vtaris familiariter, non arbitror te ad eiusmodi scelera (sic enim appellare licet) conniuere. Videtur is nunquam Euclidis consilium intellexisse in scribenda* στοιχειώσει. *At quæso quomodo intelligeret, cum animo coniurato, ne dicam vlcerato, ad cuiusque optimi auctoris lectionem se paret, quo famam hinc captet nequissimus & inertissimus sycophanta: illius fortasse imitatus exemplum qui Dianæ Ephesiæ templũ deussit. Sed hæc, dices,* στομαχικώτερος *quàm decet. At verò eo sum à natura ingenio comparatus, vt laruas eiusmodi nullo modo ferre possim quæ ex optimi cuiusque ruina sibi laudem & triumphum (sed illum quidem inanem, imò verò putidum, & qui magno tamen credulæ iuuentuti constet) moliuntur. Legisti opinor, præfationem infantiæ plenam (omitto solœcos qui Ciceronianum dedecent) atque adeo ipsum existimo nunquam percepisse veram demonstrandi methodum. Omitto quàm*

ineptißimè coagmentet Euclidis theoremata, nouo quodam ordine: quum tamen nescio quem magnum methodi artificem se iactet apud suos. E quibus si qui huc aliquando videndi, seu potius rimandi, ridendi, satagendi, & calumniandi studio aduolent, nullam vnquam maiorem pestem agnouimus. Neque enim quicquam sibi intactum relinquunt audacißimi & indoctißimi omnium nebulones. Atque adeò futurum spero vt Ramus iste (nisi maturè in meliorem viam singulari dei beneficio reducatur) ne religionem quidem intactam prætereat, & venenum quod forte iam ab aliquot annis concoquit, tandē nolens euomat. Deus Opt. Max. faxit, non dicam vt mentis sanitati restituatur, cum in eo nihil vnquam ὑγιὲς bene doctus vllus, ne dicam pius, offenderit: sed vt se perniciem communem iuuentutis agnoscat, & non modo (licet iam canescēs, vt de se idem scribit) ad meliora, verumetiā ad solidiora & vtiliora studia se paret, & melioribus institutis iudicium sibi formet. Hic si quid est in te dictum paulo acerbius, de tua religione præsertim, mihi ignosce, & Scaligerum, non Carpentarium sic loqui existima. Locum alterum videamus, erit fortasse in te humanior. Is postquam ignorationis tuæ in Mathematicis argumenta multa recensuit, de methodo in qua rex quidam videri vis, ita concludit. *Denique sui oblitus non perpetuo sequitur egregius hic methodi artifex, naturæ illum ordinem quem tantopere affectat: neque intelligit, opinor, alium esse ordinem in tradendis principiis disciplinarū & alium demonstrationis. Profecto mihi videtur ἀναλφάβητος vel etiam in tenuißima philosophiæ parte. vt me pigeat quicquam vnquam huius hominis legisse. Longum esset omnia recensere quæ tibi vel notißima esse existimo. Sed hæc ad te scribo vt intelligas me nullo modo probare huius Alazonis & Sycophantæ ingenium: qui meo iudicio bonis omnibus disciplinis perniciem molitur, quo suæ nugæ & fumi in pretio tandem habeantur.* Vis etiam his exterorum & domesticorum de tua doctrina testimoniis, nonnihil amplius adiiciam? Iacobus Schegkius inter Germanos nostra ætate nobilissimus philosophus, te toto opere suo de demonstratione, Parisiensis Academiæ sophistam passim nominat. Ac libro 1. hæc laudis tuæ elogia ad verbum recenset. *Studium deprauandi præcepta artis, inquit, summū in Petro Ramo fuisse animaduerto: qui veterem artem tanquam inutilem & obsoletam è medio remouens, totam propemodum innouauerit, vt vix eius artis agnoscatur pristina species & dignitas. Sed qua impudentia ausus ille fuit præstantißima artis fundamenta conuellere, eadem fuit ausus etiam principem eius artis doctorem Aristotelem, summum philosophum, homuncio inscientißimus philosophiæ, iniuriosißimis animaduersionibus flagellare, summo suo dedecore, & Scholarum (si quæ ipsius nugis delectantur) maximo detrimento: vt qui non intellectum authorem illum, Scholis contemnendum, non discendum, vt par erat, proposuerit. Quid autem aliud est reprehendere & exagitare non intellecta, quam suam inscitiā cum impudentia coniunctam, cum summa leuitate*

& scurrilitate morum ridēdam doctis & modestis exhibere? Nec verò idem hanc in te vehemētiam scriptis suis terminauit, sed superioribus bellis ciuilibus, cum propter ingenium tuum nō minus in religione quā in philosophia turbulētum, ab Vrbe & patria (ne quid dicam grauius) abesse cogereris: hic qui fortasse tua calamitate literarum nomine nonnihil cōmoueri debuit, non modo te per Germaniam peregrinantem, nullis humanitatis officiis complexus est, sed rebus afflictis, in illa natione nouam docendi prouinciam affectantem, quibus modis potuit, prohibuit: imo hoc ipsum docendi munus in quibusdam eius partibus aggressum, ipsa cathedra statim tandémque vniuersa Germania expulit. Atque ex eo tempore ea contra te tuásque philosophicas nugas edidit, in quibus nullam testis fidem amplius afferre potest: quoniam personam induit grauissimi & potentissimi aduersarij. In qua sicut ille ad nostram causam multis partibus accedit, eóque gratissimus est quod perfecit vt Scholarum quę sunt in eadem Germania multæ & celeberrimæ, eadem fuerit sentētia de tua doctrina quæ fuit cōstans & perpetua Academię nostræ ab annis triginta: sic nos nostro Cōmentario in descriptionē artis disserēdi, quē nunc habemus in manibus, ea diligentia tuas animaduersiones aliquando excutiemus, in qua idem fortasse sentiet apud nos nunquam defuisse qui istius fatuitatis tuæ fucos viderint atque oderint. Sed illū omittamus hoc tempore. Vis vero de tua philosophica doctrina in eorum iudicio acquiescamus qui tibi multis de causis amiciores semper extiterunt, & tales se ipsi in suis scriptis profitentur? Simon Simonius Lucensis vbicunque terrarum sit, quam tibi amicus esse debeat omnes sciunt qui meminerunt eum à te in hanc Academiam allectum, Regiæque professionis expectatione lactatum, imo regiæ cathedræ vsura ad dies aliquot tuo beneficio ornatum: cum tu interea nescio quid monstri hîc aleres, quod ex eo tempore cœpit in apertum erumpere. At audi quid idem de te statuat, eo ipso loco quo se tibi amicum profitetur. Libro primo eorum quæ scripsit contra eundem Schegkium, dum se de eo purgare vult quod tecum in doctrina philosophica communicare diceretur, *Respondeo, inquit, primum me Petri Rami amici mei Animaduersiones in Aristotelica scripta, in plerisque & fere in omnibus non probare: quod aut seipsis leues sint, aut si quid ponderis habeant, non bene percepta mente, vel arte Aristotelis afferantur: aut etiam quod nulla ratione circunstantiarum habita, summo quodam iuris rigore, omnia persequi tum Ramus voluerit, cum non debuit.* Et paulo post.

Quo animo scripserit animaduersiones suas nouaq́, etiam Logices author videri voluerit, nescio, neque etiam vt sciam labóro. Ille mihi scriptis primum,

deinde facie, tandem etiam consuetudine notus fuit. Admiror acutiem eius ingenij, eloquentiam, multiplicem eruditionem multáque alia dona quæ dominus in illo collocauit: probo eius mores, ac præter cæteros, comitatem ac in loquendo modestiam. Id non probo, quod dum in optimum quemque scriptorem ac præsertim Aristotelem, non bene illius mente ac philosophandi ratione percepta, inuehi se nescio quibus, argutis quidem, sed vanis rationibus, posse putauit, incautam & ineruditam iuuentutem, ab vtilißima planéque necessaria lectione auocare conatur. Nemo enim est qui de scriptis Aristotelis ac tota eius philosophia, optimè sentire ac loqui, summum eius ingenij acumen ac dexteritatem admirari, studium, Methodum, ordinem, summis laudibus celebrare, inuenta traditáque ab eo, studiosis omnibus cuiusuis generis disciplinarum quasi pernecessaria proponere, eosdémque ad vnius illius inter philosophos lectionem hortari, publicè priuatímque omnibus modis non debeat.

Vides opinor quò iure dicere potuerim te doctissimorum hominum sententiis esse damnatum: aut si nimius tui tuarúmque nugarũ amor impedit quò minus id videas, at certè qui de hac nostra contentione iudicaturi sunt, facilè intelligent, quantum sine vlla contumelia aut animi impotentia in eum mihi licuerit, qui omnibus solidiore aliqua doctrina imbutis, maximo suo merito est odiosus. Verum enimuero audiamus quo artificio hoc eleuari posse potes. *Quid,* inquis, *iudicium illud commemoras, cum te etiam consentiente ordines omnes Parisiẽsis Academiæ P. Ramo nouos honores decernendos censuerint, quòd primum in causa prati publici salutem, deinde in conseruandis priuilegiis dignitatem vniuersis procurasset. Et huius quidem honoris testimonium tandiu feretur, quandiu publicarum Academiæ tabularum memoria extabit.* Quasi verò in quæstione de prato nostra salus versaretur. Nobilis profectò ista est veteris naufragij tabula: quam si me audis, summa cura conseruabis, ne si quis eã de manibus eripiat, nullam posthac apud Academiæ patres tui commiserationem possis excitare. Quanquam quid dico conseruandam? iam tibi erepta est. Nescis cum exul literas ad Academiam scripsisses, in quibus hæc tua singularia penéque diuina in rem literariam merita commemorabas, qui risus in omnibus ordinibus excitati? Sed hæc, tamen, qualia sint expendamus. Tu olim P, Gallandij odio, sicut scis, quæstionem de prato nostro excitaueras, aut certè ea iam grassante, vt in effrenatam iuuentutem popularis videreris (hoc enim in omnibus dictis & factis soles imprimis expetere) quasi oleum igni addideras: & illum regiæ professionis collegam, concionibus tuis in grauissimum vitæ discrimen sæpe adduxeras. Res testata est, & adhuc versatur in recẽti hominũ memoria. Aequũ igitur erat te hominẽ humanissimũ scilicet, ei malo remediũ adhibere cuius auctor ipse extiteras.

De conſeruatione autem noſtrorum priuilegiorum (quod glorioſæ legationis tuæ caput erat alterum ſcis) quam gratiam tibi habeant Pariſienſes mercatores, Academiæ noſtrę nuncij? Præuaricatorem te appellant, & eius quod tutandum ſuſceperas, dum apud Illuſtriſſimum Cardinalem genio tuo magis quam cauſæ ſeruire vis, proditorem. Intelligis quid loquar. *At verò omnes ordines, inquis, nouos honores nobis decernendos cenſuerunt.* Erras Theſſale, non ſunt iſti honores noui: ſed tam frequentes in Academiā vt iam penè incipiat vileſcere. Quis enim vnquam vel in leuiſſimis, pro re literaria laborauit, de quo cum eſſet ad Patres relatum, non ſit ſtatim auditum eiuſmodi aliquod elogium? Tu Academiæ nomine ad regem eras profectus: ſumptus in ea legatione feceras: ad nos reuerſus re non infeliciter geſta, eos poteras tuo iure exigere: pro tua liberalitate Academiæ remiſiſti: omnes tibi gratiam habendam cēſuimus. Quid minus tuo nomine potuimus? Equidem cum tu hos nouos honores appellas, videris in Muſtaceo magnā coronam quærere. Quanquam ego ipſe erro. Nam iſtiuſmodi honores tibi quidem certè, valde erant noui. Siquidem nouum erat & ante eum diem inauditum in Academia, Theſſalo gratiam haberi, qui ſemper in illa audiuerat peſſimè. Quid enim? neſcis quam multa proferre poſſim ex illis eiſdem tabulis, quas propter iſtā gloriolam ſempiternas expetis, monumenta temeritatis tuæ, arrogantiæ, ignorantiæ, fatuitatis? An verò in iſto prato ſumma doctrinæ tuæ verſabatur? Ridiculum eſt profecto hominem & logico artificio regem regum, ex eo concludere doctrinam ſuam ab Academia Pariſienſi non eſſe damnatam: quod ab eadem aliquando in procuratione huius negotij ad doctrinam nihil omnino pertinentis, bene audiuerit. Ecce verò crimen aliud enaſcitur. Tu me maledicum conuitiatorem nominas, quod te in antiquitatem contumelioſum in veterum iuratum hoſtem dixerim: atque contra audes opponere, te honorem & dignitatem Hippocratis, Platonis, Ariſtotelis imprimis, deinde reliquorum ſummis illis proximorum, omni ſtudio tueri. Hæc enim tua verba ſunt. O inſignem impudentiam, & mihi cum hæc ipſa lego, prorſus incredibilē! Tu fœtido ore tantum venenati puris in omnem antiquitatem, atque imprimis in Ariſtotelem tota tua vita euomuiſti, vt nemo bonus ſit, vel mediocriter literatus, qui à te non abhorreat: & tamen prædicare audes te huius imprimis illorúmque dignitatem & honorem tueri. O miſeros veteres eloquentiæ & ſapientiæ magiſtros, qui in immemores & ingratos ſua beneficia contulerunt! Quid enim de nobis bene merendo ſunt conſecuti? Nempe vt in ea Academia, in qua caſtra ſunt eloquentiæ & ſapientiæ, ſpectantibus nobis, neque iis ignorantibusqui reipub. clauum tenent, cū vnius Theſſali faſtu conculcati ſint,

conqueri

conqueri tamen nō liceat. Imo in summo squalore & sordibus, audire cogantur se ab eo ornatos nouáq; dignitate auctos, à quo sunt spoliati. Quis vnquam latro vel archipirata ausus est agere isto modo? Et tu me maledicum conuitiatorem appellas, putidè, quòd te in antiquitatem contumeliosum & veterum iuratum hostem dixerim! Caue ne iustus dolor grauiora extorqueat, quæ ego verè possum de te dicere. Sed reprimam me, ne in huius ardoris specie legitimam probationē videar eludere voluisse. Ego te in antiquitatem contumeliosum fuisse dixi, eiusdémque iuratum hostem: addidi etiam veteris disciplinæ cōtemptorem, insolentem, nugatorem: fateor. Sed illud Thessale non tā fuit tibi dolendum quòd ista ex me audiueris, quàm quòd ea antea feceris & dixeris, propter quæ maximo tuo merito, iis etiam longè grauiora ab omnibus bonis possis audire. An maledicus conuitiator est, qui id obiicit quod tuo testimonio potest cōfirmare? Atqui è scriptis tuis infinita exēpla proferre possum contumeliæ in antiquitatē, hostilis animi, insolentiæ. Vis incipiam à primis & rem perducam ad extrema? Sic enim obsignatis quasi tabulis, tecum agendum est quoniam nisi tuo testimonio vrgearis, negas quidlibet imò verò neque in hoc semper conquiescis. Etiam si ipse quodam loco scribas, nullum valentius argumentum esse ad conuincendum reum, rei ipsius testimonio & confessione. Age omittam distinctiones tuas in Oratorias Institutiones, quibus Fabium artis dicendi pręceptis magnam laudem apud omnes consecutum, miserè tractasti. Non repræsentabo Brutina tua conuitia in Ciceronem, quem Romani in dicendo admirati, regē fori appellarunt: tu verò vt putidum Rhetorculum vel rabulam de foro, iuueniliter exagitasti. De Aristotele tantum agam: quod hunc imprimis à te honore & dignitate auctum dicas. Ac ne quid tibi imponi videatur in his quæ primo aspectu erunt incredibilia, téque à nobis noua inuidia grauari calumnieris, non solum librum indicabo ex quo deprompta erunt pulchra scilicet, honoris & dignitatis in illum testimonia, sed libri folium, paginam, lineam etiam si opus sit. Primis Animaduersionibus tuis fol. 3. pag. 2. vt in Aristotelem non odio, sed veritatis studio agere videaris, à Deo optimo maximo ita exordiris,

-O qui res hominúmqum deúmque

Aeternis regis imperiis, & fulmine terres, *pacem ac veniam peto: precórque vt imaginem diuini cælestísque luminis (quod in animis inspirasti atque accendisti) à miseris tenebris eripi liberaríque patiare.* Equidem vota hæc cum audio, facile mihi persuadeo ab homine tam sanctè & religiosè agente, nihil in Aristotelem esse dictum nisi ex animo: & eo quidem longè prōptiore ad excusandam huius doctrinam,

quam ad inſectandam: vt ſi quando in eam fueris paulo acerbior, cre-
dibile ſit acerbitatem hanc ab ardente veritatis ſtudio, non ab vllo
odio eſſe profectam. Quid enim aliud vir bonus exiſtimare poſſit ab
eo qui initio Deum teſtem adhibet, id eſt rectam conſcientiam? Ergo
audiamus ea de Ariſtotele dicta, quæ tu Deo præſente ſancta videri
vis fol. 16. pag. 2. incipis ab amarulẽta hac in illum acclamatione. *Dij*
veterator & impoſtor eradicent: nimium diu fefelliſti, induxiſti, nocuiſti. San-
ctiſſima ſane oratio. Eadem ſanctitate fol. 18. pag. 1. eum vocas *Archi-*
ſophiſtam. iteráſque hoc fol. 19. & 33. Vt nobis amplius contumelio-
ſum eſſe non debeat nomen ſophiſtæ, quod tam ſæpe in hac diſputa-
tione ex tuo ore audiuimus. Quoniam in eo, includimur nobili equo
Troiano cuius principem Ariſt. videri voluiſti. fol. 30. pag. 2. nominas
Deum amentium. fol. 32. pag. 1. *callidum & vafrum ſophiſtam*: & eodem lo
co, *literatorem planè bardum, ſophiſtam litigioſum.* Duriora ſunt quæ ſe-
quuntur, fo. 43. pag. 1. *hunc crudelem & immanẽ ſtudiorum humanorũ car-*
nificẽ eſſe ais. fo. 46. pa. 1. *ſuorũ crudelẽ tortorẽ.* pag. 2. *preſtigiatorem.* fo. 52.
pag. 2. exclamas *fabulatorem eſſe, inauditæ fabulæ parentem.* Quem eadem
pag. ita alloqueris. *Tu hiſtrioniam nouam facis, tua iſta ſpectacula qui ingre-*
diuntur, ſacris tuis prius initiati tanquã Galli Cybeles Enthei aut Bacchi Mæ-
nades, è poteſtate mentis exeunt & protinus è quietis & moderatis, ſaltatri-
culæ quædam Dionyſiæ, magiſtri videlicet perſimiles efficiuntur, & protinus
furore Ariſtoteleo correpti ſaltatoriũ orbem ſaltare incipiunt. Hæccine oratio
eſt hominis honorẽ & dignitatẽ Ariſtotelis tueri volẽtis? Age omitto
hoc. Hæccine oratio hominis tã ſanctè diuinũ numẽ appellãtis. Equi-
dẽ quãdo iſta lego, & cũ ſuperiore tuo voto cõparo, ſoleo de te vereri
neſcio quid, quod nonnunquam aliis accidit, qui ore quidem diuinũ
numen implorabant, animo vero tacitáque cogitatione, eius ſplen-
dori obſiſtebant. Vt enim in iis cõmunis ſenſus omnino deprauatus
eſt & animus ad omnem improbitatem proiectus, quod diuino nu-
mini, à quo rectæ cogitationes manant, illuſiſſent: ſic metuendum
(quod profecto minimè velim) ne in te falſa religionis ſpecie in anti-
quitatem furente, maledicentiæ ſpiritus pro diuino loquatur, & iſta
effundat, quæ ſedato furore non audes agnoſcere? Quid enim eſt de
ſuperioribus quod in Ariſtotelem humanitus dictum videri poſſit?
Atqui alia ſunt longe grauiora & in eius doctrinam dicta contume-
lioſius. fo. 34. pag. 1. quæſtionem de enuntiationibus finitis & infinitis
quæ explicatur libro de intepretatione, *depromptam eſſe ais ex Chimeri-*
cis nominum verborúmque ſomniis: in quibus anilia, delira, errantia, vaga, cæ-
ca ſunt omnia & hic collectas multorum dierum inſanias ex tabie inſanorum
ſophiſtarum. fol. 37. pag. 1. toto libro de interpretatione contineri ſcri-
bis *ſummam rerum confuſionem, ſophiſmata, ænigmata, Chimericas ſomnio-*

rum fascinationes quæ nobis rationem iudiciúmque eripuerunt: ex eóque cõcludis pag.2.librum hunc de confusione potius quam de interpretatione debere inscribi. *In eo enim cõtortis & aculeatis sophismatis referta esse omnia ad fallendum, turbandum, impediẽdum ab improbißimo nequißimóque sophista composita.* fol.38.pag.1.eadem humanitate illius Analytica exagitas. *Analiticon,* inquis, *opus vniuersum appellatur : vnde ? à verbo græco* ἀναλύειν *quod retexere & delere significat. Nempe quod hæc ars quasi Penelope telam retexens, tollat ad extremum & destruat omnia. Nomen certè operi conuenientißimum. Analytici itaque libri definiantur quibus hominis naturale iudicium corrumpitur atque hæbetatur.* Deinde. fol.39.pa. 1.ais *primum librum habere hortos pretiosos, sed monstris immanibus circunseptos vallatósque: Secundũ prestigiis & incantationibus eludere. Tertium & Quartum summa & perfectißima insaniendi doctrina, captos iam mente instruere & exornare.* Amplius etiam fol.54.aggressurus Analytica posteriora, in eorum laudẽ sic præfaris, *Ad hanc sapientiam vota solemnia faciamus. Agite cereus accendatur : limina sacra pandantur. Dij deæq; omnes quænam sunt in iis sacris numina? Videre videor varios diuersorum generum dæmones ex animis sophistarum concretos, variis suppliciis & miseriis cruciantes eos quos ad se fraudibus & insidiis pellexerint.* Siccine quos amas, Thessale nouis auges honoribus? Quid vero quòd non modo in Aristotelis doctrinam sed etiam in vitã contumeliosus extitisti? Eodem enim ore scribis fol. 20. pag.2. *hinc Hermiæ concubinam tam miserè deperiisse, vt promissam sibi duceret vxorem, & ei cupiditatis ardore gestiens immolaret, vt Athenienses Eleusinæ Cereri immolare sunt soliti* ideóque fol.42. pa.1. vocas *idololatram & quidem meretricis* Quo confugeres si quis in te agendum putaret isto modo? Non possem exitum reperire si vellem persequi singula eiusmodi ornamenta, quibus Aristotelis doctrinam atque vitam decorasti. Et miraris Thessale, nos nonnunquã in te paulo esse vehemẽtiores quam vis! Ego vero miror qui homines cordati tandiu ferre possint hanc tuam in antiquitatem effrenatam audaciam. Legat qui volet vel cui tantum otij suppetet, Animaduersiones secũdas aut etiam tertias, & in fraterculi Talęi Dialecticarum Institutionum commẽtariis superbam huius Thessali cum Aristotele comparationem : tum intelliget de illius schola verissimè dici posse quod de Peripatetica mentitur quodam loco os impudens, Cynicam esse scholam omnis impudentiæ, in qua flagitium sit vllo loco modestum esse, pudentem, verecundum. Adeo vt mihi illa tua conuitiorum plaustra in antiquitatem recordanti, leuissima iam esse videantur quæ de nobis nostráque professione commemoras. Nam si quis arbitratur illa de Aristotele iure dici potuisse, quid fiet misero mihi? Sin immerito : gloriosum profecto nobis est cũ illo laudatissimo philosopho vel potius philosopho-

rum principe, ab iſto illaudato male audire. Quodam loco me contumelioſe nominas medicinæ diſcipulum. Non eſt hoc ei iniurium qui ab aliquot annis talem ſe eſt profeſſus, tandiúque profitebitur quandiu viuet. Siquidem notum illud eſt ex Solone, Seneſcere nos oportere, multa quotidie diſcentes, in ea præſertim arte cui noſtrorũ ſtudiorum ſummam conſecrauimus. At certe eo te ſupero quod in illa tam fœlicibus auſpiciis omnia nobis inchoata ſunt, vt adhuc nihil ſit in quo me mei pœniteat. Tu in eius ſtudij candidatis nomen tuum nondum auderes profiteri: & cum inter eos conſenueris quos Socrates in Phedro λογοδαιδάλους appellat, vanúmque principatum in illis ſemper affectaueris: eo ipſo tamẽ te diſcipulum adhuc agnoſcis, quod ad excuſandum tuarum opinionum æſtum & in nemine antea auditam incõſtantiam, quotidie dicere ſoles poſteriores tuas cogitationes prioribus eſſe meliores. Addere etiam potuiſti (quod ex maledicentiæ tuæ copiæ cornu cum hæc adornares audiebam mihi apparari) Veſpillonem funerarium, Diaulum & cætera quæ in homines noſtri ordinis trita ſunt. His certe nihilo magis eſſem cõmotus quàm eo ipſo quod alio loco ſcribis, vereri te ne ego ignoratione iſtius tuæ artificioſæ methodi, pro ſalubri inſalubre medicamentum præſcribam, pro remedio venenum. Dictum profecto in eos qui cum maxima celebritate medicinam in hac vrbe faciunt, omnéſque iſtam tuam vnicam methodum vel aſpernantur vel oderunt, dignum Theſſali ſapientia. Sed in eo non cogitas me habere in quo par pari referam quod te remordeat. Nos corporum curam habemus: tu pro tua regia profeſſione & prælei gymnaſij præfectura, animorum & eorum quidem in quibus excolẽdum eſt, ſicut ſcis, Reip. ſeminarium. Nõ vides quid dicere potuerim in iſta cura nobis à te metuendum? Age omittam religionem, nec iſtam camarinam tibi commouebo: in qua tamen cogitare debebis quid ab aliis audire poſſis. Sed in artium liberalium profeſſione cum hac tua de vnica methodo, noua doctrina, quid hactenus perfeciſti? pro Theſauris carbones indicaſti: multorum animos ſic infeciſti, vt verendum ſit ne reliqua pars quæ adhuc ſincera eſt in hanc peſtẽ neſcio qua cõtagione trahatur. Quod vero eodẽ loco mihi exoptas ſenectutẽ in qua edomita iuuentus appareat: pro eo tibi magnam gratiam habeo. Quoniam hęc ea ipſa eſt quam in te iampridem deſidero: & mihi, niſi quid præter naturam acciderit, trãquilliorẽ quã tibi, ex eo nõ incerta ſpe fortaſſe promitto, quod adoleſcẽtiæ & iuuenilis ætatis ſtudia ſedata, non in antiquitatẽ ardentia extiterũt. Quod vero ingenio aliquo naturã nos genuiſſe ſcribis, bene habet Theſſale. Verebar ne ſtupidũ omnino, vel etiã ſtipitem diceres. *Sed crudo, ais, & acerbo.* Hui quænã, eſt iſta cruditas? An quia doctrinæ tuæ, præſertim

in hac quæstione, suauissimas epulas percoquere adhuc non potui? Hæc mihi profecto cum multis doctissimis viris est communis. Ego vero metuo ne in ingenio tuo, nescio cuius gloriolæ flamma, omnia immoderatè assata sint atque vstulata. Sequitur. *Ambitio & æstus ad magistros turbulentos te contulit.* Tua verba sunt: nec ego quanquam sciã in dicendo esse frequens (conferre se) ausim tamen sine tua authoritate dicere, ambitio te contulit. Sed rem videamus. In qua dic mihi per deum immortalem Thessale, cum hęc scriberes, non cogitasti qua probabilitate eadem in te possent retorqueri? Etenim cui nõ est perspecta tua ab annis triginta in re literaria, ardens ambitio? Quis non sensit furoris tui in antiquitatem rapidos æstus? Nec verò dicam te ab illis ad turbulẽtos magistros esse delatum, sed turbarum omnium magistrum in Academia extitisse. *At comitia Mathurinensia, ais, multo sæpius quam græcorum vel mathematicorum auditoria frequẽtasti. Hinc morbus comitialis professioni philosophiæ vel etiam medicinæ valdè alienus & cõtrarius.* Pulchrè me Hercle dictum & sapienter. Perge. *Itaque vt in comitiis quantumlibet valentem mathematicum vel philosophum tuis suffragatoribus superare consueuisti, sperauisti quóque quæstionem de vnica artis instituendæ methodo obtineri posse.* Pape! Iugulasti hominem. Ego quidem verè prædicare possum me non modo Iulianensibus & Mathurinensibus comitiis, sed omnino omnibus siue Curiatis, siue Centuriatis, viris bonis & doctis sua sponte fauentibus fuisse gratissimum: Te verò tuo merito omnibus Academiæ ordinibus semper odiosum: atque illud etiam addere, eorum studia à nobis nunquam abhorruisse, sed ex eo tempore ad amplificationem rerum nostrarum prõptiora & paratiora fuisse, quo in Rectoratu agnouerunt qua fide & diligentia conarer doctrinæ tuæ fucum detegere. Sic adolescenti mihi, sicut scis, ad gloriam commendatio ex doctrinæ tuæ repræhensione prima parta est, eadémque ex eo accreuit quòd docendo in eo semper elaboraui vt contra tuas calumnias Aristoteles retineretur, vetúsque Academiæ disciplina, leuibus maculis repurgata, vilescentibus tuis nugis, suo splendore nitesceret. Neque verò vnquam dubitaui quin hæc suffragatorum omnium erga me beneuolẽtia tibi esset molesta. Quia eius memoria quandiu extabit, tandiu testabitur Thessalum eisdem valdè odiosum fuisse. Præsertim cum futurum sit vt ex ea intelligatur Carpentarium in sua professione, sicut vis, vix tolerabilem, eo ipso Academiæ Parisiensis omnibus ordinibus gratissimum fuisse, quod te tuáque sit insectatus. Ego in re literaria sine vlla vi, sine ambitu, modesta laborum commendatione, honoribus omnibus meo tempore gradatim sum ornatus: tu non modo nullum adhuc consequi potuisti, sed ne in ipsis quidem comitiis, propter publicum

doctrinæ tuæ odiũ, olim tuto versari. Et cum nuper nescio qua reconciliationis specie cum Patribus, in illa irrepsisses : in aliquot negotiis sæpe probasti quàm esses comitialis homo : atque ad extremum turbulento tuo ingenio, comitia omnia sic perturbasti, vt in illis amplius non habeas vbi pedem ponas. Sed de comitiis satis. Eiusdem fol. pag. 2. *ais me de industria, item prudentem & scientem sophistam esse.* Quasi verò quisquam sophista sit, qui non idem de industria prudénsque & sciens fallat. An te Arist. nondum docuit sophistam à philosopho differre non facultate decipiendi, sed voluntate & electione. Nam quod me sophistam vocas, nihil moror. Quoniam me totum comparo ad Aristotelem intelligendum & imitandum: quem tu Archisophistam soles nominare. Quanquam in te artis sophisticæ renascentis multa extant Montaurei tui, Adriani Turnebi, Iulij Scaligeri aliorúmque doctissimorum virorum solemnia præiudicia. Et si hoc loco disertus haberi vellem, facilè confirmarem in Thessalo reuixisse Protagoram, Gorgiam, Hippiam & reliquos veteres omniscios sophistas, in quos Socratis ætas inciderat. Iam quod me nouitiolum academicum contumeliosè nominas: mallem profecto Academicum nouum omnino negasses. Nec enim de eius sectæ principatu tecum contendo: quam etiam si in aliis aliquando probauissem, tamen propter eos fructus quos in te peperit, iam cane peius & angue odissem. Ego tibi sum ἀγεωμέτρητος, ἀναλφάβητος: sit ita sane. Tu ipse eadẽ de te ex Scaligeri epistola antea audire potuisti. Nec putas, credo, scire nos quanto cum dedecore in docendis Mathematicis, de Cathedra regia ante tempus frequẽter descendere sis coactus, quòd ea tibi in via excidissent quæ à priuatis magistris paulo ante domi erant dictata: nec sæpe vidisse illam incredibilem scholæ tuæ solitudinem, quæ te ex regio gymnasio, in prelum superioribus annis relegauit : atque hoc ipso coegit ad repetendam Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam. Vt interea dum in iis Crambem tam sæpe recoctam, credulæ iuuentuti reponis, in illis discas, auctáque facultate, tandem aliquando tuo Marte, vt aiunt, in isto puluere ingenium exerceas. In græcis verò hac ipsa disputatione te valdè rudem, cum aliis locis multis, tum eo maximè probauisti, quòd cum venustè exclamasse tibi videreris fol. 7. pag. 1. homo ῥητορικώτατε non solum λογικώτατε, eadem forma etiam illud effinxisti fol. 9. pag. 2. ἀγεωμετρικώτατε: cum nos abecedarij, sciamus vt ἀγεωμέτρητε sic ἀγεωμετρητότατε dicendũ fuisse. In cæteris cogita quàm præclarũ tyrociniũ facultatis tuæ in græcis, Epistolarum Platonis interpretatio tua complectatur. Quarum ne primã quidem periodũ intelligere potuisti: quanquam adiutus non solum versione Ficini, sed Tusani prælectionibus tuorúmque magistrorum dictatis. An quia græca multa

in latinis tuis disputationibus cum minimè necessarium est, describere potes, eorúmque nonnulla ex aliorum dictatis vix tolerabiliter interpretari, eo persuadere vis te in eius sermonis facultate alterum Platonem esse vel Demosthenem? Sic nos aliquando, maiore etiam fide, philosophica quædam de Elementis & animorum immortalitate, ex Italorum vernaculis Latina fecimus & Alcinoi interpretationem puriorem quam antea, cum nostris in eam commentariis quando visum erit edemus. Neque profecto nos ab ista cogitatione, tua tonitrua reuocabunt: & quãquam certo sciam te illis diri aliquid minitari, quòd intellexeris futurum vt Aristotelis cum Platone comparationem complectantur, in quam, si vera est tua oratio pro philosophica disciplina, ab annis multis incumbis: istis tamẽ non cedam, sed contra audẽtior ibo. Quoniam in potissimis illius nobilissimæ comparationis capitibus, intelligo quam leuiter sis instructus ad sustinendam grauem dimicationem. Vt pote qui nihil noris in philosophia nisi de præterita Dialecticæ definitione: de eiusdem diuisione in inuentionem & iudicium: de vnica methodo Analytica, quasi de tribus tuis capellis. In quibus,

Veterem in limo ranæ cecinere querelam.

Quare vt locum hunc de nobis tandem aliquando concludam, & ad institutam disputationem veniam: iam ego vt olim Diogenes, Thessali fastum pedibus conculcabo: maiore fortasse fastu, sed quid facerem? Contra impudentis scholæ principem nos oportet bene & gnauiter esse impudentes. Sum fateor medicinæ discipulus, atque addam si voles tyrunculus: nec enim de ratione eius artis docendæ vel faciendæ vlla mihi tecum contentio est: nec esse certè potest. Quoniã tu ne eius quidem adhuc es idoneus auditor: Ego quantumuis rudis, in ea tamen docenda plus habeo viriũ ad retinendos auditores, quàm tu in mathematicis: in quibus superior omnibus vis videri. Quanquam, vt ingenuè fatear, in eadem facienda, non satis facultatis ad sanandũ inueteratum animi tui morbum. Sum ἀναλφάβητος ἀγεωμέτρητος. Agnosco hoc quoque & eo ipso te supero, quod in iis nihil magni vnquam de me sum professus. Tu eo ipso tempore quo primas literas primáque artium mathematicarum elementa discis, in eisdem de principatu cum omnibus decertas, atq; adeo cum tuis magistris. Qui de te non ita pridem, sicut Protagoras de Euathlo, apud omnes quærebantur. Mihi satis est quòd intelligis quid loquar. An non hoc proprium est Thessalicæ modestiæ? Meministi verò qua de re antea inter nos fuerit omnis contentio? nempe de philosophiæ professione. Huius finibus si voles, nos contineamus, atque experiamur quid in his possit vterque nostrum. Erat quidem Aristotelis doctrina digna me-

liore patrono, fateor. Sed te oppugnante, hic habet ſatis virium ad eam retinendam, tuúmque fucum omnibus detegendum. Deſine, deſine tandem aliquando Theſſale, quiritare de tribus tuis capellis, atque aggredere ſuperiores philoſophiæ partes: eam præſertim quæ de natura eſt. Hęc enim, vt ſcis, locupletiſſima eſt & habet ſatis multa ad ingenium tuum reliquo vitæ curſu in animaduerſionibus exercendũ. Sed tamen vide quid agas, & quanquam certo ſciam te ad illam eſſe inſtructum fraterculi tui vigiliis (in quibus plagium tibi obiicerem, niſi ſcirem Pythagorica lege vobis fuiſſe communia omnia) memineris tamen quid de tua in illa imbecillitate mihi, ante annos quinque in aurem dixeris: & cum nuper inuentionis tuæ capita decem, in cathedra regia explicares, quam multa de cauſis & de Deo, quo modo in loco ſit, tibi exciderint, non dico puerilia, ſed quæ in pueris noſtris eſſent flagitioſa. Atque horum cogitatione admonitus, etiam atque etiam caue, ne (quod in docendis mathematicis antea ſæpe accidit) illa phyſica domi dictata, aut ex fraterculi commentariis deſcripta, tibi cathedram petenti excidant. Ne cum ad illam perueneris, obmuteſcere cogaris: aut ſicut ſoles, frequenter horam eximere, dicẽdo de tribus tuis capellis. Quarum quoniam pulcherrima eſt & præſtantiſſima hæc de vnica methodo, attente conſideremus quo artificio tu qui ab annis quinque & viginti, in illa tuo pectine ornanda totus es, eandem in hac diſputatione defenderis.

ANALYSEOS DISTINCTIO, ET IN ea quid Platonicum ſit, quid Ariſtotelicum. Cap. I.

MEMINISTI, opinor, Theſſale, cum ante annos quinque de conſtituendo rei literariæ ſtatu ageretur, & ab illuſtriſſimo Card. Lotaringo de eo ipſo cogitante, nominatus eſſes, Petróque Gallandio adiunctus, ad vidẽdum quid de ea forma quam ſeruamus, retineri adhuc commodè poſſet, quid in melius immutari: ab vniuerſa Academia mihi eſſe demãdatum vt cum Rectore, Cardinalem, omnium ordinum nomine ſalutarem, efficerémque vt ex oratione mea intelligeret quid ab vtroque veſtrum, atque potiſſimum à te, tum, ſicut antea ſemper, Academia metueret. Quod quaſi Ouis lupo comitti videretur, cum reformandæ rei literariæ poteſtas in eum transferretur, quem omnem deformitatem in illam induxiſſe Sapientiſſimi Patres iudicabant. In hoc munere ita me geſſi vt nihil in te dictum fuerit acerbius, & tamẽ impetra-

impetratum, non vt ista prouincia omnino decederes: sed vt in ea alij adiungerentur qui veterem formam, eam præsertim quæ in docenda philosophia seruabatur, tanto studio defenderent, quãto tu in ea, noua omnia facere conabaris. Sic enim futurum sperabatur, vt in contrariorum studiorum contentionibus, quædam sententiarum moderatio rei literariæ salutaris eluceret. In iis illustrissimus Cardinalis me vnum esse voluit: atque vt hoc sedulo curarem, philosophorum ordo postea imperauit. Cum verò ad id frequenter conueniremus, atque ego de liberalium artium professione tantum nobis quærendum esse dicerem, non attingendos superiores ordines: tu contra apertè significasti quo ardore ea in hos apparares, quæ anno superiore in tuo, elegãti sanè, proœmio reformandæ Academiæ euomuisti. Cætera prætermitto quæ tum inter nos modesta altercatione sunt agitata. Vnum dicam quod huius loci est, cum ad Aristotelis doctrinam esset ventũ, conuenisse quidem inter omnes, huius scripta eiusmodi esse, vt non solum complectantur germanam illius sententiam, sed cõtra aliorũ opinionem disputationes pleràsque acutissimas quidem, sed prolixitate & obscuritate, hominibus etiam in philosophando constantissimis, plerúmque molestas. Quæ faciunt vt non modo permulti auditores ab eius studio reuocentur: sed etiam doctores omnino labore frangantur, aut dum illis quantum possunt, indulgent, totum tempus ad philosophãdum nostris legibus definitum, in leuioribus partibus traducant: non attingant quæ omnium sunt præstantissimæ. Itaque sic à nobis est constitutum, si Illustrissimo Card. & Academiæ ita videretur, posse Aristotelem integrum priuatis cuiusque studiis, quasi in commentariis relinqui: ex illo verò, amputatis eiusmodi disputationibus, aut omnino, aut magna ex parte, per eruditos viros seligi, quæ rata esse vult, eáque viua magistrorum voce doceri. Laudatum hoc omnium eorum qui tum aderant vno consensu. Deinde verò cum esset quæsitum qua Methodo hoc videretur faciendum, ea, inquam ego, quæ ab Aristotele nobis est relicta, per singulas philosophiæ partes gradatim progrediendo, nec ab eo ordine recedendo quem libri ab eo conscripti, inter se seruant. Tum dicere incipis de tribus tuis capellis, aut certè ne mentiar, de hac vna omnium pulcherrima, atque tandem ad me cõuersus, Mittam verò ad te Carpentari, inquis, breuem & lepidum meum libellum de vnica methodo. Hunc lege, obsecro te, atque ex eo intelliges qua ratione faciendum sit quod conamur. Legi, inquam ego, neque probaui: de cóque iam tibi respondissem, si liberam aliquam cessationem & otiosam essem nactus. Tum enim impediebar cogitatione non leui de ingrediendo medicinæ curriculo, assidua eloquentiæ & philosophiæ

professione, atque gymnasij Burgundiani, cui eram præfectus, difficili cura. Hoc tempus est Thessale, in quo dixi me ante annos quinque ad legendas de ista quæstione tuas nugas, esse inuitatum. In eo autem ludis locis multis, quasi dixerim me toto quinquennio de illa sola quæstione cogitasse. Verum sit ita sanè. An mihi turpius in methodi cognitione annos quinq; elaborasse: quàm tibi in ea quæstione ætatem egisse? Ista tamen prætermittamus, atque id solum quod modo inter nos controuersum est, distinctè tractemus: vt quicunque tua nostráque lecturus est, quasi in rem præsentem venerit, sine errore iudicare possit, vter nostrum tantum temporis in hac quæstione melius collocarit. De qua cum attentè lego quæ tua expositio continet, eáque cum nostris sedulo comparo: facile animaduerto singulare tuum artificium in quibusdam prætereundis, aliis obruendis, vel quoad potes eleuandis. Quæ ego suo loco tibi reponam, vt eorum posthac memineris. Cætera in quibus apertè ita mecum disputas vt probabilitate aliqua niti videaris, sigillatim persequar: ídque tanta religione faciam, vt nihil à me relictum quæri possis. Malo enim, quoniam de veritate inter nos philosophorum more agendum est, victũ me rationibus tuis, si quando opus sit, fateri, quam errorem meum obstinatè defendere. Præsertim cum sine vlla infamia, à tua noua Academia videar impetrare posse ad aliquod tempus, vsuram eius libertatis, quam in hac disputatione contra me locis multis tibi vendicasti.

DVXERAM initium à distinctione vocũ earum, quæ cum de methodo agitur, frequenter in vsum venire solent. In quibus sunt Analysis, Genesis, Diæresis, Sinthesis. Deinde iis methodi definitionem subieceram, eámque ex tua doctrina arripueram: vt certius inter nos conueniret, quid esset illud de quo agitur. In quo quid repræhendas videamus: In analyseos vocabulo ita me premis, quasi cum de methodo quæritur, Platonicum esse dixerim. sic enim scribis fol. 4. pag. 1. *Qui Platonem græcè totum studiosè legerunt, & omnes eius de dialectica locos obseruarunt, Analyseos tamen verbum, quamuis geometricum, quamuis Platoni familiarissimum, in Platonis libris, cum de Dialectica aliquid philosophatur, animaduertere nondum potuerunt. Tu homo* ἀναλφάβητος, *qui vix Ficini qualemcunque versionem intelligis, dic obsecro vbi, in quo Platonis libro legisti?* Fateris, vt video, vocabulum hoc in alia quidem re Platoni esse familiare: sed in quæstione de methodo nunquam ab illo vsurpatum: atque me reprehendis quasi in hac etiam significatione Platonicum esse voluerim. Quod quanquam cum Proclo (sicut ex sequentibus intelliges) dicere potuerim: in eo tamen erras, pace dixerim tua. Siquidem prima pagina disputationis meæ, de hoc ipso

nomine tecum ſentio: niſi quod verecundior eſt mea oratio: tu verò græculus eſuriens, perinde loqueris quaſi Platonis verba omnia habeas in numerato. Analyſeos vocabulum (inquam ego, ſtatim ab initio) cum de methodo agitur, doctrina Ariſtotelica magis quam Platonica nobilitatum eſt, & eadem pag. Platoni magis familiaris eſt Diæreſis: cui ex altera parte Sintheſin opponit, ſicut nonnulli apud Ariſtotelem Analyſi Geneſin. Iteratur hoc idem fol. 2. pag. 1. atque obſeruatur Ariſtotelem etiam nonnunquam deſcenſum à generalibus ad ſpecialia, Platonis more Diæreſin potius quam Analyſin nominare. Quid habes quod hac in parte poſſis reprehendere? Diſtinctionem in illis quatuor vocibus ſophiſticam vocas: nec tamen doces quid in ea fallax ſit, aut alienum. Addis etiam in Geneſi cornutum meum eſſe ſophiſma, nec indicas quid in eo cornutum videri poſſit. Credo cornuto magiſtro, vocabulum hoc excidiſſe, nec ſatis eum animaduertiſſe quale eſſet veteribus cornutum ſophiſma, aut vnde eiuſmodi nomen haberet. Mos iſte ſophiſtarum eſt, non philoſophorum, ridendo eludere quod refutare non poſſunt. Atque ego iampridem obſeruaui (quod etiam in hac diſputatione magis confirmare voluiſti) tibi odioſam eſſe diſtinctionem omnẽ, vt pote quæ doctrinæ tuæ fucum detegit: atque nobis præſtat vt facile contra tuas calumnias, Ariſtotelis doctrinam ſaluam retinere poſſimus. Sed age cætera videamus. *Analyſis* (ais eadem pag.) *tibi ex Ariſtot. quem non intelligis, repetitur à Geometris. At tu niſi tã eſſes* ἀγεωμέτρητος *quam es* ἀναλφάβητος, *didiciſſes quibus in propoſitionibus Euclides & Archimedes, & quo modo ad ſyllogiſmum tantum, non ad iſtam de qua agitur methodum, analyſi vtantur.* Quid eſt quod hoc loco calumniaris? An Ariſtoteli me in eo impoſuiſſe dices, quod ex illo ſcripſi deliberationes noſtras Geometrarum analyſin in deſcriptionibus imitari? Atqui ego locum indicaui: neque impoſtoris pœnam deprecor, ſi in eo falſitatem vllam poſſis detegere. Iam quod ſcribis me non didiciſſe apud Euclidem & Archimedem analyſeos nomen ad ſyllogiſmum tantum non ad methodum pertinere: falleris, nec ipſe intelligis quam antea appellauerim analyſin Geometricam: aut quomodo dixerim eam ad artem demonſtrandi ab Ariſtotele eſſe tranſlatam. Hæc enim de qua tam multa ſunt in Analyticis, non pertinet tantum ad perpetuitatem doctrinæ vnius vel ſcientiæ, ſed etiam ad modum quo ſingulæ propoſitiones in ſuas cauſas retexendæ. Quæ etiam ſi plures ſint ordine quodam inter ſe conſtantes: poſtea tamen vna demonſtratione, quæ ſyllogiſmus quidam eſt, colligantur. Quãquam huius non ſit omnino vnicum mediũ. Hoc ne tu antea noueris, vide: ſed idipſum iãpridẽ ſciuiſſe me & publicè docuiſſe, teſtari poſſunt qui ferè

ab annis quindecim, Analytica Posteriora aliquoties interpretantem audiuerunt. Cui etiam nunc illud addam, scientiam tribus extremis cõtineri, subiecto, affectionibus & causis: atque in singulis esse quiddam generale itémque speciale. In quibus explicandis à generali ad specialia descendere, perpetuitatis est doctrinæ siue scientiæ, quæ apud Platonem, atque etiam fortasse apud Aristotelem, ad diæresin pertinet: quam analysin vocas, minimè repugnante me. At in singulis huius perpetuitatis partibus affectiones quæ per se insunt, in suas causas retexere, in Aristotelis doctrina, analyseos est proprium: à quò potius quàm ab illo priore, hic artem demonstrandi Analyticam appellauit. Quod nescio an tu adhuc in eo videre potueris. At hoc, inquies, in superiore disputatione non fuit satis definitum. Mihi tecum de methodo quæstio erat instituta. Analysin tuo more, vt de eo facilius mihi tecũ cõueniret, spectaui in perpetua collocatione multorũ ad eandem rẽ pertinentiũ, quæ est methodi: alteram leuius attigi, & tamen intelligenti significaui qualem eam apud Geometras esse putarem. In eo quid commerui, aut peccaui Thessale? At tu Procli commentarium in Euclidem non legisti, vel certè valde oscitanter. Qui tamen duobus locis libri tertij, docere te potuit, methodum instituendis artibus atque scientiis accommodatam non esse vnicam, nec eam quam vocas Analyticam, ex Geometrarum, sententia progredi à natura prioribus ad posteriora. Quæ duo doctrinæ tuæ sunt omnino contraria. In iis verò ne me impostorem fuisse dicas, locum vtrúnque nominatim citabo & ea quidem lege, vt si quid improbes, tibi cum Proclo, non mecum rem esse memineris. Priore ita scribit. Traduntur methodi, optima quidem illa quæ per resolutionem ad exploratum principium reducit quæsitum. Quam Plato, vt aiunt, Laodamanti tradidit: ex qua ille quoque multorum in geometria inuentor fuisse dicitur. Secunda autem illa quæ diuidendi vim habet: quippe quæ in articulos quidem genus propositum diuidit, occasionem verò per ablationem à propositi constructione demonstrationi præbet. Quam etiam Plato laudibus extulit, tanquam eam quæ scientiis omnibus sit adiutrix. Tertia verò per deductionem ad impossibile, non id quod quæritur per se ostendit, sed oppositum confutat, & per accidens veritatem reperit. In quo, si voles, obseruabis, analyseos authorem, contra quam arbitraris, Platonem laudari, illámque à diæresi distingui: atque constitui in progrediendo à quæsito natura posteriore ad exploratum principium, quod natura primum est. Quod, vt vides, multa complectitur opinioni tuæ contraria. In altero, hoc idem manifestius. Omnino, inquit, sciendum est quod omnes mathematicæ probationes vel

à principiis ſunt, vel ad principia, vt alicubi etiam Porphyrius dicit. Et quæ à principiis, duplices ipſæ ſunt. Aut enim à cōmunibus notionibus à ſoláque euidentia per ſe fidem faciente, emanarunt: aut ab iis quæ præoſtenſa fuêre. Quæ autem ad principia, vel ponendorum principiorum, vel deſtruendorum vim habent. Verum ponendi quidē principia vim habentes, reſolutiones appellātur, híſque compoſitiones opponuntur. Nam fieri poteſt vt à principiis illis ad quæſitum, ordine progrediamur: & hoc nihil aliud quā compoſitio eſt. Deſtruēdi verò vim habentes, deductiones ad impoſſibile nuncupantur. In quo, meo iudicio, id à Proclo ſignificatum eſt, quod quia nondum intellexiſti, merito Iulius Scaliger te antea methodi omnino ignarum eſſe dixit. Iam verò in noſtra diſtinctione Analyſeos, quid exagites audiamus. Dixi fol. 2. pag. 1. analyſeos primam vim in arte diſſerendi, ſpectari in reuocatione quæſtionis propoſitæ ad principia natura prima, per ea quæ ſunt intermedia, indéque demonſtrandi artem, Analyticam eſſe appellatam. Tranſlatum verò nomen hoc cum aliqua ſimilitudine à Geometris, indéque etiam noſtris deliberationibus accommodatum, quæ à fine ad media deſcendunt. Quæ mihi in hac arte prima ſignificatio eſt. Secunda autem, Generis vniuerſi in ſpecies diſtributio: quam tamen moneo non ſolum apud Platonem, ſed & apud Ariſtotelem diæreſim potius quàm analyſin nominari. Tertia, totius integri in particulas vltimas, per partes principes, aut alias quaſuis intermedias. Quo in loco quid reprehendas audiamus. *Sequitur,* inquis, *ſophiſticum lexicon ex tua & tui ſimilium ſophiſtica: quod dicitur Analyſis tripliciter, primò Geometrica ab vltimis ad prima, ſecundò Ariſtotelea à primis ad vltima, tertiò totius integri in particulas vltimas.* In quo mihi, ſicut ſoles multa imponis. Non enim dixi abſolutè primam ſignificationem eſſe Geometricam: ſed primam in diſſerendo demonſtrandi arti accommodatam, de geometris eſſe tranſlatam: quod hi in demonſtrando omnium exactiſſimi eſſe viderentur. Neque volui analyſin (à qua demonſtrandi ars nomen habet, quæque verè Ariſtotelea appellatur) à primis ad vltima progredi, ſed potius ab vltimis ad prima. Quia in hac analyſin facit qui à concluſione, quæ demonſtranda eſt, deſcendit ad proximam cauſam: ab hac ad ſecundam, indéque ad tertiam, donec ad prima omnino peruenerit: in quibus animus conquieſcit, nec amplius priorē cauſam inquirit. Hęc enim mea verba ſunt pa. 2. fol. 1. Sin verò Ariſtoteleam analyſin intelligi voluiſti, quæ per diuiſionem à genere ad ſpecies deſcendit, ideóque hanc à natura primis ad vltima proficiſci arbitratus es: dicere profectò debuiſti quo auctore in hoc deſcenſu genus natura primum, ſpeciem vltimam exiſtimaueris: cum Ariſtoteli aliud videatur ca. 1. lib. 1. phyſicon. Et cur hanc analyſin po-

tius quàm quæ ad demonstrandi artem pertinet, Aristoteleam nominaris: cum hic eam potius diæresin, alteram verò analysin semper soleat appellare. In illis verò tribus modis, quibus analysin dici volo, quid habes quod reprehendere possis: nisi omnino distinctionem omnem oderis? Nam quod dixi primo loco de Geometrica Analysi, déque eius translatione ad deliberationes nostras in vita & moribus, & ad rationem demonstrandi: hoc si peccatum est, ab Aristotele peccatum est, non solum capite.3.libri tertij Ethicon, sed in tota demonstrandi arte, ab omnibúsque eius interpretibus, atque adeo ab ipsis Geometris. Quod verò à me eodem loco obseruatū est, secundo modo analysin dici generis in species distributionem, vsque ad imas, magis est fortasse tuum quam Aristotelicum. Quid enim aliud quotidie clamas quàm analysin ista ratione progredi? Ergo in his duobus nihil adhuc habes quod possis reprehendere. In tertio, de dissolutione totius integri in partes, auctorē quoque Aristotelem sequor: qui cap.1. lib.1. Analyticon priorum, ratiocinationis analysin fieri primum vult in pronunciata, deinde horum in attributum & subiectum: quæ inde analyseos extrema nominat. Eodémque modo tertia libri eius parte, ratiocinationis analysin in figuras debere fieri docet. Quæ si non sufficiunt ad ea defendenda quæ vocas sophistica, te ipsum testem adhibebo: qui, vt ex sequentibus intelligetur, hanc totius integri in partes analysin, multis locis approbasti. Ridendum verò est potius quàm explicandum, quod quæris fol.4.pag.1. quò hæc totius analysis, quæ à nobis ad tertium modum est relata, à prima differat, in qua conclusio ad sua principia per ea quæ interiecta sunt, reuocatur. Quid enim in Analytica arte videre potes, si quo ista differant, non intelligis? Nec in eo minus aberras quod scribis me superioris disputationis fundamētum in ea analyseos distinctione posuisse, quam ex Alcinoo attuli. Quanquam enim hic in Platonica & Aristotelica doctrina mihi prorsus admirabilis sit, qui tibi in vtraque talpæ oculos habenti, cæcus esse videtur: tamen locis aliquot satis apertè indicaui me istam distinctionem vel non satis intelligere, vel non omnino probare. An mihi in illum scribenti non concedes modestè in nonnullis ab eodem deficere: tibi vero tantum arrogabis vt omnia in Aristotelem velis licere? Profecto regem te esse oportuit. Cur igitur, inquies, eam primo loco posuisti, si non omnino probasti? Quia digrediendi in istam quæstionem ex ea occasionem captaui. Sicut tu in disputatione tua de vnica methodo, primum posuisti locum Aristot. de distinctione priorum & notiorum: quem tamen captiosum & sophisticum esse dixisti.

DE INSCRIPTIONE SVPERIORIS *disputationis, & iis quæ in illa sunt reprehensa.* CAP. II.

CAput alterum est, & hoc quidem potissimum, quod disputationẽ contra te institutam, inscripsi de methodo quod vnica nõ sit: nec adieci, artis ordinandæ & collocandæ: cum tamen, vt ais, nullo loco absolutè dixeris methodum esse vnicam. Quid? etiam ne in inscriptione (quam breuitas imprimis commendat) mihi imperabis vanam illã tautologiam tuam (*ordinandæ & collocandæ*) vel vt ais. pag. 1. *disponendæ & ordinãdæ?*) Esset alterum horũ certè plus satis. Sed rem videamus. Ego tecum antea ita agebam, Thessale, vt primum efficere vellẽ methodi esse duo prima genera finibus inter se distincta: vnũ quidẽ ad artiũ inuestigationem, alterũ ad earũ iam inuentarum explicationem: deinde contenderem prius non fuisse tibi cum de dialectica perfectè tradenda ageres, prætermittendum, præsertim eo Aristotelis loco ex quo nascebatur tua digressio. Postremo etiam si inter nos conueniret de methodo artium explicandarum tantummodo nunc esse agẽdum, hanc tamen neque veteribus, neque tibi, si consentanea dicere velles, omnino esse vnicam. Quoniam in hac cõplecti videbaris progressionem à fine ad media, à genere ad species, à causis ad res effectas, à partibus ad totum integrum, vel etiam pro tua singulari constantia, à toto ad partes: in quibus ordinis ratio omnino vnica notari non posset. His omnibus quo artificio te expedias videamus. Primum hoc loco agnoscis methodum alteram artibus inuestigandis accommodatam. Bene Hercle habet. Nam in eo animaduerto tibi magna ex parte cum veteribus Arist. & Galeni interpretibus conuenire: quorum scripta de quæstione hac, vna quasi linea ducta, antea omnino damnaueras: vel id ipsum sophistarum more affectare, vt cum nihil noui dicas, noua omnia facere videare. Quis enim illorum non posuit duas primas methodi differentias, vnam in inueniendis rebus, alteram in eisdem explicandis? Quanquam in eo ipso quod ais vnicam esse methodum doctrinæ instituendæ, video te ambiguitate decipi, vel de nobis ludos facere velle. Siquidem nonnunquam doctrinæ institutionem vocas, solam artium iam inuentarum & sigillatim iudicatarum methodicam collocationem. Ita enim loqueris pag. 2. fol. 5. Nonnunquam verò ea etiam appellatione complecteris primam earum originem: quam ex finis notione & intelligentia profectam Galenus συςάσεως nomine expressit. Sic enim scribis lib. 9. Animaduersionum tuarum. *Hic igitur prima Galeni methodus est qua inueniuntur, vt ait, artes & consti-*

tuuntur, earum fine primū animaduerso & proposito: deinde iis quæ ad finem secundo, tertio, quarto cæterisque locis deinceps proximè pertinent. Et ista nimirum fuit ex notione finis methodus, quam rursus Galenus in libro de medicæ artis constitutione non solum præcepto, sed etiam exemplo celebrat: cum medicam artem constituendam sic esse iubet, vt finis primum noscatur ac definitione comprehendatur, tum partes quæ fini proximæ sunt, diuidantur & suis differentiis definiantur: deinde partium genera rursus distribuantur, ac differentiis item suis definiantur, partésque omnes ad vltimas particulas ista via deducantur. Non vides quid ex his sequatur? Nempe methodum omnino esse vnicam doctrinæ instituendæ, id est artium disponendarum postquam iam sunt inuentæ, non inueniendarum: & tamen illam in se complecti Galeni Analysin, quæ artium est inueniendarum, nō disponendarum postquam iam sunt inuentæ: Eadem vero excludi sinthesin, quam ipse Galenus vult valdè esse accommodatam artibus disponendis & explicandis postquam iam sunt inuentæ. Tu cum voles dabis operam vt nos rudes intelligamus quo modo hac in parte & tibi tecum & cum Galeno conueniat. Dixeram te hanc methodum artium inuestigandarum non debuisse hoc loco prætermittere: audiamus quid respondeas fol. 6. pag. 1. *In illa disputatione de methodo, ais, si quæras cur inuentionem, id est methodum inueniendarum artium (de hac enim isto loco inter nos disseritur) omiserim, quis te non derideat? Quid enim? Tu ipse non ne tibi licere vis: in hoc tuo libello de hac quæstione disputare, vt interea tamen totam logicam non explices?* Equidem non video quomodo ridendo mihi satisfactum putes, præsertim cum viri docti, si qui forte in iis nostris legendis otio abuti velint, intellecturi sint ex pa. 2. fol. 5. me istam responsionem tuam occupasse: contràque, ea opposuisse in quibus obmutescis. Quibus omnibus, inquam ego, si te eo expediri arbitraris quod in Dialecticis Institutionibus, vbi de exercitationis partibus agebatur, vtraque methodus distinguenda fuerit & explicanda, hic vero minimè, idque quoniam de collocandis artibus iam inuentis, non de earum prima origine quæratur: non satis animaduertis ex quo Arist. loco nata sit hæc tua de methodo digressio, &c. Reponam verò tibi hunc, vt cum otium nactus fueris eundem diligentius excutias. Scribit Arist. ca. 2. li. 1. Analyti. Post. priora & notiora dici dupliciter. Non enim, inquit, idem est prius natura & nobis, neque notius secundum naturam, & nobis. Dico vero, nobis quidem priora & notiora, quæ ad sensum propius accedunt: absolutè autem priora & notiora quæ longius à sensu remota sunt. Remotissima vero sunt quæ maximè vniuersalia: proxima vero quæ sunt singularia. Atque hæc inter se opponuntur. Tu in eum locum interpretem agens lib. 9. Animaduersionum, obseruas methodum quan-

quandam ab Arist.informari. Nempe quoniam indicantur certi quidam progressionis gradus à generalibus ad singula, per ea intermedia quę sunt specialia. Hoc quanquam non omnino probemus, tibi tamẽ concedamus. Verum, Thessale, vt progressionis certi gradus significantur à generalibus ad singula: nonne, eadem ratione eo ipso loco expressa est contraria progressio à singulis ad generalia: hæcque illam in artium origine & notionum simplicium prima efformatione, in animis nostris antecedens? Cur igitur Aristoteli addictus (hoc enim fidelem interpretem, in iis præsertim quæ vera sunt, decuit) posteriorem methodum non solum eo loco obseruasti, sed tam longa digressione tractasti: alteram natura priorem, ne verbo quidẽ attigisti? Pręsertim cum ipsa Analytica ars, quam cum Arist. profitebaris, non minus, vel etiam fortasse magis ad inuestigandum pertineat, quàm ad explicandum quod iam inuentum est? Licuit, Thessale, nobis nostro genio indulgentibus, seorsum methodum hanc, altera neglecta explicare: at tibi eo ipso loco prætermittere eam quam Aristo. illi contrariam esse ait, omnino non licuit. Quanquam etiam amplius considera quid agas. Ex eo loco colligis ordinem Analyticum, qui descensum habet à generalibus ad singula, in quo, vt opinor, generum notiones iam in animis efformatas esse oportet: Aristo. vero loquitur de prima earum efformatione. Adde quod hîc vult specialia generalibus esse nobis notiora, quando scilicet notiones adhuc in animis efformantur: at quando descendimus à generalibus ad specialia, notionibus efformatis rebúsque inuentis, idem cap.1.li.1. physic. scribit genus vniuersum, quia totum quoddam est, specie esse nobis notius. In quo tamen (vt antea monui) vis nos à natura prioribus, ad ea quæ posteriora sunt descendere. De quibus antea à nobis sæpe admonitus, docere debuisti qua ratione inter se conciliari possent. Sed age, pergamus & tandem aliquãdo videamus in arte differendi quem locum tribuas ei methodo quã in inuestigandis artibus agnoscis & analyticæ contrariam fateris. In qua das mihi, opinor, quod superiore disputatione vsurpaui ex Galeno. cap.4. lib.1. Methodi, in inquirendis & inueniendis rebus viam esse & ordinem eiusmodi, vt in disquisitione aliquid primum sit, aliud secundum, itémque tertium & quartum, donec ad ipsum quod initio propositũ est, perueniatur. Quod vt apertius intelligatur, iam in simplicibus animi notionibus exerceamus. Postquam singulorum hominum singulæ imagines in interiore sensu, ex iisque in intellectu notiones communes, hominis, animalis, corporis animati, corporis, substantiæ, efformatæ sunt: si de iis agendum sit, vis nos analyticè gradatim descendere à substantia ad corpus, ab hoc ad corpus animatum indéque ad animal, & ex animali ad hominem.

In quo Platonis consilium secuti, tanquam in specie ima conquiescemus, vel ex tua doctrina ad homines singulos, vt specie differentes descendemus: neque enim in hoc tibi nunc repugnabo, sicut nec in eo quod hunc ipsum descendendi modum, in posteriore parte artis differendi explicandum arbitraris, & cum in ea de methodo quæritur, docẽdum. Verum, Thessale, finge in tuam scholam puerum aliquem esse deductum, cuius animus tabula nuda sit, in qua nullæ adhuc eiusmodi notiones efformatæ, & sint tamen efformandæ: nun illi imperabis vt in eis ordinem aliquem sequatur, progrediatúrque à singulis ad speciem imam, ab hac ad genera intermedia, tandémque ad ipsum genus summum? Nec enim dubium quin Arist. ita fieri voluerit: & tibi idipsum placere, videor ex eo colligere posse quod in hac disputatione de methodo, scribis lib. 9. tuarum Animaduersionum, artes omnes esse inuentas inductione singularium & specialium, per subalterna ad generalissimum ascendendo. Hæc enim tua verba sunt. In quibus memineris obsecro te, me non agere de vnius argumenti inuentione, sed de modo progrediendi in inuestigãdo, per omnes eosdem gradus, per quos analysis tua in notionum iam efformatarum explicatione debet descendere. Adde etiam illud, quod non dubito quin mihi facilè concedas, hunc progrediendi modum rationis esse: & quia in eo inter homines vnus alium vel naturæ solius bonitate, vel præceptis adiutus, superare potest, eũdem arte aliqua explicari debere: nec vero alia ab arte differendi, cuius præcepta ipse vis tam latè patere, quàm rationis vsum in natura. Hoc quanquam antea satis apertè fol. 4. & 5. contra te esset à nobis disputatum, tamen tuis artibus eludi posse putasti: quasi tibi cum eo res esset, qui non posset fucum tuum deprehendere, aut eum aliis detegere. *Methodus illa, ais, quam tu in inueniendis artibus somnias, est illa inductio de qua Ramus in loco distributionis: qua omnes artes inuentas esse & Plato & Aristoteles & cum vtroque P. Ramus profitetur.* Hæccine mea somnia appellas, quæ negare nõ potes summorum philosophorum probata consensu? Sed age, quoniam docuisse videmur qualis sit ea methodus quæ rebus inuestigandis est accommodata: nunc apud te quid inductio significet, consideremus. Vt ex horum comparatione intelligatur, an eiusmodi methodus, quæ progressionẽ habet ab imo ad summum per intermedia, inductionis nomine in distributionis loco possit comprehendi. Sic enim contra te, non ex aliorum philosophorum placitis, sed ex doctrinæ tuæ fundamentis (si modo fundamenta vlla in tanta inconstantia dici possunt) nobis est differendum. Tu, sicut alio loco à nobis est obseruatum, primis Animaduersionibus tuis inductionem & exemplum syllogismos quosdam esse voluisti: At septima editione tuarum Institutionum, hæc ea-

dem nomina argumentorum ex distributionis loco sumptorum, esse contendisti. Vis hoc posterius (quanquã meo iudicio falsum sit) quia posteriores tuas cogitationes prioribus meliores dicere soles, sequamur? Facilè, vt opinor, efficiam totam illam progrediendi rationem à singulis ad generalissima, per intermedia, argumento vno non posse contineri, imo ne vna quidem argumentatione, nisi eo modo quo Homeri Odysseam ex Aristotele, dicimus orationem coniunctione vnam. Verum etiam si de inductione tibi quiduis concedamus, quo tamen modo poteris illum ascensum à singulis ad generalia per intermedia, ad distributionis locum reuocare: cum in illo fere omnia sint distributioni contraria? Siquidem distributio quasi ex vno multa facit, quando vnum in multa distribuit: At ascensus hic ex multis facit vnum, quoniam multa dispersa, in vnam notionem colligit. Sic enim animaduertere potuisti à Porphirio dictum cap. de specie, eos qui descendunt ad species imas, per genera multa delabi, partiendo: qui vero ascendunt ad genera suprema, iis multitudinem in vnum esse cogendam Quoniam species, multa in vnam naturam cogit, atque etiam genus id facit multo magis: res autem singulæ contra, vnum in multa partiuntur. Meliore iure, profecto, Analyticam tuam methodum ad distributionis locum potuisti reuocare. Quandoquidem hæc ipsa, sicut fateris, Platoni diæresis est: vt in huius doctrina minime tibi mirum sit, idem esse nomen loci & methodi. Quod in Galeni tertia methodo, definitionis, itémque in similitudine & dissimilitudine exagitasti. Quibus hoc etiam adiici potest, hunc ascensum quocunque nomine exprimamus, ex tua doctrina Analysi esse contrarium: contraríaque à te definiri, quæ sub eodem genere sunt posita. His enim videor posse concludere, in quo genere artis differendi Analysis est, ad idem ascensum hunc fuisse referendum. At tu Analysin ad iudicium reuocas, ascensum inuentionis esse vis. Non cogitas quàm sint hæc inter se disparata? Vis etiam amplius te conuincam? Ascensus hic qui pertinet ad efformandas gradatim in animis notiones simplices, nullo modo potest includi ratione inuentionis eius quam tu primam Dialecticæ partem posuisti. Quoniam hæc à te ipso, in ea etiam Dialectica quæ superiore mense est edita, tota ad argumenta singula est relata: argumentúmque definitum, quod ad aliquid arguendum & explicandum est affectum. At in illo ascensu de quo iamdiu loquimur, neque argumenta queruntur, neque ea colliguntur quæ adhuc ad aliquid arguendum pertineant, aut ad verum vel falsum confirmandum. Quid igitur est quod hoc loco somnias? Nec vero magis illud tuum commentum placet, quod fol. 9. pag. 2. Analysin ge-

nesi contrariam fateris, & tamen vtrámque ea methodo quæ tibi non solum specie, sed etiam numero vnica est, vis contineri. *Quoniam ais, siue Analysim operis logici, siue genesin instituas: vnica methodo & singulari in ambabus partibus vteris, descendendo à summo per media ad infima.* At Arist. prioribus Analyticis, vult ratiocinationis genesin progredi ab attributo & subiecto tanquam extremis, ad pronunciata, & ab iis in ipsam ratiocinationem desinere: eiusdem vero Analysin contra, incipere à tota ratiocinatione iam composita, indéque descendere ad pronūtiata duo, & ab iis rursum, ad extrema tria, maius, minus & mediū, ex quorū comparatione intelligatur ad quā figuram pertineat ratiocinatio, quæ erat retexenda. In quo cum notare non posses illam tuam rationem vnicam progrediendi à summo ad infima, per intermedia, opere pretium est profectò, audire singularem tuam sapientiam, lib. 7. tuarum Animaduers. *Primum igitur, ais, positi syllogismi exemplum in propositiones resoluitur, deinde in terminos. Quamobrem? quia facilius est, ait hic doctor, diuidere maiora. At, inquam, trium terminorum consideratio maior & amplior, id est, generalior & antiquior & prior est natura. Problema enim ad quod duo termini referuntur, & argumentum, id est medius terminus, ante consistant necesse est, quàm ex his propositiones efficiantur. Ratio hæc doctorem ad Analysin terminorum prius adducere debuit.* Quis hic risum continere possit? Græculus esuriens Aristotelem docebit, quomodo Analyseos græco vocabulo sit vtendum: ex quo tamen primum didicit, qua ratione hoc ad methodum sit translatum. Atque illi imperabit dicendam potius, terminorum Analysin in ratiocinationem per media pronunciata, quàm ratiocinationis, in terminos. Sicque miscebit cœlum terræ, prius quàm fateatur ab Analytica methodo distinctam esse alteram, in qua veteres compositionem totius ex primis partibus notauerunt. Verum cum in Dialecticis tuis institutionibus & Animaduersionibus, in Analyseos nomine translationem quandam agnoscas ab arte texendi, scire velim an arbitreris eundem prorsus ordinem esse in tela texenda & in hac Penelopes more retexenda? An potius quod in texendo primum fuit, idem sit in retexendo vltimum? Placet ne hac de re textores ipsos appellemus, eisque credamus? Est ita me deus amet, ista tua sapientia valdè infinita, Thessale: ideóque non potest in ingenij mei angustias cadere. Sed tamen in ea scrupulus est alius qui me male habet: quem tibi modeste indicabo, vt cum voles, eo me liberes. Quæcunque methodi species in arte differendi notari potest, siue ad instituendas artes, siue, ad aliud quidlibet pertineat, ea, vt opinor, in aliquam exercitationis Dialecticæ partem cadit. Qualis enim methodus esset, si Dialecticæ exercitationis nihil omnino con-

tineret? At omnem Dialecticam exercitationem verſari vis in Analyſi & Geneſi: atque nominatim ſcribis hac tua expoſitione, in iis duobus methodum eſſe vnicam atque indiuiduam, quæ ſemper à ſummo ad ima per intermedia deſcendat: quam Analyticam nominas. Ex quibus quid efficiatur vides, nempe omnẽ Dialecticam Methodum, ſiue ad inſtituendas artes, ſiue ad aliud quiduis referatur, tua ſententia omnino eſſe vnicam, indiuiduam eandémque Analyticam. Cur igitur antea tãtopere commotus es, quod diſputationem contra te inſcripſerim, de Methodo quod vnica non ſit: nec adiecerim, artium inſtituẽdarum? Aut quorſum pagina prima monuiſti te de qualibet Methodo non agere? An aliquam aliam eſſe putaſti Dialecticæ exercitationis, quæ non deſcendat à natura primis, ad poſteriora per intermedia? Tibi caue Theſſale, ac cogita vt mendacem, ſic te in iſtis quaſi ægri ſomniis, oportere eſſe tui memorem. Atque hæc quidem ſatis de Methodo altera rebus inueſtigandis accommodata: de qua quid ſentias prorſus neſcio: in eóque magnam ingenij mei tarditatẽ agnoſco, quod ea capere nullo modo poſſum, quæ tu vel pueris naturæ lumine, ſine doctore nota eſſe vis. Nũc verò prius quàm veniam ad diſputationis caput alterum, in quo mihi diſſerendum, de iis quæ Analyſi tua es complexus: de eo etiam tibi reſpondendum eſt, quod fol. 6. pag. 2. improbitatis meæ atque malitiæ fuiſſe dicis, nempe quòd, vt ais, affirmauerim totius logicæ vſum ad veritatem & falſitatem queſtionis à te referri. In quo ipſe mihi malitioſè imponis. Quoniam totus logicæ vſus non eſt, ſicut ſcis, in inuentione poſitus. At eo loco qui in diſputatione mea extat fol. 6. pag. 2. de ſola inuentione ſum loquutus. In eo autem quid tibi mecum rei eſſe poteſt? Verba tua nominatim citaui ex initio dialecticarum tuarum inſtitutionum editionis ſeptimæ, quæ velut Minerua Phidiæ tum in arce nobis erat poſita, & fraterculi tui commentariis illuſtrata. Ea tibi reponam, in quibus nullam pœnam recuſo ſi mentior. *Dialecticæ artis*, ais, *partes duæ ſunt, inuentio & diſpoſitio. Poſita enim quæſtione de qua diſſerendum ſit, argumenta quæruntur: deinde iis via & ordine expoſitis, quæſtio ipſa explicatur. Tertia mentis actio in diſſerendo nulla eſt. Inuentio eſt doctrina cogitandi & inueniendi argumenti, id eſt probationis ad explicandam quæſtionem idoneæ.* Quis iſta legens non agnoſcit me ſumma fide ex tuis verbis collegiſſe totam inuentionem à te eſſe poſitam, in excogitandis ſingulis argumentis, per quæ ſingulæ quæſtiones poſſint tractari? Quid ergo in eo improbitatem vel malitiam mihi obiicis? At ex eo tempore aliæ inſtitutiones tuæ fortaſſe ſunt editæ, in quibus hoc ipſum immutaſti. Quid ſi eas (quod ſanctè iurare poſſum) non legerim? Quid ſi alias à te eſſe editas omnino neſciuerim? Tibíne o-

mnes erunt improbi, qui in comparandis tam inconſtantibus tuis ſcriptis, otio non abutentur? Quanquam hoc mihi iucundiſſimum eſſe debet, quod hac in partè noſtris animaduerſionibus admonitus, pleráque in inuẽtionis & iudicij, vel diſpoſitionis diſtinctione explicationéque, immutãda putaſti: ſed profecto moleſtum eſt, quod tam multis opinionum fluctibus ab annis viginti & plus eo, agitatus, nõdum certum portum capere potuiſti in quo quieſceres. Iam enim audiamus quid hoc loco ſcribas, non dico contra me, ſed cõtra id ipſum quod alias ratum eſſe voluiſti, Dialecticam ſcilicet inuentionem ſitã eſſe in excogitandis ſingulis argumẽtis, per quæ ſingulæ quæſtiones poſſint tractãri. *P. Ramus*, ais, *in Logicis præceptis in quinquennio tuæ iſtius diſputationis æditis, quinetiam in eo libro quem tu nunc oppugnas, docet vſum Logicæ, etiam ſine vlla quæſtione, magnum eſſe in tota inuentionis & enuntiationis per ſe manifeſtæ doctrina: in tota etiam Methodo, & quæſtionis, id eſt enuntiationis dubiæ, logicam explicationem (quod ad iudicium eius pertinet) ad ſyllogiſmum referri.* In quo quod ex te & contra te de ſola inuentione ad quæſtionem accõmodata dictum eſt, tu malitioſè ad totius Dialeſticæ vſum tranſtuliſti. Deinde cum vſum Logicæ magnum eſſe ais in tota inuentionis doctrina, ſine vlla quæſtione, non cogitas Dialecticam inuentionem à te ſolummodo de argumẽtis eſſe inſtitutam, & argumentum ad ipſam quæſtionem eſſe relatum. Quod vt ex tua doctrina efficiam, non commemorabo alias inſtitutionum tuarum editiones, ſed ſuperiore loco te vrgebo ex poſtrema artis diſſerendi idea, quam ſuperiore menſe edidiſti. In cuius pagina prima ita ſcribis. *Inuentio prima pars dialecticæ, de argumentis. Argumentum eſt quod ad aliquid arguendum affectum eſt. quales ſunt rationes ſingulæ, quibus verum aut falſum eſſe aut non eſſe, nihil omnino conſtituitur.* Quid eſt illud, aliquid, ad quod argumentum affectum eſt? Non es auſus, credo, quæſtionem nominare: ne quis (ſicut de nobis audire potuiſti) hoc loco eius definitionem à te exigeret, eo iure quo ipſe in alios vti ſoles. Ergo vides Theſſale, nihil in eo eſſe malitiæ quod dixi, totam inuentionem tuam eſſe ſitam in excogitandis ſingulis argumentis ad quæſtionem, vel vt iam loqueris, ad aliquid efficiendum accommodatis: ſed in hoc ipſo maximam eſſe ſomniorum tuorum perturbationem. De qua poſtea in conſideranda tuorum ſcriptorum inconſtantia diſſeretur. Nunc ad ea veniamus quę Analyſeos nomine es complexus: vt etiam ſi fictum pro arbitrio huius nominis vſum tibi concedamus, exquiramus tamen, An Analytica Methodus, quæ tam multa continet, omnino vnica dici poſſit?

DE IIS QVÆ ANALYSIS IN THESsali doctrina cōtinet, vtrum vnica specie includi possint, eáque indiuidua. CAP. III.

COntendebam superiore disputatione, Analyticam Methodum in tua doctrina complecti, progrediēdi modum à genere ad species, à causis ad res effectas, à fine ad media, à partibus ad totum: nunc etiã, sicut dixi, addam si voles, à toto ad partes. Atque conabar efficere in illis methodum omnino vnicam dici non posse: etiam si in eis nomē vnum Analyseos concedamus: quod tamen sine vllius philosophi authoritate, rebus tam differentibus accommodasti. In illis verò quorum valdè diuersa habitudo, non posse dici rationem ordinis vel Methodi omnino vnicam, videbar probare partim Aristot. authoritate, partim etiam tua. Qui locus à me tractatus est à fol. 8. ad 11. Nunc quid cōtra afferas audiamus. *Vbinam*, ais, *ista Methodi distributio est, Carpentari? Soles tu vel minima de causa, etiam contra te ipsum, locos ex libris P. Rami ad verbum citare: in hoc verò quod caput est, quod quæstionis summam vel potius rem omnem cōtinet, tu pro te ad istius diuisionis probationem ne verbum quidem citas.* Iucundissimum est profecto, quod eo rem omnem rediisse fateris. Quoniam hoc posito, iam facilè intelligitur, si istud probauero, rem esse confectam. Atqui ego constanter adhuc contendo te omnes hos progrediendi modos, Analysi nominatim esse complexum, eósque exemplis illustrasse: atque id adiicio, etiam si hoc à te nusquam expressum esset, tamen quia vnicam doctrinæ methodum esse vis analyticam, illa omnia analysi tibi esse comprehendenda, si consentanea dicere velis. Vnde verò vis exordiar? Credo ab eo quod de progressione à partibus ad totum, maiore animi securitate negasti. *Primum de methodo*, ais, *totius artis à partibus ad totum, nulla vsquam à P. Ramo facta mentio est.* Valde doctrinæ tuæ es immemor, Thessale, vel arbitraris fortasse, quo furore omnia scribis, eodem nos ad illa legenda accedere: ideóque vt non attendis quæ scriptorum tuorũ consensio sit, sic minimè sperasti nos in istis nugis inter se cōparãdis tam accuratos fore. Quid enim? Non mihi concedes in hac ipsa disputatione de methodo, tibi passim, sed potissimum lib. 9. Animaduersionum pag. 69. in Geometria lineam ex puncto, superficiem ex linea, corpus ex superficie tanquam ex elementis & partibus oriri? Quanquam non est necesse ad id extorquendum nos ad tuas Animaduersiones confugere. Siquidem in hac ipsa expositione fol. 9. pag. 2. hoc idem scribis, méque reprehēdis (quo verò iure id facias, viderint omnes Peripatetici) quod Arist. sequutus, non essem ausus ex puncto li-

neam, ex linea ſuperficiem componere. In quo profectò maximam prodis ignorationem tuam, rerum nõ modo phyſicarum, ſed & Geometricarum. Addo etiam illud ex eadem animaduerſionum tuarum pagina, literam dictionis eſſe partem, dictionem orationis. Quibus ex te poſitis, cedo in Geometricis & Grammaticis explicandis, quæ erit in iis gradibus ordinis ratio tenenda? Si negas ad totum integrum eſſe progrediendum ex iis quæ partium rationem habere vis, deſcribam locum ex pag. 71. lib. 9. Animaduerſionum, in quo rides eos qui aliter faciendum arbitrantur. *Si tres annos in grammaticis puer inſtituatur, ais, ad tuam iſtam Galenicam methodum, primum annum conſumes in regulis ſyntaxeos, vltimis primũ, deinde mediis, tum primis: partiúmque orationis nondum cognitarum, mirificam ſtructuram inſtitues. Anno ſecundo cum docueris ſyntaxim, ad Etymologiam venies & partes orationis explicabis interiectiones, præpoſitiones, cõiunctiones, aduerbia, participia, verba, pronomina. Item ſyllabas & literas declarabis. Sic enim retrogradus, à natura poſterioribus ad natura priora conſcendes: atque in tenebris viatori lumen tutioris viæ gratia præferes, ſed pone vagantem & errantem, in vmbra corporis videlicet occultabis & quod omnino fieri non poteſt, vt ante partium (quas partes eſſe neſciat) puer ſytaxim condiſcat, hoc iſta caligine nempe conficies. Qua ſtultitia quæſo te, quænam maior in artibus inſtituendis fingi cogitaríue poteſt?* Ex quibus quis mecum non colliget, in perpetua methodo Grammaticę tradendæ, tibi placere à partibus ad totum Analyticam progreſſionem, quam hoc loco vſquam à te probatam negas? Pergamus & ad Geometriam veniamus. *Quid? in hac quid facies inquis? quomodo, γραμμικαὶ ἀποδείξεις illæ tantam doctrinæ perturbationem ferent? Euclidis libri ſunt quindecim: decimuſquintus tibi primus erit, decimuſquartus erit ſecundus, & deinceps ſic inuertentur reliqui: ſolida primum, tum ſuperficies, tertio loco linea fuerit. At quas demonſtrationes hic ordo συνθετικῶς habebit? Ex antecedentibus theorematis & problematis conſequentia, analytica via demonſtrantur: An etiam contra, per hanc viam poterunt Euclidis priores propoſitiones, poſterioribus demonſtrari? An Geometras putamus iſtam methodum ſine riſu audituros? Non potius omnis ordinis ineptiſſimam & inſulſiſſimam peruerſionem iudicaturos? Quare ſecunda methodus Galeni, ſecũda τάξεως διδασκαλία nulla eſt.* Hic non dicam quam ignoranter, vel certe malitioſè, Galeni ſintheſin interpreteris, quamq; ſophiſtice in tua Analyſi hoc loco retineas, & laudes quod ille omnium doctorum iudicio, per ſintheſin ſignificauit: ſed hoc ſolum concludam, quod quantumnis impudens negare nullo modo potes, placere tibi in Grammatica & Geometria progreſſionem à partibus ad totũ, eámque Analyſeos nomine comprehendi. An non igitur iam confecta res eſt? Quod ſi tibi non eſt ſatis, en profero locum alterum. Ariſtoteles ſicut dictũ eſt cap. ſuperiore, in prio-

in prioribus Analyticis fieri vult ratiocinationis Analysin in pronuntiata, & horum in terminos siue tria extrema. Tu verò contra.li.7. Animaduersionum fol. 273. contendis faciendam esse primum Analysin terminorum in pronuntiata, deinde horum in ratiocinationē: atque hoc Analytico ordine in docendo progrediendum à terminis ad pronuntiata, ab iis ad Ratiocinationem. Eóne efferetur tua impudentia, vt negare audeas, terminos pronuntiatorum, hæc ratiocinationum partes esse? Atque vt intelligas me hoc loco rationibus abundare, illud etiam adiiciam: tibi cum aliis locis multis, tum expositionis huius. fol.14.pag.2. materiam & formam corporis naturalis, quod constituunt, partes esse: minimè repugnante me, quanquam intelligam quantum inter partes quæ propriè totum integrum componunt (de quibus hic loqueris) & istiusmodi principia intersit, sed tamen materia & forma (tibi inquam) corporis naturalis partes sunt. Ergo si ex tua doctrina constiterit in Physiologia à materia & forma ad corpus naturale Analyticam esse progressionem: nónne eadem opera efficietur, analysi à te cōprehēdi ordinem meum qui à partibus ad totū deducit? Atqui hac ipsa disputatione de methodo, lib. scilicet 9. tuarū Animaduersionū, Analysin tuā in Arist. laudas atque mirificè amplecteris, quòd in Physiologia hūc ordinem tenuerit & ex antecedēte principiorum eiusmodi cognitione, nos ad corpora eorúmque affectiones deduxerit. In quo attendite obsecro, vos omnes qui hæc legitis, atque cōsiderate incredibilē hominis inconstantiam. Antea voluit Aristotelē in Physicis, analyticè esse progressum à materia & forma, ad corpus naturale, vt à natura prioribus ad ea quæ sunt posteriora, eiusque methodū hac in parte laudauit: At idē in hac expositione, ea ipsa pagina quam modo citauimus, scribit quādo ad Physica tractāda accesserit, se corpus naturale initio definiturum: Deinde distributurum, primum quidem in materiam & formā: quales, inquit, in omnibus artibus innumerabiles partitiones sunt integrorum in partes, postea in species: & tamē istā progressionē analyticam semper futurā, à generalibus ad specialia. Quid nō apud hunc analysis (quā tamen numero vnicā dicere audet) effectura: cum in ea licere velit progredi à causis ad corpus naturale, & à corpore ad eiusdē causas, itémque à partibus ad totū & à toto ad partes? Sed dic nobis tandē aliquando Thessale, quo auctore tam variis ordinibus, analyseos nomē accōmodes? Nec enim aliorū philosophorū loquendi consuetudo, præsertim cum de nomine quæritur, negligēda: aut si tibi hoc sine alterius exemplo licere arbitraris, cur saltem quando intelligere videmur quā sit multiplex apud te huius ratio, nobis non concedis vt distinctè loquamur? Sentis iam opinor, si modo sensus aliquid tibi relictū est, quàm verè à me

esset propositum, Analysi tua includi eum ordinem qui à partibus primis progressionem habet ad totum, quod integrum nominas, per ea quæ sunt intermedia. Nec verò id à te factum est sine iusta ratione. Quoniam analysis tua, sicut dicere soles, deducit à natura prioribus ad posteriora: tibi vero indubitatum est, partes toto integro natura esse priores. Vis hoc idem in reliquis tribus efficiam, atque etiam doceam huic tuæ reginæ Analysi, à te ipso subiici descensum à genere ad species, à causa ad res effectas, à fine ad media? Est quidem certè in hac tota disputatione istud tibi vsque adeo familiare, vt ridiculus labor meus in eo confirmãdo sit futurus. Atq; profecto prima fronte valde miratus sum hoc à te negari: deinde verò agnoui religionẽ tuã, & in animo proiecto in omnem impudentiam, magnam vim veritatis: cum paucis verbis interiectis ea recipis & ingeniosa sane excusatione lenire conaris, quæ paulo reiecisti. *Ergo, inquis, de quatuor illis generibus quartum istud, nempe à partibus ad totum quia tuum commentum est, tibi habeto.* Verum, si hunc ordinem mihi dederis & à te abdicaueris, quid sequeris in Geometricis & Grammaticis? aut quid erit faciendũ quando id quod doctrinæ alicui subiectum, totum quiddam erit integrum, partibúsque constabit, aliquot gradibus inter se distinctis? Nihil ne hic tua Analysis nobis suppeditabit quod sequamur? Vide quid agas & quomodo hoc meum commentum nomines, mihíque omnino relinquendum arbitreris. *Reliquis autem vocabulis, ait Offatus de Thessalo, id est personatus* Thessalus *de seipso, vsus est ille quidem interdum, sed diuersis in locis, nec tam sponte sua quam necessario: quia primum ab iis vsurpata erant, pro quibus aut contra quos scribebat.* Callida profecto excusatio. Sed tamen cum illa omnia, siue tua sponte, siue ab ipsa veritate coactus, Analytico ordine complectaris, quomodo in iis habitudine vsque adeo inter se differẽtibus, methodum omnino vnicam & prorsus indistinctam dicere potes? Talem verò dicas necesse est, si numero, sicut vis, vna est, nec in varias species diuidua. *Si quando P. Ramus, ait Thessalus Offatus, pro methodo ab vniuersalibus ad singularia, dixit à fine ad media, aut à causis ad effecta, tria propterea methodorum genera non fecit, aut intellexit: sed his verbis vnam semper & eandem methodum à generalibus ad specialia significauit: quia generalia sunt causæ specialiũ, vt dictũ est ex Arist.* Ergo methodum tuam omnino vnicam esse vis, quæ à genere ad species gradatim descendat: sub ea tamẽ contineri progressionem à causis ad res effectas: quoniam causa cum rebus effectis comparata, ad has videtur eo modo se habere, quo genus ad suam speciem. Hoc vero cõfirmas ex eo, quod Aristo. dicit, generalia specialium esse causas. In quo quid agis Thessale? aut quam in concludendo formam sequeris. Non enim, quia generalia specialium causæ sunt, efficitur in

docendi methodo descensum à causa, debere ad eum reuocari qui est à genere ad speciem:sed contra potius tibi dicendum videbatur, vnicam esse methodum doctrinæ instituendæ,eámque Analyticam à natura prioribus,vt à causis ad res effectas:hanc verò in se cōplecti progressionem à partibus ad totum (quoniam partes totius causæ sunt) à fine ad media (siquidem certum est finē cum mediis comparatum, vnius causæ eiusdémque nobilissimæ rationem obtinere) & à genere ad species,quia ex Arist.generalia specialium sunt causæ. Quod si diceres,tollerabile quidem esset, & si non omnino verum. Hoc tamen tibi adhuc esset explicandum, cur in hac posteriore Dialecticæ parte progressionem à genere,nō distinguas ab ea quæ fit à causa ad res effectas:cum in priore,quæ est de inueniendo,locum à genere omnino diuersum esse velis ab eo qui causam continet. Quid enim? An in inueniendo minus quam in iudicando, verum esse putasti illud Aristotelis,generalia specialium esse causas? aut ipsa methodi præcepta minus quam inueniendi, exactam partium distinctionem postulare videbantur? At hoc profectò intolerabile est quod in tua expositione dicere ausus es, omnes particulas progressionis à natura prioribus (quæ sanè variæ sunt & multiplices) vnicum quid facere, non modo specie, sed etiam numero. De quo pluribus hoc loco disputarem & facile meo quidē iudicio, errorem tuum omnibus Peripateticis probarem: nisi vererer ne ad illud quod scribis pag.1.fol.8.resilires,quisquilias esse has Aristotelis, à te iampridem refutatas, id est vt interpretor,contaminatas potius quam intellectas. Quanquam neque hac in parte id preterire vllo modo possum,quod tu, qui in Arist. contaminando magis quam intelligendo elaborasti, ineptè admodum docere voluisti quomodo mihi in illius schola esset loquendum. *Argumentum hoc tuum,inquis eodem loco,de vnitate numeri,speciei,generis valde ac vehementer tuam imperitiam vel in scholasticis ineptiis, quas solas didicisti,coarguit. Longè enim aliter apud Arist.Top.1.ταυτὸν τριχῆ διαιρεῖται,vbi res diuersas comparatas inter se,facit easdem numero,specie,genere. At tu sophisticæ huius etiā ignarus,miserè traducis Arist. Dum eius de comparatione doctrinam,transfers ad simplicem considerationem,& iratus quæris vtrum methodus artis sit vna numero,genere,specie?* In quo & ex Arist.falsum sumis & tuo more imponis. Nam quod ais tres illos modos quibus aliquid idem esse dicitur,apud illum pertinere tantum ad res diuersas inter se comparatas:in eius doctrina (quam impudentissimè sophisticam vocas)mendacium est. Quandoquidem ille eodem ca.lib.1. Top.nominatim scribit,numero eadem esse quorum nomina plura & res omnino vna est. Deinde in hac disputatione, eo loco quem tu exagitas, ex te ipso sumpsi id de quo paulo ante agebā, Analytica scilicet metho-

do contineri rationem progrediendi à genere ad ſpeciem, à cauſa ad effectum, à fine ad media, à partibus ad totum: de iiſque inter ſe comparatis, quæſiui, pertineréntne ad methodum vnam genere tantum, an etiam ſpecie, atque adeo numero? Quis non videt iſtud in comparatione, non in rei ſimplicis cõſideratione verſari? At, inquies, loqueris tantum de methodo artis inſtituendæ, Fateor. Sed cum illa, omnia ea quæ modo enumerata ſunt, ex tua opinione contineri videantur, quero quomodo vniantur. Quid ſi de animali tantũ agerem, in eiuſque diuiſione ſumerem hominem & belluam: Deinde quærerẽ quomodo hæc in illo vnum faciant: nónne in rerum comparatione verſarer? Sed hæc obiter tantum, quoniam ad hanc rem fuſius explicãdam, locus alius mihi eſt inſtitutus, in Commentariis deſcriptionis logicæ. Quæ tum haud dubiè emittam, & in eo tibi roganti lubens parebo, cum intellexero Animaduerſionibus tuis & Dialecticis Inſtitutionibus extremam manum additam. Vt in hac, fluctuantis adhuc opinionis tuæ certa quædam definitáque capita habeamus: in quibus poſteritati indicare poſſimus, fœdata Ariſtot. doctrina, quid Academiæ noſtræ præſtiteris, & quantum adiumenti ad philoſophandum attuleris. Prius verò quàm iſtud ex te ſit cognitum, oleum profecto & operam perdet, quicunque laborare volet in tuis reprehendendis. Quoniam nihil eſt omnino quod erubeſcas: nihil quod licere non arbitreris, pro ea libertate, vel potius impudente licentia, quam, tibi ab Academia tua noua, datam fingis. Sicut ex hac diſputatione facile intelligent quibus placebit in noſtris ſcriptis paulo attentius ea inter ſe comparare, quæ dum ad alia propero, leuiter tantum nunc indicabo. Dixeram fol. 4. pag. 1. Eum locum quem ex Platone commemorat Ariſt. cap. 4. lib. 1. Ethic. de duplici via, quarum vna ducit à principiis, altera ad principia, à Theſſalo appellari veræ methodi turbatorem alterum. Hic expoſitionis ſuæ fol. 9. pag. 1. negat ſe de Platone eſſe loquutũ: ſed voluiſſe locũ Ariſt. qui tamẽ ex Platone citatus eſt, peruerſe intellectũ, videri poſſe turbatorẽ. In quo vt de vtriuſq; noſtrum fide ſine errore iudicetur, atque intelligatur dum hic in Platonem & Ariſtotelem, modeſtior quam antea videri vult, qua religione addiderit (peruerſe intellectũ) nec nũc abſolutè dixerit, videri turbatorẽ, ſed tantum videri poſſe: oro atque obſecro, vt æquus lector conſideret quæ ab illo ſcripta ſunt in Animaduerſionibus lib. 9. pag. 46. Diſputationis etiã noſtræ Fol. 5. pa. 2. notaueram hunc Dialecticarũ Inſtitutionũ lib. 3. exercitationis Dialecticæ duas partes feciſſe, eáſque inter ſe cõtrarias: vnã in geneſi, alteram in analyſi. Quem locum ſcio extare editionis ſeptimæ pa. 280. quæ fraterculi commentariis illuſtrata: atque exiſtimabã poſt tam multos annos, quibus diutius à ve-

ritate, quam Vlysses à patria aberrauit, hominis furorem efferbuisse, & pro rato in eius doctrina haberi posse, quod in ea editione placuisset. Hic fo.9.pa.2. negat iam vllum esse librum tertium Institutionum earum quæ ab annis quinque sunt editæ. In quo profectò, Thessale, si quid pudoris adhuc habuisses, errorem meum, si modo error est, dissimulasses: præsertim cum de exercitationis distinctione, in cuius confirmationē locum eum citauerā, mihi tecum conueniret: Et eandē opinionē à te expressam meminisses lib.20. Animaduersionum postremarū. Quid enim? An à nobis postulas vt per dispositos homines, singulis mensibus inquiramus, quæ librorū tuorum editiones nouæ sint? Non est tantum à rebus nostris, quantumuis leuibus, otij, vt ista lōge leuiora tā cupide sectemur. Obseruauerā fo.9.pa.1. à Thessalo ineptè ex eo probari finem mediis natura priorē, quòd si finis sit, sint etiā ea quæ ad finē referuntur, non contra. Iā hic fatetur fo.9.pa.1. rationem hāc de finis antecessione, non satis esse idoneā. Sed hac in parte ne aliquid à nobis accepisse videatur: ait se de ea iāpridem in Logica quod verius esset, admonuisse. Sed cedo Thessale, in qua Logicæ parte? Non cogitas cum tuam Logicā dicis, in quā immensum mare nos reuoces? De ea Elencticæ sunt Animaduersiones tuæ, harūque editiones tres omnino differētes: primæ liber vnicus, secūdæ libri viginti, tertiæ totidē, sed illis omni genere vanitatis lōge locupletiores. Sunt etiā Logicę institutiones, atq; in iis modo liber vnicus, modo tres, modo duo, rursūmque nouissimè vnicus. In hac tanta varietate logicorū scriptorū, vbi vis quæramus locū eum in quo hunc errorē agnouisti? Quanquam nullū prorsus esse existimo, nec dubito quin si aliquis extitisset, eum nominatim fueris expressurus: ne hac in parte vllū vulnus à nobis accepisse videreris. Vtq; id certò credā, facit quod video in postrema tuarū Animaduersionū editione lib.9.fo.49. eundem errorē tibi adhuc placuisse. Tu cū voles, facies vt huius nostræ admonitionis fructum hi sentiāt, qui fortasse in illa consecutione, tua auctoritate sunt decepti. Fol. 10.pa.2. locū alium fideliter citaueram ex lib.2. Institutionum Dialecticarum, in quo huic placet vt in Grammatica explicāda, à totius artis natura ad quatuor huius proximas partes, Orthographiam, Etimologiam, Syntaxim, Prosodiam, inde ad extremas particulas ab integris rebus progrediamur. Ex eoque concludebam in Analysi etiam huic placere descēsum à toto integro ad partes vltimas. Ille fol. eodem, de eiusmodi descensu, in quo maximè premebatur, nihil omnino respondet: negat tamen se in editionibus quæ sunt secutæ, has omnes Grāmaticæ partes retinuisse. Mos iste profectò sophistarum est, ita in omni disputatione momenta rationum eludere, vt cum victi sint, tamen vicisse velint videri. Cū verò eam Analysin qua

artes inuentas Galenus prædicat hic ſophiſticè exagitaſſet, tota pag. 7. lib. 9. Animaduerſionum, quaſi ille loquutus eſſet de deſcenſu à generalibus ad ſpecialia: atque illius ſintheſim eodem artificio eſſet interpretatus, collectionem ſingulorum in ſpecialem notionem, ſpecialium in generalem, ex iiſque, contra eiuſdem Galeni doctrinam collegiſſet, artes non eſſe inuentas per Analyſim: ſed per hanc potius explicandas, nec eſſe docendas per ſintheſim, ſed potius per hanc obſeruãdas & notandas: Ego contra, iis nominibus diſtinctis docueram. fol. 13. diſputationis meæ, Analyſim (quod nemo doctus vnquam negauit) eo loco apud Galenum ſignificare deſcenſum à fine, quo ad artiũ inueſtigationem primi earum auctores ſunt excitati, & ſintheſim aſcenſum à primis medicinæ elementis ad id quod in eadem eſt ſummum. Hic quid reſpondet? De re omnino nihil. fol. 12. pag. 2. ſignificat ſe omnem diſtinctionem odiſſe. Vocat cornutum elenchum, ſicut antea cornutum ſophiſma, atque prędicat ſe Galeno tantas laudes attribuiſſe, quantę ſummo alioqui philoſopho doctiſſimo & eloquentiſſimo attribui poſſe videbãtur. Sic olim Gracchus verbis ærarium defendebat, facto publicam dilapidabat pecuniam. Alio loco cum idem eſſet mentitus, Galenum initio artis paruæ, arroganter prædicare ſe analyticæ methodi inuentorem & auctorem. Fol. 18. pag. 1. Hunc, ni fallor, iſta calumnia omnino liberaui: perfecíque vt re vera hac in parte Theſſalus nihil omnino habeat in quo poſſit reſiſtere. Quid igitur? victum ne ſe fatebitur? Imo verò vicit, os impudens: etiam ſi de re nihil omnino reſpondeat. Sic enim ſcribit Fol. 17. pag. 2. *Ad extremũ excuſare iterum vis Galenum vel potius in mentienda Galeni excuſatione, P. Ramum accuſare. Sed iam antea lectores admonui vt locos conferant, núncque iterum moneo, vt hoc tuum mendacium ex re ipſa deprehendant.* Quid? non verum eſt hoc à te ad verbum ſcriptum eſſe Fol. 67. lib. 7. poſtremarum Animaduerſionum? *Galenus gloriatur illius analyticæ methodi ſe primum inuentorem atque auctorem eſſe. In quo Galeni non ſolum modeſtiã, ſed memoriam, valde requiro. Qui antea* Platonem *totius* ὁδοιπορίας ὁδοῦ καὶ ἀνόδου *ſcriptorẽ & auctorem è* Phædro *&* Philebo *produxerit & appellarit, & in medicæ artis conſtitutione, veterum philoſophorum documentum eſſe dixerit.* Non ſentis verum eſſe quod tibi reſpondi, Galenum non prædicare ſe inuentorẽ methodi analyticæ, ſed hoc tantum dicere, ſe eam quam à veteribus acceperat, primum ad artis medicæ conſtitutionem accommodaſſe, & in huius origine explicanda vſurpaſſe? Atqui tu huius diſputationis iudices medicos expetis! Quos verò de illis fore arbitraris qui non intelligant quàm inſignis ſit prior tua impoſtura? quàm frigida poſterior reſponſio? Tantùm ne virium habere credis tuam ſuadæ medulam, vt ea ſperes poſſe te non modo apud imperitam multitudinem,

ſed apud eruditos, in quæſtione præſertim philoſophica, nigra dealbare & alba denigrare? Nec verò minus ridiculum eſt quod de hac editionum tuarum varietate cauſari ſoles: quódque præter priuilegium ab academia noua in rem tuam, ſicut fingis, irrogatum, in hac ipſa diſputatione, ſingulari vel potius incredibili ſophiſtarum fuco, magnã gloriam ex eo captas quod de annuis ingenij tui fœtibus, iíſque admodum inter ſe diſſimilibus, atque adeo contrariis, ſepe obiecimus. In quo tã frigida eſt, mihi crede Theſſale, apud doctos nugarum tuarum defenſio: vt dubitare non debeas quin omnibus, qui iſta legent, futurus ſis omnino ridiculus. Nos quidem antea ſępe in Animaduerſionibus dialecticis, atque in hac diſputatione nonnunquam, in ſcriptorum tuorum comparatione, dedimus operam vt omnes intelligerent, Theſſalum in antiquitatem omnium eſſe arrogantiſſimum, eundémque in doctrina ſua omnium qui vnquam ſcripſerunt, inconſtantiſſimum: vt pote qui ſingulis annis mutat quadrata rotundis. De eo vero quid hoc loco reſpondes? Audite obſecro vos, viri boni, Archiſophiſtæ triumphum verè ſophiſticum. *Tu iampridem calumnia neſcio qua (ais fol. 9. pag. 2.) propoſueras decem, aut neſcio quot editiones logicorum P. Rami librorum. Poſtea animaduertiſti eum abs te laudatum eſſe, eodem argumento, quo vituperare cogitabas.* Quid ita? An ſeueriſſimum cẽſorem antiquitatis, in ſuis ſcriptis omnium inconſtantiſſimum docere, hominem laudare eſt? Ego profecto genus hoc laudis tibi tuíſque non inuideo. Laudis verò rationem ex eodem audiamus. *Nam ſi tot annos, ais, tam ſepe logica illa in hac vna vrbe edita eſt: tot millia ſunt diſcipulorũ P. Rami, quot librorum millia iam inde empta fuerunt.* Pape! Quid hoc eſt, ſi non eſt, de libris tuis tam inconſtanter editis, ſophiſticè reſpondere? Quaſi id ego tibi vitio verterim quod ſepe logica tua in hac vrbe ſint edita: non quod in nouis illorum editionibus, ſępius noua feceris omnia, repudiata repetiueris, repetitáque rurſum repudiaueris. Deinde cuius artificij argumẽtum hoc eſt, Theſſale, colligere te habere diſcipulorum decem millia: quia librorum tuorum totidem exemplaria fortaſſe in hac vrbe ſunt edita? De hac ſumma, ſi placet, detrahe primum eos quibus tu illos hoſtiatim obtruſiſti: Deinde doctrinæ Peripateticæ ſtudioſos, qui non ex illis aliquid diſcere, ſed furorem tuum in Ariſtot. cognoſcere voluerunt: Poſtremo omnes qui eoſdem, vt ait P. Gallandius, non ad fructum aliquem capiendum, ſed veluti vernaculos Pantagruelis libros ad luſum & animi oblectationem lectitãt. Tum quicunque erunt reliqui (qui ſanè erunt perpauci) eos fortaſſe merito nugarum tuarum diſcipulos, vel potius nugiuendulos tuos appellabis. Recriminaris quoque fortiter, atque eandem inconſtantiam mihi obiicis. *Tu ais, cum interrogareris de neſcio quibus ineptiis abs te recoctis, cur*

primas tuas cogitationes retexeres, qui id in P. *Ramo tam contumeliosè reprehẽderas, quid academice nouitiole, quid tum respondisti?* Potuissem Thessale, si mihi notum fuisset tuum artificium, tecum respondere, me ad id coactum discipulorum meorum frequẽtia. Sed hoc per me tibi erit proprium: nec enim vnquam inuidebo. Verum scire vis quid respondere, si tu fortasse ita mecum ageres? Dicerem me nihil meorum vnquam magnopere admiratum, ideóque minime eo commoueri quod meas vigilias, ineptias appellas: cum ipse Arist. ex cuius fontibus nostros riuulos deriuare conamur, tibi in omnibus philosophiæ partibus perpetuo ineptire videatur. Adderem etiam, tuorum scriptorum & nostrorum, in eo de quo nunc agitur, conditionem esse valde dissimilem. Horum enim ea est in antiquitatem modestia, quæ veniam fortasse mereri possit, si quid dictum sit oscitanter, in quo immutando postea laborandum. Tua, tantam præ se ferunt arrogantiam, tantam in audendo contra omnem antiquitatem, animi tui securitatem, vt in hac nulli delicto venia dari possit: & quæ in aliis essent leuissima, ea in tanta procacitate & intemperantia merito iudicentur grauissima. Quanquam neque istud mihi ad defensionem est satis. At hoc verè videor esse dicturus, nostra scripta de arte differendi & de ipsa natura, ita esse aliquoties edita, vt in addendo detrahendóque, semper conatus sim efficere quo posteriores cogitationes prioribus essent meliores: interea tamen cauerem ne vlla sententiarum contrarietas appareret. In tuis verò plerumque posteriora prioribus sunt deteriora: & in sententiis tanta repugnantia, quantam vix vnquam quisquam, in vllo scriptore notauit. Adeo vt ad euertendam Thessali doctrinam, non alio auctore quam Thessalo opus esse videatur. Sed de iis satis, nunc ad ea pergamus quæ in tua expositione sequuntur.

METHODVS QVO MODO AD iudicium se habeat, qualis sit in Poëtis & Oratoribus, quoque modo facilis & difficilis. *CAP. IIII.*

Locus est alter expositionis tuæ fol. 11. pag. 1. de methodo quomodo se habeat ad iudicium, & qualis sit in Poëtis & Oratoribus. In quo tuo more, victus triumphum canis: & cum hac etiam in parte à nobis notatam sentias tuam inconstantiam, de hac nihil dicis: quoniã nihil omnino habes quo illam possis excusare. Nec dubito quin iam cogites

cogites quam frigidum fuerit quod antea respondisti, discipulorum tuorum frequentiam te ad illam adegisse. Quæ duo consideremus paulò attentius. Obseruaueram disputationis meæ fol.12. te in comparatione methodi cum iudicio, fluctuantem, olim in prima Dialecticarum Institutionum editione, methodum iudicio subiecisse, vt speciem suo generi: Deinde in altera editione, quam sæpe dixi fraterculi commentariis fuisse exornatam, eandem à iudicio separauisse, atque huic in diuisione dispositionis tanquam generis vnius, ex altera parte opposuisse: idque mirari me dixeram, quod primæ tuæ cogitationes postremis longè meliores esse viderentur. Tu quid respondes? De incõstantia, vt dixi, omnino nihil. Quod verò mirari me scripserã, id rides, nec sentis in quem ista cudatur faba. *Ecquid non miraris etiam, inquis, quod natura cerebrum à capite separauerit. Par enim admiratio fuerit: cum P. Ramus methodum non modo iudicij logici partem, sed præstantißimam diuinißimámque, partem fecerit.* Ergo Thessale, methodum iudicij partem esse vis, in eóque repudiata repetis? Quoniam in prima Dialecticarum Institutionum editione, hæc tua fuit sententia. Verum quomodo hoc consentit cum libro secundo editionis alterius, quæ hanc multis annis est secuta, & vt dixi, fraterculi tui commentariis illustrata? In quo Dialecticæ dispositioni, cui antea inuentionem opposueras, syllogismum & methodum subiicis: Deinde scribis partem eam quæ est de syllogismo, id continere quod propriè iudiciu mnominatur. Aut qua tandem ratione saluum hoc retinere poteris, quod scribis lib.1. Animaduersionum editionis secundæ. *Dispositio, ais, plenioris significationis est. Non enim tantum iudicium (quod syllogismo fit) sed etiam methodum complectitur. Iudicium autem & methodus, res variæ sunt ac diuersæ, vt Institutiones nostræ declarant.* Non licebit per impudentiam tuam, istam inconstantiam admirari, in ea re præsertim quam habes omniũ maximam maximéque meditatam? In loco altero de methodo poëtarum, tragicæ exclamans, impudentissimè tuam impudentiam mihi adscribis. Quod vt omnes intelligant, nihil amplius postulo quàm vt tua cum nostris sedulo conferantur. Scripseram fol. 12. pag.1. hoc in scriptis tuis me valdè laudare & cupidissime amplecti, quod methopum duplicem esse velles, vnam doctrinæ exactioris, alteram communis prudentiæ per omnia fusæ, & in diligenti circunstantiarum omnium obseruatione sitæ. Quam tamen fateris artis nonnihil habere, in qua à priore longo interuallo superetur. Hæc mihi videbar fidelissimè descripsisse ex lib.2. tuarum Institutionum. Nec dubito quin ita sint iudicaturi, qui volent hæç inter se comparare. Tu verò quid contra afferas, eadem pag. audiamus. *Quale, ais, tuum commentũ est, quod P. Ramus in oratoribus & poetis methodum artificiosam deesse fatetur?*

Etenim exempla artificiosæ methodi de Poetis & oratoribus deprompta, & ad eius illustrationem in logicis à P. Ramo adhibita, facilè hanc insignem impudentiam produnt & refellunt. Dij te eradicent, impostor. Dixi artis nō-nihil habere, sed in qua à priore, quæ propria philosophorum, longo interuallo superetur. Quæ ipsissima tua verba sunt lib. 2. tuarum Institutionum. *Methodus, ais, est multorum & variorum argumentorum dispositio. Ea duplex est, altera doctrinæ, altera prudentiæ: non quod vtraque prudentiæ nō sit: sed quod altera doctrinæ & artis nihil fere habeat, sed ex hominibus naturali iudicio prudentiáque pendeat.* Vtinam verò hoc loco non calumniari, sed docere voluisses, quod nostra disputatio postulabat, cur cum exactissimam methodi partem in Poëtis & Oratoribus deesse fatearis, sicut certè deest, tamen vsum artis disserendi omnino ad illos reuocare soleas, non in grauioribus philosophis quærere. Quod autem eadem pag. ex Platone & Arist. contendis, repugnante me, artem methodi non esse difficilē: de illa vere videor esse dicturus quod Aristot. de veritate lib. 1. minore Metaph. cognitionem eius partim esse difficilē, partim facilem: ídque hinc intelligi posse, quòd nec pro dignitate quisquam eam adipisci potest. Nec omnes ab eadem aberrant, sed vnusquisque, aliquid de methodo dicit, singuli autem nihil aut parum in ea consequuntur. Verum ex omnibus in vnum collectis magnum quiddam fortasse existit. Itaque vt eo ipso vtar, quod ille eodem loco scribit, in hac quæstione facilè est quasi portam tangere. Quod autem de singulis ad hoc pertinentibus perfecta cognitio haberi non potest, id eius difficultatem arguit. Et certè cum Aristo. tibi rem totam vno verbo cōplexus videtur, quo vt ais, dixit natura prius debere pręcedere, quanquam id ad confirmādam vnicam methodum Analyticam à te confictum sit: quid tamen est aliud quàm portam tāgere? An eo ipso arbitraris definita omnia quæ de hac veterib⁹ quæsita sunt, & à nobis hoc tempore disputata? Nec verò ad istam difficultatem confirmandam, quam speciales de methodo quæstiones continent, aliis vtar iudicibus quam iis ipsis qui hæc nostra legentes fatebuntur, opinor, se nonnihil difficultatis in eorum explicatione sentire: nec alio teste quam Thessalo, qui ab annis viginti, & plus eo, in ista disputatione exercitatus, adhuc in porta hæret. Ideoque cum ante mēses duos superba inscriptione, DIALECTICÆ, Idæam tandem aliquando daturum se esset professus, interea nostra disputatione cōmotus, quia in methodo, nobilissima iudicij parte, non satis sibi constat: ipse iam quasi suo iudicio orbatus, solam inuentionem edidit, & in hac quam esset perturbatus, eo omnibus indicauit quòd in publica & regia, si diis placet, huius explicatione, nullam paginam sine multis lituris adhuc potuit præterire. Dixeram eiusdem fol. pag. 2. Plato-

nem in Timæo primam methodi diſtributionem feciſſe in duas partes, cum rebus quæ tractantur quandam cognationem habẽtes, & Ariſt. in logico organo eandem partitionem eſſe ſecutum. Theſſalus eiuſdem quoque fol. pag. 2. negat illis locis quos indicauimus, eos de methodis quicquam cogitaſſe, ſed de ratione probabilium & neceſſariorum, déque generibus argumentorum, & diſpoſitione partium vnius ſyllogiſmi. Hæc enim eius verba ſunt. De Ariſt. primum dicam. Hunc ſemper exiſtimaui, (quod hoc loco aperte ſcripſi) Analyticis poſterioribus & libro octauo Top. non ſolum tradere voluiſſe collocationem vnius argumenti cum partibus quæſtionis vnius: ſed multorũ ad eandem rem pertinentium, in certos gradus diſtinctionem, in quibus aliquid eſſet primum, aliud vltimum, reliqua interiecta: Atque hunc ordinem in cauſis neceſſariis expoſuiſſe Poſt. Analyticis, in argumentis communibus & probabilibus tantum, libris octo Top. Vtrũque ſi mihi negas, ſicut certè negas, animaduerto te ſtudio reprehendendi omnino excæcatum. Si quidem de Analyticis id cõfirmare poſſum, non ſolum Ariſtotelis auctoritate & omnium eius interpretũ, ſed tuo teſtimonio. Quod, quia ad coercendam tuam impudentiam plus habet virium quam ſuperiora, nunc tantum perſequar. Prima pa. lib. 9. Animaduerſionum poſtremarum, ita ſcribis. *Analyticæ prima pars eſt in enunciatione, de qua in interpretatione, ſecunda in ſyllogiſmo, de qua in prioribus Analyticis, tertia eſt in methodo, de qua in his poſterioribus Analyticis.* Quod ſi tibi non eſt ſatis, audiamus ea quæ ſequuntur eadem pag. *Ad confuſionem tollendam, ais, methodus artificioſa quæritur, de qua in Porphyrio & Cathegoriis diximus quæ γενικώτατα generaliſsima primo, ὑπάλληλα ſubalterna, medio εἰδικώτατα ſpecialiſsima, poſtremo loco diſponat. Cuius ſi qua in organo logico doctrina eſt, ea certè eſt in Analyticis poſt. pag. 3. Scribis te videre poſterioris Analyſeos libris faciendarum artium leges (licet obſcuriſsimè & cõfuſiſsimè) tamen comprehenſas eſſe.* An non hoc eſt exactiſſimam methodi partem in illis agnoſcere? Ego vero eadem pagina diſputationis meæ addidi, Analyticam artem non ſolum docere quis in ſingulis artibus partium ordo ſit, ſed in ipſa artium omniũ Encyclopedia, quid debeat eſſe primum, quid poſtremum, quid interiectum: quæque de ipſis artibus aliis inferiores ſint, quæ ſuperiores. Quod adhuc fortaſſe non vidiſti: aut certè in præceptis methodi omnino negligere non debuiſti, Iam verò libro octauo top. nõ exiſtimas opinor argumẽtorum inuẽtionem tradi, ſed diſpoſitionem interrogandíque ordinem. Hoc enim ipſe Ariſtot. initio eius libri apertiſſimè profitetur. In quo ſi vnius tantum ſyllogiſſimi collocationem explicari credis, id profecto confirmas quod à nobis ſæpe dictum eſt, te in diſtinctone organi logici, nihil prorſus videre. Quid enim apertius eſt quam Ari-

ſtotelem in eo docere voluiſſe, cum in perpetuitate diſputationis, ad eandem rem vel etiam ad plures, quarum aliæ ex aliis oriantur, variç propoſitiones nobis ſuppetũt & in iis quædam neceſſariæ, aliæ (vt loquitur) præter neceſſarias, quo ordine omnes hæ interrogandæ ſint: quç primæ eſſe debeant, quæ poſtremæ? quomodo nõnullæ exemplis illuſtrandæ, aliæ potius occultandæ? Scio quidem quam oderis in logico organo diſtinctionem neceſſariorum à probabilibus: ſed de ea alio loco tecum diſſeretur. Nunc tantum concludam duas illas artes Topicam & Analyticam, apud Ariſt. habere ſuam inuentionem ſingulorum argumentorum, eorundem collocationem cum quæſtionibus ſingulis, ſuámque in perpetuitate doctrinæ vel diſputationis philoſophicæ, methodum: cuius pars vna ad ſcientiam, altera ad opinionem referatur. Plato idem quoque ſecutus eſt, ſed paulò aliter elocutus in Timęo, eo loco quem ſuperiore diſputatione indicaui.

DE DVPLICI NATVRÆ ORDINE, & de vniuerſalibus, vtrum Analyſis ad confuſa, an potius à confuſis progrediatur.

CAP. V.

EGo profectò, Theſſale, in eo vim maximam agnoſco fucatæ tuæ eloquentiæ, quod quo loco mihi videor melius in hac diſputatione contra te philoſophatus, ſiue ſummorum virorum auctoritate, ſiue hac ſublata, ſolius rationis lumine iſta quæſtio terminanda ſit: in eo ita exultas, vt ſi res redierit ad homines in philoſophia minus exercitatos, de me meáque cauſa actum ſit. Sed, vt quidam ait, ſimplex eſſe debet veritatis oratio, eáque hoc loco nuda eorum de quibus igitur comparatione ſatis ſe defendet. De inuentione artium ſic diſſerueram fol. 13. pag. 1. Duo in ea eſſe notanda, vnum quidem quomodo ad rerum inquiſitionẽ excitemur, alterum cum iam ſumus excitati, qua via debeamus inſiſtere. In priore, dixi nos fine ab initio poſito, ad laborem erigi: deinde gradatim deſcendere per media fini proxima, ad ea quæ ſunt ab illo remotiſſima: in poſteriore, cum ad laborem ferendum ſumus excitati, tum in rebus colligendis nos contrario ordine in harum obſeruationem incumbere: in illóque priore manifeſtam eſſe Analyſin, per quam artes inuentas Galenus ſcribit, in poſteriore geneſin, quam pag. 2. monui ſyntheſin quoque poſſe nominari, ex ea harum vocum diſtinctione quam initio diſputationis poſueram.

Quibus poſitis fol.14. pag.1.non ſolũ tuis calumniis videor liberaſſe Ariſt.Interpretes, qui Analyſin geneſi priorem fecerũt, ſed etiam explicaſſe aliquot tua ſophiſmata, ex eo profecta quod illis vocibus, quarum variam & multiplicem ſignificationem eſſe apud veteres negare non poteras, quaſi ſimplicibus vtereris. Tu ſi verum fateri vis, illis omnibus commotus es: & tamen in poſterioribus omnino obmuteſcis,in prioribus quanquam conſtrictus tenearis, exultas quaſi victor, ne victus videaris. An putas neſcire nos hunc morem eſſe ſophiſtarum? Ad extremum das operam, vt neſcio quo verborum artificio, lepido ſanè & venuſto, obſcures ea quæ non poteras explicare. Audiamus verò ſalem qui in te eſt. *Analyſis tua, ais fol.12.pag.1. inuenit artes omnes: deinde eas iam inuentas, geneſis inuenit rurſum modo contrario, nec ante incipit tuo iudicio inuenire quam per Analyſin omnia inuenta ſint.* Facete ſanè. Sed qua fide iſta omnia? Cur verba mea detorques, vel pro illis noua comminiſceris? Neminem credo, fore putaſti qui hac in parte noſtra cum tuis ſedulo compararet. Egregiam ſanè laudem in eo es conſequutus Theſſale, & triumphum dignum ſophiſtica victoria. Ego ne verò vſquam dixi artes Analyſi inuentas, geneſi rurſum modoque contrario inueniri? Locum indica: victum me omnino fatebor. Dixi quidem (nec video cur mihi adhuc dicere non liceat) ad artium inueſtigationem homines primum earum fine excitatos: deinde ab eodem gradatim Analyticè deſcendiſſe, háncque eſſe eam Analyſin de qua Galenus initio artis paruæ eſt loquutus: eoſdẽ verò poſtquam excitati ſunt, ſingulas artis partes ex illa Analyſi conſtitutas, per geneſin obſeruaſſe, ad háncque obſeruationem, inductionem aſſumpſiſſe: qua notiones vniuerſæ præceptionéſque, ſunt collectæ: atque tandem in perpetuitate doctrinæ omnia ita expoſuiſſe, vt per eandem geneſin, vel ſi mauis, per Galeni ſyntheſin, à primis elementis ad id quod ſummum eſt gradatim aſcenderint. Sic enim Ariſt. ſcripſit cap.1. lib. 1. Metap. vſu & exercitatione artem & ſcientiam comparari, Illámque tum exiſtere cum ex multis experientiæ notionibus, vna quę ad vniuerſum genus accommodetur, de rebus ſingulis naſcitur præceptio: & eius Interpretes, in tradendis ſimúlque quaſi conſtituendis artibus vel ſcientiis, quarum ſubiectum totum quoddam eſt integrum, eum ordinem tenendum exiſtimauerunt, quem compoſitionis appellarũt. Ergo mecum dicito, ſi voles, ad artium inueſtigationem (quæ poſita eſt in notionum & præceptionum generalium obſeruatione, in vnúmque collectione) homines per Analyſin à fine deſcendentes, eſſe excitatos: eoſdem verò poſtquam ſic excitati ſunt, per geneſin vel ſintheſin, notiones præceptionéſque generales notaſſe, atque eaſdem in vnum collegiſſe & ad illum finẽ, à quo

Analysis antea inceperat, gradatim retulisse. Aut si id nobis non concedis, contrariæ opinionis tuæ rationem aliquam adfer: neque tãtum ardori tuo hac in parte indulgeas, vt quasi cum tua vmbra pugnes, licere credas verba nostra malitiosè detorquere ad tuam calumniam. Cur verò non potero duo hæc in artibus notare, quorum in moribus manifesta distinctio? An non est aliud deliberando à fine ad media descendere: aliud agẽdo à mediis ad finem ascendere? Ecce autem eadem pagina mendacium nouo mendacio locupletas, dum hoc modo mecum agis. *Tu hanc methodum (ais) de qua tibi differendum statueras, etiam subiicis inuẽtioni, & vltimam logicæ dispositionis partem, facis primam inuentionis partem.* Imo duobus verbis duplex mendacium complecteris. Quoniam Analysis per quam dixi homines ad artium inuestigationem excitari, ea non est de qua mihi contra te hoc tempore disputatio: neque ea à me vsquam inuentioni, quæ partem priorem dialecticæ continet, est subiecta: etiamsi inuestigandarum artium methodus esse dicatur. Siccine semper Analyseos multiplici significatione illudes? nec in ea vllam distinctionem admittes? Ego vtrámque progrediendi rationem in Analysi & genesi, dixi naturalem posse appellari, sed tamen ratione diuersa. Siquidem prior quæ à fine descendit ad media, naturæ est, inquam, res instituentis, aut de rerum procreatione quasi deliberantis: posterior eiusdem iam gignentis. In quo dicam apertius me significare voluisse finẽ natura priorem mediis, & media natura priora fine. Quod quoniam secundum eandem naturæ rationem non poterat intelligi, adhibui distinctionem meo iudicio necessariam. Tu verò qui omnem distinctionem semper odisti, de hac quid sentis? *Quo loco, ais, non enim amplius dißimulare possum, mirabile mihi fuit legenti & relegenti, somnium illud de duabus Inuentionis partibus, & de natura deliberante & gignente. Obstupui & miserabilem sophisticam istam, in hoc homine deploraui. Naturæ deliberantis facit, Analysin à fine summo, per media, ad infima: naturæ agentis, genesin contrariam ab infimis per media ad finem summum.* Hui! tamne monstrosa tibi est ista distinctio, vt eius solo aspectu obstupescas? Atqui Arist. familiaris est, & in eius doctrina omnino necessaria, atque à te ipso vsurpata & ex naturalis rationis lumine profecta. Hæc si docuero Thessale, nónne hac in parte obstupescentem animum tuum composuero? Atqui mihi videor argumentis prorsus necessariis, te ad id cõfitendum posse adigere. Arist. ca. 2. li. 1. Polit. scribit, ciuitatem esse natura priorem domo, totúmque omnino prius sua parte. Quoniam si totum sustuleris, non erit, inquit, neque pes neque manus: nisi fortè eo modo quo lapideã manum dicimus. Causámq; subiicit, quod partium ratio earum officio & facultate definita sit, quę duo illæ ex toto

capiũt: naturáque siue rei cuiusque perfectio, finis eius est. Quoniam qualis res omnis genita atque perfecta, talem dicimus illius esse naturam. At cap. 1. lib. eiusdem, vult domum priorem esse ciuitate, si quis hanc spectet vt nascitur & coalescit. Non sentis hic nostram distinctionem adumbratam. Idem apertius lib. 2. phys. ait naturam dici vt genesin & vt geneseos finem: prioréque modo in natura materiam antecedere, vt id ex quo aliquid gignitur, posteriore formam, à qua vnumquódque primam perfectionem capit. Sícque etiam capite 7. lib. 1. Metaphis. indicat, quod genesi posterius est, idem naturæ ordine esse prius. Quod etiam apertius est cap. 1. li. 2. de partibus animalium. Atque in hanc sententiam, ex lib. 1. Physic. & lib. 4. metaph. manifestum esse potest, materiam natura priorem esse forma, quoniam vt subiectum in nascendi ordine illa hanc antecedit: & formam natura priorem materia, quia hæc ab illa suæ naturæ & essentiæ perfectionem capit: omnéque quod alteri dat essentiam, eo ipso prius esse oportet. In iis omnibus animaduertere potes vnum & idem cum eodem comparatum, dici natura prius atque posterius, facile verò, sicut opinor, mihi concedes secundum eundem naturæ modum, id fieri omnino non posse. Cum ipse fatearis lib. 9. Animaduersionum tuarum, iisdem, eadem priora ac posteriora esse nullo modo posse. Ergo ad ista explicanda naturæ distinctione aliqua opus est. Nostra verò repudiata, qualem esse afferendam arbitraris? Eam profecto hoc loco indicare debuisti. Placuisset fortasse, pro illáque debitam gratiã tibi habuissemus. Sed video quid velis, Aristotelem damnabis prius quam istam distinctionem admittas: nec tibi erit religiosum, illum in eiusmodi locis, quos comparauimus, sibi contrarium fateri. Quid verò si ipse in tuis scriptis, hac naturæ distinctione vsus sis? An etiam in doctrina tua obstupesces? Atqui recognosce hæc ex lib. 1. Animaduersionum. *Alia (ais) docendi, alia nascendi natura est. Res enim primo rudes & inchoatæ nascuntur. Deinde verò suis vsæ progreßionibus, paulatim augentur, tandem maturitatem suam quãdam & perfectionem assequuntur. Verum alia ratio est doctoris doctrinam instituentis, alia naturæ crescentis. Doctor enim ille consummatißima & perfectißima quæque primo loco adhibet, vniuersas quippe rerum definitiones, deinde genera & partes: secus enim doctrina non esset, nisi à clarioribus, absolutioribus, antiquioribus rebus instituatur.* Deinde paulo post progressionem à rudibus & inchoatis, ad perfecta, naturæ nascẽtis appellasti? Quo loco vides, si quid videre potes, te naturæ nascenti vel crescenti id nominatim attribuere: quod cum nos naturæ gignentis esse diximus, obstupescis, vt ais. Nunc adde Thessale,

erectǽque comæ & vox faucibus hæsit.

Nam idem locus à te extorquebit ordinem alterum, quem naturæ

quaſi deliberantis eſſe diximus. Etenim vis doctorem doctrinam inſtituentē, (ſic enim loqueris) cōſummatiſſima & perfectiſſima quæque primo loco adhibere. Quod dum faciet, nónne progredietur à natura prioribus: ſi modo verè hunc ordinem vnicum eſſe vis doctrinæ inſtituendæ? Erunt igitur conſummatiſſima hæc & perfectiſſima, natura prima (quoniam ab iis Analyſis tua progredietur) eadémque cōtraria illis inchoatis & rudibus, à quibus voluiſti proficiſci eam naturam, quam paulò antè creſcentem vel naſcentem appellaſti. Quo igitur naturæ modo illa perfectiſſima, prima eſſe dicentur? Nempe eo, opinor, quē naturę quaſi deliberātis eſſe diximus. In quo ſi te fortaſſe offendit quod naturam quaſi deliberantem dixi, cogita hoc ad eius prouidentiam pertinere: quam non potes niſi valdè flagitioſè tollere. Nec verò ſi, qua es pietate, id facere coneris: in ea contra te defendenda, rationibus ſuperare poſſum Platonem in Phædone, aut Ariſt. 2. lib. phyſ. Sed hic tibi danda eſt venia: quoniam iſta Phyſica tractas valdè inſolens: nec in iis vlla eſt de tribus tuis capellis. Quanquā ſine accuratiore Phyſiologiæ cognitione, in qua ſcio te valdè eſſe rudem, ſi voles naturam cum arte, cuius eſt exemplar, ſedulo comparare, vt in hac non idem primum eſt hominibus de extruendo opere deliberantibus, & in eius extructionem incumbentibus: ſic facilè hac rudi tua Minerua, intelliges naturam ex inſtituto fine, ad rudia initia deſcendere, & eandem ex primis initiis ad inſtitutum finem aſpirare. Sed tamē ſi ſapis, hanc diſtinctionem ſemper fugies: quoniam ea poſita dicere verè nō poteris, vnicum omnino eſſe ordinem à partibus ad totum, & à fine ad media: Etiam ſi vtérque, à natura prioribus eſſe dicatur. Quod cum à me toto fol. 10. abunde eſſet diſputatum, tu ne verbum quidem vnum reſpondiſti, niſi te nunquam poſuiſſe Analyſin partium in totum. In quo tua impudentia, tuo teſtimonio, ſatis antea videtur eſſe reuicta. Nec minus frigidè paulo poſt, eo te expedire conaris, quod obieceram de progreſſione Analytica, à ſimplicibus ad confuſa compoſitáque. Cum enim eo te vrgerem, quod Analyſis tua non valdè commendabilis eſſet futura, ſi ad confuſa deduceret: quandoquidem proprium doctrinæ eſt non cōfundere, ſed diſtinguere & enodare: tu cum in re nihil omnino haberes quod opponeres, tuo more, vno verbo (quo Ariſt. in rem tuam vſum eſſe ais, nec tamen locum indicas) id totum eluſiſti. Sed age, hoc quoque cōſideremus attētius. Negas ne Theſſale, à te poſitam Analyſin doctrinæ inſtituendæ, quę progrediatur à ſimplicibus ad confuſa, compoſitáque? Tua verba ſunt fol. 44. lib. 9. poſtremarum tuarum Animaduerſionum. Negas ne Analyſeos tuæ, quæ deſcenſum habet à generalibus ad ſpecialia, eſſe proprium non ad confuſa, ſed à confuſis ad

enodata

enodata deducere? Nobis Arist.id confirmat cap.1.lib.1.phy. Et certè generum notiones cum specialibus comparatæ, confusæ sunt, atque vt Cicero ait in Top.enodationes indigent, quam accipiunt à formis in quas diuiduntur. Quod etiam Analyseos fructus à te extorquet. Quid igitur ais? aut quid opponis, quo minus concludam in tua doctrina, Analysin deducere ad confusa, & à confusis ad enodata: & tamen illam tibi, tibi inquam, vnicam esse non modo specie, sed etiam numero? Si ista nobis plebeis exciderent, quas tragedias in tuo theatro excitares? Sed tamen audiamus quid respondeas. *Neque id tibi satis est (ais pag.1.fol.10. à simplicibus ad confusa peruerse interpretaris & ex malitiosa interpretatione tua, infinitam calumniandi materiam trahis.* At nihil omnino interpretor, Thessale: vnicum confusionis vocabulum considerari postulo, & cum Analyseos fructu huius vim cōparari: in eaque cōparatione quantum possum voce contendo, intollerabilia esse hæc, Analyticā methodum esse vnicam doctrinæ instituendæ, & eam ad confusa deducere. Imo verò vsque adeo mihi absurda, vt ne Arist. quidē ista affirmanti, fidem sim habiturus. Quanquā in his quibus ex illo abuteris, noua tua impostura statim apparebit. *Verba illa (ais) Carpentari, nō sunt P. Rami, sed Arist. qui per τὰ συγκεχυμένα (cui respondet hoc verbum confusa, siue composita) intelligit singularia. Itáque P. Ramus in Arist. explicando, Arist. more loquutus, pro eodem dixit, ab vniuersalibus ad singularia, & à simplicibus ad confusa.* Verum Thessale, cum in Arist, non solum interpretem agas, sed in eum, etiam in leuissimis, tam seuerè animaduertas: non vidisti hoc si Aristotelicum esset, animaduersione esse dignissimum? Sed certè Aristotelicū non est: Imo Arist. sentētiæ omnino contrarium. Locus vero quem peruertis, est apud illum ca.1.lib. 1.phy. quemquidem (etiam si de methodo quædā præclara cōtineat) tamen si me audis, nunquā posthac attinges. Est enim tibi, qui quæstionē hanc tam facilē videri vis, semper mali ominis. Age, omittam quanta cum ignoratione, Animaduersionibus tuis in eo notaueris cōclusiones duas contrarias de ratione ordinis, quoque modo de illis à nobis postea admonitus, errorem tuum postrema editione, aliqua ex parte agnoueris. Vnū nūc dicam, si probare vellem Arist. auctoritate contra te, doctrinæ methodū non debere progredi ad confusa: sed à cōfusis ad enodata: nullum locum occurrere posse aptiorem eo, quo ex isto capite valdè ignoranter vel malitiosè abuteris. In quo cū multæ partes sint, has ego ordine persequar, paulo fortasse prolixius: sed impostura tua paucioribus verbis detegi non potest, & locus est eiusmodi, vt dignus videatur in quo explicādo elaboremus. Cum physiologia, vt Arist. docet cap.1.lib.1.de cœlo, sentētia sit corporum naturalium, affectionum quæ iis per se insunt, & principiorum ex quibus

illa constant: prima parte capitis huius concludit, à corporum naturalium affectionúmque principiis esse progrediendum. Quoniam, vt ait, tum denique nos aliquid cognoscere putamus, cum primas causas primáque principia, vsque ad elementa cognoscimus. In quo, sicut arbitramur, à natura prioribus proficiscitur, & tamen eum ordinem sequitur, quem compositionis potius quam Analyseos esse volumus. In secunda autem, rationem eius habens, quod cap.1.lib.1.de Animo & cap.1.lib.1.de partibus Animaliũ, quærit de Platonica diæresi & synthesi in Phedro, cõstituit in eorum quæ proposita sunt explicatione, à generalibus esse incipiendum. In quo est tua Analysis. Causam vero reddit, non, vt soles, quòd à natura prioribus sit progrediẽdum, ad ea quę sunt natura posteriora: sed contra, quòd via & ratio quam tenere in scientia debemus, ab illustrioribus rebus & nobis notioribus, ad eas quæ secundũ naturam illustriores clarioresque sunt, progredi soleat. In quo, cum voles considerabis, quomodo in hac Analyseos parte tibi cum illo conueniat. Quem in eadem re tibi quoque cõtrarium habes cap.8.lib.6.Metaph. Doctrina, inquit, omnes imbuuntur, si ex iis quæ secũdum naturam ac per se minus nota sunt, ad ea quæ clariora sunt & illustriora ducãtur. In eóque locum hunc improbas, fo.46. lib.9. Animaduersionum tuarum: qui tamẽ omnino idem est cum illo altero de descensu à genere ad speciem, quem semper probauisti: Quæ obiter tantum indicanda existimauimus: tu his admonitus si voles, dabis operam vt aliquando opinio tua magis intelligatur. Nunc redeo ad superiora. Quæ plenæ ratiocinationis propositionem continent: cui assumptio eiusmodi ab Arist. est subiecta. Nobis autem, inquit, primum clara & manifesta, confusa magis: postea ex iis principia atque elementa, his qui hæc ipsa possunt diuidere. Quibus positis eodem capite ita cõcluditur. Ex quo fit vt ab vniuersis ad singula progrediendum esse videatur. Quo loco, fateor, confusa vocat in assumptione τὰ συγκεχυμένα, in conclusione verò singularia τὰ καθέκασα. Sed in eo valde erras quod συγκεχυμένα singularia interpretaris, eadémque esse vis composita: cũ hęc potius gręcis sint συγκείμενα. Neque minus in eo, quod existimas Arist. concludere ad συγκεχυμένα, id est cõfusa, esse progrediendum. Cum ille contra, in ea docendi ratione, quam instituit, primo loco poni velit τὰ συγκεχυμένα id est cõfusa, quæ postea vniuersalia interpretatur: in eodẽ vero descẽsu, postrema esse τὰ καθέκασα, id est singularia. In quo ne postea, fortasse cum nonnullis interpretibus erres, disce (quoniam hoc primum tempus discendi nactus es) illum singularium appellatione species infimas esse complexum: eadem ratione qua has quoque in demonstrandi arte nõnunquam indiuiduas nominat. Nempe quod harum diuisionem nulla scientia persequa-

tur. Itaque vt rem in pauca contraham, ſic ille ſtatuit: in vniuerſa Phyſiologia à generibus confuſis, tanquam notioribus nobis, ad ſpecies imas (quas ſingulares vocat) deſcendendum. Eſſe verò genera confuſa nobis notiora formis in quas diuiduntur, ex eo colligit: quod totum ſenſui notius ſit. Genus autem vniuerſum totum quiddam eſſe videatur: quippe quod multas ſpecies, quaſi partes, complexu ſuo contineat. Iam ſentis opinor, græculæ, quam multa hic ſint tuis nugis contraria: quanque frigida fuerit defenſio Analyſeos ad confuſa deducentis. De qua poſſem illud tuum in te conuertere. *O hominis vanitatem incredibilem. Quis enim hic ſe contineat. Téne Theſſale, ita eſſe pudoris & omnis humanitatis oblitum, vt ſic palam mentiri audeas? vt famæ & exiſtimationis tuæ nullam rationem habeas? An neminem tui diſſimilem hæc perluſtrurum putaſti?* Sed iſtiuſmodi vermiculata emblemata, quibus tuæ diſputationis philoſophicæ exornari ſolent, lubens tibi concedo. Lectorem tantum rogo, vt ſi volet, de tota controuerſia ex hac parte iudicet: modo tua cum noſtris ſedulo comparet: eáque ad illud Ariſtot. caput, quo vtérque noſtrum nititur, tanquam ad certiſſimam regulam exigat.

DE DISTINCTIONE ORGANI Logici apud Ariſt. & eius interpretes. *CAP. VI.*

IN ſecunda de tribus cappellis, quæ pertinet ad diſtinctionem artis diſſerendi in inuentionem & iudicium: ſcriptorum tuorum nuda comparatione facilè oſtenderem, te qui aliis doctrinæ incōſtantiam contumelioſè obiicere ſoles, omnium hominum inconſtantiſſimum eſſe, niſi ad eam rem mihi locus alius in commentariis deſcriptionis logicæ, eſſet inſtitutus. Nunc tantum priuſquam de eo tibi reſpondeam, quod fol.14. pag.1. me mei valdè immemorem fuiſſe arbitraris in iudicando de eo, quod in iſta quæſtione Ariſt. interpretibus maximè familiare, vnum dicam quod aliquando attigi in Animaduerſionibus tuarum Inſtitutionum, nunquam mihi eorum opinionem probari potuiſſe, qui Topica & Analytica cum Categoriis & libro de interpretatione, ad vnius artis formam (ſiue eam logicam, ſiue dialecticam nomines) reuocare conatur. Quoniam Analytica à Topicis in ſcriptis atque ſermonibus philoſophorum, præceptis & vſu, ex Ariſtotelis mente non minus ſunt diſtincta: quàm in ratione loquendi atque dicendi, Rhetorica à Grammatica. Vt enim in hac, orationis forma inſtruitur minus elaborata, & quaſi ſua ſponte

fusa, in illa ornatior & sæpe versa atque mutata: sic Ars Topica apud Arist. simpliciorem rationis vsum explicat, Analytica exactiorem. Etiam si his quædam sint inter se communia, eáque ab illo Arti Analyticæ potius quam Topicæ, propter istius dignitatem, adiuncta. In quibus distinguendis, si cum veteribus nomine Organi vti vis, licebit per me Topicam artem & Analyticam ad organum rationis reuocare: sicut Grammaticam & Rhetoricam ad organum orationis. Quia vt hæ duæ orationem suis præceptis instruunt: sic illæ rationem. Sed ita tamen vt memineris non minus esse stultum vnam quasi vnius artis definitionem, Topicæ & Analyticæ communem apud Arist. requirere: quam apud te, Grammaticam & Rhetoricam vna ratione velle includere. Atque hoc ipsum vnum est in quo ab interpretibus constanter dissentio, & quod soleo dicere te adhuc in Arist. videre non potuisse. In illo verò si quid habes in quo me mei immemorem probare possis, mihi cum voles indicabis: pro eo gratiam habebo. Sed si hoc multis locis scripsi, etiam contra te: si ab annis quindecim & plus eo, idem constanter docui (sicut mihi permulti cõtra tuas calumnias, fideles testes esse possunt) quid tu homo omnium inconstantissimè, hac in parte constantiam meam desideras? *At paulò ante (ais) quatuor totis paginis errorem, interpretum Aristotelicorum, de methodo logici organi tam confusi, acerrime & in P. Ramum contumeliosissimè defendebas: quem nunc re ipsa coactus condemnasti.* Nunquam, credo, desines calumniari. Ego pro interpretibus antea disputaui Analysin à genesi, in methodo esse distinctam, atque contra tua sophismata efficere conatus sum, rectè illos Analysin, genesi priorem esse voluisse: & certè perfeci, vt iam ad illa omnia obmutescas. Nunc verò fol. 15. pag. 1. scribo mihi nentiquam probari distinctionem logici organi quam illi ad Analysin & Genesin accommodant: quoniam in hac continuatum vnum opus esse volunt, quod ego non probo: & ratiocinationem expositam prioribus Analyticis atque distributam in Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam, aiunt postea suo ordine explicari in posterioribus Analyticis, Topicis & Elenchis, quod meo iudicio Aristoteles non est sequutus. An hæc cuiquam videri possunt dissentire, Analysin & genesin in methodi distinctione cum Aristot. interpretibus probari: Logici organi factam ab eisdem ad illa duo accommodationem improbari? Mihi ars Topica ab Analytica omnino distincta esse videtur, vt illa libros octo Topic. & vnum de Elenchis, opere continuato complectatur: hæc libros de ratiocinatione, qui Priorum, & totidem de demonstratione, qui Posteriorum esse dicuntur. Sic verò hæc duo opera esse distincta, ex eorum initiis atque finibus facilè si voles, intelliges. Nam in To-

picis ſtatim initio lib. 1. ita ſcribit. Hoc loco nobis propoſitum eſt viam atque rationem inuenire, qua & de omni quæſtione propoſita probabili argumentatione poterimus diſſerere: & nihil repugnans, ſi quid in diſputationibus defendamus, afferre. Et ad finem libr. de Reprehenſionibus ſophiſtarum, propoſitioni reſpondet eiuſmodi concluſio. Hoc igitur, inquit, à principio diximus fuiſſe noſtrum inſtitutum, vt inueniremus facultatem quandam diſſerendi de quacunque re propoſita, ex iis quæ eſſent in re quam maximè probabilia. Atque in Analyticis cap. 1. lib. 1. priorum, ita proponit. Initio dicendum videtur quid ſit in quo poſita eſt inſtituta diſputatio, quáque de re ſit ſuſcepta. Verſatur autem in demonſtratione, ac de demonſtrandi arte eſt inſtituta. Et cap. 17. lib. 2. Analyticon Poſt. propoſitioni ſimilis concluſio. Ac de ratiocinatione quidem, inquit, & demonſtratione quid ſint & quomodo conficiendæ, hactenus dictum eſt: ex quo quid qualíſque ſit ſcientia demonſtratiua intelligigitur. Hoc verò alterum eſt, quod verè prædicare poſſum te in præceptis de diſſerendo ab Ariſt. traditis, nondum vidiſſe: & cuius ignoratione in grauiſſimos errores incidiſti. De quibus hoc loco nonnullos leuiter tibi indicabo, vt ſi voles eos recognoſcas, prius quã in Animaduerſiones tuas ſeuerius inquiramus. Tu multis quidem locis, ſed ex inſtituto maxime, lib. 1. tuarum Animaduerſionum poſtremo editarum, id agis vt doceas falſo Ariſt. atque ambitioſe, pag. vltima lib. de Reprehenſionibus ſophiſtarum, prædicare ſe in colligendis artis diſſerendi pręceptis neminem omnino habuiſſe quem ſequeretur, aut cuius antecedente induſtria, ad hæc ipſa meliora efficienda iuuaretur. in eámque ſententiam toto illo libro, longa à te contexta eſt Philoſophorum hiſtoria, vt probes eos qui Ariſt. ætatem præceſſerunt, multa inueniſſe quæ ad diſſerendi ratiõẽ pertinebant: quibus Ariſt. poſtea pro ſuis vſus eſt, in eo quod tu organum logicũ nominas. Atqui Theſſale, nihil eo loco, quem tu exagitas, ille eſt loquutus de communi arte diſſerendi, ſed de arte locorum communium pertinentium ad popularem tantum, non ad exactam rerum omnium cognitionem: qua continetur facultas diſſerendi de quacunque quæſtione propoſita ex probabilibus tantum, quæ apud eundẽ Dialecticæ eſt propria. Hanc vero ille inſtituebat in Topicis, quæ inde nomen habent, rudiáque tantum eius initia fortaſſe poſuit. Operi vero ſummam qui imponeret, poſt illum nemo adhuc eſt inuentus. Vt non ſine ratione dubitaſſe videatur cap. 5. lib. 1. Top. vtrum eiuſmodi ars aliqua poſſet inueniri: & cum eſſet inuenta, nun obſcura futura, nec ad id quod quærebatur, magnum adiumentum allatura. In quo non poſſum profecto riſum tenere cum lego quod contra ſcribis, artem hanc iam eſſe inuẽ-

tam & ab ipso Arist. qui illam quærebat, in Prioribus Analyticis expositam, comprehensamque generalibus præceptis quæ de inuentione medij & de eiusdem varia collocatione, secundum trium figurarũ modos, traduntur. Sed his grauius peccatum alterum est, & à maxima temporum ignoratione profectum, quod vt confirmes à prioribus philosophis in artis differendi explicatione, Arist. magna ex parte esse adiutum, eodem lib. multa commemoras ex Zenone Cittieo Stoicorum principe, quæ sunt huic cum Arist. communia: cum tamen sciamus Arist. in tractandis dialecticis, isto Zenone fuisse priorem: vt nõ ab hoc ille adiutus, sed huic potius quasi lampada cursu tradidisse videatur. Hæres in eodem luto lib. 8. Animaduersionum tuarum, quando ex eo quod Arist. scribit lib. 2. Analyt. Priorum, se de vitio in quo non causa, vt causa, argumentando ponitur, egisse in Topicis: quia locus hic extat in Elenchis, nescio quid in distinctione Organi Logici tibi suspectum esse ais. Cum tamẽ ars Topica (sicut modo dictum est) Elenchos complectatur: vt homini in huius doctrina bene exercitato, minime mirum sit, id ex Topicis citari, quod hodie legitur in Elenchis. Hæc vero obiter tantum isto loco indicare volui, non pluribus explicare. Quod in aliis ipsa necessitas me iam prolixiorem fecerit: nec propositum sit hoc tempore de omnibus tuis capellis disputare.

DE IIS QVÆ IN NOSTRO COMpendio Dialecticæ, à Thessalo Ossato sunt reprehensa. CAP. VII.

MAgnam vero pro eo tibi gratiam habeo, quod etiam Compendiolum nostrum de arte differendi, dignum arbitratus es quem equo Troiano includeres: id est cum nobilissimis scriptoribus, linguę tuæ procacitate fœdares. Quanquam enim non dubitem quin valde molestum sit, quod audire potes illud, in quo adolescentes lusimus, potius quam seriò philosophati sumus, in celeberrimis huius Academiæ gymnasiis passim legi, atque etiam ab exteris probari, & aspirantibus ad Aristot. doctrinam initio explicari: tuas verò Institutiones à nemine omnino tractari, imo ne licere quidem nostris legibus eas attingere, quæ apud exteros damnatæ, publicis ignibus cõsumptæ sunt: non poteram tamen sperare tantum laudis & gloriæ ab eo, qui non solet animaduertere nisi in principes dicendi atque sentiendi. De quo quanuis vno verbo tibi potuerim respondere, eo nomine mihi post hac futurum gratius quam vnquam antea, quod nunc intelligam tibi

non probari: quoniam ex eo ipso suspicor illud habere aliquid veteris disciplinæ, cui omnia mea studia deuoui, & cum quo errare malo quã tecum bene sentire: tamen ne tibi hac in parte plus, quam in cæteris sapere videare, animaduersionis tuæ singula capita breuiter excutiam & ea quidem lege, vt spondeam me de singulis, in Elencticis nostris dicturum aliquando exactius. In eo de definiendi diuidendíque modo, pauca præcepta colligo ex Aristot. & Galeno: quod ea duo sint instrumenta accommodata quæstioni simplici, quæ coniunctam, sicut natura, sic tractatione antecedit. Illa ego iis subieci quæ de quinque vocibus ex Porphyrio breuiter sunt descripta, eadémque Categoriis anteposui. Tu in præceptis nihil tua censoria virgula notasti: in methodo hoc ipsum reprehendis. Quid mirum, cum in hac veteres omnes à te exagitentur vt putidi? *Definitionis & diuisionis doctrinam (ais fol. 16. pag. 1.) doctrinæ prædicamentorum anteponis, valde inscienter & imperitè cum definitionis & diuisionis doctrinam putes è prædicamentis oriri.* In quo quod scribis putare me illorum doctrinam ex Categoris oriri, mentiris impudens, & hoc pace dicam tua. Nam nominatim scribo capite de Categoris, definiendi, diuidendíque munera, Categoriarum cognitione maximè adiuuari, non ex illis oriri. Tu si hæc eadem esse putasti, tota via aberrasti. Quandoquidem sequentia, quæ antecedẽtium vsum continent, hæc ipsa illustrant, horúmque cognitionem adiuuãt, non tamen ex sequentibus antecedentia oriuntur. Et certè cum Categoria ordo sit vocum simplicium ad eandem naturam pertinentiũ, & in hac suis gradibus distinctarum, prout quædam generales sunt, aliæ speciales itémque intermediæ: nemo profecto hunc ordinem recte poterit instituere, nisi qui prius in communibus diuidendi pręceptis erit versatus. Hæc vero cum didicerit, quomodo in singulis notionibus diuidendis exercenda sint, ex subsequente Categoriarum doctrina intelliget. Verum si methodicæ de iis agere volentibus, Categoriæ erant anteponendæ præceptis definiendi & diuidendi: Cedo Thessale, per quam methodi legem? Per illam tuam, opinor, qua natura priora vis præcedere, naturáque priora definis, sine quibus alia nõ possunt intelligi: hæc verò sine illis possunt. Hanc igitur sequamur. Communia præcepta de genere in suas species diuidendo, intelligi possunt, nondum cognita categoriarum singularum distributione: exerceri fortasse non item. At Categoriarum distributio, in qua à summis ad ima per intermedia descendimus, fieri nullo modo potest, nisi prius cognitis diuidendi præceptis. Non sentis quam frigida sit hæc prima, contra nostrum compendiolum, tua congressio? Secundam consideremus: in hac fortasse eris alacrior. *Deinde (ais) post doctrinam enunciationis & syllogismi, quæ ad dispositionem pertinet, rursum inuentionem*

confundis, & quidem contra Arist. Organi ordinem. Quia Dialectici syllogismi tuam inuentionem, præponis syllogismi Apodictici tuæ inuentioni: cum in organo postponatur. Ita belli tui Compendij & initio & extremo collocasti inuentionem, quæ natura prima erat, & animal quoddam nobis pinxisti, cuius caput à pedibus nihil differret. Vt interim omittam inuentionem cum generalis sit, generaliter & semel docendam fuisse. Næ tu homo es valde ingeniosus! qui vt confirmes eam methodum quam sequimur, non esse rectã: nos ad tuam quasi ad regulam reuocas, quam omnino tortuosam esse arbitramur. Nun existimasti doctrinam nostram contra hæc omnia, Arist. clypeo esse tutam? At iisdem rationibus doctrinæ tuæ confusionem in Dialecticis Institutionibus arguimus: quia non consentiunt cum Aristotelis regula, quam sequimur. Fuerat igitur illud prius excutiendum Thessale, quæ vera methodus in arte differendi, vel ratione vtendi, tenenda sit. Deinde illa posita, considerandum vter nostrũ propius ad eam accesserit. In qua si me ad tua reuoces: ego cõtra, mea tuis opponam. Quo iure tibi in me plura, quam mihi in te hac in parte licere arbitraris. Sin vterque nostrum in Arist. tanquam in iudicem consentiat: non vides si neuum aliquem notare possis, in quo meum Compẽdiolum ab illo defecisse videatur: Institutiones tuas toto corpore fore monstrosas? Ab illo rationem differendi duabus artibus esse distinctam, antea diximus, vna accommodata ad inuestigandam veritatem per probabilem disputationem in partes contrarias, quæ Topica appellatur: altera ad iudicandum de veritate per causam, quæ Analytica: Harúmque duarum communia esse quædam elementa de simplicium vocum ordinibus, de pronuntiatis, de generalibus ratiocinandi legibus, quæ Analyticæ, propter eius præstantiam & dignitatem, potius quam Topicæ sunt adiuncta. Si hoc probas, vtriusque artis primas lineas in hoc Compendiolo videmur esse complexi: & eo quidem ordine qui progressionem habet ab artium elementis ad ipsa artes, harúmque vitia: & in artibus duabus (Topicam dico & Analyticam) ab ea quæ natura & vsu prior est, ad Posteriorem, id est, à Topica ad Analyticam, quæ de demonstrando præcepta continet. Sin nos reuocare vis ad illam secundam de tribus tuis capellis, nempe ad distributionem artis differendi, in communem inuentionem argumenti & eiusdem collocationem syllogisticam atque methodicam: ad hásque partes & eum ordinem quem habent inter se, tanquam ad definitam regulam, nostra exigas: dicemus te in ea re simulare cupressum: cæterum, postulare id tibi concedi quod inter nos potissimæ quæstionis est. De qua hoc loco te admonuisse satis est: vt intelligas posthac quomodo tibi mecum sit agẽdum: nempe vt cum eo qui tua legit fortasse attentius quam voluisti, vel certè quàm debuit, sed tamen

men

men adhuc adduci non potuit vt tuum commentum probaret. Quod autem addis me etiam contra ordinem organi Logici, præponere Dialectici syllogismi inuentionem, inuentioni apodictici: eo magis commouerer quam superioribus, si in Arist. de ordine artis Topicæ ad Analyticam inter nos constaret. Ego ex Top. prius descripsi Dialecticam ratiocinationem quam apodicticam ex Analyticis Post. Fateor, sed si contra ab Arist. in logico organo factum arbitraris, atque Analytica Post. Topicis ab illo præposita esse vis, fingis rursum tibi esse datum quod maximè est controuersum: & in quo, vt liberè dicam quod sentio, mihi adhuc non satis definita est sententia. At inquies, Arist. in Topicis citat Analytica vt antecedentia. Non nego, sed etiam contra in Analyticis nonnunquam ad Topica nos reuocat. Vt eo videatur indicare voluisse, has duas artes esse omnino distinctas, sed in quibusdam partibus inter se communicantes. Inter quas si ordo constituendus est, dignitate antecedit Analytica, vsu Topica. Quoniam in ipso vsu, prius exercendus est animus in probabili disputatione ad inuestigandā veritatem, quam de hac possit perfectè iudicare per causam. Quorum illud, propositum fuit arti Topicæ: hoc, Analyticæ. Tertium peccatum in compendiolo tibi esse videtur grauissimum, quod Methodi præcepta omnino prætermiserim. Atqui possum respondere Thessale, etiam si in hoc à nobis nihil omnino esset expositū quod ad iudicium pertineret: graue quidem istud peccatum aliis videri posse, tibi verò in eo contra me nihil licere nisi prius ipse velis de tuo cōfiteri. Quoniam superiore proximo mense à te est edita DIALECTICA, DIALECTICARVM OMNIVM IDEA. quæ tamen, vt scis, solam inuentionem continet. Sed hoc causari nolo, ne errore tuo ad mei defensionem abuti videar. Vnum dicam quod mihi negare non poteris, aureum tibi esse Platonis locum de methodo, vnum in Phedro, alterum in Philebo, de descensu ab vno, cuius natura definitione conclusa sit, ad species imas, per intermedias: eóque omnem de illa quæstionem abunde explicatam videri. Atqui in illo nihil est, quod Compendioli nostri capite de definitione & diuisione non sit comprehensum. Addo etiam, Aristotelem, quem sequimur, de methodo nihil præcepisse quod illo eodem loco & altero in quo de demonstratione agitur, non sit adumbratum. An non ista satis poterunt rudes animos ad huius subtiliorem doctrinam præparare? Atqui hoc illud est quod nostro compendio præstare voluimus. Idque vt consequeremur, dedimus operā, vt in illo quasi vno aspectu, lector intueri posset artis differendi Analyticam cōstitutionem (non tuam, sed eā quam ex Galeno antea commemorauimus, quæ fit per descensum à fine ad media, quæ ad illum sunt destinata) & eiusdem genesin vel sin-

thesin, per compositionem quæ ex primis elementis ad ea ascendit quæ in re sunt summa. Quos ordines, quotiescunque in artium compendiis ita coniungere volumus, dixi in priore disputatione fo.16.pa.1. esse necessarium à definitione incipere: quoniam hæc finem continet, à quo proficisci necesse est istiusmodi Analysin, quæ sinthesin vel genesin antecedit. Qui locus tibi amplissimus visus est ad nouam calumniam: in qua ita exultas fo.16.pag.2. vt ipse tua legens cogar fateri magnam esse vim sophismatis tui: & mihi ab eo nonnihil esse metuendum, præsertim apud eos qui vel non satis erunt in iis exercitati, vel negligentius mea cum tuis comparabunt. *In compendiis (ais) quæ vt scis, rudibus proponi solent, necessario à definitione incipiendum esse vis, ad hominum studia excitanda. Deinde pag. proxima, quæ est 17. mentis & memoriæ impotentia nescio qua, clare & perspicue dicis cum volumus rudes instituere, nihil esse necesse à definitione incipere: quod verendum sit ne definitione initio posita deterreantur ac desperatione debilitentur.* Hæc summa fide ex te commemorata sunt. Vtinam vero eadem religione nostra vsurpasses. Quibus primum illud addis de tuo (*quæ vt scis rudibus proponi solent*) idque caute sanè, vt ei opponas quod altera pagina scripsi, cum rudes instituere volumus & ab elementis ad id quod summum est, quasi manu ducere, nihil esse necesse à definitione incipere. Ex quorum comparatione, tibi fingis illud ænigma Oedipo, sicut arbitraris, dignum, *definitio rudibus initio proponēda: definitio rudibus initio non est proponenda.* Atqui ego Thessale, quanquam Carpentarius sim non Oedipus, videor tamen sophismatis tui periculum saluis rebus posse euadere. Nam quod de tuo adiicis, compendia rudibus proponi solere, id si ita intelligis, vt velis apud rudes tantum iis esse locū, tota via aberras. Quoniam medicinæ compendium à Galeno scriptū in arte quæ parua nominatur (de quo eo loco tecum disputo) non tā rudibus propositum est: quàm hominibus in huius artis quasi immenso mari, diu multúmque versatis, atque volentibus superioris nauigationis, multis annis confectæ, fructum in pauca contrahere, eúmque in breuissima tabella descriptum, ad excitandam memoriam, sibi spectandum proponere. Neque vero dico in omnibus compendiis à definitione esse incipiendum: sed iis tantum in quibus artis Analysin cū eiusdem genesi vel synthesi volumus explicare. Hæc enim mea verba sunt. Quam duplicis ordinis coniunctionem (inquam ego) nos in artis differendi compendio, non infeliciter seruasse videmur: & si tua consideras paulo attentius, eandem in tuis Dialecticis es sequutus. Hoc verò quicunque facere instituunt, ab earum artium quas tradere volunt, definitione incipiant est necesse. Tu hoc solum posterius arripuisti, & ex eo tibi omnino dari voluisti, in compendiis à definitione

necessario esse incipiendum. At eadem pag. paulo ante dixeram, accidere tantum posse, vt nonnunquam in eadem perpetuitate doctrinæ, analysis cum genesi coniungatur, háncque antecedat: præsertim in artium compendiis: túmque ab ipsa definitione, propter analysin esse incipiendum. An idcirco tibi videor in omnibus artium compendiis, primo loco definitionem necessariam dicere? Equidem si hoc affirmarem, haberem te, sat scio, sententiæ meæ collaudatorem: sed de eo isto loco profectò non cogitaui. Neque dubito quin etiam hoc videris: sed affingere aliis falsam sententiam, vt ex ea nascatur occasio calumniæ, sophistarum proprium est, & tibi in disputatione contra veteres valde familiare. Id vero in quo mentis & memoriæ impotentiam mihi obiicis (sic enim tu nescio cuius exemplo, obliuionem nominas) nihil amplius pertinet ad coniunctionem Analyseos cum genesi, de qua antea sum loquutus, sed ad solam artis genesin siue synthesin: nihil ad artium compendia, sed ad earum fusam explicationem. Quid ergo miraris à me hoc loco dictum cum eiusmodi ordinem tenere volumus, nihil esse necesse à definitione incipere? Imo fortasse dicere potui, tum non licere totius artis definitionē primo loco ponere. Quoniam hæc rei summam continet. Ordo vero eiusmodi non à rei summa incipit, sed à primis eius elemētis perducit ad summam. In quo ne quis arbitretur me noui aliquid comminisci, aut adiicere ad ea quæ sunt antea contra te disputata, quo possim ænigmatis tui laqueos effugere, verba mea proferam ex ea pag. fol. 17. quam tu indicasti. At cū artem iam inuentam (inquam ego) & per Analysin constitutam, gradatim componere volumus, nec tam ad eam hominum studia excitare, quam rudes instituere, atque hos à primis elementis ad id quod illa habet summum, per genesin vel sinthesin, quasi manu ducere: tum vt ab eius definitione incipiamus nihil necesse, satísque est si cum ad partem principem summámque ventum fuerit, tum eius naturam definitione aliqua complectamur. Non sentis quam distinctè à me sint ea exposita quæ tu malitiosè confundis, vt monstrosum ænigma tibi fingas, ad ídque dissoluēdum Oedipo opus esse clamites? Atque quod hoc posteriore loco disseruimus, id ipsum est quod in Analytica arte (Topicam non complector) Aristotelem fecisse dicimus. Nam cū illi adiuncta sint ea quæ de simplicium vocum ordinibus, in Categoriis, & de pronunciatis libro de Interpretatione ab eodem traduntur: in iis sic nos exercet, vt nullam totius artis definitionem initio ponat, sed à primis elemētis per intermedia, ita manu ducat, vt ex illo adhuc nesciamus quæ instituti summa sit: verum hoc tum demum attingat, cum ad ipsam Analyticam artem est peruentum. At illud est, inquies, quod in Aristotele reprehendimus, quodque de prætermissa artis de-

finitione tam sæpe disputauimus. Scio Thessale, & hanc iampridem agnosco primam de tribus tuis capellis. Sed hoc ipsum est, quod pro Arist. cõtra te cõstanter defendimus: quódq; in fusa & copiosa medicinę explicatione Galenũ fecisse animaduertimus, cũ ab elementis incepit, nulla antegressa totius artis definitione, indéque ascendit ad tẽperamenta, & reliquos medicinæ gradus eodem compositionis ordine est persequutus: hoc inquam est, quod grammaticos in sua arte ante te natum fecisse dico, & quod nos in hac ipsa, sicut & in logica, discenda sequutos nunquam pudebit prædicare. Cur enim mihi turpe erit confiteri istas artes eo modo didicisse, quo veteres atque imprimis Aristo. docuerunt? Venio nunc ad locum alterum de Dialecticæ nomine, quo cum dixi apud Aristot. non significari vniuersam artem differendi, sed eam quæ probabilia sectatur: reuocari te ais, pag. 2. fol. 17. ad ineptias tam multis ex Arist. ipso sumptis testimoniis, à P. Ramo explosas. In quo vide quid agas, Thessale. Nam de eo ipso nomine à nobis sæpe admonitus, tandem aliquando postremis tuis Animaduersionibus sententiam nostram probasti. Earum enim lib. 2. ita scribis. *Aristot. verbo rem turbauit cum Dialecticam vocauit eam probabilitatis artem: sicut persæpe etiam Logicam. Quoties enim in Organo, Logicæ aut Dialecticæ verbum vsurpauit (frequenter autem vsurpauit) ad illam probabilitatis artem accommodauit.* Hæ igitur si ineptiæ sunt, non meæ tantum sunt, sed etiam tuæ. At illa tibi propria est impostura, quod eadem pag. scribis illud de nomine Dialecticæ ex Aristotele obseruatum, à me Compendioli mei initio esse reiectum. Nam eo loco idem iterum breui scholio à me confirmatum, & quia non poteram generalem differendi rationem Aristotelico vno nomine exprimere (quod tamen primis editionibus mihi exciderat) apertè significatum est, semper hoc apud Aristot. probabilitati esse addictum, à nobis tamen præter eius consuetudinẽ, demonstrandi arti etiam accommodatum. An non hoc est in Aristot. notare, semper Dialecticæ nomen, artis esse vel potius facultatis probabiliter differendi de quacunque quæstione? Profecto magna vis est consuetudinis, præsertim cum se ad deteriorem partem applicat. Sic enim ea imponendo & calumniando animum tuum obfirmauit, vt etiam si velis, non possis, credo, inde te ad vllam modestiam recipere.

DISPVTATIONIS TOTIVS CApita colliguntur, eáque explicanda Theſſalo proponuntur. CAP. VIII.

IN perorando, vt firmius inhæreant omnium animis aculei ſingularis artificij tui, id eſt impoſturæ atque calumniæ, ita mecum agis quaſi omnino negauerim in docendi methodo vllum eſſe deſcenſum à genere ad ſpecies imas, per intermedias. In eóque vt me meo gladio iugulaſſe videaris (ſatis enim tibi eſt modo videaris) ex noſtra diſputatione profers locos duos, quibus hunc progrediendi modum ex Ariſt. confirmaui: atque tandẽ velut iratus Chremes, tumido dilitigas ore, ipſéque ad noſtros artis medicæ doctores conuerſus, *veſtram, ais,*

Clamo, poſtulo, obſecro, oro, ploro, imploro fidem.

Addere profecto debuiſti, non leuiſſima de re, vt quæritur ille fieri in ciuitate facinora capitalia,

Ab amico amante argentum accipere meretrix non vult.

Sed vt adſint, cognoſcant, animaduertant, quid in tertia de tuis capellis ſpei ſit reliquum. Atqui, Theſſale, nunquam de illo deſcenſu dubitaui: nunquam de eo tibi eripiendo cogitaui: hunc in Ariſt. & aliis philoſophis potius quam in poëtis & Oratotibus, qua potui diligentia meis ſemper indicaui, & ipſe in ſcribendo vel docẽdo quoad potui, ſeruaui. Atque quanquam in vtroque tibi videar valdè perturbatus, ſum tamen eius obſeruatione (quod ſine inuidia, apud viros bonos dicere poſſum) nonnullam commendationem, perpetuo annorum viginti docendi munere, in Academia conſecutus. Verum aliud inter nos eſt controuerſum, & hoc quidem non vnum & ſimplex, ſed in aliquot capita diſtributum. Primum enim inueſtigandarum artium ſicut & inſtituendarum, poſtquam ſunt inuentæ, methodum aliquam eſſe volo, eámque pernego potuiſſe à te compræhẽdi ſub inuentione, quæ tibi tantum ſingulorum argumentorum eſt: multo verò minus ſub diſtributione, cui eſt omnino contraria. Illúdque addo, eo ipſo loco ex quo orta eſt tua diſputatio, Ariſtotelem, ſi methodi vllam rationem habuit, illam quam prætermiſiſti potius indicaſſe, quam alteram in qua explicanda totus es. Secundò verò, etiam ſi de methodo artium & ſcientiarum inſtituendarum tantummodo inter nos agendum ſit: nego tamen hanc à natura prioribus ſemper proficiſci. Quia in pleríſque ſcientiis vel artibus, id neque poteſt, neque vult: ſed à poſterioribus natura, nobis verò notioribus, ad ea deducit quæ ſecundum naturam ſunt priora. Sic enim animaduerto Ariſtot. cum in aliis phyſicis locis multis feciſſe, tum in quæ-

ſtione de Anima (quæ vt opinor, methodi quadam perpetuitate tractatur) nominatim præcepiſſe, vt ex obiecto progrediamur ad actionem, ex actione ad facultatem, ex facultate ad aliquam capiendam coniecturam de ipſius animæ eſſentia. Sic quoque video medicos ex ſignis deducere ad cognitionem morborum, ex iis ad cauſas. Atque illud etiam conſidero, vt in ſimplicibus notionibus explicandis duplex modus eſt, vnus ex cauſis eſſentiæ per definitionẽ exactiſſimam, alter ex effectibus, per deſcriptionem: itémque in ratiocinatione nõnunquam per cauſam effectus concluditur demonſtratione exactiſſima, alias verò contra, cauſa per effectum, altera tollerabili tantùm, ſed tamen ad noſtram imbecillitatem valdè accommodata: ſic in argumenti perpetuitate collocationéque multorum ad rem vnam pertinentium, eandem varietatem poſſe contingere, quæ haud dubiè methodi diuerſitatem parit. Tertio, ſi illis omnibus prætermiſſis, tibi concedamus in omni doctrina inſtituenda progrediendum eſſe, ſicut vis, à natura prioribus: contendimus tamen adhuc, non eo effici methodum doctrinæ inſtituendæ omnino eſſe vnicam atque indiuiduam. Quoniam quod dicitur prius altero, etiam natura, non vnius modi eſt, ſed varium & multiplex. Quãdoquidem finis natura prior eſt mediis, & media fine, Itémque totũ natura prius partibus, & partes toto, addo etiam illud, quod fortaſſe miraberis, ſpeciem natura priorem eſſe genere, & genus ſpecie. Et tamen non idem modus omnino atque indiuiduus, progrediendi à fine ad media, & à mediis ad finem, à partibus ad totum, & à toto ad partes. Ex quibus intelligi videtur methodum doctrinæ inſtituendæ, numero vnicam dici nõ poſſe, quæ à prioribus natura, ad poſteriora progrediatur: cũ hoc ipſum, à prioribus natura progredi, nemo ſanæ mẽtis vnicum dicere poſſit: quod tamen à te nullo prorſus loco eſt diſtinctum. Quarto, cum Analyſi tua ſis complexus progreſſionem à genere ad ſpeciem, à cauſa ad effectum, à fine ad media, à partibus ad totum, & nonnunquam, pro tua inconſtantia, à toto ad partes: quoniam in ea varietate de vocabuli vi quæritur, ſæpe diximus, à te iampridem expectari vt doceas, quibus auctoribus, analyſeos nomine iſta omnia complectaris. Deſcenſum quidem à genere ad ſpeciem in tractando cuiuſque doctrinæ ſubiecto, ſcimus Ariſtoteli valdè eſſe familiarem: noſtráque diſputatione eum laudauimus: in quo tua peroratione nobis fucum facere voluiſti. ſed hanc ille diæreſin potius quam analyſin nominat. Tu ſi quos habes in promptu locos contrarios, eos audiemus non inuiti. Quanquam & in eiuſmodi deſcenſu id me malè habet, quod ais nos progredi à prioribus natura: Ariſt. cap. 1. lib. 1. phyſ. cõtra, à prioribus nobis ad priora natura: in quo illum cum poteris tibi conciliabis.

Progreſſionem à cauſa ad effectum, nuſquam quod ſciam, Ariſt. Analyſin appellauit: neque verò mathematici, in quorum ſinu dormitaſſe videris: ſed potius reuocationẽ effectus ad ſuam cauſam, hoc nomine ſunt complexi, ex quo ille demonſtrandi artem Analyticam inſcripſit. Nec verò magis ex eo docere poteris partium in totum Analyſin fieri: Quod ſi hæc omnia pro tua auctoritate vno Analyſeos nomine complecti potuiſti: licuit fortaſſe cœlum terrę permiſcẽdo, methodum doctrinæ vnam nomine dicere, omnino vnicã & ſpecie, vel etiam numero indiuiduam, profectò non licuit. Cum iis omnibus ſi tuam perorationem conferas, ſenties opinor quam frigidè reſponderis. Etſi ad eadem placet reuocare fundamẽtum diſputationis tuæ, quod prima pagina vna ratiocinatione cõcluſiſti: in eo quoque intelliges falſæ propoſitioni ſubiectam eſſe falſam aſſumptionem: vt ex illis minimè mirum ſit, falſum eſſe concluſum. Habes Theſſale, controuerſiæ inter nos non ignobilis, potiſſima capita, eáque, vt opinor, non indigna, in quorum explicationem tu, quanquam regius profeſſor, incumbas. Imo verò ſi tuam perſonam conſideras, ea cura tibi eſt neceſſario ſuſcipienda. Etenim cogitare debes (nec verò dubito quin ſæpe cogites) regio profeſſori non modo eſſe cauendum ne in philoſophando aberret, néue ipſe dedecoret ſuam auctoritatem & Regis maieſtatem, ſed danda etiam opera vt alios errore liberet: errantes in rectam viam reducat. Atqui ſi in hac opinione mea error eſt (quem certè grauem eſſe oportet, ſi verum eſt illud commentum tuum de vnica methodo) non ſolum is mihi pernicioſus, ſed rei literariæ maximéque philoſophorum ordini. In quo, vt ſcis, perſonam aliquam ſuſtineo, & in docendo, contra te nonnunquam diſputando, perficio fortaſſe, vt plæríque doctrinæ tuæ ſingularis lumen reſpuãt, & in eodem veterum luto adhuc hæreant. At, inquies, contra tuam vmbram diſputas, & tu Theſſale, tantum te exerces ad palum: non congrederis cum armato aduerſario. Cuius arma ſi leuia tibi eſſe videntur, facilior & certior erit victoria ſine ſudore & ſanguine: & quãquam minus gloriæ ea ſit habitura, in homine pręſertim tam nobilibus ſpoliis onuſto, erit tamen adoleſcẽtibus philoſophiæ ſtudioſis, quos his noſtris ſcriptis in contrarias ſententias diſtrahimus, frugifera atque fructuoſa. Libri tui, quibus deeſt illa actio quæ te ætatis noſtræ Roſcium facit, me adhuc commouere non potuerunt. Viua vox magis afficiet, eáque fortaſſe nos in tuam opinionem rapiet. Ergo congrediamur cum voles & coram de iſta quæſtione agamus. Scin' verò quos iudices expetam? Ego profectò vt te ad hanc diſputationem alliciam, nullos prorſus recuſabo. Vis ſumma poteſtas ſit penes Illuſtriſs. Cardinalem & Principem Lotaringum, quem tu Mæcenatem tuum appel-

las, ego verò communem literatorum omnium patronum? Non refugio. Quoniam in iudice siue quæstionis cognitionem quærimus, siue in statuendo & cogendo auctoritatem: hic merito nobis erit instar omniū. Sin, quia iis difficillimis Reipub.temporibus, aliis multis grauioribus occupatus, auocandus ab illis non videtur: rem omnem committamus collegis tuis professoribus regiis, & in eorum sententiam verbáque iuremus. Non potes pro eo vinculo quod tibi cum illis intercedit, nisi æquissimam sententiam ab eis expectare. Ego verò cum illi tua nostráque legerint, & (si modo tantum est otij) nos ipsos coram audiuerint, si pro te sententiam tulerint: sanctissimè iuro me posthac doctrinam tuam, quam antea sum insectatus, quibus potero rationibus exornaturum. Quoniam eorum iudicium plus apud me semper valebit, quàm priuata mea opinio. At tu fortasse huius vrbis medicos potius iudices expetes, quod eos tuæ expositionis extrema pagina plus quam reliquos in ista quæstione sapere arbitreris. Quod etiam si intelligam quo artificio feceris, tamen pro nostro ordine gratiam habeo, atque si ita vis, rem totam eius disceptationi iudicióque committo: siue in eo omnium sententias numerari, siue æstimari ponderaríque velis. Denique quanquam in aliis disputationibus de meo ingenio meáque facultate, sicut decet, cogitás, soleam commoueri, & nonnunquam leuiores aduersarios, magis quam par sit, metuere: ad hanc tamen sic mihi videor esse instructus, vt vel iis audiētibus qui doctrinę tuæ sunt amiciores, sperem me obtinere posse, vt omnibus posthac persuasum sit te in quæstione de methodo, nobis plebeis philosophis tanto esse inferiorem, quanto veteribus omnibus in ea superior videri voluisti. Si verò istiusmodi cōditionibus, quas iustas esse negare non auderes, ad disputationem non potes pertrahi, & cum maximam veréque philosophicam quæstionem esse fatearis, in ea aduersarium Carpētario grauiorem expetis: hoc primum cogita Thessale, quod omnibus in hac Academia notum esse scis, in Carpentarij quantauis tenuitate, nihil esse, præsertim cum de philosophia quæritur, quod possis aut debeas contemnere. Deinde caue ne cum aliqua nostrorum approbatione dicere possim, te ante annos viginti, in prima congressione de tua doctrina tam infeliciter cum Antonio Goueano esse versatum, vt ex eo tempore omnes armatos aduersarios reformidaueris. Cæterum si aliud impetrare non possim: ego auditores meos qua potero diligentia in vetere doctrina retinebo, Lectorem modo rogabo, ne se in hac quæstione, verborū lenociniis, & orationis nescio quo artificio, demulceri sinat: sed hoc semper meminerit, tua meáque opinione, rem de qua agitur esse maximam, quæ ornari ipsa non vult, contenta doceri.

Digreßionis primæ de Methodo. Finis.

6 In obseruatione pulchrorũ, quo modo per varios gradus ad ipsum pulchrũ, id est ad ideam pulchrorum omnium debeamus ascendere, pluribus docet Plato in Symposio. Oportet, inquit, eum qui recto tramite sit progressurus, statim ab adolescentia pulchra corpora contemplari: & primum quidem si modo rectè ducatur, vnum corpus amare, ibique rationes pulchras producere, cogitare deinde pulchritudinem quæ corpori cuilibet inest, alterius corporis esse germanam. Et si sequi decet quod in specie pulchrum, absurdum est credere eam, quę in omnibus corporibus inest, non vnam eandémque pulchritudinẽ esse. Et qui hoc aduertit omnium simpliciter pulchrorum corporum amator euadere debet: amoris autem erga vnum vehementiam hac ratione remittere, atque vnius speciem paruifacere. Post hæc pulchritudinem quæ animis inest, illa quæ in corpore, præstantiorem existimet, adeo vt si quis animi ingenui sit, quamuis forma corporis aliis quibusdam cædat, sufficere tamen arbitretur: & amet curétque, & rationes huiusmodi pariat, quærátque sermones omnes qui reddere meliores adolescentes possint. Vt hinc ad pulchritudinem quæ in officiis ac legibus reperitur, inspiciendam, ducatur, intelligat illam omnem sibi ipsi vniformem cognatámque existere, vt eam quæ circa corpus est, pulchritudinem paruifaciat. Post officia legésque, ad scientias transeat, vt scientiarum pulchritudinem contempletur: dúmque id quod ampla exuberat pulchritudine, contuetur, haud amplius tanquã mancipium, vnius puellæ speciem admiretur, neque vnius hominis, vel officij pulchritudine sit contentus. Nam quisquis in hoc delinquit, exilis & abiectus est seruus. Verum in profundum pulchritudinis pelagus se mergat, vbi ipso intuitu multas præclaras atque magnificas rationes intelligentiásque in philosophia abundè pariat: donec ibi confirmatus & roboratus, scientiam iam vnam talẽ intueatur, quæ pulchritudine talis existit. Aciẽ verò nunc mentis pro viribus adhibe. Quicunq; hucusque per amatoria gradatim deducitur, recto ordine pulchra intuitus, ad finem iam amatorij affectus perueniẽs, subito quãdam natura mirabilem inspiciet pulchritudinem: hoc illud cuius gratia labores omnes præcedentes subiuimus. Principio quidem semper est, nec fit, nec interit, nec crescit vnquam, nec decrescit: præterea non hac ex parte pulchrum, ex illa turpe, vel tum pulchrum, tum minimè. Neque ad hoc quidem pulchrum, turpe verò ad illud. Vel hic pulchrum, ibi turpe, vt quibusdam pulchrum sit, quibusdam vero nequaquam. Neque rursus imaginatione quadam ipsum pulchrum ita fingetur, quasi vultus pulcher, vel pulchræ manus, aut aliud quippiam cuius corpus est particeps. Neque vt oratio quædam, vel ratio, aut scientia quædam. Neque in alio iacere putabitur, vt in animali, vel terra, vel cælo aut alio quopiam, sed ipsum per seipsum, cum semetipso, vniforme semper existens. Cætera verò omnia quæ pulchra sunt, illius participatione pulchra: ea scilicet conditione: vt nascentibus & intereuntibus aliis, nihil subtrahatur illi, aut addatur, neque passionem vllam incurrat. Hæc quidem Plato in Symposio, ex quo locus hic Alcinoi manifestè videtur esse descriptus. Quanquam ferè eadem sententia, ab eodem pluribus explicatur in Hippia maiore & in Phædro. Quibus locis significat à sensilibus pulchris, per medios gradus discursus cogitationis humanæ, ascendẽdum esse ad ideam pulchri. Quæ, vt ex eodem Platone Cicero scribit, si oculis corporis cerneretur, mirabiles amores excitaret sui. Cernitur verò mente, isto corpore omnino soluta, vel ab eodem in vita hac, rapta per ecstasin: in cuius fruitione extremum summúmque philosophiæ beneficium ex eorundem Platonicorum sententia positum est. Cum autem per inferiores rerum pulchrarum gradus nostra cogitatione discurrimus, ab eisdem Platonicis similes esse dicimur

hominibus somniantibus: qui rerũ falsis imaginibus pro rebus ipsis fruuntur. Ad idem Analyseos, exemplum vide librum Plotini de pulchritudine, eiusdémque librum alterum de intelligibili pulchritudine. Exemplum autem secundi modi Analyseos pertinet ad quæstionem de animi immortalitate, ideóque commodius intelligetur ex capite 18. libri huius. In quo rationes colliguntur quæ valere possunt ad confirmandam immortalitatem, in eisdémque Platonici cum Peripateticis conferuntur.

7 Hic Alcinous inductionis nomine, Socraticam & Aristotelicam complectitur. Nam quæ à simili ad simile progreditur, vel etiam à multis similibus ad vnum simile, inductio est, qua Cicero ait in Topicis, plurimum in sermonibus Socratem esse vsum. Quam Aristoteles cap. 2. lib. 2. Rhetoricorum ad exemplum reuocat. Altera verò quæ ex singulis colligit vniuersum, Aristotelica est, eadémque in instrumentis Dialecticis plenæ ratiocinationi ex altera parte opponitur cap. 10. lib. 1. Top. Inductionum Platonicarum, aliam distinctionem vide apud Diogenem Laertium in vita Platonis.

8 Locus hic repetendus est ex Hippia Platonis. Vbi postquam constituit duo genera declarationum earum quę circa essentiam voce fiunt, vnum quidem nominum, verborum alterum: Verbúmque definiuit declarationem qua actiones significantur, nomen autem signum vocis agentibus ipsis impositum: docuitque neque ex solis nominibus ordine prolatis, orationem vnquam effici, neque rursus ex verbis absque nominibus, tandem concludit horum duorum complexionem orationem esse primam atque breuissimam: quæ declarat aliquid de iis quæ sunt, vel fiunt, aut fuerunt iam, aut erunt. Hanc autem aut veram esse, aut falsam. Veram quidem quando ea quæ sunt, vt sunt, prædicat: falsam autem quæ alia quam quæ sunt. Quod etiam ab eodem Platone dictum est in Cratylo & libr. 2. de Repub. Itémque in Parmenide, suppositione sexta. Eodem verò modo Aristoteles in Categoriis & libro de Interpretatione, vult veritatem & falsitatem orationis spectari debere ex comparatione cum re significata, sed negat orationem omnem significare verum vel falsum: hócque eius tantum esse ait quam enunciantem appellat. Porrò ea omnia quæ hoc capite ex Platone colliguntur, in vsu apud illum obseruata sunt, & ex variis exemplis collecta, non ad vnius artis formam ab illo reuocata, aut in huius præceptis posita. Quo fit vt cum Aristoteli magis propria sint quam Platoni, eorundem accuratior explicatio commodius reiici posse videatur in Commẽtarium nostrę descriptionis Logicæ, sicut paulò antè indicauimus in priore parte disputationis de methodo.

9 In Hyppotheticis enunciationibus primum eas complectitur quas Cicero libro de fato & in Topicis appellat connexas, vt si natus est Fabius oriente Canicula, non morietur in mari. Quæ solæ, si enunciandi formam spectes, propriè sunt Hyppotheticæ. Quoniam solæ Hyppothesin siue conditionem expressam habent. In quibus Alcinous ait consecutionem quandam declarari. Quia in iis ex conditione posita, vni parti, vt antecedenti, altera cõsequens adiicitur. Addit verò his alias quarum partes repugnantiam quandam habere dicit, quæ disiunctæ ab eodem Cicerone nominantur. In quibus conclusiones idcirco ratæ sunt, quod, vt hic ait in Topicis, in disiunctionis membris plus vno verum esse non possit. In connexis autem ille notat duas formulas argumentandi. Appellant enim Dialectici, inquit, eam conclusionem argumenti in qua cum primum sumpseris, consequitur id quod annexum est, primum conclusionis modum. Cum id quod annexum est negaris, vt id quoque cui annexum fuerit negandum sit, secundus appellatur concludendi modus. Qui duo quoque modi ab Arist. notati

sunt in Topicis, prior ex affirmatione antecedentis ad affirmationem cõsequentis, posterior autem ex euersione consequentis, ad euersionem antecedentis. Addit Thessalus methodicus lib. 2. Dialecticarum institutionum, duos esse reliquos modos firmos & constantes, quorum vnus, inquit, qui idem est tertius, tollit antecedens, vt tollat consequens: quartus retinet consequens, vt antecedens retineatur. At verò illi sunt omnium inconstantissimi. Et si quid habent virium (sicut habent in iis in quibus consequens cum antecedente reciprocatur) id habent non à formula argumentandi, quæ debet esse generalis & in omnibus eadem valere: sed ab exempli proprietate quæ argumenti est & inuentionis, non argumentationis, aut collocationis. In quo eiusdem Thessali inconstantia, aliorum locorum comparatione à nobis detecta est lib. 2. Dialecticarum Animaduersionum olim contra eundem editarum. Connexis enunciationibus, quas propriè Hypotheticas diximus nominari, addit Cicero in Topicis, Cisiunctas & Copulatas. In quibus obseruat alias quinque argumentandi formulas. Aut enim cum aliqua coniuncta negaris & his alia negatio rursus adiungetur, ex illísque primum sumpseris, quod relinquitur tollendum erit, qui tertius modus erit. Aut in eisdẽ disiunctionibus, in quibus plus vno verum esse non possit, priore parte disiunctionis affirmata, posterior tolletur: aut priore negata altera affirmabitur, vt, aut hoc, aut illud: hoc autem, nõ igitur illud. Itémque aut hoc, aut illud: non hoc autẽ: illud igitur. Quarum duarum cõclusionum prior ad quartum modũ pertinet, posterior ad quintum. Deinde, inquit, addunt coniunctionum negantiã, sic, Non & hoc est & illud: hoc autem, non igitur illud: hic modus est sextus. Septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc: illud igitur. At hic Alcinous Copulatarum enunciationum nullam mentionem facit, sicut neque Boetius lib. 1. ad hypotheticos Syllogismos. Siue quia in ratiocinandi forma à simplici, vel Categorica, illa nihil omnino differt, siue quoniam nonnunquam adiecta negatione, ad disiunctam facilè reuocatur, eiúsque vim habet, vt in superioribus Ciceronis exemplis facilè notari potest. Ex iis verò quæ à nostro authore subiiciuntur de ratiocinatione hypothetica & mixta, & de vtriusque figuris & modis, ratio intelligi potest, propter quam Aristoteles in prioribus Analyticis, cum generalẽ ratiocinandi artem traderet, nullam hyppotheticarum enunciationum mentionẽ fecerit, aut formularum argumentandi quæ ad illas pertinebant: quod tamen idem fecit in enunciationibus modo affectis harúmque mixtionibus. Nempe quod in illis nullis præceptis nouis opus esse videretur: sed eandem legem subirent cum Categoricis enunciationibus: modo in eisdem partem cõnexionis vel disiunctionis antecedentem, intelligas rationem habere vnius extremi simplicis subiecti, partem verò consequentem, extremi alterius simplicis attributi. Quod in maxima varietate exemplorum per inductionem facilè potest obseruari. Porrò quod ab Alcinoo subiicitur differentias earum ratiocinationum quæ ex consecutione aliquid euertunt, considerandas esse in eo ipso exemplo, quod ab antecedentibus paulo antè propositum, videtur ad id referendum esse quod Cicero eodem loco scribit, in antecedentibus, consequentibus & repugnantibus locũ argumẽti, & eiusdem inuentionẽ simplicem esse, tractationem autem multiplicem. Nempe quoniam vnum & idem exemplũ, diuersa forma tractatum, valere potest in antecedentibus, consequentibus & repugnantibus. Quemadmodum in septẽ modis qui ex Cicerone paulo antè sunt enumerati, facilè potest obseruari.

10 In docendo, directa ratiocinatione Plato vti solet: in redarguendo, deductione ad incommodum. Quæ duo apud illum temperat Socrates pro varietate personarum cum quibus loquens inducitur. Nam cum amicis id agit vt recta

via veritatem doceat,& quoad poteſt,demonſtret. In Sophiſtis autem & eorum diſcipulis,opiniones falſas redarguit:veras ſignificat,potius quàm doceat. Præſertim in ipſis magiſtris,quorum arrogantiam omni ratione reprimere conabatur.Nam horum diſcipulos vbi redarguit,nonnunquam in rectam viam docendo reducit, vt in Menone obſeruari poteſt. Ex quo apud illum tria genera Dialogorum extiterunt:vnum dogmaticum, quod ſententiam huius in perſona Socratis explicatam continet: alterum ad eos coarguendos qui contra diſputant: tertium ex illis duobus mixtum.De quibus vide Fabium ca.18.lib.2.Horum vero diſtinctio diligenter obſeruanda eſt, cum in illis veram Platonis ſententiam quærimus. Quanquam enim eius ore Socrates loquatur:non tamē in illis quæcunque in Socratis perſona dicuntur,verè Socratica,aut Platonica exiſtimari debent. Quoniam pleráque proficiſcuntur ab ea Ironia quæ huic in ſermonibus fuit maximè familiaris. Quæ etiam varietas ſpectanda eſt in Dialogis Ciceronis tam Oratoriis,quam philoſophicis. Hic verò litigioſos ſiue contentioſos vocat eos,quorum omnis diſputatio inflammata eſt ſtudio vincendi quacunque ratione,non docendæ veritatis aut inueſtigandæ: quoſque Plato in Euthydemo & Hippia vtróque, oſtendit verborum aucupes eſſe ſolere: in grauiſſimis rebus facillimè decipi:in leuiſſimis ad vanam oſtentationem omnia referre. Quos hoc loco à communibus Sophiſtis diſtinguit.Quanquam Ariſtoteli cap.1.lib.1.Top. eadem eſt Sophiſtica ratiocinatio cum ea,quę contentioſa,ſiue litigioſa appellatur. At libro de redargutionibus Sophiſtarum ab eodem duo hæc ita diſtinguuntur. Vt in certaminibus, inquit,qui quauis ratione victores eſſe volunt,nihil non mouēt, nihil non aggrediuntur: ita hic in diſputatione idem faciunt qui ſupra modum ſunt litigioſi. Atque ex iis quidem qui tantā adhibent contentionem,quicunque ſibi victoriam proponunt, illi ſunt qui propriè litigioſi & contentionis amatores cenſentur. Qui verò gloriam, ex qua quæſtum faciant,aucupantur,ſophiſtæ.

11 Neceſſaria hæc oratori,ad conſequendam facultatem docendi atque mouēdi.Quæ quoniam ſine philoſophia cognita eſſe non poſſunt, Plato concludit in Phędro neminem ſine hac,bene dicendi facultatem eſſe conſecutum: eóque Periclem aliis oratoribus ſuperiorem extitiſſe, quòd Anaxagoræ phyſici, auditor fuiſſet,à quo mouendorum animorum rationem acceperat. Quod etiam apud Ciceronem eſt,in Bruto & in Oratore. Videtur autem hîc penè ad verbum eum locum ſecutus,quem ita explicat Socrates in Phedro. Poſtquam dicendi facultas, inquit,quædam animi tractio & oblectatio eſt,futurum oratorē neceſſe eſt quot ſpecies animus habet,cognoſcere. Hæ verò tot taléſque ſunt,vnde tales alij,alij tales efficiuntur. His ita diſtinctis, ſermonum quoque tot taléſque ſunt ſpecies. Tales igitur animi,talibus ſermonibus certa quadam de cauſa, ad talia quædam facilè perſuadentur:aliter verò affecti,aliquam ob cauſam minimè. Oportet itaque eum qui hæc ſatis perſpexerit, poſtea in ipſis negotiis animaduerſa deprænsáque,poſſe ſignare & ſenſu conſequi: alioqui nondum quicquam plus quam verba ſibi quōdam à doctoribus tradita habet. At cum ſufficienter poteſt dicere quis,quibus ſermonibus capiatur, preſentémque hominem acutè perſētit eo ingenio præditum eſſe,de quo antea fuerit diſputatum, ſicque ipſum eſſe talibus ſermonibus,ad talia compellendum:is ita inſtructus tunc demum perfectè artem hanc erit conſecútus,cum ad ſuperiora hæc adiunxerit,vt oportunitatem loquēdi tacendíque calleat,& vſum abuſúmve breuiloquij,commiſerationis,vehemētiæ acrioris, amplificationis, cæterarúmque partium orationis à præceptoribus traditarum,rectè cognoſcat,antè verò nequaquam.Eadem Ariſt. docet cap.

2.lib.1.Rhet.Patet,inquit,tria oratori esse capienda,vt scilicet facultatem ratiocinandi habeat,vt mores ac virtutes consideret, tertium vt de affectibus quid vnusquisque sit & quale quid & ex quibus nascitur & quo pacto. Vnde concludit rhetoricam quasi propaginem esse Dialecticæ & eius negotij quod circa mores versatur. Eáque occasione monendorum animorum rationem idem explicat toto lib.2.Rhetor.Sed quorsum hæc isto loco de Rhetorica ab Alcinoo notatur? Vt intelligamus prima philosophiæ parte contineri, artes omnes quæ orationis sunt cum ratione coniunctæ,quas logicas appellant:& in iis Dialecticæ ex altera parte rhetoricam respondere. Sic enim Cicero ex Platonicis scribit Academica 1.Dialecticam artem esse orationis ratione conclusæ,cui ex altera parte adhibetur oratoria vis dicendi,explicatrix orationis perpetuæ,ad persuadendum accõmodatæ.Probabile verò est in contextu Alcinoi, multa hoc loco desiderari,quæ monis de oratore & de rhetorica connexionem cum superioribus continebant.

12 Ex iis intelligi potest, quod antea indicauimus, Alcinoum in hac philosophiæ parte potissimum sequi eas distributiones quas ab Arist. accepimus : sed eis accommodare exempla quę in Platone notauerat, aut certè ea nobis accommodanda relinquere.Nam pręterquam quod Categoriarum distinctionem ait à Platone tantum adumbratam in Parmenide(cuius etiam rudimentum aliquod apparet initio Philebi) quam Arist.omnino expressit:hæc etiam Sophismatum siue fallacium reprehensionum diuisio,ab Arist.est profecta lib. de redargutionibus sophistarum:cuius exempla tãtum ex Platonis Euthydemo , nec sine magna difficultate erui possunt.Diuisionem vero hanc sic Aristoteles exprimit.Reprehensionum,inquit,duo sunt generales modi,vnus in verbis,alter in rebus. Atque ille quidem modus,in quo vis captionis ex verbis oritur , in sex partes distribuitur: quæ sunt vocabuli multiplicitas,Orationis ambiguitas coniunctio,diuisio,accentus , forma dictionis , Aliter vero qui versatur in rebus, postea ab eodem sub diuiditur in genera septem : quorum primum est ex accidente: secundum,ex eo quod simpliciter aliquid dicitur,vel non simpliciter,sed cum aliqua adiunctione aut partis,aut loci,aut temporis,aut affectionis ad alterũ:tertium est ex ignoratione reprehensionis:quartum ex consequenti:quintum ex eo quod sumitur illud ipsum,quod iam inde à principio in quęstione positum est : sextũ ex eo quod pro causa ponitur quod minime est causa:septimum ex eo quod quę multę interrogationes sunt,pro vna accipiuntur.

13 Hęc Platonis laus eo maior est, quo definiendi ratio erat tum obscurior & paucioribus cognita.Siquidem hanc ante tempora Socratis maximè rudem extitisse,ex eo intelligi potest,quod apud Platonem quotiescunque Sophistę de natura rei alicuius interrogantur,respondent vt pueri : nec illam ad communionẽ vllam reuocant,sed exemplis tantum explicant, sicut obseruari potest in Menones itémque in Hippia maiore & minore. Quare Arist.1.ca.lib.1.de partibus animalium,scribit physicis sero admodum fuisse cognitã causam formalem: quod, vt ait,quid res esset,atque substantiæ definitionem ipsam explicare haudquaquã solerent.Sed democritus,inquit,hanc primus tetigit :non quod ad rerum naturalium studium putauerit necessariam , sed quod ab ipsa re traheretur. Socratis verò temporibus vsus definiendi increuit : sed indagatio rerum naturalium desiit,omnéque philosophandi studium ad vtilem virtutem ciuilémque vsum est translatum.Locus idem est cap.6.lib.1.& cap.4.lib.12.Metap.qui antea vsurpatus est,in quęstione de nomine dialecticæ.

14 Nobilissimus hic locus est de recta nominum impositione & significatione. In quo quanquam nonnulli arbitrentur Aristotelẽ Platoni omnino contrarium:

vtérque tamen illa ab homine instituta & ipsis rebus imposita esse vult: sed Plato adiicit, in illis imponendis dandã esse operam vt naturæ respondeant, eámque quoad fieri potest, representent. Vt quemadmodum in animo notio naturalem habet rei imaginem, per eámque apud omnes eodem modo significat (quod Arist. ait initio lib. de Interpretatione) sic in illis naturalis quædam sit eius rei quam significant, in ipso sono representatio. Qualis cernitur in singularum nationum communi pronunciatione: quæ idcirco communes patriæ mores dicitur indicare, vt in Germanis animositatem, in Gallis simplicitatem. Quare Agrippa cap. 69. lib. 1. de occulta philosophia, docet nominibus & verbis ipsique orationi, vim tantam inesse, vt ea spiritus alliciantur & vinciantur. Deferunt enim secum, inquit, non tantum conceptum, sed & virtutem loquentis, energia quadam trãsfusam in audientes & suscipientes, tanta sępe potẽtia, vt non eos tantum immutent, sed alia quædam corpora & res inanimatas. In quam sententiam multa alia dicuntur à Marsilio Ficino cap. 21. lib. 3. de vita studiosorum. Qua occasione, in hac quęstione Origenes lib. 5. cõtra Celsum, laudato Platone, Aristotelem (nescio an satis iustè) vt illi contrarium reprehendit. Nunc, inquit, ita decernimus, nominum ipsorum naturam, non imponentium leges esse, vt Aristoteles putat. Non enim ab hominibus principium habent mortalium linguæ: vt illis perspicuum est qui incumbendo, pernoscere naturam veneficiorum & Carminum possunt, quæ vtique pro loquendi varietate & nominum sono, linguarum inuentoribus accomodẽtur. De quibus nominibus breuiter supra nonnulla perstrinximus (lib. scilicet. 1.) affirmando in aliam linguam nomina ipsa traducta, quæ suapte natura & in propria lingua plurimum valeant, nihil vltra eorum efficere, quæ suo sono ante effecissent. Iã vero vel in ipsis hominibus aliquid eiusmodi inuenitur. Non enim eum qui ab ipso natali die græcum nomen sit sortitus: si vel in Aegiptiã, vel in Romanã, vel in aliã quamuis nuncupationẽ nomẽ id transtulerimus, cogere, vt aliquid patiatur ficeret, vel vt ipse alios quoscũque malo afficeret: quemadmodũ si suo & natiuo nomine, afficeretur. Ex quibus Celsum reprehẽdit qui nihil arbitrabatur interesse vtrũ Iouem quis altissimũ dixerit, siue Zena, siue Adoneum, siue Sabaoth, siue iuxta Aegiptios, Hammonẽ, siue vt Scythę, Pappeũ. Vnde nata est alia quæstio, an sit homini sermo vllus naturalis quo sua spõte soliúsque naturæ impetu vtatur, etiam si à nemine omnino instituatur. De quo vt Psameticus Aegiptiorũ rex iudicare posset, dicitur ab Herodoto educari iussisse in syluis infantes duos vbi nullam humanam vocem audire possent. Vt quem illi grandiores facti, sermonem ederent: eum & omnium antiquissimum, & naturalem iudicaret. Hos post tres annos è syluis ad regem adductos, Bec, aliquoties protulisse: quæ vox cum lingua Phrygia panem significaret, ex eo illum collegisse, Phrygiorum linguam omnium primã & naturalem esse. Quanquam hoc illis acciderat, quod inter capras essent educati: à quibus hanc vocẽ acceperant, sicut scribit. D. August. lib. 9. in Genesin ad literã. Hic tamen cap. 11. lib. 16 de Dei Ciuitate, arbitratur ante confusionem linguarum, quæ exorta est in extructione turris Babilonicæ, natiuam fuisse linguam Hebraicam, nec postea defuisse domum ipsius Heber, in qua illa adhuc seruaretur. Ex quo Hebraicam vult appellatam, vt hoc nomine distingueretur à ceteris, quas cõfusio Babilonica pepererat. Etiam si idem libro de animæ quantitate doceat, omnem rationem loquendi ex auditu esse & imitatione constare. Quod videtur quoque efficere, vt quicunque surdi nati sunt, idẽ muti sint: sicut Arist. scribit cap. 1. lib. de sensu, & cap. 9. lib. 4. de historia animalium, nempe quod formandæ vocis ratio discenda sit, & auditu percipienda. Hoc enim longè probabilius est quam quod ex medicis scribit Ale-

xãder probl.133.lib.1. nẽpe par idẽ neruorũ esse,cuius pars vna ad linguã,altera ad aures vsq; porrigatur:atq; ita necesse esse cõmunem affectionẽ accidere. Non fieri tamen mutos eos qui ex morbo surdescunt,quòd pars altera tantum,ea scilicet quæ audiendi officio delegata est,suas vires amiserit: & mutos quoque,eadem ex causa non etiam surdos reddi, quod alterius nerui linguę accommodati lęsio sola sit. Vide quę de hac quæstione dicuntur à Lactantio. 11.lib.de Opificio dei. Ad probandum autem nomina & verba natura significare, scitum illud est quod ex P.Nigidio commemorat Gellius cap.4.lib.10.noctium Atticarum. Vos, inquit,cum dicimus,motu quodam oris conueniente cum ipsis verbis, demonstratione vtimur & labias sensim primores emouemus,ac spiritum atque animã porro versum, & ad eos quibus cum sermocinamur, intendimus. At contra, cum dicimus, nos, neque profuso intentóque flatu vocis: neque proiectis labiis pronunciamus, sed & spiritum & labias,quasi intra nosmetipsos, coercemus. Hoc idem fit & in eo quod dicimus,Tu & Ego, Tibi, & Mihi. Nam sicuti cum adnuimus & abnuimus motus quidem ille vel capitis, vel oculorum, à natura rei quem significat, non abhorret:ita & in iis quasi gestus quidam oris& spiritus,naturalis est. Eadem ratio in Gręcis quoque vocibus quam in nostris animaduertimus,in quo, Galenus lib.2.de decretis Hipp. & Platonis, Chrysippum reprehendit,quod ex huius vocis, Ego,naturali pronunciatione,argumẽto haud dissimili,probare conaretur, animę sedem & principatum in corde existere.

15 Hanc similitudinem ita Plato exprimit in Cratylo. S O C. Radius porro,textorum est instrumentum. H E R.quid ni? S O C. Textor itaque radio ac pectine recte vtetur:recte,inquam,secundum texendi rationem. Ille vero qui docet, nomine vtetur & rectè,rectè videlicet secundum docendi propriam rationẽ. H E R. Certè. Deinde verbis aliquot interiectis,ostendit eiusdem esse artificij de nominibus,& verbis iudicare,& illis rectè vti:ipsique legislatori ad eam rem,dialecticum in consilium esse adhibendum. Quis,inquit, S O C. nominum conditoris operi optime præsidebit & expletũ diiudicabit & apud Grçcos & apud barbaros? nonne & qui vtetur? H E R. Is certè. S O C. An Nũ is est qui interrogare scit? H E R. Iste. S O C. idẽ quóq; respõdere. H E R. nẽpe. S O C. Eũ vero qui interrogare scit atq; respondere,aliũ vocas quàm dialecticum? H E R. Dialecticũ profecto. S O C. Fabri ita opus est temonẽ facere gubernatore præcipiente,si bonus futurus est temo. H E R. apparet. S O C. nominum quoque authoris,nomen,monente dialectico viro,si modo recte ponenda sunt nomina. Sic Arist. scribit cap. 7.lib.3. Politic. de quibusdam rebus non solum eum optimè iudicare qui eas fecit,sed etiam qui vtitur. Nam temonem,inquit, melius cognoscit gubernator, quam faber,& dapes,couiua quam coquus. Ad Platonis autem sententiam pertinet quod ex Mose scribit Philo Iudæus lib.de mundi Opificio. Omnes animãtes, inquit,à deo adductę ad hominem,vt videret quas hic appellationes singulis inderet. Non quod dubitaret (ignotum enim deo nihil) sed sibi conscius quam rationalem in mortali naturam facerat,suapte vi mobilem, ne ipse esset vitij particeps. Itaque periculum faciebat iam noti,tanquam pręceptor, insitum ei habitum excitans & ad contemplationem operum suorum prouocans: vt eis ex tempore nomina imponeret,nec impropria,nec inconuenientia, sed diserte rerum proprietates exprimentia. Cum enim rationalis natura,etiam tum, pura maneret in anima,nullo turbante languore,aut morbo,aut affectu, purísque vteretur tam corporum quam rerum imaginationibus,non aberrabat à verò dum eis nomina inderet,appositis significatis applicando: vt ad primum vocabuli sonum, mox natura cuiusque intelligeretur. Quod verò hic adiicitur de Dialectico vt

nominum impositorum iudice: de eo intelligendum est quem Theologum vel Metaphysicum solemus appellare. Idque secundum eã loquendi consuetudinẽ quã in Platone ex Plotino & Marsilio Ficino antea obseruauimus ca.3. de qua etiam amplius differetur capite proximo. Locum autem superiorem de comparatione orationis cum instrumento, obiter Arist. reprehendere videtur libro de interpretatione, cum ita scribit, Est omnis oratio significans, inquit, non vt instrumentum, sed quemadmodum dixi, ex instituto.

AGGREDITVR SECVNDAM PHILOSOPHIÆ partem, quæ in veritatis contemplatione consistit. Cuius cum tres aliæ particulæ sint, eam primo loco ex Platone describit, quæ artes Mathematicas continet.

CAP. 6.

1 *Deinceps autem de ea parte agamus quæ ad contemplationem pertinet.* [2] *In qua quiddam est Theologicum, aliud Physicum, aliud Mathematicum.* [3] *Theologici finis est, cognitio primarum causarum, & earum quæ sunt supremæ ac principes.* [4] *Physici, discere quæ vniuersi natura sit, & quale quid animal, homo: quem locum in Vniuerso habeat:* [5] *Num deus omnibus prouideat, an etiã huic Dij quidam alij sint subiecti: aut quo modo homines ad deos affecti. Mathematici verò finis est, planam & in tres dimẽsiones porrectam naturam cognoscere, & lationes quo modo se habeant exquirere. Mathematici autem studij speculatio summatim subiiciatur. Hæc à Platone assumpta est ad cogitationis discurrentis aciem, qua animus acuitur, & ad contẽplationem eorum quæ sunt, accuratam subtilitatem præbet.* [6] *Cuius pars ea quæ circa numeros versatur, non vulgarem facilitatem parit ad ascensum ad id quod est: sed propemodum liberat errore & ignorãtia quæ circa hæc sensilia versantur & adiumentum affert ad essentiæ cognitionem. Atque ad bella gerenda promptum reddit, per eam peritiã quæ*

ad

ad instruendam aciem est necessaria. Quod autē Geometriæ est, idem ad ipsius boni cognitionem accommodatissimum. Cum quis non actionis causa hanc persequitur, sed vt ad id quod est, semper ascendat: non vt in iis quæ oriuntur, & intereunt, versetur. Vtilissima etiam est ad actionem & effectionem, si quis eius principia ad hæc accommodare velit. Post accretionem secundam consequens eius contemplatio, quod tertiam suscipit. Vtilis præterea vt quarta quædam disciplina, Astronomia est: per quam in cælo, huius astrorúmque motus contemplabimur, & diei ac noctis opificem, mēsium item & annorum. Ex quibus secundum familiarem viam, vniuersorum opificem inquiremus: ab iis disciplinis tāquam ab aliquo fundamento, quasique ab elemētis ascendentes. Musicæ quoque rationem habebimus, ad ea ipsa auditum adhibentes. Vt enim ad Astronomiam oculi dati sunt, sic auditus ad concentum. Vtque in Astronomiam incumbētes, ab iis quæ oculis percipiuntur, ad inaspectabilem & intelligibilē essentiam deducimur: sic concinnā vocem audientes, ad ea quæ intellectu percipiuntur, per hæc ipsa quæ in sensum aurium cadunt, ascendimus. Vt nisi hoc animo istas disciplinas persequamur, in iis vanum nostrū studium, & inutilis labor sit futurus. Oportet enim acutè ab iis quæ videntur & audiuntur, ad illa progredi quæ intelligentia cernuntur. Si quidem harum disciplinarum speculatio, ad contemplationem eorum quæ sunt, præludium quoddam est. Geometria quippe & Arithmetica, & qui eas colunt, ad eius quod est cognitionem viam affectant: sed circa id somniantibus sunt similes, nec in eo reuera quicquam consequi possunt. Quoniam ignorant ipsa principa, & quæ ex iis or-

ta ſunt. Maximum tamen ad id quod dictum eſt, adiumentum afferunt. Ideóque nec eiuſmodi diſciplinas Plato ſcientias eſſe dixit. 7 *Dialectica quidem Methodus, ita comparata eſt, vt per Geometricas Hypotheſes, ad prima potiſsimáque principia, quæ ex Hypotheſi non ſumuntur, aſſurgat: eóque dialecticam ſcientiam appellauit. Mathematica verò neque opinione contineri voluit, quòd illa clariora ſint iis rebus quæ in ſenſum cadunt: neque verò ſcientia, quia obſcuriora ſunt primis intelligibilibus. Sed opinionem corporum eſſe dicit: ſcientiam primorum: cogitationis diſcurſum, eorum quæ mathematicis ſunt ſubiecta. Ponit autem fidem & imaginationem: illam quidem ſenſilium, hanc verò imaginum & viſorum. Quoniam verò Dialectica diſciplinarum omnium potentiſsima eſt, quod circa diuina conſtãtiáque verſetur: idcirco illa mathematicis ſuperior ſtatuitur, velut lorica & reliquarum cuſtodia.*

Ia. Carpentarij Commentarius in Cap. 6.

1 Si in Alcinoo noſtro ſatis eſſet authoritatis contra Theſſali Methodici in o-
mnem antiquitatem furentis, incredibilem impudentiam, locus hic per ſe ſuffi-
ceret ad defendendam noſtram ſententiam in quæſtione de fine & vſu artium
Mathematicarũ. In qua ab illo, proæmio Mathematico, ſic quõdam ſumus exa-
gitati vt proper hanc maximè in regia profeſſione iniquiſſimè vexaremur. Qua
hoc ipſo nomine, indigni dicebamur: & procul dubio exploſi fuiſſemus, ſi tantũ
hic potuiſſet quantum velle ſe, magna animi impotentia apud omnes profiteba-
tur. Pro quo ex illo tempore idem nobis ſatis dedit pænarum: modo in iis exer-
citatus, tandem aliquando ad meliorem mentem redeundo, noſtræ Academiæ
& vniuerſæ rei literariæ poſſit ſatisfacere. Sed quid eum Alcinoi authoritate cõ-
moueas cui in eadem quæſtione Pythagoras, Plato, Ariſtoteles omnino vileſ-
cunt? De qua quanquam contra eundem abundè à nobis diſputatum ſit cap. 1. no-
ſtrarum prælectionum in Spheram, ea tamen diligenter obſeruanda ſunt quæ de
quatuor artium Mathematicarum potiſſimo nobiliſſimóque vſu, hoc loco dicũ-
tur & cum Platonicis, ex quorum fontibus deriuantur ſedulu conferenda: vt à
germanis philoſophis intelligatur (hos enim, non iſtos nugiuendulos, iudices
expeto) id in quo ab illo exagitabamur & propter quod olim regia profeſſione
prohibebamur, Pythagoreorum omnium veterúmque Academicorum & Peri-

pateticorum summo consensu esse probatum. Dixeram in artibus Mathematicis non esse quærendum externum finem in dirigendis mechanicis, sed earum dignitatem ingenua contemplatione contineri: quæ se ipsa terminatur aut si ad aliud referenda sit, ad mechanica minimè se abiiciat, sed potiùs erigat ad contẽplationem eius quod est, in qua summa est futuri philosophi perfectio. Ad hanc verò mathematica hoc ipso animum erigere: quod hunc exercent in abstractionibus: in quibus consistit præludium quoddam ad philosophicam solutionem animi à corpore, per quam hic fruitur primorum intelligibilium aspectu. Quam ego scio veram esse sententiam Platonicorum omnium & facilè animaduerto eandem Alcinoum toto hoc capite in singulis artibus mathematicis apertissimè esse sequutum. Mathematici studij speculatio, inquit, à Platone assumpta est ad cogitationis discurrentis aciem, qua animus acuitur & ad contemplationem eorum quæ sunt, accuratam subtilitatẽ præbet. Atque hoc quidem de vniuerso studio mathematico. De singulis autẽ eius partibus videamus quid sequatur. Pars ea, inquit, quę circa numeros versatur, non vulgarem facilitatem præbet ad ascensum ad id quod est: sed propemodum liberat errore & ignorantia quę circa hæc sensilia versantur, & adiumẽtum affert ad essentiæ cognitionem. Atque hoc quidem de Arihmetica. De Geometria idem paulò post. Quod autem Geometriæ est, inquit, idem ad ipsius boni cognitionem accomodatissimum: cum quis non actionis causa hanc persequitur, sed vt ad id quod est, semper ascendat. Non vt in iis quæ oriuntur & intereunt, semper versetur. Sequitur idem de Astronomia & Musica. Vt in Astronomiam incumbentes, inquit, ab iis quæ oculis percipiuntur ad inaspectabilem & intelligibilem essentiam deducimur: sic concinnã vocẽ audiẽtes ad ea quæ intellectu percipiũtur per hæc ipsa quæ in sensum auriũ cadunt, ascendimus. Audiamus vero eiusdem conclusionem. Nisi hoc animo, inquit, istas disciplinas persequimur, in iis vanum nostrum studium & inutilis labor sit futurus. Oportet enim acutè ab iis quæ videntur & audiuntur, ad illa progredi quæ intelligentia cernuntur. Si quidem harum disciplinarum speculatio ad contemplationem, eorum quæ sunt, præludium qnoddam est. An non hæc nostram de mathematicorum fine sententiam apertè confirmant Thessálique vanitatem detegunt in eisdem ad mechanica referendis? Atqui eadem omnia penè ad verbum ab Alcinoo descripta sunt ex Platone lib. 7. de rep. In quibus sequendis artes mathematicas Thessalo videmur irridere: ipse verò, scilicet valdè easdem nobilitat, cum ad mechanica accommodat, in quibus illę opere faciendo contaminantur atque fœdantur. At idem Plato, sicut & Alcinous hoc capitè, nõnihil indulgens aliquando nostræ imbecillitati: quoniam, vt idem ait in Timęo, non omnes participes sumus eius mentis, quæ ad diuinorum contemplationem per mathematicas abstractiones potest erigi, mathematica refert ad popularem aliquem vsum & ad dirigenda mechanica: non in iis earum dignitatem, quę fine continetur, inquirens, sed parti morbosæ suorum ciuiũ se accommodans, quæ sine hoc artes mathematicas videbatur omnino repudiatura. Sic enim Romani, vt Cicero ait prima Tusculana, earum vtilitate eiusmodi quęsita, terminauerunt modum. Itaque ille quotiescunque in schola philosophica, idoneis auditoribus artes illas commendat, vnicam in eisdẽ celebrat exercitationem in abstrahendo per quã mẽs excitatur ad diuina. At in populari concione & apud rudes, efficere conatur ex illis posse aliquid colligi quod ad vitę vsum commodissimè trãsferatur. Quale est quod de promptitudine ad bella gerenda peritiáque ad instruendam aciem ex eodem Platone hoc loco Alcinous commemorat. Quare si Thessalo animus sua impuritate ęstuat adhuc in sensilibus, nec potest supra hęc se co-

gitatione erigere,sicut ex eo colligo quod scribit in proœmio mathematico,cæcã Platonis ambitionẽ in inducẽda abstractione, artes mathematicas perdidisse, quódque idẽ dicere audet(quid enim est quòd non audeat istius hominis os impudẽs?) celeberrimam Pythagoreorũ, imo verò philosophorũ omnium, ἀφαίρεσιν,phantasticam esse & sophisticam, nescio cuius fabulæ vmbram (pro qua contra hunc à nobis disputatum est cap. 4. nostrarum prælectionum in Spheram)si, inquam,tanta est in hoc cogitationis impuritas, vt propter hanc, in religione inter suos ne infimo quidẽ ministerio dignus, nuper sit habitus:hoc illi quidem non inuiti concedamus,vt ad mechanica,quibus dignissimus est,suis mathematicis abutatur(nec enim in eo magnam iacturã res literaria patietur) dum modo tamen cõtra eiusdem impudentiã, sartam tectam retineamus eam in illis dignitatem,quæ omnium veterũ philosophorum probata cõsensu.De quo postulo attentè considerari quæ à nobis collecta sunt duobus illis capitibus.1.& 4.nostrarũ prælectionũ in Spheram. Quoniam nõ placet rẽ eandẽ pluribus locis repetere.

2 Alcinous mathematica docendi ordine physicis anteponit,credo quod Platonicorum imitatione, physica cum metaphysicis & Thologicis vellet coniungere:ad quæ ipsa mathematica viam parant.Quanquam hoc non sine dubitatione est.Nam cum in tribus formarum differentiis, ad quas refertur contemplatio veritatis,mathematicæ mediæ sint inter physicas & metaphysicas(sicut ex Arist. colligi potest lib.2.physi.)artes quoque, quæ ad has pertinent, medio loco videbantur explicandæ:vt scilicet physiologia contempletur formas , quæ cum materia communicant:mathematicæ artes eas,quę etsi reuera cum materia coniunctæ sint,ab hac tamen cogitatione abstrahuntur:metaphysica,alias quæ omnino materiæ sunt expertes, in quas tãquam in finem philosophica contemplatio desinit. At duabus aliis de causis iisque ad nostrum captum accommodatis,in mathematicis primus gradus contemplationis philosophicæ positus esse videtur. Priore quidem,quod hæc etiam si abstrahant à materia in sensum cadente, in iis tamen formis versentur,quarum ratio magna ex parte minus fortasse recondita quam naturalium. Quis enim non faciliùs cognoscit triãguli, vel quadrati formam,quã in homine vel animali eam quæ interior primáque perfectio,& causa essentiæ,vel potiùs ipsa essentia? Posteriore verò , quod circa mathematica animus, vt paulò antè dictum est,perpetuò exercetur in abstractionibus:sine quibus ne in physicis quidem generalibus sermonibus versari potest. Quoniam & in iis generum formarúmque rationes à rebus singulis cogitatione nostra quodammodo abstrahuntur. Quod etiam amplius capite proximo intelligetur in materia prima:cum huius ratio ab omnibus formis erit abstrahenda. Neque verò negligendum illud est,quod propter singularem mathematicorum diligentiam in ordinis obseruatione, artes hæ omnium maximè accommodatæ,iudicatæ sunt à Platonicis,ad excitandam vitæ superioris recordationem: in qua iidem omnem discendi laborem situm esse voluerunt. Sicut obseruari potest in eo puero qui de dimensione quadrati à Socrate interrogatur in Menone. Itaque vt hæc pars per quandam excellentiam μάθησις, id est,disciplina est appellata, sic meritò reliquis omnibus superioribus philosophiæ partibus præposita: quasi futuri philosophi vniuersam pædiam in se complexa. Ad hanc rem vide quod Aristoteles scribit libro 12.Metaphysicorum,itémque Proclus cap.15. Commentarij in Euclidem : & quod à nobis copiosius disputatum est contra Thessalum cap.3. prælectionum nostrarum in Spheram.

3 Primas causas supremásque ac omnino principes,eas intelligere oportet,quæ in vniuerso entis genere, non tantum in aliqua huius parte, supremæ sunt. Sin-

gulæ enim ſcientiæ, quæ particulares nominantur, demõſtrant per cauſas in ſuo genere primas: ſola vero metaphyſica ſiue Theologia per cauſas omnino primas. Hæ verò ſunt apud Platonicos, in genere quidem ſubiecti materia prima: in exemplaribus, idea: in efficientibus vero Deus. Theologia enim duce, animus diuinæ pulchritudinis amator, vt Plato ait in Sympoſio, quando repurgatus, diuinas rationes attigit, tunc non ampliùs ſimulachra rerum, ſed res ipſas in ſe cõcipit: conceptas fouet, atque ita cum Deo familiariter verſatur: aut quod de Minoe & Numa fabulata eſt antiquitas, Dei colloquio fruitur. Idem in Phædro, ait diuinorum contemplatorem à reliquis ſegregari, prorſus purgari, Deo adhęrere, eo impleri. Et 7. de Rep. hunc certis gradibus ad principium vniuerſi aſcendere, ipſum tangere atque tenere, adhęrentem ſemper his, quæ adhęrent principio. Quippe cum nullis ſenſibilium rerum corporeis gradibus ad id contendat: ſed ipſis formis, per ipſas, ad ipſas potius inuitatur: quouſq; ad ſpeciem, finémque vniuerſi perueniat. Quem locum ſic explicat Marſilius Ficinus ca. 3. lib. 12. Theologiæ Platonicæ. Theologus tum agendo, tum diſputando, inquit, purgat à corporeis affectibus animam: ſegregat rationem à fallacibus rerum ſenſibilium coniecturis: inuitat mentem, vt ad veritatem huiuſmodi gradibus ſe conferat, ſpeciebus, id eſt inſitis ab origine formulis: per ſpecies, id eſt per formationem quæ nobis prouenit ab ideis: ad ſpecies, id eſt ad ipſas ideas & rerum naturalium ſpecies conſiderandas. Quas ſpecies idem ait adhęrere Deo Vniuerſi principio. Quoniam fons eſt idearum. Theologi verò mentem illis adhęrere, id eſt illis ſe informandam inſinuare. Per quam inſinuationem dicitur Deum tangere, id eſt diuina mente informari. Adiunxit & tenere Deum, duabus vt puto, de cauſis. Tum, quia vbi mens ſemel ita cæpit, forte nunquam talis vitæ ſtatum intermittit: tum quia poſtquam mente diuina multis ex partibus iam mens noſtra formata eſt, diutius contemplando, incipit vſque adeo, ſupra hominem ſapere, vt ſe per Deum, & Deum, & in Deo contemplari nõ ignoret. Sed quoniam, vt idem Marſilius docet in Apologiam Platonis, non omnium ad cæleſtia aſpirantium eadẽ fuit de Deo, huiuſque prouidentia & cultu ſententia apud veteres, Theologi in tres ſectas ſunt diuiſi. Alij Dæmonibus ſolis ſacrificabant, metuentes fortaſſe ne hominum vota ad cæleſtes Deos non peruenirent: alij cæleſtia corpora colebãt, exiſtimãtes illa non viuere ſolum atque intelligere, ſed etiam radiis ſuis circunſpicere cuncta atque audire: veruntamen animorum in iis corporibus viuẽtium vota ad ſuperiores Deos, qui nullum cum corporibus commercium habent, peruenire non poſſe: Alij denique hos ipſos Deos imprimis venerabantur, iudicantes à ſummis rerum cauſis effectus omnes, etiam humanos, tam cognitione quã virtute perfectiſſimè contineri.

4 Hoc rerum naturalium ſtudium Plato 7. de Rep. tum demùm probat in ſuis ciuibus, cum ad cæleſtia refertur: & eo animus ipſe in aliquam Dei cognitionem erigitur. Quare teſtatur Socrates in Phædone, ſe ea mente aliquando cupidè arripuiſſe libros Anaxagorę Phyſici. Cum audiſſem, inquit, ex libro, vt ille aiebat, Anaxagoræ legentem quendam hanc ipſius Anaxagoræ ſententiam, videlicet mentem omnia exornare, omniúmque cauſam eſſe: hoc vtique cauſę genere magnopere ſum oblectatus: exiſtimans quodammodo conſentaneum mentem eſſe omnium cauſam, putabámque ſi id ita eſſet, vt mens omnia exornaret, ſingula per hanc vitam ita eſſe diſpoſita, vt optimè diſponi potuerant. Propterea ſi quis vellet cauſam inuenire qua ſingula fiant & pereant, aut ſint, hoc ipſum eſſe inueniendum: qua videlicet ratione optimum ſit vnicuique aut eſſe, aut quoduis aliud agere, vel pati. Atque hoc pacto nihil aliud conſiderandum homini vel de

se ipso, vel de aliis, nisi quod potissimum sit & optimum. Necesse verò est eum qui id nouit, illud quoque quod deterius est, cognouisse. Quippe cum eadem horum scientia sit. Hæc vtique ipse mecum reputans gaudebam, inuenisse ratus Anaxagoram magistrum qui me, id quod tãtopere expetebam, causas rerum doceret. Hac igitur mirabili spe ductus cum legere pergo, video hominem mente nullo modo vtentem, nec causam vllam ad ipsum rerum ornatum referentem, sed Aereas naturas & Aetheras aqueasque, & talia multa incredibilia pro rerum causis assignantem. Quo errore in Anaxagora notato à Socrate, admonitus Plato, videtur in explicanda naturæ vniuersitate in Timæo, Pythagoram potiùs quàm Democritum, aut quàm hunc ipsum Anaxagoram, secutus: quòd ille in mathematicis exercitatum, animum à naturalibus ad diuina erigeret: hi in materiæ absoluta necessitate (quã Arist. exagitat cap. 9. lib. 2. phys. & cap. 1. lib. 1. de partibus Animalium) omnia ponentes, vanis quæstionibus à diuinis auerterent, potius quàm ad illa inuitarent. Hîc verò Alcinous videtur breuiter indicasse, quod illo Dialogo pluribus à Plat. explicatur. Si quidem in eo statim initio, de Rep. quædam præfatus, institutum de vniuersitate sermonem in partes tres distribuit: quarum prima agit de mundo, qui sola intelligẽtia percipitur: secunda, de hoc, quem incolimus, tertia de homine: vt intelligatur quem locum in vniuersitate obtineat, quoque modo minor quidam mundus esse dicatur.

5 Locum hunc de diuina prouidentia eiusque gradibus sic explicat Iamblichus lib. de mysteriis Aegyptiorum. Deorum prouidentia vniuersalis est, inquit, Demonum verò particularis. Deus primus dat omnibus omnia: dij sequentes omnibus aliqua largiuntur. Dæmones atque animæ aliquibus solum & aliqua tantum. Et amplius eodem libro, Quando dij, inquit, varias mundi partes, vrbes, ædes, statuas propriè sortiri dicuntur, intellige essentiam potentiãmque illorum vbique in se vigentem, hoc aut illud potissimum illustrare, atque sicut lumen in se manens, sine mixtione diuisionéque sui, diuersa passim illuminat: ita dij. Sicut lumen solis idem totum cõtinuum est vbique, neque potest in partes diuidi, neque alicubi claudi, neque à fonte proprio separari, neque miscetur aëri, licet adsit, quippe cum nihil relinquat luminis, calore tamen à calefaciente relicto: ita cuiusque Dei lumen totum indiuiduè toti mundo penitus adest, licet parti cuidam præcipuè vim suam maximè sibi accommodatè concedat. Interea tamen quodam modo implet omnia, ob potẽtiam perfectam & excessum causalẽ prorsus immensum. Plato in Timæo, scribit animalium mortalium procreationem à Deo patre, filiis esse demandatam: ne hæc ab eodem procreata, essent quoque futura immortalia. Quæ sententia postea exactiùs tractabitur cap. 14. lib. huius. Et quanquam in hac quæstione Aristoteles à nonnullis contumeliosè, ἄθεος nominetur, opinionem tamen haud dissimilem secutus videtur libro de mundo ad Alexandrum. Cum diuinum numen, inquit, natura sua ita sit comparatum, vt quoquouersus permeet: nimirum ea in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora, pro eo quantus est accessus ad Deum vel abscessus ab eo, eius opitulationem quoque sentiunt. Proinde id præstabilius esse censemus Deóque tum decentius, tum magis consentaneum, ita de eo opinari vt dicamus potestatem illam in cælo sedes suas habentem, incolumitatis causam rebus vniuersis præstare, iis quoque quæ longiùs ab ea remota sunt. Nec illis assentiri, qui eam ipsam potestatem per omnia pertendentem, & ventitantem ad ea quoque quæ nec adire ipsam honestum est, nec dictu speciosum, sua illic opera efficere contendunt, résque terrenas administrare. Coniunctum illud quoque est, quod idem scribit lib. 12. Metaphysi. de intelligentiis perpetuis, immobilibus & magnitudinis expertibus,

quæ cœlestibus orbibus præfectæ, hos mouent & regunt: sed ita tamen vt vnius Dei imperio & numine teneantur. Quia, vt eodem libro concludit, Rerum natura malè administrari nō vult: nec multorum principatus est vtilis: Ideo vnum principē esse oportet. Sed de hac quæstione postea accuratiùs cap. 9. vbi de Deo diuināque prouidentia Platonis & Arist. sententiæ inter se conferentur.

6 Pythagorei, vt scribit Proclus cap. 12. lib. 1. in Euclidem, artes mathematicas subiectis ita distinxerunt, vt de iis duas Geometriam & Astrologiam, in quantitate coniuncta versari dixerint: illam quidem in hac vt quiescit, alteram in eadē vt mouetur: reliquas verò Arithmeticam & Musicam in numero vt quantitate disiuncta, sed ratione dissimili. Quoniam in Arithmetica numeri ratio absoluta est in Musica, eadē refertur ad aurium suauitatem. Ex quo intelligi potest Geometriam & Arithmeticam magis propriè quam Astrologiam & Musicam in mathematicis haberi. Quia illæ à motu & sensu magis abstrahunt. Quod maximè proprium est Mathematicorum, sicut etiam Aristoteles scribit lib. 1. Analy. Post. Atque ipsa Geometria primo contemplatur figuras in planis, quorum duæ dimensiones tantum sunt, vna longitudinis, altera latitudinis. Quibus cum adiecta est crassitudo corpus existit ternarióque numero dimensionum tanquam perfectissimo absoluitur: quod idem Arist. scribit cap. 1. lib. 1. de Cœlo. Cum autem etiam in solidis mathematicus versari possit (cur enim non licebit dimensionum in iis sicut & in planis, figuras, harúmque differentias cogitatione à sensu abstrahere?) quæstio hoc loco existit ad quam artium mathematicarum partem, eorum contemplatio debeat referri. Proclus cap. 13. lib. eiusdem, Geometriæ partem facit Stereometriam, cuius propria sit hæc solidorum contemplatio, de qua loquimur. Eadem erit Alcinoi sententia, si eam lectionem retinemus, quam hoc loco sumus secuti, & Geometriæ quoque subiici intelligimus vt partē quandam, contemplationem eius quod secundùm tertiam dimensionem incrementum capit. Sed fortasse potius hoc de Stereometria à Geometria separata, est intelligendum. Quoniam proximè in artibus Mathematicis Astronomiam quartam numerat. Quarta verò videri non potest si duæ tantum antea, Arithmetica & Geometria, sint numeratæ. Et certè id ita explicat Marsilius Ficinus, in epistola quadam de Platonica philosophi natura, lib. 4. Epistolarum. Qui locus vt sine errore intelligatur attentè considerare oportet, quæ pluribus dicūtur. 7. de Rep. ex quo hæc sunt descripta. In eo primam Arithmeticam, secundam Geometriam sicut & in Timæo statuit, duplicémque vtriúsque vtilitatē facit: vnam in vitæ vsu, alteram in excitanda & dirigenda contemplatione ad prima diuináque. Deinde de Astronomia ita quærit. An tertio loco ponemus Astronomiam? Quid censes? Ponendam equidem. Nam mutationes opportunitatésque temporum præsentire, non minus rei militari quam agriculturæ nauigationíque conuenit. Deinde verbis aliquot interiectis sententiam mutat, & Astronomiæ hanc solidorum contemplationem anteponit: quam cōqueritur tum non satis fuisse cognitam. Age, inquit, retrogredere: nam nunc haud rectè quod Geometriæ succedit, accepimus. Quare? Quia post planum, solidum illud quod circunfertur, accepimus, antequam ipsum secundum seipsum comprehenderemus. Decet autem statim post augmētum secundum, tertium capere: est autem hoc circa cuborum augmentum, atque id quòd profunditatis est particeps. Est certè. Sed hæc ô Socrates nondum reperta videntur. Huius duæ sunt causæ, quia videlicet nulla in ciuitate hæc honorantur: & cum inuentu difficilia sint, haud ardenter quæruntur, & qui ista perquirunt, duce indigent, sine quo minimè reperient. Quem esse primo difficilè est: deinde etiam si sit, dum tamen ita se habent vt nunc qui hæc

indaget, fastu elati nequaquam parerent. Sin autem ciuitas tota huic operi præsideat, honorificè hæc ducens, & isti obtemperabunt quidem, & hæc sedulò studioséque discussa, clariùs emicabunt. Quippe etiam nunc, quanquam & vulgus hæc contemnit & prohibet, & qui hæc perscrutãtur, qua ratione vtilia sint, ignorant, tamen vi gratiæ cuiusdã valent. Neque mirum si hæc ita apparuerint. Nempe quod gratum est, id præcipuum. Sed mihi quæ nũc dicebas explana. Studium quod circa planum versatur, Geometriam vocabas. Equidem. post Geometriam continuo Astronomiam ponebas: sed paulò post retro retulisti pedem. Enimuerò quò magis propero, eò peruenio serior. Nam cum mox illi succederet facultas illa quæ de augmento in profundum agit, quia ridicula eius habetur inuestigatio, eam transgressus, post Geometriam Astrologiam protinus attigi: quæ in profundi agitatione consistit. Probè loqueris. Ergo quarto loco ponamus Astronomiam, tanquam adsit ea facultas quæ nunc fuerat prætermissa, si modo in ciuitate suscipiatur. Tandem de comparatione Astronomiæ cum Musica alium locum subiicit ex Pythagoreis, qui Alcinoi verba valdè illustrat. Quemadmodum, inquit, ad Astronomiam oculi, sic ad harmonicum motum aures videntur fabricatæ. Vnde & has inuicem esse germanas scientias & Pythagorei putant, & nos Glauco assentimur. Pertinet etiam ad hunc locũ quod Plato scribit in Hippia maiore, ex quinque sensibus duos esse, aspectum scilicet & auditum, quibus ad ipsius pulchri cognitionem præparemur: reliquos impuriores esse, & minus pertinentes ad naturæ humanæ propriam excellentiam.

7 Antea, capite tertio, obseruauimus quo modo in artificio disserendi Aristoteles & Stoici Dialecticæ nomen soleant vsurpare. Nunc verò Platonica loquẽdi consuetudine, quæ eodem loco notata est, ipsa Metaphysica primáque sapientia, Dialectica nominatur: atque idcirco concluditur hanc scientiarum omnium esse potentissimam, quòd circa diuina constantiáque versetur: eandémque Mathematicis superiorem velut loricam, & reliquarum custodiam. Sic enim etiam Aristoteles Metaphysicam Architectonicam appellat, quòd prima omnino fidei fundamenta ex hac repetenda sint: adeo vt in singulis scientiis nulla fides sit absoluta, nisi ad prima omnino illius axiomata omnia sint reuocata: quod in encyclopedia scientiarum idem Aristoteles nos docuit lib. 1. Analyt. Post. Sícque de Dialectica hoc loco dictum est, eam per Geometricas hypotheses, ad prima potissimáque principia, quæ ex hypothesi non sumuntur, assurgere. Atque hæc quidem Dialecticæ Platonicæ & Arist. Metaphysicæ authoritas ac principatus, in regno fidei spectandus est ex legibus demonstrandi, & ex ordine quem secundum has, omnes scientiæ inter se obtinent. Aliter verò doctrinam politicam reliquarum principem ac dominam Aristoteles vocat cap. 2. lib. 1. Ethic. quod ab illa pẽdeat inter ciues omnium artium & scientiarum æstimatio. Nempe quoniam harum vnaquæque in ciuitate tantum obtinet prætij, quantum ab ipsa ciuili disciplina conceditur: pro cuius scilicet arbitrio quædam in nouo honore sunt, aliæ de antiquæ dignitatis gradu deiiciuntur. Est verò locus hic penè ad verbum desumptus ex 7. de Rep. In quo cognitionis nostrę (sicut antea significatum est) tres differentias constituit, vnam supremam in scientia, alteram in cogitationis discursu, tertiam in opinione. In quibus pro varietate obiectorum distinguendis sic eiusdem sententiam interpretatur Proclus cap. 1. lib. 1. in Euclidem. Quapropter Plato, vt arbitror, inquit, eorum quæ sunt cognitiones primis, mediis & postremis substantiis diuidebat: & impartilibus quidem intellectilem tribuebat, quæ collectim & simplici quadam via diuidit quæ mente percipiuntur: & cum sine materia sit, & summa quadam puritate prædita, & quadam vnius

formæ

formæ ratione se contineat, résque ipsas apprehendat, cæteris cognitionibus excellit: Partibilibus autem postremámque naturam sortitis & sensilibus omnibus, opinionem, quæ obscuram veritatem nacta est: mediis verò (cuiusmodi sanè Mathematicæ formæ sunt) & impartibili natura inferioribus, partibilíque superioribus, cogitationem. Hæc enim mente quidem supremáque scientia inferior est: opinione autē perfectior & magis certa atque pura. Nam progreditur quidem mentísque impartibilitatem explicat, & intelligentis apprehensionis quod conuolutum erat, euoluit: colligit autem rursum quæ diuisa sunt ad mentémque refert. In quibus Proclus inter tres differentias formarum philosophicæ contemplationi propositarum, eum ordinem exprimit, quem ex Arist. lib. 2. physic. paulò antè indicauimus. Sed Platonem eo ipso loco, (nempe 7. de Rep.) ex quo hæc descripta sunt, audiamus. Opinionem postquam statuit infimo gradu cognitionis nostræ ad hâncque retulit fidem & imaginationem, sicut ad intelligentiam, ipsam scientiam & cogitationem: & opinionem quidem circa generationem, intelligentiam verò circa essentiam versari dixit: his positis de Dialectico hæc subiicit. An non Dialecticum vocas eum, qui rationem cuiuslibet capit essentiæ? Illum verò qui hanc rationem nō habet, quatenus nec sibi, nec alteri potest reddere rationem, eatenus intelligentiam circa hoc habere negabis? Certè non aliter est dicendum. De bono etiam similiter iudicandum. Nam quicunque boni ideam ratione definire non potest, à cæteris omnibus eam distinguens, & tanquā in prælio per omnia penetrando, cætera cuncta reiicere, non secundum opinionem, sed secundum substantiam arguens & refellens, pérque hæc omnia stabili & inconcussa progredi ratione, hunc ita affectum, neque bonum ipsum dices cognoscere, neque aliud quicquam bonum: Verum si quod fortè simulachrum attigerit, opinione potius quam scientia illud attingere: atque ita in vita insomniis dormitantem illudi, & antequam expergiscatur, ad inferos descendentem extremo tandem occupari sopore. Per Iouem omnia hæc prorsus asseuerabo. Cæterum liberos tuos quos nunc oratione instruis, si quando reipsa erudires, vt arbitror, non permitteres maximarum rerum in ciuitate potestatem habere, dum linearum instar, non possent cuiúsque rationem reddere. Non certè. Legem itaque feres qua iubeamur eam potissimum disciplinam capessere, ex qua ad interrogandum & respondendum, vt scientem decet, aptissimi sint. Tecum vna istud præcipiam. An ergo tibi videtur doctrinis omnibus, Dialectica velut apex esse præposita, nec vlla doctrina vlterius, ac eminentior reperiri: sed hic iam doctrinarum omnium esse finis? Mihi quidem videtur. Reliqua parte Dialogi eiusdem, hanc primam sapientiam, quam Dialecticam nominat, tāti facit vt eam primum nolit attingi, nisi ab iis quibus à natura, suppeditata sunt abundè ea ornamenta, quæ in futuro philosopho necessaria descripsimus cap. 1. libri huius. Deinde negat quenquam huius auditorem idoneum fore antè annum ætatis tricesimum. Illa verò quæ ad Arithmeticam & Geometriam pertinent, quæ Dialecticam antecedere debent, pueris tradenda esse velit: ab iisque eum docendi modum accipiendum, quo minimè coacti ad discendum esse videantur. Quorum omnium rationem ita concludit. Non te latet, inquit, quod cum primum adolescentuli disputationis artificium gustant, eo protinus quasi ludo quodam ad refellendum vtuntur, eósque qui confutant alios, studiosè sectantes, & ipsi qu[illegible] que alios redarguunt, ac distrahendis lacerandísque proximis, Catulorum more assiduè delectantur. Mirum in modum. Cum verò plures conuicerint, & à pluribus ipsi conuicti fuerint, eò confestim deueniunt, vt ex pristinis opinionibus ratam nullam habeant. Atque ex his & ipsi, & omnis philosophia apud alios calumniā

reportarunt. Vera refers. At vir natu grandior ab hac insania diligentius declinabit, ac hominem inuestigandæ veritatis gratia differentem imitabitur potiùs quàm eum, qui iocandi causa versutiis captiunculisque iucũbit. Quin & ipse modestiùs sese geret, & disputãdi studium ex infami reddet illustrius. Addit eodem loco, si quis in hãc Dialecticam seriò ita iucumbat vt nihil agat aliud, nisi quod vicissim quandóque gymnasiis corpus exerceat, ad huius perceptionem viros moderatos & graues esse adhibendos. Deinde ab anno ætatis tricesimo quinto ad quinquagesimum, philosophos, ad antrum illud deducendos in quo cogantur principatus eos assumere qui ad bellum spectant, & si qui sunt iuuenum principatus: ne vsu rerum ab aliis superentur. Quum verò ad quinquagesimum peruenerint, inquit, quicunque integri inter eos rebúsque gestis & scientiis præcellentes apparent, ad finem iam perducendi sunt, cogendíque vt animi radium ad supera dirigentes, ipsum quod omnibus lumen præbet suspiciant: quumque ipsum bonum nouerint, exemplo illius fræti ciuitatem, priuatos, séque ipsos per omnem sequentem vitam & singula vicissim exornent. Ac plurimum quidem in philosophia versentur: cum verò ad magistratus accersentur, in ciuilibus negociis inuigilent sigillatimque gubernent, Reipub. gratia, ita vt non tanquam bonum aliquid & optandum ministerium, sed necessarium potiùs exequi videãtur. Atque cum ita alios similiter ipsi instruxerint, eos vicissim reipublicæ custodes relinquent, ipsi verò in beatorum insulas transmittentur. Monumenta verò illis & sacra, tanquam dæmonibus, si Pythias oraculo confirmauerit, publicè dabuntur: sin minus, saltem vt beatis atque diuinis. Hæc Plato de sua Dialectica. Quæ paulò pluribus commemorare placuit, quòd in illis huius philosophi mixima diuinitas appareat. Illa verò omnia, sicut & ea quę ab Aristotele de Metaphysica dici solent, cum passim Thessalus Methodicus de artificio differendi interpretatur, ancilla fruitur loco dominæ: & cõmuni ministræ ineptè attribuit, quæ ad eam tantum scientiam pertinent, quę in reliquas summum principatum obtinet. Cuius errore Logodædalus quoque in huius loci interpretatione deceptus est, sicut in sequentibus obseruabimus.

DE TRIBVS VNIVERSÆ NATVRÆ principiis materia primo loco explicatur, ex Platonis Timæo: variáque similitudine ostenditur quo modo ea se habeat ad omnes rerum naturalium formas.

CAP. 7.

1 *Sequitur vt de principiis & de his quæ sunt Theologicæ speculationis, differamus, à primis ducto initio, & ab iis ad ortum Vniuersi descendentes: tandémque desinentes in hominum procreationem atque naturam. Ac primum de materia dicamus.* 2 *Hanc fictioni subiectam, omnium rerũ*

capacem, matrem ac locum nominat: [3] *atque subiectum sine sensu tractabile adulterináque ratione compræhensibile. Eius autem proprium esse vult, vt omnes rerum ortus excipiat ac nutricis instar foueat: omnes item formas recipiat, cum suapte natura omnis formæ & qualitatis ac speciei sit expers. Talia verò in ea tanquam in tabula effingi, ab eisdémque hãc informari, cum nullius propriæ figuræ qualitatísve sit particeps.* [4] *Neque enim esset ad varias rerum formas & impreßiones commodè præparata, nisi qualitatis esset expers, & omnium earum formarum, quas debet excipere. Si quidem videmus eos qui ex oleo vnguenta parant odore suauia, oleum quærere quòd maximè omnis odoris sit expers: vel qui in cæra aut argilla rerum formas volunt effingere, illa præmollire atque sine vlla figura exhibere. Conuenit igitur materiæ omnium capaci, vt si modo formas omnes susceptura sit, nullam earum naturam habeat: sed qualitatis & formæ omnis expers, formis omnibus subiiciatur. Hæc itaque cum sit eiusmodi, neque corpus erit, neque quid incorporeum: sed sua facultate corpus, quemadmodum æs facultate statua. Quoniam tum statua efficietur, cum huius formam excipiet.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 7.

1 Platonis imitatione Physica cum Metaphysicis coniungit: imò ipsa physica ex deo repetit & ad eundem refert. In physicis autem explicandis, desinit in hominem, quemadmodum & Plato in Timęo & Aristoteles in vniuersa physiologia. Qua occasione fortasse de tribus principibus partibus philosophię eam postremo loco exposuit quę ad vitam & mores pertinet. Vt ab hominis natura, quę partim corpore, partim animo continetur, ad eiusdem vitam & mores transiret. Quanquam alia ratione pars hęc de vita & moribus, ei quę ad contemplationem veritatis pertinebat, potuit anteponi: prout scilicet in vniuersa philosophia actio contemplatione inferior est, & ad ipsam contemplationem (sicut testantur

omnium Platonicorum libri) via paranda antecedente animorum purgatione, quæ philosophiæ moralis est propria. Quoniam in ipsarum perturbationum regno, philosophica contemplatio non potest consistere: perturbationes autem reprimuntur, & ad rationis regulam reuocantur per virtutes, quæ morales nominātur, quęq; inde purgantes, ab ipsis Platonicis sunt appellatæ. Sed in hac ordinis varietate idcirco nobis minus laborandum est, quòd non hi sumus, qui rerum omnium docendarum vnicum ordinem esse velimus. Quam sapientiam Thessalo Academiæ nostræ methodico non inuidemus. Vt vero in instituta comparatione Platonis cum Arist. permaneamus, obseruandum hoc loco nobis est, In principiis vniuersæ naturæ, de quibus proximis capitibus est agendum, his esse commune quod vterque tria ponit. Sed in eorum enumeratione hoc solo conueniunt quod in illis materiam agnoscunt: quam Alcinous ex Timęo his modis exprimit, quos Aristoteles in illo magis probasse videtur. Quāquam Plato Pythagoreos sequutus, eam nonnunquàm ponit in puncto, linea, superficie, aut in dualitate infinita: quæ Aristoteles passim exagitat in Metaphysicis. In reliquis duobus principiis maxime differunt. Siquidem materiæ Plato adiicit opificem deum & Ideam vt exemplarem causam: Aristoteles formam & priuationem. Deum autem, etiamsi pro causa efficiente principe Aristoteles agnouerit, apertissimè quidem vt capite nono demonstrabitur, libro de mundo ad Alexādrum, & in Metaphysicis: obscurius vero in sermonibus de natura libro 8. Physic. cum eum rationem habere vult primi mouentis immoti manentis, & lib. 1. de Cœlo cum ait deum & naturam nihil frustra facere: non tamen inter naturæ principia retulit. Quoniam naturæ contemplationem ad deum quidem vt natura superiorem referre voluit. At fortasse veritus est, ne eum naturę lege includere videretur, si in naturæ principiis numeraret. Itaque pro principiis ea tantum vsurpauit, quæ sunt in ipsis rebus naturalibus, hásque mouent & simul cum eisdem mouentur. Ab his verò nos quasi manu duxit ad causam primam, quæ extra res naturales, vel potius supra has, easdem mouet cum tamen maneat immota. At Plato diuinus, eiusdem naturæ contemplationem ab ipso deo tanquam à principio reuocauit & ad eundē vt ad finem retulit. Qui ex subiecta materia res procreet, in hácque formanda propositam habeat imitationem ideæ, id est vt Platonici loquuntur, sui ipsius tanquam exemplaris causę, de qua proximo cap. disseretur. Aristoteles repudiata idea ad perfectionem rei naturalis in principiis, contentus est ea forma quæ in materia est, & ex Platonis sententia, ideæ imago tantum, non primum principium. Amplius vero priuationem à materia ratione distinguit, quàm cum illa re eandem esse fatetur lib. 1. Physic. sicque tria principia colligit: ex quibus duo rem constituunt, materia & forma. Rémque iam constitutam, naturalibus motibus ipsa forma mouet, materia obsequente, vel etiam suis qualitatibus vt instrumentis, adiuuante. Priuatio vero in simplici rerum ortu, mutationis in materia causa est efficiens. Quę omnia si in illis attentè consideramus, facilè animaduertemus in proposita quæstione de principiis sententiarum diuersitatem maximam, ex varia philosophandi consuetudine profectā: contrarietatem fortasse omnino nullam existere.

2 Materia prima Aristoteli nihil aliud esse videtur quam maximè communis subiecti ratio, quæ, quoad intellectus potest, ab omnis formæ proprietate aut ad eam præparatione, cogitatione ipsa abstrahitur. Nusquam tamen fit, neque vnquam fuerit, nisi informata & numerabilis facta. Quemadmodum animal commune nullum per se prorsus est, quod non sit rationis particeps aut expers: & tamen eius natura ab iis omnibus sua ratione est separata. Vt enim ille in Physicis

& Metaphyſicis prima contraria nominat, quæ in natura nuſquam ſunt niſi vt aliqua ſpeciali contrarietate continentur, ſed ab hac in cõmunibus de natura ſermonibus cogitatione abſtrahuntur, vt (quod idem in primis principiis poſtulat cap. 4. lib. 1. phyſic) ſemper eadem manere poſſint: ſic de generali ratione primæ materiæ nobis hoc loco videtur ſtatuendum. Quanquam neque hanc notione, ſua, omnis formæ prorſus expertem eſſe, Io. Grammaticus arbitratur cap. 11. lib. de mundi æternitate contra Proclum, ſed ſub ratione corporis triplicíſque in illo dimenſionis intelligendam eſſe. Nam ſi materię nomen, inquit, non eſt inane ſed res eſt aliqua naturalis, quæ ſit & conſtet, rationem quoque habeat neceſſe eſt per quam ſit. Vniuſcuiuſque autem rei ratio, forma eius eſt & ſubſtantia. Non igitur fieri poteſt vt modis omnibus forma vacet materia. Hoc enim ipſum eſt perinde ac ſi prorſus ipſa non eſſet. Nã quod ſuæ eſſentię nullam rationẽ habet, id in iis quæ ſunt omnino nõ eſt. Quare nihil vetabit quin quod tria habet interualla, prima ſit materia: etſi ipſum ſpecie aliqua inſignitum ſit, & non informe. Sed hoc ille fortaſſe in Ariſtotelis doctrina falſo ſibi concedi poſtulat, materiam primam ſua ratione rem eſſe aliquam naturalem, quæ ſit & conſtet. Vt enim hæc alicuius corporis ſit, quia ad illud refertur (quod etiam Alcinous ad finem capitis huius manifeſtè indicat) non tamen neceſſario in ipſo corpore intelligitur: ſed ab illius forma, quæcunque illa ſit, cogitatione abſtrahitur. De qua ſic Ariſto. cap. 3. lib. 6. Metaphyſi. materiam eam intelligo, inquit, quæ per ſe nec aliquid, nec quãtum, nec quicquam aliud eſt, eorum quibus id quod eſt, definitione aperitur. Quod quia difficillimum eſt niſi per analogiam comprehendere, idcirco ab eodem dictum eſt capite ſeptimo libro primo phyſicorum, hanc omnino neque in intelligentiam, neque in ſenſum, aut numerum cadere: In alterum autem horum abſolutè caderet, ſi ſuapte natura corporis forma trináque dimenſione conſtaret: Sicut diſputat Plotinus capit. 8. & 9. lib. de materia prima. At Plato in Timæo, etiam ſi materiam primam agnoſcat, in eáque multa habeat cum Ariſtot. communia: in hac tamen, quã non tempore ſed, natura mundo priorem eſſe vult, ponere aliquando videtur non nudam priuationem, ſed rerum omnium confuſa principia: quæ poſtea ſingula in mundi origine dicantur in ſuum ordinem eſſe adducta. Sic enim ille loquitur. Vniuerſi quod genitum eſt & ſenſibus omnibus manifeſtum, matrem ipſam receptaculúmque, neque terram, neque aërem, neque aquam eſſe dicamus, neque rurſus aliquid ex iis conſtitutum, aut aliqua ex quibus hæc ipſa propriè ſubſiſtunt, ſed inuiſibilem potius ſpeciem quandam, & informem ſinum, omnium capacem: qui modo quodam ambiguo & vix explicabili, diuinæ & intelligibilis naturæ ſit particeps. Et apertius paulò poſt. Sic illa tunc, inquit, quatuor genera (quatuor verò elementa intelligit) ab ipſo eorum receptaculo inſtrumenti illius piſtorij inſtar tumultuante & diſcernente, commota, diſſimilia quæque à diſſimillimis longè ſeparabantur, ſimillima verò rurſus coibant: atque idcirco etiam antè mundi exornationem ſedibus diuiſa erant, ſed neque his ratio inerat, neque modus. At vero vbi cuncta redigi ad modum placuit, deus ignem primo, ac terram aërémque & aquam (quæ quidem elementorum præferebant veſtigia, ſed ita erant affecta vt par eſt illa à quibus deus abeſt) diſtinctis figuris, ſpeciebus & numeris exornauit. Ea vero apud nos ſententia ſemper rata indubitáque præ cæteris habeatur, quod deus illa cum talia non eſſent, quam pulcherrrimè optiméque fieri poterat, ordinauit. De quo eiuſdem Platonis ſententiam apertius explicat Plutarchus libro de animi procreatione. Idque eſt fortaſſe quod in illo Ariſtoteles notat lib. 4. Phyſic. receptaculũ ſiue locũ, quia pars rei quę recipitur, non eſt, materiã eſſe non poſſe.

Et tamen Sebastiano Foxio cap.5.lib.1.de consensione Platonis & Arist.de eiusmodi primo principio videtur omnino eadem horum duorum philosophorum sententia. Quod etiam Bessario Cardinalis contra Trapezuntium conatur efficere cap.5.lib.2. Quanquam hic cap.6. lib. eiusdem id inter illos interesse arbitratur, quod materiam, vt rationem habet subiecti manentis. Plato in Timęo appellat hoc aliquid. Aristoteles autem lib.1.Physic. fatetur magis quidem hoc aliquid significare quàm priuationem: sed id absolutè solius esse formę, à qua proficiscitur omnis naturę determinatio. Hoc verò pertinet ad superiorem quęstionē quę cõtra Io. Grammaticum disputata est, an illa scilicet necessariò intelligenda sit vt triplici dimēsione affecta. Secundū quam relationē ad formas omnes, quarum nullā habet, apta verò est ad quaslibet vicissim recipiendas, quanquam materia prima non solum in potestate esse, sed potestas ipsa dicatur vt sępe in Metaphysicis, assentior tamen Iulio Scaligero philosopho nostra ętate acutissimo, eam sua essentia verè vnum esse naturę principium, partémque quodammodo compositę rei naturalis, formarum fundamentum & subiectum substantiarum quę sunt cum materia coniunctę. De qua, ex Platonicorum sententia, déque his quę in hac aliqua ex parte sunt coniuncta cū nostra religione, vide plura apud D. Augustinum lib.1.de Genesi contra Manichęos.

3 Materia prima, sicut modo dictum est, hoc ipso quod est eiusmodi, in sensum cadere non potest. Quia hoc aliquid non est, nec vllius qualitatis particeps. Omne autē quod sensum mouet, hoc aliquid est, & per aliquam qualitatem sensum mouet, vt Arist. docet cap.6. lib. 2.de Animo. Tangitur tamen quodam modo: quia rationem habet subiecti, quod etsi reipsa corporeum non sit, ad corpus tamen refertur: cuius proprium est vt tactu, tanquam sensu omnium primo maximéque communi, percipiatur. Vel, quod Calchidio magis placet, vt illa quæ suaptè natura omnino informis est, in secunda materia cui inest informatur, sic in eiusdem tactu, ipsa quoque quodam modo tactu percipitur. Nec tam eius sensus est, quam in ipsis materiatis, quibus subest, quidam quasi consensus. Quemadmodum apud Arist. rerum singularum in sensum cadentium & fluentium, genera vniuersa in his ipsis quodam modo sentiuntur & fluunt, cum tamen vt sua ratione abstrahuntur ab illis, & à sensu omnino separata sint, & omnis mutationis expertia. Nec dissimilis est causa propter quam adulterina ratione eadem dicitur à Platone comprehendi. Quoniam enim quod propriè in intelligentiam cadit, per aliquam speciem & formam intelligitur: ea certè absolutè intelligi non potest, cuius nullæ prorsus forma est. Quare reliquum vt adulterino quodam modo intelligatur, sicut & adulterina ratione sentitur. Itaque cum omnia à nobis aut sensu, aut ratione cognoscantur, materia prima quodammodo vtriusque cognitionis particeps & expers esse dicetur. Id verò esse videtur quod Aristoteles scribit. cap.7.lib.1.Physic. hanc per similitudinem tantum cognosci. Quoniam, inquit, quam rationem habet æs ad statuam, vel lignum ad lectum, vel ad aliquid eorum quę formam habent, materia & id quod forma caret, antequam formam acceperit: eandem hęc habet ad omnem essentiam & quicquid est rerum singularum.

4 Quo modo materia ad potestatem affecta sit, per eámque perpetua vicissitudine rerum formas recipiat, nec tamen vnquam ab illa potestate omnino recedat, sic Plato docet in Timęo. Si quis cunctas figuras, inquit, ex vna eadémque materia auri fictas, continuè in alias & alias reformet, déque vna quadam illarum pręsens aliquis, quid sit quærat, verè admodum & tutissimè respondere possumus aurum illud esse: triangulum verò aut aliam figuram earum quę impressę in eo

ſunt,& continuò permutantur,quaſi reuera ſint,non licet dicere. Sola quippe il-
la reſponſione tanquam tutiſſima,contenti eſſe debemus. Eadem de illa materia
quę cuncta recipit corpora, ratio eſt. Idem ſemper eſſe dicenda eſt: ſi quidem ex
propria potentia recedit nunquam. Suſcipit enim ſemper omnia, nec vllam vn-
quam iis ſimilem vllo pacto ſibi formam contrahit. Omnis ſanè natura fictioni
ſubiecta eſt,agitatáque ab ingredientibus & figurata quodam modo, alias aliter
ſe habere videtur. Quę verò ingrediuntur & exeunt,verè ac ſemper exiſtentium
ſimulachra ſunt,miro & vix explicabili modo ab ipſis rebus, quę verè ſunt,figu-
rata,quemadmodū deinceps narrabimus. Tria in pręſenti genera ſumenda ſunt:
vnum quod gignitur:aliud à quo gignitur:aliud à quo ſimilitudinē trahit quod
naſcitur. Idcirco comparare hæc ita decet. Quod recipit, matri:vnde recipit, pa-
tri:naturam iſtorum mediam,proli. Sed ita intelligendum eſt,quod cum eſſe de-
beat effigies rerum omni formarum varietate diſtincta, nunquam illud ipſum
formationis huius gremium benè erit pręparatum,niſi informè ſit, & ſuaptè na-
tura omnibus formis quas recepturum eſt,careat. Nam ſi erit alicuius eorum quę
in ſe recipit,ſimile,cum cōtrariam eius cuius ſimile eſt naturam, aut aliam pror-
ſus ſuſcipiet,nequaquā eius ſimilitudinem & effigiem exprimet:cum pręſe tule-
rit ſuam. Quo fit vt nullam ſibi propriam habeat ſpeciem,quod eſt omnia gene-
ra ſuſcepturum. Ex quibus intelligi poteſt cur apud Platonem ideę tantum adū-
brata quędam imago,nunquam vero ſumma perfectio, in rebus ſingulis, quarū
formę cum materia ſunt coniunctę,poſſit exprimi. Quoniam cum illa etiam in
corpore naturali,adhuc aliquam poteſtatem retineat,vel ad nouam formam re-
cipiendam, vel ad eam quam iam excepit amittendam poteſtáſque omnis eiuſ-
modi,imperfectionem quandam & deformitatem habeat adiunctam, neceſſe eſt
omnium rerum naturalium formas, hoc ipſo idea eſſe imperfectiores quòd ſunt
cum materia coniunctę. Sicque Ariſtoteles ipſe naturales formas cum diuinis cō-
paratas,impuras appellat:& cap. vltimo lib. 1. Phyſ. ſcribit à materia formam ap-
peti,vt à fœmina marem,& à re turpi pulchritudinem. Et Plotinus lib. de malis,
quę & vnde ſint, in rebus naturalibus oſtendit materiam omnis mali cauſam
eſſe. An igitur in corpore cœleſti materia iſtam poteſtatem adhuc retinet? aut ſi
ita eſt,num efficitur illud quod eiuſmodi materia conſtat, caducum eſſe oporte-
re? Apud Platonem cęleſtes orbes naturę lege diſſolubiles ſunt:ſed, vt ex cap. 13.
libri huius intelligetur amplius,dei voluntate conſeruantur. Quia vt dicitur in
Timęo,diuina voluntas,vniuerſa natura ſuperior eſt, hácque lōgē maiorem vim
habet. At apud Ariſtotelem cęleſtia corpora, etiam ſuapte natura, ortus interi-
túſque ſunt omnino expertia:vt colligi poteſt ex cap. 3. lib. 1. de Cœlo & ex cap. 1.
lib. 2. Quare in huius doctrina nonnulli quęſiuerunt an in his materia quędam
ſit:& ſi ſit,an eorum horúmque corporū inferiorum ſit eiuſdem generis. Quam
quidem quęſtionem Platonici nonnulli magis eludunt,quam explicant, cum a-
iunt quemadmodum forma quędam valde materialis eſt, qualis in materia pri-
ma, quæ vix forma eſt (hęc verò ea eſt quę forma corporeitatis à nonnullis ap-
pellatur,de qua paulò ante dictum eſt)ſic materiam eſſe quandam,quę vix mate
ria eſt,qualis ea quę cœlo ineſt. Nec vero magis, meo quidem iudicio,ſatisfaciūt
nonnulli Peripatetici qui dicunt in cœlo ſubiectum quidem eſſe,materiam vero
minime. Qui iidē ſubiectū à materia hoc ipſo diſtinguunt quod illud ſignificet,
id quod actu aliquid eſt & iam informatum,ſine annexa priuatione:hęc vero ad-
huc non ſit hoc aliquid, ſed coniuncta cum potentia, quę priuatione continetur.
Nam cum Ariſtoteles in primis de natura ſermonibus omnium corporum natu-
ralium , tam eorum quæ ęterna eſſe vult , quam quę caduca,principia explicet

eaque duo ſtatuat quę materiam & formam nominat, ſi cœlum naturale corpus eſt (quale certè illi eſt & vnum de quinque ſimplicibus, quod aſtreum elementũ, vel quintum appellat lib.1. Meteor. & cap.3. lib.2. de animalium ortu) non video cur quod in illo à forma perficitur, non poſſit, vt ſubiecti, ſic materiæ nomen obtinere. Pręſertim cum eo loco prædicet ſe ea principia quęrere quę ſemper maneant: & ſecundũ ſuas generales rationes, in rebus omnibus conſtituendis atque mouendis eadęm retineantur. Neque vero hoc in eius doctrina concedendum eſt, in omnium rerum materia, cum iam informata eſt, poteſtatẽ manere ad exuendam eam formam quę iam ineſt: ſed id ſolum cõuenit corporibus lunę ſubiectis. In quibus quoniam materia dum ſuę formę in agendo obſequitur (agunt enim ſemper hęc per materię qualitatem organicam, quę repatiendo, cum tempore neceſſario elangueſcit) perpetuo fluit: accidit vt ſpoliata his vinculis quibus cum pręſente forma connectebatur, iam nouam appetat, & eius inexplebili deſiderio teneatur. In cœlo autem fluxus eiuſmodi ex Ariſtotelis mente omnino nullus eſt. Quia in eo forma aut omnino per ſe agit, aut certè non per eam materię qualitatem quę à contraria patiatur. Quare in illius materia ea ſola poteſtas retineri dicitur, quę actum perpetui motus in orbem reſpicit. Quo modo enim cęlum, aut ab aſſiſtente intelligentia, aut à propria forma (neque enim de eo hoc loco quęrimus) ſemper in orbẽ moueretur, niſi ad hanc perpetuitatẽ motus ſuſtinendam eiuſdem materia haberet poteſtatem? Ex quibus omnibus intelligi poteſt, quo modo horum inferiorum & cœleſtium corporum materia ſit eadẽ, aut diuerſa. Nam mea quidem opinione, eadem eſt ſecundum eã generalem primorum principiorum rationem, quę lib.1. Phyſic. explicatur. Diuerſa vero quia in iis corporibus & in cęleſtibus non eodem modo ad poteſtatem, aut ad priuationem, quę hanc continet, eſt affecta. In cęleſtibus enim ſic ea forma ſubſtantię, quę adeſt, materia fruitur, vt aliam non expetat, qua priuata eſſe dicatur: in his vero nunquam eſt ſine alicuius formę quam expetit, priuatione. Eadémque ratione illa cum cęli ęternitate conſiſtit: hęc cum corporũ fluxu atque mutatione. Sed quia in Phyſicis æternum à caduco genere diſtinctum eſt, efficitur in cęleſtibus & iis inferioribus corporibus materiam quodammodo genere eſſe diuerſam. Sícque intelligenda ſunt quę ex Metaphyſicis commemorari poſſunt, primum quidem quod ſcribit lib. 8. non cuiuſlibet materiam eſſe, ſed eorum quorum eſt generatio mutua mutatióve. Quæ vero ſine mutatione ſunt, aut non ſunt, ea materiã non habere. Deinde quod amplius idẽ adiicit lib. 9. Neque motus is eſt potentia inquit, qui ſempiternus eſt. Neque ſi quid perpetuo mouetur potentia motu cietur: niſi ea ratione qua ex hoc in hunc terminum proficiſcitur. Huiuſce verò nihil prohibet materiã eſſe. Quocirca Sol atq; aſtra ſemper operantur atque mouentur, totúmque cęlũ. Atq; non eſt pertimeſcendũ ne tandẽ ſtent, moueriq; deſinãt quod quidã naturales philoſophi pertimeſcũt. Neque id agentia defatigantur. Motus enim ipſis non vti rebus caducis atque mortalibus circa contradictionis potentiam competit, vt laborioſa ſit ipſa continuatio motus. Huius enim cauſa ſubſtantia eſt ea quę materia eſt, atque potentia non actu. Quæ ſequutus Auerroes capite 1. & 6. lib. de ſubſtantia orbis, contẽdit cęleſtia corpora nõ componi ex materia & forma. At idem Ariſt. cap.2. lib.12. Metaph. ſcribit quęcunque mutantur materiam habere, ſed diuerſam. Nam ęterna, quę ortum non habent & tamen loco mouentur, materiam habere, nõ tamen generabilem, ſed ad motum ſecundum locum aptam, Lodouicus Viues lib. 1. de prima philoſophia, arbitratur in religione noſtra omnium corporum duplicem materiam eſſe ponendam. Idque ſignificatum à Moſe in libro Originum cum

ſic

sic exorditur: In principio creauit Deus cęlum & terram. In hoc enim, inquit illę, duę materiarum rationes ac notæ videntur designatæ, non duę corporum essentię. Cum verò additur, terram fuisse vastam atque incompositam & opertam tenebri, quid potuit significâtius dici de hac nostra materia, eorum quę generationes ac interitus accipiunt?

IN PRINCIPIIS IDEAM NVMERAT, ET quam variam rationem habeat apud Platonicos, ostendit: deinde aliquot argumenta colligit quibus hi ideas esse, confirmare solent.

CAP. 8.

[1] *Cum verò materia principij rationem obtineat, in principiis alia quoque ille admittit. Vnum quidem vt exemplar, quod idearum est: alterum quod est patris & authoris rerũ omnium dei.*[2] *Est autem idea quo ad deum, eius notio: ad nos verò, primum intelligibile: ad materiam, modus: ad seipsam autem, essentia. Omnino enim quicquid fit animi iudicio, ad aliquid fieri necesse est. Quemadmodum si quid ab alio fiat (vt à me ipso, mei imago) eius exemplar præsupponi oportet. Atque etiam si externum nullum sit, vnusquisque tamen artifex in se illud conceptum habens, eius formam in materia exprimit.* [3] *Definiunt autem ideam, exemplar æternum eorum quæ secundum naturam. Multis enim Platonicis minimè placet eorum quæ arte constant, ideas esse, vt Clypei, vel lyræ: neque eorum quæ præter naturam sunt, vt fœbris ac bilis non naturalis: neque etiam singulorum, vt Socratis & Platonis: neque vilium vel abiectorum, vt sordiũ atque festucæ: neque relatorum, vt maioris & excedentis.* [4] *Esse nãque ideas dei notiones æternas, & seipsis perfectas. Quod autem sint ideæ his rationibus suadent.* [5] *Siue intellectus deus ipse sit, siue intelligẽs, intelligibilia illi insunt: hæc-*

que æterna atque immobilia. Si autem hoc, ſunt ideæ. Etenim ſi materia ipſa per ſe menſuræ eſt expers, ab alio meliore & immateriato modum menſurámque accipiat eſt neceſſe. Verum autem eſt antecedens. Verum igitur conſequens. Si autem hoc, ſunt ideæ: cum modi quidam ſint materiæ expertes. Accedit ad hæc quod ſi mundus non à ſe, aut quodam caſu talis eſt, non ſolum ex aliquo ortus eſt, verum etiam ab aliquo. Neque ſolùm hoc, ſed ad aliquid etiam conformatus. Id verò ad cuius imitationem conformatus eſt, quid aliud eſſe poteſt quàm idæa? Quare ſunt ideæ. Atque ſi intellectus à vera opinione differt: differt etiam quòd intelligibile ab opinabili. Si autem hoc, ſunt intelligibilia ab opinabilibus diſtincta. Quare ſunt prima intelligibilia, quemadmodum & prima ſenſilia. Si verò hoc, ſunt ideæ. At differt intellectus ab opinione vera. Efficitur itaque ideas eſſe oportere.

O. V. PETRO BRVLARDO, IN AMPLISSIMO Senatu Parisiensi, classis tertiæ inquisitionum principi, in iure dicendo integer. & peritiss.

Iacobus Carpentarius. S.

NON dicam, O. V. beatam eam supremi Senatus classem in qua regenda semper cum Platone philosopharis, ne hoc non satis probetur plerísque, qui ciuilibus vndis inuoluti, philosophicas delicias pro tribulis habent: sed certè beatissimum te, qui in summis perturbationibus, quibus nostra ætas iactatur, in sinu philosophiæ, Endymionis somnum dormiens, Reipubl. sic inuigilas vt in hac tibi nihil amplius concupiscas, nullius priuatæ calamitatis metu commouearis. Etenim profecto, vt hodie tempora sunt, nescio quid in vestra vita possit esse beatius. Quo animo semper fuisse te cum antea sæpe ex multis audiuissem, nuper verò ipse tua humanitate fruẽdo, & de philosophia colloquendo reipsa sensissem, sperare ausus sum opus hoc philosophicum, beneuolentiæ, vel etiam gratiæ, aliquid apud te esse inuenturum, si in eiusdem partẽ aliquam vocareris. In cuius varietate nihil equidem potuit videri aptius quam vt de ideis Platonicis ad eum scriberem qui in Reipubl. administratione semper philosophando, in

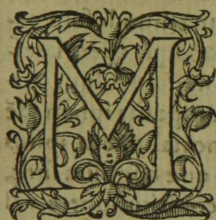
iusti ideam perpetua cogitatione defixus est, & in iure dicendo, ex summa lege, quæ nihil est aliud quàm ipsa recta ratio, omnia moderatur & regit. In quo vtinam Rex noster Christianißimus permultos tibi haberet pares. A Platonica humanæ societatis regendæ idea, profecto non tam longo interuallo essemus seiuncti. Sed reprimam me: tantúmque optabo, vt his nostris nugis nonnihil indulgeas, & Reipub. diu viuas ac valeas.

DE COMPARATIONE PLATONIS ET ARIST. IN quæstione de Ideis & vniuerſalibus,

Iacobi Carpentarij diſputatio,

QVAE DISGRESSIO EST SECVNDA.

Agna quæſtio eſt apud Platonem de Ideis, ſicut & apud Ariſt. de vniuerſalibus: eadémque propter horum comparationem, quam ab initio inſtituimus, nobiliſſima. In qua explicanda, quoniam non ſolum non poſſumus cum grauiſſimis veteribus philoſophis inter ſe diſſidentibus, omni ex parte cõuenire, ſed neque cum quibuſdam recentioribus, eius tractatio in certa capita nobis eſt diſtinguenda: vt in ſingulis conſtituamus quid Platonicum, quid Ariſtotelicum eſſe videatur: deinde his quæ contra afferri poſſunt, occurramus. Primũ verò de Ideis quæramus, an ſint, deinde quæ ſint, & quales, propter quid, & vbi à Platone poſitæ. Secundo loco, quorũ illæ ſint, & quorum non ſint: vtrum vniuerſorum tantùm, an etiam ſingulorum: Poſtremo, in rebus quæ ad eandem ideam referuntur, quis participandi modus. Quæ cum erunt expoſita, & in Ariſtotelis vniuerſalibus eodem ordine ſimúlque cum illis conſiderata, facile erit quæ hoc capite ab Alcinoo dicuntur intelligere, & in inſtituta Ariſtotelis cum Platone comparatione, videre quid nos ſequamur, quoque iure à nonnullis in hac quæſtione exagitemur. Idea, non eſt Platonis aut Socratis inuentum: ſed ea multis ſeculis ante hos, Mercurio Triſmegiſto cognita, & ab eodem frequenter vſurpata. Siquidem hic initio Pimandri, fatetur per conuerſam Dei patris ideam, ſe in mente ſenſiſſe lucem viribus innumeris præditam. Et eodem dialogo ad finem ſermonis primi, cum vniuerſam naturam Dei imaginem nominat, agnoſcit quod poſtea ex Platone efficere conabimur, in eodem rerum opifice, vel in eius filio, omnium quæ natura cõſtant, exemplar ineſ-

se & ideam. Atque sermone 2. Deum vnicum appellat ipsum bonum: quæ etiam Platoni boni idea est. Sermone 8. Plenus ideis omnibus Deus pater, inquit, qualitates inserens in spheram (sic autem ipsam materiam eo loco nominat) velut in gyrum, omni qualitate circunscripsit. Sermone 9. ait Deum omnium authorem, efficientem omnia, hæc sibi consimilia reddidisse. Hoc verò quid aliud est, quam in eodem rerum omnium ideam prædicare? Et Sermone 12. non solum in Deo rerum omnium ideam agnoscit, sed apertè vult præter hunc mundum in sensum cadentem, alterum exemplarem esse, & intelligibilem, in quo huius idea consistit. Beatus Deus, inquit, dæmō bonus, animam esse in corpore, mentem in anima, in mente verbum pronūtiauit. Deum autem horum patrem asseruit. Verbum itaque imago ac mens Dei est: est corpus quidem ideæ, idea verò anima est, purissimáque portio materiæ aër, aëris anima, animæ mens, mentis deníque Deus. Mens circa animam, anima circa aërem, aër circa materiam. Necessitas autem prouidentiáque & natura, organa mundi sunt ordinísque materiæ. Etenim intelligibilium vnumquódque essentia: essentia verò illorum ipsorum idem. Ac eorum quæ mundo insunt corporum vnumquódque est multitudo. Corpora composita ipsum idē habentia, atque inuicem mutuo transeuntia, immortalitatem ipsius eiusdem perpetuò seruant. In cæteris corporibus quæ cōposita sunt, corporis cuiusque numerus est. Absque numero constitutionem, vel compositionem, vel dissolutionē fieri impossibile est. Vnitates quippe gignunt, atque augent numerum, rursúsque solutæ, se in numerum retrahunt. Materia quidem vna totúsque hic mundus, magnus est Deus, imago maioris, vnitus illi, patris ordinem & voluntatem seruās, vitæ totius integra plenitudo. Idem in Asclepio, Dei vt exemplaris vel ideæ imaginem constituit duplicem, vnam in mundo, alteram in homine. Atque de ipsa mente alio loco ita scribit. Quid igitur est incorporeum? Mens, inquit, & verbum: quæ se ipsam ex vniuerso ab omni corpore liberam sustinet, & continet inerrabilis, impassibilis à corpore & intangibilis: ipsa seipsa stans, capax omnium seruatrísque rerum. Cuius radij sunt bonitas, veritas, lux exemplaris, exemplar. Atque hæc quidem ex Mercurio, cuius hac in parte, sicut in aliis permultis, admirabilis diuinitas. Platonem verò Aristoteles scribit Metaphysic. lib. 1. & 12. à puero cum Cratylo versatum imbutúmque Heracliti opinionibus, quæ volunt ea semper fluere quæ sub sensum cadunt, neque eorum perceptionem & scientiam esse, ideas posuisse: quibus semper se eodem modo habentibus, scientiæ definitionésque accommodarentur. Quanquam ille neque in Theæteto, neq; in Cratylo, Heracliti opinioni omnino assentitur: neque etiam si hác

repudiaret,idearum necessitatem minus agnosceret. Quoniam etiam si res in totum secundum substantiam quotidie non mutetur (quod Heraclitus arbitrabatur) tamen quia oriuntur & intereunt numeróque infinitæ sunt, illi idea necessaria esse videtur: sicut & Aristoteli ipsum genus vniuersum, cuius scientia esse dicatur. Ille verò in Timæo ideas esse probat ea ratione quam Alcinous ad finem huius capitis sequutus est. Si intellectus & vera opinio, inquit, duo genera sunt, necesse est huiusmodi species esse, quæ per se ipsæ sint, & intelligentia potiùs quàm sensibus comprahendantur. Sin autem, vt quibusdam videtur, vera opinio ab intellectu nihil differt: omnia quæ corporis sensus attingit, certa habenda sunt. Quippe, quorum alterum doctrina nobis insinuat, alterum persuasio, & illud quidem semper cum ratione vera, hoc autem sine ratione. Illud nulla persuasione mutabile: hoc verò contra, huic mutationi subiectum. Veræ quidem opinionis, vir quilibet est particeps: intelligentiæ verò, dij quidem omnes, homines vero pauci admodũ participes sunt. Quæ cum ita se habeant, fateri oportet esse speciem quæ semper eadem, sine ortu atque interitu: quæ nec in se accipiat quicquam, nec aliunde: nec ipsa procedat ad aliud quicquam, sensúque corporis nullo percipiatur. Atque hoc est quod ad solam intelligentiam pertinet, eiusque intentionis est proprium. In Phedone duæ aliæ rationes sunt, quæ pluribus ab illo expositę in pauciora sic possunt contrahi. Prior quidem, quod quæcunque appellantur æqualia, ea secundum substantiam eadẽ manentia, possunt etiam fieri inæqualia. Æqualitas verò ipsa, nunquam inæqualitas fieri, aut videri possit. Posterior, quod quæ dicuntur æqualia, ea vt imperfecta, inæqualitate quadã participent. Æqualitas verò ipsa ab omni inæqualitate sit separata. Platonici vt hoc idem apertiùs confirment, his alia multa adiiciunt: quæ breuiter tantum indicabimus, ne primæ quæstionis explicatio longior sit quam volumus. Vniuersi opifex, aiunt, Deus est: qui suo esse facit omnia. Quicunque vero suo esse facit, sui imaginem facit. Qui igitur vniuersi est opifex, sui imaginem in mundo expressit. Quod si verum est, habet ille in se exemplares causas vniuersi: quæ sunt ideæ. Itémque, si mens & natura plenæ formarũ sunt, pérque illas agunt (quod in naturalibus artificiisque apparet) merito & Deus qui naturæ mentísque formator est, informis esse non debet. Per formas igitur agit, quas appellamus ideas. In quo, quanquam apud illos frequentissima sit Dei opificis cum nostris artificibus comparatio, hoc tamen interest, quod formæ exemplares in animis artificum partæ sunt, Deo naturaliter insunt: quódque in artificibus, & à seinuicem & ab illorũ mente sunt distinctæ: in Deo verò minimè. Has Proculus non solum ex-

Ideas esse quibus rationibus probẽt Platonici.

emplares, sed etiam essentiales formas esse voluit. Plotinus eo libro quo inquirit vnde idearum multitudo extitit, docet primum ideam rei cuiusque, quantumlibet compositæ motibúsque distractæ, in Deo simplicem esse, omnia præsentia in se cõtinere, quæ apud nos temporibus distinguũtur: deinde intellectum primum summa lucis suæ fœcunditate in quamplurimos redundante, se ipsum intus idearúmque radios propagare, & ex hac propagatione, naturales rerum formas, tanquam lumina, profluere. Idem libro de intellectu & ideis, declarat formas quæ sunt in materia, dependere à formis quæ sunt in anima mundi, tanquam in fonte: has verò rursum à formis quæ sunt in mente prima, tanquam in fonte formarum animæ. Quid? quod etiam nostri, hãc Platonis sentẽtiam vt cùm religione Christiana maximè coniunctam, sunt amplexati? Antiquissimus philosophus & eorum qui nostram religionem fundauerunt penè æqualis, Dionysius Areopagita, libro de diuinis nominibus ita loquitur. Exẽplaria esse dicimus, inquit, in Deo rationes substantificas rerum, & singulariter antè subsistentes, quas prædestinationes Theologia vocat, & bonas diuináque voluntates, eorum quæ sunt definitrices & effectrices: secundum quas ipse super essentiam Deus, quæ sunt, omnia prædestinauit, atque produxit. Scio quid in eum locum scriptum à D. Thoma commemoret Bessario Cardinalis cap.3.lib.3.contra Trapezuntium. Considerandum, inquit Thomas, difficultatem esse in libris Dionysij propter multa, sed maximè quia vtitur modo loquendi quo Platonici vsi sunt: qui apud iuniores consuetus non est. Cum enim reducere vellent composita, & materialia in simplicia, principia posuerunt species separatas: vnde hominem singularem sensibilem, non esse ipsum hominem, sed participatione illius primi hominis separati, singularem hunc esse dicebant. Quod vt in speciebus ponebant, ita etiam in maximè communibus vnum primum, quod esset ipsa essentia bonitatis, vnitatis & esse, quòd Deum dicimus, ponendum censebant. Vnde illud primum nominabant ipsum bonum. Quæ Platonicorũ opinio, inquit D. Thomas, non consonat veritati, aut fidei, quãtum ad hoc quod de speciciebus naturaliter separatis statuit: sed quãtum ad id quod de primo principio dicebant, verissima est, & fidei Christianæ consona. Hoc, inquam, scio quale sit, & quam accommodatum ad defendendam Aristotelis disputationem contra Platonem: sed quia nondum quæro quo modo ideæ separatę sint (de quo postea disputabitur) verum id ago tãtùm, vt intelligatur quibus de causis hę ab illo sint positæ, idcirco illud omittamus hoc tempore, & cætera persequamur. D. Augustinus cap.15.lib.5.de Genesi ad literam, explicans illud D. Ioannis, Quòd factum est in ipso, vita erat, de ideis Platonicis

Christiani philosophi ideas probauerunt.

tonicis sic philosophatur. Id quod per ipsum factum est, inquit, vita esse in illo intelligatur. In qua vita vidit omnia quando fecit, & sicut vidit ea, ita fecit: non propter se ipsum videns, sed in se ipso, ita enumerauit omnia quæ fecit. Nec alia visio ipsius & Patris: sed vna, sicut vna substantia. Nam & in libro Iob, ipsa sapientia, per quam facta sunt omnia, sic prædicatur: Sapientia vnde inuenta est, vel quis locus scientiæ? Ignorat mortalis viam eius, nec inuenietur in hominibus. Et paulò post, Audiuimus eius gloriam: dominus commendauit viam eius. Ipse enim omne quod est sub cælo perfecit, & nouit quæ sunt in terra omniáque fecit: ventorum libramenta, atque mensuras quando fecit, sicut vidit, enumerauit. Quibus omnibus, inquit Augustinus, probatur quod hæc omnia priusquam fierent, erãt in notitia facientis & vtique ibi meliora, vbi veriora, vbi æterna & incommutabilia. Quanquam sufficere debeat, vt quisque nouerit & inconcussè credat, quod Deus hæc omnia fecerit. Non opinor quenquam esse tam excordem, vt Deum, quæ nõ nouerat, fecisse arbitretur. Porrò si nouerat ea priusquam faceret, profectò priusquam fierent, apud illum erant eo modo nota quo sempiternæ atque incommutabiliter viuunt & vita sunt. Facta autem eo modo quo vnaquæque creatura in genere suo est. Idem D. Augustinus cum aliis locis multis hanc Platonicorum sententiam approbet. ca.28. lib.7. de Dei Ciuitate scribit Varronem voluisse ideam Mineruæ nomine à poëtis philosophiã suo more inuoluentibus significatam. Quod hæc Iouis sapientia sit & ex eius cerebro nata. Atque in quęstionibus 83. quęstione 46. postquam distinxit ideas in Deo, & in humana mente valdè repurgata, hæc subiicit. Quis religiosus aut vera præditus religione, tales ideas negabit? aut illas non profitebitur? Certè nullus. Nisi dicere velit quæ sunt, à Deo non habere vt sint, aut ab illo non regi, neque gubernari: aut si hoc dederit, affirmare velit id sine cognitione ac ratione fieri. Quod esset velle Deum agere, quæ agit, temerè. Quæ omnia cũ sint absurdissima, necesse est vt ideas ponamus. Iam quis earum vsus sit videamus. De hoc quidem multa sunt apud Platonem libr. 6. de Rep. potissimúmque de idea boni, quam Aristoteles exagitat cap. 6. lib.1. Ethic. Sed illa omnia eo pertinent, vt intelligamus ad rerũ procreationem, ne temeraria & fortuita videatur, ideas esse ponendas, vt exemplaria primi opificis. Cur enim hic non quauis mutatione quiduis procreatur, sed determinatæ mutationes, & discursus apparent: nisi in naturæ & opificis huius rationibus ordo quidam præexistat? De quo ita apud Platonem Socrates disputat cum Hippia. SOC. Omnium qui rem aliquam operantur, Hippia (vt mihi quidem videtur) ea est conditio, vt aut sciant quæ agunt, aut nesciãt. Num idem

Idea Mineruæ nomine à poetis significata.

Idearum quis vsus.

videtur & tibi? HIPP. Videtur. SOC. Nónne qui ſciunt, periti: qui verò neſciunt, rudes atque imperiti nominantur? HIPP. Nominantur. SOC. Quem intelligemus peritum Hippia, nónne qui eius rei quam facturus eſt, certam & rationem & ſpeciem habet? HIP. Eum ipſum. SOC. Annulum igitur illum tuum, quem in Olympicis à te mira arte elaboratum oſtentaſti, num effeciſſes ſi & ſculpendi rationem & annuli ſpeciem non habuiſſes? HIPP. Non profectò. SOC. Et Phidias cum Mineruam quæ in arce eſt, faceret. HIPP. Minimè. SOC. Eia age, bone vir, illum qui à nobis δημιουργὸς, à poetis rerum opifex dicitur, qualem credis? HIPP. Maximum. SOC. Putáſne eum certa ratione agere, quemadmodum periti ſculptores ſolent: an potius cæco ac fortuito euentu, quemadmodum rudes & inexperti? HIPP. Certa ratione, ô Socrates, quemadmodum periti. SOC. Dicéſne eum irrationabili potentia ignoranter agere, veluti naturam? HIPP. nequaquam SOC. fatendúmne præſciri ab eo quæ fiunt: vt ſi hominem faciat, cognoſcere ſe facturum hominem: ſi equum, equum? HIPP. Fatendum. SOC. Nónne quemadmodum in te erat ſpecies annuli, & in Phidia ſpecies Mineruæ, erũt ſimiliter in eo ſpecies hominis & equi? HIPP. Erunt. SOC. Habebit igitur is rerum quas facit, omnium in ſe ſpecies. HIPP. Habebit. Quibus etiam hæc vtilitas adiici poteſt, quod vt per has ideas cognoſcit opifex omnia: ſic ad eaſdem noſtra cognitio refertur, ad illáſque aſpirat, tanquam ad finem. Ad quas eò propius accedit, quo magis noſter animus à rerum quæ in ſenſum cadunt, falſis imaginibus eſt repurgatus. Ex quo dictũ ab eodem Platone in Sympoſio, animum diuinę pulchritudinis amatorem, quando diuinas rationes attingit, tunc nõ amplius ſimulachra rerum, ſed res veras parere in ſe ipſo, partáſque nutrire: familiarẽ Deo fieri, ac præ cæteris immortalem. Ideóque exiſtimauit per ideas res habere, vt & verè ſint, & perfectè non modo à Deo opifice, ſed etiam à nobis cognoſcantur. Neque verò iſta de ideis ſecunda opinio eſt (quod quidam arbitratur) nec in hac ex rerum ſingularum diligenti obſeruatione illæ tanquam notiones, in animis noſtris imprimi & efformari apud Platonem dici poſſunt: verum per recordationem excitari: quæ ingenitæ ſunt, ſed corporis contagione obſcuratæ. Quod verò de hac cognitionis noſtræ perfectione per ideas à Platone dictum eſt, id Ariſtoteles occupans eodem capite 6. lib. 1. Ethic. ſic reprehẽdit. Fortaſſe, inquit, cuipiam videatur vtilius cognoſcere ipſum (nempe ideam boni) propter-ea quæ aguntur & poſſidentur bona. Quoniam ipſum tanquam exemplar nobis proponentes, facilius etiam agnoſcemus noſtra bona, & cum cognouerimus aſſequemur. Atque hæc ratio probabilitate quadam nititur: ſed videtur à ſcientiis

diſſentire. Nam cum omnes bonum aliquod expetãt, & quod opus eſt, inquirant, tamen huius boni cognitionem prætermittunt. Atqui non eſt veriſimile omnes tantum adiumentum ignorare, nec inquirere. Ac illud quæri poteſt ecquid textori, aut fabro ad artem adiumenti, ſi ipſum bonum intelligant? aut quo modo peritior medicus, aut præſtantior dux belli ſit futurus is, qui ideam ipſam fuerit contemplatus? Non enim ſic valetudinem medicus ſpectare videtur: ſed hominis, aut certè potius ſingulorum. Etenim ſingulis medetur. Ex quibus omnibus iam de ideis intelligitur quæ qualéſque ſint, & cur à Platone poſitæ. Quarum verò rerum ſint, quarum non ſint (quod erat ſecundo loco propoſitum) commodius poſtea in Alcinoi contextu exquiretur. Nunc ſequitur vt de hoc diſſeramus, vbi illæ ſint, & vtrum à diuina mente ſeparatæ. Id enim vnum eſt veteribus philoſophis, atque recentioribus maximè controuerſum: & in quo exagitamur à nõnullis, qui nos hoc loco prolixiores eſſe cogunt. Ego quidem in philoſophando Ariſtoteli tantum tribuo, quantum hominem homini tribuere fas eſt: nec ita tamen ſum addictus, vt cum in aliis rebus multis, tum verò maximè in frequentiſſimis huius diſputationibus contra alios philoſophos, non illud arripiam ex eodem, amicum eſſe Platonem, amicum Ariſtotelem, ſed ſanctum eſſe vtrique anteferre veritatem. Quo confirmatus & in philoſophando liberior factus, quanquam animaduertam aliud placuiſſe D. Thomæ, Alberto, Trapezuntio, & acutiſſimo noſtræ ætatis philoſopho Iulio Scaligero aliiſque permultis: ſic tamen mihi perſuadeo, nunquam Platonem ideas ſecundum perfectionem ſuam alibi quam in diuina mente poſuiſſe: nec de hac ſententia vllam in eius doctrina contrarietatem verè notari poſſe: Ariſtotelem verò non ignoraſſe quidem hoc, ſed eiuſmodi philoſophandi genus, quod rerum eſſentiam ab ipſis rebus ſepararet, nunquam probauiſſe: & ſi ſeparatas ideas, ex Platone vllo loco eſſe dixit (ſicut certè pleriſque dixit) id de alia ſeparatione quàm à diuina mente eſſe accipiendum. Quæ eadem ſi in diſputatione contra has ideas inſtituta, intelligatur, rationes tamen Ariſtotelis magnã adhuc probabilitatem eſſe habituras. Sin verò ad illam exemplarium officinam à Deo diſtinctam, atque reipſa ſeparatam, quam iſti in Platone comminiſcuntur, referatur: non modo non veram futuram tam nobilem diſputationem, at ne probabilem quidem, ſed fallacem, & in diſcipulo, ſi magiſtri odio id facit, intolerabilem: ſin eum (ſicut antea in præfatione dictum eſt) qua debuit obſeruantia viuum mortuúmque coluit, incredibilem. Quod vt mihi concedatur ab his qui eandem in philoſophando libertatem adhibere volent, contendam hanc vnam fuiſſe Plotini, Porphirij, Procli, Proculi, Iamblichi, Pſelli,

Ideæ an à Deo ſeparatæ.

D. Augustini, Marsilij Ficini, Io. Pici Mirandulæ, Augustini Ægubini, Bessarionis Cardinalis omnium Platonicorum de Ideis opinionem. In quorum testimoniis commemorandis, ne in immensum crescat oratio, locum vnum atque alterum tantum nunc proferam ex Marsilio Ficinio. Reliqua persequetur accuratiùs qui (quod nos sedulo fecimus) in illis omnibus Platonicis euoluẽdis suam operam volet ponere. Neque verò Marsilius id tantum arbitratur quod nunc contendo, ideas scilicet secundum suam perfectionem non esse nisi in mente diuina, sed eos qui aliud Platoni ascribunt, calumniæ arguit. Sic enim ille scribit Commentario in librum D. Dionysij de diuinis nominibus. Platonici nunquam voluerunt, inquit, ideas esse ab intellectu, vel Deo separatas: vt falso Peripatetici calumniantur. Sed in quodam intellectu diuino extra controuersiam posuerunt illas, absoluta quadam ratione formaliter inter se distinctas. Intellectum verò eiusmodi Platonici quidem diuinum, nostri Angelicum nominãt. Nam in ipso Deo ideas vtrique ponunt, non tamen absolutè prorsus, sed quadam relatione distinctas: quatenus Deus ipse virtutis suæ cõscius, quot quantísque modis sit extra communicabilis, non ignorat. Modi verò hi definiti penes Deum plurimi quidem, sed sub vnica natura formáque compræhensi, in rerum natura, ideæ sunt omnium. Inde rursus in diuinam siue Angelicam mentem primo descriptæ: deinde per sequentia gradibus vsque suis participatæ. Et eodem commentario. Quemadmodum Sol, inquit, per lucem suam vnicam simplicémque omnia sensibilia facit atque declarat: ita Deus per vnicã sui simplicissimámque formam, cunctorum causam, cuncta facit pariter & cognoscit. Cum igitur diuina cognitio non à rebus cognoscẽdis dependeat, modúmve accipiat, sed ex vnica sui forma merito & intuitu quodam immobili mobilia, & immateriali materialia, indiuiduo diuidua vnico multa simul efficit & cognoscit. Eiusdem apertior est sententia in epistola quadam lib. 1. in qua eos qui in cõtraria opinione sunt, irridendos potius esse ait quam grauibus rationibus oppugnandos. Atque etiam Tertullianus lib. de Anima, in eo quidem Platonicos variis rationibus exagitat, quod ideas vt exemplares causas à rebus singulis tanquam ab imaginibus separarent scribítque in eiusmodi opinione relucere hęretica semina Gnosticorum & Valentinorum. Sed illis hanc earundem à Deo separationem non ascribit. Durissimum tamen est quod ad extremum concludit, neque præferendum sensui intellectum (per quod enim quid constat, inquit, inferius ipso est) neque separandum à sensu. Per quod enim quid est in ipso est. Quod in illo non magis probandum est, quam quod eodem loco contendit, viuentibus omnibus & animatis, (quorum nu-

Tertulliani error.

mero plantas non excludit)intellectum inesse: quo illa omnia vt ait, sapiunt,& sua naturæ opera intelligunt.Sed ne superiores illi omnes Platonici quos enumerauimus, magistri sententiam occultasse, aut meliorem facere voluisse videantur amplius etiam postulabo vt attentè considerentur loci omnes in quibus Plato ipse de ideis est loquutus.Atque in his nisi de eo quod disputo, ideas in deo esse, summa doctrinæ consensio in illo deprehendatur,causam non dico quin & Aristoteles merito ideas exagitasse & nos in huius Platonisque philosophia decepti videamur. Quid enim? Num isti concedent apud Platonem in Timæo, ideam esse primum intelligibile? Quis verò tam rudis & in huius scriptis tam inexercitatus, vt nesciat intelligibile primum esse ipsum deum patrem vel dei filium eundémque deũ:nempe primam mentem rerũ omnium procreatricẽ? Quid? in epistolis & aliis locis multis cum deum patrem esse ait ipsum bonum,nonne boni ideam significat?Si verò deus pater boni idea est,an ab eo reipsa separatum erit id quod ipse est? Quid porrò apertius iis quæ paulò ante ex Socratis sermone cum Hippia sunt commemorata?In quibus cæcus est omnino in philosophando, qui nõ videt ideas in deo non poni: ad quem pertinet rerum procreatio & præscientia. Lege Timæum,Phedonem,Phedrum, Sextum de Repub.senties illũ hoc idem semper probauisse.Quòd verò ex Parmenide in oppositam partem nonnulli afferunt hoc ad eius quod contendunt confirmationem omnino est ineptum. Tres in eo dialogo disputantes obseruãt, primum Zenonem,de rebus naturalibus:secundum Socratem, de ideis:tertium Parmenidem,dè vno rerum omnium principio. Atque hactenus illi quidem rectè & ex Marsilio Ficino: sicut & illud quod aiunt ideas inter res natura constantes & deum qui solus verè est,tãquam genus medium à Platone constitui. Sed ex hoc profecto non efficitur quod volunt illas in deo,non esse.Quoniam rerum quæ arte efficiuntur species, vel artes etiam ipsæ,in mentibus artificum sunt & tamen eædem inter ipsos artifices horúmque opera mediæ. Et quanquam eodem dialogo nominatim scribit ideas esse separatas ipse tamen postea se explicãs subiicit has separatas esse à rebus singulis quæ eisdem participant. Quòd ego omnibus non inuitus concedo:& penes huius separationis modum easdem ideas ab Aristo. vniuersalibus potissimum distinguo. Sed illud etiam addo, non satis cautè ab istis, Platonis sententiam de ideis ex Parmenide colligi. Quoniam dialogus hic, sicut Io.Picus Mirandula obseruauit,non tam ad docendum quid Plato sentiat, institutus est, quàm ad aliorum opiniones notandas, sub ea ironia quæ Socrati valdè familiaris. At hi fortasse contra quos agimus hoc tempore,non dubitant quin multa sint apud Plato-

nem quæ confirmare poſſint eum in deo nonnunquam ideas eſſe voluiſſe: ſed arbitrantur eiuſmodi opinionem in illius doctrina eſſe inconſtantem: ſatis verò eſſe vt meritò à diſcipulo Ariſtotele exagitata videatur, ſi ex locis aliquot doceri poſſit, illum ita has ſeparatas affirmauiſſe, vt eaſdem extra deum eſſe voluerit. Itaque vt exactius hæc quæſtio tractetur, attentè conſideranda ſunt ſingula quæ ad huius partis confirmationem ab eiſdem ſolent afferri. Quæ ſi explicari poſſint, in priore ſententia permaneamus: ſin minus, non inuiti iuſtam Platonicarum idearum reprehenſionē Ariſtoteli concedamus. Exordiamur verò à Iulio Scaligero, cuius authoritate magis cõmouemur. Is in diſputatione contra Cardanum ita agit. Si ſunt in mente diuina formæ rerũ harum, vt informent: deus hæc omnia informabit. Quod quàm ſit abſurdum ſatis patet. Quod ſi non informant, iam nihil noui dicet Plato. Nemo enim negauit vnquam deum eſſe omnia. Nam Epicurus ipſe quoque, qui fortè quadam, corpuſcula illa coire atque diſſolui ſcribit, ad omnia cõficienda reficiendáve fortem ipſam hanc pro deo ſuo cognoſcere cogetur neceſſario. In quo vt in cæteris acutiſſimè ſolet philoſophari, ita mihi videtur attigiſſe rationẽ eam qua potiſſimum Ariſtoteles Platonem pręmit: quòd ſcilicet abſurdum arbitretur rerum earum quæ ſunt, eſſentiam in ipſis rebus non ponere, ſed eſſentiæ imaginem tãtum & in materia adumbratam imitationẽ. Quanquam hæc ipſa imago, materiata quædam eſt eſſentia, ſed ab illa quæ eſt in deo, vel quæ potius eſt ipſe deus, tanquã à fonte profluens. Quo modo non magis mirum eſt, deum omnia informare, etiam ſi rerum ſingularum propria forma non ſit, quam Solem dei filium, ſicut Plato appellat lib. 6 de Repub. animare inferiora hæc eiſdémque vitam dare: qui tamen ſingulorum neque anima eſt propriè, neque vita. De qua ſi placet, audiamus Platonicorum ſententiam, quam ſic explicat Marſilius Ficinus cap. 11. lib. 2. Theologiæ Platonicæ. Cum effectus dei in ſe ipſi ſubſtantiæ ſint, inquit, ideo nullo modo in eo tanquam accidentia eſſe debent. Non tamen illic multæ ſunt ſubſtantiæ. Itaque ſunt illic vna quædam, id eſt ipſamet dei ſubſtantia. Quandoquidem oportet in deo cuncta modo quam perfectiſſimo iuueniri, atque vniri illi ſibíque inuicem perfectiſſimè. Nequeunt autem ſublimiore modo in deo eſſe, atque ſublimius vniri tum deo, tum ſibi ipſis, quam ſi in deo ſint ipſe deus. Neque tamen abſolutè idea, diuina eſt eſſentia: ſed quatenus huius vel illius ſpeciei eſt exemplar. Quocirca vt rationes ex vna eſſentia plures intelliguntur: ſic plures dicuntur ideæ. Reſpectúſq; eiuſmodi quibus ideæ multiplicantur, nõ à rebus ipſis efficiuntur, ſed ab intellectu diuino ſuam cum rebus eſſentiam comparante. Eadem eſt opinio Plotini cap. 6. & 8. libri de

Scaligeri ratio contra Plat. ideas.

intellectu & ideis,& cap.4.lib.de idearum multitudine.Ex quibus omnibus facilè est ea dissoluere,quibus Iulius Scaliger videtur nimiũ tribuere.Nunc verò cætera quæ contra sententiam quam tuemur, ex ipso Platone afferri solent,videamus. Hic scribit libro 10.de Republ. multos quidem esse lectos multásque mensas: at ideas huius suppellectilis duas esse,vnam lecti,alteram mensæ. Itaque dicere consueuimus,inquit,vtriusque supellectilis artifices,sic opus suum absoluere, si in ideam illam intueantur, vnum quidem lectos, alterum mensas quibus vtimur cæteráque similiter. Nullus enim artifex ideam ipsam facit. Hoc loco Ia. Lodoicus Strebeus commentario in Arist. Ethica, valde commouetur, atque Platonẽ ita præmi arbitratur. Si ideæ sunt in mente diuina, inquit, quo modo potest illas artifex intueri? Quo modo Plato ait lectum à deo factum esse? Si in humanis animis, quo modo illæ neque gignuntur,neque intereunt? In quo pace dicã Strebei, multa profecto mihi inepta esse videntur. Quoniam primum illud ridiculum est quod fingit, Platonem eo loco velle lectum à deo factum esse. Si quidem lectus & mensa ab illo ponũtur vt nostrorum artificum opera: cum quibus comparãtur ea omnia quæ in vniuersitate naturæ à deo opifice sunt effecta. Deinde non minus absurdum quod quærit, si lecti & mensæ ideæ in mente diuina sunt, quo modo artifex cum mensam vel lectum parat,illas possit intueri? Quid enim? an apud Aristotelem in Metaphysicis & apud Alcinoum hoc loco nõ legerat,quod postea explicabitur,rerum arte constantium ideas à Platone non esse positas? aut si id meminerat, cur quærit quo modo humanus artifex in diuina mente lecti vel mensæ ideam possit intueri? Hoc verò discamus,artificum exemplaria per quandam similitudinẽ à Platone eo loco ideas appellari: sicut & à Cicerone in Oratore, ideã eloquentiæ: etiam si propriè sint rerum tantum naturalium, neque harũ quidem omnium. Atque vt in nostrorum artificum mente, eorum quæ arte conantur efficere, exemplaria sunt: sic rerum omnium ideas poni in deo earum opifice. Quod qui attentè considerauerit, is vt spero, agnoscet superiorem Platonis locum valere potius ad confirmandum,quam ad euertendum: quod nunc ex huius sententia defendimus, ideas esse in mente diuina. Sequitur locus alter ex Epistola Platonis ad amicos Dionis. Tria sunt, inquit Plato, ex quibus sciẽtiam fieri necesse est: quartum ipsa scientia: quintum verò oportet ponere quo quid est cognoscibile, id est quod agnosci potest, atque verè existit. Deinde tria priora ita distinguit. Horũ vnum est,inquit, nomen: secundum ratio quædam: tertium simulachrum siue imago. Atque post modum illa quinque exemplis ita illustrat. Circulus, inquit, aliquid dicitur cui nomen id est quod modo pronunciabamus.

Strebei error circa ideas.

Sequitur eius ratio quædam ex nominibus & verbis composita. Tertiũ verò est quod pictus circulus sit, vel deletus, aut torno factus, vel destructus. Quorũ nihil ipse circulus circa quem singula sunt, patitur: vt pote aliud quiddam existens. Quartũ autem scientia est & intellectus atque circa hæc vera opinio. Hoc rursus totum tanquam vnum est ponendum, quod nec in vocibus, nec in corporum figuris est, sed in animis. Ideóque manifestũ est aliud esse, quàm sit ipsa circuli natura rursus aliud quàm tria illa quæ supra diximus. Horum verò ex numero, intellectus cognatione similitudinéque quinto proximus hæret: cætera remotiora sunt. In quem locum, obscurissimum profectò, interprete vtamur Marsilio Ficino: qui eius sententiam sic exprimit cap. 1. lib. 12. Theologiæ Platonicæ. Animus noster ad scientiam circuli commouetur, inquit, sepenumerò per auditum, quando audit tum nomen hoc circulus, tum circuli descriptionem eiusmodi, circulus est figura reflexa, quæ æquis interuallis vndique distat à medio. Admouetur quoque per visum, quando circulum vel torno factum ex ligno videt, vel in pariete signatum, qui non verus est circulus: quoniam non perfectus, sed veri idolum & simulachrum. Per hæc commonitus animus, auidus veritatis, eruit in actũ ingenitam circuli formam: per quam velut characterem, ad ipsam circuli ideam in mente diuina vigentem, aciem dirigit: Quæ quidem directio est scientia circuli. Ostendit autem ea epistola Plato animum corpore clausum non posse ad ideam absque quatuor illis gradibus surgere. Quia oportet illum iamdiu infra se lapsum, primum per illa tria in se reuerti: deinde per formulam quam in se habet suprà se ipsum ascendere ad ideam. Quibus Marsilij verbis hoc adiiciamus, humanam notionem (cuius esse scientiam, intellectum & veram opinionem, Plato ait) non esse ipsam ideam, sed ad hanc in hominibus qui mẽtis & intelligentiæ participes sunt (quales ille paucos esse vult) cognatione quadam & similitudine accedere: ídque superioribus verbis manifestè indicari. Ad eam verò aspirare, nihil esse aliud in vita hac, quam animum humanum philosophiæ supremò munere mortem eam meditantem de qua primò capite dictum est, ad deum conuerti. Quod quàm difficile sit, accõmodatè ad superiorem Platonis locum indicare potest quod scribit Io. Picus Mirandula in suis conclusionibus, non esse credendum in doctrina Platonis animum quicquam intelligere per conuersionem, aut inspectionem ad ideas, nisi peruenerit ad illum statum qui est supremus gradus contemplatiuæ perfectionis: quodque idem subiicit modum cognoscendi per ideas eum esse cuius in Timæo dij quidem omnes participes esse dicuntur, homines autem pauci. Quare Plato in vita hac quantumuis repurgata, cognitionem nostram vix audet in ea

Ideas assequi in vita hac difficillimũ.

epistola

epiſtola cuius mentionem fecimus, perfectam omnino ſcientiam, ſed veram tantum opinionem nominare. Veritas enim rei creatæ, vt ait Marſilius Ficinus eodem capite, in hoc verſatur vt ideæ reſpondeat vndique: ſcientia verò, vt mens congruat veritati. Non poteſt autẽ rei ipſius veritati quadrare, niſi ideæ quoque quadret: in cuius congruitate ſita eſt veritas. Si quidem vera ſcientia eſt per cauſam cognitio. Quid quæritur amplius? An, ſi idea in mente diuina ſit, quo modo id eſſe dicatur quod in ſcientiam cadit, quodque verè exiſtit? Idea in deo deus ipſe eſt: quoniam quicquid in deo eſt, deus eſt. Quis verò ignorat apud Platonicos, ſicut & apud nos, vni deo omnino conuenire vt verè dicatur exiſtere? De quo ſolo verè affirmari poteſt quod de quinto eadem epiſtola Plato ſcripſit: nempe id eſſe quo quid eſt cognoſcibile & quod verè agnoſci poteſt. Quoniam animus benè inſtitutus, in quatuor prioribus ita exercetur, vt omnem laborẽ ad quinti, id eſt, dei tanquam ideæ idearum omnium, cognitionem referat: nec poſſit non modo hunc, ſed ne illa quidem priora quatuor, ſine huius lumine cognoſcere. Sed non omnes iſta capiunt: neque hæc Plato cum omnibus communicanda arbitratur. Dicam verò ex Platone eadem epiſtola cur difficile ſit huius quinti naturam perſpicere. Maximũ omnium, inquit, quod cum duo ſint, eſſentia & qualitas, quando animus non quale, ſed quid ſit quærit, niſi quodlibet horum quatuor quæſitũ prius ab anima tam ratione quàm affectu, denique ſenſibus benè diſcuſſum, per omnia quæ dicuntur atque oſtenduntur, euaſerit, omni ambiguitate & obſcuritate, vt ita dixerim, omnes implebit. In quibus igitur haud quaquam conſueti ſumus, ob prauam educationem, verũ perquirere: ſed ſatis nobis factum putamus ſi appoſita ſimulachra attigerimus: minimè deriſui ſumus inuicem interrogantibus, potentibus duntaxat quatuor illa diſcutere & arguere. Vbi verò neceſſitas cogit quintum oſtendere, quiuis eorum qui poſſint ſubuertere atque retractare, peruincit: facítque vt qui exponit ſermonibus, vel literis, vel diſputationibus, apud audientium multos nihil eorum quæ vel dicere vel ſcribere aggreditur, intelligere videatur. Qua in re ſępe ignoratur non animum dicentis, vel ſcribentis redargui, ſed naturam potius cuiuſlibet illorum quatuor ſe male habentis. Traductio verò per omnia illa ſurſum deorſúmque in vnumquodque diſcurrendo perueniens, vix tandem ſcientiam parit intrinſecus: ſcientiã, inquam, ipſius quod naturaliter bene affectum eſt, in animo ad ipſum quoque naturaliter bene affecto. Ergo neque locus hic ex ſuperiore Platonis epiſtola, pertinet ad probandum ideas ab illo extra diuinam mentem eſſe poſitas. Sed tantum hoc ex eo probabile videri, quod etiam aliis locis idem docuit, ideas per ſe eſſe & præter res ſingulas &

Quid Arist. potissimũ in ideis improbet.

seorsum ab his. Atque hoc certè est quod Aristoteles in illis potissimũ videtur improbasse. Non videtur fieri posse, inquit Metaphys. 12. vt seorsum sit substantia & id cuius est substantia. Ex quo natus est non leuis locus lib. 6. Top. Spectandum est, inquit, ex idea, sit ne vera & propria quæ data est definitio: quandoquidem in quibusdam id non reperiri cernitur. Quemadmodum Plato definit, adiungens animantium definitioni, mortale. Si enim idea est, certè mortalis non est: velut ipse homo. Ita ideæ minimè conueniet definitio. Omnino necesse est si addatur id quod efficiens est, aut patibile, in idea discrepare definitionem. Impatibiles enim & immutabiles videntur ideæ his qui eas defendunt. Quales definitiones contra eos valent. Et certè in eandem sententiam cap. 6. lib. 6. Metaphy. reprehendit eos qui rerum essentias, ab ipsis rebus separarunt. Si eius quod est ratio, inquit, non est in iis quæ sunt, ne cæterorum quidem vlla erit. Præterea cui boni ratio non conuenit, id non est bonum. Necesse est igiur bonum vnum esse boníque rationem, honestum & honesti rationem, quæque non de alio dicuntur, sed prima & per se sunt. Etenim hoc satis magnam vim habet si adsit, etiam si species nullæ sint: aut potius fortasse, si extent species. Simul autem hoc perspicuum est, si sunt species quas nõnulli esse dicunt, id quod subiicitur, non esse essentiam. Nam has quidem essentias esse necesse est, non tamen dici de eo quod subiicitur. Hoc enim pacto communicabuntur. Ex his igitur rationibus perspicuum est vnum atque idem esse non per accidens, vnámque rem eiusque essentiam, ac scire vnumquodque, hoc esse eius rationẽ & essentiam cognitam habere. Et cap. 7. lib. eiusdem, Perspicuum est, inquit, species (sicuti species quidam soliti sunt dicere) si sint aliquæ res præter singulas, nihil ad ortus rerum & essentias conducere: nec iis quidem de causis per se atque seiunctas esse naturas & essentias. Idem ca. 14. Ex iis ipsis etiam perspicuum est, inquit, quod incõmodum suscipiant hi qui species simul & essentias esse, & seiunctas separatásque ponunt, simúlque species ex genere ac differentiis faciunt. Si enim species sunt & animal in homine & equo, aut vnum & idem numero sunt, aut aliud atque diuersum. Ratione enim vnum esse constat: quoniam eandem rationem in vtroque qui definit explicabit. Si igitur homo aliquid, quod ipsum per se atque seiũctum, necesse est etiã ea ex quibus constat, vt animal & bipes, aliquid significare & seiuncta esse, & essentias. Itémque cap. 4. lib. 12. Socrates quidem, inquit, ea quæ vniuersè dicuntur, non seiungebat à rebus singulis, nec definitiones: illi autem, nempe Platonici, seiunxerunt, eásque res ideas, id est species nuncupauerunt. Quæ omnia partim in Aristotele, partim in ipso Platone, à nonnullis obseruata, non dubito quin ei opinioni, quã

nunc oppugnamus, initium dederint. Sed aliud eſt velle ideas ab ipſo deo rerum omnium opifice eſſe ſeparatas, atque ſeorſum exiſtere, aliud has ſecundum perfectionē ſuam exemplarē, à rebus ſingulis eſſe ſeiunctas, quarū tamen eſſentiam in ſe dicantur continere. Poſterius verè Platonis eſt, & tamen ab Ariſtotele aliud philoſophandi genus ſequuto, ſicut antea dictum eſt, cum magna probabilitate locis variis reprehenſum. Prius, neque Platonis eſt, neque vllo loco, quòd ſciam, ab Ariſt. illi attributum. Idémque certè video placuiſſe Cardinali Cōtareno lib. 7. primę philoſophię. Platonici exiſtimaſſe vidētur, inquit, eo modo res exiſtere quo ab intellectu cōcipiuntur. Quamobrem cū intellectus concipiat ſpecies à ſingularibus abſtractas: ſic etiam cenſuere ideas ſubſtātias quaſdam eſſe abſtractas ab indiuiduis omnibus, quæ ſingularium horū quæ ſenſu percipiuntur, ſpecies ſint, ac de eis prædicentur. Hanc Platonis ſententiam Ariſtoteles pluribus locis reprehendit: ſed pręcipuè in 7. lib. primæ philoſophię, multáſque affert rationes quarum non ignarus videtur fuiſſe Plato, cum earum complures recitet in Parmenide. Sed proculdubio fieri non poſſe iure quicunque arbitrabitur, vt vna quædam ſubſtantia per ſe exiſtens prædicetur de pluribus ſubſtantiis diſtinctis numero, ea prædicatione qua hoc dicitur eſſe hoc, ſicuti Socrates homo, ac item Plato homo. Idcirco exiſtimauerim ego Platonem poſuiſſe ideas eſſe rationes rerum inferiorum, quæ ſunt in primo intellectu quem etiam appellat mūdum intelligibilem, ac cauſam exemplarem conſtituit, quemadmodum ſupra pluribus oſtendi: ac intellectum noſtrum à ſenſu ac phantaſmatibus inferiorum ſenſiliū excitari, vt ad rationē rerū conuertatur, quæ ſunt in ſuperioribus intellectibus. Nunc quoniam de ideis ea abundè diſputata ſunt quę ad inſtitutæ cōparationis primū caput, videbantur pertinere: ad Ariſtotelis vniuerſalia veniamus. Quę eſſe, quoniam inter philoſophos conſtat, quem vſum habeant & vbi ſint, primo loco quęramus. Ariſtoteles voluit his, ſicut & Plato ſuis ideis, ſcientiarum omnium deſcriptiones accommodari, & omnem contemplationem à rebus ſingulis abſtractam, ad hæc ipſa referri. Quare cum ille cap. 8. lib. 1. Analytic. Poſt. ſcientiam quę demonſtratione paratur, æternorū eſſe docuiſſet, Neque, inquit, ideas eſſe, neque communem aliquam naturam à rebus ſingulis ſeparatam, vt demonſtratio ſit, neceſſe eſt: ſed illud tantum, vt communis aliqua ratio ſit, quæ in rebus ſingulis conſiſtat. Nam ſi id non ſit, ne vllum quidem genus vniuerſum eſſe poterit: quo ſublato non erit medium ad ſciendum accommodatum. Quare nec vlla demonſtratio relinquetur. Ex quo efficitur vt ſit neceſſe communem quandam ac minimè ambiguam eſſe naturam, quæ ita in multis cernatur, vt ab iis ſeiuncta eſſe non poſſit. Quibus ex eo-

Vniuerſalia Ariſt. quem vſum habeāt & vbi ſint.

dem, sicut & ex Galeno, addi potest, vt duo sunt quæ ad omnem cognitionem nobis natura dedit, sensus & intellectus: sic duo esse horũ obiecta, sensus quidem id quod singulum est, intellectus verò quod vniuersale. Atque vt sensus qui interior est, non res ipsas singulas in se recipit, sed earum præsentiũ & sensibus exterius obiectarum, imagines, quæ phantasmata appellantur: sic nec intellectum rerum communes essentias continere, sed notiones tantum, per quas illæ absentes nihilo minus quam præsentes, nobis contẽplantibus obuersantur. Ex quo accidit quod idem Arist. scribit lib. 3. de Animo, vt scilicet contemplemur quando volumus, quia contemplationis obiectum semper habemus in promptu: non sentiamus tamen quando volumus. Quoniam id quod sensuũ instrumenta mouere primum debet, externum est, nec in nostra potestate omnino situm. Quibus positis, de eisdem vniuersalibus alterum explicari potest: nempe vbi sint, & quo modo se habeant ad res singulas, quas sub se continent: itémque ad humanum intellectum, cuius cognitione comprehenduntur. De quo ita semper in Aristotelis doctrina existimaui, ídque etiam alio loco scripsi, existere substantias singulas à se inuicem separatas, omnéque quod hoc modo existit, singulum quoque esse oportere: sed in hac rerum singularum existentia, duo inesse, nempe proprietatem naturæ, siue quandam huius circumscriptionem ab aliis separatam, per quam vnumquódque, vt Aristoteles ait, hoc aliquid est & numerabile. Atque in illa proprietate ita circumscripta, eiusdem naturæ quandam communionem inesse, quæ apud eundem in Categoria substantiæ quale quiddam est. Vt in hominibus, singuli à se inuicem separati existunt, nec ita existunt nisi singuli: sed in illis sic existentibus, naturæ quædam communio verè inest, quæ speciei definitione explicatur. In animo verò duobus illis alia duo respondere, singulo quidem circumscripto & ab aliis separato, imaginem quoque singulam in interiore sensu receptam: naturæ verò communioni, notionem vniuersalem ex comparatione singularum imaginum, quæ sunt in interiore sensu, vel in ipsa imaginatione, excitatam. Atque hoc semper addidi, priora duo substantias esse, posteriora animo accidere: ideóque cum vnum & idẽ (etiã si cum diuersis conferatur) substantia & accidens esse non possit, hæc in substãtiis verè haberi nullo modo posse, repræsentare tamẽ animo illam duplicem substantiam, atque idcirco nonnunquam ab iis qui minus accuratè ista expendunt, pro substantiis vsurpari: eo scilicet modo, quo Socratis imaginem aliquãdo Socratem ipsum esse dicimus. Qua loquẽdi cõsuetudine nõnulli fortasse decepti, notiones communes in intellectu substantias vniuersas esse voluerunt. Quorũ

error à nobis refutatus est li. 4. prioris nostræ descriptionis physicæ. Sed longè absurdior, mea quidem opinione, alter est, eorum qui naturæ communionem de rebus singulis omnino tollunt, soláque, vt aiunt, nomina communia esse volunt: nullas his subiectas substantias vniuersas. Quid enim hoc aliud quam vana hæc ipsa nomina vniuersa dicere, si illis in natura nulla res subiecta est: vanámque omnino demonstrandi & definiendi rationem, si quidem his accommodatur quæ nulla sunt? Scio huic opinioni occasionem dedisse Auerroen cum aliis locis multis tum maximè Commentario in 7. Metaphysi. itémque D.Thomam libello vno de sensu & intellectu, alteróque de vniuersalibus. Atque etiam agnosco meritò, ab Aristotele in Metaphysicis & à nostra schola, Christianáque religione semper esse damnatas substantias vniuersas à rebus singulis separatas: ne his positis Arist. ipse ideas admittere, aut nos aliqua ex parte probare videremur illum intellectum externum vnicum communem & immortalem ad cuius confirmationem idem Auerroes multis locis Aristotelicis est abusus. Sed quanquam satis accuratè quæ de hac quæstione ab aliis disputata sunt, considerauerim, in hísque inter se comparandis multum opere posuerim, nullius tamen rationibus persuaderi adhuc potuit, nullas apud Arist. substantias esse vniuersas (nisi fortè separatas, de quibus hic non disputo) nullam naturæ communionem in rebus singulis. Nec, vt spero, persuadebitur his qui mecum attentè considerabunt, quid ea de re multis locis Arist. scripserit: quámque puerilis, vel etiam putida tota philosophandi ratio futura sit, si naturæ communio è rebus ipsis omnino tollatur: vniuersaliáque in solo intellectu, vel etiam nulla omnino esse dicantur. Nam vt à primo exordiar, cum ante Categorias in diuisione eorum quæ sunt, vnum genus constituitur eorum quæ de subiecto dicuntur, in subiecto vero non sunt, manifestum est, opinor, hoc ad substantias vniuersas pertinere. Has igitur ille esse vult, quia in partibus eorum quæ sunt enumerat: sicut & lib.1. Analyt. Priorum, cum viam atque rationem in medio deligendo ex eisdem Categoriis repetit. Itaque si substãtiæ vniuersæ quædam sunt, necessarium est vt illæ aut separatæ ponantur, quod in huius doctrina merito semper absurdissimum est habitum, aut in communione naturæ rerum singularum esse dicantur. Quoniam in intellectu notiones tantum sunt, quæ substantiarum sunt imagines, non ipsæ substantiæ: sicut à nobis ex Aristotele confirmatum cap.4. lib.4. prioris descriptionis physicæ. Porrò quid erit frigidius distributione substantiæ in primam & secundam, aut eo quod ab illo dicitur secundam significare quale aliquid, non tamen accidentium more, nisi vniuersalem quandam substantiam esse cõcedamus: quæ in nostra co-

gnitione ſecunda ſit, quia à nobis intelligitur ex rerum ſingularum antecedente obſeruatione, & tamen in earundem communione verè exiſtens, his natura prior eſſe dicatur? Omitto quod eo ipſo loco Ariſtoteles ait, ſublatis primis ſubſtātiis ſecundas tolli oportere. Quāquam hoc eius quod quærimus non leuem ſignificationem habet. Quis enim Ariſtotele dignum exiſtimauerit quærere, an ſecūdæ ſubſtantiæ cum primis tollantur, ſi illæ omnino nullæ ſunt? aut ſi aliquæ ſunt, cur cum primis neceſſario tollūtur, niſi quia in harum communione exiſtunt? Sed quoniam locus hic in varias ſententias interpretum opinionibus eſt diſtractus, contra repugnantes fortaſſe non ſatis haberet virium ad efficiendum quod volumus. Quare ea quæ clariora ſunt perſequamur. Sunt autem inter alia multa, quædam in Analyticis poſt. quæ tam manifeſtam eius quod diſputo, confirmationem habent, vt his poſitis, de vniuerſalibus & naturæ communione in rebus ſingulis, adhuc dubitare, nihil aliud ſit quam in medio ſole ca ligare. Primum enim quis non videt conditiones eas quæ ab illo colliguntur cap. 4. lib. 1. vt proprietas quæ de aliqua ſpecie per demonſtrationem concludenda eſt, de omni dicatur, per ſe inſit, & primo, atque ad vniuerſum genus pertineat, ægrorum ſomniis ſimiles prorſus futuras, ſi ipſius ſpeciei nulla eſt eſſentia, nulla naturæ communio in rebus ſingulis? Quo modo enim proprietas prius ſpeciei, quam rebus ſingulis conueniet, aut illi hoc ipſo quod talis, ſi ſpecies ipſa in ſe nulla eſt nullámque omnino habet eſſentiam? Nec verò minus apertum videri poteſt, quod ex cap. 8. lib. eiuſdem paulo antè commemorauimus. Quibus & illud adde quod ſcriptum eſt ca. 24. ipſum genus vniuerſum quod in omnibus rebus ſingulis continetur, ſenſu percipi nullo modo poſſe: quandoquidem nō eſt certo quodam loco ac tempore definitum: aut certè vniuerſam rem non futuram. Nam quod ſemper eſt & vbique, inquit, hoc eſt quod vniuerſum genus appellamus. Quibus etiam apertius eſt quod capite vltimo lib. 2. notionem vniuerſam à ſubſtantia diſtinguit: illámque in intellectu, hanc in cōmunione rerum ſingularum eſſe vult. Oritur, inquit, ex ſenſu memoria: tum ex hac aliquoties repetita naſcitur experiētia (ſi quidem hæc nihil eſt quàm multæ, vt ſic dicam, memoriæ) poſtremo ab ipſa experientia, omnium artium, atque ſcientiarum principia proficiſcuntur: illa verò tum eſt, cum infixa animo de toto genere pronunciatio, aut vnius cuiuſdam rei notio. Quæ ſit ipſa quidem præter res ſingulas, in illis tamen omnibus vna eadémque cohereat. Neque vero de iſta ſententia decedemus ſi interpretum opiniones vel numerādæ ſolum, non etiam ponderandæ. Nam Simplicius Commētario in cap. 5. lib. 2. de animo, Vniuerſalia, inquit, reperiuntur in animo, non ea quæ de

ſingularibus dicuntur. Námque hæc in ipſis ſingularibus exiſtunt, & ſola mentis appræhenſione ſeparátur. Sentit idem Ammonius itémque Ioan. Grammaticus Commentario in cap.8.lib.1.Analytic. poſt. & in cap. vltimum lib.2. Quo loco vſurpat tritam vniuerſalium diſtinctionem in ea quæ antè multa ſunt,quæ in multis, quæ poſt multa. Quid vero eſt eſſe in multis, niſi in communione naturæ rerum ſingularum exiſtere? Contarenus Cardinalis quanquam in pleríſque aliis quæſtionibus Platonicus magis quam Peripateticus, de hac tamen idem ſtatuit cum ſuperioribus lib. 7. Compendij Metaphyſici. Species rerum inferiorum, inquit,non habent eſſe extra intellectum eo modo quo ab intellectu concipiuntur, ſed præter mentem ſingularia ſunt, non abſtracta à ſingularibus vniuerſalia : nec tamen ob id figmenta quædam ſunt, aut entia rationis, quoniã mentis conceptus eiuſmodi originem habet ab ipſa re. Vbi concludit formam per ſe ad certum locum, & tempus minimè determinatam,ſed communicabilem multis, vel potius communicatam, principium eſſe naturæ vniuerſalis : ſicut materiam, ſingularum : ídque quod de eadem natura vniuerſali intelligitur,eſſe in re,vt hominem,equum,aſinum:modum verò eſſe ab intellectu, qui tamen originem ducit à re,id eſt à natura formæ. Sed neglectis aliorum opinionibus rem ipſam ex ſua natura expendamus,atque inquiramus num, exempli cauſa,inter omnes homines verè communio quædam intercedat, eáque non affectionum tantum ſed ſubſtantiæ. Quæ ſi nulla eſt, quid igitur hominis definitione explicatur? An nomen commune tantum, nulla nomini ſubiecta ſubſtantia?Ridiculũ hoc profectò,& omnino contrarium his quę de exactiſſima definitione ab Ariſtotele ſcripta ſunt lib. 2. Analytic. poſt.& cap.2. li.2. de animo. Si verò illa, animal rationis particeps mortale, vniuerſæ ſpeciei definitio eſt, eiuſdémque eſſentiam complectitur, in qua ſinguli homines reuera conueniunt, quis non animaduerrit tam neceſſario effici eſſentiæ quandam communionem in rebus ſingulis verè exiſtere, vt non minus in philoſophiam peccare videantur qui hanc negant, quam qui,vt aiunt, ipſum Solem de medio tollunt?Conſideremus quoque hoc idem alia ratione paulò attentius. Res quædã eædẽ ſpecie,aliæ genere eſſe dicuntur. Ergo neceſſe eſt eas ſecundũ ſpeciem & genus,quiddam habere commune in quo conſentiant.Neque verò ſatis eſt inter illas accidentium communionem aliquam intercedere: ſed eam eſſentiæ eſſe oportet, quæ ſpeciei vel generi ſit propria : alioqui illæ eædem accidente tantum,non ſpecie,vel genere eſſe dicentur. Quo modo vero inter res ſingulas eſſentiæ ſpeciei,vel generis communio intercedet,ſi nulla prorſus eſt,ſicut iſtis volunt,in rebus ſingulis naturæ communio? Quid porrò hac ſu-

blata vanius eſt futurum ea enunciandi ratione qua ſpecies de rebus ſingulis dicitur? Etenim cum Socratem hominem eſſe dicimus, aliquid opinor, Socrati attribuimus quod illi reuera ineſt: ídque non accidens. Quoniam genus hoc enunciandi valdè ab illo differre volumus quo Socratem album eſſe dicimus. Si verò Socrati ſubſtantiæ cuiuſdam fit attributio, cædo, an indiuiduæ? Minimè, opinor. Alioqui homo de Socrate vt maius de minore non enunciabitur: & affirmare Socratem eſſe hominem, perinde erit ac ſi Socratem, Socratem eſſe dicas. Quo quid abſurdius in philoſophia cogitari poteſt? Si verò homo de Socrate vt communior eſſentia de indiuidua verè dicitur, illam igitur eſſentiam Socrati cum aliis communẽ, in ipſo Socrate & in aliis eſſe oportebit. Quoniam vt ab Ariſt. locis multis ſcriptum eſt, enunciatio ex eo vera dicitur quia in ea cum re ſubiecta id conſentit, quod ipſa oratione exprimitur. An num igitur ex his efficitur humanæ eſſentiæ communionem quandam in Socrate & Platone eſſe oportere, cum de vtroque ſecundum eſſentiam homo verè enunciari dicatur? Sciens alia multa prætereo. Quoniam nec ad confirmandum quod volumus, nec ad redarguendam opinionem contrariam, hac in parte rationes nobis deeſſe poſſunt. Sed eis qui modeſtè veritatem inueſtigant, non ad vanam contentionem omnia referunt, iſta poterunt eſſe ſatis. Quare veniam ad inſtitutam comparationem idearum cum vniuerſalibus, ſi prius hoc vnum addidero, obſtinatum ſtudium ſuperioris opinionis defendendæ, alium errorem peperiſſe, eorum qui vniuerſalia non omnino quidem tollunt, ſed ea tantum eſſe volunt quando intelliguntur: nihil verò habere in natura quod mentis notioni reſpondeat. Sic enim ex Boetho ſcripſit D. Thomas lib. de vniuerſalibus, in natura nihil eſſe actu vniuerſale, ſed tale tantum fieri per operationem intellectus. Quod mihi ſanè perinde eſt, ac ſi ille diceret colores in natura nihil actu eſſe: ſed tales effici quando reipſa videntur. Quæ etiam opinio ſuos aſſertores habuit, ſed ab Ariſt. eſt damnata, ſicut à nobis poſtea ſuo loco pluribus explicabitur. Atqui vt ſenſus rerum obiectarum eſſentiam nõ immutat, ſed ab illa potius immutatur, nec ille reipſa ſentiendo facit vt res ſingularis eſſe incipiat, quæ antea nulla erat, ſed tantum hanc per mediam imaginem, quæ etiam ſingularis eſt, in ſe concipit: ſic neque intellectus intelligẽdo facit id quod vniuerſale dicimus (alioqui hoc in nobis, ſingulis ferè temporum momentis nouum oriretur ac interiret quod Ariſt. ortus ac interitus expers eſſe vult) ſed hoc in communione naturæ rerum ſingularum ſemper exiſtit, etiamſi à nemine adhuc reipſa intelligatur: quemadmodum Ariſtoteles quædã reipſa ſcibilia & numerabilia eſſe ait, quæ reipſa neque ſciuntur adhuc, neque numerãtur. Per

notionem

notionem autem communem, de rerum singularum imaginibus excitatam, illud intellectus comprehendit, & absentia nihilominus quam præsentia quotiescúnque vult cōtemplatur & intelligit. Itaque sic videtur esse constituendum: in animo nostro duo esse genera imaginum, res eas quæ in natura sunt, repræsentantium: vnum earum quę singulares sunt, & ad interiorem sensum vel ad phantasiam pertinēt: alterum notionum communium, quæ in humano intellectu ex singularum imaginum comparatione efformantur. De quo mihi (quanquam repugnantibus permultis) dictum esse videtur cap. 1. lib. 1. de animo, animal vniuersale, aut nihil esse, aut esse posterius. Vt verò neutra imago vana sit, sed in rebus quæ extra animum sunt habeat distinctum aliquid quod ipsa quoque animo distinctè repræsentet, in illis duplicem esse naturam, vnam singularem, numerabilē & hoc aliquid, per se ac separatim existētem (sic enim Aristoteles de ea loqui solet) quam interior sensus per hanc singularem imaginem percipit: alteram, quę sit quale aliquid, vt idem loquitur in Categoriis, non ab aliis separata, & tamen in communione rerum singularum verè existens: quam intellectus ab ipsarum rerum sensilium proprietatibus abstrahens, per notionem contemplatur. Atque sicut in interiore sensu, nō est ipsa substantia, vt Socrates, sed huius imago tantum: sic neque in intellectu substantiam vniuersalem esse, quæ naturæ communio est in multis, sed eius solam notionem. Quo modo dictum videtur ab Arist. cap. 5. lib. 2. de animo, sciētiam rerum esse vniuersarum, quæ quodammodo in animo sitæ sunt. Et apertius cap. 8. lib. 3. necesse est, inquit, aut res ipsas esse in animo, aut certè earum species ac imagines. Non ipsæ quidem certè. Neque enim lapis in animo est, sed eius species. Sed de hac quæstione satis: nunc vt erat propositum, ad comparationem idearum cum vniuersalibus veniamus. In qua ridiculum omnino est & à doctrinæ Platonicæ atq; Peripateticæ maxima ignoratione profectum, quod scribit Thessalus methodicus lib. 3. suarum Animaduersionum, Platonis ideam nihil esse aliud quam genus logicum, quod à Porphirio definitū: vel quod idem contendit lib. 6. scholarum Metaphysicarum, nullam ideam à Platone positam, quæ secundum essentiam sit à rerum singularum communione separata. Nobísque potius tenendum est, hanc à generibus & vniuersalibus Aristotelicis differre, quod idea secundum suam perfectionem summam, in sola mente diuina sit, in rebus verò singulis, tantum per adumbratam quandam imitationem, sicut exemplar in suis imaginibus: vniuersalia autem, sicut modo dictum est, vt substantiæ perfectę, sint in communione rerum singularum: in intellectu, per notionem tantum, tanquā per imaginem, quæ huic illam naturæ communionem representat.

Idearum cum vniuersalibus comparatio.

Thessali opinio puerilis de Ideis.

Ex quo etiam intelligi poteſt (quod fortaſſe in hac quæſtione Theſſalum decepit) in Ariſtotelis doctrina res quidem ſingulas vniuerſis & apud Platonem eaſdem ideis participare: ſed tamen participationis modo omnino diſſimili. Siquidem vniuerſalia tota atque perfecta apud Ariſt. in ſingulis ſunt, per ſéque omnino talia, quales ſuapte natura res ſingulæ. Adeo vt per ſe caduca eſſe dicantur, ſi ſint in communione rerum ſingularum ſuapte natura caducarum: eadémque æterna tantum, quia in illarum rerum perpetua ſucceſſione per ortum conſeruantur. Vt exempli gratia, homo apud Ariſt. per ſe mortalis eſt, quoniam ſinguli homines ſuapte natura mortales, & quia hoc ipſum in eius definitione, quæ vniuerſalium eſt, vſurpatur: omnéſque definitionis partes definito per ſe ineſſe oportet, vt idem docet cap. 4. lib. 1. Analyt. poſt. Hic verò æternus tantùm, quia dum homo perpetuo circulo hominem gignit, in eo hominis natura communis perpetuatur. At hominis idea per ſe immortalis eſt, etiam ſi eius imagines in fluente materia expreſſæ, caducæ ſint & mortales. Indéque natus eſt contra ideas locus ille nobilis quem ex lib. 6. Top. paulo antè commemorauimus. Adde quod Ariſtoteli omnia quæ eadem ſpecie eſſentiæ participant, in hac ex æquo conueniunt. Quoniam ratio cuiúſque ſpeciei, in indiuiduo, tãquam in pũcto, eſt poſita: ideóque in Metaphyſicis ea dicitur ſimilis numeris atque figuris: quibus ſi minimũ addideris, vel detraxeris, ſpeciem ipſam immutari eſt neceſſe. Platoni verò gradibus variis diſtinctę ſunt eiuſdẽ ideę imagines, neq;, in harũ vllã tota ipſius ideæ natura, ſiue perfectio, poteſt cadere. De quo Platonem initio Parmenidis loquentem audiamus. Hoc igitur mihi dic, inquit Parmenides, videntur ne tibi, vt aiebas, ſpecies quædam exiſtere & ea quę illis participant illarum cognomenta ſortiri? Veluti ſimilitudine participãtia, ſimilia, magnitudine magna, pulchritudine & iuſtitia, pulchra & iuſta vocari? Et maximè quidem, inquit Socrates. Nónne quodcúnque ſpeciei particeps ſit, vel totam ſpeciem, vel partem participat? An eſt alius præter iſtos participandi modos? Et quis alius? Socrates ait. Vtrum videtur tibi tota ſpecies in vnoquóq; multorum eſſe vna exiſtens? an aliter? Quid prohibet eſſe vnam? Vnum ergo & idem in multis ſeorſum poſitis, totum ſimul vnum erit, atque ita ipſum à ſe ipſo ſeorſum exiſtet. Nequaquam, inquit Socrates. Verum ſicut dies vnus, idémq; vbíque ſimul adeſt, nec ipſe tamẽ à ſe ipſo ſecernitur: ita nihil prohibet quamlibet ſpeciem vnam & eãdem ſimul multis adeſſe, nec tamen à ſe ipſam ſecerni. Quibus expo-

Tres quæſtiones Porph. de ideis & vniuerſalibus.

ſitis iam expendamus in Porphirij præfatione tres illas quæſtiones, quæ huius controuerſiæ inter Platonem & Ariſtotelem potiſſima capita continent. Ego, inquit, prætermiſſis obſcurioribus quæſtionibus

eas interim tractabo quæ ad ſenſum popularem accommodantur. Ac primum ne longè abeam, de generibus ac formis conſiſtant ne ipſa, an in ſolis animis ſint: & ſi conſiſtant, vtrum corpora ſint, an ne corporis expertia: & num ſeparari poſſint, an in ſenſilibus & circa hæc conſiſtentia, dicere prætermittam: quod arduum ſit eiuſmodi negotium maioréque egeat inquiſitione. Hîc tres quæſtiones ſunt: quæ quanquam academiæ noſtræ Theſſalo methodico, facillimæ viſæ ſint (quid enim, inquit ille, facilius eſt quam dicere vocabulorum ſignificationes & notiones animo contineri, res autem ſignificatas extra eſſe?) difficilem tamen habent, nec eandem in Platonis & Ariſtotelis doctrina explicationem. Quoniam iſtam nobilem de ideis & vniuerſalibus controuerſiam quodammodo cōtinent. Quam Porphirius Platonicus, Chryſaorio diſcipulo ad Ariſtotelem viam parans, hoc loco voluit indicare. Earum prima eſt vtrum genera ac formæ conſiſtant: an in ſolis nudíſque notionibus ſint poſita. In qua, conſiſtere, ſignificat in rerum natura exiſtere: ideóque ei quod in ſola nudáque notione verſatur, ex altera parte opponitur. Cum verò nihil ſeparatim exiſtat, niſi ſingulare & hoc aliquid, vtraque, vniuerſalia inquam & ideæ, conſiſtunt vel exiſtunt, non ſeparatim, ſed in ſingularum rerum communione. Nec tamen in hac eodem modo. Nam Ariſtotelis vniuerſalia, vt opinor, ſecundum perfectionem eſſentiæ exiſtunt tantum in communione rerum ſingularum: non tanquam in alio, ne quis cogatur fateri eas in illis eſſe, vt in ſubiectis, accidentium more, ſed tanquam in ſe ipſis. In intellectu vero eſſe dicuntur quodam modo per aliud, hoc ipſo ſcilicet quod eorum eſſentia in communione rerum ſingularum verè exiſtens, intellectui repræſentatur per notionem tanquam per imaginem. Platonicæ verò ideæ, ſecundum ſuam perfectionem ſummā, ſunt in ſola mente primi opificis Dei: nec hoc modo cadunt in exiſtentiam rerum, ſed in hac tantum depræhenduntur per imaginem quæ partibus materiæ communicatur, & in his adumbrata, res ſingulas efficit numero differentes: quarum eſt proprium conſiſtere vel exiſtere. De quo legere oportet quæ vno libro ex Platonicorum doctrina diſputat Plotinus, intelligibilia ſcilicet non eſſe extra intellectum. Quibus ita poſitis, reliquarum duarum quæſtionum quæ ab eodem Porphirio ſubiiciuntur, explicatio facilior eſſe videtur: modo in eis ſemper attendamus quid Platonicum ſit, quid Ariſtotelicum. Nam quod ſecundo loco proponitur, Si ipſa conſiſtunt, vtrum corpora ſint, an ne corporis expertia, in ideis ita accipiēdum eſt, vt omnes hæ per ſe omnino corporis expertes eſſe dicātur: etiā ſi de his quędā ſint rerū corporearū. Per imagines aūt in reb⁹ ſingulis expreſſas, partim corporeę,

partim corporis expertes. Vniuersales verò substantiæ apud Aristot. per se tales sunt, quales res singulæ, in quarum communione existũt: rerum scilicet corporearum corporeæ, incorporearum incorporeæ. Quanquam omnes harum notiones in intellectu, corporis sunt expertes. Vt vniuersalis substãtia animalis, per se corporea est: quoniam singula animalia suapte natura corporea. At ea notio quæ intellectui talem naturam repræsentat, non nisi corporis expers esse potest. In tertia quæstione, num hæc separari possint, an in sensilibus & circa hæc consistentia? repetendum est quod pluribus antea disputatum de vniuersalibus & ideis, quo modo in ipsa mente sint, & in rebus singulis. Idearum enim summa perfectio à rebus singulis separata est: earundem imago his inhæret, vel potius in his consistit. Vniuersalis autem substantia non est, vel non consistit, nisi in rebus singulis: nec tamen vt antea dictum est, accidentium more, sed vt ea quæ rerum singularum essentiam constituit & continet. Notio ab his cogitatione abstrahitur, & in intellectu, vt affectio in suo subiecto, recipitur. Nunc sequitur vt quoniam idea apud Platonicos, vnum est vniuersæ naturæ principium, de comparatione huius cum physicis principiis ab Aristot. positis, moneamus non satis aptè à nonnullis illam conferri cum priuatione Aristotelica. In intelligentia, aiunt illi, fons est idearum, siue exemplaris causa. Quam longè melius introduxit ab antiquis sanctísque edoctus Plato, quam eius discipulus Aristot. suæ priuationis somnium. Nam priuatio illa quæ semper est cum informi materia, ea est perinde ad quoduis incertum, sicut ad quoduis determinatum. Cum autem Deus faciat semper determinata ex determinatis & nunquam incerta ex incertis, est omnino necessarium, vt causa illa exemplaris non tantum generalis, sed specialis & indiuidua ponatur, & vt illa priuatio, quæ nihil planè conducit, exsibiletur & repudietur. Quadrarent autem Peripatetica dogmata cum Academicis non dubiis, sed affirmandis verísque, si loco illius priuationis frustra inter causas positæ, ponerent Aristotelei speciariam illã causam omnifaciã, quæ est in intellectu agente. Quia causa exẽplaris illa est mouens omnia & singula vt in finẽ, &c. Melius, vt opinor, cũ Aristotelica forma, quã cum priuatione potuit comparari: ad quã quo modo se habeat à nobis dictum est Cõmentario in li. 1. prioris nostræ descriptionis, physicæ. Quo etiã loco quædã adducta sunt ad defensionẽ priuationis quã ille in primis principiis numerauit. Aliter Io. Reuchlin, nec scio an maiore probabilitate, lib. 2. artis cabalisticæ, in principiis Arist. priuationis vsum cum opifice rerũ omnium deo à Platone posito, comparauit. Cum oporteret tertiũ aliquid ponere, inquit, quo vniantur materia & forma (nec enim spõ-

Ideæ comparatio cum priuatione & forma Arist.

te confluunt,nec contingit fortuitus quarumlibet formarum cõcursus in materiam : neque vnius rei materia contingenter rei alterius formam recipit)necesse est principium aliud quam priuationem Aristotelicam adducere,quo moueatur forma ad materiæ desiderium:ita vt cessante hac & hac forma, introducatur vicissim ista quædã & ista. Nam priuatio & potentia,nihil substantiuè agunt, cum sint nullius actiuitatis realis,ob ídque minimè entitatis. Quantò magis certam formam alicui materiæ iungere aut vnire nequaquam possunt? Vnde inuenti sunt qui dicerent loco priuationis motum esse tertium principium. Qui cum sit accidens, quo modo erit principium substantiæ? aut quis eius motus erit motor? Quare sapientius contemplati Athenienses ambo Socrates Sophronisci & Plato Aristonis,pro motu seu priuatione,agillimorum actiuorum posuerunt deum,dicẽtes tria esse rerum principia ideam, deum & materiam. Pro quibus Pythagoras posuit infinitum,vnum & duo:infinito deum,ideam vno, duobus autem ipsam materiam significans. Sed de comparatione idearum cum vniuersalibus cúmque Aristotelicis vniuersæ naturæ principiis, satis dictum est:nunc ex his quæ initio proposita, reliquum vt in hoc Alcinoi contextu expendamus quarum rerum ideæ sint, aut non sint à Platone positæ. Multis Platonicis,inquit Alcinous,minimè placet eorum quæ arte cõstant ideas esse,vt clypei,vel lyræ:neque eorum quæ præter naturam,vt febris,ac bilis non naturalis:neque etiam singulorum,vt Socratis & Platonis: Neque vilium vel abiectorum, vt sordium,atque festucæ: neque relatorum, vt maioris & excedentis. In quibus cum quinque enumerentur quorum ideas esse Platonici noluerunt,de singulis suo ordine differendum. Primùm verò eorum quę arte constant non sunt ideæ, nisi per quandam rationis similitudinẽ, hoc ipso scilicet quod artifices in rebus singulis efficiendis, dei in natura prouidentiam imitãtur. Sic enim,(quod paulò antè obseruatum est)Cicero Platonica imitatione, eloquentiæ ideam ponit in Oratore,& ipse Plato initio lib.10. de Republ.mensæ & lecti ideam agnoscit. Nam vt naturæ opera dei sunt opificis & in illis diuinæ intelligẽtiæ(quæ ipsa dicitur essentia & idea) quædam est imago: sic artificia quæ vel sola rerum naturalium imitatione constant, vel ab ingenio naturali arte tamẽ exculto,elaborantur,quanquam propriè ideas nõ habeant,ratione tamen hominis in his opificem deum imitantis,illas quodammodo habere videntur: vt docet Plotinus cap.11.lib.de intellectu & ideis. Quod etiam in Platonicorum doctrina Arist.obseruat lib.12.Metaph. Multa quoque alia fiunt,inquit,quorum ideas Platonici non dicunt,vt domus & annulus. In quem locum sic scribit Syrianus. Ideas opificias,inquit,eorum quæ nec sunt in natura,nec à na-

Ideæ quarũ rerũ non sint à Plat. positæ.

tura fiunt, non reliquerunt Platonici: nec artificialium ideas esse putabant intelligibiles & diuinas: sed rationes exemplares operatorum artificiales, non illis tantum placuit animis artificum inesse, sed ab Arist. idē multis locis est existimatū. Deinde cum Arist. in artificialibus exemplaria admittat, in naturalibus verò hæc respuat, ab eodem Syriano in eo sic exagitatur. Quo pacto, inquit, res artificiosas per exēpla accuratè fieri concedens, & in his non renuens exemplarem causam, naturæ opera, quæ certè ars imitatur, absque intentione perfici dicit, cum ad nullam determinatam causam naturalis actio referatur? Etsi ipse quoque Aristoteles alicubi dicat à natura formam appeti: sed rationem non explicat. Quam enim formam appetit? inquit Syrianus. Illam ne quæ in motu fertur & materialem? Sed hanc nondū fecit & est natura ipsa posterior, & informi subiecto coniungitur. Absurdum verò est naturam quod nondum est, concupiscere, quódque posterius est & vna cum priuatione defertur: & ob hoc turpe quiddam fit ac inamabile. At si eius quæ separabilis est, formam diligit, quæ & vera est & prior ipsa & diuina & reuera forma, necesse est hanc esse intellectualem & immaterialem & semper in eisdem & eodem modo se habere, vt & naturæ desiderium inextinctum sit & indeficiens actio. Ex quibus etiam intelligi potest quod secundo loco Alcinous, ait eorum quæ præter naturā sunt, ideas non esse à Platonicis positas. Nam si hæ exemplaria sunt diuina & intelligibilia dei, naturam instituentis & moderantis, eorum quæ sunt præter naturam, esse nullomodo possunt. Sed quænam præter naturam à Platonicis esse dicantur, quæque talia reuera sint existimanda, quæstio est. Omnia quæ præter naturam sunt, illi in malis numerant: malorúmque deum causam esse negant. Ex quo est consequens, neque eorum ideam esse. Quoniam hæc ab illis definita est, dei ipsius res procreantis, intelligentia. At verò cum malum dicatur & de vitioso, quòd culpæ à Theologis tribuitur, & de eo quod in corpore atque fortunis in deteriorem partem homines exercet, quòd ijdem pœnæ esse volunt, de vtroque non est eodem modo statuendum.

Rerum quæ præter naturam cur non sint ideæ.

Culpæ enim siue peccati deus neque apud nos, neque apud Platonem, vllo modo author est. Quare neque eius vlla omnino idea. Pœnæ autem quæ numerantur in malis, hoc ipso bonæ sunt, quòd à peccatis homines auocant. Quo modo illarum apud Platonem deus causa est, & quod est consequens, earundem idea. De quibus extat nobilissimus locus libro. 2. de Republ. Si quis, inquit, iambica inducat in quibus passiones Niobes referantur, vel Pelopidarum, vel Troianorum, aut aliquid eiusmodi, vel sinendum non est eum dicere hæc dei esse opera, vel si dei sunt, educenda est in his ea quam nunc

Malorū an deus causa sit

quęrimus ratio,dicendúmque deum quidem bona iustáque egisse,atque eos puniendo iuuisse. Quod verò miseri sint qui pœnas pędunt, sitque deus qui sic affligit,poëtam dicere non est permittendum. Sed si diceret malos homines,vt pote miseros,pœnis egere,eásque soluẽtes à deo iuuari, permittendum. Malorum autem alicui causam esse ipsum deum,cum bonus sit,refellendum est omnino, neque permittendum hoc quemquam dicere in sua ciuitate, si bonis institui legibus ciuitas debet:neque insuper quemquã audire, siue sit ille iunior, siue senior:siue carminibus hæc inserantur, siue soluta oratione narrẽtur:tanquã neque dictu sancta sint,neque nobis vtilia, neque inter se consona.Hinc verò existit eiusmodi dubitatio.Si mala ea quæ culpæ diximus nominari, neque à deo sunt, neque ad aliud principium referri possunt(ne cum Manichęis cogamur cõminisci duo contraria prima principia vniuersi,vnum boni, alterum mali) vnde igitur hæc extiterunt?aut quo modo poterunt cognosci?D.Dionysius Areopag. priorem quæstionem fusissimè tractat lib. de diuinis nominibus, atque omnino negat malũ eiusmodi debere numerari inter ea quę sunt. Quoniã,inquit,si omnia quę existũt,ex bono sunt,omnibúsque bonũ inest continétq; omnia:certè in his malũ esse non potest. At forsan in bono malũ erit?Minimè. Nã nec in igne est frigidũ, nec malum vllũ in se admittere potest,quod malum etiam reddit bonũ. Deinde quod de duobus Manichæorum principiis paulò ante dicebatur, idem ita euertit. Neque rursus possibile est, inquit, duo esse rerum principia & inuicem & in vniuerso contraria atque repugnantia. Si enim id concedatur, nec deus ipse à detrimento molestiáque procul aberit. Si quidem non desit quod ipsum quoque perturbet. Ex quibus tandem concludit, malum sola boni priuatione contineri: cuius sibi causæ sunt res ipsæ natura constantes, cum errore aliquo à sua integritate recedunt. Scitum est quod in eandem sententiam dicitur à Mercurio Trismegisto cap. vltimo Pimandri. A deo factore, inquit, nihil malum nihílque turpe. Hæ si quidem passiones sunt, creata opera sequentes, quemadmodum æs rubigo, animata corpora limus. At neque faber ferrarius induxit rubiginem, neque animati corporis genitor, cœnum & sordes. Eodémque modo nec deus etiam malum. Generationis autem perseueratio, malum surrepere cogit. Eáque de causa mutationem deus rebus instituit ceu quandam ipsius generationis purgationem. Similis est sententia Athanasij in oratione contra idola. Nullum malum,inquit,nec à deo, nec in deo, nec ab initio extitit, nec vlla est eius substantia. Sed homines per priuationem imaginandi cogitandíque boni,sibi illud quod malum est,comminisci cœperũt, effinxerúntque

pro libidine ea quæ non erant. Vt enim ſi quis ſole præſente & vniuerſa terrarum ſuo iubare illuſtrante, conniueat clauſis oculis, ac inde tenebras, quæ nullæ ſunt, animo fingat, ac poſtmodum quaſi in tenebris ambulans, oberret, vt nunc labante gradu procidat, nunc ad præcipitia ſe incitet, arbitratus non lucem ſed tenebras eſſe, ſéque intueri, cum nihil videat: ita quoque mens humana clauſis oculis, quibus deum contemplari poterat, effictis ſua imaginatione, malis, in his ſeſe agitat ac mouet, neſciens interim ſe nihil agere, dum ſe maximè negocioſam præbet. Et quæ natura non ſubſiſtunt, animo comminiſcitur. Non enim qualis à principio fuit condita, talis permanet: ſed qualem ſe ipſam contaminando reddit. Condita enim eſt vt deum ſpectet, & ab eo illuſtretur: ipſa verò pro deo, mortalia & tenebras exquiſiuit: vt alicubi ſpiritus ſcripto prodidit, Deus hominem rectum fecit: ipſi autem exquiſiuerunt multiplicia commenta. Malitiæ igitur inuentio & excogitatio, hominibus ab initio ita excita & conficta eſt. De cognitione verò mali (quæ erat altera quæſtio) quo modo parari poſſit, ſi eius nulla eſt idea, ſic ſcribit Plotinus eo libro quo inquirit de malis quæ, & vnde ſint. Cæterùm dubium eſt, inquit, quanam potiſſimum ex viribus quæ nobis inſunt, mali naturam percipiamus.

Malum quo modo cognoſcatur.

Quippe cum cognitio ſingulorum per ſimilitudinem quandam perficiatur. Intellectus namque & anima cum ſpecies quædam ſint, ſpecies quoque cognoſcunt, eáſque naturaliter appetunt. At verò malũ nemo ſub ſpeciei ratione poteſt effingere: cũ in quadam boni totius abſentia cogitetur. Quòd ſi quia contrariorum eadem ſcientia eſt & bono contrarium eſt malum, ideo eadem boni malíque notitia erit, profecto neceſſarium eſt cognituros mala, diſcernere bonum. Quandoquidem præſtantiora ritè præcedunt, ac ſpecies antecedunt ea quę non ſpecies, ſed priuationes potius iudicantur. De qua quæſtione vide plura apud. D. Thomam cap. 71. lib. 1. contra Gẽtiles. Locus eſt tertius in contextu Alcinoi de ſingularibus: quod horum non ſint ideæ niſi per ſpeciem in qua vniuntur. Quoniam idearũ diuerſitas in imaginibus quæ reſpondẽt, ſpeciei diſtinctionem parit: res autem ſingulæ ſolo numero differentes, ſolius materiæ partitione, non ſpecie diſtinguuntur. Itaque ſicut Socratem à Callia ſpecie differre, omnino à philoſophia alienum eſt (in quo Theſſalus Methodicus ex ſuis poëtis & iureconſultis ſuo more nugatur) ſic apud Platonem abſurdum eſt Socratis & Calliæ differentes ideas ponere. An igitur ex Platonicorũ ſententia deus ſingularia nõ cognoſcet, ſi eorũ idea non eſt per quam hic res omnes dicitur ab illis intelligere? Abſit. Nam Proclus libro de decem dubitationibus contra prouidentiam, de vno rerum omnium principio ita loquitur: Illud cum in vno maneat, inquit, ſpatio carens &

An ſingularium ſint ideæ.

In deo qualis ſingularium cognitio.

& omnis diuisionis expers,omnia eodem modo intelligit: nec hominem solũ & Solem & quod est eiusmodi :sed etiam rem quamque sigillatim.Nihil enim est quod illud vnũ effugiat, seu esse,seu cognosci dicas.Quo igitur modo ille singula cognoscet? Vt hæc vniuntur.Prouidentiæ enim,vt idem ait eodem loco,in vnitate cognitio,in eodem impartibili omnium est quæ diuiduntur cognitio :tum earum rerum quæ maximè sunt indiuiduæ,tum earũ quæ totius naturam retinent. Et quemadmodum sua vnitate rem quamque produxit,ita & vnitate vnamquamque cognoscit.Obscurior est Plotinus cap.1.lib.eius quo inquirit an singulorum sint etiam ideæ, nec satis definitè de eo suam sententiam exprimit. Nunquid vniuscuiusque,inquit,est idea? Forsitan si ego & vnusquisque ad intelligibilem redigimur ordinem, ibi quoque est vniuscuiusque principium.Forsan etiam si semper est Socrates & Socratis anima,ipse Socrates erit, quatenus anima singulatim,sic ibi Socrates & quilibet singulatim.Sin autem non semper est Socrates, sed alias alia quodammodo euadit anima, adeò vt animus qui nunc est Socrates, prius Pythagoras aliúsve fuerit, futurúsque sit alius, non amplius vnusquisque eorum qui hic sunt, est & ibi. Veruntamen si vniuscuiúsque anima seminarias rationes habet omnium quæ exequitur, atque explet : rursus ibi sunt omnes. Nam fatemur quot mundus rationes habet, totidem quoque singulas animas possidere. Quare si mundus non hominis tantum, sed singulorum etiam animalium, complectitur rationes, anima quoque rationes continet singulorum. Quamobrem sequetur infinitus numerus rationum : nisi certis temporum cursibus in idem restitutio fiat.Ita profectò infinitas ipsa finita demum erit, quando eadem mundo reddetur. Cęterum si quæ fiunt omnino plura sunt quam exemplar,cur nam oportet omnium quæ in vna mundi reuolutione fiunt, rationes exemplariáque extare? Videtur enim sufficere homo vnus ad omnes homines,quemadmodum & animæ numeratæ ad innumerabiles homines effingendos. Sed enim non potest vna esse ratio differentium.Neque sufficit homo ad exemplar multorũ hominum differentiũ,non materia tantum,sed quàplurimis insuper propriis differentiis.Nõ enim hęc ita se habẽt vt imagines Socratis ad exẽplar:sed differentẽ effectionẽ necessariũ ex differẽtibus rationibus proficisci. Vniuersa verò reuolutio,omnes cõplectitur rationes.Eadémq; rursus per easdẽ rationes regenerãtur. Neq; verò suspicandũ est ne hinc in mundo intelligibili infinita multitudo sequatur.Tota enim illic multitudo in quodam indiuisibili cõtinetur & quasi illinc prodeũt singula,quãdo agit.Hactenus Plotinus.Ex cuius verbis nõ est facile de quęstione proposita statuere.Itaque de hac nostros potius,ad quos etiam

ea pertinet, audiamus. Deũ non cognoſcere ſingularia, ſentẽtia eſt ab Academia pariſienſi merito iãpridem dãnata. Quo verò modo hęc diſtinctè cognoſcat, conatur explicare D. Thomas ca. 50. li. 1. cõtra Gẽtiles. De eóq; idẽ ita ſcribit Articulo 11. queſt. 14. Sũmæ. 1. Cũ deus, inquit, cauſa ſit rerum per ſuam eſſentiam, in tantum ſe extendit ſcientia dei, in quantum ſe extendit eius cauſalitas. Vnde cum virtus actiua dei ſe extendat nõ ſolum ad formas à quibus accipitur ratio vniuerſalis, ſed etiam vſque ad materiam, neceſſe eſt quod ſcientia dei vſque ad ſingularia ſe extendat, quæ per materiam indiuiduãtur. Cum enim ſciat alia à ſe per eſſentiam ſuam, in quantum eſt ſimilitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: neceſſe eſt quod eſſentia ſit principium ſufficiens cognoſcendi omnia quæ per ipſum fiunt, non ſolum in vniuerſali, ſed etiam in ſingulari. Quartum erat de rebus vilibus & abiectis quod earum ideæ non ſint à Platonicis poſitæ. Id verò non ſine magna dubitatione eſt. Quid enim? an rerum eiuſmodi deus opifex non erit? Hoc Platonici videntur arbitrati: quod eas diuina maieſtate indignas iudicarent. De quibus ſic apud Platonẽ Parmenides. Vtrum de iis, inquit, etiã dubitaſti ô Socrates, quæ ridicula forte quis putet, ſicut de pilis lutóve & macula & aliis ignobiliſſimis rebus atque viliſſimis? Num ambigis vtrum ponenda ſit horum cuiuſque ſeparata ſpecies aliud quiddam ab illis exiſtens quæ nos pertractamus, an nõ? Nullo pacto, inquit Socrates, ſed quæ videmus hæc & ſunt, ſpeciem verò quandam illorum eſſe putare forte nimis ridiculum eſſet. Apertiora ſunt quæ de eadem quæſtione ſcribit Plotinus capite vltimo libri de intellectu, ideis & ente. Quod quæritur, inquit, nunquid ſit ſpecies eorum etiam quæ ex putrefactione fiunt, difficiliúmque & admodum moleſtorum, item ſordium atque cœni, dicendum eſt quodcunque mens ducit à primò, omnia eſſe optima, in quibus vtique ſpeciebus hæc non inſunt. Neque ex his mentem accipere, ſed animam à mente quidem accipere, admittere inſuper à materia plurima, in quibus hæc accidunt. Verum de his apertius explanabitur ſi ad dubitationem illam regrediamur, qua quæritur quo modo ex vno profluat multitudo. Iam verò conſtat illa compoſita quæ fruſtra temeréque fiunt, nec mente, ſed ſuo quodam impetu in hoc ſenſilium genere confluunt, ſpeciebus ipſis minimè contineri. Præterea quæ putrefactione fiunt, ex quadam animæ ſorte contingere, tunc forſan aliud non potentis. Alioquin feciſſet procul dubio aliquid naturæ potius conſentaneum. In quibus ſentire videntur Platonici de iſtis vilibus rebus omnibus idem quod Ariſtoteles de monſtris, errores ſcilicet eſſe ipſius naturæ, materiæ vitio magna ex parte enaſcentes, ideóque illarum cauſas exemplares in opifice deo

Rerũ viliũ an ſit idea.

non quærēdas: quando earū opifex esse nō videtur. Quanto melius D. Hieronymus commentario in Ioëlem. Vt potentia dei in Ægyptiis plagis ostensa est per parua animalia & præcipuè Cyniphes (qui tam parui sunt culices vt vix cernantur oculis) sic & nunc, ait, in paruo tardóque vermiculo qui vix moueri potest & leui tactu conteritur, dei potentiam & humanam imbecillitatem demōstrari. Non quod deus ad nutum suum, inquit, & potentiæ maiestate nequeat terras subuertere & operire cuncta diluuio, vel fulmine concremare, sed per parua & vt ita dicam, puncta corporum, ostendit humanam fragilitatem. Hæc quidem D. Hieronymus de animalibus quæ vilia esse putantur. Quibus illud adiicio, acuto & diligenti rerum Physicarum obseruatori non minus admirandam videri naturæ vim, vel dei naturam regentis prouidentiam, in spontanea generatione animalium ex materia putrescente, quam in aliis quæ ex similium seminibus nascuntur. Amplius verò si à deo cognoscuntur omnia per ideam ingenitam, ex his quæ à nostris Theologis disputantur, efficietur vilium ideas esse ponendas. Quoniam D. Thomas cap.70.lib.1. contra Gentiles, contendit hæc à deo cognosci: nec verò horum cognitione diuinam maiestatem imminui: etiam si contra dictum ab Arist. videatur li.12. Metaph. vilia melius ignorari, quàm cognosci. Quintum est & postremū de relatis, quorum ex Platonicorum sententia ideas esse negat. In quo Aristoteles cap.4.lib.12.Metaph. inconstantiæ eos arguit: quod rationum earum quibus vtebantur ad probandas ideas, exactissimè, etiam relatorum ideas esse confirmarent. Hoc verò Syrianus Platonicus conatus est dissoluere facta relationum distinctione, isto modo. Habitudinū non substantialiū, inquit, ideas esse non dicimus, aut earū quæ sunt in motibus, aut quæ secundum aliquem situm non naturalem perficiuntur, vt superioris, inferioris, dextri, sinistri, vicini & aliorum huiusmodi. Quæcunque verò per alicuius ideæ participationem ad aliquid facta sunt, vt similia, aut æqualia, aut diuersa, hæc cum aliquo genere entis participēt, altera verò minimè: omnino aliqua vna idearum coordinationem inter se recipiunt. Et quid mirandum est si eorū quædam quæ apud nos sunt, per illa dicimus ad aliquid fieri, cum etiam ibi hanc relinquamus habitudinem. Substantialem verò non nos tantum sed & ipse Aristoteles? Cum enim hoc causam aut principium esse dicimus, aut primum, aut continens, alterum verò causatum ex principio, aut secundum, aut contentum, quid aliud facimus quam quod ordinem quem habent diuina inter se, enitimur ostendere? Placet autem ipsi quoque Aristoteli separabilium formarū quibus spheras vniuersi deuincit, has quidem esse primas, illas medias, quasdam vltimas, & illas quidem maioris ambitus esse, has verò minoris: si

An relatorū sint ideæ.

quidem hunc habent etiam inter se ordinem quem & ætheris sphæræ inter se ostendunt. Atque hæc quidem quinque quorum non esse ideas ex Platonicorum sententia hoc loco obseruat Alcinous. Addit verò Aristoteles cap. 6. lib. 1. Ethic. Illos non posuisse ideas eorum in quibus prius posteriúsque dixissent: atque idcirco numerorum ideas esse noluisse. Quod de sensilibus numeris apud eos intelligendum. Aliter enim Pythagoras formarum & idearum dominum esse dixit numerum, eundémque rerum omnium constitutorem & procreatorē. Sicut & Hippasus eo contineri voluit instrumentum dei, mundum fabricantis ac eiusdem exemplar. Hæc isti referentes ad numerum separabilem, vel potius ab ipsis sensilibus separatū. Neque verò partiū, vt capitis vel manus, ideas esse volebant: siue quia harū essentia toto posterior est, vt Aristoteles scribit lib. 1. Metaphys. siue quod earū ratio non est absoluta, sed posita in quadā relatione ad totū. Ex quo idē dicere solet partes à toto separatas nō manere nisi homonymos. Vel vt ait Syrianus Platonicus, quod integræ existentes rerū causæ, totas species & formas producant, non diuisæ sint circa harum partes, velut naturæ rationes. Illis autē omnibus idē Syrianus hæc adiicit, nec Platonicos priorum corporibus accidentiū in intellectu determinatas causas posuisse, vt dulcedinis, albedinis. Sufficere enim putabant naturales rationes ad actionē accidentiū corporib⁹. Sed nec compositorū, vt hominis sapiētis. Cū enim simplices sint ideę, inquit simplicē cuiusque substantiā exponunt. Participare verò diuersis speciebus, mouet intellectū nostrum ad componendum hoc huic, aut diuidendum hoc ab hoc. Circa quod igitur est affirmatio & negatio, circa hoc & compositio est & diuisio. Ideæ verò & ideis coordinata intellectio, ab his omnibus exemptæ sunt, ob simplicitatis exuperantiam. Neque eorū quæ ex cōplexione dissimilium generū habent originem, vt mulorū. Neque eorum quæ ex diuersis arboribus conascuntur. Sunt enim hæc omnia posterius genita & aduentitia, & non solius naturæ opera, neç omnino secundum suas rationes procedentis, sed veluti iniuria affectæ & frustratæ, vel laborare coactæ. Neque eorum operum quæ ab animæ proposito pendent. Ex quibus relinquitur vniuersalium & perfectarum substantiarum esse ideas, & eorum quæ conferunt ad naturalem harum substantiarum dispositionem: vt hominis & eius quod hominem potest perficere, vt sapientiæ & virtutis. Sed hæc de ideis satis multa: nunc ad Alcinoi contextum reuertamur.

An numerorum ideæ.

Partiū quare non sint ideæ.

2 νόησις, quæ hoc loco de idea cum Deo comparata dicitur, siue intellectio, pro actu scilicet intelligendi, siue notio pro illius actus obiecto vsurpetur, in re parum interest. Quanquam cap. proximo, ideam vocat Dei energiam & actum in intelligendo. Quoniam idea in Deo vtrúmque horum est. Atque duo hæc quā-

quam à seinuicem ratione sint distincta, reipsa tamē cum Deo eadem sunt. Quia Dei essentia in perpetuo intelligendi actu posita est, & eius actus obiectum, ipsa est Dei essentia. Si quidem hic in se ipso semper intelligendo, sempiternam habet & incommutabilem essentiam. Quo modo idea in Deo nihil aliud esse videtur, quam Dei patris sempiterna & omnino immutabilis sapientia. Hæc vero ad nos relata, primum est intelligibile, sicut solis lumen primum aspectabile. Quoniã illa præstat nobis vt possimus intelligere, & rebus omnibus vt possint intelligi, nostrum intellectum illustrando & veritatem quæ in obiectis est recõdita, detegendo: quemadmodum lumen Solis oculo nostro præstat, vt videre possit, & rebus obiectis vt possint videri. Eadem Dei patris Sapientia, suæ perfectionis radios effundens in materiæ gremium, rebus singulis natura constantibus præstat originem: quarum idcirco prima summâque perfectio esse dicitur, cuius radij sunt in formis naturalibus ipsi materiæ communicatis. Quos quidē radios materiæ iam communicatos, Aristoteles naturæ genius primas corporũ naturalium perfectiones appellauit: in natura nihil illis perfectius agnoscens. Plato autem diuinus perfectionem hanc materiæ communicatam quoniam existimauit ab idea, vt imaginem à suo exemplari, emanare, idcirco materiæ perfectionem omnino primã, quam hoc μέτρον Alcinous nominat, ideæ attribuit, secundam verò formis ipsis naturalibus, quas idcirco in primis naturæ principiis non numerat. Sicut à nobis obseruatum est Commnentario in lib. 1. prioris nostræ descriptionis physicæ. Quod perinde est ac si diceres causam primam fœcunditatis eorum omnium quæ terra oriuntur, non esse positam in Solis radiis terra exceptis, sed in ipso sole à quo radij emanant. Cuius quidem exemplaris formę siue Idealis, confessionem nonnulli ab Aristotele volunt extorquere ex eo quod dixit li. 1. Physic. formam à materia appeti, sicut à deformi ipsum pulchrũ: & libr. 2. naturam quæ vt ortus dicitur, ad formam tendere tanquam ad finem. Nam, inquit Syrianus Cõmentario in 12. Metaph. quam formam natura appetit? Illámne quæ in motu fertur & materialem? At hæc nondum est, & ipsa natura est posterior, & cum informi subiecto coniungitur: & absurdum est naturam id quod nondum est, concupiscere: quódque posterius est & vna cum priuatione defertur, & ob hoc turpe fit & inamabile. At si eius quæ separabilis est, formam diligit, quæ & reuera est & prior ipsa, & diuina & reuera forma, necesse est hanc esse intellectualem & immaterialem & semper in eisdem & eodem modo se habere. Vt & naturæ desiderium inextinctum sit, & indeficiens actio. Hæc vero ipsa Platonica idea esse videtur. Ideam vero sicut hoc loco Alcinous μέτρον nominauit, cũ ad materiam refertur: sic ab aliis Platonicis eiusdem materiæ ἀριθμος dicitur. Quoniam vt per communes numeros omnia ad certum ordinem reducuntur, sub quo à nobis compræhenduntur: sic per ideæ participationem sibi similia redduntur & in speciem, ordinem, pulchritudinem & vnitatem per eiusdē communicationem, adducuntur. Ex quo numerus vocatur quasi mensurãs omnia, componens & amica faciens. Quod ipsius ideæ apud Platonicos maximè est proprium.

3 Etiam si mundus hic apud Platonicos habuerit originem, non eam quæ rationis est tantum, sed quæ rei: idest reuera aliquando esse incœperit, de quo postea suo loco disputabitur, eius tamen exemplar fuit æternum. Quia ab æterno in Deo patre opifice, conceptæ rationes eorum omnium quæ mundo hoc continentur: sicut ipsum Verbum conceptum, apud eundem ab æterno fuisse dicitur ab ipsis Theologis. Porro hic attentè considerãdum est quænam secundum naturam esse dicantur, vt intelligatur quorum à Platonicis ideæ sint positæ. A-

ristoteli secundum naturam sunt ea sola quę continentur communi ordine causarum earum quæ secundæ appellantur. Quæ verò supra, vel præter hunc ordinem diuina voluntate contingunt, ea à naturalibus separantur & per quandam excellentiam Deo attribuuntur: vt cum idem dixit lib. 1. de Cœlo, Deum & naturam nihil frustra facere. An igitur talium apud Platonicos idea non erit, si exemplar est tantum eorum quæ secundum naturam contingunt? Absit. Sed hic intelligamus potius his quæ secundum naturam sunt, opponi tantum ab illis ex altera parte, ea quæ infra naturam, vel etiam naturæ contraria: non ea quæ à Peripateticis præter naturam vel supra eandem esse dicerentur. Quorũ Deus causa est, quare & eorundem idea. Illorum verò quæ infra naturam sunt, vt sordium, vel eorum quæ naturæ contraria, vt monstrorum & malorum, quia originem diuina maiestate indignam existimauerunt, neque ideas ponendas esse putauerunt.

4 Ratio hæc est superiorum. Nam si ideæ notiones Dei sunt æternæ & seipsis perfectæ, habent igitur essentiam absolutam, non pendentem ex relatione ad alterum, aut ex hominum commentis, & vario appræhendendi modo pro diuersa rerum inter se comparatione. Cuiusmodi sunt ea quæ in relatis numerãtur. Hæc enim definiuntur quæ id ipsum quod sunt aliorum esse dicuntur, aut alio quouis modo ad aliud referuntur. Argumenta autem varia quæ ex Platonicis subiiciuntur ad confirmandum ideas esse ponendas, petita sunt à varia earundem consideratione quæ initio capitis huius exposita. Formula verò argumentandi, ab affirmatione antecedentis ad affirmationem consequentis, quæ Alcinoo hoc libro maximè familiaris.

5 Prima hæc ratio ad confirmandas ideas, ducta ab earundem prima consideratione in Deo, est eiusmodi. Deus aut simplicissima mens est, habẽs suam essentiam in perpetuo intelligendi actu, aut substantia quædam cui hic intelligendi actus inesse dicatur: hoc autem magis quam illud, cum quadam concretione videtur esse coniunctum. Siue autem hoc, siue illud Deo attribuimus, non potest esse sine perpetuo intelligẽdi munere: nullum verò intelligendi munus, sine intelligibili: quoniam hoc illius obiectum est. Ergo apud Deum semper & ab æterno intelligentem, oportet sempiterna quædam esse intelligibilia: quæ prima sint, sicut & ipse primum est intelligens. Eadémque æterna & immobilia: ne si hæc mutentur, secundum ea Deus mutationem subeat, aut simul cum tempore nouam perfectionem acquirat. Quorum vtrúmque in ipso Deo parem absurditatem continet.

DEVM ESSE, PRIMVM OSTENDIT, deinde quam difficilis huius cognitio, quæque difficultatis causa sit, & quam variè homines ad eam soleant aspirare: postremò illum simplicissimum esse, & omnis concretionis expertem.

CAP. 9.

1 *Deinceps de tertio principio disseramus, quod penè ineffabile Plato ponit. De ipso autem ad hunc modum infera-*

mus.[2] *Si ſunt intelligibilia: hæc autem nec ſenſilia, nec ſenſilibus participãtia, ſed primis quibuſdam intelligibilibus: ſunt prima intelligibilia, quemadmodum & prima ſenſilia. Verum autem eſt quod antecedit. Verũ ergo quod ſequitur. Homines quidem perturbatione ſenſuum occupati, quoties intelligibile quiddam contemplari volunt, in phantaſia rei ſenſilis imagine implentur. Quo fit vt magnitudinem, figuram & colorem cum illo ſæpe animo compræhendant. Dij vero vt ſecreti à ſenſilibus, purè, ſincerè & impermixtè.*[3] *At quoniam intellectus animo eſt melior: intellectu autem eo qui in poteſtate eſt, is qui re ipſa omnia intelligit & ſimul ac ſemper: hoc verò pulchrior is qui huius eſt author & qui etiam his ſuperior eſt, hic Deus primus eſt idémque cauſa vt mundi intellectus ſemper agat. Agit autem ille immobilis, in hunc, quemadmodum &* [4] *Sol in aſpectum, cum illum hic intuetur. Atque vt appetẽdi principium appetitionem mouet, cum ipſum immobile maneat: ſic & hic intellectus cæli vniuerſi intellectum mouebit. Quoniam verò primus intellectus pulcherrimus eſt, pulcherrimum quoque intelligibile illi oportet ſubiici. Nihil autem ipſo pulchrius. Se ipſum igitur ſuíque notiones ſemper intelligit. Hícque eius actus, idea eſt.*[5] *Quinetiam Deus primus æternus eſt, ineffabilis,* αὐτοτελὴς *ſe ipſo perfectus,* ἀειτελὴς, *id eſt ſemper perfectus,* παντελὴς, *id eſt omni ex parte perfectus, Diuinitas, Eſſentialitas, Veritas, Commenſuratio, Bonum.*[6] *Dico autem hæc nõ vt ſeparans, ſed vt per omia vnum intelligens.*[7] *Atque bonum quidem eſt, quoniam in omnia, pro cuiuſque facultate, ſua beneficia confert, cum omnis boni cauſa ſit. Pulchrum verò, quoniam ipſa natura amplius quiddam eſt, &*

commēsuratum. Veritas, quia omnis veritatis principium est, vt Sol luminis. Pater verò est, quia causa omnium: cælestémque intellectum & mundi animum ad se ipsum suíque notiones exornat. Nam secundum suam voluntatem omnia se ipso compleuit, mundi animum excitans & ad se conuertens. Quippe qui eius intellectus causa sit, qui à patre ornatus, in mundo hoc naturam vniuersam exornat. Ineffabilis autem est, & vt antea dictum, solo intellectu perceptibilis. 8 Quia neque genus est, neque species, neque differentia: imo neque accidit illi quicquam. Nam nec malum, nefas enim dictu id esset: neque etiam bonum, siquidem participatione alicuius & maximè, bonitatis, talis existeret. Neque differentia, non enim secundum eius notionem fieri potest: neque quale, non enim qualitate affectum est. Quia quod eiusmodi est, id à qualitate est perfectum. Neque verò qualitatis est expers. Quoniam nulla qualitate ad se pertinente est priuatus. Neque pars est cuiusquam: 9 neque vt totum ex partibus constitutum. Neque idem, vel diuersum. Quoniam in eum nihil cadit quo ab aliis secerni poßit. 10 Neque vero mouet, neque mouetur. Erit igitur prima in eo intelligendo ratio per abstractionem horum. Quia & punctū intelligimus à sensilibus abstrahendo: primo quidem superficiem cogitatione compræhendentes, deinde lineam, postremo ipsum punctum. Secunda verò, in quadam rationis similitudine, hoc modo. Quam rationem Sol habet ad aspectum, & ad ea quæ aspectabilia sunt, cum ipse aspectus non sit, huic autem præstet vt videat, illis vt videantur: eandem profecto intellectus primus ad intellectionem quæ in animo est, & ad ea quæ intelliguntur. Neque enim est ipsa intelle-

ctio, perficit tamen in hac intelligendi actum, illis verò præstat vt intelligantur, veritatem quæ eis inest, illustrans. Tertia eiusdem intelligendi ratio, talis quædam erit. [11] Contemplans aliquis pulchrum quod corporibus inest, ex eo progreditur ad animi pulchritudinem: hinc ad alteram, quæ in institutis ac legibus: deinde ad immensum pelagus ipsius pulchri. Ex quo ipsum bonum intelligit, & hoc amabile ac expetendum, velut splendorem in animum qui per hos gradus ascendit, refulgentem. Cum hoc autem cúmque ipso Deo, intelligit, propter eam quæ in honorando est excellentiam. Partis quoque expertem intelligit. Quoniam illo nihil prius est. Pars autem omnis, & id ex quo aliud constituitur, id ipsum antecedit cuius pars est. Etenim planum prius est corpore, & linea plano. Cum verò sit partium expers, neque loco moueri potest, neque qualitatibus cõmutari. Quoniam si commutetur, vel à seipso, vel ab alio commutabitur. Si ab alio, illud certè Deo potentius esse oportebit. Sin à se ipso, aut in deterius, aut in melius eiusmodi commutatio fiet. At vtrúmque horum in iis est quæ fieri nullo modo possunt. Ex quibus omnibus perspicuum est ipsum quoque corpore carere. Quod etiã ex iis demonstrabitur. Si enim Deus corpus est, ex materia formáque constat. Quoniam corpus omne concretum quiddam est ex materia, formáque cum illo coniuncta. Quod quidem ideis similes efficitur & earum particeps, ratione quadam inexplicabili. Absurdum autem est Deum ex materia formáque constare. Simplex enim non esset, nec causæ principalis rationem retineret. Quamobrẽ incorporeum quiddam Deus est. Idémque ex eo intelligitur, quod si corpus est, ex materia constat. Quare vel Ignis, vel

Aqua, vel Terra, vel Aër, aut aliquid ex his. Nullum autẽ horum principale eſt. Erit etiam ſua materia poſterior, ſi ex materia eſt. Quæ quoniã abſurda ſunt, incorporeũ eſſe Deũ neceſſe eſt. Corrumpi enim poſſet, ſi corpus eſſet: ortúſque eſſet & mutationi obnoxius. Quorum quodlibet in Deo eſt abſurdum. [12] *Porro qualitates etiam incorporeas eſſe, hoc modo demõſtretur. Omne corpus ſubiectũ eſt. Qualitas verò non ſubiectum eſt, ſed accidens: Qualitas ergo corpus eſſe non poteſt. Omnis qualitas in ſubiecto. Nullum autem corpus in ſubiecto. Qualitas ergo corpus non eſt. Deinde qualitas qualitati cõtraria eſt: non autem corpus corpori. Quoniam corpus à corpore hoc ipſo quod corpus eſt, nulla re, ſed qualitate diſtinguitur. Quare corpora qualitates non ſunt.* [13] *Quinetiam rationi maximè conſentaneũ eſt, vt quemadmodum materia qualitatis eſt expers: ita qualitas immateriata eſſe dicatur. At ſi immateriata eſt, eandem incorporeã eſſe neceſſe eſt. Etenim ſi qualitates corpora ſunt, duo triáue corpora ſimul erunt. Hoc autẽ abſurdiſſimum.* [14] *Atqui poſitis qualitatibus incorporeis, opificem quoque earum incorporeum eſſe neceſſe eſt. Deinde efficientia non alia quàm incorporea eſſe poſſunt. Sunt enim corpora ſuapte natura patibilia atque fluẽtia, neque ſemper ſecundum ſe ipſa eadem, nec eodem modo ſe habentia, neque conſtantia, neque firma. Quæque in iis aliquid videntur agere, ea multo antè patiẽtia depræhenduntur. Quare vt eſt aliquid omnino patibile: ita neceſſe eſt aliquid quod verè agat, exiſtere. Hoc vero aliud ab incorporeo reperiri nullo modo poteſt. Sit igitur principiorum explicatio Theologica eiuſmodi: nũc ad Phyſicum progrediendum, hinc ducto initio.*

NOBILISS. ET HVMANISS. V. GVLIELMO RVZEO, Doctori Theologo, Andium Præsuli vigilantiss.

Iac. Carpentarius. S.

SVmma tua dignitas & apud Christianiss. nostrum Regem authoritas, Præsul Ornatiss. eorum quæ in te elucent venerationem maiorem in scribendo, à me suo iure exigerent, nisi per humanitatem tuam illis omnibus lōgè superiorem, qua vtriusque nostrum ætate ferè adhuc, ineunte frui cœpi, ex eóque tempore perpetua vitæ consuetudine in dies magis ac magis recreatus sum, apud te tantum mihi liceret, quantum vix cuiquam in hac fortunarum nostrarum inæqualitate, potest esse credibile. In qua, si cui nunc fortè ineptus esse videor, aut si ipse aliter pro tua dignitate faciendum existimes, ego ad eandem humanitatem tuam prouocabo, vel hanc potius meo nomine iudicio sistam: vt quæ hac in parte peccandi occasionem dedit, ea quoque de meo peccato apud omnes respondeat. Quanquam quid ago? aut satísne sanus sum, qui de hac tua erga me humanitate dubito? Equidem certò scio, prius omnem dignitatem & authoritatem depones, quam in tuum Car-

pentarium humanus esse desinas. Qui te spectatore addentéque, cohortationibus tuis, magnam animo alacritatem, annos quatuor & viginti in philosophica exercitatione nō omnino infœliciter sudauit & alsit. Nunc verò quoniam hoc opere (quod vtinam aliis vtilitati sit tam variæ & multiplici, quam mihi multarum vigiliarum extitit) eius studij arma vult deponere, non ad Herculis postem, vt ille Veianius, sed ad aliquam commoditatem Academiæ, quæ vtrumque nostrum excepit & aluit, te verò maximis laudibus exornauit, huícque eadem cōsecrare: hoc etiam te spectatore perficiendum existimauit, æquúmque vt in eiusdem operis partem aliquam venires. Ecquam verò potius quam in hanc, quæ de Deo Platonica & Peripatetica continet, ac in Peripateticis, Aristotelis defensionem contra Præleam Thessalicámque sectam, iampridem tibi valdè suspectam: vel ex eo tempore, quo vterque nostrum antè octo & viginti in schola Bellouaca, bonorum artium professione cæpit efflorescere? Hanc igitur disputationem excipe, Præsul Ornatiss. ac bene vale, & qua soles humanitate Carpentarium tuum semper complectere.

DE DEO DISGRESSIO TERTIA,

IN QVA QVÆRITVR QVID veteres philosophi, maximéque Plato & Aristoteles in eo videre potuerint: doctrináque Aristotelis contra Thessali Methodici calumnias defenditur.

E Deo quærendum est, quid veteribus philosophis placuerit, & quousque in eius inuestigatione potuerint progredi: deinde in eadem quæstione Plato cum Aristotele conferendus: vt intelligatur, quod antea significatum est, in illo diuiniora esse pleráque, in hoc ad naturæ leges magis accommodata omnia. Dei cognitionem esse difficillimam, & quod in ea sis adeptus, periculosum esse cum omnibus communicare, Plato primum confirmauit in Timæo, deinde Epistola 2. ad Dionysium. Nam in Timęo, Opificem quidem & Patrem mũdi inuenire, inquit, difficilè est, & cum iam inueneris prædicare, eloqui vulgo, impossibile. Epistola verò ad Dionysium, cum de deo quædam vellet colligere, ea dicenda esse ait per ænigmata: vt si quid ei tabellæ in qua illa describebantur, vel mari, vel terra cõtingeret, qui eam legerit, intelligere non possit. Quibus hæc subiicit, Caue, inquit, ne ista excidant vnquam in aures hominum disciplinæ eruditionísque expertium. Nulla enim sunt, vt mea fert opinio, quæ dicta ad populum magis ridicula videantur: neque quæ apud ingenuos prolata, magis admirabilia & diuina. Quo etiam modo Mercurius Trismegistus initio Asclepij, scribit irreligiosæ esse mentis, tractatum de deo tota numinis maiestate plenissimum, multorum conscientiæ publicare. Difficultatem verò in deo cognoscendo, confirmauit Simonides, qui vt est apud Cice-

ronem libro 1. de natura deorum, ab Hierone Tyranno interrogatus quid esset deus, ad deliberandum sibi vnum diem postulauit: cum idẽ ex eo postridie quæreret, biduum petiuit: cúmque sæpius duplicaret numerum dierum, admiránsque Hiero requireret cur ita faceret, quia quanto diutius considero, inquit, tanto mihi res videtur obscurior. Idem Mercurius Trismegistus cap. 5. lib. de potestate & sapientia dei, deum latere docet & maximè patere. Hunc sermonem, inquit Trismegistus, apud te transigam ô Tati, ne præcipuum nomen tibi desit, néve ignores id quod plurimis occultum videtur, esse perspicuum. Nam si nusquam pateat, nihil vtique erit. Quodcũque se offert aspectui, genitum est: quod verò latet, sempiternum. Neque enim opus est vt appareat, quandoquidem esse nunquam desinit. Ante oculos quidem id reliqua ponit. Ipsum verò secretum manet, vtpote quod vita fruitur sempiterna. Etenim phantasia solum circa ea quæ genita sunt, versatur. In qua præter generationem nihil existit. At vnicum id ingenitum, incomprehensibile phantasiæ. Cum verò per ipsum cuncta clarescant, per omnia rursus atque in omnibus fulget, hísque præsertim apparet quibus ipse notitiam communicare voluit. Deus sanè totius expers inuidię, per singulas mundi particulas vbique splendet, atque se notum præstat, vt non intelligere modo, sed manibus etiam ipsis (vt ita dixerim) liceat attrectare. Nã vndique oculis nostris eius obuersatur séque obiicit imago. Et cap. 11. lib. eiusdẽ. Deus, inquit, omnia ob eam causam fabricauit, vt eum per singula cerneres. Hæc dei bonitas, hæc eius virtus est, illum fulgere per omnia. Nihil est vel in incorporeis inuisibile. Mens ipsa intellectione videtur: deus autem in operatione conspicitur. Simile est quod Cicero scribit lib. 2. de natura deorum, nihil esse tam apertum támque perspicuum cum cœlum suspeximus, cælestiáque contemplati sumus, quam esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo hæc omnia regantur. Quod ni ita esset, inquit, quî potuit assensu omnium dicere Ennius,

Aspice hoc sublime candens, quem inuocant omnes, Iouem. Illum verò & Iouem & dominatorem rerum & omnia nutu regentem, & vt idem Ennius ait, —— Patrem diuûmque hominúmque.
& præsentem & præpotẽtem deum. Quod qui dubitet, haud sanè intelligo cur non idem Sol sit, an nullus sit, dubitare possit. Sic nostri Theologi de deo cum omnibus eodem modo agere nefas esse putauerunt & in eius cognitione eandem difficultatem agnouerũt: atque contra hanc, idem subsidium nostrę imbecillitati accommodauerũt. Caue, inquit Dionysius Areopagita libro de Trinitate, ne quis prophanus hæc audiat. Eos autem sic appello, qui occupati duntaxat in iis quæ sunt atque entia nominantur, nihil istis excelsius superessen-

tialiter esse putant. Sed arbitrantur cognitione sibi propria illum apprehendere, qui tenebras posuit latibulum suum. De difficultate verò sic Origenes cap. 1. lib. 1. de Principiis. Sicut si videamus, inquit, aliquẽ vix posse scintillam luminis, aut breuissimæ lucernæ lumen aspicere, & eum cuius acies oculorum plus de lumine capere quam suprà diximus, non valet: si velimus de claritate & splẽdore solis docere, nónne oportebit nos ei dicere, quia omni hoc lumine quod vides, ineffabiliter & inæstimabiliter melior ac præstantior est Solis splendor? Ita mens nostra cum intra carnis & sanguinis claustra concluditur, & pro tali materiæ participatione hebetior atque obtusior redditur, licet pro comparatione naturæ corporeæ, longè præcellens habeatur, tamen dum ad corporea nititur, atque eorum intentionem rimatur, tum scintillam alicuius lucernæ vix obtinet. Quid autem in omnibus intellectualibus, id est incorporeis, tam præstans omnibus, tam ineffabiliter atque inæstimabiliter præcellens quam deus? At vt interdum oculi nostri cum ipsam naturam lucis, id est substantiam Solis, intueri non possunt, splendorem eius & radios fenestris fortè & quibuslibet aliis receptaculis breuibus infusos intuentes, considerare possumus fomes ipse ac fons quantus sit corporei luminis: ita quasi radij quidam sint dei, naturæ opera, diuinæ prouidentiæ & vniuersitatis huius, ad comparationem substantiæ ac naturæ. Quia ergo mens nostra ipsum per se deum sicut est, non potest intueri, ex pulchritudine operum & decore creaturarum parentem vniuersitatis intelligit. Similis est sententia Tertulliani in Apologetico contra Gentes. Quod colimus, inquit, deus vnus est, qui totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, verbo quo iussit, ratione qua disposuit, virtute qua potuit, de nihilo expressit in ornamentum maiestatis suæ: vnde & græci nomen mundo, κόσμον accommodauerunt. Inuisibilis est, etsi videatur: incomprehensibilis, etsi per gratiam repræsentetur: inæstimabilis, etsi humanis sensibus æstimetur, adeò verus & tantus est. Cæterùm quòd videri communiter, quod comprehendi, quod æstimari potest, minus est & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus inuenitur. Quod verò immensum est, soli sibi notum est: hoc quod est, deum æstimari facit, dum æstimari non capit. Ita enim vis magnitudinis & notum hominibus obiecit & ignotum. De quo scitum est illud Athanasij in Oratione contra idola, Quemadmodum, inquit, de statuario Phidia referunt quem sua opera ex commensuratione & proportione partium inter se, etiam absentem repręsentarunt: ita quoque ex mundi ordine opifex & conditor deus est intelligẽdus. In cuius cognitio-

ne quousque homo possit, progredi sic docet Marsilius Ficinus in lib. D. Dionisij de diuinis nominibus. Intellectus, inquit, lumine naturali potest certis rationibus intelligere primò quidem esse deum: deinde quid nō sit ipse deus: Tertiò quid & quēadmodū efficiat atque regat, Quartò qua conditione res omnes ad deum sese habeant. Scire quid propriè sit ipsa natura dei, nec intellectus noster, nec Angelicus, naturali lumine potest. Est enim natura illa longo interuallo super essentiam & intelligentiam quantumuis perfectam. Sed solæ beatæ mentes intelligunt quid sit deus, sub lumine quodam plusquam naturali. Quando deus ipse se menti cōiungit, tanquàm formam quam videat & per quam videat. Ideóque diuinitùs à Plotino dictum est. Animum perfectè purgatum, prius per vnionem diuinam deum effici, quam cognoscat quid sit ipse deus: sed comprehendere deum, naturámque eius sub cunctis rationibus suis apprehendere, nullum intellectum nullo lumine valere. Ex quibus potest intelligi veteribus omnibus hac in parte veniam esse dandam si cum naturę solo lumine dirigerētur, nec piè, nec satis sanctè de deo sunt loquuti: imo potius mirari nos debere in iis non modò philosophos, sed etiam poëtas, tam multa támque diuina in deo vidisse, quæ ab eisdem literarum monumentis mandata ad nos peruenerunt. Quid enim in naturæ lumine eo maius esse potest quod pluribus cōfirmare conatur Plato li. 10. de Rep. deos esse eósque omnium curam habere, nec præter iustum præcibus vllis flecti posse? Quid quod idem deum patrem à prima mēte separat & ab his, mundi animam eiusdem motricem & gubernatricem? Quæ profectò sunt eiusmodi vt perpaucis mutatis summa videri possint Christianorum mysteria. De poëtis verò prætermittam hoc tempore quæ ex Parmenide & Melisso (hi enim versibus philosophiam suam explicarunt) cōmemorat Bessario Cardinalis cap. 11. lib. 2. contra Trapezuntium: eáque persequar quæ ex Orpheo citat Theodoretus li. 2. de curatione græcarum affectionum,

Perfectus deus est, inquit, qui perficit omnia solus,
Ipse eadem lustrans: oculis nec cernere cuiquam
Hunc hominum liceat, tamen idem cuncta tuetur,
Conspectus nulli. Quoniam caliginis atræ
Obsistunt nebulæ, & mortalia lumina nobis
Et puppæ tenues, caro circum atque ossa resistunt.
Idémque alio loco
Ipse autem magnum super est innixus Olympum
Aurato residens solio pedibúsque sub ipsis
Pressatur tellus, dextram vsque ad littora tendit
Oceani. Montes imis radicibus acti

Contrepidant

Contrepidant nec ferre queunt ea lumina dorsi
In cœlo residens, imis tamen omnia terris
Perficit. Hic caput, hic medium finésque tuetur.

Quibus non minus diuina sunt illa Sophoclis tragici.

Vnus profectò, inquit, solus est, vnus deus
Terrámque fecit & polorum vertices,
Pontíque fluctus & sonora flumina.
Sed nos sopore, corde mortales vagi,
Statuimus hoc solatium mentis leue,
Simulachra diuum è marmore aut ex ære
Elephantinóue ex ebore, fuluoúe ex auro,
Queis sacra cœtúsque & coronas affatim
Dantes putamus sic pium persoluere.

De philosophis autem veteribus hoc Tertullianus ipse miratur in Apologetico contra gentes, tantum eos in dei cognitione naturæ lumine potuisse consequi. Iam, inquit, ediximus deum vniuersitatem hanc mundi, verbo & ratione & virtute molitum. Apud vestros quoque sapientes, λόγον id est sermonem atque rationem, constat opificem videri vniuersitatis. Hunc enim Zeno determinat factitatorē, qui cūcta in dispositione formarit: eundem & fatum vocari, & deum & animum Iouis, & necessitatem omnium rerum. Hæc Cleanthes in spiritum congerit, quem permeatorem vniuersitatis affirmat: & nos etiam sermoni atque rationi itémque virtuti, per quæ omnia molitū ediximus, propriam substantiam spiritus inscribimus, cui & sermo insit pronuncianti, & ratio adsit disponenti, & virtus præsit perficienti. Similis locus est apud Lactantium cap. 9. lib. 4. de vera religione & sapientia. Euolue libros decem Augustini Ægubini de perenni philosophia: in illis merito miraberis prophanam Gentilium sapientiam, tam multa de deo vno trinóque videre potuisse. Nos verò in Platonis & Arist. comparatione permaneamus. Bessario Cardinalis cap. 4. lib. 2. contra Trapezuntium, multa ex Platone colligit quibus effice- *Platonis sententia de deo.* re conatur deum vnum eundémque trinum, huic fuisse cognitum. D. Augustinus cap. 23. li. 10. de dei ciuitate, de eodem Platone sic scribit, Dicit hic, inquit, deum patrem & deum filium, quem græcè appellat paternum intellectum, vel paternam mentem. De spiritu autem sancto aut nihil, aut non apertè aliquid dicit: quamuis quem alium dicat horum medium non intelligo. Si enim tertiam, sicut Plotinus, vbi de tribus principalibus substantiis disputat, animæ naturam etiā iste vellet intelligi, non vtique diceret horum medium, id est patris & filij medium. Postponit quippe Plotinus animæ naturam paterno intellectui: iste autem cum dicit medium, non postponit, sed interpo-

nit. Et nimirum hoc dicit vt potuit siue vt voluit, quod nos spiritum sanctum, nec patris tantum, nec filij tantum, sed vtriusque spiritum dicimus. Idem Bessario Cardinalis cap. 22. lib. 3. quod à Platone omnibúsque Platonicis de anima mundi dici solet, id in nostra religione de diuino spiritu interpretatur. Quãquam apud Platonicos anima vniuersi deo patre primáque mente longè inferior est: quòd de diuino spiritu nobis esset nefandum & impium. De deo verò vno rerum omnium moderatore, diuinitùs Socrates apud Platonem loquitur in eo sermone quem cum Critone habuisse dicitur. Iam verò de iustis rebus atque, iniustis, inquit, déque honestis ac turpibus, malísq; itẽ ac bonis, de quibus nunc consultatio nobis est, vtrum tandem multorũ hominum sententia nobis est consectanda, eadémque timenda, an vnius potius qui audit omnia quemque, vnum præ cunctis aliis timere & reuereri oportet, quem inquam nisi consectabimur, corrumpemus illud ac vitiabimus quod iusto quidem accedente melius factu est, iniusto autem deterius. Et paulò post. Haud itaque prorsus est, ô vir optime, curandum quid multi de nobis autument ac loquantur, sed quid ille qui & iustos audit & iniustos: qui est vnus & ipsa veritas. Quem locum obseruans Theodoretus Cyrensis lib. 2. de curatione græcarum affectionum, quasi manifestè, inquit, Socrates significare voluit si quando deorum multorum mentionem fecerit, coactum se id fecisse, ad Atheniensis populi gratiam, qui iam mẽdaciis ac falsitate circunuentus esset. Etenim si ne sic quidem cicutæ poculum effugit, quidnam quæso passurus mali non fuit, si manifestè abnegasset numerosum deorum examen? Apertius est quod ex Epistola Platonis ad Dionysium eodem libro commemorat idem Theodoretus. Notæ meminisse te puto, inquit Plato, quam videlicet epistolis illis appono quas alicuius ponderis scribo, & quas nullius. Tu tamen ea quæ nunc dicam intellige & diligenter aduerte. Multi me rogant vt ad te aliquid scribã, quos haud facilè est vacuos à me prorsus repellere. Symbolum itaque tibi hoc est, vt illius epistolæ quam serio à me scriptam velim accipias, dictio hæc Deus, singulari numero sit principium: leuioris autem epistolæ, Dij, numero multitudinis. Eusebius cap. 10. lib. 11. de Euangelica præparatione multa commemorat quibus confirmare conatur quod paulò ante significatum, Platoni non modo fuisse cognitum deum patrem & opificem rerum omnium, sed ab eodem ipsum verbum, tanquam filium, à patre esse distinctum. Et certè apud eum Socrates in Philebo postquam menti sapientiam attribuit, mẽtémque ab anima distinxit, in Iouis ipsius natura regia animam regiãq; mẽtem, inesse scribit, propter causę vim & facultatẽ. Theodoretus verò lib. 2. de curatione græcarũ affectionum, idem vult efficere:

atque etiam amplius postquam ex quadã Platonis Epistola ad Dionysium hoc commemorauit, circa omnium regem esse omnia, ipsúmque causam esse omnium:circa verò secundum secunda, circa tertium tertia:in eo obseruat ab illo distingui ipsum, bonum, mẽtem & animam. De quibus sic scribit. Vocat Plato ipsum bonum, inquit Theodoretus, quem nos dicimus patrem, mentem verò, intellectum quem nos filium verbúmque: potentiam verò quæ animet omnia & viuificet, animã nominat:eam ipsam videlicet quam spiritum sanctum sacræ literæ appellãt. In quibus omnibus Plato multa quidem diuinitus, sed ita vt in illis deum quidem somniaret, non cognosceret Quod etiam de eodem scripsit Lactantius Firmianus ca.15. li.5. Adeo vt facile in eis notari possit genus illud philosophandi quod in pręfatione indicauimus & in quo Platonẽ ab Arist.distinximus. Si quidem multa de deo ex aliorũ scriptis in sua trãstulit, quæ nec ipse ratione docere poterat, nec fortasse satis intelligebat. Quorũ omniũ diligens cõparatio cum nostris, id est cum iis quæ ad religionem Christianam pertinent, eò extulit nonnullos Platonicos vt dicere ausi sint Christum in legendo Platone sedulo esse versatum, ex eóque permulta in instituenda nostra religione pro suis vsurpasse. Quam opinionem in Celso Origenes reprehendit lib. 6. disputationis contra illum institutæ. Fecit etiam hæc eadem, vt de Platonicis recentiores alij cum incidissent in initium Euangelij D. Ioannis, in eóque illud audirent, In Principio Deus erat Verbũ, & Verbũ erat apud Deum & Deus erat, Verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil quod factum est, penè hæc inuiderẽt D.Ioanni Iudæo, quem contumeliosè barbarum nominabant. Quod ea Græcorum & inter Græcos, Platonicorum propria vellent videri: sicut de Amelio obseruant Eusebius cap. 10. lib. 11. de præparatione Euangelica & Bessario Cardinalis cap.4.li.2. contra Trapezuntium. Vnde verò Plato hæc tam multa támque diuina de Verbo dei filio, primáque mente haurire potuit, quæ vix ac fortasse, ne vix quidem, naturæ lumine cognosci potuerunt: nec ex Mose (etiam si hunc ab illo lectum, Aristobulo Iudæo lib.1. ad Philometora concedamus) omnino colligi? Equidem mihi est probabile illum multa hausisse & in suos libros deduxisse ex Græco Mercurio Trismegisto, non multis annis Mosem sequuto. Quem in Phædro scribit deũ apud Ægyptios habitum, primúmque artis numerandi, Geometriæ & Astronomiæ inuentorem fuisse: & in Philebo addit eundem artificiosè elementa sermonis distinxisse, artémque legendi confecisse. Huius enim de Verbo hæc extant maximè diuina testimonia, Verbum dei, inquit, procedens omni ex parte perfectum, & fœcundum, & opifex, lapsum in

naturam fœcundam & fœcundas aquas, has reddidit prolificas. Et loco alio, naturæ mundóque intelligibili, inquit, ſubiacet Pyramis (hanc verò elementorum molem intelligit) Habet enim principem incumbentem, opifex Verbum eius qui eſt omnium dominus. Qui poſt illum eſt prima virtus increata, infinita ex illo promanans. Et incũbit atque imperat his quæ ab ipſo facta ſunt. Eſt autẽ perfectiſſimi primogenitus & perfectus & fœcundus legitimus filius. Itémq;, Verbũ opificis ô fili, inquit, ſempiternũ, per ſe mouẽs, quod neq; accreſcere poteſt, neq; imminui, neq; immutari, incorruptibile, ſingulare, ſemper ſui ſimile, æquale, concors, ſtabile, bene inſtructũ, Vnũ exiſtẽs eſt poſt deũ, qui prior intelligitur. Quibus omnib[9] Mercurij Triſmegiſti dictis, Platonica, quæ antea indicauimus, magna ex parte ſimilia eſſe videtur. His verò quæ apud Ariſtotelem reſpondeant, nulla ex vniuerſa huius philoſophia poſſumus commemorare. Niſi fortè Ariſtotelis eſſe cõcedimus opus de ſecretiore parte diuinæ ſapiẽtiæ ſecundũ Ægyptios, cuius antea ſæpe mentionẽ fecim[9], quodq; nuper edidim[9]. In hoc enim permulta ſunt de deo deiq; verbo, ſiue prima mente, quæ non modo ad Platonis diuinitatem proximé accedunt, ſed hanc longo etiam interuallo ſuperant. De quibus nonnulla tantum hoc loco indicabo: cætera ex ipſo opere, quod nunc eſt in hominũ manibus, lector cũ volet, poterit repetere. Cap. 3. lib. 4. Deum nominat primum opificem, authorem vniuerſitatis, quam infinitate quadam immotus antecedit. Negátq; eũ aliquando incœpiſſe cũ antea nõ eſſet, ſed finẽ eſſe atq, principiũ omnium eorũ quæ ſunt. Cuius, inquit, ſi exellentiã atq; magnitudinẽ oratione conemur explicare, vel cogitatione complecti, hanc vix poterimus attingere. Eſſentiæ enim dignitate ſuperat cætera omnia, quæ ſunt quaſi ſigna per aliorum imitationem expreſſa, de illíſque pendentia. De quibus per eſſentiam primum intellectum procreauit, ſub eóque animam & ſingula quæ oriri poſſunt. Quare humana facultas, quæ infima eſt, neque hũc cogitatione complecti poteſt: neque eorum quæ illi attribuuntur, quicquàm perfectè cognoſcere. Quid poteſt magis eſſe coniunctum cum iis quæ ex Platonicis initio capitis huius ab Alcinoo commemorantur? Capit. 4. lib. 5. ſcribit illum opificem rerum omnium (quem ſcilicet Plato patrem nominat) primum omnium intellectum procreauiſſe: cuius vi reliquorum eſſentia conſeruatur. Quo intellectu, inquit, inferior eſt anima vniuerſi, quæ forma eſt abſoluta omnium eorum quæ ſequuntur. Quibus ſingulis pro ſua conditione propriam qualitatem tribuit, nonnullis nobiliorem, aliis inferiorem. Animam ſequitur ipſa natura, cuius vi procreantur & conſeruantur omnia quæ cum materia prima ita coherent, vt ab hac ſeparari non poſſint. Diuiniùs eſt

Ariſtotelis ſententia de deo.

quod scribitur cap.1.lib.10. de Deo rerum omnium opifice, eiusdémque verbo. Primus opifex, inquit, gloria supremus est: quoniam & perfectione summus. Talísque est, quia cætera omnia perficit. Perficit vero hæc: quoniam & efficit: hócque, quia procreator est principiorum omnium, quibus essentia quælibet cõtinetur: vt pote qui author est vniuersi atque mundi vtriúsque. Aptè autem primum vitam infundit & facultatem ac dignitatem, in singula influens prout hæc suis gradibus distincta sunt. Quare quò quícque illi propinquius est, eò plura ab eodem excipit. Primum verò omnium quod dignitate substantiæ perpetuitatéque constantiæ illi est proximum, idémque medium inter opificẽ primum & cætera quæ ab illo procreata, prius ab eodem influentem vitam excipit, deinde hanc cum reliquis inferioribus communicat. Siquidem hoc primum omnium procreatum, sua essentia spiritus simplex & absolutus, in se lumen vímque veritatis maximam continet: & quod virtute honoréque inferius est, idem lumen habet tenuius, & cum corpore veráque compositione magis communicans. Atque hoc primum quod soli formæ primæ subiectũ est, eiusdémque Verbo contiguum, substantiam habet inter reliquas perfectissimam, in quam vis quoque influens infinita, ab eodem verò transmissa iam finita est: prout scilicet lumen potestatis est appetitus perpetuitatis, quod pertinet ad intellectum secundum, illi primo, inter ea quæ procreata sunt, proximum. Et cap.2.lib. eiusdem, Ipsa mẽs, inquit, inter essentias absolutè primaria est, quæ idcirco princeps dicitur: quanquam eadem cum Dei Verbo, atque cum eo quod proximè formæ est subiectum. Eadémque vt genus summum, omnes substantias illustres absolutásque & puras sub se continet. Hanc sequitur intellectus, qui cum ipsa mente comparatus, secundus est & illius quasi species, suúmque subiectum perficit, cui vt forma quædam propria efficitur. Huic verò lumẽ inest ab intellectus radice profectum, non aliter quàm Crystallo radius à Sole reflexus. Ab intellectu adhuc profluit essentia eius animi qui rationis est particeps. Cuius lumen tenuius est & matutino crepusculo persimile. Apertiora sunt diuinioráque omnia de Verbo, siue de prima mẽte cap.13.lib.eiusdem: & cap.15. de Verbi huius admiranda distinctione in conceptum & expressum: déque Verbi expressi virtute in rebus procreandis, cap. 17. Quæ omnia in illo opere (de quo quid variis coniecturis colligã, eiusdem initio lectori indicaui) si Aristotelis esse, ipse certo crederem aliísque persuadere possem: facilè vt opinor, efficerem in vniuersa veterum philosophia huius scriptis ñihil esse diuiniùs. Sed quia hæc Academiæ nostræ Thessalo methodico, doctrinæ Peripateticæ osori, qui Aristotelem Ateishmi insimulat, non satisfaciunt, quod ea Arabis

cuiuſdam, non Ariſtotelis eſſe clamitet: Danda eſt opera vt ex certioribus huius ſcriptis perſequamur inſtitutam comparationem cum Platone in quæſtione de Deo. Vt tandem in hac intelligatur falſiſſimum eſſe quod iſte, homo ſcilicet religioſiſſimus, in ſcholis metaph. contumelioſè dictitat, Ariſtotelem non modo Atheum eſſe, ſed Atheiſmi authorem, & theologum Epicuro nihilo meliorem. Librum de mundo ad Alexandrum, Ariſtotelis eſſe confirmat, veterum cõſenſus & antiquiſſimus ſcriptor Iuſtinus Martyr, qui eum Ariſtotelicæ phyſiologiæ Epitomen nominat. At in illo audiamus quam multa ſint de Deo diuináque prouidentia dicta diuinitus. Vetus eſt ſermo, inquit, à maioribúſque proditus, inter omnes homines, vniuerſa tum ex Deo, tum per Deum conſtituta fuiſſe atque coagmentata: nullámque naturam ſatis inſtructam ad ſalutẽ eſſe poſſe, quæ citra Dei præſidium ſuæ ipſa demum tutelæ permiſſa ſit. Quocirca veterum nonnulli eo vſque prouecti ſunt, vt hæc omnia dictitarent Deorum eſſe plena, hauriríque eorum ſpectra ab hominibus, oculis & auribus reliquíſque ſenſibus: ſententiæ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ fortaſſe potentiæ, non item naturæ diuinæ congruentia. Etenim cunctorum quæ rerum natura complectitur, cum ſeruator eſt Deus, tum verò quæcunque in hoc mundo, quoquo modo perficiuntur, eorum omnium genitor eſt: non ſic tamen ipſe vt opificis in morem animalíſque laſſitudinem ſentiẽtis, labore affici poſſit: vt qui ea facultate vtatur quæ nulli cædat difficultati, cuius ipſe vi facultatis omnia in poteſtate continet: nec minus etiam quæ longiùs ab ipſo videntur eſſe ſummota. Quæ omnia de diuina prouidẽtia ſic dicta ſunt, vt cuiuis facile ſit videre ea ab Epicuri diis Monogrammis valdè eſſe aliena. Pergit vero eodem loco. Omnia, inquit, quæ in aëre fiũt quoquo modo affecto, quæ in terra, quæ in aqua, ea certè Dei opera meritò eſſe dixerimus: Dei inquam opera, cum imperio ſummo mundum ac pro poteſtate obtinẽtis. Ex quo Deo, vt inquit Empedocles phyſicus:

Omnia quotquot erunt, quot ſunt præſentia, quótque
Orta fuere antè hac, ſtirpes hominéſque feræque,
Inde etiam volucres, piſcéſque humoris alumni.

Deinde eandem ſententiã eleganti ſimilitudine, quæ etiam diſſimilitudinem habet adiunctam, ita concludit. Vt ſummatim iam loquamur, inquit, quod in naui gubernator eſt, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod denique lex in ciuitate, & dux in exercitu, hoc Deus eſt in mundo. Niſi ſi hactenus intereſt, quod labor & motus multiplex illos exercet, & curæ angunt variæ: cum huic inelaborata ſuccedant omnia, omnis moleſtiæ expertia, citráque corporis infirmitatem. Quippe cui in loco ſtabili, immotóque colloca-

to, omnia mouere & circumagere pro arbitratu liceat, quo libitum eſt cúmque & quo modo libitum eſt: ídque diuerſis in formis ſimul atque naturis. Id autem ratione ſimili facit ille atque lex ciuilis: quæ immobilis ipſa exiſtẽs, in vtentium animis, regit omnia ad Rempub. pertinentia. Addit etiam quod eſt admirabilius, cum vnicus Deus ſit eum pluribus nominibus eſſe appellatum, ab iis vtique ſuis omnibus effectibus denominatum, quorum ſpecimen edere ipſe ſolet. Tandémque librum concludit in eam ſententiam quæ illi cum Platone communis eſt. Enimuero Deus, inquit, (vt eſt vetuſto verbo proditum) principium & finem & media rerum omnium tenens, rectáque linea incedens, operatur ille quidem ſecundum naturam, è veſtigio comitem habens iuſtitiæ præſidem, quam δίκην nominauerunt, diuinæ legis vindicem, ſimul vt quicquam ſanctionum eius prętermiſſum eſt. Cuius vt ſit particeps numinis, iam inde oportet ab initio qui ad vitam beatam euaſurus eſt atque fœlicem. An num hæc omnia à nobis impetrabunt, vt inter veteres philoſophos, in quæſtione de Deo cæcutientes, Ariſtotelis doctrina tolerabilis eſſe videatur? An num eadem perficient, vt illa contra iſtius oſoris calumnias, iam in furorem erumpentes, eadem quo antea fuit loco ſemper in Academia, etiam à viris ſanctiſſimis, retineatur? Atqui alia quoque eiuſdem permulta ſunt de Deo diuináque actione & prouidentia, non obſcura teſtimonia. Nam libro 8. Phyſic. apertè declarat Deum virtutis infinitæ, perpetuo motu ita mouere omnia, vt ipſe immotus maneat. Et 12. Metap. cum eſſentiarum tres ſpecies poſuit cap. 6. duas naturales, tertiam immobilem, de hácque eo loco dicendum eſſe conſtituit: ca. 7. in poſtrema ſpecie Deum complexus, de eo ſic loquitur. Ergo ex tali principio, inquit, tum cœlum, tum natura dependet. Vitam verò optimam traducit: qualem nos breui paruóque tempore. Sic enim illud ſemper eſt (nos enim nòn poſſumus) quandoquidem ei ſua actio voluptati eſt. Intelligentia porro quæ per ſe eſt, in eo verſatur, quod eſt optimum: & vt quæque per ſe eſt maximè, ita maximè eius eſt quod præſtantiſſimum. Mens verò ſe ipſa intelligit & cernit, eius quod animo cernitur & ratione intelligitur, aſſumptione. Intelligitur enim hoc ipſo, quod ſe ipſam tangit & intelligit. Itáque idẽ eſt mens, & quod mente & ratione intelligitur. Mens enim eius quod animo cernitur, atque eſſentiæ receptaculum eſt: quod cum habet, operatur. Quocirca illud magis, quam hoc, diuinum eſt, quod mens habere videtur: rerúmque cognitione & contemplatione nihil iucundius eſt, nihil melius. Quod ſi Deus bene affectus eſt, ſemper eo modo, quo nos interdum ſumus, profectò admirationem excitat, cóque maiorẽ, ſi meliùs quàm animus eſt conſtitutus. Atqui ita eſt. Vita quoque ei

inest. Si quidem mentis operatio vita est. Ille autem actus est. Actus verò per se, illius vita est optima & æterna. Atqui Deum animal esse æternum atque præstantissimũ dicimus. Vita igitur & æuum continuum atque perpetuum Deo inest. Hoc enim Deus est. Diuinius est, quod indicat cap. 4. lib. 13. Mirum autem est, inquit, si ei quod primum & æternum sibíque ipsi sufficientissimum, hoc ipsum primum non insit tanquam bonum, esse ipsam per se sufficiẽtiam & salutem. Quid enim maius ab eiusmodi philosopho expectari potest, quam quod hoc loco significatur cæterarum rerum sufficiẽtiam & salutem à Deo tanquam à fonte emanare? Quibus magna ex parte respondet quod idem scribit cap. 8. lib. 10. Ethic. Deos inquit, putamus esse beatissimos. Quas tandem his actiones? quæ officia tribuemus? Num iustitiæ? At nónne ridiculi videbuntur si & res contrahant, & deposita reddãt, cæteráque faciant eiusdem generis? An fortè dicemus eos qui res asperas perferant, periculáque adeant, ob eam causam quia decet? Num liberales? At cui largientur? Absurdum etiam videtur si numum aut tale quid habeant. An verò temperantes? At quî esse possunt? An non laus sit violenta & importuna, prauis eos vacare cupiditatibus? Atqui si per omnia actionum officiorúmque genera expatiemur, perexiguam sanè laudem & Deorum maiestate indignam continere videbuntur. Attamen eos viuere omnes existimant. Agere ergo etiam eos putant. Non enim par est eos tanquam Endymionem, dormientes facere. Sublata igitur agendi ratione, itémque faciendi, ac multo etiam magis, quid tandem viuenti Deo præter contemplationem relinquitur? Ita Dei præstans beatitudine actio, in cognitione & contemplatione consistat necesse est. Atque etiam hominum actio, vt quæque ad hanc proximè accedit, ita est beatissima. Idem cap. 8. lib. 1. Polit. Deum nobiscum genere coniunctum esse vult: ferè eadem ratione qua Cicero lib. 1. de legibus, illum eãdem ciuitatem nobiscum incolere, in qua summa lex nobis cum illo communis, recta ratione contineatur. Scitè Homerus, inquit Arist. Iouem qui omnium rex esset Deorum & hominum, vocabulo patris appellauit, hoc modo locutus:

Parens hominúmque Deûmque.

Natura quidem antecellere, idem tamen genere esse debet rex: quod seniori in iuniorem, parenti in liberos datum est. Admirabilius est quod cum plerísque locis (vt lib. de Mundo ad Alexandrum & cap. 1. lib. 2. de Cælo) ex communi hominum opinione, Deum in cœlo ponat: cap. 9. lib 1. de Cœlo, ne illum vniuersitatis ambitu concludere, & naturæ legibus addicere videatur, vult eundem quasi vniuersa natura superiorem, extra cœlum, vbi neque tẽpus est, neq; locus, neque inane,

ne, existere. Perspicuum est, inquit, nec locum extra cœlum esse, nec inane, nec tempus. Itaque ea quæ ibi sunt, non sunt in loco, nec ea tẽpus ad senectutem compellit, nec eorum quæ extra extimum orbem habitant, vlla est mutatio: sed ab omni commutatione vsque externa libera & secreta & optimam vitam, quæque se ipsa maximè contenta est, ex séque omnia quæ optare quis possit, copiosissimè suppeditat, per omnem αἰῶνα, id est seculum, traducunt. Quem locum Alexander & de recentioribus Franciscus Cataneus falsò de supremo orbe interpretantur. Eodem libro 1. de Cælo, Deum à natura manifestè distinguit, cum neque hanc, neque illum frustra quicquam facere vult. Et lib. 12. Metaph. scribit à primo ente (sic enim de Deo loquitur) cælum & naturam pendere. Omitto quod 1. Top. eos pœna indigere ait, qui de Deo quærunt, an sit colendus. Ex quibus satis intelligitur, Aristotelem naturæ genium, inter veteres philosophos in hac quæstione cæcutientes, non omnino malè de Deo sensisse. Quanquã scio alios quoque nonnullos in eius doctrinam commoueri, quòd in Metaphysicis eo loco qui paulò antè notatus est, dixerit Deum animal esse. Quoniam cum animalis genere eum compræhendit, videtur eidem corpoream naturam tribuere. Sed in eo existimo illis esse satisfactum à Bessarione Card. Cap. 14. lib. 3. contra Trapezuntium. In quo etiam si ex animi sententia esset loquutus (quod hic minimè arbitratur) commune tamen illi peccatum esset cum Stoicis: qui Deum definiuerũt animal beatum & immortale. Quod fortasse secutus Seneca lib. 20. Epistolarum, ausus est dicere, animum animal esse, noua quadam ratione. Quia, inquit, ipse efficit vt simus animalia. Etsi memini illud de Deo dictum, à nullis de mundo explicari, qui suo magno corpore constat & anima: Ideóque Platonicis magnum animal est: & ab ipso Platone mundus Deus vocatus in Timæo, & Mercurio Trismegisto eadem libertate in Asclepio, Cælum sensibilis Deus est, administrator reliquorum corporum. Et eidem cap. 10. Pimandri, Mundus materialis Deus est pulcher quidem, non tamen bonus. Etenim, inquit, ex materia constat, passionibúsque subiicitur: primúsque est eorum quæ patiuntur: secundus autem eorum, quæ sunt. Intollerabilius verò videri potest quod eidem Aristoteli Cicero tribuit lib. 1. de natura Deorum, Deum ardorem esse cæli. Quod etiam si ille citet ex eiusdem lib. 3. de philosophia, quam tamen veritatis speciem in Peripateticorum doctrina habere possit omnino non video. Præsertim cum contra Anaxagoram idem alio loco disputet, ne æthercam quidem naturam, (in qua Dei sedes est, vel potius qua Deus ipse superior est) ardorem esse posse. Neque tamen est à superioribus alienũ, quod Cicero eodem loco scribit, Aristotelem modo menti diuinita-

tem omnem tribuisse, modo mundum ipsum Deum dixisse: modo a- lium quêdam præfecisse mundo, eíque tribuisse vt replicatione qua- dam, mundi motum regat atque tueatur. Poterant hæc satis multa vi- deri ad institutam comparationem Platonis cum Arist. in quæstione de Deo, nisi Academiæ nostræ Thessalus methodicus, in suis scholis Metaphysicis pleráque ad eam pertinentia, in Peripateticis, falsò (nes- cio verò maioréne ignoratione, an malitia,) exagitaret. De quibus quoniam nonnulla ad Alcinoum intelligendum hoc capite necessa- ria esse videntur, de his differendum est paulo pluribus: vt Aristotelis Platonísque doctrina illustretur, & ille tandem aliquando, si modo potest, sentiat se prorsus excæcatum in bonis authoribus: quoniam laborat magis in his contaminandis quam illustrandis, vel pro digni- tate tractandis. Aristotelis duo nobilissima decreta sunt de Deo. Vnũ quidem, illum esse actum purissimum, omnis potẽtiæ prorsus exper- tem: alterum, in perpetua contemplatione eundem versari, nec tamẽ extra se quicquam intelligere. Quorum vtrúmque non modo illi (vt postea intelligetur) cũ Platonicis cõmune est, sed à Christianis Theo- logis etiam laudatum. Et tamen in illis sic Thessalus in Aristotelem exultat, vt sophistica victoria insolescere, non philosophari videatur. De priore sicut est propositum, loco priore differamus. Actus & po- tentia à philosophis in distinctione eorum quæ sunt, frequentissimè vsurpantur. Quorum illud ad formam, hoc ad materiam pertinet: vt ex variis Arist. locis intelligi potest, sed maximè ex cap. 1. lib. 2. de A- nimo & ex cap. 1. lib. 8. Metaph. Idque quoniam, vt eodem loco A- rist. docet, per materiam nihil est reipsa hoc aliquid, sed vi tantum & potestate: forma autem rei cuiúsque ratio est & essentia, à qua illa ha- bet id ipsum quod est. Porrò materiæ adiuncta est impuritas & im- perfectio: sicut formæ cõtra, puritas & perfectio. Ideóque dictum est cap. vltimo lib. 1. physi. formam diuinum quiddam esse & bonum & expetendum: materiam ne esse quidem omnino videri, si quis ad id malum quod affert, animi cogitationem conuerterit. Quare cum for- marum duæ sint differẽtiæ (nam mathematicas hoc tempore præter- mitto) vna physicarum, altera metaphysicarum, quia vtræque actus quidam sunt, Aristoteles distinguendi causa, physicas formas nomi- nare solet actus impuros, cum materiæ potentia communicãtes, me- taphysicas autem actus puros expertes eius potentiæ quæ ad materiã pertinet. Quoniam cum hac nihil omnino communicant. Amplius vero cùm in metaphysicis formis complectatur Cælestes intelligen- tias, singulorum orbium motrices causas & Deum summum, quem ex Homero, parentem hominúmque Deúmque, paulò antè diximus nominari, assentior acutissimo philosopho Iulio Cæsari Scaligero

Aristoteles de Deo contra Thessalũ defenditur.

qui non existimat illis omnibus actus appellationem eodem modo conuenire. Est, inquit ille, intelligentia actus, id est eius, cui nihil causæ potest euenire quo sit hoc quod est. Neque hoc satis. Id enim est, esse actu potius quam actum. Sed est actus: quia est orbis sui perfectio, quamuis non in orbe. Hæc cælestis. Supercælestis autem actus est, quia nullo medio instrumento eget ad functiones suas perficiendas. An verò est etiam purissimus actus? Audiamus quid idem Scaliger respondeat. Non, inquit. Solus enim Deus causa est sine causa: & ens absque ente. Mera namque essentia. Intelligentia verò tametsi non est composita, tamen constat ex aliquo tanquam potentia, & aliquo tanquam actu. Potentiam illam dicimus eius esse: actum verò eius essentiam. Est autem essentia qua est id quod est. Esse vero eius, est receptiuitas essentiæ. Id ipsum autem est quod Alcinous ad finem huius capitis ex Platonicorum doctrina voluit indicare. Efficientia, inquit, non alia quam incorporea esse possunt. Sunt enim corpora suapte natura patibilia atque fluentia, neque semper secundum seipsa eadem, nec eodem modo se habentia, neque constantia, neque firma. Quæque in iis aliquid videntur agere, ea multo magis patientia depræhenduntur. Quare vt est aliquid omnino patibilè, ita necesse est aliquid quod verè agat, existere. Hoc vero aliud ab incorporeo reperiri nullo modo potest. In quam sententiam scitum est quod scribit Marsilius Ficinus in epistola quadã lib. 2. de comparatione lucis Dei, cum vmbra materiæ. Profecto, inquit, sicut in rerũ infimo, id est materia prima, idem est esse, & informè tenebrosúmque esse: sic in summo, idem est esse, & formosum lucidúmque esse: imo formam lucémque esse. Materia enim apud Moysem, tenebrarum abyssus est, formarúmque informe subiectum: Deus lux, abyssus luminum: formáque, fons formarum. Materia, infinita est patiendi potentia: Deus infinita virtus agendi, imò infinitus est actus. Illa ergo potentia est potentiarum omnium quæ in patiendo versantur: hic actus est actuum. Et sicut innumerè de materia verè dicitur, materia neque forma hæc est, neq; illa: ita de Deo innumerabiliter dicitur & verè dicitur, Deus hæc forma est & illa. Vna materia est vmbra rerum vmbratilium infima: Vnus Deus, Lux summa luminum. Materia ob nimias tenebras ignota est: Deus ob nimiam lucem est incognitus. Nam si lux quæ est purior, est & lucidior: nimirum Deus cum solus sit purus actus, solus lux est reuera dicendus. Si lux in forma quadam consistit, potius quã in subiecto, & formositas consistit in luce: ibi solum vera lux, vbi mera sine subiecti inquinamento, forma. Ibi solum vera formositas, vbi solum lux vera veráque forma. Quapropter omnis forma & lux quæ vel videtur oculis, vel cogitatur, quia finita est, vmbra quædam est ad

Dei formam atque lucem. Merito Deus infinitus est actus: quoniam vel subiecti, vel causæ limite non contrahitur. In quibus manifestum est, hunc ex Platonicorum omnium sententia pro duobus extremis statuisse in ipsa vniuersitate, Deum, actum summum & purissimum: materiam, potentiam infimam & impurissimam. Vt in Deo ponere aliquid eius potentiæ quæ ad materiam pertinet, nihil aliud sit, quam eundem facere participem eius impuritatis, quæ in corporibus naturalibus materiæ imperfectionem comitatur. De quo Aristotelis scripta in Metaphysicis consideremus paulo attentiùs. Hic cap. 1. lib. 9. Metaph. potentiam distinguit in eam quæ patiendi est tantum, & in alteram quæ faciendi: tertiámque illis adiicit, quæ vtramque habet coniunctam. Cap. 8. lib. 11. eorum quæ sunt, quædam vult esse actu solum, alia solum potentia, alia partim actu, partim potentia. Quæ eadem est distinctio lib. de Interpretatione, cap. de pronunciatis modo circunscriptus. Concludítque illo eodem loco, quod ampliùs est expositum in physicis, motum esse actum rei in potentia existentis, hoc ipso quod in potẽtia est: ex eóque apparere in motu aliquid esse perfectionis & aliquid imperfectionis: quia in hoc, actus cum potentia quodammodo est cõiunctus. Potentiæ autem adiuncta est imperfectio, sicut actui perfectio. Sed cum potentia quædam actiua sit, alia verò passiua, ad vtrámque non eodem modo se habet ipse actus siue perfectio. Passiua enim (qualis materiæ & materialis tribuitur) inchoatio quædam est actus, vel præperatio ad actum, qui pertinet ad id in quo est talis potentia: Imò, quædam est illius potentiæ perfectio. At is actus cuius inchoatio est in ipsa agendi potentia, non tam perfectio est agentis, aut potentiæ actiuæ, quàm eius, quæ ad patiendum comparata. Quare passiua potentia, in eo cuius est, imperfectionem quandam significat, cuius perfectio in actu consistit. Actiua verò potentia nullam in agente imperfectionem indicat, sed potius consistit in eiusdem perfectione, quæ virtutis est & energiæ minimè otiosæ, Quibus positis, idem Aristoteles capit. 5. libr. 12. postquam repetiuit superiorem distinctionem trium differentiarum in his quæ sunt, actus inquit, species est, si separabilis est: potentia autem, materia. Et capit. 6. libr. eiusdem statuit ad perpetuitatẽ motus substãtiam quandã esse ponendam quæ species sit sine materia, vel actus sine potẽtia. Has, inquit, substantias esse oportet absque materia. Sempiternas enim esse oportet: si quidẽ aliquid æternũ est. Actu igitur sunt. Ex quibus omnibus ita cõcludit cap. 7. Quare ęternum est profecto primũ cœlum: estq́; aliquid quod mouet. Cum verò id quod mouetur & mouet, medium sit: est etiam aliquid quod non motum mouet: quod æternum, substantia & actus

est. Quæ omnia idcirco commemoro, vt ex cōparatione locorum diuersorum apertè intelligatur, Aristotelem cum scribit deum cælestes orbes mouentem horúmque motus perpetuantem, actum esse æternum, potentiæ expertem, de potentia quæ ad materiā pertinet, quámque passiuam appellauimus haud dubiè esse intelligendum. Vt in eam sententiam duo hæc apud illum coniuncta sint, speciem esse siue formam sine materia, & actum sine potentia. Quis enim nisi ad calumniandum magis quam ad intelligendum vel explicandum comparatus suspicari velit Aristotelem deo adimere voluisse agendi potentiā, eo ipso loco quo scribit contemplari esse agere, deíque vitam in perpetua contemplatione consistere? Quibus ita constitutis Thessalum nostrum methodicum in illum furentem audiamus. Eadē est, inquit, Aristotelis sophistica, ad docendum deum expertem esse omnis potentiæ, quæ fuit ad docendum Dei æternitatem. Sed hìc non solum argumentum falsum est, sed etiam thesis ipsa prorsus impia. Etenim qualenam est opinionis huius prodigium? Deum actu agere mouereque, quod agere ac mouere possit: nihil præterea posse vel agere vel mouere? Equidem legi multos & audiui qui in philosophia cæcutirent: sed qui magis insaniret vidi antea neminem. Adeo vt hæc in Aristotelem tam aperta calumnia mihi contemnenda potius videatur quam subtiliore ratione aliqua redarguenda. Præsertim cum ex ipso Arist. didicerim non in quasuis opiniones inquirendum esse seueriùs, sed in eas tantum quarum authores ratione aliqua nituntur, non pœna indigentes vel sensu. Et tamen vt intelligatur non tā prodigiosam esse illam Aristotelis sententiam, quàm in Thessalo furiosam mentis insanæ calumniam, danda est opera vt doceatur non solum Peripateticos, sed veteres quoque alios philosophos & maximè Platonicos, idem de deo sensisse, actum scilicet esse purum, eius potentiæ, quæ ad materiam pertinet, omnino expertem: neque verò hoc à nostra religione esse alienum. Antiquissimus philosophus & theologus Mercurius Trismegistus, de deo sic scribit cap. 3. Pimandri. Gloria omnium deus: diuinum, diuina natura. Principium vniuersorum, deus, mens, actus, necessitas, finis & renouatio: & cap. 10, dei actus, inquit, voluntas est: eiusdem essentia velle cuncta subsistere. Quid est deus & pater & bonum, nisi ipsum esse horum omnium nondū existentium? Quinetiam existentia ipsa eorundem, id deus, id pater, id bonum, cui nihil aliud ex omnibus applicatur. Eodémque capite, deus, inquit, super omnia est, & circa omnia. Dei radij, actus existūt: mūdi radij sunt naturæ: radij verò hominis artes & sciētiæ. Per mundū exercēturactus: hìque in hominē per mūdi radios descendūt: naturę per elemēta: hominis per artes atq; scientias. Et ca. 11. Hæc, inquit, dei vita, hic eius actus,

Deus veteribus actus est purus.

agitare ſingula vitámque omnibus inſpirare. Cap. 12. ab eodem actu qui deo proprius eſt, materiã ſic ſeparat. Materia, fili mi, inquit Triſmegiſtus, ſeorſum eſt à deo, vt locus illi proprius aſſignetur. Quid aliud illam exiſtimas quam rudem indigeſtamque congeriem hanc exiſtere poſſe? ne ſecus credas, niſi formetur. Quod ſi formatur, ab aliquo certè formatur. Operationes enim formandi, partes dei eſſe diximus. Ergo vita donantur animantia ſingula, quo fiunt immortalia, quæ immortalitatis munere perfruuntur: à quo mutantur quæ mutabilia ſunt, ſiue materiam ſeu corpus nuncupaueris, dei actus eſſe memento. Actúmque materiæ, materiæ rationẽ: actũ corporeũ, corporũ rationẽ: actum eſſentiæ eſſentiæ rationem: ídque omne, neque quicquam eſt in omni, quod non ſit ipſe deus. Cap. 13. eundem nominat vitam, lucem, actum omnium poteſtatum, poteſtatémque omnium actuum. Atque hæc quidem de actus nomine, quo modo deo attribuatur, non occulta ſunt Mercurij qui multis ſeculis Platonem anteceſſit, teſtimonia: ſed longe clariora extant Plotini philoſophi in doctrina Platonicorum nobiliſſimi. Hic enim libello quem inſcripſit de eo quod in potentia & de eo quod in actu, cap. 3. de mundo intelligibili (qui ſi Platonica cum Peripateticis volumus coniungere, reipſa non eſt alius à deo, mundi huius opifice, vel certè moderatore) ſic loquitur. Profecto ſi neq; ibi materia eſt, in qua id ipſum cõſiſtit quod eſſe dicitur in potentia: neque quicquam illorum quod iam non ſit, eſt futurum: neque permutatur in aliud, neque manens ipſum ex ſe generat aliud: neque à ſe ipſo digrediens tradit alteri vt ipſius ſit vice: certè non erit illic quod eſſe dicitur in potentia, vbi entium regnũ eſt, non temporalium, ſed æternorum: Rationem etiã ſubiicit eodem loco. Quod in potentia eſt, inquit, exigit alterum quo accedente perducatur ad actum, vt aliquid tandem fiat in actu. Quòd autem ipſum à ſeipſo ſemper ita ſe habet, eſt actus. Itaque omnia prima, actus exiſtunt. Habent enim quicquid oportet habere. Atque id quidem & à ſeipſis & ſemper. Iam verò & anima ita ſe habet, præcipuè quæ non in materia eſt, ſed in intelligibili mundo. Equidẽ ſi in veteribus Platonicis euoluendis & intelligendis Theſſalus tam diligens eſſe voluiſſet quàm in ſuis logicis Capellis pectendis, facilè vidiſſet damnata illa Ariſtotelis ſententia de Deo, quod actus purus ſit omnis potentiæ ad materiam pertinentis, expers omnium quoque Platonicorum ſententiam damnari. Sed homini religioſiſſimo, fortaſſe non erit hoc ſatis: niſi id ipſum doceatur à noſtra religione minimè eſſe alienum. Ergo hoc etiam agamus, quídque nonnulli de noſtris theologis hac de re ſenſerint, breuiter inquiramus. D. Dionyſius Areopagita li. de diuinis nominibus, cũ Elimas Magus illud D. Pauli reprehende-

Theologorũ ſententia dè deo, qualis actus ſit.

aret, deũ non posse negare se ipsum, quasi esset contrariũ dei, vt sic dicam, omnipotentiæ, respondet non idcirco deum impotentem esse, quod negare se non possit: quoniam hoc ab eius essentia est alienum, negaréque se posse, in illo impotentiæ potius est, quam potentiæ, aut virtutis vel energiæ. Videor hoc loco contra Thessali calumnias idem dicere posse, deum non idcirco aliqua in parte impotentem esse, quod expers sit potentiæ ad materiam pertinentis. Imo potius quia actus est omnipotens, illum omnino oportere esse expertem potentiæ eius quæ ad materiam pertinet. Quoniam hæc cum impotentia quadam necessario est coniuncta. Ad quod confirmandum præter quàm quod videor abundare variis Platonicorum & Peripateticorum rationibus, etiam in promptu est authoritas. D. Thomæ Theologi non minus nobilis, quàm acuti philosophi. Hic enim cap. 16. lib. 1. contra Gentiles, multa colligit quibus probat id ipsum quod Aristoteli placuit, in deo nihil esse omnino eius potentiæ quę materię est propria. Eundem verò actum esse purissimum, ille quoque eodem libro confirmauit, primum quidē cap. 21. cum docuit deum esse suam essentiā: deinde cap. 22. quando adiicit, quod ad illud quodammodo est consequens, in deo eandem esse essentiam cum eo quod ipse est. Scio hæc Thessalo futura monstrosa: sed ea libenter vsurpo, vt solidioris doctrinæ philosophis persuadeam quod alio loco indicaui, hunc in vniuersa philosophia nihil suum dicere posse præter fucum, proprium scilicet scholæ Thessalicæ. Nos verò hoc discamus, potentiam ad materiam pertinentem, necessariò cum quadam imperfectione esse coniunctam. Non quia posse aliquid, omnino imperfectionis sit: sed quoniam illa in eo cernitur quo id ipsum cui talis potentia attribuitur, aptum significatur ad nouam perfectiomem suscipiendam. Non esset autem eiusmodi, nisi idem aliqua ex parte esset imperfectum. Deus verò, vt etiam hoc cap. ab Alcinoo confirmatur, non solum omni ex parte perfectus est, sed ipsa summa primáque rerum omnium perfectio. Quo modo igitur, nisi impiè, dicetur particeps eius potentiæ quæ ad materiam pertinet, cum omnem perfectionem sit in se complexus? Actus igitur est primus purus, primæ impuræque potentiæ ad materiam pertinenti quasi ex altera parte, vt paulò ante ex Ficino indicauimus, à Platonicis atque Peripateticis oppositus. Sed quoniam actus hic otiosus esse non potest, semper aliquid agat est necesse: quia ipse est sempiternus. Quid igitur aget? Contemplabitur, suáque prouidentia mundum reget. An verò hæc aget, nisi ad eadem insitam habeat facultatem, siue potentiam, Minimè verò. Nec quisquam opinor tam fatuum aut stupidum Aristotelem

in philosophãdo credet vt cum ab eo nominatim scriptũ meminerit lib. 10. Ethic. & 12. Metaph. dei vitam in perpetua contemplatione versari, suspicari velit eundem deo omnem ad contemplandum potentiam siue facultatem ademisse. Ex quo profecta est potentiarum siue facultatum superior illa distinctio in passiuam & actiuam: quarũ prior vno consensu omnium rectè philosophantium deo adimitur: posterior in eodem multis rationibus confirmatur à D. Thoma cap. 7. lib. 2. cõtra Gentiles: hæcque eiusdem dei substantia itémque actio esse dicitur cap. 7. & 9. lib. eiusdem. Quam distinctionem in philosophia vidit etiam Thessalus, sed in subdistinctione membri posterioris errorem alium vitare non potuit, in quo homini cęcutienti in Arist. doctrina monstrosum esse videtur, quod aliis sanũ intelligẽnsque iudicium adhibentibus, semper fuit verissimum. Potentia ea (inquit, Thessalus) quæ passionis est, æternis non cõuenit. Nisi fortè qualitate aliqua externa, aut loco, vt Luna semiplena potest effici plena: vt Sol in Geminis ad Taurum moueri potest (leuis exceptio, nec fortasse satis accommodata Aristoteli, qui cælestia corpora omnino impatibilia solet dicere: sed reliqua audiamus) At hic Aristoteles, inquit, Thessalus, longè sæcus philosophatur, de potentia nempe actiua: & sic δύναμις ἐνεργεῖν nominatim hic ab eodem dicitur. Ecquid, istud prodigij monstríque est? Id enim satis admirari nequeo: & accuratè consideranti, furiosum mentis insanè deliramentum videri necesse sit. Atqui non satis accuratè ista considerasti, Thessale, furórque mentis tuæ semper ad calumniandum magis quam ad intelligendum cõparatæ, facit vt nimium intelligendo nihil intelligas. Disce igitur nũc primum quod nos ex Aristotele iampridem didiscimus, actiuam facultatem quæ non nisi ad formam pertinet, adhuc duplicem esse: quoniam & formæ de quibus hoc loco agimus sicut paulò ante dictum est, sunt duplices. Etenim naturales quia vt à nobis alio loco dictum cum materia necessariò communicant, actus quidem sunt ad agendum potentes: sed tamen sine materia adiuuante non possunt agere. Quoniam hæc in se continet instrumenta ad cuiusque formæ actionẽ destinata, quæ ad excitationẽ noui operis ab illa moueri oportet, & in caducis corporibus idcirco paulatim elãguescere. Quia dum formæ suapte natura impatibili in agendo vel efficiendo subseruiunt, ipsę in se necessario patiuntur tandémque marcescunt: vt in animaliũ corporibus eorúmque functionibus Arist. obseruauit cap. 4. lib. 1. de Animo. Sic idem (quòd paulò ante obseruatũ est) cap. 8. lib. 10. Ethic. agendi faciendíque rationem deo adimit, solam contemplationem ei relinquit quã ab actione effectionéque separat: quod hæc formarũ sit naturalium cum sua materia communicantium. Quam si tu, illo repugnante

pugnante, Deo attribuis, tam flagitiosè peccas quam si cum Epicuro, in quæstione de mundi origine à Platone requiras in tanti operis fabrica. Quæ molitio, quæ ferramenta, qui vectes, qui ministri tanti operis fuerint. Meliusverò nostri, qui vt in rebus omnibus procreandis indicent nulla omnino instrumenta deo fuisse necessaria, illud vsurpare solent, Ipse dixit, & omnia facta sunt. Adde quod eiusmodi naturales formæ ad agendum potentes, non semper agunt: sed in suis motibus frequentem habent interpositam quietem. Deus autem Aristoteli actus est cuius potentia in sempiterna actione versatur nulla quiete antecedente, aut interposita. Quam dissimilitudinem hic tibi indicare potuit cum ita scripsit cap. 6. lib. 12. Metaph. At verò, inquit, si motiuum, aut effectiuum est, nō autem operans aliquid, non est motus. Possibile namque est non operari, quod potentiam habeat. Ergo noluit deum motiuum aut effectiuum esse, aliquando non operantem: ne motus in vniuersa natura ab illo excitatus, non esset futurus sempiternus: sed actum esse sua essentia in perpetua actione versantem. Quod eodem loco indicat cum ista subiicit: Nam si nō operabitur, inquit, motus non erit. Nec item si operabitur quidem, substantia verò eius potentia sit. Non enim erit perpetuus motus. Quoniam quod potentia est, contingit non esse. Quæ omnia, Thessale, eo pertinent vt intelligatur quod etiam tandem colligitur cap. 7. Deum essentia sua simplicem & æternum, formam sine potentia & materia, impatibilem & immutabilem in naturæ vniuersitate sempiterni motus causam esse semper tamen immobilem. Ex quibus mundi æternitas naturæ lumine ab eodem facilè concluderetur: ne aut ante mundum ortum Deus, qui in perpetua actione ponitur, nihil habere videretur quod ageret aut in ipsa mundi origine ad nouum motum suam facultatem excitasse antea ociosam. In quo si tu eum reprehendis quòd de mundi æternitate contra ea statuat quæ in religione nostra sunt posita, equidem sententiam tuam lubens amplector: sed non possum laudare quod furiosum mentis insanæ deliramentum id appellasti, quod omnes qui sana mente sunt, naturæ legibus valde consentaneum existimant: & in quo veteres etiam nostri Theologi in quæstione de mundi origine, vt Aristoteli satisfacerent maximè laborarunt. Quod esset difficilè vel cogitatione fingere quid Deus actus purus, qui in sempiterna actione vitam habet & essentiam ageret ante mundum ortum. De quo postea capite decimo cum de mundo erit agendum, pluribus disseretur. Sed facit hoc credo ingenij tui peruersitas, Thessale, vt quæ aliorum iudicio cum natura valde consentiunt, tibi maximè sint monstrosa: sicut contra in omni genere doctrinarum

tui fœtus qui tibi mirificè placent, aliis quia diri nescio quid rei literariæ portendunt in alienas insulas videntur esse deportandi. Sequitur altera quæstio de deo, quo modo se ipse cæteráque contempletur & intelligat: in qua non minus ardes odio doctrinæ Peripateticæ. Aristotelis sententiam primum expendamus: deinde tua somnia cũ illa conferamus. Statuit Arist. cap. 4. lib. 3. de Animo, in iis quæ materiæ & corporis expertia sunt, idem esse intelligens & id quod intelligitur. Formas autem quæ cum materia communicant, intelligibiles esse tãtum, non etiam intelligentes. Ex quo sequitur deum qui actus est omnino à materia separatus, & intelligibilẽ esse & intelligentem, quęritur verò quid intelligat & in intelligendi modo à nostro intellectu cælestibúsque intelligẽtiis quo differat. Manifestum est, inquit Arist. cap. 9. lib. 12. Metaph. primam mentem intelligere id quod diuinissimũ honorabilissimúmq; est. Neque verò mutatur, in deteriùs namque mutatio fieret, atque id ipsum iam motio quædã esset. Primum igitur si non est intellectio, sed potentia, rationi consentaneum est laboriosam ei continuationem intelligẽdi esse: deinde dilucidum, quod aliud esset honorabilius mente: id scilicet quod intelligitur. Et intelligere profectò ac intellectio & quod pessimum intelligenti inerit. Quare fugiendum hoc sit. Etenim quædam melius est non videre: quam videre: alioqui non fuerit quod optimum intellectio. Se ipsam ergo intelligit: si est quod optimum est. Quo vno in loco, quia multa sunt quæ Thessalus calumniatur, eáque si sanè intelligantur, ad illustrandam quæstionem de deo non parum pertinent, hæc nobis distinguenda sunt & sigillatim tractanda: vt ab omnibus intelligatur quo modo hic in illis Aristotelem suo more id est sic vt nescias maiore ne ignoratione, an malitia exagitet. Tria verò potissimum ille conatur repræhendere primùm quidem quod Aristoteles dicere videtur omnẽ mutationem fieri in deterius: alterum, quod si in intelligendi munere potẽtia sit interposita, ab eodem concluditur in deo laboriosam futuram intelligendi continuationem: tertium, quod statuit deum se solum intelligere, nihil extra se: alioqui deo futurum aliquid præstantius: paríque ratione, ne posse quidem eum quæ mala sunt intelligere. In singulis quibus ille rationibus contra Aristo. nitatur audiamus. Aristoteles manifestum esse ait (inquit Thessalus) quod diuinissima & præstãtissima mens illa intelligat, & actu intelligat, neq; mutetur: quia in deteri⁹ omnis fit mutatio. At ratio ista falsa est. Nec enim ort⁹, vel accretio, vel iis cõsimilis alteratio, latióq; est in deterius. Hic mihi breuissima erit pro Arist. respõsio: quę tamẽ verissima ab eo intelligetur qui id de quo agitur, attentè considerauerit. Thessalus locũ Arist. peruertit & ex falsa eiusdem interpretatione suo more calumniandi

occasionem quærit. Non enim Arist. ait omnem mutationem in deterius fieri. Sed negat deum intelligere, excitando potentiam aliquam in suum actum: verum in perpetuo intelligendi actu versari, in quo suam habet essentiam. Illud verò ex eo confirmat, quod si in deo potentia aliqua antecedens in suum actum excitaretur, secundum eam deus moueretur atque mutaretur. Hoc enim ipsum motus est: actus scilicet rei in potentia existentis, hoc ipso quòd est in potentia. At deum moueri vel mutari absurdum est: quia in deterius mutari oporteret. Non quod omnem mutationē in deterius fieri arbitretur. Sed quia cū id omne quod mutatur aut in melius, aut in deterius mutari sit necesse: ratum Aristo. existimauit deum optimum & præstantissimum in melius mutari non posse. Itaque sumpsit quod erat reliquū, si fortè deus mutetur, ad deterius mutationē eiusmodi fieri oportere. Idémque Alcinous hoc cap. sed paulò pleniùs vsurpauit. Si deus commutetur, inquit, vel à seipso, vel ab alio commutabitur. Si ab alio, illud certè deo potentius esse oportebit. Sin à seipso aut in deterius, aut in melius eiusmodi commutatio fiet. At vtrúmque horum in iis est, quæ fieri nullo modo possunt. In secundo, Thessalus Alexandri interpretationem reprehendens, nec tamen meliorem afferens, in Peripatetica doctrina valde rudem se declarat & hac in parte, sicut in cęteris, magis ad calumniandum quàm ad explicandum comparatum. Pergit verò theologus Aristoteles, inquit Thessalus. Si potentia intercurreret, intelligentiæ continuatio esset ipsi menti laboriosa. Nam si essentia mentis esset ipsa intellectio, non magis deo laboriosum sit ipsum intelligere, quàm homini esset hominem esse. At contra vt homini ambulare laboriosum, quia non est illa hominis essentia: sic deo graue esset molestúmque intelligere, nisi intellectio ipsa dei esset essentia. Sic enim Alexander hunc Aristotelis locum ariolando interpretatur. Id enim est augurari potius quàm philosophari: cum Aristotelis verba id minimè significent. Equidem quid hoc loco tibi tam sit reconditū, non video: nec magis intelligo quid in Alexandri interpretatione ab Aristot. mente alienum esse arbitreris. Cum hominibus in Peripatetica doctrina exercitatis tritum illud sit quod à nobis antea pluribus est explicatum, functiones eas in quibus obeundis agens cum potentia materiæ communicat, intendi atque remitti, cum ipsaque remissione agentis defatigationem necessariò esse coniunctā. Ex quo nata est hæc acuta veréque philosophica Aristotelis ratio, quam si verum fateri, vis potius contempsisti quàm in ea intelligenda elaborasti. Sed hoc proprium tuæ doctrinæ: cætera videamus. Postremū reprehensionis tuæ caput est de Deo quo modo se ipse intelligat & an nihil extra se: in quo sic Aristotelem exagitas vt in supe-

rioribus lusisse tantum, nunc in eum verè furere videaris. Non erit profectò cuiquam credibilis tanta amentia, nisi tuis fideliter recitatis, quasi in rem præsentem lector deducatur. Hæc igitur audiamus. Quo loco, ais, lubet omnes non dico Christianos, sed homines tantum non Epicureos, sed patres inprimis de liberorum institutione solicitos appellare. Etenim per deum immortalem, de cuius natura modo agitur, qualisnam deus à philosopho nobis describitur? Epicurus (ait Tullius de natura deorum) Atheniensibus ne in eorum offensionem caderet, verbis reliquit deos, re sustulit. Itaque in illis selectis breuibúsque sententiis, quas appellat κυρίας δόξας hæc prima sententia est. Quod beatum & immortale, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium. Atque hæc Epicuri theologia quidnam habet à doctoris nostri theologia diuersum? Metuebat Epicurus ne deus rerum humanarum procuratione & cura obrueretur, & ideo aliquid è voluptate imminueret: Aristoteles cum deo vitam optimam & iucundissimam antea attribuisset, veritus item est ne contemplatione & intelligentia, aut vilium aut ipso leuiorum rerum fœdaretur. Deus igitur Aristotelis supra cælum mundúmque positus, nihil eorum intelligit quæ cœlo mundóque toto continentur: sed pauonis alicuius instar pulchritudinis suæ contemplatione delectatur. Ergo verus ille deus cui capilli cuiúsque nostrum etiam numerati sunt, cui sortium euentus ante prouisus est, cui omnia denique toto mundo maxima, minima, mediocria, curæ sunt, Aristotelis ista theologia miser erit. O monstrum impietatis atque portentum! Deus te ex animis hominum pœnitus eradicet. Amarulenta profectò sunt ista nimium Thessale, sed vrit te fortasse in religionem Christianam singularis tua pietas. Itaque pro hac tibi ista condonemus: quæ in alio non ferres si quis in te ageret isto modo. Atque sicut cœpimus in tuis recitandis pergamus. O Theologi Christiani, ais, considerate iam quanta Christianis moribus pestis Theologiæ in scholas inducta sit. Philosophus iste pro Deo penè nescio quot secula cultus est, & omnino sic acceptus vt Theologiæ etiam Christianæ fundamentum & firmamentum censeretur. Id enim criminis contra nos secundo & vicesimo ab hinc anno intentati caput fuit, eneruata Aristotelis authoritate, Christianæ quoque religionis authoritatem eneruari. Enimuerò Deus Aristotelis non modo hominum generi nihil consulit, sed ne cogitat quidem, vel intelligit pręter se aliud quicquã. Et certè Aristotelis impietatem de animorum mortalitate consequẽs impietas hæc altera fuit, vt Deus nulla generis humani cura tangeretur. Equidem Thessale etiam si in Dei sinu, vt dicitur, per multos an-

nos lusisses,quoque modo hic se cæteráque omnia intelligat,penitùs perspectum haberes:deberes tamen Aristoteli solam naturam sequẽti & huius tenuissimo lumine circa quæstionem omnium obscurissimam fortasse caliganti,ignoscere,Deíque beneficium in te recognoscere, illius sortem misereri, errorem hac in parte si quis esse videbatur,modestè aliis indicare,non vniuersam doctrinam tanta animi impotentia insectari.Quid enim cum illa superiora euomis, aliud testaris,quàm te doctrinæ Peripateticæ iuratum hostem esse: sine qua tamen(quod omnes docti apertè intelligunt) neque ista contra Aristotelem declamitare potuisti, neque tuas nugas contra omnem antiquitatem,tanti venditare?Sed si tu non modo Christianus,verum inter Christianos homo nescio cuius, at tua certè opinione melioris notæ quam cæteri,quid Deus intelligat & quo modo, si verum fateri vis prorsus nõ intelligis,quo ore audes tam superbè in hac quæstione cæcutiens caligantem inter philosophos Aristotelem insectari? Quanquam in ea tibi quantum voles arrogabis: per me enim licet. nec vnquam istum doctrinæ fastum tibi tuísve inuidebo. Ego vero cum non solum ex veteribus philosophis,sed ex nostris theologis didicerim Dei non tantum vitam,sed essentiam in intelligendi munere consistere(quoniam vt illi dicere solent,quicquid in eo est,Deus ipse est) palam fatebor hoc nescire me quod nescio. Idque faciam eo lubentius quod facilè animaduerto curiosius inquirere quid propriè Deus intelligat, & quo modo, non esse aliud quam scire velle in quo propriè consistat eius essentia, quisque sit essentiæ modus. Et tamen ne plus hac in parte sapere quam nos videare, ego te testibus nũc obruam locupletissimis, ad efficiendũ hãc ipsam Aristotelis opinionem de Dei intellectione cum veteribus philosophis,addo etiam cum nostra religione,aut omnino,aut magna ex parte,consentire.An num erit id potentissimum ad illum liberandum tuis calumniis?Hoc ipsum igitur iam agamus. Plotinus in Platonica doctrina explicanda illustrandáque tam nobilis,quàm tu in Peripatetica contaminãda atque fœdanda, vno libro contendit id quod est supra Ens (sic autem ille Deum nominat)non intelligere. Quas tragœdias excitares Thessale, si hoc in Aristotelis schola audires? At illum hoc ipsum eodem libro confirmare conantem audiamus. Capite primo ostendit quando aliquid dicitur intelligens necessario significari aliud ab eo esse distinctum,nempe id ipsum quod intelligitur:sed hoc ab intelligente modo magis, modo minus esse distinctum. Duplex est intelligentia, inquit: Aut enim aliquid intelligit aliud aut se ipsum. Quod autem intelligit aliud, vult ipsum quoque diuersitatẽ fugere, sed minus id valet.Habet quidem apud se quod videt,sed à se diuersum.Verum quod

se ipsum intelligit, nõ est ab eo quod intelligitur essentia separatum: sed coexistẽs secum, se ipsum & intuetur. Vtrúmque itaque simul ens vnum efficitur. Imo verò magis intelligit, quoniam quod intelligit habet. Primóque intelligit: quia ipsum intelligens oportet vnũ duoque existere. Quibus positis, de Deo quouis intelligente superiore, ita concludit capite 2. Si igitur aliud quidẽ est primo intelligens, inquit, aliud autem est intelligens aliter: certè quod est primo intelligente superius, non intelligit. Intellectum námque oporteret esse, vt intelligeret. Si autẽ intellectus foret, intelligibile oporteret habere. Ac si primo intelligeret, habere intelligibile in se primo. Non tamẽ necessarium est quicquid intelligibile est, habere in se intellectum & intelligere. Esset enim non intelligibile tantum, sed & intelligẽs. Cúmque duo iam sit, non esset vtique primum. Iam verò intellectus qui intelligibile possidet, nunquam consistere posset, si non esset essentia eius quod est intelligibile purum. Quod ad intellectum quidem intelligibile erit: secundum autem seipsum, neque intelligẽs, neque intelligibile propriè erit. Nempe quod intelligibile dicitur, alteri intelligibile indicatur. Atque intellectus suam illam vim per quam intelligentia nititur, habet vacuam, nisi acceperit comprehenderítque ipsum intelligibile, quod intelligit. Non enim absque intelligibili habet intelligentiam. Tunc itaque perfectus est quando iam habet. Oportet autem antequam intelligat, penes se habere essentiam. Illud ergo ex quo secundum essentiam perfectus existit, id ipsum est ante intelligentiam. Quamobrem nihil huic opus est intelligentia, cum antè hanc sufficienter existat. Itaque non intelligit. Est igitur supremum aliquid quod non intelligit. Est insuper quod intelligit primo. Est denique quod secundam quandam intelligentiam habet. Præterea si primum illud omnium principium intelligat, aliquid illi iam aderit. Non erit itaque primum, sed secundum: neque vnum, sed iam multa, & profecto totidem quot & intelliget. Quinimò si solum intelligat semetipsum, multa rursus euadet. Subtilius est quod apud eundem sequitur ca. 5. Quod in se est multiplex, inquit, merito seipsum quæret optabítque conspirare secum: séque mutuo vndique persentire. Quod autem est penitus vnum, quónam se cõferet ad se ipsum, séque excipiet? Vbi nam sensu sui ipsius intimo indigebit? Est enim idem ipsum omni conspiratione sensus omníque intelligentia melius. Si quidem intelligentia non est primum. Neque enim primum obtinet gradum: siue quantum ad simpliciter esse spectat, siue quantum ad esse pertinet venerandum. Imo verò secundum occupat locum, natáque est postquam ipsum bonum extitit: ortáque in essentia, statim eã prouocauit ad bonum. Hæc autem prouocata, iam processit ad illud

atque nouit. Idque ipſum eſt intelligere, moueri ſcilicet ad bonum ipſius deſiderio boni. Nempe deſiderium intelligentiam procreauit, eámque ſedulò comitatur. Viſio namque in appetitu quodam viſus ipſius conſiſtit, ad videndum alliciente. Quamobrem ipſum bonum intelligere neque ſe, neque quicquam oportet. Neque præter ſe aliud quicquam habet ſibi ipſi bonum. Atque hæc ille de Deo ſummo. De modo autem intelligendi in diis minoribus qui in cœlo ſunt, vt ait, incorporeo, ea idem ſcribit cap. 4. lib. de Intelligibili pulchritudine, quæ cum Ariſtotelis doctrina hoc loco de Dei intellectione magis cōſentiunt. Huc tendunt, inquit, quę à Platone traduntur in Phedro. Facilem ſcilicet illic ſuperos vitam agere: veritatémque ipſam eorum genitricem eſſe, atque nutricem & eſſentiam & nutrimentum. Item illos omnia cernere, non illa quidem quæ generationi ſubiecta ſint, ſed quæ ſint in eſſentia. Videre quoque ſeipſos in aliis. Omnia enim illic vndíque perſpicua ſunt. Nihil ibi tenebroſum, nihil obſiſtens. Sed omnis illic omnibus eſt cōſpicuus intrinſecus atque per omnia. Et cap. 5. libr. de Intellectu, Ideis & ente. Intellectum accipere decet, inquit, exiſtentem in actu perpetuo: qui & ita ſemper intellectus exiſtat. Si verò intellectus eiuſmodi aduentitiam non habet intelligentiam, quicquid intelligit à ſe prorſus intelligit, & ſi quid habet, poſſidet à ſe ipſo. Quod ſi à ſe & ex ſe intelligit, ipſe profectò exiſtit hæc ipſa quæ intelligit. Si enim eſſentia quidem eius eſt altera, quæ verò intelligit rurſus & altera ipſa, certè huius eſſentia erit muneris intellectualis expers: neque amplius in actu, ſed in potētia intellectus. Iam verò ſi apud eundem Plotinum de prima mēte agendum eſt, quoniā hæc idea idearum eſt rerum omniū, in ſe ipſa & per ſe omnia cognoſcet, nihil omnino extra ſe. Vt ex iis colligi poteſt que ab illo pluribus explicantur libro de ſubſtantiis cognoſcentibus, & de eo quod ſuperius eſt. An igitur illa res ſingulas non cognoſcet? Eò certè modo quo & harum apud Platonicos ſunt Ideæ. Quo modo vero ſint, & qua ratione diſtinctæ quæſtio eſt his controuerſa, & ab eodem Plotino alio libro vno tractata. De qua dictum eſt cap. ſuperiore. Non dubito quin apud te plus authoritatis D. Dionyſius Areopagita ſit habiturus. Eum igitur cum Ariſt. conſentientem audiamus. Hic libro de diuinis nominibus, de re propoſita ſic ſtatuit. Diuina certitudo per quam ſibi certa habet omnia, etſi ſæpe intelligētia nominatur, eſt tamen toto genere vel perfectiſſima intelligentia longè ſuperior. Cognoſcit verò cuncta per vnicum intuitum vnicæ ſuæ formæ, quæ efficit omnia pariter & demonſtrat. Quam cum primum intus inſpexit, relatione quadam diſtribuit in ideas rerum inde procreādarum. Adeo vt prima Dei cognitio non ſolum res creatas, ſed adhuc creandas, imò

& ipſas rerũ creandarũ ideas, mirabiliter antecedat. Angelica vero cognitio ideas quidem ſequitur, ſed res antecedit. Humana, cõmuniter vtráſque ſequitur. Ideæ quidem comparantur ad Deum ſicut ad lucem radij, vel ſplendores: cætera vero ſicut vmbræ. Deus igitur per vnicam lucem ſuam cognoſcit concipítque ideas: per has reliqua velut vmbras: perinde atque ſi Sol per lucem ſuam radios circumiectos contueretur, per radios vmbras ex oppoſito reſultantes. Et capite proximè ſubſequente, Diuinus intellectus, inquit, omnia continet, cunctis eminente cognitione per ipſam omnium cauſam in ſe ipſo intelligentiam omnium anticipans. Priuſquam angeli fierẽt, cognoſcens angelos atque producens: cæteráque omnia ex intimis ſuis ab ipſóque vt ita loquar, exordio noſcens, ad eſſentiámque perducẽs. Idque arbitror ſacrum eloquium ſignificare dicẽs, quia omnia nouit antequam fierent. Intellectus enim diuinus non res ipſas nouit ex ipſis, ſed ex ſe ipſo & in ſe, per cauſam, omnium notitiam & cognitionem eſſentiámque anticipat, & excellenti ratione compræhendit, non diſtractus in ſingula, ſed per vnam cauſæ compræhenſionem omnia ſciens atque continens. Et iterum capite altero. Diuina ſapientia, inquit, ſe ipſam cognoſcens, cuncta cognoſcit. Materialia quidem immaterialiter, impartibiliter partibilia. Vnica multa, intuitu videlicet vno cuncta cognoſcens atque producens. Nempe ſi per vnam cauſam Deus eſſentiam omnibus impertit, per eandem quoque cauſam vnicã, ſcit inſuper omnia: quippe cum ex ipſo ſint, & in ipſo antè ſubſiſtant. Neque igitur ex rebus rerum notionem accipiet, ſed ipſe ſingulis id præſtabit vt & ſe & alia noſcant. Deus igitur non aliam quidem ſui, aliam vero aliorum ſcientiam habet. Ipſa namque omnium cauſa ſe cernens, quónam pacto cogitari poteſt quæ ab ipſa ſunt quorúmve cauſa eſt, ignorare? Hac igitur ratione Deus cuncta cognoſcit, non quidem vlla rerum, ſed ipſa ſui ipſius ſcientia noſcens. Non ſentis, Theſſale, hic à Chriſtiano theologo eóque nõ vulgari, ea ipſa laudari in quibus Ariſtotelem impietatis arguis? An igitur hunc quoque quia cum Ariſtotele, quem odiſti cane peius & angue, exiſtimat Deũ ſe ipſum tantum intelligere, nihil extra ſe, ſchola Chriſtiana ſicut & Ariſtotelem explodendum iudicabis? Vide quid agas atque caue obſecro te, ne ardori ingenij tui nimium indulgeas. Vis in D. Thoma, quia huius nomen in theologorum ſchola auditur frequentius, acquieſcamus. Ego capita doctrinæ eius cum Ariſt. hac in parte conſentientia, tibi indicabo vt hæc aliquando ſi voles, liberiore animo perlegas, ex eiſdémque aliquando diſcas quam inconſideratè, ne quid dicam grauius, impietatis nomen hoc loco in Ariſtotelem tibi exciderit. Ille capite 45. lib. 1. contra gentiles confirmat primum, Dei

intelligere Dei esse essentiam: ad ídque docendum nominatim vsurpat quod paulo antè posuimus, quicquid in Deo est, diuinam esse essentiam. Ex quibus postea colligit cap. 46. Deum per aliud nihil intelligere, quam per suam essentiam. Pergit verò cap. 48. atque contēdit, quod ad retinendam Aristotelis doctrinam potentissimum est, Deum primo & per se solum se ipsum cognoscere. Hócque ex eo probat quod species intelligibilis, per quam & in qua Deus omnia intelligit, ipsa nihil aliud sit quam Dei essentia. Sentis hoc ipsum esse, aut certè ei proximum, quod in Arist. nunc exagitas? Age verò hũc etiam idem alio loco confirmantem & eam dubitationem quæ te in hac quæstione perturbauit, explicantem audiamus. Hic articulo 5. quæst. 14. Summę 1. ex D. Augustino commemorat, lib. 83. quęstionum, Deũ extra se nihil intueri. Deinde statuit Deum seipsum videre in seipso, quia se ipsum videt per essentiam suam. Alia autem à se, inquit, videt non in ipsis, sed in se ipso: in quantum scilicet essentia sua cōtinet exemplar aliorum omniũ. Ex quibus illud quoque intelligere potuisti quod aliquando ab Episcopo Parisiensi damnatum legimus, Deum scilicet non cognoscere aliud à se. Nec verò dubitas, opinor, quin ad hanc D. Thomæ sententiam vniuersa nostrorum theologorum schola vno consensu sit accessura: sed quia huius authoritas tibi iampridē cœpit vilescere, barbaros etiam de eadem quæstione cum Arist. statuentes audiamus. Auerroes inter Arabes philosophus magni nominis, non solum hac in parte Aristotelem sequitur, sed si animaduertis eam quoque dubitationem quæ te perturbauit, aptè dissoluit. Hic enim disputatione sexta contra Algazelem, qui ante te in hac quæstione laborauit, scribit intellectum separatum non intelligere nisi seipsum, & intelligere se ipsum cum intelligit omnia entia. Intellectio enim eius, inquit, nihil aliud est nisi ordo & proportio quæ est in omnibus entibus. Et iste ordo & proportio est ille quem recipiunt potentiæ actiuæ, habentes ordinem & proportionem repertam in omnibus entibus: & est id quod philosophi appellant, naturam. Quod idem quoque repetit quæstione 11. At, inquis, si se solum Deus intelligit, extra cælum mundúmque positus, nihil eorum intelliget quæ cælo mundóque cōtinentur. Ridicula profectò obiectio & Christiano philosopho valdè indigna. Quid enim, Thessale, ita ne tibi Deus extra, vel potius supra cælum mundúmque positus, vt neque in cælo neque in mũdo sit? Caue ne hæc opinio grauiorem impietatem parturiat ea quam hoc loco in Aristotele notare voluisti. Deus loco non continetur, sed vbique totus est. Quare nec extra cælum, nec in cælo mũdóve repositus verè dici potest. Non enim (inquit D. Augustinus cap. 29. lib. 22. de Dei Ciuitate) quia dicimus Deum in cælo esse & in

terra (ipſe quippe ait per prophetam, Cœlum & terram ego impleo) aliam partem dicturi ſumus eum in cælo habere, & in terra aliam: ſed totus vbicunque eſt non alternis temporibus, ſed vtrúmque ſimul: quod nulla natura corporalis poteſt. Ergo quia vbicunque Deus eſt, ibi ſe ipſe quoque intelligit, & ſupra cælum & in cælo mundóque ſe intelliget: quoniam per omnia hæc fuſus eſt, nullo horum circumſcriptus. Vrges vero etiam amplius, Deus Ariſtotelicus, ais, pauonis alicuius inſtar, pulchritudinis ſuæ ſola contemplatione delectabitur. Bona verba Theſſale, & extra iocum. Nec enim in re tam graui ei locus eſt. Ergo verus ille Deus, inquis, cui capilli cuiúſque noſtrum etiã numerati ſunt, cui ſortium euentus antè prouiſus eſt, cui omnia denique toto mundo maxima, minima, mediocria curæ ſunt, Ariſtotelis iſta theologia miſer erit. Imo, Theſſale, verus ille Deus cui capilli capitis tui numerati ſunt, per aliud nihil intelligit quam per ſuam eſſentiam: ſed generat ex ſe ipſo, in ſe ipſo ſui, ipſius intellectionem ſemper eodem modo & eandem & æqualem ſibi. Quia non intelligit per ſpeciem, ſed per ſui ipſius præſentiam. Quoniam ipſe cauſa eſt omnium: idcircóque ſe ipſum cognoſcendo, omnia cognoſcit. Si quidẽ vnumquódque per cauſam cognoſcitur. Vt idem D. Thomas confirmat ca. 49. & 50. lib. I. contra Gentiles: & de numeratis capillis tuis locum Mathei in eandem ſententiam interpretatur D. Ioan. Chryſoſtomus, de Dei prouidentia ſic diſputans. Nónne duo paſſeres, inquit, aſſe vẽduntur, & vnus ex ipſis non cadit in laqueum ſine patre veſtro qui in cælis eſt? Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt. Quid vilius paſſeribus? Sed tamen nunquam ignorante Deo capiuntur. Non enim cooperante Deo incidere in laqueum paſſeres ait, quod diuinæ maieſtati indignum eſſet: ſed non eſſe clam Deo etiam viliſſimarum auium cauſam oſtendit. Quod ſi nihil penitùs Deus ignorat: at vos paterna charitate proſequitur & ita amat, vt pilos capitis quoque veſtri non negligat, quid timendum vobis eſt? Hoc autem dicebat, inquit, Chryſoſtomus, non quod Deus capillos numeret: ſed quia perfectam cognitionem rerum omnium, & ſummam de rebus omnibus Dei prouidentiam voluit oſtendere. Ex quibus colligi poteſt cognitionem capillorum, ſicut & paſſerculorum, in Deo tanquam in cauſa, noſtrorum theologorum ſententia eſſe ſpectandam. Quam ſi arbitraris ab Ariſt. eſſe ſublatam, cum dixit Deum extra ſe nihil intelligere, ſed in ſe ea tantum quorum cauſa eſt, aſſumptum prius oportuit Deum in ſe capillorum tuorum cauſam non eſſe. Quod in noſtra religione nemo tibi conceſſurus. Neſcio verò an in tua, quæ alia longè plura grauioráque monſtra peperit, tam fatuæ, vel potius impiæ opinionis patronum aliquem ſis inuenturus. Contra quam placet etiam

hoc loco commemorare Iulij Scaligeri olim in quæstione de methodo magistri tui, acutissimam sententiam in disputatione contra Cardanum. Primam intelligentiam, inquit, facere ignaram earum rerum quarum ipsa author est, animi est aut impij, aut absurdi. Neque tamẽ ex eo contingit vt ipsa ex horum intellectione vilis fiat. Non enim hæc habet tanquam obiecta, à quibus vel immutetur, vel perficiatur. Sed se ipsa intelligendo, quæ omnia sit, omnia intelligit. Etenim si nõ intelligeret hæc inferiora, non esset eorum causa: neque ea conseruaret. At Sol & homo gignit hominem apud philosophum. Non gignit speciem, sed hunc. Quo modo gignit, si non nouit? An quispiam locus est: vspiam loci angulus, à quo Deus excludatur & præscribatur? Cuius, à quo erit ea prærogatiua, vt aliqua vel forma vel corpore Deus terminetur? Quid? Cui? licet sic designare Deus non est hic. Igitur si vbique est, vbique adest. Adest: & non cognoscit? Amentes sunt qui hæc dicunt, non ille amens. Etiam manum hanc dirigit ad scripturam hanc, quæ istos arguat temeritatis: etiam intellectum, qui hæc & cõcipiat & dictitet. Neque enim vltimæ formæ proximæque corporibus agunt, nisi fotæ adiutæque formis superioribus: illæ verò porro aliis, ad primam vsque. Omnes autem formas ad vnam referri formam necesse est, quemadmodum est in 12. diuinæ philosophiæ & in 4. Paraphraseos apud Auerroen. Quarum omnium formarum intellectiones atque actiones ad illius primam intellectionem reduci oportet. Non sentis Thessale, quam multos, quanquam acutos non modo Theologos, sed melioris notæ philosophos defensores habeat illa de Deo sententia, quam in Arist. condemnasti? Quámque pia eadem semper sit habita, in qua tu, veteris philosophiæ & veræ christianæ summa ignoratione, tui atheismi fundamenta sita existimasti? Ex quibus omnibus hoc quoque est consequens, Deum nihilo magis per se, & in se mala cognoscere, quam eundem malorum per se & in se causam esse. Qui locus alter est à te quoque in Arist. exagitatus: sed profecto non satis intellectus. Nam eodem modo apud Platonem malorum nullæ sunt ideæ. Quia neque Deus malorũ causa est: neque quicquam intelligit nisi per ideam: quemadmodum antea dictum est in disputatione de ideis. Quod si in vtróque repræhendere voluisti, quia in hac quæstione de malis vnde sint, te nuper nescio quibus addixisti, qui Deum malorum authorem facere audent: at hoc memineris inter Christianos alios esse plerósque qui hoc auersantur, quique Platonem & Arist. quia in eo tibi tuísque contradicunt, non modo non concedunt Christiana schola esse explodendos: sed illos potius eo cupidiùs amplexantur discendósque iuuentuti sedulo proponunt. Quorum labore, doctrina vtriusque in hac academia, sicut

ſperamus, in dies magis ac magis floreſcet: nugarum tuarum fucus, Dei beneficio, iam magna ex parte detectus, cum ſuo authore breui explodetur: vel potius omnino exploſus eſt, pro eóque omnes boni iam ſolido gaudent gaudio. Hoc verò vt perpetuum ſit, præſtet Deus optimus maximus, cuius maieſtatem non dubito quin talibus ſcriptis grauiter offenderis. Pro quibus tandem debitas pœnas ei dediſti, qui lento quidem gradu ad vindictam dicitur procedere, ſed tarditatem ſupplicij grauitate compenſare.

2 Hæc Alcinoi ratio videtur eſſe eiuſmodi. Si ſunt intelligibilia, quemadmodum & ſenſilia, vt ordo eſt in ſenſilibus, ſic in intelligibilibus quidam eſſe debebit. At in ſenſilium ordine, ſicut antea dictum eſt capite 4. prima quædam ſunt, vt qualitates quarum præſentia ſubiectæ ſubſtantiæ ſentiuntur, alia ſecunda, vt ſubſtantiæ illis qualitatibus affectæ. Erit igitur in intelligibilibus ordo aliquis & in hoc quiddam omnino primum, cuius vi cætera intelligentur. Quale vero hoc futurum eſt? Equidem apud Platonicos omnes ideæ comparatæ cum formis ad materiam pertinentibus, quæ earum ſunt imagines, rationem habent intelligibilium primorum: formæ verò quæ in materia ſunt, ſecundorū. At quoniam quando ipſæ ideæ, vt ratione quadam à ſe inuicem diſtinctæ, inter ſe conferuntur, ea quæ mundi eſt, ad eas quę ſunt rerum cæterarum, ſe habet ſicut mundus hic ad omnia ſenſilia: idcirco ſicut hic ſenſilia omnia continet, ſic illa eius idea, reliquas ideas in ſe quodam modo dicitur eſſe complexa. Ideóque abſolutè primum intelligibile antea nominabatur cap. 4. Priore modo dictum eſt capite ſuperiore, omnino ideam ad nos eſſe primum intelligibile, ad Deum eiuſdem notionem. Nunc verò adiici poteſt ex his quæ proximè diſputata de modo intelligendi in Deo, notionem in Deo eandem eſſe cum Dei eſſentia. Quoniam quicquid in Deo eſt, Deus eſt. Ex quibus omnibus efficitur Deum in vniuerſa natura rationem habere non modo primi intelligentis, ſed etiam intelligibilis omnino primi. Vt ſit mundi huius opifex, re idem cum eius exemplari. Quia Deus ſe ipſe, nihil extra ſe, in ſenſili mundo procreando, eſt imitatus. Quæ obſcura eſt huius loci ſententia. Hæc verò vt apertius intelligatur, vide Plotinum cap. 2. libri eius quo docet, ens vnum idémque totum eſſe vbique. Quorſum verò in iis quæ ſubiiciuntur ad explicandam difficultatem cognoſcendi Deum, poſtquam dictum eſt homines perturbationibus ſenſuum impeditos, in intelligendi munere cum ea facultate quæ imaginandi eſt communicare, ſubiicitur deos vt à ſenſilibus ſecretos, purè ſincerè & impermixtè intelligere? Cum hic nō quæratur quo modo Deus intelligat, ſed quo modo intelligatur? An quia ſicut hic intelligit, ita quoque intelligitur? Nam Ariſtoteles docuit lib. 3. de animo, formas eas quæ materię addictæ ſunt & ab hac re omnino inſeparabiles, intelligi quidem poſſe, intelligere verò nullo modo. Alias verò quæ vel ſeparabiles ſunt vel ſeparatę, intelligi poſſe atque intelligere: nec ſolum intelligere alias à ſe, ſed etiam ſe ipſas. Quare vt humanus intellectus, quia forma eſt in intelligendi principio nonnihil cum corpore communicans (hoc ipſo ſcilicet, quòd in hoc phantaſia adiuuatur, quæ eidem Ariſt. interius quiddam eſt ad corpus pertinens) impurè intelligit & intelligitur: ſic cōtra, Deus quoniā in intelligendi munere nullo modo cum corpore cōmunicat, vt purè & ſincere intelligit: ita nō niſi

purè & sincerè intelligitur. Ex quibus efficitur, deum non esse accommodatũ obiectũ nostro intellectui, quãdiu in vita hac in intelligẽdi munere nõnihil cũ corpore cõmunicat. Quoniã ipsius Dei nullę imagines ex sensibus haustę, in ipsa phãtasia recipi possunt: per quas intellectus noster in vita hac vniuersas notiones sibi effingit: quas solas habet pro familiaribus obiectis. At idẽ vel corpore omnino solutus (vt animus beatus post vitã hanc) vel in vita hac à corpore raptus summo & postremo cõtemplationis philosophicę munere, purè & sincere intelligit, ideóq; tum primi intelligibilis puro & sincero aspectu fruitur, ad quem nullo discursu cogitationis potuit peruenire. Non solum verò Deum summum, quem Platonici patrem appellant, dixit Alcinous purè & sincerè intelligere, sed etiam Deos minores & illi subiectos, quibus hoc cum illo est cõmune. Quanquã non omnino eodẽ modo. Deus enim summus in se ipso omnia intelligit: Dij vero minores, nõ in se ipsis, sed in Deo summo omnia intelligũt, per huius scilicet intuitũ.

3 Solent Platonici in vniuersitate tria hęc distinguere, Deum patrem, intellectũ primum siue primam mẽtem, eius filium, & mundi animam, vtroque sicut antea dictum est, inferiorem, de quibus vide Plotinum libro de ipso bono, mente & anima. At verò plura sunt quę hoc loco Alcinous gradatim enumerat: quorum cũ illis tribus paulo difficilior est comparatio. Primo enim loco ponit animam mũdi quę huic vitam dat: secundo eiusdem intellectum, qui pręstat mundo vt non solum animal sit viuens & sentiens, sed ratiocinans & intelligens. Húncque mũdi, intellectum rursum subdistinguit, in eum qui in potestate est, & in alterum qui reipsa omnia intelligit, simul ac semper. Atque hęc quidẽ in ipso mũdo, vt eũ informantia ac perficientia. Extra vero vel potius supra hunc, duo alia statuit. Intellectum scilicet Dei filium, qui author dicitur intellectus mundi eodémque pulchrior: & huius intellectus patrem, Deum primum, Optimum, Maximum: qui suprà ens à Platonicis dici solet. In opere autem eo quod à nonnullis Aristotelis esse dicitur, de secretiore parte diuinę sapientię secundum AEgyptios, cap. 2. lib. 10. suprà essentias omnes statuitur Deus. Inter essentias verò primaria ipsa mens: quę eadem cum Dei verbo. Quam sequitur intellectus, qui cum ipsa mente comparatus, secundus dicitur & illius quasi species, suúmque subiectum perficit, cui vt forma quędã propria efficitur. Huic vero, inquit ille, lumẽ inest ab intellectus radice profectum, non aliter quã Crystallo radius à sole reflexus. Ab intellectu adhuc profluit essentia eius animi qui rationis est particeps: cuius lumen tenuius est, & matutino crepusculo persimile. Quare etiam in eundem obliuio cadit & ignorantia: quę efficiunt vt doctrina excolendus sit memoriáque conseruatrice indigeat, & ratiocinatione ad essentiam confirmandam atque dirigẽdam. Amplius, ex lumine animi qui rationis est particeps, manat natura animi in quo sensus est principium. In qua minus lumen est quàm in superiore, atque idcirco sine ratiocinandi vi, inest tantum facultas imaginum & ea quæ æstimatrix appellatur. Rursum ex huius lumine profluit natura animæ in plantas cadentis. Quę quoniam à luce pura perfectáque longo interuallo seiuncta, crassior est relicta, priuatáque vi progrediendi atque respirandi, solam procreandorum similium facultatem retinet. Ex hac exoritur ipsa natura, quę adhuc longiore interuallo à primaria luce separatur, incorporea tenuitate priuata, corpoream crassitudinem suscipit, atque trinæ dimensionis quantitatem. Certóque motu cietur, qui in orbem simplex est & perpetuus: qualis in cęleste corpus cadit. Qui à primo opifice talis est institutus, ad perpetuitatem ortus rerũ & interitus. Porro à cęli natura, quæ ad motum in orbem comparata est, inferior altera emanat multiformis, variorúmque motuum particeps, quorum cõtrarietas ortus atque interitus est cau-

sa. Quo loco dignissimus est obseruatione ordo formarum à primo rerum omnium opifice emanantium. De quo non minus admiranda est sententia Plotini libro de ordine eorum quę sunt post primum. Quoniam vero illa in Platonicorum doctrina trium primorum distinctio quę ad hunc locum Alcinoi intelligẽdum est necessararia, magnam habet obscuritatem & lubricam sententiam, placet in hac alienis vestigiis insistere, potius quam temerè quicquam affirmare. De qua audiamus Contarenum Cardinalem lib.5. Compendij Metaphysici. Postrema omnium, inquit, sententia est Platonis, esse scilicet infra primum principium ac supra animas corporum cælestium, intellectum seu mundum intelligibilem. Huiusmodi vero intellectus necesse est, vt sit infra primum principium. Id nãque est ipsum esse per se existens, nulli naturæ addictum: in intellectu vero esse, est contractum ad intelligibilitatem, vt ita dicam, seu ad intellectionem. Quapropter Plato posuit hunc intellectum causam esse exemplarium, in quibus sunt ideæ rerum omnium. Nam in primo principio res altiore modo sunt, quam vt in eo exemplaria rerum constitui queant. Exemplar enim omne cognosci potest, & quatenus exemplar est, compręhendi. At in primo principio sunt supra cognoscibilitatem, ac in arcano sitæ, quod minimè peruium est cuiuis intellectui. Quamobrem Plato, vt reor, posuit causam exemplarem in secundo ente, in quo esse, contractum est ac definitum ad naturam intelligibilem. Et eodem libro. Primum, inquit, in quod esse, à puritate sui degenerat, est intellectus, qui iam aliqua natura est, non esse purum: verum tam late fusa, vt in se, suo tamen modo, omnes quoque res alias atque naturas compręhendat. Qua in parte æmulatur ipsum esse, deficiente tamen ratione. Nam in principio res omnes sunt secundum vnicum esse eminens, ac præexcellens quibuscunque naturis, ac cuiuis rerum modo. At in intellectu res omnes sunt, secundũ determinatam tamen rationẽ, & definitũ modum: id est secundũ esse intelligibile. Ea nãque est natura intellectus ipsius. Idẽ Contarenus lib. 6. scribit ab vno, id est, à primo rerum omnium principio, non emanare immediatè nisi vnũ, primum videlicet intellectum ac mundum intelligibilem. In hoc verò quãdam inesse multitudinem, idearum scilicet quę in eo ratione distinguuntur, tanquam in primo exemplari. Hinc causam existere multitudinis rerum sensilium, quæ sunt in hoc sensili mundo. Non quod deus pater & rerum omnium opifex, exemplari alio, à se indiguerit ad rerum productionem, cum in eo supereminente quodammodo exemplar sit cuiuscunque exemplaris: sed exemplarem causam Plato in secundo ente videtur posuisse, quoniam primum principium à nobis capi non potest, cum superet intellectum. Exemplaris vero ratio in hoc est, vt sit intelligibile. Atque hæc quidem satis multa, de Deo patre & primo intellectu eius filio. Quo modo vero mundi anima totum mundum animet totáque sit in qualibet mundi parte, & tamen pręter hãc, certæ mundi partes propriam animam habeãt: quędam pręstantiorem, alię ignobiliorem, quęstio est apud Platonicos quę à Plotino explicatur cap.14. libri eius quo docet, ens vnum idémque, totum esse vbique.

4 Vt Sol ratione sui luminis primum est aspectabile & causa per quam oculus potest aspicere, & color aspici, ideóque lumen appellatur vtriusque actus, siue perfectio, vt ampliùs differetur cap.15. lib. huius: sic deus intelligibile primum est & causa cuius beneficio cętera intelliguntur. Huius verò lumen, Platonici nobis affulgere voluerũt per intellectũ primum, quem Dei filiũ diximus posse appellari. De quo sic scriptum à Proclo lib. de anima & dęmone. Intellectus ipse quidẽ inquit, circa nos semper agit, sempérque præbet intelligentiæ lumen. Atque etiã

priusquàm labamur in conditionem irrationalem. Et quando in passionibus vitam degimus, & passionibus quandoque sedatis nõ semper animaduertimus: sed quando à plurimo generationis tumultu purgati sumus, atque tranquillè viuimus. Tunc enim intellectus nobis affulget: tunc quasi nobiscum loquitur: tunc suam nobis communicat vocem, antea silentio pręsens. Quomodo cum Aristoteles lib.3. de Animo, videretur esse loquutus de intellectu agente, quẽ ponit immortalem & à corpore separabilem, nonnulli hunc sua essentia vnicum & ab hominibus separatum esse voluerunt: qui tamen sua virtute quasi lumine, in singulos influeret hísque actum intelligendi daret. De quo alio loco iam à nobis disputatum est & amplius differetur in sequentibus. Nunc ad Alcinoum reuertamur. Comparatio ipsius boni (sic enim Plato Deum patrem solet apellare) cum Sole, quę etiam hoc capite paulo pôst explicatur, in secundo modo cognoscendi Deum, expressa est lib.6. de Rep. Cæterum ô viri fœlices, inquit Socrates, quid ipsum bonum sit in pręsentia dimittamus. Est enim, vt mihi videtur, pręsentem supra contemplationem. Quis autem appareat boni ipsius filius, quisque simillimus ei sit, si vobis placet dicam: sin minus dimittam. Dic age. Solem me vocare boni filium dicito: quem ipsum bonum in hac secum genuit comparatione consimilem. Vt quemadmodum ipsum in loco intelligibili ad intellectum, & ea quę intelliguntur, se habet: sic & iste in loco visibili, ad visum se habeat & ad ea quę videntur. Quo pacto? Latius explica. Oculi porrò quoties non ad ea vertuntur quorum colores diurnus fulgor illuminat, ostenditque, sed ad illa quę nocturnis radiis attinguntur, cęcutiunt hallucinantúrque & propè cęci esse videntur, ac si purus in illis visus non insit. Sic accidit. Quoties verò ad ea quæ Sol illustrat, perspicuè cernunt iisdémque ipsis in oculis inesse visus apparet. Est ita. Sic de animo cogita. Quando enim illi inhæret in quo veritas & ipsum ens emicat, intelligit illud cognoscitque, & intellectum habere videtur. Sed cum ad id fertur quod tenebris est permixtum, quod videlicet generatur atque corrumpitur, eius obtunditur acies, opinionésque versat varias, ac mentis expers esse videtur. Sic apparet. Illud igitur quod veritatem illis quæ intelliguntur prębet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit, boni ideam esse dicito, scientiæ & veritatis quæ per intellectum percipitur, causam. Cum verò adeo pulchra duo hæc sint, cognitio scilicet & veritas, si bonũ ipsum aliud quam ista & pulchrius affirmabis, rectè putabis. Et quemadmodum lumen ac visum, solis speciem quandam habere existimare decet, solem vero ipsum esse nequaquam: ita cognitionem & veritatem boni ipsius speciem habere quidem aliquam, esse verò ipsum minimè. Augustior enim est ipsius boni maiestas. Non enim solum iis dat vt cognoscantur, sed esse insuper & essentiam largitur: cum ipsum essentia non sit, sed suprà essentiam dignitate ipsam & potentia super ens. Scitum est quod de eadem comparatione scribit Marsilius Ficinus in libro Dionysij de diuinis nominibus. Lumen est imago boni, inquit. Sol cęlestium dominus & imago Dei. Res nulla magis quàm lumen refert naturam boni. Primò quidem lumen in genere sensibili purissimum eminentissimúmque apparet: secundò facillimè omnium & amplissimè momento dilatatur: tertiò innoxium occurrit omnibus atque penetrat leuissimum & blandissimum: quartò calorem secum fert almum, omnia fouentem & generantem atque mouentem: quintò dum adest inéstque cunctis, à nullo inficitur, nulli miscetur. Sic ipsum bonum totum rerum ordinem supereminet, amplissimè dilatatur, mulcet & allicit omnia, nihil cogit: amorem quasi calorem habet vbique comitem, quo singula passim inescantur, bonúmque libentèr asciscunt. Vbique rerum penetra-

libus pręsentissimum, commertium cum rebus nullum habet. Denique sicut ipsum bonum inestimabilè est atque ineffabilè: ita fermè lumen. Hoc enim nullus adhuc definiuit philosophorum. Vt nihil luminè clarius sit, alicubi nihil rursus videatur obscurius. Sicut & ipsum bonũ notissimũ est omniũ, & omniũ obscurissimum. Quibus adde, vt in Sole tria sunt, substantia, lumen & calor: sic in Deo substantiam esse patris, lumen mentis, id est filij, calorem spiritus omnia animantis. Quod etiam in eadem comparatione quodammodo sequutus videtur idem Marsilius cap. 12. lib. de Sole. Nihil, inquit, in mundo diuinæ Trinitati reperitur similius ipso Sole. In vna enim Solis substantia tria quædam inter se distincta sunt pariter & vnita, primum quidem naturalis ipsa fœcunditas sensibus nostris prorsus occulta: secundum manifesta lux eiusdem, ex ipsa fœcunditate manans, ipsi semper ęqualis: Tertium, ab vtroque calefactoria virtus penitùs par vtrisque. Fœcũditas, patrẽ refert: lux, intelligẽtiæ similis, filiũ intelligẽtię modo conceptũ: calor amatoriũ spiritũ repręsentat. Quod verò Socrates apud Platonem, vt antea dictũ est, Solẽ hũc vocat Dei filiũ, hoc Ficinus cap. 13. lib. eiusdẽ obseruat esse intelligendum non de primo, sed de secundo, iamque visibili Dei filio. Primum namque Dei filium non esse Solem hunc oculis manifestum, sed alterum hoc longè superiorem, intellectum scilicet primum, solo contemplabilem intellectu. Quare cum idem Socrates dicatur aliquando in castris sub dio, immotis membris oculísque minimè conniuẽtibus, Solem occidẽtem, & iterum orientem contemplatus & veneratus, negant hoc Platonici de isto Sole in sensum cadente intelligendum esse, sed de altero cuius imaginem in hoc admirabatur & cum maxima voluptate intuebatur. Eandem comparationem inter theologos expressit D. Gregorius in oratione de laudibus Athanasij. Quod rebus sensibilibus Sol est, inquit, id est intelligibilibus Deus. Alter enim lucem mundo visibili, alter mundo inuisibili præstat: & alter visum corporeum, alter naturam intellectualem sibi similem reddit. Atque vt Sol videntibus & videndis, his quidem quò possint videre, illis quò videri possint, se ipsum prebens, omnium quę videntur pulcherrimus est: ita Deus intelligentibus & intelligendis, illis quidem vt intelligere possint, his vt possint intelligi, ipse omniũ quę intelliguntur summus est: in quem vis intelligens, omnis quiescit & progredi vltra non potest. Huic similitudini dissimilitudinem opponit Mercurius Trismegistus in Pimandro. Quod Sol fulgore nimio corrumpit oculos, calligantésque reddit: ipsius autem boni conspectio, intellectum illustrat & eius lucem eo magis adauget, quo quis capere magis potest intelligibilis splendoris influxum.

5 De hac nominum varietate in Deo vno, sic scribit Marsilius Ficinus in lib. Dionisij Areopagitæ de diuinis nominibus: Nomina, cognomina, adiectiua, inquit, quæ à sacris literis varia tribuuntur Deo, non ad hoc inuenta sunt vt ipsam Dei naturam significarẽt. Quæ cum vnica sit & simplex, si nominanda foret, vnico nomine foret nominanda: sed ideo instituta sunt, vt multa variáque bona à diuina bonitate largissimè profluentia, declararent. Si quid verò præter processum a Deo significant, apud Deum dicunt vtique quid non sit ipse Deus. Vt cum dicitur Deus ipsum vnum, vel vnitas, vel monas: per hæc primo significatur non esse Deos plures, sed vnicum: item vnicum Deum non esse compositum, sed simplicissimum: rursus simplicissimum Deum, non esse diuiduum. Atque ita his dicitur quid non sit ipse Deus. Et eodem lib. per ipsius Dei appellationes, intelligenda esse ait munera quædam ex diuina prouidentia vniuersi gradibus distributa. Per ipsam quidem appellationem boni, beneficos processus, per omnia passim entia atque non entia, vel vsque ad materiam primam, boni prorsus aui-
dam

dam, quamuis non eſſentiæ compotem. Per appellationem verò entis & vitæ, vires diuinitùs procedentes diſtribuentéſque ſingulis citra materiam, exiſtendi munus atque viuendi: pluribus tamen eſſe, quàm viuere concedentes. Per cognomen intelligentiæ vel ſapientiæ, quendam diuini ſplendoris effluxum, cognitionem triplicem gradatim largientem, intellectualem quidam Angelis, rationalem nobis, ſenſualem denique brutis. Ipſum autem inter hæc Deum extare cogita, ſuper entia ſimiliter & eſſentiam, ſuper viuentia vitam, ſuper omnia quæ ſapiunt, ſapientiam. Dignum etiam obſeruatione eſt quod idem ſcribit commentario in lib. Dioniſij de Trinitate, de affirmationibus & negationibus quomodo ſe in Deo habeant. Duo quædam potiſsimum, inquit, de rerum principio communiter cogitamus. Vnum quidem quemadmodum omnia inde profluunt ſempérque dependẽt. Alterum verò quemadmodum ipſum interim eſt ab omnibus eminentiſsimè ſegregatum. Prima igitur ratione omnia quæ diuinitus effecta ſunt, quatenus inde videntur egredi, de Deo poſſumus affirmare: quaſi non inde venire potuerint, niſi prius illic extiterint. Sic Deum eſſe affirmamus Eſſentiam, Subſtantiam, Vitam, Intellectum, Animam, Naturam, Cœlum, Elementa, Stellas itemque formas rerum vbique formoſas. Sed ratione ſecunda negare rurſum ſingula de Deo debemus: Quo enim pacto eſt aliquid eorũ quæ fecit: ſi quidem eſt ab eis interim mirabiliter ſegregatum? Et autem tutior veriorque negatio rerum quam affirmatio circa Deum. Quoniam longè plus eſt quod ipſius Dei ſeparatum eſt à rebus ſingulis, quam quod ipſis rebus eſt communicatum. Hoc enim finitum eſt omnino: illud autem prorſus immenſum. Denique mentiri facilius affirmando poſſumus, quam negando. Si quidem affirmatio ad intelligentiæ noſtræ limites finire videtur quod incomparabiliter eſt immenſum. Quare eleganter dictum eſt à Iulio ſcaligero contra Cardanum, nullis vocibus tam plenè Deum ſignificari, quam iis quæ ignorationem noſtram prętendunt: nimirum vbi eum dicimus immenſum, incompręhenſibilem. Quid enim aliud, inquit, quã & eſſe cognoſcimus & ſupereſſe? Iſtas verò varias attributiones, veteres in Deo conſiderantes, cœleſtium numinum atque deorum multitudinem induxerunt. Siquidẽ quod apud Orpheũ Pallas ſignificat, id nobis in Deo vno ſapientia eſſe videtur: & à philoſophis poſitum Mercurium, in eodem alij intelligentiam interpretantur: ſicut & Saturnum, rerum fœturam: Neptunum, vim procreatricem: Iunonem, abditam naturam: Venerem, eorum quę in vniuerſitate naturę continentur, diuinum amorem. Sic circa Deorum nomina philoſophatur Plato in Cratylo, eorúmque rectam rationem inquirit: quam fatetur paucis eſſe cognitam. Mirabilius hoc in Ariſtotele, quia minus diuinus exiſtimatur: & tamen ita ſcribit penè extrema pagina libri de mundo ad Alexandrum. Vnus Deus cum ſit, inquit, pluribus nominibus appellatus eſt: ab iis vtique ſuis omnibus effectibus denominatus, quorum ſpecimen edere ipſe ſolet. Atque eum quidem tum Zena, tum Dia vocant, inter ſe compoſitis vtentes nominibus, atque è regione collocatis: tanquam duabus his vocibus ſignificare velint, per quem viuimus. Is Crono, id eſt Saturno, & Crono, id eſt tempore ortus eſſe dicitur: nimirum ab æuo ſempiterno, ad alterum ęuum pertinens. Vocatur & fulgurator & Altitonans & Aetherius & fulminator & Pluuius: à pluuiis vtique & fulminibus aliíſque operibus è quibus vocabula ipſa deducta ſunt. Quin & frugipotens & cuſtos vrbium vocitatur, & Natalitius, Septitius, Cortalis, Gentilitius & Patrius, videlicet à communione quę diuino ipſi numini cum his rebus intercedit. Ad hęc Sodalitius & amicitię pręſes, tum Hoſpitalis, Caſtrenſis, Trophealis, Expiator, Sanguinarius, & ſupplex & placabilis vt poëtę loquuntur: denique Seruator dicitur &

Assertor,& vt semel omnia complectar, Cęlestis, Terrenus, ab omni natura sortéque nomen adeptus: vt pote qui rerum omnium author sit. Simile est quod ex religione Aegyptiorum scribit Iamblichus libro de illorum mysteriis. Secundum alium ordinem, inquit, præponit Porphirius Deum Emeph diis cœlestibus, tanquam ducem, quem ait esse intellectum seipsum intelligentem, atque in se intelligentias conuertentem. Huic vnum impartibile anteponit, quod vult esse primum exemplar, aut expressionem, aut effigiem, quod Icthon appellat. In quo est primum intelligens & intelligibile primum: quod solo silentio colitur. Præter hos autem, rerum apparentium opificio alij duces præsunt. Nam opifex intellectus, qui & veritatis est dominus atque sapientia, quatenus in generationem progrediens, occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem, Amum Aegyptiaca lingua vocatur. Quatenus autem sine mendacio peragit & artificiose simul cum veritate, Phtha nuncupatur: græci verò hunc Vulcanum nominant, artificiosum duntaxat considerantes. Quantum verò effector est bonorum, appellatur Osiris: aliásque denominationes habet, propter potentias actionésque differentes. In ea verò varietate nominum quæ hoc loco ab Alcinoo attribuuntur Deo, obseruandum est quædam esse, vt philosophi loquuntur concreta, alia abstracta. De quibus abstracta multo aptius de illo enunciantur quam concreta. Hæc enim denominationem ab alio significant: ideóque cum Deo attribuuntur quodammodo arguunt, abstracta ab hoc alia esse eodémque priora. Quare non tam Deus Ens est, quam Essentia supra omnia entia: neque bonus, sed bonitas: neque sapiens, sed sapientia. Adde quod abstracta absolutam perfectionem designant sine defectu: concreta, perfectionem quandam subiecto communicatum secundum varios gradus & inæquales. Qualem Deo attribuere esset impium. Ideóque si quando apud Platonem ipsa concreta de Deo enunciantur, non dicitur absolutè Deus bonus, sed articulo præposito, Ipsum bonum: vt significetur in illo ideæ summa perfectio.

6 Deus sua substantia maximè vnum quiddam est: eóque similis centro. Quia vt hoc, in vnoquóque circulo vnicum est, indiuidium & immotum, ex eo verò multæ lineæ mobiles ad ambitum ducuntur: in quibus illud sua natura indiuiduum quodammodo diuiditur (quod etiam de interiore sensu scribit Arist. cap. 2. lib. 3. de Animo) sic Deus vnus penitùs simplex & immobilis, in rebus effectis quodammodo est multiplex atque mobilis. Non solùm quia cunctis est pręsens: sed quia omnibus essentiæ partem aliquam, vel interiorem virtutem dedit simplicissimam atque præstantissimam: quæ rerum ipsarum summa vnitas nominatur. A qua tanquam à centro, rei cuiusque essentia interiórque vis profluit & ad eandem tanquam ad centrum refluit. De quo sic Plato loquitur in Parmenide. Vnum ipsum inquit, non multa est: nec partem, nec totum, nec principiũ, nec finem, nec medium habet. Infinitũ informéque est: nullo loco circunscribitur: nusquam permanet: nullo siue loci, siue alterationis motu mouetur. Nec vllo modo fit: nec sibi alteriue idem, aut diuersum est: nec simile aut dissimile, nec ęquale aut inæquale, nec antiquum aut nouum nec in tempore vllo, sed omnino sine tempore. Quamobrem nec generatum vnquam est, nec generatur: nec erat vnquam, nec modò factum est: nec fit, nec est, nec post fiet: nec generabitur, nec erit, nec substantiæ particeps est. Ista enim verba, erat, fiebat generatum est, præteritum tempus significant: erit autem, fiet & generabitur, futurum: est autem & generatur & fit, pręsens. Quod autem nulli subiacet tempori, id nec erat, nec est, nec erit. Ex quo fit vt nullum etiam nomen ei inditum sit, nulla definitio detur, nulla scientia, aut sensus, aut opinio eius habeatur. Itaque nec nominatur, nec dicitur, nec

cogitatur, nec cognoſcitur, nec ab aliquo ente ſentitur. Ex quo Parmenidis loco multa hic ab Alcinoo videntur eſſe deſcripta. Vide in eandem ſententiam D. Auguſtinum cap. 16 lib. 9. de Dei Ciuitate.

7 In Deo non ſolum rerũ intelligentiam ineſſe dicimus, ſed etiam earum procreandarum atque conſeruandarum voluntatem. Res enim intelligendo intra ſe concipit, & ſuæ voluntatis actu eaſdem procreat. Neque verò tantùm vult omnia quæ vniuerſitate continentur, abſolutè eſſe, ſed ornata etiam eſſe atque concinna. Ac vt ſingula eſſe vult ſuo tempore, ſic & ornatum habere ſuo tempore conuenientem. Quemadmodum idem dicitur velle omnia ſibi ſimilia: & tamen non in omnibus expreſſa eſt eodem modo hæc cum illo ſimilitudo, ſed pro cuiuſque natura. In quo eiuſdem elucet ſumma iuſtitia. De qua ſic ſcribit Dioniſius Areopagita lib. de diuinis nominibus. Deus iuſtitia nominatur, inquit, vt ſua cuique pro dignitate diſtribuens modumque & pulchritudinem & ornatum, omnes præterea diſtributiones diſpoſitionéſque definiens: vnicuique ſecundum ipſum terminum re vera iuſtiſſimum ſingulis quoque vt ſuum quæque opus agant, author exiſtens. Omnia enim diuina iuſtitia ordine certo diſponit atque determinat. Cuſtodit præterea ſingula ſeorſum à ſingulis, non confuſa. Singulis denique quod cuique conuenit, pro dignitate largitur. Apertius eſt quod in eiuſdem loci explicatione dicitur à Marſilio Ficino. Iuſtitia diuina, inquit, ęqualitatem exigit non quidem in gradu, non enim vult vnicum, vel æqualem eſſe in vniuerſum gradum. Alioqui non eſſet varietas & ordo formarum. Inæquales ergo gradus in multis deinceps rerum formis ſpeciebúſque decreuit. In quibus interim æqualitatem proportionis amat: vt qua proportione hoc excedit iſtud, eadem iſtud ſuperet illud. Cum vero in Deo duo illa inſint, nempe ipſum bonum, ipſumque verum (ſic enim Plato de idea loqui ſolet) in illum horum duorum rationibus diſtinctum vt in ſummum finem, vtraque noſtri intellectus operatio, cum rectè inſtituta eſt, dirigitur. Nam actio ad eum refertur, vt ad ipſum bonum. Contemplatio verò ea ſola à Socrate probatur in Phedone, quæ ad eundem, vt ad veritatis fontem, aſpirat. Ad hunc locum etiam pertinet quod Mercurius Triſmegiſtus libro de Dei poteſtate & ſapientia ſcribit de cognominibus quibus Deus maximè ornandus eſt atque colendus. Ex his qui præter ipſum appellantur dij, inquit, ſiue dæmones, ſiue homines, nullus tam bonus eſſe poteſt quàm Deus vnicus. Is enim ipſum bonum eſt, nec aliud quicquam præter bonum. Reliqua omnia ab ipſa boni natura ſecreta ſunt. Corpus quidem & anima locum habent nullum quo ipſum bonum capiant. Tam ampla enim eſt bonitas, quam exiſtentia rerum omnium tum corporalium, tum etiam incorporalium ſenſibiliúmque & intelligibilium. Id bonum eſt, id eſt Deus. Caue itaque ne quando dixeris aliud quicquam bonum. Prophanus enim hic foret error. Neque etiã dixeris Deũ aliud quiddam pręter ſolùm bonum. In eandem quippe importunitatem incideres. Altera appellatione Deus pater eſt, ob eam cauſam quia gignit omnia. Patris enim officium eſt generare. Quapropter præſtans id in vita cenſetur ſtudium atque ipſum apud ſapientes, procreatio liberorum. Extrema verò omnium calamitas & impietas accidit illi qui abſque filiis è vita decedit. Qua de cauſa dæmonibus dat pœnas poſt obitum. Supplicium denique eiuſmodi eſt, vt ſterilis anima in corpus quoddam per iudicium migret, cui nec maris nec fœminæ natura inſit. Quodquidem à Sole eleuatum eſt atque conuexum. Igitur ô Aeſculapi, cum homine qui nullos genuit filios nullum habeto commercium. Infœlicitatis tamen eius miſerere: cum noueris quæ hunc poſt interitum mala maneant. Ex eo verò quòd Deus non ſolum bonus eſt, ſed ipſum bonum, conclu-

dit Plato lib. 2. de Rep. eum non omnium, ſed paucorũ cauſam eſſe. Multo enim inquit, pauciora nobis ſunt bona, quam mala. Et bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus. Malorum autem quamlibet aliam præter deũ cauſam quærere decet. Neque Homeri, neque alterius poëtę accipiendũ eſt peccatum ſtultè de diis dicẽtis, in Iouis lumine duo iacere dolia plena ſortibus, bonis vnũ, malis alterũ. Cúmque ex his Iupiter inuicẽ cõmixtis, impertit alicui, alias huic bene, alias malè eſſe. Cum verò ex altero datur, hunc veſanã famem ſuper terras exagitare. Quibus poſitis rurſum enaſcitur ea quęſtio quàm ſuperiore capite attigimus, vnde in naturę vniuerſitate tam multa mala exiſtant, ſi Deus bonus omnino eſt, nec niſi bonorum author. Quam in perſona hoſpitis idem Plato ſic explicat in Politico. Certis temporum curriculis exactis, inquit, concuſsio perturbatióque ceſſauit & mundus à turbulento fragore deſiſtens, ſolita ſui ipſius progreſsione cucurrit, & in ordine debito conſtitutus, authoritatem adminiſtrationémque & ſui ipſius & eorum quæ inſunt, ſuſcepit, authoris patríſque ſui gubernationem pro viribus memor imitatus. Principio igitur perfectius executus eſt: ſed ab ea demũ imitatione longius degenerauit. Cuius quidem defectus cauſa eſt natura corporea, priſcæ naturæ fomes. Nam quondam valdè deformis erat & ordinis expers, antequam pręſenti ornatu decoraretur. Ab eo ſanè qui ipſum conſtruxit, bona omnia poſsidet: à priori autem deformitate, incommoda & iniuſta omnia quæ intra cœlum naſcuntur, & mundus ipſe ſuſtinet & viuentibus inſerit. Dum igitur animalia ſua vnà cum gubernatore nutrit, mala quidem parua, bona verò ingentia parit. Cùm autem ſeiungitur, in primo diſceſſus tempore perpulchrè omnia ducit. Verum procedente tempore, obliuione iam occupatur. Quapropter prioris deformitatis vitium vehementius dominatur. Demùm longo exacto tempore defloreſcit, ac bona exigua procreans, malorum verò naturam iis plurimam miſcens, periculum ſubit ne & ipſe & quæ inſunt, omnia diſſoluantur. Quamobrem Deus ille quondam huius ordinis author cernens mundum in tanto diſcrimine poſitum, miſeretur: ac ne tumultu adeò turbulento fluctuet, diſſoluatúrque & in locum diſsimilitudinis infinitum mergatur, iterum adſtat & pręſidet, reſumptíſque protinus gubernaculis, ægrotantia omnia diſſolutáque, in antiquum ſui agitatione conuertit, ornat & corrigit ſeruátque illum, mortis & ſenectutis ignarum. Quem ſequutus Plotinus cap. 4. lib. eius quo inquirit quæ mala & vnde ſint, docet in materia nihil eſſe boni, naturámque corporum, prout eius eſt particeps, eſſe quoque mali participẽ. Atque in eandem ſententiã Plutarchus libro de animæ procreatione, ſcribit animam noſtrã non omnino eſſe Dei opificiũ. Quia eius quædam pars inſitã habet mali portionẽ: nempe ea quæ perturbationum contra rationem exultantium, fontem continet. Quod etiam Plotinus confirmat eodem capite. Anima ſecundum ſe mala non eſt, inquit, neque omnis anima praua. Sed quænam praua? Illa videlicet, vt inquit Plato, quæ ſeruit illi cui prauitas animæ naturaliter ineſſe poteſt: quaſi irrationalis animæ ſpecies malum ſubeat, immoderationem, exceſſum atque defectum. Ex quibus intemperantia, timiditas aliáque animæ prauitas, velut paſſiones inuoluntarię oriuntur. Hinc etiam opiniones falſę, per quas bona vel mala quis putet. Verùm quidnam prauitatem hanc adducit? & quo modo illud in principium cauſámque redigere poterit. Primò quidem dicetur animam eiuſmodi non eſſe extra materiam, neque ſecundum ſe ipſam talem eſſe. Itaque immoderationi miſcetur, ſpeciéque ornantis & moderantis expers euadit. Corpori namque materiam habenti immergitur. Prætereà ſi vis rationalis offenditur, diſcernere prohibetur, perturbationibus impedita & materiæ tenebris obruta. Vt pote quæ annuendo prolabitur

in materiam. Quam sententiam de malorũ origine ex materia, in superiore Platonis loco sic exagitat Theodoretus lib.4.de curatione græcarũ affectionũ. Ad hęc Platonis verba, inquit, indignaturum puto quicunque homo sana mente sit præditus. Manifestè enim accusat materiæ naturam cuius adeo validum & iniunctum vitium esse ait, vt ne opifex quidem Deus illud in melius commutare potuerit. Perstitit enim in malo, suo perusa habitu: ac licet ab optimo Deo formam acceperit, pristinum tamen illud vitium minimè abiecit. Eámque ob rem non in terra solum, sed etiam in cælo grauia & iniqua peragit animantibúsque transmittit. Sunt autem hæc superius iam dictis prorsus indigna: sunt à sublimi illo sermone ac theologia penitùs aliena: sunt ab incuruis summúmque depressis rationibus consiliísque profecta. Cum enim & in cælo, affirmet tantam rerum turbam inconcinnitatémque permansisse, vt coniicere ausit ibi quoque grauia & iniqua contingere, materiam profecto validissimam quandam rem facit, infirmum verò debilémque opificem. Eandem sententiam Platonicorum de materia quod malorum omnium causa sit, pluribus rationibus repræhendunt Eusebius cap.9.lib.7.de Euangelica præparatione: & Lactantus cap.5.lib.7. Maximus Tyrius Platonicus, sermone 25. malum duplex facit, vnum ex superiore sententia, nominat affectionem materiæ, alterum animæ licentiam. De priore genere ita loquitur. Quemadmodum in opificiis artium, inquit, aliud est quod ex professo ars ipsa operis finem intendens, sibi agendum esse desumpsit: aliud quod operæ negotio consequens est. Quod quidem artis nequaquam est opus, sed materiæ affectio: vt sunt ex incude resilientes fauillæ, ex camino ipsa fuligo, aut alia alterius rei affectio, quæ necessario addicta est operæ, neque adeo artificis est propositum. Sic etiam pro iis quæ accidunt terræ, quæ nos inuasionem malorum humanorum appellamus, minimè artem culpare debemus, sed potius cẽsere naturas quasdã esse, necessario negotiũ fabricæ subsequentes. Posterioris generis idẽ causam ponit in arbitrio eligentis: Deo semper extra omnẽ causam cõstituto. De priore secundũ nostram religionem sic statuit D. Hieronymus, Commentario in Hieremiam. Fuerunt heretici inquit, qui dixerunt Deum non facere mala, contra id quod scriptum est Esaiæ 45. Ego Dominus formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum. Fuerunt è contrario qui dixerunt Deum creasse mala, contra id quod dictum est, fecit Deus omnia bona, &c. Vidit Deus cuncta quæ fecit & erant valdè bona. Tropicè igitur, inquit, Deus dicitur facere mala: hoc est, aduersa merentibus infligere. Mala, quæ nulla sua natura subsistunt, à domino non creantur: sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas, nobis male agentibus in flagellũ format. Vt ea ipsa & per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint & per naturam qua existunt, bona. De vtroque genere sic D. Augustinus libr.1.de libero arbitrio. Duobus modis, inquit, solemus appellare malum: vno, cum malè aliquẽ fecisse dicimus: alio cum mali aliquid esse perpessum. Quod si iniustè nemo pœnas luit (quod necesse est credamus, quandoquidem diuina prouidentia hoc vniuersum regi credimus) illius primi generis malorum, nullomodo, huius autem secundi, author est Deus.

8 Multa sunt quæ de Deo hoc loco negantur: quoniam antea dictum est in illo veriores esse negationes affirmationibus. His verò quæ Alcinous colligit, videtur confirmare voluisse quod antea dictum est, Dei cognitionem humani ingenij vires omnino superare. Quoniam cum simplicia ab homine cognoscantur vel definitione vel descriptione: neque huic, neque illi in Deo locus est. Non definitioni, quia neque genus est, neque species, neque differentia. Definitio autem

omnis ſpeciei eſt, per genus & differentiam. Non deſcriptioni, quia hæc aſſignatur aut per affectiones communes, aut per proprias. At neque hæc, nequæ illæ in Deum cadunt. Nunc verò iſtarum negationum cauſæ, nobis quoad poſſunt, ſunt explicandæ. Deus neque genus eſt, neque vt ſpecies, propriè vllo genere compræhenditur. Non genus: quoniam cum omnium eorum quæ ſunt prima cauſa ſit, ſi in illis generis rationem haberet, omnia quoque ad vnum genus oporteret reuocari. Ex quo non ſolum eorũ quæ diſtinguũtur in Logicis, ſed etiam in Metaphyſicis, & à Platone in Parmenide, magnam confuſionem conſequi oporteret. Atqui cum genus omne de ſuis formis abſolutè enuncietur, hiſque nomen ſuum & rationem omnino communicet: manifeſtum eſt inter ea quæ ſunt nihil poſſe reperiri, quod ad Deum ſe habeat vt ſpecies ad ſuũ genus. An potius Deus poterit vt ſpecies vel etiam vt quiddam rerum ſingularum certa ſpecie comprę henſum, ad vnus genus reuocari? Minimè verò. Idque quoniam ſpecies ſuo genere inferior eſt naturáque eodem poſterior: Deus autem omnium ſupremus eſt & natura primus. Et tamen in omnibus rerum generibus quodammodo eſſe dicitur: quia omnium eſt principium & cauſa. Atque in ſubſtantia maximè. Quia inter ea quæ ſunt potiſſimum genus eſt ſubſtantiæ: & humani ingenij imbecillitas Deum non poteſt cogitatione compræhendere, niſi ſub ratione naturæ per ſe conſiſtentis, quæ eſt ipſius ſubſtantiæ. Quo modo Ariſtoteles ipſe lib. 5. Metaph. & cap. 6. lib. 1. Ethic. Deum videtur ad genus ſubſtantiæ retuliſſe. Adde quod ſi Dei genus eſſet aliquod, eiuſdem ſpecies eſſent alię quę in illius natura ex æquo cum Deo cõmunicarent. Nihil vero eſſe poteſt quod in aliqua natura cum Deo omnino communicet. Ex quibus etiam colligi poteſt, in eundem nullam cadere differentiam eſſentiæ. Quoniam hæc propria nota eſt ſeparans ea quæ ſub eodem genere continentur. Hoc verò de affirmantibus differentiis quæ nouum actum eſſentiæ in ſpecie determinant, non de negantibus eſt intelligendum. Siquidem, vt antea dictum eſt, Deum per negationes non per affirmationes cognoſci: ſic in eodem multæ differentiæ ſunt negatione expreſſæ, per quas quodammodo intelligitur à rebus cęteris ſeparatus. Nullam autem affectionem, neque communem, neque propriam in Deo eſſe poſſe, facilè colligitur ex eo quod antea poſitum eſt, Deum actum eſſe ſimpliciſſimum & puriſſimum: in quo quicquid eſt, eiuſdem eſt eſſentia. Hoc verò de iis affectionibus eſt intelligendũ quæ reipſa aliquid Deo afferunt eiuſdémque eſſentiam verè afficiunt: qualia ſunt accidentia quæ à veteribus realia nominantur. Alia enim ſunt notionum & relationum tantum, qualia plerunque Deo attribuuntur: vt patris & filij appellationes, itémque cauſæ & principij. Quæ à nobis frequenter in eo vſurpantur.

9 Cur Deum compoſitionis omnino expertem eſſe oporteat, cauſam reddit Marſilius Ficinus cap. 6. lib. 1. de Theologia Platonis. Deum, inquit, nemo dicere audeat ex pluribus eſſe compoſitum. Quia ſi modo rectè compoſitus fuerit, ex aliquo conſtabit quod erit tanquam ſubiectum, & aliquo quod erit tanquam forma. Itaque non erit Deus vndique perfectus, cum in eo ſit pars altera imperfectior toto. Non erit agens ſummum: quia non per ſe totum aget quicquid aget, ſed per partem alteram, id eſt per formam. Non erit beatiſſimus, quia non fruetur vbique ſe ipſo. Non enim ſe totum in membro quolibet complectetur. Videbit autem in ſe aliquid præter Deum. Quoniam non idem pars eſt & totum. Beatior certè futurus eſt ſi quicquid in ſe videbit ipſe, nuſquam deſit: ſed ſibimet totus occurrat vbique. Denique pars illa quę ponebatur in Deo quaſi ſubiectum, quia ſecundum ſe cogitatur informis, ſe ipſam formare non poteſt. Pars inſuper altera quæ vicem formæ gerebat, quia non conſiſtit in ſe, multo minus ex ſe po-

test existere. Formabitur ergo Deus ipse compositus à forma quadam superiore: atque illa potius erit Deus. An vero compositione de Deo negata, simplicitas de eodem verè affirmari possit & qualis, cum antea positum sit Deo nihil accidere, quæstio est acutè explicata à Ioan. Francisco Pico Mirandula, vna epistola ad Zenobium Acciarolum, quæ ita incipit. Eleganti illa expistola tua, &c. Ad superiores autem rationes commemoratas ex Marsilio, propter quas Deus intelligi non potest ex partibus compositus, adiicienda est quæ apud Alcinoum hoc ipso capite sequitur: quòd Deo nihil omnino sit prius. Pars autem omnis & id ex quo aliud componitur, id ipsum antecedit cuius pars est. Quo loco attentè considerandum quod scribit Arist. li. 7. Metap. partes eas quæ sunt vt materia, & in quas vt in materiam totum diuiditur, posteriores esse toto: alias verò quæ vt partes sunt rationis & eius substantiæ quæ rationi accommodatur, aut omnes, aut nonnullas esse priores. Quibus adde oriendi siue nascendi ordine partem toto esse priorem: quia hoc ex partium compositione consurgit. At quia harum essentia spectatur ex relatione quadam ad totum, & quæ inter illas sunt organicæ hæ maximè & euidentissimè primam perfectionem ex toto capiunt (sic enim ab Arist. dici solet manum & oculum, cum ab animalis corpore separantur, non manere nisi secundum nomen, nihilo scilicet magis quàm cum pinguntur, aut in lapide aliâue materia efformantur) idcirco totum dicitur esse prius suis partibus natura, id est essentiæ perfectione. Quod idem Arist. sequutus ca. 1. lib. 1. Politic. scribit ciuitatem esse natura priorem domo. Quare cum naturæ appellatio, quando de ordine quæritur, modo rerum originem significet, modo primam essentiæ perfectionem, pro eius varietate pars toto natura prior eodémque posterior esse dicitur. Secũdum quam distinctionem in Physicis solet dicere materiam sua forma priorem eadémque posteriorem. Imo nominatim hoc ipsum ita exprimit cap. 1. lib. 2. de partibus animalium. Cum contra in rerum origine, inquit, atque in essentia contingat, & quæ origine posteriora sunt natura sint priora, quódque natura primum est idem quoque origine sit vltimum: materia origine prior erit, ratione verò, essentia rei cuiusque & forma. Hoc vero lubentissimè nunc repeto, quod memini in disputatione de methodo id ab Academiæ nostrę Thessalo Methodico, esse exagitatum: magna profectò cum ignoratione doctrinæ Peripateticæ. In quo magistri sapientiam hoc loco imitatus est logodædalus. De quo postea amplius differetur.

10 In eo quod Alcinous scribit Deum neque mouere, neque moueri, obseruãdum est inter Platonẽ & Aristotelem hoc interesse, quod hic inter Deũ & supremum orbem nullam aliam causam vel intelligentiam intercedere vult quæ illũ moueat: vt contra Trapezuntium disputat Bessario Cardinalis cap. 11. lib. 3. Platonici verò (quod scribit Ficinus in Timæum) ipsum vniuersum à Deo quidem esse volunt: sed ab intellectu formari, ab anima autem moueri. Imo hæc omnia à primo pendere: sed esse à primo tantum, formari verò ab illo per intellectum: moueri & mouendo formari mobiliter, à primo per intellectum simul & animã. Simile est quod ex Numenio Platonico commemorant Eusebius cap. 10. lib. 11. de Euangelica præparatione, & Augustinus Aegubinus cap. 18. libr. 1. de perenni Philosophia. Primum Deum regem, inquit ille, ab omni opere cessare oportet. Creatorem vero Deum omnia gubernare dicimus: à quo interior mens mittitur ad omnia quæ ad communicationem illius sunt ordinata. Et quod Aegubinus ait ex Cyrillo, Platonẽ fateri supremum altissimúmque Deum, ipsum summum bonum esse. Cæterum ex hoc emicuisse mentem, & hanc esse proximum mundi opificem, primo manente in quiete & vacatione. Aristoteles autem lib. 8. Physi.

quia motum ſicut antea lib.3. definiuerat, ex phyſicorum conſuetudine vſurpat, Deum quidem mouere vult, ſed moueri omnino negat. Quod omnis eiuſmodi motus, ſit corporis locum aliquem occupantis & progreſſioné habeat ab imperfecto ad perfectum. Quorum nullum in Deum cadere poteſt. Siquidem hic neque locum aliquem occupat, neque (vt paulo ante diſputatum eſt) in poteſtate eſt, neque vllam nouam perfectionem poteſt ſuſcipere. Eadémque ratione lib.1. de Animo, contra Platonem, qui animum eſſe dixerat numerum ſe ipſum mouentem, diſputat non modo in eo non poſſe animi eſſentiam conſiſtere, ſed ne ei quidem vllo modo accidere vt moueatur. At Plato 10. de legibus, duplices motus eſſe vult: quoſdam primos, ſecundum quos ſtatuit humanam animam cæleſtéſque intelligentias non modo mouere, ſed etiam moueri: alios ſecundos, qui naturalibus corporibus ſunt proprij. Vniuerſa quæ in cœlo ſunt, inquit, quæ in terra, quæ in mari, ſuis motibus anima ducit. Quibus nomina ſunt, velle, conſiderare, curare, conſultare, rectè & non rectè opinari, lætari, dolere, metuere, odiſſe, diligere, & cæteris præterea motibus omnibus qui horum affines primíque ſunt, qui & ſecundos corporum motus ſuſcipientes, omnia in augmentum decrementúmque perducunt, concretionem vel cōdenſationem & diſcretionem vel rarefactionem: & in ea quæ iſta ſequuntur, caliditates, frigiditates, grauitates, leuitates, durum, molle, album, nigrum, auſterum, dulce, amarum: & denique omnibus quibus anima vſa, ſi intellectum quoque ſemper diuinum acceperit, rectè cuncta diis recta feliciáque perducit: ſin verò cum amentia coniuncta fuerit: omnia his contraria facit. Quanquam neque ab hac ſentētia alienus eſt Ariſtoteles, cum in anima, cuiúſque partis, vel facultatis energiam, aut functionem, eiuſdem motionem frequenter appellat: & cum in ſenſuum operationibus animam moueri docet, cap.5. lib.2. de Anima. Sed cum in ipſis rebus poteſtas duplex ſit, quędam prima, altera ſecunda, priorem per motum propriè in ſuum actum educi fatetur, poſteriorem verò minimè: ſed huius operationem tantum vocat & actionem. Sic enim hæc diſtinguit cap. eodem. Poteſtas & actus, inquit, nobis ſunt diſtinguenda. Adhuc enim hiſce abſolutè vſi ſumus. Etſi enim aliquid ita ſciens, vt hominem ſcientem dicimus, ex eo quod homo in iis ſit quæ ſcientiæ capacia ſunt, & etiam dicimus ſcientem eum in quo grammatica iam inſit: in vtroque tamen horū non eodem modo ipſa poteſtate eſt affectus. Sed vnus, quia genus tale ac materia, alter ex eo quod ſi velit contemplari, poteſt, niſi quid extra impedimentū afferat. Alius verò iam rem conſiderat vſumque ſcientiæ, exempli cauſa A. iam habet. Ac illi quidem duo poteſtate ſcientes ſunt, ita tamen vt vnus diſciplina commutatus & affectus ex contrario habitu ſæpe mutatus ſit: alter ex eo quod cum ſenſu, vel grammatica ſit præditus, nec agat, ad agendum ſe confert, modo longè diuerſo à ſuperiore.

11 Dei, Angeli, animi & corporis comparationem in pulchritudine, in eáque certos gradus per quos ad Dei cognitionem aſcendimus, familiariter explicat Marſilius Ficinus in Sympoſ. Platonis. Corporis forma, inquit, in multarum partium compoſitione conſiſtit, loco aſtringitur, tempore labitur. Species animi, temporis quidem viciſſitudines patitur, & partium continet multitudinem, ſed à loci terminis eſt abſoluta. Angeli vero, numerum habet ſolum, à duobus reliquis immunis exiſtit: Dei autem nihil iſtorum perpetitur. Corporis vtique formam vides. Viſne animi quoque ſpeciem intueri? detrahe corporali formæ, ipſius naturæ pondus limitéſque locorum, relinque cætera: animi iam ſpeciem habes. Vis & angeli? Deme obſecro non loci ſpatia ſolùm, ſed temporis quoque progreſſum: compoſitionem multiplicem retine: eam protinus nanciſceris. Cu-

pis

pis etiam dei pulchritudinem cernere? Aufferas insuper multiplicem illam formarum compositionem:simplicem prorsus relinque formam,confestim dei speciem fueris cõsequutus. Verum quid mihi tandem subtractis istis reliquum erit? An tu aliud esse quam lucem, pulchritudidem arbitraris? Porro corporum omnium pulchritudo lumẽ est istud Solis quod vides,tribus illis infectum, formarum pulchritudine (nam multis id aspicis figuris coloribúsque depictum) loci spatio,temporali mutatione. Tolle sedem eius in materia, vt præter locum reliqua duo retineat:huiusmodi prorsus est animi pulchritudo. Tolle hinc si lubet temporis mutationem: mitte reliquum. Lumen restat sine loco, sine motu clarissimum, sed omnibus insculptum rerum omnium rationibus. Id Angelus est: id Angeli pulchritudo. Tolle postremo illum numerum diuersarum idearum: vnam simplicem ac meram relinque lucem, instar lucis eius quæ in ipso Solis globo permanet, per aërem non dispergitur: iam dei pulchritudinem quodammodo comprehendis. Quæ tantum saltem,formas reliquas antecellit,quantum lux illa Solis in se ipsa mera, vna, inuiolata, splendorem Solis per nebulosum aëra disiectum,diuisum,infectum,obscuratum exuperat. Fons itaque totius pulchritudinis deus est. Ad quem in amore legitimo his gradibus ascendimus. In obscœno vero à forma corporis ad venerea turpiter cõuertimur: Vt docet Plato in Symposio & in Phædro. Hunc verò hominis ascensum ad Deum per eiusmodi gradus, deificationem vocat Io. Reuchlin in arte Cabalistica: cum ab obiecto præsente,inquit,per medium suum exterior sensus transit in sensionem interiorem & hæc in imaginationem, imaginatio in existimationem,existimatio in rationem,ratio in intellectũ,intellectus in mentem, mens in lucem quæ illuminat omnem hominem,& illuminatum in se corripit. In istis autem gradibus qui ab Alcinoo hoc loco distinguuntur,obseruandum est supra ipsum pulchrum (quo ideam huius significat) ipsum bonum videri constitutum: cum tamen Platonicis re vna sit & eadem pulchri boníque idea, sed ratione diuersa. Nam cum homines animum ad actionem & contemplationem adhibeant, illa, vt antè dictum est,ad ipsum bonum,hæc ad ipsum pulchrum refertur, & eiusdem cupiditate excitatur. Cur igitur ipsum bonum,ipso pulchro superius? Quia,vt opinor, in cõtemplando veri cognitionem,in qua excellere pulchrum putamus,non appeteremus,nisi ea rationem quandam boni haberet adiunctã. Idque esse videtur quod aiunt Platonici,bonum esse superius essentia,vita & intelligentia. De quo vide Marsilium Ficinum, Commentario in librum Dionisij Areopagitę de Trinitate.

12 Qualitas incorporea duobus modis dici potest. Vel quia ipsa suapte natura corpus non est: vel quia corpori vt primo proprióque subiecto non inest. Priore modo omnes qualitates incorporeæ ab Alcinoo hoc loco esse dicuntur, contra eam sententiam quam Stoicis tribuit Galenus lib. 2. de naturalibus facultatibus, & in Isagogicis, eo libro quo efficere conatur, sicut & Alcinous hoc loco, qualitates esse incorporeas. Posteriore vero, calor, frigus, humor & siccitas, cęteræque eiusmodi in sensum cadentes, corporeæ sunt: quia quibusdam corporibus primo insunt: scientia autem, intelligentia & omnes animi virtutes, incorporeæ. Quoniam animo primo insunt, homini per animum. Illius vero natura est incorporea. Quam distinctionem Plotinus sequitur cap. 2. lib. 1. de decem generibus eorũ quæ sunt, cum Aristotelem exagitat quod qualitates corporeas & incorporeas vna Categoria sit complexus. Ex qua varietate in physicis cum naturales omnes formæ incorporeæ dici possint, quia ex sese corporis omnio sunt expertes, eædẽ tamen corporeæ esse dicuntur: quia corpori sunt addictæ, eóque indigent vt in

rerum natura cõsistant. Non quod ab illo perfectionem vllam capiant: sed quia eius qualitatibus organicis indigent, vt edant actiones quarum sunt principes causæ. Sicque veræ germanæque naturalium corporũ facultates omnes quoque corporeæ esse dicuntur: quoniam sine corporis beneficio neque existere, neque operari possunt. Cum verò corpus suapte natura patibile sit, diuiduũ & ad agendum efficax: per materiam patibile est, per quãtitatem diuiduum, per qualitatem ad agendum efficax. Qualitas (eam dico quæ formæ physicæ est instrumentum) ex materia & quantitate non constat: materiæ tamẽ inest, & pro varia huius quãtitate non modo extenditur & contrahitur, sed intenditur atque remittitur, vt Arist. docet lib. 1. de Cælo. In eadémque tantum est actionis instrumentum: neque per se satis esse potest ad agendum, quæ non sufficit ad existendum. Quam variè autem dicatur incorporeum, amplius etiam colligi potest ex Porphirio lib. de Occasionibus siue de causis ad intelligibilia ducentibus. Ipsa incorporeorum appellatio, inquit, non secundum communitatem vnius eiusdémque generis sic cognominata est, quemadmodũ corpora: sed secundum nudam ad corpora priuationem. Quamobrem nihil prohibet inter illa, alia quidem talia esse essentia, alia verò nõ essentia: & alia rursus antè corpora, alia verò vna cum corporibus. Item alia à corporibus separata, alia vero non separata. Præterea alia secundum se subsistentia, alia verò aliis vt sint indigentia: alia denique actionibus vitísque ex se mobilibus eadẽ, alia vitis & qualibus actionibus permutata. Nempe secundum negationem eorum quæ ipsa non sunt, non secundum assistentiam eorum quæ sunt, appellantur.

13 Agens primarium idémque rebus ipsis insitum, in naturalibus forma est: materia vero ipsis affectionibus subiecta. Vt in definitione naturæ, & in comparatione materiæ cum forma penes illam, Aristoteles docuit cap. 1. li. 2. Physi. Qualitas à forma est, & in materia vt in subiecto recipitur, & in materiæ præparatione in rerum ortu, ad formam tanquam ad finem refertur. Itaque ea mediam inter illa duo rationem obtinet. Si quidẽ cum forma agit & eiusdem est instrumẽtũ: cum materia vero patitur. Quoniã non modo hac fluẽte, ipsa lãguidior redditur, sed à contraria qualitate resistente, in agendo retunditur. Quod in iis tantũ agẽtibus quæ lunæ subiecta sunt, ex eiusdẽ doctrina debet intelligi. Nam si quod est agens aut omnino à materia separatũ, aut cum hac quidẽ, sed minimè fluente coniunctũ, hoc quia vel omnino sine qualitate agit, vel certè sine ea cui sit altera cõtraria, agẽdo impatibilẽ naturam seruabit: vt potest colligi ex ca. 6. lib. 1. de Ortu, & à nobis copiosius est expositum priore parte nostræ descriptionis physicæ.

14 Conclusio hæc apertè indicat quorsum de qualitatibus hoc loco ageretur. Has enim incorporeas esse variis rationibus docere conatus est: vt ab eis per medias naturales formas cælestésque intelligentias ad Deũ excitati, hunc non modo corporis omnino expertẽ, sed in incorporeis purissimũ & simplicissimũ, purissima mẽte cõprehendi intelligamus. Nam si qualitates in ipsis corporibus naturalibus incorporeæ sunt, quãto magis ipsæ naturales formæ, quarum illæ sunt instrumenta? Puritas verò simplicitásque maior erit intelligẽtiarum cælestium. Omnium maxima ipsius Dei. Quoniam, vt Platonici aiunt, huius vmbra tantũ in qualitatibus corporum apparet, similitudo in animis, expressa imago in cælestibus intelligentiis. Ex quibus etiam colligi potest non fuisse Marsilio Ficino caput vnum de qualitatibus incorporeis, hoc loco instituendum: nec istam quæstionem à superiore de Deo separandam. Quod si Alcinoum libri huius authorem, fuisse concedimus Didimum illum Alexandrinum cæcum de quo in præfatione multa collecta sunt, minimè mirabimur eum tam multa sumpsisse ad do-

cendum Deum incorporeum esse. Quoniam testatum habemus ex Socrate cap. 7.li.10.historiæ ecclesiasticæ, circa tempora Didimi, nobilem fuisse apud Aegyptios contrariam heresin quorundam monachorum, Deo oculos, aures, manus & pedes reuera attribuentium, & hac in parte Origenis doctrinam in Theophilo grauiter insectantium. At cum in sacris literis Deus appellatur spiritus, an non corporea natura eidem tribuitur? Hoc sic explicat idem Origenes cap.1.lib.1.de principiis. Consuetudo est scripturæ sanctæ, inquit, cum aliquid contrarium corpori huic crassiori & solidiori designare vult, spiritum nominare. Quæ omnia, qui diligenter considerauerit, is nunquam assentietur Stoicis, qui Deum esse dixerunt ignitum spiritum intelligentiæ participem: aut Democrito qui eundem mentem ignitam vocat, mundíque animam: multo vero minus Cyrenaicis & Epicureis, qui cum Deo humanam figuram tribuant, vt omnium prętantissimã, eundem otiosum esse volunt. Quòd metuant ne ex rerum variarum tractatione, in eius membra cadat defatigatio. Quorum opinionẽ Cicero commemorat lib.1.de natura Deorum. Eadem vero quæstio de qualitatibus incorporeis, multis rationibus tractatur cap.1.lib.3. de secretiore parte diuinæ sapientiæ secundũ Aegyptios: multáque in eandem sententiam contra errorem veterum sola corporea agnoscentium, colliguntur à D.Iustino Martyre, initio libri de quæstionibus quæ à Gentibus sunt Christianis positæ. In ea autem varietate argumentorum quibus hoc loco Alcinous vtitur, duo nobis obseruanda sunt: vnum quod substantias contrarias esse negat contrarietatémque omnem in substantiis qualitatum esse vult quibus sunt affectæ, & per quas illæ in seinuicem agunt & à seinuicem patiuntur. Vt vitetur puerilis error Thessali methodici, qui in logicis Aristotelem repræhendit quod substantias inter se contrarias negauerit. De quo alio loco pluribus à nobis aliquando differetur. Alterum quod corpora plura negat simul esse, posse ne penetratio dimensionum consequatur: qualitates autem plures in eodem corpore totas per totas transfundi absurdum non arbitratur. Quam ob causam notatum est à Galeno lib. de Elementis, tutiorem videri Aristotelis sententiam de mixtione quam Stoicorum. Quod his substantias elementorum corporeorum miscentibus, metuenda sit dimensionum penetratio: non item Aristoteli, rationem mixtionis in qualitate magis quam in substantia ponenti.

INTELLIGIBILEM MVNDVM A SENsili, vt exemplar ab imagine distinguit. Deinde hunc vnicum esse oportuisse, duabus rationibus confirmat: atque ostendit in eiusdem magno corpore, quam rationem inter se habeant quatuor elementa, ex quibus constituitur.

CAP. 10.

1 *Quoniam eorum quæ secundum naturam sensilia & singularia sunt, definita quædam exemplaria, ideas scilicet esse oportet, quarũ scientiæ sint & definitiones (nam præter*

singulos homines, hominem quendam animo cócipi: & præter equos singulos, quendam equum, ac communiter præter hæc animalia, animal ingenitũ & immortale: quemadmodum ab eodem sigillo plurima exprimuntur signa, & vnius hominis imagines infinitæ, idea causa existente, quæ principium est essentiæ, à quo vnumquódque habet id ipsum quod est [2]) necesse est vniuersi pulcherrimum opificium effectum esse ab ipso Deo intuente in aliquam ideam,[3] quæ exemplar extitit huiusce mundi, ad illius imitationem efformati. Illi verò similem hunc factum oportuit, ab opifice sua prouidentia maximè admiranda ad efficiendum accedente,[4] quia bonus erat. Illum itaque construxit [5] ex tota materia, quam ante huius originem, inconcinnè & sine ordine agitatam, in optimum ordinem adduxit: & aptis numeris atque figuris partes eiusdem exornans, perfecit vt mundus ea ratione sit contextus, quam etiam nunc ignis & terra ad aërem & aquam seruant. Habentia quidem tunc tantum vestigia & naturæ aptitudinem ad elementorum facultatem, temerè & sine ratione materiam quatiebant, ab illáque quatiebantur. [6] Ex singulis verò quatuor elementis totis eum conformauit. Ex toto scilicet igne, atque terra itémque ex aëre & aqua: nullam horum partem relinquens, aut ad hæc facultatem. Animaduertens primum quidem id quod fiebat, corpore constare oportere, tractabile esse atque aspectabile, nihílque sine igne & terra videri posse aut tangi, iusta ratione ad huius cópositionem [7] terram & ignẽ assumpsit. [8] Quoniã verò horũ medium quoddã vinculum erat necessariũ, diuinũ autẽ illud est quod secũdũ rationis similitudinẽ se ipsum & ea quæ vinciũtur, potest suapte natura in

vnum colligere: planúſque mundus nequaquam erat futurus (huic enim vnũ medium fuiſſet ſatis) ſed globoſus: idcirco duo media ad eius coagmentationem fuerunt neceſſaria. Itaque inter ignem & terram, aër & aqua apto rationis modo interiecta ſunt: vt quemadmodum ſe habet ignis ad aërem, ſic aër ad aquã, & hæc ad terrã: itémque viciſsim retro commeando.[10] *Quia verò nihil extra mundum hunc relictum eſt, vnicum fecit, numero reſpondentem ideæ, quæ vnica eſt. Morbi prætereà & ſenij expertem: quia in eum nihil cadit à quo ſecundum naturam corrumpi poſsit: tum ſe ipſo contentum & nulla re externa indigẽtem. Figuram autem illi circumpoſuit globoſam, omnium pulcherrimam, capaciſsimam maximéque volubilem.*[11] *Et quoniam neque aſpectu egebat, neque auditu, neque vllo alio ſenſu: ideo nulla inſtrumenta ad eiuſmodi miniſterium illi accommodauit.*[12] *Cæteríſque motibus ademptis, vnum ei dedit qui in orbem fit, vt mentis & prudentiæ proprium.*

Iac. Carpentarij Commentarius in CAP. 10.

1 Vniuerſæ naturæ Platonica deſcriptio continetur explicatione mundi & eorum quæ in mundo ſunt: in quibus homo principatum obtinet, in quem idcirco eiuſdem naturæ contemplatio dicitur deſinere. Vt verò mundi naturæque explicatio repetatur ex Theologicis principiis, de quibus tribus capitibus ſuperioribus dictum eſt, in eodem mundo notantur hoc capite cauſæ tres, quæ antea ex Theologia Platonica pro principiis vniuerſæ naturæ ſunt poſitæ, nempe opifex Deus, à quo mundus ſaltem eam originem habet, quæ rationis, non rei poſtea appellabitur: materia confuſa: & mundi huius exemplar ſiue idea: ad cuius imitationem materia ab illo in ordinem adducta eſt, eóque cõformata. Atque hoc eodem capite, itémque proximo, agetur de magno eius corpore partiúmque in illo proportione & figura. Capite verò 12. de eiuſdem anima & mente, quæ per illud corpus fuſa, ex Platonicorum ſententia magnum animal perficit, à quo cætera oriuntur, ſicut & eiuſdem complexu continentur. Quòd à Vergilio ita deſcriptũ eſt AEneidos. 6.

Principio cælum ac terras, campóſque liquentes,

Lucentémque globum Lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit, totámque infusa per artus
Mens agitat molem & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudúmque genus vitæque volantum
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus.
Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus: quantum non noxia corpora tardant.

Iustinus martyr in Oratione Parænetica ad gentes, Platonem inconstantiæ arguit in hac quæstione de principiis vniuersi, quòd, vt ait, modo tria tantum agnoscat, Deum, Materiam & Idæam: modo iis adiũgat animam communem. Sed nescio (pace eius dixerim) an is vllo loco animam vniuersi eiusdem primũ principium appellauerit: num potius aliquid ex primo principio ortum, quemadmodum & eam formam quæ rebus singulis propria, cum sua materia, est coniuncta. De huius vero vt animalis cuiusdam motu & sensu elegans locus est apud Mercurium Trismegistum cap. 9. Pimandri. Mundus ô AEsculapi, sensum motúmque possidet, non humano sensui motuique consimilem, sed potentiorem sanè atque admodum simpliciorem. Nam sensus & intelligentia mundi id vnum cuncta scilicet facere atque resoluere. Diuinę voluntatis organum hac potissimũ ratione constructum, vt à Deo semina suscipiens vniuersa, eáque toto sinu recondens, omnia quidem componendo producat, omnia rursus auferat diuidendo. Atque instar agricultoris periti quodcunque nimis adultum est, amputat: vt statutis temporum interuallis reuirescat. Nec est quicquam cui vitam mundus ipse non præstet: simúlque vitæ locus est atque etiam institutor. Plato in Timæo locis pluribus, mundum animal esse testatur & in Philebo Socrates corpus nostrũ ex mundi corpore animámq; ex illius anima quasi expressam esse sic docet. SO. nónne ignis hic noster exiguus, imbecillus & vilis, sed qui vniuersi proprius, quantitate mirandus & pulchritudine, & omni quæ ad ignem pertinet potestate? PROT. Vera nimium loqueris. SOC. An verò fit, alitur, ducitur ab igne nostro, mundi totius ignis, vel contra & meus & tuus & animantium reliquorum omnis ab illo? PROT. Hæc responsione digna non sunt. SOC. Rectè eadem quoque de animalium ac mundi terra diceres, & de aliis quæ suprà quæsiuimus, similiter responderes. PROT. Quisnam respondens aliter, sanæ mentis existimetur? SOC. Nemo forsitan. Sed iam ad reliqua. Omnia quippe nunc dicta, in vnum composita continentes, corpus appellamus. PROT. Quidni? SOC. Idem quoque de hoc, quem mundum dicimus, accipe. Eadem siquidem ratione corpus est, ex eisdem compositum. PROT. Rectè loqueris. SOC. Vtrum ex hoc corpore nostrum corpus omnino, vel contra ex nostro ipsum nutritur & quęcunque paulò ante numerauimus, suscepit & habet? PROT. neque hoc etiam alterum ô Socrates, in quæstionem cadere potest. SOC. Sed alterũ debet ne an non? PROT. Dic quod? SOC. nostrum corpus animam habere fatebimur? PROT. Constat. SOC. Vnde nam ô amice Protarche, suscepit, nisi mundi corpus, quod eadem quæ & nostrum ac etiam præstantiora continet, animam habet? PROT. Aliunde nequaquam. De quo eadem etiam fuit Stoicorũ sententia Quæ pluribus explicatur apud Ciceronem lib. 2. de natura deorum & initio libri eius qui Galeno falso ascribitur in quo quæritur an animal sit id quod in vtero est. Idẽ vero Plato lib. 10. de Legibus, ex obseruatione huius animæ mundũ informantis & animantis, quæ dum se ipsa mouet simul quoque mouet omnia quæ in mundo sunt, rem eo deducit vt tandem concludat Deum esse, hùncque rerum

humanarum curam habere. Quanquam mundi anima Deus ipse non est, sed hic illa longè superior: vt pote qui illam dicatur procreasse per intermediam primam mentē, siue intellectum agentem: quemadmodum iidem Platonici docent cum de Deo subtilius philosophantur. Quod à nobis antea obseruatum est capite 6. lib. huius. Atque sicut iidem Platonici, cum bonorum tantum Deum causam esse velint, malorum autem quamlibet aliam ab eo esse quærendam (sicut scriptum est. lib. 2. de Rep.) de malis dubitant, quæ & vnde sint, an eorū principium aliud statuendum sit ipsi deo ex aduerso oppositum cuius eadem sit potestas ad malum, quæ ipsius Dei ad bonum (qui Manichęorum error fuisse dicitur) sic de mundi anima quęsitum est libro eodem 10. de legibus, an ea saltē duplex sit ponenda. Num concedere cogimur, inquit, Atheniensis hospes, bonorum & malorum, honestorum & turpium, iustorum & iniustorum cæterorūmque contrariorum animam causam esse, si quidem causam omnium ipsam asserimus? CLIN. Cur non? ATHE. Animam cuncta gubernantem, & in omnibus quæ mouentur habitantem, nónne & cælū gubernare confitebimur? CLIN. Omnino? ATH. Vnā an plures? Plures certè, vt ego pro vobis respondeam. Nec pauciores quàm duas ponere debemus, vnam beneficam, contrariam alteram? CLIN: Rectè admodum. Sed de hac quæstione partim dictum est antea capite de idęis, cum quęretur an rerum malarum esset idea, partim etiam pluribus differetur in sequentibus, cum de Dei prouidentia erit agendum. Nunc ad Alcinoi nostri contextum veniamus. De quo hoc primum moneamus, multa esse initio capitis huius non solum dicta obscurissimè (talia enim hoc libro ferè sunt omnia) sed in verbis nōnulla deprauata, in sententiis longè plura vitiosè distincta. In quibus restituendis gaudeo nostram coniecturam Logo dædalo esse probatam. In qua magna ex parte sequuti sumus Eusebium, eo loco quem in præfatione descripsimus ex cap. 11. lib. 11. de Euangelica pręparatione. In quo si cui fortasse videmur paulò liberiores quam interpretem deceat: eum rogabo vt ipse det meliora. Quibus ego cedam non inuitus. Interim vero animaduertat initio concludi mundum hunc sensilem ad imitationem alicuius exēplaris, & ideæ intelligibilis esse factū. Rationem vero adferri ex iis quæ antea posita sunt, quia in naturalibus distinctum est exemplar intelligibile, à sensili imagine. Rationémque hanc per interiectam sententiam tribus exemplis illustrari, primo de homine, secundo de Equo, tertio de animali, & ad extremum similitudine ducta ex iis quæ ad artem pertinent. In tribus autem causis quæ in mundo ex superiore Platonis doctrina hoc capite distinguuntur obseruat Bessario Cardinalis cap. 5. lib. 2. ad eas quatuor species quæ apud Arist. sunt notissimæ à Platone quintam adiici exemplarem, & alio loco sextam Organicam: ex eoque concludit ampliorem esse apud hunc quam apud illum causarum diuisionem. Idem de pretermissa causa Organica Aristoteli obiicit Io. Argēterius cap. 2. lib. 1. de Morborum causis. Quanquā hæc à Peripaticis ad efficientem reuocatur. Sic enim Arist. coctionis in corporibus animatis efficientem causam modò ipsi animæ, modò natiuo calori attribuit. Ab ipsis autem medicis qui ad sensum se demittere solent, eadē pro principe causa efficiente plerūmque vsurpatur. At exemplarē à Platone positā, Aristoteles non recepit: vt minime mirum esse debeat si illa diuisione eam non sit complexus. Neque vero si complecti voluisset à forma illam seiunxisset. Neque video cur etiam apud Platonem seiungere sit necessariū. Quoniam vt efficiens rei cuiusque causa duplex est, vna interna, vt in naturalibus motionibus ipsa forma, altera externa, vt in iis quę arte efficiuntur, ipse artifex: sic forma Platonicis duplex, vna secundum suam perfectionem à rebus singulis separata, quæ eadem cum idea, altera in

rebus ipsis, quæ ideæ quædam est imago. Quanquam de Organica memini aliud visum Iulio Scaligero Commentario in lib. 2. de plantis. Hanc scilicet, in prima causarum diuisione non esse numerandam, quod absolutè causa non sit sed potius concausa. Quando quidem non mouet nisi mota. At hoc idem etiam de materia dici posset.

2 Platonem mundo originem attribuisse manifestum est ex hoc Alcinoi loco, & ex pluribus aliis qui collecti sunt à nobis ca. 2. lib. 2. prioris descriptionis physicæ. Sed cum origo duplex sit, vna rei, secũdum quam aliquid in tempore, aut certe simul cum ipso tempore verè dicitur incæpisse, altera rationis tantum & cogitationis: de eo grauissima est inter Platonicos contentio, an vtramque, an verò eam tantum quæ rationis est, ille in mundo agnouerit. Inter omnes autem philosophos qui Deum res humanas curare voluerunt, nemo vnquam extitit qui non concesserit, diuina prouidentia mundum regi atque conseruari. Quæ in illo rationis & cogitationis est indubitata origo. Siquidem omne quod ab aliquo regitur, aut fluit, etiamsi cum illo simul sit secundum tempus, aut secundum ipsam æternitatem quæ tempore antiquior est, quando tamen cum suo principio cõparatur, rationẽ rei ortę dicitur obtinere. Vt cũ tibi finxeris Solẽ ab ęterno fuisse, etiam si sine suo lumine nunquam extiterit: ab illo tamen ipsius luminis quędam origo est, non ea quę temporis, sed altera quæ rationis & cogitationis tantũ. Quo modo noster Alcinous cap. 12. libri huius Platonis sentẽtiam, cum aliis permultis, interpretatur: ne contra physicum axioma (quod Velleius obiicit apud Ciceronem lib. 1. de natura deorum) ponere videatur quandam coagmentationẽ minimè dissolubilem: aut aliquid ortum, quòd nunquam sit interiturum. Sed hoc Philo Iudæus exagitat in libro de mundi AEternitate. Quidam (inquit) sophisticè interpretãtur apud Platonem genitum dici mundum, non quòd habuerit generationis principium, sed quia si factus, non aliter quàm dictum est, fieri potuerit. Melior tamen & verior altera sententia: non solum quia toto Timæo, Patrem & conditorem & opificem illum, deorum fictorem ait: mundũ verò hunc opus eius & progeniem, archetypi exemplaris, intelligibilis, imaginẽ sensibilẽ, quicquid in illo intelligitur in se continentem, perfectè expressam, vt sensu percipiatur, sicut & illud perfectum intelligitur: verumetiam quia hoc de Platone testatur Arist. quem puderet mentiri vt philosophum. Locus verò quo Philo ex Aristo. vtitur, extat apud hunc cap. 1. lib. 8 Physic. à nobis iam vsurpatus in Priore parte descriptionis physicę. Sentit idem cum Arist. & Philone Cicero 1. Tusculana, quando in hac quæstione Platonem ab Arist. distinguit. Hæc igitur, inquit, & alia innumerabilia cum cernimus, possumúsne dubitare quin his pręsit aliquis cõditor vel effector, si hæc nata sunt, vt Platoni videtur: vel si semper fuerint, vt Aristoteli placet, moderator tanti operis ac muneris? Atque Aristoteles ipse hoc Platonicorum commentum de origine rationis, exagitasse videtur capite 10. li. 1. de Cælo. Quod autem, inquit, sibi præsidium afferre conantur qui eum non interiturum, & tamen ortum esse defendunt, non est verum. Eodem enim modo quo Geometræ qui designationes suas pingunt, se etiam de mundi ortu dixisse concedunt. Non quod aliquando ortus sit, sed discendi causa: tanquam ita facilius cogniturì sint, si eum quasi in tabula generatum viderint. Sed aliud est, vt diximus. In designationibus enim Geometrarum idem simul omnibus positis efficitur: in horum autem demonstrationibus, non idem, sed id quòd fieri: nõ potest. Quæ enim prima & postrema sumuntur, repugnant. Acutissimè quidem, sicut alia multa, sed fortasse non satis accõmodatè ad Platonis aut Aristo. sententiã. De hac quæstione sic statuit Iulius Scaliger. Exercitatione 5. contra Cardanũ, Non

potuisse

potuisse primũ rerũ omniũ opificẽ quicquã efficere aut simile penitùs, aut oĩno dissimile. Nã simile, inquit, nõ poterat. Quia quod fit, patitur. Quòd patitur, à potiore patitur. Dissimile omnino nõ potuit. Quia actio & agẽs in ipso nõ differũt. Igitur actũ siue factũ aliquo modo simile, alio dissimile fuit necessario. Quãobrẽ cum ille sit vnus: mundus fuit vnus & non vnus. Cum idem sit omnia, mundus fuit omnia & non omnia. Cum sit ęternus, mundus fuit æternus & non æternus. Et quia vnus est, æternus: non enim habet comparem aut contrarium. Quia non vnus, non æternus. Ex contrariis enim & mutua corruptione inter se grassantibus partibus, constitutus est. Eius igitur æternitas in successione: vnitas in continuatione consistit. Neque fortasse æternitatis in illo causam Plato retulit ad ipsam naturam, sed ad diuinam volũtatem: quę ipsa natura est potentior. Sic enim deos minores qui singulis orbibus sunt præfecti rerum omnium opifex Deus alloquitur in Timęo. Dij deorum quorum opifex & pater sum, hæc attendite. Quę à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt. Omne si quidem quòd vinctum est, solui potest. Sed mali est quod pulchrè compositum est, benéque se habet, velle dissoluere. Quapropter quia generati estis, immortales & indissolubiles omnino non estis. Nec tamẽ vnquam dissoluemini, nec mortis fatum subibitis. Nam voluntas mea pręstantius vobis est vinculum ad vitæ custodiam, quàm nexus illi quibus estis tunc cũ gignebamini, colligati. Quomodo igitur axiomate physico à Velleio in hac quęstione pręmetur, qui æternitatem solo Dei munere, non naturalibus causis vult contineri? Vt etiam minimè mirum videri debeat hac in parte, sicut in aliis permultis, Aristotelem à magistro recessisse. Quod hic in philosophando id tantum ratum haberi, velit quod demonstrationis necessitate putat effectũ. At Plato ad confirmandã ęternitatẽ mundi, quem ortũ esse fatetur, nullam eiusmodi rationem potuit adducere. Sed vnicam vsurpat diuinam voluntatem, eo certè modo quo poëtę tragici cum res humanitus explicare non possunt Deũ in scena loquentẽ inducunt. Aliã in Platonis sententia inconstantiam notat Theodoretus Cyrensis lib. 4. de curatione græcarum affectionum: Quòd ita scribat in Politico. Eodem modo semper se habere idémq; esse, illis solis penitùs congruit quę diuinissima sunt. Corporis autem natura in hoc ordine reponenda non est. Cœlum quidem ab ornatu mundũ appellauimus. Multarum enim beatissimarúmque rerum ab opifice Deo particeps factum est. Veruntamẽ in corporis communionem venit, ob eámque causam carere prorsus mutatione non potest. Itémque alio loco. Tunc itaque mundi huius vniuersi gubernator, inquit, ceu temonibus gubernaculísque omissis, in suam ipsius circumspectionẽ abscessit. Mundum verò rursus inuertit, & fatum & congenita cupiditas. Omnes igitur dij qui secundum locos distributi, cum maximo dęmone socium principatum gerunt, cum iam percepissent quòd factum fuerat, suas quisque mundi partes curare dimiserunt. Mundus autem retro conuersus, principio & fine in vnũ commisso, actúsque in contrariam partem ac magno sui facto concussu, aliam sibi animantium omnium corruptionem effecit. Sed fortasse superiora quę adducta sunt ex Timęo, Plato hausit ex Atheniensium religione: hęc verò ex Hebræis quos audiuerat in ea peregrinatione cuius antea meminimus in pręfatione. Quibus aliqua ex parte similia videri possunt quæ scribit D. Hieronimus Commentario in Esaiam, cum in illum locũ incidit psalmi 101. A principio terram tu fundasti domine, & opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes & omnes sicut vestimentum veterascẽt, & quasi amictum inuolues eos & mutabuntur. In hoc, inquit, D. Hieronimus, perspicuè demõstratur perditionem & interitum, non abolitionem in nihilum, sed commutationẽ in melius sonare.

Neque enim illud quòd alio loco scriptum est, Luna fulgebit vt Sol, & septuplum lumen accipiet, interitum significat pristinorum, sed commutationem in melius. Aristoteles ad finem libri 2. de ortu, fatetur cælestium orbium conuersione mundum conseruari, & in hoc singularum rerum inferiorum in ortu & interitu vicissitudinem: eàque cessante mundi totius dissolutionem necessario sequuturam concedit. Sed negat vnquam futurum vt cesset illa cælestis conuersio. Quare idem videtur singulis orbibus cælestibus præter propriam & naturalem formam, quæ finitarum est virium, dedisse assidentem intelligentiam motricem, quæ virtutis infinitæ, illorum motum perpetuaret & in huius perpetuitate, ipsi mundo æternitatem præstaret. Quarum duarum formarum prior apud eundem Arist. cælo est insita & huius intima vltimáque forma: à qua idem habet vt animantum sit & viuens, quod hic etiam scribit lib. 2. de cælo & Metaph. 7. posterior verò non item. In quo manifestum eundem etiam si posuerit cælum æternũ, nolle tamen hoc à se ipso existere (quoniam à se quoque haberet omnem operãdi virtutem) sed pendere ab alio: nec modo ab ipso Deo, sed ab assistente intelligentia, quæ Deo longè inferior est.

3 Hic ex Platone mundum duplicem agnoscit, vnum exemplarẽ, alterum pro illius imagine. D. Augustinus cap. 11. lib. 1. de ordine, fatetur se Platonis lectione deceptum, aliquando credidisse mundum esse alium ab istis oculis remotissimũ, quem paucorum sanorum intellectus intueretur. Quia erat dictum à Christo, regnum meum non est de hoc mundo. De eodem sic scribit cap. 3. lib. 1. Retractationum. Piget me, inquit, dixisse duos esse mundos, sensilem & intelligibilem. Non quin hoc verum sit: sed quia hoc dixi tanquam ex me, cum tamen à philosophis dictum sit: & quia iste modus loquendi, non est consuetus in sacra scriptura. Similis fuit error Origenis cap. 3. lib. 2. & cap. 5. lib. 3. de principiis. Idem vero Augustinus eodem loco, docet quid in illa Platonis sententia videri possit religioni nostræ consentaneum Plato quidem, inquit ille, in hoc non errauit, quia esse mundum intelligibilem dixit, si non vocabulum quod Ecclesiasticæ consuetudini in re illa non est vsitatum, sed ipsam rem velimus attendere. Mundum quippe intelligibilem nuncupauit ipsam rationem sempiternam, atque incommutabilem, qua fecit Deus mundum. Quam qui esse negat, sequitur vt dicat irrationabiliter Deum fecisse quod fecit, aut cum faceret, aut ante quam faceret, nescisse quid faceret, si apud eum ratio faciendi non erat. Si verò erat, sicut erat, ipsam videtur Plato vocasse intelligibilem mundum. Eadem est explicatio Philonis Iudæi, quã refert Eusebius cap. 12. lib. 11. de Euãgelica præparatione. Si quis voluerit significationibus vti verbis (inquit) nihil aliud intellectualem dicet esse mundum, quam dei iam creantis verbum: nihil aliud ciuitas intellectualis est, quam creatoris ratio, creare iam cogitantis. Quod dogma Mosis, non meum est. Apertè namque scribit ad imaginem Dei hominem esse formatum. Quod si pars mundi, imago imaginis est, & vniuersus per se mundus sensibilis, ad exemplar diuinæ imaginis factus est. Primitiuum ergo sigillum, quod intellectualem mundum appellamus, ipsum exemplar est. Primitiua idea idearum omnium, est dei verbum.

4 Vnum hoc opponi potest vanis Epicureorum quæstionibus, quæ sub persona Velleij proponuntur à Cicerone lib. 1. de natura deorum, cur tandiu antè mundi originem Deus quieuerit? quid eum tandem post multa sæcula, ad tanti operis fabricam excitauerit. De quo sic D. Augustinus cap. 2. lib. 1. contra Manichęos de Genesi, Qui quærit, inquit, quare fecit Deus cœlum & terram? respondendum est

ei, quia voluit. Voluntas enim Dei, causa est cœli & terræ: & ideo maior est voluntas Dei, quam cœlum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cœlum & terram? maius aliquid quęrit quam est Dei voluntas. Nihil autem maius inueniri potest. Compescat ergo se humana temeritas, & id quod non est, non quærat: ne id quod est, non inueniat. Et lib. 11. confessionum, Quærenti, inquit, quid faciebat Deus antequam faceret cœlum & terram, respondeo, non illud quod quidem respondisse perhibetur, ioculanter eludens quæstionis violentiam, alta, inquit, scrutantibus, gehennas parabat: libentius responderim, nescio quod nescio. Athanasius in oratione secunda contra Arrianos, aliud subiicit quod etiam ad hunc locum pertinet. Si curiosè, inquit, inquirant cur Deus, in cuius potestate est operari, non semper operatus sit? Furiosorum est ista audacia. Quis enim cognouit mentem domini? aut quo modo dixerit figmentum figulo cur me ita fecisti? Sed tamen ne vel tenui ratione suppetente consilescamus, audiant obsecro quod tametsi Deo possibile fuerit ab æterno opera facere, non tamen poterant ea quæ facta sunt, ab ęterno esse. Si quidem ex non entibus emerserunt, nec erant priusquam fierent. Quæ autem non erant antequam fierent: quo modo illa coexistere poterant cum Deo semper existente? Quamobrem ad eorum emolumenta commodáque respiciens Deus, cum intelligeret creaturas subsistere posse, tunc omnes creaturas produxit. Ac sicuti cum posset ab initio sub Adamo, aut Noë, aut Mose verbum suum emittere, non tamen emisit nisi in consummatione seculorum (tum enim id vtile esse nouerat vniuersæ creaturę) ita quoque creata, cum ipsis vtile fuit, procreauit. Lactantius capite nono, lib. acephali, hac in parte non omnino probare videtur causam à Platone positam: dicique mauult ex Stoicorum sententia, propter hominem mundum esse factum. Quoniam, vt idem ait capite sexto libri septimi diuinarum Institutionum, idcirco mundus factus est, vt nascamur: ideo nascimur, vt agnoscamus factorem mundi ac nostri Deum: ideo agnoscimus, vt colamus: ideo colimus vt immortalitatem pro laborum mercede capiamus, quoniam maximis laboribus cultus Dei constat: ideo præmio immortalitatis afficimur, vt similes angelis effecti, summo patri ac domino in perpetuum seruiamus & simus æternum Deo regnum. Si verò amplius etiam inquiras, cum esse vi & potestate minus sit, quam esse re ipsa, quî fiat vt mundi effector & opifex Deus ante mundi molitionem diminutus aliquà ex parte non censeatur, cum effector esset tum potestate tantum, non reipsa: audi quod respondet Iustinus martyr libro de quęstionibus quæ a gentibus sunt Christianis propositę. Quorum vis & potestas actionis, inquit, naturali quadam necessitate constat, eorum vis & potestas minor est quàm actio. Cuius autem potestas actionis, non naturali necessitate, sed propria voluntate constat, in eum immutationis verbum cadere nullo modo potest. Cogitasti, inquit, & tibi pręsto sunt omnia. In eiusdem quęstionis explicatione longè aliud placuit Origeni, quod cum magna cautione legendum est capite quinto libri tertij de Principiis. Si cœpit mundus ex tempore, inquit, quid faciebat Deus antequam mundus fieret? Ociosam enim dicere naturam Dei, ociosum simul & absurdum: vel putare quod bonitas aliquando non fecerit & omnipotentia aliquando non egerit potentatum. Hoc nobis obiicere solent dicentibus mundum ex certo tempore cœpisse, & secundum scripturę fidem annos quoque ętatis ipsius numerantibus,

Ad quas propositiones non arbitror aliquē hæreticorum secundū rationē dogmatis sui facilè posse respondere. Nos verò consequenter respondebimus obseruantes regulam pietatis, & dicentes quoniam non tunc primum cum visibilem istum mundum fecit Deus, cœperit operari: sed sicut post corruptionē huius erit alius mundus, ita & antequam hic esset, fuisse alios credimus. Quòd vtrumque diuinę scripturę authoritate firmabitur. Nam quod erit post hunc alius mundus, Esaias docet dicens, Erit cęlum nouum & terra noua quę ego faciam permanere, *in conspectu meo, dicit dominus. Quod autem ante hunc mundū fuerint, etiam Ecclesiastes ostendit dicens. Quid est quod factum est? idipsum quod futurum est. Et quid est quod creatum est? hoc ipsum quod creandum & nihil est omnino, recens sub Sole. Sed quis loquetur & dicet, ecce hoc nouum est? Iam fuit id seculis quæ sunt ante nos. In quo Origeni contradicit D. Augustinus cap. 13. lib. 12. de Dei Ciuitate.

5 In Platonis & Arist. doctrina hoc variorum errorum causam continet, quod ne ipsum quidem Deum existimarunt quicquam efficere posse, nisi ex subiecta & antecedente materia: quam mediam esse voluerunt inter nihilum & id quod omnino est hoc aliquid. Hac enim ratione vterque materiam æternam, & vt sic dicam, Deo coëuam comminiscitur. Atque Aristoteles mundum principium habuisse negat, ne aut ex nihilo factum cogatur fateri, aut antè illius originem materiam omnino informem extitisse: sicut & Plato qui Hesiodi Chaos nonnunquā videtur in Timæo renouare. At si inter artem & naturam (sicut acutè disputat Io. Grammaticus in libro contra Proclum de mundi æternitate) in efficiendo hoc interest, quod ars, exempli gratia ipsius fabri nullius rei substantiam extrinsecus procreans, sola lignorum compositione, abaci aut ianuæ figuram effingit: natura autem non solum temperamentum & elementorum efficit compositionem, verum etiam ipsas quoque rerum substantias & species, quæ prius non erant producit: nempe carnis formam, & ossis, & venæ & reliquarum partium, & in ipsis vitæ effectricem facultatem, stirpium præterea infinitas species: Cum Deus tanto naturam superet, quanto hæc arte admirabilior est, cur non erit eius quoque quædam efficiendi ratio, altera quæ ad naturam pertinet longè præstantior? Nulla autem in re naturam superabit, nisi ex eo quod omnino nullum est, res possit procreare. Vt ex subiecta materia res gignere, nouis earum formis exorientibus naturæ sit, cuius opifex & conseruator est Deus. Simul autem & materię & formę originem dare, id est ex nihilo omnia efficere, hoc iam ipsius Dei sit proprium. In eo verò quòd de materia prima ex Platone scribit Alcinous illā ante mundi originem inconcinnè & sine ordine agitatam, notari potest id in quo illum ab Aristo. diuersum videri monuimus cap. 7. Ad quod confirmandum cum à Trapezuntio locus hic ex Platone esset adductus, libris de comparatione Platonis cum Aristo. illum Bessario Cardinalis sic excusare conatur cap. 5. lib. 2. Plato, inquit, & corpus & animū cæli, dicit à Deo cōstitutū. Quanquā nō opinatur cęlū aut animū constitutū ea constitutione quę à tēporis motusq; ratione nō disiungitur. Quapropter is quoq; de materia locus quo eā præesse dixit, antequā mūdus siue crearetur, siue generaretur, siue cōderetur, siue cōstitueretur, nec cōtentiosè tractādus est, nec si aduersarius intelligere nolit, idcirco cōtemnēdus videtur. Perspicuū enim est Platonē cum prouidentiā Dei & quot quantáque bona in hunc mundum ex mente animę, quámque præsentia influant vellet ostendere, qua vniuersa disponit, moderatur & gubernat, primum ipsam seorsum per se materialem naturam considerasse, inconditam, errantem temerariam atque etiam maleficam, talémque posuisse in generatione præexistentem, vt ordinem

atque ornatum formæ & habitus cum diſpoſitione, conſtantia & moderatione à conditore animòque ipſo proficiſcente, intelligeremus, & naturam vtrámque propria ratione poſſemus deſcribere: quid eſſet materia ipſa per ſe, anima priuata: quid forma: quid via generationis procederet, quid ſequeretur, quid generando poſterius foret, quid tamen natura eſſet prius. Hæc vt ita intelligerẽtur Plato materiam ſeparauit à forma, eam generationem & capedinem nominauit, naturam etiam inconditam, temerariam, errantem, tumultuariam eandémque à conditore receptam. diſpoſitam, inſtitutam, ornatámque pulcherrima mundi compage fuiſſe. Et Plato igitur ipſe correlatiua eſſe ſimul, & generationem ab oppoſito ad oppoſitum viam eſſe, & ſimul eſſe materiam ac formam non ignorauit. Quippe de his omnibus appertiſſimè diſſeruit. Veruntamen ne quod addi debuit, deeſſet, ita loquutus eſt vt & ratio qua materia antecedit ac præeſt, intelligeretur, & morẽ ſermonis ciuilis atque vſitati ſeruaret. Quia verò de hac quæſtione multa à Chriſtianis philoſophis contra Platonicos & Peripateticos diſputari ſolent, placet nonnulla ex his indicare, vt intelligatur qua probabilitate cõtra vtróſque nitamur in eo, de quo variæ illorum noſtrorúmque opiniones in vniuerſa phyſiologia, de rebus aliis permultis maximam diſſenſionem pepererunt. Euſebius cap. 8. lib. 7. de Euangelica præparatione, ex Dionyſio contra Sabellium, hæc primum colligit. Nõ ſunt, inquit, abſque ſcelere qui materiam primam ad fictionem totius, Deo ſubiecerunt: quam dicunt cum paſſibilis mutabiliſque natura ſit diuinitus ad generationem omnium alterari. Sed oſtẽdant nobis vnde ſimilitudo ac diſſimilitudo materiæ primæ ad Deum eſt. Neceſſe enim eſt, ſi poſitionem ſuam volunt ſuſtentare ſuperiorem quendam Deo excogitare: quod nefandiſſimum eſt. Præterea cum non genitum eſſe, ſimiliter de vtróque dicatur & aliud alterũ ab altero ſit, vnde id ipſis aduenit? Nam ſi nõ genitus Deus per ſe eſt, & ipſum non genitum eſſe vt quiſpiam diceret, ſubſtantia ſua eſt, non erit non genita Hyle. Non enim idem eſt Deus & Hyle. Quod ſi vtrique eſt quodcunque eſt, id eſt, Deus quidem Deus, materia verò prima materia, ineſt autem vtrique non genitum eſſe, patet aliud eſſe ab vtroque & vtríſque prius atque ſuperius. Ad hæc cauſam reddi poſtulabimus quamobrem cum vtrúmque non genitum ſit, Deus quidẽ impaſſibilis, immutabilis, immobilis atque actiuus eſt: Materia verò prima contra, paſſibilis, mutabilis, mobilis, omnis alterationis receptiua. Quo modo autem tam apte conuenerunt? Vtrum ad materiæ primã naturam adaptauit ſe Deus, cum ex ea mundum fabricatus eſt, an cõtra? Sed hoc vltimum impoſſibile. Non enim poteſt res inſenſibilis accommodare ſe ad artificem. Primum autem penitus nefandum: ſi quis putet ſicut artificem, ad materiæ aptitudinem primam cauſam ſe accommodaſſe. Deinde idem Euſebius hæc ex Origene adiicit. Si quis putat, inquit, non poſſe Deum abſque ſubiecta materia quicquam efficere, quoniam nec ſtatuarius abſque lapide ſtatuam, nec lignarius faber ſine lignis, rogandus eſt ſi arbitratur Deum poſſe quicquid velit. Eo enim pacto, quod ſicuti vult ad totius ornatum ineffabili virtute abſque ſapientia, qualitates quæ non erant, producit (quod omnes qui prouidentiam fatentur, concedunt) ſubſtantiam quoque quamcũque vult producere poteſt. Mihi autem videntur qui hæc dicunt fortunam quoque Deo annectere, qui niſi materiam primam forte reperiſſet, non eſſet author, nec pater, nec creator & dominus vniuerſi. Præterea vnde factum eſſet vt ſufficiens ad vniuerſa fingenda, nec ſuperfluens aut deficiens materia ſubiecta ſit. Sequitur enim neceſſariò à prouidentia quadam Deo ſuperiore (ne ſcilicet ars Dei perderetur, ſi non haberet materiam artificij ſuſceptibilem) Deo materiam ſubiectam eſſe. Vnde autem omnium quæ

Deus vult, receptiua materia esset, nisi eam Deus talem qualem voluit, produxisset? In eandem sententiam contra materiam primam Deo coëternam à veteribus philosophis positam, multa colligit Gregorius Nyssenus capit. 25. libri de hominis creatione, & libro de historia sex dierum, quibus mundus à Deo creatus est. Itémque Lactantius Firmianus capit. 9. libr. 2. de falsa religione.

6 De duabus rationibus quibus Plato colligit mũdos plures esse non posse, hęc vna est à materia ducta. Quod ea tota ad huius mũdi quem incolimus, fabricam, sit assumpta: nec vlla eius portio relicta ex qua mundus alter possit efformari. Quæ Aristoteli cum illo cõmunis est, eique hic adiicit cap. 8. lib. de cœlo, si plures mundi esse ponantur, futurum vt terra mundi alterius, ad terram huius suate natura feratur. Quoniam hęc iam centrum occupauit, locum naturalem grauium omnium, quem idcirco terra alterius mundi etiam appetet. In quo huius sententiam longa oratione exagitat Plutarchus libro de deficientibus oraculis. Qui affert, inquit, in mundo vnicam esse terram, vnicum mare, quod promptum ac perspicuum est, non videt, res esse aliquas quę partium similitudine censeantur. Terram enim in partes eiusdem nominis diuidimus & mare: at mundi partes non item mundus vocantur, cum ex diuersis naturis sit coagmẽtatus. Nam quod nonnulli tantopere formidant, atque ideo vniuersam materiam in hoc consumunt, ne si quid eius foris reliquum sit, impulsionibus & plagis, huius coagmentationem labefactet ac disturbet, temerè formidant. Plures enim si mundi sint ac priuatim cum sua quisque substantia & materia modum & terminum certum definitúmque sortiatur, nullæ vacabunt tanquam reliquiæ vel ordinis, vel descriptionis expertes, quæ extrinsecus inferantur. Quippe cum cuiusque ratio materiæ contributæ compos ac moderatrix, nihil erumpere & euagari in alium, neque ex alio in se sit permissura: præsertim cum eorum turbam nec interminatã, nec infinitam natura habeat, neque motum temerarium & inordinatum. Quod si quid ab alio ad alium permanet, id cognatum blandúmque est, & cuique accomodatum miscetur, vt syderum fulgor & mutua temperatio. Tum autem beneuolo conspectu inuicem se mundi intuentes, oblectantur & Deis plurimis, & optimis, vnũquemque incolentibus, congressus & inuitamenta conciliant. Nihil enim horum fieri non potest: nihil horum fabulosum est, nihil horum à ratione alienum. Nisi fortè quis Aristotelis decreta veretur: quòd cum, vt ait, corporum vnumquódque suum propriúmque obsideat locum, necesse sit terram vndique ad medium ferri: quã humor suopte nutu leuioribus subsidens, inundet. Quocirca si plures sunt mundi, futurum vt multifariam terra igni sit & aëre superior, multifariam inferior: similiter vt in aliis aër & aqua in naturali sede consistant, in aliis minimè. Quod cum factu sit nefas, vt censet, neque duos, neque plures mũdos esse putat: sed hũc ex vniuersa materia cõpositum, ita natura collocatũ, vt corporũ dissimilitudini cõuenit. Deinde hanc ipsam Aristotelis opinionẽ cum sua ratione, idem Plutarchus sic exagitat. Id credibilius quã verius, inquit, dictũ esse videtur. Sic enim Demetri rem considera, Cum corporum partim ad medium & deorsum ferri dicit, partim à medio & sublime, partim circum & in orbem, cuius tandem comparatione medium sumit? Non enim inanis, quod de eius sentẽtia nullum est, & de quorum est, mediũ tamen non habet, vt nec principium, nec extremum. Nam hi sunt termini, cum infinitas sit interminata. Quod si quis eum oratione cogat audere infinitum inane fateri, ecqua in eo tamen motionum differentia corporibus cieri possit? Neque enim in inani corporum

vis inest, neque corpora impetum aut propositum habent quod medium appetat & eo vndique contendat. Verum inexplicabile est intellectu, corpora inanima ad incorporeum & indifferens ferri, & vel ex se ipsa cieri, vel ab illo trahi & allici. Relinquitur igitur medium non loci ratione, sed corporis dici. Nam cum mundus hic eò plurimis diuersisque corporibus vna continuatione & consensione cohæreat, dissimilitudo alias atque alias motiones necessario ciet. Quod vel eò perspicuum est, quia quorum natura immutatur, eadem protinus quoque locum commutant. Quippe cum dissipatio materiam à medio subuolantem, circum distribuat: concretio atque densatio pessum deprimat, in medium compellat. Qua de re pluribus hic differendum non est. Quam enim cúmque quis istarum affectionum & mutationum causam effectricē, & tanquam architectam statuet, ea sane mundū quemque in suo statu continebit. Singulis enim erit suum mare, cum suum quisque medium habeat, mutationes, affectiones, naturam, potestatem quæ eodem in statu quémque tueatur & conseruet. Quod enim extra est, siue nihil excedit, siue immensa infinitas patet, medium, vt dixi, præbere non potest. At verò si multi mundi sint, suum quisque medium habebit, vt proinde motus sit aliis eò, aliis inde, aliis circum id, vt ipsi partiuntur. Qui autem postulat vt in mediorum multitudine, omnium vndique ponderum momenta in vnum depellantur, nihil ab eo discrepat qui in tanta hominum frequentia, in vnam venam vndique omnem sanguinem confluere debere censeat, vnáque membrana omnium cerebrum contineri. Nefas videlicet arbitratus si non omnia quæ in nostris corporibus solida sunt, vnam obtineant regionem, vicissímque mollia vnam sedem. Atque hæc quidem Plutarchus. Quæ magna probabilitate contra Aristotelem videntur disputari. Adde quod Plato & Aristoteles in ea ratione quæ à materia ducitur, pro rato sumunt, totā materiam ex qua mundus potuit efformari, in eo quem incolimus esse absumptam: vel certè ex ipso solo nominè istud declarant. Quod scilicet vniuersum appelletur. Vniuersum autem non esset, si extra hoc aliquid esset relictum. In quo nescio an satis sit virium ad id efficiendum de quo quæritur. Altera Platonis ratio ad idem confirmandum quam hoc capite Alcinous paulo pòst vsurpat, ducitur ab exemplari forma siue idea. Vnum mundum, inquit ille in Timæo, profecto esse oportet, si modo ad vnius similitudinem sit formatus. Quod enim viuentia omnia quæcunque intelliguntur, continet, socium alterum habere non potest. Alioquin aliud animal quod hæc duo contineat, esse oporteret: cuius duo hæc, partes sint, nec illorum, sed tertij huius, mundus hic simulachrum rectius diceretur. Vt igitur hic mundus esset animal absoluto similius, ex eo quod solus atque vnus esset, idcirco neque duo, neque innumerabiles procreati sunt, sed vnus mundus vnigenitúsque factus est & erit. De qua priusquam Aristotelis & Platonis sententiam expendamus, placet commemorare contrarias rationes eiusdem Plutarchi libro eodem de defectu oraculorum. Primum, inquit, quæ mundorum infinitatem prohibent, ea quo minus vno plures faciamus, nihil impediunt. Nam vt in singulari, ita quoque in pluribus mundis diuinatio poterit extare, prouidentia, exiguus fortunæ interuentus, in plurimis maximísque rebus ordo & constantia, ortus præterea & commutatio: quorum nihil in infinitione potest esse. Deinde consentaneum profecto magis est nec vnigenam, nec soliuagum esse mundum. Nam cum probitate perfecta existat, nullius certe virtutis indiget: minimè autem omnium iustitiæ & amicitiæ: quæ non solum ipsæ pulcherrimæ sunt, verum etiam diis decoræ. Nihil porro frustra Deus aut inutile

habere solet. Quare alij sunt foris dij & mundi, in quos virtutibus illis in communitate & societate positis, vtitur. Neque enim aduersum se, aut aliquam sui partem, iustitia, gratificatione, bonitate quis vtitur: sed aduersum alios. Quamobrem verisimile non est mundum hunc amicitiæ, vicinitatis, coniunctionis expertem, in infinita inanitate tanquam fluitare: cum præsertim naturam videamus singula generibus & formis tanquam vasculis & seminum folliculis cõtinere. Nihil enim in rerum natura solitarium vnumque numero reperias. Neque verò communis alicuius rei ratio esse, neque communis appellationem adipisci potest, quæ non communiter quale aliquid est, sed propriè declarat. Atqui mundum negant esse communiter qualem. Ecquo igitur tandem pacto qualis sit, ex dissimilitudine quæ mutuo intercedere cum aliis cernatur, qui sibi vni cognatus atque vnius modi, talis esse procreatus agnoscitur? Nam si neque homo singularis, neque equus est in rerum natura, neque stella, neque Deus, neque Dęmon, quid vetat non vnicum in natura mundum, sed plures extare? Etenim qui affert in eo vnicam esse terram, vnicum mare, quod promptum & perspicuum est non videt, res esse aliquas quæ partium similitudine cẽseantur. Terram enim in partes eiusdem nominis diuidimus & mare. At mundi partes non item mundus vocantur, cum ex diuersis naturis sit coagmentatus. Hanc vero posteriorem Platonis rationẽ quæ à specie & idea ducitur, Aristoteles non videtur probasse: quod in iis quæ sunt, multitudinis causa & in multitudine solius numeri distinctio, partitioni materię potius quã ipsi formæ debeatur. Quódq; hæc etiam si vni tantũ communicetur, sit tamẽ sua natura pluribus cõmunicabilis. Quemadmodũ vox etiã si ab vno tantũ re ipsa audiatur, à pluribus tamen suapte natura audiri potest. Sic enim idem scribit li. 7. Metaphy. Socratem & Calliam & singula eiusmodi, diuersa esse tantum ob materiam, eadem autem specie. Quippe cum forma indiuidua sit. Neque certè in Platonis doctrina hoc sine dubitatione est, cur si mundus ad vnius exemplaris imitationem factus sit, vnicum eum esse oporteat: cum in cæteris idem Plato agnoscat earum rerum multitudinem quæ vna idea participant. Quanquam in hoc de quo nunc agitur, non est mundi & rerum cæterarum eadem ratio. Quoniam vt exemplar primum primáque rerũ omnium idea vnica est, quæ cæterarum rerum exemplaria & ideas in se continet: sic primam imaginem quæ in mundo hoc sensili est expressa (id est, sensile primum) oportuit esse vnicam, & in se continere cæterarum idearum imagines, id est sensilia omnino omnia. Alioqui futurum non erat, quod Plato in hac ratione supponit, vt mundus hic in sensilibus perfectissimus, perfectissimo & primo intelligibili omni ex parte responderet. Non potuit autem mundus sensilia omnia continere, sicut intelligibilis omnia intelligibilia, nisi esset vnicus. Et si animaduerto nonnullis recentioribus Platonicis in eiusdem quæstionis explicatione aliud videri. Quorum opinio quanquam mihi non omnino probetur, eam tamen hoc loco referam, vt de illa pro suo arbitratu lector statuat. Franciscus Cataneus sua enarratione in Symposium Platonis, si exemplar vnum est, inquit, opifex vnus, necesse est & mundum esse vnum. Nam opifex vnus dum perfectissimè exprimit exemplar vnum, omnes exprimendi numeros impleat est necesse. Alioqui non perfectissimè exprimeret. Eiusmodi autem expressio, non nisi in vno perfectissima est. Si enim multa essent quæ perfectissimè exprimuntur, quid prohiberet in infinitum abire? Deinde idem paucis verbis interiectis superiorem dubitationem sic occupat. Quod si obiicitur, inquit, animarum ideam, esse vnam, opificem vnum húncque perfectissimum, complures tamen animas esse: Ad hæc leonis aut equi & si qua sunt generis eiusdem, ideam esse vnã, complura

plura tamen quæ ideam imitentur: nos ad hæc respōdeamus non esse animarum omnium vnam ideam, proinde nec exemplar vnum: sed singulas animas singulas habere ideas. Vnde & animæ omnes rationales de Platonis sententia specie differunt. Hæc quidem Franciscus Cataneus, quæ, vt liberè dicam quod sentio, mihi non omnino probantur. Neque verò satis perspectum est, quod scribit Plotinus cap. I. libri eius quo inquirit an singulorum sint ideæ. Si quæ fiunt, inquit, omnino plura sunt quàm exemplar, cur non oportet omnium quæ in vna mundi reuolutione fiunt, rationes exemplariáque extare? Videtur enim sufficere homo vnus ad omnes homines, quemadmodum & animæ numeratæ, ad innumerabiles homines effingendos. Sed enim non potest vna esse ratio differentium. Neque sufficit homo vnus ad exemplar multorum hominum inter se differentium, non materia tantum, inquam, sed quamplurimis insuper propriis differentiis discrepantium. Non enim hæc ita se habent vt imagines Socratis ad exemplar: sed differentem effectionem necesse est ex differētibus rationibus proficisci. Vniuersa verò reuolutio, omnes rationes complectitur eadémque rursus per easdem rationes regenerantur. Neque verò suspicandum est, ne hinc in mundo intelligibili infinita multitudo sequatur. Tota enim illic multitudo in quodam indiuisibili continetur, & quasi illinc singula prodeunt, quando agit. Timæus Locrus libro de anima mundi & natura, rationem hanc paulò aliter & minore cum dubitatione sic expressit. Perfectus & absolutus mundus, inquit, semper in rebus sensum mouentibus vnus est: quoniam ipsum quoque eius exemplar suo complexu animantes omnes qui ratione intelliguntur, compræhendens, nihil aliud extrinsecus reliquit: cum extremitas sit quæ omni ex parte quicquid intelligentia compræhenditur, concludat: vt hic mundus, quicquid sensus mouet. In qua Platonis & Timæi Locri sententia, cum idea mundi huius Deus ipse sit, qui idem mundi opifex & moderator, quemadmodum antea dictum est cum de ideis ageremus, ea sic intellecta perinde erit ac si colligatur mundum esse vnicum, quia eius opifex ac moderator est Deus vnicus qui rerum omnium quæ sunt in hoc sensili mundo, formas in se continet. In quo Platonis rationem acutè inuertit Athanasius in oratione contra idola: ac contra, ex eo quod mundus hic est vnicus, concludit eius opificem ac moderatorem vnicum esse oportere. Impium certè, inquit, pariter & absurdum vnum opus esse credere, plures autem operatores. Quin physicæ rationis sit, vnum & singulare, si perfectum sit, multiplicato excellentius esse.

7 Locus hic ad verbum desumptus est ex Timæo Platonis. Quem D. Augustinus cap. II. libr. 8. de Dei Ciuitate sic coniungit cum his quæ pertinent ad nostram religionem. Manifestum est, inquit, quod Plato igni tribuit cæli locum. Habet ergo hæc sententia quādam illius similitudinem qua dictum est, In principio fecit Deus cælum & terram. Deinde illa duo media, quibus interpositis sibimet hæc extrema copularentur, aquam dixit & aërem. Vnde putatur sic intellexisse quod scriptum est, Spiritus Dei ferebatur super aquas. Parum quippe attendens quo more soleat illa scriptura appellare spiritum Dei, quoniam & aër spiritus dicitur, quatuor opinatus elementa loco illo commemorata, videri potest. Ex quibus illud obiter intelligitur existimauisse D. Augustinum (quod indicauimus antea in præfatione) Mosis scripta Platoni perspecta fuisse & cognita. Diuinius censeri debet & cum nostra religione coniunctius, quod de eadem mundi origine refert antiquissimus scriptor Mercurius Trismegistus initio Pimandri. Cum de rerum natura cogitarem, inquit Mercurius, ac mentis aciem ad superna erigerem, sopitis iam corporis sensibus, quemadmodum accidere solet

iis qui ob saturitatem, vel defatigationem somno grauati sunt, subitò mihi visus sum cernere quendam immensa magnitudine corporis qui me nomine vocans, in hunc modum clamaret. Quid est ô Mercuri, quod & audire & intueri desideras? Tum ego, quisnam es, inquam? Sum inquit ille, Pimander, mens diuinæ potentiæ. Ac tu vide quid velis: ipse verò tibi vbique adero. Cupio, inquam rerum naturam discere, Deúmque cognoscere. Ad hæc ille, tua me mente complectere, & ego te in cunctis quæ optaris, erudiam. Cum hæc dixisset, mutauit formam: vniuersa subitò reuelauit. Cernebam enim immensum quoddam spectaculum, omnia videlicet in lumen conuersa suaue nimium atque iucundum, quod intuentem me mirificè oblectabat. Paulo pòst vmbra quædam horrenda obliqua reuolutione subterlabebatur, in humidámque naturam migrabat, ineffabili tum vultu agitatam. Inde fumus quidam magnus in sonitum erumpebat, ex sonitu vox egrediebatur, quam ego luminis vocem existimabam: ex hac luminis voce verbum factum prodiit. Verum hoc naturæ humidæ adstans ex humidæ naturę visceribus, syncerus ac leuis ignis protinus euolans alta petit. Aër quoque leuis spiritui parens, mediam regionem inter ignem & aquam sortiebatur. Terra verò & aqua sic inuicem commixta iacebant, vt terræ facies aquis obruta, nusquam pateret. Hæc duo deinde coniuncta sunt à spirituali verbo, quod eis superferebatur, aures eorum circunsonans. Tunc Pimander ait, Aduertis quid sibi hæc visio velit? Cognoscam, inquam. Ait ergo Pimander. Lumen illud ego sum: mens, Deus tuus antiquior quam natura humida, quæ ex vmbra effulsit: mentis vero germen lucens, Dei filius. Quid ergo, inquam? Hic inquit, cogita quod in te videt & audit, verbum domini. Mens autem pater Deus. Neque enim distant abinuicem. Horum vnio vita est. TRISMEG. Gratias ago tibi. PI. Verùm imprimis meditare lumen atque cognosce. TRISM. Hæc vbi dicta sunt diu illum oraui, vt eius ideam ad me conuerteret. Quod cum ille fecisset, repẽte prospicio in mea mente lucem viribus innumeris existentem: ornatum sine termino: ignem vi ingenti circunseptum, & in ipsa stabilitate dominantem. Hæc ipse percepi per Pimandri verbum, qui me stupore attonitum sic iterum affatus est. Vidisti in mente primã speciem infinito imperio præualentem? Eiusmodi quædam mihi Pimander. At ego illi, Elementa naturæ vnde manarunt? PI. ex voluntate Dei quæ verbum complexa, pulchrúmque intuita mundum, ad eius exemplar reliqua sui ipsius elementis vitalibúsque seminibus exornauit. Hęc Mercurius Trismegistus. Quæ cum Christiana physiologia magna ex parte consentiunt. Obseruandum verò etiam amplius in hac ratione Platonem duos tantum sensus vsurpasse, & hos quidem ad omnia corpora percipienda maximè communes, aspectum scilicet & tactum. Quoniam nullum omnino corpus concretum est quod per colorem, vel certè per suum splendorem, non sit aspectabile, aut per suam soliditatem tractabile eóque magis, quò hanc in suis dimensionibus secundum naturam stabiliorem habet atque firmiorẽ. Cur igitur ex eo quod mundus aspectu tactúque percipitur, colligit in eo ignem terrámque esse oportere, cum in hos etiam sensus reliqua corpora cadant? Equidem ab his duobus potiùs quàm à reliquis tribus sensibus, hanc rationem duxit: quòd eorum vtérque primus sit, sed alter altera de causa. Nempe aspectus, dignitate atque sui muneris præstantia: tactus autem, ad vitam necessitate. Vt de illo confirmat Plato in Hippia maiore, de hoc Arist. lib. 2. de Animo. Eosdem verò igni & terræ accommodat, quoniam circa hæc duo elementa primò versantur, circa reliqua vero, prout his variè participant. Nam neque corpora siue terminata, siue interminata (sic enim Optici loquũtur) sine lumine aspectabilia sunt, vt docet Plato lib.

6.de Rep.& Arist.cap.7.lib.2.de Animo. Lumen autem, vt idem ait,in Timæo, actus quidam est ignis non adurentis,sed lucentis. Neque tractabilia siue tactilia,nisi per soliditatem,quę terræ primò,vel certè maximè inest:cęteris verò mixtis corporibus,prout ea magis minúsve participant.Neque tamē hoc loco Plato vult aspectabilia omnia ex igne & terra constare, quod Iulius Scaliger in eo exagitans exercitatione 61.cōtra Cardanum, opponit, aquam aspectabilem esse neque tamen ex igne & terra constare: sed significare voluit in concretis corporibus(tale enim mundi corpus est de quo hoc loco agitur)causa per quam in aspectum & tactum cadunt, sitam esse in splendoris ignei & terrenæ soliditatis participatione. Qui cum in Timæo hanc compositionem ex quatuor elementis nunc cælo, nunc mundo tribuit, cæli nomine pro mundo vtitur, sicut & nonnunquam Arist. Non pro eo corpore quod huic inter simplicia quintum est & Astreum. Hoc enim ille potius, vt antea ex D. Augustino obseruatum est,ignis nomine significauit:quem à nostra flamma distinguens, lucentem vocat,non adurentem. Ex quibus intelligi potest non rectè Scaligerum (pace eius dixerim) eadem exercitatione quærere, quo modo hoc loco Plato dicat cælum ex terra & igne esse factum, cum illud terra prius sit: neque eundem satis iustè repræhendere, quod ille cæli, id est mundi corpus in sensum tactus etiam propiè cadere dixerit. In quo deceptus quoque videri potest Sebastianus Foxius, cum ex hoc loco collegit apud Platonem cælum in quo stellæ sunt ex quatuor elementis esse compositum,de quo proximè disputabitur.

8 Hanc comparationem duorum mediorum elementorum cum duobus extremis, sic Plato exprimit in Timæo. Duo sola, inquit, absque tertio quodam commodè cohęrere non possunt:sed medium aliquod vinculum desiderāt. Vinculorum verò, id est aptissimum atque pulcherrimum, quod ex se & ex iis quæ astringit, quàm maximè vnum efficit.Hoc verò maximè proportio ratióque alternæ comparationis assequitur. Quando enim in tribus numeris aut motibus, aut viribus, medium ita se habet ad postremum, vt primum ad medium: vicissimque vt postremum cum medio,ita medium cum primo congruit: tunc quod medium est & primum fit & postremum, postremum quoque & primum media fiunt.Ita necessitas cogit, vt omnia quæ sic deuincta fuerint, eadem inter se sint. Eadem verò cum facta sint, efficitur vt omnia sint vnum. Quod si vniuersi corpus latitudinem habere debuisset, nullam verò profunditatem, vnum sane tum ad seipsum, tum ad extrema vincienda, interiectum medium suffecisset. Sed cum soliditatem mundus requireret, solida verò non vno, sed duobus semper mediis copulētur: inter ignem & terram Deus aërem aquámque locauit, eaque inter seinuicem quoad fieri poterat,comparauit, vt quemadmodum ignis ad aërem,ita aër ad aquam,& vt aër ad aquam, sic aqua ad terram congruè cōferatur. In quo illum notat Contarenus Cardinalis lib.1.de Elementis: quod istiusmodi rationem non repetat ex propriis naturæ principiis,ad quam proposita quæstio pertinebat:sed ex mathematicis,quæ alieni generis sunt. At hoc illi fortasse dandum est, qui Pythagoræ imitatione physica plerúmque per mathematica explicat. Præsertim cum ab ipso Arist. etiam in præceptis Analyticis,sit positum:cap. 10.lib. 1. post.ex iis scientiis quarum vna subaltera non continentur, quasdam esse quæ in certis affectionibus tantam cognationem habent: vt non ampliùs sit vitiosum id quod vnius est,per ea quæ sunt alterius demonstrare. Quales sunt, vt ait,medicina & Geometria. Nam quod vulnera orbicularia difficiliùs ac tardiùs curētur,nouit medicus:huius autem rei causam explicat Geometra. Quod idem in hac quæstione de proportione mediorum elementorum cum extremis,

dici poteſt in Pythagorica doctrina contingere. Cum verò medium ad extrema tripliciter ſe habere poſſit ſecundum tres differentias proportionis Arithmeticæ, Muſicæ, Geometricæ (de quibus multa ſunt apud Boetium libr. 2. Arithmeticæ) Plato hoc loco mundo accommodat non Arithmeticam aut muſicam, ſed Geometricam: cuius hoc proprium eſt, vt medium eadem proportionis ſpecie, etſi non eadem quantitate, vincat extremum inferius, qua vincitur à ſuperiore: qualis in his tribus numeris cerni poteſt 2.4.8. Quoniam vt quaternarius binarium vincit proportione dupla: ſic idem ab octonario vincitur. Hanc verò idcirco delegit, quod ad æqualitatis perfectionem magis quàm ſuperiores duæ pertineat. Vt idem docet initio 6. de legibus, & Ariſt. ipſe confirmauit lib. 5. Ethic. in ea iuſtitiæ parte quæ præmiorum & pœnarum diſtributioni præeſt. Atque cum in ea Geometricæ proportionis ſpecie, quæ continua appellatur, medium vnicum ſit: Plato hoc loco rationem reddere voluit cur in mundo poſitis duobus extremis, quæ Geometrica proportione erant connectenda, medium non vnicum, ſed duplex extiterit. Nempe quod huius corpus ſolidum ſit idémque globoſum: in quo ſicut in pila, longitudinem quidem & latitudinem quaſi in plano metimur eodem modo, puncto in medio ſummitatis eius impreſſo lineáque ab illo circumducta. At profunditatem ſiue altitudinem, alio modo metiamur neceſſe eſt, linea ad centrum altitudinis depreſſa. Ex quo colligit propter hanc duplicem dimetiendi rationem, in extremis ſolidis duo media corpora interiici oportuiſſe. Sed hæc omnia ad ipſam naturam referenda ſunt, vt intelligamus in ea quæ ſit ipſorum elementorum quatuor proportio. Cum vero in iis duo ſpectari poſſint, corporum moles, & ad agendum patiendúmque ingenita vis, in eorum qualitatibus ſita: ex poſteriore, extrema atque media in hac proportione ita ſpectanda ſunt, vt ignis eius qui apud Ariſt. vnum ex quatuor elementis conſtituit (nam de Platone quo modo ignis nomẽ hoc loco vſurpet, antea monuimus, & poſtea pluribus diſſeretur) in agendo virtus ſumma intelligatur, terræ maximè imbecilla. Contra verò, hæc patiatur promptiſſimè, ille tantò difficilius, quãtò agit promptius. In quo reliqua duo elemẽta mediam rationẽ obtinent. Quod & aër tardiùs agat quam ignis, patiatur promptiùs: & aqua ad terram & aërem in quorum medio ſita eſt, eodem modo ſit affecta. Quam elementorum connexionem Ariſt. vidit, neceſſariámque eſſe putauit tum ad rerum diuturnitatem, tum ad viciſſitudinem mutationum, quæ in eas cadunt: ſed longè aliter expoſuit. Plato enim in Elementis quatuor vnam tantum contrarietatem eſſe voluit, ignis & terræ: duo verò eius media, Aërem & Aquam. At Ariſt. in illis notauit duas cõtrarietates intertextas, & in ſingulis vnicum medium, quod in altera cõtrarietate rationẽ extremi obtineret. Nam inter ignem & aquam vtriuſque qualitatis contrarietas eſt, & in his ſumma ſummæ, remiſſa remiſſæ oppoſita. Quia ignis ſummè calidus, remiſſè ſiccus: aqua ſummè frigida, remiſſe humida. Cuius medium in aëre vna qualitate cum igne, nempe calore, altera, ſcilicet humore, cum aqua conueniente. In ſecunda verò cõtrarietate pro extremis aer & terra, quæ in eiuſdem doctrina vtráque qualitate ſunt contraria. Quoniam Aër ſummè humidus, remiſſè calidus: Terra ſummè ſicca remiſſè frigida: media aqua, in humore cum aëre, in frigiditate cum terra cõſentiens. Quam proportionem notare facilè eſt, non tantum in magno corpore vniuerſi, ſed in ſingulis mixtis: in eáque videre quanta ſit commoditas cõiugationum quatuor, quas in primis qualitatibus acutiſſimè Ariſt. diſtinguit & quatuor elementis accommodat cap. 3. libr. 2. de ortu. Quanquam repugnante Galeno, vt à nobis obſeruatum eſt capit. 4. libr. 2. Prioris noſtræ deſcriptionis Phyſicæ. Eſt etiam in corporea mole quædam inter

ipsa elementa proportio de qua sic Arist.cap.3.lib.1.Meteor. Qui, inquit, ignem purum esse aiunt, id quod complexu suo omnia coërcet: nec solum ea corpora quę mouentur, id verò quod inter astra & terram interiectum est, aëra: hi si quę nunc Mathematicorum artibus copiosè docentur, cognouissent fortasse ab ista puerili sententia destitissent. Si enim interualla plena ignis essent & interualla ex igne constarent, iampridem vnumquodque aliorum elementorum deflagrasset. Nec verò aëris solius plena sunt illic omnia. AEqualitatem enim communis proportionis ad corpora quæ sunt eiusdem generis longè multùmque superaret: etiam si duorum elementorum plenus est locus is, qui inter cælum & terram interest. Nam neque terræ moles, in qua etiam cōtinetur tota vis aquæ, ad eam magnitudinem quę ambit, particulæ locum tenet. Videmus autem non in tāta magnitudine molis, pręstantiam exuperantiámque consequi, quando ex aqua quæ secreta est, aër, vel ex aëre ignis oritur. Cū tamen necesse sit quam rationem particula aquæ habet ad eum aërem qui ex ipsa ortus est, eandem etiam totam aquam, ad totum aërē habere. Quæ etiam si verissimè ab Arist. dicta sint, nihil tamen faciunt ad eam proportionē de qua Plato est locutus. Neque enim quanto aër sua mole aquam excedit, verè possis dicere tāto terram ab aqua superari. Cum contra fortasse terræ totius quantitas maior sit quam aquæ. Et certè eiusmodi esse videatur Cardano libr. 2. de Subtilitate & lib.1. de Rerum varietate, Itémque Iulio Scaligero in exercitationibus contra Cardanū.
9 Paulò ante obseruatum est ex D. Augustino, Platonem cum pro primis extremísque vniuersi partibus ignem & terrā posuit, ignis nomine cęlum in quo astra sunt, significare voluisse. Nam nisi hoc in illius doctrina quartum corpus simplex intelligatur, sed aut quinta quædam essentia (quod Aristoteli certum est placere) aut quod nonnulli aiunt, ex quatuor elementorum purioribus portionibus mixta: cur hic extrema ignis & terra ponuntur? aut hac proportione quam inter se primæ mundi partes habere dicuntur, cælum excluditur? aut denique cum ipsum sit magis aspectabile quā is ignis qui lunæ subiectus est, & inter quatuor elementa a Peripateticis numeratus, cur ex eo quod mundus aspectabilis est, concluditur in eo ignem elementarem esse oportere, non potius cælum à quo primo lumen manat, cuius virtute sunt omnia aspectabilia? Quamquam de ipsius cæli natura quid ille senserit, non leuis esse videtur inter ipsos Platonicos ex magistri verbis orta dissensio. Nam Io. Grammaticus libro de mundi æternitate, scribit ex Platonis sententia mundum vniuersum, atque adeo ipsum cælum, & quæ in eo sunt omnia, ex igne aëre aqua & terra esse composita, maiorem tamen ignis partem quam reliquorum trium elementorum ipsum cęlū obtinere. Idem placuit Calchidio commentario in Timęum. Quod cęlestia corpora, inquit, non constent ex quatuor elementis, dicere non est eius qui Platonis decretum sequi velit, sed potius qui suum dogma constituat. Nam Plato cęlestia quoque ex igne illo quidem ampliore, facta dicit & ex reliquis, sed remissioribus, syncerioribus & purioribus. At Plotinus cap. 6. lib. de Cælo, concludit terrena quidem animalia sic esse composita, vt illis quatuor elementa insint. Terram vero in cęlum attollere, contra naturam esse, contrariùmque his quæ in naturæ ordine disponuntur: nec vlla ratione videri probabile, vt celerrimus cælestium cursus, terrena in se corpora perferat. Denique terram nitori splendoríque cælestis ignis impedimento futurā. Idémque cap. 8. vult ab ipso cælo alium esse ignē vnum de elementis, ei subiectū, qui tanta cęleritate in cælū permutetur, vt hoc ab illo nullo modo patiatur. Et certè Plato ipse in Epinomide, Aetheream naturam quintā simplicē videtur agnoscere. Cū, quinque sint corpora, inquit, Ignis, Aqua,

tertium Aër, quartum Terra, quintum Aether horum principatibus multa variáque singula animalia producuntur. Et eodem loco, Aethera, inquit, post ignem ponamus, ex quo animã animalia gignere arbitremur. Ad quæ concilianda dici posse videtur, in vniuersitate ex Platonis sententia ignem esse duplicem, Aethereum vnum lucentem non adurentem, alterum elementarem eundémque adurentem. Sic enim cum ab illo dictum est, Deum in Sphera à terra secunda, lumen accendisse, Plotinus cap. 7. lib. eiusdem, hoc sic interpretatur. Solem, inquit, significat: quẽ alibi nuncupat splẽdidissimum eundémque nitidissimum. Quibus verbis omnem à nobis opinionem abigit suspicantem aliquid illic esse aliud præter ignem. Significat quoque nullã adesse ignis aliam qualitatem præter lumen, quodquidem esse ait à flamma diuersum, calorem verò leuem tantum & suauem. Et ipse in Timęo, ignis, inquit, illius qui non vrit, sed illuminando suauiter diẽ inuehit mundo, participes oculorum orbes dij fecerunt. Eodémque loco vbi in explicandis elementorum permutationibus de altero igne adurente loquitur, eius duo genera ita distinguit. Posthæc sciendum est, inquit, multa esse ignis genera, flammam videlicet, & quod ab ea est accensum, quod vrit quidem, lumen vero nullum oculis affert quódve extincta flamma, intra illa quæ accensa fuerant, remanet. Quod si quando in cælo elementa apud Platonicos esse dicantur, hoc non tam ad elementorum substantias, quam ad eorum qualitates videtur esse referendum. Idque fortasse ex eiusdem Plotini sententia eodem libro. Meminisse oportet, inquit, terram non ita misceri igni sublimi, vt in ipsa stellarum cõpositione connumeretur. Sed cum in vno mundi corpore singula collocentur, nimirum & ignem aliquid habere terreni, quemadmodum & terra aliquid ignei habet. Ac summatim singula habere aliquid singulorum, non adeo quidem vt quod dicitur alia possidere ex vtrisque constituatur, videlicet ex seipso & ex eo cuius est particeps: imo in ipsa mundi communione ritè situm, non tam alterum, quàm alterius nonnihil accipiat: velut non ipsum aërem, sed aëris liquiditatem. Sic & terra non tam ignem quam igneam claritatem, & ignis non tam terram, quam huius soliditatem densitatémque habere dicatur. Hac enim ratione ipse etiã Arist. in cœlestibus corporibus stellàappellat partem eius orbis in quo est, densissimam. In quo occultæ suæ philosophię fundamenta posuit Henricus Agrippa cap. 8. lib. 1. Vt in hoc fortasse Proclo venia danda sit, quod in Platonis doctrina cælum modo faciat corpus simplex, modo idem velit ex quatuor elementorum purioribus portionibus constare. In quo tamen à Io. Grammatico inconstantiæ arguitur libro de mundi ęternitate. Atque hac ratione non erit difficile de quinta cœlesti essentia Aristotelem cum Platone conciliare. Chaldęorum sapientes, vt scribit Iulius Scaliger in exercitationibus contra Cardanum, cęlum ex aqua & igne compositum esse voluerunt. Quos secuti Hebræi posuisse videntur distinctionem aquarum quæ in cælo sunt, ab aliis quæ eidem sunt subiectę.

10 Philo Iudæus in libro de mundo quod incorruptibilis sit, scribit eandem fuisse Critolai Peripatetici sententiam. Pergit, inquit, ita ratiocinari Critolaus, Quicquid sibi ipsi sanitatis causa est, morbis caret: sicut quicquid sibi ipsi vigiliæ causa est, perpetuò vigilat Inde colligitur sempiternũ esse id quod suamet causa est essentiæ. Mundus porrò sibi ipsi causa est essentiæ: sicut & cæteris rebus omnibus. Ergo mũdus æternus est. Illud quoq; cõsiderare debemus quicquid nascitur, vtique imperfectũ esse à principio: processu verò tẽporis augeri, donec omnino absoluatur. Itaque si mundus est genitus, fuit aliquando (liceat mihi vti nominibus ætatum) puer admodum, & post multos annos, multa sæcula, vix tandem abso-

lutus. Nam quod est æui longissimi, necessariò tardè ad vigorem suum peruenit. Tales autem mutationes si quis credit in mūdum cadere, pro maximè insano habendus est, atq; adeo pro insanabili. Sic enim probaretur eū non tantū corpore, sed etiam animo proficere. Quandoquidē etiam qui aiūt interiturum, credunt tamen ratione præditum. Ergo more hominum brutus erit in generationis suæ principio: adulta ætate, compos rationis. Quod vel cogitare nefas fuerit, nedum proloqui. Qui enim possumus hunc perfectissimum, visibilem ambitum, contentásque in eo partes singulas intuentes, non credere perfectum semper corpore simul & animo, expertem malorum quibus genita corruptibiliáque, sunt obnoxia? Adde, id quod ex elementis constat ad vnum omnibus, robustius esse quam vt vi vlla infirmum reddi queat. Vbi porrò nulla est infirmitas, ibi sanitas vigórque permanet tutus à senio. At fortasse neque hæc ratio Critolai, neque ea quæ ex Platone hoc loco commemoratur, omnino efficit mundum suapte natura esse impatibilem, aut senescere nullo modo posse. Nam cum omnium physicorum consensu, in corporibus naturalibus duplex sit patiendi ratio, vna ab externis causis, altera ab interioribus: cumque à Galeno scriptum sit lib. posteriore de Elemētis, necesse esse id cui nihil externum passionem infert, à propria natura pati: mūdus etiamsi externum nihil habeat, afficietur tamen ab internis, quorum contrarietate atque perpetua pugna non modo senescet, sed tandem omnino dissoluetur. Quod Empedocli persuasit igne in reliqua elementa semper agente, futurū vt hæc paulatim absumantur, tandémque naturæ vniuersitas generali incendio deleatur. Et certè cum mundi corpus finitum sit, si ab Aristo. rectè vsurpatum est libro de Animalium motu, & demonstratum in Physicis finiti corporis vires esse finitas: necesse est etiam illas interiores naturæ vires, in mundo finitas esse. Quo igitur modo ab istiusmodi causis, mundi æternitas quæ infinita est, sustinebitur? Neque verò Plato, sicut antea dictum est, voluit mundum ex sese æternum esse: imo nominatim scribit in Timæo, ipsum se consumptione sui ipsius & senio alere: sed illum perpetuari dicit, præter aut suprà interiora naturæ principia, deo ita volente. Sine quo, etiam si non modo nulla contrarietate sed ne materia quidem constaret omnino vlla: hoc ipso tamen suapte natura finem aliquando esset habiturus, quod à se non est, sed ab alio. Atque fortasse id hoc loco tantum agit vt doceat etiam si mundus propriis istis principiis (quæ cum dico illius corpus animámque intelligo) sibi æternitatem præstare non possit: hoc certè illum à se habere quod æternitati nihil reluctatur: aut quod ad hanc suapte natura bene affectus esse videtur. Quæ omnia Aristoteles animaduertens, in cælestibus orbibus, quorum conuersionem ęternam esse volebat, naturalibus formis, quarum vires finitæ sunt adiecit, vt paulò ante dictum est, quasi assistentes intelligentias, quæ sua virtute illorum motus perpetuarent. Quoniam naturalis forma finita, in corpore finito, id præstare nullo modo posse videbatur. Quanquam de eo inter Peripateticos non omnino videtur conuenire: sicut à nobis obseruatum est capite tertio, libri secundi, prioris nostræ descriptionis Physicæ.

11 Vt enim ab Arist. dictum est lib. 1. Politic. naturam nihil tale facere, qualem ærarij fabri gladium delphicum, ad duos vsus propter inopiam: sic à nobis debet intelligi, in eadem prouida nihil luxuriare, aut frustra esse. Sic enim ille dicere solet, Deum & naturam nihil frustra facere. Sensus autem dati sunt (externos intelligo, quorum instrumenta apparent in corpore) partim ad quærendū alimentum, partim ad pręuidendas externas iniurias atque propulsandas. Quæ cum in hoc animali maximo, quod omnia complexu suo continet, locum non habeant: efficitur in eodem sensus neque ad vitæ necessitatem, neque ad vllam commo-

ditatem pertinere. Quam rationem Plato sic expressit in Timæo. Animal hoc, inquit, nec oculis indigebat, quia nihil extra quod cerni posset, relictum erat. Nec auribus cum nihil superesset foris quod audiretur. Nec erant aëre circunfusa externa mundi, vt respirationem requireret. Nec membris quidem talibus opus erat, per quæ noua alimenta susciperet, aut decocti cibi excrementa emitteret. Nulla accessio fieri poterat, nulla decessio. Nec enim erat aut quo, aut vnde, talia fierent. Ipsum enim se consumptione & senio sui ipsius alit. Ita nempe diuina arte fabricatus est mundus, vt omnia in se ipso & à se ipso patiatur & agat. Ratus enim est ille author, mundum, si sibi ipse sufficiat, præstantiorem fore, quàm si aliorum adminiculis egeat. Nec ei manus necessarias esse duxit. Quia neque capiendum quicquam erat, neque repellendum. Nec pedibus aut aliis ad progressum statúmve membris opus erat. Interiorem sensum in illo Stoici potius considerauerunt. Ex quorum sententia Cicero ita concludit lib. 2. de natura deorum. Nullius sensu carentis pars aliqua potest esse sentiens. Mundo autem partes sentientes sunt. Non igitur caret sensu mundus.

12 Cæteros motus eos primum intellige qui fiunt secundũ rectam lineam aut sursum aut deorsum, quos duos simplices Arist. esse vult cap. 2. lib. 1 de Cœlo, tertiúmque illis adiicit, motum conuersionis siue qui fit in orbem. Hos sequuntur quatuor motus animalis differentiæ duabus repugnantiis differentiarum situs distinctæ. Aut enim ille in anteriorem partem fit, aut in posteriorem: aut ad dextram aut ad sinistram. Qui motus mixti ab eodem Arist. nominantur. Quare de septem motibus secundum locum, Plato deligit eum qui in orbem fit, vt conuenientissimum ei intelligentiæ quæ magnum corpus vniuersi moderatur & regit. Vt enim hæc à se excitata, contemplando ad se ipsam reflectitur: sic in orbis cõuersione semper fit reditus ad idem punctum, à quo ductum est illius initium. Neque verò tantum ipsi intelligentię, sed & corpori eiusmodi motus conuenientissimus est: Vt idem docet in Politico. Circuitus, inquit hospes, necessariò ob hanc causam ipsi mundo innatus est. S O C. Quam ob causam inquis? H O S P. idem esse semper & secundum eadem & eodem modo se habere, solis omnium diuinissimis conuenit. Corporis autem natura huius ordinis non est compos. Cęterum id omne quod cœlum mundúmque vocamus, multa quidẽ & fœlicia munera à genitore suscepit: corporis tamen particeps, expers omnino mutationis cuiuslibet esse non potest. Attamen quo ad potest, in eodem & secundum eadem & vno motu mouetur. Quapropter circuitum est adeptum, in quo minima agitationis fit permutatio. Qua ratione Platonici, vt cum totum mundum sua anima vna animatum posuerunt, agnoscunt mundi inferioris, quem elementarem appellamus, partes varias propria suáque anima animatas, sic in parte superiore & cælesti stellarum tam fixarum quàm errantium corpora propria anima, pręter eam quæ est vniuersi, informari & exornari voluerunt. Quàm sententiam etiam Aristoteli attribuit Cicero lib. 2. de natura deorum. Quum aliorum animãtium, inquit ortus in terra sit, aliorum in aqua, in aëre aliorum absurdum esse Aristoteli videtur in ea parte quæ sit ad gignenda animantia aptissima, animal gigni nullum putare. Sydera autem æthereum locum obtinent quoniam tenuissimus est & semper agitatur & viget, necesse est quod animal in eo gignatur, id & sensu acerrimo & mobilitate celerrima esse. Quare cum in ęthere astra gignantur, consentaneũ est, in his sensum inesse & intelligentiã: Ex quo efficitur in deorum numero astra esse ducenda. Etenim licet videre acutiora ingenia & ad intelligendũ aptiora, eorum qui terras incolunt eas in quibus aër sit purus ac tenuis, quam illorũ, qui vtantur crasso cœlo atque concreto. Quin etiã cibo quo vtare interesse aliquid

aliquid ad mentis aciem putant. Probabile est igitur præstantem intelligentiã in syderibus esse, quę ad æthercam partem mundi incolant & marinis terrenísque humoribus longo interuallo extenuatis alantur. Sensum autem astrorum atque intelligentiam maximè declarat ordo eorum atque constantia. Nihil est enim quod ratione & numero moueri possit sine consilio, in quo nihil temerarium, nihil varium, nihil fortuitum. Ordo autem syderum & in omni æternitate constantia neque naturam significat, est enim plena rationis, neque fortunam quæ amica varietati, constantiam respuit. Sequitur ergo vt ipsa sua sponte, suo sensu ac diuinitate moueantur. Nec verò Aristoteles non laudandus in eo quod omnia quæ mouentur aut natura moueri censuit, aut vi, aut voluntate. Moueri autem Solem & Lunam & sydera omnia. Quæ autem mouerentur hæc aut pondere deorsum, aut leuitate in sublime ferri: quorum neutrum astris contingeret: propterea quod eorum motus in orbem circúmque ferretur. Nec verò dici potest vi quadam maiore fieri vt contra naturam astra moueantur. Quæ enim potest maior esse? Restat igitur vt motus astrorum sit voluntarius. Hæc Cicero ex Aristotele. Quæ fusius ex illo placuit commemorare, vt in Arist. doctrina lector exercitatus, in illis pleráque notare possit doctrinæ huius non omni ex parte consentanea. De motu verò circulari animæ & corporis mundi, dignissimum est obseruatione quod scribit Paulus Ricius lib. I. de cœlesti agricultura. Animæ ratiocinantis actum intelligendi, motui similem dici eundémque cum circulari motu comparari. Quia sicut motus in orbem continuus est, qui ad idem punctum redit à quo incœpit: sic anima ratiocinando ipsóque intelligendi actu à se ipsa ad intelligibile extenditur. Vnde rursus in se ipsam reflectitur. Quia quod iam actu factum est intelligibile, nihil est nisi actus intellectus possibilis, quem intelligendo intelligit se ipsum. Circularem autem hunc cælestis animæ motum sequitur cœlestis corporis conuersio, tum propter naturalem cœlestis corporis & animæ nexum, tum etiam ex opere & imperio voluntatis. Nam quemadmodum in nobis, quotiescunque anima circa aliquod obiectum delectabile & iucundum exultat, statim gestiunt corporei spiritus & per corporis molem vna cum sanguine delati, partes huius ad motum concitant, sicut in musico concentu reipsa depræhendimus: sic cœlestium corporum anima cum per ideales & summæ pulchritudinis formas discurrit, & ab harum vna ad alteram fertur, ineffabili tum gaudio afficitur. Affectus verò hic in ipsum cœleste corpus redundans, statim concitatissimum huius motum excitat: accedente voluntatis imperio, quę ideales formas (quas anima contemplatur & concipit) in hanc rerum generabilium materiam depromere gestiens, quoniam hoc non nisi per motum fieri posse animaduertit, hunc circularem assiduum excitat, per quem rerũ omnium opificem Deum imitatur: cuius immẽsa bonitas se per vniuersum effundit, & rebus etiam vilissimis primum essentiæ principium communicat.

IN MVNDO HOC (QVI IPSIVS INTELligibilis imago est) animus à corpore distinguitur. Deinde figuris regularibus ad huius partes accommodatis, illarum principia secundum Pythagoræorum doctrinam ad certas trianguli differentias referuntur.

CAP. II.

1 *Cum autem duo sint ex quibus mundus est constitutus, corpus & animus: quorum illud quidem aspectabile & tractabile, hic neque aspectabilis est, neque tractabilis, vtriusque vis & constitutio est diuersa. Corpus enim ipsum ex igne, terra, aqua & aëre coagmentatum est.* 2 *Si quidem hæc quatuor, quæ sanè nullum ordinem elementorum prius habebant, mundi opifex formauit Pyramide atque cubo, Octaedro & Icosaedro & præter hæc omnia dodecaedro. Materia enim quatenus Pyramidis figuram suscepit, ignis extitit: quòd hæc omnium maximè secando & diuidendo sit accommodata, paucioribúsque triangulis constet, atque idcirco sit rarißima. quatenus autem Octaedra facta est, simul aëris qualitatem accepit: sicut & aquæ, quatenus Icosaedri forma est ornata.* 3 *Cubi verò figuram terræ attribuit vt omnium maximè solidæ atque firmæ. At dodecaedrum ad ipsum vniuersum accommodauit. Magis autem quam hæc omnia ad principia accedit natura planorum. Si quidē plana solidis sunt priora.* 4 *Planæ verò naturæ duo quídnam progenitores triāguli pulcherrimi rectanguli, vnus. Scalenus alter Isosceles. Atque Scalenus cum vnum angulum habet rectum, alterum continentem, duas tertias vnius recti, reliquum verò eiusdem partem tertiam, hunc quidem*

priorem dico. Hoc autem Scalenus triangulus Pyramidis & octaedri atque Icosaedri elementum est. Cum Pyramis ex triangulis quatuor, omnia latera æqualia habentibus constituatur: quorum quilibet, in sex triangulos Scalenos, quales modo dicti sunt, distribuatur. Octaedrum vero ex octo, qui similiter singuli in sex Scalenos diuidantur. Sicut & Icosaedrum ex viginti. Alter verò (dico autem Isoscelem) aptus est ad constituendum cubum. Quoniam huius speciei quatuor trianguli coniuncti, quadratum absoluunt: sicut sex quadrata, cubum. Dodecaedro autem ad vniuersum Deus vsus est. Quia in cælo signa duodecim conspiciuntur in Zodiaco, quorum vnumquodque in partes triginta secatur: quemadmodum in dodecaedro ex duodecim pentagonis composito, horum cuilibet in quinque triangulos diuiso, sex trianguli insunt: sicque in toto dodecaedro trianguli trecenti sexaginta reperiuntur, quot & ipsius Zodiaci sectiones sunt. His igitur figuris materia à Deo expressa mouebatur: primùm quidē rudibus vestigiis sine ordine, deinde ab eodem in ordinem adducta, secundum eam rationem quam in illa coagmentatione omnia inter se obtinent. Neque tamen hæc loco discreta manent, sed in perpetua agitatione sunt, eandémque materiæ afferunt. Quoniam mundi ambitu constricta pelluntur, & alternis pulsibus ipsa feruntur: ea quidem quæ tenuiorum sunt partium, in regionem crassiorum. Quare nihil omnino inanè relinquitur & corpore vacuum: atque in illis inæqualitas permanens, concussionem affert. Si quidem materia ab iis agitatur, & hæc ab illa.

Iac. Carpentarij Commentarius in CAP. II.

1 Platonem Cicero refert prima Tusculana, vt Pythagoreos cognosceret, in Italiam venisse, & in ea cum alios multos, tum Archytam Timæúmque cognouisse, atque ex his cognouisse Pythagorea omnia. Quare cum illi (vt eodem loco scribit) rationem suæ sententię ferè nullam redderent, nisi quid esset numeris aut descriptionibus designandum: hic in maximis duabus quæstionibus de corpore vniuersi & de eiusdem anima, vt Pythagoreus videretur, ad figuras & numeros earum explicationem reuocauit: demonstrationísque genus hoc nouum & inusitatum appellauit in Timæo, sed his cum quibus agebat, planum & perspicuum: quod illi (vt eo loco ait) omnes huius ingenuæ eruditionis vias peragrassent. Nunc de figuris in magno corpore, de eiusdem autem anima capite proximo differendum. Peripateticis cum Democrito, Leucippo & Pythagora hoc fuit commune, quod eorum nemo in quatuor his elementis quibus vniuersitas constat, primam rerum omnium materiam posuit: sed cum hæc in suis partibus perpetuo quodam circulo in se inuicem permutari animaduerterent eadem in sua principia, materiam inquam & formam, distinguenda existimauerunt. Vt eorum vno manente, altero pereunte istius permutationis causa constaret. Porrò quia omnium physicorum consensu, in rerum permutationibus materia ad nouam formam excipiendam certò quodam modo, eóque pro formarum natura maximè vario, affecta esse debet: istiusmodi præparationem illi in elementorum materia agnoscentes, & ad illam permutationem necessariam putantes, non vno tamen modo spectauerunt, nec eadem ratione expresserunt. Aristoteles enim in illis obseruans varias actiones, atque passiones à contrarietate quatuor qualitatum caloris, frigoris, humoris atque siccitatis, manantes has pro primis elementorũ differentiis vsurpauit & penes eas docuit libris duobus de ortu & interitu, quæ de quatuor elementis promptiùs agerent, aut paterentur: quæ facilius aut difficilius in se inuicem permutarentur. Democritus autem itémque Leucippus quasi solius quantitatis primas causas in elemẽtis quærerent: indiuidua corpuscula, figura, situ atque ordine differentia posuerunt: ex quorum concursu illa orirẽtur. At Pythagorei partim quantitatis, partim qualitatis, per quã illa in corporibus est efficax & ad agendum parata, rationem habentes, figurarum planarũ differentiis tanquam principiis elementorum corpora distinxerunt: illarúmque permutationibus hæc in se inuicẽ commutari crediderunt. Atque vt omne corpus priùs natura intelligitur quantum, sua figura ornatum, quàm affectũ qualitate patibili: sic in elementis has planorũ differentias qualitatibus eorundem inter se contrariis, natura priores esse eóque primorum principiorũ potius quã illas quatuor Peripateticis notas qualitates, rationem obtinere voluerunt. Neque tamen in iis vim efficiendi neglexerunt: sed eam proprietati figuræ adiunxerũt. Vt quæ acutis angulis cito obiecta corpora discernerent atque diuiderent, ea quoque suapte natura calida, quę verò obtusis constringerent ac condensarent, frigida esse dicerent. Quibus rationibus cum illi in vniuersum corpora omnia ex figuris planis componerent: prima corpora quatuor elementorũ, figuris planis non quibuslibet, sed vt rationi erat consentaneũ, primis constare voluerunt. In figuris verò planis absolutè quidẽ prima species est circuli, secunda trianguli rectis lineis constantis. At hic circulum Plato prætermisit, non quia non potuerit his corporibus accommodari de quorum natura agebatur, quod existimasse videtur Cardinalis Contarenus lib. 1. de Elementis (sed potius sicut obbseruatum

est à Proclo Commentario 2. in Euclidem) vt ex Pythagoreorum sententia Triangulum ortus conformationísque rerum omnium principium esse doceret, eo in explicandis primorum corporum causis fuit contentus. Quæ Philolaus in Pythagoreorum doctrina diligenter obseruans, trianguli angulum diis quatuor consecrasse dicitur Saturno, Plutoni, Marti & Baccho: his compræhendens quatuor elementorum exornationem, quæ ab ipso cælo, vel à quatuor Zodiaci segmentis proficiscitur. Si quidem Saturnus humidam & frigidam constituit essentiam: Mars ardentem, Pluto terrenam, Bacchus humidam & calidam. Adiicit eodem loco Proclus triangulorum differentias tantum ad generationẽ conferre, vt iure optimo dici possit triangulum principium esse constitutionis eorum quæ Lunæ sunt subiecta. Nam rectus angulus, inquit, illis essentiam exhibet & ipsius esse mensuram determinat, rectangulíque trianguli ratio generalium elementorum efficit essentiam. Obtusus verò vniuersam essentiam ipsis tribuit eiúsque ratio formas materiales in magnitudinem auget & omnis generis mutationem. Acutus angulus diuiduam ipsorum naturam efficit: eiúsque ratio ipsis rebus diuisiones in infinitũ præstat. Absolutè verò triangularis ratio interuallo distantem & vndequáque partibilem materialium corporum constituit essentiam. Quam sententiam Aristoteles variis rationibus exagitat duobus capitibus vltimis lib. 3. de Cælo, aítque Pythagoreos, quod ista sua nimium amarent, idẽ hac in parte fecisse, quod hi qui in disputationibus proposita defendunt. Omne enim quod concluditur, pro principio habentes, retinent: quasi nõ aliqua ex iis quæ concluduntur iudicari oporteat, ac ex fine maximè. Artis autem eius, inquit, quæ in faciendo cernitur, finis est opus: Physicæ verò rationis, id quod propriè semper sensui videtur. Idem cap. 2. lib. 1. de Ortu, hac in parte Pythagoreorum sententiam cum ea comparat quæ fuit Democriti & Leucippi de corpusculis indiuiduis: vúltque illam longè absurdiorem videri. Quod Democritus & Leucippus cum ex corporibus corpora componunt: hoc tantum peccent quod ea quæ pro principiis vsurpant corpora indiuidua ponant: Pythagorei autẽ duo incommoda subire cogantur, nempe quod ex non corporibus corpora componant & quod in planis quanta quædam, indiuidua esse volunt. Quorum vtrumque in iis est quæ fieri nullomodo possunt. De hac Pythagoreorum sentẽtia vide Galenum lib. 8 de placitis Hippocratis & Platonis: itémque Alexãdrum Aphrod. cap. 13. lib. 2. de difficilibus Quæstionibus.

2 Quoniam quinque figuras regulares ex triangulis duorum generum natas ad mundi compositionem Plato adhibet, de illísque quatuor totidem elementis accommodat. Igni, Aëri, Aquæ & Terræ: nonnulli existimant quintam, scilicet Dodecaedram, esse quinti simplicis corporis Ætherei: imò hoc loco abutuntur ad confirmandum illum antè Arist. simplicem quintam essentiam cælestem agnouisse. De quo quoniam abundè satis dictum est antea, nunc id quod est huius instituti persequamur. Cubica figura terræ attribuitur, propter eius constantiam & stabilitatem. Pyramis igni, quia hic secandi & penetrandi magnam vim obtinet: quæ proprietati Pyramidis videtur respondere. Et quod noster ignis qui elementaris naturam imitatur, dum sua leuitate sursum nititur, in acutum verticem desinat: basim habeat latiorem. Sic enim quia ipse sua natura tenuis, oritur de crassiore corpore in quo flamma concipitur & fouetur, tenuem figuram capit: in eámque fortasse vt in suam se recipit discedens à priore, vt impuriore. Quod tamen Theophrastus Libro de Igne, huius imbecillitati cum à suo pabulo recedit, mauult attribuere. Atque hæc Plato de figura duorum corporum quæ antea extrema appellauit. Media vero cum sint aër & aqua, his quoque figuras

eas accommodauit quas ſua ratione, per quandam ad motum atque ſtatum relationem, medias inter illas duas arbitrabatur. Aëri ſcilicet octaedram quæ octo ſedes vel facies habet: Aquæ Icoſaedram, quæ ex triangulis æquilateribus compoſita in facies viginti eſt diſtincta. In quibus eam quam quærimus proportionem Plato ita concludit in Timæo, Terræ, inquit, cubicam ſpeciem aſſignemus. Nam omnium quatuor maximè immobilis terra eſt, & corporalium omnium compacta maximè. Tale verò illud factum eſſe neceſſarium eſt, quod firmiſſimas tutiſſimáſque poſſidet baſes. In triangulis porrò à principio poſitis, qui æquilateres ſunt: firmiorem tutiorémque quàm inæquilateres, baſin poſſident. Quamobrem ſi conuenitentem probabilémque ſequi rationem velimus, terræ id tribuamus: Aquæ deinde quod tribus reliquis eſt immobilius: igni quod mobiliſſimum, Aëri medium. Et corpus quidem minimum, igni: ſecundum ab hoc, aëri: Aquæ tertium. Cum autem pluribus modis quam quatuor (inquit Contarenus Cardinalis lib.1. de Elementis) duæ trianguli ſpecies, quibus pro principiis Plato vtitur, in planis compoſitæ ſolidum facere non poſſent: rectè ab eodem dictum eſt aliud corpus ſimplex ab iis quatuor quæ noſtris ſenſibus obiecta ſunt, inueniri non poſſe. Sed quoniam præter has quatuor ſolidas figuras regulares, quinta etiam conſtitui poteſt ex pentagonis, quorum tria in vnum compacta ſolidum angulum faciunt ſicque duodecim, figuram complent duodecim baſium: Vt corpora quæ natura conſtant omnino reſponderent Mathematicis, quæ Pythagorici naturaliũ principia eſſe cenſebant, vniuerſo hanc Dodecaedram figuram aſcripſit. Ex quibus intelligi poteſt quintam hanc figuram non eſſe quinti corporis ſimplicis: ſed quinti magni corporis vniuerſi, ex quatuor primis corporibus ſimplicibus compoſiti. Quod etiam contra Proclum diſputat Io. Grammaticus libro de mundi Aeternitate. Quanquam aliud videtur Beſſarioni Cardinali cap.6. lib.1. ſicut & pleríſque Platonicis. Quoniam hi fateri nolunt Platoni Cælum, aut natura ſua igneum eſſe, aut ex quatuor elementis conſtare.

3 Quadratam enim figuram & cubicam in ſolidis veteres firmiſſimam eſſe putauerunt. Ideóque Ariſt.cap.10.lib.1. Ethic. virum beatum in omnibus fortunæ mutationibus conſtantem, quadratum vocat: & Plato in Protagora, difficile eſſe ait virum bonum effici, manibus pedibúſque ac mente quadratum. Quanquam Celius Calcaquinus in ſuo paradoxo de perenni terræ motu, figuram cubicam verſatilem eſſe contendit: eóque per prouerbiũ dici de eo quod facile & ſua ſpõte illabitur, Teſſera verſatilius. De reliquorum autem elementorum figuris, hoc maiore probabilitate quæri poteſt quàm apte igni Pyramis accomodetur. Cum hæc penes ſuam baſin maximè firma eſſe, & à ſuperiore figura aculeata minus præmi, ideóque perpetuæ agitationi ipſius ignis cõtraria eſſe videatur: Aut cum aër agilitate motúſque celeritate aquam ſuperet, cur ille octo hedras, id eſt ſeſſus ſiue ſedes, hæc viginti habere dicatur: cum figura Icoſaedra id eſt viginti facies ſiue ſedes ſimiles habens ad globoſam proximè accedat penéque tãtum in puncto planum in quo eſt, tangat, ideóque Octaedra, quæ aëri tribuitur, longè volubilior ſit. Quod obiicit Ioannes Grammaticus libro de mundi æternitate. Sed in eo in quo ab illo Plato exagitatur, hic certè aliud ſpectauit, ſignificaréque voluit aquam magis eſſe compoſitam quàm aërem, & hunc magis quàm ignem. Quia in igne ſunt tantum trianguli primi 24. in aëre 48. in aqua 120. vt paulo pòſt accuratius docebitur, & à Plutarcho pluribus eſt expoſitum in huius ſententiæ interpretatione, libro de defectu Oraculorum. Quo loco ſubtilius etiam hic in Platonis doctrina philoſophatur hoc modo. Plato eos oppugnans (inquit) qui vniuerſum dicunt eſſe vnum, & id quod eſt, dicit eſſe, & idem & alterum: præterea

motum & ſtatum. Itáque cum iſta quinque ſint, profectò admirandum non eſt, corporeorum illorum quinque elementorum ſingulorum ſimulachra & imagines naturam eſſe molitam, non integra tamen, neque ſincera, ſed quódque cuiuſque poteſtatis maximè particeps. Nam Cubus planè ſtatus proprium corpus eſt, propter æquorum laterum ſtabilitatem & firmitatẽ: Pyramidis autem igneã mouentémque naturam in gracilitate laterum & angulorum acumine quiuis agnoſcat: at Dodecaedri natura quæ alias figuras complectitur, eius quod eſt imago in vniuerſitate corporata extitiſſe videtur. E duobus reliquis Icoſaedron, alterius formam, Octaedron eiuſdem, adepta ſunt: quorum vnum aërem, qui naturam omnem in ſua ſpecie continet, alterum aquam, quæ temperatione in plurima qualitatum genera conuertitur, edidit.

4 Triangulorũ rectis lineis cõſtantium (quales ſunt quos ad elemẽtorum compoſitionem Pythagorei adhibent) diuiſio duplex eſt: vna à laterum cõparatione ſecundum quantitatem: altera ab angulorum quos laterum compoſitio facit, diuiſione. Priore modo triangulorum tria genera ſunt. Nam in Iſopleuro latera omnia æqualia in Scaleno contra, omnia inæqualia. In Iſoſcele duo crura inter ſe æqualia, tertium latus quod pro baſi eſt, illis inæquale. In quorum diſtinctione cauendũ eſt ne latera quando abſolutè dicimus, ea cum cruribus confundamus. Poſteriore verò cũ angulus omnis aut rectus, aut acutus, aut obtuſus eſſe dicatur, omnis quoq; triãgulus aut tres angulos acutos habebit, vt Iſopleurus, aut vnũ rectum, aut vnum obtuſum, ex quo rectangulum, aut obtuſangulum dicere audeamus. Quoniã nũquã triãgulus angulos rectos, aut obtuſos reipſa plures vno habere poteſt. Sicut ex eo intelligitur quod cum omnis triãguli tres anguli interiores ſint æquales duobus rectis (quod cõfirmat Ariſt. Familiare exemplũ in Logicis) & acutus minor ſit recto obtuſus eodem maior: non poteſt neque duos obtuſos neque duos rectos habere. Alioqui tres anguli ſimul ſumpti eſſent maiores duobus rectis. Iam verò quia in angulis quod rectum eſt, idem quoque natura finitum & primum (nam de acutis & obtuſis quidam magis minúſve tales in infinita varietate eſſe poſſunt, atque horum ratio, ex recto vt natura priore, atque tanquam ex regula deducitur) idcirco illi in triangulis, natura primos cæterorum elementa & principia eſſe voluerunt rectãgulos. Quibus efficitur in talibus principiis Iſopleuro locum non eſſe: quoniam ſicut dictum eſt, omnes angulos habet acutos. Quãquam à Proclo rectè ſcriptum eſt Commentario 2. in Euclidem, eiuſmodi triangulum trium elementorum, ignis ſcilicet Aëris & Aquæ cauſam eſſe proximam: ſicut & terræ quadrangulum. Sed aliud eſt cauſam effectui proximam dicere, aliud natura primam. Vt in Analyticis Poſter. Ariſt. docet & in re propoſita ex ſequẽtibus intelligetur. Porrò cum reliquæ ſint duæ ſpecies, Iſoſceles & Scalenus: his vt re ipſa, vel certè poteſtate, habentibus vnum angulum rectum natura primum, vtendum eſt ad quatuor primorum corporum compoſitionem. Iſoſceles autem, vt Plato ait, vnicã habet naturam: Scaleni tria latera inæqualia habentis, ſpecies ſunt infinitæ: in quibus primum ſtatuit omnium pulcherrimam eſſe deligendam. Deinde aſſumit in eiuſmodi varietate infinita pulcherrimum eſſe triangulum ſcalenum, ex quo conſiſtit triangulus triũ laterum æqualium, qui Iſopleurus appellatur, tandémque ſubiicit talem eſſe triangulum Scalenum in quo longius latus minimo latere, potẽtia triplo maius eſt, ad medium verò obtinet eam proportionem quæ ſeſquialtera. In quo obſeruandum eſt Platonem eſſe loquutum de laterum proportione: Alcinoum autem hoc loco ſcaleni tres angulos inter ſe cõparaſſe, & in infinita eius comparationis varietate (quæ in natura principij rationem habere non potuit) eam ſpe-

ciem primā statuisse, in qua angulus vnus rectus est: reliqui duo alterum rectum ita æquant, vt vnus eorum huius duas tertias partes complectatur, reliquus verò eiusdem reliquam partem tertiam. Ita scilicet vt huius maximus angulus (qui idem quoque rectus est) ad minimum, proportionem obtineat triplam, ad medium autem, sesqui: medius vero ad minimum, proportionem duplam. Quę quidem proportionis varietas per numeros graduum sic potest exprimi: vt maximus angulus idémque rectus sit centum & octoginta graduum, medius, graduū centum & viginti: minimus, graduum sexaginta. Quibus positis, ex tali scaleno & Isoscele tanquam ex primis principiis (per medium tamen Isopleurum, qui idcirco dicitur non habere rationem primi principij) sic componit quatuor figuras regulares quæ quatuor elementis sunt accommodatæ. In quarum singularum compositione duo gradus sunt considerandi, hoc modo. In terra Isosceles dum in planis per quaternarium multiplicatur, primo quadratū parit: deinde hoc multiplicatum senario, absoluit sex latera figuræ cubicæ. Sicque Isosceles, vt modo ex Proclo dicebamus, primum est terræ principium, quadratum vero, proximum. In igne sex Scaleni tales quales delegimus, in plano compositi, faciunt vnum triangulum æquilaterum. Deinde quatuor trianguli æqualia latera habentes, in solidis coniuncti, pyramidem componunt. Quare & in Scaleno primum est huius principiū: in Isopleuro proximū. Eadē ratione octo triāguli æqualium laterū siue Isopleuri, aërem proximè constituunt: at hi singuli, sex scalanis constant. Ex quibus efficitur ignis prima principia, Scalenis 24. Aëris autem his 48. contineri? Aquæ item proxima compositio erit ex 20. triangulis æqualium laterum: prima verò ex Scalenis 120. in quos illi viginti trianguli æqualium laterum tanquam in prima principia dissoluuntur. Ex quorum comparatione Plato voluit intelligi quam rationem adinuicem quatuor hæc elementa obtineant. Nam quia ignis, aër & aqua pro primo principio Scalenum habent, Terra verò Isoscelem: colligit non posse hæc omnia in seinuicem ita dissolui atque permutari, vt ex multis paruis pauca ingentia, vel è conuerso efficiantur. At illa tria priora posse. Cum enim, inquit, hæc ex vno facta sint omnia, quando maiora soluuntur, multa exigua ex eisdem constituuntur, paruas congruásque sibi figuras adepta. Rursus quando multa per triangulos disperguntur amplificata, vnum vnius molis faciunt numerum magnámque aliam speciem vnam perficiunt. Atque etiam ampliùs significauit quæ in numeris triangulorū ex quibus tanquam ex primis principiis tria elementa constant, proportio existit, inter 24. 48. & 120. eandem esse in tenuitate & densitate substantiæ inter ignem, aërem & aquam. Vt scilicet aër duplo sit densior igne, sicut illius triāguli 48. ad 24. (qui ignem componunt) duplam proportionem habent. Quod idem de comparatione aquæ cum illis secundum numerum triangulorū primorum est iudicandum. Eadem fundamenta Aristoteles quadam ex parte secutus, docuit ea tantum in se inuicem permutari posse quæ constant materia eiusdem generis. Quibus solis agendi patiendíque vicissitudinem tribuit lib. 1. de Ortu. At certè in huius doctrina illud magis physicum esse videtur, quod in quatuor elementis obseruans secundum primas qualitates variam naturæ cognationem atque dissimilitudinem, fatetur lib. 2. posse quidem eorum quodlibet in quoduis permutari: sed in quibusdam hoc esse faciliùs, vt in his quæ vnam qualitatem quodammodo cōmunem habent in aliis, quæ vtraque qualitate pugnant, difficiliùs. Quoniam, vt ait, vnum facilius mutatur quàm duo. Nam & ipse Plato terræ in reliqua elemēta permutationem agnoscit, quam tamē hoc loco negat in primo principio cum illis cōmunicare, eámque sic explicat in Timæo. Terra cum in ignem inciderit,

eius

eius acumine diſſoluta, fertur reſoluta in ignem, aut aërem, aut aquā, quouſque partes ipſius congreſſæ iterum, ſibi inuicem copulatæ, terram reficiant. In celeritate autem vel tarditate motus eandem inter elementa proportionem eſſe vult, quam baſes in illis obtinēt. Ex his omnibus, inquit, quod baſes pauciſſimas habet, velociſſimum eſt neceſſariò. Eſt enim ad penetrandum promptiſſimum: quippe cum prorſus ſit omnium acutiſſimum. Leuiſſimum quoque, cum ex pauciſſimis partibus eiſdem conſtet. Quod ſecundum eſt, ſecundo loco hęc habeat oportet: Tertium, tertio. Ad hæc autem omnia apertius intelligenda valēt quæ de angulo ex Pythagoreis & Platonicis, locis variis ſcribit Proclus Commentario in Euclidem: Primum, notam eſſe & imaginem coarctationis quæ diuinis ineſt, ordiníſque quo diuiſa in vnum, partibilia in impartibilem naturam, multáque copulantem communitatem colliguntur. Ideóque ab Oraculis, angulares figurarum coniunctiones, nodos nuncupari: quia imagines ſunt vnionum coarctantium diuinarúmque coniunctionum: per quas ea quæ natura diſcreta ſunt, ſibi inuicem cohęrent. Deinde idem adiicit eos angulos qui in ſuperficiebus ſpectantur, ipſarum rerum vniones exprimere magis immateriales, ſimpliciores & perfectiores. Eos verò qui ſunt in ſolidis, iam ad inferiora progredi, magíſque diſiunctis rebus communitatem & omnino partibilibus, eiuſdem naturæ vnionē tribuere. Rurſus eorum angulorum qui ſunt in ſuperficiebus, quoſdam primas harum formas mixtáſque affingere, alios eas quæ infinitatem progreſſionum in ipſis exiſtentium complectuntur: nonnullóſque intelligentes formas vnire, vt qui ad circulos pertinent: alios ſenſibilibus accommodari & rationum in his exiſtentium coniunctionem prębere, vt rectilineos: alios eſſe mixtos, qui res eas copulant quæ inter has & illas locum medium obtinent. Quæ faciunt vt intelligamus, cur pro principiis elementorum, quæ prima ſunt ſenſibilia corpora, eos tantum angulos Alcinous ex Platone ſumat qui & in planis ſpectantur, & rectis lineis cōſtant. Cum verò rectilineorum angulorum tres ſpecies ſint, Rectus, obtuſus & acutus, quia recti omnes æquales ſunt inter ſe, ſui ſimiles, vel potius omnimo iidem, idcirco hos Pythagorei conſecrant diis puris & immaculatis, vt authoribus diuinæ prouidentiæ, qua inferiora reguntur. At quia acuti & obtuſi maioris & minoris inæqualitate diſtincti ſunt, & ſecundum hæc ipſa motum infinitum habent, hos illi referunt ad Deos progreſſionis & motus, qui rebus ipſis natura conſtantibus varias facultates dicuntur tribuere. Quibus etiam explicari poteſt cur in triangulis elementa primo conſtituentibus, Plato potiſſimum affectauerit angulum rectum: nec tamen eorum originem ſine acuto & obtuſo potuerit explicare. Quoniam, vt idem Proclus alio loco ſcribit, obtuſus angulus elementis vniuerſam ſubſtātiam tribuit, eiúſque ratio materiales formas in magnitudinem auget & in omnis generis mutationem: acutus verò illorum naturam diuiſibilem efficit. Addit etiam hic in triangulis Aequilaterum omnium eſſe optimum & circulo diuiníſque animis ſua æqualitate & ſimplicitate maximè cognatum. Quoniam, inquit, menſura inæqualium æqualitas eſt, quemadmodum inferiorum omnium diuinitas. Ex quo colligi poteſt cauſa alia ab ea quæ ſuperius eſt reddita, cur Plato in primis elementorum principiis æquilaterum triangulum non vſurpauerit.

IN MVNDO HOC, DE CVIVS CORPORE dictum est, obseruat animum & mentem, in iísque idem & alterum: quæ duo apud Platonem sunt rerum omnium principia. Deinde hæc etiam cælestibus corporibus accommodat, singulorúmque proprios motus distinguit.

CAP. 12.

1 *Ex corporibus ad eas facultates quæ in animo apparent, huius doctrinam instituit.* 2 *Nam cum omnia quæ sunt, animo diiudicemus, meritò rerum omnium principia huic insita esse voluit: vt eorum quæ occurrerent quodlibet, per id quod cognatum est & familiare contemplantes, consonam functionibus essentiam huic accommodaremus. Cum itaque diceret substantiam quandam esse intelligibilem, indiuiduam, aliam quoque circa corpora diuiduam posuit: declarans vtriusque cognitionem intelligentia posse parari. Videns autem in intelligibilibus idem, & alterum in ipsis diuiduis, ex his animum composuit.* 3 *Aut enim simile simili cognoscitur, (vt Pythagoreis placet) aut, vt Heraclito Physico, dissimile dissimili.* 4 *Quando autem mundum genitum esse ait, non sic accipiendum est quasi fuerit aliquod tempus in quo mundus non esset: sed quia semper in generatione est, atque arguit existentiæ huius causam quandam esse priorē, & ad principij rationem magis accedentem. Neque verò mundi animum, qui semper fuit, Deus procreat, sed exornat: atque hunc procreare dicitur, ad se ipsum eius mentem conuertens illámque excitās quasi ex caro quodam & profundissimo somno. Vt in ipsius intelligibilia intuens species & formas excipiat, illius notiones appetens. Perspicuum*

igitur est mundum animal esse & intelligentiæ particeps. Nam cum hunc optimum Deus esse vellet, consequens erat vt animatum & intelligentem faceret. Quandoquidem opificium animatum inanimato omnino præstantius est, & intelligens non intelligente. [5] Nec fortè ipsa mens sine animo poterat subsistere. [6] Animo verò sic fuso à medio ad extrema, accidit vt mundi corpus circulo complecteretur & circumtegeret: sicque per omnes mundi partes idem extensus, hunc colligaret atque coniungeret. Adeo vt quæ illius externa sunt, eadem internis præsint. [7] Animus quidem externus indiuisus permansit, internus autem in septem circulos diuisus, à principio secundum dupla & tripla interualla distributus. Isque qui ab indiuidua sphæra comprehenditur, eidem respondet: alteri autem is qui diuisus. Motus enim cæli omnia complexu suo continentis, erroris nescius, vnus est & ordinatus. At verò interiorum orbium, varius, ortibúsque & occasibus permutatur: atque ex eo erraticus appellatur. Fertur autem extimus orbis ad dextra, ab ortu in occasum incitatus: interior verò retrorsum ad sinistra, ab occidente in orientem, mundo obuiam eundo. Stellas autem & astra Deus ipse est fabricatus, & horum quædam inerrantia, ad cæli noctísque ornatum: quæ in numero sunt maximo. Alia verò ad numeri temporísque originem, & eorum quæ sunt illustrationem. Quæ septem sunt. [8] Etenim tempus fecit motionis mundi interuallum, vt imaginem sempiternitatis: quæ mẽsura est status mundi sempiterni. Errantium quoque syderum nõ eadem vis. Siquidem Sol dux est omnium, detegens & illustans vniuersa. Luna verò ratione potestatis suæ, ordine secunda cernitur. Cæteri

Planetæ ſecundum ſuam conditionem, inter ſe quãdam rationem obtinent. Luna quidem menſis menſuram conficit: eo ſpatio circulum ſuum abſoluens, & tanto Solem complexa. Sol autem anni. Quoniam per Zodiacum excurrens, anni tempora adimplet. Reliqui pro ſua quiſque ratione proprios ambitus conficiunt: qui non quibuſuis noti ſunt, ſed eruditis. Ex iis autem omnibus perfectus numerus & tempus exurget, cum ad idem punctum omnes regreſſi, eum habebunt inter ſe ordinem, vt ſi linea recta animo concipiatur ab inerrante orbe in terram ad pares angulos producta, in hac omnium centrum conſpiciatur.[9] Cum igitur ſeptem ſint ſpheræ in ſphera errante, in his corpora ſeptem aſpectabilia, ex ignea ſubſtantia plurima, Deus fabricatus, ipſis globis ex errante & altero circulo participantibus accommodauit. Lunam quidem in circulo à terra primo poſuit: Solem in ſecundo: Luciferum & Mercurij ſtellam, quæ ſacra dicitur, in eo cuius cum Sole par eſt & æqualis conuerſio: qui tamen ab hoc diſtat. Supra autem reliquas poſuit, ſecũdum propriam cuiúſque ſpheram. Tardiſſimam quidem omnium ſtellam quam Saturni nominant, in ſphera inerrantibus proxima: ab hac verò tarditate ſecundam, Iouis: ſub qua ſtella Martis. Octaua poteſtas, quæ ſuprema, has omnes eſt complexa. Omnia verò hæc, animalia intelligentia & Dij, & globoſa figura prædita.

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 12.

1 Apud Platonem in Timæo, animæ compoſitio antecedit exactam explicationem eorum quæ pertinent ad corpus: Ex qua collecta ſunt ea quæ tradita capite ſuperiore. Sequitur verò alteram eiuſdem rudem deſcriptionem, in qua de ma-

teria prima pauca dicuntur. Quem ordinem Alcinous hoc loco non est sequutus Cur verò Plato de anima mundi prius disserendum arbitretur, quam de eiusdẽ corpore, idem sic explicat. Omnibus his de caussis, inquit, mundum opifex eius beatum deum effecit: sed animam haud ita vt modo dicere cœpimus, tum deniq; cum corpus ei effecisset, procreauit. Neque enim qui hæc coniunxit, parere iuniori antiquius permisisset. Sed nos multa, vt pote fortunæ participes, inconsideratè & temerè loquimur. Ille verò tam generatione quam virtute priorem antiquiorémque animam corpore constituit: vt pote quæ obedienti corpori esset imperatura. Eadémque ratione in Epinomide & lib. 10. de legibus, scribit animã quouis corpore esse antiquiorem. Ex quo existit in theologia Christiana dubitatio, quod in hac primum hominis corpus de terra formatum dicitur, deinde in hoc anima cum diuino spiritu immissa. Quam ita explicat D. Chrysostomus cõmentario in cap. 2. Genesæos. Si anima dignior est corpore, inquit, quare indignius primo formatum est & postea quod eminentius? Non vides, dilecte, quod & in creaturis hoc idem vsuuenit. Sicut enim cœlum & terra, Sol & Luna & cætera omnia formata sunt & irrationalia animalia, & post hæc omnia, homo, horum principatum suscepturus: ita & in hominis formatione, priùs corpus producitur & postea anima, quæ dignior. Et sicut animalia ministerio hominis vtilia futura, ante hominem formantur, vt paratum haberet ministrum is ad cuius vsum creabantur: ita etiam corpus ante animam formatur, vt cum secundum ineffabilem creatoris sapientiam anima produceretur, posset secundum suas potentias operari per corporis motionem. Apud Aristotelem autem in communi comparatione formæ cum sua materia, obseruandum est formam illa priorem natura & eadem posteriorem verè dici: sed ipsius naturæ significatione diuersa. Nam vt hæc nascendi ordinem significat, quia in eo aliquid primum subesse oportet, deinde hoc informari, materia natura prior esse dicitur. At vt eadem natura pro rei cuiusque essentia & summa perfectione vsurpatur, forma materiam antecedere merito dicitur. Quia materia à sua forma primam essentiæ perfectionem capit. Ex quo hoc etiam accidit vt eadem forma physica à sua materia ratione & cogitatione separari posse dicatur capite secundo libri secundi Physic. Quo modo in huius doctrina partes toto priores sunt natura, id est nascendi ordine, quia totum ex partibus consurgit: & totum natura prius partibus, vt ciuitas domo libro primo Politi. quod ex toto partium perfectio spectetur & ad illud tanquam ad finem referatur. De quo ipsum Aristotelem audiamus cap. 1. lib. 2. de partibus animalium. Cum contra in rerum origine, inquit, atque in essentia contingat, & quæ origine primæ sunt, natura sint posteriora, quodque natura primum est, idem quoque origine sit vltimum: Materia origine prior erit, ratione verò essentia rei cuiusque & forma. Quod antea contra Academiæ nostræ Thessalum methodicum à nobis notatum est in posteriore disputatione de Methodo & contra eiusdem sectatorem Logodedalum, repetitum in caput nonum Alcinoi. Ad huius autem initij explicationem prẹter ea quẹ satis multa contra eundem Logodẹdalum in nostra admonitione obseruata sunt, pertinet locus nobilis apud Proclum libro de anima & dẹmone, in quo docet potentias cognosci ex actionibus, quarum ipsẹ matres sunt. Mediam namque inter actionem & essentiam esse ipsam potentiam: quẹ producta est ab essentia, actionem verò producit. Ideóque diuina numina quẹ inter nos deósque media sunt, potentiẹ nomine à Platonicis solere exprimi. Quoniam vera essentia verúmque esse penes Deos existit.

Potentia verò diis ritè ministrans in dęmonibus habet locum. Actio denique & effectio per eorum potentiam foras progressa, versatur in nobis. Similis locus est apud Arist. cap. 4. lib. 2. de anima.

2 In hoc permulti de veteribus inter se conuenerunt, quod cum arbitrarentur similibus similia cognosci, & animatum ab inanimato cognoscendi facultate potissimum esse distinctum, animæ rerum omnium principia inesse, vel potius animam esse hæc ipsa, dixerunt: vt per hæc posset omnia cognoscere. Sed prout extiterunt illorum variæ sententiæ de rerum principiis, ita de animæ natura variè sunt loquuti. Quare Empedocles cum rerum omnium principia, efficientia quidem in concordia & discordia, materiam autem in quatuor elementis posuisset, de animæ natura & essentia sic est loquutus

Terram namque homines ex terra vidimus ipsi,
Sic genus ex vnda nostrum cognouit & vndam,
Aethere diuinum sic æthera, & ignibus ignes,
Visus amore amor est, tristi discordia lite.

Sic enim Aristoteles hos versus interpretatur cap. 2. lib. 1. de Anima. Quanquam Galenus lib. 7. de decretis Hippocratis & Platonis, ipsum Platonē sequutus eosdem non ad animæ essentiam refert, sed primis propriísque quinque sensuum instrumentis accommodat. In quo Plato ab eodem Aristotele repræhenditur libello de sensu. Sentimus, inquit Galenus, reuera terrestri sensu tactus, terrestrem insitam in rebus naturam: Lucidissimo, qui est visus, lucidam: non secus etiam aëreo auditus sensu, proprias aëris affectiones dignoscimus. Quemadmodum gustatu qui humidus natura spongiosúsque est, succorum qualitates nobis innotescunt. Illius verò sententiæ de animæ essentia, quàm veteribus philosophis maximè familiarem fuisse diximus, hanc rationem reddit Aristoteles eodem cap. 2. lib. 1. de Anima. Qui cognitionem, inquit, in anima & sensum rerum quæ sunt, spectarunt, hi animam principia dicunt, & qui, plura faciunt, ea ipsa plura principia animam esse dicunt. Qui verò vnum, hoc ipsum. Vt Empedocles, ex elemētis omnibus. Eodémque modo Plato in Timæo animam ex elementis facit. Rem enim similē simili cognosci. Quæ Aristotelis dicta cū hoc contextu magna ex parte consentiunt. Ea verò animæ compositio de qua nunc Alcinous loquitur ex eodem & altero, vt duobus vniuersæ naturæ principiis, sic à Platone explicatur in Timæo. Ex substātia quæ indiuidua, inquit, & semper eadē similísque est, & ex ea rursus quæ circa corpora diuidua fit, tertiā substantiæ speciem commiscuit mediam: quæ rursus esset naturæ ipsius eiusdem & naturæ ipsius alterius particeps: eámque per hæc mediam constituit inter indiuiduā substantiam & eā quæ circa corpora diuiditur. Et cum tria sumpsisset, in vnam speciem omnia temperauit. Aristoteles eodem loco aliam quoque ex eodem Platone animæ compositionem colligit ex principiis Geometricis & Arithmeticis. Quoniam hic, vt antea diximus, Pythagoræ doctrinam sequutus, in vniuersa philosophia rebus mathematicis valdè est oblectatus. Similia, inquit Arist. à Platone in libris quos de philosophia scripsit, tradita sunt. Ipsum enim animal ex vnius idea primísque lōgitudine, latitudine & altitudine constare, cæteráque eodem modo. Præterea alio etiam modo hæc tradit, mentem esse vnum, duo scientiam: Vno enim modo ad vnum referri. Latitudinis autem numerum opinionem, soliditatis verò sensum esse. Numeros enim species ipsas & principia dici rerum omnium, eósque esse ex principiis & elementis. Iudicari autem res partim mente, partim scientia, alia opinione, alia sensu. Hos verò numeros species esse rerum omnium. In illa

autem priore sententia quæ versibus Empedoclis antea explicata est, quoniam cum reipsa sentimus primi instrumenti commutationem quandam (alteratioñe dicere audeamus) fieri necesse est. Galenus eodem libro concludit inter instrumentum & qualitatem quæ sentitur, naturæ similitudinem intercedere oportere: quòd similia à similibus (vt frequenter eo loco repetit) secundum naturam alterentur. At Arist. cap. vltimo lib. 1. de Anima, contraria à contrariis pati vult, eóque effici arbitratur si sensu percipere atque intelligere, pati quiddam sit, hoc in naturæ dissimilitudine inter id quod sentit atque sentitur, potius quam in similitudine consistere. Sed ille fortasse similitudinem spectauit ex potestate: hic dissimilitudinem ex actu & energia. Sic enim idem docet libro primo de ortu, agentia patientibus penes materiam, cuius est potestas, esse similia: penes qualitatem autem secundum quam fit actio, initio dissimilia esse: tandem verò, cum ipsa actio suum finem adipiscitur, similia effici. In cuius doctrina id dubitationem habet quod libello de sensu, oculos suapte natura & reipsa pellucidos esse vult, vt à medio pellucido moueantur: at eodem libro, instrumentum odoratus potestate tantum igneum esse ait, vt odores qui aliqua ex parte fumidã & igneam naturam habent, possit excipere. Ex eóque concludit, rectè instrumentum hoc esse positum in eo loco qui cerebro frigido & humido vicinus est: quòd frigoris subiectum, ad recipiendum calorem vim habeat. Sed his prætermissis, nunc aliud agamus & ad animę compositionem ex tribus vniuersæ naturę principiis redeamus. In hac Plutarchus libro de animę procreatione, eos repræhendit qui idem quietis, alterum motionis vim animæ præstare crediderunt: illáque tria ad huius facultates refert, quas ex illis ita distinguit. Ergo magni operis fuerit, inquit, explicare vnde anima istam agitationem rerum sensum mouentium perceptricem & opinatricem adepta sit aliam ab intelligente & in scientiam desinente: nisi ratum firmúmque statuas nunc à Platone non absolutè animam, sed mundi animam ex subiectis naturis confici, vna præstantiore & indiuidua, altera deteriore quàm corporibus diuiduam appellauit. Quæ non alia profectò est quã agitatio opinatrix & visorum informatrix, cum his quæ sensum mouent consentiens. Haud sanè natiua illa quidem, sed non secus quam altera, ex ęterno cohęrens. Natura quippe cum intelligentem vim sortita sit, etiam opinationem habebit: sed illam immobilem, impatibilem, in materia semper manente confidentẽ: istam diuiduam & vagam, vt quæ materiã semper mouentem & caducam apprehẽdat. Neq; enim quod sensum mouet ordinatũ erat, sed deforme & interminatum in eóque collocata vis, neque opiniones articulatas, neque motiones cõstantes & ratas habebat: sed plerúmque inani quodam somnij ludibrio fucatas, & temerè turbulentéque se iactantes, quibus quod corporatum erat sollicitabatur & perturbabatur, nisi forte fortuna in melioré partem incurreret. Nam media inter vtrámque erat, vtrísque consentientem & cognatam indolem sortita, sensu materiã vsurpans, iudicio ea quæ intelligentia continentur, vendicans. Denique toto eo libro id ille agit, vt doceat in anima alterum differentiam partium & facultatum significare: idem autem in illa differentia certum ordinem ac proportionem: Atque secundum eadem principia numeros rationibus harmonicis colligatos in anima ita misceri, vt illis insitum alterum, differentiam pariat, idem autem in ipsa differentia, ordinem. Quemadmodum in cælo cum eodem apparet alterum, ex inerrantium conuersione: cum altero idem, ex errantium ordine. Quibus omnibus effici arbitratur, in vniuersa natura duo hæc principia idem inquam & alterum, reperiri: sed in cælesti vincere ipsum idem, in terrena vero & caduca natura, alterum. Quæ omnia sic intelligenda sunt, vt eiusmodi principia

nullam in anima compositionem reuera significent: sed vt Proclus ait, tantum exprimant mediam illius naturã inter ea, quæ propriè in intelligentiam cadunt, & quæ ipsos sensus mouent. Nam vt illa sentiendo, cum corpore communicat, quodammodo fit particeps diuersitatis & mutationis eius quæ in ipsum corpus cadit. Vt autem in intelligendo quo ad potest à corpore se ipsa separat, eam constantiam retinet quam ipsum idem apud Platonicos significat. Quo modo vitabimus quod contra hãc compositionem ex Seuero Platonico cõmemora. Eusebius cap. 10. lib. 14. de Euangelica præparatione. Si ex passibili, inquit, atque impassibili substantia, diuinitus anima constituta est, quasi ex albo & nigro medius quidam color, necesse est tempore separatis extremis, eam penitus dissolui. Quare non immortalis, sed mortalis ea erit. Conceditur enim quæcũque natura sine cõtrario non sunt, ea spatio tandem temporis dissipari. Si ergo anima quoque ex impassibili atque passibili substantia facta est: necesse est, quemadmodum siccum ab humido, calidum a frigido, leue à graui, dulce ab amaro, album à nigro, sic & ipsam tempore distrahi soluta contrariorum compagine. Cum vnumquódque ad naturam suam necessario tendat. An non videmus quod graue est, quamuis à leuiore victum eleuetur, deferri tamen & ascendendi tarditatem atque difficultatem coniunctione sua afferre? Ac similiter leue quamuis ad inferiora cogatur, ad superiora tamen niti? Quæcunque enim ex duobus contrariis coniuncta sunt, impossibile est eodem modo semper manere. Sed non est certè anima ex duobus contrariis composita, sed simplex natura & incorporea. Vnde rectè Plato eam immortalem putauit. Verum quoniam ex anima & corpore cõstare hominem ab omnibus dicitur, ac passiones quæ nobis sponte contraque accidunt, animæ passiones esse dicuntur: hoc signo multi deducti, passibilem substantiam eius corporalem mortalémque opinati sunt. Plato vero impassibili eius naturæ, passibilem substãtiam annectere conatus est. Atque hæc quidem Eusebius de eodem & altero in ipsa anima. Cuius alia quoque compositio ex numeris quam paulo post attingit tantum Alcinous ex Platonis Timęo: atque ideo de hac paulo pluribus nobis hoc loco disserẽdum. De qua sic ille in Timęo. Vnam principio, inquit, ex vniuerso portionem accepit. Secundam autem primæ partis duplam. Deinde tertiam, quæ secundæ sesquialtera esset, primæ tripla. Postea quartam secundæ duplam. Quintam deinceps tertię triplam. Sextam primæ octuplam. Postremo septimam quæ partibus sex & viginti primam excederet. Quæ proportionis diuersitas in his septem numeris spectari potest 1. 2. 3. 4 8 9. 27. In quibus videtur alludere ad veterum heptacordon, illis inter musica instrumenta celeberrimum. Desinunt autem illi septem Platonici numeri in 27. qui ternarij cubus est: in quo propter ternarij dignitatem maxima numerorum perfectio ab eisdem est posita: ideóque illa animæ accommodata, vt formæ omnium perfectissimæ & reliquarum naturalium perfectionem in se adeptæ. Nam cum apud Pythagoreos, quos hac in parte Plato sequutus, numeri duplices sint, quidam primi & exemplares, alij secundi & sensilibus rebus accommodati, omnia quæ natura constant, facta esse in numero, nihil est aliud quam rebus singulis insitam perfectionem, quæ formæ est cum materia communicantis, deriuatam esse ex forma exemplari, quæ consistit in numeris, quos iidem appellant separatos. Itaque positis iisdem fundamentis, quæ vsurpata sunt in superiore opinione de compositione animæ ex eodem & altero, vt anima per similitudinem posset cognoscere eam perfectionem quæ singulis rebus insita, ad numeros reuocatur, rationi fuit consentaneum, vt eadem ex numeris primis componeretur, & ex iis in quorum cõparatione perfectissima proportio cerneretur, eadémque ad naturam

ram & functiones animæ accommodata: quales illi eos esse volunt qui paulò antè sunt enumerati. In quibus cum interualla sint sex, ex iis tria, extremorũ proportionem habent duplam: reliqua verò totidem, duplam. Nam vna ex parte. 2. ad 1. 4. ad 2. & 8. ad 4. proportio dupla. Ex altera verò. 3. ad eandem 1. 9. ad 3. 27. ad 9. proportio tripla. Vnde ab eisdẽ Pythagoreis vnitas, parimpar nominatur: quod hæc prima sui multiplicatione modo duplata, modo triplata, ex se quasi pariat duos primos numeros vnum parem, binarium, alterum imparem, ternarium. Porrò apud eosdem par in ordine est infinitorum: sicut impar in ordine finitorum, quemadmodũ colligi potest ex Arist. lib. 1. Metaph. & cap. 6. lib. 1. Ethic. Itaque in compositione animæ cum ab illis vsurpantur, binarius primus numerus par, cuius ad vnitatem proportio dupla, & ternarius primus numerus impar, cuius ad eandẽ proportio tripla, significatur illã in suis principiis cõmunicare cũ rebus natura sua finitis & infinitis. Sunt autem Platonicis res corporeæ fluentes, infinitæ: quia natura sua valdè indeterminatæ sunt & inconstantes: intelligibiles autem finitæ, quia semper eiusdem naturæ sunt & constantis. Ex quibus intelligitur hanc posteriorem harmonicam animæ compositionem ex numeris secundum dupla & tripla interualla distributis, redire quodammodo ad eadem fundamenta cum illa superiore, ex eodem & altero. Quoniam in vtraque Pythagorei docere conantur animæ, in essentiæ principiis, similitudinem quandam cum rebus omnibus intercedere: in qua cõsistit causa facultatis quam eadem habet ingenitam ad res omnes cognoscendas. De qua obseruatione dignum est quod scribit Proclus Commentario primo in Euclidem. Cũctæ res Mathematicæ, inquit, primum in ipsa anima sunt, & antè numeros numeri qui per se mouentur, & ante apparentes figuras figuræ vitales, & antè ea quæ concinnata sunt, harmonicæ rationes: & ante corpora quæ circulariter mouentur, inuisibiles circuli producti sunt. Horúmque omnium vbertas, ipsa est anima, & iste ornatus alius est qui se ipsum producit, & à proprio producitur principio, & vita se ipsum explet, ab opificéque sine corpore ac sine dimensione expletur, & quando suas promit rationes, tunc patefacit scientias atque virtutes. His itaque formis anima suam induit essentiam, nec est numerus in ipsa, vnitatum multitudo existimandus: neque eorum quæ cum dimensione sunt idea, corporaliter est intelligenda: sed vitaliter & intelligenter omnia apparentium numerorum & figurarum & rationum & motuum exempla sunt supponenda, Timæum sequendo qui omnem ipsius ortum atque creationem ex formis compleuit Mathematicis, omniúmque causas in ipsa collocauit. Amplius verò monendum etiam illud est, celebrari quidem hic ex Platone in anima harmoniam quandam numerorum primorum, quæ ad rationem & intelligentiã pertinet. Ab eodem verò in Phedone damnari & variis argumentis oppugnari eorum opinionem, qui in homine animam existimauerũt harmoniam esse quandam eorum ex quibus corpus componitur. Quæ duo nihil inter se pugnant.

3 Indicat Platonem cum duo animæ principia posuit, Idem & alterum, certa ratione temperare voluisse aliorum philosophorum sentẽtias de modo cognitionis nostræ. Nam si similia similibus cognosci dicantur, illi facilè erit docere animæ ingenitam esse rerum omnium cognoscendarum facultatem: quia constat duobus principiis vniuersæ naturæ communibus: & per ea similitudinem quandam retinet cum rebus omnibus quæ in cognitionem cadere possunt. Sin dissimilia dissimilibus cognoscãtur, anima eodẽ, cognoscet ea quæ alterius fluentísq; naturæ sunt: altero autem, constantia, quæ semper sunt eadẽ. Quanquam certè probabilius est, ratione similitudinis quàm contrarietatis, cognoscendi vim ani-

mę inesse. Cum enim ex Plutarcho dictum sit in hac ipsum idem pertinere ad partem superiorem, alterum, ad inferiorem quæ cum corpore communicat, quęque visionis est & sensus: manifestum est intelligibilia, quæ semper sunt eadem, parte illa animæ superiore cognosci, sensibilia autem, quæ perpetuo fluūt, altera inferiore.

4 Hoc de mundi origine, quæ rationis esse dicitur, quanquam nobilissimorum Platonicorum consensu probatum sit, antea tamen ostendimus Philoni Iudæo sophisticum videri. Quod cum Alcinous hoc loco etiam animę accōmodat, manifestè declarat de vtriusque origine & æternitate eandem videri Platonis sententiam. Ex quo intelligi potest non satis iusta ratione huius inconstantiam in quæstione de animæ immortalitate à D. Augustino notari cap. 31. lib. 10. de Dei Ciuitate: quod animam ne interituram fateri cogatur, neget vnquam esse ortam, mundum autem & minores deos apertissimè dicat cœpisse, finem tamen nunquam habituros, sed conditoris potentissima voluntate in æternum esse permāsuros. Sicut neque in eo vlla est sententiæ perturbatio vel inconstantia, quod animam in Phedro ingenitam dicit, ortúsque remotione eandem ab interitu vindicat, & quod à se moueatur, ortum non habuisse confirmet. In Timæo autem ortam fateatur & eiusdem originem explicat. Hæc enim duo in illo sic conciliat Plutarchus libro de animæ procreatione. Ortu caruisse animam, inquit, Plato prodit quæ antè mundi originem turbidè penitùs & inordinatè iactabat omnia. Rursus genitam dicit & natam, quam Deus cum ex ista tum ex perenni illa, & verò pręstātissima materia sapienté & ordinatā molitus, cum sicuti speciē sensui mentē, agitationi ordinē de suo tribuisset, in vniuersitate imperatorē & moderatorem locauit. Sic enim & vniuersitatis corpus ex parte nō generatū, ex parte generatū, fuisse pręd icat. Nam cū ait omne quod aspectabile, esset, nō quietū & trāquillum, sed immoderatè agitatum & fluctuans deum accepisse & in numerum digessisse: rursùmque à quatuor generibus, Igne, aqua, terra & aëre, priusquam ex eorum descriptione summa rerum compta constitisset, materiam agitatam, & ab ea vicissim illa concussa propter inæqualitatem fuisse, nimirum, corpora illa, vspiam ante mundi originem extitisse significat. Cū rursus dicit Iunius anima corpus satum esse, & mundum esse generatum quod aspectabilis & tractabilis & corporatus sit, quæ & ortum habere & gigni comperimus, nonne perspicuum est originem naturę corporis ab eo tribui? Quod idem de anima cogitandum est, alterum scilicet, neque à Deo procreatam neque mundi animam esse, sed vim quandam visorum informatricem & opinatricem suapte illam quidem ope perenniter mouentem: temeraria tamen & turbida agitatione impetuque percitam: alterum, à Deo suis muneribus & rationibus aptatam & generato mundo ad imperandum impositam, natiuam esse. Io. Grammaticus in libro contra Proclum de mundi æternitate, eadem sic conciliat, vt cum alia sit ratio mentis, alia animę, illius quidem absoluta & à corpore separata, huius relata & cum corpore quod animari dicitur, coniuncta: mens suapte natura ortus interitúsque omnis expers esse dicatur in Phedro. Anima autem in Timęo oriri dicatur secundum certam relationem ad corpus, per quam hoc aut illo modo & ornat & mouet cœlestia corpora. Sic enim, inquit, cum Platonici animam nostram in corpore nasci dicunt, nequaquam eius substantiæ ortum arguunt, sed respectus tantum & comparationis cum corpore, quę à tempore habuit initium. Idem obseruatum est à Chalchidio qui de eadem re sic quoque scribit. In solo Timęo, inquit, Plato rerum ęternarum genituras comminiscitur. Credo ne si audiant homines esse quędam quę ex origine nunquam nata fuerint, principatui sum-

mi Dei derogari putent: si pari atque eadem sint qua Deus antiquitatis præstantia. Nescientes longè aliter dici originem rerum ęternarum & item caducarum. Si quidem mortalium authoritas & origo illa est quæ præcedit ortum cæterorum: vt origo est, pater filij & populorum atque vrbium, conditores earum. At vero diuinorum generum, æternarum gentium origo & ars, non in anticipatione temporis, sed ex dignitatis eminentia consideratur. Deinde paucis interiectis hæc idem subiicit. Certè, inquit, propositum scriptoris considerandum puto. Nam si id ageret in hoc libro vt immortalem animam esse probaret: non conueniret animæ geniturам comminisci. Propterea quod cuncta quæ gignuntur, intereunt. At vero cum de mundi, hoc est vniuersæ rei constitutione tractetur: ad præsens è re fuit nascentem & velut in lucem proditam inducere animam eius. Quo audientes imaginarentur animæ formam aliquam, perinde vt eorum omnium quæ nascuntur, vident. Mundo autem veram originem Platonici idcirco nō audent attribuere quod vereantur ne eo posito fateri cogantur ante eiusmodi originem tempus fuisse cum adhuc non esset. In quo eorum rationem sic Proclus colligit: Si vna cum cœlo tempus coheret, neque cœlum est si non sit tempus: neque tempus, si cœlum non sit, non fuit autem quando tempus non fuit, neque erit quando non erit. Nam si aliquando fuit cum non esset tempus, certè, vt par esse videtur, quando tempus non erat tempus erat. Quod enim aliquando est, ideo aliquando esse dicitur quia interdum non sit. Vt quod neque semper sit, neque nunquam, sed medium sit amborum. Vbi autem est, Aliquando, ibi est & tempus. Quod Procli argumentum valde captiosum esse Io. Grammaticus arbitratur, atque ostendit eiusmodi particulas fuit & Aliquando, in hac oratione fuit aliquando cum tempus non esset, non significare partem temporis, sed aliquam latitudinis & extensionis in ipso æuo, quod æternorum est, consistentiam, aut eius consistentiæ quasi punctum: cum adhuc sæculorū in tēpore nullæ omnino essent differentiæ.

5 In vniuersitate mentem ab anima ex Platonicorum doctrina Alcinous hoc loco distinguit, vt & cap. 9. cum de Deo ageretur. Idque ex Platonis Timæo, Deus, inquit, Plato mentem animæ, animam verò corpori dedit, totùmque mundum ita constituit vt pulcherrimum natura opus optimùmque foret. De quibus sic Plutarchus libro de animę procreatione. Ante mundi originem, inquit, in materia inordinata, sola per se anima erat: mente autem ratione solertiáque aptæ cōcentionis, hæc aucta est, vt anima mundi fieret. Et eodem loco animam dicit authorem & principium motionis, mentem vero ordinis & concordiæ in ipso motu: ex eóque vult ab illo in legibus animam inordinatam & maleficam nominari: quia cum materia (quę eiusmodi) est coniuncta. Aliter vero Io. Grammaticus in libro contra Proclum de mundi æternitate. Anima, inquit, quando relationem ad corpus recipit, potentia quidem mens est. Vt autem sit & dicatur anima, ipsi ex relatione ad corpus accidit. Nam quia animatum reddit & vitam tribuit corpori, anima nuncupatur. Vbi autem separata à corpore, aut per habitum, aut simul & à naturali vinculo disiuncta, liberè & intelligenter operabitur simplici apprehensione rerum naturam attigens, iam tum mens reipsa & est & dicitur. Quanquam hoc fortasse non satis Platonicum est. Quandoquidem apud ipsum Platonem mens ab anima magis quam sola ratione videtur esse distincta, sicut ex sequentibus amplius intelligetur.

6 Deus vniuersi opifex, vel certè moderator & conseruator, ex Arist. sententia libro de mundo ad Alexandrum & capite 1. lib. 2. de Cælo, in ipso cælo est, vt in opificij parte pręstantissima: indéque incolumitatis causam rebus omnibus præ-

ſtat, vel potius extra ſupráque cæli mũdiq; ambitum, vt idem Ariſt. indicare videtur cap.9.lib.1.de cælo. Eiuſdem vero vniuerſi anima, quæ ab ipſo Deo antea diſtincta eſt, à Platone in medio eſſe dicitur, & ab hoc ad extrema, à quibus medium æquabiliter diſtat, virtutem ſuam diffundere. Sed de ipſo medio quale ſit, aut qua ratione accipiendum, variæ ſunt ſententię. Nam quia Platoni in Timęo, terra media eſt, non vt Ariſt arbitratur, infi na ſignificari hoc loco videtur mũdi animam in illa conſiſtere, ſicut & apud Ariſt. noſtra in corde tanquam in centro ſedem habere dicitur. At quia terra maximè impura eſt inter omnes vniuerſi partes, in ea non videtur ſatis accommodatum animæ domicilium. Ideóque in huius loci interpretatione valde diuiſæ ſunt Platonicorum ſententiæ. Calchidius mediũ hoc non tam in ipſa vniuerſitate exquirit, quã in eius parte cæleſti, à qua vis vitalis in hæc inferiora diffluit: déque eo ita ſcribit. Animam mundi Plato dicit ortam ex medietate vſque ad extremitatem mundani corporis, & inde vſque ad aliam extremitatem circunfuſam omni globo corporis, operuiſſe vniuerſum eius ambitum. Ex quo apparet à vitalibus mundi, per extimas partes cõplexũ eſſe circundatũ: hoc eſt vt infra atque extra vitali vigore foueatur. Neque enim vniuerſi corpus alterius corporis, quod nullũ ſuperat, auxilio complexúque indigebat, ſed incorporeæ naturæ viribus totus vitali complebatur ſubſtantia. Illud verò quod à medi tullio porrecta anima eſſe dicitur, quidã dici ſic putant, vt non tanquam à medietate totius corporis facta dimenſione, porrecta ſit: ſed ex ea parte membrorum vitalium in quibus pontificium viuendi ſitum eſt, ideóque vitalia nuncupãtur. Non ergo à medietate corporis, quæ terra eſt, ſed à regione vitalium, id eſt à ſole, animæ vigorem infuſum eſſe mundano corpori potius intelligendum pronunciant. Si quidem terra immobilis: Sol vero ſemper in motu. Itémque vteri medietas immobilis: cordis ſemper in motu. Quando etiam recens extinctorum animalium corda ſuperſtites tunc motus agant. Ideóque Solem cordis obtinere rationem: & vitalia mundi totius in hoc igne poſita eſſe. Quod fortaſſe Cicero ſecutus in Somnio Scipionis, Solem appellat ducem, principem & moderatorem reliquorum luminum & mundi mentem. Atque Plinius in eandem ſententiam cap.6.lib.2. Sol, inquit, non temporum modo terrarúmque, ſed ſyderum etiam ipſorum cælíque rector. Hunc mundi totius eſſe animum ac planius mentem, hunc principale naturæ regimẽ, ac numen credere decet, opera eius æſtimantes. Ad quod etiam quodam modo pertinet quod Ariſt. ait, à Sole & homine hominem generari. Nempe vt indicet ab illo viuificantem vim & omnia quodammodo animantem, rebus his inferioribus communicari. Io. Picus mirandula & Paulus Scalichius animam mundi in medio poſitam, lunam ipſam malunt intelligere: nec tamen huius ſuæ ſententiæ rationem vllam afferunt. Neſcio an non idcirco quod illa Platoni in Timęo inter ſeptem ſtellas errantes infima ſit, & terrę continens: ideoque quodam modo media inter partem vniuerſi cęleſtem & eam quam elementarem ſolemus appellare. Aliter Syrianus locum hũc interprętatur, ſcribítque, quemadmodum opifex prius mundi corpus quam animam conſtituit, ſequutus ea quæ ſenſuum ſunt: ſic quoque eundem præpoſterè incipientem ab externis, primò quidem medio, deinde toti animam accomodare, præter hæc etiam aliquid ipſius animæ extra totum relinquere. Porphyrio autem placet medium hoc loco neque corpus, neque interuallum ſignificare: ſed potius mundanæ animæ rationem & eſſentiæ proprietatem quæ quidem media ſit inter intelligibile atque ſenſibile: vt colligi poteſt ex illius compoſitione ex eodem & altero, quæ paulo antè eſt expoſita. Alij ipſum firmamentum rei ac naturæ medium eſſe

volunt,huícque ab anima primo vitam eſſe tributam. Plotinus ca.17.lib.1.de dubiis animæ, centrum in mundo voçar.: videtur ipſum bonum, mentem, lumen inde mican, & permanens: Animam verò mundi, lumen de lumine. Sic enim huius ſententiam Ma ſilius Ficinus interprætatur. Quod animæ, inquit Plotinus, à mundo intelligibili in cœlum prim descendant, ex his cõiectare licebit. Si enim cœlum in genere ſenſibili præſtantiſſimum eſt, merito intelligibilium vltimis, eſt quàm proximum. Inde igitur cęleſtia primum animantur atque accipiunt: vt pote quæ ad capiendum ſint admodum aptiora. Corpus verò terrenum & vltimum eſt minoríſque animæ, minuſque naturaliter poteſt participare: vt pote quod ab incorporea natura remotiſſimum eſt. Omnes profecto illuſtrant cælum tradúntque quaſi plurimum primúmq; ſui, globo cęleſti: cætera verò poſterius illuſtrantur. Quæ autem deſcẽdunt, plurimum aliud & aliter inferiúſque colluſtrant. Ipſis verò non expedit in longum adeo corruiſſe. Eſt vtique aliquid velut centrum: penes hoc autem circulus ab ipſo micans. Præter hæc & circulus alius, lumen de lumine. Vltra hæc inſuper non amplius luminis circulus: ſed iam luminis indigus alieni, propriæque lucis inopia. Euſebius capit. 5.lib. 7.de præparatione Euangelica, citat locum ex Philone Iudęo libr.2.de Agricultura, in quo idem tribuit verbo Dei, quod hic Alcinous animæ mundi. Qui dubitandi ruborem effugere velit, inquit, audacter dicat nulla re materiali machinam mundi conſeruari, ſed verbo æterni Dei ſempiterno, quod à mediis ad extrema & ab extremis ad media protenſum, inuictum natura ſuſtinet curſum, fouens ipſum atque conſeruans, quaſi vinculum quoddam qui genuit ipſum ac conſtituit.

7 Ad hunc locum ex Timæo Platonis, interprete vtamur Ioan. Grammatico libro de mundi æternitate contra Proclum. Platonici, inquit ille, quamuis ſempiternum mundum eſſe dicant, & Platonem ex conditione tantum animæ ortum tradere velint: tamen in his exteriorem circulum, globum eum intellexerunt qui erroris expers eſt, interiorem verò errantium globum. Quem cum in ſex locis diſſecuiſſet, ſeptem errantium ſtellarum effecit. Nonnulli tamen exteriorem, æquatorem circulum intellexerunt, interiorem verò, circulum ſignorum, qui Zodiacus dicitur. Qui cum decuſſatim ſe interſecent, in duobus punctis Ariete & Libra ſe mutuo tangunt. Nam erroris expers ſphera in eodem axe conuertitur cum æquinoctiali & circa eius polos verſatur. Errantium autem globi circa orbis ſigniferi polos conuertuntur. Atque horum circulorum, inquit Plato, exteriorem, hoc eſt eum qui erroris expers eſt, in dextram partẽ Deus motu cieri fecit: interiorem autem, nimirum errantium globos, ad ſiniſtram. Vbi Homeri more, orientem, dextram partem appellat, ſiniſtram autem occaſum. Nam ille habet.

Seu dextra Eoas Phœbi ſurgentis ad oras,
Siue ſiniſtra petant, atris vbi mergitur vndis.

Verſatur enim erroris expers ab oriente ad occidentẽ. Contrario autẽ motu curſus ſuos cõficiunt errantes. Exteriorẽ autẽ conuerſionẽ eiuſdem naturę nominauit, propter conſtantiã & eandẽ naturã motus inerrantiũ. Omnes enim nõ vagę, ſtellæ æquali tẽpore conuerſionem ſuam perficiunt & eundem permeant circulũ & ab iiſdem punctis ortus ſuos & ad eadem ſuos occaſus efficiunt. Interiorem autem conuerſionem, hoc eſt Planetarum, alterius naturæ nuncupauit: nempe propter diuerſitatem & varietatem quæ in eam cadit. Non enim æquali tẽpore horum abſoluitur conuerſio: neque eadem eſt eiuſdem. Nam non vnum & eun-

dem orbem vnusquisque eorum permeat: neque in iisdem punctis ortus suos & occasus efficiunt. Porrò cum Alcinous ex Timæo hoc loco dixit, extimum orbem ad dextra, ab ortu in occasum citato cursu conuerti: interiorem autem retrorsum ad sinistra, ab occidente in orientem obuiam eundo, hoc Calchidius apud Platonem significare putat supremum orbem suo motu à dextra per sinistrũ latus ad dextram conuerti, id est, ab orientis puncto per occidentem ad idem orientis punctum reuerti: septem verò orbes inferiores, contra, à sinistro in sinistrum conuerti per dextrum, id est ab occidente ad occidentem, per orientem. In quo quod perpetuitatem atque constantiam primo orbi Platonici ascribunt, diuersitatem autem septem orbium inferiorum cõuersionibus, probatum etiam videtur ab Arist. cum scribit cap. 10. & 11. lib. 2. de ortu, naturæ vniuersitatem cælesti virtute ita regi, vt à supremo orbe constantiæ & æternitatis causa in harum rerum inferiorum specie dependeat: à septẽ autem planetarum & maximè ipsius solis, varia declinatione, reditu, atque conuersionibus, vicissitudo, ortus & interitus rerúmque quæ oriuntur & intereunt infinita varietas. De dextri etiam & sinistri distinctione eadem est vtriusque sententia. Si quidem Aristoteles cap. 2. lib. 2 de cælo, in iis quæ mouentur dextrum esse vult à quo motus fit, sinistrum in quod desinit. Quare etiam si cælum nunquam moueri cęperit, principium tamen id esse ait, à quo moueri cœpisset, si incœpisset: at conuersionis cæli principium in eo esse à quo stellę oriuntur. Ex quo concludit hoc in cælo dextrum debere appellari, sinistrum quod illi contrarium. In eóque Pythagoreos repræhendit, quod cum in illo has duas differentias situs, natura, vt ait, posteriores agnouissent, in eodem reliquas, sursum inquã & deorsum, antè & post illis priores neglexissent. Istiusmodi verò diuisio in interiorem & exteriorem dextrum & sinistrum in ipsis orbibus cælestibus primum est intelligenda: deinde animæ partibus earúmque functionibus accommodanda. In octo quidem orbibus extimus, qui reliquos omnes complectitur, vno modo, sicut dictum est, semper mouetur ab oriente ad orientem. Inferiores verò septem in eo dissimilitudinis participes sunt, quod & singulis diebus simul cum illo extimo rapiuntur, & interim diuersis temporibus à sinistra parte, id est ab occidente ad occidentem, suos motus conficiunt, in eisque per Zodiaci latitudinem oberrare videntur, exaltari, deprimi, modóque incitatiùs, modo tardiùs ferri. Qua ratione à Platone dictum est, exteriorem conuersionem solam indiuisam esse relictam: interiorem verò sexies diuisam septem orbes duplis & triplis interuallis distinctos effecisse. Vt omnes illorũ motus ad eum concentũ referãtur, quem Cicero sic expressit in Somnio Scipionis. Ille cæli stelliferi cursus, inquit, cuius cõuersio est incitatior, acuto & excitato mouetur sono: grauissimo autem hic lunaris atque infimus. Nam terra noua atque immobilis manens, ima sede semper hæret, complexa medium mundi locum. Illi autem octo cursus in quibus eadem vis est duorum Mercurij & Veneris, modorum septem efficiunt distinctos interuallis sonos. Qui numerus rerum omnium ferè nodus est. Ad animæ verò partes siue functiones hæc ita referenda sunt, vt ratio & intelligentia dum circa ea versantur quæ semper eodẽ modo se habent, extimi orbis constantissimæ conuersioni respondeant. Sensus verò, & appetitio, atque omnis perturbatio, quia in inferiore animi parte inconstantes motus excitant, stellarum in septem orbibus inferioribus errantium, varias conuersiones imitentur. Nam & in ipsa intelligentia, dextra sunt ea quæ verè sunt: quia meliora & mutationis expertia. In sensu vero & appetitione pro sinistris habentur eorum quæ verè sunt, fluentes imagines. Atque vt illorum octo orbium inter se conuenientes motus, cum concentum dicuntur excitare quem

omnium esse suauissimum, Cicero ex Pythagoreis eodem loco scribit, sic in anima superiorum partium cum inferioribus apta ratio, omnium suauissima est atque pulcherrima, & ad eius naturam ita affecta, vt quamquam illa corporis harmonia non sit(hoc enim vt diximus à Socrate in Phedone reprehēsum)non possit tamen sine hoc partium suarū concentu,suam perfectionem retinere. De qua postea in tertia philosophiæ parte disseretur, quando de generali iustitia erit agendum.

8 Plato in Timæo sicut & Cicero eius imitatione,lib.1.de natura deorum,& in Somnio Scipionis,tempus ab æternitate distinguit, & in tempore annum quem parit Solis conuersio à magno sęculo. De tempore & æternitate sic ille scribit. Quemadmodum illud animal sempiternum est (exemplarem autem mundum intelligit) ita vniuersum hoc pro viribus tale facere Deus statuit. Illius quidem animalis æterna natura est, quod genito operi congruere omnino non potest. Idcirco imaginem æui mobilem effingere decreuit: ac dum cælum exornaret, fecit æternitatis in vnitate manentis, æternam quandam in numero fluentem imaginem,quam nos tempus vocamus. Dies porrò & noctes, & mēses,& annos, quæ ante cælum non erant,tunc nascente mundo nasci iussit. Quæ omnia temporis partes sunt. Atqui erat & erit,quæ nati temporis species sunt, non rectè æternæ substantiæ assignauimus. Dicimus enim de illa est, erat & erit,sed illi reuera solum esse competit.Fuisse verò & fore deinceps,ad generationem temporis procedētem referre debemus. Motus enim quidē duo illa sunt. Aeterna autē substātia cum eadem semper & immobilis perseueret,neque senior seipsa fit vnquam neque iunior, neque fuit hactenus, neque erit imposterū:neq; recipit eorū quicquā quibus res corporeæ mobilésque ex ipsa generationis conditione subiiciuntur.Nempe hæc omnia tēporis imitantis æuum, séque numero reuoluentis,species sunt.Tēpus vero vnà cum cęlo factū est, vt vna orta, vna etiam dissoluantur:si qua his dissolutio vnquā contigerit. Et ad exēplar æternæ naturæ ideo factum est,vt mundus hic illi præstantiori quoad potest,simillimus sit. Ille enim mundus huius exemplar omne per æuum est: hic vero perpetuò per omne tempus fuit,fitque solus, & erit. Atque hæc ille de tempore & æuo vel æternitate:de magno autem sęculo vel anno de quo paulo post Alcinous, ille eodem loco sic loquitur. Cæterorum autem syderum ambitus ignorantes homines, præter admodum paucos, neque nomine certo illos appellant, neque numeris inter se distinctis commetiuntur. Itaque, vt ita dixerim, nesciunt horum peruagationes, id ipsum esse quod rite tempus dicitur, multitudine infinita & varietate mirabili prçditas. Est tamen intellectu facile quod perfectus numerus temporis, perfectum tunc demum compleat annum, cum octo ambitus confectis suis cursibus,quos orbis ille semper idem similitérque procedens metitur, ad idem caput se retulerint. Quod cum contigerit,vt Poëta ait,

Alter erit tum Typhis,& altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas,& erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

A nonnullis verò quæsitum est quot millibus annorum constaret magnus hic annus apud Platonem. De quo Franciscum Cataneum interrogatum in Epistolis respondentem,suámque opinionem probabilibus coniecturis confirmantem,audiamus. Quicunque ex Poëtis diuini habiti sunt, inquit Plato in Phedone,hi ipsius hominis animam immortalem esse dicūt, eámque tum abire (quodquidem mori vocant) tum rursus redire, interire verò nunquam. Quapropter

per quam sanctè degere monent. Nam qui antiquæ miseriæ pœnas Proserpinæ iam dederunt, his illa ad supernum solem nono anno rursus animam reddit: quousque in reges mansuetudine, robore, sapientia præstantes euadāt: reliquum autem tempus sancti heroes inter homines vagantur. Atqui credunt Pythagorici & Plato (inquit Cataneus) animas quæ in generationem delabuntur, vitarum posse nouē genera implere: quarum princeps philosophi est, singulas verò singulos ambitus habere mille annorum: quibus peractis, repetere primam vitam siue in hac mundi plaga quam incolimus, siue in alia longè angustiore quam in Phædone describit Socrates: indéque ad mundum intelligibilem vnde discesserāt, redire. Atque id ėst quod inquit Socrates, Proserpinam reddere animam nono anno ad supernum Solem. Nam vbi animæ omnem generationis labem deposuerunt, nimirum absolutæ iudicio quod sub terra perpessæ sunt (Proserpina enim naturalis facultas est illius animæ quæ præest terræ) post consummatos nouem vitarum ambitus, iterum vitam philosophicam viuunt, indéque ad mundū intelligibilem reuertūtur, quem sub solis appellatione designauit. Dixit autem fieri reges, non quia vitam regiam significet (non enim hæc principem locum habet, vt in Phædro ostenditur) sed quoniam iure philosophus, quemadmodum patet ex eo Platonis Dialogo qui Amatores inscribitur, optime seipsum noscere debet. Hoc autem citra iustitiam prudentiámque fieri nequit. At sic affectus regius iure dici debet. Hæc vbi cœpi mecum diligenter pēsitare conferréque cum his quę sæpius ab illo dicūtur, visa mihi est Platonis sentētia, duodecim millibus annorum magnum annum consummari. Quoniam anima nostra peractis nouem annorum millibus (sicut antea ex Socrate dictum est) ad vitam philosophi reuertitur: indéque ter mille annis ad mundum intelligibilem, quemadmodum Plato ait in Phædro. Quo loco etiam dictum est decem annorum millibus omnia ad idem non redire. Ad quam rem etiam fortasse pertinet quod scribit libr. 10. de Rep. Erum Pamphiliū duodecimo die ab obitu reuixisse: vt huius singuli dies singula annorum millia significent. Cum quibus Platonicorum decretis aliqua ex parte coniuncta sunt & obseruatione dignissima quę scribit Lactantius cap. 14. lib. 7. Sciant philosophi, inquit, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum. Quo numero expleto consummationem fieri necesse est, & humanarum rerum statum in melius reformari. Cuius rei argumentum prius est enarrandum, quo ratio elucescat. Mūdum Deus, & hoc rerum naturæ admirabile opus, sicut arcanis sacræ scripturæ continetur, sex dierum spatio consummauit, diémque septimum quo ab operibus suis requieuerat, sanxit. Hic autem dies sabbati, qui lingua Hebræorum à numero nomen accepit. Vnde septenarius numerus legitimus ac plenus est. Nam & dies septem quibus per vicem reuolutis, orbes conficiuntur annorum & septem stellæ quæ non occidunt, & septem sydera quæ vocantur errantia: quorum dispares cursus & inæquales motus, rerum ac temporum varietates efficere creduntur. Ergo quoniam sex diebus cuncta Dei opera perfecta sunt, per sæcula sex, id est annorum sex millia, manere in hoc statu mundum necesse est. Dies enim magnus Dei mille annorum circulo terminatur: sicut indicat Propheta qui dicit, Antè oculos tuos domine, mille anni tanquam dies vnus. Et vt Deus sex illos dies in tantis rebus fabricandis laborauit: ita religio eius & veritas in sex millibus annorum laboret necesse est, malitia præualente atque dominante. Et rursus, quoniam perfectis operibus requieuit die septimo, eúmque benedixit, necesse est vt in fine sexti millesimi anni, malitia omnis è terra aboleatur & regnet per annos mille iustitia, sitque tranquillitas & requies à laboribus quos mundus iam

iamdiu perpessus est. Quam sententiam aliqua ex parte probauit quoque D. Augustinus libr. 2. de Dei Ciuitate. Quæ desumpta videtur ex occulta veterum magia. Eidem verò nonnulli hæc etiam adiiciunt, septimum millenarium ab vniuersa cabalistarum schola vocari magnum diem iudicij: quod tunc arbitrentur Deum cunctorum animas iudicaturum. Septimo verò transacto annorum millenario iterum ad esse suum cuncta reuersura. Húncque in modum sex mille annorum interuallo iterum naturalem ordinem rerum perduraturum: adusque scilicet alterum septimum annorum millenarium: quo secundo omnia ad suum fontem reuertentur. Similiter tandem fieri septies volunt quousque quadraginta nouem millia annorum lapsa fuerint. Tunc enim magnum iubileum futurum esse prędicant, cunctáque tam terrena quam cælestia in originem suam esse reditura: in eam scilicet originis personam quam Tescuba dicunt, id est cōuersionem quam magis proprio nomine, spiritum sanctum nominant. Cessandum enim tunc fore aiunt à rerum creatione emissionéque. Præmemoratis itaque mundi orbibus septem sephiroth. præponunt, singulo orbi singulam ascribentes sicut etiam septem diebus, id est sex creationis atque sabbatho, dies scilicet quietis præpositas esse aiunt. Hi enim dies singuli singulos mille annos magni orbis significare dicuntur ita vt sex dies creationis sex annorum millenaria (quibus mundi existentiam duraturam dicunt) sabbathum verò septimum millenarium (quo mutuæ rerum generationis quietem futuram esse aiunt) repręsentent. Nec nō etiam cuiuslibet annorum millenarij aliquam harum sephiroth dominam esse dicunt: sicut & totius orbis, scilicet ex septem millibus annorum consistentis. Ita vt tandem completis sex millibus, atque vltimo 49. millibus annorum, ad personam trinitatis regimen totius reuertatur. Vbi vniuersalem rerum quietem futuram esse volunt: nec quid vltra futurum sit audent affirmare: dicentes nihil amplius mortalibus à diis esse reuelatum. Quomodo philosophatur Augustinus Ricius libro de motu octauæ sphæræ. Contra verò hanc reuolutionem quædam disputat D. Augustinus ca. 13. lib. 12. de Dei Ciuitate, in illáque Origenem Platonicis nimium multa tribuentem repræhendit.

9 De cœli natura qualis esset apud Platonem, antea disputatum est. Apud Aristotelem autem totius cælestis regionis vna est quinta essentia, eaque simplex, quam astrei elementi nomine aliquando exprimit: sed in puritate substātiæ gradibus distincta: eo scilicet purior, quo à terra magis remota. Sic enim de ea scribit cap. 4. lib. 1. Meteor. Corpus quidem diuersum distinctúmque & ab igni & ab aëre censemus esse id quod supra est, & ad Lunam vsque pertinet: ita tamen vt iidem eius partem vnam per se puriorem esse, alteram minus synceram putemus gradúsque dissimilitudinis habere, maximéque qua parte cum aëre ac inferiore mundo copulatur. Vnde quæstio existit an quæ appellantur octo sphæræ, in illa cælestis corporis natura à Platone posita, aut in quinta essentia Aristotelica, in qua mouentur, tantum se tangant suo ordine distinctæ, sicut nostra corpora in aëre, an vero in illius essentiæ corpore vniantur, interea tamen propriis motibus moueātur, quemadmodum nostri corporis partes, etsi à seinuicem differentes, in hoc tamen vniuntur, & præter motum totius, singulæ etiam suo motu mouentur: in quo vim quandam à corde accipiunt, vt ab ipsius vitæ prima sede & foco. An verò vt cum in aëre circum terram ab insito principio mouemur, interim accidit vt à corporibus cælestibus variè afficiamur: sic cælestes orbes inferiores, dum propriis motibus mouentur, interim vincantur à virtute supremi orbis in eo motu quem raptus appellant. Quanquam illic nihilo magis raptus est, quam in eo quod nobis accidit in his inclinationibus quæ ab astris manant.

Porrò qui ordo est cælestium corporum à seinuicem distinctorum, vel partium in vno illius copore, eadem ratio graduum in virtute agendi, talis scilicet qualem inter elementa quatuor in hoc inferiore mundo cernimus. Nam vt ignis supremus, ad agendum efficacissimus, ad patiendum ineptissimus, ideóque nunquam putrere potest: terra verò contra ad agendum stolida, ad quidlibet patiendum aptissima: sic in cælestibus corporibus, si spectes eam vim quæ à motu manat, maxima esse dicetur in supremo orbe, minima in ipsa luna. Sed quia agunt etiam astra in hæc inferiora suo lumine: est autem hoc maximum in Sole, proximum in Luna (inde enim hæc duo luminaria magna appellantur) idcirco hæc vis maxima à Sole manat: quam Arist. indicauit lib. 2. Physic. cum dixit, à Sole & homine hominem generari: huic proxima à luna. Si quidem hæc regere dicitur aquarũ motus, vt in fluxu & refluxu maris, vt potest intelligi ex libro de elementis quem latinum fecimus: itémque mẽstruas mulierum purgationes. Quæ quia hac decrescente frequentissimè contingunt, ex eo sexus huius inconstãtiam vulgo lunæ ascribunt, vt Arist. ait cap. 2. lib. 7. de historia animalium. Eadémque plena, noctes vt humidiores sunt & calidiores, sic & fœcundiores: quod hic quoque affirmat lib. 3. Meteor. Adde quod eiusdem vis potentissima esse dicitur in humores qui in nostris corporibus dominantur: quam medici obseruantes, causam dierum criticorum huic potissimum ascribunt. Quibus fortasse rationibus Plato lib. 7. de Legibus Solem & Lunam magnos Deos ausus est appellare. Aliæ verò duæ quæstiones sunt, vna de numero cælestium orbium, altera de eorundem ordine. In quarum vtraque Alcinous Platonem sequitur, Aristotele minimè dissentiente. De numero, veterum & recentiorum contrarias rationes collegit Augustinus Ricius libro de motu octauæ Spheræ, easdémque dissoluit. Plato vero ex Chaldeorum & Aegyptiorum decretis in Epinomide scribit philosophum scire oportere quo modo septem circuitus sub primo versentur, & in Timæo, octo tantum circuitus esse ait. Ideóque lib. 10. de Rep. commemorat Erum Armenium militem è mortuis excitatum, in vita altera vidisse tantum octo verticula, insertos inuicem circulos labia supernæ ostendentia: deorsum verò minus verticuli, continuum circa fusum efficientia. Fusum verò illum per medium octauum, pérque totum esse traiectum. Primum extimúmque verticulum labij circulum habere latissimum. Sexti autem secundum. Tertium quarti: quartum octaui: quintum septimi: quinti sextum: Tertij septimum: octauum vero secundi. Primi item atque maximi circulum esse varium. Septimi lucidissimum. Octaui verò verticuli circulum colorem à septimo irradiante suscipere. Secundi verò ac quinti similes inuicem, illis aliquantulo flauiores. Tertium colorem candidissimum possidere. Quartum subrubeum. Secundum verò sextum albedine superare. Ac fusum quidem totum volutione simili circumferri. Cum verò totum voluatur, septem interiores circulos motu totius contrario tardius circumuerti. Ex his planè octauum motu rapidissimo agitari. Secundos vero alterum alteri consequenter: septimum, sextum & quintum. Tali verò tertium motu ferri, vt quartum circumuoluere videatur. Quartum autem tertium & quintum, secundum. Ex quo Platonis loco, quanquam obscurissimo, ea colligi possunt quæ pertinent ad quæstionem de cælestium orbium vel globorum de ordine. De quo hæc scribit Marsilius Ficinus cap. 6. lib. de Sole, à Chaldeis medium Planetarum Solem esse positum: ab Aegyptiis autem quorum sententiam Plato probasse videtur, medium inter duos quinarios: nempe supra hunc Planetas quinque Saturnum, Iouem, Martem, Mercurium, Venerem: sub eodem verò Lunam & quatuor elementa. Propinquiorem autem terræ quam firmamento diuina proui-

dentia esse factum, vt huius feruente spiritu, Lunæ, aëris, aquæ humor & crassa terrenorum materia foueretur. In qua quæstione mirum est Ciceronem, alioqui Platoni valde addictũ, Chaldeos potius esse sequutum, cum ita scripsit in Somnio Scipionis. Summo orbi vel potius globo, inquit, subiecti sunt septem qui versantur contrario motu atque cælum. E quibus vnum globum possidet illa quam in terris Saturniam nominant. Deinde est hominum generi prosper & salutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisque terris, quem Martem dicitis. Deinde subter mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mũdi & temperatio, tanta magnitudine vt cuncta sua luce lustret & compleat. Hunc vt comites subsequuntur Veneris alter, alter Mercurij cursus. In infimóque orbe Luna radiis solis accensa conuertitur. Ad eandem verò vide alia per multa apud Franciscum Picum Mirandulam cap.12.lib.1.& cap.8.lib.3.de vanitate doctrinæ gentium.

10 Hic Alcinous comparans inter se ea tempora quibus errantes stellæ proprios motus in suis orbibus cõficiunt, dixit tardissimam omnium stellam Saturni. Quoniam hæc nõ nisi annis triginta naturalem suam reuolutionem absoluit: Luna verò ferè spacio dierum 28. Aliter Cicero in Somnio Scipionis, in diurna cõuersione octo orbium quam omnes simul cum supremo orbe spacio horarum viginti quatuor conficiunt, dixit summi cæli stelliferi conuersionem incitatiorem esse, acutóque & excitato sono moueri: grauissimo autẽ Lunarem atque infimam. Quod verò postremum est hoc capite de stellis quod animalia sint globosa & intelligendi facultate prædita: id ad earundem, vt rerum quarundam naturalium, duo principia materiam scilicet & formam pertinet. Et certè si stellæ, res naturales sunt compositæ ex illis duobus principiis, omnium perfectissimè, his deberi videtur vt perfectissimum corpus, sic & forma essentiæ perfectissima. Summa verò corporis in illis perfectio ex eo apud Platonicos apparet, quod hoc constat ex æthera substantia: quæ Platoni & Alcinoo plurima est ignea, sed lucẽs, non adurens. Eidémque corpori attributa figura rotunda, vt omnium etiam perfectissima. Quare cum apud philosophos naturales, corpus ad suam formam destinatũ sit & præparatum, summa corporis in stellis perfectio, ad perfectissimã formam erit destinata. Summa autem formarum omnium perfectio animæ eius est in qua ratiocinandi & intelligendi principium: quoniam hæc cæterarum formarum naturalium numeros omnes & summam perfectionem in se quodam modo est complexa: vt pote quæ non solum esse det & viuere, sed etiam intelligere: in quo munere ascensus quidam est supra naturalia & cum metaphysicis atque diuinis quædam communicatio. Ex quibus videtur effici prouidẽtiæ naturæ, vel potius ipsius Dei naturam moderantis, atque regentis esse consentaneum stellas singulas præditas esse intelligentia, non solum assistente (hoc enim etiam apud Peripateticos indubitatum est) sed informante, & cuiusque stellæ essentiam constituente & perficiente, eo modo quo nos perficit nostra anima quæ intelligendi & ratiocinandi facultate est prædita. Indubitatum quidem illud est non modo Platonicis omnibus & Peripateticis, sed Christianis quoque philosophis, cælestes orbes & in his stellas moueri diuina prouidentia per mediam intelligentiam, siue hæc diuinus spiritus, siue angelus nominetur: sed vt rum assistens tantum sit, an verò hæc aut præter hanc alia insita & informans quæ ab illa assistente adiuuetur & dirigatur, hoc inter omnes nondum satis definitum. Quanquam inter illa duo permultum interesse Aristoteles initio lib.2.de anima, indicauit in humana mente, siue in intellectu agente: cum dixit de ea nondum satis esse perspicuum, sit ne perfectio vt nauta nauigij, assistens scilicet & ab eo cuius est, sepa-

rabilis, an verò insita & inseparabilis. Aristoteles cap.2.lib.2. de cælo & libro de animalium motu, cælum animatum facit. Atque cum ex eiusdem sententia cap. 7.lib.2.de cælo, stella pars cæli sit nobilissima, hanc anima præditam esse oportebit, si nõ sua, (hoc enim nouæ quæstionis est) at ea certè quæ cæli est. Quoniam totius animati necesse est partes singulas esse animatas. Quod si anima cælum informat: cum hæc iis quibus inest, præstet vel nutritionem, vel sensum, vel liberam motionem, vel rationem & intelligentiam (hæ enim apud eundem quatuor sunt illius primæ & principes facultates) cæli motionem, quæ conuersionis est, manare oportebit vel ab eiusdem appetitione cum sentiendi facultate coniuncta, vel à ratione & intelligentia. Quoniam alterum horum animal loco moueri idem docuit cap.9.lib.3.de anima. Atqui cælum tam constanter moueri ab appetitu animali cum sentiendi principio cõiuncto, cuius tanta est in mouendo inconstantia, prorsus improbabile videtur. Quare apud eundem probabile est moueri à sua insitáque & informante ratione ac intelligentia. Quæ tamen lib. 12. Metap. dicitur habere aliam quoque intelligentiã assistentem & externam: quæ illam insitam in perpetuando motu adiuuet. Qua forma finita, corpori finito insita, cum virium finitarum sit, ex eiusdem doctrinæ Peripateticæ principiis, non potest à se & per se motum infinitum præstare: qualis cælestis est, sua scilicet duratione. Quoniam hic apud Arist. neque principium habuit, neque vnquam finem est habiturus. Et certè communi feréque eodem modo, cæteræ quoque res naturales præter, nisi tam formam à qua sunt & mouentur, virtutem quandam excipiunt aliunde influentem & quodammodo assistentem: à qua illa insita, imo ipsa tota res naturalis, conseruatur & regitur. Quis enim nescit sic apud Platonicos & Christianos hominem regi non solum à sua anima rationis participe, sed à bono genio huic assistente? Nisi hoc interest, quod in cælo anima insita intelligentiæ assistenti semper obsequitur: in homine non item. Idque quoniam in hoc quædam repugnantia ex corpore enascitur, Terrénique hebetant artus moribundáque membra: in cælo vero minimè. Atque hæc quidem de Aristotelis opinione circa quæstionem propositam. Plato verò in Timæo non tam ipsos cælestes orbes, quam astra in illis animata dicere videtur. Facta sunt, inquit, astra illa erroris expertia, quæ diuina animalia sunt. At libro 10. de legibus scribit vniuersa quæ in cælo sunt, quæ in terra, quæ in mari motibus animæ duci: quibus, inquit, nomina sunt velle, considerare, curare, consultare, rectè & non rectè opinari, lætari, dolere, audere, metuere, odisse, diligere. Marsilius Ficinus in eum locum scribit eandem fuisse Aristotelis atque Theophrasti sententiam, additque Plotinum & Hermiã etiam in sideribus posuisse sensum vt visum propriè & auditum: sed in alio quodam genere longéque præstantiore quam sensum animalium terrenorum. Idem in Symposium Platonis hac de re Platonicorum sententiam sic explicat. Vnam esse oportet vniuersi animam, sicut & vna est materia, vna constructio. Cum ergo duodecim sint mundi spheræ, octo cæli, & elementa sub cælo quatuor: atque hæ duodecim spheræ discretæ à seinuicem sint, specie, motibus & proprietate diuersæ: duodecim necesse est illis adesse animas specie & virtute diuersas. Vna igitur erit vnius primæ materiæ anima. Duodecim circulorum, animæ duodecim. Quis terram aut aquam neget viuere, quæ vitam animalibus ex se genitis tribuunt? Quod feces hæ mundi viuunt viuentiúmque sunt plenæ: cur nõ aër & ignis excellentiores mundi partes viuãt viuentiáque in se similiter habeant, cælíque similiter? Sed animalia illa cælestia quę sidera sunt, & terrena aquatiliáque videmus quidẽ: ignea verò & aëra non videmus. Quippe cũ neque purũ ignis aut aëris elemẽtum perspiciamus. Hoc autẽ interest quod in

terra duo sunt animãtium genera bruta & rationalia: similiterq; in aqua cũ aqua corpore terrę prestantior, nõ minus quàm terra cõpos esse debeat rationis: globi verò decem superiores propter eorũ sublimitatẽ, solis sunt rationalibus exornati Animam mundi, id est, materiæ primæ, & duodecim sphęrarũ & siderũ animas Platonici deos nominant, tanquã angelicæ mẽtis summique Dei pedissequas. Animalia quę ignis ętherei sub Luna locati aut puri aëris, aut nebulosi aquæ proximi regionem habitant, dæmones. Quæ terram incolunt rationalia, homines. Dij etiam immortales & impatibiles sunt: homines patibiles atque mortales. Dęmones immortales sunt quidem, sed patibiles. Neque dæmonibus passiones corporis, sed animi affectus quosdam tribuunt, quibus bonos homines amant quodammodo, malos oderunt: séque ipsos propius & ardentius rebus inferioribus, præcipuè humanis, gubernandis immiscent. Plato in Epinomide, Cælum, deum facit eundémque colendum esse ait. Cœlum, inquit, sicut omnes alios dæmones honorare oportet & vota ipsi imprimis facere: & eodem loco, Deos, inquit, visibiles maximos, colendissimos, perspicacissimos ac omnino primos, stellarũ naturam dicendum est: deinde dæmones colendi sunt. Similis sententia Xenocrati tribuitur à Cicerone lib. 1. de natura Deorũ Xenocrates (inquit ille) octo Deos esse dicit, quinque eos qui in stellis vagis nominantur: vnũ qui ex omnibus sideribus quæ infixa cœlo sunt, ex dispersis quasi mẽbris, simplex sit putandus Deus. Septimum Solem adiungit, octauam Lunam. Et Lucilius apud eundem lib. 2. Hanc in stellis constantiam, inquit, hanc tantam in tam variis cursibus in omni æternitate conuenientiam temporum, non possum intelligere sine mente, ratione, consilio. Quæ cum in sideribus esse videamus, non possumus ea ipsa non in deorũ numero reponere. Origines hac in parte sicut & in aliis rebus permultis, Platonicorum opinionem secutus, cap. 7. libri. 1. de Principiis, non modo cœlũ animale facit sed & stellas singulas quæ in illo sunt. Putamus, inquit posse eas per hoc animantia designari quod & mandata dicuntur accipere à Deo. Quod vtique non nisi animantibus rationalibus fieri solet. Ait ergo. Mandatum ego omnibus stellis pręcepi. Quæ autem sunt ista præcepta? Scilicet vt vnumquodque astrum sit ordine suísque cursibus indultæ sibi quantitatis splendorem præbeat mundo. Aliis enim, qui vocantur Planetæ, mouentur ordinibus: aliis hi quos Aplaneis vocant. In quo id manifestissimè ostẽditur quod neque motus illius corporis sine anima effici potest: neque quæ animalia sint, possunt esse aliquãdo sine motu. Stellæ verò cùm tanto ordine ac tanta ratione moueãtur vt in nulla prorsus earum cursus aliquando visus sit impeditus, quomodo non est vltra omnem stoliditatem tantum ordinem tantámque disciplinæ ac rationis obseruantiam, dicere ab irrationalibus exigi vel expleri? D. Augustinus non est ausus hoc absolutè affirmare, sed commẽtario. 2. in Genesin ad literam scripsit, si astra animata sunt illorum animas pertinere ad societatem Angelorum. D. Thomas articul. 3. Quæst. 79. Summæ. 1. negat omnino astra animata esse. Quia anima datur aut ad motum, aut ad sensum, aut ad nutritionẽ, aut ad intelligentiam. Ad postremum autem non indiget corpore, sed eo potius impeditur. In astris neque nutritio est neque sensus: nisi descendamus in Stoicorum opinionem. Ad motum autem ab Arist. dicitur habere intelligentiam non animantem, sed assistentem quæ non est ipsius astri forma, vt nos etiam alio loco diximus. de qua quæstione idẽ D. Thomas pluribus disputat cap. 23. lib. 3. contra Gentiles. Sicut & Aneroës in disquisitionibus contra Algazelem disputatione. 14.

IN MAXIMO ANIMALI CVIVS CORPVS & animus, partiúmque in his ordo, superioribus capitibus explicabantur, obseruat diuersa minorum animalium genera, suis regionibus in eodem distincta: vt tandem desinat in hominem tanquam in minorem mundum.

CAP. 13.

1 *Sunt & alij, Dæmones* [2] *quos dicere possis intelligentiæ participes Deos, in vnoquoque elementorum: nonnulli quidem aspectabiles, alij inaspectabiles, in Æthere atque igne, itémque in Aëre & Aqua. Ne pars vlla mundi, animi expers sit, neque animalis eius quod natura non intelligente præstantius. His autem subiecta sunt quæ infra Lunam, & terrena omnia. Etenim Deus ipse vniuersi deorúmque est opifex.* [3] *Neque vniuersum vnquã dissoluetur, propter eiusdem voluntatem. Aliis autẽ filij eius præsunt, ad patris imperium & exemplũ quæ faciunt, omnia referentes.* [4] *A quibus Sortes, Furores, Somnia, Oracula & quæcunque secundum diuinationem ab hominibus arte aliqua tractantur.* [5] *Terra verò omnium media, circa verticem per vniuersitatem traiectum, vincta atque constricta, diei noctísque custos, deorum omnium qui cæli ambitu continentur, antiquissima, ac post ipsum mundi animum, nobis alimenta abundè suppeditans. Circa quam cælum voluitur, astrúmque ipsa quoddam est. Manens autem, quia ad æquilibrium est in medio, quod similiter se habet ad continentia. Æther autem extimè distinctus est in spheram errantium & inerrantium. Quibus aër subest. In medio verò terra, suo humore perfusa. Quibus omnibus ab illo pulchrè aptéque coagmentatis &*

distributis, animalium tria genera restabant, quæ mortalia erant futura, Volatile, Aquatile & pedestre. Quorum procreationem filiis demandauit: ne ab eodem procreata, essent immortalia. Hi igitur à prima materia particulas quasdã ad vsuram definiti temporis mutuati, in eandem aliquando rursum redituras, effinxerunt mortalium animalium genera. Quoniam verò de hominum genere, vt diis maximè cognato, rursus cura erat & ipsi patri omnium & diis huius filiis: demisit in terram vniuersi opifex illorum [6] animos astris numero pares. Ingressis autem ad astrum quasi vehiculum quadam societate coniunctum, instar legislatoris, omnibus fatales leges edixit, vt ipse omni culpa careret: [7] Quod affectus ex corpore mortales nascentur, primum quidẽ ipsi sensus, deinde voluptas & dolor, metus & ira. Quibus qui imperarent, nec se ab his vinci paterentur, eos iustè victuros & ad astrum sibi cognatum reuersuros: [8] euictos verò ab iniustitia, secundo ortu in vitam fœminæ migraturos. In qua qui peccandi finem non faciet, eum tandem in ferarum naturam migraturum. Finis verò ipsis laborum erit, cum innatos affectus vicerint & ad proprium habitum redierint.

NOBILISS. ET O. V.

NICOLAO FVMAEO, APVD COE-nomanos antiquissimi Cœnobij á cultura, Vigilantiss. Cultori & Cœnobiarchæ

Ia. Carpentarius. S.

CIO quàm inconsideratè faciam, V. Ornatiss. qui in hac quæstione de dæmonibus occupanda, in alienam messem manum immittam, & de eadem ad te scribam, cui iampridem perspecta sunt quæ in hac philosopho & Christiano videri possunt cognitione digna. Et tamē cum horum temporum peruersitas, in iustißima occasione quæ ex huius authoris interpretatione nascebatur, non omnino sineret hanc à nobis præteriri, de qua multa à veteribus disputata sunt, plura verò hac ætate à nonnullis, parum piè in nostram religionem animatis, in controuersiam reuocata, in eius explicationem mihi incumbēdum existimaui, & quicquid erat quod de ea labore aliquo collegeram, idem tuo nomini consecrandum. Non quod in hoc quicquam esset quod tua persona dignum arbitrarer, aut ad quod legendum te à rebus grauioribus vellem auocare: sed quoniā cum singularis humanitas tua prædicetur ab omnibus, mihique ipsi in multis sit perspecta, hoc initium fore sperabam ad ea fruendum posthac liberius: qua nihil profectò potest esse iucundius: neque verò quicquam ad recreanda nostra hæc philosophica studia aptius, quàm si in his sentiamus nos tibi aliqua ex parte placuisse. Quod si mihi Deus dederit, ego certè quia virorum tibi similium ornatißimo testimonio contentus, nihil amplius in vita hac expeto, laborum omnium quos in his colligendis posuimus, satis magnum fructum videbor esse consequutus. Modo tu cuius beneuolentia, sicut speramus, hic posthac aletur, Reipub. nobilisque diu viuas ac valeas.

IN

Ia. Carpentarij, Commentarivs in cap. 13.

In quo primum disputatur de Dæmonibus.

QVÆ DISGRESSIO EST QVARTA.

E dæmonibus quæstio veteribus Platonicis nobilissima, eáque ad nostram religionem valdè pertinens: de qua idcirco pluribus nobis hoc loco disserendum. De illis verò primùm quærendum est, An sint, deinde quales sint. In istáque posteriore quæstione, hæc comprehēdā: An corporei: An immortales: quantum potestatis in hominem habeant in eáque omnia quę mundo continentur, postremò vero, quali intelligendi vi sint prędit. De quibus omnibus sine errore ne disputari quidem potest, nisi primum distinguatur quod varium & multiplex Dæmonis appellatione continetur. Quanquam verò in nostra religione, nomen hoc soleat in deteriorem partem vsurpari, pro ea natura quæ cum in prima mundi origine à Deo perfectissimam rationē & intelligentiam accepisset eandémque cū angelis parem, suo peccato de dignitate deiecta est & cœlo pulsa, indéque Deo odiosa, hominibus molesta esse cœpit: Platonici tamen hac appellatione etiā angelos lucis complexi sunt: quos modo dęmones bonos, modo Deos minores nominauerunt. Atque etiam amplius, in dæmonibus aliquando numerauerunt naturas omnes quæ qualescunque & vbicunq; sint, cum homine communem habent rationis vsum, vel eo qui homini datus est, superiorē. In qua varietate, certum est de superioribus quæstionibus non eodē modo esse statuendum. Nam posteriore significatione, Psellus libro de dęmonibus, ex Marco quodam dęmonum sex genera facit: primū igneum, quod per superiorem aëris regionem vagatur (hanc enim pro igne videri etiam ab ipso Aristo. vsurpatam, docuimus lib. 2. prioris nostræ descriptionis physicæ) secundum aëreum, quod in aëre nobis propinquo oberrat: tertium terrenum: quartum aquatile: quintum subterraneum: sextum lucifugum & imperscrutabile. Sícque in dæ-

monibus numerari poſſunt, Dryades, Nymphæ, Fauni, & Satyri itémque animalia illa ſubterranea humanam figuram habentia & cum hominibus ludentia, quorum in ſequentibus ex Georgio Agricola mentionem faciemus. Priore verò modo arctioréque, qui Theologis magis familiaris, dæmonum malignorum ſua quoque eſt diuiſio, pro varietate eorum quibus maximè oblectantur, dum Deo ſtudioſè aduerſantur & ab eodem nos auocare conantur. Primi enim falſi dij nūcupantur: quoniam pro diis coli volunt, ſacrificiáque ſibi expetunt: Secundi, ſpiritus ſunt mendaciorum: qui ſe oraculis immiſcent, in iſſque variè hominibus imponunt: Tertij inuentores malarum artium: Quarti, præſtigiatores, qui miracula imitātur ad homines ſeducendos: Quinti, qui aëri ſe immiſcere ſolēt in hócque fulgura & tonitrua excitare, atque etiam malignis qualitatibus eundem inficere. Poſtremi, ſingulorum hominum tentatores & inſidiatores: quibus cōtrarij angeli boni qui nobis cuſtodes contra illorum inſidias dati ſunt. Aliter Plato dæmones quoſdā non ſolū bonos agnoſcit in Cratylo, ſed indicare videtur ex hominibus eſſe factos & in cœlū relatos Sciſne, inquit Socrates, quos Heſiodus δαίμονας eſſe ait? HER. Non. SOC. Neque etiam quod aureū genus hominum ait in principio extitiſſe? HER. Hoc quidem noui. SOC. Ait enim ex hoc genere poſt præſentis vitæ fata fieri dæmones ſanctos terreſtres, optimos malorum expulſores & cuſtodes hominum. HER. Quid tum? SOC. Nempe arbitror vocari illud aureum genus, nō ex auro conſtitutum, ſed bonum atque præclarum. Quod inde coniicio, genus noſtrum ferreum eſſe dicit. HER. Vera narras. SOC. An non putas ſi quis nunc ex noſtris bonus ſit, aurei hunc generis ab Heſiodo æſtimari? HER. Conſentaneum eſt. SOC. Boni autem vtrum alij quàm prudentes. HER. Prudentes. SOC. Idcirco, vt arbitror, eos dęmones præcipuè nuncupat, quia ſapientes δαίμονες quæ erant. Et ex noſtra priſca lingua iſtud nomen extit. Quamobrem & is & cæteri poëtę permulti, præclarè loquuntur, quicunque aiunt videlicet, poſtquam bonus aliquis vita functus eſt, maximam dignitatem præmiúmque ſortitur, fitque dęmon, ſecundum ſapientiæ cognomentum. Ita & ipſe aſſero, δαίμονα id eſt ſapiētem eſſe omnem hominem quicunque ſit bonus: eúmque dęmonicum eſſe, id eſt felicem, viuentem atque defunctum. Idem lib. 4. de legibus, dęmones puriores, quaſi deorum apud nos interpretes, colendos eſſe ait. Et in Epinomide, Viſibiles, inquit, deos maximos ſummoperéque honorandos acutiſſiméque cūcta videntes ac primos naturam aſtrorum & quę cum aſtris facta ſentimus, fatendum. Deinceps verò ſub his dæmones, genus aëreū in tertia mediáque regione (qui interpretationis cauſa ſunt) collocatos, orationibus colere, gra-

tia laudabilis intercessionis interpretationísque debemus. Horũ quidem duorum animalium alterum ex æthere, alterum deinceps ex aëre est: Ac neutrum conspici totum potest. Sed quamuis hi dęmones propè nos sint, nunquam tamen manifestè nobis apparent. Prudētiæ admirabilis participes sunt acuto quippe ingenio tenacíque memoria cogitationes omnes nostras cognoscũt: honestos bonósque viros mirificè diligunt, improbos vehementer oderunt, vt pote qui doloris participes sunt. Idem in Symposio. Magnus dęmon, inquit, Amor est. Et enim omnis natura dęmonum inter mortales deósque est media. Quam vim habet? Interpretatur & traiicit humana ad Deos, diuina ad homines: horum quidem preces & sacrificia, illorum præcepta sacrásque solemnes institutiones & ordinem. In quibus manifestum est illum dęmonibus ea tribuere quæ in nostra religione Angelorum bonorũ sunt propria. Porphirius lib. 2. de abstinentia ab esu carnium, dęmonum duo prima genera facit, vnum bonorum, qui nunquam lædunt, alterum malorum qui nunquam iuuant. Idémque libro de occasionibus, addit genus tertium quasi medium, eorum qui læsuri sunt genus humanum, si irascantur: propterea quod negligantur, neque cultum legitimum nanciscantur: contráque benefacturi hominibus qui eos votis supplicationibúsque, sacrificiis & aliis quæ consequuntur, sibi conciliauerunt. De illísque sic ex Platone scribit eodem libro. Quemadmodum caliditatis non est vt frigefaciat, sed cõtrarij, sic nec iusti vt lęsionem vllam inferat. Iustissimum autem omnium natura est numen, alioqui nihil esset. Vis igitur hæc & sors à beneficis dęmonibus præcidenda est. Facultas enim quæ lædere & natura solet, & vult, beneficæ procul dubio contraria est. Contraria autem in eodem esse nullo modo possunt. Cum itaque isti multis in partibus, atque interdum in maximis, mortale hominum genus lædant, boni dæmones sigillatim officia sua nunquam intermittunt: sed pericula nobis à maleficis impendentia pro viribus præmonstrant, dum & per somnia & per animam diuinitus afflatam, aliáque multa, significationes dant. Vt si quis ea distinguere quę significantur, posset, fraudes omnes cognosceret ac præcaueret. Omnibus enim significãt, sed non omnes percipiunt ea quæ significantur. Quemadmodum neque omnes legere quæ scripta sunt, possunt, sed qui literas didicerunt. Per contrarios autem dęmones, omnes præstigię perficiuntur. Ex qua multiplici nominis huius significatione extitit eiusdẽ Porphyrij dubitatio quam ex epistola ad Anebonem Ægyptiũ, citat Theodoretus Cyrensis lib. 3. de curatione græcarum affectionũ, De iis dæmonibus, inquit Porphyrius, qui dij quidem nominantur, re autem ipsa mali sunt dæmones, illud me nõ parum sanè conturbat, quónam videlicet

pacto hoc fiat, vt qui tanquam meliores potentioréſque hominibus, inuocantur, imperiis tamen hominum ſeu peiores inferioréſque ſint, vrgeantur. Cúmque ipſi æquum eſſe prædicent vt ſeruus qui iniqua geſſerit, puniatur, ipſi tamen ad iniuſta facinora ſeſe iuſſis adigi patiãtur. Neque aduocanti illi parendum putent, qui ſit admiſſo ſtupro impurus: qui tamen ad obſcæna flagitia quoſcunque homines perducere non grauentur. Atque ab animatis quidem corporibus abſtinere, ſacrorũ interpretes cenſeant oportere: cũ tamen ipſi nidore victimarum ſacrificiorúmq; vaporibus tanquã eſcis quibuſdam, quã maximè oblectentur: nefaſq; ducant ab eo morticinium contrectari qui ſit rebus diuinis myſteriíſq; præfectus, & tamẽ cæſis animãtibus per cruorẽ cædémq; dæmones deducãtur. Illud autẽ multo quã hæc omni magis abeſt à ratione, cũ ipſi videlicet non dæmoni quidem, aut animæ defuncti hominis, ſed ipſi adeo Soli, quẽ maximũ regẽ imperatoréq; magi habent, ſed Lunæ, ſed alicui ex ſideribus homo de medio ſumptus ſeruilíſq; cõditionis, terribiles minas intonat, mẽtitur ſe diis terrorẽ incutere, vt interrogati, vera reſpõdeant. Etenim cũ quis eorũ denuntiat quod cœlũ diffringet, quod occulta Iſidis reuelabit, quòd ea quæ ſunt in adyto ſecreta apperiet, quod Charontis cymbã firmabit, quódq; Oſiridis mẽbra Typhoni diſcerpet, ſi ea cõminantẽ reſpicias quæ nec facere poſſit quiſquã, nec ſciat, quẽ nõ illa ſtuporis exceſſum dementiæq; excedãt? Si verò dæmonẽ trepidantẽ, deúmve conſideres nouo quodam fictitiæ rei metu, quali ſcilicet ne fatui quidẽ pueri terreantur, quam cõſternationis immẽſæ magnitudinẽ metus ille nõ ſuperet? Ipſe verò Cheremõ ſcriba rerũ ſacrarũ, cõmemorat eſſe apud Ægyptios valde nugis inuulgata, aítque hæc ipſa & quęcũque ſunt talia, eſſe violentiſſima. Quibus omnibus ex Porphirio cõmemoratis, rectè Theodoretus eodẽ loco vtitur ad efficiendũ veterũ religionẽ, in iis quæ ad dæmonũ cultũ pertinẽt, ne ipſis quidẽ ſapientibus & philoſophis ſatis fuiſſe conſtitutam. Quod ſcilicet in hac nominis ambiguitate nõ diſtinguerent, quid & quantum cuíque eſſet tribuendum. Maximus Tyrius Platonicus philoſophus, Sermone 26. Quod poëtæ fabulantur de Minerua iram Achyllis in Agamenonẽ cohibente, aut nebulã ex oculis Diomedis diſcutiente, id totũ de dæmonibus interpretatur. Deinde hęc de eiſdẽ ſubiicit. Deus certo quodã loco cõſtituto prætorio, cælum ipſum cæliq; ordinẽ vt pater familiã, gubernat: ab eóque fœcũda eſt immortaliũ claſſis, qui dij Medioximi dicũtur, mediã regionẽ quæ iacet inter cælũ & terrã, obtinentes: Dei quidẽ potẽtia minores, hominibus lõge meliores: deorũ penitus miniſtri, præſides tamen hominũ: diis proximi, at hominũ curatores diligentiſſimi.

Magno námq; interuallo mortale ab immortali & aſpectu cæleſti & cõſuetudine diſcluditur: ac propterea dæmonibus qui vtrámq; naturam, diuinã ſcilicet atque humanã, affinitate attingentes, harmonicis vinculis, alterius imbecillitatẽ cũ pulchritudine alterius connectant. Nam perinde atque inter græcos & barbaros, inter quos magna eſt vocis ac linguæ differentia, interpretes ſunt qui alterutrorum voces ſuſcipiendo ſignificationémque viciſſim deferendo, diuerſitatem illam nonnihil conciliant, commerciáque inuicem inducunt: ita intelligi debet Dæmonũ genus cum diis cúmque hominibus verſari. Quo etiam loco idem ait, ex Dæmonibus nonnullos medicinam profiteri: alios in ambiguis rebus conſilium præbere: nonnullos abſcondita enunciare: multos exercendis artibus cooperari: eſſe quoſdam itineris comites: vrbanos alios, alios ruſticos: hos maritimos, terreſtres illos. Cornelius Agrippa cap. 16. lib. 3. de occulta philoſophia, In dæmonibus primos ſtatuit ſuper cæleſtes, corporis omnino expertes, qui circum vnum Deum verſantur, nec mundi corporibus præſunt, ſed ſuſceptum à Deo lumen in inferiora immittunt, ſingulíſque ſua officia diſtribuunt. In ſecundis numerat cæleſtes intelligentias ſphæris præfectas, de quarum numero & officio multa ſunt apud Ariſt. libr. 12. Metaph. In tertiis dæmones qui miniſtri appellantur: quia inferioribus terrenı́ſque diſponendis præſunt. Qui rurſum diſtribuuntur in Igneos, Æreos, Aqueos & Terrenos. Nõ quod, inquit, ſinguli in ſingulis elementis tantũ verſentur: ſed quia in his à quibus nomen capiunt, maximè regnãt. In quibus contẽplationi potiſſimũ dediti ſunt Igneı: Ærei: vitæ actiuę: Aquei verò ad ſenſum demiſſi: Terreni, ea curant quæ ad naturam altricem pertinent. A quibus omnibus diſtincti ſubterranei ſiue tenebricoſi dæmones mali, quos antea ex Pſello ſexto genere ſumus complexi. In iis etiam ſunt qui appellantur incubi & ſuccubi: De quorum vario coitu cum hominibus mira ſunt & penè omnem humanam fidem ſuperantia quæ nonnulli referunt: quanquam virorum ſanctiſſimorum ſcriptis confirmata & aliquot nobiliſſimarum familiarum, quæ inde dicuntur emanaſſe, exemplis teſtata. Noſtræ verò religioni conſentaneum magis eſt quod de malis dæmonibus ſcribit Mercurius Triſmegiſtus cap. 9. Pimandri Humana mens, inquit, omnes notiones concipit, bonas quidem, quoties à Deo ſemen infunditur, contrarias autem cum à dęmonibus ſpermata iaciuntur. Nulla profecto mundi pars eſt dæmonum præſentia deſtituta. Horum lumen ab ipſa Deo totum deſcendit. Dęmon denique transfuſus in hominem, ſemina propriæ motionis inſpergit. Mens autem conſperſa ſeminibus prægnans inde parit adulteria, ſtupra, par-

ricidia, sacrilegia, diuinorum contemptum, iugulationes, euersiones vrbium, pestes hominum & reliqua omnia quæcũque malorum sunt opera dæmonum. Dei planè semina pauca, at illa quidem magna, pulchra, bona: virtus scilicet, temperantia, pietas. Pietas autem Dei religio. Quæ omnia si ex veterum philosophorum & Christianorum loquendi consuetudine dæmonis appellatione complectimur, difficile est quenquam reperire qui dæmones esse omnino neget: nisi fortè illos verbo magis, quam re tollat: aut eadem impietate Deos quoque esse negare audeat. Nam Aristoteles ipse qui naturæ omnino addictus, in cæteris quæ ad dæmones pertinent, Platoni videtur fuisse cõtrarius, agnoscit intelligentias cælestium orbium motrices & formas quasdam diuinas Deo inferiores, à materia tamen omnino separatas, & in physicis & in Metaphysicis. Quæ, vt modo dictum, à veteribus dæmonis appellatione sunt comprehensæ. Cæterum mirari soleo eundem Aristotelem nullo loco, quod sciam, apertè exposuisse quid de dæmonibus sentiret. Præsertim cum eorum frequentissima esset mentio apud Homerum, Euripidem, Pindarum, Simonidem, Hesiodum, atque adeò apud magistrum Platonem. Quorum omnium scriptis si assentiebatur, in multis rebus philosophicis naturalibus & moralibus explicandis, hos ipsos dæmones potuit adhibere. Si verò illorum omnium sententiam nobilem & quæ certè aliqua probabilitate niti videbatur, non probauit: mirum mihi magis est, cur in hac euertenda nullo loco laborauerit: cum in aliorum philosophorum opinionibus plerísque minus nobilibus, exagitandis, diligentissimus & vehementissimus esse soleat. Auget etiam hanc dubitationem, quod plerísque locis oraculorum, diuinationum, incantationum apertam mẽtionem facit: quorum vnumquódque ad dæmones à veteribus referebatur. Nam cap. 20. lib. 3. de historia animalium, vbi agit de capro quodam cui in Lemno magna copia lactis ex mammis effluebat, Hoc, inquit, in ostentis numerãdum potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris Domino consulenti, Deus amplius incrementum peculij futurum respondit. Itémque de incantationibus agit cap. 24. lib. 8. & de auguriis cap. 1. lib. 9. Apertius etiam de his quos dæmoniacos appellamus, probl. 1. Sect. 30. Multi inquit, propterea quod ille calor sedi mentis in vicino est, morbis vesaniæ implicantur, aut instinctu Lymphatico efferuescunt: ex quo Sybillæ efficiuntur & Bacchæ & omnes qui diuino spiraculo instigari dicũtur: cum scilicet id non morbo, sed naturali intemperiæ accidit. Vnus locus est libro de diuinatione per somnum, in quo hic philosophus nimium fortasse naturæ addictus, hanc veterum de dæmonibus sentẽtiam irrisisse videtur potius quam dignam existimasse in qua refutãda laboraret. Deum esse, inquit, qui

Arist. sententia de dæmonis.

ſomnia mittat, præter alia quæ à ratione aliena ſunt, etiam illud alienum eſt & Dei maieſtate indignum, cum illa non optimis viris nec prudentiſſimis, ſed quibuſuis mittere. Sublata autem cauſa quæ à Deo ducitur, alia conſentanea nulla videbitur. Cauſam enim reperire cur futura de his præſentiant quæ in columnis Herculis, aut in Boryſthene ſint, maius eſt quam quò noſtra ſapiētia peruenire poſſit. Et paulò poſt, Omnino ſomnia, inquit, quoniam in aliis etiam quibuſdam animantibus videntur, à Deo non mittuntur, nec ad eum finem nobis mittuntur. Sunt tamen δαιμόνια. Siquidem natura δαιμόνια, non diuina eſt. Quo eodem argumento, vel etiam probabiliore, Ariſtoteles efficeret, diuitias, opes, ſanitatem à Deo non dari: quoniam hæc omnia etiam in improbos cadunt. Neque verò ſomnia omnia à Deo immitti dicuntur, ſed quædam à malo dæmone: illa quidē quę à Deo, vel à bono dæmone huius miniſtro, vt plurimum in viros bonos: hæc à malo, in improbos: aut etiam in hos aliquando quædam à dæmone bono, cum ſcilicet diuina prouidentia improbis ad bonum aliquod vtitur. Poſterior verò Ariſtotelis locus, in quo ait ſomnia quæ diuinitatis aliquid habere putantur, à Deo non immitti, δαιμόνια tamen eſſe: quoniam natura δαιμόνια eſt, non diuina: digniſſimus eſt obſeruatione, ſed qui reconditam habet ſententiam. In qua quanquam nihil mihi adhuc ſit omnino definitum, ſed ab aliis expectem meliora, dicam tamen quod mihi ſignificare videtur, ſomnia illa in quorum interpretatione diuinationis aliquid ponitur, ex naturalibus cauſis pendere, ideóque ſupra naturam ea ad Deum non eſſe referenda: δαιμόνια, tamen dici poſſe, quia ex naturæ ordine pendent: propter quem hæc dici poteſt non diuina ſed δαιμόνια: quòd in tali ordine ſitum id, Ariſtoteli naturæ genio eſſe videretur, quod Platonici dæmonibus attribuebant, quos natura ſuperiores, Deo inferiores eſſe volebant. Libro quinto Metaphyſicorum, dæmonum quidem apertam mentionem facit & in ſubſtantiis corporeis eoſdem numerare videtur: ſed dubitando magis quam quicquā pro rato de illis ſtatuendo. Subſtantiæ eſſe dicuntur, inquit, vt terra, vt ignis, vt aqua & ſi qua ſunt eiuſdem generis, & vno nomine corpora & quæ ex iis cōſtant, vt dæmonia eorúmque partes. Idémque cum pluribus locis præter hominem agnoſcit animal quoddam rationis particeps, hoc videtur quibuſdam ad dæmones pertinere. Vt lib. 2. de anima, nonnullis animalibus, inquit, vis ineſt progrediendi, nonnullis ratiocinandi & mens: vt hominibus, & ſi quid aliud eſt eiuſmodi, aut etiam homine diuinius. Eodémque libro, Extrema, inquit, atque minima ratiocinationem habent & mentem. Quibus enim mortalium ineſt ratiocinatio, his etiam inſunt cætera omnia. Vbi aiunt ab illo adiectum eſſe, mor-

talium, quod in dæmonibus immortalibus ratiocinandi vim ſine inferioribus animi facultatibus videretur agnoſcere. Niſi fortè hoc in eiuſdem doctrina referendum exiſtimemus ad cælum & ſtellas: quibus vitam & intelligentiam cum immortalitate ab eodem attribui obſeruat Beſſario Cardinalis cap. 4. lib. 2. contra Trapezuntium. De ſpiritibus quidem cęleſtibus & diuinis locus eſt obſeruatione digniſſimus in opere quod nuper edidimus, de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Ægyptios cap. vltimo lib. 4. ſed in eo non exiſtimo ſatis eſſe virium ad ſtatuendũ de quæſtione propoſita: quia mihi non ſatis conſtat illud opus Ariſtotelis eſſe. Illum tamen integrum deſcribam: quoniam valdè pertinet ad id de quo nunc agimus. Spirituum, inquit, aliquot genera ſunt. Quidam enim cæleſtes, in ipſis ſtellis potiſſimum ſuam ſedem habentes: quod illorum actiones in iis maximè appareant. Alij in totis orbibus ſine vlla differentia ſiti: quia incorporei ſunt, neque ſtellis tantum ſed omnino ipſis orbibus ſine diſcrimine præſunt. Si quis vero inquirat an in mundo hoc qui in ſenſum cadit, quicquam ſit cuius mũdus alter ſit expers, equidem in illo hæc etiam ineſſe dicimus, cælum, terrã, mare, bruta, plantas, homines, denique ea omnia quæ in mundo hoc reperiuntur: ſed eorum quæ in illo ſunt, nihil eſſe terrenum. Atque ſpiritus qui in eodem verſantur, cum hominibus in illo viuentibus amica pace conſentire. Neque enim eorum vnus alterum expellit nec ab altero pellitur. Neque vlla in re ſibi inuicem aduerſantur: ſed omnes in maxima vitæ ſocietate conquieſcunt. Quoniam eorum author vnicus eſt omninóque ſui ſimilis. Illi quoque ea quæ deſunt contemplantur, nec ortui, vel interitui obnoxij. Iidémque ſinguli in alterius eſſentia ſuam intuentur. Quia & ſpiritus qui in eodem mundo verſantur, pellucidi ſunt: nullàque in parte obſcuri, neque item cõtigui, neque diſiuncti: ac eorum quilibet alteri perſpicuam lucem præſtat: neque quicquam quod ad vnum pertineat, alterum latere poteſt. Non enim horum contemplatio oculo corporeo terminato, commutabili, perficitur colores recipiendo, ſed oculo mentis: qui ſexta quadam virtute in vnum ſenſum colligit virtutes ſenſuum quinque inſtrumentis diſtinctas. Hæc quidem, vt dixi, obſeruatione digniſſima ſunt, & ad propoſitam quæſtionem maximè pertinent: ſed quia de eius operis authore non ſatis conſtat, nihil habent virium ad efficiendum quod de Ariſtotele quærimus. De quo illud mihi probabile eſt, hunc naturæ obſeruatorem vigilantiſſimum, ſic huic vni fuiſſe addictum vt ea ſola in philoſophando probauerit quæ cum eiuſdem principiis conſentiebant, vel ex eiſdem deriuabantur. Quare de diuinis & incorporeis, quæ à ſenſibus ſeparata, ea tantum idem poſuiſſe videtur & in ſua philoſophia vſurpaſſe

passe, ad quæ humanus animus ex sensilium obseruatione deduci poterat & sine quibus naturæ effectus in rebus corporeis non poterant commodè explicari. Sic enim ille de Deo diuinisque intelligentiis cælestes orbes mouentibus egit lib. 8. physic. & 12. Metaph. Ad id autem dæmonum varietas in elementari regione non videbatur ex legibus naturæ necessaria. Sed in cælo, ad conseruationem perpetuitatémque vniuersi, solus Deus cum cælestibus intelligentiis poterat esse satis: & ad eos effectus speciales qui dæmonibus attribuuntur, sufficere videbatur proprietas humorum in nostris corporibus dominantium & insita quædam vis rebus cæteris nostra corpora circũstantibus. Per quæ omnia fortasse hic existimauit satis commodè explicari posse, illa omnia propter quæ priores philosophi dęmones posuerant. Sícque eo loco quem superius citauimus ex libro de diuinatione per somnum, dixisse videtur, naturam esse dæmoniam: id est, vt ego suspicor, in natura bene ordinata, dependente ex cęlestium orbiũ conuersione ab ipsis intelligentiis, eam vim ad omnia explicanda reperiri posse, propter quam alij ad dæmones cõfugerunt. Itaque varia philosophandi ratio quam in Platone & Arist. antea in pręfatione obseruauimus, illud quoque effecit, vt de dæmonibus vtérque non sit eodem modo loquutus: vtque Aristoteles his non multum in vniuersa philosophia tribuerit. Quos tamen omnino apertéque improbare minimè ausus est, aut de eisdem contra veteres philosophos (sicut de rebus aliis permultis) ex professò disputationẽ instituere: quod fortasse vereretur ne publicam religionem ab Atheniensibus receptã & probatam offenderet. Sed de Aristotele satis: nunc Platonicorum & Christianorum sententiam de eadem quæstione expendamus. A quibus non tam ratione probatum est, quam pro rato positum, quod penè infinitis historiis abundè testatum videtur, dæmones esse: in híſque bonos quosdam, alios malos: bonos, vitæ humanæ moderatores esse & directores: malos eiusdem insidiatores & oppugnatores: qui aliquando bonorum speciem ementiuntur, vt facilius ipsis hominibus possint imponere, hósq; suis artibus ad animorum interitum allicere. De communicatione hominum cum dæmonibus multa sunt apud Mercurium Trismegistum scriptorem antiquissimum. Eadémque in veteribus Pythagoreis multorum historiis testata: & maximè à Philostrato in Apollonio Tyaneo: qui per hanc edidisse suis temporibus dicitur varia miracula, in quibus Hierocles hũc Christo æquare conatus est. Cuius impia opinio libro vno ab Eusebio est refutata. Atque Iustinus Martyr de eisdem interrogatus à Gentibus, quo à Christi miraculis differrent, quæstione 24 sic respondit. Conseruator noster Christus, inquit, pro diuina sua authoritate ac iure, mira inusi-

tatáque opera perficiens, nuſquam materiam requirebat, ſed imperiũ eius ac prædictionem, res & ſequebatur & ſequuntur. Et res quidem quas Apollonius efficiebat, quoniam ex iure naturalium virium factæ ſunt, ad functiones corporeas hominum non euertit Dominus: ipſum autem dæmona, qui in eius ſigno inſidebat, & in diuinationibus homines decipit, faciebátque vt Apollonius pro Deo coleretur, eique diuini honores tribuerẽtur, eius extinctis diuinationibus mutum reddidit & vna cum illo cæterorum dæmonum, qui à gentibus Deorum nomine colebantur, potentiam euertit, quemadmodum res ipſa declarat. In quo argumento idem Iuſtinus adhuc verſatur quæſtione 26. Socrates autem apud Platonem in Theage, de ſuo dæmonio ſic loquitur. Adeſt mihi, inquit, diuina quadam ſorte dæmonium quoddam à prima pueritia me ſecutum. Hoc enim vox eſt quędam, quæ cum auditur, eius quod fit, diſſuaſionem innuit: prouocat vero nunquam. Quod ſi quis amicorum aliquid mecum quandoque communicat venítque vox, hoc illa diſſuadet, neque facere ſinit, & cætera. Idémque ſtudium extitit penè vniuerſæ familiæ Platonicorum: eadem cum dæmonibus communicatio, per quam illi plerúmque extra ſe rapi dicebantur, ſicut colligi poteſt ex vita Plotini quæ à Porphyrio deſcripta eſt. In qua inter alia multa quæ ad hanc quęſtionem pertinent, teſtatur Ægyptium quendam Sacerdotem Plotino proprium dæmonem Romæ oſtendere voluiſſe, húncque ab illo inuocatum in æde Iſidis, quòd hunc ſolum locum Romæ purum eſſe inuentum ſacerdos ille diceret. Túmque cum proprius Plotini dęmõ accerſeretur, pro dæmone Deũ acceſſiſſe: atque hoc conſpecto, Ægyptium clamauiſſe. Beatus es ô Plotine, qui habeas pro dæmone Deũ: neque ex inferiore genere ducem ſis ſortitus familiarem. Raptum verò mentis à corpore quater ſe in eodem Plotino animaduertiſſe, dum cum ipſo verſaretur, teſtis eſt idem Porphyrius in huius vita. Atque hæc quidem ex Platonicis & Peripateticis: Chriſtianis autem, de dæmonibus bonis & malis dubitare an ſint, nefas. Quoniam ea res eſt in fundamentis religionis noſtræ à Chriſto poſita, eiuſdémque factis & geſtis confirmata, & in primis anachoretis qui circa tempora Diui Hyeronimi extiterunt, infinitis exemplis in hiſtoria Sanctorum patrum, à Palladio diſcipulo Diui Euagrij, qui eorundem ſpectator fuit, teſtata. Vt iam inter nos quærere an dæmones ſint, & nũ ea quæ illis attribuuntur, referri poſſint ad humores in humanis corporibus dominantes, aut ad occultas rerum naturalium proprietates, eorum eſſe videatur qui ſuis opinionibus Deum cælo, dæmones mundo deturbare conantur: quo vtrinſque omni metu liberati, falſa opinione eadémque omnium humanarum ſocietatum perturbatrice, impune

ruant in omnia flagitia. In quo neque Hieronymi Cardani, neque Petri Pomponatij licentiam probare possum. Quorum ille lib.16. de rerum varietate & 19. de subtilitate, postquam rationes varias collegit magna ex parte leues & philosopho prorsus indignas, quibus conatur efficere dæmones non esse, ad extremum suam audaciam, ne dicam impietatem, eo velare conatur, quod illa scribat non vt Christianus, sed vt philosophus. Mallem profectò duo hæc coniunxisset & vt Christianus philosophus de dæmonibus disseruisset. Alter verò, libro de incantationibus, ita videtur affectus, vt ad efficiendum vana esse argumenta ea, quibus Platonici atque Christiani impulsi videntur ad ponendos dæmones, scilicet propter admiranda pleráque opera, naturæ leges & causas excedentia: contra persuadere conetur in illis omnibus nihil esse quod commodè ad naturam referri nō possit, & per eiusdem principia explicari. In quo cùm idem nostram religionem manifestè conuellere videatur, nobis credo illudens, ad extremū in ipsa peroratione subiicit, si quid in eo opere offendatur quod Sāctæ ecclesiæ Catholicæ aduersetur, vel eidem minus placeat, se illud totum reuocare, huiúsque correctioni subiicere. Quid verò ab hac aliud expectare possit, quam vnam lineam à principio ad finem ductā? Atque cum infinita exempla sint, quæ testantur dæmonum magnam vim in aëre & aquis, in solitudinibus, in oraculis edendis, in somniis, in humanis etiam corporibus inuadendis & per certa interualla vexandis, contra quæ nullæ philosophorum rationes quicquam virium habere possunt, Mirum illud est maximè quod ad religionis nostræ confirmationem non parum pertinet, Christi aduentu aut ipsos dæmones esse extinctos (si de his nōnulli erant mortales, de quo postea dissereretur) aut aliò se recepisse, quòd in huius regno priorem authoritatem non possent retinere. Refert enim Nicephorus Callistus cap. 17. lib. 1. historiæ ecclesiasticæ, Cæsarem Augustum post Christum natum, maximo sacrificio (quod Hecatombe dicebatur) Pythio Apollini instituto, quæsiuisse quem in Romano imperio successorem esset habiturus. Ac cum hic consultus nihil responderet, illum iterato sacrificio causam silentij scire voluisse: túmque ab Apolline sic esse responsum,

Dæmones ab Christo cesserunt.

Me puer Hæbreus, diuos Deus ipse gubernans,
Cædere sede iubet, tristémque redire sub Orcum.
Aris ergo dehinc tacitus abscedito nostris.

Quibus auditis, Cæsar, vt idem Callistus ait, in Capitolio aram construxit cum hac inscriptione, ARA PRIMOGENITI DEI. Idem de suis diis quæritur Porphirius eo libro quo Christianam religionem exagitat, sicut refert Eusebius cap. 1. libr. 5. de Euangelica

præparatione. Nunc verò mirantur, inquit Porphirius, si tam multis annis ciuitas peste vexatur: cum & Æsculapius & alij dij longè absint ab ea. Postquam enim Iesus colitur, nihil vtilitatis à diis consequi possumus. Idémque etiã amplius colligi potest ex his quæ vno libro pluribus verbis disputat Plutarchus, de temporibus & causis quibus regnante Tyberio Cæsare oracula defecerũt. In cuius rei obseruatione cum maxima vis insit ad confirmationẽ religionis nostræ, quam etiã ab huius hostibus inuitis extorquemus, mirũ est profectò inter Christianos, nonnullos existere qui huius rei fidem eleuare conentur. In quo dissimulare non possum me in Cardano pietatem maiorem requirere & in philosophandi licentia Christianam moderationem. Hic enim lib.16. de rerum varietate, scribit, cum ante Pharsalicum bellũ oracula desierint, non esse cur defectus eorum ad Christi natiuitatẽ transferatur. Nam & post Christũ dedêre responsa, inquit, sed, læsa, manca, omnino inutilia: & ante illum deseri cœperunt. Addit etiam eodem loco, quod Christo aduenięte apertius quam antea hæc defecisse visa sunt, id forsan ex eo accidisse quod tum Pythia cõsenuisset. Oratio, ita me Deus amet, neque philosopho nec Christiano digna. Addam verò vt istiusmodi homines vehementius commoueãtur, virtutem hanc impediendorum oraculorum & dæmonum reprimendorum, à Christo non modo in huius discipulos viuos adhuc emanasse, sed in martyrum sepulchra crucísque signum: in quo maius quiddam elucet quam vt comprehendi possit naturæ legibus, quibus isti geniales philosophi nimium sunt addicti. De priore nobilis est historia apud D. Io. Chrysostomum libro contra gẽtiles, de Daphnis oraculo quod ferre non potuit vicinum sepulchrum Babylæ Martyris, neque eo illic extante, de rebus futuris respondere. In posteriore, exemplis infinitis abundamus. Quanto terrori sit dæmonibus crucis signum, inquit Lactantius, capit.27. libr.4. is sciet qui viderit quatenus adiurati per Christum, de corporibus quæ obsederint, fugiant. Nam sicut ipse cum inter homines ageret, vniuersos dæmones verbo fugabat, hominúmque mentes emotas & malis incursibus furiatas, in sensus pristinos reponebat: ita nunc sectatores eius, eosdem spiritus inquinatos, de hominibus & nomine magistri sui & signo passionis excludunt. Cuius rei non difficilis est probatio. Nam cum diis suis immolant, si assistat aliquis signatum frontem gerens, sacra nullo modo litant: nec responsa potest dare cõsultus vates. Prophanæ etiã recentésque historię testantur, cum à Magellano Christiano ex America gygans quidam ad nos deduceretur, hunc, quem ille in principiis nostræ religionis instituens, sæpius monuerat vt imprimis se signo crucis muniret, postea retulisse, dæmonem in cuius

potestate antea fuerat, horrenda voce præsentaneam mortem interminatum, si eo signo vti pergeret. Eóque se perterritũ, illo signo vti non prius esse ausum, quã ab illa insula, in qua dæmon plus posse videbatur, longo spacio separatus, morti se proximũ sensisset. D. Athanasius in oratione contra idola, scribit post crucis aduentum omnem simulachrorum cultũ summotum esse, omniáque dæmonum præstigia, hoc signo propelli. Idémque libro de humanitate verbi, ait signo crucis magica omnia reprimi, veneficia inefficacia reddi, idola vniuersa deseri. Apertius est quod eodem libro, superioribus subiicit, Olim, inquit, dæmonia inani specie ludibriisque rerum intricabant homines, insessis alibi fontibus, alibi fluuiis, lapidibus aut lignis: atque ita præstigiis fatuos in stuporem agebant. Nunc verò cum apparuit Dei Verbum, spectra eiusmodi & ludibria imaginum cesserunt. Solo enim crucis signo vtens homo, dolos illorum à se propellit. De quo lubentissimé audio quẽdã nostra ætate ex Iudæis ad nos conuersum, sic philosophantẽ, Si quid dęmon in animũ nostrum potest, id ad eius partem superiorem, quæ mens appellatur, nihil pertinere: sed ad eam quæ cum imaginatione cõmunicat, vel certè etiam ad ipsam mentẽ, quatenus hæc se ad imaginationẽ deiicit. Itaque hanc armandam esse contra omnes illius insidias, ea imagine in qua viget sempiterna memoria eius victoriæ, qua eodẽ deuicto nos Christus in æternam libertatem asseruit. Quanquam non solum interiori crucis meditationi ista vis inest, sed & eiusdem externo signo: quemadmodum & solẽnibus quibusdam sacræ scripturæ verbis cũ pronunciatur. Ex quo idem Athanasius libro de interpretatione psalmorum, colligit in sacris solemnia consuetáque scripturæ verba summa religione esse seruanda: nec pro illis alia (etiam si fortè idem significare videantur) esse vsurpanda. Quod illa dæmonibus semper terrori sint, hæc plerúmque ludibrio. Sed hæc de prima quæstione satis. De qua veteribus philosophis dubitare quidem licuit, nobis verò nullo modo: nisi simul de veritate Christianæ historiæ dubitare volumus, & ea euellere in quibus nostræ religionis firmissima fundamenta sunt posita. At modus varius secundum quẽ dæmon ipse hominibus apparuit cum eisdémque sub varia specie versatus est, facit vt de quæstione altera, quid hic & qualis sit, nos etiam ipsi non immerito dubitemus. Calchidius commentario in Timæum Platonis, dæmonẽ definit animal rationis particeps, immortale, animo patibile, corpore æthereum. Apuleius autem lib. de Socratis dæmone, perpaucis mutatis, eundem esse ait, animal animo patibile, mente rationale, corpore aëreum, tempore æternum. Est quidem ipsa intelligendi vis, in vniuersitate tribus gradibus distincta: in Deo summa & exemplaris: in homine infi-

Dæmõ quid sit & qualis.

ma, & illius rudis quædam imago: in dæmone media. Atque eadem in Deo à corpore omnino separata: in homine, manifestè, vt sic dicam, incorporata: in dæmone ambigua. Quoniam mediorum eiusmodi natura esse solet, vt inter extrema, pro diuersa cum his cōparatione, ambiguæ naturæ esse videantur. Ex quo natæ sunt veterum quæstiones de dæmonibus, an corporei. Origines cap. 1. lib. 1. de principiis, negat esse definitum vtrum dæmones sint incorporei: & si quando incorporei esse dicantur, id vult tantum per cōparationem esse intelligendum: quia constant corpore hoc nostro longè subtiliore. Eadem est sententia D. Augustini libro de natura dæmonum. Idémque cap. 10. lib. 3. de genesi ad literam, accommodatè ad eam definitionem quæ ex Apuleio citata est, dæmones appellat aërea quædam animalia. Quoniam corporum aëreorum natura vigent: proptereáque eos morte nō dissolui ait: quia præualet in eis elementum quod ad faciendum quā ad patiendum est aptius. De quo tamen non satis definitam sententiā habere videtur cap. 23. lib. 15. & cap. 10. lib. 21. de Dei ciuitate. D. Hieronimus commentario in epistolam ad Ephesios, scribit quidem aërē esse plenum contrariis potestatibus, id est dæmonibus: sed non statuit an constent corporibus aëreis. D. Thomas cap. 91 lib. 2. contra gentiles, ex Origene refert nullā substantiam, excepta Trinitate, sine corpore posse consistere. Idem tamen in quæstionibus disputatis, post varias rationes in cōtrarias partes adductas, existimat probabilius videri illos nullum habere corpus sibi naturaliter vnitū, quod scilicet ab horum anima informatum, faciat dæmonem vnumquemque, animal vnum, vt antea ex Calchidio & Apuleio dictū est: etiam si non putet negari posse, ab vtrisque dæmonibus, bonis inquam & malis, humana corpora plerúmque assumi, sub hísque eosdē frequenter apparere & nobiscum versari. Addit verò hos aliquando in sacris literis spiritus appellari, vt incorporei significentur: quando nobiscū conferuntur: eisdémq; attribui corpora aërea, vel ætherea, quando ad Deū referuntur. Quia vix aliter eorum naturā Deo inferiorem possumus intelligere. Et certè difficile est horum vel existendi vel, vt sic loquar, essendi modum, in rerum natura determinatum intelligere, nisi sub notione corporea definita, uel saltem in aliquo corpore definito. Atque hæ quidem sunt nobilissimorum Theologorum de hac quæstione dubitationes. Quibus adiicere possis quod Augustinus Eugubinus disputat lib. 8. de perēni philosophia, veros dæmones aereos esse: non solū quia in aere vt in loco sibi familiari versantur, sed quia corpore constant aereo: hancque sententiā de malis dæmonibus potissimum intellectam, cum nostra religione maximè consentire: in qua familiare est hos ipsos, aërearū potestatū nomine exprimere. Quare

Dæmones in corporei.

idem capite vltimo lib. eiusdem, indicat superiorẽ definitionem, quã ex Chalcidio attulimus, de dæmonibus bonis, quos Angelos lucis nominare solemus, esse intelligendam: posteriorem verò Apuleij, de dæmonibus malis. Quo posito, vt aër sua tenuitate cum sit inaspectabilis, quia radium aspectus sistere non potest, quando densatur, aspectabilis efficitur: sic intelligi potest dæmones malos, prærerquã quod assumpto corpore alieno plerúmque efficiuntur non modo aspectabiles, sed palpabiles & tractabiles, in suo quoq; corpore aspectabiles esse & inaspectabiles. Quia vim habẽt ad hoc rarefaciendũ & dẽsandũ sufficientẽ. Ex quo etiã intelligi potest quo modo hi aërẽ agitent per eũdémq; incredibili celeritate moueãtur: hominibus adstẽt perpetui insidiatores: suáque aërea & spirituosa substantia, humanam imaginationẽ subeant & nonnunquam animali spiritui multos violentos motus afferant. De quibus postea differetur. Atque hæc quidem de corpore dæmonis in duabus primis & principibus eius differentiis, hoc modo sint disputata. Vnde si quis colligat dæmones eiusmodi mortales esse oportere: quia omnis naturæ coagmentatio, qualem in his agnoscimus, est dissolubilis: id ex Platonicis duobus modis videtur explicari posse. Priore quidem si dicamus ex Platonis Timæo, hos quidẽ naturæ lege dissolubiles esse, sed diuina voluntate ad sempiternum mundi ministerium, æternos conseruari. Quia maior vis est diuinæ voluntatis, quam legis naturæ, cui sunt obnoxij. Posteriore verò quod dissolutionis necessitas quæ corporum coagmentationi annexa est, pertineat ad patibilem corporum ipsorum naturã. Ideóque eisdem Platonicis cœlestium animalium (de quibus antea dictum est) natura, quanquã coagmentata, indissolubilis tamen sit: quia eorũ corpus impatibile. At dæmonum Æthereorum corpus omnino impatibile est: Aëreorum verò vt antea dictum est, potius ad agendum quã ad patiendum cõparatum. De aliis autem inferioribus & imperfectioribus naturis, quæ dęmonis appellatione sunt etiam cõprehensæ, non idem statui potest. Nam Plutarchus libro de defectu oraculorũ, scribit certis temporum curriculis dæmones interire, eorúmque vitæ nonies mille septingentos viginti annos esse tribuendos. Atque hoc ipsum ex eo confirmare conatur quod Thamo nautæ cuidam Aegyptio in Italiam nauiganti, ex ipso mari edita voce imperatum sit, vt cũ ad paludes peruectus esset, nuntiaret Pana magnum esse mortuum: hócque cum ille fecisset, continuo ingens non vnius, sed multorum gemitus cum admiratione permixtus in aëre & aquis esset auditus. Addunt etiam nonnulli in Arabiæ solitudinibus non solum dæmones exaudiri, sed etiam videri idque frequens esse, & penè quotidianum. In Mauritania quosdam esse candidos, alios atros, alios rubros. Sub-

terranei quoque quidam esse dicuntur quorum genus simplex non est, neque in eo omnes mali: prȩsertim si Georgio Agricolæ credimus extrema pagina libri de subterraneis animantibus, in quo testata vel etiam perspecta scribere videtur. Postremò, inquit, in subterraneorũ animantium, seu, quod placet Theologis, substantiarum numero, haberi possunt dȩmones, qui in quibusdam fodinis versantur. Eorũ autẽ duplex genus est. Sunt enim truculenti & terribiles aspectu, qui plerumque metallicis infesti atque inimici sunt. Talis fuit Annebergius ille qui operarios duodecim amplius flatu interfecit in specu, qui corona rosacea appellatur. Flatum verò emittebant ex rictu. Equi enim specie, habentis procerum collum & truces oculos dicitur visus. Eiusmodi etiam fuit Snebergius, nigro cucullo vestitus, qui in fodina Georgiana operarium è solo sublatum, in superiore loco maximæ illius cauitatis, quondam feracis argenti, collocauit, non sine corporis attritu. Sunt deinde mites, quos Germanorum alij, vt etiam græci, vocant Cobalos, quod hominum sint imitatores. Nã quasi lætitia gestientes rident & multa facere videntur cum nihil prorsus faciant. Alij nominant virumculos montanos, significantes staturã qua plerumque sunt, nempe nani, tres dodrantes longi. Videntur autem esse seneciones & vestiti more metallicorum: id est vitato indusio & corio circum lumbos dependente, induti. Hi damnum dare non solent metallicis, sed vagantur in puteis & cuniculis: & cum nihil agant in omni laborũ genere videntur se exercere: quasi modo fodiant venas, modo invasa fundant, id quod effossum est, modo versent machinam tractoriam. Quanquam interdum glareis lacessunt operarios, rarissimè tamen eos lædunt: nec lædunt vnquã nisi prius ipsi cachinno fuerint aut maledicto lacessiti. Atque hæc quidem varietas naturarum subterranearum manifesto corpore crassoque constantium & cum ipso homine in multis functionibus communicantiũ, quæ mortales esse videntur. Addit verò D. Hieronimus in vita Pauli Eremitæ, Diuo Anthonio hunc Paulum per deserta quærenti, quendam apparuisse quem ait fuisse haud grandem homunculum, aduncis naribus fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis, in caprarum pedes desinebat. Qui à D. Anthonio interrogatus quis esset, respondisse dicitur in hunc modũ. Mortalis ego sum & vnus ex accolis Eremi: quos vario errore delusa gẽtilitas Faunos Satyrósque & Incubos vocans, colit. Legatione fungor gregis. Precamur vt pro nobis communem Deum depreceris: quem pro salute mundi venisse cognouimus & in vniuersam terram exiit sonus eius. Cuius quidem animalis corpus postea mortuum visum esse, D Hieronimus eodem loco testatur. Quæ omnes naturæ in rationis vsu cum homine communicantes

& ab eodem tamen multis rebus diuersæ, si vt antea monuimus, dæmonis appellatione cõpræhenduntur, facilè animaduerti potest quã verè horum nonnullis palpabile corpus etiam ex quatuor elementis concretum tribuatur: ad hócque consequens mortalitas & interitus. At aliis durum visum est in philosophia, dæmonibus corpus inesse nostratibus sua concretione simile: atque idcirco horũ corpora tenuiora esse dixerunt, vno tantum elemento, aut duobus, vel ad summum tribus constantia. Quod etsi non sine ratione dictum videri possit de dæmonibus superioribus Æthereis, igneis & Aëreis: exagitatur tamẽ à Iulio Scaligero in disputatione contra Cardanum, vt doctrinæ Peripateticæ minimè consentaneum. De qua quæstione vide Cornelium Agrippam cap. 19. lib. 3. de occulta philosophia. Psellus verò libro de dæmonibus, primùm vult horum naturam non esse sine corpore: sed corpus habere & versari circa corpora, illos tamen nonnunquam incorporeos appellari. Quoniam vt antea monuimus, ea sola corpora dicere solemus quę crassiora sunt: incorporea verò quę tenuia, & quę aspectum tactúmque effugiunt. Deinde addit dæmonum corpora quamuis ob tenuitatem inaspectabilia sint, attamen materialia quodam modo esse passionique subiecta, præsertim eorum qui subterranea loca subière. Hæc enim adeò concreta esse vt tactui subiiciantur, pulsatáque doleant & ad ignem accedentia comburantur: adeò vt horum quidam cinerem etiam relinquant. Hos etiã aliquando genitale semen emittere, ex quo pusilla quædam animalia oriantur: eosdem nutriri partim aërea inspiratione, partim humore aqueo. Atque ex Marco quodam in dæmonum cultu exercitatissimo, commemorat eos non imperare nobis, sed spiritui phantastico multa suggerere (vt pote cum & ipsi spiritus quidam sint) quibus in varias partes afficimur: ac vt aër præsente lumine colores & formas excipiens, traducit in illa quæ naturaliter possunt accipere, sicut apparet in speculis rebúsque quasi specularibus: sic & dæmonica corpora suscipientia ab ea quæ intus est, essentia phãtastica, figuras atq; colores & quascunq; ipsi voluerũt formas, in ipsum animalẽ nostrũmq; spiritũ trãsmittere, multũ nobis negotij facescere, volũtates & cõsilia suggerẽtes, formas subindicãtes, suscitãtes memoriã, voluptatũ cęterarúmq; passionũ simulacra frequẽter concitãtes, vigilãtibus atq; dormiẽtibus. Cui quidẽ Marco cũ Psellus (vt ipse eodẽ loco refert) obiecisset, nõnullos medicorũ sectatores, asserere passiones eiusmodi non esse effectus dæmonũ, sed humorũ vaporúmque malè se habentium, ideóque illos pharmacis & dieta, non carminibus incantantium, expiationibúsque horum curationem aggredi: tum illum respondisse idem ait, minimè mirum videri debere si hæc medici dicerent; vt pote qui nihil nouerint præ-

An quæ dæmonibus attribuũtur, ad humores referri poßint.

ter sensum, sed corporibus tantum incubuerint cognoscendis. Quorũ hac in parte errorem eodem loco declarat historia mulieris cuiusdam quæ cum à dæmone teneretur, harmenicè loquebatur, & si ipsa Harmenios vidisset nunquã, neque domesticis finibus esset egressa. Simile verò est quod expertum se testatur Io. Fernelius lib. 2. de abditis rerum causis in nobilissimo quodam Gallo, qui inter nationis nostræ Episcopos mihi notus fuit, & quandiu uixit, morum integritate bonis omnibus charissimus extitit, nupérque vita functus est. Hic à dæmone trium mensiũ spacio vexatus, à nobilibus medicis (inter quos Fernelius illi operam dabat assiduam) propter frequentes conuulsiones quibus corripiebatur, curatus est vt epilepticus. Tandem verò, inquit Fernelius, depræhensus est dæmon quidam mense tertio, totius mali author, voce insuetísque verbis ac sententiis tum Latinis, tum Græcis (quanquam ignarus linguæ græcæ laborans esset) se prodens. Is multa assidentiũ maximéque medicorum secreta detegebat, ridens quod eos magno periculo circumuenisset, quódque irritis pharmacis corpus hoc penè iugulassent. Quoties laborantem pater inuisebat, is procul à conspectu inclamabat, appellentem hunc arcete & ab ingressione propulsate, aut torquem è ceruice detrahite. Ex hoc enim, vt Gallorum torquatis equitibus est in more, Diui Michaëlis imago propendebat. Si sacra diuináque verba coram legebantur, ferocius subsultabat & inhorrescebat. Quũ intermissio erat ferociæ, laborans in quiete omnium meminerat quæ inuitum se protulisse fatebatur & dolebat. Ceremoniis & execrationibus compulsus dæmon, negabat se crimine damnatum, & spiritum se nuncupabat. Interrogatus quis esset, aut quo modo & qua hæc potestate moliretur, dixit multa esse intus domicilia in quæ se recondat, & in quiete ad alios cõmigrare: se in hoc corpus iniectũ à quodã cuius nomẽ non efferret, à pedibus ingressum in regia, & à pedibus egressurũ quũ præstitutus dies aduentarit. De aliis non paucis disserebat, quæ etiam ex aliis dæmonum laqueis irretitis interdum audiri solent. Neque hæc, inquit idem Fernelius, vt noua profero, sed vt constet dæmones aliàs intro subeuntes in corpus, id ipsum variis & inauditis interdum modis lacessere: aliàs non intro subire, sed vel vtiles corporis humores exagitare, vel noxios in principes partes traducere, vel hisce venas aliósque ductus obstruere, vel instrumentorum structuram permutare, quibus ex causis innumeri morbi fiunt. Quorũ dæmones authores sunt, scelerati perditíque homines ministri: omnísque eorum trans naturam est ratio. Atque hæc quidem Fernelius, cuius hac in parte minimè suspectum testimonium esse debet. Sed quoniam nostra ætate contra huius fidem, qui illi in eiusmodi affectu medicinam fecerat, quidam ista om-

nia ad vim humoris referre conati sunt, sicut & ea quæ nuper contigerunt in agro Laudunensi, in ea muliere quæ à dæmone per multos menses, statis tamen interuallis & manifestis intermissionibus, fatigata, quia multa loquebatur & faciebat quæ ad nostræ religionis confirmationem valdè pertinebant, ad humorem quoque referenda esse nonnulli medici voluerunt: quem per vsum Antimonij purgare conantes, in illam mulierem nouam carnificinã exercuerunt, horum rationes nobis obiter hoc loco sunt considerãdæ: vt habeamus quod eis opponamus qui, vt antè dixi, istiusmodi opinionibus Deum cœlo, dæmones mundo deturbare conantur: quo vtrinque omni metu liberati, falsa persuasione eadémque humanarum omnium societatum perturbatrice, impunè ruant in omnem licentiam. Leuinus Lemnius cap, 1. lib. 2. de occultis naturæ miraculis, rectè quidem proponit spiritus aëreos & dæmones in hominum corporibus solere se humori melancholico, sicut & in aëre ipsis tempestatibus, immiscere. Sed capite 2. in eo mihi peccare videtur quod à dæmone aut spiritu teneri negat, qui alienam linguam personant quàm nunquam didicerunt: quodque id illis solius humoris melancholici vi contingere posse arbitratur, excitatis, vt ait, animi notionibus: quas idem ingenitas esse ex Platonis Menone & Phedone arbitratur, ac disciplinam nostram vitæ tantum superioris recordationem esse. Quo posito, vult vi morbi melancholici animam concuti, spiritúsque efferuescentes, voces inauditas sermonémque antea prorsus incognitum, simul cum illis notionibus ingenitis excitare. At ille non animaduertit quod ex Platone ponit de notionibus ingenitis, nostræ religioni esse contrarium, sicut postea suo loco dissèretur. Deinde etiam si hoc concedatur, tamen apud Platonem rerum tantum notiones esse ingenitas, quarum recordatio etiam vi spirituum concitatorum fortasse possit excitari: vocabulorum tamẽ (etiam apud ipsum Platonem) nullo modo possit. Quid enim in his ingenitum videri potest, cum Platonici, sicut & cæteri philosophi, fateantur sermonẽ omnem ab hominibus esse institutum: nihil in eius significatione naturale esse: nisi forte, vt antea dictum est, quatenus in ipsa vocabulorum significatione instituenda, naturæ rerũ quibus illa imponuntur, ratio quo ad potest, habenda est. Itaque etiam si homini furenti, fortasse possit vi morbi excidere vocabulũ vnum & alterum, quod ad eam linguam pertineat quam antea nunquam didicerit (hoc enim ebriis accidere, nonnunquam videmus) at certè sermonem incognitum perpetuare non poterit. Quod de dęmoniacis ex Psello & Fernelio antea retulimus. Memini quidem Aristotelem problemate. 1. Sectionis 30. hoc ad humorem melancholicum referre esse conatum. Multi, inquit, incalescente

humore melancholico, quia color ille ſedi mentis vicinus eſt, morbo veſaniæ implicantur, aut inſtinctu Lymphatico efferueſcunt: ex quo ſybillæ efficiuntur & bacchæ & omnes qui diuino ſpiraculo inſtigari creduntur: cum videlicet id non morbo, ſed naturali intemperiè accidit. Sed in quæſtione propoſita multa illi naturæ genio condonanda ſunt, quæ in philoſopho & medico Chriſtiano nullo modo ſunt ferenda. Quanquam & hic Leuinus habet aliquot exempla veterum & recentiorũ quibus ſe ſuúmque errorem poteſt tueri. Nam Petrus de Apono, qui conciliator à medicis cognominatus eſt, Commentario in idem Ariſt. problema, teſtatur ſe multos vidiſſe qui quanquam pro dæmoniacis haberentur & pleráque facerent humanas vires ſuperantia, tamen atra bile purgata, omnino curati ſunt ſanæque menti reſtituti. Et Petrus Pomponatius libro de incantationibus, vidiſſe ſe ait Mantuæ vxorem cuiuſdam Franciſci Magreti ſutoris quę eodem morbo correpta, cum loqueretur ſecundum diuerſa idiomata, à Galgerando medico perfectè ſanitati reſtituta eſt. Addit quoque Cardanus ex Eraſmo, in Encomio medicinæ, à Calcerano quodam medico, poſtquam dæmoniaco Germanicè loquenti, qui antea nunquam eam linguam didicerat, potionem dediſſet cuius vi hic magnam vermium copiam deiecerat, eundem ſtatim liberatum eſſe & integro mentis habitui reſtitutum. Ex quo idem Cardanus concludit, dæmones morbos eſſe, ſed occultioris cuiuſdam naturæ. Quæ omnia vt his concedamus quorum teſtimonia in quæſtione propoſita, multis de cauſis nobis valdè ſuſpecta eſſe debent: minimè tamen efficitur quod vult Leuinus Lemnius, neque euertitur quod hoc tempore defendimus. Quoniam non docetur quo modo humor melancholicus ſermonem antea homini omnino incognitum, poſſit in hoc ſine vlla diſciplina excitare. Atque ſuperioribus exemplis, ſi modo vera ſint, reſponderi poteſt, dæmonẽ humore melancholico delectatum, cum eodem vi medicamenti deiecto, ſua ſponte cedere: vel etiam fingere cogi ſe ad cedendum medicamento, vt hominibus facilius imponat ſuámque naturam magis occultet, aut modum eum ſecundum quem in nonnullorum hominum animis regnat. Itaque cedit aliquando medicamentis, aliquando verò reſiſtit & in his propinandis medicorum diligentiam irridet: quemadmodum nonnunquam leuioribus execrationibus deiicitur: aliàs vero vel omnium maximis reſiſtit: atque cauſatur ſe neſcio quod pręſtitutum tempus expectare: ſicut notari poteſt in hiſtoria quę ex Fernelio paulò ante commemorata eſt, & in altera quæ nuper edita de muliere Laudinenſi energumena. Quis verò Chriſtianus hanc inconſtantiam in eo mirabitur, quem omnes ſciunt patrem eſſe omnis in-

constantię atque mēdacij? Vnum illud mihi maxamè ratum est, quod placet Pomponatio capite 7. lib. de incātantionibus, etiam si in multis aliis quæ ad hanc quæstionem pertinent, non satis piè sentire videatur. Quod multi literarum ignari, inquit, græcè & latinè linguísque aliis diuersorum idiomatum loquuntur, certè philosophi nihil ad hoc afferre possunt quod verisimile sit. Quare necessarium est ad Deum, ad Angelos, ad dæmones recurrere. Ego certè facilius crediderim scientiarum vel maximè abditarum, perfectam cognitionem in homine sine huius studio & labore, sola vi humoris melancholici posse excitari: quam facultatem loquendi græcè, in qua nunquam se antea exercuerit. Adde quod si humor melancholicus sermonem antea omnino incognitum excitaret, in iis quos à dæmone teneri existimamus, excitaret certè necessariò interueniente naturali motu instrumentorum ad vocis formationem destinatorum. At hi plerúmque loquuntur non modo lingua immota, vel in mentum prominente: sed ore omnino occluso. An etiam hic melancholicus humor efficiet vt homines clausis oculis & sine vllo lumine naturaliter videant? aut vt ipsa terrena corpora contra naturalem suam grauitatem, nulla externa vi apparente, sursum efferantur. Improbabiliora sunt profecto ista omnia quam vt à philosopho quantumuis acuto, per naturales causas probabiliter possint explicari. Quanquam in his non dubito quin humores variè in nostro corpore dominantes, varias animi propensiones gignant: ex quo mores animi corporis temperationem sequi vno libro Galenus disputat & Arist. docet initio physiognomiæ. Atque etiam facilè concedo passiones eiusdem animi natas ex talibus propensionibus, magnam habere vim in nostris corporibus immutandis: vt in amore & mœrore atque in vehementi lætitia animaduerti potest: quæ nonnunquam hominibus mortem afferunt. Imo solam imaginationem tantum habere potestatis (humores scilicet simul cum ipsis spiritibus cōcitando) vt non solum effectus varios supra communem naturæ ordinem excitet in eo corpore in quo viget, sed etiam in alieno. Nam nonnulli solo medicamēti aspectu purgantur: alij sola opinione quam de medico conceperunt, sanantur: atque ipsius matris in conceptu imagines variæ attentius animo compræhensæ, fœtui notas eas imprimunt, quæ etsi frequentissimè inter homines spectentur, difficilem tamen habent explicationem: sed quæ in naturalibus causis abditis tota est posita, non ex dæmonibus repetenda: nisi fortè quatenus natura ipsa, vt ex Aristotele paulò antea diximus, dæmonia est, præsertim in eiusmodi causis quę huius cōmunū ordinē nō excedūt. Quid igitur de motibus, vel effectibus qui à dæmone manant, nobis erit constituendum? Aut quo tandem hi à

motibus effectibúsque Dei & naturæ distinguendi. Dæmon bonus semper est Dei minister in natura dirigenda atque perficienda. Ideóque nulla vnquam in re Deo aduersatur, neque verò omnino ipsi naturæ, quam conseruare studet potius quam labefactare. Etiamsi, Deo ita volente, multa præter supráque naturam excitet, nō ad huius subuersionem, sed ad vtriusque, Dei inquam & naturæ, maiorem exornationem. Dæmon autem malus Dei naturæque inimicus est: Dei tamen naturæque in plerísque imitator: non quod horum imitatione ipse perfici velit, aut naturam perficere: sed vt hac arte hominibus imponat hósque à naturæ obseruatione, Deíque cultu, ad sui venerationem traducat: in quo affectati ab eodē imperij summa consistit. Hæc varietas, homines eruditos rerúmque naturalium cōtemplationi deditos, ea quæ à Platonicis & Christianis attribuuntur dæmonibus, sedulo obseruantes & cum operibus Dei atque naturæ comparantes, in diuersas cogitationes distrahit: facítque vt his nonnunquam probabilis videatur Aristotelis opinio, qui in causis mouentibus atque efficientibus Deo & natura contentus est. Quoniam effectus dæmonum propter Dei natureque imitationem, ad quam hi magna ex parte se componunt, ad alterum illorum satis commodè videntur posse reuocari. Nonnunquam verò eadem obseruatio efficit, vt qui melius affecti sunt, experientia ad rationem accedente nostræque religioni consentiente, agnoscant horum opera esse pleráque, in quibus Deum & naturam atque etiam artem frequenter imitētur, vel potius ementiantur, vt sub horum falsa specie hominibus imponant. Rectè enim dictum est à Io. Tritemio, in quæstione de admirandis operibus infidelium, dæmones in cognitione rerum naturalium hominibus longè superiores, per harum vires quæ adhuc nobis sunt incognitæ, multa posse, multáque perficere quæ hominum artem quidem superant, & tamen naturæ facultatem non excedunt. Quo modo ab huius ministris plerique morbi curantur naturalibus fortasse medicamentis, sed quorum vires adhuc hominibus incognitæ, neque horum arte inuentę. Nam si homines, inquit ille, in occultioribus naturæ mysteriis exercitati, quadam abstrusa cæteris, applicatione materiæ ad formā, inconsuetos & admirandos producunt effectus, sicut ex rore cæli naturales formare anguillas, ex vitulinis carnibus apes, ex quibusdam radicibus herbarum, serpentes & his multa similia, ne dicam maiora, sicut nos in plerísque probatio fecit expertos, quis neget dæmones subtilioris naturæ & maioris experientiæ, plura posse operari naturaliter miranda, quæ nulli hominum sunt manifesta? Atqui sicut in his aliísque permultis eiusmodi aliquid est naturale, hominibus tamen incognitum, quo dæmon abutitur vt nos in sui admirationem rapiat:

ſic alia pleráque ſunt quæ nihil habent in operandi modo naturale, ſed vana tantum ſuperſtitione animos replent, & tamen ſuos effectus naturæ legem excedẽtes, nonnunquam producunt: vt hoc modo credulis hominibus facilius imponatur, horúmque animæ arte eiuſmodi deluſas, à natura Deóque auocētur & ad hunc Dei naturæque hoſtem ſe adiungant. Qualia multa licet commemorare, ſed hæc imprimis: annulum in die Paraſceues, dum ſacra celebrātur, ex quouis metallo confectum, quem qui geſtant in digito minimo proximo, qui ad cor creditur pertinere, nunquam ſpaſmo dicuntur corripi: conceptis verbis híſque plerúmque nihil omnino ſignificantibus: aut quarundam herbarum contactu portas arctiſſimè occluſas ab improbis frequenter aperiri: characteres etiam, & ſigilla ad cæli aſpectum efformat, ahæcque ex collo pendentia, quæ incredibiles effectus circa humana corpora dicuntur excitare taliáque alia permulta quæ adiiciuntur à Fernelio libr. 2. de abditis rerum cauſis. In quibus omnibus nihil eſſe puto, quod ex Ariſtotelis doctrina ad Deum vel naturam referri poſſit. Quanquam memini quẽdam in hac arte, ſicut audio, mirabilem, à me aliquando interrogatum de cauſis virtutum, quæ ineſſe dicuntur iſtis ſigillis ad cæli aſpectum inſculptis, aut efformatis, reſpondere auſum, fieri hæc exemplo Serpentis æneí à Moſe effícti, cuius intuitu qui à ſerpentibus igneis vulnerati erant, curabantur. In quo, dicebat ille, non maior philoſophis in viſu, quam in ſigillis ex appenſione & contactu vis actionis appareat. Capitalis ſanè reſponſio quæque pœna potius quam contraria diſputatione coercenda. Quam ego lubens remitto ad Cornelium Agrippã libro Retractationum, capite de Cabala. Ex quibus omnibus hoc quoque iam aliqua ex parte intelligitur, quantum poteſtatis in hominem dæmones habeant in eáque omnia quæ mundo continentur: de quo ſeruata ſuperiore dæmonũ diſtinctione ſic videtur eſſe cõſtituẽdum. Dæmones bonos in cælo & terra poteſtatem habere, hoc ipſo quod in vniuerſitate naturæ diuinæ volũtatis ſemper ſunt miniſtri: nec vlla in parte ab hac vnquam recedunt. Atque circa hominem quicquid molliuntur, id ad eiuſdem priuatam, vel certè ad publicam ſalutem referũt: in omnibus Deo ſemper inſeruiendo & eos quibus vel præſunt, vel cuſtodes dati ſunt, ad eundem dirigẽdo. Idque quoniam, vt docet Dionyſius Areopagita libro de diuinis nominibus, in his maximè expreſſa eſt Dei, vt ipſius boni, proxima imago, quæ non poteſt niſi ad ipſum bonum dirigere, aut vllius mali eſſe particeps: ſi quidem & ipſa ad Deum ſemper eſt conuerſa. Quod vt illi perficiant, nobis adeſſe ſolent variè & multipliciter: nonnunquam aſſumptis humanis corporibus, vel potius ſub horum aliqua imagine: aliquando verò in noſtram imagina-

tionem influendo, vel etiam in ipſam mentem: hanc ad Deum ſemper excitando, vel nonnunquam extremo ſummóque contemplationis munere, à corpore ad certum aliquod tempus eandem rapiendo. Sic enim hi non modo apud Chriſtianos Theologos, ſed & apud Platonicos præeſſe dicũtur animorum noſtrorum purgationi quæ ad partem inferiorem pertinet, & directioni mentis quæ poſt purgationem in Deum excitatur & huius quaſi colloquio fruitur. Hinc in noſtra religione in viris bonis & piis exempla frequentia prophetiarum & raptus mentis, vt in D. Paulo ad tertium cælum. De quo vide Marſilium Ficinum Platonicè philoſophantem lib. 2, Epiſtolarum. Dæmones autem qui mali appellati ſunt, à Deo auerſi, ad ſe verò & ad hæc inferiora cõuerſi, cælo deiecti ſunt: Ideóq; in illo omni poteſtate orbati, in terra totóque inferiore mundo, qui ſub luna eſt, ſummum imperium affectant: de quo non tantum cum ipſis angelis, ſed cum Deo Optimo Maximo quodammodo decertant. Quare quicquid in eodem inferiore mundo Deus præſtat, ſiue ſecundum naturæ ordinem, ſiue ſupra hunc, idem poſſe, illi videri volunt. Vt verò videantur, falſis rerum imaginibus, Angelorum Deíque opera imitantur: atque ita conantur homini imponere húncque à Deo abducere & ad ſui cultũ allicere: in quo ſciunt Deum tanquam in expreſſa ſui imagine, ſibi maximè placere eiuſdémque in cælum aſcenſum per vitæ integritatẽ ſincerámque religionem imprimis expetere. Itaque cum carminum incantamentorúmque omnium vis, ſit ab hoc poſteriore dæmonum genere, eam in elementari regione quantúmuis facile concedam, in excitandis aëris & aquæ tempeſtatibus, in terræ fructibus impediẽdis, in hominum valetudine in vtrámque partem, ſed magis in deteriorem, afficienda. Sed illud non omnino concedam quod à Vergilio dictum eſt,

Carmina vel cælo poſſunt deducere Lunam. Vel ab alio poëta,
Hanc ego de cælo ducentem ſydera vidi:

Niſi fortè quatenus in his, dæmon humanis ſenſibus poteſt imponere, ſicque conſequi vt cum circa cæleſtia nihil horum reuera prꝑſtiterit, præſtitiſſe tamen videatur, quo ſui maiorem admirationem excitet. Cæterum in hominem magnam poteſtatem habet: niſi hęc à Deo Deíque ſpiritu & angelo coerceatur. Nec verò ſolum in huius corpus réſque externas, ſed etiam in animum: quanquam in hunc non ſine certa diſtinctione, quæ nobis hoc loco conſideranda. Nam cum huius pars vna ſit ſuperior, cuius propria ratio & intelligentia, altera inferior quæ per ſenſum & imaginationem cum corpore communicat, in poſteriorem permultum poteſt, in priorem omnino nihil, niſi hoc ipſo quod mens & ratio ſe nonnunquam ad imaginationem ab-

Dæmonis poteſtas in hominem.

iicit

iicit,huiúſque motibus obſequitur. In quo poſita eſt eiuſdem dæmonis contra hominem victoria. Ipſam verò humanam imaginationem variè aggredi ſolet. Nonnunquam quidem humanũ corpus aſſumendo, vel huius falſam ſpeciem ſub qua cũ hominibus familiariter verſatur:cum eiſdémque (quibus ſub hac imagine aſpectabilis eſt) colloquendo,multa imponit, deinde cum vult ſe ex aſpectu ſubducit: aliàs vero nullo corpore alieno aſſumpto ſed ſuum modo denſando, modo rarefaciendo,eidémque quamlibet figuram, etiam belluarum abiectiſſimarum, affingendo: quæ quidem res eius facultatem non excedit. Taléſque videri poſſunt ſeptem illi quos Facio Cardano patri ſuo apparuiſſe refert Hieronymus Cardanus lib.19.de ſubtilitate. Qui ſe Auerroiſtas prædicabant & de animi immortalitate interrogati,affirmabant nihil eſſe quod cuiquam proprium poſt vitam hanc ſupereſſet:vt fortaſſe hac nefanda opinione, Cardano in eãdem propenſo gratificarentur, vel certè in ea regnum ſuum ſtabilirent, qua nihil eſt ad oppugnationem Chriſtianæ religionis accommodatius. Aliquando etiam in humano corpore humanam ſexus diſtinctionem ementiendo,vel reuera hanc aſſumendo, modo cum fœminis, modo cum maribus ſuo concubitu permiſcentur: ex quo, vt antea dictum eſt, quidam incubi, alij ſucubi appellantur: ſicut nobilibus hiſtoriis teſtati ſunt Palladius diſcipulus Diui Euagrij, in vita ſanctorum Patrum qui vixerunt temporibus DD.Anthonij & Hieronymi, Alexãder ab Alexandro libris de diebus Genialibus & Hieronymus Cardanus lib.16.de rerum varietate.Eſt & alius modus ſuperioribus omnibus longè frequentior,quo ille qui ſuapte natura ſpiritus quidam eſt, nulla corporis imagine extrinſecus aſſumpta,ſe ipſe in hominis ſpiritum, quem animalem vocant,inſinuat,non ſolum dormientis, ſed etiam vigilantis:eiuſdémque imaginationi falſas apprehenſiones perſuaſionéſque de ipſo bono atque vero ſuggerit: quibus mentẽ ſollicitãs hanc auocare conatur à vera cognitione cultúq; Dei,in quo eſt ipſum bonũ ipſúmq; verũ.De quo valdè mihi placet quòd à Marſilio Ficino dictũ eſt in epiſtola quadã li.10.quã hoc loco deſcribam:quoniã breuiſſima eſt & ad id de quo nũc agimus,maximè accõmodata. Deus veritas eſt & bonitas,inquit,ideóq; omnia ex veritate & bonitate cõpoſuit. Res enim quælibet quantum in integra ſui puritate,id quod à Deo facta eſt permanet,vera denominatur.Quatenus verò aliis conducit,ad aliquid bona aliis nuncupatur. Item quatenus intra ſe aliud ſui conducit ad aliud, bona ſibi. Impreſſit autem Deus veritatem rerum,veriſimili quaſi nota: bonitatem verò voluptate perfudit quaſi eſca:vt occulta cuiuſque veritas per imaginem veriſimilem indagaretur: ac demum per omnium veritatem Dei veritas. Rurſus vt per vo-

luptuariam escam singula ad bonum per se latens allicerētur: pérque bona omnia, ad Dei bonum. Cum verò dęmon inuidus, Deum partim verisimili nota, partim bonisimili esca, ad se trahere cuncta contueretur, machinatus est tanquam diuinitatis æmulus, qua potissimum ratione ipse similiter omnia ad se traheret. Itaque notam verisimilem & boni similem escam ad diuinæ illius expressit similitudinem: adhibuítque tum illam falso, tum hanc malo. Quo fit vt per illam mentes ad falsum, per hanc affectus trahat ad malum, ac denique ad seipsum. Ipse enim cum à diuina veritate bonitatéque quasi rebellis & alienissimus sit, falsitas quædam est atque malitia. Atque in iis quidem falsis rerum imaginibus, inferiori animi parti suggerendis, malorum dęmonum potestas maximè communis est posita. In qua exercenda circa ipsas imagines, quas hominum cogitationi obiecturi sunt, delectū adhibent pro maiore minoréue naturæ propensione ad res varias in his quorum rationem & mentem per illas inescare conantur & de suæ dignitatis gradu deiicere. Itaque hac sua potestate viros bonos & malos exercent, quanquàm non pari facilitate: neque in vtrísque eodem effectu consequente. Etenim cui in nostra religione permanenti, dubium esse potest quin virorum piorum in solitudine viuentium, summa vitæ asperitate animum purgātium, & ad ascensum in cælum præparātium, impura de Venere somnia, quæ nulla præcessit eiusmodi cogitatio inter vigilandum, ab istis dæmonibus in illorum imaginationem hoc modo immittantur? In quibus, vt ait Iustinus Martyr quęstione 21. à Gentibus posita, quanquam eo non peccent quod ista somniant (quia vt id effugiant omnino non est in eorum potestate) si tamen somno excitati in illis sibi placent, hoc ipso certè peccant: ad quod dæmon eosdem sollicitat cum eiusmodi somnia immittit. Ergo vt Dei spiritus, dæmónque bonus, vel vt Platonici loquuntur, prima mens, aut externus intellectus agens, nobis semper adsunt suóque lumine nostram cogitationem illustrant: mentē supra sensilia excitant, imo hanc aliquando à sensilibus & corporeis omnibus ad se rapiunt, perficiúntque vt nonnulli post maximam partis inferioris purgationem, rapti extra se iam non suo spiritu sed diuino agi omnino videātur: sic dæmō malus peruersis imaginibus eandem cogitationem implere conatur, ad háncque illis imbutam mentem deprimere, & de cælestibus ad terrena caducáque deiectam ad se rapere, quam postea ipse suis motibus agat. Idémque diuinos honores affectans, sibi habet sua sacra verbáque solemnia, atque horum nonnulla nihil significantia, quibus coli vult fingítque se allici, atque adeò cogi: imo horum pleráque ex iis sacris deriuata quibus Deus diuiníque spiritus coluntur ac nobis conciliātur: sed rebus nefandis accommodata: vt hac

arte homines vana ſuperſtitione impleat & in dubitationem de vera religione inducat. Atque hic nonnunquam tranquillioribus motibus minuſque extrinſecus apparentibus, humanam cogitationem ſollicitat, aliquando verò violentioribus: qui in corpore quod ille occupat, manifeſtè deprehenduntur, per ea ſcilicet quæ ab ipſius corporis natura aliena ſunt, vel etiam eidem omnino contraria. Sic enim in Sybylla, vt eſt apud Vergilium Æneidos 6. cum à dæmone in ſuo antro corripiebatur,

Non vultus, non color vnus,
Non comptæ manſere comæ, ſed pectus anhelum
Et rabie fera corda tument, maiórque videri,
Nec mortale ſonans, afflata numine quando
Iam propiore Dei. Et paulo poſt.
At Phœbi nondum patiens, immanis in antro
Bacchatur vates, magnum ſi pectore poßit
Excuſiſſe Deum: tanto magis ille fatigat,
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Sic quoque energumeni per certa interualla dæmone correpti, miris modis naturam excedentibus & tamen inter homines manifeſtis, vexantur. Quibus quanquam negari non poſſit quorundam aſtu ad imponendum multitudini, nonnulla eſſe adiecta: ſunt tamen eius rei penè infinita exempla quæ inter Chriſtianos tam certæ fidei eſſe debẽt, vt de his nemo dubitare poſſit niſi qui eadem pietate, religionis noſtræ fundamenta prima in quæſtionem voluerit reuocare. Circa eadem verò hoc mihi admirandum eſſe videtur, quod plerúmque malus dæmon, hominum inter cæteros non omnino improborum, imo in communibus vitæ officiis inter ſuos optime audientium, corpora ſic inuadit ſtatíſque interuallis diuexat, quódque ſi attẽtè conſideres, magiæ ſpecies omnes & in ſingulis cæremonias quibus ille à ſuis miniſtris allicitur, vel cogi ſe fingit ad reſpondendũ de interrogatis, in illíſque maximè ſpeciem eam quam à diuinitate Theurgiã nominãt, depræhendes eundem per ea inuocari, quæ magna ex parte de noſtra religione deprompta ſunt: his tamen accommodantur quæ in eadem religione ſunt omnino deteſtanda: atque etiam pleráque eorum quibus à ſuis allicitur, ſacrorum noſtrorum miniſtris eſſe potentiſſima ad hunc de humanis corporibus Dei imperio deiiciendum. An horum diuinitate à noſtris reuera expellitur eiſque cedere cogitur? A ſuis verò per eadem, ſed cum aliis multis permixta, fingit ſe allici, vt hominum animos vana ſuperſtitione impleat, adducátque in aliquam dubitationem de rebus his quarum veneratione & cultu valdè offenditur? Eiuſdem in illo fraudulentæ artis eſt, quod vt libris quibus iſta

necromantica & malefica continentur, maiorem authoritatem conciliet, per suos persuadere conatur hos à viris optimis & sanctissimis esse conscriptos. Ad quam rem confirmandam non alio authore vtar quam Cornelio Agrippa, cuius nomen hac in parte valere debet plurimum. Hic verò sic scribit in libro retractationum de magia capite de Goetia & Necromantia. Hodie adhuc confictis titulis, inquit, circumferuntur libri sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis: item Pauli, Honorij, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi & Eboracensis cuiusdam, quorum nugas stultè secuti sunt Alphōsus rex Castellæ, Robertus Anglicus, Bachon & Apponus & plerique alij deplorati ingenij homines. Præterea non homines modo & sanctos & Patriarchas & angelos Dei tam execrabilium dogmatum fecerunt authores, sed & libros à Raziele & Raphaele, Adami & Thobiæ angelis traditos ostentant. Qui libri tamen acutius inspicienti suorum præceptorum canonem, ritum, consuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, insulsam phrasin, apertè se produnt non nisi meras nugas & imposturas continere, ac posterioribus temporibus ab omnis antiquæ magiæ ignaris, perditissimis perditionum artificibus esse conflatos, ex prophanis quibusdam obseruationibus, nostræ religionis ceremoniis permixtis, insitisq; ignotis multis nomiminibus & signaculis: vt perterreant rudes & simplices & stupori sint insensatis, & his qui nesciunt bonas literas. Ad hæc vero omnia quæ de dæmonum potestate dicta sunt, illi rerum earum quæ ad nos pertinent cognitione indigent: eáque non modo præsentium & præteritarum, sed etiam futurarum. Quæ qualis in eis sit & quousque progrediatur, nunc nobis est inquirendum. Quoniam istud ex iis omnibus quæ initio de dæmonibus proposita sunt, videtur esse reliquum. A Deo qui summa est ratio eadémque Platonicis exemplaris & idealis, dæmones hominésque sic procreati sunt vt in vtrísque summæ illius & exemplaris rationis imago quædam sit expressa, sed non eodem gradu. In dæmone enim ab initio expressus est rationis & intelligentiæ actus, per ingenitum lumen, quo præsente & in suo actu vigente, ille semper intelligit nec ad intelligēdi principium notionibus nouis indiget, beneficio ipsius imaginationis excitatis. In homine autem ingenita tantum est ad intelligendum facultas, quæ vt in suum actum excitetur, tempore opus est quo notiones per cōparationem singularum imaginū efformētur eædémq; beneficio, superioris luminis illustrētur. Ex quo accidit vt homo non intelligat, nisi cū discursu cogitationis per eas imagines quarū initia hausta sunt ex sensibus: vnde & error multiplex in huius cognitionē potest cadere: quoniā multa sunt quæ eiusmodi discursum

Qualis in dæmonibus rerum cognitio.

perturbant & impediunt. Dæmon autem sine hoc discursu intelligit, per præsentem actum luminis ingeniti: in cuius fruitione sunt ea posita quæ eiusdem naturalia à Theologis appellantur: quibus ne dæmon quidem malus orbatus est, cum propter peccatum cœlo deiectus. De qua quæstione vt sobriè philosophemur, in re maximè difficili & lubrica, lubens insistam vestigiis D. Thomæ in opere quod inscripsit de quęstionibus disputatis. Hic articulo sexto, quæstione de dæmonibus, in Angelo & dæmone malo, de hac re sic statuit. In Angelo qui dæmon bonus antea appellatus est, ex naturæ proprietate reipsa inesse perfectam cognitionem omnium eorum ad quę cognoscendi facultas naturæ viribus potest peruenire: neque tamen eũ more humano progredi discurrẽdo à principiis ad conclusiones multóque minus ab imaginibus rerum per sensum obseruatarum, ad notiones vniuersas, quod fieri necesse est in ea humanæ cognitionis parte quæ διανοητικὴ nominatur. Ex quibus concludit circa omnia quę huius naturali facultati cognoscendi subiecta sunt, eum errare non posse: Idémque statuendum esse de dæmone malo, quandiu permanet intra fines eos qui ad rerum cognitionem huic quoque sunt ab opifice & & moderatore rerum omnium Deo constituti. Quoniam huius peccato, propter quod cœlo deiectus est, naturalia deprauata non sunt, sed integra permanserunt: etiam si Dei aspectu priuatus sit eóque lumine quod per gratiam influens, in angelo siue in dæmone bono ad naturalia accedit. Alia verò cognitio est, quę vtriusq; naturalia excedit hæcq; vel dirigitur lumine gratię ab ipso dei influẽte: vel ipsorũ naturaliũ accõmodatione ad ea quæ suprà naturã sunt. De qua in vtrisque dæmonibus nõ est eodem modo statuendũ. Nã in bonis lumẽ gratiæ multũ est quod influit, neq; tamen idẽ in omnes, neq; semper eodem modo: sed prout Deus se illis aperit & in se detegit res eas quæ horũ naturã excedunt. Ex quo accidit vt neq; semper eã cognitionẽ habeãt parem quæ hunc gratię influxũ comitatur: neque hanc suo labore aut discursu acquirant: sed prout Deus se illis nunc magis, nunc minus aperit: cum tamen suo conatu nihil vnquam appetant supra naturalia, neque horum viribus ad nouam cognitionem aspirent quæ ipsa naturalia excedat. Quare quanquam hi multa ignorent (ea videlicet quę eorundem naturalia excedunt, & ad quæ nullo gratiæ lumine illustrantur, vel in quibus Deus se illis non aperit) circa ea tamen errare, aut falli non dicuntur. Quoniam non amplius appetunt, quam quod in ipsis naturalibus positum est: aut diuino lumine gratiáque illustratum. In malis autem nullum lumen gratiæ: nullus Dei aspectus: sed sola vigent naturalia. Et tamen magnus conatus in excitandis naturalibus suprà ea ad quæ non possunt naturæ lumine peruenire: ísque ab

ea superbia profectus propter quam iidem cœlo sunt deiecti. Itaque in iis, quanquam solertia suâ naturæque præstantia multa consequantur, in quibus homines ipsos superant, variè tamen & multipliciter in eisdem errare possunt. Quia naturalibus suis non sunt contenti & nullo gratiæ lumine ad naturam accedente diriguntur. Quibus positis, explicari etiam potest quæstio altera, an dæmones res futuras cognoscant & nostras cogitationes possint perspicere. Nā vtrique, boni inquam & mali, ex naturalibus res futuras cognoscunt in suis causis, easdémque variè, prout hæ ad suas causas variè se habent: cum quibus quædam vinculo necessario cohęrent, aliæ verò vinculo dissolubili & contingente. In qua quidem cognitione dæmones mali homine superiores sunt: quia ex suis naturalibus eisdem sunt pręstantiores. His autem sunt, superiores angeli: quoniam suprà naturalia lumine gratię illustrantur: cuius beneficio multa possunt, quæ in dæmones malos nullo modo cadunt. Iam verò quoniam interiores cogitationes nostræ plerumque se produnt per externa quædam signa, ex horum obseruatione (in qua longo interuallo iidem homines superant) de illis dęmones mali multa sine errore plerumque coniectant, etiam si in iis nonnunquam fallantur. Adde quod hi cum soli sumus, frequenter nobiscum versantur, etiam si sensus nostros fugiant, nobísque insidiantes, pleráque notant ex quibus de nostris cogitationibus possunt aliquando sine errore iudicare. Atque hæc quidē de dæmonibus fortasse plus satis: nunc in Alcinoi contextu pergamus.

Dæmones an cognoscāt res futuras.

2 Cælestes intelligentiæ globis cælestibus horúmque stellis non modo assistentes, sed ex Platonicorum sententia insitę, horúmque corpora informantes & animantes (de quo antea in Peripatetica doctrina quæsitum est) constituunt singula animalia immortalia ratione vtentia, quæ iidem Platonici cōparantes cum Deo patre eiusdémque prima mente, deorum minorum appellatione exornauerunt. De quibus dictum est ad finem capitis superioris. Quare nunc Alcinous subiicit præter illos minores deos cælestes, alios esse dæmones quos etiam appellare possis intelligentiæ participes Deos: sed illis cælestibus vno gradu inferiores: siue in his corpora spectes quibus constant, siue facultatem intelligendi. Nam in cælestibus intelligentiis corpus est cæleste, in his verò elementare: & facultas intelligendi in illis tanto præstantior quanto corpus in eisdem est perfectiùs quā in ipsis dęmonibus. Itaque vt apud eundem Platonem dæmones qui elementarē regionē incolūt, in hácque partim aspectabiles, sunt partim inaspectabiles, medij esse dicuntur inter cælestes intelligētias & homines: sic cælestes intelligētię mediæ inter Deū & dæmones, pro diuersaque cū his tanquā extremis cōparatione, diuersam sortiuntur appellationem. Nam relatæ ad Deum patrem & opificem cui in procreatione rerum & moderatione subseruiunt, dij minores nominātur. ad dæmones verò quibus ipsæ superiores sunt, dij deorum ab eodem Platone in Timæo appellantur. Quoniam vt dictum est ex eiusdem sententia, dæmones dij quidam sunt, quibus cælestes intelligentiæ superiores. In quo ab eodem videri

potest adumbratum quod in nostra religione expressum est de duobus angelorũ generibus, quorum quidam in cęlo permanserunt, qui in procreatione eorũ quę continentur mundi parte inferiore & elementari, Dei patris ministri extiterũt: alij suo peccato é cælo deiecti sunt, nec tamen suis naturalibus orbati. Cùm verò eos qui in vtroque genere continentur, Platonici Deos appellant, hoc vulgarium hominum opinionibus indulgent idque ex eo faciunt quod omnem naturæ ratiocinantis excellentiam hac appellatione dignam existimant. Sic enim & in nostra religione nomen hoc eis etiam attribuitur in quibus diuinæ virtutis simulachrum relucet. Ex quo illud, Ego dixi: dij estis & filij altissimi omnes.
3 Sic enim apud Platonem in Timęo, Deus pater alloquitur Deos minores, quos diximus esse in singulis orbibus siue globis cælestibus, in hisque sibi subiectos habere dęmones vt vno gradu inferiores Deos: atque idcirco hos Deos deorum nominat. Dij deorum, inquit, quorum opifex ego & pater sum, hęc attendite. Quæ à me facta sunt, me ita volente indissolubilia sunt. Omne si quidem quod vinctum est, solui potest. Sed mali est quod pulchrè compositum est, séque habet bene, velle dissoluere. Quapropter quia generati estis, immortales quidem & indissolubiles omnino non estis. Nec tamen vnquam dissoluemini. Nam voluntas mea maius præstantiúsque vobis est vinculum ad vitæ custodiam, quam nexus illi quibus estis cum gignebamini, colligati. Paucis verò interiectis idem Deus pater istis minoribus diis ita imperat vt reliquis operibus præsint. Sed nũc quid subiiciam, inquit, cognoscite. Tria adhuc genera mortalium nobis generãda restant: absque horum generatione cælum imperfectum erit. Omnia enim animantium genera non continebit. Contineat autem oportet, si est mundus omnino perfectus futurus. Hæc si à me fiant solo, vitáque donentur, diis adæquabũtur. Quapropter accedite vos secundum naturam ad animalium generationem, ita vt vim imitemini meam, qua in ortu vestro sum vsus. Atque eius quidem animalis quod in ipsis tale futurum est vt cum immortalibus appellatione conueniat, diuinúmque vocetur & principatum teneat & iustitiam, simul ac vos vltro colat, ego vobis semen & initium tradam. Vos cætera exequi par est, vt immortali naturæ mortalem attexentes, faciatis generetísque animalia, subministrantésque alimenta augeatis, & cõsumpta rursus recipiatis. In quibus omnibus fortasse Plato imitatus est, sed in intelligendo deceptus, id quod in Genesi Deus pater qui verbo suo cætera solus procreauerat, iam de homine cogitans, de hoc quasi sua consilia cum aliis communicare videtur, cum ita loquitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: quasi iam alios secum in hoc opus velit incumbere, angelorúmque ministerium requirat. Quod Lodoicus Viues obseruat Commentario in cap. 24. lib. 12. de Dei ciuitate: quódque plerique ex Iudæis, imo etiam nonnulli ex veteribus Christianis probauerunt. Quanquam alij recentiores quidem Theologi, loco eodem quem ex Genesi citauimus, in Deo suo substantia vno, trium personarum distinctionem adumbratam arbitrantur. Sed redeo ad Platonem: qui in sua Philosophia eo loco quem nunc Alcinous commemorat, hoc ratum habuit, omnia quæ à Deo sine vlla alia causa intermedia procreata sunt, immortalia esse: etiam si ex lege proprietatéque naturæ talia non sint. Idque vt hac ipsa immortalitate quasi gratuita, & naturę leges excedente, quandam similitudinem retineant cum eo à quo sunt immediatè procreata. Alia verò quæ per intermediam aliquam causam ab eodem Deo habent id ipsum quod sunt, mutabilia esse atque caduca. At D. Augustinus cap. 24. lib. 12. de Dei ciuitate, locum hunc de animalium mortalium procreatione angelis vel diis minoribus à Deo patre demandata, repræhendit.

Nefásque esse scribit vllius rei naturalis, vel eius quæ abiectissima esse putatur, procreatorem alium à Deo Optimo Maximo agnoscere. Nec verò magis horum animalium angelos creatores esse, quam agricolas frugum vel arborum. Quæ quanquam intermediis angelis ipsósque naturalibus causis, in suo semine nunc propagentur atque conseruentur, partim ad numerum eædem, partim in sua specie, primum tamen procreari nouæque omnino nulla antecedente materia, excitari (quod in nostra religione receptum est) a nemine potuerunt, nisi ab ipso Deo cui omnino propria est eiusmodi procreatio. Et tamen idem Augustinus cap. 17. lib. 9. de Genesi ad literam, fatetur in primi hominis procreatione, Dei quidem ministros angelos extitisse: sed quo modo id factum sit se omnino ignorare. Illud verò huius opinionis Platonicæ fundamentum, quod paulò antè indicauimus, obseruat Bessario Cardinalis capite septimi libri secundi contra Trapezuntium eodémque argumento Marsilius Ficinus capite 13. libri quinti Theologiæ Platonicæ, probare conatur mentem humanam esse immortalem: quia à Deo est, sine vlla causa intermedia. Quod verò hic dicitur de Dei voluntate suprà naturæ leges quædam ab interitu vindicante, quæ sua natura caduca sunt, hoc nonnulli Platonici ad mundum quoque referentes, sic occurrunt ei quod obiicit Velleius apud Ciceronem lib. 1. de natura Deorum, non videri eum primis labris physiologiã gustasse, qui dicat hunc ortum esse, nec tamẽ vnquam interiturum. Sed hoc Aristoteli fabulosum potius quã physicum esse videretur & commentum hominis optantis, potius quam philosophiam docentis. Quanquam quod in eo secundas causas ex diuina prouidentia mundum regentes, idem Plato agnoscit, hoc etiam Aristotelicum videri potest. Nam præterquam quod libro 12. Metathysic. de intelligentiis cælestes orbes mouentibus, idem sentire videtur, libro etiam de mundo ad Alexandrum, hoc ipsum apertissimè exprimit ducta similitudine à magno rege Persarum, cuius authoritate in regno gerebantur omnia per eos magistratus quos ipse singulis vrbibus atque prouinciis præesse voluerat. Atque vt in eodem regno quędam gerebantur iuris communis authoritate & ordine, cuius potestas erat penes eosdem magistratus, alia principis arbitrio seruata, qui supra scriptam legem esse dicitur, ex quo manant ea quæ priuilegia nominantur: sic in vniuersitate communem naturæ ordinem, qui secundis causis continetur, & supra hunc diuinum numen, idem videtur indicasse libro primo de Cœlo, cum scripsit, Deum & naturam nihil frustra facere. Qua etiã ratione dij minores atque his inferiores dæmones sub Dei Optimi Maximi numine, pastores quidam ab eodem Platone esse dicuntur in Politico. Primis temporibus, inquit, totius circuitus princeps curatórque primùm deus extitit, vt nũc per varias mundi plagas singulæ ipsius partes à Diis principibus sunt distributæ. Animalium quoque genera gregatim distincta: dæmones quidam, tanquam diuini pastores, sortiti sunt. Quorum quisque ad munus suum obeundum sufficiens cum esset, singuli singulis, sic vt ille voluit, præficiebantur: quibus præerat ipse. Nec verò dæmones solum, Deo summo rerum omnium opifici parent, sed etiam ministri sunt minorum Deorum qui præsunt duodecim orbibus vniuersi: & vt docet Proclus libro de anima & dæmone, ad eorum diuisionem pariter diuiduntur. Aliter enim respondent seruiúntque diis penitus absolutis, ante mundum cuncta exordientibus atque ducentibus: aliter verò mundanis, qui distinctis mundi partibus proximè præsunt, quique secundum duodecim Deos super cælestes distribuuntur. Hi autem secundum omnes mundanorum deorum proprietates distributi sunt. Omnis mundanus Deus alicui dæmonum imperat: cui propinquo suam impartit potentiam. Atque circa vnunquemque Deum cum

sit eius-

sit eiusmodi dæmonum innumerabilis multitudo, eadem cum diis ducibus cognomenta reportant: adeo vt ipsi sibi gratulentur quando Mercurij, vel Ioues nominantur. Quippe cum illa propriorum deorum proprietatem in ipsis exprimant. Sicque mortalia hæc diuinos influxus per varias causas intermedias nanciscuntur, & in se recipiunt: nec animalia modo, sed etiam plantæ ita procreantur vt hæ quidem horum, illæ illorum deorum imagines præ se ferant. Imò distinctionem hanc virtutum pro deorum, dæmonum, stellarúmque varietate, etiã ad lapides & metalla nonnulli deriuarunt & in iis virtutis occultæ per quam agunt supra elementares materiæ qualitates, causam esse existimauerũt. Vt quod magnes ferrum attrahit, adamas sua præsentia virtutem magnetis tollit: electrũ & Balagius calefacti paleam ad se alliciunt, aëtites fœtus mulierum & plantarũ superpositus corroborat, suppositus trahit: Iaspis sanguinem comprimit. De quibus sic scribit Cornelius Agrippa capite. 13. lib. 1. de occulta philosophia. Deus imprimis, inquit, vitutum omnium finis & origo, sigillum idearum ministris suis præstat intelligentiis: qui tanquam fideles executores res quasque sibi creditas ideali virtute consignant, cælis atque stellis, tanquam instrumentis, materiam interim disponentibus ad suscipiendum formas illas quæ in maiestate diuina, vt ait Plato in Timæo, per astra deducenda resident: eásque dator formarum distribuit per ministerium intelligentiarum, quas super opera sua constituit rectrices & custodes, quibus ea facultas in rebus sibi commissis credita est, vt omnis virtus lapidum, herbarum, metallorum & cæterorum omnium, sit ab ipsis intelligẽtiis præsidentibus & regẽtibus: postea à cælorũ aspectibus disponẽtibus, porrò ab elemẽtorũ dispositis cõplexionibus correspõdẽtibus cęlorũ influxibus, à quibus ipsa elemẽta disponuntur. Habent igitur operationes eiusmodi in rebus istis inferioribus per expressas formas, in cęlis autẽ per virtutes disponẽtes, in intelligentiis per rationes mediantes, in archetypo per ideas & formas exemplares, quas omnes in cuiusque rei effectus & virtutis executione conuenire necesse est. Atque hæc quidem de causis ordinatis per quas in naturæ vniuersitate communes effectus deus excitat: qui, vt paulo ante dictum est, ab Arist. absolutè ipsi naturæ tribuuntur. Præter naturam verò vel potius supra hanc, quæcunque in mundo accidunt sine vlla externa vi, aut humana arte, ea distinguendi gratia ab eodem Aristot. Dei esse dicuntur, cum scribit Deum & naturam nihil frustra facere. Non qnod illa priora Dei etiam non sint: sed quia habent definitas & proximas causas ad quas commodius referantur, hæc verò non item. De quibus dignissimum est obseruatione quod eodem capite scribit Agrippa. Licet, inquit, Deus per intelligentias & cælos in hæc inferiora operetur, nonnunquam tamen omissis his mediis, aut suspenso eorum ministerio, immediatè ex se ipso illa facit, quæ tunc miracula vocantur. Nam cum primæ causæ imperio & ordine, secundariæ causæ, quas ministras Plato & alij vocant, necessario agant & effectus suos necessariò producant, nonnunquam tamen pro libitu suo, sic illas absoluit, aut suspendit eas, vt ab illius imperij & ordinis necessitate penitus desistant. Et hæc maxima Dei sunt miracula. Sic ignis in fornace Chaldaica non combussit pueros: sic Sol ad imperium Iosuæ à cursu suo vnius diei spatio retrocessit: sic ad Ezechiæ petitionem per decem lineas siue horas regressus est: sic patiente Christo, in plenilunio defectum sol sustinuit. Et harum operationum rationes nullo rationis discursu, nulla magia, nulla quantumcunque occulta seu profunda sciẽtia inuestigari aut attingi possunt sed solis diuinis oraculis addiscenda sunt & exquirenda. Quæ omnia eò libentius ex illo commemoro, quod apud plerósque qui hodie in rerum naturalium contemplatione ad sobrietatem non sapiunt, sed humano ingenio omnia metiuntur, nec suprà naturæ ordinem potestatis

quicquam Deo relictum arbitrantur, imo qui huius ſummam poteſtatem naturæ legibus omnino addictam eſſe volunt, hęc plus authoritatis habitura videantur, quam ſi ex noſtris Theologis (quorum ſcriptis in eandem ſententiam abundamus) eſſent adducta.

4 Cum omnis præſagiendi ratio, quæ Manticæ eſt, genera multa complectatur, hic Alcinous eorum duas differentias indicaſſe videtur. Vnam quæ externo afflatu conſtat: ſiue hic verè diuinus ſit, vt in prophetia, ſiue diuinitatis falſam ſpeciem præ ſe ferat, vt in aliis infinitis modis quibus à malo dæmone creduli homines deludnntur. Alteram quæ aliquid habet humanæ artis. In priore genere quatuor hîc enumerantur κληδόνες ſiue ſortes, ὀτ᾽αχι ſiue furores, ὀνείρατα ſiue ſomnia & χρησμοὶ ſiue oracula. In poſteriore, quanquam huius quoque multæ ſint particulæ, nullæ tamen hoc loco ponuntur. De quibus omnibus nobis pauca ſuo ordine explicanda ſunt, & de ſingulis indicandum quibus ex locis eorum fuſior explicatio poſſit repeti. Cicero lib. 1. de diuinatione, ſcribit animos noſtros duobus modis ſine ratione & ſcientia, ſuo motu ſoluto & libero incitari, vno furente, altero ſomniante: furoríſque diuinationẽ maximè Sibyllinis verſibus cõtineri. Eodem etiam loco addit Dicæarchũ Peripateticum cætera diuinationis genera ſuſtuliſſe, ſomniorum & furoris reliquiſſe. Sed magis coniunctum cum noſtro Alcinoo quod idem ſubiicit, duo eſſe diuinandi genera, quorum alterum artis eſt, alterum naturæ. Quæ eſt, enim gens, inquit, aut quæ ciuitas, quæ non aut extis pecudum, aut monſtra aut fulgura interpretantiũ, aut augurum, aut aſtrologorum aut ſortium (ea enim ferè artis ſunt) aut ſomniorum, aut vaticinationum (hæc enim duo naturalia putantur) prædictione moueatur? Diuinationi per ſortem in his locus eſt quæ humana induſtria non videntur commodè poſſe terminari. De quibus quædam ſunt politicæ, vt apud pleroſque populos magiſtratuum electio: aliæ diuinæ, quæ Dei ſpiritu miniſterióque bonorum angelorũ reguntur: aliæ vana ſuperſtitione plenæ, in quibus mali dæmones dominantur. Quarum omnium exemplis in ſacris literis & prophanis abundamus: de quibus vide Agrippam cap. 52. lib. 3. de occulta philoſophia. In furoribus autem ſunt ea quæ Vaticinia nominantur: in quibus qui res futuras prædicit, extra ſe rapitur externóque ſpiritu impletur, cuius vi res futuras prænuntiat, eáſque quas ipſe plęrumque non intelligit. Spiritus verò hic aliquando diuinus eſt, vt in prophetis, aliquando malignus vt in veterũ vatibus notat Plato dialogo de furore poëtico & in Sibylla paulò ante obſeruatum eſt ex Vergilio lib. 6. Aeneidos. De quo genere ſic ſcribit Iamblichus, lib. de myſteriis Aegyptiorum. Vaticinium ipſum, inquit, nec ab arte, nec à natura, nec à naturalibus vel animalibus rationibus, motibúſve efficitur: nec fit vllo modo, ſed vtrinque ſempiternum eſt, miſſum ad nos vſque diuinitus. Totáque poteſtas præſaga refertur ad Deos, & omnis huius authoritas conſiſtit in eis: atque inde trahitur diuiníſque operibus ſigníſve perficitur. Spectacula quidem habet diuina & contemplationes vera ſcientia præditas. Cætera verò cuncta velut inſtrumenta ſubiiciuntur, miſſo diuinitus præſagij dono. Idémque de ſomniis hoc modo. Somnia, inquit, quandóque incitantur in nobis ab innatis intelligentiis, vel ab imaginationibus curíſque diurnis: quæ aliquando verum aſſequuntur, plurimum verò falluntur. Atque hæc humanis principiis oriuntur, dormientibúſque contingunt vigiliæ nihil habentibus. Somnia verò miſſa diuinitus non ita contingunt, ſed veniunt vel inter vigiliam atque ſomnum: vel inter ſomnum atque vigiliam vel in ipſa vigilia. Tunc breues audiuntur voces quid agendum ſit admonentes & aliquando ſpiritus quidam, non corpulentus, non tractabilis ſe iacentibus circũfundit. Qui tamen non perſpici-

tur sed alio quodam sensu & animaduersione, quæ in consensu percipitur, impetu quodam ingrediens & se vndique circunfundens absque contactu, atque mirificè passiones animi corporisque expellit. Aliquando verò lumen sincerum quietumque fulget: sub quo visus clauditur, anima patens. Sed alij sensus iterum peruigiles sunt persentiuntque quo modo Dij in lumine se ostendunt & quæ illi loquuntur aguntque & continuata animaduersione percipiunt. Perfectius verò id totum discernitur quando visus quoque perspicit, atque intellectus corroboratus, quæ fiunt assequitur: & qui spectant similiter commouentur. Marsilius Ficinus in Plat. lib. 5. de Legibus docere conatur quo modo in istiusmodi somniis dæmonum vires in homines influant. Quanto ignis, inquit, cæteris elementis efficacior est, & igne cælũ, tanto efficaciores cęlo sunt spiritus qui vel viuificant, vel mouent cælum, vel viuificantium & mouentium sunt consortes. Spiritus ergo superiores in nostros, vt pote consortes, imaginum duntaxat suarum influxibus operantur, quemadmodum vultus in speculum, atque agendo in eas, formant simillimásque efficiunt, vsqueadeò vt animæ tam fermè mirabiliter quam cęlestes solent, operentur. Quemadmodum verò speculum ad imagines à vultu suscipiendas quinque modis pręcipuè præparatur, primo quidem natura vitrea, deinde perspicuitate, tertio leuitate, quarto resistentia, quinto positione: sic & animę nostræ ad influxus numinum pręparãtur primò quòd intellectuales naturę sint, sicut & illa: secundo quando per intellectum fide illis adhęrent indubia: tertio per voluntatem amore in illa sese ardentissimè transferunt: quartò tota in illis memoria firmiter sperant: quinto si corpus & natura illis accommodatum & diligentia præparatum, tunc in mentes nostras ita labuntur instinctus, vt à fidibus lyræ in fides similiter temperatas. Possidonius diuinorũ somniorum tres modos statuit, primum cum animus per se diuina pręuidet, quod diuinus ipse sit, & à corpore ad aliquod tempus quasi separatus, excitet insitas rerum intelligibilium notiones, per quas futura quadam ex parte, sicut pręsentia cognoscit. Alterum quòd cum aër plenus sit immortalibus animis, in his tanquam in speculo veritatis notę animo nostro somnianti appareant, aut illi propter occultum naturę consensum, cum nonnullis hominibus maiorem, cum aliis verò minorem, multa admoneant, doceant, consulant, reuelent, nunc voce suâque pręsentia, nunc verò formas ipsarum rerum menti nostrę obiicientes, ipsi verò non apparentes. Tertium quando non aërei spiritus, sed dij, vel supercęlestes angeli, cum dormientibus colloquuntur & oracula inspirant. In primò genere, quoniam totum nostrum est & in animi nostri puritate pōsitum, malus dęmon nihil habet, quod possit imitari: in posterioribus verò duobus, hic infinitis modis nos quotidie decipit. Quoniam & falsas rerum imagines dormientibus obiicit, & ipse bonos spiritus aëreos ementitus, plerá que fraudulenta dictat, quibus à bene viuendo hominem reuocare conatur: ac nonnunquam vera quędam immiscet, quò per ea faciliùs nobis fucum faciat. Aristoteles autem naturę semper addictus, hanc in somniis diuininitatem parum probauit, nec ea à diis immitti credidit. De illa enim sic scribit initio libri de diuinatione per somnum. De diuinatione autem quę in somnis oritur, inquit, eueniréque à somniis dicitur, hoc verè dici potest, nec eam contemnere facilè esse, nec ei fidem habere. Nam & omnes vel plerosque assentiri somnia aliquam notam habere, fidem facit authoritatémque habet, quasi id ita esse experientia compertum sit: & ex quibusdã somniis diuinationem esse, non est incredibile. Quadam enim ratione nititur. Itaque de aliis somniorum generibus existimare licet eodem modo. At verò nullam causam consentaneam cernere qua eueniat, id denique facit vt eius nulla sit

authoritas. Nam Deum esse qui somnia mittat, præter alia quæ à ratione aliena sunt, etiam illud alienum & Dei maiestate indignum, eum illa non optimis viris nec prudentissimis sed quibusuis mittere. Cornelius Agrippa cap. 51. lib. 3. de occulta philosophia, scribit ea somnia quæ aliquid diuinitatis habitura sunt, constare debere ex spiritu phantastico & intellectu inter se vnitis, aut per illustrationem intellectus agentis in anima nostra, aut per meram reuelationem numinis alicuius: in illáque vnione phantasiæ & intellectus, videre somnia potentis esse imaginationis miniméque perturbatæ, eadem verò intelligere, virtutis in ipso intellectu singularis. Ex quibus concludit ad hęc certam præparationem esse adhibendam. Quoniam, inquit, cum corpore sani sumus, non cibo potúve grauati, nec mœrentes inopia, nullísque nobis obstrepentibus libidinis aut iracundiæ vitiis, castè cubitum euntes dormimus, tunc anima nostra pura atque diuina ab omni noxia cogitatione soluta, per somnum iam libera, diuino spiritu vt instrumento freta, radiantes & refulgentes in se suscipit radios & effigies atque tanquam in quodam deifico speculo, omni intellectus vulgari indagatione, rationísque discursu, longè quidem certius efficaciúsque continetur etiam ab ipsis diuinis numinibus instructa. Sine hac enim pręparatione quæcunque somnia nobis dormientibus apparebunt, ea nullam rerum futurarum significationem continebunt, sed ad naturales causas antecedentes erunt referenda: nempe aut ad humores in nostro corpore dominantes, aut ad pręcedentes nostras cogitationes sensuum ve functiones. Siquidem solet accidere (quòd Cicero obseruat initio Somnij Scipionis) vt nostrę diurnæ cogitationes pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius: de quo videlicet vigilans solebat cogitare & loqui. De quo genere posteriore pluribus differemus cap. 17. lib. huius. Diuinationis verò quartum genus est in oraculis: de quo primò loco quęrẽdum est quò à furore, quem in secundo genere posuimus, distinguatur. Quoniam horum duorum in veterum loquendi consuetudine & vsu coniunctio iustam occasionem affert dubitandi. Apud Vergilium Aeneidos. 6. numen Apollinis ex suo antro erumpens, ad oraculum pertinet: at cum hoc Sibyllam implet eóque illa bacchatur, hic eius furor esse dicitur. Oraculáque certis locis addicta erant, vel propter locorum ingenium & naturę proprietatem (quę causa commemoratur à Plutarcho libro de deficientibus oraculis) vel potius quòd dæmon ipse ad sui cultum, certas regiones eásque ad certum tempus sibi deligeret in quibus quę proprium sacerdotem habebant, hunc furore implebant prius quàm de rebus futuris posset respondere: quod in Sibylla Vergiliana paulò ante obseruatũ est cum de dęmonibus ageremus. At in prophetis itémque in poëtis de quibus Plato in dialogo qui Io. inscribitur, furor est ísque quanquam non addictus loco, certas tamen & manifestas temporum intermissiones habet. De quo dictum ab Ouidio,

Est Deus in nobis, sunt & commercia cæli,
Sedibus Aethereis spiritus ille venit.
& ab alio
Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.

Oraculorum magna varietas apud veteres, in qua dæmon ante enatam religionem Christianam, miserè illos delusit, eosdèmque à Deo auocans ad sui cultum traduxit. Nam in illis numerãtur antiquissima duo Dodoneum & Hammoniũ. Quibus postea adiecta sunt Pythium, Trophonium, Amphiarai, Branchidarum

in Milesia, Sabæum in Phocide. Annis etiam singulis sex menses continuos Apollo in Lycia per sacerdotem de rebus futuris respondebat: totidémque reliquis mensibus sex, in Delo. Quod Vergilius spectasse videtur libr. 4. Aeneidos, cum dixit,

Qualis vbi hybernam Lyciam Xanthíque fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo, &c.

Reliquum est eius diuisionis quæ primo loco posita, membrum alterum: in quo ea insunt quæ cum diuinationis aliquid habeant, hominum arte potissimum tractantur. In quibus numerantur diuinationes omnes ex obseruatione intestinorum in animalibus quę diis sacrificabantur: itémque auguria omnia posita in obseruatione vel auium, in volatu, Garritu, Tripudio: vel cæli & fulminũ, vel quadrupedum inopinati conspectus. Quorum omnium obseruationi & interpretationi apud Romanos præerant qui Augures nominabantur eorundémque illic celeberrimum collegium extitit. De quibus sic Cicero lib. 2. de Legibus, Interpretes Iouis Optimi Maximi, publici Augures signis & auspiciis postea vidento, disciplinam tenento. Sacerdotes vineta virgultáque & salutem populi auguranto. Quíque agent rem duelli quique populi, auspicium præmonento, ollique obtemperanto. Diuorum iras prouidento, ollísque parento: cælíque fulgura regionibus ratis temperanto. Vrbémque agros & templa liberata & effata habento. Quæque Augur iniusta, nefasta, vitiosa diráue dixerit, irrita infectáque sunto. Quíque nõ paruerit, capitale esto. Fœderum, pacis, belli, induciarum Oratores, fæciales, indicésue sunto. Bella disceptanto. Prodigia, portenta ad Hetruscos & Aruspices, si Senatus iusserit, deferunto. Hetruriæque principes disciplinam docento. Quibus diuis creuerint procuranto: iidem fulgura atque obstita pianto. Idem Cicero lib. 2. de diuinatione, duo genera diuinandi statuit, vnum artificiosum, alterum naturale. Artificiosum constare ait partim ex coniectura, partim ex obseruatione diuturna: naturale verò esse quod animus arriperet, aut exciperet extrinsecus ex diuinitate, vnde omnes animos haustos, aut acceptos, aut libatos haberemus. Artificiosa autem diuinationis genera ponit extispicum, eorúmque qui ex fulguribus ostentísque prædicant: tum augurum eorúmque qui signis aut ominibus vterentur, omnéque coniecturale in hoc ferè genere positum esse ait. Illud autem naturale, aut concitatione mentis edi, & quasi fundi, aut animo per somnium sensibus & curis vacuo præuideri. Omnémque diuinationem à tribus rebus duci, à Deo, à fato, à natura. Atque hæc quidem de vniuerso diuinationis genere huiúsque differentiis, satis multa ad intelligendum Alcinoum ex Platonica doctrina dicta sint.

5 Sic de terra Plato loquitur in Timæo. Terram altricem nostram inquit, circa polum per vniuersum extensum, alligatam, diei noctísque effectricem & custodem Deus esse voluit: nec non primam antiquissimámque Deorum omnium qui intra cælum sunt geniti. Nam cum ex eiusdem Platonis doctrina in vniuerso orbes, vel potius globi duodecim, octo quidem cælestes quatuor verò elemẽtares, dij quidam sint in iísque elementa quatuor intra cælum dicantur genita, inter hæc terra omnium antiquissima est. Quia antea dictum est ex igne id est cælo & ex terra, vt ex duobus corporibus natura primis, mundum esse factum: deinde reliqua omnia inter hæc esse interiecta, aut horum ambitu compręhensa. Imo terram inter stellas Platonici ex Pythagoreorum doctrina numerare ausi sunt, sicut & hoc loco Alcinous, quod ab Arist. exagitatum est in Metaphysicis. Idque ab illis dictum est quod ea noctem diemque efficere videatur: vel certè ea

cum Sole lunáque coefficere: noctem quidem per conum quem huius vmbra parit, diem verò quatenus à Sole illuſtratur. Atque etiam iidem addiderunt aliã eſſe terram huic oppoſitam, lunam ſignificare volentes, quam cæleſtem terram eſſe putauerunt: ſiue quoniam illa terræ inſtar variis maculis quaſi infecta eſt, ac alieno lumine indigens: ſiue quod cæleſtis ſolaríſque luminis defectus, nobis propter lunæ ac terræ obiectionem contingant. Quod Heraclidi Pontico magna quoque ex parte placuiſſe Cicero ſcribit lib.1.de natura Deorum. Quia verò etiam terra, ſicut hoc capite ſcribit Alcinous in vniuerſo debet hominibus alimenta ſuppeditare, ex quo ea cæli coniux & magna mater appellatur, idcirco Plato in Menexeno, terram Atticam primam omnium hominẽ procreaſſe hoc argumẽto colligit quòd illa fœcundiſſimè genus omne alimẽti hominibus ſuggerat. Tellus noſtra, inquit, propriè ex omnibus animantibus hominem genuit, qui cæteris intelligentia præſtat, ſolúſque ius ac Deos animaduertit. Quod verò hęc regio & eorum quos pro concione celebramus, maiores & noſtros progenuerit, hinc euidentiſſimè licet colligere, quia omne quod gignit, alimentũ conueniens genito continet. Quò plane diſcernitur mulier illa quæ peperit, ab ea quæ infantem ſimulãdo ſuppoſuit. Nam quæ peperit, lacte abundat ad eius quod genitum eſt alimoniam, alia verò nequaquam. Tellus itáque noſtra matérque, perſpicuum argumẽtum præbet quod homines procreauerit. Nam & ſola & prima tunc pabula humana porrexit, tritici hordeíque fruges quibus commodiſſimè genus humanum alitur: vt pote quę verè id animal produxerit. Potius autem de terra quam de muliere coniectare id licet. Neque enim terra mulierem conceptu partúque, ſed terram mulier imitatur. Huiuſmodi verò pabulum ſine inuidia non hominibus ſolum abundè verumetiam brutis ſubminiſtrauit. Poſthæc oleum laborum ſubſidium natis ſuis ſuppeditauit. Nutritis autem adultíſque filiis principes præceptoréſque Deos induxit: quorum nunc prætermittenda ſunt nomina. Neque enim nos latet quì vitam noſtram munierint, tam artium inuẽtione ad quotidianum victum pertinentium, quam traditione peritiáque armorum, ad regionis ipſius cuſtodiam. Atque hęc quidem Plato de terra quæ poſt cęlum dicitur nobis abundè alimenta ſuppeditare. De eadem verò in medio vniuerſi paribus ponderibus examinata, atque idcirco immota quid eidem Platoni videatur in Timæo & in Phedone, atque in hoc quibus rationibus illius ſententia ab Ariſtotele exagitetur cap.13.lib.2.de cælo, à nobis obſeruatũ eſt cap.7.lib.2.prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ. Vbi alia nonnulla collecta ſunt quæ ad hunc locum illuſtrandum valere poſſunt.

6 Singulis ſtellis quæ ſunt in extimo orbe, Plato reſpondere putauit in mundo inferiore ſingulorum hominum animas, illarúmque virtutibus has quodammodo regi. De quibus ampliſſimus locus eſt in Timæo, quem nunc Alcinous ſequitur. Cum vniuerſum Deus conſtituiſſet, inquit, aſtris parem numerum diſtribuit animarum, ſingulis ſingulas adhibens: eíſque tanquam vehiculo impoſitis, monſtrauit vniuerſam naturam ac leges fatales edixit. Oſtendens quidem primam omnibus generationem ordine quodã vnam fore: ne quis ab ea minus aliquid ſortiatur. Satis autem & quaſi ſparſis animis, per ſingula ſingulis conueniẽtia temporum inſtrumenta, fore vt animal naſceretur quod omnium animaliũ maxime eſſet diuino cultui deditum. Eſſe autem naturam hominis geminam: cuius id genus fore præſtantius quod viri nomine ſit appellandum. Cum verò animæ corporibus neceſſitate quadam inſertę fuerint & corporibus earum acceſſerit aliquid, viciſſímque abſceſſerit, primùm vtique neceſſariò ex ſenſibus omnibus vnum intimum & naturæ coniunctum illic à violentis paſſionibus excita-

ri: deinde voluptate ac dolore mixtum amorem: posthæc metum & iram, & quæcunque vel ista sequuntur, vel ab istis, vt contraria dissident. Hæc qui superauerint, eos iustè victuros: iniustè verò, qui ab iis fuerint superati. Atque illum qui rectè curriculum viuendi à natura datum confecerit, ad illud astrum cui accomodatus fuerit, reuersum, beatam vitam acturum. Contra verò agentem, cogi in ortu secundo, mutato sexu fieri mulierem. Et qui ne tum quidem finem peccandi faciet, quatenus deprauatur: eatenus in brutorum naturam suis moribus similem, permutare: nec prius à mutationibus laboribusque cessare, quam illam sibi insitam eiusdémque ipsius similisque naturę conuersionem, secutus ipsæ eique turbulentos multiplicésque affectus postea ex igne, aqua, aëre & terra contractos, ratione sedauerit, & ad primum optimumque sui habitum iam redierit. Quo modo Cicero dixisse videtur lib. 1. de natura Deorum, humanos animos è diuina mente esse decerptos & ex sempiternis stellarum ignibus demissos: Et in Somnio Scipionis, homini animum esse datum ex illis sempiternis ignibus, quæ sydera & stellæ vocantur. Quale etiam, quod Arist. scribit cap. 3. lib. 2. de animalium ortu, solam hominis mentem extrinsecus aduenire, eámque astreo elemento participare. Et quoniam cęli astrorúmq; natura eidem Aristoteli cap. 2. li. 1. de cælo, quinta est simplex essentia, à quatuor elementis diuersa, hinc fortasse emanauit quod idem Cicero scribit 1. Tusculana, animos humanos quinta essentia constare: quam ἐντελέχειαν, ait nominari, quasi perennem & continuatam motionem. In quo nonnulli notauerunt Homeri Catenam auream, per quam cælestia descendunt in terram, terrenáque contra in cælum rapiuntur. Instante verò hominum generatione, animę secũdum eundem Platonem facere dicuntur vitæ futurę optionem: & quanquam semel electam vitę periodum impleri necesse sit, nulla tamen vi coactę, sed sua sponte vitam eligere. Non quod contemplandi munus generationi postponant: sed quia ipsa contemplatio euanescit, dum cupiditas regendi corporis inualescit. Quandoquidem contemplationis generationísque munera simul obire nequeant. Ideóque de his quę ad istã generationem se parant, dictum est lib. 10. de Rep. eas suum dęmonem eligere, non singulas suis dęmonibus sorte contingere. Ergo illę paulatim generationis amore descendentes eò declinant vt assumpto terreno corpore, sui oblitę plerúmque fato obruantur. Leuantur autem rursum hoc onere quando cupiditate contemplandi accensæ, sensus corporeos contemnunt, vel etiam omnino odisse incipiunt: Vt non sine causa in Phedro dictum sit philosophiam & amorem, reditum in cælum parare nosque ad obsequendum fato instruere. Qua etiam ratione scriptum est à Plotino lib. de dialectica, animas per Capricornum ad supera ascendere: per Cancrum, in generationem descendre. Quia in horum vno lunæ domicilium esse dicitur, quæ præest generationi: in altero, Saturni, ad quem pertinet contemplatio. At, inquiet aliquis, si anima natura sua cælestis & diuina est, quo modo in corpus hoc impurum descendit? Primùm vt essent animalia in omnibus vniuersi partibus, quæ opificis Dei excellentiam testarentur: ac ne ipse intellectus vi quadam in corpus traheretur, per naturam animalem adnatam, corpori conciliatur. Deinde, vt Plotinus ait, libro de descensu animæ in corpus, cum duplex omnino natura sit, vna quidem intelligibilis, altera vero sensilis, satius quidem est animæ in intelligibili viuere, necessarium tamẽ est cùm eiusmodi natura sit prædita, sensilem quoque naturam participare. Neque grauiter ferre debet si non omnino est ipsum bonum. Quippe cùm in rebus ipsis medium ordinem obtineat, & diuinæ quidem sortis particeps sit, in postremo autem gradu intelligibilis naturæ posita, velut affinis naturæ sensili. Sic naturaliter insti-

tuta vt de suis hinc aliquid exhibeat, recipiat etiam hinc quoque nonnihil, nisi propria integritate seruata gubernet. An igitur ab astris hæc tantum patietur, vt etiam illa motibus animæ necessitatem imponant? Hoc idem Plotinus pulchrè explicat cap.8.lib.quo inquirit vtrum stellæ aliquid agant. In præsentia,inquit, operepretium est in memoriam reuocare,fusum illum quem apud antiquos Parcę contorquent:per quē Plato significat quod in mundi circuitu erraticum dicitur,vel non erraticum. Hunc apud eum Parcę & necessitas Parcarum mater torquent,& in cuiusque generatione conuoluunt. Atque per hunc circuitum reuolutionémque in generationem prodeūt quæcunque gignuntur. In Timæo quoque artifex mundi Deus tradit animæ ipsius principium. Dij verò qui hominis generationi præficiuntur,graues necessariásque adhibent passiones,iras,libidines, voluptates, dolores, aliámque animæ speciem ex qua perturbationes eiusmodi oriuntur. Hęc vtique Platonis verba,inquit,stellis nos deuincire videntur, animas videlicet ab illis accipientes: itémque nos huc labentes necessitati subiicere. Ab eisdem quoque mores habere dicit,atque secūdum mores,etiam actiones,atque possiones à passiuo quodam habitu procedentes. Quare perquirēdum est quid nos præterea simus. Fortè verò reliquum est quod ipsi reuera sumus: quibus & natura dedit vt passionibus dominari possem⁹. Et enim præter id quod ob ipsam naturam corporis,his malis circumuenti sumus, Deus virtutem largitus est à seruitute liberam. In quo mirum est profectò veteres philosophos solo naturæ lumine id videre potuisse, in quo adhuc hodierno die plerique cæcutiūt, humanam scilicet voluntatem ad bene agendum ex sese liberam esse & tamen propter corporis contagionem, ad malum esse propensiorem. Id verò est quod à Vergelio significatum lib.6. Aeneidos,

Igneus est ollis vigor & cælestis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.

Itémque à Socrate philosopho, cum hic respondisse dicitur natura futurum se, vt Zopyrus Physiognomon ex vultu & oculis denunciauerat,bardum, libidinosum & vinolētum,nisi philosophię præceptis animum excoluisset hísque paruisset. Vnde etiam sapiens astris dicitur dominari.

7 Perturbationes has à corpore exoriri,indicant quæ ex Platonicorum doctrina ab eodem Poëta superioribus versibus subiiciuntur.

Terreníque hebetant artus moribundáque membra:
Hinc metuunt cupiúntque dolent gaudéntque, nec auras
Respiciunt,clausæ tenebris & carcere cæco.

Itémque quod Plato ipse in Timæo scribit, Animæ morbi,inquit, propter corporis motum ita nascuntur. Morbum animæ dementiam esse censemus. Eius genera duo ponimus, insaniam & imperitiam. Quæcunque igitur passio alterutrum istorum infert,ægritudo est nuncupanda. Idcirco voluptates doloresque admodum vehementes,morborum omnium grauissimi iudicandi. Quisquis enim vel nimia gestit letitia, vel nimio dolore deprimitur, dum illā auidius importuniúsque asciscere,hunc vitare obnixè conatur:neque cernere,neque audire rectè quicquam potest,sed rabie furit,& in eo habitus constitutus,minimè rationis est compos. Qui verò fluido stupidóque circa medullam abundat semine,vtque arbor pluribus quam conueniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriat: is profectò multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis earúmque fœtibus fructibúsque affectus,per omnem ferme vitam ob ingentes voluptates doloresque insanit ac furit. Cumq; huius animus propter corpus

æger

æger sit & insipiens, vulgo tamen non æger sed pro voluntate sua vt libet affectus falso putatur. Veritas autem sic habet. Nempe venereorum intemperantia, maxima ex parte propter vnius generis habitum, per ossium raritatem in corpore lubricum madidúmque, animi infirmitas est. Ac fere omnis voluptatum incōtinentia, quæ perinde ac si sponte improli simus, vituperari solet, non rectè ita vituperatur. Nemo enim sponte malus, sed propter prauum quendam corporis habitum rudémque educationem, malus omnis, fit malus. Omnibus autem aduersa inimicáque hæc sunt, & mala obnoxiáque contingunt, Rursus dolore afflictus animus, similiter propter corpus in prauitatem plurimam incidit. Acris enim & infesta pituita, amari item felleíque humores, quando oberrantes per corpus non exhalāt, per viscera reuoluti, vaporem suum penetralibus animæ ipsius infundunt, languores animæ varios & magis & minus, tum plures, tum pauciores efficiunt. Et in Phædone, Omnis voluptas atque dolor, inquit, animam corpori affigit atque connectit, efficítque corpoream: adeo vt iam opinetur esse vera quæ suadet corpus. Nempe ex eo quod eadem opinetur cum corpore eisdémque oblectetur, cogitur, vt puto, eiusdem moris eiusdémque alimoniæ fieri: vt nunquam possit pura in vitam alteram proficisci: sed semper plena corporis labe proficiscatur. Idcóque cito cadat in aliud corpus, & quasi sata iterum innascatur, ac propterea à commercio diuinæ, puræ, vniformis essentiæ, aliena prorsus euadat. Quod etiam secutus Galenus, morum nomine intelligens varias animi propensiones ad istiusmodi motus & perturbationes, vno libro docet mores animi sequi variam corporis temperationem. Et idem alio loco, ex eo dubitat sit ne animus aliud à corporis temperatione, quod animaduertit animum corpore immutato variéque affecto, immutari solere & variè affici. Quod verò sequitur apud Alcinoum, de his quæ iustè viuendo ad astrum cognatum sibi reditum parant, id pertinet ad communem iustitiam positam in superandis illis omnibus perturbationibus, quas ex corpore nasci diximus. De qua sic idem Plato lib. 10. de Legibus. Nunc iam tibi quid iustum, quidve iniustum dico, inquit hospes Atheniensis, clare absque vlla ambiguitate exponam. Iræ námque atque timoris, voluptatis & doloris inuidiæque cupiditatis, tyrannidem in animo siue noceat, siue non, omnino iniustitiam nomino. Sed opinionem optimi, qua videlicet ratione ciuitas vel priuati aliqui putabunt, si animo dominata, omnē virum exornet, etiam si quid minus rectè illi successerit, iustitiam nomino: & quidquid inde gestum sit, iustum appello. Atque eos, qui eiusmodi principatui libenter parent, optimè viuere dico. Hæcque ea iustitia est de qua, vt Aristoteles ait cap. 1. lib. 5. Ethic. Factum est hoc iam tritum sermone, Iustitia vna omnes reliquas virtutes cōtineri. Nam cum per iustitiam tribuatur cuique quod debetur: rationis autem esse debeat imperium, & perturbationes quæ sunt in parte animi inferiore, ad eius regulam sint reuocandæ: is iustè viuet qui ratione quasi rectum clauum tenente, actiones reget, perturbationes omnes reprimet. In quo posita est perfectio virtutum omnium, quæ morales appellātur. At speciales altera iustitia (quæ vna est ex virtutibus morum) ad commutationes præmiorúmque & pœnarum distributiones tantum pertinet. De qua distinctione postea pluribus differetur in postrema parte libri huius.

IOSEPHO FVLLONI
D. GENOVEFAE COENOBIARchæ vigilantiss.

Iac. Crapentarius S.

LAborum omnium quos in humanioribus literis non omnino fortaſſe, pœnitendos poſuimus, primitiæ iampridem tuo cœnobio denotæ ſunt & cōſecratæ, Cœnobiarcha Vigilantiſsimè ex eo, ſcilicet, tempore quo noſtra ætate adhuc ineunte Ornatiſsimum virum & multis pietatis monumentis (quæ quidem adhuc extāt) ſpectabilem, Philippum Bellum, eiuſdem Cœnobij rectorem (quem fortunarum tuarum exornatorem merito fateris) ego rerum omnium mearum parentem agnoſcerem, & quibus rationibus tum poterā, apud omnes celebrarem ac prædicarem. Quare æquum viſum eſt vt in ſtudiorum philoſophicorum ſumma, quam hoc opere colligimus, pars aliqua ad te rediret quæ me & tui cœnobij & beneficiorum ab illo Optimo parente quondam acceptorum, memorem apud omnes teſtaretur. Præſertim cum ipſe ad hoc conficiendum atque edendum me ſermone tuo quotidie hortareris, apertéque declarares quantam ex eo voluptatem cum publica ſtudioſorum omnium vtilitate coniunctam expectares. Quam vtinam animo tuo non falſo conceperis, aut in hac tuo cādore

concepta, minimè eũ perdideris quem ad maiorem nominis celebritatem alliciendo, tu certè cum multis aliis ornatissimis viris, videris in eas angustias coniecisse ex quibus hodierno die pedem referre non potest. Quãto verò erat tutius, domi hoc nostris auditoribus continere? externorum iudicia non subire? Soláque expectatione eius in quo iampridem animi pendeo, aliorum animos, sicut plerique faciunt, tãtum lactare? Sed iam iacta est alea. In cuius euentu vt omnes intelligant quid tibi debeatur partem hanc de Pythagorica Metempsychosi, quæ nostram religionem nonnihil attingit, tibi consecrandam existimaui. Quam si recipis, si placet, hoc etiam intelliges vocari te ad reliqui operis defensionẽ. Quod cum te vrgente maximè, ante tempus fortasse sit editum, æquum est vt ad eorum quorum patrocinio in hoc nitimur, authoritatem accedas. Hoc verò vt ex animo facere velis, etiam atque etiam per tuam humanitatem rogamus. Bene Vale.

DE METEMPSYCOSI PYTHAGORICA, DISPVTATIO,

QVAE DIGRESSIO EST QVINTA.

VT ad explicãdam Pythagoricam Metempſychoſin, de qua hoc loco agitur, nobis viam paremus, conſiderandum eſt, quæ apud Platonem animæ humanæ conditio prius quàm cum corpore cõiungatur, quæ in ipſo corpore, quæ deníque cum ex hoc exceſſerit. Et in eiſdem tribus temporibus Ariſtotelica cum Platonicis, ſicut cepimus, conferenda: deinde de hac ipſa Pythagorica Metempſychoſi veterum Platonicorum in excuſando magiſtro ſententiæ conſiderandæ, & cum noſtris theologis conferendæ. Ille libro 10. de legibus, animam corpore antiquiorem eſſe ait: & in Phædone ſcribit eam prius quã in corpus demittatur, alicubi eſſe, illíc que in aperta rerum omnium cognitione vigere: ipſius verò corporis contagione, in obliuionem vitæ ſuperioris incidere idem ait in Phædro: nec eam quicquam intelligere niſi ſecundum ſpeciem ex multis procedentem ſenſibus, in vnum ratiocinatione conceptum. Hoc autem, inquit, recordatio eſt eorum, quæ olim vidit cum Deo perfecta, & illa deſpiciens quæ nunc eſſe dicimus, & ad id quod verè eſt, ſurſum reflexa. Et in Phædone, ſi acceptis ſcientiis, inquit, non ſemper obliuiſceremur, oporteret & cum ipſis naſci, ſemper etiam per omnem vitam ſcire. Nam ſcire id eſt, acceptam rei alicuius ſcientiam retinere, nec amiſiſſe. An non obliuionem, ſcientiæ iacturam eſſe dicimus? Ita prorſus ô Socrates. Sin autem acceptam ante ortum ſcientiam, nati amiſimus, deinde verò freti ſenſibus circa ipſas ſcientias, illas quas ante habueramus, recipimus, nónne id quod diſcere appellamus, eſſet ſcientiam propriam recuperare, atque id reminiſci nominantes, rectè nominaremus? Rectè. Fieri enim id poſſe apparuit: videlicet vt cum quis aliquid ſenſerit vel videndo, vel audiendo, vel aliter ſentiendo, aliud quiddam ex hoc cognoſcat cuius erat oblitus: cuiquidem hoc quodãmodo propinquabat, ſiue id ſimile ſit, ſiue diſſimile. In Menone, poſt-

Anima qualis, antè corpus.

Diſciplina noſtra, recordatio.

quam pusionem, qui Geometrica nunquam antea in vita hac didicerat, interrogant de dimensione quadrati, hic cum respondere videretur vt doctus, Socrates eum sermonem ita concludit. SOC. Quid tibi Meno videtur? Respondit ne hic vnquam ex alterius quam ex sui ipsius opinione? MEN. Nequaquam, sed ex propria semper. SOC. Veruntamen haud nouit, vt paulò ante confessi sumus. MEN. Vera loqueris. SOC. Inerant ergo huic opiniones huiusmodi. MEN. Inerant. SOC. Huic igitur ignorāti, opiniones de his quæ ignorat veræ insunt. MEN. Apparet. SOC. Nunc igitur huic opiniones quasi per somnū suscitatæ sunt. Quod si quis interroget hunc talia quædam sæpè & multa, certè scies hunc ista si quis alius nouit, perfectè cognitum. MEN. Videtur. SOC. Nonne igitur nemine prorsus docente, sed interrogante potius ista sciet, ex se ipso scientiam ad se reuocans? MEN. Sic est. SOC. Recuperare verò scientiam in se ipso, an non reminisci? MEN. Prorsus. Animam verò in singulorum hominum ortu idem voluit è cælo demitti, nō tanquam in naturale domiciliū, sed quasi in carcerem vel ergastulum. Ideóque scribit in Cratylo corpus esse dictum σῶμα quasi σῆμα id est sepulchrum: quod in hoc anima quasi sepulta iaceat. Cui simile est quod à Philolao Pythagoreo dictum commemorat Theodoretus lib. 5. de curatione græcarum affectionum, ob quædam supplicia animam corpori esse coniugatam & quasi consepultam. Quòd in Platone Arist. repræhendit cap. 3. lib. 1. de Anima, vultque inter animam & corpus naturalem quandam cognationem intercedere hócque etiam ab illa appeti. Quia in se cōtinet instrumenta necessaria ad eas actiones obeūdas, quarum eadem anima est principium. In quo ipse Plato quasi sui oblitus, quodámodo huic posteriori Aristoteles opinioni assentiri nonnunquam videtur, cum scribit talem esse inter animam & corpus cognationem, qualis inter ignem & bitumen cernitur: aut cum lib. 3. de Repub. ait curandum esse corpus propter eam harmoniam quam habet cum anima. Per corpus enim (inquit) viuere nobis licet, ac certè: si veritatem clara voce testari velimus. Ideóque in horum cum superiorioribus comparatione, eodē libro á Theodoreto sic exagitatur. Si anima per corpus viuit, inquit, ac rectè viuit, fit vtique vt antè corpus ea nō fuerit. Quod si fuit etiam ante corpus, vtique & viuebat, immortalem sortita rationalémque naturam. Quod si erat olim & ante corpus, nec tamen rectè viuebat cum seiuncta esset à corpore, at vbi venit in corpus, eo ipso bene instituto, tunc denique rectam vitam anima duxit, necessariò sequitur, vt anima per corpus ea bona consequuta fuerit quorum particeps ea non erat antequam corpori iungeretur. Quid ita igitur insepultam corpori veluti monumento cuidam Plato dixit?

Animæ cum corpore duplex cōparatio.

Quanquam hæ Theodoreti & Aristotelis obiectiones commode poterunt explicari ea distinctione duplicis comparationis animæ cum corpore, quæ postea tractabitur cap.18.lib.huius.Iam verò videamus quo modo in corpus demitti dicatur, In hominum ortu hæc duplici lumine dicitur exornari. De quo sic Marsilius Ficinus in Symposi. Plat.Anima statim ex Deo nata,inquit,naturali quodam instinctu in Deum parentem suum conuertitur: quemadmodum ignis in terra vi superiorum genitus,confestim naturę impetu ad superiora dirigitur. Conuersa in eum,radiis eiusdem illustratur.Sed primus hic fulgor in animæ substantia per se prius informi, receptus, fit obscurior atque ad illius tractus capacitatē, proprius ipsi & naturalis euadit. Ideóque per eum,vt pote sibi æqualem, se ipsam & quæ infra se habet, id est corpora omnia anima videt.Deum verò & alia superiora non videt. Sed enim per primam hanc scintillam Deo facta propinquior, aliud iterum clarius accipit lumen: quo etiam superna cognoscit. Lumen igitur habet geminum,naturale alterum siue ingenitum, diuinum alterum & infusum: quibus vna coniunctis seu duabus alis, per sublimen volare valeat regionem. Cum verò in vita hac corpore constemus & anima, ex eodem Platone intelligi potest nos corpus ab elementis accipere, naturalem speciei constitutionē à cælestibus spheris, partes animæ quæ trahuntur affectibus, à dæmonibus & animis syderum spherarum,accedente etiam ipsius corporis contagione: rationem verò & mentem nostri parentis imaginem,ab ipso mundi totius opifice, sine vllo cælestium orbium, aut dæmonum ministerio. Quod hic etiam Alcinous significauit, pluribus verò Plato in Timęo sic exposuit.Hæc omnia, inquit, primùm Deus exornauit.Deinde ex his hoc vniuersum constituit, animal vnū in se animalia omnia mortalia & immortalia continens.Et diuinorum quidem ipse author est. Mortalium verò generationem natis suis tradidit absoluendam. Illi igitur suum imitati parentem principiúmque animæ suscipientes, animam ipsam mortali corpore clauserunt, totúmque corpus animæ quasi vehiculum subdidere:atque in eo aliam animæ speciem fabricauerunt mortalem, quæ grauibus necessariísque perturbationibus afficeretur.Quarū prima foret voluptas,esca maxima mali,dolor deinde, fuga impedimentúmque bonorum, audacia præterea metúsque consultores amentes, & implacabilis iracundia, spes etiam blanda conciliatríxque cum irrationali sensu amoréque omnium inuasere. Atque hæc quidem Platonica, de anima humana in corpore & ante corpus: nunc reliquum esse videtur vt eiusdem conditionem cum è corpore excesserit,inquiramus. De qua sic loquitur Socrates in Phedone.Si pura discesserit,corporeum nihil secum trahens: vt pote quæ

Anima quo modo in corpus demittatur.

Anima qualis post vitā hanc.

ſua cum illo inuita communicauerit, ſed fugerit illud ſemper ſéque in ſe collegerit, tanquam ſemper id meditata, quod quidem nihil eſt aliud quam rectè philoſophari, mortémque reuera facilè commentari, an non hęc eſt commētatio mortis? Eſt omnino. Anima, inquam, ſi ſic affecta diſceſſerit nonne ad aliquid ſibi ſimile diuinum abit? Diuinum & immortale & ſapiens? Quo cum peruenerit, euadit fœlix ab errore, dementia, timoribus durîſque amoribus cæterîſque humanis liberata malis, & quemadmodū de initiatis dici ſolet, reuera reliquum tempus vitam cum diis agit. Ita ne eſt ô Cebes, an aliter? Ita per Iouē, inquit Cebes. Sin autem polluta impuráque decedat, vt pote quæ corpus ſemper amplexa, ipſum duntaxat coluerit & amauerit, eiúſque voluptatibus & libidinibus quaſi veneficiis quibuſdam delinita fuerit & vſqueadeo capta vt nihil aliud putet eſſe verum niſi quod corporeum ſit, quod tangi, quod videri poſſit, quódve bibat & quod edat & quod venereis vtatur: quod verò oculis occultum & inuiſibile ſit, veruntamen intelligibile & philoſophia compræhendendum, habere odio conſueuerit, tremeréque & fugere: ſic inquam inſtitutam animam putas ne ipſam per ſe ſinceram euadere. Nullo pacto, inquit. Sed infectam inuolutámque, vt arbitror, contagione corporea, quam cōſuetudo congreſſiſque cum corpore propter continuam familiaritatem, plurimúmque eius cultum, efficiet congenitam? Ita putamus. Ponderoſum verò ô amice id putandum eſt & graue terrenúmque & viſibiles quod anima eiuſmodi ſecum trahit: ideóque ab eo grauatur & ad viſibilem trahitur locum, metu inuiſibilis atque occulti. Et, quemadmodū dicitur, circa monumenta ſepulchráque verſatur: circa quæ iam nonnulla apparuerunt animarū vmbroſa phantaſmata: qualia præferunt ſimulachra, tales animę quę videlicet non pure deceſſerunt à corpore, ſed viſibile aliquid trahentes: quo fit vt videri poſſint. Conſentaneum eſt ô Socrates. Conſentaneum tamen ô Cebes non eſſe has bonorū animas: ſed malorū: quæ circa hæc oberrare cogātur, pœnas dantes vitæ improbe actæ. Itaque iamdiu circūuagantur, quoad cupiditate naturæ corporæ dominā̄te, rurſus induāt corpus. Induūt autem, vt decens eſt, eiuſmodi mores quales in vita exercuerunt. Amplius verò idem ſub fiem eiuſdem dialogi, accomodatius ad religionē noſtram, diſtinguit triplicem conditionem animarum è corporibus excedentium. Cum hæc ita natura diſpoſita ſint, inquit, quando in eū locum defuncti peruenerint quo dęmon vnumquémque perducit, primò illic iudicantur, & qui honeſtè ſanctéque & qui aliter vixerūt. Itaque quicunque in vita quodammodo tenuiſſe medium quoddam comperiuntur, ad Acherontem profecti, vehiculis quæ vnicuique adſunt, in paludem perueniunt Acheruſiam: ibique habitant purgan-

Animarum triplex conditio, poſt vitam hanc.

túrque, pœnas dantes iniuriarum : & cum purificati sunt, absoluuntur : rursúsque pro merito singuli benefactorum præmia reportant. Qui verò ob scelerum magnitudinem insanabiles esse videntur, qui videlicet sacrilegia multa & magna & cedes iniquas, vel alia horum similia perpetrauerunt, hos omnes conueniens sors mergit in tartarum, vnde nunquam egrediuntur. Qui autem sanabilia quidem, sed ingentia commiserunt, veluti si qui contra parentem vel matrem irati per vim aliquid fecerint, sed pœnitentia ducti, eos in reliqua vita coluerint, vel qui simili quodam pacto fuerint homicidæ : eos in tartarum quidem necesse est cadere, sed ibi per annum commorati, à fluctu eiiciuntur: homicidæ quidem per Cocytum, parentum violatores per periphlegetontem. Postquam verò ab iis delati fluminibus, ad paludem Acherusiam peruenerint, clamant illic vocitántque eos quos vel necauerunt, vel iniuriis affecerunt : suppliciterque rogant ac deprecantur vt eos permittant progredi per paludem, ibíque absolui. Ac si impetrauerint, penetrant illuc finémque malorum accipiunt. Sin minus queant persuadere, referuntur in tartarum atque inde rursus in flumina: neque per hæc mala deferri prius cessant, quam ab iis quos affecerant iniuriis, veniam impetrauerint. Hęc enim pœna illis à iudicibus est imposita. Qui autem piè præ cæteris vixisse inueniūtur, hi sunt qui ex his terrenis locis tanquam è carcere soluti atque liberati, at altiora transcendunt purámque supra terram habitant regionem. Atque hæc quidem fundamenta sunt eius sententiæ quam hoc loco inquirimus. Apertius verò illa ab eodem sic explicantur in Phędro. Regula Adrastiæ deæ, id est inæuitabilis numinis hæc est, inquit, vt quæcunque anima Deum comitata, aliquid verorum inspexerit, ea vsque ad circuitum alium sit indemnis : & si semper hoc facere queat, sit semper illęsa. Si verò impotens assequendi, non inspexerit, & casu aliquo vsa, repleta obliuione & grauitate, grauetur, grauata autem pennas confregerit, in terrámque reciderit : tunc prohibet lex hanc in prima generatione, in aliquam brutalem ire naturam, sed iubet eam quæ plurima viderit, in genituram viri philosophi, aut pulchritudinis cupidi, aut musici atque amatorij: eam verò quæ secundo loco, in regem legitimum aut bellicosum virum & imperatorium descendere. Tertio in gubernatorem Reip. aut rei familiaris dispensatorem, vel quæstuarium. Quarto, in laboriosum gymnasticum, aut circa medelam curámque corporis versaturum. Quinto, in eos qui vates futuri sunt & circa mysteria quædam. Sexto, in poëtam, vel aliũ quemuis eorum qui aptè in imitatione versantur. Septimo in artificẽ vel agricolam. Octauo, in sophistam & popularem. Nono in tyrannicum. In iis autem omnibus quicunque iustè vitam egerit, sortem po-

stea

ftea nãcifcitur meliorem: qui verò iniuftè, deteriorem. In idem enim vndè profecta eft, cuiufque anima annorum decem millibus non reuertitur. Nam alas ante hoc fpatium non recuperat: præter illius animam qui philofophatus eft fine dolo, vel vna cum fapientiæ ftudio pulchritudinem amauit. Hæ quidem tertio ambitu mille annorum fi ter hanc ipfam deinceps elegerint vitam, fic recuperatis alis, poft tria millia annorum euolant abeuntes. Aliæ verò animæ, primæ vitæ finem confecutæ, iudicantur. Iudicatæ autem aliæ fub terra in iudicij locum euntes, meritas illic pœnas fuftinent. Aliæ in cæli quendam locum per iudicium eleuatæ, ita degunt vt dignum eft ea vita qua in hominis figura vixerunt. Millefimo anno ambæ redeuntes, fortem & electionem fecundum vitæ genus fufcipiunt. Deligit vnaqueque eam vitam quam velit. Sic & in beftiæ vitam anima humana tranfit, & ex beftia rurfus in hominem: fi modo anima prius quandoque fuerit hominis. Nam quæ nunquam veritatem infpexerit, in hanc figurã venire non poterit. Oportet verò hominem intelligere fecundum fpeciem ex multis procedentem fenfibus in vnum ratiocinatione cõceptum. Hoc autem recordatio eft illorum quæ olim vidit anima noftra cum Deo perfecta & illa defpiciens quæ nunc effe dicimus: & ad id quod verè eft, furfum reflexa. Idem in Phedone, animæ malorum, inquit, circa fepulchra oberrare coguntur, pœnas dantes vitæ improbæ actæ. Itaque tandiu circunuagantur, quoad cupiditate naturę corporeæ comitante, rurfus induant corpus. Induunt autem, vt decens eft, eiufmodi mores quales in vita exercuerunt. Quales dicis mores ô Socrates? Eiufmodi. Eos quidem qui ventri dediti, per inertiam atque lafciuiam, vitam egerunt, nec quicquam pẽfi pudorífque habuerunt, decens eft afinos fimiliáque fubire. An non putas? Cõfentanea loqueris. Qui verò iniurias, tyrannides, rapinas præ cæteris fecuti funt, in luporum, accipitrum, miluorum genera par eft tranfire. Num alio has migrare dicendum eft? Ita potiffimum, inquit Cebes. Similiter & in cæteris. Abeunt enim in genera quælibet, quibus in vita fimiles mores contraxerunt. Atque hæc quidem de tribus temporibus quæ in vita animæ ab initio diftincta funt, Platonis fententia. In quibus fi Ariftotelem cum illo attente comparamus, facilè intelligemus non modo quam differẽtes fint in quæftione de animæ natura (de qua poftea differetur) fed etiam fi vterque agnofcat mentis immortalitatem, de hac tamen maximè diuerfas effe & differentes horũ fentẽtias. Primũ enim non exiftimaffe Arift. animã tẽpore priorẽ eo corpore quod informat, duę rationes potiffimũ fuadere videntur. Vna quod ca. 2. li. 12. Metaph. eo diftinguit caufam efficiẽtẽ externam, ab interiore forma, ꝙ illa tẽpore prior effe foleat, forma verò nunquã. Formę monẽtes, in

Anima an prior corpore apud Arift.

quit,tanquam antea ortæ,existunt:quæ verò vt ratio,simul sunt. Cum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est, & forma æneæ spheræ, simul atque ænea sphæra. Si autem aliquid posterius permanet,considerandum est. In quibusdam enim nihil prohibet. Veluti si anima tale sit,non omnis,sed intellectus. Omnem namque fortassis impossibile est. Altera ratio, quod anima ante corpus esse non potuit sine aliqua energia & actu. Quoniam in vniuersitate naturæ cum ipsæ res cōpositę,otiosę esse nullo modo possint,formę certè multo minus,vt potest colligi ex eo quod de Deo Arist. scribit cap.8.lib.10. Ethic. Animæ autem antè corpus existentis,actus alius esse non potuit,quam intelligendi. Quare si ex huius sententia illa erat antequam cū corpore coniungeretur,intelligebat & contemplabatur. Id verò quo modo, nisi per speciem ingenitam, quæ postea per corporis contagionem obliuione obliteretur. Quod qui in Aristotelis doctrina reciperet,in eo illum faceret Platonis sectatorem, in quo magno studio Platoni contradixit. Primum enim non erit intellectus humanus quando cum corpore coniungetur, similis tabulæ nudæ, in qua nihil omnino fuit depictum,quod tamen Arist. scribit cap.4.lib.3. de anima:sed potius, vt Plato loquitur,tabulæ rasæ,in qua rerum in intelligentiam cadentium,species omnes ingenitæ,sed tenebris corporis obscuratæ. Deinde disciplina nostra erit vitæ superioris recordatio, non noua notionum ex visis efformatio: quod idem in Platone repræhendit cap.1. lib.1. Analyt. post. & cap. vltimo lib.2. At, inquiet aliquis, quomodo apud Arist. intellectus humanus, si ante corpus non fuit, æternus erit vbi è corpore excesserit: cum idem contra Platonem disputet lib.1. de cœlo, omne quod principiū habuit,eadem lege qua incepit,finē quoque aliquando esse habiturum. Difficilis est huius rei in Aristotelis doctrina explicatio:eaque, sicut mihi videtur, effecit vt nonnulli in ea ausi nō sint affirmare intellectum qui in singulis est,immortalem, sed vnam esse communem mentem,quæ sua essentia cum externa sit, radiis sui luminis cum nostro intellectu vniatur & notiones in eo illustrando,faciat vt actu intelligamus. Difficultatem hoc etiam adauget quod cum mentem separabilem à corpore & immortalem affirmet locis multis,qui postea colligentur, nusquam tamen futuram eius conditionem cum è corpore excesserit,apertè exprimat, Sed cap. 11.lib.1. Et hic. vbi in hanc quæstionem incidit,de mortuis,vtrum boni alicuius participes sint,de hac frigide admodum respondeat: & lib. 10. cum sapientem ipso contemplandi munere beatissimum & Deo simillimum esse velit, non attingat tamen quæ in altera vita eius conditio sit futura. Quæ omnia,cum aliis quæ collecta sunt cap.11.lib.4. prioris nostræ descriptionis physicæ, sedulo comparanti, fatendum

esse videtur Aristoteli naturam in omnibus sequenti, non satis definitam fuisse de quæstione hac sententiam: aut cum fortasse vnam tãtum communem mentem externam immortalem esse crederet, non satis tutum fuisse hoc apertè exprimere: ne hac opinione publicam Atheniensium religionem offenderet & illis qui antea Socratem morti adiudicauerant, quod noua de diis sentire videretur, iterum peccandi in philosophiam occasionem daret. Scio de quæstione hac aliud statui posse ex eo opere quod de secretiore parte diuinæ sapientiæ secũdum Ægyptios, inscriptum Aristoteli tribuitur à nonnullis: sed quia hoc multis de causis mihi suspectum est, eius authoritate vti non audeo ad colligendam huius sententiam de animæ natura. De qua in eo ipso opere pluribus à nobis est disputatum. In Metemphycosi maior est inter hos & apertior dissensio. Aristoteles enim quia in omni naturali corpore præparationem certam inesse vult ad eas actiones quæ sunt propriæ formæ, hac in parte Pythagoreorum sententiã reprehendit cap.3.lib.1.de anima. Quod in corpore belluæ non sit apta præparatio ad eas actiones quarum humana forma principium, est & causa: multóque minor in corpore plantarum. Illud alienum inquit, & huic sententiæ & plurimis earum quæ de anima ponuntur, accidit quod coniungunt & collocant animam in corpore, nec quam ob causam, exponũt, nec quemadmodum corpus affectum esse oporteat. Quod necessarium videtur esse. Vtriusque enim societas & coniunctio, facit vt anima agat, corpus accipiat atque patiatur & hoc moueatur, illa moueat. Cum mutua ista affectio in quibusuis non temere reperiatur. At verò hi solum exponere conantur quidnam sit anima: de corpore autem quod illius est domicilium & receptaculum, nihil præterea explicant. Quasi verò fieri possit ex Pythagoricis fabulis, vt quæuis anima in quoduis corpus quod occurrerit, immigret: cum in suo quicque genere permanere videatur. Similiter autem dicunt vt si quis fabrorum artẽ, in tibias ingredi asseueret. Vt enim ars instrumentis, sic anima corpore vti debet. In cuius loci interpretatione non assentior Hieronimo Cardano libro de animæ immortalitate, aut Io. Genesio Sepuluedæ in epistola quadam ad Gaspardum Cardillum, in qua ne animarum infinitum numerum apud Aristotelem concedere cogantur, pósita earundem immortalitate mundíque æternitate (de quo postea suo loco in quæstione de immortalitate disputabitur) existimant illũ improbauisse quidẽ animarũ humanarum transitum in corpora belluarum. At hoc eundem in Platone sequutũ, quod credebat illas aliquando noua hominum corpora ingredi, neque id esse contra eam rationem quam de corporis præparatione ad formam ex lib.1. de anima paulo antè attulimus. Neque vero magis

Arist. sententia de Metemphycosi.

placet quod eodem loco ſubiicit Sepulueda, cum ab Ariſt. dictum eſt animam à corpore ſeparatam nõ recordari, ab illo videri ſignificatũ, intellectum qui nunc per migrationẽ eſt Iullius & prius fuerat Alexander, non meminiſſe eorum quæ ab Alexandro viſa auditave fuerunt. Propterea quod, vt ait, intellectus paſſiuus, id eſt phantaſia ſeu facultas imaginandi, ſine qua nec intelligere datur, nec meminiſſe, cum corpore extinguitur. Vtrumque enim Ariſtotelicæ phyſiologiæ mihi aduerſari videtur: etiam ſi animaduertam in priore Platonis opinionem laudari eodem opere de ſecretiore parte diuinæ ſapientiæ ſecundum Aegyptios. Ex quo fortaſſe Sepulueda in hanc de Ariſtotele ſententiam eſt impulſus. Apud Mercurium Triſmegiſtum, ſcriptorẽ Platone longe antiquiorem, hæc mentempſycoſis etiam ad belluarum corpora refertur in Pimandro, initio Sermonis 10. Animarum humanarum, inquit, permultæ mutationes partim in melius fœliciuſque, partim autem in contrarium. Nam reptilium quædam in aquatilia tranſmutantur, aquatilium animæ in terreſtria migrant, terrenorum in volatilia ſcandunt, aereorum vertuntur in homines, hominum deinde immortales animæ, in demones tranſeunt, demum in deorum chorũ fœliciter reuolãt. Quanquã ad finem, eiuſdẽ ſermonis, ſcribitur humanam animã nõ niſi humanũ corpus poſſe ſubire. Humana anima, inquit, poſtquam per mortem à carcere corporis eſt exempta, cum omnis ſubierit virtutis pietatiſque mandata, certe aut mens aut Deus efficitur. Certamen autem religioſæ pietatis hoc eſt, recognoſcere Deum, iniuriã inferre nemini. Anima autem impia in natura propria remanet, ac ſe ipſam nimium cruciat: corpus querit quod ingrediatur, terrenum & humanum. Aliud quippe corpus quam humanum, animam non capit humanam: nec fas eſt in corpus animę ratione carẽtis, animã rationalẽ corruere: Lex enim diuina generationẽ tã nefariã prohibet. Vnde Platonicorum de hac, magiſtri ſententia variæ opiniones extiterũt. Nonnulli enim hãc omnino dãnauerũt: alij vt cũ aliqua probabilitatè retinere poſſent, ad verborũ allegoriã confugerũt quia in verbis vix quicquam erat quod tolerabile videri poſſet. Improbatã hãc a Porphirio nobis author eſt D. Auguſtinus cap. 30. lib. 10. de Dei Ciuitate. Idq; ex eo poteſt intelligi, quod ille libris tribus de abſtinẽtia ab eſu carniũ, eos reprehendit qui arbitrãtur Pythagorã in cibis aliorũ animaliũ carnibus nõ eſſe vſum, quod in eorũ corpora anima humana aliquãdo cõmigraret. Plotinus cõtra, libro de proprio cuiuſque demone, in eadẽ ſentẽtia, verba ſine vlla allegoria ſequutus eſſe videtur. Anima tandem è corpore migrãs, inquit, id id ipſum quo abundauit, euadit. Itaque ad ſuperiora confugiendum, ne in ſenſualem ſpeciem delabamur, ſimulachris videlicet

Mercurij opinio de Metempſychoſi.

sensilibus obsequuti. Neue in vegetalem animam precipitemur, mancipati libidini generandi & irretiti suauitate saporum. Sed ad intellectuale, ad intellectum, ad Deum totis viribus assurgendum. Quicunque igitur proprietatem seruauerunt humanam, homines iterum renascuntur. Quicunque vero solo vsi sunt sensu, bruta animalia redeunt. Ita tamen vt qui sensu precipue vna cum ira, animalia fera exoriantur: atque in iis differẽtiam quoque talium afferãt. Qui vero sensu per concupiscentiam voluptatémque vsi sunt, salacia & ingluuiosa animalia reuertantur. Verum si non tam sensu vna cum iis, quam sensus degeneratione vixerint, vna cum ipsis plantis repullulant. Solum namque, vel maxime in iis viguit vegetale: omnísque illis cura fuit vt in plantas commutarentur. Proinde qui musicis modulis nimium deliniti vixerunt, in ceteris non deprauati, animalia musica renascuntur. Et qui sine ratione regnarunt, fiunt aquilæ, nisi prauitate alia sint infecti. Qui absque sapientia confidentius sublimia tractant, in cœlum sæpe suspicientes: mutantur in aues altiora semper volatu petentes. Qui ciuilem virtutem consequutus est, reuertitur homo. Sed qui ciuilem virtutem haud satis est assequutus, in ciuile animal, vt in Apem, vel similia se transformat. Idem cap.13.lib. 1. de diuina prouidentia, hac in parte doctrinæ Platonicæ, admirandam esse vult rerum omnium iustissimam vicissitudinem. Spernendum preterea non est, inquit, quod dici solet, non decere semper spectare presentia, sed preritos quoque circuitus & futuros. Inde namque pro dignitate iustè rependitur, dum commutatio fit ex dominis in priori vita, in seruos in vita sequenti, si modo improbi fuere domini. Et profecto ita mutari his hominibus expedit. Præterea si diuitiis abusi sunt, in pauperes transferuntur. Vbi bonis quidem esse pauperes, non est inutile. Item qui iniustè quempiam occiderunt, iniustè similiter occidentur. Iniustè quidem quo ad eum spectat qui interficit: iustè verò quoad eum pertinet qui necatur. Sane qui patietur ita in idem conducet vna cum illo qui ad hæc perpetranda fit promptus, quæ illum pati decebat. Nemo putet quempiam temeraria sortè fieri seruum: neque casu quodã fieri captiuum, neque absque ratione violari corpus. Sed quõdam ille perpetrauit, quæ in præsentia patitur. Et qui olim extinxit matrem, in posterum extinguetur à filio, aliquando natus fœmina. Et qui vitiauerit mulierem, ortus deinde mulier, vitiabitur. In huius autẽ sententiæ allegoria cum multis locis repetita sit Marsilij Ficini sententia, nunc ea prætermittam quæ dicuntur lib.17. Theologiæ Platonicæ: ac tantum breuiter persequar quæ idem in Platonis & Plotini interpretatione commemorat. Primum verò in 9. de legibus, Soli Plotino visum est, inquit, ani-

mam hominis fieri aliquando animam belluæ:cæteris Platonicis hoc displicuit. Consentiunt tamen eam vicissim in homines alios transmigrare. Quodquidem etsi Plato non habet certum, habet tamē valdè probabile. Quod verò migret in bestias, sępè quidem recenset, sed dedita opera adeo pręter solitam grauitatem ridiculè narrat, vt planè demonstret negandam quidem esse rem ipsam: allegoriam vero esse quærendam. Scilicet vt transire in brutum duobus modis accipias: primo quidem in affectum, imaginationem habitúmque bruto conuenientem: deinde in habitationem cōsuetudinémque inter feras ad tempus, supplicij gratia. Nono vero de Repub. belluarū in quas transitus fieri dicitur, varietatem refert ad ipsius concupiscentiæ varietatem in nobis. Idémque sequitur in Phædone. Commentario autē in Plotinum cap. 2. lib. de dęmone proprio, Quanquam hominis anima, inquit, quodam modo in se ipsa mutetur, nunquam tamen vltra certos humanæ speciei terminos transmutatur. Quod etiam videtur placuisse Iamblicho, cum dixit animam in qualibet trāsmutatione suam speciem seruare. Quoniam eius motus exordium habet ab ipsa & agitur intra se ipsam. Quæ vbi dicitur esse omnia, intelligenda est esse omnia, nō quolibet modo, sed suo, id est speciei propriæ proprio. Noli itaque dicere animam si est omnia per potentiam naturalem, ergo quādóque fit omnia. Nunquam enim anima ipsa fit forma corporea, siue corpus: quia videlicet anima non est quomodolibet eiusmodi forma vel corpus, sed propriè secundum ipsum vitæ modum. Ita neque fit bestia: quoniam anima non est simpliciter animal, sed modo duntaxat humano. Et eodem loco, Proclus vna cum omni Platonicorum schola, inquit, intellectualem animam negat ferino corpori admodū alieno sic accommodari posse vt ei quandóque in vita communicet. Cōmunicare verò cum brutis aliquando illi putant in quadam similitudine vitæ, ídque sensisse Platonem. In quam sententiam Io. Reuchlin lib. 2. artis cabalisticæ, scribit Metempsichosin Pythagoricam nihil aliud verè doctis viris significare, quam similitudinem motuum & studiorum (quæ in aliquo iam mortuo antea extiterunt, in alio nunc viuo renasci. Sícque olim dictum, in Pythagora renatum Euphorbum: quòd quæ virtus bellica in Euphorbo Troiano claruerat, ea in Pythagora quodammodo appareret, propter amorem quo athletas prosequebatur. Quare admirantibus ipsis athletis, quod in philosopho literarum studioso tantus esset amor pugnæ, hic respondisse dicitur hoc minimè mirum videri debere: quod in se vigeret anima Euphorbi: hoc est, ingenium, studium, motū & voluntatē. Euphorbi apud se residere: qui tametsi esset pacis præceptor & quietæ contemplationis author, tamen in se ipso sentiret quasi belli Troiani

quoddam desyderium. Quo audito, vel ignorantia mysteriorum Pythagoricorum, vel peruersitate inuidorum qui semper optima quæque peruertunt & aliena dicta recitando immutant, fama percrebuit animum Euphorbi in bello Troiano perempti, transmigrauisse in Pythagoram. Quæ opinio poëtarum fabulis & aliorum scriptorum additionibus postea aucta est. Cum tamen nihil eiusmodi reperiatur in operibus Pythagoræ: in quibus commemorantur παιδευτικὸν, πολιτικὸν, φυσικὸν & eiusdem aurea carmina. Et tamē Tertullianus libro de anima, scribit Samium sophistam (sic enim Pythagoram nominat) huius opinionis authorem Platoni extitisse. Illum vero vt hoc persuaderet, mortem simulasse: sub terra septemnio latitasse: se illic patientia damnasse: deinde quasi ab inferis excitatum, hæc de mortuis & inferis aliis narrasse: dixisse olim se Euphorbum fuisse: hócq; eo probare voluisse, quod recognosceret Clypeum quem Delphis Euphorbus aliquando consecrauerat. Nonnulli in eadem sententia arbitrati sunt animam similem brutis effectam, ad tempus, pœnæ gratia, inter illa versari, atque per eiusmodi imaginationem suam, imaginationibus belluarum insinuari: sicut pleríque tradunt inferiores dæmones corpora humana ingrediētes, imaginationibus se inserere eásque mouere: fere eo modo quo Auerroes existimauit intellectum vnum & communem in animas nostras influere, aut alia aliqua ratione. Nam quod dixit Daniel Propheta, Babiloniæ regem ob grauissima scelera inter boues diuinitus esse translatum, donec repurgatus resipisceret, hoc Hebręi interpretantur imaginationem regis illius diuinitus fuisse peruersam vsqueadeo vt se bouem factum opinaretur grauitérque doleret. Quod solet magus vel atra bilis in humanis corporibus efficere propter cognationem quam hæc habet cum ipso dæmone vt antea indicauimus cū de dæmonibus ageremus. Cum verò in iis quæ ad naturæ explicationem pertinent, certum sit Platoni fuisse propositam doctrinam Timæi Locri, ex quo Pythagorea didicerat: ex huius opinione facile poterit intelligi quid ille senserit de eiusmodi transitu animæ in nouum corpus. Timæus autem libro de vniuersitate, cum animam ab ineunte vita optimis moribus imbuendam præcepisset, hæc subiicit. Peruersis, inquit, & iis qui in ipsis vitiis anima sunt ob peccandi consuetudinem obfirmata, legibus decernenda sunt inaudita supplicia: perficiendúmque vt metu alterius vitæ & suppliciorū quæ in ea vitari nullo modo possunt, ad virtutem resipiscant. Vt enim ægris aliquando valetudinem restituimus cibo insalubri aut medicamento, cum remedia salutaria primum admota parum profuerint: sic fabulis aliquando animos reprimimus & in officio cōtinemus. Qui nisi rectis monitis parēt, existimo nouas & inauditas pænas esse pro-

Tertullianus de Metempsychosi.

Timæi opinio.

ponendas: vt improborum animas diuersa corpora assumere, pro variis vitiis vitæ anteactæ. Animam timidi ingredi in corpus fœminę: iniusti autem & crudelis, ferarum: libidinosi, suis: lenis & superbi, auis: otiosi & negligentis, piscis. D. Augustinus libro de genesi ad literam, in eiusdem sententiæ interpretatione id ipsum sensisse videtur quod paulo ante ex Marsilio Ficino retulimus. De hoc, inquit, Pythagoreorum ludibrio eorum etiam posteri erubuerunt: nec eos hoc sensisse, sed non recte intellectos esse dixerunt. Et credo ita esse. Veluti si quisquam de scripturis nostris hoc sentiat, vbi dictum est, homo in honore positus non intellexerit: comparatus pecoribus insensatis & similis factus est eis: aut vbi item legitur, ne tradideris domine bestiis, animam confitentem tibi. In hac vero quæstione de conditione animæ ante corpus, in corpore, & cum ex hoc excesserit, Platonem cum Pythagoreis esse deceptum minus mirabitur qui rei difficultatem considerauerit & hanc ex nostrorum theologorum scriptis spectauerit. Nam quod illi aiunt animam ante corpus, omnia in cælo cognouisse, hoc Tertullianus damnat libr. 1. de anima, & hereticorum esse ait. Doleo bona fide, inquit, Platonem omnium hęreticorum condimentarium factum. Illius enim est opinio in Phædone, quod animæ hinc euntes sint illuc, & inde huc. Item in Timeo, quod germina Dei delegata sibi mortalium genitura, accepto initio animæ immortali, mortale ei circungelauerint corpus. Tum quod mundus hic imago alterius alicuius. Quæ omnia vt fidei commendet & animam retro in superioribus cum Deo egisse in commercio idearum, & inde huc transuenire, & hic quæ retro norit de exemplaribus recensere, nouum elaborauit argumentum μαθήσεις ἀναμνας, id est discentias, reminiscentias esse. Veniētes enim huc inde animas, obliuisci eorum in quibus prius fuerint. Dehinc ex his visilibus recordari edoctas. De quo postea pluribus à nobis dissferetur commentario in capit. 17. In quæstione verò altera de conditione eiusdem animæ cum è corpore excesserit, ne nostri quidē primi theologi errorē vitare omnino potuerūt. De hac enim sic scriptum ab Origine ca. 12. li. 2. de principiis. Puto, inquit, quod sancti quique discedentes de hac vita, permaneant in loco aliquo in terra posito, quem Paradisum dicit scriptura diuina, velut in quodam eruditionis loco, &, vt ita dixerim, in schola, vel auditorio animarum. In quo de omnibus his quæ in terra viderant, doceantur. Indicia quoque accipiant etiam de consequentibus & futuris: sicut in hac quoque vita positi, indicia quædam futurorum, licet per speculum in ænigmate, tamen aliqua ex parte conceperant: quæ manifestius & lucidius in sanctis suis & locis & temporibus reuelantur. Si quis sanè mundus corde & purior mente & exercitatior sensu

D. August. de Metempsychosi.

fuerit

fuerit, velocius proficiens, ad aëris locum ascendet & ad cælorum regna perueniet, per locorum singulorum, vt ita dicam, mansiones, quas græci spheras id est globos nominauerũt. In quibus singulis primo perspiciet ea quæ ibi geruntur, secundo rationem quare geruntur agnoscet: & ita per ordinem aggredietur singula: sequens eum qui transgressus est cælos, Iesum filium Dei dicentem, volo vt vbi sum ego & isti sint mecum. Cum ergo ad cælestia loca peruenerint sancti, tunc iam rationem astrorum per singula præuidebunt: & siue animãtia sunt, siue quicquid illud est, compræhendent. Sed & alias rationes operum Dei quas eis ipse reuelabit, intelligent. Iam enim tanquã filiis rerum causas & virtutem suæ conditionis ostendet, & docebit, quare illa stella cæli in illo loco posita est, & quare ab alia tanto spatio dirimente separatur. Verbi gratia, si propinquior fuisset, quid ex hoc esset futurum: si verò longius, quid accideret: aut si maior fuisset hæc stella quam illa, quomodo similis non seruaretur diuersitas, sed in aliam quandam formarentur. Sic decursis omnibus quæ in astrorum ratione & in iis conuersionibus quæ in cælo sunt, continentur, venient etiam ad ea quæ non videntur, vel ad ea quorum sola nomina nunc audiuimus & ad inuisibilia: quæ multa quidem esse Paulus Apostolus docuit, quæ autem sint vel quam habeant differentiam, ne exiguo quidem aliquo intellectu coniicere possumus. Et ita crescens per singula rationabilis natura, non sicut in carne vel corpore & anima, in vita hac crescebat: sed mente & sensu aucta, ad perfectam sciẽtiam mens iam perfecta perducitur. Nequaquam vltra istis carnalibus sensibus impedita sed intellectualibus incrementis aucta, semper ad purum & vt ita dixerim, facie ad faciem rerum causas inspiciens. Potiturque perfectione primo illa qua in id ascendit, secundo qua permanet, cibos quibus vescatur habens theoremata & intellectus rerum rationésque causarum. Atque hæc ille de anima beata. Animæ vero purgationem idem duplicem esse vult: vnam in corpore, alteram cum ab hoc erit separata. Hancque posteriorem omnem certo temporis spatio definitam, nullam omnino æternam videtur agnoscere. De qua sic scribit commentario in epistolam ad Romanos. Qui verbi dei, inquit, & doctrinæ euangelicæ purgationes spreuerit, tristibus & pœnalibus purificationibus semet ipsum reseruat: vt ignis gehenne, cruciatibus purget, quem nec apostolica doctrina, nec euangelicus sermo purgauit. Secundum illud quod scriptum est. Et purificabo te igni ad purificationem. Verùm hęc ipsa purgatio quę per penam ignis adhibetur, quantis temporibus quantisve seculis de peccatoribus exigat cruciatus, solus ille potest scire, cui pater omne iudicium tradidit: qui ita diligit creaturam suam vt pro ea semetipsum euacuaue-

rit dei forma. Nam si angelos qui lapsi sunt, in suum statum tandem aliquãdo pòst multa secula restitui idem Origenes existimauit (quod indicat cap. 6. lib. 1. de principiis, non omnino dissentiente D. Ambrosio cap. 3. Commentarij in epistolam ad Ephesios) in homine multo magis dei bonitati & iustitiæ consentanea esse videtur purgatio certo tempore definita, quam perpetua damnatio. Imo hoc ipsum nominatim vult eodem loco: in quo à D. Hieronimo reprehenditur in epistola Epiphanij ad Ioannem Episcopum Ierosolimitanum. Illud etiam Pythagoræ commentum posteros variè in omnes partes affecit, nonnullosque in grauissimos errores impulit. Nam Tertullianus lib. de anima, scribit Simonem magum qui in actis apostolorum spiritum sanctum pecunia vult redimere, cum Helenam quandam Tyriam de publico libidinis loco eadem pecunia ad se reuocasset: aliis persuadere voluisse, illam esse Helenam pro qua græci ad Troiam pugnauerant: eamque ex illo tempore per multorum corpora volutatam: qua iam ad hominum salutem ipsæ vti vellet. Quibus similia sunt quæ nostra ætatè nescio quis persuadere conatus est de sua matre Ioanna, libro de claris mulieribus. Et Nicephorus Callistus lib. 10. historiæ ecclesiasticæ, refert Iulianum apostatam dicere solitum se habere animam Alexandri, aut esse ipsum Alexandrum in alio corpore. At Tertullianus in Apologetico contra gentes, hac Pythagorica opinionè vtitur pro argumento ad confirmandum quod in religionè nostra dicitur de mortuis ad meliorem vitam excitandis, déque animæ humanæ reditu in idẽ corpus. Si quis Philosophus, inquit, quod Laberius ait de sententia Pythagoræ hominem fieri ex mulo, colubrũ ex muliere affirmet & in eam opinionem argumenta omnia eloquij virtute detorserit, nonne consensum mouebit & fidem infiget etiam ab animalibus abstinendi? Propterea persuasum quis hoc habeat, ne fortè bubulam de aliquo proauo suo obsonet & prandeat. Atenim Christianis si de homine hominẽ ipsumque de Caio Caiũ reducere repromittat, lapidibus magis, nec saltẽ cedibus à populo exigetur. Si quæcúnque ratio præest animarum humanarum reciprocandarum in corpora, cur non in eandem sententiam redeant: cum hoc sit restitui, id esse quod fuerat? Idem facit Gregorius Nyssenus libro de anima & resurrectione, vbi de hac metempsychosi varias veterum opiniones ita colligit. Qui à nostra philosophia alieni sunt, inquit, in diuersis opinionibus alius aliter ex parte quadam de resurrectione doctrinam attigerunt, nec plane cum nostris sentientes, nec penitus ab huiusmodi spe aberrantes. Nam nonnulli quidem rem communicando, contumelia afficiunt ac dehonestant humanũ genus, eandem animam censentes inuicem tum hominis, tum ratione carentis, ac bruti

Gregorius Nyssenus, de Metempsychosi.

fieri animalis, alia post alia subindè corpora induentem & ad id quod placeat semper transeuntē, vel volatile, vel aquatile, vel terrestre animal post hominem fieri, ac rursus ab his ad humanā redire naturam. Alij vero etiam ad frutices eiusmodi deliramentum extendunt, vt etiam arborem ac ligneam illi vitam conuenientem atque accommodatam esse putent. Nonnullis vero hoc solum videtur, videlicet quod ex hominè semper alium hominem inuicem sumat & per easdem omni tempore humana vita exigatur atque regatur: cum nunc quidem in his rursus item in aliis eædem in perpetuum animæ sint. Nos autem commodissimum esse censemus vt ab ecclesiasticis sententiis atque decretis exordientes iisque quasi fundamentis nixi, tantum duntaxat de opinionibus eorum qui hæc philosophico more tractauerunt, accipiamus quantum satis sit ad demonstrandum eos aliquo modo conuenire cum doctrina resurrectionis. Nam quod dicunt animam postquā à corpore disiuncta fuerit, rursus penetrare & insinuare se in aliqua corpora, non admodum discrepat, ab ea quam speramus, resurrectione. Quoniam & nostra quoque scriptura dicit ex elementis mundi & nunc constare nostrum corpus, & in posterum conflatum & constitutum iri: & idem externis philosophis placet. Non enim aliunde conflari corpus excogitare possunt quam ex concursu elementorum. Differētia autē & conuersia in eo existit, quod à nobis quidem dicitur idem rursus circa animam eandem concrescere corpus, quod ex eisdem elementis coeat & concinetur: illi verò putant ad alia quædam corpora tum ratione predita, tum rationis atque adeò sensus expertia, animam redigi atque transire: quæ quidem corpora quin ex partibus mundi conflentur, non dubitatur: nec de ea re controuersia est: sed in eo dissensio quod illi non putant ex iisdem partibus ea conflari quæ partes ab initio in carnali vita animæ adhæserant. Et rursus eodem libro. Audiui, inquit, ex iis qui talia tradunt, quod nationes quasdam animarum esse ponant, in peculiari quadam ciuitate, antequam ad corpoream vitam deueniant, viuentes: quæ in tenui atque agili sua natura vna cum reuolutione atque conuersione vniuersitatis vagentur & oberrent. Propensione vero quadam ad vitium atque nequitiam, quasi defluentibus pennis animas intra corpora redigi, primum quidem humana, deinde eodem modo propter consuetudinem rationè carentium affectuum ac perturbationum, postquam è vita excesserint, in pecora degenerare atque deinde vsque ad hanc plantarum sensúque carentem vitam delabi: adeo vt natura tenuè atque agile, sicut anima est, primum quidem ponderosum ac deorsum vergens efficiatur, in corpora humana propter vitium atque nequitiam immigrans: deinde ratione prædita

vi, extincta, in rationè carentibus vitam degere: sensuum quoque dono adempto, hanc plantarum vitam, quæ sensus expers est, inuicem suscipere ac postea rursus per eosdem gradus ascendere & restitui in locum cælestem. Atque eiusmodi doctrina ab iis qui vel mediocriter exercitato iudicio fuerint, ex se ipsa facile deprehēditur nullū in sese stabile firmamentum habere. Nam si a cælesti vita propter vitium & nequitiam ad ligneam vitam anima detrahitur, ab ea verò rursum propter virtutem ad cælestem recurrit, reperitur eorum oratio dubitare quid præstabilius magisque præferendum putet ligneam ne, an cœlestem vitam. Circuitus enim & quasi orbis quidam est, qui per similia peragitur atque conficitur, anima semper, vbicunque fuerit, nullum firmum certumque consistendi locum habentè. Nam si ex incorporea vita ad corporeā delabitur, & ex hac ad eam quæ sensu caret, itemque illinc rursum ad incorpoream recurrit, nihil aliud nisi indistincta atque indiscreta tum malorum, tum bonorum confusio ab iis qui hæc tradunt, fingitur & existimatur. Neque enim cœlestis vita in beatitudinè permanebit: siquidem vitiositas illic viuentes inuadit: neque ligna & stipites virtutis expertes erunt: si quidem hinc ad bonum recurrere, illinc vero vitiosæ vitæ initium sumere animam putant. Nam si anima quæ vna cum cælo versatur, cum vitio atque nequitia conflictatur ac propter vitiositatem ad materialem ac syluestrem vitam detrusa, rursus hinc subuehitur, vt vitam degat in sublimi, res nimirum inuersa ab illis asseritur atque affirmatur: nempe quod materialis quidem vita vitiositatis expiatricem vim contineat: stellarum verò inerrantium cæloque inherentium conuersio atque reuolutio, malorum causa atque principium animabus existat: si quidem hinc per virtutem alas adeptæ, sublimes abeunt atque cælestia contemplantur: illinc verò per vitium atque nequitiam quasi alis amissis, humiles & abiectę fiunt & ad terram depressę cum crassitudine materialis naturæ commiscentur. D. Hieronimus in epistola ad Auitum, scribit Origenem hanc Pythagoræ opinionem probauisse ex eaque multa absurda in religionem nostram inducere voluisse: ex cuius lib. 1. de principiis idem hæc citat. In fine & consummatione mundi, inquit Origenes, quando velut de quibusdam repagulis atque carceribus missæ fuerint à Domino animæ & rationales creaturæ, alias earum tardius incedere ob segniciem, alias pernici volare cursu, propter industriam: cumque omnes liberum habeant arbitrium & sponte sua, vel virtutes possint caperè, vel vitia: illæ multo in peiori erunt conditione quam nunc sunt, hæ ad meliorem statim peruenient. Quia diuersi motus & variæ voluntates in vtranque partem diuersum accipient statum: id est vt

Origenis error.

angeli,homines vel dæmones, & rurſus ex his homines & angeli fiāt. Quibus verbis Origenis,D.Hieronimus hæc ſubijcit. Cum vario ſermone Origenes hæc omnia tractaſſet, inquit, aſſerens diabolum non incapacem eſſe virtutis, & tamen necdum velle capere virtutem, ad extremum ſermonem latiſſimè diſputauit angelum, ſiue animam aut certè dæmonem, quos vnius aſſerit eſſe naturæ,ſed diuerſarum voluntatum,pro magnitudine negligentiæ,iumentum poſſe fieri & pro dolore pœnarum & ignis ardore magis eligere vt brutum animal ſit & in aquis habitet & fluctibus, ac corpus aſſumere huius vel illius pecoris:vt non ſolum quadrupedum ſed etiam piſcium corpora ſint timenda. Ex eiuſdem opinionis vanitate Auicēna cap. 2.lib.de Almahad, ſiue de conditione animæ poſt vitam hanc, ſcribit à Mahumete dictum eſſe animalia progredientia ſuper terram, & aues ſuis alis volantes, turbam eſſe copioſam hominibus ſimilem & in ipſius animæ natura cum his communicātem. Atque quod in illius Sarracenorum principis lege poſitum eſt,non prius animarum humanarum in noua corpora tranſitum,finem eſſe habiturum quam Camelus per foramē acus penetrare poſſit, hoc idem ait nonnullos ita interpretari vt ſignificari velint animam hominis vitioſi non prius gratiſſima quiete frui poſſe,quam per varia corpora iactata,à Camelo tranſierit in eum vermen qui corporis ſui tenuitate & paruitate per foramen acus poſſit penetrare. In quibus opinionis inconſtantiam Platoni obiicit Theodoretus lib. 11. de curatione græcarum affectionum eámque ſic explicat. Hæc, inquit, non modo ſunt perridicula, verum his quæ Plato ſuperius dixit,pœnitus contraria. Ibi enim puniri animas affirmat aliàs quidem in Acheruntem fluuium paludémque Acheruſiam: aliàs verò in Stygem cochytúmque ac Periphlegetontem abiectas. Quęque inexpiabile quid peccauerint,fluxu Periphlegetontis coniectas in Tartarum rapi. Quæ verò ita deliquerint vt expiari poſſint, nihilo ſecius deferri per vndas fluminis: ſed tamen ſuppliciter ab his veniā petere,quos à ſe olim iniuria affectos ibi in ripa fluminis adeſſe conſpiciant. Rurſúſque ab vnius defluxu in paludē ſontes ad illos deferri ait. Hoc autem loco eos qui voluptatibus fœdè ſeruierint,aſinos inquit fieri:qui verò tyrānicam vitā rapacémque adamauerint,trāſire in luporum,accipitrū miluorúmque corpora. Egregia verò ac beatiſſimorū præmia illis decreuit qui politicā vitā virtutémque obierint: quandoquidem illos inquit euadere in veſpes, apes atque formicas. Hoc enim honoris genus homo philoſophus illis attribuit, qui virtutem officiúmque coluerunt. Atqui hæc ſunt ſupernè dictis contraria. Ibi enim eos ad beatorum inſulas deſtinauit. Philoſophorum

autem habitacula ne verbis quidem explicari posse asseruit: : hic autem eis attribuit vesparum, auicularum ac formicarum vitam. Quisque olim in vita neminem iniuria affecerint, præmium innocentiæ hoc ait accipere, vt aliis quam maximè noceant. Apes enim & vespæ natæ sunt stimulis aculeisque ictus inferre. Ipsæ item formicæ segetes deprædantur sibique cum agricolis terræ fructus compertiũtur: tametsi minus in laboribus tolerandis sociæ fuerint, Vespæ autem plantarum cultoribus molestissimæ sunt. Arboreos enim fructus terebrant ac corrumpunt. Idem quoque & apiculæ ipse faciunt. Neque tamen horum quicquam incommodorum sapientissimo atque optimo philosopho in mentem venit: sed ad solam Pythagoræ illius, qui primus hasce animarum commigrationes commentus est, authoritatem respexit. Hæc quidem Theodoretus. Neque verò hoc loco prætermittendũ est nonnullos magicis artibus (in quibus excelluisse Pythagorã scribit Plinius ca. 17. li. 24.) etiam in viuis hoc assequi potuisse, vt humanã animam in alienas corporũ formas immutare viderẽtur. Quorum hęc exempla quodam loco commemorat Cornelius Agrippa: Plinium narrare, Demarchum quendam parasitum in sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana hostia faciebant, immolati pueri exta gustasse & in lupum se conuertisse: testari D. Augustinum dum esset in Italia quasdam fœminas magas, Circes instar, dato viatoribus veneficio in caseo, hos in iumenta vertisse cúmque portassent quæ illa voluerat, onera, rursus in homines restituisse, ídque patri cuidam Præstantio tunc accidisse. Quod, inquit ille, minus mirabitur qui in sacris literis legerit Nabuchodonosor regem mutatum in bouem, & septem annis fœno vixisse, tandem Dei misericordia in hominem rediisse. Cuius corpus post mortem filius dedit in escam vulturibus, ne resurgeret à mortuis qui iam de bestia redierat in hominem. Hæc locum dederunt variis fabulis, quæ apud Ouidium in Metamorphosi & apud Apuleium de Asino aureo. Illam verò Platonicorum opinionẽ variis rationibus exagitauit D. Augustinus cum aliis locis multis, tum maximè cap. 30. lib. 10. & cap. 20. lib. 12. de Dei ciuitate.

HOMINIS ORIGO EXPLICATVR. IN QVA animi cælestis principatus in cerebro constituitur: partes eiusdem siue facultates duæ inferiores, irascendi & concupiscendi, sedibus suis ab illa distinguuntur. Atque vt corporis totius conformatio intelligatur, partium in illo simplicium & similarium natura spectatur ex elementis quibus hæ constant: compositarum & dissimilarium, ex officio cui subseruiunt.

CAP. 14.

1 *Dij autem imprimis hominem ex terra, igne aëre & aqua efformarunt, [2] quasdam partes quæ aliquando redderentur, ab illis mutuati: easque occultis vinculis componentes, corpus vnum ex omnibus confecerunt. Ac eius animi qui è cælo demissus, principatum in capite collocarunt, [3] cerebrum ei subiicientes tanquam agrum prius excultum. Atque circa faciem posuerũt instrumenta ad sensuum functiones accommodata. [4] Ex leuibus autem & sine inflexione triangulis, ex quibus elementa fuerant conformata, medullam composuerunt, ipsius seminis futuram originem. Os verò ex medulla atq; terra irigatis [5] crebróq; in igne & aqua quasi confectis. Neruos ex osse & carne. Caro verò procreata est ex salso & acuto, quasi quodam fermento. Medullæ ossa circumposuerunt, & oßibus coniũctionis gratia, [6] neruos adiecerunt: vt per hos faciles essent inflexiones & artilorum coniunctiones. Quibus ipsa caro est pro velamento eáque pro corporis vsu & cõmoditate partim alba, partim nigra. At ex his interna viscera existunt inuoluta vẽtérque & circa hunc intestina conuoluta. Ad superiores verò partes, ab ore arteria & gula, hæc quidem in stomachum, illa in pulmones delata. [7] Porrò cibi in ventre calore spiritúque*

conficiuntur & emolliuntur: indéque in vniuersum corpus distribuũtur, secundũ proprias cuiusque mutationes.[8] *Duæ autem venæ iuxta spinam euntes, sibi inuicem obuiæ, caput contrario modo complicant, inde in multas partes finduntur* [9] *Cum igitur dij hominem effinxissent atque animum corpore, cui erat imperaturus, induissent, eius partem principẽ, cuius est ratio, in capite collocarunt. Hinc medullæ neruorúmque principia atque pro variis læsionibus, mentis ab alienationes. Capitíque circumpositis sensibus tanquam satellitibus, animi principatum vímque ratiocinandi in eo posuerunt itémque vim cõtemplandi & iudicandi. Partem verò alteram in qua motus existunt, loco inferiore: irascendi quidem in corde, concupiscendi verò circa abdomem & eas partes quæ vmbilico adiacent. De quibus postea dissetur.*

Ia. Carpentarij Commentarius in cap. 14.

1 Plato in Timæo, vniuersæ naturæ explicationem institutam, ita distribuit vt vt primo loco agat de Idæa mundi, deinde de mũdo hoc in sensum cadente, postremo de homine vt minore mũdo, in quo illius maximi imago in duobus principiis anima & corpore videtur esse expressa. Eundem ordinem secutus noster Alcinous, egit antea de mundo vtroque: nunc ad hominis explicationem descendit. In qua primum considerandum est ex veterum Academicornm & Peripateticorum doctrina quę similitudo homini cum mundo intercedat: vt ex ea intelligatur quo iure hic ab illis minor mundus appelletur. Magno corpori vniuersi ex totis quatuor elementis coagmentato, simile est humanum corpus, compositum ex quatuor humoribus qui elementis vniuersi proportione respondent: vt bilis igni, melancholicus humor terræ, sanguis aëri, pituita aquæ: quod etiam à medicis, copiosius explicari solet. Atque amplius de partibus humani corporis quædam totius cæli, aliæ stellarum in orbibus inferioribus errantium, rationem habere dicuntur. Spiritus quidem, is præsertim qui vitalis est, perenni sua agitatione cæli perpetuæ conuersioni respondet: semen verò & ea membra quæ generationi subseruiunt, Lunæ & Veneri dicata creduntur: Cor, Soli: Lingua, Mercurio, Fel Marti, Hepar, Ioui, Saturno caput. Vt verò (quemadmodum Poëta ait

Principio cœlum ac terras campósque liquentes

Lucentémque globum Lunæ, Titaniáque astra
Spiritus intus alit: totámque infusa per artus
Mens agitat molem & magno se corpore miscet:

sic de hominibus ex eodem verè dici potest

Igneus est ollis vigor & cælestis origo
Seminibus: quantum non noxia corpora tardant,
Terrénique hebetant artus moribundáque membra.

Et certè Plato ipse scripsit in Timęo, animam nostram in eodem cratere cũ mundi anima ex reliquiis eorundem generum esse commixtam. Vt significaret hanc cum illa eandem excellentiam in viribus esse adeptam. Nisi hoc interest, quod impurioris corporis contagio facit, vt quæcunque huic insunt, deteriore sint cõditione. Quoniam vt eodem loco poëta subiicit

Hinc metuunt cupiúntque dolent gaudéntque, nec auras
Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco.

Iam verò in varietate partium quibus constat corpus humanum, Alcinous duo potissimum hoc loco persequitur, propriam cuíque temperationem, ex quatuor elementis, & vsum cuius gratia, illæ sunt à natura datæ. Quæ duo pertinent ad ea genera causarum quæ in explicandis partibus animalium diligenter esse cõderanda Arist. docet cap. 1. lib. 1. de partibus animalium, ad materiam scilicet & formam. Ipsa enim ex elementis temperatio, materiæ est: vsus verò ex fine intelligitur, in quo prima est summaque partium organicarum perfectio, quæ eadem propria formæ. Ideóque illæ suam naturam amisisse dicuntur, cum amplius illi vsui subseruire non possunt: nec manus quę non potest apprehendere & retinere, magis manus est, quàm quæ picta aut lignea. Quod etiam Aristoteles scribit eodem loco & 1. politic. itémque cap. 1. lib. 2. de Anima.

2 De compositione humani corporis ex quatuor elementis igne, Aëre, Aqua & Terra, vel vt dicitur cap. 1. lib. 2. de partibus animalium, fortasse potius ex eorum virtutibus calido, frigido, humido & sicco, eadẽ est Aristotelis sententia lib. 2. de Ortu & lib. 4. Meteor. In ea tamen obseruandum est aliud esse agere de ipsius corporis consistentia, aliud de his quæ eandem regunt, aut in hac dominãtur Consistentia enim & firmitas est ab ipsa terra: quam humor aqueus formabilem reddit. Vis autem ipsa regens consistentiam vt primarium animæ instrumẽtum, in calore igneo, pabulum suum habente in humore pingui & oleoso: quem ab aqueo distinguentes, aëreum solemus nominare. Calorem verò hunc igneum & elementarem dicimus: quia sua substantia eiusmodi esse videtur, etiamsi ab Aristot. diuinus nonnũquam nominetur. Quia dum formæ diuiniori in nostris corporibus, vel etiam in solo fœcundo semine subseruit, actionum quoque diuiniorum causa est, quam in puro & simplici ignis elemento. Quod quia libro 4. prioris descriptionis physicæ iam attigimus, & ad eam disputationem nobis alius locus est destinatus in eiusdem descriptionis posteriore parte, omittamus hoc tempore: idque tantum agamus, vt intelligatur pro hac diuersa ratione consistentiæ corporis, & eorum quæ illam regunt, variè quoque de eiusdem communi temperamento posse iudicari. Nam si de consistentia agitur, hoc dicetur frigidũ. Quia illa in terra & aqua est posita: quorum vtrumque sua natura frigidum est. Atque idem potius siccum quàm humidũ, etiam si aqua constet, natura humida. Quoniam consistentia ipsa potissimum terræ debetur: aquæ verò tantum prout glutinis loco est, ne terra sua summa ariditate in tenuissimas partes & quasi ramenta

quædam comminuta, loco suo non consistat. Itaque cum vnumquódque corpus ratione consistentiæ locum habeat ad requiem, naturæ suæ accommodatum, scribit Arist.ca.4.li.4. Meteor. cætera animalia, quibus eiusmodi cõsistentia, cũ homine communis est, in terra & aqua solum quiescere: & certè in terra multo verius quam in aqua. In aëre verò & igne nullo modo. De quo etiam amplius à nobis differetur in posteriore parte descriptionis physicæ. Si verò in viuentis hominis corpore id spectes, quod consistentiam regit: non immerito hoc calidum esse dicetur. Quoniam illius vita calore continetur, qui in humido pingui & aëreo fouetur. Quo modo etiam sanguis quandiu in viuo animali calore conseruatur, calidus potius est quam frigidus. At quia idem, sicut & reliqui tres humores, secundum speciem suæ consistentiæ aqueus est, minime calidus esse videtur, sed frigidus. Quod Hippocrates significauit libro de corde, & amplius Arist.ca. 11.lib.4. Meteor. Quædam, inquit, cum suam naturam habent (id est, vt hoc loco interpretor, cũ in animali viuo à suis causis reguntur) calida sunt, vt sanguis, semen, hominis medulla, coagulum cæteráque eiusdem generis. Cum verò intereunt à naturáque sua discedunt, non item. Materia enim quæ terra vel aqua est, remanet. Itaque vtrumque nonnullis videtur, aliíque frigida, nonnulli calida hæc esse tradunt: quod ea cum in natura sua manent, calida esse, cum seiuncta sunt, tum eadem frigore concrescere animaduertant. Quam distinctionem idem reperit cap.3.li.2. de partibus animalium. Quod autem Alcinous subiicit, minores Deos ad hominis procreationem, certas partes ex quatuor elementis esse mutuatos, quæ aliquando eisdem redderentur, referendum est ad hominis dissolutionem in morte. In qua pars vnaquéque redit ad idem elementum ex quo orta est: nempe ignea rursum ad ignem, aërea ad aërem, itémque aquæa & terrena ad aquam & terram. Antè verò dissolutionem eiusmodi, ex illis omnibus natura differentibus atque adeo contrariis, totis per tota transfusis, vi mixtionis, maximè propriè vnum efficiebatur, cuius quælibet pars verè erat mixta. Quam summam vnionem nulla ars omnino assequi potest, sed ea vt Galenus ait lib.1. de Temperamentis, soli Deo & naturæ cognita. De qua pluribus disseruimus ex Arist.cap.1.lib.3. prioris descriptionis Physicæ. Nunc quibus vinculis talis vnio contineatur, videamus. Hæc primùm posita sunt in ea proportione, quam elementorum qualitates habent inter se, & per quam contraria cõtrariis certo quodam modo temperantur, atque, vt Empedocles dicebat, amica pace ligãtur. Nec verò solum calor frigore, humor siccitate temperatur: sed calori & frigori in agendo potentissimis, ex altera parte opponuntur patibilia, quæ non facilè superantur. Quod vt in magno corpore vniuersi idem Empedocles retineret, igni, quem animaduertebat efficacissimum, reliqua tria elementa opposuit: vt his cõiunctis, ad resistendum vis maior inesset: sicque quatuor elementis pro duobus vsus est, quod Arist. scribit lib.1. de Ortu. Atque hoc est naturale vinculum partiũ materiæ. Aliud verò ipsius formæ cum sua materia: quod quidem positum est in huius qualitatibus organicis, sine quibus illa non potest eas actiones edere, quarum causa est primaria. Sic enim efficitur quod alio loco diximus, vt materia appetat formam, à qua primam perfectionem capit, & forma materiam: quoniam sine hac non potest agere. Quæ Peripateticis interna causa omnia vinciens & continens esse videtur: nec fortasse in naturalibus ea superior vlla quærenda. At Stoici naturæ effectum omnem extare arbitrantur externa causa continente eáque compositæ rei cuiúsque partes deuinciente: quæ pars naturæ cum ipsa non sit, eam tamen sua præsentia & virtute conseruet. Quam indissolubilem illi aiunt, per dissolubiles rerum naturas penetrare. Hæc verò illis vel Deus est

vel æthereus quidam calor: de quo multa sunt apud Ciceronem lib. 2. de natura deorum, vel necessitas fati, vel ipsa prouidētia. Quam fortasse hoc loco Alcinous per occulta vincula voluit significare.

3 Sic enim in iis quæ oriuntur, materia ad formam excipiendam præparatur, cum vel qualitatibus, vel partibus instruitur, quæ necessariæ sunt ad subseruiendū actionibus, quarum ipsa forma debet esse principium & causa. Quare in natura illa dicitur obtinere rationem finis: quod ad formam materiæ præparatio in rerum ortu referatur: & si in illa locum habēt necessitas, hæc non in ipsa materia absolute ponenda sit, sed ex forma per quandam conditionem spectandam. Sicut Arist. contra veteres physicos docet lib. 2. physic. & cap. 1. lib. 1. de partibus animalium. Nunc, inquit, necessitatem in ortu inesse existimant, vt si quis domum necessario effectam putaret, propterea quod grauia deorsum leuia in sublime natura duce ferantur. Itaque lapides & fundamenta infimas partes, terram autem superiores, propter leuitatem occupare, summum autem locum ligna maxime obtinere: quòd in eis maxima sit leuitas. Quanquā autem non sine his extitit: non tamen eorum causa, nisi vt propter materiam, sed abdendi quædam conseruandíque gratia. Itémque in aliis omnibus quibus finis aliquis propositus est, non sunt illa quidem sine his, quæ necessariam naturam habent: non tamen eorum causa sunt, nisi vt materia, sed alicuius gratia. Vt si quæratur cur serra sit talis? respondebitur vt hoc sit & huius gratia: cum tamen finis ipse extare non possit, nisi sit ex ferro. Sit igitur ex ferro necesse est, si serra sit & munus eius extet. Quare cum Plato vellet cerebrum sedem esse rationis & intelligentiæ: dicendum fuit ex eiusdem doctrina, hoc ab ipsa natura accomodatè ad eum finem esse conformatum & quasi exultum. Id vero ex eo confirmatur, quod in illo apparent instrumenta sensuum, quod etiam Galenus docet cap. 3. lib. 8. de vsu partium: in sensibus autem principium rationis & intelligentiæ. Quódque in interioribus eius ventriculis spiritus animalis ex vitali elaboretur, qui vt idem Galenus ait, lib. 7. de decretis Hipp. & Plat. vel anima ipsa est, vel animæ primum domicilium. Aristot. autem horum omnium principium cordi attribuens, de cerebri vsu aliter loquitur cap. 7. lib. 2. de partibus animalium. Quod nonnulli, inquit, statuunt importunè animam esse ignem aut aliquam eiusmodi vim, melius fortasse dixeris animam in quodam eiusmodi corpore constare. Cuius rei causa est, quod ad exequenda animæ officia, calor omnium maximè administrandi vim obtinet. Cum enim animę officium sit alere & mouere, hæc ea ipsa facultate potissimum efficiuntur. Igitur animam esse ignem arbitrari perinde est ac si serrā aut asciam, fabrum aut artem fabrilem esse ideo arbitrareris, quia opus non nisi iunctis his efficiatur. Sed quam genus omne animalium coloris particeps esse necesse sit, apertum hinc est. Cum autem omnia momentum requirant contrarium quo mediocritatem ad medium assequātur (in hoc enim essentia ratióque consistit, non in alterutro extremo seorsum posito) idcirco aduersus cordis sedem & calorem, cerebrum natura molita est. Et ea de causa pars ista animalibus iuncta est, naturam obtinens terræ & aquæ communem. Atque ob eam rem cerebrum omnia sanguine prædita habent: ex cęteris nullum fere, nisi per proportionem, vt Polypus. Parum enim caloris obtinet omne id genus, propter sanguinis priuationem. In quibus Galenus Aristotelem exagitat libro 8. de vsu partium: sicut & alio loco in quæstione de animæ sede: de qua postea differetur exactus.

4 De medula Platonis locus est amplissimus in Timæo quem nunc sequitur Alcinous. Ossium, carnis cæterorúmque eiusmodi, inquit Plato, natura ita est

composita. His nempe omnibus medullæ generatio initium præbuit. Vincula enim vitæ illius, quam anima corpori iuncta ducit, applicata medullæ ex eaque per omne diducta, vinciunt fulciuntque corporis nostri constructionem. Ipsa verò medulla est ex aliis generata. Sunt quidem trianguli primi quidam & indeflexi lenésque, ad ignis, aëris, aquæ & terrę exactissimam generationem accommodatissimi. E quorum generibus singulis, Deus secernens singulos & inuicem contemperatos permiscens, totius generationis mortalium sementem fomitémque constituit, dum medullę ex his substantiam procrearet. Postea verò serens in ea, animarum genera alligauit. Figuras præterea quotcunque & qualescunque ex singulis speciebus adesse medullæ oportuit, tot penitus & tales statim in prima illa distributione distinxit. Et illam quidem medullæ partem in quam velut agrum quendam, diuinum sęmen iaciēdum erat, globosam & vndique teretem finxit: atque ἐγκέφαλον id est cerebrum idcirco voluit nominari: quia vnoquoque animali denique absoluto vasculum cerebri capax, κεφάλαιον id est caput vocandum erat. Quod autem reliquas animæ vires compręhensurum erat, rotundis simul oblongisque figuris ornauit: totúmque medullam voluit nominari. Atque ex his quasi quibusdam ancoris, iaciens totius animę vincula, circa illas iam vniuersum nostrum corpus absoluit, ossiúmque textura extrinsecus ea fulciuit. Hæc de medulla à Platone dicuntur, quæ nobis hoc loco attentius sunt consideranda, & cum doctrina Aristotelis atque Galeni comparanda. Medulla Platoni videtur elementum aliarum partium, vt ossis, carnis, nerui. Quia eam arbitratur sanguineam esse: quasi ortam de sanguine per coctionem albescente, sicut in semine experimur. Quod etiam Arist. scribit cap. 6. lib. 2. de partibus animalium: ex eóque illam in tenellis animalibus colore cruentam esse obseruas cap. 20. lib. 3. de animalium historia: quòd in his non satis adhuc recocta sit. Similares autem partes Galeno ex sanguine ortæ sunt: etiam quæ spermaticæ nominātur. Sic enim ab eo scriptum est cap. 3. lib. 2. de naturalibus facultatibus, Os, Cartilaginem, arteriam, venam, neruum, adipem, glandulam, membranam, medullam exauguia quidem esse, ex sanguine tamen facta esse. Quod idem sic interpretatur comment. 1. in librum Hip. de natura humana. At verò, inquit, cum bifariam sanguis dicatur, tum hic quem in sanguinis missione & vulneribus euacuari videmus vtriusque bilis & pituitæ participem, tum purus ille & integer cum aliis humoribus non confusus, ex sanguine priore significato conformari fœtum fortasse verum sit: ex sanguine altero non item. Nunquam enim solus ille in prægnantibus inest. Quid autem sermone illo, fortasse, adiecerim, non esse obscurum vobis arbitror. In Commentariis enim de semine, corporis plerásque partes ex semine apertum est fieri: cum solę carnosæ ex sanguine fingantur. At quatenus seminis parua est in vterum deiecta moles, nutrit autem istud & amplificat sanguis hactenus corporis partes ex sanguine propè omnes fingi dixerim. Pro eo verò quod ex sanguine semen genitum sit, qui ex sanguine fœtum generari dixerit, rem ipsam dicere videbitur. At non ex mero sanguine & aliorum humorum experte: sed pro eo qui per excellentiam nomen id est sortitus. Itaque hic medullæ originem Plato retulit ad prima etiam ipsorum elementorum principia: quę antea cap. 11. cum de vniuersi partibus ageretur, in primorum triangulorum figuris sunt posita. Quare quod apud Galenum & Arist. de sanguine diceretur, id hoc loco de medulla dictum putemus. Vtque illi in sanguine, quatuor primarum qualitatum tanquam principiorum, temperationem considerant ex huiúsque varietate partes cæteras variè conformatas docent: sic hoc loco animaduertemus in medulla spectari varietatem triangulorum, quibus, vt pri-

mis omnium corporum principiis, antea vtebatur: ex eaque partium reliquarum originem explicari siue per intermedias alias mutationes, siue nullis aliis omnino intercedentibus. Medulla verò Galeno triplex est, prima quidem cerebri, secunda spinæ, quæ vt idem ait lib. 7. de placitis Hipp. & Plat. ipsius cerebri quædam est propago, hoc tamen ab illa differens quod hæc sua substantia durior est & magis condensata: tertia ea quæ ossibus inest. Quæ, vt idem docet initio lib. 1. de motu musculorum, humidior est, propemodum diffluens & mollitie sua pinguedini similior. Et lib. 2. de Temperamentis, non est, inquit, eiusdem generis cum cerebro & spinali medula ea quę in quolibet osse habetur: sed cerebrum & spinæ medulla eiusdem generis sunt, reliquæ omnes medullæ, alterius naturæ habẽtur. Et tamen calidius & humidius cerebrum quàm spinalis medulla, eoque etiam mollius. Præterea ipsius cerebri priores partes tanto sunt humidiores, quanto molliores. Quibus omnibus Aristoteles lib. 2. de partibus animalium, partim assentitur, partim etiam aduersatur. De ea enim sic scribit cap. 6. Medulla, natura quædam sanguinis est: non, vt quidam volunt, vis genituræ seminalis. Patet hoc in his quæ nuper in lucem prodierint. Medulla enim in ossibus quoque eorum sanguinea continetur: vt potè cum omnes corporis partes ex sanguinè constent, & partui alimentum præstetur à sanguine. Sed per incrementum concoctionémque efficitur, vt quemadmodum cætera membra, sic viscera quoque immutentur colore: per copiam enim sanguinis viscera cum recentia adhuc sunt, colorem sibi sanguineum trahunt: sic etiam medulla afficitur. De cerebro verò idem Galeno aduersatur capite septimo libri eiusdem, Cerebrum, inquit, medullam esse atque originem medullæ, compluribus placuit authoribus: argumento quod dorsi medullam iunctam cum cerebro cernerent. Sed res contra se habet, omnino propè dixerim. Cerebrum enim partium omnium corporis frigidissimum est: cum medulla calida suaptè natura sit. Quod autem ex Platone hoc loco Alcinous scribit de genitalis seminis origine ex medulla, quodque idem semen appellat quendam medullæ defluxum, desumptum id videri potest ex Hippocrate lib. de genitura. Ad medullam spinæ, inquit Hippocrates, ex vniuerso corpore viæ permultæ concurrunt seménque ipsum ex cerebro in lumbos & corpus vniuersum & spinæ medullam diffunditur: ex qua etiam vasa quædam protenduntur, adeò vt facilè tum in eam humor subire possit, tum ex ea abscedere. Porrò cùm genitura in ipsam medullam peruenerit, postea defertur in renes, ad quos per venas via patet: quibus exulceratis, nonnunquam etiam sanguis vna delabitur. Quod quanquam Arist. quodammodo reprehendere videatur, eo loco quàm ex cap. 6. lib. 2. de partibus animalium paulo antè citauimus, vbi negat medullã esse vim genituræ seminalis, idem tamen problemate 56. Sect. 10. hac in re Hippocratem secutus est, cum causam reddit cur Spadones, calui non efficiantur. An eo, inquit, quod multum cerebri obtineat? Quod sanè his contingit quia rem veneream non agunt. Semen enim labi per spinam è cerebro videtur. Qua de causa boues quoque castrati, cornua gerere maiora videntur: nec non & mulieres & pueri, cur calui non sint, eadem ratio esse creditur. Cùm quibus conferendum est quod idem Hipp. scribit lib. de Aere aquis & locis, homini venas esse datas post aures, quæ si alicui secentur, eum in sterilitatem incidere. Quod Scytharum eunuchis eodem loco ait accidere. Ex quibus omnibus intelligi potest Sebastianum Foxium, in huius loci explicatione non esse assecutum Platonis sententiam in Timæo, quando ita scribit. Cum alio modo, inquit, animal in vtero ex semine formetur, aliò verò iam formatum augeatur: minime quidem intelligamus illud ex medulla fie-

ri in matricè (nec enim antè est medulla quàm semen) sed potius putemus perfecti iam animalis augmentum generationémque accedentem ex sanguine in medullam conuerso in dies fieri. Nisi fortè hic medullam pro semine capiamus, ita vt ex ipso non modo cerebrum, aut ossa, sed reliquum etiam corpus primo fiat. Quoniam Galeno authore fœtus in vtero formatur ex semine imprimis, accessione menstrui facta. Imò verò, Foxi, quia platoni semen medullæ quidam defluxus est, antè medulla est quam ipsum semen: & primo eiusmodi partes dicuntur ex medulla per intermedium semen exoriri. Nec est necesse vt eo loco intelligamus fœtum, ex sua medulla conformari, nihilo credo magis quam ex suo semine, aut sanguine, sed ex parentis medulla, de qua genitale semen dicitur profluere. Ex quo etiam medulla ipsa genitalis à Platone appellatur cùm de nutritione agit in Timæo. In quem locum sic scibit Galenus in fragmento Commentarij de his quæ à Platone dicta sunt medicè in Timæo, Genitalem medullam, inquit, dorsalé Plato intelligit. Cùm & hæc vetus opinio sit: ita vt Hippocrates quoque eiusdem particeps fuisse videatur, censuisseque à dorsali medulla semen ad maris pudendum descendere.

5 Scribit Arist. cap. 6. libr. 4. Meteor. Omnia quæ concrescere possunt, eiusmodi esse, aut quia aquæ naturam imitantur, aut quia terræ & aquæ. Atque id illis accidere vel frigoris vi, vel aridi caloris. Itaque resolui solent, inquit, à contrariis omnia, quæ vel frigore, vel calore concreta soluuntur. Quæ enim aridæ rei calore concreta sunt, ea igne qui calidus est, soluuntur. Quare vt Plato significaret ossa quibus corpus humanum confirmatur & sustinetur, resolui nullo modo posse, dixit ea contrariarum causarum, caloris scilicet & frigoris, alternis actionibus esse concreta. Os ipsum, inquit, ita Deus composuit. Terram atterens leuem puramque miscuit madefecitque medulla. Id postea in ignem iecit, deinde in aquam mersit, rursum in ignem, iterum in aquam. Atque ita sepè transferens in vtrunque, tale reddidit vt a neutro liquescere posit. Caloris, non item frigoris, in conformatione osium agentis, Galenus etiam meminit cap. 7. lib. 1. de semine. Natura vsa est, inquit, ad osium procreationem caloris maximè facultate: qua torreret ea ac prorsus arefaceret. Id quod melius sanè ipsis fuit, tum quia dura esse debebant, tum propterea quod omnis quæcunque inerat pinguis pars, quasi efferuescentium spuma quædam, effundi atque exprimi ita maximè poterat. In eandem sententiam scripsit Hipp. lib. de natura pueri, ossa durescere à calore conglutinata, itémque lib. 1. de dieta. Osium vero duplicem vsum Galenus explicat cap. 2. lib. 16. de vsu partium, vnum, quòd in iis sedes sit aliis partibus subiecta, alterum quòd pro muro ac propugnacnlo. Idem etiam Aristoteli placet cap. 6. & 8. lib. 2. de partibus animalium.

6 De hoc neruorum vsu sic Plato scribit in Timæo. Arbitratus Deus osium naturam aridiorem, rigidioreq; quam oporteat fore, & cum ignita euaserit atque etiam frigefacta, illisuram corrupturámque cito semen internum, neruorum carnisque genus effinxit. Vt neruis quidem membra reliqua vincientibus intensis remisisque circa cardines ipsos, corpus omne ad flexionem tensionem ve promptum & agile redderet: caro verò tegmen foret aduersus frigus atque calorem: & quemadmodum externa corporis fulcimenta solent, ad casus varios munimentum: presertim quia talis erat futura, vt molliter leniterque corporibus cederet. Quem locum quanquam Foxius interpretetur de neruis propriè dictis, qui a cerebro & spinæ medulla orti, motum & sensum per medium spiritum animalem præstant: mihi tamen de ligamentis intelligendus esse videtur.

Quoniam hæc ossium vera sunt vincula: quæ non modo vulgares, sed etiam veteres philosophi neruorum nomine sunt complexi, atque etiã Hippocrates ipse hos neruos colligantes aliquando appellat. De quibus sic Arist. loquitur cap. 5. lib. 3. de Animalium historia, Summæ neruorum partes, inquit, ea quidem quæ membrum ad saliendum accommodatum continet, poples dicta: quæ se geminam porrigit, tendo: & quæ ad vires corporis, attendo & humerarius. Reliquæ quibus ossium nodi deligantur, nomine vaccant. Nam ossa omnia siuè foris vicissim tanguntur: siuè alterum inseritur alteri, neruis ligantur: & circiter ossa quæuis neruorum copia ducitur, capite excepto. Hoc enim non neruis, sed suturis ipsorum ossium continetur. Idémque apertius hoc ipsum confirmat. cap. 9. lib. 2. de partibus animalium. Cum corpus inflecti per animalis motum necesse sit, inquit, spina dorsi ita constat vt & vna sit propter continuitatem, & multipartita, propter vertebrarum distinctionem. Hinc fœmorum brachiorúmque ossa dependent continua, eodémque arctius adnectuntur, qua flectendum est. Neruis deligantur extremáque sibi coherent alterum cauum, alterum rotundum: aut vtrunque cauum, medio talo quasi clauo complexo, vt flecti extendíque possint: Aliter enim aut nullo pacto, aut non benè motus eiusmodi agi posset. Eundem vsum quem hic Alcinous neruis, Galenus ligamentis attribuit cap. 2. lib. 12. de vsu partium, & lib. 1. de Anatomicis administrationibus: cum ligamenta vocat ea quæ ex ossibus procedunt, vt nerui ex cerebro & spinali medulla. Qua verò ratione effectum sit vt nerui nomine in ligamento veteres sint abusi, idem ostendit cap. 17. lib. 1 de vsu partium. Album, inquit, & exangue & solidum expérsque concauitatis cum sit ligamentum, quemadmodum & neruus, propterea plerisque imperitis neruum esse putantibus, imponit. Verum, non est natum ex cerebro vel spinali medulla, sed ex ossibus ad ossa transit, neruóque multo durius & sensus omnis expers, nec mouere quicquam potest.

7 Alimenti quod nutriturum est, in nostram substantiam conuersio, per quàm illud reipsa nutrire incipit, multis mutationibus intermediis indiget: in quibus coctio triplex à medicis obseruatur. Primùm enim cibus ipse solidior, in ore dentibus a teritur: vt in tenuissimas partes comminutus & in ventriculum delatus, in hoc à calore natiuo, qui coctionis est opifex, vel certè, vt antea ex Arist. dictum, primarium instrumentum, facilius in chylum mutetur. Hoc verò qua ratione, quoque naturæ scopo perficiatur, Galenus docet lib. 6. decretis Hipp. & Plat. Constringitur venter, inquit, ad cibos, accommodatum sibi ex illis alimentum eliciens: quoad saturatus & perfectè repletus, quicquid superat in ieiunum expellat. Attrahit inde etiam iecur in ventre prius concoctum. Non ea verò de causa à ventre immutatur vt iecori suppeditetur: sed quia non datur vt cum simul duo corpora in mutuum congressum venerint, non mutuo agant & patiantur. Natura enim comparatum est vt fortius & validius, alterum quod imbecillius fuerit, vincat & immutet. Atque in eiusmodi immutatione, prima coctio perficitur: in qua explicanda non satis Galenus prouidentiæ naturæ attribuit. Secunda verò chylus per venas mesaraicas ab hepate attractus, in sanguinem conuertitur, hícque ab hepatè in venas delatus, repurgatur & quasi recoquitur. Ideóque venæ ipsæ vim quandam sanguinis conficiendi habere dicuntur ab eodem Galeno cap. 17. lib. 4. de vsu partium. Coquitur alimentum, inquit, & in ipso per intestina transitu, vt in venis etiam omnibus sanguis. Cum tamẽ neque intestinorum quoduis coquendi alimenti, neque venæ sanguinis gignendi gratia extiterint: sed, vt antea dictum est, natura alias quidem vnoquóque organorum in melius abutitur, aliàs id sequitur necessario omnia, quæ alicuius gratia

extiterunt. Quemadmodum igitur venis, cum eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis generatricem indidit, ne dum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret: ad eundem modum & intestinis distributionis gratia in venas institutis, facultas quædam concoctrix ciborum inest. Postrema verò coctio est, sanguinis in substantiam partis ad quam per venas delatus est, conuersio: qua quod de illa effluxerat, quoad potest reparatur. Ad has verò omnes mutationes subeundas, cibus ex ore per Oesophagum in ventriculum defertur. Via autem est altera, in artetia aspera: quę initio Oesophagi comes non ad ventriculum sed ad pulmones tendit: qua expiramus & inspiramus. De quarum viarum distinctione & vsu eadem est Aristotelis sententia cap.3.lib.3. de partibus animaliũ & Cornelij Celsi cap.1.lib.4. de medicina, itémque Ciceronis lib.2. de natura deorum, Sed hac in parte inter Platonem & Arist. nonnihil interest, quod ille in Timæo existimat potum per arteriam asperam rectà ad pulmones ferri: hoc verò Arist. eodem capite reprehendit. De quo vide multa apud Galenũ ad finem lib.8. de placitis Hipp. & Plat. Apertior verò locus hic apud Platonem in Timæo. Principio riuos occultos, inquit Plato, sub conflatione cutis & carnis, duas scilicet venas in tergo diuiserunt: secundum geminam ipsius corporis figuram ad dextram & sinistram. Has vtique ad spinam demiserunt medullámque mediam genitalem comprehenderunt: vt & hęc quàm maximè vigeat pullulétque & vberior hinc & alia quasi decliuis effusio, irrigationem æquabilem præbeat. Post hæc partientes circa caput venas, eásque inuicem ex opposito implicantes, partim à dextris ad sinistra, partim à sinistris ad dextra corporis dispertierunt: vt capiti ad reliquum corpus vna cum cute connexio foret: postquàm neruis quidem non erat circulo quodam secundum verticem comprehensum atque distinctum: atque etiam vt sentiendi vis ab vtrísque partibus per totum corpus vndíque dimanaret. In quorum explicatione interpretem sequamur, vel potius censorem Galenum in fragmento libri de his, quæ à Platone medicè dicta sunt in Timæo. Ab hortorum exemplo, inquit, riuorum seu canalium appellationem transtulit ad venas. Maximarum autem venarum meminit, à quibus omnesquæ in toto existunt corpore oriuntur: atque has dorsales appellauit: quod per totum dorsum ab internis nimirum ipsius regionibus extendantur. Vera igitur loquitur cum vasa quæ in dorso sunt venas appellat. Quandoquidem ita etiam arterię ab antiquis vocabantur. Haud vera autem dicit, cum duas idcirco esse venas ait quod geminum sit corpus. Neque enim eiusdem speciei sunt dorsi vasa, cum alterum tenuem & pulsu priuatam tunicam habeat, alterum pulsantem venæque crassitudine quincuplam vel sexcuplam, quam peculiariter arteriam vocamus. Neque etiam ex his alterum in dextris, alterum in sinistris est partibus: sed ambo in media spina sunt. Ab vtráque vero horum regione neruus vnus, alter in dextris, alter in sinistris existit. Illud quod sequitur aliam quasi decliuem effusionem irrigationem æquabilem præbere: non admodum rectè dictum est. Quippe sublimiores partes quæ circa collum & caput sunt, per venas nutriuntur. In iis igitur spinæ partibus quę infra septum transuersum sunt, tum vena caua, tum maxima arteria super vertebras incumbit, quoúsque ad eiusdem spinæ finem in crura scissio facta fuerit. Eis vero partibus quæ supra septum sunt, arteria quidem longissime super vertebras exporrigitur: ipsi vero vena parua adiacet, eas duntaxat infernas thoracis partes quæ in octo nothis costis habentur, nutriẽs. Reliqua autem spinæ pars superior, in qua tum quatuor primæ thoracis vertebræ, tum supra has etiam ad caput vsque, vniuersæ colli vertebræ sitæ sunt, nec venam nec arteriam sibi incumbentem habet. Sed nihil mirum, inquit Galenus, ea quæ ex

anatome

anatome conspiciuntur ignorasse Platonem, quemadmodum & Homerum qui ita cecinit.

totam venam abscidit ense

Perpetuo, quæ ad ceruicem per dorsa recurrit.

In quo quod venę nomine arterias etiam complectitur, commune illi est cum veteribus non modò philosophis, sed etiam medicis. Sic enim Hippocrates frequentissimè loquutus est & eam quæ propriè vena dicitur distinguendi causa venam iecorariam appellauit, arteriam verò venam pulsanté, cùm in hunc modum scribit lib. 2. Epid. Cum nascitur infans, inquit, cui vena quæ in cubito est pulsauerit, furiosus ille & iracundus euadet: cui sensim mota fuerit, lentus. Atque eodem modo Plato dixit in Timæo, cor principium esse venarum & fontem eius sanguinis qui magno impetu fertur per vniuersum corpus. Quod Galenus lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis, obseruat de arteriis esse intelligendum. Quia in his sanguis concitatior est, quàm in ea quæ propriè vena dicitur. Et tamen idem Hippocrates venas ab arteriis nonnunquam distinguit, vt libro de alimento. Radicatio venarum, inquit, hepar: radicatio arteriarum cor. Ex his aberrant in omnia sanguis & spiritus: & calor per hæc permeat. Quanquam illo priore modo venæ nomine pro arteria veteres latini frequenter vsi sunt, vt Cicero libro de Fato. Si cui venæ sic mouētur, inquit, is habet febrem. Vnde venam tangere apud Ouidium, tangit salientem pollice venam: & apud Celsum, cap. 4. lib. 3. venæ, inquit, credimus, rei fallacissimæ.

DE SEDE PARTIS VEL FACVLTATIS ANIMAE PRINcipis disgressiuncula, quæ sexta est.

PINAE medulam, esse quandam cerebri propaginem, ex Platone & Galeno antea dictum est. Vtrum verò etiã cerebrum neruorum sit origo & animæ sentientis prima sedes, non perinde videtur apud ipsum Platonem definitum. Certum quidem est hanc esse Galeni sententiam, quam Hippocrati & Platoni ascribit: sicut & contrariam Aristotelis & Chrysippi, conatur euertere libris de decretis Hippocratis & Platonis. Sed qui diligenter ipsius Platonis verba considerauerit, is de vtroque meritò dubitabit. Atque si, vt videtur, apud ipsum Platonem in cerebro non est facultatis sentiendi sedes primaria, neque ab illo nerui exoriri dicentur: si modò verum est quod in hac quæstione Galenus libris de decretis frequenter vsurpat, motui & sensui neruos primo subseruire, prima autem cuiusque facultatis instrumẽta ex ea parte oriri oportere, in qua facultatis ipsius primaria sedes est. Atqui ille sentiendi principium in cerebro non videtur ponere, sed (quod fortasse nouum erit plerisque) potius in corde. Imò neque sentiendi prima instrumenta in neruis, per quos differentiæ rerum sensilium ad animum tanquam ad iudicem deferri dicantur, sed potius in venis, quarum appellatione etiam arterias cõplectitur. Tẽduntur à lingua, inquit ille in Timæo, venæ ad cordis sedẽ, saporũ nunciç. In quas si quę ita inciderint vt humidã carnis mollitiem penetrantia, terrestri sua natura modicè liquefacta, venas ipsas contrahant arefaciantque, sapores eiusmodi pariunt. Et de odoratu eodem loco, duæ, inquit, in odoribus varietates absque nomine sunt, nec ex pluribus, nec ex simplicibus speciebus: sed duo ibi nomina tãtùm manifesta sunt, suaue scilicet & molestum. Hoc quidem disturbat violátque omnem eam capacitatem, quæ à summo capitis vertice ad vmbilicum protenditur: illud verò eandem demulcet, & amico quodam ingressu naturalem eius seruat habitum. Itémque de auditu.

Plato videtur sensus sedẽ ponere in corde.

Tertiam,inquit,sentiendi vim,auditum scilicet,ita considerare debemus,vt quibus ex causis passiones eius proueniant,exponamus. Omnino igitur vocem ponamus pulsationem quandam ab aere per aures cerebrúmque & sanguinem vsque ad animam penetrantem. Natam quoque ex ea motionem à capite & in sedem iecoris desinẽtem, auditum vocemus. Adde quòd idẽ in Thæteto, apertissimè significare videtur memoriam & recordationem,quæ interiori sensui adiuncta sunt,nec ab eo re separata, in corde sedem habere. Cùm alicuius in animo,inquit,cærea effigies illa profunda & multa,lenísque & probè subacta est,quæ per sensus influunt in hoc insculpta quod Homerus animæ cor vocauit,cæræ hanc similitudinem intelligens, vt pote pura signacula & funditus insidentia diuturna fiunt. Ac primò quidem homines sic instituti, dociles sunt & acuti: deinde etiam memores: postremò sensuum simulachra non commutant,vnde vera nimirum opinantur. Nam cùm sint ea perlucida & ampla in regione, velociter distribuunt diuidúntque in propriam effigiem singula, quæ quidem existentia veráque vocantur, virísque tales sapientes esse dicuntur. TH. Mirum in modum. SO. Quando igitur densum alicuius est cor,quod sapientissimus poëta laudauit, vel cùm lutulentum, nec ex defecata cæra, vel molle nimis, vel durum, non rectè omnino se habet. Nam mollis nimiùm cera, celeres ad percipiendum efficit: sed eosdem obliuiosos. Dura vero contrà, diu memores, sed ineptos tardósque ad percipiendum: & qui densam & asperam lapideámque,vel terream, vel fæculentam habent, obscura simulachra continent: obscura quoque qui duram: profunditas quippe non adest. Obscura prętereà qui molliorem: nam ex confusione facile euanescunt. Sed si præter hæc,inuicem quoque cõgesta sint, ob sedis ipsius angustiam, si quidem exigua sit animula, obscuriora quoque illis simulachra fient. Quo loco Plato sedem memoriæ,quæ coniuncta est cum interiore sensu, in corde videtur ponere: & ex huius diuersa temperatione,facultatis memorandi differentias repetere. Aristoteles verò contrà, quanquam locis penè infinitis animam re vnam in corde velit habitare, nisi tamen rectè intelligatur, sedem eiusdem memoriæ & sensus in cerebro videbitur agnoscere, cùm ad finem libri de memoria & recordatione scribit eos qui superiores capitis partes maiores habent atque pomiliones sunt, obliuiosiores esse his qui contrario modo affecti. Propterea,inquit,quòd magno pondere depressa sit illa eorum pars in qua sensus sedes est: nec possit ab initio motus animi in eis consistere, sed dissipentur, nec facile in recordando recto ordine progredi. Quæ omnia mihi attentè consideranti longè tutius esse videtur in hac quæstione tantum indicare quod dubitandi iustam oc-

Aristoteli vtrùm sedes primi sensus in corde.

casionem affert, quam cum Sebastiano Foxio lib 4.de consensione Platonis & Aristotelis, temerè affirmare, Platonem, Aristotelem Galenum omnésque Philosophos in capite non modo omnium sensuum vires, sed ratione ac mentem posuisse. Nam de Galeno id quidem indubitatum est. Quem etiam memini cum aliis locis multis, tum maximè cap. 14.lib. 7. de placitis Hippocratis & Platonis, eandem sententiam Platoni attribuere: sed, quemadmodum antea dixi, hoc ob illo non satis esse videtur huius testimoniis, sicut decuit, confirmatum. De Aristotele verò atque etiam de ipso Hippocrate (quem cum Platone in hac quæstione consentire Galenus arbitratur) nemo facilè idem mihi persuaserit: præsertim cum in eorum doctrina pleraque extent quæ apertè cōfirmant his aliud placuisse. Nam vt ab Hippocrate incipiam, si is quidem author est libri de insania, cuius fragmentum sub eiusdem nomine inter epistolas extat, videri poterit meritò à Galeno dictum animæ sentientis & intelligentis sedem ab illo in cerebro tanquam in arce esse positam. Quoniam de hoc eo loco sic loquitur. Insanienti necesse est præ humiditate cerebrum, in quo animæ opera sunt, moueri: vbi videlicet humidius quàm pro natura fuerit. Eo verò commoto neque visum, neque auditum quiescere: sed alias alia & videre & audire & linguam talia loqui qualia singulis vicibus viderit ac audierit. Quandiu hoc cerebrum quieuerit, tandiu etiam homo sapit. Quæ etiam fuerat Democriti sententia in epistola de natura humana, ad Hippocratem. Cerebrum, inquit Democritus, supremam corporis partem custodit & securitatis tutelam sibi commissam habet, intra membranas neruosas cohabitās. Super quod duplicatorum ossium naturæ necessariæ firmatæ, dominum mentis custodem, ipsum cerebrum tegunt. At libro de Corde (quem Hippocratis esse mihi verisimilius est, quàm illum de insania) nominatim scriptum est mentem habitare in sinistro cordis ventriculo, eamque reliquę animæ imperare: nutriri autem neque cibis, neque potibus à ventre, sed pura & illustri substantia ex sanguinis discretione nata. Et initio libri de morbis virginum, delirij in illis causam idem ita explicat, vt velle videatur sensus, imaginationis & rationis sedem in eodem corde existere. A falsis rerum imaginibus, inquit, multi iam se strangulauerunt: plures autem mulieres quàm viri. Est enim muliebris natura animi magis deiecti & imminuti. Cæterùm virgines nubiles & maturæ viro hoc magis patiuntur, vnà cum mensium descensu: antea non valde hinc afflictæ. Postea enim in vteris sanguis confluit, velut affluxurus. Cùm igitur osculum exitus nō fuerit apertum, sanguis autem amplius influxerit, propter cibos & corporis augmentum, tunc sanguis non habens effluxum, præ multitudine resilit ad

Hippocrates sedem mentis ponit in corde.

cor & ad ſeptum tranſuerſum. Cùm igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit: deinde ex fatuitate torpedo, poſtea ex torpedine delirium apprehendit. Libro verò de oſſium natura, motus cauſam venis ſicut & Plato, non neruis attribuit, earumque originem non ſatis ſibi perſpectam fatetur. Venæ per corpus diffuſæ, inquit, ſpiritum & fluxum ac motum exhibent, ab vna multæ germinantes. Atque hæc vna vnde oriatur & vbi deſinat, neſcio. Circulo enim facto principium non inuenitur. Multo verò minus eidē Foxio quiſquā cōcedet ſedē ſenſus in cerebro ab Ariſtotele eſſe poſitam: ſi modò meminerit ab hoc contra Platonem diſputatum cap. 10. lib. 3. de anima, cap. 1. & 10. lib. 2. de partibus animalium, itemque cap. 4. lib. 3. & lib. de animalium motu, animam re vnam ſubſtātiáque ſimplicem, facultate triplicem, in corde tanquam in centro reſidere. Ex eodémque, vt ſua ſubſtantia neruoſo, neruorum originem repetitam cap. 5. li. 3. de animalium hiſtoria. Quanquam hæc fortaſſe in eam opinionem Foxium impulerunt, quòd Ariſtoteles problemate 15. Sectione 33. ſenſus omnes capite contineri ſcribit & cap. 10. lib. 4. de partibus animalium idem, ait naturam ſenſus nonnullos in capite collocauiſſe, rationémque ſubiicit, quòd ſanguis eius membri modicè temperatus ſit & idoneus tum ad cerebrum tepefaciendum, tum ad ſenſuum tranquillitatem atque integritatem. Quod etiam repetit extrema pagina libri de memoria & recordatione. Adde quòd idem ſcribit cap. 10. lib. 2. de partibus animalium, malè affecto cerebro deliria ſolere contingere. Quæ omnia vt eam Foxij opinionem probabilem videntur efficere: ſic hoc amplius querendi occaſionem illi afferre debuit, quòd idem dixit cap. 2. lib. de ſenſu, ſedem ſenſus odoratus propriam in loco eſſe qui cerebro vicinus. Quoniam, inquit, rei frigidæ materia, caloris vim habet. Eam verò partem in qua ineſt tangendi principatus, terrenam eſſe, ſicut & eam qua guſtamus: quoniam guſtatus quædam ſpecies tactus eſt. Ob eámque cauſam vtrumque & tangendi & guſtandi ſenſum, cordi adiunctum & annexum eſſe. Nam in illis omnibus, quæ prima ſpecie inter ſe non omnino conſentire videntur, quęrenda erat aliqua conciliatio eáque ex eiuſdem Ariſtotelis doctrina petenda. Pro qua dici poſſe videtur primam facultatis ſentiendi ſedem ex huius ſententia in corde eſſe, neque quicquam prius reipſa ſentiri, id eſt ab anima per eiuſmodi facultatem primā diiudicare, quàm eius imago ad cor peruenerit: inſtrumenta autem quinque ſenſuum qui externi appellantur, in quibus rerum obiectarum imagines primùm recipiuntur, indéque ad animam quæ ſola indicandi vim habet, deferuntur, in nonnullis ſita eſſe in capite, vt in aſpectu & auditu: in aliis, vt in guſtatu & tactu, omnino in corde. Vel potius in aſpectu & auditu

vias per quas rerum ſenſilium imagines deferuntur, primùm ad cerebrum tendere, hinc rurſum ad cor deſcendere: in guſtatu & tactu vias quoque eiuſmodi eſſe aliquas, ſed has ab inſtrumentis ad cor rectà ferri. Sic enim Ariſtoteles ipſe mentem ſuam explicare videtur cap.2. lib.5. de animalium ortu, & cap.10. lib.2. de partibus animalium. Nec audiendi ſunt, inquit, qui ſi caput hominis carnoſum eſſet, viuacius futurum hominum genus cenſent: ſed vt melius ſentiret carnem ademptam exiſtimant. Vim enim ſentiendi ſitam in cerebro: ſenſum autem per partes nimiùm carnoſas nequaquam admitti poſſe arbitrantur. Neutra enim eorum ratio vera eſt. Sed ſi cerebrum à carnis copia circundaretur, contra efficeret quàm inſtitutum exigeret, cuius gratia adiūctum eſt animalibus. Nec enim refrigerare poſſet, cum valde ipſum temperet. Nec ſenſus vllius cauſam cerebrum obtinet: quandoquidem expers omnino ſenſus, non aliter quam quoduis excrementum. Verùm cùm intelligere cauſam quamobrem ſenſus nonnulli in capite habentur, nequeant, quòd eam partem eſſe cæteris peculiariorem animaduerterent, ideo ſenſum cum cerebro coniungendum ratiocinantur. Sed enim principium ſenſuum eſſe cordis locum, definitum iam eſt cùm de ſenſu ageremus, & quam ob cauſam duo, id eſt tangendi & guſtandi ſenſus ex corde apertè dependent, vnus ex reliquis tribus, id eſt olfaciendi, medium tenet: duo, id eſt audiendi & videndi, maximè in capite poſiti ſunt, propter ſenſoriorum naturā. Viſúſque omnibus in capite eſt. Auditus autem & olfactus piſcium & reliquorum eiuſdem generis, declarant quod dicimus. Audiunt enim atque olfaciūt, cùm nullum ſenſorium eorum ſenſuum in capite habeant manifeſtum. Qui Ariſtotelis locum aperte confirmat eam diſtinctionem quam paulo ante expoſuimus. Porró de eadem queſtione varias veterum philoſophorum opiniones ſic colligit Theodoretus Cyrenſis lib.5. de curatione Græcarum affectionum, vt communem de illis opinionem ſequi potius videatur, quàm eorum ſententias accuratè expendere. Hippocrates, Democritus & Plato, inquit, principem animæ vim in cerebro ſitam eſſe affirmant. Strato, in medio ſincipitio. Eraſiſtratus autem medicus, iuxta membranam cerebri quam Epicranidem vocat. Herophilus in ventre cerebri. Parmenides & Epicurus in toto hominis thorace. Empedocles & Ariſtoteles vniuerſaque Stoicorum ſocietas, cor animæ ſedem dicunt. Horúmque rurſus alij eam in cordis ventre conſtituunt: alij verò in ſanguine: alij in cartilagine quæ cor obſepit: alij autem in ipſo diaphragmate. Atque hæc quidem iſto loco ſatis abundè de ſede facultatis principis. De reliquarum autem facultatum diſtinctione, déque earum propriis ſedibus amplius diſſeretur cap.17. Vbi etiam illa quæ-

stio Platonicis & Peripateticis nobilis tractabitur, an animā tota sit in toto copore & tota in qualibet huius parte.

Quinque sensuū, qui externi nominātur, propria ratio & eorum quæ singulis obiecta sunt, varietas explicatur. Ac in ipso aspectu somni & vigiliarum insomniorúmque inter dormiendum & imaginum in speculis apparentium causæ quęruntur. Ad extremum verò tactilium qualitatum differentiæ ex figuris geometricis petuntur, vt ex primis apud Platonem rerum omnium principiis.

CAP. 15.

VM autem luciferos oculos circa faciem collocassent, in iis lucidum ignem incluserunt. Qui quia leuis est & crassus, eundem diurni luminis germanum esse oportere existimauerunt. 2 *Atque hic sane cùm per totum quidem oculum, tum maximè per pupillam erumpit, qui est omnium purißimus & valde syncerus. Qui cum externo consentiens, similis cum simili, videndi sensum præstat. Quare cùm lumē noctu euanescit vel obscuratur, interior ignis non amplius à nobis cum proximo aere coniungitur, sed ad interiora receptus, eos motus qui in nobis sunt, adæquat atque diffundit,* 3 *somni irritamentum inducens: vnde & palpebræ clauduntur. At in maxima requie, somni ferè insomniorum sunt expertes.* 4 *Relictis autem quibusdam motionibus, visis frequentibus exercemur. Atque has quidem visiones siue verè siue falsò, directè natas sic constitui.* 5 *Quæ verò sequuntur in speculis aliísque corporibus pellucidis ac leuibus imaginum figurationes, eas non aliter quàm per reflexionē existere. Pro varia enim figura extremitatis concauæ vel conuexæ, in speculo diuersæ imagines*

apparebunt ex diuerſa reflexione luminum ad alias atque alias partes: quæ in conuexis quidem reſiliunt, in concauis autem coëunt. Sic enim in quibuſdam dextra atque ſiniſtra contrario modo apparent: ſimiliter autem in aliis, quæ ſunt inferiora, ea ſuperiora, & contrà. [6] Auditus vero ad vocis perceptionem datus eſt. Exoriens enim ab ea agitatione quæ circa caput contingit, ad hepatis ſedem deſinit. Vox autem ea, quæ per aures influens pérque cerebrum & ſanguinem, in animum percuſſum trãsfunditur: acuta quidem quæ mouetur celeriter, grauis quæ tardè: magna quæ multa, parua quæ pauca. His autem eſt conſequens narium facultas, ad odorum ſenſum conſtituta. [7] Odor verò eſt affectio è narium venulis vſque ad ea loca quæ circa vmbilicum ſunt, defluens. Cuius ſpecies ſuis nominibus expreſſæ non ſunt, præter duas maximè communes, fragrantis odoris & graueolentis: quæ ſuauis & fœtidi appellationem habent. Omnem verò odorem aëre craßiorem eſſe, aqua tenuiorem. Quoniam genus odoris in iis merito dicitur exiſtere, quæ nondum perfectam mutationem ſuſceperunt: ſed cum aëre & aqua communionem quãdam habent. Talia verò ſunt quæ ad fumum & caliginem accedunt. His in ſeinuicem tranſeuntibus, ſenſus odoratus perficitur. [8] Guſtatum verò variorum admodũ ſaporum iudicem, Dij conſtituerunt ab illo ad cordis ſedem productis venulis quæ probatrices eſſent ſaporum & diiudicatrices. Hæ enim dum colliguntur & diſtrahuntur, prout ſapores occurrunt, definiũt eam quæ in his eſt varietatem. Sunt autem ſaporum differentiæ ſeptem. Dulcis, Acutus, Acerbus, Auſterus, Salſus, Acer,

Amarus,

Amarus. In quibus dulcis reliquis omnibus contrariam habet naturam, humorem circa linguam familiariter diffundentem: reliquis partim perturbantibus atque proritantibus, quales acuti: aliis calefacientibus, & ad superiora euolantibus, quales acres: aliis valde abstergentibus, abstergendóque liquefacientibus, quales amari: aliis sensim purgantibus & abstergentibus, quales salsi. Ex aliis verò meatus obstruentibus, qui id asperiùs faciunt, acerbi: qui leuiùs, austeri esse dicuntur. 9 Tangendi verò facultatem à diis constitutam ad suscipiendas & diiudicandas calidorum ac frigidorum, mollium & durorum, leuium & grauium, politorum & asperorum differentias, & eas quæ illis insunt. Cedentia quidem dicimus quæ tactum recipiunt: renitentia, quæ illi minimè cedunt. Hoc autem secundùm corporũ ipsorum bases contingit. Quæ enim illas amplas habent, hæc stabilia sunt & firma: quæ his angustis innituntur, cedentia sunt & mollia, eadémque facilè mutationem subeuntia. 10 Asperum autem sit quod cum duritie coniunctam habet inæqualitatem: politum, quod æquabile est & densum. Cùm verò caloris & frigoris affectiones sint maximè contrariæ, hæ ex contrariis causis oriuntur. Nam quod acumine partium & asperitate discindit, id calidam gignit affectionem: frigus autem quod ingressu densius. Dum tenuia expelluntur, & in illorum locum alia coguntur, tunc sanè concussio quædam & tremor exoritur: indéque in corporibus qui nascitur affectus, rigor existit. 11 Graue autem ac leue, ratione superioris & inferioris loci nequaquam definienda sunt. Quoniam nihil est sursum aut deor-

sum. Nam cum cælum omnino rotundum sit & accuratè in extremitate sua conuexa æquabile, non aptè quosdam in illo hoc superius, illud inferius nominare. Verum id quidem graue esse quod non nisi magna vi in locum à sua natura alienũ trahitur: leue verò, quod facile. Ad hæc, graue quidem quod ex pluribus partibus concretum est, leue quod ex paucißimis.

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput 15.

In quo prima est disputatio de modo videndi, & de natura oculorum, quæ digreßio est septima.

HVNC locum pluribus explicat Plato in 2. Timæi parte. Ex omnibus faciei partibus, inquit, primi luciferi oculorum orbes coruscant, hac causa dati. Ignis certè illius qui non vrit quidem, sed illuminando suauiter diem inuehit mundo, participes oculorum orbes dij fecerunt. Intimum si quidem nostri corporis ignem, huius ignis germanum syncerúmque per oculos emanare voluerunt: in quibus leuis congestúsque vbique ignis huiusmodi sit, sed per eorum duntaxat solidiorem angustámque medietatẽ, ignis purior euolet, crassior verò cohibeatur. Itaque cùm diurnum Lumen applicat se visus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atque commixta, quo oculorum acies diriguntur, ibi iam in vnius domestici corporis cohærent speciem: vbicunque videlicet tam intimi quàm externi luminis fit concursus. In quibus obseruanda sunt de aspectu duo decreta. Primum enim oculis inesse vult naturam igneam: deinde rationem videndi potiùs consistere in emissione radij in obiectam rem, quam in receptione imaginis de illa excitatæ. De quibus, quia inter Platonem & Aristotelem nobilis est controuersia, differendum hoc loco plu-

ribus:vt in hac opinionum diſſidentiũ varietate deligamus quod ſequamur,& in quo contrarijs aliorum rationibus poſſimus reſiſtere. Atque primùm de aſpectus natura dicamus. Quemadmodum antea obſeruatum eſt aſtris naturam igneam à Platone tribui, non quamuis,ſed lucentem, minimè verò adurentem (tres enim ille ignis ſpecies facit in Timæo) ſic exiſtimandum oculos, vel potius oculorum radios,ab eodem igneos appellari. Quia, vt ait,participes ſunt eius ignis qui non vrit, ſed illuminando ſuauiter diem inuehit mundo. Cuius opinionem ſequutus Galenus cap. 10. libr. 3. de Vſu partium, ſcribit, quam rationem habet Sol in vniuerſo, eandem oculum obtinere in homine, vt minore mundo. Quia eſt,inquit,organum lucidiſſimum eóque Soli quàm ſimillimum. Iſtius verò luminis in oculorum radijs,hæc argumenta pro Platone colligi ſolent. Quod quorundam animalium oculi noctu in tenebris videant: videre autem non poſſent niſi oculorum radio natura ſua lucido, partem aliquam medij illuſtrarent: quódque etiam in nonnullis præſertim iracundioribus,oculi noctu quaſi ardeant, vel certè coruſcent. Quibus hoc Ariſtoteles addit cap. 2. libr. de Senſu, oculum cùm mouetur ac torquetur, tum ignis ſpeciem elucere ac prodire, quod in tenebris vel cùm palpebræ obductæ ſunt, ſolet contingere. In quo hic Platonem eodem loco, exagitat. Galenus libr. 7. de Decretis Hippocratis & Platonis, exiſtimat ab animæ ſede, per neruos ſpiritum lucidum ad oculos permeare, ídque hac coniectura confirmat. Noui ego quendam,inquit,qui cùm ſuffuſionem in oculo paſſus eſſet, narrabat nobis ſe priùs quàm in eam calamitatem incidiſſet, in ſomnis, patefactis repentè palpebris, magnam ante oculos lucem ſolitum videre (quod ſcilicet & mihi & alijs multis euenit) quæ tamen lux ſubinde diminuta fuerit,vt nihil ampliùs appareret:atque ita videndi ſenſum ſibi obſcuratum ſimili modo penitus interijſſe. Ad id etiam pertinet (ſicut & ad opinionem alteram de modo videndi per emiſſionem) quod eodem libro Galenus adijcit, iterúmque repetit cap. 5.lib.10. de Vſu partium, in ſuffuſis ſaluam adhuc videndi vim exiſtimari ſi altero oculo clauſo, alteriùs pupillæ foramen laxius apparet, quòd à lucido ſpiritu ex oculo prodeunte, dilatatio eiuſmodi efficiatur:in Leonibus etiam & Pardis aliíſque animalibus quibus oculi lucidi admodum ſplendidíque ſunt, noctu circa pupillam ſplendidum orbem apparere, vbi eum ad nares contorſerint. Vt colligere poſſimus, inquit, tantum à pupilla in medio ſpatio auctum viſorium conum,quantus pro rata interualli portione ipſius orbis extiterit. Quiquidem conus quibus maior eſt natura, in ijs maior etiam ſplendoris orbis conſpicitur:quibus minor, in ijs pro ratione paruitatis tan-

Aſpectus natura igneáne an aquea.

Platonis rationes de natura oculorũ ignea.

to minor etiam orbis apparet. Neque verò dissimile est quod eodem libro de sensu, Aristoteles scribit, nonnullis qui in bello circa tempora vulnus acceperant, quo viæ & itinera oculorum essent excisa, tenebras offundi visas, quasi lucerna extincta: quòd parte ea quæ perlucida est & pupilla excisa, quasi splendor quidam ademptus esse videretur. Quibus etiam adde cætera quæ de C. Mario, & T. Cæsare à nobis obseruata sunt cap. 5. libr. 4. prioris descriptionis Physicæ. Idem verò ex Prisciani Lydi commentario in libr. Theophrasti de Anima, cum aliqua probabilitate sic confirmari posse videtur. Quod cùm sentire sit quodammodo agere, itémque pati, in aspectu siue oculus agat, siue color (neque enim adhuc de eo quęrimus) eo certè facilior futura est actio, quo maior inter oculum & colorem naturę communio intercedet. At colores natura sua quodammodo sunt lucidi, & vt Aristoteles ait cap. 7. libr. 2. de Anima, lumen est quasi color naturæ translucidæ, vel vt Plato scribit in Timæo, color est veluti flammula quædam fulgórque à singulis corporibus emanans, partes habens visui ad sentiendum accommodatas. Quibus effici videtur oculis flammulam quandam, vel fulgorem inesse: non tamen in his, sicut neque in coloribus, adurentem: sed vel suapte natura, vel certè concurrente medij lumine, tantum splendoris fundentem quantum ad huius sensus functionem est necessarium. Sic enim huic sensui, quia reliquis diuinior est, lumine opus est, vt qualitate omnium maximè diuina: sed hæc aliquando est & in oculo, & in medio, & in obiecto: aliquando medio deest, reliquis verò duobus inest, non tamen æquabiliter, sed nonunquam oculo magis, rei aspectabili minùs: vt in his animalibus quæ noctu vident ea quæ in tenebris sita sunt: aliàs verò contrà, vt in his quæ in tenebris tantùm flammea videntur, quia splendorem quendam ex se emittunt. Qualia ab Aristotele enumerantur, Cornu, fungus, capita piscium & squamæ. Nunc contrariam Aristotelis sententiã audiamus. Quòd Democritus aspectũ aquę naturã vult imitari (inquit ille libr. de Sensu) rectè sentit: quòd autem aspectum emphasim ipsam, hoc est imaginis veluti apparitionem esse ait, non rectè. Et eodem loco, Ac illud quidem verũ est, inquit, aspectũ aquæ naturam imitari: sed tamen non cernimus quia aqua est, sed quia perlucibus est oculus, quod etiam cum aere commune habet: sed faciliùs & diuturniùs aqua quàm aer seruari & retineri potest. In quo suam sententiam his rationibus confirmat. Nam & quod defluit ex oculis cùm lesi sunt, aqua planè videtur: & in his qui admodum pueri infantésque, splendore ac fulgore pręstant: & albugo oculorum in iis quidem animantibus quæ sanguinem habent, pinguis est. Quod eo à natura effectum est, vt humor ipse concretionis expers permaneat.

Aristotelis opinio de natura oculorum.

neat. Ob eámque causam pars nulla est corporis quæ tardiùs ac minùs quàm oculus, frigoris incommoda sentiat. Neque enim adhuc ea pars quam palpebre obducunt, frigore obriguit. Platonis verò opinionem eodem loco his argumentis exagitat. Si oculus ignis esset, inquit, quemadmodum Empedocli placet & in Timæo scriptum est, aspectúsque exeunte quasi è lucerna lumine eueniret, cur etiam in tenebris oculi non cernerent? nam aspectum extingui dicere in tenebris cùm exit, id quod Timæus confirmat, prorsus nihil est. Quæ enim luminis extinctio est? Omne enim quod calidum & siccum est, vel humore, vel frigore extinguitur: vt ignis qui in prunis est & flãma: quorum neutrum lumini contingit. Quod si fortè contingit, sed propter paruitatem id nos fugit: profectò & interdiu & in aqua extingui lumen oporteret, & cùm gelu omnia obrigescunt, maximè tenebras existere. Flammæ enim hoc hísque naturis & corporibus quæ deflagrant, contingit. In quibus facile est videre ab Aristotele satis quidem probari in aspectu non dominari elementarem ignem patibilibus qualitatibus preditum, sed hoc parum pertinere ad mentem Platonis, cuius minimè obscura est sententia de igne tertiæ speciei, cœlesti scilicet lucente non adurente: Qui non à frigore sed à tenebris restingui dicitur: non vt à contrariæ qualitatis habitu patiendo, sed priuationi in eodem subiecto cædendo. Sic enim tenebras ad lumen se habere ipse etiam Aristoteles nos alio loco docuit. Quo etiam modo Hipp. lib. de structura hominis, visum ait esse ex æthere, olfactum ex aëre: auditum ex igne: gustatum ex humido: tactum ex terra. Sed hoc mihi in hac questione mirum est quòd animaduerto Galenum in philosophãdo Platoni & in re medica Hippocrati non minus addictum, quàm in Aristotele exagitando plerumque nimium acrem, libris de Decretis Hipp. & Plat. cùm in aspectu spiritum facultatis videndi quasi vehiculum considerat, assentiri Platoni volenti sensum hunc constare natura ignea, id est lucida & ætherea: qualem ipsius spiritus ille esse vult: eundémque nulla prorsus adhibita distinctione, lib. 10. de vsu partium, cum Aristotele docere, oculorum naturam esse aqueam, ídque confirmare ex iis humoribus quibus oculi substantia constat. Cùm tamen eiusmodi distinctio facilis esse videatur & ad Platonem cùm Aristot. hac in parte sine errore comparandum sit necessaria. Dicamus itaque ad prioris quæstionis explicationem in oculo duo spectari posse, spiritum lucidum ab anime sede influentem, & ipsius oculi corpus huiúsque temperationem ex suis humoribus & tunicis, accomodatam ad eam functionem ad quam oculus ipse est comparatus & cuius primaria causa, vel potius primariũ instrumentum in spiritu consistit. Atque intelligamus Platonem il-

lius ſpiritus rationem habentem, dixiſſe aſpectum igneum, non adurentem. ſed æthereum & lucidum: Ariſtotelem autem propter eos humores qui in oculi corpore variis tunicis inuoluuntur, eundem dixiſſe aqueum. In qua varietate opinionum non tam fortaſſe diſſidentium quàm vulgo videntur, ſi in alteram partem omnino deſcendendum ſit, Ariſtoteli certè potius quàm Platoni hac in re aſſentiar. Si quidem hoc loco quæritur de diſtinctis inſtrumentis quinque ſenſuum externorum, de eorúnque cùm quatuor elementis comparatione. Non igitur in ipſo aſpectu ad ſpiritum in oculum influentem confugiendum eſt: ſed de cryſtallino humore in oculo ſpiritum per medium neruum excipiéte agendum. Aut ſi eius ſpiritus ratio in hoc ſenſu erat habenda: eodem argumento dicendum videbatur ſenſus omnes igneos eſſe, id eſt æthereos & lucidos. Quoniã ad omnia inſtrumenta, pro quorum varietate potiſſimum ſenſus externos diſtinguimus, portio quędam huius ſpiritus eandem originem habentis, influit. Cuius virtute rei obiectæ imago in inſtrumento excepta cum adhuc corporea ſit, repurgatur & diuino quodam modo in incorpoream commutatur, talíſque ad animum tanquam ad iudicem, ab ipſo ſpiritu ſua origine communi & quinque ſenſuum externorum quaſi internuncio, defertur. Cur igitur non eodem iure auditum igneum quoque, id eſt æthereum eſſe dicemus? An quia aſpectus diuinitas maior eſt quàm ſenſuum reliquorum? Equidem facile concedam aſpectum ſenſum eſſe auditu longe puriorem, hoſque duos reliquis lõgè præſtantiores, quod etiam à Platone dictum eſt in Hippia maiore: in his tamen omnibus ſpiritum æthereum primarium inſtrumentum eſſe exiſtimo: ſed qui intentione remiſſionéque naturæ ſuæ diſtinguatur, prout in diuerſis ſenſibus magis minúſve cùm noſtro corpore cõmunicat. Quemadmodum apud Ariſto. omnia quæ ſunt ſupra regionem elementarem, naturam habent ætheream, ſed in hac puritate quadam maiore & minore differre dicuntur. Sic enim ille ſcribit cap. 4. lib. 1. Meteor. Corpus quidem diuerſum diſtinctúmque & ab igni & ab aëre cenſemus eſſe id quod ſupra eſt & ad Lunã vſque pertinet. Ita tamen vt iidem eius partem vnam per ſe puriorem eſſe, alteram minùs ſynceram putemus gradúſque ac diſſimilitudines habere, maximéque qua parte cùm aëre ac inferiore mundo copulatur. Sed de priore quæſtione ſatis: nunc ad alteram de modo videndi, veniamus. In qua quæ ſit Platonis ſententia antea dictum eſt: hanc verò quibus rationibus Ariſtoteles exagitare ſoleat, inquiramus. Hoc planè abſurdum eſt, inquit cap. 2. lib. de ſenſu, quod aiunt nonnulli aſpectum emiſſa ex ſe quadam natura cernere, permanaréque vſque ad aſtra: aut ad aliquem vſque terminum egrediendo, cùm aliena lu-

ce coniungi atque confundi, vt quibusdã visum est. Hoc enim præstat dicere ipsum lumen initio cum oculo coniungi. Quamquam hoc etiam stultum est putare. Quid est enim lumen cùm lumine coniungi? aut qui tandem hoc fieri potest? Neque enim quæuis res cùm quauis coniungitur, & res quæ intus est cũ externa quo tandem modo, cùm membrana interiecta sit? Est etiam in Topicis hæc ratio eidem familiaris, nos cernere aliqua re in oculo recepta, non inde emissa: quoniam eodem modo audimus, gustamus, & odores rerúmque tactilium differentias percipimus. Omnium verò sensuum in obeundis propriis functionibus vna communis ratio esse videtur. De quo contra Aristo. rationibus multis pro Platone disputat Galenus lib.7. de Decretis Hippo. & Plato. Corpus quod videtur, inquit, duorum alterum, vel ex se ipso ad nos aliquid mittit, quo cũ propriam etiam sui dignotionem nobis ostendit, vel si nihil mittit, vim aliquam sensiuam à nobis ad se vsque peruenire expectat. Vtrum verius sit ita iudicabimus. Per pupillæ exiguum foramen inspicimus. Quod si expectaret vt partem aliquam, aut facultatem, aut simulachrum, aut qualitatem ex corporibus extrinsecus obiectis ad se accederet, rerũ magnitudinem nullo modo perciperemus, verbi causa, vasti alicuius montis. Tam magnum siquidem spectrum quantus ipse est, in oculos nostros ingredi oporteret. Quod penitus est absurdum. Vt omittam interim quod vel vno eodémque tẽporis momento, etiam si innumerabiles essent qui viderent, ad singulos eædẽ imagines ferrentur. Si contra spiritus visiuus exiret, nulla ratione posset tanta diffusione dilatari vt omnes visui expositas res circunfusus complecteretur. Nam quid aliud esset quam illa commentitia Stoicorum gutta, quæ cum toto mari cõmisceretur? Restat igitur adhuc vt aër circunfusus tale instrumentum nobis sit, quale est semper neruus in corpore. Si quidem eodẽ pacto aër nos ambiens à spiritus visui occursu, quo à Solis fulgore, affici videtur. Nam & ille supremo aëris termino cõtacto, statim vim suam fulgidam in totum dispergit, & nostra per visorios neruos acies progressa, spiritali substantia prædita, cùm in aerem incidit, primo appulsu in eum alterationem inducit: quæ longe latéque in continuum scilicet nos ambiens corpus, sparsa, repente in totum diffunditur. Id quod etiam liquido in vi Solis inesse conspicimus. In hac etiam quæstione Aristotelem eodem loco inconstantiæ arguit. Quanquam mihi, inquit, Aristoteles videtur vbi de refractione loquitur quæ à sensilibus ad nos peruenit, animaduertisse hanc absurditatem: atque ideo minimè audere ea alicubi vti: sed eam semper quasi omni carentem probabilitate eludendo euadere. Nam cùm disserit quo modo Iris efficiatur, quomodo item vel circa Solem vel

Galeni rationes contra Arist.

Lunam, qui obsolani vel antesolani nominantur, existant: tum quomodo in speculis visiones fiant, omnia hæc in refractionem visionis refert: nihil interesse affirmans siue intuitum ipsum, siue aëris ambientis ex rebus quæ videntur, alterationes refringi ac reflecti existimemus. Atqui ita meritissimè ipsum argueret quispiam: si nihil refert hoc an illo modo dicere, quid tu relicta tua vera opinione, aliena falsa vteris? In contrarium enim in præsentia tua tibi cędet cauillatio: cùm nullam causam tam absurdæ decretorum mutationis adduxeris. In quibus quoniam ille grauiter Aristotelem exagitare videtur, & cum aliqua probabilitate ei inconstantiam obiicere, quo vix quisquàm in proposito retinendo fuit constantior: pro eo pauca hoc loco dicenda sunt, priùs quàm rei huius explicationem tentemus. Ac primùm quod ait per exiguum pupillæ foramen cùm rei magnitudo penetrare non possit, vix vnquam futurum vt aspectus de magnitudine iudicet, si recipiendo in oculo, non emittendo videmus: ad id pro Aristo. facilis est responsio. Non enim hic vult rem ipsam aspectabilem in oculo excipi, sed eius imaginem beneficio luminis excitatam. Per quam sensus interior de re non aliter iudicat, quàm intellectus vel ratio per vniuersam notionem, de cōmuni natura quæ verè est in singulis. Quare vt oculus de montis magnitudine iudicet, minimè hanc reuera per pupillam ferri necesse est: sed illius tantùm imaginem. Cur autem in diuino sensu oculorū imago minima, imò si propriè loquimur, quantitatis expers, ingentem montis magnitudinem non poterit animo repręsentare, cùm idem penè pictorum ars per imitationem assequatur? Amplius etiam hoc mihi verè videor posse dicere, Galenum ipsum quod in ratione hac affert incommodi contra Aristotelem, ne in sua quidem sententia de modo videndi per emissionem vitare vllo modo potuisse. Nam cùm hoc illi datum fuerit vt aspectu magnitudo montis alicuius sentiatur, ab oculo aliquid ad ipsum montem ferri oportere: si sensus non est sola sentientis corporis alteratio, vt ille docet penè extrema pagina lib. 7. de Decretis Hipp. & Plato. sed de ea siue in medio, siue in instrumento facta, animi iudicium: de magnitudine eius montis ad quem radius aspectus delatus est, sentiendo iudicari oportebit. Minimè verò iudicium hoc perficietur in ipso monte, in quo radius sistitur (quis enim hoc dicere audeat, nisi idem velit simul cum spiritu & radio animum quasi peregrinari & ad montem deferri?) Quare erit hoc iudicium interioris animi: ex eóque dictum ab Aristot. capit. 2. libr. de Sensu, id quod videt, id est vt interpretor (quanquam repugnantibus nonnullis, qui de Crystallino humore vt primo & interiore aspectus instrumento hoc intelligi volunt) quod de re aspectabili iudicat, non esse in extremo

Aristoteles contra Galenum defenditur.

tremo oculo, ſed interius quiddam. Quomodo verò animus de mõtis magnitudine iudicabit cùm ad montem radium aſpectus emiſerit, niſi hic etiam referatur, atque ſecum per pupillam quantumuis anguſtam, magnitudinis imaginem deferat? Vt verò hac in parte etiam ſuſpicione inconſtantiæ Ariſtotelem liberemus, non videtur valde laborandum. Siquidem cùm ille de iride diſputans cap. 5. lib. 3. Meteor. ſcribit nihil intereſſe hoc ne an illo modo aſpectum fieri dicamus: id non ita accipiendum eſt quaſi vtriúſque ſententiæ parem probabilitatem eſſe velit, aut eam probabiliorem quàm ex opticis eo loco repetit. Sed cùm illa de modo videndi per emiſſionem, recepta eſſet communi Opticorum conſenſu & Platonis authoritate firmata, neque in hac euertenda vellet laborare eo tempore, ne inſtitutæ diſputationis ordo perturbaretur: dixit nihil intereſſe hoc ne an illo modo nos videre dicamus. Vt ſignificaret tam commodè cauſas iridis explicari ab his poſſe qui affirmant nos videre per emiſſionem: quàm ab aliis qui hoc ipſum in receptione imaginis poſitum eſſe arbitrantur. Quod genus loquendi his familiare eſt qui in philoſophando non omnia vno loco docere volunt: aut de re eadem nonnumquam ex cõmuni opinione aliter loquuntur quàm cùm ad eius euerſionem, id agunt vt propriam ſententiam confirment. Neque fortaſſè in re propoſita verum eſt radium aſpectus à nube ſoli oppoſita ad ſolem reflecti, indéque accidere vt colorum varietas in iride appareat: ſed potiùs dum Solis radius partim in oppoſitam nubem, partim in terram huic ſubiectam, ac plerúmque vireſcentem emittitur, in illis triplicis coloris ſpeciem excitat, quæ deinde ad oculum eius qui nubem intuetur, ita defertur, vt in huius pupilla aliquid ſimile iridi poſſis intueri. Sed iſtud alterius loci eſt: Nunc verò hoc magis me mouet quòd capit. 2. libr. de Senſu, eo ipſo loco quo de modo videndi contra Plato. ex profeſſo diſputat, radij aſpectus relationem à corporibus ſpecularibus videtur admittere: quæ tamen niſi eundem radium priùs ex oculo in id quod pro ſpeculo eſt, emiſſum fateamur, non poteſt retineri. Quòd Democritus (inquit) aſpectum emphaſim ipſam, hoc eſt imaginis veluti apparitionem eſſe ait, non rectè ſentit. Hoc enim contingit propterea quòd oculus leuis & planus eſt: nec in ipſo oculo eſt, ſed in alio oculum vidente. Relatione enim id efficitur. An etiam ex hyppotheſi tantùm hæc diſputatio contra Democritum eſt intelligenda? Nempe vt ſignificet etiam ſi relatio radij aſpectus à ſpeculis admittenda ſit: minimè tamen per eam explicari potuiſſe cauſam propter quam pupilla, in qua velut in ſpeculo rerum obiectarum imagines apparent, vim videndi habeat. Quandoquidem hoc ipſi pupillæ accidit non quia videt, ſed quia ab

alio ipſa videtur. Quæ omnia quoniam ſic in partes contrarias cum aliqua probabilitate diſputantur: media quædam ratio tenenda eſt, in qua partim recipiendo, partim emittendo, aſpectum in nobis fieri dicamus. Eáque, vt mihi videtur, neque ab ipſo Galeno neque à veterum Academicorum vel Peripateticorum ſententia aliena. Nam vt à Galeno incipiam, hic emittendo nos videre ſic confirmat libr.7. de Decretis Hippocratis & Platonis. Spiritum quendam, inquit, per meatus neruorum opticorum ad oculos tranſuehi, cùm fabrica ipſa docere te poteſt, tum hoc argumento percipies. Videbis enim ſi claudatur alter oculus, alterius pupillam dilatari: ſi aperiatur, in naturalem ſuam magnitudinem redire. Neque illud dubium tam velocem exinanitionem & repletionem, non ab humore aliquo, ſed à ſpiritali ſola influente ſubſtantia effici. Nam quia vtrique hi meatus in vnum concurrunt (quod ex diſſectione euidenter patet) veriſimile eſt communem eum locum vbi vtrorúmque coitio eſt, ſuſceptum ſpiritum, dum alter oculus conniuet, ad alterum totum tranſmittere.
Cui rei id vel maximè atteſtatur quod in ſuffuſis videmus. Quibus ſi altero oculo clauſo, alterius pupillæ foramen laxius apparet, indicat ſaluam adhuc inſpiciendi facultatem eſſe: ſi nihil eiuſmodi contingit, penitus interiiſſe. Oculum verò ex eiuſdem doctrina ſplendoris aliquid in ſe recipere à lumine & à rebus obiectis, indicant quæ commemorat capit.4. libro 10. de vſu partium, de Dionyſio Siciliæ tyranno: à quo qui ex denſa caligine carceris, in clariſſimam lucem educebantur, huius aſpectu occecabantur. Itémque de his qui cùm per niuem iter faciunt, huius candore grauiter offenduntur.
Quæ certè contingere nullo modo poſſent, ſi oculus videndo emitteret tantùm, nihil omnino reciperet. Idem videtur de Ariſtotelis ſententia colligi poſſe ex capit.2. libr. de Somniis. Simul, inquit, illud perfici licet, aſpectum vt pati & accipere, ſic etiam aliquid efficere. In ſpeculis enim valde nitidis & ſplendidis ſi mulieres cùm menſtruas fluxiones patiuntur, ſpeculum intueantur: in ſummo ſpeculo quaſi nebula quædam cruorem imitans, naſcitur. Quòd ſi nouum ſit ſpeculum, non facilè ea macula detergitur: ſin vetus, faciliùs.
Idque fit propterea quòd aſpectus non ſolùm ab aëre afficitur, ſed etiam aliquid facit & mouet: quemadmodum res illuſtres & magno ſplendore nitentes. Siquidem pupilla in iis rebus eſt quæ micant coloréque infectæ ſunt. Apertiùs hoc ipſum declarat Priſcianus Lydus capit.15. Comment. in librum Theophraſti de Anima. Multa in viſu, inquit, varietas accidit. Videtur enim extra prodire, propterea quòd circa ſenſibile agit. Quinetiam aliquid à re videnda ſuſcipere: quia videlicet illinc aliquid patiatur. Et amplius Marſilius

Ficinus in explicatione loci huius. Tres ſunt, inquit, præcipuæ regulæ ab Iamblicho traditæ in omni ſenſu firmiter tenendæ. Prima, aliquid fieri à ſenſibili in inſtrumentum ſenſus, quod neceſſe eſt illinc quodammodo affici. Quæ affectio tum paſſio eſt ab externis illata, quia inſtrumentum hoc, eſt corpus. Tum actio in inſtrumento reſultat: quia viuum. Eiuſmodi quidem actio quodammodo rei ſentiendæ fit ſimilis. Secunda regula, poſt hanc affectionem inſtrumenti quoquomodo viuentis, fit ſpecies quædam admodum ſpiratilior in ipſa animalis vita, accomodatior iam ad ſenſum, etiam ſenſibili ſimilis. Tertia, ad ſpeciei huius præſentiam expergiſcitur ratio quædam rei ſentiendæ priùs in anima latens: quæ experrecta congruit ſpeciei & per hanc affectioni & per affectionem ſenſibili foris poſito. Hæc quidem expergefactio atque congruitas, communiter eſt ſentire. Neque verò iſta omnia à Platonis ſententia ſunt aliena. Si quidem in Timæo indicat motum eum qui in ſenſu fit, conſtare emiſſione quadam per ſpiritum in rem obiectam: deinde relatione per medium corpus ad animum. Diurnum lumen, inquit, ſe applicat viſus radio. Tunc ea duo inter ſe ſimilia & concurrentia atque commixta quo oculorum acies diriguntur, ibi in vnius domeſtici corporis ſpeciem cohærent, vbicunque videlicet tam intimi quàm externi luminis fit concurſus. Totum igitur hoc propter ſimilitudinem, paſſionem eandem ſortitum, cùm quid aliud tangit vel ipſum ab aliò tangitur, motum huiuſmodi ad corpus omne pérque id ad animam vſque diffundens, ſenſum efficit qui viſus vocatur. Nec in eandem ſententiam minùs apertum eſt quod eodem libro ſcribit de natura & varietate colorum. Eſt color, inquit, velut flammula quædam fulgórque à ſingulis corporibus emanans, partes habens viſui ad ſentiendum accõmodatas. Cauſas verò ex quibus viſus gignitur, ſuprà tractauimus. Nunc de coloribus potiſſimum hoc pacto probabilia dicenda videntur. Quæ ab aliis delata partibus in aſpectum cadunt, partim minora, partim maiora, partim viſus ipſius partibus æqualia ſunt. Æqualia quidem ſentiri non poſſunt, quæ diaphana id eſt vtrinque perſpicua nominantur. Minora verò aut maiora partim diſcernere, partim contrahere viſum dicimus, inſtar eorum quæ acrimonia vel acuminè caliditateue linguam contrahunt vel diſcernunt. Atque ea quæ viſum ſic afficiunt, alba nigraue vocamus: quæ quidem paſſiones eorum ſunt quæ modò narrabam, & illorum quidem germana eadémque quodammodo, ſed in genere alio, diuerſa tamen propter has cauſas eſſe videntur. Sic vtique appellanda ſunt iſta. Quod viſum diſgregat, album: nigrum verò, quod congregat. Motionem profectò acutiorem alteriúſque ge-

neris ignis, incidentem dispergentémque visum vsque ad oculos, orbésque ipsos oculorum meatúsque vi diuerberantem liquefacientémque ignem esse dicimus ex opposito obuiantem, cuius occursu lachryma, corpus ex igni & aqua mixtum effunditur. Et vno qui de igne velut è coruscatione quadam exiliente, altero verò penetrante, & ab humore extincto, varij creantur ex huiusmodi mixtione colores: atque ipsam passionem fulgorem coruscationémque vocamus: quòd re id facit, splendidum atque coruscum. Horum medium ignis genus ad oculorum humorem perueniens illíque se miscens, miniméque quidem coruscum, sed ex ipsa ignei radij ad humorem admixtione sanguineum creantem colorem, rubeum nominauimus. Ex quibus manifestum esse videtur Platonem quoque voluisse de coloribus & corporibus coloratis aliquid ad oculum perferri in eóque, quando videmus, recipi. Quare constituendum esse videtur in oculorum sensu aliquid in animo recipi, nempe rei obiectæ speciem per quam de ipsa re iudicet: ídque habere sensum hunc cùm reliquis commune. Et ab eodem radios spiritus animalis saltem in oculos emitti, vt in his imaginem obiecti corporis excipiant. Vtrùm verò etiam ab oculo per pupillam eosdem radios ad obiectum peruenire oporteat, an ad pupillam rei aspectabilis speciem beneficio externi luminis deferri, indéque ab interno spiritu lucido ad animam transmitti, hoc est, meo iudicio, in quo Plato & Aristoteles reuera dissentiunt, nec facilè conciliari se patiuntur. Cardanus libr. de animorum immortalitate pro Platonis opinione contra Aristotelem duo potissimum argumenta colligit: quòd si oculus patiendo solùm videret, nulla, inquit, causa esset propter quam qui acutè propè vident, longius videre non possunt. Nam in patiendo quelibet virtus sufficit, modò instrumentum non sit corruptum. At quòd acutissimè prope videant, hoc arguit instrumentum quidem oportunum, verùm spiritum exilem & imbecillum. Alterum petitum est ex perspiciliorum (sic enim ille nominat id quod aliis specillum est) auxilio. Quod quidem tam euidens, inquit, non posset apparere, si videremus radiis ad oculum delatis. Nam iam facti debiles, tam breui interuallo non possent fortiores effici: sed potiùs iuxta rem ipsam apponi deberent perspicilia, quippe quæ radium ex initio à re prodeuntem validiorem efficerent. Cùm tamen contrà eueniat. Nam proximi oculis validos suscipientes radios ob propinquitatem quadam ratione adaugent, vt virtus illorum diu possit perdurare. Quorum prius non incommodè fortasse explicabitur si intelligamus apud Aristotelem oculum similem esse speculo, rerum obiectarum imagines in se recipienti: hoc tamen

Rationes Cardani contra Arist.

ab illo differre, quod in speculo nulla vis est animæ quæ speciem receptam ad aliud transmittat, tanquam ad iudicem, quam oculo inesse, & spiritu contineri antea dictum est. Itaque vt species corporum speculis obiectorum, ad certum vsque terminum diffunditur, intra quem omnia quæ existunt, ipso speculo repræsentari possunt, non tamen ex æquo: sed prout in illo toto interuallo gradus sunt distincti, quæ verò illum terminum excedunt, in speculo non apparẽt: sic de oculo rerum obiectarum species in se recipiente dici potest. Præterea vt de speculis prout ex diuersa materia constant, variáque arte sunt composita, quædam per maius interuallum, alia per minus rerum species recipiunt, eásque ad viuum repræsentant: idem quoque de ipso oculo debet intelligi. Posterius autem de perspiciliis nihilo plus ponderis habere videtur. Quoniam apud Aristotelem eodẽ modo dici potest species rerum aspectabilium quę ad oculum feruntur, in illis colligi coëuntésque præstare, vt meliùs videamus: quo apud Platonem radij manantes ex oculis, in eisdem vniũtur, atque videndi facilitatem præstant. Iam verò de illo spiritu quam naturam habeat: & si corporeus, per quas vias & quomodo deferatur, magna inter Medicos contentio est, de qua sic Galenus lib. 7. de Decretis Hippocr. & Plat. Vtrùm perinde vt in cauis cerebri spiritus continetur, quo euacuato totum animal stupidum redditur: ita quoque in singulis neruis spiritum quendam esse existimandum sit: vtrùm item spiritus is innatus insitúsque maneat, atque illo qui à fonte promanat, tãquam nuncio quodam pulsatus excitetur: an insitus quidem minimè sit, sed illo tempore quo membrum mouere, aut parte aliqua corporis sentire volumus, de cerebro denuo influat, ego non possum absolutè ita pronunciare. Sed in medium discutienda hæc proponantur. Quinetiam & illud, quomodo scilicet alteratio qualitatis in continuo corpore efficiatur: quam innuere videntur illi qui quandam sine substantia vim influere dicunt: à quibus qualitatum per alterationem in continua corpora, facultatis & virtutis influxus appellantur. Quẽadmodum cùm à Solis splendore in ambientem aërem profecta quędam qualitas in totum huius corpus, Solis substantia immota permanente, diffunditur. Non igitur fieri potest, vt absolutè, sinéque vlla probatione pronunciemus, vtrùm è cerebro ita vis quædam per neruos influat ad membra, an spiritus substantia, vel vsque ad partes eas quæ sentiunt & mouentur, perueniat, vt vehementer illam immutationem in eos perducat, quæ postea ad ipsius vsque quæ mouentur partes, diffundatur. De quo subtiliùs philosophatur Marsilius Ficinus Comment. in Sympos. Plat. Sicut cor mundi Sol, inquit, suo circuitu lumen, pérque lumẽ virtutes suas ad inferiora demittit: sic cor-

Spiritus in aspectu quam naturam habeat.

poris nostri cor motu suo quodam perpetuò, proximum sibi sanguinem agitans, ex eo spiritus in totum corpus, pérque illos luminum scintillas per membra diffundit quidem singula, sed per oculos maximè. Ad altissimas quippe corporis partes, spiritus maximè cùm sit leuissimus, euolat: eiúsque lumen per oculos cùm ipsi perspicui sint, atque omnium partium nitidissimi, vberiùs emicat. Quare etiam nõnulli fascinandi vim ipsis oculis inesse crediderunt. Influat quidem spiritus hic ab animæ sede ad omnes animales actiones motus & sensus, est necesse, ídque per neruos, præsertim si hac in parte Galeno credimus: sed copiosior influit ad aspectum, quàm ad reliquos sensus. Ideóque idem Galenus obseruat lib. 7. de Decretis Hippocr. & Platon. non omnibus neruis manifestam cauitatem esse datam, sed opticis tantùm. Quanquam de hoc non satis definitam videtur habere sententiam. Nam eodem libro primùm scribit omnium neruorum naturam triplici substantia constare, media quadam & intima, arborum medullæ simillima, per quam è cerebro haud dubiè ortũ habentem, spiritum deferri vult: exterioribus præterea duabus, prima quidem quam è tenui membrana, altera quam è crassa & dura exoriri compertum est. Deinde verò cùm incidit in comparationem aspectus cum reliquis sensibus, in ambiguo hærere videtur. Quid igitur, inquit, nunquid sicut per neruos visiuos spiritus hic transmeat, ita in reliquis omnibus fieri sentiendum est? An id in tenuissimis neruorum fibris concedi non potest? Necesse enim erit meatui illi circumiectum quoddam nerui, vel aranearũ telis tenuius corpus excogitemus, adeò vt & ipsum quàm facillimè discerpi, & meatus in singulis, penè dixerim, momentis obturari queat. His de causis ego non omnibus meatus esse dádos crediderim. Sed diceret fortasse quispiam, si datur vt vnus omnino neruus sine vllo foramine, facultates inferioribus membris ab origine traducat, dabitur etiam vt omnes. Quid igitur dicendum? cùm in exortu spinalis medullæ adeò sensui patens meatus, sicut etiã in visoriis neruis existat? Quid aliud, nisi ideò factum esse, quoniã imbecilla cùm sit virtutum facultatúmque traductio ad continua, præcipuè cùm vel maiora paulò fuerint, vel duriora, vel vehementiori aliqua alteratione indigeant, si subtilioris substantiæ quodantenus cum violentia & ictu immissio fieret, augeri alteratio ita posse videbatur. Dictum enim est, eam quæ à plerisque virtutis facultatísque diffusio nũcupatur, alterationis esse traductionem. Atque hæc quidem de duabus propositis quæstionibus satis multa dicta sunt.

Substantia neruorum opticorũ qualis.

2 Sensus oculorum, quia maximè diuinus est, hac qualitate vt maximè diuina indiget, ad exercendam functionem suam, sicut ait Pri-

ſcianus Lydus cap. 14. Comment. in lib. Theophraſti de Anima. Eſt verò ipſum lumen quodammodo in eo à quo manat, vt in Sole,& in medio,vt in aëre vel aqua,atque etiam in obiecto, vt in colore, ratione quidem diuerſa: ſed ea tamen quæ ad communem vnum finem, nempe ad huius ſenſus functionem refertur. Quanquam in Sole magis propriè Lux quàm lumen appellatur : in quo affectio eſt vel proprietas eſſentiæ,in eo ipſo cui ineſt,per ſe aſpectabilis eadémque luminis cauſa:lumen verò quaſi lucis ſpecies vel repræſentatio : quæ in medio eſt,& in obiecto corpore colorato,vt cauſa cuius vi per media quæ interminata ſunt corpora, reipſa videre poſſumus colores qui obiectis corporibus terminatis inſunt.Sine eo verò neque oculus videre, neque color per medium aërem, vel aquam videri vllo modo poteſt.Sed hoc aliquando manat à vidente (ſicut anteà dictum eſt de his animalibus quæ noctu in tenebris vident) aliquando ab eo quod videtur:frequentiùs autem à quarto quodam corpore,ſecundum naturam vel in ſe lucente, ſua verò præſentia, vel ſubſtantiæ ſuæ radiis medium, quod Diaphanum, ſiue perlucidum appellant, illuſtrante. Quare actus & perfectio tam medij huius interminati,quàm coloris in corpore terminato, lumen eſſe dicitur. Sic enim hoc vt cum medio interminato comparatur, Ariſtoteles definiuit cap.7.lib.2.de Anima.Lumen,inquit,actus eſt & perfectio rei perlucidæ,qua ex parte perlucida eſt.Nam perlucida ex vi,modo & facultate ſunt : in quibus modò ipſum lumen,modò tenebrę ineſſe conſpiciuntur.Lumen autem quaſi color eſt naturæ tranſlucidæ,cùm eam ignis reipſa talem fecit,aut aliquid eiuſdem generis.Id quod naturis cœleſtibus contingit:in quibus aliquid vnum atque idē ineſt. Vt verò refertur ad corpora colorata,quæ terminata ſunt, ab eodem cap.5.libr.3.de Anima, dicitur facere,vt colores qui eſſe poterant,reipſa ſint.Non quòd omnino color non ſit niſi præſente lumine (quanquam ea quorundam fuit ſententia, ex qua dictum à Poëta,

- rebus nox abſtulit atra colorem.) Sed quia hîc reipſa videri non poteſt,niſi beneficio luminis. Eſſe autem hoc in medio aëre vel aqua ſuapte natura incorporeum, idem Ariſtoteles confirmat cap.7. lib.2. de Anima. Quid ſit tranſlucidum, inquit, quid lumen ita diximus,vt nec ignis huius natura eſſe intelligatur, nec omnino corpus, nec vllius corporis fluxio (ſic enim etiam quoddam corpus eſſet) ſed ignis,aut alicuius corporis eiuſdem generis, præſentia in re perlucida.Quare neque motus luminis alius eſt, quàm eius corporis ex cuius præſentia enaſcitur:neque quauis ratione dici poteſt, totum medium temporis puncto lumine illuſtrari. Nam quoniam circum terram Sol in temporis puncto non mouetur,ſed eius conuerſio diutur-

nitate aliqua indiget: neque certè lumen Solis in temporis puncto totius terræ ambitum illustrat. Quis enim dixerit illud simul diffundi in eam terræ partem quam incolimus, & in alteram quæ nobis est aduersa? Sed ille supra nos, vbi suo motu excitatus est, certè eodem temporis puncto, atque omnino indistincto nos illustrat, & partem aëris supra nos cœlo viciniorem. In quo magna apparet inter ipsum lumen, & cæteras corporeas qualitates in agendo dissimilitudo. Nam si ab igne per medium aërem calor ad nos deferatur, affici primùm oportebit partem aëris igni proximam: neque calor ad nos perueniet, nisi intermediæ aëris partes omnes continuato motu ab illo afficiantur. At luminis ratio est alia, ideóque cùm rerum aspectabilium imagines ab illo excitantur, & ad oculum (si cum Peripateticis recipiendo videmus) per medium aërem vel aquam deferuntur: nihil est necesse illas gradatim medium percurrere. Ex quo aliud quoque accidit quod huic sensui est proprium, nempe vt obiecta quæ maxima inæqualitate ab oculo distant, eodem momento, si volumus, facilè videamus: non item simul audire incipiamus sonos eos qui eodem tẽpore excitati sunt de corporibus, quæ inæquali interuallo ab auribus sunt seiuncta. Quod ad disputationem de modo videndi contra Aristotelem traducit Plotinus cap. 3. lib. de Visione. Magnum argumentum est, inquit, non propterea cerni sensibilium formas, quia iam aër illorum species per continuatam traductionem patiendo susceperit: quòd subobscura nocte ignis & sydera horúmque formæ cernuntur. Neque afferet quispiam in aëre tenebroso impressas species sic ad oculum vsque continuari: alioqui non essent tenebræ, vbi ignis illuminando suam speciem traderet. Quando etiam sub profundis tenebris occulentibus stellas & ignem, horúmque lumen prorsus impedientibus, interim ex specula facibúsque prospicitur ignis, atque ex turribus quæ signa nauibus exhibent. Ex quibus idem concludit cap. 4. si natura pati posset medium inter oculum & rem obiectam, corporis omnino expers esse, solóque lumine hoc illustrari, tum futurum vt acutiùs multò cerneremus. Quoniam aspectus solo lumine indiget: hoc verò corporibus quibus accidit, vt inter oculum & rem obiectã interponantur (cuiusmodi sunt aër & aqua) impediri videtur potiùs quàm adiuuari. Idque Plotinus ex Democriti sententia, quam Aristoteles sic exagitat cap. 7. libr. 2. de Anima. Color naturam pellucidam, inquit, vt aëra mouet: à qua cùm continuatur, sensus sedes mouetur. Neque enim præclarè hoc Democritus censuit, si inanis esset, & vacaret corporibus locus inter nos & cœlum interiectus, cerni posse etiam formicam quæ esset in cœlo: hoc enim fieri non potest. Aspectus enim tũ denique efficitur, cùm oculos res quæpiã mouet atque impel-

pelli: quod cùm ab ipſo colore qui cernitur, fieri non poſſit, relinquitur, vt ab eo ſpatio afficiatur, quod eſt interiectum. Ex quo perſpicuũ oportere aliquid in medio eſſe locatũ. Quod ſi inane ſit, non dico acriter, ſed nullo modo quicquam cerni poſſit. Quod verò ſequitur de ſenſu atque cõiunctione luminis ex oculo manãtis cũ externo, pertinet ad intelligendũ quod antea diximus, de tertia ignis ſpecie lucẽte tantũ, non etiã adurente, quódq; monuimus pro Platone opponi poſſe, ei quod Ariſt. diſputat lib. de Senſu, futurũ, vt ſi ex oculis radij ignei in aërẽ frigidũ, aut in aquã incidant, in his à cõtrariis extincti non videant. Sed mirabitur fortaſſe quis, quod Alcinous adiicit de neceſſario concurſu duorum luminum ad videndi actum, cùm Platonici diſputent luminum permixtionem aut confuſionem omnino nullã eſſe, ex eóque huius qualitatis excellentiã colligant. De qua ſic Marſilius Ficinus in lib. Plotini de Viſione. Lumen nõ fit, inquit, propria diaphani qualitate, quia neque ſuſcipitur paulatim, neque etiam retinetur: neque ſimul cum hoc inficitur, vel mouetur: neque confundũtur inter ſe lumina, neque cũ cæteris commiſcentur. Non confundi apparet ex eo, quòd ſi tribus luminibus corpus vnicum opponatur, tres in oppoſitum vmbræ reſultant: quoniã ibidẽ tria lumina ſunt diſtincta. Præterea ſi tribus candelis opponatur ingens tabula, in cuius medio ſit foramen, tria lumina in oppoſitũ inde reſiliũt, aliud quidẽ in rectũ, alia duo è trãſuerſo ſe inuicẽ interſecãtia, non cõfuſa. Qualis igitur hæc erit apud Alcinoũ duorũ luminũ coniunctio? vt ſcilicet quãuis eorum ſpecies omnino diſtinctæ permaneant, concurrant tamen in vnam cõmunem actionẽ, eam ſcilicet qua imago de obiecto excitatur, & per mediũ ad ipſum oculũ defertur. Quod neque lumen medij per ſe, neque ſolus radius aſpectus, vt Plato ipſe arbitratur, poteſt perficere. Quare cõiunctis, vel etiam vnitis quodãmodo virtutibus opus eſt: per quas lumen medij excitat de obiecto ſpeciem aſpectabilem, & radius aſpectus de medio hanc amplectitur, atque ad oculum perfert. Sic enim antea obſeruauimus etiam in Platonis ſentẽtia videre, nos partim emitendo, partim recipiendo.

3 Idcirco noctu quàm interdiu, & in tenebris potiùs quàm media luce, ſolemus eſſe ad ſomnum propenſiores: quod etiam Ariſt. obſeruat Probl. 7. Sect. 6. Quanquam enim ſomnus affectio ſit, quæ (vt hîc docet lib. de Somno) in interiorẽ, ſiue communem ſenſum primò cadit, deinde in externos: tamẽ quia media luce ſenſus externi habent præſentia multa obiecta, quibus ad ſuã actionem inuitantur, interno quieſcere omnino nõ eſt facile. Adde ꝙ noctes diebus frigidiores eſſe ſolent & humidiores: his autẽ qualitatibus ſomnus cõciliatur. Priorem rationẽ idẽ Ariſtot. ſic explicat Prob. 15. Sect. 33. Quinetiam, inquit, cur dormiamus hæc eadẽ ratio. Cùm enim vigilia motus ſit, qui mẽbra ſentiendi officio accõmodata, magis cùm vigilamus, exercet: conſtat ſomnũ poſſe accidere cùm eadẽ illa mẽbra quieſcunt. Cùm verò vis ignea ſit quæ membra corporis noſtri mouere poteſt, &

hæc intus se contrahat, circumsistat in somnis, caput relinquens, quod sensus omnes continet: tunc maximè sensuum sedes quiescere possunt. Quæ quidem res causam affert dormiendi. Sed in sententia quam Alcinous hoc loco Platoni ascribit, id dubitationem aliquam habet: quòd cùm ex oculis fluentes radij non modò lucidi sint, sed etiam calidi, (hoc enim Plato facilè concederet: etiam si eos neget adurere) illis ad cerebrum noctu collectis, & in interiora receptis, hoc magis videbitur incalescere. Quoniam solet esse maior vis cuiusque qualitatis in agēdo vnitæ, quàm eiusdem diuisæ: eáque ratione ventres hyeme natura calidiores ab Hippocrate esse dicuntur in Aphorismis. Quomodo igitur noctu quàm interdiu maior erit ad somnum propensio, si vt Galenus arbitratur, naturalis somnus est à refrigeratione spirituum animalium in cerebro? An istiusmodi refrigeratio non tam in interioris sensus sede est intelligenda, quàm in viis per quas spiritus ab illa influens se externis sensibus communicat? Has autem ille primùm deserit in somno, nonnunquam adhuc vigentibus his, quæ ad interiorem sensum pertinent. Quanquam verò Aristoteles sedem primi sensus in corde ponens, nō possit fortasse de causis naturalis somni dicere omnino vera: at certè ea dicit quę maximè inter se consentanea. Siquidem vult libro de Somno & Vigilia, vaporē eum qui refrigeratus somnum parit, de cibo qui in ventriculo coquitur, ad cerebrum excitari, sed non priùs somnum facere quàm Euripi more, vt ait, vltrò citróque commearit, & in illo refrigeratus suo pondere ad cor, vt caloris fontem, descēderit, descendendóque à superis partibus calorem reuocauerit. Quod cùm acciderit, tum has spiritu (in eo enim est caloris substantia) quo sustinebantur, destitutas, suo pondere premi: vt quæ animalia somni cupiditate tentantur, ea nec caput erigere possint, nec palpebras attollere. Hæcque eodem loco ille illustrat tam populari similitudine ex pluuiæ causis repetita, vt vix vlla Physiologiæ parte dixisse videatur magis consentanea suæ sententiæ de animæ substantia vna, huiúsque sede in corde. Et tamen in quæst. de Somno, Gal. lib. 4. de caus. Sympt. negat hunc, non solùm cōsentanea, sed etiam probabilia dicere potuisse. Quanquam Aristoteles, inquit ille, ad ratiocinandum sit vehementissimus, & ad disputationem quocunque velit probabiliter perducendam maximè potens, tamen cur capite repleto primus sensus, si is, sicuti ipse existimat, in corde sedem habet, quiescat, nihil probabile potuit reperire.

4 De somno & insomniis in hoc contingentibus, sic Plato in Timæo. Si profundus ob multam quietem motuum, nos occupet sopor, exigua sequuntur insomnia. Sin vehementiores aliqui motus quasi vigiliarum reliquiæ, relicti sint, quales quidem & qualibus ex locis haustæ reliquiæ sunt, talia somniorum simulachra nascuntur, eorúmque nobis expergefactis restat memoria. Quam sententiam pluribus explicat Aristotel. cap. 3. libr. de somniis. Ex quibus illud perspici licet, inquit, non solùm vigilantibus motus eos, qui ab iis sensibus, qui extrinsecus obiecta sentiunt, quique in externis corporis partibus insunt, gignantur, incidere, sed etiam tum cùm affectio illa, quam somniũ vocamus, existit, imò verò tũ maximè se offerre. Interdiu enim cùm sensus intenti sunt & occupati vnà cum mente, expelluntur obruuntùrque, vt paruus ignis à magno, & à magnis parui dolores ac voluptates. Cum autem nihil agunt & quiescunt, tum exiguè videntur. Noctu verò quia otiosi sunt illi sensus, qui per singulas corporis partes sunt dispersi, nec ipsi quicquam agere possunt, quod calor ex summis membris in intimas se regerit, ad sensus fontem & principium delabuntur, túmque euidentiores fiũt, omni perturbatione sedata. Sic autem quemque motũ in animo gigni continenter existimare debemus, vt vertigines illæ quæ per summa a-

quarum currere solent: quæ sæpè sui similes permanent, interdum ab aqua cursum alium accipiente mutantur. Itaque post cibum & admodum pueris, vt infantibus, somnia non incidunt: quia multa fit tum agitatio vehemensque motus, propter eum calorem quem cibus gignit. Quocirca quemadmodum aquam aut alium humorem si quis vehementer bacillo commoueat, interdum nullum simulachrum videtur, interdum videtur quidem, sed omnino inflexum & deforme, vt aliud atque aliud esse videatur, sedata autem & tranquilla aqua, purum & illustre videtur: sic in somno visa & motuum reliquię quę à sensibus eueniunt, nonnunquam à maiore quodam motu quem dixi, omnino obruuntur, interdum verò turbulenta quædam visa & prodigiosa & ingrata somnia videntur, vt furentibus, febre laborantibus & ebriis. Hæ enim perturbationes cùm spiritus plenæ sint, magnum & motum & tumultum afferunt. Cùm verò tranquillus est & secretus sanguis in iis animantibus quæ sanguinem habent, motiones sensorum, quæ integræ seruatæ sunt à quoquã sensuum, quieta & sedata somnia ita efficiunt, vt aliquid nobis appareat, videamúrque ab iis quidem quæ aspectu delabuntur, videre, ex iis autem quæ ab auditu, audire. Quod fit etiam in cęteris sensibus eodem modo. Quod vero Plato superiore loco scripsit vigiliarum reliquias quales & quibus ex locis haustæ sunt, talia somniorum simulachra parere, non solùm ex eo intelligendum est quod Cicero ait in Somnio Scipionis, fere cõtingere, vt cogitationes sermonésque nostri, pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet sæpissimè vigilans solebat cogitare & loqui: sed de eo potiùs quod in somniorum varietate naturalẽ quandam significationem habemus, vel antecedentis perturbationis, vel cibi atque potus, vel humoris in nobis dominantis. Quæ omnia pro varietate temporum, in quæ nox est diuisa, ita distinguit Cardanus cap. 44. lib. 8. de rerum varietate. Aut enim somnia, inquit, initio noctis & cum sanitate cõtingunt, mutantúrque pro mutatione ciborum, & tunc à cibis proueniunt. Bonum igitur est in his perseuerare, quæ iucunda pariunt somnia & absque perturbationibus, ab iis autem abstinere, quæ tristia & terribilia, & cum grauitate ac impedimẽto. Si verò iuxta mediam noctem & cum perturbatione, perseuerántque diu, nec tamen eiusdem sunt argumenti, tunc humores significant. Si igitur iucunda sunt & cum leuitate, non oportet mutare corpus: si cum timore, tristitia & grauitate, cibum minuere nutrientem, purgare corpus. Si verò iuxta diluculum, lõga, clara, nec tum diu perseuerãt, sed vel vna vel altera die, à cœli imaginibus fiunt imminentiáq; portendũt. Atque hæc postrema vt veritatis significationem habeãt, hominẽ decet esse ab animi perturbationibus vacuum, bona mente, tũ verò cibo mediocri, ac simplici vtentem, in veritatis cognitionẽ intentũ, nullo animi affectu superatũ. De altera verò interpretatione somniorũ ab humoribus, qui in nostris corporibus abundant, manantiũ, sic Gal. lib. de præsagiis sumendis ex insomniis. Si quis incendiũ per somnũ videat, inquit, eũ quidẽ flaua bile infestari significatur. Si verò fumũ, aut caliginem, aut profundas tenebras, atra bile grauatur: rursus si imbres somniat, ex eo frigidã abundare humiditatẽ in tali corpore intelligitur: sicut qui niuẽ, qui glaciẽ, qui grandinẽ, hic phlegmatis humidi plenus est. Si quid etiã diuinitatis inest postremo somniorũ generi, quod extrinsecus vt à Deo, vel ab ipso cœlo, cœlestibúsque virtutibus immittatur, id quanquã etiã vigilantibus possit apparere, in dormiẽtibus tamẽ efficacius esse solet. Quia interior animus in iis abstractior est à sensibus, ideóque paratior ad recipiendas imagines, quę influunt, vel ab intelligẽtiis, vel à corporibus cœlestibus. In vigilantibus autẽ, quia animus agitatur impressionibus rerum sensiliũ, illas cœlestes non facilè excipit.

Ex quo etiã accidit, vt plus diuinitatis inesse credatur iis somniis, in quibus visa non respondent rerum antea sensu perceptarum imaginibus, aut humoribus in corpore dominantibus. Quoniam horum causæ magis naturales esse videntur. De quibus si placet Theologos nostros audire, nobilis locus est apud Greg. Nyssenum cap. 14. lib. de Hominis creatione. Quemadmodum circa ignem, inquit, hæc fieri naturale est, vt cùm paleis vndique tegitur, nullóque spiraculo suscitatur, nec circumtecta depascat, nec penitùs extinguatur, sed pro flamma quidem fumus exurgat: quòd si paululùm commotus fuerit, illico fumus excitatur in flãmam: similiter & mens ocio sensuum, tempore soporis obtecta, nec elucere per eos potest, nec prorsus intercipi, sed instar fumi videtur operari, in aliquo quidem egens, in aliquo verò præualens. Et sicut quispiam Musicus resolutis lyræ nexibus, si plectrum cordis iniiciat, non ei modulatio competenter occurrit, (nec enim extentum quod non est, aptè resonabit) sed plerunque manus artificiosè mouetur, ducens plectrum ad locales positiones accentuum, sonus autem non efficitur, nisi inordinatus ex modo cordarũ: ita per somnum naturalibus sensuum mẽbris resolutis, aut omnino quiescit artifex animus, si corpus nimia plenitudine prægrauetur, aut certè languidiùs & obscuriùs operabitur, cùm hoc organũ sensuale diligentiùs artẽ nequit excipere. Quapropter in somnis memoria quidẽ confusa, præscientia verò quibusdã velaminibus obruta, præter votum ac studiũ, quasdã speculatur imagines, & aliquid eorum nonnunquã, quę sunt ventura pręnunciat. Nã per subtilitatẽ naturæ plus aliquid habet, quàm corporis crassitudo ad contẽplanda ea quæ videntur accedere, sed non potest recto ordine futura reserare: quia nec perspicua & manifesta doctrina proponitur eorũ, quæ in somniis digesta cernuntur. Sed quicquid illud est, ambigua futuri fit denunciatio, quod ænigma vocant, qui videntur ista discernere, quod scilicet aliud ostentet in verbis, aliud in intellectibus afferat. Sic pincerna Pharaonis botrum præmit in patera, sic panes in camino ferre pistor imaginatur, vterque enim iuxta studium quod exercuit, se in somnis esse peruidet. Quòd autẽ Daniel & Ioseph, eorúmque consimiles diuina virtute, nullis turbatis sensibus ad futurorũ informantur scientiam, nihil hoc ad præsentem pertinet quæstionem: quia non hæc quisque sapiens somniorum generibus imputare debet, alioquin & illas visiones quæ diuinitùs vigilantibus accidunt, non superna visitatione, sed naturæ consequentia sponte sua id operante, putabit posse contingere. Sicut ergo cunctis hominibus iuxta suum sese moderantibus animum, quidam sunt qui diuina illustrari confabulatione mereantur, ita communiter secundùm naturam, nobis ac similiter somniorum phantasiis accidentibus, nonnulli per soporem diuinæ cuiusdam reuelationis participes existunt. Si verò Aegyptius ille vel Assyrius tyrannus ad scientiam futurorum per somnia diuinitùs instruuntur, aliud quiddã est, quod per eos miranda dispensatione peragitur.

5 De speculis horũque varietate in repręsentãdis rerũ obiectarũ formis, sic Pla. in Tim. Simulachrorũ, quæ vel in speculis oboriuntur, vel in perspicua leuíque superficie cernuntur, facilis assecutio est. Nam ex vtriusque ignis tam intimi, quàm extrà positi, communione eiúsque concursu & congruentia, qui passim terso leuíque corpori accõmodatus est, necessariò hæc omnia oriũtur: cùm ignis oculorum, cũ eo igne qui est è conspectu effusus, circa leue nitidúmque corpus se confundit. Dextera verò videntur quæ lęua sunt: quia contrariis partibus oculorum insolito more contrarias partes attingimus. Respondent autem dextra dextris, læua lęuis, quando commixtum lumen cum eo, cui permiscetur, transilit. Id cùm speculorum leuitas hinc illínceque altitudinẽ assumpsit, & ita dextram

oculorum partem in leuam speculi, leuámque in dextram detorsit. Quòd si speculum ad vultus longitudinem conuertatur, vultum reddit resupinum: cùm superior luminis pars ad inferiora, inferior verò ad superiora vertitur. In quibus hoc iã pro rato Plato vsurpat, quod ex illo antea posuimus, videre nos per emissionem radij aspectus in rem obiectam: ex eóque docet accidere, vt radius eiusmodi pro varietate eorum, quibus excipitur, variè etiam afficiatur. Siquidem hic per ea corpora quæ interminata sunt (talia verò sunt quæ diaphana nominantur) penetrat: sed non per omnia pari facilitate. In terminatis autem se habet duobus modis. Nam si aspera sunt & inæquabilia, vt saxa, lateres, & similia, sistitur quidem, sed propter inæqualitatem dissipatur. Si autem omni ex parte æquabilia sunt & tersa, propter horum duritiem cum opacitate & densitate coniunctam, sistitur in superficie: ac propter æqualitatem & leuitatem seruatur. Sed quia in hac æqualitate non potest cõsistere, ad oculũ reflectitur: eóq; fit vt in tali corpore speculi rationem habente, nos videre videamur. Quanquã non omnes hanc rationem eorũ quæ in speculis apparent, admittunt: sed vt ait Seneca cap. 5. lib. 1. naturalium Quæstionũ, omninò de illis duæ opiniones sunt. Alij enim in iis simulachra cerni putant, id est corporũ nostrorum figuras à nostris corporibus per aërem sparsas & in illis exceptas. Alij cũ Platone aiunt nullas reuera imagines in speculo esse, quemadmodũ neq; in iride colores, sed ipsa aspici corpora, oculorũ acie retorta & in se rursus reflexa. Quam sententiam sequitur Alexander problemate 129. lib. 1. Quam ob causam, inquit, in speculis & aquis dilucidis nostrã speciem conspicere valemus? Quoniam oculorum radij profecti in corpora quæ nobis splendida obiecta sunt, refranguntur ac suam repetunt sedem. Speciem enim nostrã iam habent obiectam, postquã refracti sunt: itaq; illam cõspiciunt. At, inquiet aliquis, quo modò reflectitur radius, si corpus non est? Reflexio enim affectio corporis est, aut dimensionis, quæ non est nisi in corpore. An aër qui radium excipit reflectitur: secúmq; radium à speculo ad oculum refert? Ipse certè radiùs est qui reflectitur à speculo: quoniam hic, non aër, in speculũ ab oculo ferri dicitur. Per rationis autem similitudinem reflecti dicitur, quemadmodum & moueri, cùm ab oculo in obiectum fluit: non aliter quã radij qui à Sole in terram manant. Ex quo accidit vt quo ille imbecillior est, eo faciliùs ab obiectis quæ minùs resistunt aut etiã suapte natura interminata sunt, reflectatur. Quod in quodã ab Arist. confirmatum est cap. 4. lib. 3. Meteor. Cui iter facienti, quia aspectũ imbecilliorem habebat, imago quæ aduersũ intuebatur, præire videbatur: idq; accidebat quòd aspectus in eũ referretur. Sic enim, inquit, Arist. imbecillis & omnino tenuis præ infirmitate erat, vt ei speculi locũ etiam aër proximus, sicut is qui remotus & crassus erat, præberet, nec repelli posset. Quod verò attinet ad locũ alterum de variis speculorũ imaginibus, in eo artis vis maximè est admirãda. Quædã enim corporis obiecti magnitudinem exactè æquare videntur, nonnulla maiorem referre quàm reuera sit, alia minorem. Quædam etiam rectã corporis figurã repræsentant, alia inuersam. In plerísque magna oris distortio apparet, in aliis verò nulla. Cuius varietatis causam ex Platone referre licet primũ ad ipsius speculi figuram, deinde ad eiusdem situm & oculi intuentis, motum. Aliter enim res repræsentantur in speculo plano, scilicet ferè sub imagine pari eadémq; recta: aliter in concauo, plerumq; maiores & inuersæ: in conuexo verò & quasi tumente, ferè minores. In situ autem quanquã non sit facilè in plerisq; speculis partem superiorem ab inferiore discernere, quędam tamen intueri licet quæ modó elegantẽ imaginem repræsentant, eadẽ verò si posteà paululum inuertantur, figurã aliam referent, vel ipso aspectu horrendã.

Sed horũ omnium potissima causa est in varietate eorũ, ex quibus illa componũtur,& in certo cõpositionis modo. De quo sic Agrippa ca.6.lib.1.de Occulta Philosophia, Speculorũ quorundã artificio,inquit, quas volumus imagines in aëre etiam remotæ,extra specula producuntur. Quæ tunc imperiti homines vidẽtes, dæmonum aut animarum vmbras se videre putant: cùm tamen non sint,nisi simulachra quædam sibi ipsis cognata ac vitæ omnis expertia. Eadem cõpositione hoc etiam ars assequitur,vt quædam decrepitos senes sine vllis rugis quasi ætate adhuc florentes repræsentent:alia cõtra iuuenum faciẽ rugosiorẽ.De qua re inter recẽtiores scriptores Io.Baptista Portanus,multa collegit lib.4.Magię naturalis.
6 Cur sonorũ differentiæ auditu perceptæ,nõ modò ex Platone, sed etiã ex Timæo Locro lib.de Anima mũdi & natura,vsq; ad iecur deferri hoc loco dicũtur? An quod in eo sedes sit animę sentientis? Foxius cõmentario in Timęũ Platonis hoc approbare videtur quod ex iis quæ ex Platone commemorata sunt capite superiore, veri speciem quandam habet. At verò hoc minimè concedet,qui ex eodem Platone in Timæo & 4.de Rep.recordabitur,in iecore eã tantùm animæ partem habitare, qua concupiscimus quæ ad cibum, potum & res venereas pertinent. An igitur significat sonorum suauitatem,quæ auribus percipitur, afficere in vtrámque partem non solùm ea quæ rationalis sunt facultatis & irascibilis, sed extendi vsque ad iecur, id est magnam vim etiam habere ad excitandas vel reprimendas naturales cupiditates,quarum sedes est in illa corporis parte? Hoc enim idem Plato probare videtur cùm agit de vtilitate duorum primorum sensuum. Nobis, inquit, asserendum est ob hanc potissimum rationem,deum oculos genuisse, vt mentis circuitus qui in cælo peraguntur intuiti, in vsum redigamus nostræ mentis, cogitationísque nostræ discursiones illis cognatas, sed perturbatas quodammodo ad illorum temperiem reuocemus, & cùm illos agnouerimus, & recta ratione secundùm naturam præditi singulorum ordinem perceperimus, conuersiones Dei quæ sine errore aguntur, imitemur: atque ad earum exemplum discursiones nostræ cogitationis vagas & erraticas componamus. Vocem quoque auditúmque eiusdem rei gratia Deos nobis dedisse existimo. Nam ad hæc ipsa,sermo pertinet plurimúmque conducit, omnísque musicæ vocis vsus harmoniæ gratia est tributus. Atqui & harmonia, quæ motiones habet discursionibus animæ nostræ congruas atque cognatas, homini prudenter musis vtenti, non ad voluptatem rationis expertem, vt nunc videtur,est vtilis sed à musis ideo data est,vt per eam dissonantem,circuitum animæ componamus & ad concentum sibi congruum redigamus. Rhythmus quoque ad hoc videtur esse tributus, vt habitum in nobis immoderatum gratiáque carentem, aptissimè temperemus. Quod Cicero secutus videtur lib.2. de Legibus. Assentior magistro Platoni, inquit,nihil tam facilè in animos teneros ac molles influere, quàm varios canendi sonos. Quorum dici vix potest,quanta sit vis in vtrámque partem. Namque & incitat languentes & languere facit excitatos, & tum remittit animos, tum contrahit. Atque fortasse eodem modo accipiendum est quod de duabus primis odorum differentiis ille scribit in Timæo. Duæ,inquit,in his varietates absque nomine sunt, suaue scilicet & molestum. Hoc quidem disturbat violátque omnem eam capacitatem,quæ à summo capitis vertice ad vmbilicum protenditur: illud verò eandem mulcet & amico quodam ingressu naturalem eius ambitum seruat. Ampliùs etiam poetæ dixerunt suauitatẽ sonorum vsque ad res inanimatas pertingere,hásque occulto quodam-modo afficere. Ex quo dictus Amphion saxa mouere sono testudinis. Quod autem in auditu hoc loco ab Alcinoo dicitur de sono, qui per cerebrum & sanguinem ad animum transfun-

ditur, & in odoratu, de odore per narium venulas ad ea quæ circa vmbilicum sunt defluente, id ita accipiendum est, vt ex veterum consuetudine arterias venas appellet & sanguinem eum intelligat, cum quo in illis spiritus est coniunctus. Quanquam enim apud Galenum spiritus in arteriis vitalis sit, in neruis animalis, hicque posterior solus pro primo sentiendi instrumento: tamen non sine aliqua ratione Plato voluisse videtur, spiritum hunc animalem à corde per arterias cum tenuissimo sanguine, eóque feruescente, ad cerebrum elatum & huius frigore temperatiorem factum, rursum in omnes corporis partes per easdem vias refluere, & adiuuantibus neruis motum & sensum corpori dare. Vt his non dicatur inesse prima vis efficiendi motum & sensum, sine his tamen illa cõstare non possit. Nam in sententia Galeni duo sunt, quibus non facilè se potest explicare: nempe quo modò per neruos natura sua manifestéque solidos (si modo opticos exceperis qui nonnihil videntur habere, concauitatis ratione mediæ substantiæ mollioris) spiritus corporeus & cerebri frigore fortasse concretior factus, tanta celeritate ad motum & sensum feratur: & qua ratione ex arteriis ad cerebrum ascendentibus, plexu retiformi exceptus, à sanguine cum quo erat in illis permixtus, separetur: & per quas vias ab eiusmodi plexu, cùm origine neruorum de cerebro descendentium, communicetur. De quo nos pluribus aliquando differemus commentario in posteriorem partem nostræ descriptionis physicæ.

7 De odoris natura, déque odoratus imbecillitate in nobis, sic Plato in Timæo. Circa narium vim, inquit, species non sunt. Semigenia enim odorum natura: Speciei verò nulli competit odorem habere: sed nostræ circa hæc venæ ad terræ & aquæ genera angustiores sunt, ad ignis verò aerísque genera, latiores. Quocirca nemo vnquam istorum aliquem sensit odorem: sed in madefactione quorundam, vel putredine, vel liquefactione, vel euaporatione gignuntur odores. Cùm enim in aërem aqua, vel aër in aquam transit, in medio istorum odores fiunt: omnísque odor aut fumus est, aut caligo. Sed horum quod ex aëre mutatur in aquam, caligo: quod ex aqua in aërem, fumus. De huius sensus imbecillitate in nobis, idem scribit Aristo. cap. 9. lib. 2. de Anima. De odore, inquit, eáq; re quæ odoratum mouet, differere difficilius est quàm de superioribus. Neque enim perinde perspicuum quid sit odor, vt quid sonus, quid lumen, quid color. Idque eo fit quòd non inest in nobis acer hic sensus: sed eo à multis animantibus vincimur. Remissè enim homo olfacit, nec quicquam eorum, quæ odorem efflant, percipit sine dolore aut voluptate: quòd non sit in eo subtilis hic sensus. Imbecillitatis autem causa ex eodem hæc reddi potest. Quod cùm homo cerebri copia vincat reliqua animantia (præsertim si hæc ex totius corporis comparatione spectetur, sicut Aristo. docet cap. 7. lib. 2. de partibus animalium, & cap. 5. lib. de Sensu) cúmque cerebrum omni quidem animali sua temperatione frigidum sit & humidum, sed in homine præsertim, sicut excrementorũ frequentia & copia in hoc arguit: ei adiacens, vel etiam in illo situm odoratus instrumentum, quod moderatè calidum & siccum esse debet, tali constitutione læditur, & ad percipiendas odorum differentias, ineptius redditur. Ex quo contingit quod alio loco obseruauimus, vt quibus hominibus cerebri temperies paulò calidior est & siccior, hi sensus huius præstantia reliquos vincant, iidémque ferè minus acutè cernant & reliquis sint ingeniosiores. Quòd talis cerebri constitutio, rerum imagines vi caloris celerrimè excipiat & easdem ratione siccitatis, constantissimè retineat: calor autem & siccitas oculis natura aqueis aduersentur. Cùm verò præstantia sensuum in duobus sit posita, vel in eo quòd per ma-

ius interuallum res obiectas percipiant, vel quòd perfectius subtiliúsque per vnũ & idem medium rerum differentias discernant: priore modo homo ab aliis permultis animalibus in odoratu vincitur, posteriore eisdem superior est, vt colligi potest ex cap. 2. lib. 5. de Animalium ortu, & ex eo quod idem docet cap. 5. lib. de sensu, homini esse proprium vt recreetur odoribus, qui per se ac vi sua voluptate afficiunt: quales sunt qui efflantur è floribus, quique ab alimentis sunt separati. De odoris verò natura idem Aristo. contra Platonem ita disputat eodem loco, omnes, inquit, cùm de odore dicunt, ita sentiunt, vt alij vaporem, alij expirationem, quidam vtrumque esse ponant, quorum vapor humor quidam est: expiratio fumi speciem gerens, aëris & terræ communis est: & ex illo aqua conglobatur & cogitur, ex hac quoddam terræ genus. Sed fieri non potést vt odor horum alterutrum sit: cùm præsertim vapor ad aquam pertineat, & exhalatio fumi speciem præbens in aqua non posſit existere: cùm tamen odoratui in aqua locus relinquatur. Præterea cùm exhalatio eodẽ modo quo fluxio dicatur, profectò si odor fluxio non est, neque exhalatio rectè esse dicetur. Tandémque concludit odorem nõ esse fumidam exhalationem igneam, vel aëream, sicut de illo vulgo existimari solet. Quoniam non in aëre modo is percipitur, sed etiam in aqua, sicut pisces apertè declarant, qui ad pastum odore allecti accurrunt, in aqua autem nullus aer est, inquit ille, sed cùm inest statim eminet: ignis verò multo minùs. Sed quia aër & aqua humida sunt elementa, odórque omnis caloris vim habet, idcirco in humore siccitatis affectionem esse quandam, quæ prius quàm odoratum reipsa moueat, per aërem diffunditur & per aquam, propter naturæ similitudinem, quasi diluitur.

8 Saporum differentias ex agendi facultate & modo, sic Plato distinguit in Timæo. Tenduntur, inquit, à lingua venæ ad cordis sedem saporum nunciæ. In quas si quæ ita inciderint, vt humidam carnis mollitiem penetrantia, terrestri sua natura modicè liquefacta, venas ipsas contrahant arefaciántque, sapores eiusmodi pariunt. Videlicet si asperiora sunt, acerbos acrésque, sin aspera minus, austeros & ponticos. Quæ & illas purgant & si quæ, linguæ inhęrescunt, abluunt: si vltra modum id faciant naturæq; illius nonnihil liquefaciant, qualis est in nitro potentia, amara nominantur. Sin autem vim nitro temperatiorem habent leuiúsque abstergunt, salsa sine amaritudinis asperitate, magísque amica nobis apparent. Quæ applicata oris caliditati, ab eóque mollita & feruefacta, vicisſim feruefaciunt suáque leuitate sursum ad sensus capitis eleuantur, suóque attractu singula diuidunt, propter huiusmodi vires acuta vocãtur. Quòd autem dulcem saporem reliquis omnibus contrarium Alcinous esse ait, id ex eo intelligendum est, quod apud Platonem, sicut & apud Galenum, hic in varietate saporum pro medio est. At in omni contrarietate medium cum vtrouis extremo comparatũ, alterius contrarij rationem obtinet: vt etiam Aristo. docuit in physicis. De quo sic Plato in Timæo. Omnibus quæ de his dicta sunt contraria pasſio, à causa contraria proficiscitur. Quando verò ingredientium qualitas humida est, linguæ qualitati naturaliter concors & cõsentanea, ac lenit mollítque eam, contractámque demulcet asperitatem, & quæ pręter naturam contracta vel sparsa fuerunt, relaxat vel colligit, ac summatim naturalem singulis restituit habitum: suaue huiusmodi omne amicúmque est omnibus, violentarum quoque pasſionum medicina atque remedium, dulcéque vocatur. Apud Arist. autem de dulci idem dici non potest. Quoniam in saporum differentiis eo non tanquàm medio, sed vt extremò altero vtitur: cui amarum opponit. Ideóque in eorũ diuisione hoc inter Platonem, quem Galenus sequitur, & Aristotelem interesse alio loco obseruauimus.

seruauimus, quod hîc in extremis differentiis ponit dulce & amarum, rationem habens vel sensus, quem duo hæc extremo quodam modo afficiũt, in eóque longissimo interuallo à seinuicem seiuncta sunt, vel nutritionis: in qua quod dulce est maximè nutrit, quod amarum omnium minimè. Galenus autem hæc referẽs ad temperamenta corporum, quibus insunt & quorum signa sunt, acre & acerbũ pro extremis, dulce pro medio esse vult: quia hoc naturæ maximè tẽperatæ indicium est, acre calidæ, acerbum frigidæ. Sed ad Platonem redeamus. Hic quanquam in rebus omnibus explicandis figuris, quas à Pythagoreis acceperat, valde sit delectatus, saporum tamen differentias ex sensuum affectionibus, quàm ex illis maluit distinguere. Democritus autem cõtrà, singulis saporibus propriam figuram attribuit, saporémque dulcem appellauit, qui rotundus amplúsque est: acerbum, qui figura magna perficitur: asperum, qui multis angulis distinguitur miniméque orbiculatus est: acutum qui mole constat acuta & nucis pineæ speciem gerit, & incuruus, tenuis, nullóque orbe conglobatus est: acrem qui orbiculatus, tenuis, angulatus & incuruus est: salsum qui angulatus, magnus distortúsque est & cruribus paribus constat: amarum qui rotundus, leuis atque distortus, parua cum magnitudine: pinguem qui tenuis, rotundus paruúsque. Quod obseruat Theophrastus cap.2. lib.6. de causis plantarum: & in eodem Democritũ Arist. exagitat. cap.4. lib. de sensu. De saporum autem differentiis sic Theophrastus cap.4. lib. eiusdem, Saporum genera, inquit, septem esse putantur, sicut & odorum atque colorum. Hoc ita tamen verum erit, si salsum non alium quàm amarum posueris: quemadmodum & si fuscum, non alium quàm nigrum. At si secernas, octauum hunc esse necesse est. Quippe dulcis, pinguis, amarus, austerus, acris, acutus, acerbúsque numerantur, salsúsque octauus subiungitur. Sunt qui vinosum quoque adiiciendum putarunt. Fructibus enim compluribus inest & in terra nonnunquam talis comprehenditur sapor. Adhæc lactis sapor redigẽdus ad dulcem, minus apparet. Hic enim interdum tanquàm species dulcis obiici potest. Nec verò vini saporem tribuere alicui facilè est: sed sui generis is quoque esse videtur, qui & dulcem & acerbum & austerum possit recipere. Verùm hoc nihil forsitan refert ad ceterorum contemplationem. Numerus autem septenarius præcipuus est & naturæ familiarissimus. Galenus Platonis locum, quem nunc sequitur Alcinous, interpretatur cap.28. lib.1. de facultatibus simplicium medicamentorum, cum eodémque Theophrasti diuisionem sic comparat. Plato duos sapores, inquit, memorat eiusdem speciei, sed in ratione maioris ac minoris differentes. Eorum vnum austerum, alterum acerbum nominat. Porrò acerbus illius intentione prouenit, sicut & ipse Plato significauit. Atque hos pro vna specie numerabimus. Altera species est eorum, qui illis oppositi sunt, nitrosorum videlicet, salsorum & amarorum: in quibus etiam amarus ex nitrosi prouenit intentione. Salsus verò aut nitroso imbecillior, aut astrictionis quoque aliquid assumens. Deinde à Platone acris expositus est, mox acidus, postremò dulcis. At à Theophrasto additus est vnctuosus siue pinguis: à Platone quidem in sermone de propriis linguæ sensoriis præteritus, verùm paulò ante plantarum succis ascriptus: vbi vinosum ab oleoso & melleo discernebat. Vbi autem ad sensus gustoria transit, protinus dulcem memorauit. Nihil enim retulerit dulcem an melleum dicas: velut nec pinguem an oleosum. Omisit autem pinguem, vt qui ad gustum nihil attineret. De natura autem corporum, quæ his saporum differentiis sunt prædita, sic idem scribit cap.7. li.4. de facultatibus simpliciũ medicamẽtorũ, Astringens, terrenũ esse & crassum corporis consistentia, qualitate verò frigida, prioréq; differre ab acido, quoniã hoc tenuitate partiũ præditũ est, sed per-

inde atque astringens refrigerat. Acido frigidius esse, quod ecerbum appellatur. Quoniam vt ex Theophrasto eodem cap. commemorat, fructus arborum initio acerbi sunt, verùm affluentis humoris copia, progrediente tempore acidi efficiũtur. Deinde ad perfectam maturitatem perducti, ab ipso calore moderato dulcedinem accipiunt. Quare rectè dictum est à Platone quæcumque partes eiusmodi in succis deferuntur terrestres, his liquefactas contrahi atque exsiccari humidas linguæ sensibiles partes: ac si exasperant, acerbas, sin minùs id faciant, austeras apparere. Atque eiusmodi sapores qui infrà dulcedinem sunt, quia substantiam à calore non satis coctam significant, frigoris sunt indices: sed in eo intentione & remissione differunt. Caloris autem immoderatio alios sapores parit superioribus contrarios, amarum, salsum & acrem. Amara enim & salsa immoderatum calorem habere, idem Galenus docet cap. 9. & 21. lib. eiusdem, acrésque sapores omnium esse calidissimos cap. 18.

9 De varietate eorum, quæ sensu tactus à nobis percipi possunt dictum est abundè cap. 9. lib. 4. nostræ prioris descriptionis physicæ: atque eo loco quęsitum, vtrùm hic sensus vnus ex eo deberet censeri, quòd obiecta omnia instrumento vnius modi & eadem ratione affecto, percipiatꝗ: an verò multiplex, quòd obiecti differentiæ non possint, sicut in aliis sensibus, ad vnam primam contrarietatem reuocari. Nunc obseruandum est in illis qualitatibus, de quibus hic sensus iudicat, quasdam esse primas, vt calorem, frigus, humorem & siccitatem, alias ex illarum actione atque passione natas. Quales suut quæ ex Platone hîc enumerátur: de quibus sic ille scribit in Timæo, Durum, inquit, dicimus illud cui nostra caro cędit, molle, quod carni: résque ipsas inuicem duras & molles eadem ratione vocamus. Cedit autem quicquid paruo nititur. Harúmque affectionum causam eodem loco ad suas figuras sic reuocat. Quod ex triangularibus basibus firmamentísque ést, inquit, vt pote plano vehementer innixum, renititur maximè atque resistit: quódve summoperè densum est, contra venientia vehementer repercutit. Arist. cap. 4. lib. 4. Meteor. hæc refert ad humidi & sicci variam mixtionem. Affectionum quæ ad corpus pertinent, inquit, durities vel mollicies in eo quod terminatum est, primæ inesse debent. Quod enim ex re sicca & humida constat, id vel durum sit, vel mollé necesse est. Est autem durum id quod in se per extremitates non cędit: molle quod cędit, nec vndique per oras pręmentis corporis transfertur. Aqua enim mollis non est: quòd extremæ eius partes intrò cùm pręmuntur, non cędant, sed opprimentis oras vndique cædendo amplectãtur. Atque id quidem quod planè absolutéque durum vel molle est, omnino planéque tale est: ad aliud autem, id quod tale est ad illud. Hæcque inter se indefinita sunt: quòd magis ac minùs & dura sint & mollia. Propiùs accedit ad Platonis sententiam quod eodem capite ita concludit. Itaque id quod tactum superat, inquit, durum: quod ei cędit, molle esse dicimus. Idem probl. 10. Sect. 22. scribit omnia corpora mixta quæ sicca sunt, eadem quoque dura esse: & quo magis exsiccantur, eo duriora reddi. Quia verò exsiccantur per se à calore humorem absumente, aduentitia autem tantùm vi, à frigore eundem comprimente & constringente, ex eo concludit cap. 3. libr. 5. de animalium ortu, calorem per se in corporibus mixtis causam esse efficientem huius affectionis: frigus autem aduentitia tantùm vi.

10 De Leui & aspero sic Plato in Timæo, Leuis & asperæ passionis causam, inquit, quilibet intuitus, aperire aliis poterit: durities enim hanc inæqualitati permixta: illam verò æqualitas exhibet densitati. Esse autem ipsam asperitatem ex primarum qualitatum actione ortam, potest ex eo intelligi, quòd siccus

calor agẽs in mixta humida, quæ consistentiam habent terrenam, absumit in eorum extremitate humidũ aqueum, quod glutinis erat loco. Hoc verò absumpto, ipsa extremitas ita hiare incipit, vt simul cum duritie vna pars attollatur, altera deprimatur. Ex quo asperitas enascitur. De igne verò eiúsque calore itémque de rigore & tremore quæ à frigore proficiscuntur, sic idem Plato scribit in Timæo. Imprimis, inquit, qua ratione ignis calidus dicitur, videamus. Quod ita demum perspiciemus si discretionem diuisionémque ab eo in nostro corpore factam consideremus. Quòd enim acumen quoddam ea passio est, ferme est omnibus manifestum. Tenuitatem verò angulorum laterúmque subtilitatem, paruitatem, particularum motus velocitatem, quibus omnibus vehemens & penetrans est, velociterque quod occurrit, diuidit semper & dissipat considerare debemus, figuræ ipsius generationem memoria repetentes. Ea quippe, non alia natura, nostra corpora diuidẽs & in partes exiguas partiẽs, meritò passionem illam quæ calor dicitur, inducit. Contraria verò huic passio licet cuique manifesta, sua tamen explanatione non careat. Humidæ námque partes corporum, partibus nostris humidis grandiores, cùm in corpus influunt nostrum, humorem autem nostrum coagulant atque ex inæquali & agitato, immobilem propter æqualitatẽ coagulúmque faciunt inque angustum cogunt. Quod autem præter naturam coactum est, secundùm naturam renititur séque reuocat in contrarium. In hac reluctatione quassationéque tremor rigórque consistit: omnísque huiusmodi passio frigus, quódve eam infert, frigidum nominatur. In quibus licet animaduertere illum caloris causam in ignæ quœrere eámque ad figuræ proprietatẽ reuocare. In eóque Galenus lib. 8. de decretis Hipp. & Plat. obseruat quid inter hũc & Hippocratem intersit in quæstione de elementis. Hippocrates elementa non nominauit, inquit Galenus, sed tantùm ex eorum concursu & confusione naturalia corpora constare asserit: nihilque vltra hæc, cùm nulla id actiua postularet necessitas, sibi progrediendum putauit, quippe qui speculatiuam artem minimè tractaret. Plato verò qui contemplatiuam philosophiam nobiliorem existimabat, solus, quæ in elementis extant facultates considerare satis non habuit, sed causam quoque generationis eorum inquisiuit, inutilem nimirum medico speculationem secutus. Nam scire cur humectet aqua, vrat ignis, & cur fluat aqua, sursum feratur ignis, stabilissimáque & grauissima elementorum terra constiterit, ad morborum curationes nihil confert. Illud enim tantum ad sanitatis conseruationem morborúmque medelam sufficit, vt cognoscamus ex calidi & frigidi humidi & sicci temperatura sanitatem effici: ex horum contrà intemperaturis morbos accidere. Indagare autem an ex pyramidis partibus ignis constet, an alia aliqua causa sit, cur occurrentia corpora incidat ac diuidat, speculatiuæ philosophiæ opus est. Nec verò Aristoteles quantumuis acutus in naturæ speculatione, primarum qualitatum in elementis causas quæsiuit, quoniam eas pro formis in illis incognitis vsurpauit. Nec sic quærere voluisset, eas ad figuræ proprietatem retulisset. Hæc enim (vt disputat cap. 8. lib. 3. de cælo & cap. 6. lib. 4.) elementi actionem adiuuare quidem potest: primaria eius caussa esse nullo modo potest. Ergo ignis non quia pyramidis figuram habet, calefaciendi vi à natura præditus est, sed fortasse vt celeriter penetrando, promptiùs calefaceret, hac figura ab aliis elementis est distinctus. In eo autem quod postremo loco ex Platone commemoratum est, hunc Galenus reprehendit libro de Tremore & rigore, quòd tremorem cum rigore eundem esse existimauerit. Vnius membri affectus, inquit, tremor est, corporis verò vniuersi rigor. Eo magis admiratio Platonis me subit, qui tremorem idem cum rigore censet. Si nãque falsi sunt qui rigo-

rem frigus cum tremore dicunt, quo modo cum tremore rigorem idem esse credens vera dicat? Præter absurda enim quæ monstrauimus, id quoque pugnat, quòd sunt qui procul ab omni frigiditate tremant, & fieri nequeat vt qui rigeat, alioqui non frigere videantur. Eapropter neq; à vero longè hi mihi visi sunt, qui rigorem esse frigoris sensum affirmarunt. Enimuero non idem friguisse & sentire frigus dicas. Resoluta námque stupida, malè sentientia, quæque sensum penitus amiserint, frigida sunt omnia. Tremula etiam, attonita, comitialia, ventosa, aquosa, inflata, tumida, frigida sunt omnia. Nec qua laborant, corporis frigiditatem sentiunt: propterea nec rigent. Si námque sentirent, vtique & ilico rigerent. Vnde affirmem malè censuisse Platonem, qui rem eandem tremorem & rigorem esse voluit. Non enim membri vnius rigor ac tremor est: neque trementibus, vt iis qui rigent, est sensus frigoris. Est & rigentium motus penitus inuoluntarius, trementibus autem, sine voluntate nunquam. Sed Platoni fortè in arduis medicinæ id genus veniam erroris dabit: cùm aliorum corporis affectuum omnium ferè exactissimè ortum explicuerit.

11 Hoc loco duo sunt inter Platonem & Arist. controuersa. Vnum de natura grauium & leuium, alterum de distinctione differentiarum situs, ad quas hæc suapte natura dicuntur moueri. Priore loco de posteriore disseramus: quoniam ex eo alterius explicatio faciliùs intelligetur. Illud (inquit Plato in Timæo) absurdum est, esse duo quædam loca natura à seinuicem longo interuallo distincta, & vnum quidem deorsum vocari, alterum verò sursum, ad quem vi omnia moueantur. Cùm enim cælum omne rotundum sit, quæcumque à medio æquè distantia extrema facta sunt, similiter esse oportet extrema. Medium quoque æqualibus lineis ab extremis vndique distans, è regione æquè omnia respicit. Quoniam igitur ita mundus dispositus est, si quis dictorum quicquàm sursum esse dixerit, vel deorsum, non iniuria errare videbitur. Medius enim locus in ipso, neque sursum, neq; deorsum dici debet, sed mediùs. Quod rursus vndique circuit, neque medium est, neq; partem in se habet aliam ab alia differentẽ, quoad ipsum medium, & omnino quicquid sit è regione locatum. Ei verò quod suiipsius simillimũ est, cõtraria nomina nullus iure attribuet. Si quid enim solidum æquilibratúmq; in medio vniuersi sit, ad nullam extremorum partem propter perfectam ipsorum similitudinem declinabit. At si quis circa illud obambulet, sæpè sibimet plantis stabit oppositis, eandémque illius partem tum sursum, tum deorsum vocabit. Itaque vniuersum cum sit rotundum, locum habere superiorem aut inferiorem vir prudens minimè affirmabit. Aristoteles autem non solum in ipsa vniuersitate terram, quia est in centro, natura inferiorem esse vult, & ad illam grauia omnia, quòd plurimum terræ habeant, suo pondere moueri: sed in vniuersitatis parte suprema, id est in ipso cælo, quia, vt ait, animatum est, non ex nobis tantum, sed ex ipsa natura distinctas ponit sex situs differentias, de hisque ita disputat contra Pythagoreos capit. 2. libr. 2. de Cælo, vt in illo statuat dextram partem in oriente. Quoniam ab ea cælum moueri cæpisset si incæpisset: & in animalibus ea secundùm naturam dextra pars esse dicitur, à qua sit motus. Sursum item & deorsum in eadem ita spectat ex duobus verticibus, vt eum qui supra nos est ad inferiorem cæli partem pertinere velit: ad superiorem autem alterum qui nobis non apparet. Hoc enim eo loco ita concludit. Perspicuum igitur est, inquit, verticem eum qui oblitescit, superiorem cæli esse partem, eósque qui illic habitant in superiore hemispherio esse, & in dextris partibus: nos verò inferiorem & sinistra loca incolere, contrà ac Pythagorei sentiunt. Nos enim illi in superiore & in dextra parte esse faciunt, eos verò

qui illa loca incolunt, in inferiore atque ſiniſtra. Quod contrà fit. Sed in ſuperioribus ſecundæ circumuectionis, id eſt, eius orbis in quo ſtellę errantes ſunt, partibus, in ſuperioribus & in dextris habitamus: illi autem in inferioribus & ſiniſtris. Et cap.1. lib.4. abſurdum eſt, inquit, non exiſtimare aliquid eſſe in cœlo ſuperum & inferum: quemadmodum nonnullis placet. Negant enim eſſe in eo ſuperum locum vnum, alterum inferiorem, ſi vndique ſimile eſt, & omni ex parte aduerſis veſtigiis ſuis quiſque qui iter facit, inſiſtere poſſit. Nos autem extremam & ſummam vniuerſi partem, ſummum locum dicimus: qui & ſitu ipſo ſummus eſt, & primus naturæ ordine. Quoniámque eſt aliquid cœli extremum & medium, profectò eiuſdem erit & pars ſuperior & inferior. In quibus mirum profectò mihi videri ſolet, natura dextrum in cœlo ſtatui ab Ariſtotele in ea parte, à qua Sol nobis oritur, & ab eodem concedi nos eſſe in mundi parte inferiore, alios nobis oppoſitos, in ſuperiore. Nam cùm his ſuum ſit orientis punctum, aliud à noſtro, fatendum eſſe videbatur aut dextrum in toto cælo non eſſe vnicum, neque natura definitum (quod tamen eo loco Ariſtoteles vult) aut illud in Oriente partis ſuperioris mundi, potius quàm inferioris, propter illius dignitatem ſpectandum. De cauſis autem grauitatis & leuitatis (qui locus eſt alter comparationis huius) ſic Plato in Timæo. Si quis in ea mundi regione, quam vt plurimùm ſortitus eſt ignis, & ad quam vndique fertur, inſideat, vímque aliquam nanciſcatur, per quam ignis partes arripiat, librétque, aut vbi in ſtatere lancibus collocauit, vt deorſum in diſſimilem detorqueat aërem, conſtat planè minorem ignis portionem maiori facilius coactum iri. Vbi enim duo ſimul vno robore ſuſpenduntur, minus quidem magis, plus autem minus vim inferenti cedit: & vnum quidem graue, deorſúmque ferri dicitur, alterum ſurſum ac leue. Idem nobis terram habitantibus accidit. Nam terræ innixi, per eámque gradientes, terrena genera inuicem ſeparamus ac diſtinguimus, & ſæpè terram in diſſimilẽ aërem iacimus, violenter prætérque naturam, ſæpè partes vtraſque cognatæ naturæ participes. Hic portio minor facilius, quàm maior ad diſſimilem locum iacta, prius violentiæ cedit, eámque leuem cognominauimus, & locum ad quem cõpellimus, ſurſum. Contrariã his affectionem, graue quiddam ac deorſum. Hæc itaque differre inuicem neceſſariũ eſt, propterea quòd generũ multitudines locum aliis contrarium obtinent. Quod enim alio loco leue eſt, leui quod in loco eſt contrario, & graue ſimiliter graui: & ei quod deorſum dicitur, id quod deorſum: eíque quod ſurſum, id quod dicitur ſurſum. Omnia enim hæc tranſuerſa inuicem, & contraria, ac penitus differentia eſſe, fieríque reperientur. Vnum tamen de iis omnibus iudicandum, quòd via greſſióque ſingulorum ad ſimile, atque cognatum ferens, graue facit id quod fertur, locum verò in quem tale quid fertur, deorſum. Quæ aliter ſe habent, aliter efficit. In quo quanquã Sebaſtianus Foxius Platonem & Ariſtotel. verbis tantùm differre exiſtimet: mihi tamen eandem affectionem rebus iiſdem minimè videntur attribuere, nec eius in illis eandem cauſam reddere. Si quidẽ Ariſtoteli ignis abſolutè, & ſecundũ quamuis cõparationẽ leuis eſt, ſicut & terra grauis. At Platoni cùm ignis ad ſuum locũ fertur, leuis eſſe videtur: cùm ab eo in quamuis partẽ deſcendit, grauis. Atque apud Ariſt. quò plus ignis, eò leuitas ineſt maior, & quò plus terræ, eò grauitas quoque maior. At quia quò plus ignis eſt, eò difficilius à ſuo loco in alienũ trãsfertur, eò Platoni videtur eſſe grauior. Quod Ariſt. ipſe ſic exagitat ca.2. lib 4. de Cælo. Cũ ignis ſemper leuis ſit, inquit, & ſupera petat: terra verò, terrenáq; omnia deorſum & ad mediũ moueantur, non propter paruitatẽ triangulorũ, ex quibus quodque eorum conſtare dicunt, ignis ſuperiora capeſſit. Tum enim maior ignis, minus

& tardius ferretur, idémque grauior esset. Quia ex pluribus triangulis constat. Nunc autem contrà videtur. Quò enim maior est, eò & leuior est, & celerius in sublime fertur: & ex superiore loco deorsum paruus ignis celerius fertur, & maior tardius. Præterea quoniam quod pauciores habet partes, eorum quæ sunt eiusdem generis id leuius esse dicunt, & quod plures grauius: aëra verò, & ignem & aquam ex eisdem triangulis constare, sed paucitate & multitudine distingui, ob eámque causam eorum vnum, leuius esse, grauius alterum, erit aliqua aëris copia quæ aquam pondere superabit. Sed omnia contrà eueniunt. Semper enim maior vis aëris, superiora magis ac celerius petit: omninóque aëris quæuis pars sursum ex aqua euolat. Idem cap. 4. lib. eiusdem, definit graue id esse absolutè quod omnibus substernitur, leue autem quod ex omnibus extat & eminet. Quæ autem pro diuersa comparatione modò grauia, modò leuia esse dicantur, eodē loco ita concludit. Fit, inquit, vt non vbique eadem grauia & leuia esse videantur, propter primarum naturarum dissimilitudinem. Vt in aëre grauius erit lignum quod talenti vnius pondus habebit, quàm libra plumbi: in aqua autem leuius. Id causæ est quòd in omnibus naturis, præterquàm in igne, pondus inest, & leuitas, præterquàm in terra. Ac terra quidem, omniáque quæ maximè terrena sunt, vbique necessariò pondus habent: aqua autem vbique præterquàm in terra: aër verò, nisi in aqua & terra. In suo enim quicque loco præter ignem, pondus habet, etiam aër. Idque hinc intelligi licet, quòd vesicæ inflatæ plus habent ponderis, quàm inanes. Ita si quid aëra magis, quàm terram & aquam imitatur, in aqua alio leuius esse potest, in aëre autem grauius: quòd aëri non eminet, nec innatat, in aqua autem innatat. De figuris autem, ad quas horum motuum in primis corporibus causam Plato retulit, hoc ille statuit cap. vltimo libri eiusdem, illas non efficere omnino, vt quicquam sursum aut deorsum feratur: sed vt celerius, aut tardius. Sic enim fit, vt ea quę lata sunt, & laxitatis plurimū habent, quia multum amplectuntur, diutius sustineātur: quia nō facilè id quod subiectum est, disrumpitur. Quæ autem contrariis figuris concluduntur, ea quia paululum cōpræhendunt, in fundum ac deorsum feruntur: propterea quòd facilè diuidant, & in aëre multò etiam magis, quo facilius quàm aqua rumpitur. Timæus Locrus, libr. de Anima mundi, & Natura, ab Aristotelis sententia non videtur alienus. Graue & leue, inquit, præiudicat tactus, ratio definit ex inclinatione, aut ad medium, aut à medio. Deorsum autem & medium idem censent, nam globi centrum, id est, deorsum: quod autem extra centrum est, ad extremum ambitum, sursum.

Reſpirationis modus & vſus in homine explicatur:deinde morborum cauſæ, potiſſimùm febrium, petuntur ex elementis,quibus noſtra corpora conſtant,& ex humoribus qui illis proportione reſpondent.

CAPVT 16.

[1] Reſpiramus verò hoc modo. Ambit nos quidem externus aër multus. Hic autem per os & nares, alióſque corporis meatus ratione cognitos, in interiores partes influit. In quibus calefactus, ad externum cognatúmque refluere nititur. Qua verò ex parte effluxerit, externum aërem rurſus in interiora coërcet. Atque eiuſmodi circulo ſine intermiſſione, inſpiratio & expiratio perficitur. [2] Morborum autẽ cauſas multas eſſe docuit. [3] Primùm quidem elementorum defectum & exceſſum, [4] eorúmque tranſmutationem in ea loca quæ naturæ minimè conuenientia: deinde præpoſteram cognatorum originem, [5] vt ſi ex carne fieret ſanguis, aut bilis, aut pituita. Hæc enim omnia nihil aliud eſſe quàm colliquationem. Pituitam quidem recentem carnis colliquationem. Sudorem verò & lachrymas, quaſi ſerum ex pituita. [6] Pituitam autem in externis partibus interceptam, inducere vitiliginem. [7] At in interioribus, cum atra bile permixtam ſacri morbi cauſam eſſe. [8] Eandem acutam & ſalſam, eos affectus gignere qui in rigore contingunt. [9] Omnia autem ardentia corpora à bile hoc patiuntur. Innumerabiles enim affectus & multiformes, bilis & pituita pariunt. [10] Febrem quidem continuam, igne ſuum modum exuperante: quotidianam, aëre: tertianam, aqua, quartanam terra. Sequitur vt de animo diſſeramus, oratione

hinc repetita. Etsi in eundem sermonem relapsi, superiora fortasse repetere videamur.

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput 16.

In quo prima est disputatio de respiratione, an insit piscibus, & cuius facultatis sit actio. Quæ digreßio est octaua.

E respiratione, quoniam controuersia est Philosophis & Medicis nobilis, de ea hoc loco quærendum, in quem vsum comparata sit, cuius facultatis actio, & quæ corporis partes organicæ ad eam necessariæ: vt ex his intelligatur, quibus animalibus eadem data sit, & vtrùm piscibus in aquis denegata. De quibus non modò Platonis & Aristotelis opiniones examinandæ sunt: sed cum Medicis sedulò conferendæ. Quoniam in quæstione eiusmodi hi vtroque Philosopho accuratiores & exactiores esse debuerũt. Vt totius corporis perspiratione per meatus occultos, calor in omnes partes diffusus recreatur, & fuliginosis excrementis humoris in quo fouetur, dum repurgatur, arcet eam putredinem, quæ facilè accidit tali perspiratione impedita: sic idem calor vitæ opifex, in corde sedem habens, manifesta respiratione indiget, vt alterna expiratione & inspiratione, spiritũ qui iam plus satis incaluit, expellat, in eiúsque locum nouum attrahat: sine quo subita suffocatio animalibus facilè accideret. Quod quidem in sanguineis in aëre viuentibus manifestum est: in quibus pulmones manifesta dilatatione & contractione, expirationi & inspirationi subseruiunt. Vt verò pro corde sede caloris vitalis, quædam animalia partem habent aliam, quæ huic proportione respondet, cuius non in omnibus facilis est obseruatio: sic pro pulmonibus quædam brãchias habere dicuntur, alia fistulas, nonnulla foramina, aut valuulas, per quæ ea etiam munera obire videntur, quæ manifestæ expira-

expirationi & inſpirationi proportione reſpondent. Quoniam vbi actionum & facultatū proportio quædam eſt, ibi quoque proportionem adeſſe oportet partium organicarum, quæ illis ſubſeruiunt. Addo etiam illud, quemadmodum aſſumptum alimētum non ſolùm reparat quod de noſtri corporis ſolidiore & carnoſa ſubſtantia effluxit, ſed etiam ſi in ea intēperies quædam ſit, illud idem contraria ſua qualitate hāc immutat & corrigit: ſic aërem per occultam perſpirationē & manifeſtam reſpirationē, non modò in nouos ſpiritus conuerti, in locum eorum qui diſſipati ſunt, ſed eos qui inſunt, ſuis fuliginoſis excrementis repurgatos, temperate prohiberéque, ne inflammentur. In quo eius de quo quæritur, finis, & in relatione ad ſuū finē vſus eſt poſitus. De expiratione autē, & inſpiratione, ſic Plato ſcribit in Timęo. Cùm diſcurſiones duæ ſint, inquit, vna per corpus extrà, altera rurſus per os ac nares, cum anhelitus ad alia impetum facit detrudítque, alia contrà retrahit atque repercutit. Quod autem retractum eſt, in ignē incurrens, caleſcit: quod exhalauit, friget. Dum ergo caliditas permutatur, & quę alio tranſitu vtuntur, caleſcūt, ac rurſus quod feruet, ad naturā ſuam emigrat, & hanc emigratione ſua in aliud iter repercutit, rurſúſque hæc idem perpetiūtur, agúntque ſemper, certè anhelitus hic circulo quodam hinc & illinc iugiter fluctuans, expirationē & inſpirationem continet. De pulmonū verò vſu in eadē reſpiratione, eodem loco ſic ſcribit. Cùm Dij cognoſcerent, inquit, cor rerum terribilium obiectu trepidaturū, & ira ſæpius flagraturū, ídque opus omne per ignē fore, æſtus eiuſmodi temperandi gratia, pulmonū tegmen cordi adhibuerunt, molle primùm atque exangue, deinde cauis extrinſecus fiſtulis ſpongiæ inſtar diſtinctū: vt ſpiritu potúq; hauſto, cordis ardorem, huiuſmodi reſpiratione & refrigerio, tepefaciat. In quo à Galeno repræhenditur lib. 8. de Decret. Hipp. & Plat. quòd nō ſatis acutè reſpirationē à perſpiratione diſtinxerit. Errauit Plato, inquit Galenus, cùm noluerit Hippocratē ſequi, hęc in libello de natura hominis dicētem, Et hæc omnia tibi faciet omnibus diebus & noctibus, hyeme & æſtate, donec idoneus ad attrahendū in ſe ſpiritū, & rurſus emittendum fuerit. Attrahit verò in ſe homo exteriorem aërē per os in pulmonē, per cutem in arterias: ac rurſus per eoſdē meatus, per quos accepit, remittit. Altera igitur ex his operationibus reſpiratio, altera quæ per cutē fit, perſpiratio ſeu difflatio appellatur. Quas tamen vtraſq; neq; inter ſe connexas, neq; ab vna facultate profectas confundens Plato, vt ex his quæ modò dixi, demōſtratū eſt, de reſpiratione in Timæo diſſerit, his verbis. Videamus prętereà, inquit, quibus cauſis reſpirationis affectio in hūc modū qualis nūc eſt, facta fuerit. Quod ita liquebit. Cùm nihil vacuum ſit, in quod ex his quæ fe-

runtur, aliquid poſſit irrumpere, & ſpiritus è nobis foras exiliat, omnibus perſpicuum eſt, eum non in vacuum ferri, ſed vicinum aërẽ è propria ſede depellere. Depulſum verò illum, proximum atque hũc item alium ſubinde impellere, eáque neceſſitate fieri, vt circumagitatus compellatur in eum locum, vnde exierit ſpiritus: ingreſſúſque illuc ac repleta ſede, halitum ipſum ſubſequatur, atque hoc totũ quaſi rota circumuoluatur. Ita fit propterea, quia vacuum nullum reperitur. Quamobrẽ cùm è pectore & pulmone foras exierit ſpiritus, ab aëre qui corpus ambit, intróque per raritatem carnis penetrat, ac circumuoluitur, locus eius repletur. Qui aër deinde rurſus regrediẽs, & foras per corpus exhalans, intrò reſpirationem per oris & narium tramitem introducit. Quibus omnibus Galenus partim eodẽ loco, partim in fragmento Cõmentarij, de iis quę medicè à Platone dicta ſunt in Timæo, hoc potiſſimùm repræhendit, quòd dilatationem contractionémque arteriarũ, in qua totius corporis perſpiratio eſt, à motu pulmonum, in quo propriè libera reſpiratio, non diſtinguat: quòdq; non animaduertit, horum motum voluntarium eſſe, illarumverò minimè, & quòd in hac ipſa manifeſta reſpiratione, attractionem aëris, quæ à pulmonibus fit, tollat, pro illáque neſcio quam ipſius circumuolutionem comminiſcatur, vt obſeruatum eſt cap.14.lib.8.de Placitis. Idem verò quanquam de Ariſtotele perſuadere conetur, hic tamẽ occultam totius corporis perſpirationem videtur agnouiſſe, & à manifeſta liberáque reſpiratione diſtinxiſſe, cùm ita ſcripſit in libello de reſpiratione. Quoniam animantium, inquit, aliæ aquatiles ſunt, aliæ terrenæ, his quæ admodum paruæ ſunt & exangues, refrigeratio ex circumfuſo aëre, vel aqua, ſatis eas ab interitu vindicare poteſt. Exiguo enim calore prędítæ, exiguo egent præſidio. Et cap.6.lib,3.de partibus animaliũ, Pulmo, inquit, animalibus iis quibus ineſt, datus eſt, quia calorem refrigerari neceſſe eſt. Quod in iis quæ ſanguine carẽt, natiuo ſpiritu perficitur, & in piſcibus etiam extrinſecus per ipſam aquam. Libro etiam de Somno & vigilia, in eiſdem animalibus exanguibus ſatis apertè agnoſcit in cordis motu, aut in ea parte quæ cordi reſpõdet, ſpiritus inſiti, dilatationem atque contractionem, quę non ad reſpirationem manifeſtam pertinet, ſed ad perſpirationem, quam Galenus διαπνοὴν nominat. In iis quæ ſanguinis expertia ſunt, inquit, & quæ inciſuris quibuſdam conſtant, quæque ſpiritum non ducunt, principium eſt in parte, quæ cordis locum obtinet. Spiritus enim in iis inſitus dilatari & cõtrahi perſpicitur: id quod animaduerti licet in iis quæ pennas perpetuas continuatáſque habent, cuiuſmodi ſunt, veſpæ, & apes, & muſcæ, aliáque eiuſdem generis. Superiorem verò Platonis locum idem Ariſtoteles cap.2. libr. de Reſpiratione, ſic exa-

gitat. Quæ in Timæo ſcripta eſt, inquit, in orbem acta impulſio, nihil de cæteris animantibus ſtatuit, quemadmodum in eis calor cõſeruetur, vtrùm ab eadem, an ab alia aliqua cauſa. Si enim his ſolis animalibus quæ gradiuntur, reſpiratio conceſſa eſt, eius quod ait, ſolis, afferẽda fuit cauſa: Sin aliis quoque data eſt, ſed alius eſt modus, de eo explicandũ fuit, ſiquidẽ omnia reſpirare poſſint. Præterea modus cauſę commẽtitius eſt. Cùm enim per os calor foras excurrit, circumfuſum aëra pulſu agitari, eundémque in locũ illabi dicit per carnes quę rarę ſint, vnde calor inſitus exierit: quòd nihil ſit inane, ita ſibi viciſſim per quandam antiperiſtaſin ſuccedentibus corporibus. Concaleſcẽte verò rurſus per eundẽ locum foras excurrere, túmque eum qui extra mittitur, in corpus viciſſim per os aëra calidum, qui expulſus fuerat, impellere, idque ſemper reſpirando & expirando facere animalia. Hi autem qui in ea ſunt ſententia, primùm coguntur expirationẽ, prius quàm inſpirationẽ concedere. Quod hinc ſciri poteſt, quia hæc mutua quadã viciſſitudine inter ſe conſequuntur. At morientes edũt ſpiritum, ita neceſſe eſt principiũ eſſe inſpirationẽ. Præterea cur animãribus reſpiratio & expiratio data ſit, non expoſuerunt qui hoc defendunt: ſed vt de re fortuita aliqua ſolùm de eis mentem ſuam explicauerunt. Quibus exagitatis, ipſe de eiuſmodi affectione hæc ex ſua ſententia eodem loco ſtatuit. Reſpirationẽ in eum vſum eſſe datã, vt fuliginoſo ſpiritu per expirationẽ pulſo, & frigidiore aëre per inſpirationem attracto, cordis calor temperetur: eius verò gratia pulmones in animalibus ſanguinem habentibus eſſe conformatos, & ipſi cordi vtiliſſimè circumpoſitos: qui in ipſa expiratione ad pellendũ contrahantur, in inſpiratione ad recipiendum dilatentur. Ex quibus concludit, piſcibus reſpirandi facultatem non ineſſe: quia neque hac indigẽt, cùm ſint proprietate loci in quo degunt, contra caloris æſtum ſatis temperati: neque ad eam habeant inſtrumẽta conformata ab ipſa natura. Quæ vt nihil fruſtrà facit, ſic nec vlla indigentia laborat: nec quicquam facit tale, qualem ærarij fabri gladium Delphicum, ad duos vſus propter inopiam, vt idem ſcribit libro 1. Politicor. Hoc verò nobilem aliam quæſtionem continet, quæ nobis etiam hoc loco pluribus explicanda. Propriè dictam reſpirationem, qua externus aër per arteriam aſperam manifeſtè attrahitur, & in pulmonibus ſuſceptus, ad cor defertur, piſcibus non ineſſe, cum Ariſtotele ſentire videtur Galenus cap. 2. lib. 6. de Vſu partium, & apertius capite 9. libri eiuſdem, ſed de branchiis, an pulmonis loco eſſe poſſint, ab eodem diſſidere. Vtilitas vocis, inquit Galenus, piſcibus certè nulla eſt, vt qui in aqua degant: ſed ne reſpirare quidem ipſis licet per pharynga, quomodò ne nobis quidem ipſis, quando in eam merſi fuerimus,

Non igitur quemadmodum volucribus, ac greſſilibus animalibus, ita etiam illis è re fuit, maximum vnum reſpirationis ac vocis ortum eſſe meatum: ſed earum quas branchias nuncupamus, conſtructio ipſis vice pulmonis eſt. Cùm enim crebris ac tenuibus foraminibus ſint branchiæ hæ interceptæ, aëri quidem & vapori peruiis, ſubtilioribus tamen quàm pro mole aquæ, hanc quidem extrà pellunt, illum autem promptè intromittunt. Deinde ſubiicit eandem omnino cauſam cum Ariſtotele: quòd natura piſces frigidiores ſint, quàm vt ipſorum cor magna indigeat refrigeratione. Indicant autem, inquit, eorum temperamentum cùm alia multa, tum maximè ſanguinis penuria. Aut enim carent omnino, aut paucum planè habent ſanguinem. Quocirca quæ aquatilia multo ſanguine ſunt prædita, ac calida, vt Delphinus, Vitulus, Balena, hæc omnia ex aëre reſpirant, incredibili quodam reſpirationis modo. De Delphino & Balena, idem ſcribit Ariſtoteles cap. 13. lib. 4. de Partibus animalium, itémque cap. 9. lib 4. de Hiſtoria. De branchiis quoque quòd pro pulmonibus datæ ſint, eadē eſt huius ſententia, non ſolùm his locis, qui modò citati ſunt, ſed & apertius libro de Reſpiratione. Niſi fortè hoc intereſt, ꝙ per branchias aquæ tantùm hauſtu, non aëris attractione, piſces refrigerari Ariſtoteles arbitratur: Galenus autē per tenuiſſimos branchiarum meatus, aërē cum vapore penetrare vult, aquā verò craſſiorē repelli. Sic enim hic de vſu brāchiarum & pulmonum in refrigerandis animalibus loquitur cap. 4. lib. de Reſpiratione. Nullum animal, inquit, adhuc viſum eſt, quod pulmonem & branchias habeat. Idque factum eſt propterea quòd pulmo refrigerationis, quę ſpiritu affertur, gratia comparatus eſt: branchiæ verò, propter eam refrigerationem, quæ ab aqua proficiſcitur. Atqui inſtrumentum vnum vni muneri vſui eſt, & refrigeratio ſatis eſt omnibus. Quapropter cùm naturā nihil fruſtra, & ſine cauſa facere videamus, & cùm duo ſint, alterū fruſtra & ſuperuacaneum eſſet, fit vt aliis branchiæ datæ ſint, aliis pulmo, vtrumque nulli. Hoc verò Ariſtoteli proprium eſt, quòd neque in aqua aërem putat eſſe poſſe (hoc enim contra Democritum diſputat initio libri eiuſdem) neque ſi inſit, illo cum aqua per branchias attracto, fieri iſtam ſecretionem, quam Galenus loco ſuperiore comminiſci videbatur. In quo aſſentior Iulio Scaligero in diſputatione contra Cardanum, & Commentario in librum primum Ariſtotelis, de Plantis. Aërem è ſua ſphæra deſcendere, inquit, atque in fundo maris fluuiorúmve miſceri, monſtrum eſt in Philoſophia. Aër etiam ſi deſcendat, non poteſt aquam findere atque diducere, vt ſubeat ad fundum vſque. Aër aut eſt aquæ commixtus, ita vt vnum ex vtroque mixtum ſit: quod & nos fatemur, & addimus, & terram, &

aquam & etiam ignem. Aut est admixtus aquæ sicut aqua in cauis spongiæ. Quod si ita esset, exiliret ad locum suum. Quòd si maris aqua & fluuiorum est, vt aiunt, elementata, non potest aër in piscium faucibus ab aqua separari, ab hacq; exprimi. Nulla est machina quæ illum percolet. Spiritus cum calore cælesti, quem Arist. scribit lib. 2. de animaliũ ortu, per omnia esse fusum, sicut & Cicero ex Stoicis lib. 2. de natura deorum, aquæ quidem inest, sine quo pisces in ea nõ possent viuere: sed hic aër non est: sed aëre quiddã diuinius. In quo minimè eadẽ est ratio terræ & aquæ. Quoniam in terra certũ est meatus interpositos esse, per quos aër deferri potest ad ea animalia, quæ in ea viuunt, sicut in talpa experimur. Hoc verò de aqua dici non potest. Quia hæc si eiusmodi meatus interpositos haberet, cõpressa in se posset cedere: quemadmodum in terra accidere deprehendimus. Quæ omnia valere possunt ad resistendũ his, quæ de eadem quæstione cõtra Aristotelem Plinius disputat cap. 7. lib. 9. naturalis historiæ. Spirant, inquit, cõfessione omnium, & paucissima animalia in mari, quæ internorum viscerũ pulmonem habent: quoniam sine eo nullum animal putatur spirare, nec pisces branchias habentes anhelitum reddere ac per vices recipere existimant, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchiis carentia. In qua sententia fuisse Aristotelem video, & multis persuasisse doctrinæ imaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo. Quoniam & pulmonum vice, aliis possunt alia spirabilia inesse viscera, ita volente natura, sicut & pro sanguine inest multis alius humor. In aquas autem penetrare vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat? & in terras quoque tantò spissiorem naturæ partem penetrare, argumento animalium quæ semper defossa viuunt, ceu Talpæ? Accedunt apud me certè efficacia, vt credam omnia etiam in aquis spirare naturæ suæ sorte: primùm sępè adnotata piscium æstiuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo cælo velut oscitatio: ipsorum quoque qui sunt in aduersa opinione, de somno piscium confessio. Quis enim sine respiratione somno locus est? Hæc quidem contra Aristotelem Plinius colligit, quibus non est difficile ex superioribus respõdere. Quanquam verò non facile sit cogitatione complecti aërem per aquam eodem modo quo per ipsam terram esse fusum: mihi tamen multò magis mirum esse videtur, quid sit in piscibus in media aqua respirantibus, quod aërem ab aqua separet. Neque enim in brãchiis tãta meatuũ angustia esse videtur, vt solũ aërẽ posśit admittere, aquã omnino respuere, quod vult Gal. cap. 9. lib. 6. de vsu partiũ. & lib. de vtilitate respirationis, si modò hic eius est: neq; magis probabile, quod quibusdã recẽtioribus placet, pisces aerem cùm aqua

ore haurire: ſed poſteà per branchiarum rimulas aquã reiicere, ne ab hac vitalis ſpiritus ſuffocetur, aërem retinere, vt hoc interiora refrigerentur, & ipſe ſpiritus vitalis recreetur. Quomodò, aiunt, homines in aqua ſpirare & viuere poſſent, ſi his in thorace datum eſſet foramen aliquod ad aquæ exitum: ſed muti eſſent, quoniam vocis materia, nimirum aër in pulmonibus collectus, per eiuſmodi meatum periret. Atqui nulla in piſcibus eiuſmodi pars interior apparet quæ hanc aëris ab aqua ſeparationem molliatur. Adde quòd in eo ipſo in quo hi pro Galeno aduerſus Ariſto. decertant, Galeni ſententiam deſerunt. Nam hic cap.9. lib. 6. de vſu partium, ſcribit, piſces per tenues branchiarum rimulas aërem attrahere, aquam cum qua aër permixtus, repellere (& certè hoc eſſet per branchias reſpirare) Hi verò aiunt à piſcibus aërem cum aqua ore attrahi, deinde aerem in interioribus horum partibus retineri, aquam per branchias reiici, ſicque ſuffocationem impediri. Quod etiam ſi illi concederemus, non tamen per branchias, ſed potiùs per os piſces reſpirare diceretur. Quoniam ore ſpiritum cũ aqua ducerent, retentóq; ſpiritu aquam per branchias expellerent. Et certè illi hoc facile cõceſſuri videntur ſi modò quis attente conſideret quæ ab eiſdẽ ſcribũtur cap.12. li.3. de piſcibus. Quod verò commemorant ſine aere & aura vitali nũquam aquam eſſe poſſe: ac quoniã perpetuò & ſine vlla intermiſſione cæleſtes orbes mouentur & vires ſuas in hunc inferiorem orbem demittunt, aerem cũ vitali ſpiritu, quoquomodo omnibus commiſcere indéque aerem & aquam perpetuò agitari etiam ſi placidum ventis ſtaret mare: in eo errare videntur quòd in hoc vitalem ſpiritum & cæleſtem ab aere nõ diſtingunt. Sicut neque in eo quod ab ipſa experientia contra eundem Ariſtotelem repetunt, ſi in vaſe oris anguſti & aquæ pleno concludantur piſces, illic viuere & natare, non in dies aut menſes, ſed in annos aliquot: At ſi vel manu vel aliquo operculo ita os vaſis obtures, vt omnis aeri aditus intercludatur, ſubitò ſuffocari. Cuius rei aiunt ſe ſæpiùs periculum feciſſe. Quod ſanè, inquiunt, non fieret ſi ſola aqua ad refrigerationem ſatis eſſet. Hæc enim confirmant animalia imò verò animata omnia, cæleſti quodam ſpiritu perfuſo ſemper indigere, ſine quo ne plantæ quidẽ poſſunt viuere. Quoniam vt Sol & homo hominem, Sol & Planta plantam gignũt: ſic Sol horum vitam conſeruat. At nihil pertinent ad manifeſtam reſpirationem de qua hoc loco in piſcibus quærimus. In quibus ſi eſt aliqua, hæc certè tam obſcura eiúſque modus tam reconditus eſt, vt à candido lectore Ariſtoteles, ſi in ea nonnihil peccauit, veniam facilè poſſit obtinere. Vnum nobis eſt in huius doctrina explicandum, quomodò aer in reſpiratione dicatur interiora refrigerare cũ ſuapte natura ſit calidus.

Contra Rondeletium.

Quod certè ex cõparatione tantùm eſt intelligendum. Calidus enim aer eſt ſi cum aqua conferatur: frigidus, ſi cum calore vitali, qui in corde reſidens, reſpiratione temperandus eſt. Adde quòd inſpiratione & expiratione aer in pulmonibus ſæpius renouatur & agitatur. Hoc verò in illo refrigerationis cauſa eſt: ſicut in ventis experimur & à nobis obſeruatum eſt lib.2. prioris noſtræ deſcriptionis phyſicæ. Hoc verò etiam amplius intelligendum, in manifeſta reſpiratione cũ ſpiritus vel aer per os & nares attrahitur, non eſſe neceſſe, etiam in animalibus quæ pulmones habent, omnem eum qui per nares attrahitur, ad pulmones deferri: ſed huius quandam portionem ad anteriores cerebri vẽtriculos excitari, ſicut in fumida odorum exhalatione experimur. Nam vt à Galeno ſcriptum eſt libro de inſtrumento odoratus, cùm euidentiſſimum ſit, eum quem grauedo capitis ob repletum craſſis humoribus cerebrum opprimit, ſternutamento iuuari & ipſum cerebrum retentione ſpiritus impleri atque incaleſcere: æquum eſt cerebrum nunc ſpiritum trahere vt refrigeretur, nunc eundem reddere vt cum illo noxia à ſe expellat. Id verò fit per illius contractionem & dilatationem. Sed aliter quàm in ipſis pulmonibus. Illi enim cùm excipiunt, dilatantur: cùm expellunt, contrahuntur. In cerebro autem contrà accidit. Ex quo idem Galenus concludit, quod etiam Ariſtoteli placet cap.9. lib.2. de anima, nos non percipere odores niſi ſpiritum ducendo. Quoniam, vt ait, cùm cerebrum in ſe colligitur atque contrahitur, tunc extrinſecus aer ratione continui ſequitur & ſecum odorem defert. Reliqua nunc nobis eſt vna quæſtio de facultate ad quam reſpiratio pertinet, & cuius hæc actio eſſe dicitur. De qua hoc primum expediamus, in totius corporis noſtri perſpiratione, refrigerationem per meatus occultos ab aere ambiente ſua tenuitate ſubſtantiæ facilè permeante nullius facultatis noſtrum corpus regentis actionẽ eſſe, ſed potius huius paſſionem, aeris vero ambientis actionem. Quod quidem facilè concedetur ab omnibus qui in philoſophia & medicina vel leuiter tantùm erunt verſati. Cordis verò diaſtolem & ſyſtolem, quæ hanc occultã perſpirationem quodammodò habent adiunctam, facultatis cordi inſitæ proprias actiones eſſe: quæ quanquam vt ab ea quæ hepati inſita nomine ſeparetur, vitalis ſoleat appellari, quia in hoc cordis motu vitæ in animalibus cor habentibus, principium eſt & cauſa, tamen hoc ipſo naturalis dici poteſt, quòd eius actio in noſtra voluntate non eſt: quoniam cùm volumus neque hanc inchoare poſſumus, neque ſiſtere. De manifeſta reſpiratione, quæ in pulmonum dilatatione & contractione conſiſtit, non eodem modo videtur eſſe ſtatuendum. Nam quia hæc perficitur dilatatione & cõtractione thoracis ab huius muſculis, quorum

motus liber eſt, & ab animali facultate per neruos libera quoque eſſe videtur. Siquidem author eſt Galenus initio libri.1. de motu muſculorum, motus qui ex arteria & vena procedunt, naturales eſſe & voluntatis expertes: qui autem à muſculis, animales & voluntarios. Ac idem lib.2. vult voluntariarum actionum hæc eſſe ſigna, ſi ſedare eas poſſumus cùm volumus, ſique eaſdem modò crebriores, modò rariores, itémque citiores & tardiores edere. Tale autem eſſe reſpirationis opus, inquit, declarauit ſeruus quidam barbarus, qui cũ vehementi ira concitatus mortem ſibi conſciſcere decreuiſſet, proſtratus humi reſpirationéque cohibita, longo quidem tempore immobilis extitit, poſteà verò paululum volutatus, hoc pacto mortuus eſt. Modò tamen in hac quæſtione teneamus, quod hic quoque admonet initio lib.1. voluntatis nomine, ſiue hæc προαίρεσις ſiue βούλησις nominetur, animalem etiam impetum eſſe intelligendum: qui eius facultatis eſt quæ ὁρμὴ dicitur. Quoniam priora duo ſi propriè vſurpentur, non poſſunt ad ea omnia animalia pertinere, cum quibus nobis eſt communis reſpiratio. Quibus omnibus illud etiam ex eodem lib.2. de motu muſculorum, addamus non eſſe exiſtimandum actiones omnes, quæ fiunt in dormientibus & profundiore ſomno oppreſſis, naturales eſſe. Quoniam, inquit, dormientes variè membra mouent & pleraque loquuntur: quorum neutrum in naturæ operibus poteſt numerari. Quæ omnia etiam ſi Galeno concedamus, non tamen erit facile ea quæ in contrariam partem afferri poſſunt, explicare. Quibus idem nonnunquam commotus hanc mediam actionem eſſe fatetur & facultatis naturalis atque animalis quodammodò participem: ſi modò eius liber eſt qui introductio, ſiue medicus inſcribitur. Contra priorem opinionem multa commemorat Auerroes cap. 19. Sectionis.1. collectaneorum de his quæ ad medicinam pertinent. Tandémque cõcludit probabilius videri reſpirationem compoſitam eſſe actionem, partim ad animalem, partim ad naturalem facultatem pertinentem, quàm animalem dici tantùm: & fortaſſe omnium optimè eos ſentire qui illam naturalem potius quàm animalem eſſe dicũt. Atque in hac diſputatione, logicarum artium ignorationem Galeno obiicit: quod de propriis motus voluntarij inſtrumentis vitioſè cõcludere videretur. Quibus hoc non leue adiici poteſt, quamcunque animalis facultatis partem, ad actionẽ ſuam ab aliquo obiecto prius excitari: quod quidem ſub ſpeciem boni apprehenſum moueat vel voluntatem propriè dictam, quæ hominum tantùm eſt, vel appetitionem animalem, quæ nobis communis cum belluis: deinde hanc per calorem & ſpiritum mouere ea inſtrumenta, quæ ad facultatis actionem ſunt deſtinata. Sic enim animalem progreſſionis motum

excitari

excitari Ariſtoteles docuit cap.10.lib.3. de Anima, & libro de animaliū motu. Quare ſi reſpiratio animalis eſt actio libera, ea nunquā edetur niſi ab appetitione (ſub qua etiam voluntatem cōplector) propoſitum finem habente. Hoc enim Ariſto. eodem loco ſcribit. Finis verò ipſius ſub ſpecie boni antecedēs apprehenſio vel rationis erit, vel certè imaginationis. Quod in animali motu contingere omnibus philoſophis eſt manifeſtum. Atqui in dormientibus, nihil omnino ſomniātibus, neq; ratio operatur, neque imaginatio. Nulla igitur apprehenſio, nulla animalis appetitio, quæ ab obiecto fine excitetur. Et tamen in eis nulla eſt reſpirationis intermiſſio. Quo modo igitur hæc animalis actio eſſe dicetur? In quo mihi videntur dubitationem hanc verbo eludere (quanquā fortaſſe hoc illi ex Galeno) qui reſpirationē voluntariam eſſe dicunt, non κατὰ προαίρεσιν, ſed κατ' ὁρμήν. Quoniam in dormientibus ſine vllis inſomniis, ne eius quidē facultatis ſiue partis quæ ὁρμὴ nominatur, motus vlli apparent: προαίρεσις verò multo minus. Moueor etiam eo quod animaduerto Galenū in diuidendis partibus vel facultatibus animæ harū ſedibus diſtinguēdis, Platoni omnino aſſentiri huiúſq; ſententiā laudare cū aliis locis multis, tum maximè libris de Decretis Hippo. & Platonis. Ac Platoni ὁρμὴ in corde ſedem habet (quod omnes mihi cōcedent, qui in huius doctrina ſunt exercitati & ex cōmentario in caput proximū facilè intelligetur) Galeno autē pars animæ ſiue facultas, à qua reſpiratio, in cerebro eſt: quæ animalis appellatur: cùm tamen hic fateatur ab animali impetu (ſic enim τὴν ὁρμὴν interpretemur hoc tēpore) reſpirationem plerumque proficiſci. Et certè Ariſt. ſub finem lib. de animalium motu, ſequutus hæc eadem fundamenta quæ paulo ante vſurpauimus, ſomnum, vigilias, reſpirationem, non voluntarios motus appellat. Quoniam horum nulli, inquit, nec viſio, nec appetitus planè imperat. Et cap. 6. libr. 8. Phyſicorum, eandem reſpirationem, cum accretione & decretione numerat inter motus naturales: quibus, inquit, vnumquodque animal agitatur cùm quieſcit: nec eo motu cietur, quo à ſe ipſo mouetur. Atque ſi de actione qualibet potiſſimum iudicandum eſt ex vſu & fine (quoniam in hoc cuiúſque ſumma & prima perfectio) reſpiratio quæ ad cordis refrigerationem potiſſimùm eſt deſtinata, talis in hac relatione ſuapte natura cenſeri debebit, qualis ipſius cordis in dilatatione & contractione ad eandem refrigerationem actio. Hæc verò quæ propriè vitalis, naturalis etiam appellatur, prout naturale animali ex altera parte opponitur. Et tamen ipſa reſpiratio animalis facultatis inſtrumentis, vt muſculis & neruis, indigebit. Quia ipſæ facultates noſtrum corpus regentes, in pleriſque mutuis auxiliis ſe adiuuant. Quod

cùm accidit, tum ea quæ inferior eſt & poſterior (non dico dignitate, ſed quaſi naſcendi ordine: quomodò ſe habet animalis ad vitalem, in his quæ ſunt neceſſitatis) ſuperiori obſequitur, vel ab hac quaſi cogitur. Quoniam cordis actio ad vitã magis eſt neceſſaria, quàm motus vel ſenſus, quæ à cerebrò per neruos & muſculos proficiſcuntur. Itaque quanquam in cęteris neruorum & muſculorum actionibus antecedere oporteat animi apprehenſionem, quæ cùm appetitione hæc inſtrumenta moueat: in reſpiratione tamen hoc non eſt neceſſarium. Quia huius indigentia ad vitalem, animalis facultatis inſtrumenta quodammodo cogit. Quo fit vt etiamſi de dilatandis pulmonibus per neruos & muſculos, nullo modo cogitemus, nullàque ad id nos commoueat imaginationis apprehenſio, qua animalis facultas excitatur, reſpiremus tamen: imò plerumque dormientes, nihil omnino ſomniantes, id magis quàm vigilantes faciamus: quo tamen tẽpore animalis facultas à proprio munere omnino requieſcit. Idque quoniam tum cordis calor maiore indigèt refrigeratione. Ad quam cùm non ſufficiat proprius cordis motus & arteriarum, huic manifeſtam reſpirationem ſubſeruire eſt neceſſe: ad hàncque ſuperioris naturæ vi (ſuperiorem verò dico, vt paulò ante monui, eam quæ magis vrget & ſine qua altera conſiſtere non poteſt, quo modò ſe habet vitalis facultas ad animalem) quodãmodo cogi muſculos, & neruos in quibus ſunt alioqui motus tantùm liberi & ab antecedente interioris ſenſus vel imaginationis apprehenſione profecti, propria inſtrumenta: vel potiùs hæc ſupra naturæ ſuæ proprietatem ad totius hominis conſeruationem, ſua ſponte obſequi. Modo fortaſſe ei non abſimili quo in mundo grauia ad fugam inanitatis, ſine externa vi ſurſum aliquando aſcendunt & leuia deſcendunt. Quia naturæ cuiuſque proprietas, vt inferior, ſemper cedit commoditati naturæ vniuerſæ, tanquam ſuperioris. Nec verò ſatis eſt quod Galenus lib. 2. de motu muſculorum, longa exemplorũ enumeratione conatur efficere, pleraſque alias animales actiones in dormientibus etiam profundiſſimo ſomno oppreſſis, apparere: vt eos in varias partes membra commouere: permulta loqui: nonnumquam etiam longum iter cõficere. Quoniam hæc omnia non ſine quibuſdam inſomniis contingunt, in quibus viget imaginatio: in qua ſatis eſt virium ad mouenda propria facultatis animalis inſtrumenta. At in dormientibus non ſomniantibus, & tamen apertè reſpirantibus, nihil eiuſmodi dici poteſt. Cùm in his ad dilatationem & contractionem pulmonum, thoracis muſculos & neruos moueri certum ſit: à qua tamen parte facultatis animalis moueantur, & quod obiectum interiorem facultatem excitet, in talibus dici nullo modò poſſit. Et tamen

certiſſimum eſt, philoſophis præſertim, ſine hoc reſpirationem, actionem animalem dici non poſſe. Nec enim ſatis eſt vt hæc eiuſmodi eſſe dicatur, facultatis animalis inſtrumenta cooperari, ſed multò magis facultatem ipſam ab obiecto primùm moueri neceſſe eſt, deinde hanc ſua inſtrumenta mouere: ſicut Ariſtoteles docet, cap.10. libr.3. de anima. Moueri autem illa ab obiecto nullo modò poteſt, ſine huius apprehenſione. Nulla verò apprehenſio ſine imaginatione: quæ in dormiente, nullo modo ſomniante, ad tempus omnino eſt ſopita. Hæc de reſpiratione placuit colligere. Quòd in ea mihi longè facilius eſſet dubitando in partes contrarias, aſſenſionem cohibere, quàm pro rato quicquam definire. Idque feci ea lege, vt apertè teſtari voluerim, me in his mihi adhuc non ſatisfacere: ſed à philoſophis omnibus & medicis vehementer expetere meliora.

2 Plato in Timæo, non vt medicus, ſed vt philoſophus, morborum cauſas explicat: in quibus hoc inter hunc & illum intereſſe Ariſtoteles obſeruat libro de ſenſu, quòd philoſophus in primis & generalibus conquieſcit: medicus autem quæ ſpecialia ſunt perſequitur: vt his ſcilicet faciendæ ſuæ artis rationem accōmodet, quæ generalium cognitione non eſt contenta, ſed etiam ad ſingula deſcendit, quemadmodum Galenus docet initio lib.1. de arte curandi ad Glauconem. Medicus enim, vt idem Ariſto. ait lib.1. Metaph. non curat hominem vniuerſum, ſed Socratem, cui accidit hominem eſſe. Morborum autem tria genera Plato facit: ſingulorum generum partes multas. Nam in primo enumerat quatuor elementorum, ex quibus noſtrum corpus compoſitum eſt, exceſſum atque defectum, & ex loco proprio in alienum trāſlationem. In quo complectitur omnem intemperiem, ſiue ſolam, ſiue cum humoris affluxu coniunctam, & tam ſimplicem quàm compoſitam. In ſecundo, naturæ contrarios affectus partium ſimilarium: in quibus vt Ariſtoteles ait lib.2. de partibus animalium, ſecunda eſt compoſitio ex quatuor elementis. Ex quo accidit, vt hi ſuperioris generis morbos ſoleant habere adiunctos. Nam ſecundùm naturam, inquit, Plato in Timęo, carnes & nerui ex ſanguine generantur. Nerui quidem à villis & ligamētis propter cognationem, carnes autem à coagulatione quadam eius quod ſecretum à villis & ligamentis concreuit. Quod rurſus à neruis & carnibus emanat, glutinoſum & pingue, ſimul quidem carnem vt plurimùm ad oſſium naturā, ac etiam os ipſum medullam circundans nutriendo exauget. Quod rurſus per oſſium craſſitudinem ſtillat puriſſimum triangulorum genus leuiſſimúmque & pinguedine abundantiſſimum, dum defluit ex oſſibus atque delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur ſingula hunc in modum fiunt, bona valetudo ſeruatur: mala verò ſequitur, quando fit contrà. Nam quoties eliquata caro tabem rurſus tranſmittit in venas, ſanguis vnà cum ſpiritu multus ac varius in venis, coloribus diuerſis, amaritudinéque & acidis ſalsíſque infectus ſaporibus, bilem, cruorē, pituitam gignit quamplurimam. Quæquidem omnia rurſus ſic genita & corrupta ſanguinem ipſum imprimis inficiunt & ipſa nullum nutrimentum adhibentia corpori, feruntur paſſim per venas nullo prorſus naturalis circuitus ordine obſeruato. Deinde ſubiicit in ſecundo hoc genere, graues quidem eſſe paſſiones eiuſmodi: quæ verò has præcedunt, longe eſſe grauiores, Quando videlicet os

ob carnis crassitudinem, respiratione͂ non habet sufficientem, ideóq; putredinis calore vexatum atque restrictum, alimenta non suscipit, rursúsq; ipsum in illam contrà decidit frigefactum: illa verò in carnem, caro in sanguinem rursus delabitur, vnde acriores superioribus morbi nascuntur. Extremu͂ verò omnium est, quando medullæ natura, propter defectum aliquem aut excessum ægrotat. Hinc enim omnium vehementissimi & ad mortem periculosissimi morbi proueniunt. Tunc enim omnis co͂pago corporis necessariò dissipatur. In tertio genere co͂plectitur omnes morbos, qui aut à spiritu, aut à pituita, partibus etia͂ dissimilarib⁹ & organicis accidunt. Timæus Locrus lib. de anima mundi & natura, de morbo ita loquitur. Morbi initia sunt, inquit, primaru͂ facultatum inte͂peries ac immoderationes, sicubi redundent aut deficiant simplices illæ facultates, caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas. Deinceps sanguinis mutationes ac variationes ex corruptione, colliquatæq; carnis causa natæ vitiositates, si qua͂do per mutationes ad acerbum, salsum, acre, sanguinis mutationes, aut carnis colliquationes oriantur. Hinc enim bilis & pituitæ origines existunt. Morbosi humores & humidorum putredines, exiles illæ quidem sunt, quæ ad imum vsq; non peruenēru͂t: difficiles tamen quæ ortum & originem ab ossibus ducunt: molestæ quæ à medulla pendent. Extremi morborum sunt spiritus, bilis, pituita, cùm augentur, & ad partes alienas aut loca periculosa fluunt. Tunc enim vice meliorũ, me͂brum occupantia, & quæ cognata erant abigentia, adhęrent illic, & corpora vexant & in sui tabem ipsa resoluunt. Gal. lib. 8. de Decretis Hippo. & Plat. In prima morboru͂ specie à Platone posita, obseruat hoc inter illum & Hippocratem interesse, quòd ille vt philosophus, nostri corporis constitutionem primam refert ad elementa quatuor, ignem, aërem, aquam & terram: hic, vt medicus, libro de natura humana, ad quatuor humores, sanguinem, pituitam & bilem, tam flaua͂ quàm atram. Et in eo Platonem laudat, quòd similares partes ex quatuor humoribus siue ex quatuor elementis co͂poni dixerit, ideóq; earum morbos in secundo genere constituerit: at in alio eundem reprehendit, quòd sanguinem inter eiusmodi partes similares numerauerit. Quippe qui, vt ait, primæ non secundæ co͂stitutionis est. Idem lib. I. de differentiis morborum, pro varietate eorum, ex quibus nostrum corpus componitur, morbos diuidit, in eos qui partium sunt similarium, qui dissimilarium siue organicarum, & qui vtrísque sunt co͂munes. Partiúmq; similarium morbos docet aut in sola inte͂perie consistere, siue simplici, siue coniuncta, aut in ea quæ materiæ affluxum habet adiunctum. In organicis autem vel dissimilaribus partibus, quoniam spectari solent, figura, magnitudo, numerus, situs eorum, ex quibus illæ componuntur, pro horum varietate huius generis morbi ab eodem sunt distincti. De recentioribus nonnulli morbos similarium partium triplices esse volunt: quosdam enim ad earum materiam pertinere: alios ad temperame͂tum: nonnullos ad interiorem formam, quæ totius essentiæ summa est perfectio. At mihi nemo persuaserit morbum vllum in essentiæ formam, quæ suapte natura impatibilis est, primò cadere: sed omnis videtur ad materiam vel ad materiæ temperamentum pertinere: etiam si facilè concedam hanc vt plurimùm quidem manifestis qualitatibus oppugnari, nonnunquam verò occultis. In quo illi meo iudicio, morbum formæ vel totius substantiæ corruptelam inesse voluerunt. Sed ad hanc quæstionem tractandam exactiùs, locus alius nobis est destinatus.

3 Eleme͂ta quatuor vel fortasse potius elementoru͂ primæ qualitates, calidu͂ frigidu͂, humidu͂ & siccu͂, & in vniuerso hominis corpore, & in singulis eius partib⁹, certa quada͂ proportione, eáq; ad cuiusque partis actione͂ accommodata, te͂pera-

tur, non ea æqualitate quę rei est, sed quæ rationis. In quo quamquam in animali viuo calor semper frigus superat, sicut & humor, qui calori pro pabulo est, siccitatem (neque enim, pace dixerim Galeni, in humano corpore sano potest consistere illud temperamentum, quod perfectissimam ponderis æqualitatem habet, de quo etiam alio loco pluribus ex Aristotele disputabimus) in prima tamen morbi specie, quæ in intemperie consistit, excessus committi dicitur, quando vna qualitas in contrariam plus habet virtutis, quàm secundum naturam in corpore benè affecto habere deberet. Vt cùm calor blandus alimentum coquens, in igneum vertitur, sicut in febribus accidere Galenus dicere solet: aut cùm humor pinguis, in quo natiuus calor fouetur, sic excrescit, vt ab ipso calore amplius regi non possit. Defectus autem, cùm frigus, quodquidem vt Aristoteles docet lib. 4. Meteor. deberet tantum calorem temperare, ne adurat, illum ita languidum reddit, vt pro plena coctione cruditas, hìncque putredo consequatur, in qua morborum penè infinitorum est seminarium. Sic enim quanquam in contrariis, vnius excessus committi non possit, quin alterum oporteat deficere, vel certè languescere: duo tamen hæc, in morbis penes principes duas qualitates duo vitæ nostræ principia continentes, potissimùm videntur esse distinguenda. Atque, vt Galenus ait cap. 8. lib. 2. de Temperamentis, cùm propter certam ex quatuor illis qualitatibus temperiem, particula vnaquæque propriam functionem habeat, necesse quoque omnino est, propter eius temperiei vitium, aut prorsus functionem extingui, aut languescere, aut alio quouis modo deprauari: sicque vel in toto corpore, vel in aliqua parte animal ægrotare. Quam morbi speciem Aristoteles attigit Probl. 1. Sect. 1. Cur exuperantię nimiæ, inquit, committendi morbi vim habent? An quia vel excessum, vel defectum efficiunt? qua quidem re morbum consistere certum est?

4 Hanc humorum μετάστασιν Sebastianus Foxius Commentario in Timæum, vult intelligi non humorum, à suo loco in alienum translationem, sed qualitatum in illis naturalium, alterationem atque immutationem. Quanquam vtroque modo potest intelligi, eóque multorum morborum causam in se continet: & ipsa alteratio, de qua Foxius, per quam naturæ proprietas in humoribus immutatur, ad exuperantiam atque defectionem, quæ primo loco posita est, potuit reuocari. Nec enim solùm bilis in quantitate exuperat, vel deficit, sed etiam in qualitate, cùm à naturæ suæ modo recedit. Atque hoc modo Plato videtur esse locutus, cùm suæ sententiæ rationem ita expressit. Horum quatuor, inquit, non naturalis excessus defectúsque, & ex loco proprio in alienum translatio, per quem quod sibi conueniens est non tenent, intestinam quandam seditionem & morbos inferunt. Quando enim præter naturam vnumquodque fit, aut transfertur, calescunt vtique quæ ante frigebant, arida madent, grauescunt leuia, & cætera omnia similiter permutantur. Solummodò verò idem aliquid sibimet secundum idem, atque similiter & debita proportione seruata, accedens vel decedens, permittet se idem sibi ipsi sospes integrúmque manere. Quod autem aberrat, siue accedendo, siue decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit. Porrò humores, si magna copia in aliquam partem confluunt, in hac tumorem præter naturam pariunt, qui à Galeno lib. 1. de Differentiis morborum, in varias species distinguitur, pro varietate humoris influentis: siquidem aut sanguis, aut pituita, aut bilis, hæcque vel flaua, vel atra, aut quid ex his permixtum, quæ ab eo quod superat, diuersam quoque appellationem habet. Ad eiusmodi autem humoris confluxum, facilè putredo accedit, quæ morbi potissima causa est. Neque enim hoc loco agimus de figura partis,

fluentem humorem excipientis, quæ ipso tumore vitiatur. Nam humores cùm in loco naturali sublata obstructione, liberè fluunt & refluunt, ab ipso natiuo calore reguntur, ab eodémque contra putredinem conseruantur. In alieno autem, destituti natiuo calore, extraneo vincente, facilè putrescunt. Siquidem verum est quod Aristoteles docet lib. 4. Meteor. natiuum calorem putredini resistere, externum verò eandem inducere. Sic enim dictum videtur à Galeno Commentario in Aphorism. 12. Sect. 2. Omnem humorem alienum à natura eius in quo continetur, cùm non sit aptus ad nutritionem, sed derelictus, ad putredinem cõuerti: præsertim si locus in quo collectus est, calidus fuerit. Tum enim maximè & celerrimè putrescere. Id quod in ipso sanguine animaduerti potest. Hic enim in suis vasis natiuo calore regitur, vt alimentum vltimum, & ipsi naturæ maximè familiare. Si autem ex illis in alienum locum exciderit, promptissimè putrescit. Quod ab eodem Galeno obseruatum est, in illo Aphorism. 20. Sect. 6. Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari.

5 Foxius eodem Commentario in Timæum, vult carnis nomine hic à Platone intelligi massam sanguinis: quæ etiam si permixtos habeat humores quatuor, tamen ex eo quod superat, sanguis solet appellari. Hic verò, vt opinor, in eam opinionem impulsus est, quòd non facile esset videre, quomodo ex carne propriè dicta, ea quæ hoc loco Alcinous ex Platone enumerat, nascerentur. Contrà verò animaduerteret multis locis à Galeno dictum, in illa sanguinis massa quatuor humores contineri. Id enim ille similitudine eleganti declarat capite 9. lib. 2. de Naturalibus facultatibus, quam hoc loco integram describam, quòd ad intelligendam veram humorum originem, maximè videatur pertinere. Ergo vinum mihi dulce, inquit, quod non dudum ab vuis sit expressum, feruens & alterascens ex eo quem in se habet calore, intellige: postea ex eius mutatione duo prouenire excrementa, vnum leuius magísque aëreum, alterum grauius ac magis terreum, quorum illud florem, hoc fecem, arbitror, vocant. Horum si vni flauam bilem, alteri nigram assimiles, minimè pecces. Quando non eandem habẽt hi succi speciem, cùm animans naturæ opera regitur: qualem cùm præter naturã se habent, sæpè exhibent. Quippe quæ flaua est, efficitur vitellina: ita enim nominant, quoniam ouorum vitellis tum colore, tum crassitudine sit similis. Rursus nigra longè malignior, ea quoque quàm quæ naturalis est, redditur. Nomen tamen tali succo nullum est inditum: nisi quòd aliqui vel radentem eum, vel acrem appellarunt. Quoniam scilicet acris in morem aceti fit, & corpus animalis radit, etiam terram, si supra eam sit effusus. Quãdoque cum bullis veluti fermẽtationem ebullitionémque excitat: vbi scilicet ascititia putredo nigro illi succo naturaliter se habenti accessit. Mihíque videntur veterum Medicorum plerique, quod è tali succo naturaliter se habet, quod & infrà deiicitur, & sæpè suprà fluitat, atrum vocare succum, non atram bilem. Quod uerò ex vstione quapiam ac putrescentia in acrem migrauit qualitatem, id atram nuncupare bilem. Cæterùm de nominibus habenda controuersia non est, sed veritatem sic se habere intelligendum. In sanguine generando, quicquid abundè crassum ac terrenum ex ciborum natura in nutrimento fertur, nec commodè à naturali calore alteratur: id lien ad se trahit. Quod verò assum (vt sic dicam) vstúmque nutrimenti (fuerit sanè hoc calidissimum in eo ac dulcissimum, qualia sunt tum mel, tum adeps) id cùm in flauam bilem conuersum est, per fellis vocata vasa expurgatur. Est autẽ hoc tenue humidúmque ac fluidum, non quale cùm ad vltimum est excoctum, flauum, igneum & crassum vitellis ouorum simile. Hoc namque iam præter naturam est, alterum verò quod prius commemorauimus, est secundum naturam.

Pari modo, & id nigri ſucci quod nondum illam velut ebullitionem, fermentationémque terræ efficit, eſt naturale. Quod autem in talem mutatum eſt vim ac ſpeciem, id iam præter naturam eſt: ceu quod ex vſtione non naturalis caloris acrimoniam aſciuerit, & quaſi in cinerem ſit conuerſum. Sic quodammodo & fex vſta, à non vſta diſſidet. Illa namque admodum calida eſt, adeò vt carnem vrat, liquet & corrumpat. Altera quæ nondum eſt vſta, ad omnia Medicos vti deprehendas, ad quæ terra figulari, aliíſque quæ ſimul ſiccandi ac refrigerandi vim habent. Sanè in atræ bilis ſic vſtæ ſpeciem, etiã vitellina illa ſubinde vertitur, quoties ipſa quoque igneo percocta eſt calore. Reliqua bilis genera, partim ex iam dictorum mixtura conſtant vniuerſa: partim tanquam viæ quædam ſunt ad harum tum generationem, tum inter ſe mutationem. Diſtant verò inter ſe, quòd aliæ meracæ ſunt ac ſolæ, aliæ veluti ſero quodam imbutæ. Verùm ſeri genera quæ in ſuccis habentur, omnia ſunt excrementa: purúmque ab iis eſſe poſtulat animalis corpus. Ea verò quæ prædicta ſunt, vſum aliquem naturæ conferunt, & quod craſſum eſt, & quod tenue: purgatúrque ab iis ſanguis, tum per lienem, tũ per eã quæ iocinori ſubeſt, veſicam: ac ſeponitur vtriuſque partis tanta talíſque portio, quanta qualíſque ſi in totum ferretur animalis corpus, noxam aliquam inferret. Quod enim admodum eſt craſſum & terreum, ac prorſus eam quæ in iocinore fit, mutationem ſubterfugit, lien ad ſe trahit. Reliquum quod mediocri eſt craſſitudine, id & abſolutum iam eſt, & in omnem partem fertur. In quibus omnibus quanquam manifeſtè Galenus declaret, eos humores quos Alcinous hic enumerat ex ſanguine oriri, ſanguinem tamen non potuiſſe apud Platonem, carnis nomine intelligi, mouere Foxium debuit, quòd eo ipſo loco carnem ex ſanguine, & ex carne hos humores naſci ait. Secundum naturam, inquit Plato, carnes & nerui ex ſanguine oriuntur: nerui quidem à villis & ligamentis propter cognationem, carnes autem à coagulatione quadam eius quod ſecretum eſt. At quoties eliquata caro tabem rurſus tranſmittit in venas: ſanguis vnà cum ſpiritu multus ac varius, in eius coloribus diuerſis, amaritudinéque & acribus ſalſiſque infectus ſaporibus, bilẽ, ſerum, pituitam gignit quàmplurimam. Et hęc corrupta ſanguinẽ ipſum inficiunt, & nullũ nutrimentũ adhibentia corpori, feruntur paſſim per venas, nullo prorſus naturalis circuitus ordine obſeruato. Adde quòd eodem Dialogo, carnis de qua loquitur, vſum ita explicat. Caro propugnaculum eſt, inquit, ac tegmen aduerſus frigus & calorem, & quemadmodum externa corpori fulcimenta ſolent, ad caſus varios munimentum: præſertim quia talis erat futura, vt molliter leuitérque corporibus cederet. Et alia eiuſmodi permulta, quę non niſi de carne propriè dicta poſſunt intelligi. Quare etiam ſi animaduertam nomen carnis non ſemper vno modo à Medicis vſurpari: mihi tamen ſatius eſſe videtur fateri, quod Galenus contendit lib. 8. de Decretis Hippocratis & Platonis, hoc loco non modò in ponenda humorum materia, ſed in illorum quoque generatione explicanda, Platonẽ ignoratione eorum quę Medicis propria ſunt, eſſe deceptum, quàm nominis apud illum multiplicem vſum eo loco fingere, vbi omnino ſimplex eſt. Parum etiam, meo quidem iudicio, quanquam eodem Foxio repugnante, intereſt vtrùm verbum, τακῇ, quo Plato hîc vtitur, de putreſcentibus, an de liqueſcentibus humoribus interpreteris: cùm illud vtrumque ſignificare poſſit, & in propoſito horum vnum cum altero ſit coniunctum. Hoc verò exiſtimandum, quod ex Galeno eodem loco poteſt intelligi, Platonem ſignificare voluiſſe eo calore qui in carne putredinem parit, varios humores gigni, tũ pro varietate ſubſtantiæ, quæ in ipſa carne ante putredinem ineſt, tum pro intẽtiore remiſſioréque facta, vi caloris putredinem cõmittentis. Vt quod in carne

mollius est, initio putredinis cùm calor adhuc minus est vehemens, in pituitam conuertatur: deinde calore simul cum putredine aucto, ex alia carnis portione primùm bilis flaua, postea atra gignatur. Sic enim in Timæo omnem tenerioris carnis eliquationem, vnà cum spiritu factam, quæ ex humiditate vento circumfusa tumescit, albam pituitam appellari vult, recentis item pituitæ residuum defluxumque, lachrymas atque sudorem. Portionem verò carnis vetustissimã cùm liquescit, ad digestionem concoctionémque ineptissimam, propter veterem exustionem nigrescere ait: & quia contabuit, penitúsque exæsa est, amaritudinem contrahere. Præterea flauum colorem cum amaritudine coire, quando ob ignis flammam noua caro liquescit. In quo quod de pituita dicitur, id Galenus eodem loco partim approbat, partim reprehendit. De pituita alba, inquit, quod Plato ait eam ex bullis in se inclusis fieri, adeò quidem paruis vt videri nequeant, quæ tamen omnes speciem quandam exhibeant, qua talis color visui conspicuus reddatur, probabile est & rationi consentaneum. At ex colliquatione mollis carnis interdum phlegma existere, illud verò absurdissimum non esse nullo modo potest. Nisi quis, videlicet Prodicus, immutato nomine, amarę bilis humorẽ phlegma nominet, dicátque à verbo φλέγεσθαι, quod est inflammari, eam appellationẽ habere. Sed nunc reliquam Platonis sententiam expendamus: vt in ea quid probabilitatis insit, videamus. Calor putredine auctus, igneúsque factus, colliquationem humorum parere dicitur, primò quidem, vt antea obseruatum est, molliorum, & ad naturam aquæ magis accedentium, quales sunt pituitosi: postremò verò eorum qui terreni sunt, quales melancholici. Quemadmodum in hecticis febribus calor putridus colliquationem inducens, partium humorem primùm exhaurit: deinde agit in carnosam substantiam, quę circa tum fibrosas, tum membranosas corporum solidorum partes hęret: postremò ipsas partes solidas depopulatur: sicut docet Galenus, cap, 11. lib. 10. Methodi medendi. Neque verò omnino dissimile est, quod de colliquatione idem Galenus scribit cap. 2. libr. 3. de Sympt. causis. Fit quædam velut colliquatio, inquit, siue resolutio, siue quomodocunque aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando succorũ qui in venis sunt duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, aliàs in ventrem confluit, aliàs ad vrinas, aliàs ad sudores pellitur. Ac succis quidem qui in venis habentur, in serosam saniem solutis, renes qui ad excrementum id trahendum sunt nati, potissimùm cùm sani sunt, serum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad vesicam assiduè mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ eiusmodi in ventrem mittunt, aut toti corpori id patientes, subitaneos hydropum status inducunt. Si autem quod liquatum est, crassius sit, qualéque renes trahere non possunt, totum in ventrem necessariò confluit. Carnoso verò genere ita colliquato, tum venter fluxionem eius recipit, vbi scilicet ea est crassior, tum sudores multi superueniunt: vbi in halitus est resoluta. Porrò cùm eiusmodi humores tres à sanguine sua ratione separati, pituita scilicet, & bilis vtraque, spectari à Medicis soleant, modò vt inter se permixti in massa sanguinis ad alendum apti, qui venis continetur: modò vt impurioris sanguinis naturalia sunt excrementa, sua quantitate tamen adhuc naturam minimè lædentia (qua etiam ratione nonnunquam naturales appellantur) postremò vt non solùm quantitate, sed etiam qualitate naturam lædunt, atque idcirco contra naturam omnino esse dicuntur: hic solo postremo modo Plato humorum originem exposuit, eámque ex ipsa putredine, quæ morbum parit, repetiuit. Quoniã hoc loco non agit de humoribus corpus nostrum componẽtibus: sed de illis in corporę humano morbum facientibus.

De

6 De sudore sic Galenus libr.10.de Facultatibus simplicium medicamentorũ, Hic vnus est,inquit, humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam quam vrina, & eundem generationis modum. Siquidem vtrique ex bibito humore constat generatio, excalfacto simul in corpore,& biliosæ substantiæ nonnihil adepto. Verùm sudor plus est elaboratus, vt pote qui ad cutem vsque permeatis omnibus quæ intersunt, partibus peruenit. Ex quibus intelligi potest, sudorem excrementum esse coctionis tertiæ, & partem quandam serosi humoris,qui cum sanguine in venis erat permixtus. Excitatur verò à calore meatus corporis aperiente, & interiore quodam spiritu pellente: vt colligi potest ex 2.Sectione Problem. Aristotelis. Idem autem Aristoteles Problemate 35.Sectio.5.scribit, lachrymas sudorem esse quendam: atque idcirco has,sicut & sudorem,calore excitari,salsásque existere. De quibus sic Alexander Proble.95. lib.2. Quid est,inquit,quod lachrymas mouet,cùm angimur? spiritus qui per angorem affectus est. Hic enim ad cerebri membranam effertur,atque humorem ibi positum exprimit. Quod idem vel præ nimia lætitia potest euenire. Ergo sudor & lachrymæ nõ tam seri partes sunt ex pituita (quod Plato ait) quàm ex sanguinis sero quædam excrementa: eo tamen inter se conuenientia quòd communem materiam habent.

7 λεύκας καὶ ἄλφους Alcinous dicit: quæ à Celso duæ vitiliginis species ponuntur, eisque tertia adiicitur, quæ μέλας dicitur. De quibus sic ille scribit libr. quinto, Vitiligo quamuis per se nullum periculum affert, tamen fœda est,& ex malo corporis habitu fit. Eius tres species sunt. ἀλφὸς vocatur, vbi color albus est ferè subasper,& non continuus, vt quædam quasi guttæ dispersæ esse videantur. Interdum etiam latius, & cum quibusdam intermissionibus serpit. μέλας, colore ab hoc differt: quia niger est, & vmbræ similis, cætera eadem sunt. λευκὴ habet quiddam simile alpho: sed magis albida est, & altius descendit, in eáque albi pili sunt,& lanugini similes. Vitiliginis autem formam hanc explicat Galenus lib.3.de Symptom.causis. Quando scilicet non tota caro vitiatur, sed in summo corpore velut squamæ quædam enascuntur, vitiligo existit: alba quidem ex pituitoso,nigra ex melancholico succo. Eámque ait accidere ex vitio naturalis facultatis, quæ multo plus succi attrahit, quàm vt eum vis alteratrix possit commutare. Ex quo multa excreméta gignuntur: quæ laborante quoque vi expultrice, in ipsis carnibus asseruantur. De quibus sic Plato in Timæo, alba pituita propter ampullarum spiritum intus inclusa, difficilis: ad exteriorem cutim delapsa, mitior: sed corpus variis sordibus aspergit, albísque inficit maculis,atque morbos alios eiusmodi generat. Quanquam aliquando ἄλφος, pro vniuerso vitiliginum genere vsurpatur, vt in libro qui Medicus appellatur,& Galeno ascribitur. Morbũ verò hanc accidere quòd vitiosus humor ex interioribus partibus corporis ad cutim feratur, docet idẽ Galenus Cõment.in Aphorisf.20. Section.3.

8 Epilepsiam intelligit,eámque sacrum morbum appellat, quòd sacræ naturæ, id est,partis eius animi qua ratiocinamur, sedem in cerebro occupet. Sic enim Plato scribit in Timæo, Pituita atræ bili permixta, inquit, cùm diuinissimos capitis meatus illabitur, dissipare eos solet atque turbare. Si dormientibus id contingat, mitior: sin vigilantibus, expulsu difficilior. Cùm verò sacræ naturæ languor hic fit, haud ab re sacer morbus est appellatus. Extat verò inter opera Hippocratis liber de Morbo sacro, in quo eos reprehendit, qui morbum eiusmodi quasi diuina voluntate immissum, sacrum appellant. Quem librum quanquam Galenus Comment. 1.in Prognostica, Hippocratis esse neget, hic tamen libello

de Insania, illum citat vt suum: vbi etiam librorum de morbis popularibus mentionem facit. Aristoteles Problem. 1. Sect. 30. huius nominis aliam rationem reddit. Nempe quod Hercules, quem inter Heroas antiquitas coluit, frequenter hoc morbo corriperetur. Ex quo, inquit, & sacer, & Herculeus est appellatus. Eodémque loco confirmat quod ab Alcinoo hic dicitur, eiusmodi morbum esse ab atra bile, siue ab humore melancholico. Siquidem multos enumerat rebus gestis, & sapientiæ studio claros, qui cùm maximè essent melancholici iidémque, vt ait, ingeniosi, hoc morbo frequentissimè vexati sunt. Quare inter epilepsiam & melancholiam familiaris est permutatio, vt docet Galenus cap. 6. & 7. lib. 3. de Locis affectis. Vbi in hanc sententiam commemorat illud Hippocratis lib. 6. de Morbis vulgaribus, Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur: & cōtra comitiali morbo laborantes, efficiuntur melancholici. Quanquam eodem loco affirmat non solùm ab atra bile, verùm etiam à pituita nonnunquam morbū comitialem committi.

9 Pituita suapte natura frigida est, & humida, eóque dulcis, vel potius saporis expers, Galeno lib. 2. de Naturalibus facultatibus. Cùm verò acuta est, vel salsa, tum gignendo morbo illam esse accommodatam, idem docet initio libri de atra bile. Talis verò efficitur, dum vel putrescit, vel permiscetur cum serosa humiditate salsa, vt idem ait, cap. 6 lib. 2. de Differentiis febrium. In qua specie pituitæ inflammata, si quos febricitare contingat, illos eodem loco ait superueniente accessione non rigere, sed tantummodo horrere. Acida verò pituita, aut vitrea, si per sentientes corporis partes deferatur, eam sine febre rigores generare. Quòd si vehementius putrescat, rigorem antecedere, febrem subsequi, superata frigiditate à multitudine caliditatis: adeò vt cùm febris inualescit atque consistit, illa non amplius sentiatur. Rigorem autem ab horrore idem lib. de Palpitatione & tremore, ex eo distinguit, quòd vbi deformis & inuoluntaria motio adest, & frigoris vis ad interiora penetrat, rigor dicatur: si verò sola corporis extremitas afficiatur, reliquo corpore immoto, horror. Vide cætera quæ de horrore & rigore sunt à nobis contra Logodædalum disputata, capite decimoquinto.

10 Commune est Platoni cum Galeno, quòd vt ille febres putridas in elementis versari vult, ita hîc in humoribus, qui in humano corpore proportione respondent ipsis elementis. Sed hoc interest, quod cùm bilis flaua igni respondeat, atra terræ, pituita aquæ, sanguis aëri, vt ipse Galenus docet libro de Humoribus, hic in febre tertiana, sicut & in ardente, bilem inflammari vult, in quotidiana pituitam, in quartana atram bilem. Ex quo apud eundem quæstio existit, quæ non est huius instituti, de ea putridæ febris specie, quæ sanguinea appellatur. Plato autem ardentem contingere scribit ignis excessu, quotidianam aëris, tertianam aquæ, quartanam terræ. Idque, vt ait, quoniam aqua segnior est, quàm ignis & aër. Terra verò omnium tardissima, quarto gradu cùm sit, temporis circuitu quarto feruet. In quo manifestum est, eum in natura humoris putrescentis, causam quæsiuisse accommodatam accessioni febris explicandæ: atque idcirco quotidianam aëri potius, quàm aquæ tribuisse, quòd aëris quàm aquæ motus sit celerior. De quo ita scribit Galenus libr. 8. de Decretis Hippocratis & Platonis. In hac oratione, inquit, primus error est, quod ad communia elementa omnibus corporibus, non ad ea quæ in sanguineis tantùm sunt, redundantium per circuitum febrium causam reducit: cùm melius ea quæ manifestè in corporibus redūdare cernuntur, curari possint. Secundus error ille est, quòd ad veram quoti-

dianæ & tertianæ febris causam ne propè quidem accessit. Nam cùm euidenter pateat in quotidianis phlegmaticum humorem redundare, qui humidus & frigidus est: in tertianis verò flauam bilem, quam contra summè calidam ac siccam esse constat, debuerat dicere, in tertiana ignis, in quotidiana aquæ elementum redundare: sicut & in quartana atræ bilis humorem, & terræ elementum. Idem Commentario 2. in librum Hippocratis, de Natura humana, fatetur hanc Platonis senteutiam aliqua verisimilitudine niti, sed eo quòd res ipsa & experientia docent, conuelli. Accessionis autem per circuitus definitos repetentis causam, idem libr. 2. de Differentiis febrium, sitam esse ostendit, non in humoris proprietate, sed in eiusdem naturam grauantis copia. Vt scilicet tum illa repetat, cùm in putredinis foco propter relictam quandam imbecillitatem, aut antecedentis putredinis reliquias, tantum humoris cogitur, quantùm satis est ad naturam iterum irritandam. Quare cùm in nostris corporibus, multò plus gignatur pituitæ quàm bilis, & plus bilis flauæ, quàm atræ: multò quoque celerius ab illa, quàm ab hac naturam irritari, atque idcirco quotidianas esse febrium in pituita putridarum accessiones, in bile flaua tertianas, in atra quartanas. Quæ omnia quandiu inter se ratum quendam ordinem obtinent, tandiu, inquit ille, definitum circuitum accessionum permanere est necesse. Sicque in mulieribus etiam accidit. Siquidem in iis quoad æqualis, & similis menstruorum causa permanet, idem etiam ipsorum circuitus seruatur. Id verò amplius significasse videtur Alexander Aphrodiseus Problem. 8. libr. 2. Cur febris tertiana, inquit, quæ ex bile, materia calida, agili, efficaci creatur, die vno intermisso accedit: quotidiana quæ ex pituita prouenit materia frigida, graui, hebete, nullum intermittit diem, quartana duobus diebus intermissis conflictari incipit? Quartana cùm exiguum materiæ habeat, statim à sudore aut vomitu potest digeri. Itaque accessio ad tertium vsque diem extenditur, donec tantum materiæ moueatur quantum valeat infestare. Quotidiana, quod ex larga crassaque materia oritur, frequens est. Morbum verò per copiam materiæ augeri constat ex febre continente. Hæc enim quia sanguine abundante prouenit, nullam obtinet intermissionem. Quotidiana tamen, quia minus quàm continens habet materiæ, nonnihil intermissionis, quod vel sensu percipi potest, ostendit: multóque amplius tertiana, quam materia calida & tenuis condidit: atque etiam longè amplius quartana. Quo enim minus materiæ subest, eò lentius venit accessio,

Sed in ista sententia hoc dubitationem parit, quòd in quibusdam naturis, vt in calidis siccis, vno die plus bilis gignitur, quàm in contrariis frigidis humidis, duobus vel tribus: & bilis ipsa in quantulacunque quantitate vitium facere cœperit, vim videtur habere maiorem ad naturam irritandam, quàm pituita quæ in maxima copia est collecta. Quare videretur esse necessarium, febres ex putrente bile intermittentes, pro varietate naturarum quibus accidunt, accessionis formam frequenter immutare, si ex copia humoris noui inter duos paroxismos collecti, & naturam irritantis, accessio ipsa repeteret. At hoc vix vnquam immutari contingit. Itaque nonnulli non sine aliqua probabilitate, ad rationem Galeni adiiciunt, ex proprietate humorum febres intermittentes committentium, in nonnullis propensionem esse maiorem ad putredinem, in aliis verò minorem, quæ facit vt accessio in nonnullis celerius, in aliis tardius repetat. Pituita enim natura sua frigida, humida, quia in nostro corpore caloris, sine quo animalium

vita non poteſt conſiſtere, impreſſionem magnam habet in ventriculo aut inteſtinis, in quibus putrere ſolet, idcirco ad putredinem paratiſſima eſt. Sicut poteſt intelligi ex his quæ de putredine dicuntur ab Ariſtotele lib. 4. Meteor. Ideóque in corporibus in quibus adhuc reliqua eſt caloris febrilis quædam impreſſio, illa quotidie putrẽdo, quotidianas parit acceſſiones. De reliquis verò duobus humoribus, melãcholicus, quia frigidus, ſiccus, difficillimè putret: bilioſus, quia calidus ſiccus, facilius quidem putret, quàm melancholicus, ſed difficilius quàm pituita. Ex quo in bile extra maiores venas putrente acceſſiones tertianæ, in melancholico humore quartanæ exiſtunt.

Tres animi partes in homine primùm origine, deinde ſedibus diſtinguntur: earúmque diſtinctio variis rationibus ex Platone confirmatur.

CAPVT 17.

1 *CVM humanum animum immortalem (ſicut poſtea demonſtrabimus) mortalium generum formatores dij à Deo primo accepiſſent, ei partes duas mortales adiunxerunt. Quare ne vis animi diuina atque immortalis, mortali fatuitate impleretur, illam cùm ad imperandum inſtituiſſent, in ſumma corporis arce collocarunt, ac eius domicilium in capite eſſe voluerunt: quod ſua figura ipſi vniuerſitati eſt ſimillimum. Huic autem aliud corpus ad obſequium quaſi vehiculum ſubiecerunt. Quin & duabus partibus mortalibus ſingulis ſuas ſedes diſtinctas dederunt. Iraſcenti quidem in corde, concupiſcenti verò in parte media inter vmbilicum & ſeptum tranſuerſum: his illam vnicientes quaſi aculeo punctam & feram belluam.*
2 *Pulmonem autem conformarunt cordis gratia mollem & exanguem, fiſtuloſum & ſpongiæ ſimilem: vt ab illo cor temperaretur iræ ardore exæſtuans.* 3 *At iecur ad excitandam partem animi concupiſcentem, eandémque ſedandam, dulcedinis & amaritudinis particeps: atque ad eam diuinationem illuſtrandã quæ per ſomnia cõtingit. In eo enim propter leuorem atq; nitorem vim à mente manantẽ relucere.* 4 *Lienem iecoris gratia: vt hoc repurget nitidúmque reddat. Ideóque corruptiones eas, quæ ex quibuſdam morbis circa hepar naſcuntur, in ipſum recipi. Triplicem autem eſſe animum eiúſque partes ſecundùm facultates at-*

que rationes, suis locis esse distinctas, ex his perspici potest. Imprimis quæ natura distinguuntur, ipsa quoque diuersa sunt. Natura verò distinguuntur paßiuum, & ratiocinatiuum: quorum hoc quidem circa intelligibilia versatur, illud verò circa tristia & iucunda. Atque etiam præterea paßiuum aliis quoque animalibus inest. Cùm verò duo hæc natura diuersa sint, debent quoque locis ac sedibus separari. Quoniam plerúmque inter se sunt dißidentia atque pugnãtia. Nihil verò secum pugnare potest, neque inter se contraria circa idem, eodem tempore possunt consistere. At in Medea iram cum ratione pugnantem licet animaduertere. Hæc enim eius verba sunt, Intelligo quæ factura sum, esse mala: ira tamen consilium superat. Itémque in ipso Laio Chrysippum rapiente, concupiscentia rationi aduersatur. Sic enim inquit, Heu, Heu, diuinum hominibus malum, quando quis bonum nouerit, nec tamen eo vtatur. Ad hæc etiam diuersum esse paßiuum à ratiocinatiuo, ex eo potest intelligi, quòd huius & illius diuersa cura sit: huius quidem in doctrina, illius in vitæ & morum consuetudine.

O. V. DO. MAZILIO, *REGIS NOSTRI CHRISTIA-nißimi Archiatro.*

Iac. Carpentarius. S.

Vàm multa habeant Philoſophi cum medicis coniuncta atque adeo communia, dicerem hoc loco pluribus V. O. ſi mihi apud alium eſſet agendum: non apud eum cui eadem perſpecta ſunt, & in cuius exẽplo ſatis teſtatum habemus neminem eſſe poſſe ſummum medicum, qui non idem inter Philoſophos excellat. Talia verò cùm in hoc opere penè ſint infinita, de iis maximè iudicium tuum expetimus, quæ ſuperioribus duabus proximis digreßionibus diſputata, de natura oculorum modóque videndi & de reſpiratione: quæq; nunc ſequuntur de diſtinctione facultatum animæ & partium corporis, in quibus illæ reſidere dicuntur. Quoniam hæc, ſicut ſcis, inter Philoſophos & medicos non ſatis definita & à noſtro Galeno abundè ſunt tractata: qui in eiſdem magna quidem ex parte inter Platonem & Ariſtotelem arbiter honorarius videri vult, ſed hoc ita facit vt illius plerúmq; amãtior ſit, in hunc iudex durior quàm philoſophum deceat. Hæc ſi legeris quæ tibi deuota ſunt & conſecrata, in eiſque ſingulari tua hu-

manitate fauendo, noſtram induſtriam excitaueris, maius aliquid breui conabimur in interpretanda Cornelij Celſi medicina: præſertim in hoc adiuti eo exemplari quod per aliquot menſes nobis vtendum dediſti. Modo tu qui magno tuo meritò maximóque patriæ noſtræ ornamento, profeßionis medicæ quaſi clauum tenes, genus hoc exercitationis in populari tuo tibi deuinctißimo non improbes. Bene vale.

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput. 17.

In quo primùm diſputatur de origine animæ, de diſtinctione principum partium vel facultatum, déque harum ſedibus: quæ digreſsio eſt nona.

IC Alcinous indicat eam animæ partem qua intelligimus & ratiocinamur à Deo rerũ omnium opifice eſſe datam: reliquas verò duas quarum vna iraſcimur, altera concupiſcimus, a diis minoribus, qui illo ita volente, hominem conformarunt. Idque vt doceat ſolam illam primam immortalem eſſe, reliquas duas mortales, & cum corpore interituras. Quæ etiam eſt ſententia Procli lib. de anima & dæmone. Animam in nobis rationalem, inquit, anima irrationali nobiliorem eſſe dicimus. Quoniam illam quidem primus mundi opifex procreauit: hanc autem dij iuuenes produxerunt. Quibus ſimillimum eſt quod à noſtris dicitur quódque ab Alcinoo ſignificatum videtur, ad finem capitis proximi inferiores duas animæ humanæ partes traduci cum ſemine, ſolam tertiam extrinſecus aduenire & Deo ita volente, cum ipſo fœtu iam conformato atque animato vniri. Quam ſi germanam eſſe Platonis ſententiam concedamus, fatendum erit partes animæ in nobis re ſubſtantiáq; eſſe diſtinctas. Quoniam non ſolùm in corpore diuerſam ſedem habent, ſed & originem. Quod quanquam animaduertam pleriſque placere, de eo tamen non videtur eadem Plotini ſententia. Hic enim cap.19.lib.1.de dubiis animæ, docet primum ſentientem animam ex ſe indiuiduam, circa corpus diuidi: quia ſingulis eius partibus ſe accommodat. Deinde cum rationem atque mentem omnino impartibilem poſuit, quia ſcilicet huius actio corporis inſtrumento non perficitur, quærit vtrum hoc

quod in anima indiuiduum eſt, cum eo quod diuiduum,in vnum cõflati poſſit: an vt totum quoddam ſit, ex partibus vtriſque videlicet puris & per potentiam ſeparatis. Tandémque hæc ſubiicit, Si quod circa corpora ſit partibile, inquit, à ſublimiori potentia impartibilem habet dotem, poteſt vtique hoc idem impartibile partibiléque pariter eſſe: tanquam tum ex hoc ipſo, tum ex virtute quadam deſuper in ipſum veniente conflatum. Apertius hoc idem declarat cap.23. lib.eiuſdem. Cum animatum corpus,inquit,ſit ab anima illuſtratum, aliam corporis partem dicimus aliter hinc accipere. Atque ſecũdum inſtrumenti aptitudinem ad opus, ferentem ſecum vim ad opus accommodatam: ſic nominari potentiam quidem in oculis viſualem, in auribus auditiuam, in lingua guſtandi, in naribus olfaciendi compotem. Compotem verò tangendi ponere ſolemus in toto. Ad hanc enim perceptionem corpus totum velut inſtrumentum animæ ſubminiſtrare videtur. Preterea cum inſtrumenta tactus in primis ſint neruis, ad animalis motum vim habentibus, atque his vis eiuſmodi ſe accommodet: exoriantur autem nerui à cerebro, nimirum ſentiendi proſequendíque initium totiúſque penitus animalis hic potiſſimum collocarunt, hinc ad alia deriuantes. Vbi videlicet inſtrumẽtorum principia ſunt, ibidem quod his vſurum eſt,collocantes. Satius vero fuerat illic principium operationis illius potentiæ ponere. Vnde enim mouendum erat inſtrumentum, ibi oportebat quaſi fundari vim illam, artificis congruam inſtrumento. Imò verò non potentiam, vbique enim potentia viget: ibi autem eſt principium actionis, vbi eſt initium inſtrumenti. Cum igitur ſentiendi proſequẽdíque virtus in anima ſenſuali atque imaginatrice, ſupra ſe ipſam habeat rationem quaſi ad inferius propinqua: nimirum vbi hæc eſt in ſupremo, ibidem poſita eſt ratio ab antiquis, in ſumma animalis totius arce, ipſo videlicet capite. Non quia ratio ſit in cerebro: ſed in hoc ſenſuali, per quod quaſi medium ratio poni videtur in cerebro. Sẽſuale quidem hoc oportuit attribuere corpori & illi membro potiſſimum quod actionem eiuſmodi ſuſcipere poſſet. Rationem verò nullo modo cum corpore communicantem, communicare prorſus oportuit illi quod eſt animæ ſpecies: animæ inquam potentis à ratione nonnihil accipere. Quod enim ſenſuale eſt, quodammodo etiam eſt iudex: & quod imaginale eſt, velut intellectuale videtur. Quinetiam impetus atque perſecutio phantaſiam rationémque ſequuntur. Illic igitur rationale eſt, non quidem vt in loco: ſed quoniam quod eſt ibi, quodammodo fit rationis particeps. Quo autem pacto ſit ſentiendi virtus & alia ſimiliter, dictum eſt. Proinde cum vegetalis & augendi nutriendíque natura nuſquam deſit in corpo-

re: nutriat vero sanguine, & sanguis nutritorius sit in venis initiúmque venarum, & sanguinis in iecore, vnde vis eiusmodi nititur: haud ab re hîc concupiscens animæ portio à veteribus est collocata. Quod enim gignit & nutrit & auget, hoc atque hæc necesse est concupiscere. Cum verò tenuis, leuis, acutus, purus sanguis, sit instrumentum iracundiæ congruum: huius fons videlicet vnde sanguis eiusmodi ad æstum iracundiæ profluit, ipsum scilicet cor, iracundiæ designatum est habitaculum. Qui locus Plotini in Platonicorum doctrina dignissimus est obseruatione: Quoniam plurimum valet ad intelligendum quomodo hi animæ substantiam vnam ponere potuerint & eam tamen pro varietate trium facultatum primarum tribus sedibus distinguere. Et certè Plato ipse in Timæo, indicare videtur partes istas in anima non tam re esse distinctas quàm in illam re ipsa vnam, iram & cupiditatem ex quadam corporis contagione redundare: fontem verò iræ esse in corde, sicut & cupiditatis in iecore. Quibus si animam vinci contingat, contaminatur & purgatione indiget: si autem hæc omnia aspernatur, aut sua ratione reprimit, reditum in cælum habet maximè expeditum. Sic enim hic loquitur. Hæc fatus rerum omnium opifex, inquit, in eodem rursus cratere in quo mundi totius animam permiscens, temperauerat, superioris temperationis reliquias miscendo perfudit, modo eodem, non tamen perfectas similiter, sed & secundo & tertio gradu à primis deficientes. Denique cum vniuersum constituisset, astris parem numerum distribuit animarum, singulis singulas adhibens eísque tanquam vehiculo impositis, monstrauit vniuersi naturam, ac leges fatales edixit: ostendens quidem primam omnibus generationem ordine quodam vnam fore, ne quis ab eo minus aliquid sortiatur. Satis autem & quasi sparsis animis per singula singulis conuenientia temporum instrumenta, fore vt animæ nasceretur quod omnium animalium maximè esset diuino cultui deditum. Esse autem naturam hominis geminam: cuius id genus fore præstantius quod viri nomine sit appellandum. Cum verò animal corporibus necessitate quadam insertæ fuerint, & corporibus earum accesserit aliquid, vicissimque abscesserit, primum vtique necessario sensum vnum omnibus intimum & naturæ coniunctum illic à violentis passionibus excitari, deinde voluptate ac dolore mixtum amorem, posthæc metum & iram, & quæcumque vel ista sequuntur, vel ab istis vt contraria dissident. Hæc qui superauerint, eos iustè victuros: iniustè vero, qui ab his fuerint superati. Atque eum qui rectè curriculum viuendi à natura datum

confecerit, ad illud astrum cui accommodatus fuerit, reuersum, beatam vitam acturum. Contrà vero agentem cogi ortu secundo, sexu mutato fieri mulierem : & qui ne tum quidem peccandi finem faciet, quatenus deprauatur eatenus in brutorum animam suis moribus similem permutari. Gregorius Nyssenus inter nostros Theologos nobilissimus, libro de anima & resurrectione, ex iis quæ cum religione Christiana consentiunt, de quæstione proposita sic statuit: nihil in anima eximium esse & insigne, quod non etiam diuinæ naturæ proprium sit. Qui enim, inquit, similitudinem Dei animam esse dixit, quicquid à Deo alienum est, extra definitionem animæ esse declarauit. Quoniam in diuersis ac differentibus similitudo conseruari non potest. Itaque quia nihil quod ad duas inferiores facultates, irascendi & concupiscendi, pertinet, in natura diuina cernitur, ne animæ quidem has insitas & coessentiales existimari rectè posse. Ex quibus tandem concludit, omnia hæc quæ ad inferiores duas facultates pertinent, nihil animæ esse, circa animam tamen existere : esséque velut verrucas ex cogitatricæ animæ parte enascentes : quæ partes quodam modò dici possint, quòd agnatæ sint, nihil tamen eius sint quod animæ secundum naturam & essentiam inest. Et certè apud Platonicos meritò dubitari potest si omnes facultates ad vnam & eandem reuera animæ essentiam pertinent (de quo posteà ex eorundem doctrina pluribus differetur) cur ea sola pars, siue facultas qua ratiocinamur & intelligimus, à Deo patre immediatam originem habere dicatur, reliquæ à diis minoribus : aut quo modò illa sola immortalis, hæ mortales, quãdoquidem immortale cum mortali re vnum & idẽ nullo modo esse posse videtur. An dij minores facultatum siue partium animæ inferiorũ authores esse dicũtur, quia ad has corpus præparant cuius ipsi primi opifices extiterunt? Hoc enim video placere Marsilio ficino cap.3. lib.18. Theologiæ Platonicæ. Ego verò in eadem Platonis doctrina dicere mallim humanam animã suaptè essentia actum esse efficacem & ad ratiocinandum potentem, cuius solus Deus pater est opifex : quoniam ab illo solo manat actus omnis ratiocinandi & intelligendi, qui proprius est eiusdem essentiæ. Itaque solam facultatem ad intelligendum & ratiocinandum, quæ potens & efficax atq; ad agendum non ad patiendum comparata, ad eius essentiam pertinere, & ab illo Deo datam esse qui in eadem author est & opifex essentiæ. Reliquas verò duas, irascendi & concupiscendi, non esse ad agendum comparatas, sed potius ad patiendum.
Quare has redundare in animam ex corpore, in quo principium est humanæ naturæ alterum, non ad agendum efficax, sed ad patiendum tantum comparatum. Ex quo est consequens, vt Dij minores qui cor-

poris humani formatores extiterunt, iidem authores esse dicantur in anima duarum harum facultatum inferiorum, quæ ex tali corpore in eam redundarunt. Non quòd illi nouam animę essentiam adiecerint: sed quod effecerint vt ex communicatione cum corpore, cuius ipsi formatores extiterunt, nouæ in illam faculates redundarint ad aliquid patiendum, quarum eadem suapte essentia omnino erat expers. Itaque facultates hæ cum corpore enatæ, cum eodem deponuntur, mortalésque idcirco apud Platonicos esse dicuntur. Quemadmodum in arte, vitia ex instrumentis enata, actiones artificis quantumuis perfecti, impediunt, etiamsi cognitionem eius siue peritiam nulla ex parte possint immutare. Ideóque pro instrumentorum varietate, artificis eiusdem actiones modò perfectiores sunt, modò imperfectiores ipsa artificis peritia, quæ artis ipsius cognitione continetur, nullam in se mutationem recipiente. In quo actuum omnium, siue formarum generalis quædam distinctio notari potest. Nam quæ formæ omnino expertes sunt corporis (in quo principium est passionum & mutationum omnium) hæ quoque omnino impatibiles sunt, & immutabiles, vt diuinæ intelligentiæ, quæ formæ metaphysicæ nominantur. Quæ verò corporibus omnino addictæ, vt purè naturales, hæ cum corporibus necessariò patibiles & mutabiles, ideóque ab illis inseparabiles & mortales. Media verò humana anima cum corpore deponit eas facultates quas hausit ex corpore, & ab illis Diis dicitur accepisse, qui corporis formatores extiterunt, retinet verò eam solam quæ propria est essentiæ, & quæ à Deo patre est ornata. Quanquam de hac distinctione partium animę, aliud visum est Galeno, non solùm libris de Placitis Hippocratis & Platonis, sed in fragmento libri, De iis quæ medicè à Platone dicta sunt in Timæo, vbi ita loquitur, Superest, inquit, vt eorum mentionē faciamus, qui vnam asserunt esse animæ nostræ substantiam, quæ tres facultates rationalem, irascibilem, & concupiscibilem habeat: cùm & ipse etiam Plato, tum sæpe aliàs, vt ostensum est, tum nihilo secius in præsenti quoque oratione, speciem animę ipsam concupiscibilem esse dixerit: quæ haud aliam quidem in stirpibus, aliam verò in nobis, sed eandem naturam habeat: atque in iecore sedem obtinere, non eodem profecto loco vbi irascibilis & rationalis habitant. Quod tamen rationi consentaneum erat, si vnius substantiæ tres illæ essent facultates, quemadmodum illi asserunt, qui cor eiusmodi esse supponunt. Iure enim illi vnam statuentes substantiam animæ, tres ipsius esse maximè generales facultates esse dicunt. Plato verò non eandem esse rationalis partis animę substantiam, quæ est ipsius irascibilis & cōcupiscibilis, sed inter sese diuersas asserit: ac sæpius quidem rationalē

cum irascibili pugnare: nonnunquam verò irascibilem rationali aduersus concupiscibilem in corpore habitantem opitulari. Sed de hac re paulo post pluribus differetur. Nunc quoniam partis eius qua ratiocinamur,& intelligimus, originem Deo rerũ omnium opifici Alcinous attribuit,de ea quid aliis,atque etiam nostris,placuerit videamus. Mercurius in Pimandro, scribit ab vna totius mundi anima omnes animas profluere per ipsum mundum distributas atque circũcurrentes. Distribui verò Platonici aiunt per spiritum æthereum,quẽ animæ curriculum in Phædro, eiusdem autem vehiculum Plato vocat in Timæo:cuius beneficio cum hoc corpore elementari & terreno coniungitur. Atque ita coniungitur, vt eiusmodi consortio vehiculi puritatem valdè fedari contingat, simúlque mentis in intelligẽdo facultatem hebescere. Si quando verò in vita hac eadem mens ad tempus aliquod neglecto hoc impuro corpore, ad suum vehiculum redierit,excitatíque huius ætherei liberiores motus sequi cœperit,tũ eam diuina sapere:dæmonum, qui eodem æthereo corpore vtuntur, colloquio frui, & absentia nihilominus quàm præsentia intueri. Quod philosophandi genus quadam ex parte secutus Aristoteles videri potest,cùm cap.3.libr.2.de Animalium ortu scribit, eam animæ facultatem quæ propria mentis est, corpus aliud participare, hócque magis diuinum esse,quàm ea quæ elementa appellantur. Atque illud certè est aliud corpus, quod Alcinous hoc loco rationi in capite,velut in arce ad obsequium subiectum esse ait. Illo verò loco etiam si nominatim Aristoteles scribat,eandem mentem extrinsecus aduenire,nec eius actionem cum corpore communicare,ideóque immortalem esse,& à corpore separabilem:quia tamen non explicat,quæ eius conditio fuerit, priusquàm cum corpore coniungatur, aut quomodo huic adueniat,in eo,meo quidem iudicio, nõ est satis authoritatis ad docendum quod nonnulli persuadere conantur, hinc scilicet credidisse reliquas animæ facultates de seminis potestate excitari: illam verò sua substantia cœlestem in fœtum conformatum, atque iam animatũ diuinitus immitti. A Galeno verò, quid in hac quæstione expectare possis dignum Philosopho,cùm dicere soleat,non aliam animam videri à temperatione eorum ex quibus corpus componitur? aut nescire se,si immortalis est,vt Plato affirmat, cur separetur valde refrigerato,vel excalefacto,vel exsiccato,aut humectato cerebro? D.Hieronimus in epistola ad Marcellinum, de eadem quæstione has veterum sententias colligit. Lapsam eam,inquit,de cœlo esse, Pythagoras omnésque Platonici & Origenes putant. A propria Dei substantia oriri volunt Stoici, Manicheus, & Hispaniæ Priscilliani hæreses. Alij volunt in Dei quasi thesauro conditas: alij ex traduce, vt Tertullianus,

Appollinarius & maxima pars Occidentalium: vt quomodo corpus ex corpore, sic anima nascatur ex anima, & simili cum brutis animantibus conditione subsistat. Et idem in epistola ad Pammachium. In Adamo quidem certum est, inquit, animam insufflationem Dei fuisse: at Eua in cuius faciem non insufflauit Deus, vnde animam habuit? Cain & Abel primi ex primis hominibus, vnde habuêre? Diuus Augustinus epistola ad Diuum Hieronimum, de eadem re has quæstiones proponit, vtrum ex vna anima quæ primo homini data est, cæteræ propagentur? An singulis hominibus nouæ à Deo fiant quæ insufflentur, quemadmodum in Adamum? An alicubi iam existentes, vel mittantur diuinitus, vel sua sponte labantur in corpora? Idémque lib. 1. Retractationnm, fatetur se adhuc ignorare animæ originem: & in epistola ad Optatum, scribit de ea in religione nostra tutò disputari posse. Quia in Christum non credimus, inquit, vt nascamur, sed vt renascamur: & quocunque modo nati fuerimus, semper agnoscimus in renascendo idem Dei beneficium. Itaque quanquam de hac parte qua ratiocinamur, & intelligimus, Theologi in eo omnes ferè consentiunt, quod illam reuera incœpisse volunt, nunquam interituram: de cæteris tamen quæ ad eiusdem naturam & originem pertinent, in varias opiniones sunt diuisi. Nam præter eos qui sunt enumerati, Theodoretus Cyrensis lib. 5. de Curatione Græcarum affectionum, de ea sic scribit. Omnes sacri doctores, inquit, concordi oratione nos docent, ex terra & aqua cæterísque elementis, humanum corpus effectum esse, animam verò nequaquam ita in corpus demissam, vt antea per se subsisteret: sed corpore iam plasmato creatam esse. Plasmauit enim Deus hominem, puluerem sumens de terra: & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, factúsque est homo in animam viuentem. Neque verò intelligendum est, inspirationem hanc fuisse quendam anhelitus defluxum, qui de ore Dei prodierit (incorporeus enim Deus est, idémque simplex, neque compositus) sed ipsam animæ naturam, spiritum esse præditum ratione & intellectu. Eodem loco, hoc etiam commemorat ex Mose, Exodi vigesimoprimo, de prægnante muliere, quæ plagis affecta pariat abortiuum, formari prius in aluo matris infantem, ac tum denique perfecto corpore animari, non ita quidem vt anima præexistens, alicunde corpori inseratur, neque vt enascatur è semine: sed diuino instituto, sicut ab initio insita naturæ lex fuit, creationem accipiat. Alia verò est sententia Gregorij Nysseni, hæcque in Theologo obseruatione dignissima. Quam sic explicat libro de Anima, & resurrectione. Restat, inquit, secundum ea quæ antehac examinauimus, vt quæratur quando ani-

mæ principia ſui ortus & exiſtentiæ habeant. Nam ſi datum fuerit, ꝙ ante corpus in peculiari quadam ſtatione anima viuat: omnino neceſſe eſt, vt abſurdas illas ſententias, & fictas opiniones eorum, qui propter vitioſitatem animas in corpora deduci volunt, vires habere putemus. Enimuerò poſteriorem eſſe originem animarum, ipſáſque recentiores eſſe corporum compoſitione, nemo ſana mente præditus in animum induxerit: quum manifeſtum ac perſpicuum ſit omnibus, quòd nihil ex inanimis habeat in ſeſe vim mouendi, pariter atque creſcendi. At eorum qui in vtero nutriuntur, neque incrementũ & augmentum, neque de loco ad locum motus controuerſus, & ambiguus eſt. Relinquitur igitur, vt putemus vnum & idem animæ & corporis conſtitutionis principium eſſe. Ac quemadmodum terra, ſi ſurculum ab radice auulſum ab agricolis acceperit, arborem inde efficit, non ipſa vim augeſcendi ei quod nutritur iniiciens, ſed incremẽti duntaxat materiam atque ſubſidium ſibi inſito immittens: ita dicimus etiam id quod ex homine auellitur ad hominis ſationem, ipſum quoque aliquo modo animal eſſe ex animato animatum, ex eo quod nutritur, id quod nutritur. Quod ſi non omnes animæ efficientias, pariter ac motus, exiguitas ſurculli auulſi capere potuit, nihil mirum. Neque enim in ſemine frumentum, quod quidem appareat, protinus ſpica eſt (nam quo pacto tantum in tantillo locum habere potuerit?) ſed terra frumentum conuenientibus, & aptis nutriente alimentis, in ſpicam frumentum euadit, nõ immutans in gleba naturam, ſed exerens ac prodens, & abſolutum ac perfectum ſeſe reddens auxilio nutrimenti. Quemadmodum igitur in naſcentibus ſeminibus, incrementum paulatim ad perfectionem progreditur: eodem modo quoque in hominum formatione atque cõſtitutione, pro ratione ac proportione corporeæ magnitudinis, animæ quoque potentia apparet, atque elucet, primùm quidem per vim alendi ſimul atque augendi, iis quæ in vtero effinguntur, ſeſe inſinuans, at innaſcens. Poſthæc verò donum ſentiendi in lucem productis inducens, atque ita deinceps quaſi fructum quendã, aucta iam planta mediocriter exerens, ac prodens ratione præditam vim, non vniuerſam ſimul in vnum conductã repentè, ſed vna cum ſurgente & excreſcente planta per conſentaneũ & competentem progreſſum, atque profectum creſcentem & augeſcentem. Eadem ſententia repetita eſt, & ab eodem authore pluribus expoſita cap. 30. libr. de Hominis creatione. Cùm vnus homo ſit, inquit, qui ex anima conſtat, & corpore, vnum ei & commune dare oportet inſtitutionis exordium, ne ſibi ipſe anterior poſteriórque videatur, vt corporis in eo conditio prima, & ſecunda conſtat alterius. Et in præſentia quidem diuinæ virtutis, omnem plenitudinem huma-

næ

næ conditionis ante ſubſiſtere profitemur, teſtificante in hoc nobis Propheta,qui dicit, Noſſe Dominum omnia antequàm fiant. In ſingulorum verò conformatione alterutrum non præferimus alteri,nec ante corpus animam,nec è contrario dicimus: ne diuiſus homo iuxta differentiam temporis,in ſemetipſo diſcedat.Nam cùm duplex intelligatur noſtra natura,ſecundum doctrinam Apoſtoli, viſibilis ſcilicet hominis & latentis, ſi aliud quidem ante ſubſiſtat, aliud autem poſt ſuperueniat,imperfecta quidem virtus videbitur conditoris,quę non ſimul vtrobique ſufficiat,ſed diuiſo opere in ſingulorum medietatibus occupetur.Quemadmodum verò in tritico, aut in alio quolibet ſemine, cunctam ſpeciem ſpica videmus quadam potentia comprehenſam,hoc eſt,fœnum,culmum,internodia, nec non fructum, atque ariſtas,& nihil eorũ ante ſubſiſtere in naturæ ratione, aut poſt accidere dicimus,ſed inſitam vim ſemini quodam naturali omine declarare,nec aliam ei ſuperinduci naturam: iuxta hanc rationem,& humani cauſam ſeminis opinamur exiſtere, quòd in prima conſtitutionis occaſione, ſatum quidem ſimul eſt iuxta naturæ potentiam,tenditur verò & declaratur quadam conſequentia naturali, ad id quod perfectum eſt promouens,nec aliquid extrinſecus ad occaſionem ſuę perfectionis aſſumens.Semetipſum namque ad id quod perfectũ eſt, conſequenter extendit,ita vt nec ante corpus animam, nec præter animam ſubſiſtere corpus affirmari veraciter poſſit, ſed vtrũ ſit prius principium iuxta altiorem quidem rationem,in prima voluntate Dei diſpoſitum,iuxta alterum verò in generationis occaſionibus inſtitutum. Sicut enim non poteſt membrorum diſtinctio ante formationem,in eo quod ad corporis conceptionem iacitur,inſpici:ita nec animæ contemplari proprietates in eo poſſibile eſt,priuſquàm exeant in operationis effectum: & ſicut nullus ambigit, in membrorum & viſcerum differentiis illud quod eſt depoſitum,figurari non alia quadam ſubintrante virtute, ſed ea quæ inſerta naturæ eſt, ad hanc operationem ſeſe virtute ingerente:ſic & de animæ portione rationali ſimiliter arbitrantur. Quia & ſi nondum per aliquas viſibiles operationes agnoſcitur, nihil tamen in eo vnius rei exiſtere peruidetur. Nam ſicut ſpecies hominis in eo eſt vi quadam atque potentia, latet autem propterea quod nequeat apparere priuſquàm neceſſario ſinat atque permittat: ſic & anima eſt quidem in illo, licet nondum appareat: apparebit autem proprium & naturalem operationis effectum, corporali ſimul incremento proficere. Ego quidem memini Commentario in libr. 4. prioris noſtræ deſcriptionis Phyſicæ, de reliquis facultatibus quæ cum belluis & plantis ſunt communes,idem à nobis eſſe ſignificatum: ſed mirum eſt profectò virum Theologum, &

inter Theologos notæ optimæ, hoc etiam ad eam facultatem qua ratiocinamur & intelligimus, quam Ariſtoteles cap.3.lib.2. de Animalium ortu, ſolā extrinſecus aduenire ſcribit, pertinere voluiſſe: de qua eodem capite hæc ſubiicit. Quemadmodum iuxta corporis portionem, inquit, non illud dicimus carnem, & oſſa vel capillos, vel quæcunque conſpicimus in homine, ſed vi quidem atque potētia eſſe horum ſingula, nondum verò viſibiliter apparere: ſic etiam iuxta animę portionem, necdum quidem rationale eius & iraſcibile, & quæcunque de anima conſiderantur, locum in illo habere memoramus, proportionem verò formati corporis, & conſummationem etiam ſimul effectus animę dicimus, cum ſubiecto proficimus. Sic enim perfectus homo inter maiores obtinet animę operationes effectum, in exordio ſuæ conſtitutionis aptos & congruos, in ſe præſenti vſui animæ demonſtrat adniſus, vt ſibi per infuſam materiam aptiſſimum domicilium formet. Nec enim poſſibile eſſe credimus, in alienis ædificiis animam competenter inſeri, ſicut non poteſt impreſſum ceræ ſignaculum, alienæ prorſus ſculpturæ congruenter aptari. Quemadmodū verò corpus ex paruo procedit, ad id quod eſt perfectū: ſic & operationes conſertæ animæ ſubiectæ ſimiliter concreſcunt & proficiūt. Procedit quidem ea in prima conſtitutione, velut quædā radix abdita cauis tantūmodo quæ nutrimētis ac incremētis eſt diſtributa (nec enim paruitas ſumēda amplius recipit) deinde cū ad lucē prodierit, id quod inſertū eſt, germenq́; protulerit, tunc in eo gratia ſenſibilis effloreſcit, iámq; coaleſcens, & in magnitudines cōpetenter excurrēs, veluti fructus quidā, rationalis virtus incipit elucere. Quæ quidē omnia ex D. Gregorio Nyſſeno pluribus commemorare placuit, vt intelligeretur hunc non modò earū partiū, vel facultatū animæ quæ in ſuis functionibus cū corpore manifeſtè cōmunicant, principia in ſemine poſuiſſe, quæ tēpore progrediente in cōformatione fœtus, & hominis perfectione ſuas actiones tū poſſint edere, cùm partes organicæ ad has neceſſariæ, ſunt conformatæ: ſed idē quoque ſtatuiſſe de ea qua ratiocinamur, & intelligimus. Quā cæteri Theologi vidētur excepiſſe: ne eo dato, hanc cum ſemine traductā, & cum corpore cōmunicantē, mortalē fateri cogerētur. Et certè D. Thomas Sum.1.quæſt.118.art.2. negat hanc, quia immaterialis eſt, cauſari per generationē: ſed ſolùm per creationem à Deo. Quoniā, inquit, ponere animā intellectiuā à generante cauſari, nihil eſt qnàm ponere eā non ſubſiſtentē, & per conſequens corrūmpi eam cum corpore. Et ideo hęreticū eſſe ſcribit, dicere eam traduci cū ſemine. Quod idē pluribus rationibus cōfirmat cap. 86. lib.2. contra Gētiles, quas mihi ſatis eſt hoc loco indicaſſe. Et cum cap.58. libri eiuſdem, confirmare eſſet conatus in nobis re vnam &

eandem esse substantiam animæ nutrientis, sentientis, & intelligentis, hincque dubitatio eiusmodi existeret, si sentiens anima, re eadem sit cum intelligente, illáque de semine excitetur, an non etiam efficiatur intelligentem de eodem excitari, & illi potius facultate fuisse insitam, cap. 88. dubitationem hanc conatur explicare: sed ita sanè, vt in hoc pleraque vsurpet, in quibus, vt liberè dicam quod sentio, mihi nō satisfacit. Quo etiam loco quasdam ex superioribus Gregorij Nysseni rationibus improbat: atque dubitare videtur an liber is ex quo illæ antea deprompræ sunt, verè ipsi Gregorio ascribatur. Et certè mihi promptius est, & tutius esse videtur, de iis quantum quidem in religione nostra conceditur, dubitare: quam pro rato quicquam affirmare. Etenim si fœtus initio conformationis, plantæ modo viuit, sensúsque expers est: deinde post aliquod tempus, sicut Aristoteles scribit cap. 3. lib. 2. de Animalium ortu, sentire incipit atque moueri: tandem verò ac postremò planè conformatus, anima intelligente perficitur, quęri meritò potest, quomodo prima animę pars quæ pręstat fœtui tantùm, vt viuat more plantæ, se habeat ad secundam, per quam efficitur animal, & hæc ad tertiam, qua efficitur homo? An secundæ aduentu prima deleatur, aduentúque tertiæ secunda, quod D. Thomas locis superioribus scriptum reliquit? An verò in perfecto homine omnes illæ animæ suis gradibus distinctæ manent, vt in eo qui res vna est composita, non vna forma, sed plures esse dicantur? An potius secundæ aduentu, prima quidem adhuc continetur, & aduentu tertiæ secunda, sed tantum potestate: quemadmodum in ternario binarius est, & in quaternario ternarius, ita tamen vt singuli hi numeri ita spectati, vnius speciei sint & simplicis? Hoc enim Aristoteles indicare videtur libr. 2. de Anima, cùm in his siue partibus, siue facultatibus animæ, talem ordinem constituit, qualis est inter species numerorum atque figurarū. Neque verò satis philosophicè dictum esse videtur, quod quodam loco in disputatione contra Cardanū, scribit Iulius Scaliger, in hominis procreatione nouam animam à cœlo creatā post fœtus articulationē aduenire, qua anima, tūc massa illa, homo efficiatur. Quæ cùm secū afferat omnes perfectiones, neque necesse esse antegressas animæ partes manere: neque propterea dici debere fœtu emortuo hominē nasci. Quoniā, inquit, nullū intercedit tēporis interuallū inter vitā priorē & posteriorē. Atq; hæc quidē de nostrorū opinionibus. In quibus quanquā illi inter se sint varii, hoc tamen omnes retinere vidētur, in quo cū Platonicis & Peripateticis cōsentiūt, quod animā humanā mediā esse volūt inter formas omnino diuinas & naturales. Diuinæ enim neq; incipiunt neq; desinūt: naturales cū corpore incipiunt, etiā si vt antea dictū est, cœlestē habeant originem, & cùm

eodem desinunt. Illa verò incipit quidem, nunquam verò desinit. Vt in eo scilicet quod reuera incipit, cum naturalibus formis communicet: quod verò nunquam est interitura, hoc ipso diuinas formas imitetur. Quod vtrum vlli formæ posset accidere, Aristoteles ex naturæ principiis in Metaphysicis dubitauit, sicut postea capite proximo disseretur. Iam verò ad ea intelligenda quæ hoc loco sequũtur, de distinctione partium animę pluribus differamus. Plato lib. 4. de Rep. discere nos ait vna animæ parte, altera irasci, tertia concupiscere voluptates eas quæ ad mutationem generationémque pertinent: sed non facile discerni posse, vtrum vnumquodque horum totius animæ sit, an vt hæc diuersa sunt, sic ad distinctas eius partes pertineant. Deinde quoniam quod omnino idem est, non potest secundum idem, ratione eiusdem simul contraria facere vel pati, anima autẽ in impotentibus & intemperantibus idem simul appetit & fugit, concludit animę primam distinctionem faciendam in species duas, siue partes (sic enim in re proposita modò speciei, modò partis nomine, sine distinctione vtitur) vnam qua ratiocinamur, alteram quæ rationis est expers. Atque hanc rursum in duas partes esse distribuendam, quarum vtraque (quod etiam Aristoteles scribit cap. vltimo libr. 1. Ethic.) rationis expers esse dicatur, sed non eodem modo. Distinctionis verò in earum trium facultatum sedibus, nullam eo loco mentionem facit. Sed in Timæo hanc manifestè explicat, atque rationem in cerebro, iram in corde, cupiditatem in iecore statuit. Vtrum autem hoc ita faciat, quasi animam substantia triplicem esse velit, an verò substantia vnam, facultate triplicem, pro varietate partium in quibus illarum facultatum actiones primùm apparent, & earum primaria instrumenta sita sunt, hoc inter Platonicos, & eos qui hac in parte Platonem cum Aristotele comparant, non satis videtur esse definitum, Galenus vt antea significatum est, libris de Placitis Hippocratis & Platonis, in eo ferè totus est, vt persuadeat Hippocratem & Platonem, animam substantia triplicem, sedibus & locis distinxisse: atque hac in parte melius sensisse, quàm Stoïcos & Peripateticos. Sed hoc, pace eius dixerim, non tam illorum testimoniis confirmat, quàm pro sua authoritate ponit. Verùm fortasse hoc illi dandum est, vt animam substantia distinguat, qui eam vix aliam esse arbitratur, à temperamento partis in qua dicitur sedem habere: quia aut in illa sita sunt, aut ab ea originem capiunt prima ipsius facultatis instrumenta. Sed aliud visum est Plotino locis variis, ex quibus vnum paulò ante indicauimus: itémque Marsilio Ficino Platonis interpreti in eiusdem doctrina exercitatissimo. Nam vt sensus interior re ipsa suáque substantia vnus & simplex, in diuersis corporis

partibus quas habet pro instrumentis, diuersus quodammodo esse videtur, eóque etiam ab Aristotele dicitur habere rationem centri in circulo, omnes lineas vna ex parte vnientis: sic ille libro septimo Theologiæ Platonicæ, variis argumentis conatur efficere animam in nobis suapte natura nullam diuisionem cum corpore recipere, diuidi tamen pro varietate facultatum quibus diuersæ partes in corpore subseruiunt. Idémque in hanc sentētiam interpretatur eum Platonis locum quem ex lib.4. de Rep. paulò ante commemorauimus. Apertius hoc ipsum idem Marsilius testatur libro 2. suarum epistolarum ad quendam Alamannum Donatum, ad quem ita scribit. Quæris, inquit, Nunquid Peripateticis illis adhibenda sit fides qui Platonem quod plures in homine animas scilicet rationalem, irascibilem, concupiscibilem collocauerit, calumniari non dubitant? Respondeo equidem vnam tantum esse animam, per quam pluribus eius viribus hæc omnia facimus. Quemadmodum corpus ignis vnum, tribus qualitatibus sufficienter agit tria. Luce enim fulget atque illuminat: Leuitate celer ascendit, calore calefacit & vrit: atque in qualibet ignis particula pariter tres hæ facultates vigent, suntque loco simul, quadam tamen inuicem proprietate distinctæ, sic animæ substantia vna eadémque sufficienter posse videtur tribus viribus officia exequi tria: videlicet ratione tanquam luce quadam, verum bonúmque à falso malóque discernere. Appetitu insuper quasi leuitate, ad ea quæ placent facillimè se conferre. Animositate rursus iracundiæque feruore ceu calore quodam, in ea vel consumenda vel propellenda efferri quæ aliquando ipsam ab eorum quæ petit, consecutione impedire posse videntur. Quid prohibet quominus vna sit anima viribus tribus munita, quæ quanuis proprietate inuicem discrepent, vbique tamen in eadem anima simul sint, vbicunque tota simul est anima? Idem ille confirmat in anima mundi, cum sententiam Platonis explicat lib.10. de Legibus. Caue, inquit, vbi Plato dicit mundum gubernari ab anima scilicet sua, quod addit geminam esse animam vnam quidem beneficam, alteram verò contrariam, ne substantiam accipias geminam, sed potentiam. Si quidem in anima mundi atque cælesti, potentia est altera quidem motrix corporum, intellectualis altera, Intellectualis certè benefica est, ordine cuncta disponens. Motrix vero eatenus benefica id est ordinatrix, quatenus subest alteri. Cui quidem nisi subesset, quanto efficacior est ad motum, tanto magis carens arte, præcipitaret vniuersum atque confunderet. Cardanus lib. de animi immortalitate, eandē fuisse arbitratur Platonis sententiam, Galenúmque insectatur quod persuadere voluerit animæ substantiam non virtute tantum, sed sedibus & membris ab illo esse distin-

ctam. Et certè si apud Platonem hominis anima ei respondet quæ in in vniuerso est, imo, vt quidam dicere audent, hæc ex illa quodammodo emanauit, vt nostrum corpus ex illius corpore, quemadmodum in vniuerso vna & eadem reipsa anima communis est, sed vt dictum cap. 12. ex eiusdem atque alterius potestate ita commixta vt in illa, idem supremi orbis conuersioni accõmodetur, alterum septem orbibus inferioribus: sic certè anima nostra re vna erit, eáq;, vt Plutarchus docet libro de eius procreatione, iisdem principiis constans, mentem (cui idem respondet) ad rerum intelligentiam adhibebit & in cerebro tanquam in arce sedem habere dicetur. Non quòd eius vera actio cum corpore communicet, aut huius parte aliqua organica indigeat, sed vt ait Marsilius Ficinus in cap. 23. lib. 1. Plotini de dubiis animæ, quoniam in eo sedes est phantasiæ quæ rationi est proxima & illius quædam imago. Ad alterum vero, quod principium est mutationis, pertinebunt concupiscentia & ira: quoniam hæc ex corporis mutationibus pẽdẽt, atque idcirco in inferioribus eius partibus, Iecore scilicet & corde, sedem habere dicuntur. Neque verò ab illa sententia hoc debet reuocare quod ex 4. de Rep. dictum est in impotentibus atque intemperantibus animam eodem tempore circa rem eandẽ in contrarias partes affici: illam scilicet simul appetendo & fugiendo. Si quidem hoc potius arguit animam eandẽ sub ratione diuersa, rem eandẽ apprehendere, quam illam re diuersam esse. Vt enim eadem anima reipsa (sicut Aristoteles docet cap. 7. lib. de sensu) simul eodémq; temporis puncto sentire potest calida & frigida, alba & nigra, sed ratione varia, nec sub eadẽ rei obiectæ imagine: sic cum voluptas corporis aliqua impotenti attentius omnia consideranti se obiicit sub specie mali, fugienda videtur: eadẽ vero cum negligentius expenditur, aut vi perturbationis de corpore enatæ, falsam boni imaginem rationi ostentat, accidit vt ab illo etiam appetatur. Et quãquam reuera eiusdem animæ hi duo motus sint, tamen propter huius maximam in suis functionibus celeritatem, accidit vt vnum facere videantur. Quod in iis quæ ad vitam & mores pertinent non video cur magnopere mirari debeamus: cum in veritatis contemplatione idem contingere frequenter animaduertamus. Etenim cum ad vnam rem suppetunt in contrarias partes paria momenta rationum, tum animæ eadem pars, tempore indiuiso (hoc enim facit in eius motibus celeritas admirabilis) in contrarias opiniones distrahitur, pro varietate argumentorũ quæ occurrunt. Atq; duæ illæ opiniones, sunt quidem eiusdem partis animæ vel facultatis: sed cũ in earum vna veritas insit, in altera falsitas, illæ non sunt eodem argumento conformatæ. Cur igitur non licebit etiam dicere in impotente partem animæ eandem

circa id quod in deliberationem cadit pro diuersa specie sub qua illud obiicitur, contrario modo affici motibus quidem ratione distinctis, sed propter eiusdem animæ celeritatem vnum quodammodo facientibus? In quam rem scitum mihi esse videtur quod scribit Marsilius Ficinus cap.12. lib.8. Theologiæ Platonicæ. Formæ contrariorum elementorum, inquit, dum sunt in materia, contrariæ inter se sunt: quia pellunt se inuicem & interimunt. In mente non sunt contrariæ: quia ibi non modò non pellunt seinuicem, sed & iuuant. Simul quidem nostra mens habet contrariorum elementorum formas, quando simul elementa considerat. Simul quoque comprehēdit bona & mala, vtilia & inutilia, pulchra atque deformia, lucem & tenebras, vocem atque silentium, dulce & amarum & reliqua: atque ex cognatióne alterius contrarij, sincerius iudicat alterum. Non igitur est corporea: neque etiam propriè corruptibilis. Quippe quod corrumpitur, vt plurimū corrumpitur à contrario. Quid autem esse potest menti contrarium, quæ tantam habet super contraria potestatem vt ab ipsis auferat contrarietatem, & sua pace conciliet inimica? Neque rursus corruptibilis est, quod à suis conseruatoribus disiungatur. Nam si aliena & contraria alienis contrariísque conciliat: multo magis se suis tum causis, tum seruatoribus admouet. Atque hóc modo videtur explicari posse quod ex 4. de Rep. ad docēdum partes animæ reipsa distingui, nonnulli firmissimum arbitrantur. Sed hoc magis me mouet quod quo argumento Aristoteles cap.2. lib.3. de Anima (consentiente etiam Platone in Theeteto) confirmat interiorem sensum re vnicum in nobis esse: eodem mihi effici videtur, in anima tres facultates quas initio ex Platonicis proposuimus, vnitas esse earúmq; motus ad vnum commune principiū esse referendas. Nam ille, quia alba & dulcia singulásq; res quæ sensibus percipiuntur, collatas inter se dignoscimus, atq; eas & differre à seinuicem & quò differant sensu percipimus, concludit hoc vno sensu fieri oportere, cui vtrumq; horum, albū inquam & dulce, notum sit. Alioqui, inquit, perinde esset ac si diceres cum huius ego, tu illius sensum habes, constare illa inter se esse diuersa. At impotens & intēperans in se deprehendunt, vt opinor, rationis motum & perturbationis, húncque ab illo differre & quo differat. Quomodo autem hos duos motus inter se compararent & differentes agnoscerent, nisi hi quanquam ex diuersis causis orti, ad idem principium referrentur? Atque cum rationis & perturbationis motus in vtróque illorum contrarij, sibi inuicem impedimento sint, vniúsque horum intentio, alterius quædam sit remissio: videtur necessarium horum facultates ad idem principium pertinere, in quo se ipsa contrarietate potius quam subiectorum

diuersitate, impediant atque peruertant. Idémque etiam ex eo intelligi potest quod cum ex tribus principibus facultatibus vna suam actionem maximè intendit, alterius munus remitti est necesse: nec potest quisquam cùm valde irascitur aut dolet, attente simul contẽplari, aut in sensuum functiones totus incumbere. Id vero cur non posset contingere si hæc ad principia, sua substantia distincta, pertinerent? Ergo quæ anima in nobis ratiocinatur, eadem reuera est fortasse quæ irascitur. Sed ratiocinari tum dicitur, cum rerum notiones inter se comparat, irasci autem, cùm in sanguine spiritus exæstuant. Atque quoniam in cerebro sedes est notionum (illic enim fortasse apud Platonicos phantasia primum apparet, ex cuius imaginibus notiones vniuersæ excitantur) in corde vero fons illius sanguinis simul cum spiritu æstuantis: idcirco ratiocinandi facultas in cerebro sedem habere ab illis dicitur, irascendi in corde. Quanquam neque irasceremur nisi motus à ratione incipiens, in eandem redundaret. Nam cũ in ira sit opinio acceptæ iniuriæ, quam sequitur in feruescẽte sanguine spirituum ad vindictam concitatio: ipsa iniuriæ acceptæ opinio, partis est animi in nobis superioris: sed plerúmque errantis quia in eo ipsa suum iudicium præcipitat. Reliqua ex illo præcipiti iudicio exorta, in eandem rationem desinunt ideóque illam in agendo perturbant. Quod si in nobis triplex esset anima reipsa suáque sede distincta: quærendum esset profecto quomodo homo in suis partibus triplici essentiæ forma constans, vnius speciei esse possit: aut quid sit quod illas tres animæ partes colligat atque contineat: cùm de illis duæ inter se pugnare dicantur. Non certè ipsum corpus illas continet, quoniam vt Aristo. docet in physicis materia à forma continetur potius quam hæc ab illa. Nec indiuiduum animal, quod est hoc aliquid, vnum numero dici posset quia vnam haberet formam essentiæ: sed tantum per suum corpus in quo connexæ & quasi colligatæ partes tres, in quibus distinctæ sedes trium principiorum specie & essentia differentium. Neque vero magis probabile videtur partes duas inferiores, ipsa ratione contineri: cum earum prior in qua naturales cupiditates insunt, nullo modo rationis particeps esse dicatur: altera in qua irarum ardor existit, rationi quidem aliquando pareat, sed ei suapte natura aduersetur. Neque magis dicendum est, quod tamen paulò ante indicaui D. Thomæ placere, fœtum primis diebus anima alente tantum informari, deinde aliquo tempore interiecto nouam excitari sentientem, priorémque perire: ita tamen vt secunda hæc illius perfectionem in se contineat: itémque adueniente tertia, secundã deleri, ne in eadem re duæ formæ manere videantur, sed hanc illarum duarum perfectionem in se habere: vt scilicet in vtero anima-

li-

lis ex embryone primum animal, tandémque hominis ex animali procreatio, embryonis primum, deinde animalis fit interitus. Sic enim ille scribit prima secundæ, quæstione 118. articulo 2. Quod etsi petitum videri possit partim ex capit.3. libr.2. de animalium ortu, partim ex capit.3. libr. 2. de Anima: tamen quia ex eiusmodi animali, id est sentiente tantum, homo rationis particeps fieri dicitur ipso animali quod prius erat, pereunte cedo illud animal in vtero conformatum sentiens tantum, nondum ratiocinandi facultate præditum, cuius tum erat speciei? An bellua: cum mortale esset & rationis expers? Atqui ex bellua hominem fieri per se absurdum est. Et cum inter eiusmodi formas nulla sit contrarietas (sunt enim hæ nudæ, simplicésq; substantiæ, nec adhuc affectæ qualitatibus, in quibus contrarietas consistit) quomodo vnius aduentu altera interibit, cum omnis interitus contrarij sit à contrario? Probabilius est quod à nobis alio loco dictum & ex problemate.4. Sectionis 30. confirmatum, apud Aristotelem, sicut & fortasse apud Platonem, substantiam eandem esse animæ alentis, sentientis, & ratiocinantis. Non tamen hanc eodem tempore præstare ei quod animatur nutritionem, sensum & rationis vsum. Quoniam neque hæc quouis tempore in eo quod animatur simul necessaria sunt: neque ad hæc statim à prima conformatione corporea instrumenta suppetunt. Itaque quia quod in vtero est prius nutritione eget quam sensu, instrumentáque ad illam necessaria, quæ magis simplicia sunt quam quæ sensui subseruire debent, prius habet à natura conformata & absoluta: ex eo quoque accidit vt fœtui prius anima alens, quam sentiens inesse videatur, etiam si vtriusque facultatis vnum & idem sit principium. Quemadmodum in fœtu iam in lucem edito haud dubiè anima re vna & eadem est quæ alendi, & quæ procreandi est principium, multo tamen tempore ille prius alitur, quàm possit procreare. Quia statim à prima origine illi inest calor ad coctionem alimenti nutritionémque sufficiens: at non item semen cum calore fœcundo: sine quo non potest procreare. Scio habere hoc maiorem dubitationem in ea animæ parte qua ratiocinamur, & intelligimus. De qua si recentiores Theologos sequimur in interpretatione eius quod Aristo. scribit cap.3. libr.2. de animalium ortu, solam mentem extrinsecus aduenire, nec huius actionem cum corpore cõmunicare, salua hæc nostra coniectura manere non potest. Sed animaduerto, quod etiam paulo ante significatum est, plerosq; veteres de eius origine dubitasse vel ex iis etiam nõnullos aperte satis indicasse eandem esse animæ ratiocinantis & sentientis essentiam: sed hanc sentire in

corpore non ſine huius partibus organicis, eandem vero à corpore ſeparatam ex ſe ratiocinari libere & intelligere: quæ cum adhuc eſt in corpore, intelligendi principium ab hoc quodammodo capit & ab eodem grauiter impeditur. De quo ſi placet Iuſtinum Martyrem in explicandis his quæ à Gentibus erant propoſita, quæſtione 77. audiamus. Si ſenſuum corporis opera & adiumento (dicebant Gentes) eorum quæ ſenſilia ſunt, ſenſum anima percipit, bona autem & mala ſenſu percipiuntur, quid afferri poteſt, quin anima cum à corpore migrauit, ſenſu careat? Si non ſentit, perſpicuum eſt eam eſſe mortuam. Mortuos enim à viuis, ſenſus huiuſque priuatio diſtingunt. Quod Iuſtinus ita explicat, Naturæ omnes, inquit, & quæ creatæ ſunt & quę rationis ſunt participes, duplicem percipiendi vim habent, ſentiendi vnam, alteram intelligendi: & ἐννοητικὴν quidem quæ dicitur, qua & ſe ipſæ & ſe inter ſe percipiunt; intelligendi autem, qua notitiam eius quod ſupra eas eſt. Non igitur corporis opera animæ ea percipiunt quæ ſenſilia ſunt, ſed anima ipſa pręſentia ſua ſenſum ſuppeditans & afferens, animantem ſenſus participem facit: & quodãmodo ad corpus particeps eſt ſenſus, quodam autem modo ad ſe ſenſus eſt compos, nec vnquam anima moritur. Mors enim eſt eorum quæ animata ſunt, non animæ. Opera igitur corporis eget id quod animatum eſt, ad ea percipienda quæ ſub ſenſum cadunt, non anima, Aliud eſt enim id quod animatum eſt, aliud anima, & aliud id quod eſt participatione, aliud quod eſſentia. In quo facile eſt, opinor, videre eſſentiam eius partis in qua eſt ſentiendi principium, ab illo immortalem ſtatui, nec re diſtingui ab altera qua ratiocinamur & intelligimus. Ad quod etiam pertinet quæſtio alia quam quidam in noſtra religione proponunt. An ſtatim in ipſo conceptu, an cum fœtus conformatur, quod ferè quadrageſimo die à conceptu dicitur accidere, anima humana infundatur. Quod ſi hoc tantùm in ipſa conformatione dicatur accidere, mirum, inquiunt, carnes minime ſale conſperſas vix triduo contra putrediné defendi poſſe: maſſam verò ſanguineam, in embryone ſiue anima (quæ in ſue pro ſale eſſe dicitur) ad dies quadraginta integram manere poſſe. Ex quo concludunt fœtum ſtatim in hora conceptus omnino animari. Sed de his quæſtionibus ſatis: Nunc Platonem cum Ariſtotele in iſta diſtinctione partium animæ conferamus. Animam re vnam in corde, vt in centro ſedem habere Ariſto. docet cap. vltimo libr. 3. de anima, cap. 3. & 4. libr. 3. de partibus animalium, & cap. 2. libr. de ſomno & vigilia. Eiuſdem vero facultates principes quaſi diſtincta prima rerum animatarum genera facientes, tres aliquando ponit, alendi, ſentiendi & ratio-

cinandi. Addit nonnunquam quartam mouendi loco, vel etiam quintam appetendi aut cogitatione aliquid fingendi. Quanquam hæ duæ poſteriores in diſtinguendis animalium generibus ab ipſo ſenſu non videntur ſeparari. Quoniam nullum omnino eſt animal ſentiens quod non appetendi & cogitatione aliquid fingendi facultate quadam ſit prædítum: etiam ſi hæc in nonnullis minus appareat. Galenus vero, qui in hac quæſtione Platonicus maximè videri vult, libris de placitis Hippocrati & Platonis, ſicut & aliis locis multis, tres quidem primas facultates ſtatuit atque has ſedibus, ſicut & Plato, diſtinguit: eiúſque qua alimur (quam aliquando animæ, aliquando nudæ naturæ eſſe vult) principium in iecore ſtatuit: vt in prima vltimi alimenti, id eſt ſanguinis officina: Vitalis in corde, animalis in cerebro. In cęteris ſi is cum Platonis & Ariſtotelis diuiſione conferatur: non facile erit cuiquàm omni dubitatione ſe explicare. Naturalis quidem facultas quam ille in iecore ſtatuit, ei reſpõdet quam in eodem Plato eſſe vult naturalium cupiditatum ad cibum & potum réſque venereas pertinentium, principium. Eáque eſt quam Ariſtoteles altricem & nonnunquam procreatricem nominat cap. 4. libr. 2. de Anima: ſed hanc ab ipſo corde non ſeparat. At vitalis quæ in corde à Galeno ponitur, quanquam etiam apud Ariſto. vitalis & naturalis dici poſſit: vitalis quidem, quod principium omnis vitæ hic in corde eſſe velit, naturalis autem quod actiones ab illa manantes nobis liberæ non ſint, nec in noſtra poteſtate ſitæ: maximè tamen hæc ex Galeni ſententia diſtincta eſt ab illa quæ in iecore dicitur reſidere, & ab altera quam Plato in corde iraſcibilem nominauit. Nam vitalis facultatis quam in corde Galenus eſſe vult, actio in pulſu poſita, animalibus propria eſt: nec ab iis alia attingit. Actio vero naturalis facultatis quæ propria iecoris, in eiuſdem doctrina animalibus communis eſt cum omnibus plantis. Iraſcibilis facultas apud Platonem, ſicut & ea qua cor ſua vi dilatatur & contrahitur, ad ſola quidem animalia pertinet: ſed hoc intereſt, quòd iraſcibilis facultas in homine rationis imperio regi poteſt: illa vero altera Galeno vitalis (quam diſtinguendi cauſa nominemus pulſatilem) rationis imperio nullo modo continetur. In quo non ſine cauſa mirari poſſumus vitæ principium à Galeno cordi denegari, vitalis tamen facultatis primam ſedem ab eodem in corde poni: & plantis vitam tribui cum omnibus animalibus communem, illis tamen ſolam concedi naturalem facultatem, vitalem non item. Quid enim? An plantæ viuent ſine vitalis facultatis munere? aut huius facultatis munere fruentur, facultate vero ipſa carebunt? Nec minus fortaſſe durum eſt quod animalis facultatis ſedem abſolutè in cerebro eſſe vult:

Nihil vero in hac prima facultatum diuisione constituit deirascibili quam in eadem diuisione Plato comprehendit. Quæ animalis esse videtur, quia animalium non minus est propria quam ipse sensus: & tamen à Platone non in cerebro, sed in corde posita. Quanquam de ipsa sede hoc aliam quæstionem habet, an si anima in certa corporis parte, siue vna, siue multiplici, sedem habere dicatur, ea non sit futura tota in toto corpore, nec tota in qualibet eius parte, aut si apud Aristo. hæc in corde est, num sit consequens solum cor per animæ essentiam esse animatum, reliquas vero partes per virtutes tantum & facultates ab illa substantia in corde residente, cum spiritu effluentes? Hæc mihi, repugnante tamen Iulio Scaligero in exercitationibus contra Cardanum, Aristotelis sententia esse videtur. Quoniam libro de mundo ad Alexandrum, Deum sic substantia & loco circunscribit: quem tamen sua virtue vult omnia regere. Augustius, inquit, decentiúsque id existimandum est Deum in summo loco ita esse collocatum, vt tamen eius vis per vniuersum mundũ pertinens, tum Solem Lunámque moueat, tum cælum omne circumagat simúlque causam prębeat eorum quæ in terra sunt, salutis atque incolumitatis. Et de ipsa Anima hoc ipsum quod dicimus idem sic confirmat libro de animalium motu. Non est necesse, inquit, in quocunque membro inesse animam: sed quia in quodam corporis principio est, cætera viuunt necessario, quòd cohærent: suis autem muneribus natura duce funguntur. D. Thomas cap.72. lib.2. contra Gentiles, fatetur hanc fuisse Aristotelis sententiam: Nobis tamen ex D. Augustino lib.6. de Trinitate, lib. de Animæ quantitate & epistola 28. tenendum, animam sua essentia vnam totam esse in toto corpore & totam in qualibet eius parte. Quoniam, inquit, sua essentia perfectio indiuidua est. Quare nisi tota secundum essentiam in qualibet parte animata esse non potest. Facultatibus tamen variè diuiditur & secundum eas in variis partibus quæ illis subseruiunt, varia esse dicitur: vt in oculo facultas videndi, in auribus audiendi. In corde tamen sedem habere dici potest: quia in eo effectus animæ primi sunt maximéque necessarij. In quam sententiam multa ab eodem acutissime dicta sunt in opere de quęstionibus disputatis, articulo 4. quęstionis vnicæ de spiritualibus creaturis, & articulo 10 quęstionis vnicæ de anima. Sic vero & Deum in cælo poni, scribit D. Hieronimus Commenta. in Esaiam. Quod dicitur Deus in cælo esse, inquit, non est Iudaico more accipiendum, vt Deus vllo claudatur loco & in cælo tantum habitet, qui vbique diffusus est, & à quo omnia continentur: sed excelsa & cœlos meritò intelligamus sanctos atque virtutes. Origenes capit.1. libro.1. de principiis, obser-

nat cor in Sacris literis pro mente & intelligendi virtute sæpe vsurpari. Et Tertullianus libro de Anima, multa colligit quibus pro Aristotele docere conatur principem animæ partem esse in corde. Diuus autem Hieronymus in epistola ad Fabiolam, de hac quæstione sic pronuntiat. Plato animæ principatum in cerebro esse ait: Christus in cordis pectore. In quo Diuo Hieronymo aduersatur Gregorius Nyssenus cap. 12. lib. de Creatione hominis. Credendum est, inquit, mentem æqualiter membra singula iuxta ineffabile temperamentum rationis attingere. Et si scripturam nonnulli ad hoc proferunt, quatenus principale hominis in corde esse testentur, non id debemus inexplorata ratione percipere. Qui enim cordis meminit, & renes asseruit, dicens: Scrutans corda & renes Deus. Ita in vtroque, aut neutro hoc intellectuale hominis licebit includi. Et cap. 13. His, inquit, qui mentem localibus includunt partibus, & ad demonstrationem opinionis suæ proferunt, quod non prosperetur intellectus eorum quibus contra naturam, cerebri membrana vexatur, ostendit ratio quod per omnes partes humanæ conformationis, sicut aptum est vnumquodque membrum, naturaliter operetur. Similiter autem vis animæ præter efficientiam subsistit, cùm aliqua pars corporis in natura non permanet. Et propter hæc oblata est sermoni nostro proposita consequenter inspectio, per quam discamus in hominis constructione, à Deo quidem gubernari mentem, à mente verò materialem vitam nostram contineri, cùm in natura persistit. Si verò à natura discesserit, etiam cooperatione mentis eam priuari necesse est. Idémque capite decimo quinto, animam re & substantia in nobis esse vnicam, facultate verò multiplicem, ita pronuntiat. Notandum est, inquit, quòd vna vis est tantummodo vitalis, altera verò sentiendi, tertia ratiocinandi, & intelligẽdi. Sed nemo per hæc existimet tres animas in hominis conformatione, propriis circumscriptas esse limitibus, & velut ex pluribus eam credat esse cõflatam, cum vera & perfecta vna sit anima, naturaliter spiritualis & intelligibilis, quę per sensus miscetur materiali substantiæ. Sed de his satis, nunc ad reliquam comparationis institutæ partem veniamus. Alcinous ad confirmandam partium in anima, distinctionem argumenta quatuor colligit hoc capite. Quorum primum tantum efficit in hac istiusmodi facultates ratione esse diuersas, propter munerum varietatem, & obiectorum circa quæ hæc versantur. Secundum ducitur à rerum animatarum generibus, secundum has facultates, siue partes, distinctis. Tertium ex pugna quæ inter harum facultatum munera existit: quod ex 4. de Rep. Platonis desumptum est. Quartũ ex eo quod vitia animæ non omnia eodem modo corriguntur: nec in

omnibus facultatibus eadem eſt huius inſtitutio. In primo inter Platonem & Ariſtotelem conſentanea ſunt omnia. Siquidem Peripatetici concedunt, non modò principes animæ facultates, harúmque actiones, natura, id eſt, ratione eſſentiæ eſſe diſtinctas: ſed in vna & eadem facultate ſentiendi, aſpectum ab auditu ſic volunt eſſe diuerſum, vt etiamſi vtriuſque vnum & idem ſit principium, nempe ipſa anima ſentiendi, non poſſit tamen hoc vna eadémque ratione ſimul audire, aliquid & hoc idem vel aliud ab eo videre: quemadmodũ colligi poteſt ex cap. 7. libri de Senſu. In ſecundo Ariſtoteles quoque res animatas pro varietate facultatum, ita diſtinguit cap. 3. lib. 2. de Anima, vt in nonnullis omnes has ineſſe doceat, in aliis aliquas, in quibuſdã vnam tantum. Vnde apud hunc tres principes tantùm huius facultates enumerari ſolent, alendi, ſentiendi, & ratiocinandi, quę manifeſtè reperiuntur in diſtinctis tribus generibus rerum animatarum, plantarum ſcilicet, belluarum & hominum. De quarta, mouendi loco, apud eundẽ quęſtio eſt, ſicut & de his quę Zoophyta nominãtur, ad quorũ rerum animatarum genus debeant reuocari. Sed hoc inter eoſdem intereſt, quòd in quibus rebus animatis omnes facultates inſunt, hæ apud Ariſtotelem vnam & eandem ſedem habent in corde: apud Platonem verò diuerſas: nempe vna in cerebro, altera in corde, tertia in iecore. Quæ inde partes tres principes, reliquum corpus regentes, aliarúmque principia à Galeno nominantur in arte parua. Ex quo poteſt intelligi, cur ab eodem ventriculus (de quo nonnulli dubitant, propter muneris præſtantiam in prima alimenti coctione) inter principes partes non numeretur. Nempe quòd in hoc nullius principis facultatis animæ primaria ſedes ſit. Addidit verò Galenus eodem libro, ſuperioribus partibus etiam teſticulos: quoniam in his facultatem procreandi reſidere vult: atque idcirco de horum comparatione, cum corde multa contra Ariſtotelem diſputat cap. 12. lib. 1. de Semine, ſed leuiſſimis certè rationibus: quæ à nobis accuratius conſiderabuntur Commentario in partem poſteriorem deſcriptionis Phyſicæ. Iam verò de tertio argumento, Plato & Ariſtoteles in eo conſentiunt, quòd vterque affectus animæ plerunque rationi contrarios arbitratur (nam & in eis reprimendis, virtutum moralium laudem ſitam eſſe Ariſtoteles ſcribit in Ethicis.) ſed hoc inter illos quæſtionis eſt, an propter motuum in illis contrarietatem, facultates quoque ad quas eiuſmodi motus pertinent, primis ſedibus oporteat eſſe diſtinctas. De inſtitutione, & diuerſa duarum partium vel facultatum conformatione, à qua poſtremum argumentum petitum eſt, in eo Ariſtoteles Platoni aſſentitur, quòd earum duplicem perfectionem ſiue virtutem eſſe vult, quarum vnam morum, alteram intellectus appel-

lat: priorémque consuetudine agendísque more parari, posteriorem doctrina & præceptis contineri ostendit libr.2.Ethic.Sed in hoc non arbitratur satis esse virium ad efficiendum quod volunt Platonici, illarum scilicet facultatum ad quas eiusmodi virtutes pertinent, sedes re oportere esse distinctas.

2 De hoc pulmonum vsu.sic Plato loquitur in Timæo, Cùm Dij cognoscerēt, inquit, cor rerum terribilium obiectu trepidaturum, & ira sæpius flagraturum, ídque opus omne per ignem fore, æstus eiusmodi temperandi gratia, pulmonū tegmen cordi adhibuerunt, molle primùm & exangue, deinde cauis extrinsecus fistulis spongiæ instar distinctum, vt spiritu potúque hausto, cordis ardorem, eiusmodi respiratione ac refrigerio tepefaciat. Quam ob causam arterias tanquam aquæ ductus, per pulmonum substantiam deriuarunt, eámque cordi quasi mollem saltum circumdedêre, vt quando nimia feruet ira, inde ad faciliorem obedientiam temperatum deferúeat, sedatóque tumultu, rationi facilius cū ira ministrare, & obsequi valeat. Vidit quidē hoc etiam Aristoteles, calorem scilicet eum qui in corde sedem habet, refrigerio indigere, ne in igneum conuertatur: atque sanguineis animalibus, quæ extra aquas viuunt, in hunc vsum Pulmones esse datos scripsit cap.4.libr.de Respiratione. Sed prætere addidit cap. 7.libr.2.de Partibus animalium, idem cordi ab ipso cerebro præstari. Aduersus cordis sedem & calorem, inquit, cerebrum natura mollita est, & ea de causa pars ista animalibus iuncta est, naturam obtinens terræ & aquæ communem: atque ob eam rem cerebrum omnia sanguine prædita habent, ex cæteris nullum ferè, nisi per proportionē, vt Polypus. Parū enim caloris obtinet omne id genus, propter sanguinis priuationem. Cerebrum igitur calorem feruorémque cordis moderatur, & temperiem affert. Quod in eo Galenus reprehendit cap.3.lib.8.de Vsu partium. Aristotelem non possumus non valde accusare, inquit, qui cùm ea quæ ex anatome apparent, non neglexerit, in eorúmque vtilitate sit exercitatus, ipséque tradiderit problematum alia quidem solutionem postulare, alia verò supplicium, alia sensum: inuenitur tamen postea ipse neque iis quæ sensibus apparent credere, neque sui ipsius memor. Nam tactus noster calidius inuenit cerebrum, quam ambientem nos aërem. Ille verò caloris ipsius cordis refrigerandi gratia ipsum extitisse confirmat: sui ipsius immemor, qui respirationem huius rei gratia paratam esse dixerit.

3 Hoc copiosius & apertius Plato sic exprimit in Timæo. Quoniam videbat Deus, inquit, partem hanc animæ talem fore, vt rationem non exaudiret, & si quo sensu pulsaretur, nullomodo rationibus obtemperaret, sed simulachris, visísque nocte diéque maximè raperetur: idcirco naturam iecoris procreauit, & in eius habitudinem disposuit, densam inquam naturam, lenem, claram, dulcem, & amaritudinis non expertem: vt cogitationum ex mente descendens potentia, in ipso iecore velut in speculo figuras suscipiente, aspectuíque simulachra reddente, quandoque recepta terreat ipsum, quandoque cognata amaritudinis parte vsa, minásque intendens, & toti iecori repentè suffusa, felleos, terribilésque colores ostentet: contrahens præterea ipsum rugosum & asperū totum reddat: ac fibras eius, bilem, eiúsque ventriculum, & venas quæ portæ vocantur, sic afficiat, vt partim ex habitu recto deflectens ac contorquens, partim obstruens & concludens, dolores detrimentáque præbeat. Ac rursus quando mansuetudinis ex mente inspiratio contraria visa effingit, amaritudinem quidem sedans ex eo

quod aduersam sibi naturam neque ciere, neque attingere velit, dulcedine verò illi ingenita vtens, & omnia recta, lenia, libera in ipso digerens, tunc sanè pacatam mansuetámque partem animæ in iecore habitátem facit. Adeò vt etiam in somno moderatè affecta sit, vaticinioque vtatur, quando rationis prudentiæque est expers. Qui enim nos composuerunt, paterni illius mandati memores quo mortale genus præceperat, quàm optimum pro viribus fieri, ita deteriorem nostri partem instituerunt, vt ipsa quoque veritatis foret quodammodo particeps. Siquidem in ea expleri vaticinium statuerunt. Quod autem dementiæ humanæ Deus diuinandi vim dederit, illud argumento esse nobis potest, quod nemo dū sanæ mentis est, diuinum & verum vaticinium vllum assequitur, sed cùm vel somno vis prudentiæ præpedita est: vel oppressa morbo, vel diuino aliquo raptu è suo statu dimota, fieri diuinatio solet. Prudentis verò duntaxat officium est, quæ à fatidico furentéque ingenio, dormiendo vel vigilando pronuntiata sunt, intelligere: & quæcunque visa illuxerint, ratiocinatione ita discernere, vt qua quicque ratione, & cui futurum aliquid vel præteritum, præsénsve bonum vel malum protendere videatur, explanet. Quod autem hic Alcinous ex illo loco commemorat de iecoris amaritudine & dulcedine, ad id referendum esse videtur, quod in ea parte prima est quatuor humorum generatio: de quibus vtraque bilis amara est, pituita verò & sanguis dulcis. Vel fortasse quod dulcium antecedente perceptione in iecore naturalium cupiditatum sede, appetentia excitetur, sicut & amarorum sensu, eorundem fuga. Pro illis autem quatuor humoribus in humano corpore variè dominantibus, varia quoque insomnia solent contingere. Siquidem in biliosis ferè turbulenta sunt, in pituitosis meticulosa, in melancholicis tristia, in sanguineis iucunda. Ideóque ex insomniorum obseruatione de humore iu corpore dominante, cum aliqua probabilitate iudicamus. Vt si quis per somnum incendium videat, eum flaua bile infestari: si verò fumum aut caliginem, aut densas tenebras, atra bile grauari: sicut si imbres somniet, in eo frigida & humida abundare. Nam vt ait Galenus libro de Præsagiis ex insomniis, videtur anima in somniis profundum corporis ingressa, externis relictis sensibus, ea quæ corporis sunt dispositionis sentire, & nonnunquam etiam omnibus quæ cupit tanquam præsentibus, per imaginationem frui. Vt cùm quis sitibundus somniat se inexplebiliter bibere, aut famelicus se insatiabiliter edere: aut qui semine abundat, se Veneri indulgere. Imò cùm motus humorum in corporibus initiò leues sunt, nec adhuc morbos pariunt, in somniis magni apparent, eóque morbos ex illis nascentes denunciant, vt ab Aristotele significatum est, cap. 3. libro de Diuinatione per somnum. Dicunt clarissimi Medici, inquit, obseruanda esse somnia diligenter. Quod cùm omnes qui arte quauis præditi sunt, existimare debent, tum vel maximè ij quibus aliquid propositum est ad considerandum, quique philosophantur. Motus enim qui interdiu existunt, nisi permagni sint, & vehementes, à maioribus qui vigilantibus incidunt, obscurantur. Quod contra fit in somno, in quo perexigui magni esse videntur. Idque sæpenumerò in iis quæ dormientibus vsuueniunt, animaduerti licet. Hi enim & fulminasse & tonuisse putant, cùm soni exigui eorum aures pulsant ac feriunt: & mellis aliarúmque rerum dulcium se succum percipere, cùm leniter pituita defluit, & per ignem ambulare, magnóque calore affici, cùm calor exiguus eorum partem occupat. Quæquidem omnia cùm excitati sunt, ita se habere intelligunt. Ita fit, vt quoniam omnium rerum parua sunt initia, perspicuum fit morborum etiam esse, aliarúmque affectionum quæ in corporibus posteris temporibus existunt. Quo loco quod ex Medicis Aristoteles commemorat, id ex Hippocrate

desumptum videri potest. Quanquàm illum non nominat:quemadmodum neque in aliis permultis Physiologiæ partibus, in quibus eiusdem doctrinam sequitur, vel etiam nonnunquam exagitat. Eadem enim fere Hippocratis sententia est libro de insomniis. Diurnas actiones, inquit, si in nocte transmittat cogitatio, reddátque in somnis ea quæ interdiu honesto in negotio, aut opera, aut consilio patrata sunt: id homini bonum est. Sanitatem enim significat, propterea quòd anima in diurnis consiliis perstat, neque repletione, neque inanitione victa est, aliave re quapiam quæ extrinsecus solet euenire. At cum diurnis functionibus somnia aduersantur, ita vt inter ipsa non conueniat; iudicatur corporis perturbatio. Itaque ex forti, forte malum portenditur, ex debili imbecillum. Vtrum vero res hæ sint auertendæ nec ne, non est consilium iudicare: sed hominis corpus curãdum esse statuo. Cum enim corpus plenius est, quod superfluum est, animæ negotium facessit. Igitur id quod aduersatur si validius sit & vomitus confert, & leniorum ciborum vsus, ad diem quintam vsque: tum deambulatio post cibum frequẽs atque cõcitatior, moderatæque præterea exercitationes. Quod si minus validum sit id quod oppugnat, omisso vomitu tertiam demito ciborum partem. Quam viuendi rationem in dies item quinque promoueto: deambulationibus vrgeto: vocis vtitor contentione: diis immortalibus vota cõcipito, atque ita sedabitur perturbatio. Atque hæc quidem naturaliter & medicè in somniis ab Arist. & Hippoc. sunt obseruata. Neque vero apud Platonem in omnium somniorum interpretatione diuinandi vis inest: sed, vt ait initio lib. 9. de Rep. cum quis recte moderatéque habens, quieti se tradiderit, ea parte animi in qua est ratio, excitata & erecta, saturatáque bonarum cogitationum epulis & ad seipsam contemplando conuersa: ea vero quæ voluptate alitur, nec inopia pressa, nec satietate affluenti, vt quiescat maximè, neque optimam partem illam, aut gestiendo, aut merendo perturbet, sed sinat eam per se ipsam solam ac puram considerare, indagare, atque percipere quicquid ignotum hactenus vel præsentium, vel preteritorum, vel futurorum: illa etiam parte animi in qua irarum æstuat ardor, sedata atque restincta vsqueadeo, vt nulli infensa quiescat: atque ita, inquam pacatis duabus partibus, mente vero erecta, somno se comparet, tunc demum mens pura veritatem attingit, neque insomniorum visa nefaria se obiiciuut. Hæc verò quia diuinitatis multum habere videntur, à deo, vel à dęmonibus immitti Platonici crediderunt. Quod Hippocrates quoque probauit eodem libro. At hoc Aristoteles improbat libro de deuinatione per somnium. Deũ esse qui somnia immittat, inquit, pręter alia quæ à ratione aliena sunt, etiam illud alienum est, & dei maiestate indignum eum illa non optimis viris, nec prudentissimus, sed quibusuis mittere. De quo vide multa apud Synesium libro de Somnij.

4 De Liene sic Plato in Timæo, quando propter corporis morbum sordibus iecur abundat, lienis raritas id purgans, eam combibit, cuius membrum hoc concauum sit & exangue: vnde purgamentis impletum excrescit tumétque sanie, Ac rursus cum mundatum corpus est restrictum in se ipsum consìdet. De eiusdem vsu morbisque qui accidunt cum suum officium non facit, hæc Aristoteles scribit capite septimo libro tertio. De partibus animalium, Lien vapores vagantes diuertit & attrahit ex ventriculo, & concoquere eos potest, vt qui sanguineus sit. Quod si plus excrementi sit parùmque caloris ha-

beat lien, corpus præ alimento immodico languescit & propter hoc confluuium huc humoræ, sepe accedit, vt lienosis ventres præduri efficiantur: quomodo iis qui supra modum mingunt, ex diuerticulo humoris. Quibus consentanea sunt quę de eadem parte pluribus explicat Galenus. 6. De locis affectis & libro de atrabile.

FINIS TOMI PRIMI.

Plotonis cum Aristotele

479

180

H81

PARS POSTERIOR

PLATONICAE ET ARISTOTELICAE COMPARATIONIS IN VNIVERSA Philoſophia.

Quæ de animorum immortalitate, de fato & libero arbitrio diſputationem continet, itémque explicationem eorum quæ ad philoſophiam moralem pertinent.

AVTHORE IAC. CARPENTARIO, Claromontano Bellouaco.

Adiecta eſt eiuſdem Carpentarij defenſio contra quendam Logodædalum, prioris interpretationis Alcinoi calumniatorem.

Ad O. V. Paulum Foxium.

PARISIIS,

Ex officina Iacobi du Puys, è regione Collegij Cameracenſis, ſub ſigno Samaritanæ.

1573.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

O.V. PAVLO FOXIO,

IN SECRETIORE REGIS SENATV P.C. Vigilantiss. & Integerr. Iac. Carpentarius. S.

SVMMO quidem iure, Ornatiss. & Humaniss. Foxi, noster hic Alcinous in solidum tibi debebatur. Quoniam tua authoritate eiusdem explicatio tota instituta cõfectáque est, & te vno potissimum vrgente, in lucem edita. Sed cum in multorum aliorum tabulis nomen nostrum extaret, nec tibi tantum (quanquam vni omnium maximè) essem debitor, rationi consentaneum visum est, vt opus hoc, quod in philosophico studio facultatis nostræ, quantulacúmque est, summam continet, in aliquot partes distingueretur, nostrísque creditoribus distribueretur: vt hos aliqua ex parte placaret, quorum singulis non poteram solidum suum cuique soluere. Sic enim ipse, opinor, si alio debitore suis fortunis cedente solúmque vertente, inter varios creditores honorarius arbiter datus esses, ex æquo bonóque faciendum statueres. Debeo verò aliis quidem permultis plurima, sed illustrißimo Cardinali, & Principi Lotharingo Regiæ professionis philosophicæ beneficiũ, quo ante annos sex sum exornatus. At tibi, illo absente, eius-

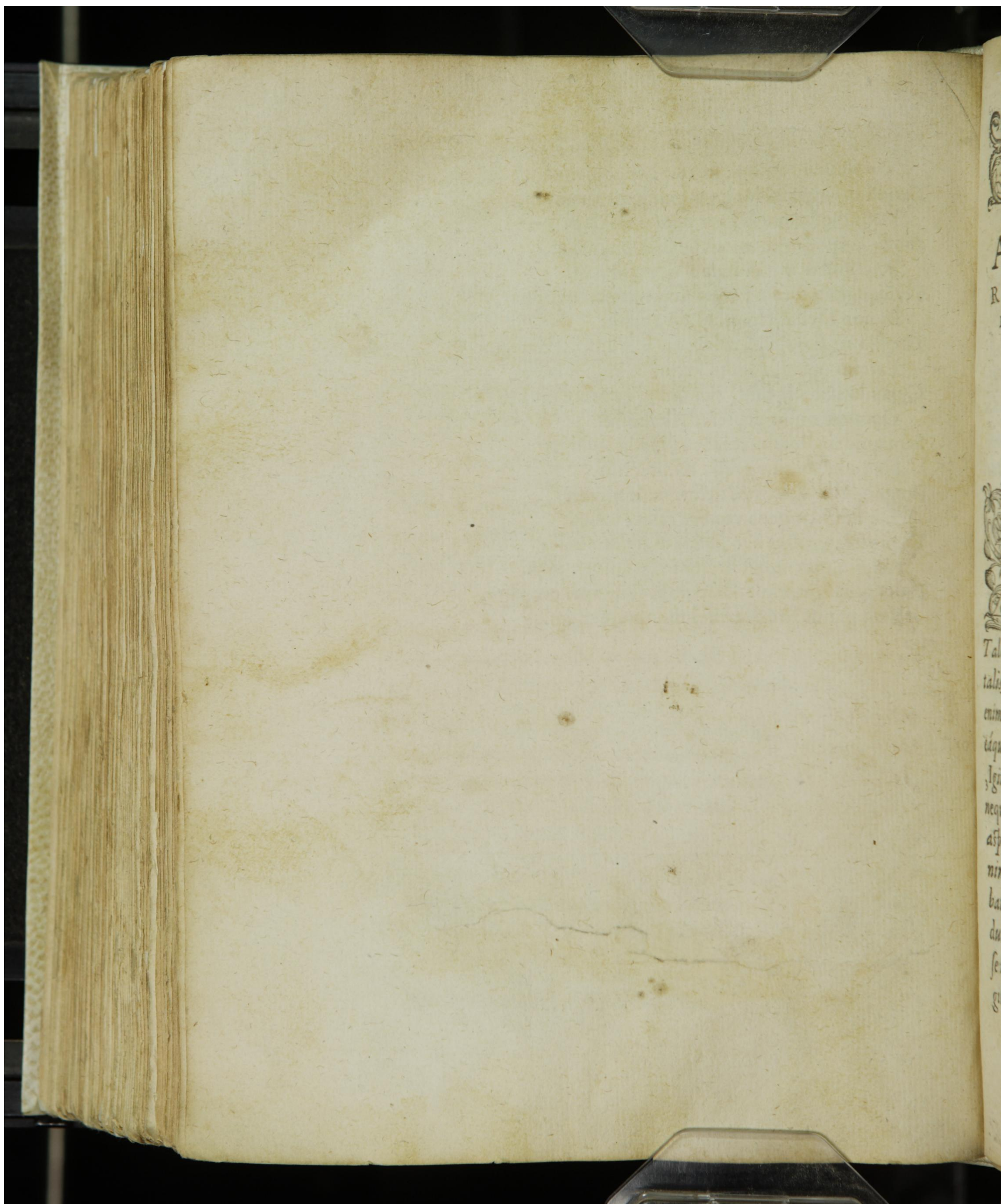
dem conseruationem nisi acceptam refero, profectò apud humanissimum creditorem dum debitoris nomen volo occultare, maximam ingratitudinis notam mihi inuro. Non quod ille beneficium conseruare non potuerit, qui à Rege impetrauerat: sed quia in hoc ab eis oppugnabamur, quibus, vt erant tempora, illo absente cedendum fuisset, nisi apud Regem Reginámque nostro nomine interuenisses, atque tuam authoritatem illorum furori, qui postea nobis, vel potius Reipub satis pœnarum dederunt, opposuisses. Quæ cùm non solum antiquissima Foxiorum nobilitate niteretur, sed recenti beneficio fœlicis Britannicæ legationis tuæ, tum in omnem partem splendesceret, ea non modo potuit me in Regia professione seruare, sed apud principes noua laude ornare. Quæ certè tua commendatione postea eoúsque accreuit, vt verè videar esse dicturus illos qui de me perdendo perditè cogitabant, quia te ad nostrarum fortunarum defensionem excitauerunt, non tantum vitam pro morte dedisse, sed ea vitæ ornamenta adiecisse, quibus vix vlla maiora sperari potuerunt. Pro quibus si à me exigis vt tibi solidum soluatur, debitorem hactenus tua facilitate recreatum, nunc quasi in articulo nimia seueritate opprimis. Sed hoc, sat scio, nunquam facies: imò quicquid est quod debeo, id totum potius pro tua humanitate liberaliter condonabis, quàm vel leuissimam eius particulam à tuo cliente oblatam, morosè repudies. Istam igitur, si placet, hoc animo excipe. Permulta enim continet quæ tibi philosophiæ amantissimo, vel potius, in vita tam

occupata, heluoni auidißimo, fortaſſe erunt non iniucunda. Atque ita excipe, vt apertißimè teſtatum à nobis habeas non modò tuam eſſe partem hanc, ſed opus vniuerſum tua authoritate inſtitutum eſſe, atque perfectum: imò verò & ipſum authorem in pleriſque ſingulari tua doctrina valde adiutum. Vt ſi quid poſthac pro eo gratiæ lector deberi exiſtimauerit, id cum ad te, nobis conſentientibus, redierit, poßit quoque aliqua ex parte noſtro nomine ſatisfacere. Bene vale. Datum ex vrbe, Idib. Ianuar. Anno 1573.

AD EVNDEM PAVLVM FOxium, de Alcinoo Carpentarij, Simeonis Malmediani Regij Professoris & Doctoris Medici, Carmen.

ALCINOVS, Foxi, iam non intelligit vnus
 Quicquid Aristotelis docta camœna sapit,
Quódque sapit quem sorbitio tulit atra cicutæ,
 Argolicísue modis suauior alta Samos.
Aut recutitorum conscripta volumina turbæ,
 Dum profuga Isiacos deserit ipsa focos.
Ex quibus vt stabili sociatis fœdere multis
 Partibus, hoc vnum congerit actor opus.
Carpentarius hoc totum explorauit ad vnguem,
 Cultius & multò lucidiúsque dedit.
Vt bifera Alcinoi fuerint pomaria Regis
 Queis steriles arbor non dedit vlla comas,
Non tamen auratis pomis concertet in artes
 Quas promit proprio docta Minerua sinu.
Quas cum mellifluis effundit vocibus author,
 Detegit arcanum quod vagus orbis habet.
Iuppiter arce sua quo turbine versat Olympum,
 Legibus vt certis sydera celsus agit,
Vt quoque frondifluo brumarum frigore, solis
 Stringitur auricomi lux breuiore mora:
Concipit vt celeres rabiosa Canicula flammas,
 Atque agiles noctis diuidit ipsa rotas:
Vt disiuncta locis æterna pace ligentur,
 Commuténtque suas cuncta elementa vices.
Vt suaues Zephiri reuehunt Aquilone gelatas
 Fruges, & si quæ semina condit hyems.
Explicat, & rutilo speciosa colore metalla,
 Et quicquid terræ faucibus eruitur:
Vt freta velifragis ante indignata procellis
 Eludunt tantum littore cuncta suo,

Squammigerum vt tremula genus enatat æquore cauda,
An mediis mutilo pectore spirat aquis:
Et qua vi volucres longum per inane feruntur,
Lustráve sponte sua per nemorosa feræ:
Arte ab Apollinea repetit medicaminis vsus,
Nectitur vt moles corporis, vtque ruit.
Persequar an sileam? nil non memorabile profert,
Et non Deliaca sorte minora canit.
At quia te (Foxi) totum hoc duce & auspice cœptum est,
Partem opere in tanto suasor & author habes.
Quando erit illa dies (memini te quærere) qua se
Optatus nobis proferet Alcinous?
Sera quidem, sed læta tamen lux illa refulget:
Debetur meritis gratia summa tuis.
Perge igitur (Foxi) nec desine velle mereri
De literis, ingens vox tua calcar habet.
Vtque soles, tristes hac nostra ætate camœnas
Respice, quæ auspiciis stent vigeántque tuis.
Foxia gens generosa Ducum Regúmque propago,
Vult genus hac gemines nobilitate tuum.

Platonis cum Aristotele

452 - 1

ARGVMENTA VARIA EX VNIVERSA PLATONIS DOCTRINA COLLIGVNTVR, QVIBVS confirmatur immortalitas eius partis animi, quæ in cerebro sedem habens, principium est rationis & intelligentiæ.

CAP. 18.

NIMVM autem immortalem esse, in hunc modum declarat. Animus cuicunque aduenerit, huic vitam affert, quasi hanc sibi habeat insitam. Quod verò alicui vitam affert, mortis capax non est. Tale autem quicquid est, hoc immortale. Si autem immortalis est animus, interitus quoque est expers. 2 *Incorporea enim est essentia quæ naturæ suæ existentia immutabilis: eáque intelligibilis, inaspectabilis, ac semper vnius modi.* 3 *Igitur & compositionis expers est: neque dissolui potest, neque dissipari. Corpus autem quoduis, contra, sensile est, aspectabile, dissipabile, concretum, multiforme. Etenim animus per corpus sensili adhærens, vertigine tentatur, turbatur, quasíque inebriatur. Ipse autem intelligibili secundum se adhærens, consistit atque quiescit. Ei verò similis esse non potest, cui adhærens conturbatur. Itaque illi intelligibili similior est. Intelligibile autem natura est indissipa-*

bile atque interitus expers. Quinetiam animus secundum naturam præest & imperat. Diuinitati autem simile est id quod suapte natura principatum obtinet. Quare animus diuinitati similis, neque poterit interire, neque corrumpi. Contraria immediata non secundum se ipsa, sed aduentitia tantùm vi ex se inuicē oriuntur, & fiunt: id autē quod homines vocant viuere, cum contrarium sit ei quod est mori, quemadmodum mors separatio est animi à corpore, sic & vita congreßio animi (qui scilicet ante fuerat) & corporis erit. Qui si erit post mortem, & fuit prius quàm cum corpore cōiungeretur, rationi valdè consentaneum est eundem sempiternum fore. Quoniam nihil amplius excogitari potest cuius vi corrumpatur. Síque disciplina recordatio quædam est, immortalem esse animum necesse est. Esse verò disciplinam recordationem, his rationibus inducemus. Neque enim aliter disciplina potest consistere, quàm per recordationem eorum quæ sunt olim cognita. Nam si ex singulis vniuersa intelligimus, quonam pacto per singula, quæ infinita sunt, discurremus? aut ex paucis vniuersa percipiemus? Fallemur enim perinde ac si iudicaremus id solum animal esse quod respirat. Vel quomodo notiones rationem principiorum obtinebunt? Recordando igitur intelligimus, ex paucis mente conceptis: à quibus sigillatim incidentibus, in eorum recordationem venimus, quæ prius quidem noueramus, sed ea deleuerat opinio à corporis contagione profecta. Præterea animus à proprio vitio minimè corrumpitur. Nequaquam igitur ab alieno: neque omnino ab alio. Cùm autem sit eiusmodi, corrumpi nullo modo poterit.

Item quod à seipso suáque vi mouetur, quia in ijs quæ mouentur, principij rationem habet, semper mouetur. Quod autem tale, idem quoque est immortale. Animus verò à seipso mouetur: & quod à seipso mouetur, motionis omnis & ortus est principium. Principium autem ingenitum & interitus expers. Quare animus vniuersi talis erit, atque etiam humanus, cùm vterque eiusdem mixtionis sit particeps. A se autem mobilem animum esse ait, quòd innatam vitam habeat, semper sua vi operantem. Animos autem rationis participes immortales esse, ex huius viri sententia licet confirmare. 4 Vtrùm verò etiam rationis expertes, hoc ex ijs est quæ in controuersiam cadunt. Probabile tamen est rationis expertes sola imaginatione ductos, neque ratione, neque iudicio vtentes, neque perceptis, neque horum collectione, neque ratiocinando deductis sumptionibus vniuersis, omnino autem mentis expertes, & non intelligente natura præditos, non esse eiusdem essentiæ, cum ijs qui ratione vtuntur, ideóque illos mortales esse, & interitui obnoxios. Hac igitur ratione cùm sint immortales animi, consequens est eos corpora subire, adhærentes naturis quæ fœtuum sunt conformatrices, eósque in multa corpora, nec in humana tantùm, transmigrare, 5 ad numeros temporum manentes, vel voluntate Deorum, vel propter vitæ intemperantiam, aut corporis amorem. 6 Mutua enim quædam est inter corpus & animum cognatio, qualis inter ignem & bitumen cernitur. Atque Deorum quidem animus adeptus est facultatem diiudicandi, quæ cognoscendi dici potest: itémque ad agendum im-

pellendi & incitandi, atque etiam conciliandi. 7 *Quæ omnes facultates cùm insint quoque humanis animis, postquã in corpora demersi sunt, sic permutantur: vis quidem conciliandi in eam quæ concupiscendi est, impellendi autem ad agendum, in alteram, quæ irascendi.*

IAC. CARPENTARII COMMENTARIVS IN Caput. 18.

In quo prima est disputatio de Animorum immortalitate.

Quæ digressio est decima.

SCRIBIT Cicero.1. Tusculana, Pherecidem Syrum primum, quod literis extet, dixisse animos hominum esse immortales. Vixit autem hic regnante apud Romanos Seruio Tullio, & nobilem discipulum habuit Pythagoram. Quãquam Pherecide Syro longè antiquior Mercurius Trismegistus (non enim multis annis Mosem dicitur esse secutus ex eóque multa penè ad verbum descripsisse) in eadem fuit sententia: hancque sic expressit cap.1. Pimandri. Solus homo ex vniuersis terrenis animantibus, inquit, duplicis naturæ censetur: mortalis quidem propter corpus, immortalis autem propter hominem ipsum substantialem. Immortalis enim est cunctorúmque arbitrium obtinet: cætera verò viuentia quæ mortalia sunt, eius fato subiiciuntur. Idémque apertius in Asclepio. Audi ô Asclepi, inquit, Cum anima à corpore discesserit, tunc arbitrium examénque meriti eius transiliet in summi dęmonis potestatem. Isq; eam cum piam iustámque præuiderit, in conuenientibus locis manere permittet. Si autem vitiorum maculis infectam, desuper ad ima deturbans, procellis turbinibúsque aëris, ignis & aquæ sæpe discordantibus, tradet. Atque inter cælum & terram mundanis fluctibus, in diuersa semper æternis pœnis agitata raptabitur: vt in hoc obsit animæ æternitas, quod sit immortali sententia æterno iudicio subiugata. Apud Iudæos etiam Essei, eandem sententiam probauerũt. De quibus sic scribit Porphirius lib.4. de abstinendo ab esu carnium. Essei, inquit, Iudæi genere sunt: apud quos firma hæc opinio est, cor-

Primi authores immortalitatis animorum.

pora quidem morti esse subiecta, animos vero tanquam immortales, semper viuere: cúmque à subtilissimo æthere dimittantur, naturali quodam delatos impetu, corporibus coniungi. Cum vero à vinculis corporum quasi à longa seruitute liberati sint, tum summo gaudio altiora petere. Vt ex his possit intelligi tam nobilis sententiæ (sicut & aliarum permultarum, quas pro suis græci venditant) Hebræos authores extitisse. Pythagorea autem Plato didicerat ex Timæo Locro & ex Philolao, quem præceptorem habuit. Et tamen in Phędone, cum in hac quæstione animaduerteret Pythagoreorum aliorúmque rationibus non satis inesse virium ad cogendum, persuasione fidéque non parua opus esse ait, vt credatur animum superesse post hominis interitum, atque vim aliquam intelligentiámque habere. At vero cōtra hanc immortalitatem capitalis est opinio Plinij cap.55.lib.7. Quæ vtinam nullos etiam nunc omnino sectatores haberet. Omnibus à suprema die, inquit, eadem quæ ante primā: nec magis à morte sensus vllus corpori aut animæ, quam ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam se propagat & in mortis quoque tempora ipsa sibi vitam mentitur: aliàs immortalitatem animæ, alias transfigurationem, alias sensum inferis dando & manes colendo Deúmque faciendo qui iam etiam homo esse desierit. Ceu vero vllo modo spirādi ratio homini à cæteris animalibus distet, aut non diuturniora multa in vita reperiātur, quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ persequitur materiam? Vbi cogitatio illi? Quomodo visus? Auditus? Quæ deinde sedes quantave multitudo tot seculis animarum velut vmbrarum? Puerilium ista deliramētorum auidǽque nunquam desinere, mortalitatis commenta sunt.

Authores mortalitatis assertores.

Quæ quidem omnia tam absurda in Plinio minime mirabitur, qui cogitabit quæstiones esse duas cōiunctas, vnam de Deo, alteram de anima: nec posse eum de huius immortalitate bene sentire, qui in quæstione de Dei prouidentia omnium maximè est impius cùm aliis locis multis, tum vero apertissime cap.7. libr.2. naturalis historiæ. In Seneca de Deo satis piè multis locis scribente, admirabilior eadem opinio videri potest. Et tamen etiam hic ponit interitum animorum simul cū corporibus, cùm de suo morbo ita scribit epistola 55. lib.7. Ego mortē diu expertus sum, inquit. Quando, inquis? Antequam nascerer. Mors est, non esse. Id autem quale sit, iam scio: hoc erit post me, quod ante me fuit. Si quid in hac re tormenti est, necesse est & fuisse antequam prodiremus in lucem. Atqui nullam sensimus tunc vexationem. Rogo num stultissimum dicas, si quis existimet lucernæ peius esse cum extincta, quàm antequam accenderentur? Nos quoque & accendimur & extinguimur. Medio illo tempore aliquid pa-

timur. Vtrinque vero alta securitas est. In hoc enim, mi Lucili, nisi fallor, erramus, quod mortem iudicamus sequi, cum illa & præcesserit & secutura sit. Quicquid ante nos fuit, mors est. Quid enim refert vtrum non incipias, an desinas, cum vtriúsque rei hic sit effectus, non esse? Et apertius idem libro de consolatione ad Martiam. Cogita, inquit, nullis defunctum malis affici. Illa quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Nullas imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec obliuionis amnem, nec tribunalia, nullos in illa reos libertate tam laxa, nullos iterum tyrannos. Luserunt ista poëtæ & vanis nos agitauere terroribus. Mors omnium dolorum solutio est & finis. Vltra quam mala nostra non exeunt: quæ nos in illam tranquillitatem qua antequam nasceremur, caruimus, reponit. Si mortuorum aliquis miseretur, & non natorum misereatur, mors nec bonum nec malum est. Id enim potest aut bonum aut malum esse, quod aliquid est: quod verò ipsum nihil est & omnia ad nihil redigit, nulli nos fortunæ tradit. Sed illos omittamus hoc tempore, & philosophorum principes Aristotelem & Platonem de hac quæstione lumine naturæ non omnino malè sentientes, sicut cepimus inter se conferamus. Ac primùm ad immortalitatem confirmandam, quam vim habeant singula Platonis argumenta, attentè consideremus: vt cum iis postea Aristotelis doctrinā componamus. Omnino octo sunt quæ ad hanc rem ex Platone ab Alcinoo hoc loco commemorantur. De quibus sex priora, ex Phędone: septimum ex decimo de Repu. octauum, ex Phedro est collectum. Omnium vero primum eiusmodi esse videtur. Anima aut vita est, aut certè vitæ causa continens. Si vita est, mori non potest. Quia quanquam contraria in eodem subiecto sibi inuicem succedāt, eorum tamen vnum non potest alteri subiectum manere. Si vero vitæ causa est continens, certè in causam continentem contrarium proprij effectus non potest cadere. Vt quia priuationis luminis in Luna causa continens est terræ interpositio: quod illi priuationi contrarium est, nempe ipsum lumen, non potest cum interpositione terræ consistere. Quare si vitæ causa continens, anima est (continentem verò causam dico eam quæ sicut Aristo. indicat libr. 2. Analyt Post. secundum omnia tempora cum suo effectu coheret vinculo indissolubili) non poterit vitæ contraria mors, in animam cadere. Quam rationem vsurpasse videtur D. Bernardus in Cantica Canticorum. Vita, inquit, anima est, viuens quidem, sed se ipsa: & per hoc non tam viuens, quā vita, vt propriè de ea loquamur. Inde est quod infusa corpori, viuificat illud: vt sit corpus de vitæ præsentia, nō vita, sed viuēs. In hoc autem gerit anima similitudinem quandam cū Deo, quòd non

Platonis rationes ad cōfirmandam immortalitatem.

ſolum eſt vita, ſed etiam viuificans. Sequitur etiam vt ſit immortalis. Quoniam cũ ſibi ipſa vita ſit, ſicut non eſt quo cadat à ſe, ſic non eſt quo cadat à vita. Ex quo etiam Virgilius, animas vitas nominauit Æneidos 6.

Et ni docta comes, inquit, tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cauæ ſub imagine formæ
Irruat & fruſtra ferro diuerberet vmbras. Et alio loco
Vitáque cum gemitu fugit indignata ſub vmbras.

Sed hæc ratio fortaſſe non minus ad animam belluarum vel etiam plantarum pertinet, quàm ad eam quæ in nobis ratiocinatur & intelligit, Illas enim eadem ratione videor colligere poſſe, quia corporibus quibus inſunt, vitam per ſe adferunt, non modo non poſſe eiſdẽ adferre interitum, ſed neque ipſas (quoniam hoc abſurdius eſt) interitum ſuſcipere. Niſi fortè ex nonnullorum opinione hoc opponimus formas eas quæ à materia omnino ſuſtinentur, licet formas alias ſibi contrarias non ſuſcipiant, earum tamen aduentu perire: aut materia qua ſuſtinebantur, diſſoluta, diſſolui. Alias vero quæ in ſe ipſis permanent, & ſi quando materiæ inhęrent, illam potius ſuſtinent quã ab illa ſuſtinentur: cõtrariam ſibi vim non poſſe admittere, & ſi qua vis humano corpori infertur, hac qualitates, & formas affici quæ corpori ſunt addictæ: Partem autem eam animæ in qua rationis eſt principium, quia corpore ſuperior eſt, ab eis nihil affici. Quod quãquam meminerim ſcriptum à Marſilio Ficino cap. 14. lib. 5. Theologiæ Platonicæ, in eo tamen mihi non ſatisfacit, quod ad vnius dubitationis explicationem ea affert, in quibus poſtulat ſibi concedi quod in quæſtione eſt poſitum. Quis enim de his qui animæ immortalitatem negant (eſt enim cum illis hoc loco diſputatio) cõcedet eam partem qua ratiocinamur, in ſe ipſam permanere, & ſi quando materiæ inhęret, illa nullo modo ſuſtineri? Sin hoc loco vitam per ſe dari corpori ab anima cum aliis interpreteris, quod hæc in obeundis vitæ muneribus ſe ipſa contẽta ſit, organico corpore nihil indigeat: ratio eiuſmodi ad eam proximè accedet, quã in Ariſto. doctrina menti propriam poſtea explicabimus: ſed orationis ambiguitate fallet. Quoniam anima plãtis & belluis per ſe vitam dare verè dicitur: neque tamen in illis munera vitæ ſine corpore poteſt obire. Si quidem nutritio & ſenſus munera vitæ ſunt, quorum anima primaria certè cauſa eſt: ſed ad hæc in corpore neceſſaria ſunt organa. Secundã vero Platonis rationem in Phędone, Cicero prima Tuſcula ita explicat ex libro ſuo de conſolatione philoſophica. Animorum nulla in terris origo reperiri poteſt, nihil enim eſt in animis mixtum atque concretum, aut quod ex terra natum atque factum videatur. Nihil aut humidum quidem, aut flabile,

bile, aut igneum. His enim naturis nihil ineſt quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat: quódque præterita teneat, aut futura prouideat & complecti poſſit præſentia, quæ ſola diuina ſunt: nec inuenietur vnde hæc ad hominem venire poſſint niſi à Deo. Singularis eſt igitur quædam natura atque vis animi, ſeiuncta ab his vſitatis notiſque naturis. Ita quicquid eſt illud quod ſentit, quod ſapit, quod vult, quod viget, cæleſte & diuinum eſt. Ob eámque rem æternum ſit neceſſe eſt. Huius verò rationis vis in eo poſita eſſe videtur, quòd omnis interitus à quadam diſſolutione proficiſcatur: diſſolutio verò eſſe non poſſit, niſi eius quod quadam compoſitione conſtat. Quare hæc non poteſt cadere in animam quæ ſimpliciſſimæ naturæ eſt, & omnis concretionis expers. Sic enim idem Cicero Platonem interpretatur in Catone. Cum ſimplex animi natura ſit, inquit, neque habeat in ſe quicquam admixtum diſpar ſui atque diſſimile, non poterit diuidi. Quod ſi diuidi non poteſt, nec poterit interire. In quo duo Platoni negari poſſunt, & certè à Lucretio ex Epicuri opinione negata ſunt lib.3. de rerum natura: primum quidem, animum ſimplicem eſſe, quod certè negaturi ſunt, qui eum non alium eſſe volunt à temperatione corporis & eorum ex quibus hoc componitur. Deinde etiam ſi ſimplex eſſe dicatur, ex eo non videri effici illum deſinere non poſſe. Cur enim ſolis radius, etiamſi ſit ſuapte natura ſimpliciſſimus, ſimul cum ſole ſine vlla compoſitionis diſſolutione eſſe non deſinet? Priori Plato occurrit in Phædone, & multis grauiſſimis rationibus confirmat animum qui plerumque in ſuis motibus, temperationi corporis aduerſatur, aut motus ex corporis temperatione natos, ratione reprimit, cum illa eundem dici non poſſe. In quo ei Ariſtoteles aſſentitur cap.4. lib.1. de Anima. In poſteriore verò, Obſeruandum eſt dici à Platone eo loco corpus abſolutè diſſolubile: animum autem aut omnino indiſſolubilem, aut aliquid propinquum rei omnino indiſſolubili. Quod Marſilius Ficinus additum arbitratur, quoniam in Timæo probatum eſt Deum ſolum omnino indiſſolubilem eſſe: cætera verò ſi cum eo comparentur, diſſolubilia quodammodo iudicari, quia quodammodo etiam ſunt compoſita. Sic enim antea cap.12. explicata eſt animi compoſitio ex eodem & altero. Neque multò plus virium habere videtur ratio tertia, qua Plato in eodem Phædone longa oratione oſtendit animum in rebus contemplandis ſolere ſe referre ad ideas, quæ ſemper ſe habent vno modo: eundémq; cum ſe ad corpus demittit per internuntios ſenſus, verſari in rebus ſingulis fluentibus, quæ ſunt ipſarum idearum imagines. Ex quibus ita concludit. Vis ergo duas rerum ſpecies ponamus, alteram viſibilium, alteram inuiſibilium? Ponamus, inquit. Et inuiſibile mo-

do ſemper eodem eſſe, viſibile vero nunquam eodem . Hoc quoque ponamus, inquit. Age iam aliud ne in nobis eſt quàm hinc quidem corpus, inde vero anima? Nihil aliud, inquit. Vtrinam ſpeciei corpus eſſe ſimilius cognatiúſque dicimus? Nemini dubium, inquit, quin viſibili. Quid vero anima viſibile ne aliquid eſt, an contra? Non hominibus quidem ô Socrares, inquit. An de iis quæ ad aliam naturam ſpectant tractabamus? De iis duntaxat quæ ad humanam, inquit. Quid ergo de anima dicebamus? nunquid viſibilem eſſe? Non viſibilem. Inuiſibilem ergo? Ita. Anima igitur inuiſibili ſpeciei ſimilior eſt, quàm corpus: corpus vero viſibili. Neceſſarium id eſt omnino. Nam & hoc euenire in ſuperioribus dicebamus, vt cum anima ad aliquid conſiderandum ſocium ſibi corpus aſſumit, vel per viſum, vel per auditum, vel per alium ſenſum (hoc enim eſt per corpus conſiderare, quia per ſenſus id agitur) tunc quidem à corpore trahatur ad ea quæ nunquam eodem modo ſunt, atque ipſa aberret perturbetúrq;, & quaſi ebria vacillet, vt pote quæ talia quædam attigerit. Prorſus. At vero quoties ipſe animus per ſe ipſum excogitat, illuc ſe confert ad purum, ſempiternum, immortale, ſemper eodem modo ſe habẽs: & tanquam ipſius cognatus ſemper inhæret illi, quoties redierit in ſeipſum eíque liceat, ceſſétque ab errore & circa illa ſemper ſecundum eadem, eodem modo ſe habet: vt pote qui talia iam attigerit. Atque hæc eius affectio ſapientia ſiue prudentia nominatur. Simile videri poteſt quod dixit Alcimeon quidam, vt eſt apud Ariſt. cap. 2. lib. 1. de Anima, Animam immortalem eſſe, quòd ſimilis ſit rebus immortalibus: idque ei cõuenire, quod ſemper moueatur. Moueri autem etiam diuina omnia continenter, vt Lunam, Solem, ſtellas totúmque cælum. Ad eandem etiam rationem illud accedit quod cum in videndo maximus luminis aut coloris ſplendor aſpectum in aliis hebetiorem reddat, contrà intellectus noſter rei difficilis & arduæ naturáque ſplendidiſſimæ contemplatione, ad cæteras alacrior efficiatur. Ex quo idem cum Platone Ariſtoteles ſic concludit cap. 4. lib. 3. de Anima. Senſus ſuo munere fungi non poteſt, inquit, cum res quæ vehementer ſenſum mouet veluti magnus ſonus, color, & odor incidit: cùm mens ipſa ſi quid intelligentia complectatur quod magnas habeat in cogitando & intelligendo difficultates, nihilominus, imo verò acrius cætera intueri ſoleat. Ea enim pars quæ ſenſus eſt, immerſa eſt & permixta cum corpore: mens vero ab illo ſecreta & ſegregata. In quo poſita ſunt firmamenta ſententiæ peripateticæ, de actione mentis cum corpore nihil communicante, quæ poſtea explicabuntur. Quanquam huic etiam rationi illud Epicurei opponunt,

Lumen ſolis ab oculo ſuſcipi radiúmque aſpectus noſtri ſolis radio illuſtrari eíque magna ex parte ſimilem eſſe: & tamen oculum cum ſuo radio quotidiè interire, ſaluo manente ſole ſolíſque lumine. Quibus variis argumentis reſiſtit Marſilius Ficinus capit. 2. libr. 11. Theologiæ Platonicæ. Cum hac vero tertia Platonicorum ratione coniunctum videri poteſt quod in religione noſtra dicitur, hominem primum ad imaginem Dei eſſe procreatum. Eiuſmodi enim imago in hominis mente relucet: cui cum Deo in ratione & intelligentia, maxima ſimilitudo intercedit. In qua immortalitatis argumentum non leue eſt poſitum. Illa vero quouſque progrediatur & in ea ſimilitudine quid diſſimilitudinis inſit, pulchrè explicat Gregorius Nyſſenus libro de Anima & reſurrectione. Ne dicas, inquit, humanam mentem cum diuina natura eandem eſſe (impia enim hæc eſſet oratio) ſed illam huic ſimilem. Nam quod ſecundum imaginem factum eſt, non per omnia penitus principalis exemplaris atque formæ ſimilitudinem habet: intellectualem, eius quod intellectuale: incorpoream, incorporei: atque ab omni mole corporea liberum eſt, itidem vt illud: & omnem interuallarem dimenſionem effugit ſimiliter atque illud: ſed eſt aliquid aliud atque illud, quod ad naturæ attinet proprietatem. Non enim amplius imago fuerit ſi per omnia, per intellectualem, incorpoream, interualli expertem naturam idem cum illo eſſet. Sed per quæ in natura non creata illud perſpicitur, per eadem natura creata hoc oſtendit. Et quemadmodum in paruo fruſto vitri, cum ad radium expoſitum iacet, totus ſolis orbis conſpicitur, non pro ſua magnitudine in eo apparens, ſed prout breuitas fruſti, circuli ſimulachrum atque repreſentationem capit & admittit: ſic in exiguitate noſtræ naturæ, inexplicabilium illarum deitatis proprietatum imagines elucent, vt per hæc manu quaſi ducta, rationéque excidat & aberret ab naturæ mentis deprehenſione atque cognitione, ſi in examinatione quæſtionis coporalis proprietas excernatur & reiiciatur: neque rurſus ex diuerſo eandem cum inuiſibili ſimul & immortali natura, paruam mortalémque naturam eſſe ducat: ſed ratione & intelligentia quidem cerni naturam eius exiſtimet, quoniam etiam mente comprehenſibilis naturæ imago eſt: non tamen eandem cum principali & originali forma imaginem eſſe dicat. Vt igitur per arcanã & ineffabilem Dei ſapiẽtiam quæ in vniuerſitate rerum apparet, diuinã naturã pariter ac poteſtatẽ in rebus vniuerſis eſſe nõ dubitamus, vt omnia permaneant in ſua eſſentia (quanquã ſi quis naturæ rationẽ exigat & exquirat, longe plurimum natura Dei diſtat atque diuerſa eſt à

singularibus rebus, quæ in creatura non solum ostenduntur, verum-etiam intelliguntur, attamen in his esse constat id quod natura distat atque diuersum est) ita nullo modo incredibile est animæ quoq; naturam, quæ per se aliquid aliud est (quodcunque tandem etiam esse putatur) non impediri quin sit, etiamsi ea quæ in mundo tanquam elementa considerantur, ei ratione naturæ non conueniant. Nec enim in viuentibus quidem corporibus, quorum natura constat ex elementorum contemperatione, simplici pariter & informi inuisibilique animæ ratione naturæ, aliqua cum crassa corporum congerie atque concretione communitas est. Veruntamen vitalem animæ efficientiam ratione quadam humanam animaduersionem atque cognitionem superante, permixtam ac diffusam in his esse non dubitatur. Ergone resolutis quidem in se quæ in corpore sunt, elementis, periit id quod per vitalem efficientiam ea colligat atque connectit. Sed quemadmodum constante ac durante adhuc elementorum concretione, omnes pariter atque similiter partes corpus complentes & constituentes anima penetrante, singulatim vnumquodque animatur, neque aliquis vel solidam animam esse dixerit ac durã, quæ cum terreo commixta atque contemperata sit, vel humidam, vel frigidam, vel contraria qualitate præditam, quæ in his vniuersis sit & vnicuiq; vim vitalem immittat: ita soluta quoque illa coagmentatione & ad proprias cognatasque res iterum redacta, simplicem & incompositam illam naturam vnicuique parti etiam post dissolutionẽ adesse atque eam quæ semel occulta atque ineffabili quadam ratione cum elementorum concremento coaluerit, etiam in perpetuum permanere cum iis quibuscum mixta est, neque vllo modo ab ea coalitione atque concretione quæ semel ei contigerit, auelli putare, nullo modo est à verisimilitudine atque probabilitate alienum. Non enim quia soluitur compositum, inde necessario consequitur vna cum cõposito dissolui id quod compositum non est. De eadem mẽtis humanæ cum Deo similitudine plura scripta sunt ab eodem Gregorio cap. 17. lib. de hominis creatione. Nec vero ab huius sententia alienum quod pluribus disputat Cicero libro 1. de Legibus, summam primamque legem recta ratione contineri, quæ propria mentis est: ex ea vero tantam naturæ cognationem ac similitudinem inter Deum & hominem existere vt conciues esse videantur. Animus, inquit, nobis à Deo ingeneratus est. Ex quo vera vel agnatio nobis cum cælestibus, vel genus, vel stirps appellari potest. Itaque ex tot generibus nullum est animal præter hominem quod habeat notitiam aliquam Dei. De ipsis quidem hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tã

fera, quæ non etiam si ignoret qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat. Ex quo efficitur illud, vt is agnoscat Deum qui vnde ortus sit, quasi recordetur ac noscat. Iam verò virtus eadem in homine, & in Deo est, neque alio vllo ingenio prætereа. Est autē virtus nihil aliud quàm in se perfecta, & ad summū perducta natura. Est igitur homini cum Deo similitudo. Quod cùm ita sit, quæ tandem potest esse propior certiórve cognatio. Atque hæc quidem satis abundè dicta sunt de tertia Platonis ratione, ad confirmandam animorum immortalitatem. Quarta verò cum illa commune fundamentum hoc habet, quòd anima diuinis & immortalibus rebus simillima, diuinitatis quoque & immortalitatis particeps esse videatur. Similitudo verò ex eo colligitur, quòd anima secundum naturam præest corpori, huícque imperat, sicut diuina mortalibus imperant, & præsunt. Quibus addit Plato in eodem Phædone, cùm anima longè sit præstátior corpore, & corpus ex quo iam illa excessit, ad multos annos adhuc seruari possit integrum (sicut variis vnguentis ab Aegyptiis fieri solebat) non esse probabile illam quæ inuisibile quiddam est, ipsa separatione statim dissolui, sed potius in similem quendam alium locū migrare, excellentem, purum, inuisibilem, nobis occultum, & vt ait, ad bonum, sapientémque Deum. Omnis quidem naturalis forma suæ materiæ quodam modo præest: quia in ea naturalium motionū causa est primaria, in materia verò adiuuans, & organicas illius qualitates continens. Quo modo huic rationi nulla prorsus vis inest ad docendam animæ immortalitatem. Quis enim nescit animas in plantis, corporibus præesse, mortales tamen esse? Ergo in homine alio modo præesse, & imperare dicetur. Quoniam in plantis nihil agit sine aliqua corporis qualitate organica, etiamsi hæc in nōnullis apertior sit, in aliis paulò obscurior: & in belluis omnino obsequitur iis motibus ad quos propensionem adfert corporis temperatio. In homine autem multa conatur, in quibus corpore impeditur potius quàm adiuuatur, & pleraque perficit contra eam propensionem quam adfert corporis temperatio. Scitum enim illud est Ciceronis de Socrate in libro de Fato, qui cùm natura bardus & libidinosus à Physiognomo diceretur, talem se futurum confessus est, nisi animum excoluisset, & Philosophiæ præceptis reuocasset ab ea propensione ad malum, quā corporis contagio adferebat. In quo magna vis est posita ad docendum animam aliud esse à corporis temperatione, & ab harmonia, qua cum Aristoxeno musico mortalitatis assertores etiam hoc tempore nimium oblectantur. Hanc verò sic exagitat Socrates in Phædone. Quid Simia, videtúrne tibi, inquit, vel consonantiæ, vel alteri

cuiquam compositioni congruere, vt aliter se habeat quàm illa ex quibus conflatur? Nullomodo, neque etiam vt aliud quicquam, vt arbitror patiatur aut agat, quàm illa vel agant vel patiantur? Assentior, inquit. Nō igitur conuenit consonantiam ea ducere ex quibus composita est, sed sequi? Opinor ita. Quare permultum abest vt harmonia in contrarium moueatur, aut sonet, aut quicquam aliud edat partibus suis aduersum. Permultùm proculdubio. In quibus ratiocinationis vnius propositionem habes. Assume verò quæ de motibus animæ temperationi corporis, aut ei propensioni quæ ex corpore nascitur, contrariis paulò ante dicta sunt. Tum ex iis facile efficies animā corporis temperationem, aut harmoniam (quod tamen Galeno frequēs est) dici nullo modo posse. Neque verò minus acutè contra eãdem opinionem Aristoteles disputauit cap. 4. lib. 1. de Anima. Alia etiam, inquit, sententia tradita est, quæ plerisque quidem probabilis, nec minus quàm vna alia earum quæ commemoratæ sunt, videtur, sed quæ examinata & reprobata, etiam est in cōmunibus, & quæ apud vulgus fiunt disputationibus. Nonnulli enim eam harmoniam esse tradunt. Etenim harmoniam, temperationem, compositionémque esse quandam contrariorum, & corpus constare ex contrariis. Atqui harmonia ratio est quædam eorum quæ confusa sunt, aut compositio: quorum neutrū esse anima vllo modo potest. Præterea harmoniæ non est mouere: quod maximè omnes animæ tribuūt. Aptius verò in valetudine omninóque in virtutibus ad corpus pertinentibus, harmonia quā in anima dicitur. Quod facilius etiam animaduertetur si quis alicui concentui animæ affectiones atque munera attribuere conetur. Difficile enim est accommodare. Iam verò cùm in duobus, nomine harmoniæ vti soleamus, primùm quidem ac maximè propriè in iis quæ motum & situm habent, aptam magnitudinum compositionem, quando ita conueniunt inter se vt nihil eiusdem generis recipiant, deinde verò in eorum quæ inter se confusa permixtáque sunt, proportione neutro certè modo consentaneum est, animam harmoniæ nomine vocare. Partium enim corporis compositio facilè reprehendi potest. Nam & partium multæ compositiones sunt, & multis modis constant. Cuius igitur aut quomodo existimanda mens, compositio, vel pars ea in qua sensus est principium, vel ea in qua insunt appetitus? Itémque illud absurdum est, animam esse rationem modúmque temperationis. Non enim eandem habet rationem elementorum permixtio, qua caro & qua os temperatum est. Sic fiet vt multæ animæ sint in toto corpore confusæ: si quidem omnia ex elementorum confusione constant, & confusionis ratio, & concentus, anima esse dicatur. Ergo in reprehensione eorum qui animam corpo-

ris harmoniam esse arbitrantur, Plato & Aristoteles mirificè inter se consentiunt. Eiusdem verò imperium in corpus Aristoteles multis locis agnouit, & cap.3. libr.1. Politic. ex eodem deriuauit distinctionem naturalis dominij atque seruitutis. Prima compositione,inquit, animal ex anima & corpore concretum est: ex quibus altera,lege naturæ, compos est imperij, alterum illius subiectum potestati. Inter quos igitur tantum est dignitatis interuallum, quantum inter animam & corpus,inter hominem & bestiam,hi simili naturæ lege sunt constituti. Quorum opera atque actio ab vsu corporis petitur, nec melius quicquam proficiscitur, ab illis hi quidem certè iure naturæ serui: quibus haud aliter atque his quæ diximus, hoc imperio dirigi melius est atque vtilius. Natura profectò seruus, qui ideò est in alterius potestate, quod ei solùm natura concedit, vt alterius esse possit: quique rationis sic est particeps, vt illam sentiat, non habeat apud se. Tantam verò animæ vim esse in corpus veteres arbitrati sunt,vt magi animæ corporísque medici, Zamolxidis & Zoroastris sectatores, sicut est apud Platonem in Charmide, dicere auderent omnia quæ corpori bona sunt siue mala, in hoc ab anima influere: quemadmodum oculorum qualitas fluit à cerebro, cerebri à toto corpore. Atque vt oculi curari non possunt, nisi cerebrum curetur. neque cerebrum,nisi corpus vniuersum: sic corpus totum non posse bene valere,nisi anima bene habeat. Quanquam contra, multa etiam à corpore in animam redundare, idem Plato nobis author est libr.3. de Rep. in eóque id vitat quod Aristoteles cap.3.lib.1. de Anima in veteribus philosophis reprehendit. Curandum est etiam corpus,inquit Plato,ob eā quam habet anima cum corpore harmoniā. Per corpus enim viuere nobis licet,ac rectè viuere,si veritatem clara voce testari velimus. Hoc verò in Platone variè exagitat Theodoretus Cyrensis lib.5. Gręcarum affectionū. Si anima,inquit,per corpus viuit,ac rectè viuit,fit vtiq; vt ante corpus ea nō fuerit. Quod si tamē fuit etiā ante corpus, vtiq; & viuebat immortalē sortita rationaleq; naturā. Quod si erat olim & ante corpus,nec tamē rectè viuebat dū seiuncta esset à corpore,at vbi venit in corpus,eo ipso bene instituto,tūcdeniq; rectā vitam anima duxit, necessariò sequitur vt anima per corpus ea bona cōsequuta fuerit,quorū particeps ea non erat ante quàm corpori iungeretur. Quid ita igitur insepultā corpori velut monumento cuidam Plato ait. Sed ad Alcinoum redeamus. Quinta huius ratio pro argumento sumit, quòd naturā sequenti non minus dubium est,quàm id ipsum quod in quæstione positū. Nam ad confirmandum animā futuram immortalem, cùm è corpore excesserit, assumit eam fuisse ante corpus, & in æterna apertáq; rerum omnium cognitione viguisse.

Sed corporis coniunctione vitæ superioris obliuionem induci: quæ in vita hac discendo tollitur: quia ex parte obliteratę rerum notiones in anima renouantur. Cum quo altera ratio sexta coniuncta est, qua effici arbitratur, disciplinam nostram vitæ superioris recordationem esse, ad idque amplius confirmandum hoc signo vtitur in Menone, quod pueri de rebus quas in vita hac nunquam perceperunt, ordine interrogati, respondent vt docti. Hoc verò non facerent, nisi res eiusmodi antea cognouissent. Quem locum sic Cicero expressit prima Tusculana. In libro qui Menon inscribitur, inquit, pusionem quendam Socrates interrogat quędam geometrica de dimensione quadrati. Ad ea sic ille respondet vt puer: & tamen ita faciles interrogationes sunt, vt gradatim respondens eò perueniat, quo si geometrica didicisset. Ex quo effici vult Socrates, vt discere nihil aliud sit quàm recordari. Quem locum multò etiam accuratius explicat in eo sermone quem habuit eo ipso die quo excessit è vita. Docet enim quemuis qui omnium rerum rudis esse videatur, bene interroganti respõdentem, declarare se non tum illa discere, sed reminiscendo cognoscere: nec verò fieri vllo modo posse, vt à pueris tot rerum atque tantarum insitas, & quasi consignatas in animis notiones (ἐννοίας vocant) haberemus, nisi animus antequàm corpus intrauisset, in rerum cognitione viguisset. Quam sententiam aliquando probasse visus est D. Augustinus cap. 20. lib. 1. de animæ quantitate. Deinde eandem damnauit cap. 8. lib. 1. Retractationum. Illud quod dixi, inquit, omnes artes animam secum attulisse mihi videri, nec aliud quicquam esse quod dicitur discere, quàm reminisci ac recordari: non sic accipiendum est, quasi ex hoc approbetur animam, vel hîc in alio corpore, vel alibi siue in corpore, siue extra corpus, aliquando vixisse, & ea quæ ad interrogata respondet, cùm hîc non didicerit, in alia vita didicisse. Fieri enim potest vt hoc ideò possit, quia natura intelligibilis est, & connectitur nõ solùm intelligibilibus, verùm etiam immutabilibus rebus. Eo enim ordine facta est, vt cùm se ad eas res mouet, quibus connexa vel ad se ipsam, in quantum eas videt, in tantum de his vera respondeat. Nec sanè omnes artes eo modo secum attulit, ac secum habet. Nam de artibus quæ ad sensus corporis pertinent, sicut multa Medicinæ, sicut Astrologiæ omnia, nisi quòd hic didicerit, non potest dicere. Ea verò quæ sola intelligentia capit, propter id quod dixi, cùm vel à seipsa, vel ab alio fuerit bene interrogata & recordata, respondet. Idem cap. 4. libri eiusdem, Non approbo, inquit, quod scripsi lib. secundo Soliloquiorum, quòd in disciplinis liberalibus eruditi, sine dubio in se illas obliuione obrutas, eruũt discendo, & quodammodo refodiunt. Credibilius enim est propterea vera respõdere, de quibus-

dam

dam disciplinis etiam imperitos earum, quando bene interrogantur, quia præsens est eis, quantum id capere possunt, lumen rationis internæ, vbi hæc immutabilia vera conspiciunt, non quia ea nouerant aliquando & obliti sunt. Atque idem cap.15.libr.12.de Trinitate, explicare conatur superius argumentum Socratis in Menone, de puero qui de dimensione quadrati respondet, vt doctus. Potius credendum est, inquit, mentis intellectualis ita conditam esse naturam, vt rebus intelligibilibus, naturali ordine disponente conditore, subiecta, sic ista videat in quadam luce sui generis, quemadmodum oculis carnis videt quæ in hac corporea luce circumadiacent: cuius lucis capax, eique congruens est creatus. Non enim ipse ideò sine magistro alba & nigra discernit, quia ista iam nouerat, antequàm in hac carne crearetur. Eandem verò Platonis sententiam pluribus exagitat Tertullianus libro de Anima. Primò quidem, inquit, animam obliuionis esse capacem, non cedam. Quia tantam illi diuinitatem Plato concessit, vt Deo adæquetur. Cæterùm quæ Deus haberi meritò possit, ex peregrinatione omnium proprietatum nulli passioni subiacebit: ita nec obliuioni: cùm tanta sit iniuria obliuio, quanta est gloria eius cuius est memoria: scilicet quam ipse Plato sensuum & intellectuum salutem, & Cicero thesaurum omnium studiorum prædicant. Deinde quæ non debuit obliuisci, si oblita, nescio an valeat recordari. Secundo gradu opponam, natura compotem animam facis illarum idearum an non? imò natura, inquit. Nemo concedet naturalem scientiam, naturalium excidere artium. Excidet studiorum, excidet doctrinarum, disciplinarum: excident fortasse & ingeniorum & affectuum, quæ naturæ videntur, non tamen sunt. Quia pro locis, pro institutionibus, & pro corpulentiis, ac valetudinibus, & pro potestatibus dominatricibus, & pro libertatibus arbitrij, ex accidentibus constant. Naturalium verò scientia, ne in bestiis quidem deficit. Deinde si in homine naturalis cognitio sensuum permanet: quomodo intellectuum, quæ potior habetur, intercidit? Cúmque Plato huius obliuionis causam referat in corpus, hæc eodem loco Tertullianus subiicit. Quasi verò, inquit, hoc fide dignum sit, natam substantiam, innatæ vim extinguere. Porrò magnæ & multæ differentiæ corporum sunt pro gentilitate, pro magnitudine, pro habitudine, pro ætate, pro valetudine. Num ergo & obliuionis differentię æstimabuntur? Sed vniformis obliuio est. Ergo non erit corporalitas multiformis, in causa exitus vniformis. Tandem eundem locum ita concludit. In eodem certè corpore, & obliuiscuntur animæ, & recordantur. Si qua corporis ratio incutit obliuionem: quomodo cõtrariam eius admittet recordationem? Quia & ipsa post obliuionem recordatio, me-

Contra recordationem vitæ superiores rationes Tertulliani.

moria recidiua eſt. Quod primæ memoriæ aduerſatur, cur non & ſecundæ refragetur? Denique qui magis reminiſcerentur quàm pueruli, vt recentiores animæ? vt nondum immerſæ domeſticis ac publicis curis: vt ipſis ſolis deditæ ſtudiis, quorum diſcentiæ, reminiſcentiæ fiunt? Imò cur non ex æquo omnes recordamur, cùm ex æquo omnes obliuiſcamur? ſed tantummodo Philoſophi, ac ne hi quidem omnes. Plato ſcilicet ſolus in tanta gentium ſylua, in tanto ſapientum prato, idearum & oblitus, & recordatus eſt. Ariſtoteles contra eandem Platonis ſententiam capite quarto, libri tertij de Anima, vult intellectum, quando primùm cum corpore coniungitur, ſimilem eſſe tabulæ nouæ & nudæ, in qua nihil omnino depictum eſt. Et capite vltimo, libri ſecundi Analytic. poſterior. idem negat animæ quicquam ingenitum præter facultatem, ad notiones omnium rerum excipiendas, quarum principium proficiſcitur ab obſeruatione rerum ſingularum per ſenſum. Atque cap. 1. libr. 1. ambiguitatem Menonis, qua Socrates impellitur, ad eam ponendam vitæ ſuperioris recordationem, aliter explicare conatur, ſed haud ſcio, an quod vult planè perficiat. Hoc verò aliquando in Deſcriptionis noſtræ Logicæ interpretatione exquiremus. Quæ omnia qui in Ariſtotelis doctrina attentè conſiderabit, non facilè aſſentietur Beſſarioni Cardinali, qui cap. vigeſimo octauo, lib. tertij contra Trapezuntium, perſuadere conatur, illum cum Platone iſtiuſmodi recordationem vitæ ſuperioris quadam ex parte probauiſſe: ſtatímque agnoſcet eundem nimio ſtudio defendendi Platonem, deceptum eſſe in eo intelligendo, quod ſcriptum eſt, cap. 3. lib. 7. Phyſ. primam ſcientiæ ſuſceptionem in nobis neque ortum eſſe, neque commutationem. Quoniam ſcire & ſapere dicimus, inquit Ariſtoteles, eo quòd quieuerit, & conſtiterit intellectus. Quietis autẽ ortus nõ eſt, ſicut neque mutationis mutatio, Nam locum hunc, cùm ad confirmationem recordationis, de qua nunc agimus, ille transferre vult Ariſtotelis ſententiam (quod arroganter dictum minimè velim) omnino peruertit. Sed in hac Platonis ratione in diſputatione de iis quæ propriè mouentur pergamus. Cum qua aliam ex contrariorum natura petitam coniungit. Quod cùm inter illa viciſſitudo quædam exiſtat, vt ex viuis mortui, ſic ex mortuis viui effici videantur. Quo poſito concludit mortuorum animas alicubi exiſtere oportere, vnde iterum in corpora reuertantur. Niſi enim, inquit, altera viciſſim alteris redderentur, quaſi quodam circulo remeantia, ſed directa quædam progreſſio foret, duntaxat ex altero in eius oppoſitum, neque rurſus reflecterentur in alterum, facerént que regreſſum: omnia tandem mihi crede, eandem ſubirent figuram atque paſſionem, fieríque ceſſarent. In quo, ſicut & in Politico, cùm

ait homines ex terra reuiuiscere, rerum præteritarum immemores: quanquam nescio quid de mortuis hominibus excitandis, in meliorem vitam vaticinari dicatur à Marsilio Ficino: mihi tamen potius sequi videtur Pythagoreorum sententiam de reditu animarum in noua corpora. Quæ in eo in quo hoc ipso illa Plato vtitur, nulla prorsus probabilitate nititur. Quoniam inter priuantia vicissitudo eiusmodi nulla existit: nec vt ex videntibus cæci, sic ex cæcis videntes secundum naturam efficiuntur. Quare huic rationi ex Albini cuiusdam sententia, ita resistit Tertullianus libro de Anima. Mortuos quidem inquit, ex viuis effici constat: non ideò tamen & ex mortuis viuos fieri oportuit. Ab initio enim viui priores: vnde & ab initio æquè mortui posteriores. Non aliunde quam ex viuis illi habuerant vnde proficiscerentur, dum ne ex mortuis isti habuerint vnde magis deducerentur. Igitur si ab initio viui non ex mortuis, cur postea ex mortuis? Defecerat ille quicunque est originis fons? An formæ pœnituit? & quomodo in mortuis salua est? nun quia ab initio mortui ex viuis, idcirco semper ex viuis? Aut enim in vtraque parte forma principij perseuerasset: aut in vtráque mutasset. Vt si viuos ex mortuis postea fieri oportuerat, perinde oporteret etiam nunc ex viuis effici mortuos. Si non peræquare deberet fides institutionis, non vsquequaque contraria ex contrariis alternant. Et nos enim opponemus contrarietates nati & innati, visualitatis & cæcitatis, iuuentæ & senectæ, sapientiæ & insipientiæ. Nec tamen ideò innatum de nato prouenire, quia contrarium de contrario fiat, nec visualitatem iterum de cæcitate, quia de visualitate cæcitas accidat. Nec iuuentam rursus de senecta reuiuiscere, quia ex iuuenta senecta marcescat. Nec insipientiam ex sapientia denuò obtendi, quia ex insipientia sapientia acuatur. Sequitur ratio septima sua breuitate hoc loco obscura: quæ ex decimo de Repub pluribus sic explicari potest. Proprium cuiusque malum, inquit, suáque prauitas quodlibet corrumpit. Ac nisi corruperit, nihil aliud vnquam corrumpet. Neque enim quod bonum est, aliquid destruit: neque rursus id quod nec bonum, nec malum. Quo enim pacto? Si quid igitur tale est, vt ei malum aliquod sit, quod ipsum deterius efficit, dissoluere tamen ipsum non valet, certè ita naturaliter affectæ rei, nullus esse potest interitus. Consentaneum est. Estne aliquid quod animam prauam faciat? Et maximè quidem quæ commemorauimus, iniustitia, intemperantia, timiditas, inscitia. An quicquam ex his animam perdit? Atqui animaduerte, ne decipiamur, existimantes iniquum & insanum hominem, cùm in flagitio

deprehensus est, tunc ab iniustitia quæ animæ vitium est, corrumpi. Dic age. Nonne corpus proprium eius vitium morbus liquefacit, resoluit, eóque deducit, vt non sit corpus? & quæ paulò ante diximus omnia, proprio malo quatenus inhæret, inquinante, esse desinunt? Nonne? Ita prorsus. Nunquid & eadem eodem pacto iniustitia, & reliqua prauitas quum inest, sua ipsa præsentia dissipat, & tabefacit, quousque in mortem trahens à corpore separet? Nullo modo istud. At verò absurdum illud est, vt alienum vitium interimat aliquid, cui proprium vitium non præbet interitum. Præter rationem profectò. In quo sicut cùm in hominis corpore interitus duplex causa sit, vna interna in ipso calore pabulum suum absumente, altera externa, hæcque maximè varia, prior ineuitabilem necessitatem habet, quia exhausto humore calorem extingui necesse est: ex eóque dici solet, quod in nobis per se vitæ principium est, idem quoque aduentitia quadam vi interitum afferre, in posteriore verò, nulla eiusmodi necessitas inest: sic in hac ratione significatum videtur à Platone si quid sit quod animæ interitum afferre possit, id potius internis huius vitiis, quàm externis contineri. Quare euerso eo quod magis probabile esse videtur, alterum euertitur, ac tandem concluditur nullum omnino vitij genus, huic interitum afferre posse. Propria verò animæ vitia, non alia sunt opinor, quàm quæ ex corporis contagione nascuntur. Hæc verò efficiunt quidem, vt anima purgatione indigeat, nequaquam tamen vt intereat, nisi ex consuetudine loquendi Christiana, animæ æternam damnationem eiusdem mortem appellemus: quæ cum immortalitate de qua hoc loco agimus, consistit. De illis autem animæ vitiis, sic Plato in Phædone. Si polluta, impuráque decedat anima, vtpote quæ corpus semper amplexa, ipsum duntaxat coluerit & amauerit, eiúsque voluptatibus & libidinibus, quasi veneficiis quibusdam delinita fuerit, & vsqueadeò capta, vt nihil aliud putet esse verum, nisi quod corporeum sit, quod tangi, quod videri possit, quodve bibat, & quod edat, & quo in venereis vtatur: quod verò oculis quidem occultũ, & inuisibile sit, veruntamen intelligibile, & Philosophia comprehendendum, habere odio consueuerit, tremeréque & fugere, sic, inquam, institutam animam, putásne ipsam per se sinceram euadere? Nullo modo, inquit, Sed infectam, inuolutámque, vt arbitror, contagione corporea, quam consuetudo, congressúsque cum corpore propter continuam familiaritatem, & plurimum eius cultum, effecit quasi congenitam. Ita putamus. Et Aristoteles ipse cap. 4. lib. 1. de Anima, scribit intelligendi atque contẽplandi vim extrema senectute in nobis marcescere: non quod mentis substantia quicquam patiatur, sed quia in ipso corpore internum quiddam est

quod interit. Quemadmodum senectus, ait, euenit non quod anima alio modo quam prius affecta sit, sed quia corpus in quo habitat: sicut in ebrietatibus fit & morbis. Quo loco nonnulli ad probandam ex huius sententia immortalitatem, abutuntur. Reliqua est postrema ratio in qua Platonici plus virium inesse arbitrantur, quàm superioribus omnibus: quámque Marsilius Ficinus ab illis differre arbitratur, quod hæc non solum pertineat ad eam animæ partem qua ratiocinamur & intelligimus, sed etiam ad cælestes intelligentias & dæmones: illæ magis propriè naturam humanam videantur attingere. Addit vero Proclus Commentario in Phędrum, quem citat Philoponus libro de mundi æternitate. Scire nos decet, inquit, quod in Phędone tum per reminiscentiam animam immortalem esse confirmat, tum per similitudinem quam ipsa cùm diuinis habet, tum quod iis vitam suppeditat. Hæc autem omnia animæ functiones sunt. Quare in Phædone ab animæ functionibus producebatur demonstratio: hic autem ab ipsa animæ substantia probationem instituit. Quanto igitur substantia animæ, actione est potior & perfectior: tanto quæ hic immortalitatis animæ producitur demonstratio, ea potior est & accuratior quæ explicata est in Phædone. Hanc vero sic Cicero expressit prima Tusculana. Quod semper mouetur, id æternum est: quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde, quando finem habet motus, viuendi quoque finem habeat necesse est. Solum igitur quod seipsum mouet, quia nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit. Quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium est mouẽdi. Principij autem nulla est origo, nam ex principio oriuntur omnia. Ipsum autem nulla ex re alia nasci potest. Nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde. Quod si nunquã oritur, ne occidit quidem vnquam. Nam principium extinctum nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit. Si quidem necesse est à principio oriri omnia. Ita fit vt motus principium ex eo sit, quod ipsum à se mouetur. Id autem nec nasci potest, nec mori: vel concidat omne cælum, omnisque natura consistat necesse est, nec vim vllam nanciscatur, qua primo impulsu moueatur. Quum pateat igitur æternum id esse quod se ipsum moueat quis est qui hãc naturam animis esse tributam neget? Inanimum est enim omne quod pulsu agitatur externo. Quod autem animatum est, id motu cietur interiore & suo. Nam hæc est propria natura animi atque vis. Quam Rationẽ magna ex parte probasse videtur Athanasius oratione contra idola. Si anima corpus mouet, inquit, nec ab alio mouetur, consequens est ipsam à se moueri, & postquam corpus terræ inhumatum est, ipsam rursus à se ipsa moueri. Non enim anima est quæ moritur: sed ob eius

discessum corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, consequens esset discedente motore ipsam mori. Quod si anima mouet corpus, multo magis necessum est sibi seipsam motricem esse: & quia à se mouetur, necessarium est eam post mortem corporis viuere ac superstitem esse. Quo modo hanc rationem Platonicam interpretatus est Contarenus Cardinalis lib.1. de animæ immortalitate. Quanquam fortasse hoc argumento aut id solum efficitur immortale quod vt à se omnino est, non ab alio, sic à se solo vitam habet & motum, nullo modo ab alio: sicque D. Hieronymus scribit Commentario in cap.1. Epistolæ ad Titum, solum Deum immortalem esse, cæteros verò vt Angelos & homines, immortalitatem non à se habere, sed ex illius largitione consequi. Et D. Augustinus libro de quęstionibus septuaginta tribus, negat animam à se esse, aut à se moueri, sed à Deo: eandem tamen fatetur sua voluntate moueri, sed hanc à Deo accipere. Aut si hoc ipsum moueri a se, cõmunius Platonici esse volunt, atque id omne inanimum dici quod à se non mouetur: fateantur necesse est aut cætera ab homine esse prorsus animæ expertia, aut si in illis anima est quæ ipsa à se moueatur & corpori motũ det, eam quoque in illis esse immortalem. Ex quo D. Thomas cap.82. lib.2. contra Gentiles, cõcludit Platonem credidisse animas belluarum immortales esse. De quo paulò post exactius differetur. At hoc in Platone quadam adiectione excusari posse significauit Lactãtius cap.8. lib.7. de diuino præmio. Plato sic argumentatus est, inquit, immortale esse quicquid per se ipsum & sentit & semper mouetur. Quod enim principium motus non habet, nec finem habiturum: quia deseri à semetipso non potest. Quod argumentum etiam mutis animalibus æternitatem daret, Nisi adiectione sapientiæ discreuisset. Addidit igitur vt effugeret hanc communitatem, fieri non posse quin sit immortalis animus humanus, cuius miranda solertia inueniendi & celeritas cogitandi, & facilitas percipiendi atque discendi & memoria pręteritorum, & prouidentia futurorum & artium plerunque innumerabilium scientia, qua cęteræ careant animantes, diuina & cælestis appareat. Quia origo animi qui tanta capiat & tanta contineat, nulla percipiatur in terra. Et certè Plato initio lib.10. de Legibus. ponit primum omnium motuum eum esse quo quid se ipsum mouet atque hanc omnium antiquissimam potentissimámque esse mutationem: secundam verò illam qua quid ab alio mutatur & alia mouet. Ex iisque concludit idem esse animam & primam generationem, ac motum rerum quæ sunt, quæ fuerunt, quæque futuræ sunt. Motúsque eius enumerat, velle, considerare, curare, consultare, rectè & non rectè opinari, letari, dolere, audere, metuere, odisse, diligere. Hinc ve-

ro deducta est illa definitio qua animus esse dicitur, Numerus se ipsum mouens: cuius authorem Xenocratem Platonis discipulum, Cicero facit prima Tusculana. Vt non sine causa dictum antea videatur ex Proclo, rationem hanc ab animæ substantia esse petitam. Quam sententiam Aristoteles cap.3. lib.1. de Anima, retulit ad motus naturales, atque in iis efficere conatus est, non modo animæ essentiam, non esse in eo, vt se ipsa moueat, sed ne posse quidem motum animæ propriè accidere. At moueri animam per se siue à se, apud Platonem fortasse non aliud est, quàm eam propriam habere actionem (hanc enim etiam Aristoteles nonnunquam motum appellat) ad quam exercendam aliunde non pendet, nec adiuuatur. Vt hoc sic intellectum cum eo magna ex parte consentiat quod idem Aristo. ait cap.3. lib.2. de animalium ortu, mentis actionem esse propriam, nec eam cum corpore communicare. Apud hunc verò moueri à se dupliciter video vsurpari, vno quidem modo vt communiter pertineat ad omnia quæ secundum naturam mouentur, siue animata sint, sine animæ expertia. Sic enim naturam ipse definiuit cap.1. libr.2. Physic. principium motus & status in eo in quo est, primo per se, & non aduentitia quadam vi. Atque hoc modo dicere solet grauia omnia per se, siue à se, deorsum moueri, leuia sursum. Alio vero modo proprium hoc esse vult animalibus quæ in motu secundum locum ab elemento dominante non reguntur: sed ab anima motum hunc inchoante eundémque libere finiente. Omnino vero contra superiorem Platonis demonstrationem animaduerto duo ab Aristo. solere disputari. Nam cum ille animam vt primum principium, à se perpetuo motu moueri velit & cæteris motum præstare: Aristoteles libr.8. physic. hoc ad Deum transferens (hic enim in vniuersitate naturæ principij omnino primi rationem habet) eum mouere omnia vult: non quia ipse à se mouetur, sed dum manet immotus. Contendítque omne quod mouetur, ab alio moueri oportere: & ne in ordine mouētium res in infinitū abeat, constituēdum esse aliquod primum omnino immotū, cuius vi cætera in natura moueantur & moueāt. De anima vero quæ singulorum hominū essentiam constituit, idē sic agit lib.1. de Anima. Si hæc à se mouetur, aut vno motu, aut pluribus, aut omnibus moueri oportere. Cum vero hi omnes loco indigeant quo contineatur id quod moueri dicitur, ex eo videri consequens animam si propriè & à se mouetur, loco contineri & corpoream esse oportere. Deinde addit omne corporeum dum mouetur, facile posse ab vno loco in alterum transire. Itaque, inquit, anima eadem, sua sponte corpus idem modo egredietur, modo rursum ingredietur. sicque ea quæ iam mortua sunt, eadem numero iterum reuiuiscent. Quod omnem naturæ

fidem putat excedere. Quibus Platonici hæc reſpõdent: motum quidem in natura corpoream eſſe affectionem: Ariſtoteli verò cum Platone commune eſſe animam per ſe corporeis & naturalibus motibus agitari non poſſe. Alium vero animæ motum eſſe, vt aiunt, ſubſtantificum, nulli mancipatum ſubiecto, cum nullo corpore communicantem, ſed ab agente principio tantum pendentem. Quem rectius dixeris ſubſtantiam eſſe actúmque animæ. Vt hanc moueri à ſe, iam nihil ſit aliud quàm eandem in ſua eſſentia ex ſe vigere. Quare neque talis motus ab anima ſtatum excludit: imò ſi verè iudicare volumus, perennis motus hic, idem ſubſtantificus in illa ſtatus erit, & conſtantia eſſentiæ. Vt nemini mirum eſſe debeat animam à Platone ex motu & ſtatu conſtitui eiuſdémque eſſentiam in peréni motu poni. Niſi forte ſubtilius hoc videtur, in motu animæ ſubſtantiam poni, quia in ea potior eſt ratio motus quàm ſtatus: in intellectu vero contra ſtatum motu lõge eſt potiorem. Itaque vt in intellectu ſtatus regnat & cætera quantum ſtatus habent, tantum ab eodem ſortiuntur & capiunt: ſic in anima motus & per eandem res cęteræ mobiles.

Idque fortaſſe eſt quod Plato dixit in Phędro animam initium eſſe motionis & fontem, vt pote à qua tanquam à fonte quæ ſequuntur omnia, motionis plus capiunt quam ſtatus. Hactenus ſatis abunde dixiſſe videmur de animæ immortalitate quæ fuerit Platonis ſententia & ad huius confirmationem quam vim apud illum ſingulæ rationes haberent. Nunc vt in inſtituta comparatione permaneamus, de Ariſto. dicendum, ac quęrendum eſt vtrum hanc quoque immortalem eſſe voluerit: deinde quibus rationibus in huius quęſtionis tractatione ſit vſus. Equidem in ea ſic varius eſt & obſcurus, vt non immerito dictum videatur ab Attico, hũc ſępiæ piſci ſimilem eſſe. Quod vt hæc attramento in aquam effuſo, eam conturbat, ne capiatur: ſic in hac quæſtiõe magna obſcuritate omnia inuoluat, vt cùm vna ex parte pręmitur, in alteram poſſit euadere. Multi in re ambigua in peripateticam doctrinam bene affecti, hunc animæ immortalitatem probaſſe dixerunt. At Plutarchus eundem mortalitatis aſſertorem facit. Imo ex vna eadémque particula lib. 12. Metaphyſic. D. Thomas & Theodorus Metochytes intellectus humani immortalitatem colligunt: Alexander verò mortalitatem. Et de Eccleſiaſticis ſcriptoribus pleríque veteres iidémque magni nominis, dixerunt Ariſtotelem poſuiſſem animam mortalem, vt Gregorius Nyſſenus, Theodoretus Cyrenſis, Origenes. At recentiores plerique non modò in huius doctrina eam immortalem eſſe dixerunt, ſed iidem ſuam ſententiam de eius partis qua ratiocinamur cæleſti origine, atque vnione cum inferioribus facultatibus, in fœtu iam conformato, nondum tamen in lucem edito,

Ariſtotelis opinio de immortalitate.

edito, huius testimonio cõfirmare sunt conati. Quanquam haud scio an Aristoteli, quem veteres non diuinum, sed naturæ genium appellarunt, posterior hæc opinio, quæ naturæ leges omnino superat, in mentem venire vnquam potuerit. Sed de hac quæstione quæ apud illum dispersa sunt colligamus, & quasi sub vno aspectu lectori proponamus. Sic enim facilius rei magnitudinem intelliget, & cum quasi in libra rationes contrarias inter se comparauerit, tutius poterit in eam partem declinare quæ probabilior videbitur. In quo illud primũ tenendum est, non si vllo loco Aristoteles partem eam animæ qua ratiocinamur & intelligimus, diuinam & impatibilem esse dicit, hoc ad confirmandam huius immortalitatem esse satis. Quoniam lib.1. physic. omnes naturales formas, quando cum materia comparantur, diuinas appellat, & lib.1. de anima, inferiores duas animæ partes sentientem atque alentem suapte natura impatibiles esse indicat, in suis tamen actionibus languescere, patiente corpore à quo suarum actionum instrumenta accipiunt. Atque illo modo calorem eum qui in semine fœcunditatis est causa, diuinum esse ait cap.3. libr.2. de animalium ortu, proportionéque respondere elemento stellarum. Non, vt opinor (quanquam repugnantibus nonnullis: sed de eo alio loco disputabitur) quod hic sua substantia æthereus sit atque cælestis, sed quia in ipso semine sicut & in nobis, actionum nobiliorum causa est, quàm quæ possint in nuda simpliciáque elementa cadere. Quo modo verè accommodatéque ad doctrinam peripateticam dici potest omnes animæ partes siue facultates, imo verò vt disputauimus libr.1. prioris nostræ descriptionis physicæ, omnes rerum naturalium formas, cælestes esse atque diuinas: solam tamen mentem extrinsecus aduenire, quia eius actio cum corpore non communicat: & ita in corpore est, vt non modo sit ab illo separabilis, sed etiam agendi modo separata. Quoniam ita agit in corpore, vt in propria functione potius ab eo impediatur quàm adiuuetur. Neque vero dubium est, opinor, quin ille mentem immortalem esse voluerit: sed quid de natura eius senserit, qualem eam ante corpus, in ipso corpore & cum ab eodem morte separata est, esse voluerit, de eo summa est inter omnes contentio, eáque vtrinq; eiusdem scriptis cum aliqua probabilitate confirmata. Nam cap.1. libr.1. de partibus animalium, indicat non esse physici de omnibus animæ partibus agere: quoniam ille tantum versatur in contemplatione naturæ & earum formarum quæ cum materia sunt coniunctæ, vt idem ait cap.1. lib.1. de Anima & cap.2. lib.2. physic. Mens autem neque natura est, neque forma cum materia cõiuncta. Non quod sua substantia in corpore non sit (quod hi volunt qui vnam mentem externam ponunt, eámque suæ virtutis radiis cum

nostro intellectu vniri aiunt) sed quia in eo ita est, vt in suis actionibus cum illo non communicet. Et cap. 4. lib. 3. scribit sensum suo munere fungi non posse, cùm res ea incidit quæ vehementer sensum mouet: velut magnus sonus, color aut odor: mẽtem autem ipsam si quid intelligentia complectatur, quod magnas habeat in cogitando & intelligendo difficultates, nihilominus, imo vero acrius cætera intueri. Quoniam, inquit, ea pars quæ sensus est, immersa est & permixta cũ corpore: mens vero ab illo secreta & separata. Vel quia vt idem docet cap. 2. lib. eiusdem & cap. vltimo lib. 2. sensuum actiones, partium corporis organicarum certam temperationem desiderant, quæ ab eiusmodi obiectis vehementibus dissoluitur. Adde quod animus humanus in iis est quæ intelligunt & intelligũtur (idem enim se ipse intelligit) At cap. 4. lib. 3. de Anima, scribit hoc solũ in ea cadere posse quæ materiæ & corporis sunt omnino expertia. Quid vero ad immortalitatem confirmandã eo potest esse apertius quod scribitur cap. 5. lib. eiusdem? Aliquid in animo est, inquit, quasi habitus quidam instar luminis quod quidem facit quodammodo, vt colores qui cerni possunt, re ipsa cernantur. Atque hæc quidem mens separata est, non permixta cum corpore & impatibilis, cum agat natura sua. Et paulò post, Separabilis autem hæc vna est natura sua & quicquid ipsa est, eáque sola immortalis æternáque est. Post mortem verò non est in nobis vllus memoriæ locus: propterea quod sit impatibilis nihílque accipere possit. Mens vero quæ vim patiendi, & quasi accipiendi habet, interit, nec sine hac quicquam intelligit. Quibus manifestè confirmare videtur animæ nostræ partem aliquã à corpore separatam manere. Nisi fortè absurdum non est & omnino indignum Aristotelis ingenio, quærere vtrum id à corpore separatum recordetur, quod omnino extinctum arbitreris. At cur non recordatur, inquies, si manet & in aliqua cognitione viget? Quia recordatio præteriti quasi recognitio quædam est per phantasmata, & imagines rerum antea sensibus perceptarum, vel etiam per vniuersas notiones de visis excitatas & in intellectu patibili (quem Aristo. eodem loco interire ait) conformatas. Mens autem à corpore separata, longe alio modo omnia contemplatur atque cognoscit. De quo si placet ipsum Aristo. (si modo hic eius operis author est) audiamus cap. 1. libr. 2. de secretiore parte diuinæ sapientiæ secundum Ægyptios. Anima cum est in superiore mundo, inquit, intuetur naturam rerum quæ in eo sunt. Neque in ratiocinando eum modum adhibet, quem in hoc inferiore. Imo neque hæc infima contemplatur, quoniam altiora perspicit. Vt enim cum est in inferiore mundo, purior, propter naturæ præstantiam se ad hæc terrena non demittit: sic iustiore causa hoc mundo

ſoluta, & ad nobiliorem reuerſa, non meminit præteritorum. Sed altiora ſemper contemplans & amans, nunquam ſatiatur: omnémque actionem, & cognitionem ad illa refert. Quare cum illi in ſuperiore mundo rerum omnium ſcientia conſtantiſſima inſit, habeátque ſemper in promptu ea circa quæ verſatur, illorum nulla memoria indiget. In quibus omnibus ille non ſatis prima fronte cum Platone conſentire videtur. Quoniam hic lib.10. de Rep. ſcribit animas corpore ſolutas flere, & ingemiſcere, malorum pręteritorum memoria. Et in Phædone, impuras animas circa ſepulchra oberrare: quoniam ſuorum corporum deſiderio adhuc tenentur. Alias verò aſcendentes rurſúmque deſcendentes, pręteritæ vitæ calamitates & ærumnas aut eiuſdem delitias inter ſe commemorare. In quo loquendi genere hic videtur humana ad diuina tranſtuliſſe: Cum Platonici, vbi in philoſophando accuratiores eſſe volũt, dicere ſoleant intellectum à corpore ſeparatum, nihil intelligere per notiones & phantaſmata, ſine quibus memoriæ, vel recordationi locus in anima propriè eſſe non poteſt. In quo hi cum ſuperiore Ariſtotelis loco conſentiunt. Moueor autem plurimum ratione vnica quæ, ſi de hac quæſtione naturæ lumine ſtatui quicquam poteſt, apud Ariſto. mihi videtur ſuperioribus omnibus Platonis argumentis anteponenda: & tamen cum eiuſdem ratione octaua quadam ex parte conſentiens. Maximè propria animi intelligentia eſſe videtur, inquit, Ariſtoteles cap.1. libr.1. de Anima. Quæ ſi eſt actio eius partis in qua viſa imprimuntur, aut ſine ea non eſt, certè ſine corpore conſtare nullomodo poteſt. Ac ſi quod eſt munus & ſi qua affectio animi propria, is ſeparari poteſt. Sin nullum eius proprium eſt, ſeparari non poteſt: ſed quemadmodum ei quod rectum eſt, quia rectum, multa accidunt & conueniunt, veluti æneam ſpheram per punctum tangere, non tamen eam tanget cum ſeparatum erit, id quod rectum eſt. Separari enim non poteſt, ſi quidem ſemper eſt alicui corpori coniunctum. Hæc verò vnius ratiocinationis eſt propoſitio, non ſimplex ſed coniuncta. Cuius duæ partes ſunt hæque rurſum ſingulæ connexæ, quæ hypotheticæ nominantur. Quarũ prior eiuſmodi, Si eſt animi propria quædã functio ſiue affectio, in qua ille nihil cum corpore communicet, penes hanc à corpore ſeparari poteſt, & cum erit ſeparatus eandẽ functionem non ſolum adhuc retinere, ſed perfectiorem quã in ipſo corpore exercere. Poſterior vero, Si non eſt animi vlla actio in qua cũ corpore nõ cõmunicet, aut in qua eo eiúſue parte, vt inſtrumẽto non indigeat, ſeparatus à corpore manere nullo modo poteſt. Quid enim ſeparatus ageret ſi omniũ actionũ eius inſtrumẽta ſunt in corpore neceſſaria? aut quo modo nihil omnino agẽs manere poſſet ſeparatus?

In qua quidem propositione, si quod Plato dixit in Phedro, animam moueri à se, idē in Arist. doctrina intelligas à se & ex se agere, suámq; functionem exercere corpore nihil adiumenti conferente: facile animaduertes, quòd antea indicauimus, vtrunque philosophum in ea ratione quam summam habuit, naturæ lumine eadem pene fundamenta esse secutum, sed non eodem modo esse loquutum: & Aristotelem in loquendo physicorum consuetudinem magis seruasse: Platonem autem ab ea omnino recessisse. Neq; vero in illa Aristotelis propositione duabus partibus cōstante, euerso antecedente consequens euertitur, atq; (pace dixerim Themistij) etiāsi in eius loci explicatione non vtar verbo contingentis, pars posterior nō minus certitudinis habet, quam prior: sed eiusmodi enunciationū genus iis tantum accōmodatum est, in quibus id quod antecedit, consequentis causa continēs est, vel certè propria nota. Vt quia defectionis in Luna causa continens est terræ interpositio: certe si terra interponitur luna deficit, & si illa non interponitur, hæc non deficit. In quo quanquam non vsurpetur verbum contingentis, tamen non minus necessariam significo consequentis cum antecedente connexionē in posteriore, quam in priore. Iam vero istius cōnexionis rationem videamus. Ea primum in eo est posita, quod si operatio animæ non pendet ex corpore: animæ substātia, quæ operatione longe præstantior est, ex illo multo minus pēdebit. Quare si ab anima in corpore existēte, operatio propria sine corpore potest exerceri: eadem à corpore separata, substantiam suam integram videbitur posse retinere. Deinde eadem nititur dissimilitudine quæ inter formas naturales & diuinas, quas metaphysicas appellant, intercedit. Nam quia naturales formæ in suis actionibus cū materia necessariò cōmunicant (ab hac enim actionum quarum principes causæ sunt, qualitates organicas in nonnullis euidentes, in aliis latentes, accipiunt, atq, his tanquā vinculis cum eadem connectuntur) idcirco ab illa separatæ, manere nullo modo possunt: quoniam sine ea non possunt agere. Diuinæ autē, vt cælestes intelligentiæ, quia purissimi actus sunt & in suis functionibus corpore non indigēt, idcirco à corporibus separatæ manent, aut si quando propter quādam naturæ vniuersæ cōmoditatem se ad corpora demittunt (vt fortasse illæ quæ Methaphy. lib. 12. cælestes orbes mouere dicūtur) hæ sunt ab illis separabiles, vel potius adhuc separatæ. Itaq; in illa propositione Aristoteles videtur indicasse, quod etiā Theologis fundamentū est huius disputationis de immortalitate. Nēpe si hominis anima omnino rationem habet formæ naturalis, eā quoq; omnino à corpore esse inseparabilē. Si autem in illa diuinius quiddā est quod corpore impediatur, potius quàm iuuetur, penes id illā posse à corpore separari, atq;

aliquando separatam, eam actionem perficere, quæ in vita hac corporis contagione impeditur. Iam igitur videamus priorísne connexionis, an posterioris partem antecedentem ex Aristotelis sententia retinere debeamus: id est, vtrum in huius doctrina constituendum sit animæ humanæ functionem esse aliquam, in qua illa cum corpore nihil communicet. Eo enim explicato, non erit difficile constituere, quid illum de animæ immortalitate sensisse, existimare debeamus. De hoc verò grauissima est inter omnes, eáque ex huius verbis nata dissensio. Atque cùm functionum in anima humana varietas sit maxima, non in omnibus eadem est dubitatio. Siquidem eas quæ cum plantis & belluis nobis communes sunt, ab anima quidem, vt à principe causa proficisci certum est, easdem tamen corporis qualitate, vel parte vt instrumento indigere. Quare & illas cum materia communicare Aristoteles dicere solet, & ab hac esse inseparabiles. Imò cùm harum ratione habita, physico more animam definiuit perfectionem primam corporis organici, potestate vitam habentis, hoc subiicit cap. 1. lib. 2. de Anima, Illud quidem non est dubium, inquit, quin anima non sit à corpore separabilis, aut aliquæ eius partes, si ex partibus constet: quoniam quędam ex iis, partium corporis perfectiones sunt. In quæstione autem de humana mente, hoc maxime Peripateticos in varias opiniones distrahit, quod cùm multis locis illius separationem à corpore, & immortalitatem Aristoteles testetur, hac tamen admissa, non omnia doctrinæ Peripateticæ principiis consentanea esse videantur. Nam de trium partium, siue facultatum principum in anima, comparatione ita scribit, cap. 3. libr. 2. de Animalium ortu. Aut omnes contingere, inquit, cùm antè non fuerint, necesse est: aut omnes cùm ante fuerint: aut partim cùm ante non fuerint, partim cùm ante fuerint: & contingere, aut in materia subeuntes semen maris, aut eo quidem inde venientes, sed in mare, aut omnes extrinsecus contingere, aut nullam: aut partim extrinsecus, partim non extrinsecus. Cæterùm omnes ante esse impossibile iis rationibus ostēditur. Quorum enim principiorum actio est corporalis, hæc sine corpore esse non posse certum est, verbi gratia ambulare sine pedibus. Itaque extrinsecus ea venire impossibile est. Nec enim ipsa per se accedere possunt, cùm inseparabilia sint. Neque cum corpore. Semen enim excrementum est alimenti vltimi. Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eáque sola diuina sit. Nihil enim cum eius actione cōmunicat actio corporalis. Et cap. 1. lib. 2. de Anima, Nihil prohibet, inquit, aliquas animæ partes separabiles esse: quoniam nullius corporis perfectiones esse videntur. Quod de eo intellectu, quem agentem appellat lib. 3. multis locis testatur apertius. Ex quibus videtur effici

Dubia Aristotelis sententia de animi immortalitate.

in huius doctrina pro rato esse ponendũ intellectus humani functionem esse quandam, in qua ille nihil cum corpore communicat: imò multa cõtra corpus ipsum nititur, ab hócque impeditur, potius quàm adiuuatur. Ad eiusdem rei cõfirmationem alia permulta colliguntur, cap. 7. libr. 3. de Secretiore parte diuinæ sapientiæ secundum Aegyptios, quibus hoc loco vterer, si mihi illud opus Aristotelis esse constaret. Contra verò, multa nos vrgent atque efficiunt, vt valde probabile esse videtur, ex Aristotelis sententia, intellectus propriam functionem à corpore separari omnino non posse. Nam cap. 1. libr. 1. de Anima, summam rei de qua quæritur ex conditione tantùm, ita proponit. Si intelligendi munus, actio est eius partis in qua visa imprimuntur, aut sine ea non est, sine corpore constare nullo modo potest. Non posse autem in homine munus hoc intelligendi, sine ea parte extare, apud eundem tam certum esse videtur, quàm quod est certissimum. Quoniam illud versatur circa notiones vniuersas, quæ efformantur ex visis: ideóque eodem capite dictum mihi videtur (quanquam aliis aliter locum eum interpretantibus) vniuersale animal, aut nihil esse, aut esse post singularia. Adde quòd humanus intellectus, quando primùm cum corpore coniungitur, tabula est omnino nuda, vt idem ait cap. 4. lib. 3. In hac autem quæcunque postea efformantur, nascuntur ex visis. Hęc verò rerum singularium per sensus corporeos perceptarum sunt simulachra, vt idem docet cap. 24. lib. 1. Analytic. poster. & capite vltimo lib. 2. Equidem permaneo in illa huius dubitationis explicatione, qua vsus sum cap. 11. libr. 4. prioris nostræ descriptionis Physicæ. Atque existimo permultum interesse, vtrum in nobis consideremus intelligentiæ initia, an eius progressiones atque perfectiones. Quandoquidem in initiis, nihil est quod in Aristotelis doctrina non facilè adducat in desperationem immortalitatis: cùm animaduertimus ab illo contra Platonem disputari, nullas esse notiones ingenitas, sed nudam facultatem ad omnes percipiendas: hanc verò sic esse corporeis sensibus addictam, vt aliquo horum à natura deficiente, deficere quoque oporteat omnes eius notiones, quarum efformatio proficiscitur ex obseruatione rerum singularium, ad illũ sensum pertinentium, quod ille scribit cap. 24. lib. 1. Analytic. poster. Adeò vt in Peripatetica schola tritum illud sit, quod tamen cum certa cautione accipiendum est, nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu. Auget etiam dubitationem, quod ab illo de mente scriptum legimus Problem. 4. Sect. 30. Cur seniores amplius mente valemus, inquit, iuniores ocius discimus? Quia natura parens & author omnium, duo nobis inseruit, quorum opera instrumentis extraneis vti valeremus: manum, inquã corpori dedit, animæ mentem. Vt igi-

tur manu non iam inde ab ortu vti poſſumus, ſed cùm eam natura abſoluit, perfecítque: ita etiam mens, quæ res naturalis eſt, non protinus, ſed in ſenectute maximè nobis contingit. Mens verò poſterior quàm manuum facultas accedit: quoniam inſtrumenta mentis poſteriora ſunt, quàm manuum. Eſt enim mentis inſtrumentum, ſcientia. Menti namque vtilis ſcientia eſt, vt tibicini tibia, manuum inſtrumenta res pleræque ſunt naturales. Natura autem ipſa eiuſque res omnes, priores ſunt quàm ſcientia. Quorum autem priora ſunt inſtrumenta, facultates quoque eorum prius contingere congruum eſt. Atque hæc quidem indicare videntur, intelligendi facultatem cum corpore communicare, & huic quodammodo eſſe addictam. Ideóque quemadmodum dixi, facile in deſperationem immortalitatis ex ſuperiore hypotheſi Peripateticos inducerent, niſi hæc contra recrearent, & in certiſſimam eiuſdem immortalitatis expectationem erigerent. Quod eiuſmodi initiis in intelligendo excitati, intellectum vt liberius contempletur, quoad poſſumus à corpore abſtrahimus, & tum ſummã invita hac perfectionẽ adeptum arbitramur, cùm poteſt ſe ad eas formas erigere quæ omnino ſunt à materia ſeparatæ. Quarum ſi in corpore inchoata & adumbrata tantùm eſt cognitio, atque ille ad perfectiorem ſemper nititur, quis non fateatur eum, aut eſſe omnium miſerrimum, qui ſublata ſpe immortalitatis, Tantalo ſimilis ſitiens fugientia captat flumina: aut ſi hæc tam nobilis appetitio fruſtra non eſt illi ingenita, futurum vt cùm è corpore exceſſerit, apertiſſima atque perfectiſſima formarum eiuſmodi contemplatione perfruatur. Ad quam rem rudibus explicandam non inepta eſſe videtur ſimilitudo, qua vtitur Contarenus Cardinalis libr. I. de Animæ immortalitate. Quod vt animalia antequàm perfecta corroboratáque membra, nutriuntur ſanguine menſtruo, digeſto à matre per vmbilicum, matríque tum adhæreant neceſſe, à qua nutrimentum capiunt: poſtquàm verò perfectus eſt fœtus, ex vtero matris in lucem prodit, ſibique ipſi ſufficit ad capiendum & digerendum cibum: ſic intellectus quandiu imbecillis eſt, & ad ſupremam lucem recipiendã ineptus, intellectionem ueluti cibum digeſtum prius in phantaſia recipit, poſtquam verò perfectus eſt, iam per ſe ſibi ſufficit, neque amplius indiget phãtaſia. Placent etiã ea quę ad eiuſdẽ rei confirmationẽ colliguntur cap. 8. lib. 12. de Secretiore parte diuinæ ſapiẽtiæ ſecundũ Aegyptios. Si primus rerũ omniũ author, inquit, à materia eſt ſeparatus, eúmq; talẽ animus cognoſcit, certè eiuſmodi cognitio per corporis organa parta eſſe nõ poteſt. Et cùm animus ſe ipſe contẽpletur, ſua ſubſtantia corporis expers ſit, atque idcirco in ſenſum minimè poſſit cadere: in eo nullo corporis organo vtitur. Quoniam id omne

quod per corporis organa cognoſcitur, in ſenſum cadere eſt neceſſe. Itémque animus quo in contemplando progreditur longius, cò magis à materia formas abſtrahit, atque hæc perfectiſſima operatio organorum expers eſt, eadémque illi maximè propria. Nam cùm in homine omnis cognitio tribus gradibus diſtincta ſit, in eorum primo inſunt obiectum, medium & ſenſus: in ſecundo interior ſenſus, phantaſia & iudicium, quod quia nobis cum belluis commune eſt, non rationis proprium, diſtinguendi cauſa liceat hoc loco animale appellare: atque hæc corpori ſic addicta ſunt, vt ab eo ſeparari nullo modo poſſint. In tertio verò continentur humanum iudicium, ratio & intellectus potentiæ ſiue poteſtatis, quæ principium etiam hauriunt à ſenſibus. Domina verò mens eadémque diuina, recepto lumine ſuperiore, poſſibilem intellectum illuſtrat & perficit, atque hominem ſupra hominem erigit. Quam ſolā extrinſecus aduenire, & ſua actione cum corpore nihil communicare, haud dubiè Ariſtoteles voluit, ſed qualem eam in ſingulis hominibus eſſe vellet, nō ſatis apertè definiuit. Et tamen Deo ſimillimam eam eſſe ſcribit, cap. 7. lib. 12. Metaphyſic. vt pote quæ ſe ipſa intelligit, hoc tamen áb illo differentem, quòd Deus ſe ſemper intelligit, mens verò non item. Quod non videtur verum eſſe poſſe, niſi de ea mente quæ in nobis eſt. Sed ſi fuerit poſitum, quod ſuperiora omnia videntur arguere, in Peripateticorū doctrina, mentem eam quæ ſingulis propria eſt, in intelligendo cum corpore nihil communicare, ab eo ſeparari poſſe, nec ſeparatam interire, ſed immortalitate perfrui: res in maiorem controuerſiam veniet, atque amplius quęretur, an illa ſimul cum corpore incœperit, an eſſet priuſquàm cum eo coniungeretur. Nam ſi animi hominum proprij, cum corporibus incœperunt, etiamſi de illis non exorti (quia de eo hoc loco non quærimus) cur igitur apud Peripateticos eſſe non deſinent, quando ſeparabuntur? Præſertim cùm Ariſtoteles doceat, capite vltimo lib. 1. de Cœlo, omnia quę eſſe incœperunt, eadem quoque lege qua incœperunt, finem eſſe habitura? Si verò erant priuſquàm cū corporibus coniungerentur: an num (quia otioſi eſſe non poterant) in aliqua contemplatione vigebant, cuius quædam notiones in vita hac relictæ, ſed corporis contagione obliteratę? At, vt dictum eſt, Ariſtoteles intellectum quando primùm cum corpore coniungitur, tabulæ omnino nudæ ſimilem eſſe vult, cap. 4. lib. 3. de Anima, & hac in parte Platonis ſententiam, de obliteratis per obliuionem notionibus, & de recordatione vitæ ſuperioris, multis locis reprehendit. Atque hoc vnum eſt, in quo naturæ omnia fundamenta apud Peripateticos retinere volentibus, antea diximus non eſſe facile omni dubitatione ſe explicare. Neque de eo amplius quicquam eſt, quod ſciā,
apud

apud Aristotelem definitum, quàm quod ita scribit cap.3. lib.12. Metaphys. Causæ mouentes tanquam antea ortæ existunt, inquit. Quæ verò vt ratio & forma, simul sunt. Cùm enim sanus fit homo, tunc etiam sanitas est & forma æneæ sphæræ, simul atque ænea sphæra. Si autem aliquid posterius permanet, considerandum est. In quibusdam enim nihil prohibet. Veluti si anima tale quid sit, non omnis, sed intellectus. Omnem namque fortassis impossibile est. Quibus apertè indicat nullam animæ partem, ne eam quidem qua ratiocinamur, & intelligimus, ante corpus extitisse: posse tamen fortasse hanc cùm è corpore excesserit, permanere. At libris de Secretiore parte diuinę sapientiæ secundum Aegyptios, multis locis ostenditur eam ante corpus fuisse, & è cælo descendisse. Quæ res aliam opinionem peperit, de vno communi intellectu agente, qui solus immortalis sua substantia à nobis dicitur separatus, virtutis autem suæ quasi radiis in nostrum intellectum influere, atque huic intelligendi actum præstare. Quæ fuit sententia Themistij, itémque Auerrois. In qua etsi aliquid insit boni, modò id certis rationibus regatur, quodque etiam ad nostram religionem transferri possit, verendum tamen est, ne hæc à nõnullis recentioribus scriptoribus renouata, & sine vlla distinctione rudibus proposita, multos de eo quod maximum est, peruersis opinionibus imbuat. Ideóque ea nobis hoc loco priusquam institutam comparationem concludamus, attentius est consideranda. Vetustissima hæc opinio est, de prima mente à singulis hominibus secundum substantiam separata, virtute tamen sua in eos influente, sapientúmque & iustorum contemplationem atque actionem dirigẽte. In qua antiquissimi Philosophi, sicut alio loco obseruauimus, incredibili consensu, naturęque lumine admirabili, diuinum Spiritum, vel ipsum Dei filium nobis adumbrarunt. De ea enim sic scripserunt Magi, qui à Zoroastre descenderunt. Omnia perfecit pater, ac menti tradidit, quã hominum genus omne primam vocant. Et Chaldæi atque Aegyptij in rerum principiis primo loco posuerunt bonũ, deinde mentẽ, boni appellatione Deum patrem significantes. Anaxagoras etiam vt Aristoteles scribit cap.2. lib.1. de Anima, dixit ab eadem mente naturæ vniuersitatem moueri. Apertius est quod de ea scribit Mercurius Trismegistus in Pimandro Sermone 1. Deus ipse mens, inquit Pimander, iussit vt homo mentis particeps se ipsum animaduerteret. TRISM. Non ergo homines singuli mentem possident. PIMAND. Rectè dicis Mercuri. Assum enim ego mens iis qui boni, puri, religiosi sanctíque sunt: præsentiáque mea fert illis opem, adeò vt statim cuncta dignoscant, patrémque pacatum & propitium habeant. Contra, ab ignaris, improbis, ignauis, inuidis, iniquis, homicidis, impiis, procul

admodum habito, permittens eos dæmonis vltoris arbitrio. Et ſermone quarto. Sermonem quidem ô Tati, inquit Triſmegiſtus, ſingulis hominibus Deus impartiuit: mentem verò nequaquam. Non quod inuiderit, quibus ne vtique inuidet, liuor quippe ab eo non prouenit: ſed illa quæ habitat in animis hominum mente carentibus. TAT. Cur ô pater, non omnibus Deus mentem communicauit? TRISM. Quoniam voluit eam ô fili, in medio tanquam certamen præmiúmque animarum proponere. TAT. Vbinam hanc locauit? TRISM. Cùm craterem patulum hac impleuiſſet, præconem miſit, iubens talia quædam animis hominum nuntiare. Mergat ſeipſam in hanc pateram quæcunque poteſt, quæ videlicet credit craterem animam ad eum qui dimiſerat rediturum, quæve finem noſcit, cuius gratia nata fuerit. Quicunque igitur præconem exaudiuerunt, ſeſe miſerunt in mentem, hi cognitionis participes effecti ſunt, mentémque ſuſcipientes, in homines perfectos euaſêre. At qui præconium neglexerunt, hi ſermonis quidem participes, mentis autem expertes relicti ſunt: ignorantes & cuius gratia, & à quo geniti fuerint. Et Sermone duodecimo, Mens quidem ô Tati, inquit, ex ipſa Dei eſſentia, ſi qua tamen eſt eius eſſentia, naſcitur. Hæc qualiſcunque ſit, ſola ſeipſam ſincera comprehendit. Mens igitur ab eſſentia Dei nequaquam diuiſa, ſed illi potius eo modo connexa, quo Solis corpori lumen. Hæc mens Deus eſt in hominibus, atque idcirco nonnulli ex hominum numero Dij ſunt, eorúmque humanitas eſt diuinitati quàm proxima. Etenim bonus dæmon Deos quidem prædicat immortales, homines autem mortales Deos. In animalibus autem irrationalibus mens illa natura eſt. Nam vbicunque anima, ibi quoque mens: quemadmodum vbicunque vita, ibi etiam anima in viuentibus eſt, hominum animas in bonum proprium reuocans. In animalibus ratione carentibus, cum natura cuiuſque congreditur operando: in animis hominum reſiſtit interdum, atque repugnat. Et idem in Aſclepio, Quid eſt incorporeũ? inquit, Mens & verbum quæ ſe ipſam ex vniuerſo ab omni corpore liberam ſuſtinet, & continet: inerrabilis, impaſſibilis à corpore, intangibilis: ipſa ſeipſa ſtans, capax omnium, ſeruatrixque rerum: cuius radij ſunt bonitas, veritas, lux exemplaris, exemplar animæ. Quibus aliqua ex parte ſimile videri poteſt, quod Plato ait in Timæo, Deos quidem omnes mentis participes eſſe, homines autem paucos. Socrates in Phædone teſtatur ſe ex Anaxagoræ libro didiciſſe, mentem mundi effectricem omniúmque rerum cauſam eſſe, eandémque Anaxagoræ ſententiam iterum laudauit in Cratylo: ipſamque mentem, iuſtitiam nominauit, quam ſimul cum anima dixit naturam omnem continere atque exor-

nare. Et in Philebo, Consentiunt, inquit, omnes sapientes se ipsos in eo iactantes quòd mens in nobis, sit regina cœli & terræ, in eoque fortè rectè loquuntur. Aristoteles verò quia in philosophando minus diuinus extitit, quàm superiores, Deum quidem vnum multis locis, sicut antea docuimus, agnouit eundémque rerum humanarum curam habere voluit: nullo tamen loco, quod sciam, mentem vnam communem à Deo rerum omnium moderatore distinxit: aut eam sua virtute singulorum animos in intelligendo illustrare, & in instituendis actionibus dirigere dixit. Nisi fortè eius esse concedimus opus illud, cuius iam sæpe mentionem fecimus, de Secretiore parte diuinæ sapientiæ secundum Aegyptios. In quo de ista mente externa, vel de intellectu agente, ita plerisque locis differitur, vt in vniuersa veterum Philosophorum doctrina, nihil possit reperiri diuinius. Nam capite octauo libri decimi sic scribitur: Intellectus agens, in animam rationis participem influit. Quoniam huius lumen est, quod in naturæ vniuersitatem effusum, alia quæ sunt dirigit, conseruátque omnia quæ aut naturæ puritate ad illius essentiam accedunt, aut propter impuritatem ab eadem recedunt. Nam intellectus primus post mentem principem, vna cum intellectu materiato (in quo nostra essentia consistit) in mundum influit. Atque illius agentis essentia superat naturam huius qui potestatis est, illéque hunc possibilem siue naturalem amat, vt doctor discipulum, aut pater filium vnicum, aut mas fœminam. Et amplius capite decimo libri eiusdem, Intellectus agens, inquit, eum qui potestatis est amat atque regit, vt pater filium, doctor discipulum. Ad quam rem vterque indiget virtute influente à luce vitáque æterna. Porrò intellectus agens perficit animum qui rationis est particeps. Quoniam & hunc peperit, atque etiam animus hic, sentientem: prout eum absoluit, vicissim idem à sentiente excitatur, ad cognitionem rerum in sensum cadentium, erigitúrque in sapientiam eorum quæ intelligentia percipiuntur, quatenus excipit vim influentem ab intellectu agente atque primario. Quare cùm animus ad essentiam suam reuersus, intellectum agentem perspexit: suis actionibus cum illo consentit, nequaquam tamen in omnibus. Quoniam humanæ actiones non nisi quæ propriæ sunt, & rectæ, agenti intellectui ascribuntur. Reliquæ ignobiles ac peruersę ad animam sentiẽtem referuntur, cui accidunt: non autem ad eam partem in qua est intelligendi principium. Quibus quid diuinius à naturę genio potuit expectari? Quid ei prima frõte similius, quod idem Aristoteles scribit cap. 3. libr. 2. de Animalium ortu, solam mentem extrinsecus aduenire, nec eius actionem

cum corpore communicare? Quid aptius ad confirmandum quod Themistius & Auerroës persuadere voluerunt, de vno intellectu agente communi, substantia externo, suo verò lumine singulorum animos illustrante, & intelligendi actum præstante? Moueor etiam eo quod ex Theophrasto Themistius commemorat. Quoniam in re valde recondita, dubium esse non potest, quin ei imprimis perspecta fuerit Aristotelis sententia, quem ille per multos annos Philosophiæ auditorem habuit, & scholæ suæ nobilem successorem. Quæ omnia si quos fortasse commouent, eisque Auerroëm & Themistium sequentibus persuadent, apud Aristotelem solam mentem vnam sua substantia externam immortalem esse, totum verò id quod in nobis est, singulisque proprium, sine illa communi mente nihil prorsus intelligere, corpori esse addictum, ab eodémque omnino inseparabile, atque idcirco mortale: contra audiant eodem opere de Secretiore parte diuinæ sapientiæ, præter illam mentem, de qua antea ex libr.10. dictum est, constitui animos singulis hominibus proprios, in corpore intelligentes, eosdémque ab illo separabiles & immortales. De quo apertissimum est quod scribitur cap.1. lib.12. Homo simplex non est, inquit, sed constat animo atque etiam corpore, quod instrumentum est cum animo coniunctum, ab illóque specie diuersum. Quodque quanquam cum animo aptissimè vniatur, non tamē est eiusmodi, vt ab eo separari nullo modo possit, aut vt in se ipsum satis constans atq; firmum: si quidem cōpositum est, non simplex. Omne autem compositum, dissolubile est in ea ex quibus componitur. Quibus efficitur illud nequaquam permanere. Quod etiam res ipsa testatur. Videmus enim corpora variis modis dissolui, tum ab aliis, tum à se inuicem: præsertim cùm ab eis nobilis animus fuerit separatus. Contra verò si corpus permanet, superioris animi beneficio conseruatur, nec sine eo viuum est, aut naturæ constantiam vllam habet. Quandoquidem dissoluitur in materiam & formam ex quibus constat, animo autem abeunte, quo corpus ipsum continebatur, hoc diuiduum in partes tenuissimas: atque hæc in illo interitus species vna est. Cùm itaque corpus hominis pars altera efficitur, non vtramque partem in illo interitus expertem esse, sed vnam interire, eam scilicet in qua animi est instrumentum. Quo ille indiget, non semper, sed tempore definito. Alioqui dissoluto instrumento, animum quoque interire esset necesse. Quod certè non contingit. Quādoquidem animus à corpore separatus, adhuc permanet, nulláque ex parte consumitur, nec eius natura vllum interitum admittit: formáque est, per quam homo est, & consistit. Quare etiam ipse verè animus est: corpore autem indiget, sicut artifex instrumento. Et capite quarto libri eius-

dem, ſecundum illam propoſitionem connexam quæ anteà commemorata eſt, ex capite primo libri primi de Anima, eius animi qui in nobis eſt noſtræque ſubſtantiæ principem partem facit, functiones ita diſtinguit, vt quaſdã corpori addictas eſſe fateatur, alias non item: atque ſecundum has illum à corpore ſeparabilem eſſe concludit & immortalem. Animus humanus, inquit, ignobiles quaſdam functiones habet, ad quas corpore opus eſt: vt facultatis oratoriæ cęterarũque artium, quas ſine membris tanquam inſtrumentis ad eas deſtinatis, exercere non poteſt. Ad pleráſque autem cogitationem adhibet, vt in deliberando atque contemplando: cum ex manifeſtis ad ea quæ latent, progreditur. Alias vero nobiliores habet ab intelligendi virtute manantes, & quas ipſe pro ſua facultate exercet. Ad háſque nullo corporis miniſterio indiget. Omnis autem forma quæ corporeis inſtrumentis ad edendam actionem non eget, interitus eſt expers. Quo etiam libro ei dubitationi in qua explicãda antea laborauimus, ita occurrit cap.7. Si quis contra contendat, inquit, animum quidem ſua eſſentia ſimplicem eſſe, ſed eum non perfici ſine corporeis inſtrumentis: quod ſcientiarum perceptione perficiatur, ad quarum principia ſenſibus dirigimur, quibus corporea inſtrumenta ſubſeruiunt: ſique his rationibus effici arbitretur animũ ad ſui perfectionem corporeis inſtrumẽtis indigere, eóque poſito neceſſe eſſe corruptis eiuſmodi inſtrumentis ipſum quoq; corrumpi: atque etiam adiiciat ſubſtantias omnes, pręter opificem primum, ex materia & forma conſtare, itémque animum ea contemplari quæ congenea ſunt, neque tamen exquirere quæ à materia ſunt ſeiuncta: quare & eum cum rebus materiatis conuenire, ídque apparere in communi vſu inſtrumẽtorum ad corpus pertinentium: idem reſpondebimus quod antea, animi ſcilicet operationes triplices eſſe, quarum vna à corporis communione proficiſcitur, reliquæ vero duæ corporeis inſtrumentis non egẽt. Hæque verſantur in deducendis concluſionibus ex accommodatis principiis, & in progrediendo ab vno pręcognito ad alterius cognitionem. In quo animi dignitas propriáque functio exiſtit. Falſum vero eſt ſubſtantias alias omnes à prima, ex materia & forma conſtare, animúmque ea ſola intelligere quæ cum materia ſunt coniuncta. Si quidem plurimæ à materia ſeparatæ ſunt, quarum numerum prius in Metaphyſicis collegimus, eodémque loco cõfirmauimus ſubſtantias eiuſmodi, quia materia carent, perpetuas eſſe & interitus expertes. Quæ ſuperiores intelligentiæ appellantur. An num hæc omnia cum ſuperioribus comparata, ſi Ariſtotelis ſunt (ſicut eſſe ex eo poſſumus ſuſpicari, quod ad extremum in quæſtione de cæleſtibus intelligentiis ad ea reuocamur, quæ ab eodem de illis dicta ſunt libro 12.

Metaphy.) facile cuiuis probabunt, præter vnam communem mentem sua substantia externam & separatam, positos ab illo animos qui secundum substantiam in singulis hominibus sunt, separabiles & immortales. Neque vero his contraria est Theophrasti sententia, neque in eis quæ ex illo commemorat Themistius cap. 39. Paraph. in libr. 3. de Animo, notari quicquam potest quo certo probetur ab illo in Aristotelis doctrina positum vnicum intellectum agentem immortalem, qui secundum substantiam à nobis separatus, virtute sua in nos influere dicatur, & in intelligendo illustrare intellectum patibilem: qui, sicut isti immortalitatis osores volunt, apud eundem omnino mortalis sit, & à corpore inseparabilis. Quoniam ille, sicut eodem loco Themistius scribit, nihil statuit, sed ea tantum proponit quæ de intellectu agente & eo qui potestatis est, apud Aristo. digna quæstione videbantur. Porro quod dicitur ab Aristo. (inquit Theophrastus) mentem extrinsecus aduenire, id de intellectu agente non ita statuendum est, quasi verè appositus inuectúsque habeatur: sed vt qui statim ab ortu quasi comprehendere nos complectique soleat. Item, quonam pacto res efficiuntur intellectæ & qualisnam videtur passio ea? Necesse enim est afficiatur animus & quasi patiatur si prodire ac peruenire ad actionem debet eadem ratione qua sensus. Sed cum sit incorporeus, quî fieri potest vt patiatur & immutetur à corpore? Vtrum item ab illo, an ab hoc principium esse putandum est? Plane ipsum pati videri potest ab illo orrum habere: nihil enim ipsum à se patitur. At vero causam præstare omnium actionum, hoc est vt intelligatur, vel non intelligatur res, quemadmodum & in sensu perspicitur, vtique ab intellectu proficisci videtur. Hæc, inquam, Theophrastus dubitans tantum proponit, sicut Themistius obseruat, & amplius etiam Priscianus Lydus Commentario in librum eiusdem Theophrasti de phantasia & intellectu. Quærit Theophrastus, inquit Priscianus, quare intellectus noster ab intellectu superiore non semper accipiat, nec semper intelligere videatur. Sed profecto semper intellectus agit: anima vero non semper vtitur intellectu præsente: quoniam videlicet ad corpora vertitur. Videntur sanè Aristoteles & Theophrastus intellectum aliquando totam vitam rationalem cognominare, vbi etiam vsque ad phantasiam intellectus nomen extendunt. Atque ita non absque ratione circa animam quæritur cur non semper intelligat. Nempe non intermittitur vnquã intelligentia, quia potentiam intelligendi non habeat: sed quoniam ad sequentia corporeáque, & omnino extra se ipsam anima distrahitur, propter conditionem particularis vitæ ad vtrunque vices agentem. In perspicua enim ad se ipsam reuersione & ad intellectum con-

uersione, animæ perfectio tota consistit: contra vero in inclinatione ad corpora, casus ab intellectu contingit. Quæ omnia facile quidem indicant ex Theophrasti sententia Aristotelem posuisse intellectum vnum externum agentem communem immortalem, & à nobis substantia sua separatum nostroque intellectui suo lumine semper assistentem, etiamsi ab eo ad intelligendum non semper excitemur, quia eius radium non semper excipimus: neque nos à rebus sensilibus ad intelligibiles semper cõuertimus. Quod quis negat? aut quis doctrinæ Peripateticæ studiosus negare velit, nisi fortè cui hoc diuinius esse videtur quàm vt illi naturam sequenti, probari potuerit? Sed cum veteres nonnulli, recentiores vero longe plures, addunt nihil præterea Aristoteli visum immortale, nihil quod quidem in nobis sit secũdum substantiam singulísque proprium habeatur, ab illo positum à corpore separabile: hi in re ambigua, nescio an non quia male animati, rapiunt omnia in peiorem partem & ad eius quod volunt confirmationem abutuntur Theophrasti testimonio non satis definito. In quo verendum est profecto, ne pręiudicata opinione de Aristotelis doctrina, multis rerum nouarum cupidis id persuadeatur quod non modo in religione Christiana capitale est: sed quo posito ciuilium omnium societatum summã perturbationem consequi est necesse. Nam si hominibus singulis nihil proprium, quod quidẽ post vitam hãc immortale sit futurũ, vel vt isti dictitant, nullus actus eos informãs nisi mortalis, quique & principium habuerit & finẽ sit habiturus: sola vna externa mens intelligendi actum præstat soláq; immortalis & à corpore separabilis, vel potius semper separata, quis non videt totum id fabulosum futurum quod de pręmiis, & pœnis in altera vita propositis, Christiana persuasione receptum est? Quod quidem in omni Rep. tantũ habet momenti, vt vix vlli vnquam legumlatores extiterint qui his duobus tanquam vinculis suos in officio continere non sint conati: eísque persuadere propter hæc, non propter hominũ iratorum metum, viro bono virtutem esse amplectendam, vitium fugiendũ, etiam si dato Gygis annulo, vt Plato loquitur, inter homines impune ruere possit in omne flagitiũ. At non quæritur, inquies, quid in Christiana religione probandum sit: sed quid Aristoteli de intellectu agẽte déq; ipsa mente videatur. Sit ita sane. Sed hoc in ista quęstione mihi mirũ est, quod hi dũ metuũt si animi qui singulos homines informãt apud Arist. immortales esse dicantur, ne in quædã principia doctrinæ Peripateticæ leuiter peccetur: non vidẽt facile alio modo hoc vitari posse quod metuunt: At eo posito quod volunt, peruersis opinionibus homines imbui, & summam doctrinæ peripateticæ perturbationem cõsequi oportere. Quod vt intelligatur contrariarũ rationũ momẽta

diligenter consideranda sunt, atque primum videndum quid ea de re Themistio, quid Auerroi videatur. Quoniam hos isti suæ sententiæ potissimos duces habent. Deinde quid ad eorum rationes nonnulli recentiores adiicere sint conati. In quibus omnibus explicandis ita laborabimus, vt si cui satisfactum non sit, facile tamen intelligat animum non defuisse: ipse vero possit quærere meliora eáque pro suo arbitrio his adiicere. Iam igitur ab ipso Themistio exordiamur. Hic cap.23. Paraph. in lib.3. de Animo, distinguit intellectum potentiæ, ab agente: scribítque agentem quando illum priorem, natura sua rudem amplexatus est, primum educere quasi in lucem è tenebris, & in actu constituere: deinde habitum in eo quendam efformare, in quo vniuersales rerum notiones collocantur. Nam quemadmodum rude saxum, inquit, aut impolitum æs, quorum alterum domus potentia est, alterum statua, neque illud accipere formam domus potest, neq; hoc statuæ, nisi ars materias illas quæ ad domum & statuam comparatæ sunt, fingat & formam artificiosam imponat, atque ita demum consistat domus & statua: ita intellectum potentiæ ab altero intellectu perfici oportet, qui quod ipse perfectus est & in actu semper, nulli potentiæ affinis consors ve, præparationem illam intellectui ad intelligendum adiunctam ad instar artis excitet, excolátque, habitum & scientiam rerum absoluat. Atque hic intellectus separatus & impatibilis impermixtúsque. Intellectus autem potestatis quanuis eadem fere qua intellectus agens dignitate authoritatéque polleat: quia tamen aliquanto coniunctior addictiórque humanæ animæ est, videtur societate hac nobilitatis suæ nonnihil dispendij detrimentíque facere. Capite 24. intellectum agentem comparat cum lumine, quod quidem colores & oculos illustrans, his & illis actũ præbet, per quem hi quidem vident, illi vero videntur. Ita intellectus agens, inquit, cũ intellectum potentiæ agitat, non solum intellectui actum ministrat, sed & res quæ potentia intellectæ sunt, facit vt in eo intellectæ sint actu. Atque hæ sunt materiales formæ & notiones cõmunes de singularibus sensibus collectæ. Has intellectus potentiæ neque potest per se distinguere, neque ex vna earum in alterius cogitationem trãsire, neque componere: sed illas à sensibus & imaginatione acceptas & materia exutas, in memoria tanquam in promptuario thesauros suos, custodit. Deinde accedente intellectus agentis luce & massam illam notionũ atque syluam intrante, versantéque, efficitur vt vnus cum illo euadat, atque ita libero discursu possit componere, diuidere circunspicere, considerare, agnoscere singula. Ex quibus omnibus idem ita cõcludit. Ergo qualis est artis cum sua materia comparatio, talis intellectus agentis cum intellectu patiente. Capite 26. scribit in homine

Themistij sententia de intellectu agente.

homine intellectum potentiæ priorem esse intellectu agente. At absolute agentem esse priorem. Quoniam hic, inquit, abiunctus, impatibilis, impermixtúsque est. Quare non est eiusmodi vt aliquando intelligat, aliquando cesset: sed hoc illi tantum accidit, hoc ipso quod cum intellectu potentiæ coniungitur. Quum vero secum ipse est, quũ natura eius sola spectatur, quæ nihil est aliud quàm actus merus, tum infatigabilis, immortalis, æternus, semper intelligens, & semper intellectus à se est, non alia re aut per aliam: quemadmodũ cætera quæ intelliguntur, & quæ intellectus habitu constituto à materia diuellit & intelligibilia facit, sed per se intelligibilis est & per suam naturam habet vt & intelligere, & intelligi possit à se. Deinde eodem loco discrimen subiicit in intelligendi modo inter agentem intellectum separatum & intellectum potestatis, illius agentis lumine iam illustratum. In intellectu potestatis, inquit, diuisæ notiones sunt, in eóq; variæ tum artes, tum notitiæ & scientiæ collocantur. Contra in intellectu agẽte, & vt expressius ac verius loquamur, in intellectu qui simplex actus est, quando substantia eius actu describitur, videtur alia ratio statuenda longe difficilior dictu & lõge etiam diuinior. Neque enim is ex vno genere in aliud transit, neque cõponit quicquam aut diuidit, neque discursu vtitur ad res cognoscendas, sed comprehensione quadam. Cum enim formas rerum omnium simul cõtineat, simul quoque aggreditur, cõplectitur & intelligit omnia. Atque quanquam omnia quæ intelligibilia sunt, agens intellectus ei qui potestatis est, suo lumine indiuisibiliter suggerat, ab hoc tamen non dicuntur excipi nisi diuisibiliter. Cuius rei causam cap. 27. idem ita explicare conatur. Nos vtriúsque intellectus copulatio & communio sumus, inquit. Si ergo ita habent omnia quæ ex actu & potentia conciliantur, vt in iis aliud sit ipsa res, aliud essentia: sequitur vt aliud ego sim, aliud essentia mea. Ita vt ego sim is qui ex actu & potestate cõstituor: essentia mea sit solus actus tantum. Quamobrem eadem quæ considero, hæc etiam scribo & literis mando. Scribit vero intellectus qui ex potestate componitur, scribit inquam non tamen quatenus ex potestate constat, sed quatenus intellectus agens est. Quia illinc omnis actio deducitur. Quod si intellectus potentiæ non accipit indiuisibiliter ea quæ intellectus agens indiuisibiliter tradit: nihil est quod miremur. Quando huius rei exemplum illud exploratum est, quod affectiones corporum, candor, nigror & huius generis cęteræ, quãquam propria ratione & suapte natura indiuisibiles sint, in materia tamen diuisibiliter recipiuntur. Tandem vero singulorum hominum essentiam illo vno intellectu agente contineri, ita eodem capite concludit. Quemadmodum aliud est animal, aliud suum animali esse, & quem-

admodum suum animali esse, ab ipsa dependet animalis anima: ita aliud ego sum, aliud mihi esse & mea essentia. Hæc autem ab anima prouenit non quidem sensuali, quippe quæ tanquam intellectus potentiæ habeatur, neque item ab ipso intellectu potentiæ: vt qui pro materia intellectus agentis sit. Restat igitur vt ab intellectu agente proficisci ac pendere dicatur. Solus enim intellectus agens propriè, & maximè censendus est forma, imò vero forma formarum: cætera modo subiectorum loco, modo formarum habentur. Sanè ordo naturæ & processus hic est, vt respectu inferiorum, superioribus vice formarum vtatur: respectu superiorum, inferioribus loco materiæ. Summam ergo & supremam formarum, intellectum agentem constituit. Quo simul atque progressa est, receptui canit, in eóque finem, quasi extremam manum imponit: vt pote quæ nullam formam superiorem aut nobiliorem haberet, cui loco materiæ subiiceret intellectum agentem. Quamobrem nos proprie animus & intellectus sumus. Ex quibus variis Themistij locis hæc colligi possunt, Intellectum eum qui potestatis vel potentiæ nominatur, reuera in nobis esse, singulísque quendam proprium: qui quando nascimur rudis omnino existit, & vt Aristo. ait, similis tabulæ nudæ: eundémq; discurrendo à pręcognitis ad incognita, progrediente ætate discere, beneficio luminis ab intellectu agente manantis, & partim hunc intellectum potentiæ, partim res ipsas intelligibiles illustrantis: pręcognitionis vero suæ illum fundametum habere in sensuum functionibus, quibus rerum singularum imagines notatæ, deinde in phantasia recóditæ, postremóque inter se comparatæ, notiones vniuersas in hoc intellectu pariunt: ideóque hunc non semper re ipsa intelligere, nec intelligendi actum à se habere, sed à superiore intellectu agente sic accipere, vt neque simplices notiones efformare, neque has efformatas, vi eorum quæ in animo affirmationi & negationi respondent, cóponere aut diuidere per se vllo modo possit: sed vtrunque agentis intellectus in illo tanquam in subiecta materia ad patiendum apta, munus esse dicatur. Hæc enim omnia in superioribus locis quanquam dispersa sint, facile tamen in eis sedulo inter se comparatis notari possunt: sicut & ista de intellectu agente, hunc sua substantia extra nos esse, quoniam, vt ille ait, semper actu intelligit & omnia in se ipso, vel potius se ipse contemplans, sine vllo rationis discursu à præcognito ad incognitum, sed in puncto indiuisibili: quorum nullum de intellectu qui singulis hominibus proprius est, vere dici potest, imo verò contraria omnia. Hic enim neque semper intelligit, neque omnia, neque quicquam sine antecedente quadam cognitione manifestáque diuisione. Addit etiam nos non solum per vtriúsque

intellectus communionem reipsa intelligere, sed ipsum intellectum agẽtem in se esse cuiusque nostrum veram germanámque essentiam. Quæ omnia quanquam diuinitatis quandam speciem præ se ferant, eum tamen philosophandi modum habent qui Aristoteli in physicis parum videtur placuisse, & pleráque continent, quæ non modo in religione nostra capitalia sunt: sed ipsa inter se non satis consentanea. Hæc vero dabimus operam vt postea intelligantur: nunc in Themistij interpretatione pergamus, vt his positis quid de vtriúsque intellectus separatione à corpore, Aristoteles statuendum existimet cognoscamus. Superioribus duobus, ille adiicit tertium intellectum quem vocat patibilem, eúmque capit. 38. interpretatur affectum rationalem, vel rationem in affectibus constitutam: id est, vt ait, perturbationem animæ humanæ, quæ propter habitationem animi & intellectus in corpore, particeps rationis efficitur. Capite 37. hunc intellectum communem nominat eúmque haud dubiè ex Aristotele mortalem dicit: per quem, inquit, homo est qui ex anima & corpore consistit: in quo iracundiæ & libidines sedent, quas etiam Plato mortales facit. Idem ex Aristotele conatur confirmare cap. 27. Nemo meminit post mortem, inquit, quia tametsi intellectus agens impatibilis sit, nec ipse occidat: tamen intellectus alius in nobis continetur, qui & patibilis & particeps obitus est. Reliquos duos intellectus agentem scilicet, & potentiæ, separabiles ponit à corpore vel etiam separatos & immortales. Quod quoniam in agente minus mirum est, de altero illum audiamus. Capite 34. scribit hunc sine corporeo instrumento functiones suas absoluere, omninóque impatibilem & separatum esse. & capit. 35. Nulla dubitatio est, inquit, quin Aristoteles intellectum potentiæ impatibilem putauerit, & separatum, & qui formas rerum posset concipere, & qui nihil esset actu sed potentia: item qui cum corpore misceri non posset, & cui nullus vsus esset corporei instrumenti. Nec vero hunc solum immortalem esse voluit quia à corpore separatus, nunquam postea interiret: sed etiam quia nullam habuit originem. Sic enim scribit eodem capite eum, ab Arist. initio finéque vendicari. Deinde in separationis modo eundem intellectum cum agẽte sic comparat cap. 36. Separatus ergo impermixtus & impatibilis, inquit, intellectus potentiæ, quod nos superius Aristotelem dixisse comprobasséque demonstrauimus. Non tamen eo modo separatus est quo intellectus agens. Sed attende obsecro quæ de intellectu agente & intellectu potestatis per comparationem Arist. dixit. Est intellectus, alter, inquit, qui omnia possit fieri, alter qui omnia facere, tanquam ha-

bitus quidam perinde atque lux. Nam & lux quodammodo facit vt colores potentia, consistant actu colores. Atque hic intellectus separatus, impatibilis, impermixtúsque habetur: cuius substantia, est actus. Semper enim præstantius est id quod facit, quàm id quod patitur, & principium quã materia. Atque hæc accipienda arbitror perinde ac si quis Solem diceret magis separatum quã lucem. Ex quo perspicuum videtur Aristotelem vtrunque intellectũ separatum putasse, sed agentem magis & separatum & impatibilem & impermixtũ. Est & in eo discrimẽ, quod intellectum potentiæ in nobis tempore priorem cõmonstrauit, agentem autem priorem natura, perfectione, dignitate. Imo verò neque illud simpliciter verum, intellectum potentiæ priorem temporẽ haberi agẽte: etiam si in hoc vel illo prius tempore adsit quam intellectus agens. In quibus omnibus Themistij locis hæc diligenter notanda sunt, intellectũ potentiæ quem Aristoteles in nobis esse ait, nudæq; tabulæ similem facit, neque initium habuisse, si Themistio credimus, neque finẽ habiturum: & tamen in singulis hominibus tempore priorem dici agente. Quia, vt opinor, cum primum nascimur, illum nobis reuera inesse vult, nosque iam à belluis alios facere: nõdum tamen agentis lumine vel actu illustrari. Quæ, nõ dicam si vera sunt, sed solùm si doctrinæ Aristotelis ex opinione Themistij consentanea, facile animaduerti potest præter intellectum agentem ab illo esse positam animæ partẽ quandam singulis hominibus propriã, quæ non modo immortalis futura sit à corpore separata, sed quæ fuit ante corpus, nunquã orta, sicut neq; vnquam interitura. Quod etiam si multis de causis mihi non omnino probetur (sicut neque omnia quæ idem scribit de intellectu patibili) tamen quia plurimum cõtra eos valet, qui huius interpretatione abutuntur ad docendum nullam partẽ animæ, quæ secundum substantiam in nobis sit & singulis propria, ab Arist. positam, separabilẽ à corpore & immortalem: idcirco nobis hoc loco visum est obiter obseruãdum. Nunc vero de intellectu agente quid ille statuat attentius consideremus. Cap. 31. eos reprehendit qui apud Arist. intellectum hunc siue mentem, arbitrantur Deum esse: atque hoc argumento redarguit, ꝙ Arist. 2. cap. lib. 2. de Anima, de hoc agente intellectu siue de mente ita scribat, de intellectu & vi ea qua contemplamur, nondum hoc constat, inquit, animíque genus aliud esse videtur, idq; solum separari posse: quemadmodum id quod sempiternum est, ab eo quod interit. Et cap. 5. lib. 3. Separata mens, inquit, hoc solum est quod ipsa est: eáque sola immortalis & æterna. Nam quod philosophus hic dicit, inquit, Themistius, solum hoc immortale & sempiternum haberi, non est eiusmodi

vt referri ad Deum possit: cùm is non modò Deum immortalem statuerit, sed & potestates eas quæ motum naturæ cœlestis imperant, quas in Metaphys. tractauit, vel vsque ad numerum. Quamobrem cũ ex omnibus viribus animæ, immortalitatem huic vni tribuerit toto opere, rectè hoc loco dictum existimo, solum hoc immortale & sempiternum haberi. Ex eisdem verbis illud subinde colligi, confirmarique cupio, Aristotelem opinatum fuisse intellectum agentem, aut aliquid nostri esse, aut planè nos ipsos. In totum si dicat solum hoc nostri sempiternum & immortale esse, sibi consentit. Si verò simpliciter hoc affirmet, dissentit: cùm ipse multis locis concedat complura esse alia quæ natura immortali sint prædita. Quibus positis videndũ est, quid in Themistij doctrina sequatur. Ille enim de iis quæ sunt in nobis solum intellectũ potentiæ impatibilem esse ait, separabilem & immortalem. Ex quibus efficitur hunc, etiam si fortasse ratione ab agente distinguatur, re tamen cum illo eundem esse oportere. An igitur hic etiam intellectum potentiæ secundum essentiam vnicum faciet, non singulis hominibus quendam proprium? Durum hoc nimis, neque his quæ paulò ante in eiusdem doctrina notata sunt, satis consentaneum. Et tamen de agente idem ita sentire videtur. Nam cap. 32. quanquam de eo nihil omnino definiat, nec quicquam statuat, quod pro rato haberi velit, dubitando tamen facile indicat se in hanc partẽ propensiorem esse. Illud dignum quæstione est, inquit, vtrum vnus sit intellectus agens, an multi? Ac si lucem cui ille collatus comparatúsque est, respicias: obtinebit vnum esse. Quando & Sol vniuersis vnius lucis splendorisq; idem largitur, proindeq; vnus author & principium luminis sit, vnde omnium animalium oculi illustrantur. Quibus postea hæc idem subiicit. An primùm quidem intellectum illuminantem, inquit, vnum credi oportet, illuminatos verò & subinde illuminantes multos? Quemadmodum quanquam Sol est vnus, tamen lux quæ de Sole prodit & mittitur, quasi abiungitur ab eo & diuellitur, atque ita in multorum oculos distrahitur & distribuitur? Quamobrem Aristoteles intellectum non Soli sed lumini comparauit, Plato autem Soli: quia intellectum & animum hominis Deo esse, quàm simillimum volebat. Occupat etiam eodem capite quod contra afferri potuit, huiusque confirmatione opinionem suam declarat apertius. Quod si cui improbabile videatur, inquit, omnes homines qui ex actu & potentia conditi dicimur, ad vnicum intellectum agẽtem referri, vnde cõsistimus sumúsque homines: nihil est quamobrẽ hoc auersari debeamus. Vnde enim communes illæ animi prænotiones conceptionésque omnibus haberentur? Vnde ingenita illa, impressaque omnium mentibus primorum notitia constitisset, natura

duce, nulla ratione, nulla doctrina? Vnde postremò intelligere mutuo, & intelligi vicissim possemus, nisi vnus singularísque intellectus fuisset, quem communem omnes homines haberemus? Huic sententię argumento & illud est, inquit, quod nisi ita dicatur, disciplinę trãsfundi in discipulum non possent. Cùm enim eadem sint quæ tradendis iis, & qui docet, & qui addiscit considerat, (quia neque hic discere, neque ille docere vnquam posset, nisi ab vtroque eadem commẽtatio tractaretur) perspicuum est eundem intellectum præceptoris & discipuli esse oportere. Quandoquidem essentia intellectus, idem esse quod actus ipse describitur. Atque hæc fortasse causa est, quamobrem ad solos homines pertineat docere & discere, vicissim orationis & sermonis intellectum habere. Hoc animalibus aliis non potest contingere: quia in iis constitutio animarum, & præparatio contumax ineptáque, vt intellectum potentiæ possint recipere, qui ab intellectu agente perficiatur. Vellem tam esset facile in iis Themistium omni specie cõtradictionis liberare, quàm apertum est illum posuisse ex Aristotele vnicum intellectum agentem sua substantia à nobis separatum. Capite trigesimo quarto attingit superiorem dubitationẽ de intellectu potentiæ. An scilicet si apud Aristotelem agens vnicus esse dicatur, ísque solus immortalis, & à corpore separabilis, vel potius sua substãtia separatus, adhuc alterius intellectus qui potẽtię est, immortalitas in eiusdem doctrina retineri possit: Sed in hac explicanda sic hæret, vt non satis definitum habere videatur, quod sequatur. Illud quæritur, inquit, vtrum quemadmodum incorruptionem luminis quo oculi illustrantur, non participat virtus visibilis, ita immortalitatem intellectus agentis, non participet intellectus potentiæ: qui ab intellectu agente illustratur, vt aspectus à luce? An sensus quamuis longè sit impatibilior quàm sensorium, quamuísque patiente sensorio ipse non patiatur (si enim senex oculo probo valentéque vteretur, videret æquè ac iuuenis) non tamen prorsus impatibilis est, sed passionem sensorij, oblæsionémque ad quendam modum agnoscit: intellectus verò separatus, & expers omnino huius dispendij est? Apertius postea concludit intellectum hunc quem potentiæ, vel potestatis esse dicimus, quia sine corporeo instrumento functiones suas absoluit, impatibilem esse, ortus interitúsque expertem. Sed ille viderit quomodo hæc inter se consentiant, intellectum agentem similem esse soli, illúmque sua essentia vnicum, intellectum verò potentia multiplicem, singulorum oculis qui lumine illustrantur, respondere: agentémque solum vno loco dici immortalem (hoc enim antea ex cap. 31. commemoratum est) altero verò defendi etiam immortalitatem intellectus potentiæ, qui in singulis hominibus nudæ tabulæ est

est similis. Neque verò cùm idem Themistius dubitat capite trigesimo secundo, vtrùm intellectus hic agens, melius à Platone Soli, an ab Aristotele lumini similis esse dicatur, satis definit qualem eius, quem vnicum ponit, essentiam extra nos, vel à nobis separatum esse velit. Nam si huius essentia actus purus est, omnis potestatis quæ quidem ad nouam perfectionem referatur, prorsus expers, se semper intelligendo, omnia quoque sine intermissione intelligens, quo à Deo ipso distinguetur? Talia enim ferè sunt quæ Deo Aristoteles attribuit libro decimo Ethic. & duodecimo Metaphysic. Atqui hunc Deum esse Themistius negat capite trigesimo primo, neque his positis quæ alio loco scribit, etiam si licere putes cum Peripateticis Platonica permiscere in quæstione proposita, dicere possis intellectum hunc Dei filium esse. Nam capite vigesimo quarto intellectum agentem in nostro patibili, tanquam in subiecta materia, non solùm efformatorem facit notionum simplicium, sed authorem compositionum & diuisionum omnino omnium quibus affirmationes omnes & negationes in voce respondent. Ex his autem cùm in contemplatione quædam veræ sint, aliæ falsæ, in actionibus quædam rectæ, aliæ prauæ, quis vtrasque ad Deum, vel ad Dei filium, in Peripatetica aut Platonica doctrina (nam de Christiana hoc loco non agimus) referre possit? Ergo ex illorum omnium diligenti comparatione, facile est colligere intellectum agentem vnicum, & haud dubiè immortalem ex Aristotelis sententia à Themistio esse positum: nec satis definitum, cùm ille suo lumine in nos influere dicitur, qualem extra nos essentiam habeat, Dei ne an mentis cuiusdam Deo proximæ? & vtrum hęc sine qua nihil omnino possumus meditando, vel deliberando componere & diuidere, malarum cogitationum in nobis, sicut & laudandarum sit causa? De intellectu autem potentiæ, non minus apud illum indefinita sunt omnia. Impatibilem quidem ab Aristotele positum esse vult, minus tamen propriè quàm intellectum agentem. Eundémque immortalem affirmat, non solùm quia non interit simul cum corpore, sed quoniam nunquam ortus est: quod mihi non satis videtur cum Aristotelis sententia Metaphysic. duodecimo, conuenire. Vtrum autem intellectus hic, propria hominis forma sit, non vna comunis omnium, sed singulis quædam sua, corpus in quo est informans & continens, quoque modo secundum essentiam ad intellectum agentem se habeat, cùm imprimis in disputatione proposita de immortalitate quæreretur, illo loco ab illo explicatum est: sed ita omnia, meo quidem iudicio, inuoluta sunt, vt per se obscura Aristotelis sententia, Themistij interpretatione nihilo clarior facta videatur. De Themistio satis, nunc de re eadē Auerrois opinionē expēdamus.

Hæc à multis in eo grauiter exagitata est, quod intellectum agentem vnicum, & secundum substantiam extra nos esse voluerit, qui virtutis suæ quasi lumine in singulorum intellectus influat, hósque illustrans, faciat vt re ipsa intelligant. Sed longè perniciosior est de intellectu altero, quem materialem vocat. Is verò est quem antea ex Themistio intellectum potentiæ vel potestatis nominauimus. Nam Cõmentario in tertium de Anima, hic primùm scribit in nobis tres esse partes intellectus, primam recipientis, secũdam agentis, tertiam adepti (sic autem eum nominat, qui ab intellectu agente iam illustratus, rerum intelligibilium cognitionem adeptus est) de quibus agentem, qui secundum substantiam vnicus extra nos, & recipiẽtem qui in nobis, immortales esse vult: tertium verò partim generabilem & corruptibilem, partim æternum. Deinde cùm quęritur, quod antea in Themistij doctrina proponebamus, quomodo intellectus recipiens, siue materialis, qui etiam potentia esse dicitur, æternus sit, & an singulorum hominum quidam proprius, hoc eodem loco ita explicat, vt dũ vitare vult ea in quibus Themistius hęret, in alia incidat, quæ neq; ab illo sunt declarata satis, neque Aristoteli consentanea. Locum eius fideliter describam, ne quid in re ambigua & obscura comminisci nostra interpretatione videamur. Quia ex superioribus opinari possumus, inquit, intellectum materialem esse vnicum in cunctis indiuiduis, possumúsque adhuc existimare humanam speciem esse æternã, vt in aliis locis declaratum fuit: ideo oportebit intellectum materialem non posse denudari, à principiis vniuersalibus natura notis vniuersæ humanæ speciei. Dico autem primas illas propositiones illósque conceptus proprios particulares, qui cunctis communicant rebus. Quoniam huiusmodi intelligibilia sunt, vtique vnum ratione recipientis, plura verò ratione ipsius conceptus recepti. Ea igitur ratione qua sunt vnica in ipso, sunt vtique æterna: cùm ipsum esse non separetur à subiecto recepto, hoc est ab ipso mouente, quodquidem est ipsa intentio, seu conceptus formarum imaginatarum, nullúmque reperitur ibi prohibens ratione ipsius recipientis. Idcirco nullam habebit generationem & corruptionem, nisi ratione pluralitatis, quæ eis accidit, & non ea ratione qua sunt vnum in ipso. Et idcirco si corrumpitur aliquid primorum intelligibilium, seu primarum notionũ, propter corruptionem subiecti ipsius, quo coniungitur nobis, & copulatur, & est vnum & verum, ratione scilicet & respectu alicuius indiuidui, tunc oportebit illius intelligibile esse absolutè incorruptibile, sed corruptibile ratione ac respectu vnius indiuiduorum. Hac ergo ratione possumus dicere, intellectũ speculatiuum esse vnicum in cũctis indiuiduis. Et alio loco cùm etiam de intellectu materiali siue

potentiæ

potentiæ explicare conatur quod Aristoteles affirmat cap.5. libr.3. de Anima, intellectum non esse eiusmodi vt aliquãdo intelligat, aliquãdo non, ita scribit. Intellectui qui dicitur materialis, inquit, non accidit vt quandoque intelligat, quandoque non, nisi respectu formarum imaginationis, existentium in vnoquoque indiuiduo, non respectu speciei. Verbi gratia, quod non accidit ei, vt quandoque equum intelligat quandoque non, nisi in respectu Socratis & Platonis. Simpliciter autem & respectu speciei, semper intelligit hoc vniuersale: nisi species humana deficiat omnino: quod est impossibile. Hæc verò est illa capitalis sententia, quæ à nobis notata est in disputatione Reginaldi, Odonis Itali, de animi immortalitate, quam Latinam fecimus. Si quis (inquit Odo, Auerroëm, vt opinor, secutus) hac ratione nos vrgeat, quòd cùm intellectus sine visis nihil intelligat, necessariò efficiatur vna quoque cum visis interire: poterit hoc responderi. Cùm intellectum à corpore separari posse volumus, id non ita accipiendum, quasi per se omnino esse possit sine vllo corpore: sed quod ex huius natura non pendeat, nec vna cum eo intereat, sed ipse æternus sit & immortalis, cùm in singulos homines interitus cadat. Sicut omnes concedimus, lumen Solis ab aëre & aqua posse separari: non quod sine corpore perlucido esse possit, aut apparere, sed quoniam illud natura sua ex his non pendet, neque cum hoc aut illo corpore perlucido perit. Quod in intellectu, quàm in lumine nobis esse debet certius, quoniã ille substantia quædam est: lumen autem affectio tantùm. Illúmque Aristoteles vnum esse arbitratur, per vniuersam humanam naturã fusum & assistentem: vt quãquam modò hic, modò ille intereat, aut horum hominum visis in intelligendo non amplius vtatur, in aliis tamẽ conseruetur, eísque assistat. Quodquidẽ Odonis dictum, etiamsi valde placeat cuidam Simoni Simonio Lucensi, in disputatione contra Schegkium, tamen si accuratè expẽdatur, nihil aliud significat, quàm intellectum hunc semper intelligere, non in certo aliquo hominum singulorum, sed in specie tãtùm: ideóque immortalem probari, quòd in perpetua rerum singularum successione, per æternam generationẽ conseruetur. Quomodo certè humano intellectui immortalitas cum cæteris rebus in Aristotelis doctrina esset communis, nõ eius ita propria, vt per hanc à reliquis rerum naturalium formis possit separari: quod tamen Aristoteles locis infinitis videtur indicasse. Nam & eadẽ ratione hic quamlibet speciem æternã esse vult, etiamsi res singulę intereant. Quia rerum singularum perpetuam generationem ponit, in qua tanquam in fluuio sempiternitatis, ipsa species æterna conseruatur. Eiusdem Auerrois melior sententia est de intellectu agente, eáq; non nihil continet, quod ad Christianam religionem rectè transferri

poteſt. Nam libro de animæ beatitudine, poſtquam intellectum iterum diſtinxit in materialem & abſtractum, Cap. 4. materialem eum eſſe docet, quem Ariſtoteles in nobis nouæ tabulæ ſimilem facit: abſtractum verò, quem idem agentem nominat. Atque ſtatuit materialis intellectus beatitudinem in eo conſiſtere, vt ſe vniat cum abſtracto & agente. De qua vnione ad finem capitis ita concludit. Virtus rationalis quæ eſt in homine, inquit, non eſt ipſa eadē in ſe intellectus in actu, nec per naturā ſuæ eſſentię: ſed intellectus agens reducit eā in intellectū in actu, & concedit ꝙ alia ſint intelligibilia in actu. Et cùm rationali virtuti acciderit, vt ſit intellectus in actu, aſcendet tunc ille intellectus in actu, ad aſſimilationem rerum abſtractarum, & intelliget ſuum eſſe, quod eſt actu intellectus: & tunc relinquetur ſuum intelligibile eſſe intelligens: & etiam intellectus intelligibile & intelligens, erit tunc vnum & idem in hoc, & reducetur in eſſentiam gradus intellectus agentis. Nam erit tunc intellectus materialis, & hæc ſunt vnum in eſſe, & tria in diſpoſitione. Deinde hoc illuſtrat ſimilitudine eiuſmodi. Scis quod comparatio intellectus ad hominem, inquit, eſt ſicut comparatio Solis ad ſenſum viſus. Et vt Sol dat viſui lucem, & poſtea per hanc lucem quam recipit videns à Sole, efficitur videns ipſum Solem in actu, & omnes colores qui erant apparentes in potentia, efficiuntur apparētes in actu: ſimiliter intellectus agens facit. quia tribuit homini eſſe impreſſum in virtute rationali, quod habet comparationem cum anima rationali, quam habet lux cum viſu. Et cum illa eadem re intelligit anima rationalis, id quod fecit eam intelligere: & reducuntur per hoc ea quæ erant potentia intelligibilia, ad actu intellecta. Et reducitur vt ſit ipſa idem cum intellectu agente, & efficitur intellectus quod non erat prius, & reducit ſe ad intelligibile, hoc eſt vt intelligat ſe, quod non erat prius. Igitur reducuntur omnia hęc quæ tria ſunt, in vnum, quando ſunt in actu: & res quę erat attributa materiæ, reducitur ad eſſe diuinum. Hæcque eſt actio quam facit intellectus agens, & hinc vocatus eſt agens. Atque quando ad hunc peruenimus gradum, completa eſt noſtra beatitudo. Neque verò minus obſeruandum eſt, quod de ordine principiorum capite quinto idem ſubiicit, eorum ſex gradus eſſe altos & ſupremos, in quorum vnoquoque ſpecies aliqua contineatur. Vt prima cauſa ſit in gradu primo, ſecunda in ſecundo, intellectus agens in tertio, anima in quarto, forma in quinto, materia in ſexto. Quod eſt in primo gradu, inquit, non poteſt eſſe plura, ſed omnibus modis eſt vnum ſolum ſeparatum: quæ autem ſunt in aliis, ſunt plura. Et horum quidem tria neque ſunt corpora, neque ad corpus, videlicet prima cauſa, ſecunda

causa, & intellectus agens: tria autem alia licet non sint corpora, sunt tamen ad corpus, videlicet anima, forma, & materia. Genera autem corporum sunt sex, videlicet corpus cœleste, rationale animal, irrationale animal, vegetabile, minerale & quatuor elementa. Summa verò ex his sex generibus composita, est mundus: cuius propriam & primam causam credendum est esse altissimum Deum benedictum. Ipse enim est causa propinqua essentiæ secundorum, & essentiæ intellectus agentis. Secunda verò, sunt causæ corporum cœlestium, & ab his proueniunt substantiæ horum corporum. Essentia enim cuiuslibet corporis cœlestis dependet à quolibet secundorum. Nam supremum secundorum in gradu, constituit esse primæ sphæræ: infimum, constituit esse Lunæ: media quoque quæ sunt inter hæc, constituunt esse cæterarum sphærarum quæ sunt inter has. Et numerus quidem secundorum, est secundum numerum corporum cœlestium. Cùm verò dico hîc numerum, debes intelligere per modum causarum & causatorum. Scis namque causam quæ non est corpus, non recipere numerum, nisi per modum quo est causa corporum numeratorum. Hæc autem secunda, sunt quæ dicuntur Angeli. Et intellectus quidem agens habet de sua virtute & opere prouidentiam, quę est in animali rationali: & apprehendere quidem illum, est vltimus gradus perfectionis animæ nostræ, quia illud est finis & nostra beatitudo. Contingit autem hoc cùm separatur, nec eget in suo esse, re quæ sit sub ea, vt est corpus, materia vel accidens: & in hac perfectione remanet semper. Et substantia quidem intellectus agentis, est vna, quamuis suo gradu contineat id quod dependet ab omnibus animalibus rationalibus receptiuis beatitudinis. Et hoc est quod vocatur Spiritus sanctus. De quibus vt illud in Christiana religione flagitiosum est quod intellectum agentem, quem Spiritum sanctum vocat, vno gradu inferiorem Angelis esse vult: sic alia permulta sunt quæ lubens amplector: quæque tantum diuinitatis habere videntur, vt verendum sit, ne Aristoteles naturæ genius, suo lumine ad ea non potuerit peruenire. Quanquam hæc magna ex parte doctrinæ Platonicæ de ascensu animæ ad Deum, consentanea sunt & illis quæ scribuntur libris de Republi. ipsum bonum iis quæ intelliguntur dare, non solùm vt cognoscantur, sed etiam vt sint. Et alio loco, ipsum bonum huiusque filium ad intellectum nostrum, & ad ea quæ intelliguntur se habere vt Solem ad oculos, & ad ea quæ aspectabilia sunt: quod quidem præstat vt & illi videre, & hæc videri possint. Apertius est quod in eandem sententiam scribit Proclus libro de Anima, & dæmone, Intellectũ ipsum circa nos semper agere, sempérque prębere intelligentiæ lumen, atq; etiam priusquàm in conditionẽ labamur

irrationalem: Et quando in passionibus vitam degimus, imò passionibus quandoque sedatis, nos non semper animaduertere, sed quando à plurimo generationis tumultu purgati sumus, atque tranquillè viuimus. Tunc enim, inquit, intellectus nobis affulget: tunc quasi nobiscũ loquitur, tunc suam nobis communicat vocem, antea silẽtio præsens. Superiorem Auerrois opinionem de vnico intellectu tã agẽte, quàm possibili, rectè reprehendit Petrus Pomponatius libro de Animę immortalitate, negátque pictores aut Poëtas, quibus

Pomponatius de animi mortalitate.

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,

quicquam vnquam finxisse, quod magis mõstrosum videri possit. Sed illi eam pro sua subiicit, in qua iustam reprehensionem vitare non poterit: & de immortalitate ita disputat, vt ipse animæ mortalitatem sibi persuasisse, cæteris verò eandem probare voluisse videatur. Atque quanquam extrema eius libri pagina (sicut & libro altero de Incantationibus) rem omnẽ, vt ait, Romanæ Ecclesię arbitrio iudicioq; permittat: dubitando tamẽ in ea incidit quæ Christiano vel cogitare nefas. Præsertim cùm cap. 14. dicere audet à Legumlatoribus fortasse cõfictam opinionem de animæ immortalitate, vt hac suos in officio cõtinerent. In qua aut totus mundus decipitur, aut huius pars maxima. Nam supposito, inquit, quod tantùm sint tres leges Christi, Mosis, & Mahumeti, aut omnes falsæ sunt, & sic totus mũdus est deceptus, aut saltem duæ earum, & sic maior pars est decepta. Quid vel hac sola dubitatione, in Christiana schola cogitari potest perniciosius? Verùm non id agimus hoc tempore, vt quid in religione nostra pro rato habendum sit, statuamus: sed de quæstione proposita quæ fuerit Aristotelis sententia exquirimus. De qua Pomponatium audiamus. Hic cap. 9. libri eiusdem, ponit apud Aristotelem reipsa idem esse principium quo alimur, sentimus, intelligimus: sed cùm alij dixerint illud immortale esse sua substantia & absolutè, mortale secundũ quid, nempe secundũ eas operationes in quibus necessariò communicat cũ corpore, quales sunt sensus & nutritio, quas amittit cùm ab eodẽ separatur: Pomponatius contra, vult in Aristotelis doctrina hoc absolutè, suáque substantia esse mortale, veréque simul cum corpore incipere, & cum eodem desinere, secundum quid autem immortale dici, quia in intelligendi munere quadam ex parte accedit ad cœlestes intelligẽtias, quæ immortales sunt, & à corpore separabiles, vel etiam separatæ. Cúmque de formis quæ præditæ sunt facultate cognoscendi, quædam, vt idem ait, indigeant corpore, vt subiecto & vt obiecto, velut sentientes, aliæ neque vt subiecto, neque vt obiecto, cœlestes scilicet intelligentiæ: hominis intellectum vult inter has duas differentias medium esse. Quoniam corpore vt subiecto non indiget:

at,vt ait,ſine corpore obiecto non poteſt intelligere,nempe ſine viſis quæ de corporibus ipſis ſunt excitata. Quo poſito facillimum eſſe arbitratur dicta omnia Ariſtotelis retinere,eáque conciliare quæ in illis repugnantiæ quādam ſpeciem præ ſe ferunt. Intellectus enim,inquit, abſolutè & quâ intellectus eſt, omnino immixtus eſt & ſeparatus. At humanus,vtrúnque retinet. Nam ſeparatur à corpore vt ſubiecto: non ſeparatur vero ab eodem vt obiecto. Intellectus etiam quâ intellectus, nullo modo eſt actus corporis organici, quoniam intelligentiæ non indigent organo in intelligendo: intellectus vero humanus quâ humanus, actus eſt corporis organici vt obiecti, & ſic non ſeparatur: verum non vt ſubiecti, & ſic ſeparatur. Atque quod Ariſto. ſcribit cap.3. lib.2. de Animalium ortu, ſolam mentem extrinſecus aduenire, id ille eodem loco intelligendum eſſeait, de mente ſimpliciter,non de humana: vel ſi de humana intelligatur, id non abſolutè eſſe accipiendum, ſed vt in eo ordine quem habet ad alentem & ſentientem, maioris diuinitatis eſt particeps. Quod quidem commentum quia illi placet, ſi fortaſſe in Ariſto. propter ſummam huius obſcuritatem præſertim in parte hac, concedi potuiſſe quis arbitratur: cur doctrinæ Peripateticæ finibus ille ſe non continet? Cur cap.13. contra hanc opinionem eas dubitationes affert,quarum pars maxima ad noſtram religionem pertinet, Ariſtotelem vero nullo modo poteſt attingere? Cur in iis explicandis cap.14. pleráque aſſumit quæ Peripateticis & veteribus Academicis omnino aduerſantur? Equidem hæc in Pomponatij ſcriptis diligenter conſiderans, ſoleo vereri ne in quæſtione omnium maxima hic Ariſtotelis obſcuritate inuolutus, maius aliquid moliatur, & quo haud ſcio an quicquam eſſe poſſit humanæ ſocietati pernicioſius. Ideóque minimè mirum eſt penè vno eodémque tempore in illam opinionem tam multos,quorū ſcriptis abundamus, eſſe concitatos: qui non ſolum aliud Ariſtoteli viſum eſſe docere conati ſunt, ſed id multò magis cauere, ne eiuſmodi diſputationum licentia, non tam Ariſtotelis doctrina labefactari,quā religionis noſtræ prima fundamenta peti viderentur. Petro Pomponatio Mantuano, ſucceſſit Simō Portius Neapolitanus,qui in eadem quæſtione de humana mente illo paulò moderatior prima fronte videri poteſt: ſed tamen in eo apertè conſentit quod animam quæ ſingulis hominibus ineſt,horúmque eſſentiam cōplet & abſoluit,apud Ariſto. ſubſtantia ſimplicem,facultate triplicem eſſe vult, & abſolutè à corpore inſeparabilem & mortalem. Nominatímq; ſcribit cap.8. ſententiam eorum,qui partem qua intelligimus à reliquis ſeparatam & immortalem eſſe dixerunt, pium eſſe inuentum eorum qui dolent vicem noſtram: quale,inquit, à Chriſto opt.Max. accepimus. Quod

Simon Portius de humana mente.

ad Pomponatij licentiam proximè videtur accedere. Sed tamen quid ab illo ad superiora adiectum sit consideremus. Hic cap.5. disputationis suæ postulat sibi concedi ex Arist.doctrina, corruptibilium esse corruptibilia principia, æternorum æterna: operationésque corruptibiles à formis corruptibilibus, æternas ab æternis manare. Et quia homo corruptibilis est, hominísque alterum principium in anima, cuius operationes omnes idem corruptibiles esse vult, ex his cōcludit hanc quoque omnino corruptibilem esse oportere. De distinctione autem intellectus in possibilem, & agentem sic statuit. Capite 6. eos reprehendit qui has duas substantias distinctas esse arbitrantur, & earum vtramque æternam: sicut & alios qui contra, eiusdem substantiæ has duas facultates esse volunt, ratione tantum distinctas. Atque amplius cap.7. negat Aristotelem vllo loco intellectum possibilem substantiam esse voluisse: sed tantum cognoscendi quandam facultatem, quam ex Sectione 30. probl. animæ datam esse ait velut instrumentum, sicut & manum corpori. Apud eundem tamen fatetur intellectum agentem substantiam esse actu existentem eandémque non modo à corpore separabilem, sed etiam sua natura ab illo separatam. In quorum priore nescio an ille sibi constet, aut satis aperte exprimat quod sentit. Quoniam eodem cap. intellectum possibilem, quem nobiscum interire ait, subiectum scientiæ nominat ipsamque intellectus substantiam esse vult, non huius operationem tantum. Imo Simplicium in eo reprehendit, quod voluerit corrupto homine perire possibilitatem intellectus tantum, non ipsam eiusdem intellectus substantiam. Aperte enim, inquit, aduersatur verbis Aristotelis, qui dixit aliquid interius corrumpi: quod de interiore intellectus substantia interpretatur. Idem cap.20. intellectum potentia ab agente distinguit, quod ille ratione tantum separabilis sit, reipsa vero simul cum corpore intereat: Intellectus autem agens substantia sit & actus solùm, separatus secundum rem & secundum essentiam: quódque ille pars animæ nostræ sit, hic vero minime. Tandem vero qualem intellectum agentem esse putet eodem capite sic explicat.

Congruum est, inquit, vim quandam diuinam disseminari & inspergi materiatis rebus, qua res fiunt intelligibiles. Quam quidem virtutem Aristo. vocauit substantiam separatam & æternam, Alexander Deum, complures intelligentiam orbem Lunæ agitantem, posteriores crediderunt esse intelligentiam infra cælum hominibus destinatam, vel ad esse, vel ad intelligere necessariã. Deinde cum quæri posset quo modo Deus hic vel intelligentia, in nos influat ad formandam intellectus nostri operationem, cùm apud Peripateticos Deus & diuinæ mentes non dicantur agere in hæc inferiora nisi per cæli

motum & lumen: hoc ille eodem loco ex sua sententia sic explicare conatur. Cælum quod à Deo motu circunducitur, inquit, in hoc mũdo qui est circa terram, virtutes, vt decet materiam, communicat omnibus corporibus corruptioni obnoxiis, alterando, quibusdam nobiliorem formam, aliis ignobiliorem præstans. Sed intellectui potentia, qui est veluti instrumentum animæ, non motu & lumine formas & intellecta reponit: verùm vt est intellectus actu, materialibus intelligibilibus, quasi instrumentis quibus in intellectum potentia operatur, dispergit vim quandam qua intellectus potentia perficitur & illa fiunt intellecta. Hanc virtutem Aristo. vocat substantiam in actu, quam semper Deus pręsens rebus, vt ab intellectu potentia recipi intelligibilia possint, elargitur. Et quemadmodum dicimus lumen esse substantiam solis quod nobis Sol semper præsens eiaculatur, quãuis sit accidens: similiter vis illa est ipse Deus, quæ ipso præsente disseminatur in formis materialibus. In quibus nescio profecto an ista satis inter se consentiant, intellectum agentem substantiam esse & actum solum, separatum secundum rem, & secundum essentiam atque hoc ipso differre ab intellectu possibili, quod paulò ante ex huius Portij sentẽtia dictum est: eundémque ad Deum se habere vt lumen ad Solem: quod quidem reuera accidens est tantum, etiamsi ab iis qui minùs exactè indicant, pro Solis substantia nonnunquam habeatur. Ex his vero intelligi potest Portium de intellectu agente relicta Põponatij opinione magna ex parte cùm Themistio, & Auerroe sentire, in altero autem intellectu qui possibilis nominatur, eũdem ad Petrũ Pomponatium potius quam ad Themistium aut Auerroẽ accedere. Ergo huic intellectus agens vnicus, & secundum substantiam extra nos, communicatione tantùm sui luminis in nobis, solus est æternus & immortalis, nec in nobis substantiæ partem constituit, sed eius formæ quæ singulis est propria, actionem perficit, virtutis suæ quasi radiis illustrando intellectum possibilem qui sine illo nihil potest intelligere. Possibilis autem intellectus facultas est animæ rationalis. Hæc vero anima re eadem cum alente & sentiente, à corpore absolutè inseparabilis est & mortalis. Quibus positis quo modo ille ea quæ ab Aristo. de duplici intellectu dicuntur, conciliare conetur, audiamus. Capite 15. scribit intellectum potentia datum esse à natura, & ab homine generante: verum cum sit absoluta & simplex potentia, & ante ipsum intelligere nullum habeat actum, omnem huius actum esse ab extrinseco, nempe ab intelligibili & ab intellectu qui dicitur agens. Habet enim ab hoc, inquit, actum primum qui est vt scientia, habet & actum secundum, ipsum considerare & intelligere. Atque idcirco cum Aristoteles

dixit ſolam mentem extrinſecus aduenire, illum loquutum eſſe vult de intellectu quem vocat in actu. Quoniam omnis actus, ait, ab extrinſeco eſt: ab intrinſeco autem nuda illa potentia, nullum habens actum. Nec idem dixit de ſenſu. Quoniã huius primus actus eſt à generante, & ſolum ſentire extrinſecus aduenit ab ipſis ſenſibilibus. De intellectu ergo ait ſolam mentem extrinſecus aduenire, quoniam omnis huius actio manat ab exterioribus intelligibilibus, & ab intellectu agente. Quo vno loco, propoſiti defendendi obſtinatum ſtudium, pace eius dixerim, multa videtur in Ariſtotelis doctrina monſtroſa parere. Illic enim haud dubiè Ariſtoteles per mentem intelligit hominis actum primum, qui in huius conformatione ad principium ſentiendi accedens, ex animali, vt ait, hominem facit. Sicut ex eo poteſt intelligi quod paulò ante eodem capite dixerat, conceptus animalium in vtero primùm viuere anima alente, deinde procedente tempore ſentiẽtem recipere, per quam eſt animal, & rationalem per quam homo. Non enim, inquit, ſimul fit animal & homo, nec animal & equus. Quibus poſtea idem ſubiicit differẽtiam eſſe inter hos tres actus, alendi, inquam, ſentiendi & intelligendi: quos progrediente tempore conceptus recipit. Quoniam priores duo quorum operatio (in qua ſecundus actus eſt) cum corpore neceſſariò communicat, per ſe ipſi accedere non poſſunt, cùm inſeparabiles ſint. Sola mens extrinſecus accedit eóque ſola diuina eſt: quia cum eius actione *nihil* communicat actio corporis. Atqui ex eodem Ariſto. didicimus cap. 1. lib. 2. de Anima, formam quæ cuiúſque rei eſſentiam perficit, nudam ſimplicémque potentiam non eſſe, ſed potius actum primum materiæ potentiam informantem eandémque, vt ſic dicam, quaſi actuantem. Quanquam hæc ipſa forma cum eis operationibus comparata quarum principium eſt & cauſa, ad has in quibus rei cuiuſque naturalis ſecundus actus conſiſtit, potentiam habet adiunctam, quã Ariſt. obſeruans, intellectum nudæ tabulæ ſimilem, videtur poſſibilem appellaſſe. Ergo hoc primũ Portius mihi peccare videtur, quòd locum Ariſtotelis de ſecundo intelligendi actu interpretatur, qui de primo, hominem conſtituente & à reliquis animalibus ſeparante, erat intelligendus. Deinde quod mentem extrinſecus aduenire, eſſe vult intelligendi actum ab externo intelligibili, & ab intellectu agente excitari. At Ariſto. mentem vſurpat pro ſubſtantia hominem perficiente, ab hácque manifeſtè diſtinguit operationem, quam Portius vocat intelligendi actum, ab intelligibili & ab intellectu agente excitatum. Nec Ariſto. ipſe dixit intelligendi actum extrinſecus aduenire, ſed mentem. Hoc vero de mente ex eo confirmat quòd intelligẽdi actus in quo eſt propria mentis operatio, cum corpore nihil communicet.

Quæ

Quæ sententia vno quoque consensu nostrorum theologorum videtur esse firmata. Moueor etiam eo quod ista in Portio mihi non satis videntur inter se consentire, omnem actum esse ab extrinseco, nudam autem potentiam ab intrinseco: & primum sensus actum esse à generante, vt ab intrinseco: solum autem sentire (in quo actus secūdus est) extrinsecus aduenire, nempe ab ipsis sensibilibus. Quorum tamen vtrunque ille paucis verbis interiectis affirmat. Neque absolute verum arbitror secundum sentiendi actum à sensibilibus aduenire. Alioqui quod in sensibus est perfectissimum, id obiectis agentibus, animæ patienti erit tribuēdum. Quod nemo in Peripateticorum schola mediocriter versatus admiserit. Iam vero vt primus sentiendi actus apud Aristo. dicitur ipsa anima sentiens: sic opinor primus intelligendi actus erit animæ in nobis intelligentis substantia. Nisi forte in proposito adeo cæcutimus, vt fateamur quidem belluas aliquid in se habere interioris substantiæ, per quod sint id ipsum quod sunt: in nobis vero supra eas nihil quod secundum essentiam suam reuera insit, agnoscamus, sed id totum quo illas vincimus, nouum quotidie velimus extrinsecus aduenire, nullam essentiæ nostræ partē vel principium facere. Illas igitur duas substantias quæ singulæ in suo ordine primi actus sunt, in superiore Aristotelis loco inter se comparare oportuit: sicut certè Aristo. ipse comparauit: non autem essentiam animæ sentientis cum scientia intellectus, vel cum eiusdem contemplandi munere ab habitu scientiæ manante. quorum neutrum actus primus est, si cum intelligentis animæ essentia conferatur. Quod tamen facile est videre Portium hoc loco fecisse. At si secūdum actum intellectus, in contemplando positum, cum secundo actu sensus, in re ipsa videndo, comparauisset: facile deprehendisset ex fundamentis eius rationis quam confingit, non minus sensum extrinsecus aduenire quàm intellectum. Quoniam vt re ipsa videamus (in quo sentiendi secundus actus est) indigemus obiectis exterioribus, & lumine extrinsecus adueniente ipsúmque oculum & rem obiectam illustrante. Illud etiam explodatur quod idem scribit cap.23. in illo superiore Aristo. loco, in quo mentem extrinsecus aduenire dixit, mentis nomen non significare substantiam, substantiæúe partem, sed tantum animæ facultatem. Nam si facultas tantum est, non substantia, quorsum igitur ab Aristo. confertur cum substantia animæ eius quæ prius plantam quàm animal, vel prius animal quàm hominem constituit? Aut si facultas est, cuius erit substantiæ? Eius certè quæ in nobis est, quæque nobis non minus propria quam animali sua anima sentiens. De hac igitur, de hac inquam animæ substantia cui inest facultas intelligendi, definiendum erat, si modo poterat definiri, ex

Ariſt.quod hic eodem cap.& lib.12.Metaph.aliíſque locis permultis
ſignificat philoſopho naturali non ſatis eſſe perſpectum, vtrum ea cũ
corpore inceperit,& cũ eodem ſit interitura: an potius ab eo ſepara-
ta,immortalis futura: & ſi cum corpore incepit, an in illo ſicut cęte-
ræ ignobiliores formæ,cõmuni virtute cæleſti in hæc inferiora agen-
te, excitata ſit,an potius ſpecialiore quodãmodo extrinſecus aduene-
rit. Quam quidem ſubſtantiã ſi Simon Portius apud Ariſt.eſſe arbi-
tratur re vnam cum ea qua ſentimus, & alimur,eandémque ſicut ini-
tio dictũ eſt,cum corpore interituram,ille viderit quo modo hæc cõ-
ſentiant cum eo quod ipſe quoq; ſcribit, cap.17. iterúmque repetit,
cap.23.& 24. illam ſiue ſubſtantiam, ſiue facultatẽ animæ intelligen-
tis verè dici ab Ariſt. pleriſque locis immixtam & impatibilẽ: quod
eius operatio cum actione corporea nihil cõmunicet. In quo magi-
ſtri Pomponatij opinionẽ deſerit, & illud peruertit quod apud Ariſt.
cap.1. lib.1. de Anima,huius diſputationis fundamentum cõtinet. Si
intelligere, inquit, Ariſt. aut actio eſt eius partis animi in qua viſa
imprimuntur, aut ſine ea non eſt, certè ſine corpore conſtare nullo
modo poteſt. At ſi quod eſt munus, aut ſi qua affectio animæ pro-
pria, hæc ſeparari poteſt. In hoc enim quis non videt illum agere de
ſeparatione animæ,ſine corpore hoc manentis & liberius eam actio-
nem edentis,in qua corpore hoc impeditur potius quàm adiuuatur?
Cardanus de intellectu agente. Hieronimus Cardanus in eadem quæſtione quanquã verbis inſecte-
tur Themiſtij,& Auerrois opinionem de vno cõmuni intellectu agẽ-
te, in eam tamen videtur incidere,aut in alterã illa etiam deteriorem,
cum ſcribit lib. de animæ immortalitate, Intellectum vnũ eſſe ſub lu-
na,eúmq; nõ eſſe humanũ,niſi quatenus ab homine vt materia ſuſci-
pi poteſt: ingredi in hominem,eóque fieri vt homo intelligat: eundẽ
etiam intellectum belluis imminere eáſq; ambire: at ipſi non patere
aditum, propter materiæ ineptitudinẽ. Igitur illum hominem intus
irradiare,circum belluas extrinſecus collucere: neque alia re hominis
intellectum ab intellectu differre belluarũ. Idcirco belluas ea omnia
habere inchoata, quæ in homine ſunt perfecta. Neq; vero magis pla-
cet quod de ſeparatione intellectus à corpore, idem ſic ſcribit lib.14.
de Subtilitate. Ipſe intellectus, inquit, omnino à corpore per ſe ſe-
paratus eſt. Nunc enim dum hæc ſcribo, meus intellectus eſt ea quæ
per ſcripta hæc, tu intelligis: dúmque medica pertracto, medicina:
dum de numeris ſcriberem,tunc numerus erat. Adeo quod aliis om-
nibus qui diuerſa ſcripſerunt, euenire neceſſe eſt, vt dum mea relego
ſcripta, alius mihi fuiſſe videar ab illo qui nunc ſum. Ludit etiam
magis neſcio qua ſubtilitatis ſpecie, in eo quod ſequitur. Cum dor-
mit homo, inquit, aut adhuc eſt infans,aut ebrius, licet videatur o-

tiari, intelligit, ſed non fit operatio habenti communis: nam cum reſipiſcit, abſque negotio rurſus intelligit. Æterna igitur eſt forma intellectus: quoniam noſter intellectus dum hæc legis & contemplaris, manet & eſt, eadémque ſunt, formæ ſcilicet ac ſpecies rerum vniuerſalium vſque in æternum. At de eo quod ſecundum eſſentiam in nobis eſt, & naturæ noſtræ principium alterum continet, à quo vnuſquiſque noſtrum habet id ipſum quod eſt, non male libro ſuperiore de animæ immortalitate videtur ſic conſtituere, immortale ab Ariſtotele hoc eſſe poſitum, ſed id dubitationem parere, quod naturalis ſcientiæ, quam Ariſtoteles ipſe conſtituit, principia ſi ſequimur, non omnia in huius immortalitatis confirmationem conſentiant. Ex quo veterum interpretum opiniones, ſicut antea ſignificauimus, in contrarias partes ſunt diſtractæ & in hac ipſa contrarietate recentiores conciliationem aliquam in Ariſtotelis doctrina quęrentes, ea monſtra confinxerunt quæ in ſuperioribus ſunt notata. In quibus omnibus dum attentè inquiro quid ſequendum ſit, locorum variorum diligenti comparatione, lubens mihi perſuadeo Ariſtotelem in ſubſtantia eius animæ quæ nobis ſingulis ineſt, quæque corpus hoc, quo conſtamus, informat, aliquid agnouiſſe reuera ſeparabile & immortale. At cum perſuaſionem hanc reuoco ad conſenſum vniuerſæ doctrinæ Peripateticæ, quia circa eam nonnullæ quæſtiones occurrunt, quæ neque ab Ariſtotele tractatæ ſunt, neque ſeruatis principiis phyſiologiæ quam hic nobis reliquit, videntur explicari poſſe: cogor dicere hoc mihi ſatis non liquere. Et fortaſſe ipſi Ariſtoteli modo naturam ſequenti, modo diuinius quoddam lumen adhibenti, in hac quæſtione non ſatis definita erant omnia: aut eidem in hac re, ſicut in aliis nonnullis, metuenti ne quid in communem religionem, aut in opinionem multorum conſenſu firmatam peccaret, parum tutum eſſe videbatur de eo quod in quorumuis hominum ſocietate tantum habet momenti, ſententiam ſuam aperte explicare. Et tamen apud hunc certum eſt formas omnino naturales (quas idem naturas abſolutè ſolet appellare) etiam ſi materia ſua longe diuiniores ſint, quia tamen in agendo eidem ſic addictæ ſunt, vt ſine hac nullo modo poſſint agere: idcirco ab eadem ſeparatas manere omnino non poſſe. Vt ſi apud eundem anima noſtra abſolutè natura eſſe dicatur, id eſt forma omnino naturalis, & in omnibus ſuis functionibus neceſſario cum materia communicans, aut hac indigens à qua in ſuis functionibus adiuuetur: nemini dubium eſſe poſſit, quin ſi in huius doctrina conſentanea dicere volumus, animam quoque fateri oporteat omnino à corpore inſeparabilem & mortalem. Hinc nata eſt illa dubitatio capite primo libri primi

de partibus animalium, An ſit phyſici de omni anima agere? Quam eo loco obiter ita explicat, vt cum manifeſtè de ea agat quæ in nobis eſt, ſatis tamen indicet illius partem ſiue facultatem, qua ratiocinamur & intelligimus, abſolutè naturam non eſſe. Lege attente cap.3.lib.2. de Animalium ortu, faciléque animaduertes Ariſtotelem eo loco agere de mente quæ hominem conſtituit, quæque non minus verè ſecundum ſubſtantiam eſt in ſingulis hominibus, quam anima equi in ſingulis equis. Et tamen apertè fatetur hanc cum principio alẽdi & ſentiendi comparatam ſolam extrinſecus aduenire ſolámque immortalẽ eſſe, & à corpore ſeparabilem. Quia, vt ait, eius actio non cõmunicat cum corpore. Hoc vero id ipſum eſt quod modo dicebamus ſignificari cap.1.lib.1. de partibus animaliũ, illam non eſſe nudam ſimplicémq; naturam. Quibus poſitis ratam habere videmur ex huius ſententia aſſumptionem eius ratiocinationis, quæ vt antea dictũ eſt, apud eundem homini phyſicè rem ſpectanti, regula eſt non incerta ad iudicandum de quæſtione propoſita. Nam cũ cap.1.lib.1. de Anima, axioma hoc connexum vſurpat, Si quod eſt munus & ſi qua affectio animæ propria, is ſeparari poteſt: ſin nullum eius propriũ eſt, ſeparari nõ poteſt, nemini vt opinor dubiũ eſt, quin loquatur de ea anima quæ ſecũdum eſſentiã in nobis eſt, & de ſeparatione huius per quam exiſtit cũ è corpore exceſſit, per ſe ſatis potens ad edendã actionem, in qua quãdo erat adhuc in corpore, cũ hoc tamen non cõmunicabat, ſed eo impediebatur potius quã adiuuabatur. Itaq; ad iudicãdum de Ariſt. ſententia in quæſtione de animæ immortalitate, hoc vnũ reliquum eſſe videbatur, vt cõſtaret, num actionem aliquam animæ propriã agnoſceret, ad quã edendam hæc corpore non egeret. In quo nunc nõ tam quærimus an reuera talis eius actio aliqua ſit, quã an illam Ariſto. eſſe exiſtimauerit. Hoc vero illum exiſtimauiſſe iam in ſuperioribus aliquot eius locis ſignificatum eſt, qui nobis in vnũ colligẽdi ſunt & attentius conſiderandi, vt quod volumus apertius intelligatur. In quibus illud nõ leue eſt quòd ſcribit cap.4.lib.1. de Anima, intellectum ipſum, qui ſubſtantia quædã eſt, videri aliundè aduenire ac non interire. Maximè enim, inquit, ab eo marcore qui in ſenectute accidit, interiret. Nunc autẽ id contingit quemadmodum in ſenſuum inſtrumẽtis. Si enim ſenex oculum iuuenis reciperet, nõ minus acutè videret quam iuuenis. Quare ſenectus accidit, nõ quod anima aliter affecta ſit quã prius, ſed quia corpus in quo eſt: ſicut in ebrietatibus & morbis contingit. Vbi cum agat de his ſiue partibus, ſiue facultatibus animæ, quæ ſecundum ſubſtantiã in nobis ſunt, hoc etiam ſignificat quod adhuc non niſi dubitando proponit, ſubſtãtiam eius principij quo ratiocinamur & intelligimus, quanquã in ſuo munere marceſce-

re extrema senectute videatur, extrinsecus tamē aduenire, nec interire. Clarius est quod sequitur, & tamen adhuc cum eadē dubitatione coniunctum. Quoniam de eo neque physicè facilè constitui poterat, neque ad constituendum locus ille erat accommodatus. Intelligere atque contemplari, inquit, Marcescit quidem aliquo interius corrupto: ipsum autem impatibile est. Cogitare verò, amare, aut odisse non sunt illius affectiones, sed huius habentis illud, quatenus illud habet. Quare cùm hoc interiit, illud nec recordatur, nec amat. Quoniā hæc non illius erant: sed totius communis quod interiit. Intellectus verò fortasse diuinum quiddam est, & impatibile. In quo ridiculum est, meo quidem iudicio, quod comminiscitur Simō Portius cap. 12. suæ disputationis de mente, intellectus nomen adhuc confusè ab Aristotele vsurpari, nec distingui eum qui actu est ab altero qui potentia: agique tantum de interitu qui fit à contrario, quē idem Portius nullis animæ partibus fatetur accidere: non de interitu qualitatū vel formarum, dissoluto subiecto in quo sunt, etiam si illæ nihil sibi contrarium habeant, quem omnibus animæ partibus, siue facultatibus hic eodem loco asserit esse communem. Nam quoniam sententiarum cōnexionem toto illo capite attentè consideranti, dubium esse non potest quin, vt modo dictum est, differat Aristoteles de his, siue partibus, siue facultatibus, quæ secundum essentiam in nobis sunt: ex eo quoque manifestum est quando illa, cogitare scilicet amare, & odisse, cum subiecto homine interire ait, non solùm eum agere de specie interitus, quæ à cōtrario proficiscitur, sed & de altera quam parit subiecti dissolutio, etiam in iis quibus nihil est contrarium. Itaque hoc potius significare voluit, cùm homines animo contemplentur, cogitent, irascantur, & ament (sic enim eo loco dicendum censet, præsertim de tribus posterioribus, potius quàm animam cogitare, irasci vel amare) in illis tamen omnibus animam in suis partibus vel facultatibus, ad corpus & interitum, cuius ratio ex corpore pendet, non eodē modo se habere. Quoniam in contemplando non omnino cum corpore communicat, sed quiddam habet suum, etiam si initio à phantasia (quam in corpore interius quiddam videtur appellasse) excitetur, cogitare autem amare & irasci omnino corpori addicta sunt. Ex quo hoc consequens intellectum, etsi in contemplandi munere extrema ætate, nonnihil cum phantasia languescere videatur, (sicut in delirantibus senibus experimur) nequaquam tamen interire. Quia ipse in se nihil patitur aut accipit, sed vt ait, diuinius quiddam esse videtur, illū tamen cùm corpus interiit, amplius neque cogitare, neque discere, neque recordari, neque amare, aut odisse. Quoniam hæc, vt ait, non erant animæ propria, sed totius quod interiit. Quis autem, sicut antea

monuimus, dignum tanto Philoſopho exiſtimauerit, dicere intellectum à corpore ſeparatum non recordari aut amare, ſi omnino nullus eſt ſine corpore. Nec verò minus abſurdum, quod tamen nonnulli elabendi cauſa fingunt, Ariſtotelem in vna eadémque ſententia, cũ intellectum in cõtemplãdo, ſenectute marceſcere ait, de eo agere qui in nobis eſt, quíſque ſingulis eſt proprius. At cùm ſtatim concludit intellectum fortaſſe diuinius quiddam eſſe, & in ſe nihil pati, ſtatim reſilire ad agentem, ſua ſubſtantia externum & vnicũ. Cur enim de hoc intellectu ſeparato (talem enim agentem iidem eſſe volunt, húncque aut Deum faciunt, aut Deo proximum) dubitando dixiſſet fortaſſe diuinius quiddam eſſe, aliis animæ partibus quæ corpori ſunt addictę: cùm non poſſit hoc non eſſe omnibus lõgè certiſſimũ? Eadẽ eſt repetita dubitatio cap.1.li.2.de Anima, dubitationiſq; ea ratio ſignificata, quam nunc quærimus. Nam cùm animam definiuiſſet, vt naturalem formam ſuo corpori addictam, & cum eodem communicantem in organicis partibus, vel qualitatibus ſuarum actionum miniſtris, tandem hæc ſubiicit, illud quidem dubium nõ eſt, inquit, quin anima nõ ſit à corpore ſeparabilis, aut aliquæ eius partes, ſi ex partibus conſtat. Quoniam quædam eius partes corporis ipſius perfectiones ſunt. Nihil autem prohibet aliquas eſſe ſeparabiles: propterea quòd nullius certi corporis actus perfectionéſque ſunt. Idem ſignificatum cap.2. libri eiuſdem, De intellectu víque contemplandi, inquit, nõdum hoc conſtat, animíque genus aliud videtur eſſe: ídque vnum ſeparari poteſt, quemadmodum id quod ſempiternum eſt, ab eo quod interit. Iã igitur videamus, num hæc dubitatio ſequentibus eiuſdem ſermonibus tolli poſſit. Ariſtoteles lib.3. ſtatim initio cap.4. ſuperiorem quęſtionem repetit de ea parte qua ratiocinamur, & intelligimus, num ſeparabilis ſit omnino & reipſa, an ratione tantum. Deinde ita agit, vt cùm nemini (niſi fortè in propoſito defendendo valde obſtinato) dubium ſit quin de ea loquatur, quæ ſecundum eſſentiam in nobis eſt, ſingulíſque propria, quemadmodum anima equi, equis ſingulis: manifeſtè tamen confirmet hanc non eſſe mixtam, nec concretam cum corpore. In quo à ſenſu eodem loco ita diſtinguitur. Senſus, inquit, ſuo munere fungi non poteſt, poſtquàm res quæ vehementer ſenſum mouet, velut magnus ſonus, color & odor, incidit: cùm intellectus ipſe ſi quid intelligentia complectatur, quòd magnas habeat in intelligendo difficultates, nihilo minus imò verò acrius vel melius cætera intueri ſoleat. Ea enim pars cuius eſt ſenſus, immerſa eſt, & permixta cum corpore: intellectus verò ab illo ſecretus & ſeparatus. Quid ad cõfirmationem eius quod quærimus, dici potuit apertius? Obſcurius eſt quod paulò poſt, eodem capite ſequitur, ſed tamen acutè cernenti

ad efficiendum quod volumus, magnam quoque vim habet. Intellectus ipse, inquit, etiã intelligibilis est, sicut cuncta intelligibilia. Quoniam in his quæ sine materia sunt, idem est intelligens, & quod intelligitur. In iis autem quæ materiam habent, vnumquodque intelligibilium potentia est. Ex quo fit, vt illis intellectus non insit. Quo loco manifestum est agi ab Aristotele de nostro intellectu, quẽ paulò ante dixerat similem esse tabulæ nudæ, in qua nihil reipsa depictum est. Huic verò cùm esset attributum, vt non modò cætera possit intelligere, sed à se quoque ipse intelligi: quia ex eo efficiebatur eundem in nobis rationem habere formæ intelligibilis & intelligentis, quæritur num rerum cæterarum formæ vt intelligibiles sunt (hoc enim minimè dubium est) sic etiam possint intelligere. Hoc autem Aristoteles eo loco sic explicat, vt velit eas formas quæ cum materia necessariò communicant, intelligibiles esse tantum: alias autem quæ eædem intelligibiles sunt, & intelligentes, quanquam diuersa ratione, materiæ & corporis expertes suapte natura esse oportere. Quia cum corpore in quo sunt, nihil communicant. Quæ ratio etiam in intelligentiis cœlestes orbes mouentibus, vsurpata est capite septimo, & iterum repetita, capite nono libri duodecimi Metaphysic. Cùm verò luce clarius sit in Aristotelis doctrina, non solùm illum vnicum intellectum communem, quem Soli similem secundum essentiam suam extra nos isti esse dictitant, se intelligere posse, vt idem sit reipsa intelligens & intelligibilis, sed hunc ipsum qui essentiæ nostræ partem facit, vel potius qui nostram essentiam perficit, & continet, an non hac ratione extorquebitur intellectum hunc, cuius essentia singulis hominibus est propria, materiæ & corporis expertem esse, & ita in corpore agere, vt cum hoc huiusve organis in suo munere nihil communicet? Pergamus verò ad ea quæ cum superioribus connexa sunt. Capite quinto libri eiusdem in anima nostra, tanquam in natura constituta ex duobus principiis, materia scilicet & forma, ad omnia quæ sunt analogicè pertinentibus, vt idem docet capite quarto, libri duodecimi Metaphysic. notat intellectum quendam qui fiat omnia, alterum qui faciat quasi habitus quidam instar luminis: quod quidem facit quodammodo, vt colores qui esse poterant reipsa, sint. De quibus cùm prius ad intellectum possibilem, posterius ad agentem referat, diligenter obseruandum existimo hæc ab illo animæ attribui, vt eiusdem duo principia: inter quæ possibilis materiæ, agens verò formæ dicatur respondere. Atqui hæc ipsa sunt per quæ superiore capite voluerat intellectum nostrum se ipsum intelligendo, reipsa eundem esse intelligibilem & intelligẽtem. Quare vtrumq; horum secundũ essentiam in nobis esse oportet.

vt per eorum vnionem, reipſa vnum & idem intelligens ſit, & intelligibile. Alioqui non tam dicetur intellectus noſter ſe ipſe intelligere, quàm intellectus agens, quem ſecundum eſſentiam extra nos eſſe volunt, communicato ſuo lumine, intellectum noſtrum illuſtrando, eundem intelligendo comprehendere, & in illo ſeipſum quoque intelligere. Hoc verò quis in Ariſtotele ferre poſſit? An anima ſentiens primum ſentiendi actum ſiue energiam à ſe habebit, anima autem intelligens in homine, in ſe nihil quod quidem ad intelligendum pertineat, continebit, pręter nudam facultatem, per quam formarum naturalium ſupremus gradus, primæ materiæ tantum dicetur eſſe ſimillimus? Sed de hoc intellectu agente ſua ſubſtantia externo, antea abũdè ſatis dictum eſt: nunc pergamus in eo quod cœpimus. Si ſubſtantia animæ eius quæ nobis propria eſt, vt natura vna, apud Ariſtotelem habere intelligatur, duo principia ſola cogitatione diſtincta, quorum vnum materiæ, alterum formę reſpondeat: rationéque horum eadem actu intelligendo, quodammodo pati dicatur cum rerum intelligibilium notiones adiuuante phantaſia diſcurrendo, à præcognito ad incognitum, in ſe recipit, & quodam modo agere, cùm eaſdem ingenito lumine illuſtrat: ſiq́ue apud eundem prius ad intellectum poſſibilem, poſterius ad agentem pertinet (ſicut certè pertinere videtur) nihil eſt facilius quàm ex eodem cap. 5. lib. 3. cõcludere quod volumus: nempe in anima quæ ſecundum ſubſtantiam nobis ineſt, ſingulíſque propria eſt, quiddam eſſe ex huius ſententia in perfecto ſuo munere cum corpore nihil communicans: imò quod ab hoc impeditur, potius quàm adiuuatur: idémque impatibile eſſe, ſeparabile, & immortale. Nam de intellectu agente qui rationem habet luminis, hæc eodem loco ſubiicit. Is intellectus, inquit, ſeparabilis eſt, impatibilis, nõ immixtus: cùm ſua ſubſtantia actus quidam ſit. Deinde cùm ſeparatus erit, declarat etiam amplius qualem eſſentiam idem ſit habiturus. Separatus autem hic, inquit, id eſt ſolum quod eſt, atque hoc ſolum immortale & æternum. Vt verò apertius eſſet hęc dici de eo ipſo intellectu qui ſecundum eſſentiam in nobis eſt, poſtea indicat ex iis quæ habebat in corpore, quædam non manere cùm ex hoc exceſſit: nempe recordationem, & vt ſic dicã patibilitatem in recipiendis notionibus, antegreſſo diſcurſu, quem diximus phantaſia adiuuari. Non recordamur autem, inquit, quia expers paſſionis eſt, intellectúſque patibilis extinguitur, ſine quo homo nihil intelligit. Quibus etſi Themiſtius & Auerroës ad confirmationem ſuæ ſententiæ abutantur, ea tamen vim maximam mihi habere videntur, contra eos qui ſuperiora referunt ad intellectum vnicum, quem Deum eſſe aiunt, aut Deo proximum, qui ſecundum ſubſtantiam à nobis ſeparatus, ſua virtute,
quaſi

quasi lumine in nostros intellectus influat, hísque intelligendi actū præstet. Quorsum enim de eo quęreretur, an à corpore seperabilis sit, qui nunquam fuit nisi secundum essentiam ab eo separatus? aut cur de ista separatione tam timidè multis locis Aristoteles loqueretur, cū illa in Deo, aut diuina mente Deo proxima, nihil possit esse clarius? Cur denique moneret illum homine mortuo non recordari, id est, vt interpretor per signa res præteritas non apprehendere, discurrendo per harum imagines quæ in phantasia sunt, aut in memoria recondite: cùm neque homine adhuc viuo res vllas isto modo cognosceret? Quæ si perficere possunt, vt hæc dicta existimemus de eo intellectu qui aliquid est nostrę substantię, quíque singulis hominibus est proprius: veritas ipsa tandem à nobis extorquebit, vt fateamur Aristotelem voluisse istud ipsum quod aliquid nostræ substantiæ est, quódq; singulis proprium, quo ratiocinamur & intelligimus, nobis intereuntibus separatum manere, atque adhuc intelligere & contemplari, aliter tamen quàm cùm esset in corpore. Quia in hoc cum intellectu patibili communicabat, multarúmque rerum præteritarum recordatione excitabatur: at intellectus patibilis munus, vt eodem loco Aristoteles significat, perit simul in corpore. Quoniam id quod manet separatum, sicut paulò ante dictum est, omnino actu est id ipsum quod est, vel potius actus quidam est omnis potentiæ, per quam patibilis videri possit, prorsus expers: sine qua præteritorum recordatio locum habere non potest. Quis verò non arbitraretur delirantis esse hominis, non philosophantis, quærere, an intellectus à corpore separatus recordetur, nisi prius eum separatum manere constiterit? Restat locus vnus expendendus, qui ex capite tertio libri duodecimi Metaphysic. paulò ante adductus est. In quo cùm ex ipso contextu manifestum sit, agi de anima quę secundum substantiam in singulis hominibus est, quæque in corpore tanquam in materia rationem habet alterius principij, nempe formæ hominem constituentis: de hac duo significantur quæ digna obseruatione sunt, nempe nihil animæ humanæ ante corpus fuisse, & fortasse huius aliquid, ipsam scilicet mentem, post hominis interitum, materiæque dissolutionem permanere. Qnoniam, vt ait, fortasse fieri non potest, vt omnis anima permaneat. Quorum priore apertissimè declaratur, Aristotelem nulla ex parte probauisse, quod nonnulli in eius doctrina confingunt, partem scilicet animæ qua homo intelligit, ante corpus ab æterno fuisse, eandémque per varia corpora (humana tamen, non ea quæ belluarum sunt) temporum perpetua vicissitudine iactari. Quod in Io. Genesij Sepuluedæ opinione antea notatum est, capite decimo tertio libri huius. In posteriore verò, cùm nihil absolutè confirmatur, sed dubitandi

particula adiicitur: hæc indicat Aristotelem non ausum id pro rato statuere, quod naturalibus rationibus non satis certò probari posse videbatur: aut etiam aliquid continet, quod physiologiæ principiis non est omni ex parte consentaneum. Sic enim in quæstione quæ vtrinque apud Aristotelem dubia esse videtur, & quædam habet adiuncta Physicis eiusdem principiis, fortasse non omni ex parte consentanea, satius est nos in sententiam de immortalitate animorum singulis hominibus propriorum (quæ multis argumentis ex eodem confirmari potest, & in religione nostra multas habet commoditates) quam eundem authorem facere eius opinionis, quæ facilè quidem irrepere potest in animos Philosophorum, sed Christianis capitalis est, multáque habet adiuncta incommoda, quæ in huius doctrina difficilius explicari possunt, quàm ea, ipsa quæ partem contrariam in eadem videntur consequi, sed in doctrina Christiana nihil habent incommodi. Sunt verò hæc eiusmodi. Quod superioribus rationibus victi si apud Aristotelem præter mentem communem (cuius vim in hæc inferiora, atque in nostros intellectus non tollimus) aliud esse concedimus, non solùm suo lumine assistens, sed substantiæ insitum, & singulis hominibus proprium, hócque separabile & immortale: aliæ duæ quæstiones existent. Prior quidem an posita cum Aristotele mundi æternitate perpetuáque hominum generatione per circulum quasi ipsius sempiternitatis fluuium, non sit necessarium in aliis animis qui a corporibus separati, immortalitate iam fruuntur, numerum ponere reipsa infinitũ. Posterior, quæ eorundem animorũ cùm separati erunt, differentia sit futura: an quemadmodum homines, sic illi separati à se inuicem solo numero distinguẽtur: an verò etiam specie. Cùm in iis quæ sunt eiusdem speciei, discrimen numeri à sola materia proficisci videatur: sint verò animi eiusmodi omnis materię expertes: quia à corpore separati. De quibus hoc loco nonnihil disserendum est, ne vlla pars institutæ comparationis prætermissa esse videatur. Prioris quæstionis incommoda vt Plato vitaret posuisse videtur animorum humanorum numerum, ab ipsa æternitate definitum, & vt antea diximus, astris parem. At in Aristotelis doctrina cùm tam multa in Physicis contra infinitum disputentur, & posita mundi æternitate, iam nihil primum sit futurum, in hominum singulorum ortu, an animorum humanorum, qui ab ipsa æternitate à suis corporibus separati sunt, numerum reipsa esse infinitum concedemus? Hic profectò lubens adhuc illud vsurparem, Mihi non liquere, in quo etiam animaduerto D. Thomam hærere, nec satis habere definitum quod respondeat, libro de vnitate intellectus contra Auerroem. Recentiores nonnulli (quos sequitur M. Antonius Natta libro

tertio de immortalitate) existimant obiectionem hanc, in eis quidē locum habere, quę cū materia sunt cōiuncta: at in formis separatis, non esse magis absurdum ponere aliquid infinitum in numeris, quàm dicere Deum potestate & virtute esse infinitum. Hæc verò fuit Algazelis sententia, quæ mihi certè non satis probatur. Quomodo enim numerus (numeratum autem intelligo, quoniam de eo nunc agitur) re ipsa, etiam in separatis à materia infinitus erit, cùm omne quod numeratur, hoc ipso quod numeratur, certa aliqua numeri specie comprehendatur? An verò quod in numero infinitum esse dicitur, id certa aliqua numeri specie comprehendi non est necesse: sed tale esse dicitur, quia est innumerabile? Adde quod eiusmodi animorum numerus in dies augetur, nouis quotidie decedentibus de suis corporibus. At infinitum re ipsa non est, id quo maius aliquid dari potest. Quare neque in iis aliter infinitum esse videtur, quàm potestate, propter additionem: nisi fortè hoc ipso aliter se habet, quod in aliis ipsa vnitas à qua numerus incipit, altera ex parte, nempe in ipsa compositione quorumlibet numerorum, definitum est principium: in animis verò prima vnitas apud Aristotelem non est, à qua huius numeri cōpositio ducat initium. Quoniam, vt diximus, hominum generatio ex huius opinione ab æterno est, nec in ea primus homo, aut vllius hominis primus animus dari potest. Atque hoc vnum est ex his quæ in Aristotele alium errorem sequuntur, de mundi æternitate. Nunc ad alteram quæstionem veniamus. Res sub eadem specie, solo numero differentes à materiæ partitione, eiúsque variis affectionibus, distinctionem capere Peripateticis vulgare est, & Aristoteles ipse probasse videtur, libro primo de Cœlo, cùm causam reddit propter quam plures mundi solo numero differentes, non possunt existere. Cùm igitur materiæ omnino expertes sint animi à corpore separati, non videbuntur à se inuicem solo numero differre. Quod si vt formæ sunt & species quædam, sic à se inuicem extra corpora specie differre dicantur: magis tum different, quàm in ipsis corporibus. Quoniam in iis solo numero differebant. Ideóque noua aliqua secundum substantiam mutatione factum esse oportebit, vt extra corpora differant specie, qui in corporibus numero tantum differebant. At illos secundum substantiam immutabiles dicant necesse est, qui eosdem æternos esse volunt. Nisi fortè non quæuis formarum distinctio discrimen speciei parit, sed ea tantum quæ rationis est atque naturæ. Animi autem humani cùm separati sunt, omnes eandem essentiæ rationem atque naturam habent. Quomodo igitur distinguuntur? De hac re Marsilium Ficinum capite decimo tertio libri decimi quinti Theologiæ Platonicæ, audiamus. Pythago-

reorum & Platonicorum plurimi, inquit, arbitrantur ſpeciei naturam vnam in plura indiuidua fundi, non propter externam materiam, ſed propter inſitos quoſdam ipſi formæ modos, in quos actu producta forma, indiuiduum hoc aut illud euadat. Et eodem loco ex Plotino. Quidnam eſt, inquit, quod diſtinguit Platonis animam à Socratis anima? Diuinus ille conceptus qui viuificam animæ Platonis vim ad talis cuiuſdam temperauit corporis indumentum: pérque hoc ad talẽ quandam præcipuè corporis complexionem gignendam regendámque accommodauit. Ita & ad ſua quædam Socratis animam. Addi hoc etiam poteſt, quod fortaſſe magis Peripateticum videbitur, animos noſtros non eſſe actus omnino puros, ſed habere quandam facultatem adiunctam per quam variè conformare poſſint: indéque in illis enaſci varios exiſtendi modos, in corpore quidem manifeſtos, quoniam corporis contagione non omnes animi eodem modo afficiuntur: in cœlo verò ex ipſa cõtagione, & vita antecedente relictos. Ex quo inter eos ordo quidam eſt: non poteſt autem inter ea quæ ſecundum ſubſtantiam æqualia ſunt, ordo exiſtere, niſi plura numero differentia eadem ſpecie comprehendantur. De qua quæſtione vide plura apud Contarenum Cardinalem libro poſteriore de animæ immortalitate contra P. Pomponatium.

2 Dicit Alcinous κατὰ τὴν ὑπόστασιν. In quo voluiſſe videtur ſignificare animum, ſecundum ea quæ concomitantur corpus in quo eſt, multis mutationibus obnoxium videri poſſe. Quoniam in hunc ab ipſo corpore multa redundãt. At ſecundum eſſentiæ proprietatem, nihil tale in eum cadere. In eóque certè poſita eſt explicatio multarum dubitationum ad diſputationem de immortalitate pertinentium. Sic enim fortaſſe intellectus patibilis dicitur ab Ariſtotele libr. 3. de anima. à corpore inſeparabilis & mortalis. Quia non pertinet ad propriam animi hypoſtaſin, ſed ad huius communicationem cum corpore, ſicut & amare, odiſſe, memorari & recordari. Quod verò ſequitur in ratione proxima, animum ad ſenſilia conuerſum, circa hæc quaſi quadam vertigine tentari, circa autem intelligibilia prima, ad quæ per contemplationem aſcendendo aſpirat, bene ſe habere, pertinet ad docendum proprium munus eiuſdem in cognitione ſenſilium non eſſe poſitum, ſed in eleuatione ſupra ſenſilia. Quare antea notauimus, raptum mentis à corpore (in quo eſt contemplationis gradus ſupremus) maximã habere ſignificationem immortalitatis. Quia in eodem nulla eſt omnino mentis cum corpore communicatio. Vt minimè mirari debeamus Petrum Pomponatium, cum hoc argumento præmeretur, dicere eſſe auſum hanc extaſin infirmitatem eſſe tantum, & ægritudinem cerebri: ideóque ex illa de præſtantiſſima intellectus natura minimè eſſe ſtatuendum: Digna profectò eius pietate oratio.

3 Contarenus Cardinalis libro primo de Animæ immortalitate, in eo laborat, vt doceat formas purè naturales, actus quidem eſſe materiam ſuam informantes, ſed qui per hanc extenduntur, ideóque eadem vt in rerum natura ſint, indigent. Quoniam, inquit, formæ eiuſmodi non ſunt in actu.

neque per se: sed sunt tantummodo actus per quos res naturales compositæ sunt, indigéntque materia non modo in qua sint, sed etiam per quam operentur. Vt scilicet in corporibus naturalibus duo principia concurrant quæ illorum essentiam compleant & absoluant, non tamen eodem perfectionis gradu: eadémque ad illorum actionem propriam edendam sint necessaria, non tamen eodem modo, sed forma, vt primaria actionis naturalis causa: materia vero vt ad hanc necessaria instrumenta continens & suppeditans. Itaque cum modus operandi in formis, sequatur earundem modum, vt sic loquar, essendi, & contra, illæ purè naturales sunt quæ vt non possunt esse nisi in materia, sic neque sine eadem operari: supra naturã autem, quæ & operari & esse sine materia possunt. Atqui certum est quædam esse in vniuersitate quæ intelligunt sine corpore: quod idem de substantiis sentientibus dici nullo modo potest. Ergo forma intelligẽdi facultate prædita, neque ad essendum, neque ad agendum corpore indiget. Cur igitur manere non poterit à corpore separata, cum sine corpore esse possit & operari? In quo quęstionis propositæ explicatio semper naturæ lumine ad eam rationem reuocatur, quæ vt antea monuimus, apud Aristo. est vnica. De qua facile in eo assentior eidem Contareno, quod scribit libro eodem, animæ immortalitatem argumentis Aristotelicis à naturæ lumine petitis probari posse, sed multa esse cum hac connexa quæ vtrinque graues dubitationes pariunt. Has vero non facile explicari posse, neque ex Peripatetica doctrina, neque ex legibus naturæ. Quales certe sunt quas antea attigimus, An anima hęc esset ante corpus: aut quid tum ageret. In quibus idcirco idem Aristo. nonnunquã hęsisse videtur: nec habuisse omnino definitum quod statueret. Hoc vero in ipsius hominis dissolutione, quæ in morte contingit, obseruandum est, sicut portiones elementorum quæ assumptæ sunt ad corporis coagmentationem, redeunt ad ea ipsa elementa à quibus acceptæ (quod etiam antea ex Platone dictum est) sic mentem à Deo datam ad Deum redire: ad quem etiam in vita hac contemplando aspirat: imo & eius quasi colloquio ad aliquod tempus fruitur, cum à corpore rapitur. Quod non modo Platonicis familiare est, sed & ab Arist. significatum videtur cap.7. Metaph.12. cum dixit, talem esse in Deo perpetuam vitam ipsa contemplatione iucundissimam, qualis in nobis aliquando ad breuissimum tempus est. Hanc vero cõditionem animi cum è corpore excesserit minus apertè expositam ab Aristo. naturæ genio, minus mirabitur, qui animaduertet attentéque considerabit nostros etiam Theologos qui superiore lumine illustrantur, in eadem explicanda nonnunquam maximè laborare. De qua ab ipso Gregorio Nysseno lib. de anima & resurrectione, ea scribuntur quæ nescio an cæteri facile sint concessuri. Nempe corpore dissoluto in elemẽta, animam adhuc singulis horum partibus adesse. Nihil enim impedit, inquit, eam quin æqualiter corporis adsit elementis, tum per concursum contemperatis, tum per discussionem, distractionẽ, refusionem atque disiunctionem resolutis. Imo sic etiam esse intelligendũ quod de inferis à veteribus philosophis, & sacris scriptoribus dictum est, animas scilicet circa terram in quam corpora resoluta sunt, errare: vel potius eius quasi hospitio excipi, tanquam domicilio his familiari, & ex superiore vita accommodato.

4 Scribit Franciscus Picus Mirandula cap.14. lib.1. de vanitate doctrinæ Gentium, Xenocratem & Speusippum existimauisse animam sentientem immortalem: Numenium autem & Plotinum etiam ei quæ in plantis est, immortalitatem tribuisse. Quod collectum videtur ex huius libro de animæ immortalitate cap.14. Quæritur etiam, inquit Plotinus, de anima reliquorum animalium. Et

profectò quæcunque inter eas tales sunt, vt à superioribus degenerãtes, vsque ad brutorum corpora sint prolapsæ: hæ quóque necessariò sunt immortales. Si autem est alia quædam species, oportet hanc insuper non aliunde pendere quàm à natura viuente: quippe cum ipsa anima animalibus vitæ sit causa. Similiter & Plantarum animam se oportet habere. Omnes enim ab eodem principio processerunt, propriam habentes vitam. Atque hæ quóque sunt incorporeæ indiuisibilésque & essentiæ. Similis locus est vel etiam apertior de anima plantarum, capite vltimo lib.13. de secretiore parte diuinæ sapientiæ secundum Ægyptios. Si quis inquirat, inquit, an anima plantæ excisis radicibus separata intereat, dicendum est hanc redire ad propriam regionem quã habet in mundo intelligibili à qua nunquam postea recedit. Quemadmodum & cum interit quædam anima sentiens in bellua, illa ad eundem mundum ascendit. Si quidem intellectus ad animas recipiendas comparatus est: à quo hæ postea nunquam discedunt. Alioqui anima nusquam esset. Neque verò Platonici animam sentientẽ mortalem dicere posse videntur, si cum magistro admittunt eam quæ prius fuit in humano corpore, in vita altera nouum belluæ corpus ingredi, in eóque purgari. De quo antea disputatum est cap.13.lib. huius. Quanquam hoc dubitationem affert, quod facultates duæ ex Platonis sententia in Corde & Iecore sedem habentes, nobis cum ipsis belluis communes in Timæo mortales esse dicuntur. Dij minores, inquit, suum parentem imitati principiúmq; animæ immortale suscipientes, animam ipsam mortali corpore clauserunt, totũque corpus animæ quasi vehiculum subdidere, atque in eo aliã animæ partem mortalem fabricauerunt: quæ grauibus necessariisq; perturbationibus afficeretur. Quem locum sequutus Plutarchus lib.de Placitis, dixit apud Platonem solam animam rationalem esse immortalem, alteram vero mortalem. Nisi forte anima sentiens ab illis duabus partibus, vel facultatibus, quarum vna in corde, altera in iecore sedem habere dicitur, etiam distincta est & in alia corporis parte, nempe in cerebro, sita, hæcque sola immortalis: quæ in humano corpore ratiocinatur & intelligit, belluæ vero corpus ad purgationem ingressa, sentiendi tantum facultatem retinet. Porphirius tamen lib.3. de abstinentia ab esu carnium, dicere audet omnem animã sensibus & memoria præditam, esse rationalem haberéq, rationem & orationẽ tum interiorem, tum exteriorem, qua inter se belluæ colloquantur, etsi à nobis non intelligantur. Addit etiam si credendum est antiquis, nõnullos sermonem belluarum intellexisse, vt apud veteres Melampũ & Tiresiam & nuper Apolloniũ Thianeum. Quod in huius vita testatur quoque Philostratus. Alia est Bessarionis Cardinalis sententia. Hic enim cap.7.lib.2.negat animam humanã cum corpore belluæ ita posse coniungi, vt huius forma efficiatur: sed illam alienum corpus subire aut insinuarique spiritu imaginario bruti, atque ita coercitã, plecti & pœnam pendere scelerum: nec vllum opus suum exercere posse instrumentis eius animalis in quod detrusa est, donec longo temporis curriculo purificata, ad cælestem demum redeat sedem. Deinde de hac quęstione proposita, Georgio Trapezuntio pro Platone ita respõdet. Etsi Plato eodem nomine tam bruti quàm hominis animam sępenumero vocet, inquit, de hominis tamen vniuoce, de bruti anima æquiuoce loquitur. Nec animas dici brutorum censet, sed vitas quasdam & simulachra animarum. Animæ autem triplex genus esse constituit, Cæleste, Geniale, Humanum. Primo generi omnium rerum scientiam tribuit, quod in cælestibus locat: secundo opinionẽ rectam, quod in Geniis (demones enim hoc nomine latini vocant) tertio generi ancipitẽ opinionem, quæ partim rectè, partim non recte habetur, assignat, hocque hominibus pręscribit. Atque hactenus nomen

animæ in propria significatione distribuit. Brutorum vero animam vitam quandam appellat & metaphoricè animam. Quare cum omnem animã immortalem esse affirmat, nequaquàm de brutis intelligit. Et certe Plato ipse in Timæo indicare videtur affectiones siue functiones sensuum cum corpore esse coniunctas & ab hoc inseparabiles. Principio, inquit, sensum his quæ dicta sunt adesse semper oportet. Carnis vero & eorum quæ ad carnem pertinent generationem, animæ quoque quantum mortale est, nondum declarauimus. Sunt enim hæc à passionibus quæcunque cum sensu sunt, minimè separata & illę sine his exponi sufficienter non possunt, simul vero expleri ferme nequeant. Aristo. cap. 12. lib. 2. de Anima, eius partis qua sentimus, diuinitatem quandam in eo agnoscit quod rerum sub sensum cadentium species & formas sine materia accipit: separabilem tamen esse negat, quia huius actio cum corpore necessariò communicat.

5 Marsilius Ficinus locum hunc explicans, referre videtur ad definitum numerum animorum humanorum: quem antea diximus apud Platonem astris esse parem. At fortasse melius hoc intelligetur de numero in cuiusque hominis vita fatis definito, quo animus cum corpore debet cõiungi: aut de reuolutionibus quibus idem animus per varia corpora iactatus, tandem redit in cælestem originẽ. Vt qui nondum expletis numeris eiusmodi, vitæ huius tedio animum corporis carcere liberare vult: is cum Deo Gygantum more pugnare dicatur. Sic enim ex Pythagora Cicero scribit in Catone, non esse de statione vitæ decedendum iniussu imperatoris, id est Dei. Quod etiam pluribus explicat Socrates in Phædone. Sed ad hunc locum magis accommodatum videtur quod ex Plotino scribit Macrobius capite 13. lib. 1. in Somnium Scipionis. Constat numerorum certam constitutamque rationem, inquit, animas sociare corporibus. Hi numeri dum supersunt, perseuerat corpus animari: Cum verò deficiunt, mox arcana illa vis soluitur, qua societas ipsa constabat. Et hoc est quod fatum & fatalia vitæ tempora vocamus. Anima ergo non deficit: quippe immortalis & perpetua est, sed impletis numeris corpus fatiscit. Nec anima lassatur animãdo: sed officium suum deserit corpus, cum iam non possit animari. Hinc illud est doctissimi vatis (locus autem est apud Virg. Aeneid. 6.)

-explebo numerum reddárque tenebris.

Sentit idem Mercurius Trismegistus cap. 10. Asclepij, Mors efficitur, inquit, dissolutione corporis labore defessi, & numeri completi quo corporis membra in vnam machinam ad vsus vitales aptantur. Moritur enim corpus quando hominis vitalia ferre posse destiterit.

6 Hinc existit inter animam & corpus naturæ quædam Sympathia, quam vt physiognomiæ fundamentum sic explicat Arist. initio libri de physiognomicis. Quod mores animæ corpora ipsa sequantur, inquit, quodque à motionibus corporum possint affectionem accipere, id valde perspicuum est, cum in temulentia, tum vel maximè in sinistra corporis valetudine. Impensè si quidem immutari videntur ingenia à corporis affectionibus. Similiter etiam è conuerso ipsius animæ affectibus consortij lege compati corpus videtur: vt in amoribus & timoribus, similiter in tristitia & voluptate, manifestè videre licet. Ad hæc etiam, vel in iis quæ in dies natura fiunt, quis obsecro facillimè non cognoscat eo consortio ac necessitudine corpus & animam colligari, vt plurimas affectiones alternata vicissitudine ac sibi mutuo progignant? Nullum enim animal tali conditione productum est vt speciem quidem vnius, ingenium autem alterius animalis sortiatur, sed semper eiusdem & corpus & animam repræsentat. Atque ideo vt tale corpus talis affectio sequatur est necessa-

necessarium. Quanquam de ista coniunctione animæ cum corpore, aliter quam hoc loco Alcinous, multis locis Plato philosophari videtur. Nonnunquam enim corpus illius carcerem appellat, vt in Phędone, quo significet in eo quiddam esse huius diuinitati motibúsque contrarium. Atque in Phędro scribit eandem ruptis alis contra suam naturam in corpus precipitem cadere. Quomodo igitur inter animam & corpus talis cognatio esse dicetur, qualis inter ignem & bitumen: cum in bitumine quasi in oleo, vt Plinius scribit cap. 15. lib. 35. ignis familiariter foueatur, animæ vero propriis motibus in corpore secundum Platonem contraria omnia esse videantur? Plotinus lib. de animæ descensu in corpora, cap. 7. hoc ita explicat. Cum natura duplex sit, inquit, vna intelligibilis, altera sensibilis: satius est animæ in ipsa intelligibili viuere, necessarium tamen est eam, vt media est inter illas duas naturas, sensibilem quoque naturam participare. Neque grauiter ferre debet si non est omnino ipsum bonum. Quippe cum medium in rebus obtineat ordinem, & diuinæ quidem sortis sit particeps: in postremo autem gradu intelligibilis naturæ posita, velut affinis naturæ sensibili, sic naturaliter instituta vt de suis aliquid exhibeat, recipiat quoque hinc nonnihil, nisi propria integritate seruata gubernet. Sed affectu studióque plurimo naturæ inferioris, ingrediatur interna: neque cum tota anima, tota permaneat. Ex quibus verbis intelligi potest secundum eam functionem in qua cum corpore non communicat, in hoc esse tanquam in carcere: in reliquis vero naturali eius cupiditate teneri, in eodémque vt flammam in oleo foueri. Sic enim idem ait cap. 8. lib. eiusdem, in anima nostra aliquid esse inferius quod ad corpus demittitur, aliud vero superius, quod suapte natura ad primam mētem erigitur. Atque spectata illa parte superiore, Aristo. dixit cap. 1. lib. 1. de Partibus animalium, non esse physici de omni anima disputare. Quoniam quædam huius pars natura non est. Idémque in inferiore animæ parte necessariam existimauit cum corpore organico coniunctionem: de qua sic scribit cap. 3. lib. 1. de Anima, Animæ & corporis societas & coniunctio, inquit, facit vt anima agat, corpus accipiat atque patiatur: & hoc moueatur, illa moueat. Quorum nihil in iis quæ casu occurrūt aliud alij conuenit. Ideóque eodem loco Platonicos repręhendit quod hi solum exponere conarentur quid nam esset anima: de corpore autem, quod illius est domicilium & receptaculum, nihil præterea explicarent. Quasi vero, inquit, fieri possit ex Pythagoricis fabulis, vt quæuis anima in id corpus quod occurrerit immigret: cum in suo quicque genere permanere videatur. Similiter autem dicunt, vt si quis fabrorum artem in tibias ingredi asseueret. Vt enim ars instrumentis, sic animus corpore vti debet.

7 Quod in Deo aut in intellectu à corpore separato vis ad agendum impellēs, aliam appellationem habere dicitur quam in homine, causa potissimum in eo est posita quod illorum simplicissima natura sit simpléxque cognoscendi modus. In hominis autē anima partium, vel facultatum magna varietas in hácque pars superior ab inferiore saltem cogitatione distincta. In quo ipsa vis ad agendum impellens, contra rationem aliquando exultans, reuocat ab honestis: Nonnunquam vero eadem rationem sopitam excitans inuitat ad honesta. Ex quo Peripatetici iram fortitudinis cotem dicere sunt ausi. Caussa tamen aliqua explicari potest per quam etiam in deo gaudium & dolor itémque ira locum habere dicantur. Quanquam enim vt perturbationes sunt, neque deo inesse posint, neque intellectui separato (quomodo enim in eis dici fingíve posset vlla perturbatio in quibus pars superior ab inferiore nullo modo est distincta?) tamen cū significare volumus aliquid naturę eorum consentaneum, aut contrarium, humana ad illos trans-

transferentes eisdem gaudium sicut & dolorem, nonnunquàm attribuimus, itémque iram, cum indicare volumus deum rebus turpibus valde commoueri hásque auersari. De intellectu autem à corpore separato quod prius dictum est, confirmat Iamblichus libro de Mysteriis Aegyptiorum. Numina nobis superiora, inquit, nihil habent in se passibile: atque hanc impassibilitatem non habent acquisita virtute, sed natura. Neque etiam anima quæ est vltima diuinorum, passibile quicquam habet. Animam dico à corporibus puram: quæ neque etiam tangitur perturbatione voluptatis eius quæ est restitutio in naturam. Cum sit vita super naturalis ingenita, neque dolore quopiam dissoluente, cum sit extra omne corpus, naturámque circa corpus diuisam & harmoniam descendentem in corpus, ab harmonia animæ principali. Neque enim passionibus sensum præcedentibus eget. Quoniam neque corpore continetur, neque per instrumenta exteriora corpora percipere cogitur. Iam vero cum sit indiuidua & vniformis essentia secundum se incorporea permanens, cum corpore nihil communicans, nimirum passiones diuisionis, vel alterationis, vel mutationis alicuius nullas admittit. Et de deo eodem libro, quando a benefica cura eorum, inquit, quasi à lumine solis nos diuertimus, in tenebris statim sumus: diciturque nobis iratus. Placare igitur deorum iram, est ad illos supplicando redire. Placatio eiusmodi non affert passionem deo: imo & animam à prioribus liberat passionibus. Dij demonésque diuini suppliciter adorati cultíque mala multa repellunt, quæ alioqui naturaliter euenirent. Aliter de deo sentit Lactantius cap. 16. lib. de Ira Dei. Vult enim affectus quosdam esse toto genere vitiosos, vt libidinem, timorem, auaritiam, mœrorem, inuidiam, qui in Deum nullo modo cadunt: alios autem virtutis esse, vt iram in malos, charitatem in bonos, miserationem in afflictos, qui, inquit, nisi Deo inesse dicantur, humana vita turbabitur, atque ad tantam confusionem deueniet status rerum, vt contemptis superatísque legibus, sola regnet audacia: vt nemo denique tutus esse possit, nisi qui viribus præualeat. Et capit. 17. qualis hæc ira sit, contra definitiones à veteribus assignatas ita disputat. Necesse est bono ac iusto displicere quæ praua sunt, inquit, & cui malum displicet, moueri, cum id fieri videat. Ergo surgimus ad vindictam, non quia læsi sumus, sed vt disciplina seruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. Hæc est ira iusta, quę sicut in homine necessaria est ad prauitatis correctionem: sic vtique in deo, à quo ad hominem peruenit exemplum. Nam sicuti nos potestati nostræ subiectos coercere debemus: ita etiam peccata vniuersorum Deus coercere debet. Quod vt faciat, irascatur necesse est. Quia naturale est boni ad alterius peccatum moueri & incitari. Ergo definire debuerunt, Ira est motus animi ad coercenda peccata insurgentis. Ira autem quam possumus vel furorem, vel iracundiam nominare, hæc ne in homine quidem debet esse, quia tota vitiosa est. Ira vero quæ ad correctionem vitiorum pertinet, nec homini adimi debet, nec deo potest: quia vtilis est rebus humanis & necessaria. Cum vero hoc loco Alcinous addit vim conciliandi aliósque familiaritate deuinciendi, itémque alteram quæ ad agendum impellit, fuisse prius in animo quam hic cum corpore coniungeretur, iam vero in ipso corpore permutari priorémque vim in corpore concupiscibilem, posteriorem irascibilem nominari: indicare videtur id de quo antea dubitatum est, nempe hoc ipsum quo irascimur & concupiscimus, secundum suam substantiam non interire, sed fuisse ante corpus: manere que adhuc in animo cum excessit è corpore, sed in concupiscendi irascendíque modo, communicationem quan-

dam habere cum corpore, quam non nisi in corpore retinet: ideóque duo hæc secundum eiusmodi rationem spectata, simul cum corpore dicuntur interire. Sicut Platonicis fortasse re ipsa, & secundum substantiam eadem est anima qua sentimus & intelligimus, sed in corpore sentiendi modus est omnino corporeus: modus autem intelligendi in corpore, quia aliquid habet cum corpore coniunctum, nempe id ipsum in quo à phantasia adiuuatur, aliud sibi proprium in quo potius corpore impeditur, idcirco prius quod ad intellectum patibilem antea dicebatur pertinere, etiam interit simul cum corpore: posterius quod proprium est intellectus agentis, solum manet in animo separato.

De Fato ita differit ex Platonicis, vt eo posito retinere conetur nostram in agendo libertatem: deinde facultatem ab actu distinguit, vt ipsis contingentibus quæstio de fato accommodetur.

Caput 19.

[1] *De fato talia quædam illi placent.* [2] *Omnia quidem in fato esse ait: Non omnia tamen fato esse definita.* [3] *Fatum enim instar legis nequaquã dicit, hic illa faciet, ille vero hæc patietur (hoc enim in infinitum abiret, cum infiniti sint qui nascuntur, & infinita quæ his accidunt: Periret quoque quod in nobis situm esse dicitur, omnésque laudes & vituperationes, quæque his proxima sunt, tollerentur) sed quod si quis animus vitam eiusmodi delegerit, atque talia fecerit, hæc illum consequentur.* [4] *Liber ergo animus est, atque in eius potestate situm illa agere, vel non agere: nec ad ea vlla necessitate cogitur. Quod autem in illo ordine sequitur, id fato perficietur. Veluti ex eo quod Paris Helenam rapiet (quod quidem illi erat liberum) consequens erit vt Græci pro Helena aduersus Troianos bellum gerant.* [5] *Sic quoque & quod Apollo ipsi Laio prædixit, Si genueris filium, natus ipse te perimet, in connexione continentur & Laius & filij procreatio. At quod ex iis est consequens, id fato definitum.* [6] *Eius autem quod fieri posse dicitur, natura inter verũ & falsum media incidit, eaq; ex se indefinita: in qua tanquam vehiculo fertur id quod in nobis situm est. Quod cũ nobis eligẽtib⁹ factũ fuerit, verũ aut falsum erit. Quod autem facultate est, ab eo differt quod secũdum habitum, & quod secundum functionem muneris dicitur. Quod*

enim eſt facultate id aptitudinem quandā declarat in eo in quo habitus nondum conformatus. Quemadmodū puer facultate grāmaticus & tibicen & faber appellabitur. Tum vero in habitu vnius horum, aut duorum, aut trium erit, cum didicerit, iſtorúmque habitum ſibi conformauerit. In actu vero erit & muneris functione, cum in operando, illo habito conformato dirigetur. At quod poßibile dicitur, nihil horum eſt. Indeterminatum autē eſt quod in noſtra poteſtate ſitum, in vtrámque partem pari momento propenſum, modò verum eſt, modò falſum.

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap.19.

1 Ab interprete Marſilio Ficino neſcio qua ratione, Alcinoi ordo hoc loco, & reliqua parte libri huius valde pertubatus eſt. Si quidem ille his quæ proximè dicta ſunt de animi immortalitate, abſoluit eam philoſophiæ partem quæ naturæ vniuerſæ explicationem cōtinet. Deinde ſubiicit tria capita, quibus nonnulla explicantur quæ ad vitam & mores pertinent. Ea vero ſunt in noſtra interpretatione, 22.23.& 24. Poſtea aggreditur quæſtionem de fato & libero arbitrio: cuius explicatio ab illo concluſa eſt cap.29. Neſcio an non hoc nomine quod hæc ſolum ad philoſophiam moralem referenda videretur, eiúſq; prima fundamenta in ſe cōtinere. Atqui eo capite quod apud Ficinū eſt 30. hic verò 20. manifeſtum eſt exordium diſputationis de morib⁹: quam parum aptè apud eundē Ficinum tria alia capita antecedunt nēpe 26. de virtutibus & vitiis horumq́; diſtinctionibus: 27. de virtutibus & vitiis, quo modo voluntaria, vel inuoluntaria dici poſſint: & 28. de iniuſtitia & de affectuum diſtinctione. Quæſtio vero de fato, quæ ab eodē tractatur cap.29. id continet ſine quo ordo vniuerſi (de quo in ſecunda huius libri parte erat differendum) non poterat cōmode explicari: & maxime coniuncta videbatur cū quæſtione de animi natura & immortalitate. Nec tamen verum eſt quod ſcribit Cōradus Geſnerus in ſua bibliotheca, tria illa capita quæ apud Marſilium Ficinū ſunt 26.27.& 28. in noſtra vero interpretatione 22.23. & 24. in græco contextu deſiderari & à Ficino eſſe adiecta. Tranſpoſita enim tantū ſunt & à nobis ex græco contextu ſuo loco repoſita. Sicut diſputatio de amicitia, quæ in græco cōtextu præponitur definitioni & diuiſioni affectuum explicatæ cap.24. interpretationis noſtræ, à nobis poſtpoſita eſt & in cap.25. reiecta. Vt hæc ſcilicet viam pararet ad ſermonē de republica, qui cap.26. cōtinetur. In quibus omnibus conſilium noſtrum circa diſtinctionem contextus, Logodedalus probauit: nec tantum in ſua interpretatione ſequutus eſt, ſed ad græcū contextum retulit.

DE FATO, AN SIT, VEL QVOMODO SIT, disputatio.

Quæ digreßio est vndecima.

De Fato quatuor hæc suo ordine nobis inquirenda sunt, An sit: In quo sit: Quænam fato subsint: & vtrum hoc ineuitabile. Deinde in his Platonis & Aristotelis sententiæ inter se conferendæ. Fatum nonnulli vno modo dici arbitrantes, solúmque poni in virtute corporum cœlestium in hæc inferiora influente, & in astrorum, quorum in natiuitatibus ratio haberi solet, vario concursu atque aspectu, vel etiam oppositione, non tantum nostra corpora afficiente, sed vt talis fati assertores dicunt, animorum motibus necessitatem afferente, fatum omnino esse negant. Quod quãquam hæc variam animis nostris propensionem afferre possint, nequaquam tamẽ necessitatem, quam fati nomine ab illis putant significari. Etenim in iis astrorum virtutibus, harúmque coniunctione, cum his inferioribus naturæ contagio valet, vt Cicero scribit libro de fato, quam ego non tollo: sed vis est nulla fatalis: id est nulla ineuitabilis necessitas, quã fato significari vulgò credunt. Sícque D. Gregorius in Homilia Epiphaniæ, Absit, inquit, à cordibus fidelium, vt fatum aliquid esse dicant. Atque etiam isto modo Eusebius cap. 2. libr. 3. de Euangelica præparatione, scribit Aegyptios existimauisse omnia vinculo quodam indissolubili à motu stellarum necessariò pendere: imò apud eosdem stellas Deos esse, & fatorum dominas appellari, quas idcirco sacris simulachris, & vario cultu sibi propitias reddere conabantur. Contra quam opinionem idem varias rationes ex Origine collegit, cap. 9. lib. 6. At si fatum nihil aliud esse intelligitur, quàm Dei voluntas, vel dictum, vel placitum, hoc certè in humana vita quodammodo agnoscimus, cùm prędestinationem & reprobationem in nostra religione admittimus: & cùm in iis

quæ nobis maximè libera esse videntur, dicere solemus nos hoc vel illud esse facturos si Deo placuerit. Sed cauendum est ne propter huius nominis multiplicem significationem, in eo fati nomine quisquã offendatur. Scitum enim est quod scribit D. Augustinus libro quinto de Dei ciuitate, Si propterea quisquam, inquit, res humanas fato tribuit, quòd ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Veteres autem, quia in naturalium causarum necessaria connexione fatum posuerunt, idcirco prout varia vniuersæ naturæ principia vsurpauerunt, ita de fatali necessitate diuersas sententias sunt secuti. Nam, vt inquit Plotinus, capite secundo libri de Fato, cùm Philosophi in propinquis causis quiescere nollent, quicunque principia corporea posuerunt (veluti atomos) eorum motu, impulsibus & complicationibus mutuis, singula facientes, dixerunt ea conditione fieri, atque se habere singula qua illa principia coëunt, faciúntque atque patiuntur: nostros quoque impetus affectionésque tales esse, quales illa faciunt. Hi ergo necessitatem hanc in principiis, & in iis quæ sunt ab illis, passim rebus inducunt: & quæcunque alia quis corpora esse principia dicit, ab eísque omnia fieri, is nimirum necessitati cuidam in his fundatæ, seruire omnia putat. Alij, inquit idem Plotinus, ad ipsum vniuersi principium ascendentes, ab ipso cuncta deducunt. Atque causam hanc primam per omnia se diffundere, neque mouere solùm, verumetiam singula facere arbitrantur: quam quidem & fatum vocant. Fatum existimantes causam potissimam cuncta mouentem: non modò cætera quotcunque fiunt, sed cogitationes quoque nostras ex ipsius motionibus proficisci. Non aliter quàm in animali partes singulæ mouentur, nõ quidem à seipsis, sed ab eo quod in quolibet animali obtinet principatum. Alij præterea totius mundi circuitum omnia complectentem, motúque suo singula facientem, atque habitibus configurationibúsque stellarum, tam errantium, quàm non errantium, mutuis, fatum indicant: & prædictionibus per cœlestia factis, freti, singula inde fieri arbitrantur. Posset insuper aliquis alia quadam ratione describere fatum, dicens id esse complexionem mutuam causarum, seriémque connexam desuper emanantem, per quam posteriora semper prioribus obsecundent, atque hæc ipsa posteriora in præcedentia reflectantur: vt pote quæ per ipsa fiant, & absque ipsis effici nequeant. In quo Plotini loco de Fato, variæ opiniones notari possunt, sed in iis vna celeberrima de virtute ab astris in nos influente, quæ futuræ vitæ nostræ cursum regere dicatur: nec solùm nostra corpora, sed etiam animos variè afficere. Quæ opinio non modò veteres plerosque exercuit, sed de recentioribus nimium multos occupauit, &

in ea rapuit, quibus nescio an quicquam in religione Christiana fingi possit capitalius. Quid enim? quod Hieronymus Cardanus commentario suo in librum secundum Ptolemæi, de iudiciis astrorum, Christi genesim ex Astrologiæ legibus aggredi audet, ex hácque docere conatur, in illo (in quo omnino omnia astris superiora extiterũt) ea quæ nos veneramur & colimus, quæque omnes naturæ leges excedere piè meritóque credimus, ex virtute astrorum in eundem esse deriuata? Nimia profectò hæc in philosophãdo licentia, & digna quę seuerissima lege coërceatur. Quare ego contra hæc magnã gratiã habeo Marsilio Ficino, & Ioanni Pico Mirandulæ, qui patrum nostrorum memoria, quanquam in astrorum iudiciis atque peritia exercitatissimi (hoc enim eorum scripta testantur) semper tamẽ conati sunt ineuitabile fatum hoc in astrorum virtute ab aliis positum, euellere, nostrísque persuadere in eo nihil esse, quod cum religione bene consentiat. Ad quam rem attentè considerari postulo, quæ à Marsilio piè scripta sunt, in concione de stella Magorum, cuius ductu peruenerũt ad Christum. Ad idémque vehementer expeto librum eum quẽ de quæstione hac à se scriptum, idem meminit in epistola quadam libri quarti. Compono, inquit, librum de prouidentia Dei, & humani arbitrij libertate, in quo agitur contra astrorum necessitatem fatúmque Astrologorum. At verò dixerit fortè quispiam, fatui esse contra inexpugnabile fatum velle pugnare. Ego verò, inquit, respondeo tam facilè posse hoc impugnari, vt qnando quispiam impugnare voluerit, tunc primùm eo ipso quod vult, expugnet. Nempe cœlestium sphærarum motus, nunquam altius mentem attollere potest, quàm ad sphæras. Nunc verò qui disputat contra illas, eas iam transcendisse videtur: atque ad ipsum Deum, liberúmque voluntatis arbitrium accessisse. Et eodem libro in alia epistola ad Franciscum Hyppolitum, Qui singula, inquit, necessariò fieri à stellis affirmant, tribus potissimum perniciosis erroribus, & inuoluuntur ipsi, & vulgus inuoluunt. Nam summo & omnipotenti Deo, quantum in eis est, propriam rerum auferunt prouidentiam, absolutúmque totius mundi imperium. Angelis verò qui ita apud illos cœlestia mouent, vt omnia inde hominum scelera, omnia mala bonis, omnia bona malis proueniant, iustitiam adimunt. Hominibus denique qui non minus quàm bestiæ, vt illis videtur, huc & illuc impelluntur, auferunt libertatem, omníque priuant tranquillitate. Ioannes Picus Mirandula in eodem argumento se exercuit, capite quarto, libri quarti contra Astrologos, cuius opinio paulò post commodius considerabitur. Nunc verò quæ fato subsint, & vtrum hæc vitari nullo modo possint, videamus. Si fatum in corporis prin-

cipiis ponitur, vt à Democrito in atomorum concursione, aut à Chaldæis, sicut modò dictum est, in virtute ab astris influente, certum est, si verè iudicare volumus, non omnia fatali necessitate teneri. Quoniam illa nullam vim habere possunt in ea quę corporis omnino sunt expertia: animis autem in vita hac cum corporibus cōiunctis, propēsionem quidem afferre possunt, sed nequaquam necessitatem. Animi enim in vitia propensio varia, vt Cicero scribit libro de Fato, ex naturalibus causis nasci potest: extirpari autem & funditus tolli, ita vt is ipse qui ad ea vitia propensus fuerit, à tantis vitiis auocetur, non est positum in naturalibus causis, sed in voluntate, studio, disciplina. Idque est quod Plotinus dicere voluit, cap. 8. lib. de Fato, animam esse supra fatum, in fato, sub fato. Si anima, inquit Marsilius, in illud Plotini caput, omnino extra corpus sit, similiter est extra fatum. Si sit in corpore, quatenus indulget corpori naturaliter patienti sub fato, ipsa quoque eatenus in fato patitur. Sin autem pro viribus se à corpore segregat, solámque huic vim accommodat vegetalem, in fato duntaxat computatur vt agens, agit tamen pro conditione fortunæ. Et nōnulla quidem ipsa vel naturali facultate permutat, vel arte quadam emendat & corrigit, vel magnanimitate facillimè tollerat. Quod autem anima eatenus fatum subeat, quatenus se immergit in corpus, ostendit Timæus dicens, animas tunc primùm didicisse fatales leges, cùm sunt coniunctæ vehiculis. Hinc enim fati trahuntur exordia. Sed interea quòd libero motu & fatum adeant, & deinceps quandoque se soluere possint, declarat quod ait Plato & in Timæo, & 10. de Republ. Deum docuisse animas tum fatales leges, tum rationem iuris diuini, pariter & humani, vt extra culpam Deus existeret: & addit, virtutem rationémque liberam esse. Si verò fatum statuitur in Dei prouidentia, hoc certè modo non tantum vniuersa (quod hic Alcinous ait) sed & singula, fato quodammodo subsunt. Nempe quatenus omnia Dei cognitione suo modo continentur, eiusdémque voluntate reguntur. Quoniam etiam peccata, vt scribit Origenes in Genesin, quāquam ab eius voluntate non proficiscantur (quod quidam impiè affirmant) tamen sine eius aliqua prouidentia non sunt, per hancque ex eisdem certa quædam commoda eliciuntur, & ad aliquam naturæ vniuersæ commoditatem nonnunquam referuntur. Sed hoc difficilius est, an quæ isto modo in fato sunt, & diuina prouidentia continentur, nulla ratione mutari possint. De quo non eodem modo, nec sine distinctione, in ipsius fati multiplici significatione respondendum. Nam si hoc in Dei prouidentia præscientiáque ponimus, sine errore dici illud potest, quod pluribus explicatum est ab eodem Marsilio Ficino, Dei essentiæ non minus opponi malum, quàm rerum contingentiam.

gentiam. Itaque hunc vt malum nonnunquam permittit, sic quoque permittere contingentiam. Atque sicut malum cùm accidit, ille sua infinitate hoc reuocat ad aliquod bonum: sic ipsum contingens eundem quodam modo in necessarium redigere. Quoniam quod dum erat futurum, poterat contingere vt foret, & non foret, idem cùm iã est, necessarium est existere: & cùm præteriit, necessarium est præteriisse. Quomodo etiam ex Aristotelis doctrina dicere solemus: omne quod est, quando est, esse necessarium vt sit: & hoc solo Deum carere, quia quod factum est, infectum reddere non potest. D. Augustinus cap. 9. lib. 5. de Dei ciuitate, nobis author est Ciceronem in Deo admittere noluisse, eorum quæ ad singulas actiones nostras pertinent definitam præscientiam. Quod vereretur ne hac posita, nobis nostræ voluntatis & arbitrij libertas ad futura contingentia, adimeretur. In quo, inquit, non eo errabat quod actionum nostrarum liberum principium vellet retinere, sed quod arbitraretur Dei præscientiam sic esse nostrarum actionum causam, vt in easdem ineuitabilem necessitatem inducat, nobísque nostram in eligendo libertatem adimat. Itaque etiam si Deus non modò res vniuersas, sed & singulas, etiam futuras, quæ ad nostras actiones pertinent, præuidere, præsciréque dicatur, quatenus hæ in suis causis continentur, illíque præsentes sunt, non tamen ad illas omnes se habet eodem modo. Nam de illis quasdam præuidet, & definitè vult, quæ immutabiles sunt, quia eiusdem definita voluntas omnino immutabilis. In aliis præuidet quidem futurum vt hoc vel illo modo, voluntate nostra, & arbitrij libertate vtamur, quia futura omnia eidem sunt præsentia: neque tamen hoc vel illud determinatè vult, sed nostræ libertati relinquit. Quam si sua gratia adiuuat, in meliorem partem & ad virtutem dirigit: sin verò eiusdem gratia destituimur, vel quia ad nos ipsi hanc non allicimus, vel quia sua sponte influentem sicut debemus non excipimus, tum in deteriorem partem, in omnéque flagitij genus nos ipsi ruimus. Ex quo rectè factorum ille nobiscum, vel in nobis causa esse dicitur: peccata autem nos ipsi soli committimus, horúmque causa nulla ex parte ad eum referenda. De quo melius Plato lib. 2. de Republ. quam plerique de recentioribus qui se Christianos profitentur, videtur esse philosophatus. Nam eum optimum, imò qui sua essentia pura est, & immẽsa bonitas, peccati in nobis causam dicere, quid aliud est, quàm in eundem aliquam cum peccato communicationem inducere? Quę multo magis ab eius natura aliena est, quàm ab ignis calore frigus, aut à Solis splendore tenebræ. Et tamen vel solo naturæ lumine, vel sola veterum philosophia duce, facilè intelligimus omnem causam necessariò quandam habere cum suo effectu communicationem,

ſine qua neque hunc poteſt omnino producere. Quanquam de propoſita quæſtione, ad fati neceſſitatem pertinente, veteres non eodem modo ſunt loquuti. Nam Poëtæ fatum appellauerunt, totius concilij Deorum quaſi decretum: cui ne ipſi quidem ſinguli Dij poſſent obſiſtere. Sic enim apud illos Thetis non poteſt impedire fata Achillis: neque Iuno Aeneæ. Et Iupiter luget mortem Sarpedonis: quaſi diuturniorem vitam contra fata, illi non potuerit concedere. In quo eorum religionem variis rationibus exagitat Tertullianus in Apologetico contra Gentes. In eandémque ſententiam dictum videtur, quod commemorat Plato libro ſeptimo de Legibus, neceſſitati ne Deos quidem ipſos poſſe obſiſtere: aut quod idem ait in Gorgia, mulieres dicere ſolitas, neminem vitare poſſe fatum. Melior eſt Gregorij Nyſſeni ſententia capite quarto libri de Fato, vbi Platonis opinionem ita corrigit. Quod Dei ordinationem & voluntatem Plato fatum appellat, inquit, & quod fatum prouidentiæ ſupponit, parum certè à diuinis eloquiis diſtat, ſolam prouidentiam omnia diſpenſare dicentibus. At multum differt, ex neceſſitate ſequi fines qui ſunt in nobis affirmans. Nos enim non ſecundum neceſſitatem ſequi ea quæ ſunt prouidentiæ dicimus, ſed contingenter. Nam ſi ſecundum neceſſitatem, primùm quidem rationis pars tollitur. De ſolis enim actionum principiis rationes erunt ſecundum eum, vt meliora eligamus. Poſt electionem autem inanis eſt deinceps ratio, his quæ ſequuntur ex neceſſitate inductis. Nos verò in hoc quoque rationem poſſe determinamus. In prouidentia enim eſſe naufragari nauigantem vel non: neque ex neceſſitate quidem alterum eſſe, ſed contingenter. Non enim ſub neceſſitate eſt Deus: neque voluntatem eius ſeruire neceſſitati fas eſt dicere. Quoniam neceſſitatis eſt conditor. Nam neceſſitatem ſanè impoſuit aſtris, vt ſemper ſecundum idem moueantur: & mare circumterminauit, & vniuerſalibus & generalibus neceſſarium terminum impoſuit. Quem ſi fatum vocare volunt, eò quod vbique & ſemper ſecundum neceſſitatem fit, vt omnia per ſucceſſionem ſint in generatione & corruptione, nihil curamus. De nominibus enim non velitamur aduerſus eos. Ipſe verò ſuprà omnem neceſſitatem non modò conſiſtit, ſed & dominus & factor eius eſt. Omnipotens enim exiſtens, & ſuapte natura ipſa poteſtas, nihil neque naturæ neceſſitate, neque legis diſpoſitione facit, omnia verò ſunt ei contingentia, etiam neceſſaria. Et vt hoc monſtretur, curſum Solis & Lunæ, qui neceſſitate feruntur, & ſemper vno modo habent, quandoque ſtare fecit: vt oſtendat nihil à ſe ſecundum neceſſitatem fieri, ſed omnia per poteſtatem contingenter. Semel autem talem diem fecit, veluti ſcriptura ſignificauit, vt

ſolùm monſtret, non verò vt diſpoſitionem neceſſarij aſtrorum motus, quam à principio impoſuit, diſſoluat. Ita & quoſdam homines in vita conſeruat, vt Heliam & Enoch mortales exiſtentes, & corruptioni ſubiectos, vt per omnia hæc poteſtatem eius, & non neceſſitate coactam voluntatem intelligamus. Atque hæc quidem ille rectè de Dei poteſtate, liberáque voluntate, quæ ſuperior eſt omni virtute cœleſtium corporum, cauſarúmque naturalium ſuo ordine connexarum. De anima verò noſtra quomodo tali fato ſoluta ſit, vel eidem obnoxia, diſcamus ex Iamblicho libro de Myſteriis Aegyptiorum. Homo, inquit ille, duas animas habet, vt Mercuriales literæ docent. Vna quidem eſt ab intelligibili primo, atque ipſius opificis potentiæ particeps, altera verò ex circuitu cœleſtium nobis indita, in quam & anima ſpeculatrix diuinorum irrepit. Anima igitur à mundis in nos deſcendens, mundorum quoque circuitus ſequitur. Quæ verò ab intelligibili veniens, intelligibiliter adeſt, geneſicum circuitum ſupereminet. Atque per hanc à fato ſoluimur, & ad intelligibiles Deos aſcendimus, & religionem habemus ad æterna tendentem. Non igitur putandum eſt, de quo tu dubitabas, omnia inſolubilibus neceſſitatis vinculis, quod fatum nominant, colligari. Habet enim anima principium in ſe proprium, quo ad intelligibile ſe conferat, & diſcedat quidem ab his quæ gignuntur: ad ipſum verò ens accedat, atque diuinum. Gregorius Nyſſenus capite tertio libri de Prouidentia, cùm antea fatum diuinæ prouidentiæ ſubieciſſet, hanc triplicem facit. Prima, inquit, eſt Dei. Conſulit verò hic primo loco propriis, deinde vniuerſis, vt cœleſtibus orbibus & aſtris, omnibúſque rerum generibus, vt ſubſtantiæ, quantitati, qualitati, & aliis talibus, atque formis quæ his ſubiectæ ſunt. Secunda qua conſulitur ſingulis animalibus & plantis, horúmque ortui & interitui, cæteríſque mutationibus. Quam quidem prouidentiam Plato attribuit Diis minoribus, qui per cœli ambitum feruntur: Ariſtoteles verò Soli & Zodiaco circulo. Tertia verò rebus humanis propria eſt: quam Dæmonum eſſe vult, circum ipſam terram viuentium, & humanis actionibus præfectorum. In quibus prouidentiæ gradibus, ſecundus & tertius à primo pendent. Quoniam Deus rerum omnium opifex, & moderator, ſecundos & tertios conſultores inſtituit. Addit Beſſario Cardinalis capite nono libri ſecundi contra Trapezuntium, primæ ptouidentiæ vim immutari, aut impediri nullo modo poſſe. Quoniam ſcilicet in hac duo coniuncta ſunt, Dei præſcientia, & eiuſdem determinata voluntas:

quibus quæ definita sunt, ea nihilo magis quàm ipse Deus immutari possunt. Qualia quæcunque sunt, eadem absoluta fatali necessitate contineri dici possunt: modò ne quis inter Christianos (vt antea ex Diuo Augustino dictum est) fati nomine offendatur. Quæ verò ad secundam & tertiam prouidentiam pertinent, hæc idem ait facilè immutari posse, & euitari. Quia in his interueniunt multæ causæ, quæ ad vnum effectum determinatæ non sunt, & interturbari facilè possunt. Alij in fato duo inesse aiunt, diuinam voluntatem ad hunc effectum determinatam, & ordinem causarum intermediarum, harúmque in agendo liberarum & contingentium. Prius immutabile esse fatentur, posterius, mutabile. Sícque dictum videtur à Boëtio libro quarto, de Consolatione philosophica, fati seriem mobilem esse, quæ ab immobilis prouidentiæ exordiis proficiscatur. Fatum, inquit Marsilius in duodecimum de Legibus Platonis, immobilis quædam est in anima mundi rerum mobilium distinctio: sed materia in quam agit per instrumentum, est moles elementorum. In quo videtur communis naturæ ordinem fato subiicere, vel fati instrumentum in ordinatis naturæ causis ponere. Quod sequutus est Genesius Sepulueda cùm libro primo de Fato, horum duorum comparationem ita concludit. Fatum, inquit, prorsus nihil aliud est, quàm ipsa natura, & quod natura fit, fato fieri dicitur. Neque enim homo ex homine, elephantus ex elephanto natura procreatur, fato non item: sed cùm re fatum & natura consentiant, solo vocabulo distrahuntur. Quæ nihil aliud sunt, quàm primæ causæ generationis naturalis singulorum efficientes, hoc est corpora cœlestia, & ipsorum rata constánsque vertigo. Quanquam hic in maximè varia & multiplici huius vocabuli significatione, nudè nimium & simpliciter, sine vlla distinctione, de hac ipsa comparatione pronuntiasse videtur: nec omnino fortasse ad mentem Theologorum & Philosophorum, vel ad consuetudinem eorum qui latinè sunt loquuti. Est enim alia fati significatio Theologica, non in natura tota posita, sed à diuino consilio pendens, in Deíque partim prouidentia, partim præscientia posita: quæ eadem cum ipsa natura dici non potest: sed hac longè superior est. Atque Cicero fatum ab ipsa natura distinxisse videtur, cùm dixit Philippica secunda, multa posse contingere præter naturam, prætérque fatum: sicut & Virgilius Aeneidos quarto, cùm de Didonis morte violenta ait,

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

Vt scilicet hoc modo naturale esse dicatur, quod pendet ab ordinatis vniuersæ communísque naturæ principiis: fatale, quod præter,

& supra communes naturæ causas, diuina voluntate contingit. Sic enim & Aristoteles lib.1. de cælo, quando scribit Deum & naturam nihil frustra facere, quanquam naturæ opificem, vel certe moderatorem Deum agnoscat, naturæ tamen attribuit quæ ordinata, Deo vero quæ prҿter eius ordinem accidunt. Iam verò in hac multiplici & varia huius vocabuli significatione, de fato quid Platoni & Aristoteli videatur, inquiramus. Plato in Phædro Adrastiæ nomine fatum, vel certè diuinam prouidentiam videtur voluisse significare. Regula Adrastiæ, inquit, hæc est vt quæcunque anima Deum comitata verorum aliquid inspexerit, ea vsque ad circuitum alium sit indemnis: & si semper hoc facere queat, sit semper illæsa. Atque idcirco Socrates lib.5. de Rep. leges daturus, eiusdem Adrastiæ opem implorat: quod in hac prouidentiæ diuinæ ineuitabili necessitate situm arbitretur legum diuinarum & humanarum principium. Sicut Cicero lib. de legibus, scribit ab ipso Deo legum esse capienda exordia. In Timҿo vero, sicut antea notatum est, ait Deum animis noua corpora ingredientibus fatales leges præscribere: ne ex harum ignoratione cõtra peccatũ homines excusationem quҿrant. At idem lib.2. de Rep. cum ad fatum singulorum pertinere videretur Homeri fabula de duob⁹ doliis, quæ hic iacere scribit in Iouis lumine, quorum vnum quidẽ plenum est sortibus bonis, alterum malis, ex quibus vitæ humanæ conditionem Iupiter ipse temperare diceretur, hanc ille in sua ciuitate ferendam esse negat, quod ea Deum malorum esse causam facile tandem hominibus persuasura videretur. Quid his faceret, qui cum hodie se Christianos profitentur, peccata quantumuis nefanda cum diuina prouidentia consentire dicere audent? imo ea à diuina prouidentia, vt à causa principe per malorum dҿmonum atque hominum ministerium tantùm proficisci? De quo placet superiorem Platonis locum ad verbum citare: vt eo vel solo naturæ lumine instructi, discamus de Deo magnificentius sentire & loqui, quàm hi ipsi, qui cum nescio quam religionis restitutionem in integrum polliceantur, huius fundamenta istiusmodi nefanda atque impia ponunt. Non igitur Deus, inquit Plato, cum bonus sit, omnium causa est, vt multi dicunt: sed paucorum quidem in hominibus causa est: multorum vero extra causam. Multo enim pauciora nobis sunt bona quàm mala. Et bonorum quidem solus Deus causa est dicendus. Malorum autem quamlibet aliam præter Deum causam quærere decet. Neque Homeri igitur, neque alterius poëtæ accipiendum est peccatum, stultè de diis dicentis, in Iouis limine duo iacere dolia plena sortibus, bonis vnum, malis alterum. Cúmque ex his Iupiter inuicem commixtis impertit alicui, aliâs huic bene, aliâs male est. Cui vero ex altero datur, hunc

vesana fames super terras exagitat. Neque vero admittendum est Iouem nobis penuarium esse bonorũ atque malorum. Quanquã hanc ipsam opinionem Plato potuit eiusdẽ Homeri testimonio etiam refellere: qui Iouem facit reliquos Deos sic alloquentem.

Quam temere incusant mortales numina, nósque
Authores faciunt, si quid sensére malorum:
Cum præter fatum his pariat mens stulta dolores.

Idem vero Plato de fatali necessitate in naturæ vniuersitate, sic scribit in Epinomide. Animæ intellectum habentis (de ea autem loquitur quæ est Vniuersi) necessitas est omnium necessitatum maxima. Ducens enim, sed non ducta gubernat. Quãdo autem anima, quæ res optima est, consilio secundum optimum intellectum se gerit, tunc sine peruersione id quod verè secundum intellectum perficitur, necessario eueniet: nec adamas solidius immobiliúsq; esse poterit. Sed tres profecto, Parcæ quod singuli Deorum optimo cõsilio deliberarunt, perfectum cõseruant. Obscurior est de eadem quæstione sentẽtia Aristotelis. Quem tamẽ Cicero libro de fato, inter eos philosophos enumerat, qui censent omnia fato fieri, fatúmque ipsum vim necessitatis habere. Ac mihi quidem videtur, inquit, cum duæ sententiæ fuissent veterum philosophorum, vna eorum qui cẽserent omnia ita fato fieri, vt id fatum vim necessitatis afferret, in qua sententia Democritus, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles fuit: altera eorum, quibus viderentur sine vllo fato esse animorum motus voluntarij, Chrysippus tanquã arbiter honorarius mediũ ferire voluisse, sed applicat se ad eos potius qui necessitate motus, animos liberatos volunt. Dum autem verbis vtitur suis, delabitur in eas difficultates, vt necessitatem fati cõfirmet inuitus. Sed hoc mihi, pace Ciceronis dixerim, non satis cum eo videtur cõsentire, quod Aristoteles ipse libro de interpretatione, disputat vno capite de futuris contingentibus. Vbi manifestum est eum pro absurdo habere, si quis dicat earum enunciationum, quæ de rebus singulis in futuris contingentibus contradicunt, determinatè vnam partem veram esse, alteram falsam. Quoniam, vt ait, rerum cõtingentia tolletur, omniáque futura, ex necessitate futura erunt: omnísque è vita tolletur deliberatio & actio. Neque vero eadem magis consentient cum aliis permultis, quæ ab eodem Aristo. dicuntur in Ethicis de deliberatione, & electione in omnibus quæ ad vitã & mores pertinẽt, déq; libera ratione virtutum omnium comparandarum. De quo etiã aliud visum est Bessarioni Cardinali hunc cũ Platone in ista quæstione sic cõparanti cap.9.lib.2. contra Trapezuntium. Aristoteles, inquit ille, vsus quidem fati nomine est, sed quid fatum sit minimè declarauit. Videtur tamen ipse quoque naturã fatum vocare,

ſed longe aliter quam Plato. Etenim ſi Alexandro eius expoſitori adhibenda fides eſt, Fatum iuxta Ariſtotelis opinionem,nō in ſubſtantiis æternis eſt, non in iis quæ ſemper eodē modo fiunt, ſed duntaxat in rebus generationi corruptioniq; ſubiectis & natura aptis ad mutationem oppoſitorum. Vt non omnis natura,ſed ſingularis tātummodo fatum contineat. Artem verò,arbitrium & omnem hominis rationem fato ſolui videtur exiſtimare. Fatum itaque ſententia Ariſtotelis non omnē complecti naturam, ſed eam tantum modo partem quæ generatione ac corruptione varietur: idémque eſſe quod ipſam partē naturæ,& neque naturā neque fatum eſſe neceſſaria,ſed,vt præter naturam, ſic præter fatum multa euenire à diligentioribus eius expoſitoribus accepimus. Nec verba eius ex primo Meteor. ab hoc diſſentire videntur. Horum omniū,inquit Ariſt.cauſa ponēda eſt,quod per tempora fatalia fiunt,vt in tēporibus anni hyems, ſic circuitus cuiuſdam longi pars hyems fit. In quibus verbis naturam fatum eſſe dicere videtur. Hæc enim fatalia ſunt hyemis & reliquarum viciſſitudinum tempora: quæ quāuis naturales habeant reditus, non tamen tales vt trāſcendi non poſſint. Vnde fit vt etiam præter fatum poſſit aliquid fieri: videlicet in iis rebus quæ generationi dantur. Vt etiam quinto phyſicæ auditionis libro dictum legimus, an generationes etiam ſint violentæ, nec fatales, quibus contrariæ naturales ſunt. Ex quibus omnibus ita concludit idem Beſſario. Cum itaque violentum & non fatale pro eodem Ariſtoteles accipiat: profecto quod ſecundum naturam fit, idem eſſe quod fatale, ſententia eius exploratum eſt. In quibus omnibus neſcio num Ariſto. in loquendo veterum phyſicorum opinionem ſequutus,neceſſitatem deſcripſerit conditionibus materiæ fluentis: qualis eſt in rebus quæ oriuntur & intereūt. Quam in eiſdem fortè ſequi dicatur εἱμαρμένη, id eſt fatalis cohærentia effectuum cum ſuis cauſis. Etiam ſi hanc eiuſdem neceſſitatis in natura obſeruandæ rationem ex materia petitam, in eiſdem veteribus phyſicis multis locis reprehenderit, vt lib.2. Phyſic. & libro 1. de partibus animalium. De eodem Ariſtotele ſic ſcribit Theodoretus Cyrenſis libro 6. de curatione græcarum affectionum. Nichomachi filius Ariſtoteles, Luna tenus, inquit, putauit Dei prouidentiam rebus præeſſe. At ea omnia quæ infra Lunam ſubſidunt minus Deum curare, ſed eorum gubernationem tradidiſſe fatorum neceſſitati. Cui quidē tantam tribuebat vim, vt non ſolum diuitias, paupertatem, proſperam valetudinem, morbos, ſeruitutem, bellum pacémque ab immortalibus diſpenſari, ſed virtutem quoque & vitium tribui diceret. Ex quo inueterata opinio eſt de Peripatetica doctrina, quod de Deo diuináque prouidentia male

senserit. Sic enim Origines lib.1. contra Celsum scribit Aristotelem Epicuro haud inferiorem,quod in diuinam prouidentiam fuerit impius. Et lib.2.ait Peripateticos affirmare nihil prodesse præces vel sacrificia diis oblata. Sed nescio profecto ex quibus Arist. locis hæc illi potuerint colligere. Nam his quæ de virtute & vitio à Theodoreto dicta sunt, aduersari videntur quæ scribit Aristo.cap.9. lib.1.& cap.5. lib.2. Ethic. De diuina autem prouidentia quid à philosopho naturæ genio expectari potuit maius eo quod scriptum est libro de mundo ad Alexandrum? Vetus est sermo, inquit, à maioribúsque proditus, inter omnes homines,vniuersa tum ex Deo,tum per Deum constituta fuisse atque coagmentata: nullámque naturam satis instructam ad salutem esse posse, quæ citra Dei præsidium suæ ipsa demum tutelæ permissa sit. Quocirca veterum nonnulli eoúsque prouecti sunt, vt hæc omnia dictitarent Deorum esse plena,hauririque eorum spectra ab hominibus, oculis & auribus reliquísque sensibus: sententiæ illi quidem fundamenta iacientes diuinæ fortasse potentiæ, non item diuinæ naturæ congruentia. Etenim cunctorum quæ rerum natura cōplectitur, cum seruator est Deus, tum vero quæcunque in hoc mundo quo quomodo perficiuntur, eorum omnium idem genitor est: non sic tamē ipse vt opificis in morem animalísque lassitudinem sentientis, labore affici possit: vt qui ea facultate vtatur quæ nulli cædat difficultati. Cuius ipse vi facultatis, omnia in potestate continet: nec minus etiam quæ longius ab ipso videntur esse summota. Eodem libro causas secundas diuinæ prouidentiæ subseruientes agnoscit:nec vult Deū ad omnia pari gradu se demittere. Si è dignitate regis haud quaquam esset, inquit, Xerxem functione propria administrare omnia & absoluere quæcunque facta cuperet, ne ipsum quidem operibus faciendis instantem, curatoris operum officio perfungi: longe id nimirum minus Deo conuenit. Quare augustius id decentiúsque existimandum est Deum summo in loco ita esse collocatum,numinis,vt tamen eius vis per vniuersum mundum pertinens, tum Solem Lunámque moueat, tum cælum omne circumagat, simúlque causam præbeat eorum quæ in terra sunt salutis & incolumitatis. Cum vero alia multa sint quæ ex eiusdem Aristotelis doctrina colligi possunt, ad diuinam prouidentiam,quæ cum quæstione de fato coniuncta est, pertinentia, in eis non elaborabo hoc tempore. Quòd hæc magna ex parte repeti possint ex iis quæ antea dicta sunt de Deo, digressione.3. Commentario in cap.9.

3 Ex Platonis sententia, singula in fatis non sunt,nisi prout continentur vniuersis,ad quæ fatales leges pertinent. Illa autem,sicut etiam Peripatetici docent,

in vniuersis tātum sunt potestate. Quo fit vt & in fato esse dicantur, nequaquam tamen fato esse definita. Nam fati, diuinæ prouidentiæ & præscientiæ ratio cōiuncta est. Prouidentia autem Dei & præscientia à Platone in ideis omnino est posita: hæ autem, vt antea dictum est, non sunt singulorum, nisi vt ad vnam cōmunem naturam reuocantur. Quanquam non omnibus Platonicis hæc sententia probata est: minime vero his qui Platonicorum doctrinam cū nostra religione hac in parte conciliare voluerunt. Nam Marsilius Ficinus Commentario in lib. Plotini de diuina prouidentia, eam sic exagitat. Deus si intelligendo facit omnia, inquit, nimirum & faciendo intelligit omnia. Intelligit, inquam, nō solum quædam omnibus cōmunissima, sed etiam vnicuique propria, quibus vnūquodque in suo esse actúq; perficitur. Alioqui confusè nimium intelligeret minimáq; intelligentiam possideret: ac res potius in potentia, & hac quidem remota confusáque cognosceret quam in actu. Accedit, quod si actio ipsius propria, intelligentia est, tanquam eminentissima amplissimáq; simul & intima, quoúsque agit eoúsque intelligit, & è conuerso. Agit autem in singulis etiam atque minimis peragendis: si quidem entis primi per singula quomodolibet entia certis ordinibus consequentia, amplissimus est influxus: & quæ post ipsum agunt, ipsius vbiq; virtute mouentur & agunt. Aguntur vero vbique non species ipsæ rerum, quæ æternæ sunt, quæ Deus ipsæ sunt, sed indiuidua. Aut ergo Deus nihil extra se intelligit atque agit (quod falsum est) aut agendo singula, intelligit eadem. Quæ nusquam fierent, nisi prius intelligerentur à Deo. Intelligit itaque Deus ipse singula, non distractus in plurima, sed collectus in semetipsum, quem intuendo velut totius exemplar, & causam causarum, perque causas omnium causam contuetur, omnia & contuendo curat & prouidet, quatenus ad finem singula dirigit atq; bonum. D. Thomas libro 3. contra Gentiles, tractat quæstionem eandem de diuina prouidentia, an sit singularium, & vtrum cum illa rerum eorundem contingentia possit consistere. Si Deus, inquit, cap. 75. singularium prouidentiam non habet, aut hoc est quia nō cognoscit ea, aut quia non potest, aut quia non vult horum curam habere. Non potest autem dici quod Deus singularia non cognoscat: quoniam hoc idem refutatū est cap. 19. lib. 1. Nec vero, quod Deus eorum curam habere non possit, cum eiusdem potentia infinita sit. Neque quod hæc singularia gubernationis capacia non sint, cum videamus ea gubernari rationis industria. Quo etiam loco variis argumentis efficere conatur, non esse satis vniuersalium cognitionem & curam in Deo ponere, aut dicere singularia tantū in vniuersalibus ab illo secundum essentiā conseruari. Sed cum Dei prouidentia itémq; voluntas, sicut & essentia, immutabilis sit, ideóque verendum esse videretur, ne illa rebus singulis harūque mutationibus accōmodata, omnia circa res easdem necessitate quadam inæuitabili euenire, fateri cogeremur, idcirco in eo laborat potissimum, vt doceat talem futurorum ad res singulas pertinentium præsciētiam, nullam necessitatem inducere: aut cōtingentiam non tollere. De quo sic à Marsilio Ficino scriptum est in lib. D. Dyonisij de diuinis nominibus. Prouidentiæ sunt officia, inquit, primum quidem quando composuit vniuersum, suis quæque gradibus vbiq; disponere: secundū vero res singulas quo naturaliter ordine sunt dispositæ, cōseruare, ac si præuaricentur, mox illas in ordinem redigere: tertiùm denique ita regere, mouere singula, sua cuiq; dispensare queadmodum naturæ cuiusq; conuenit. Cum igitur alia ab initio constituerit tanquam tota, alia vero tanquam partes: item alia superiora, alia inferiora: alia rursus stabilia, alia vero mobilia: & mobilia rursus alia ex seipsis libero quodam motu mouenda, alia ab aliis agitanda, cōsequenter suis quæq; conseruat gradibus & pro captu cuiúsque dispensat: vniuersalia quidē munera totis, particularia partibus, maiora superio-

ribus paſsim ordinibus, inferioribus verò minora. Stabilia non impellit ad motum. Per ſe libero motu mobilia nuſquam cogit: naturaliter coacta non liberat. Quanquam etiam locus hic Alcinoi aliam ſententiam poteſt admittere. Significare enim fortaſſe voluit non in omnibus quæ in fato dicuntur eſſe, abſolutam & definitam neceſſitatem ineſſe ſed ex conditione tantum. Cum vero in ipſa conditione partes duæ ſint, vna antecedens, altera conſequens, antecedentem nobis eſſe omnino liberam. At cum in hanc noſtra ſponte atque electione inciderimus, non poſſe amplius conſequentem vitari. Quod certe exempla duo quæ ex poëtis ſubiicit, ſatis apertè declarant. Nam quia erat fatale Laio ſi filium gigneret, futurũ vt ab hoc interficeretur: poterat quidem ille cauere ne filium gigneret. At cum filium genuiſſet, non poterat impedire ne ab hoc interficeretur. Cui ſimile eſt quod de cylindri motu per decliuia Stoici afferunt. In quo qui cylindrum protruſit, dedit ei motionis principium: quod erat in eius poteſtate. At cum à ſe cylindrum emiſerit, iam per decliuia ſuapte vi atque natura mouebitur: nec amplius poterit ab eo qui protruſit, cohiberi. Quodquidem, vt Cicero diſputat in libro de fato, ratione aliqua niteretur, ſi antecedens cauſam eam in ſe haberet cuius vi per ſe efficeretur, & omnino contineretur conſequens. Permultum autem intereſt vtrum aliquid ſit eiuſmodi ſine quo quippiam effici non poſſit: an eiuſmodi cum quo aliquid effici ſit neceſſe. Nam à filio quidem Laius interfici non poteſt, niſi hunc genuerit: at cum eum genuerit, nulla cauſa eſt cur ab eodem interfici ſit neceſſe. Adde quod ex Gregorio Nyſſeno verè dici poteſt eos qui eiuſmodi fatum conſtituunt vna adhuc in parte retinere libertatem rationis noſtræ deliberantis de rebus agendis: in altera vero tollere. Ad principia enim vel ad antecedentia, ratio erit libera, vt poſſit hoc vel illud eligere. Poſt electionem autem deinceps libera non erit, his quæ ſequuntur, ex neceſſitate inductis. Nobis vero in vtriſque, id eſt tam in antecedentibus, quam in conſequentibus, inter quæ nulla eſt naturæ neceſſaria connexio, voluntatis noſtræ & electionis libertas eſt retinenda. Sed iſta quæſtio de libertate voluntatis noſtræ quo modo ea cum fato & prouidentia conſiſtere poſſit accuratius hoc loco nobis eſt tractanda.

DE LIBERTATE VOLVNTATIS NOSTRAE ET arbitrij, philosophica disputatio.

Quæ digreßio est duodecima.

Ifficilis per se quæstio de libero arbitrio, An sit: quæ ipsa comparatione cum fato diuináque prouidentia & præscientia, redditur difficilior, An scilicet arbitrij & voluntatis humanæ libertas cũ fatali necessitate definitáque Dei prouidentia, & præscientia possit consistere. In quibus duabus quæstionibus cum quædam sint diuinæ sapientiæ propria, quorum tractatio in sacrorum scriptorum testimoniis considerandis consistit, alia vero philosophorũ: priora aut omnino prætermittam, aut leuiter attingam, ne in alienam possessionem videar irruere: in posterioribus elaborabo. Atque conabor efficere vt intelligatur philosophos naturæ lumine, in iis non modo non peruertere religionis fundamenta, quod nõnulli dictitant, sed ad hæc bene ponenda quasi viam parare: Atque de his qui se Christianos profitẽtur, eos qui in vita religionéq; libertatẽ arbitrij retinere conantur, id maxime agere vt voluntatem ad bene agẽdum excitent, & in eorum quæ recta sunt obseruatione cõtineant: alios vero qui eandem libertatem de medio tollere conantur, & nos in naturalem seruitutem volunt redigere, omnium maximè vita sua & factis pro ea inducere summam ad omne genus flagitij licentiam. Cum vero de arbitrij libertate quęratur, primo loco constituendum est quid arbitrium sit, quidque libertas, vt de horum cõparatione sine errore iudicemus. Atq; quoniã ipsius libertatis varij modi sunt, hi nobis hoc initio distinguẽdi: quia in omnibus non potest esse eadem quæstionis propositæ explicatio. Primum verò vt seruus ille esse dicitur, qui sui iuris nõ est, quique in omnibus actionibus nõ à se sed domini imperio, & voluntate mouetur: ita liber is qui sui iuris est, non alieni, quiq; in agendo à se mouetur, non ab alio. Hic vero primus modus est omnium maximè com-

munis, quò libere moueri dici possunt quæcúmq; mouentur sua spõte & ab insito principio non ab externa vi. Quo modo nõ solum belluarum sed plantarũ atque etiam rerum inanimatarũ naturales motus violentis cõtrarij, spontanei & liberi quadã ex parte dici possunt. Specialiore vero & cõtractiore quodã modo Arist. animalium motũ, qui progressionis est, à naturali motu rerũ inanimatarum distinguit, quod ille liber sit, hic vero minime. Nempe qnod animalium motus nõ sit ad certam loci differentiã determinatus, sicut est rerum inanimatarũ. Quanquã neque in eo adhuc est ea libertas quam quærimus: sicut neque in aliis animalibus ab homine, propriè dicitur arbitriũ aut volũtas: etiamsi in eis facultas discernendi vnum ab altero, adiunctũ quiddam habeat, voluntati aut arbitrio proportione respondẽs. Hoc enim interest, quod in belluis appetitio sequitur solã cognitionem sensus, quæ rerum singularum est tantum: in quibus si quid suauitatis appareat, ad illud bellua nõ potest toto naturæ impetu non ferri: ideóque in ea nulla appetitionis libertas. At in homine duplex cognitio est, vna superior, quæ rationis & intelligentiæ, hæcque notionibus vniuersis dirigitur: altera inferior, quæ ipsius sensus vel facultatis cum corpore communicantis, plerúmque superiori contraria. Ex quo cõtingit voluntatem humanam in huius duplicis cognitionis medio, contrariis fluctibus frequenter agitari, vnáque ex parte trahi à sensu ad vitium altera vero à ratione ad virtutem reuocari. In qua distractione quanquam nonnullis, vt Stoicis, naturæ humanæ integritatem spectantibus, ille ad virtutem propensior, aliis vt peripateticis, eadem vt iam deprauata in vitium sua sponte ruere videatur: philosophis tamen omnibus naturæ lumen sequentibus, eadem ad horum vtrumlibet libera est, quia vtriúsque horum particeps, ad neutrum est coacta. Alioqui ne rationis quidem particeps humana natura vere dici potest, nisi ratione possit voluntatem in eligendo dirigere, eámque ab illis reuocare, quæ sensus & corporis illecebræ, per falsas boni imagines nostræ cogitationi suggerunt. Et certe hac in parte animaduerti potest medium hominem permansisse inter eas naturas cum quibus communem habet vsum rationis & intelligentiæ. Angeli enim & mali dęmones, in naturalibus cum homine communicantes, in vsu ab eodem & à seinuicem sic differunt. Angeli voluntatem suam cum ratione & intelligentia Deo addixerunt: à quo nulla in re declinant: mali dęmones eandem addixerunt peccato, à quo non resipiscunt. Homines autem maximè liberam retinuerunt ad vtramlibet partem: quia possunt se per naturalia Deo addicere & ab eodem deficere: itémque à vitio declinare & ab eodem resipiscere. In quo Philosophica libertas arbitrij & voluntatis humanæ spectari

potest:nec ea,modò certis cautionibus regatur, à nostra religione aliena. Est verò vna libertas omnium maxima, qua quis ita sui iuris est,vt nemini omnino ex debito sit obnoxius: quo modo ne Angeli quidem liberi verè dici possunt. Quoniam quod habent summum, ei debent à quo acceperunt. Altera in consentiendo tantùm spectatur:qua quis ita se comparat,vt velit quæ Deus vult,nolit quæ ille nõ vult. Tertia quæ ad secundam adiicit quoque efficiendi facultatem: vt liber scilicet hoc modo esse dicatur,qui per se potest facere quę cũ Deo vult, per séque fugere quæ cum Deo non vult.De iis verò duobus posterioribus libertatis modis, omnis est contentio. Quod si in horum priore quæritur, an homo ita possit velle bonum, nolle malum, vt in eiusmodi voluntate nulla re contraria impediatur, aut in deliberatione quæ voluntatem hanc antecedit, nulla iudicij vel existimationis in contrarias partes fiat distractio,manifestum est neque eiusmodi libertatem in homines cadere.Quoniam hic in recto rationis iudicio quo vult ea quæ bona sunt, impeditur his perturbationibus quas parit pars animi inferior.Sui tamẽ in eo iuris est, quòd hoc ipso quod rationis est particeps, potest eiusmodi perturbationes de parte inferiore exorientes, reddere obsequentes superiori. Alioqui ne eum quidem suapte natura rationis participẽ esse dicamus. Quãquam sunt quidam qui existimant secundũ religionẽ nostrã post primi hominis lapsum,per quem serui peccati dicimur,vtramque libertatem & voluntatis & facultatis esse sublatam:non eò quidem,vt malum iam velle & facere nequeamus (ad hoc enim solum,vt aiunt,nobis nostra libertas est relicta) sed quia quod à Deo bonũ præcipitur, id nec velle liberè,nec præstare possumus. At mihi ne liberè quidem peccare is videtur, qui ex se non potest non peccare. Talis autem homo futurus est,si illi ad ea quæ recta sunt, voluntatem & facultatem adimimus. Imò ipsa ad peccandum propensio non tam libertatis est, quàm seruituris:neque à Deo declinare posse,facultatis est,aut potẽtiæ,quemadmodum neque claudicare posse, aut ægrotare, sed imbecillitatis potius aut impotentiæ. In quo qui verentur, ne posito arbitrio beneficiũ Dei erga nos imminuãt:hi meo iudicio non vidẽt, dũ huius beneficentiã vna in parte amplificare conãtur,se in altera prouidẽtiæ detrahere.Fecit enim Deus hominẽ primũ ita rationis participẽ,vt in eo summus esset naturæ cõsensus: nec motus vlli cõtra rationẽ exorirẽtur.Cũ verò hic peccauisset, nec rationẽ omnino amisit nec huius imperio priuat⁹ est,sed qui in peccãdo ratione erat abusus, sentire cœpit,in iis motibus qui pertinẽt ad partẽ animi inferiorẽ,difficultatẽ maximã:cũ illi ante peccatũ,aut omnino nulli essent,aut sua

ſponte rationi obſequentes, nec vnquam huius modum excedentes. Ergo regeneratus eſt, & noua gratia auctus, non vt rationis particeps efficeretur, ſed vt ratione melius vteretur, eáque ſibi reditum pararet ad fœlicitatem eam qua primo peccato fuerat excluſus, aut etiã ad alteram fortaſſe ea meliorem. Atque illa quidem communis naturæ ſunt, tum primæ, quæ peccato deformata eſt, tum ſecundæ, quæ ipſa regeneratione reparata. Alia verò eius gratiæ propria quæ nec omnibus communis eſt, nec in eos quibus ineſt, ex æquo diſtributa. Ad quam præter præparationem nihil eſt libertatis noſtræ: omnia ipſi Deo accepta referenda ſunt. Vt cùm in prioribus & poſterioribus eiuſdem Dei beneficium agnoſcamus, omniáque nos illi debere fateamur, priora tamen & noſtra, & noſtræ libertatis dicere ſoleamus, poſteriora verò minimè. Quanquam ſi cum his Philoſophicis, ea quę ad religionem noſtram magis pertinent, volumus coniungere, ſic ſtatuendum eſſe videtur. Hominem in prima origine, iuſtitiæ eius participem, quæ inde originalis à noſtris appellatur (cuius ratio ex Platonica & Ariſtotelica iuſtitia generali, repeti quodammodo poteſt) verè fuiſſe in motibus voluntatis ſuæ liberum. Quoniam hæc nõ ad quamuis boni ſpeciem tum ferebatur, ſed ad verè bonum, imò ad ipſum Deum, tanquam ad vltimum finem rerum omnium expetendarum: ex cuius nutu atque præſcripto, actiones omnes dirigebat. In qua libertate ſumma erat tum tranquillitas, quæ nullis impedimentis de ſenſibus corporeis enatis, interturbatur. Ipſáque appetitio animalis, quæ vulgò ſenſitiua appellatur, rationis imperio omnino erat ſubiecta: & in eo ſumma libertate fruebatur: eo ferè modo quo Angeli Deo ſemper adhærentes, omnium maximè liberi in agendo eſſe dicuntur. Primo verò peccato animus in ea quæ ad corpus pertinent degenerauit: hincque contraxit varias imbecillitates, per quas à recto rationis iudicio reuocatus eſt, factúſque obnoxius infinitis perturbationibus, in quibus focus extitit malorum omnium conſequentium. In iis autem idem animus fluctuans, ad peccandum longè propenſior extitit, quàm ad bene agendum: ac propter iſtam propenſionem nonnunquam ſeruus peccati eſſe dicitur. Neque verò poteſt ſe, ex ſeſe priori libertati reſtituere, per quam Deo adhærebat, & quæ ſuapte natura bona erant, ſemper appetebat: etiam ſi ſuum adhuc aliquod retineat rationis imperium, ſed nequaquam ſufficiens, ad id reſtituendum quod primo peccato eſt amiſſum: ad quod nulla philoſophica inſtitutio, aut humana quantauis diligentia, poteſt eſſe ſatis. Sed noua gratia influente hominis naturalia reparari, illúmque quaſi regenerari oportuit. Ex quo de humanæ voluntatis libertate propoſita quæſtio, non eandem in veterum Philoſophorum & Chri-

ſtianorũ ſchola explicationẽ poteſt recipere. Nam veteribus Philoſophis ſatis eſt docuiſſe, motus omnes de parte animi inferiore exoriẽtes, rationis imperio cohiberi poſſe: & ſi nõ omnino extingui, at certè ad eam moderationem reuocari, in cuius obſeruatione virtutes morum dicuntur eſſe poſitæ. Ad quam rem recta inſtitutione in præceptis Philoſophiæ moralis, rectéque agendi conſuetudine opus eſt, ſicut Ariſtoteles docuit in Ethicis: Plato verò in Theage aliiſque locis permultis adiecit diuinam voluntatem & benignitatem: ſine qua ne iſtam quidem virtutem moralem, exiſtimauit ab homine poſſe comparari. Sed nos in religione noſtra amplius aliquid requirimus, ad quod veteres Philoſophi ſolo naturæ lumine non potuerunt peruenire. Etſi enim Plato illud agnouerit, neque virtutes morales, neque politicas, quas purgantes appellat, in nobis perfici poſſe niſi Deo duce: atque etiam addiderit neminem poſſe ad Deum aſcendere (in quo ſumma eſt Philoſophicæ contemplationis perfectio) niſi quem Deus ad ſe rapuerit: imò ne poſſe quidem quemquam Deum cognoſcere, niſi cui Deus ipſe ſe aperuerit, & quaſi ſpectandum exhibuerit: non eſt tamen hoc ſatis ad Chriſtianæ libertatis in animo reparationem, etiam ſi in illis omnibus magna ſit ad hanc præparatio. Superiora námque omnia in eos cadere poſſunt, qui ea ſola ſtudioſè obſeruant, quæ naturalis legis ſunt. At nobis alio externo diuinóque opus eſt auxilio, quo ab hac ægritudine, quæ nos in peccati ſeruitutem propenſiores reddit, liberemur, & in eius fœlicitatis quæ vitam hanc ſequutura, ſpem non incertam, minimẽque fallacem erigamur. Interea tamen nobis illud tenendum eſt, neminem noſtrum ex puris naturalibus ad malum cogi, etiam ſi ex naturæ deprauatione ad hoc maiorem habeat propẽſionem quàm ad bonum. De quo ſcitum eſt quod ſcribit Eraſmus in diſputatione, quam de quæſtione eadem inſtituit contra Lutherum. Interim abutar, inquit, veterum authoritate, qui ſemina quædam honeſti tradunt inſita mentibus noſtris, quibus aliquo modo videmus & expetimus honeſta: ſed additos affectus craſſiores, qui ſollicitant ad diuerſa. Porrò voluntas huc aut illuc verſatilis, dicitur arbitrium. Quæ tametſi ob relictam peccati procliuitatẽ, fortaſſe propenſior eſt ad malum quàm ad bonum: tamen nemo cogitur ad malum, niſi conſentiat. Quanquam ſi quando rationis imperio motus partis inferioris cohibemus, non id facimus ex nobis, quaſi ex nobis: quia primùm iſtam rationis vim in perturbationes à Deo accepimus, deinde quia ad hunc communem naturæ ordinem, ſpeciale etiam accedere potuit Dei auxilium. Et eodem libro. Gratia Dei, inquit, cauſa eſt primaria benefactorum, voluntas ſecundaria: quæ ſine illa primaria nihil poſſet, quanquã primaria ſine hac poſſit

omnia. Quemadmodum natura vis ignis vrit, & tamen principalis causa Deus est, qui per ignem agit: quæ vel sola sufficeret, vel sine qua nihil ageret ignis si se illa subduceret. Nam & Deus est qui liberum arbitrium dedit, eundémque liberauit, & sanauit. Debet ergo Deo homo liberum arbitrium, quemadmodum & gratiam: sed aliter, alióq; titulo. Quemadmodum hæreditas ex æquo obueniens liberis, non vocatur benignitas: quia per communem legem contingit omnibus. Si quid præter commune ius donatum est huic aut illi, liberalitas dicitur: & tamen in hæreditate debent etiam liberi agnoscere parentũ liberalitatem & gratiam. Melancthon quoque, cuius authoritate in hac quæstione lubentissimè vtor, cùm in animo nostro duo hæc insint, pars superior, cuius est ratio & intelligentia, atque inferior, cuius appetitio, in huius cum mente atque iudicio coniunctione, voluntatem ait consistere. Cùm verò quæritur, an humana voluntas sit libera, perinde esse ait, ac si quæreretur, an voluntas humana possit obedire legi Dei. Statuítq; illam suis viribus, sine renouatione, aliquo modo externa legis opera facere, vt abstinere à cæde, à furto, à raptu, cæterísque eiusmodi, quæ cùm commissa sunt, ciuilibus legibus vindicantur. At non potest, inquit, hac libertate adimplere Dei voluntatem: sed ad hanc præparatur illa libertate, & in hac naturæ quadam bonitate, in eo scilicet in quo iam sua sponte pars animi inferior superiori est obsequẽs. Idem alio loco, Si in libertate arbitrij, inquit, quærimus an homo possit se liberare à peccato, & à morte ęterna viribus naturalibus, certum est id non posse: sed potest permanere in externa obedientia iuxta legem, ex suis naturalibus, & ita parare se ad hanc liberationem quæ perficitur opera Dei. Aliud verò est quærere an habeamus liberum arbitrium, aliud an possimus libero arbitrio seruari, summúmque vitæ nostræ præmium consequi. Prius enim sic approbat D. Augustinus libro de Ecclesiasticis dogmatibus. Libertati arbitrij sui, inquit, commissus est homo statim in prima conditione: vt sola vigilantia mentis annitente, etiam in præcepti custodia perseuraret, si vellet in eo quod creatus fuerat, permanere. Postquam verò seductione serpentis per Euam cecidit: naturæ bonum perdidit, pariter & vigorem arbitrij, non tamen electionem: ne non esset suũ quod euitaret peccatum, nec meritò indulgeretur, quod non arbitrio diluisset. Manet itaque ad quærendam salutem arbitrij libertas, id est rationalis voluntas: sed admonente prius Deo, & innitente ad salutẽ, vt vel eligat, vel sequatur, vel agat occasione salutis, hoc est inspiratione Dei. Vt autem consequatur quod eligit, vel quod sequitur, vel quod occasione agit, Dei esse liberè confitemur. Initium ergo salutis nostræ Deo miserante habemus: vt acquiescamus salutiferæ inspira-

tioni,

tioni, potestatis est nostræ: vt adipiscamur quod acquiescendo admonitioni, cupimus, diuini est muneris, vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis est nostræ & cœlestis pariter adiutorij: vt labamur, potestatis nostræ est & ignauię. Posterius verò idem reprehédit in Enchiridio ad Laurentium. Pars generis humani, inquit, cui liberationem regnúmque Deus promisit, nunquid meritis operum suorum reparari potest? Absit. Quid enim operari potest perditus, nisi quantum à perditione fuerit liberatus? Nunquid libero voluntatis arbitrio? Et hoc absit: nam libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Idem sequutus D. Hieronimus in epistola ad Ctesiphontem, cõtra Pelagianos, postquam multa disputauit de Dei gratia qua seruamur: de libero arbitrio, ne posita gratia hoc tollere videatur, ista subiicit. Frustra blasphemas, inquit, & ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille qui damnat. Cæterùm nos eò differimus à brutis animalibus, quòd liberi arbitrij conditi sumus: sed ipsum liberum arbitrium Dei nititur auxilio, illiúsque per singula ope indiget: quod vos non vultis. Sed id vultis, vt qui semel habet liberum arbitrium, Deo adiutore nõ egeat. Liberum arbitrium dat liberam voluntatem, & non statim ex libero arbitrio homo facit, sed Domini auxilio, qui nullius ope indiget. Ego quidem de quæstione hac sic soleo apud me cogitare, in vniuersitate duos esse extremos hostes (nõ tamen pari summóque imperio, quod nonnulli de veteribus flagitiosè existimauerunt) vnum Deum optimum, maximum, alterum dæmonem pessimum, & omnis mali authorem: hominem quasi in medio constitutum, ab vtroque horum ad sua inuitari: à dæmone quidem ad ea quæ pessima sunt, à Deo verò ad optima. In naturæ autem primordiis homini à solo Deo (nam in iis nulla est prorsus dæmonis potestas) rationem esse datam: in quam illius ætate progrediente, commune lumen ab eodem Deo assiduè effunditur, quo hic potest discernere recta à prauis, atque videre quanto illa his præstent. Quæ enim rationis quantumuis in primi hominis peccato læsæ, non tamen extinctæ, alioqui esset facultas, si ista nõ posset discernere? Dæmonem contra, eidem rationi quas potest tenebras offundere, & in harũ densa caligine, praua pro rectis, falsa boni specie velata, suggerere: rationẽ verò sua libertate erigere se aliquando in ea quæ recta sunt, dirigente Dei lumine: aliquando demittere se ad praua, dæmone in suis tenebris falsa boni specie ista velante. In quo si sua libertate recta non sequitur, quia Dei lumine ad hæc dirigitur: neq; certè ad ea quæ praua sunt, libera esse dicetur. Quoniã ad hæc falsa boni specie quam dæmon suggerit, inuitatur. Ergo ista externa sunt, diuinum lumen, & dæmonis caligo densa. Liberæ verò

nostræ rationis est, vel sequi diuinum lumen, vel densa caligine se in uoluere. Quanquam diuinum lumen sequendo, summam gratiā Deo habemus, qui rationem dedit, qui hanc ad agendum excitauit, eidémque in agēdo præluxit. Quod verò densa illa caligine inuoluti, in praua ruimus, ad dęmonis quidem malitiam aliqua ex parte pertinet: sed hoc à peccato nos non excusat, quoniam nostra sponte asciuimus nobis huius tenebras, quas repellere potuimus, & debuimus. Quomodo verò potuissemus, nisi eadē ratio quæ his tenebris se inuolui siuit, ad amplectendum diuinum lumē fuisset libera? Neque ab iis quantum naturæ lumine videri potuit, aliena est Platonis sententia. Nam vt paulò ante indicauimus, in Theage, negat virtutis consequendæ rationem, omnino in nostra potestate sitam, sed à Deo petendam esse vult. Idem tamen in reprimendis animi motibus (quod propriū virtutis est) hominis libertatem agnoscit in legibus. Cùm quis seipsum vincit, inquit, prima hæc victoriarū, atque optima est victoria. Cùm autē quis à seipso superatur, hoc verò ipsum est pessimum ac turpissimum. Hæc enim ita contingunt tanquam contra nos ipsos bellum aliquod nobis insit. Et eodem loco, Scimus autem hoc, inquit, huiusmodi affectus tanquam insitos nobis neruos quosdámque funiculos, trahere nos prorsus retrorsúmque reuocare: sicut & ipsi contrarij sibi sunt, ita & nos trahere in contrarias functiones, quàm vbi discreta iam sit sedes vitij ac virtutis. Dictat enim ratio vnum esse tractionum eiusmodi principatum: quem si quis consectetur, vt ab eo nunquam deficiat, planè præsentit & modicas esse omnino vires affectionum, quæ in contrarias partes trahere conantur. Hunc verò ductum & principatum rationis esse asserimus. Et apertius lib. 10. Causas qualitatis cuiusdam, inquit, pendere Deus dimisit à nostris singulorum voluntatibus. Qua enim prçditus cupiditate fuerit, qualitérve animo affect⁹, eo ferè semper modo talísque vnusquisque nostrum fieri consueuit. Maior igitur anima & potentior quàm sit virtus & vitium: quandoquidem & sua ipsius voluntate, & valida consuetudine immutatur. Etenim cùm diuinæ virtuti commiscetur, egregiè transit in egregiā illam virtutem, sanctíque cuiusdam loci fit particeps: tota nimirum translata in locum alium potiorem. Cùm verò contraria virtuti elegerit, ad contrarias quoque sedes vitam suam traducit atque constituit. Aristoteles verò, scribit quidem cap. 9. lib. 1. Ethic. rationi esse cō sentaneum, si quod aliud munus à Diis hominibus datum est, fœlicitatem etiam ab illis esse datā: Idem tamen cùm eam statuat in actione virtutis perfectæ, docet huius parandæ rationem in libera agendi consuetudine cōsistere. Et lib. 6. contra Socratem disputat vitia, quēadmodum & virtutes, esse libera. Atque in Logicis, cum libro de In-

terpretatione agit, de conradictionis lege in futuris contingentibus, negat in iis vnam partem definitè veram esse, alteram falsam, ne vt ait, humanarum actionum libertas, & de iis deliberatio tollatur. Sed de arbitrij libertate satis. Maior verò & difficilior quæstio existit, an hæc cum fato possit consistere. In quo fati nomine hoc loco vim eã non intelligo quæ ab astris in hæc inferiora influit. In qua non minus facilè quàm verè responderi potest, quod in Socrate Cicero confirmat libro de Fato, eam voluntati nostræ variam propensionem afferre posse, nequaquam tamen necessitatem, sed sapientem, vt dici solet, astris dominari. Verùm cùm antea positum fuerit, fatum diuina prouidentia contineri, hàncque non indefinitam esse, quod hic Alcinous ait, sed tam in contingentibus quàm in æternis definitam, atque omnino immutabilem (hoc enim Dei constantia postulat) hoc quæro vtrum ad ea quæ à Deo sic erunt præuisa, voluntatis nostræ libertatem adhuc retinere possimus? cùm hæc in vtramlibet partem possit eligere: ab illo verò ex omni æternitate definitè pars altera sit præuisa? Certè in eo longè facilius est dubitare, quàm dubitationis explicationem reperire. Ideóque aliorum vestigiis insistemus, vt possimus loco tam lubrico consistere. D. Augustinus libro tertio de Libero arbitrio, hoc ita explicare conatur. Voluntas nostra, inquit, non esset voluntas, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in nostra potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus. Ita fit, vt & Deum non negemus esse præscium omniũ futurorũ, & nos tamẽ liberè velimus quod volumus. Cùm nim sit præscius voluntatis nostræ, cuius est præscius, ipsa erit. Voluntas ergo erit, quia voluntatis est præscius, nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit. Ergo & potestatis est præscius, non igitur per eius præscientiam mihi potestas adimitur. Quę propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præsciuit. D. Thomas articul. 4. quæstion. 22. Summæ 1. ad eiusdem quæstionis explicationem statuit, diuina prouidentia omnia ita contineri, vt quemadmodum rebus effectis differunt, sic etiam suis causis distinguantur, rerúmque necessariarum causæ sint necessariæ, contingentium verò contingentes: atque ita Deum consulere quidem omnibus, sed pro varietate causarum secundarum id illum in nonnullis facere necessariò, in aliis cõtingenter, hęcque posteriora nostræ libertati ab eo esse relicta. Sed hoc rursum alias quæstiones continet. Primùm enim an in contingentibus non sunt ipsæ causæ Deo præuisæ, quemadmodũ & effectus? Deinde etiã si quidã effectus causas suas definitas definito quoq; & immutabili modo sequuntur: alij ad eas se habeant inconstanter, hoc tamen de posterioribus quæri po

test,an ad diuinam prouidentiam,sicut ad suas causas inconstanter se habeant:ita scilicet,vt prouidentiam, prouidentiæque modũ non sequantur necessariò. Quod mihi in hac re videtur omnium difficilimum. Non quòd arguam rerum omnium etiam earum quas contingentes dicimus,Deum causam fore(in quo explicando nonnulli hoc loco laborant, ne eum peccati causam fateri cogantur) sed quia si ex æternitate ab illo præuisum erat, quid, exempli gratia, Socrati Athenis philosophanti euenturum esset (sicut certè præuisum erat,si omnia futura illi definita sunt atque præsentia) Socrati accidere erat necesse vt ab Atheniensibus morti adiudicaretur. Quia hoc non potuit Deo non esse præuisum?etiamsi huius rei causa Deus nullo modò sit, Præuisum verò cùm esset,non potuit non euenire. Quam dubitationem attigit quidem Eusebius cap.9.lib.6.de Euangelica præparatione, sed in ea explicanda cauere tantùm voluit, ne Dei præscientiam eorum omnium quæ à nobis fiunt, causam esse fateretur. Cùm Gentiles sapientes,inquit, præscire Deum vniuersa minimè negarent:necessariò nos agere quicquid agimus crediderunt. Nam si ab æterno, inquiunt, iniustum aliquẽ futurum Deus præuidit, nec scientia diuina falli potest,erit omnino ille iniustus: nec possibile est iniustum eũ non fore, cùm non possit aliter agere, quàm Deus præsciat. Ex quo ad sequentia etiam nonnulli descendentes, frustrà culpari iniustos contendunt. Similitérque de cæteris delictis & virtutibus opinantur.Vnde sequitur non esse liberam hominis voluntatem,si Deus futura præsciat. Aduersus quos dicendum est, inquit, quod omnia Deus ab æterno videat, antecedentia, sequentia,causas rerum atque effectus, nec tamen omnium est ipse causa. Nam quemadmodum si quis temeritatem alicuius hominis perspexerit, & quia ignorantem eum cognouerit, propter temeritatem eius non dubitet periculosa eum ac lubrica aggressurum itinera, in quibus lapsus miserè iacebit, non effecit hunc ipse temerarium illi homini lapsum: sic Deus cùm vniuscuiusque voluntatem præuideat,hunc perperam,illum rectè acturum non ignorat. Non ergo præcognitio futurorum causa, nec enim vllo pacto ad peccandum Deus quemquam impellit, aut mouet,sed econtrà (dicam enim etiamsi absurdum multis forsan videatur)id quod futurum est, causa est vt Deus euenturum illud præuideat.Non ergo ideò fit,quia præscitur: sed quia futurum erat, præscitur.Cum quibus consentiunt quæ scribit Dionysius Areopagita libro de Diuinis nominibus. Vnicuique propriè prouidet Deus,inquit, Quapropter vanum multorum sermonem nequaquam admittimus, qui asserunt diuinam prouidentiam oportere nos ad virtutem vel inuitos impellere. Non enim prouidẽtiæ est naturam peruertere. Imo

verò qua ratione est prouidentia, est vniuscuiúsque naturæ seruatrix. Quapropter his quæ per se mouentur, tanquam libero motu mobilibus prouidet, totísque & singulis quemadmodum illis atque his propriè cõuenit. Quatenus eorum natura quibus prouidetur, capere potest totius vniuersalísque prouidentiæ benefica munera, prouidenter pro modo suo vnicuíque distribuit. Sed horum subtiliorem explicationem aliis relinquamus & Platonicorum sententiis hoc tempore simus contenti. Proclus in libro de Anima & demone, Dij, inquit, animabus vitas proponunt & eisdem postquàm elegerint, quæcũque electæ vitæ conueniunt, certa sorte determinant. Atque ita libertas arbitrij in media prouidentia continetur mouetúrque & determinatur inde, & in medio vertitur. & alio loco. Deus res diuisibiles, inquit, indiuisibiliter intelligit: quæ in tempore sunt, sine tempore, nõ necessarias, necessario: mutabiles immutabiliter, longe omnia melius quam ordo ipsorum & ratio postulet. Nam si omne quod in Deo est modo quodã peculiari & diuina natura digno, est: rerum etiam huiuscemodi cognitionem, rationem esse naturæ non caducæ & labilis & excellẽtissimæ atque inauditæ manifestum est. Vnita igitur & impassibilis earum rerum cognitio erit, quæ multiplices & passibiles sunt. Itaque licet res quæ sub cognitionem cadit, partibilis sit, tamen cognitio etiam partibilis rei, impartibilis est & quamuis res ipsa mutabilis sit, aut contingens, aut indefinita, illa tamen immutabilis, necessaria, definita est. Non enim extrinsecus pro rerum deteriorum natura suam cognitionem recipit natura diuina, ex quo fieret vt qualis res cognita natura sua est, talis eius cognitio haberetur. Sed hæc deteriora iuxta definitam deorum naturam indefinita sunt, & iuxta immutabilem mutationem patiuntur, & impassibilem notam passibiliter & intemporalem temporaliter recipiunt. Quippe deteriora digredi de melioribus possunt, sed meliora, hoc est Deos, admittere quicquam ex deterioribus nefas esset. In comparatione fati cum libertate voluntatis nostræ, multis verbis Chrysippi sententiam exagitat Eusebius cap. 7. lib. 6. de Euãgelica præparatione. Nam cum Chrysippus manifestum esse diceret, multa fieri à nobis, quæ si ad gubernationem totius referãtur, fatalia esse dicantur, vteretúrque ad id docendum exemplis eiusmodi: Non simpliciter, inquit, fatale fuit vestem te non posse amittere, sed si eam diligenter custodieris: ab hostibus quóque non capi fatale est, si hostes caueris: liberos quoque habere fatale, si vxorem volueris cognoscere. Nam si quis diceret Milonem pugilem intactum fataliter certamine abiturum, non rectè, inquit, arbitrareris si luctaturum eum putares: sic & in aliis se res habet. Multa enim sunt quæ fieri non possunt, nisi nos quoque studium

conferamus. Ita enim fatalia ſunt ſi nos voluerimus. Tandem Euſebius hæc ſubiicit. Miranda profectò, inquit, huius ſermonis inconſtantia. Nam quemadmodum dulce amaro & nigrum albo & calidum frigido contrarium eſt: ſic & fatum libertati noſtræ cõtrarium. Nam quæ fatalia ſunt, ſiue nolis, ſiue velis, omnino fiunt. Quæ verò in noſtra poteſtate ſunt, ea ſicut volumus diligentia noſtra diſponuntur. Si ergo diligenti obſeruatione in ea factum eſt ne veſtem amiſerim: & liberi nati quia vxorem cognoſcere volui: nec captus ab hoſtibus, quia fugi: & intactus à Gymnaſio receſſi, quia certare nolui, quo modo fatalia hæc erant? Nam ſi fatalia hæc erant, nihil voluntas mea contulit: & ſi contulit, non erant fatalia. Non poſſunt enim hæc ſimul conuenire. Sed hæc de propoſita comparatione, fortaſſe plus ſatis. In qua ſicut in ſuperiore quæſtione de fato, cauendum eſt ne eorum nominum quæ in diſputationem cadunt, multiplici ſignificatione fallamur.

5 Exemplum hoc ex Euripide deſumptũ, declarat Euſebius & multis verbis exagitat cap. 6. lib. 6. de Euangelica præparatione. Atque in eiuſdem accommodatione eam ſententiam videtur reprehendere quam nunc ſequitur Alcinous. Vtuntur ſapientiores, inquit, ratione quadã Euripidis. Laium enim aiunt dominum ſui fuiſſe, ſiue vellet filium procreare, ſiue nollet: filio vero nato, neceſſe fuiſſe ab eo interfici: quare potuiſſe id recte Apollinis prouidentia percipi. Verum filius quóque ſicuti & pater ſuæ voluntatis erat. Et quemadmodum ille dare operam liberis, & non dare, ſic iſte interficere & non interficere poterat. Proclus vero libro de Anima & dęmone, eodem exemplo vtitur ad confirmandum Deos hominibus ſemper optimè conſulere, etiam ſi præuideant hos non obtemperaturos. Apollo Pythius, inquit, hoc Laio reſpondit conſulens ne filium generaret, alioquin dęmonum violentiæ ſubditum. Præuidebat tamen interea Laiũ oraculo non obtemperaturum: ſed Phœbus tanquam bonus propoſuit ei vitæ melioris electionem.

6 Vt quod fato definitum eſt, neceſſarium eſſe dicitur: ſic quod libertati voluntatis noſtræ ſubiicitur, id contingens, & poſſibile quod in vtramlibet partem euenire poteſt, etiam ſi fortaſſe in alteram ſit propenſius: idémque ipſi neceſſario contrarium. Qua occaſione hic de poſſibili ab Alcinoo diſſeritur, quod natura ſua adhuc indeterminatum eſt ad verum & falſum, eóque his ex aduerſo opponitur quæ fato determinatam habent veritatem. Quod vero ſequitur de diſtinctione facultatis, cum eo diligenter conferendum eſt quod Ariſto. ſcribit cap. 1. libro 2. de Anima, de duplici actu déque duplici poteſtate. Nam vt in rebus animatis primæ poteſtatis quæ ad materiam

pertinet, primum actum siue perfectionem in anima esse docet, secundum in eiusdem animæ functionibus: sic potestatis eius quam puer habet ad grammaticè loquēdum vel scribendum, primus actus est in confirmatione habitus grammaticæ per disciplinam: secundus in illo exercendo qui iam quidem conformatus est, vt nulla noua disciplina sit opus, sed qui antea erat otiosus. Cum autem potestatis omnis proprium sit ad actum referri, ab eóque suam perfectionem accipere, id tamen in vtráque non cōtingit eodem modo. Si quidem ea quæ prima appellatur, per quandam mutationem à contrario in contrarium circa subiectum factam, suum actum assequitur: altera vero minime. Quam dissimilitudinem idem Aristo. sic explicat cap.5. lib.2. de anima. Est aliquid ita sciens, inquit, vt hominem scientem dicimus: ex eo quod homo in iis sit quæ scientiæ capacia sunt. Est etiam cum dicimus scientem eum in quo grammatica insit. Vtérque horum non eodem modo facultate præditus est, sed vnus quod genus tale est ac materia: alter eo quod si velit contemplari, potest nisi quid extrà impedimentum afferat. Alius vero rem considerat vsúmque scientiæ & cognitionis exempli causa A. iam habet. Ac primi quidem illi duo vim habent scientiæ, ita tamen, vt vnus disciplina commutatus & affectus, ex contrarióque habitu sæpe mutatus sit: alter ex eo quod cum sensu vel grammatica sit præditus nec agat, ad agendum se confert, longe diuerso à superiori modo.

In tertia philoſophiæ parte de vita & moribus, ex Platone explicanda, ducit initium à fœlicitate: quam ponit in contemplatione & cognitione ipſius boni, in quo eſt hominis cũ Deo ſimilitudo. Atque oſtendit quàm variè ſimilitudo hæc ab eodem Platone ſoleat explicari.

Caput 20.

[1] Deinceps vero ſummatim colligenda ea quæ ab illo dicta ſunt de moribus. [2] Illud quidem bonum quod digniſſimum eſt & maximum, nec facile inueniri poſſe putabat, nec cum inuentum eſſet, tutum eſſe in vulgus efferre. Ideóque de notis paucos eóſque de quibus antea iudicaſſet, huius auſcultationis de ſummo bono, participes fecit. [3] Noſtrum quidem bonum, ſi quis diligenter eius ſcripta repetat, ponebat in ſcientia & cõtemplatione primi boni: quod quidem & Deum & primam mentem, poſſit, quis appellare. Omnia enim quæ quacunque ratione ab hominibus numerantur in bonis, ea hoc nomine in illis haberi volebat, quod aliquo modo ipſo primo digniſſimóque bono participent. Quemadmodũ dulcia atque calida quadam primorum participatione eiuſmodi appellationem ſortiuntur. Ex iis verò quæ in nobis ſunt, ſolam mentẽ atque rationem cum ipſo bono ſimilitudinem quãdam retinere. Quamobrem bonum noſtrum, Pulchrum, Auguſtum, Diuinum, Amabile, Commenſuratum & diuinis aliis nominibus appellatum. [4] Eorum autem quæ vulgo dicuntur bona, cuiuſmodi ſunt ſanitas, pulchritudo, robur, diuitiæ & his ſimilia, nihil eſſe omnino bonum niſi in vſum virtutis inciderit. Separata enim ab hac, materiæ tantum conditionem obtinere: in malum

vero

vero cedere, abutentibus. Interdum etiam hæc caduca bona nominauit. Fœlicitatem autem in bonis humanis non censebat esse, sed in diuinis atque beatis. 5 *Quare philosophorum animos reuera magnis & admirandis abundare ait, & à corpore separatos Deorum consuetudine atque mensa frui, cum illis habitantes & veritatis campũ perlustrantes. Quoniam in vita illius cognitionem expetiuerunt, eiusdémque studium omnibus rebus aliis posthabitis coluerũt.* 6 *Cuius beneficio cum illi repurgarint atque recrearint animi quasi oculum (qui extinguebatur & excæcabatur, dignior tamen cõseruatione innumeris oculis) ad vniuersi quod ratione præditum est, naturam comprehendendam apti effici potuerunt.* 7 *Amentes enim his similes esse qui in subterranea spelunca vitam degentes, splendidum lumen nunquam intuiti, cùm tenues quasdam vmbras eorum corporum quæ apud nos sunt, vident, arbitrantur se ea quæ sunt apertè videre. Vt enim hos, si quando datum sit è tenebris in lucem prodire, credibile est illa omnia quæ antea viderant contempturos, ac se ipsos multo magis, quasi fuerint delusi: sic & eos qui ex huius vitæ densa caligine ad ea quæ verè diuina sunt & pulchra, se conferunt, rationi congruum est ea quæ quondam admirati sunt, aspernaturos, ardentiorémque in illis contemplationis diuinorum atque pulchrorum cupiditatem futuram.* 8 *Quibus etiam consentaneum est dicere ipsum honestum solum esse bonum, atque virtutem ad beatam vitam se ipsa esse contentam. Quare bonum & pulchrum in scientia primi consistere & honestum esse, per omnes libros à Platone est declaratum. De iis autem quæ per*

participationem bona, sic in primo de Legibus. Duplicia bona sunt, quædã humana, alia vero diuina, & cætera. [9] Si quid vero à primo secretũ sit & eius essentiæ expers idq; ab hominibus qui sine mente sunt & intelligẽtia, bonũ appelletur, hoc in Euthydemo habẽti maius malũ esse ait. Ac quod virtutes per se ipsas expetendas putet, sumendũ est quasi ex eo consequens quod ipse existimauerit, id quod honestũ est solum esse bonũ: idque cũ plurimis locis demõstrauerit, tum maximè in tota Repub. [10] Eum enim qui prædictã scientiã sit adeptus, fœlicissimũ esse atque beatissimũ: non honorum causa (quos, qui talis erit, consequetur) neq; propter præmia: verum etiam si omnes homines lateat, & si ea illi cõtingant quæ vulgo putantur mala, infamiæ, exilia, mors. At vero eũ qui hac scientia caret, etiã si cuncta possideat quæ putantur bona, vti diuitias, ampla regna, corporis sanitatẽ, robur & formã, nihilo magis esse beatũ. Quibus omnibus cõsentientem finẽ in eo ponebat, vt homines quoad possent, Deo similes efficerentur. Variè autẽ hoc explicat. [11] Interdum enim similẽ Deo dicit prudentem, iustum & sanctũ, quemadmodum in Theæteto. Quare enitendũ esse vt hinc ad illa quam citissimè confugiamus: fugã vero consistere in similitudine cum Deo, quo ad fieri potest: similitudinẽ autem in prudentia, iustitia, sanctitate. Nonnunquã etiam in sola iustitia, vt postremo libro de Repu. Neq; enim vnquã a Diis despicitur qui conatur iustus euadere: & qui virtutis officio, se se, prout homini datũ est, Deo similẽ reddit. In Phædone vero Deo similẽ effici vult temperantem simul & iustum, hoc modo. Nonne fœlicissimi, inquit, & beati sunt & in opti-

mum locum migrant qui popularem ciuilémque virtutem quam temperantiam & iuſtitiam vocant, exercuerunt? Interdum igitur vitæ finē eſſe dicit Deo ſimilem fieri, aliâs autem Deū ſequi: vt cū inquit. [13] *Deus profecto vt antiquus ſermo teſtatur, principiū finémque & mediū rerū omnium obtinens, recta ratione omnia perficit. Quem iuſtitia ſemper comitatur, vindex eorum qui à diuina lege deficiūt, cui ſua ſponte ſe ſubiiciens is qui beatus futurus eſt, demiſſus obtemperat. Nonnunquā hæc duo coniungit, vt cū ait animum Deum ſequentem atque huic ſimilem factū & cætera. Etenim vtilitatis principium ipſum bonū: hoc autem ex Deo dicitur. Conſentiens ergo principio finis erit, Deo ſimilem effici: Deo, inquā, cæleſti, aut per Iouem ſupercæleſti: quíque virtutem non habet ſed hac præſtantior eſt.* [14] *Quapropter rectè quiſpiam dixerit* κακοδαιμονίαν, *id eſt infœlicitatem, dæmonis ſiue genij peruerſitatem eſſe:* ευδαιμονιαν *vero, id eſt fœlicitatem, bonum dæmonis habitum.* [15] *Conſequemur autem vt Deo ſimiles efficiamur ſi natura conueniente fruamur, moribúſque educatione & ſenſu ſecundum legem: maximéque ratione & diſciplina præceptorúmque traditione. Ita vt ab humanis negotiis vt plurimū mentem auocemus, ſemper in intelligibilia ipſa contemplatione defixi.* [16] *Præparationes vero & purgationes eius dæmonis qui in nobis eſt, ſi ſuperioribus diſciplinis initiemur: quales ſunt Muſica, Arithmetica Aſtronomia atque Geometria: addita etiam corporis cura per Gymnaſticam, qua ad obeunda pacis & belli munera, noſtra corpora melius afficientur.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 20.

1 De his quæ pertinent ad vitam & mores qua ratione dictum sit ab Alcinoo loco postremo, antea obseruatum est. In hac vero philosophiæ parte Plato quidem Aristotele longe diuinior est, quia de summo bono, cuius in altera vita expectatio, nos debet in hac mortali ad omnia virtutis officia excitare, in eisdémque continere, philosophatur modo quodam admirabili, & communis humanæ naturæ lumen excedente. Sed tamen in illa sic Aristoteles versatur, vt in his quæ naturæ lumine videri possunt & iusta ratione probari, vix quicquam sit huius scriptis excellentius. Quare quãquam priore nomine meritò contendat D. Augustinus cap. 8. lib. 8. & cap. 1. lib. 1. de Dei ciuitate, Platonicos hac in parte principatum obtinere: hoc tamen Aristoteles superior est, quod ad præsentem humanæ naturæ conditionem magis se accommodat, & ad vnam formam quasiq; ad vnum corpus ea reuocat quæ apud Platonem sunt dispersa. Etsi nõnunquam ille etiam assurgit ad ea quæ diuina sunt, & cum initio sibi fingere videatur hominem mortalem, his rebus quæ corporis sunt atque fortunæ, in constituenda vitæ fœlicitate permulta tribuentem, ea ad extremum ita resecat vt in commendanda hominis excellentia ad Platonis diuinitatem proximè videatur accedere. Quod facile is cõcedet qui mecum attentius intuebitur primas lineas eius operis quod ab illo ad Nichomachum libris decem (quos tamen Cicero libro 5. de finibus scriptos suspicatur ab ipso Nichomacho Aristotelis filio) est absolutum. Nam quoniam, vt docet initio lib. 3. eiusdem operis, hominum de vita deliberationes à fine incipiunt, eorundémque actiones in finem desinunt, à quæstione de fine libro primo ducit initium: & per certos gradus omnem vitæ & morum explicationem eo deducit, vt libro 10. omnia referat ad alterum finem priore tanto superiorem, quanto diuinus homo mortali, quem animalem vocant, præstãtior est. Id vero ita facit vt cum etiam ex Platonicorum sententia virtutes ipsę, quæ fœlicitatem continent, priores quædam sint animum purgantes, aliæ posteriores, huius iam purgati: ab initio libri 2. vsque ad finem. 5. totus sit in distinguendis officiis virtutum moralium, per quas repurgamur his sordibus quas affert corporis cõtagio. Quibus postea subiicit libro 6. virtutis genus alterũ, quo pars animi superior atque melior exornatur. Indéq; lib. 7. progreditur ad virtutes heroicas, quæ cõmunem humanam naturã excedunt. Tandem vero lib. 10. desinit in cõtemplationem: per quam (illis moralibus virtutibus antegressis) nos corporis ergastulo quodã modo liberamus, & in vita hac quo ad possumus, deorum vitã imitamur. In qua fœlicitate Platonici omnes magistri sui doctrinã admirari solent, & Aristotelem quasi cæcutientem insectari. In reliquis duabus huius philosophiæ particulis hoc etiam verè videor esse dicturus, de his quæ ad rem domesticam & ciuilem societatem regendam pertinent, multo plura eadémque diuiniora apud Platonem quã apud Aristotelem extare: sed eo huius doctrinã esse superiorem, quod certa via atq; ratione philosophatur in iis omnibus quæ apud Platonẽ sunt dispersa. Nisi quod ille nõnunquã, præsertim in suis Politicis, nuda & simplici veritatis explicatione cõtentus nõ est: sed tam acutã cõtra aliorũ opiniones disputationẽ in plerisq; instituit, vt hoc ipso molestus sit quod, vt aiũt, nõ potest manũ de tabula tollere. Quorsum vero hoc loco Alcinous sicut & Arist. in Eth. eorũ quæ pertinẽt ad vitã & mores, ducat initiũ à quęstiõe de fine & summo bono, intelligi potest ex eo quod Cicero scribit li. 5. de finib. Facit Lucius

noſter prudenter, inquit, qui audire de ſummo bono potiſſimum velit. Hoc enim conſtituto, in Philoſophia conſtituta ſunt omnia. Nam cæteris in rebus ſiue prætermiſſum, ſiue ignoratum eſt quippiam, non plus incommodi eſt, quàm quanti quæque earum rerum eſt, in quibus neglectum eſt aliquid. Summum autem bonum ſi ignoretur, viuendi rationem ignorari neceſſe eſt. Ex quo tantus error cõſequitur, vt quem in portum ſe recipiant, ſcire non poſſint.

2 Hoc ſummum bonum Platoni idæa eſt bonorum omnium: hæc verò Deus ipſe quem difficile eſt inuenire, aut inuentum cum hominibus communicare periculoſum, antea ex eiuſdem doctrina dictum eſt cap. 9. Et certè ſicut apud eundẽ Platonem res ſingulæ id ipſum quod ſunt, à ſuæ ideæ participatione accipiunt, ſic verè dici poteſt bona omnia ex Deo eſſe, & huius aliqua participatione bona cenſeri: in qua prout ad eundem magis minúſve accedunt, pro eo quoque magis minúſve bona ſunt. Idem Plato lib. 6. de Republ. quoniam ipſius boni, id eſt Dei, explicationem humanis viribus ſuperiorem eſſe arbitratur, vmbram aliquã ad rudium imbecillitatem accommodatam quærit in huius filio, quem Solem appellat. Vereor, inquit Socrates, ne vires deficiant: atque ego ſupra vires auſus, ineptior appaream, riſúmque audiẽtibus moueam. Cæterùm ô viri fœlices, quid ipſum bonum ſit in præſentia dimittamus. Eſt enim, vt mihi videtur, præſentem ſupra contemplationem. Quis autem appareat boni ipſius filius, quiſque ſimillimus ei ſit, ſi vobis placet, dicam: ſin minus dimittam. Deinde quis ſit hic filius eodem loco ita exponit. Solem, inquit, me vocare boni filium dicito: quem ipſum bonum in hac ſecum genuit comparatione conſimilem. Vt quemadmodum ipſum in loco intelligibili ad intellectum, & ea quæ intelliguntur ſe habet: ſic & iſte in loco viſibili ad viſum ſe habeat, & ad ea quæ videntur. Quo pacto? Latius explica. Oculi porrò quoties non ad ea vertuntur, quorum colores diurnus fulgor illuminat oſtenditque, ſed ad illa quæ nocturnis radiis attinguntur, cæcutiunt hallucinantúrque, & propè cæci eſſe videntur, perinde ac ſi purus in illis viſus non inſit. Sic accidit. Quoties verò ad ea quæ Sol illuſtrat, perſpicuè cernunt, iiſque ipſis in oculis eſſe viſus apparet. Eſt ita. Sic de animo cogita. Quando enim illi inhæret, in quo veritas & ipſum Ens emicat, intelligit illud, cognoſcitque, & intellectum habere videtur. Sed quando ad id fertur, quod tenebris eſt permixtum, quod videlicet generatur atque corrumpitur, eius obtunditur acies, opinionéſque verſat varias, ac mentis expers eſſe videtur. Sic apparet. Illud igitur quod veritatem illis quæ intelliguntur præbet, & intelligenti vim ad intelligendum porrigit, boni ideam eſſe dicito, ſcientiæ & veritatis quæ per intellectum percipitur, cauſam. In eandem ſententiam Plotinus libro de primo bono, docet ipſum vniuerſi bonum Deum eſſe, & proprium cuique bonum in eo conſiſtere, vt appetendo & agendo, ad ipſum vniuerſi bonum cõuertamur. In omnibus verò eſſe aliquid boni, ipſam ſcilicet vnitatem, eſſentiam, ſpeciem. Quæ in quibus vera ſunt, in eiſdem verum quoque bonum ineſſe, in quibus autem hæc tantum apparent, in eis falſam boni imaginem & ſpeciem exiſtere. Addit Proculus eam rationem ſecundum quam Platonici exiſtimauerunt, hominibus ad hoc ſummum bonum eſſe aſpirandum. His, inquit, qui ad ſummum bonum peruenire cupiunt, non ſcientia & exercitatione ingenij opus eſt, ſed firmitate, quiete, tranquillitate. Quæ diuina fides eſt, quæ nos ad ſummum bonum, diuináque omnia ineffabili ratione trahit, atque coniungit. Profectò non per ſcientiam aut actionem vllam ingenij exquirere ſummum bonum, aut ad ipſum aſpirare debemus: ſed offerre commendaréque nos diuinæ luci, & præcluſis ſenſibus, in illa incognita & occulta entium vnitate quieſcere. Hoc enim fidei ge-

nus omni doctrina antiquius est . Arist. cùm omnino Platonicas ideas labefactare conatus est, tum maximè hanc boni: contra quam rationes multas colligit cap.6.lib.1. Ethic. sed, vt liberè dicam quod sentio, magna ex parte vsqueadeò leues, vt magistri verba magis quàm sententiam insectari videatur. In cæteris quæ pertinent ad fœlicitatem positam in contemplatione rerum intelligibilium, per quam Deo quoad possumus in vita hac similes efficimur, magna ex parte cũ Platone consentire videtur lib.10. Ethic. & 12. Metaphys. Quod verò isto loco dicitur de hoc ipso bono, cuius explicatio non est cũ omnibus eodem modo communicanda, id patet latius, pertinétque ad omnia Philosophiæ mysteria. De quibus sic Plato in epistola quadam ad Dionysium. Caue, inquit, ne hæc excidãt in aures hominum disciplinæ eruditionísque expertium. Nulla sunt enim, vt mea fert opinio, quæ dicta ad populum magis ridicula videantur: neque quæ apud ingenuos prolata, magis admirabilia & diuina. Sæpe verò dicta, sempérque audita, & multis annis, vix tandem velut aurum, cum magno labore purificantur. Nã quod in hac re mirabile contingere consueuit, id audi. Sunt complures homines qui ista iam audierunt: pollentes acumine, pollentes memoria, in examinando & iudicando solertes: prouecti iam ætate, neque minus triginta annis hæc audierunt. Hi tamen affirmant quæ auditu quondam incredibilia maximè videbãtur, ea sibi nunc primùm valde credibilia videri atque perspicua: & quæ tunc probabilissima, ea nunc sibi contra videri. Hæc igitur intuens, caue ne quando te pœniteat eorum quæ indignè nunc exciderunt. Maxima verò huius rei custodia nihil scribere, sed addiscere. Nam quæ scribuntur, contineri non possunt. Hac de causa nihil ego de iis scripsi vnquam, neque est Platonis opus præscriptum aliquod, neque erit. Quæ autem modo dicuntur, Socratis sunt: qui vir etiam dum iuuenis esset, virtute claruit. Atque id certè pertinet ad veterum Philosophorum consuetudinem Pythagoreis celeberrimam: qui nefas existimauerunt, non modò de Deo, sed omnino de ipsa Philosophia cum omnibus eodem modo agere. Quæ etiam in Aristotelis scriptis peperit nobilem distinctionem operum in Acroamatica & Exoterica. De qua à nobis multa sunt collecta, in disputatione de ordine vniuersæ Physiologiæ, priore parte nostræ descriptionis Physicæ. Neque verò ista veterum opinio de modo philosophandi alio apud imperitos, & apud eruditos, aliena est à nostra religione, imò cum eadem hac in parte maximè consentiens. In qua quæ ad Dei cultum regnúmque pertinent, rudibus & prophanis per similitudines tantum explicantur, aliis ipsa veritas detecta apertius. Quare vt Pythagoras sacra Philosophiæ mysteria à mentis expiatione exordiebatur, expiationem verò ponebat in eiusdem mentis reuocatione, à communicatione cum corpore, & ab illecebris voluptatum ad corpus pertinentium: sic quoque in nostra religione de Deo, cum iis tantùm accuratè agendum est, qui non modò aliis disciplinis, quibus ad hunc via paratur, exculti sunt, sed multò magis animo repurgati. Scitum illud est Lysidis Pythagorei ad Hipparchum, haud pium esse mysteria Philosophiæ cum his communicare, qui ne somniare quidem animi purificationem potuerunt. Et certè multa sunt, ipsorum etiam Platonicorum, de Deo dogmata, quę non modò vulgaribus improbabilia, sed & apud eruditos difficilia. Ex quibus illud vnum quod proximo capite ab Alcinoo proponitur, Deum virtutem non habere, quoniam scilicet omni virtute superior, Cui adiunctum est quod antea capite nono attigimus, de Deo nihil absolutè affirmari debere, Quia quicquid affirmatione definitur, id infinita Dei maiestate longo interuallo inferius est. Itémque illud quod vno libro Plotinus do-

cuit, Deum quia supra Ens, non intelligi: quod etiam à Dionysio Areopagita cõfirmatum. Quoniam scilicet Deus ipse omnem intellectum, omnéque intelligibile infinito interuallo excedit: quare nec vlla intelligentiæ actione, huius substantiam possumus consequi: sed quantumcunque eius est quod noster intellectus assequi potest, per passionem tantum assequitur, hancque benignam: eã scilicet secundum quam idem Deus in nos influit, vel mentem nostram in vnionem rapit. In qua quandiu consistit, tandiu Deo fruitur. Quibus omnibus iidem etiam illud addunt, Deum non modò non intelligi, sed ne intelligere quidem, id est non vt egenum intellectum se ad intelligibile conuertere, tanquam ad bonum, quo illustrante proficiat, & perficiatur.

3 Totus Plato in eo est, cùm subtiliter & accuratè philosophatur, vt doceat Philosophorum vitam inter homines omnium esse perfectissimam: huiúsque summam in eo consistere, quod illi per contemplationem veritatis ad Deum proximè accedunt, huiúsque colloquio quodammodo fruuntur. Quare vt idem solum Deum omnino & absolutè sophum, id est sapientem esse vult, sic Philosophum dictum esse ait, quasi Dei amatorem: ad quem omnis huius actio, contemplatióque aspirat. Quanquam vt antea significatum est, non eadem ratione. Etenim Philosophi actiones omnes ab Deum referuntur, vt ad fontem, vel potius immensum pelagus bonitatis omnis. Eundem verò ille etiam contemplando appetit, in ipsa contemplatione rerum pulchritudine delectatus, & eius pulchritudinis quæ rebus singulis inest, primum principium in eodem Deo studiosè inquirens, & per hos gradus ad eundem contemplando ascendens. Istam verò contemplationem Philosophus in vita hac inchoat, eadem perfecta in altera fruitur. Quare sapienter admodum idem Plato (vt scribit Marsilius Ficinus argumento in Epinomidem) fœlicitatem in altera vita sperat, tum præsentis vitæ virtutibus, tum Dei munere comparandam. Non diffidit tamen paucissimos quosdam in hac quoque vita fœlicitatem degustare posse. Quos in Phædro, in Phædone, & libris de Republica, tales esse vult, vt extra corpus viuant, potius quàm in corpore, Deóque ipsi potius quàm sibi viuant: quo aspirante efficiatur, vt inter ipsos fluminis Lethæi fluctus, libare nonnihil ætherei nectaris videantur. Aristoteles quidem capite decimo libri decimi Ethico. inquirit, num quis in vita hac beatus sit iudicandus, sed Solonis sententia expectandum extremum tempus ætatis: vt tum denique cùm supremum vitæ diem morte confecerit, tutò de antecedente vita iudicari possit. Sed hoc ille non refert ad difficultatem contemplationis, verùm ad inconstantiam fortunæ multa, habentis in humana vita quæ ferire potest. Quomodo etiam Plato libro septimo de Legibus, ait viuentes adhuc, laudibus hymnísque honorare tutum non esse, priusquàm vita functi præclarum viuendi finem fecerint. Idémque quanquam fabulosè, eleganter tamẽ eandẽ sententiã pluribus explicat ad finẽ Gorgiæ. Profectò, inquit, quẽadmodum ait Homerus, Iupiter, Neptunus & Pluto regnum quod acceperunt à patre inter se diuiserunt. Extabat enim lex de hominibus sub Saturno, & semper, & nunc etiam extat apud Deos, vt quicunque homines iustè piéque vitam egissent, cùm è vita migrarent, ad beatorum insulas profecti, in omni fœlicitate viuerent à malis longè seiuncti: qui verò iniustè impiéque vixissent, in punitionis iustíque supplicij carcerem, quod appellant Tartarum, irent. Horum verò iudices sub Saturno atque etiam sub ipso Ioue regnare nuper incipiente, viuẽtes erant, atque viuentiũ. Atque eadem die qua mortẽ quis obiturus erat, iudicabãt,

Quapropter iniustè iudicabatur. Igitur Pluto, atque beatarum curatores insularum Iouem adeuntes retulerunt, indignos ad eos vtrinque homines deuenire. Ad quos sic inquit Iupiter. At ego remedium adhibebo. Nunc enim propterea iudicatur iniustè quod vestiti atque circumdati singuli iudicantur: quoniam ante obitum iudicantur. Itaque multi prauas circumferentes animas, circumdati sunt forma corporis & genere atque diuitiis. Præterea quando iudicium imminet, confluit multitudo testium asserentium eos iustè vixisse. Quo fit vt iudices ob id obstupescant. Accedit quòd & ipsi vestiti atque circumdati iudicant, oculos & aures, & totum corpus quasi animæ velamen habentes. Hæc enim omnia illis obstacula sunt, videlicet tam sui quidam quàm eorum qui iudicantur, amictus. Principiò prouidendum est, inquit, ne homines mortem suam præsentiant. Nunc enim præuident, & mandatum est Prometheo ne eos præsentire permittat. Deinde nudi his omnibus sunt iudicandi post obitum. Iudicé quoque ipsum esse nudum oportet, mortuum videlicet: & ipso duntaxat animo animum inspicientem statim post insperatum cuiusque obitum: animum, inquã, à suis omnibus desertum, omnémque ornatum exteriorem relinquentem in terra, vt iudicium rectè procedat.

4 De bonorum generibus, apud Platonem duplex est Socratis sententia, eiusdémque varietas nobilitata duabus Philosophorum sectis inter se diffidentibus, vna Stoicorum, altera veterum Academicorum, quos Peripatetici hac in parte sunt sequuti. Ille enim dum subtilius philosophatur, quia in homine solius animi rationem habet, in bonis ea tantùm numerat, quæ ad animum pertinent, quęque eum exornant. Sic enim hunc loquentem Plato facit in Apologia, Vos ô viri iudices, bonam spem de morte concipere oportet, vnumque hoc agitare verũ esse, bono videlicet viro, seu viuat ille, seu moriatur, nihil posse mali contingere, neque Deum non curare huius negotia. Itaque verè mala non sunt mors, paupertas, seruitus, ægritudo: sed vocantur quidem à stultis mala, bene autem vtentibus bona fiunt. Ex qua Socratis sententia profecta sunt ea quę, quia præter communem hominum opinionem sunt, à Stoicis uocantur Paradoxa, vt quod honestum est, id solum esse bonum: & ei in quo virtus sit, nihil deesse ad beatè viuendum. At apud eundem Platonem lib. I. de Legibus, Atheniensis hospes, ex communi hominum opinione, quam sequuti sunt veteres Academici & Peripatetici, bona sic diuidit, Duplicia bona sunt, inquit, quædam humana, diuina alia, depédéntque à diuinis humana. Si qua verò ciuitas maiora susceperit, minora quoque possidet: sin autem illis caret, vtrisque priuatur. Minorum primum est sanitas, forma secundum, tertium vires ad cursum cæteròsque corporis motus, quartum diuitiæ, quę cæcæ non sunt, sed acutè cernunt, si prudentiam sequuntur. Quæquidem prudentia diuinorum bonorum dux primus existit. Deinde post mentem temperatus animi habitus. Ex his duobus cum fortitudine mixtis, iustitia tertiò emergit, fortitudo quartum locum tenet. Quæ omnia humanis illis natura præponũtur. Socrates in Philebo, bonorum à primo & summo gradus ita distinguit. Cunctis igitur ô Protarche, inquit Socrates, & per nuncios & voce præsenti declarato, quod voluptatis possessio neque primum est, neque secundum bonum. Sed primum circa mensuram & moderatum & opportunum, & quæcunque talia sempiternam quandam naturam sortita esse putare decet. PROT. Apparet vtique ex iis quæ modò dicta sunt. SOC. Secundum deinde circa commensuratum & pulchrum, perfectum atque sufficiens, & quotcunque huius ordinis sunt. PROT. Videtur. SOC. Tertium vt ipse vaticinor, si mentem sapientiámque posueris, haud procul à veritate discedes. PROT. Fortè.

SOC

SOC. Quarta vero ſunt quæ ipſius animæ propria poſuimus, ſcientiæ & artes opinionéſque rectæ. quæ ideo tribus illis ſtatim ſuccedunt, quia bono ſunt quàm voluptas, cognatiora. PROT. Forſitan. SOC. In ſexta vero progenie, inquit Orpheus, cantilenæ, ad ornatum finitæ. Noſtra quoque oratio in ſexto iudicio finiri videtur. vnde nihil deinceps nobis aliud reſtat niſi vt dictis caput adhibeamus. Diuinius & ſubtilius eoſdem bonorum gradus ab ipſo primo, id eſt à Deo, ſic explicat Dionyſius Areopagita libro de diuinis nominibus. Bonum quibus perfectè ineſt, inquit, perfecta, pura, integra bona facit: ſed quæ minus ipſum participant, imperfecta bona ſunt, ac propter defectum boni, permixta. Omnino quidem malum, non eſt ens, neque bonum, neque beneficum. Sed quod magis propinquat bono, pro ipſa appropinquandi menſura fit bonum. Siquidem perfecta bonitas per omnia ſe diffundés, non ſolum ad illas quæ ſunt circa ipſam, ſubſtantias optimas accedit, ſed ad extremas vſque procedit: aliis quidem ſummopere preſens, aliis autem inferiore quadam conditione, aliis tandem infimo quodam pacto, quatenus ſingula percipere poſſunt. Iam vero alia bonum prorſus participant, alia vero magis minuſve inde degenerāt. Sed alia tenuiorem boni præſentiam ſortiuntur, alia denique veſtigium boni contingit extremum. Atqui niſi bonum vnicuique pro modo cuiuſque ſe præſtaret, diuiniſſima quæque & antiquiſsima, infimorum ordinem obtinerent. Quonam vero pacto fieri poterat vt vnica ratione ſingula bonum participarent, cum non omnia ſint ad exactam participationem eius accomodata? Nunc autem hæc penes bonum eſt magnitudo poteſtatis excedens, quod ipſa etiam quæ priuata ſunt & priuationem ſui corroborat, ſecundum participationem ſui vbique productam. Denique ſi oportet vera attentius confiteri, illa etiam quæ repugnāt bono, ipſa boni virtute & exiſtunt & repugnare valent. Omnia vero hæc quæ de bonorum varietate collecta ſunt, valere poſſunt ad ea explicanda quæ Stoici obiicere ſolent contra Academicam & Peripateticam bonorum diuiſionem in tria genera. Quam ſic colligit Diogenes Laertius in vita Zenonis Cittiei. Eorum quæ ſunt inquiunt Stoici, alia bona eſſe, alia mala, alia neutra. Et bona quidem, ipſas virtutes prudentiā, iuſtitiam, fortitudinem, Temperantiam & reliqua. Mala vero contraria, inſipiētiam, & cętera: neutra autem quæ neque iuuant neque nocent, vt ſanitas, voluptas pulchritudo, robur, diuitiæ, exiſtimatio bona, nobilitas: & quæ ſunt his contraria, mors, morbus, dolor, deformitas, imbecillitas, paupertas, ignominia, ignobilitas & quæ ſunt his finitima, vt inquit Hecato, ſeptimo libro de fine, & Apollodorus in morali & Chryſippus. Neq; enim eſſe hæc bona, ſed indifferētia ſpeciatim producta. Nā vt calidi eſt propriū calefacere, ſic & boni iuuare, non nocere. Sed diuitiæ & ſanitas non magis iuuant quā nocēt. Non igitur bonū, neq; diuitię, neque ſanitas. Inſuper, inquiunt, quo bene & male contingit vti, id non eſt bonū. Diuitiis autem & ſanitate bene & male contingit vti. Non igitur bonum diuitiæ & ſanitas. Quæ omnia merito poëta talia eſſe dixit, qualis eſt animus eius qui illa poſſidet. Eadémque idcirco Ariſt, in facultatibus numerauit, ſicut inter artes, Rhetoricam & Dialecticam. Quod hæc ex hominum voluntate facultatéque ad vtramlibet partem parata ſint: ideſt ad vſum & abuſum. Quod etiam ab Alcinoo hoc loco ſignificatum.

5 Virgilius Platonica imitatione libro 6. Aeneidos, cum in campis elyſiis deſcribit conditionem beatorum, vult ſingulos exerceri iiſdem ſtudiis quibus in priore vita ſunt oblectati,

——— *quæ gratia currum, inquit,*

Armorúmque fuit viuis: quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.

Quod hoc loco Alcinous est sequutus in explicanda Philosophorum fœlicitate post vitam hãc. Quoniam illorum prima cura, vt antea significatum est cap. 2. lib. huius, versatur in contemplatione veritatis, per quam dicuntur deorum vitã imitari, aut etiam eorum colloquio frui. Id vero ex 10. de Rep. desumptum videri potest, vbi Plato scribit, Animum eum qui cum in hanc vitam venerit, sincere philosophatur, non assequi electionis sortem vltimam: nec solum hic felicem fore, sed & profectionem hinc illuc regressionémque huc iterum haud sane terrenam & asperam subiturum, sed lenem atque cœlestem. Atque sic Alcinous nunc ex Platone sequentem vitam comparat cum præsente. Aliter vero Proclus & tamen ferè in eandem sententiam, libro de Anima & Dæmone, præsentem vitam confert cum superiore. Animæ nostræ, inquit, hic peruagantur circa imagines eorum quæ in patria viderant, & ad eas imagines magis afficiuntur, quarum exemplaria illic attentius contemplatæ fuerunt. Aliæ namque animæ aliis sunt accommodatæ spectaculis. Ideò aliæ aliis imaginibus incumbunt. Eorum enim quæ illic inspexerant similitudines amant.

6 Platonici, vt est apud Macrobium in Somnium Scipionis, virtutes diuidunt in politicas, purgantes, animi purgati & exemplares. In quibus homini propriæ sunt politicæ, ad ineundam retinendámque societatem datæ, Deo exemplares: per medias autem purgantes, quæ morales sunt, & eas quæ animi purgati, homo aspirat ab humana societate ad Deum, vt huic quoad potest simillimus efficiatur. Sed ita tamen vt etiam inter eas quæ purgantes dicuntur, & animi purgati, ordo quidam sit. Ex quo accidit, vt cùm contemplatio virtus sit, vel actio animi purgati, ei locus non sit in humana vita, nisi prius idem animus exercitatus sit in virtutibus purgantibus. Per has enim quas diximus morales nominari, perturbationes redduntur rectæ rationi obsequentes. At in perturbationum regno nõ potest Philosophica contemplatio consistere. Quod Plato testatus est in Phædone. Quando animus, inquit, tentat aliquid cum corpore inuestigare, proculdubio decipitur à corpore. Ratiocinatur autem tunc optimè, quando horum nihil eum perturbat neque auditus, neque visus, neque dolor, neque voluptas: sed quàm maximè seipsum in se recipiens, deserit corpus, nec quicquam quoad fieri potest, cum illo communicans, neque attingens, ipsum quod verè est, affectat.

7 Nobilissimus hic locus est apud Platonem, initio libri septimi de Republica, Finge animo, inquit, subterraneum specus instar domicilium, cuius ingressus longissimus versus lumen in antrum totum pateat. In eo homines nutritos à pueritia ceruicem & crura ita deuinctos, vt & immobiles manere cogantur, & ad anteriora solùm prospicere, capita verò vinculis astricta circumagere nequeant. Post tergum autem supernè ac procul ignis fax suspensa sit, interque ignem & vinctos homines via superior paulò secus quàm paries sit constructus exiguus, sicut plerunque præstigiatoribus septa quædam super quibus sua miranda demonstrant, coram spectantibus opponuntur, & cętera. Quo loco, per subterraneam speluncam in qua à pueritia versamur, significare voluit sensilem mundum quem incolimus, & in quo densa caligine inuoluti, rerum tantum imaginibus, pro ipsis rebus fruimur. In mundo autem intelligibili clarissima lux est idearum, quibus vera rerum essentia continetur. Ad quam si possumus contẽplando ascendere, tum nos viæ huius pœnitebit, in qua corporeis sen-

sibus addicti, falsis rerum imaginibus miserè deludimur: vixque fruimur tenuissima scintilla ignis eius qui in mundo intelligibili clarissimus relucet. Et certè eodē dialogo Plato non multis interiectis, suam sententiā apertius ita explicat. Carcer quidē is, inquit, ad eam quæ cernitur oculis mundi machinā referendus: fax verò ignis in specu, ad Solis potentiam: postremò si ascensum ad supera eorúmque conspectum, ritè ad eum qui ad intelligibilem regionem tendit, ascensum retuleris, vt ego quidem spero non aberrabis, postquam sententiam meam audire desideras. Deus autem nouit an vera sit. Quæ igitur mihi apparent, huc tendunt. Nempe arbitror in ordine ipso intelligibili, boni ipsius ideam supernam existere, vixque videri: si autem visa fuerit, asserendum eam omnibus omnium rectorum & bonorum causam esse: cùm ipsa in loco visibili lumen creauerit, & luminis authorem: in ipso verò intelligibili, regnet ipsa, veritatémque, & mentem protulerit. Quam nosse necesse sit omnem quicunque sana mente quicquam vel priuatim, vel publicè sit acturus. Et paulò post. Hæc igitur si vera sunt, inquit, ita de his cogitandum est, eruditionem non esse talem qualem aliqui prædicant. Pollicentur enim animo scientiæ prorsus experti, se scientiam tradituros, quasi oculis cæcis visum. Profitentur certè. Præsens autem ratio nobis innuit primùm, vim quæ est in animo cuiuscunque, deinde instrumentum, quo rem discere quisque potest, perinde ac si oculum impossibile esse aliter quàm vna cum toto corpore ad clarum obiectum ex obscuro conuertere: ita tota mente à generatione vsque ad id quod Ens dicitur, circumagendo auellere oportere, vt quod clarissimum est, possit speculando transcendere. Hoc autem ipsum bonum esse dicimus. Nempe. Ad hoc igitur ipsum eruditio, competens erit facultas quædam animi dirigendi, vt ipsius oculus quàm facillimè & efficacissimè conuertatur: quæ huic oculo aciem visúmque non dabit, sed eum potius cùm visum quidem habeat, neque tamen rectè conuersus sit, neque quo decet aspiciat, conuertere omni machinatione contendet.

8 Plato libr. 2. de Legibus, vult à Poëtis in optima Republica ista carminibus celebrari, bonum virum, quia temperatus iustúsque sit, fœlicem esse atque beatum, siue magnus atque robustus, siue paruus ac debilis, siue pauper sit, seu diues. Iniustum autem hominem, etiam si ditior sit quàm Cinyras aut Midas, miserum esse, & in mœrore vitam ducere. Deinde hæc eodem loco subiicit. Itaque Poëta nobis si rectè loquatur, inquiet, nunquā ego de illo mentionē faciā, neque virum appellabo, qui non omnia quæ bona dicuntur, cum iustitia possideat atque disponat. Quæ enim vulgò appellantur bona, non rectè bona dicuntur. Aiunt nempe optimum esse sanitatem, ei proximum bonum formam, vires tertium, quartum verò diuitias. Innumerabilia fermè cætera bona huiusmodi narrantur. Nam & acutè cernere aliísque sensibus integrè vti, bona videntur, & ad hæc, omnia posse tyrannica licentia facere quæcunque cupias. Summámque totius beatitudinis esse ferunt, si cum istorum omnium possessione immortalis statim euadas. Ego autem ac vos vna conuenimus, iustis sanctisque viris optimam esse iustorum omnium possessionem, iniustis autem omnium pessimam, à sanitate initio sumpto. Sanum namque esse, & videre atque audire, ac omnia facilè sentire, & omnino viuere vel immortalem, pessimum est, si cum horum omnium possessione, semper vixeris expers iustitiæ, cæterarúmque virtutum. Minus autem malum, si quàm breuissimo tempore sic affectus vitam finieris. Hinc etiam orta sunt nobilia illa Stoicorum paradoxa, quæ paulò ante indicauimus, Quod honestum est, id solum esse bonum, & virtutem ad beatè viuendum seipsa esse con-

tentam, quæ à Cicerone explicantur quinta Tusculana. Quod verò Alcinous postea subiicit, eum qui contemplatione primi boni fruitur, etiamsi omnes homines lateat, beatissimum tamen esse, pertinet ad intelligendum virum verè bonum, virtutem propter natiuam pulchritudinem expetere, non propter eà præmia quæ maxima habet adiuncta: sicut in vitio natura deformitatem detestari, non metuere supplicia, quibus peccata ciuilibus legibus vindicantur. Idque est quod Plato scribit decimo de Republica, iustitiam ipsam optimum esse animæ præmium, iustéque agendum esse, siue Gygis anulum habeamus, siue Plutonis galeam. Vide quæ ab eodem de Gygis anulo copiosius dicuntur, initio lib. 2. de Rep. & à Cicerone lib. 3. Offic.

9 Plato initio Euthydemi, fœlicitatem ponit in sapientia, sapientiam autem in recto vsu eorum quæ dicuntur bona. Oportet, inquit, illum qui beatus futurus est, non solùm bona huiusmodi possidere, sed vti. Non enim sola possessio iuuat. Rectè, inquit. Num possessio vsusque bonorum ô Clinia, inquam, ad beatè viuédnm sufficit? Mihi quidem videtur, inquit. Vtrum ita dicis, si modò quis rectè vtatur, an etiam si nõ rectè? Si rectè, inquit, Probè, inquam. Plus est enim puto, cùm quis re quapiam abutitur, quàm cùm omnino non attingit. Illud si quidem malum est, hoc nec bonum, nec malum. Id verò esse videtur quod ex Poëta paulò antè indicauimus, hæc quæ à virtute separata vulgò numerantur in bonis, talia esse qualis est animus eius qui illa possidet. Stoici, vt est apud Ciceronem lib. 3. de Finibus, cùm constituissent id solum bonum, quod esset honestum, & id solum malũ, quod turpe: inter hæc tamen & illa, quæ nihil valere arbitrabantur ad beatè aut miserè viuendum, aliquid quò differrent esse voluerunt. Vt eorum scilicet quæ in medio bonorum & malorum, partim ad corpus, partim ad res externas pertinere dicuntur, alia æstimabilia essent, alia his contraria, alia neutra. Quæ autem æstimanda essent, eorum in aliis satis esse causæ, quamobrem quibusdam anteponerentur, vt in valetudine, vt in integritate sensuum, vt in doloris vacuitate, vt gloriæ, diuitiarum & similium rerum: alia autem non esse eiusmodi. Itémque eorum quæ nulla æstimatione digna essent, partim satis habere causæ quamobrem reiicerentur, vt dolorem, morbum, sensuum amissionem, paupertatem, ignominiam, & similia horum: partim non. In quo idem Cicero eo ipso loco, inter illos & Peripateticos, latissimam esse vult differentiam: quæ tamen nõnullis verborũ tantum esse videtur. Etenim Peripatetici quia hæc omnia etiam in bonis numerant, eadem cùm ad virtutem adiiciuntur, existimãt vitam nostram reddere beatiorem: quæ sola quidem virtute beata efficiebatur, nequaquam tamen beatissima. At Stoici horum accessione, negant vitam nostrã vlla ex parte beatiorem reddi. Atque vt obscuratur & offunditur luce Solis lumẽ lucernæ, & interit magnitudine maris Aegei, stilla maris, & in diuitiis Crœsi, teruncij accessio, & gradus vnus in ea via quæ est hinc in Indiam: sic aiunt omnem istam rerum externarum & in corpore positarum æstimationem, splendore virtutis & magnitudine obscurari & obrui: neminem tamen ab ipsa virtute beari, nisi ad huius summum gradũ, summámque perfectionem peruenerit. Ad quam rem docendam iidem hac similitudine vti solent, Vt qui demersi sunt in aqua, nihilo magis respirare possunt, si non longe absunt à summo, vt iam iámque possint emergere, quàm si etiam tum essent in profundo: nec catulus ille qui iam appropinquat vt videat, plus cernit, quàm qui modò est natus: ita qui processit aliquantulum ad virtutis aditum, nihilo minus in miseria esse, quàm eum qui nihil processit.

10 Sapienti viróque bono, vt Plato ait lib.5. de legibus, honor eſt meliora ſequi & ex peioribus quæcunque meliora fieri poſſunt, ea ad melius quàm optimè reducere. In quo non ex approbatione populari pendebit, neque hanc captabit: ſed id quod honeſtum eſt ſua ſponte ſequetur: imò ipſius honeſti ſola pulchritudine rapietur, ſicut idem docet in Phædro. Eum vero talia ſequentem honor & gloria etiam inuitum ſequentur, ſicut corpus vmbra. Quemadmodum idem à vitiis abſtinebit, non metu hominum, aut pœnæ: ſed propter ſolam horum deformitatem, etiam ſi dato Gygis anulo, vt paulò ante dictũ eſt ex lib.2. de Rep. hic impunè ruere poſſit in omne genus flagitij. De quo digniſſimum eſt obſeruatione quod idem ſcribit lib.10. de Rep. Nonne cætera quidem, inquit, in hac diſputatione expoſuimus? præmia vero ipſius & honores nequaquã attulimus, quemadmodum vos Homerum & Heſiodum attuliſſe dicebatis: ſed iuſtitiam ipſam ipſi animæ optimum præmium eſſe comperimus, iuſtéque agendum eſſe monſtrauimus, ſiue Gygis habeat annulum, ſiue etiam Plutonis Galeam. Vera loqueris. Deinde paucis interiectis. Primum, inquit, hoc mihi reddetis, quod qualis vterque eorum ſit, & iuſtus & iniuſtus Deos nõ latet. Reddemus. Si Deos id non latet, hic quidem à Deo amabitur, ille odio habebitur, id quod in principio cõfeſſi ſumus. Eſt ita. Deorum autem amico omnia, quo ad fieri poteſt, à diis optima tribuuntur, niſi quid mali ex priori delicto ei neceſſitate quadam immineat. Omnino. Sic itáque de iuſto viro exiſtimandum, ſiue paupertati, ſeu morbis, ſiue quibuſuis aliis eorum quæ mala videntur, obnoxius ſit, huic demum vel viuenti, vel mortuo ad bonum aliquod iſta conducere. Neque enim à diis vnquam negligitur, quicunque iuſtus euadere virtutíſque officiis, quo ad homini licet, Deo ſimilis fieri conabitur. Cætera vero quæ hoc loco ab Alcinoo ex Platone commemorantur, Stoicis hac in parte Platonem ſequutis, pepererunt alia paradoxa, quæ Cicero ſic exprimit extrema pagina lib.3. de legibus. Sapiens rectius appellabitur rex quam Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit. Rectius magiſter populi (is enim eſt dictator) quam Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis magiſter fuit. Rectius diues quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet nunquam Euphratem, nulla belli cauſa tranſire voluiſſet. Recte eius omnia eſſe dicentur, qui ſcit vti omnibus. Rectè etiam pulcher appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulchriora quam corporis. Rectè ſolus liber: nec dominationi cuiúſquam parens, nec obediens cupiditati. Recte inuictus, cuius etiam ſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula iniici nulla poſſunt. Quæ omnia Epicurus quóque in ſuo ſapiente imitatus eſt: ſed quia illa non ſatis videntur conſentire cum eiuſdem opinione de ſummo bono in voluptate poſito, idcirco ab eodem Cicerone exagitatur initio 2. Tuſculanæ. Epicurus ea dicit, inquit Cicero, vt mihi quidem riſus captare videatur. Affirmat enim quodam loco, ſi vratur ſapiens, ſi cruciatur, expectas fortaſſe dum dicat, patietur, perferet, non ſuccumbet. Magna me Hercule laus & eo ipſo per quem iuraui Herculea digna: ſed Epicuro homini aſpero & duro non eſt hoc ſatis. In Phalaridis Tauro ſi erit, dicet, quàm ſuaue eſt hoc: quam hoc non curo. Suaue etiam? An parum eſt ſi non amarum? At id quidem illi ipſi qui dolorem malũ eſſe negant, non ſolent dicere cuiquam ſuaue eſſe cruciari: aſperum, difficile, odioſum, contra naturam dicunt, nec tamẽ malum. Hic qui ſolum hoc malum dicit ſed malorum omnium extremum, ſapientem cenſet id ſuaue dicturum. Ego à te non poſtulo vt dolorem eiſdem verbis efferas quibus Epicurus voluptatem, homo, vt ſcis, voluptarius. Ille dixerit ſane idem in Phalaridis Tauro, quod ſi eſſet in lectulo. Ego tantam vim non tribuo ſapientiæ contra dolorem. Si fortis in perfe-

rendo, officio ſatis eſt, vt letetur etiam non poſtulo. Triſtis enim res eſt ſine dubio, aſpera, amara, inimica naturæ, ad patiendum tolerandúmque difficilis.

11 Locus hic pluribus à Platone ſic tractatur in Theæteto. Conandum eſt, inquit, vt hinc illuc quam celerrime fugiamus: Fuga autem eſt vt Deo ſimiles pro viribus efficiamur. Deo ſimiles efficit cum prudentia, iuſtitia ſimul & ſanctitas. Cæterum ô vir optime, haud facile id perſuaderi poteſt quod non illius gratia cuius vulgus exiſtimat, ſequenda virtus & vitium fugiendum: hoc eſt ne malus videaris, vtque bonus appareas. Hæ namque anicularum nugæ mihi eſſe videntur. Sed quod verum ſit ita dicamus. Deus nuſquam & nullo modo iniuſtus, ſed quam iuſtiſſimus: totam videlicet iuſtitiæ complexus poteſtatem. Nihílque illius ſimilius quam iuſtiſſimus homo, & cætera. De tribus autem quibus hoc loco hominis cùm Deo ſimilitudo contineri dicitur, prudentia pertinet ad cognoſcendum quid in officiis rectum ſit. In iuſtitia ineſt conſtans, & perpetua voluntas obſeruandi id quod per prudentiam rectum cognoueris. Sanctitas vero, vt opinor, ad Deos refertur eorúmque venerandorum & colendorum rationem continet. Vt primum quidem erga homines iuſtitiam, deinde erga Deos in omnibus ſanctitatem adhibeamus. Sic enim latinè dictum à Cicerone libr. 2. officiorum, Deos placatos effici pietate & ſanctitate. Quo vero modo iuſtitia ad ſanctitatem ſe habeat, quęſitum quidem eſt à Socrate in Protagora, ſed tamen eo loco non ſatis explicatè tractatum. Quanquam fortaſſe melius ex Platonis dialogo de philoſophia, dici poteſt, coerceri nos atque alios iuſtitia, cognoſci prudentia. His adiunctam eſſe ſanctitatem, id eſt vitæ puritatem per quam vt philoſophiæ fructum maximum, Deo grati efficimur ideóque bona omnia in numerato habemus. Et certe ſic ipſe Plato in Euthyphrone, ſanctitatem appellat eam iuſtitiæ partem quæ ſuum Deo tribuit. Quod vero ſequitur ex libro poſtremo de Repub. de ſola iuſtitia, per quam etiam Deo ſimiles efficimur, id ad generalem pertinet, quæ virtutes omnes in ſe eſt complexa: de qua paulo poſt ex Platone & Ariſtotele diſſeretur.

12 Locus eſt apud Platonem in Phædone, in quo explicat tranſitum animorum in noua corpora, etiam belluarum, poſtquam ex humanis exceſſerunt. Quanquam in eo non tam videtur agere de ſumma fœlicitate quæ in quadam cum Deo ſimilitudine, vel in ipſius Dei fruitione conſiſtit, quàm de præparatione ad illam. Abeunt, inquit, in genera quælibet quibus in vita mores ſimiles contraxerunt. Manifeſtum id quidem. Nonne horum fœliciſſimi ſunt & in optimum proficiſcuntur locum quicunque popularem ciuilémque virtutem quam temperantiam & iuſtitiam nominant, exercuere, abſque philoſophia & mente, ſed ex conſuetudine exercitationéque acquiſitam? Quo pacto hi fœliciſſimi ſunt? Quoniam decens eſt in tale quoddam genus iterum ciuile mitéque demigrare quodam modo apum, aut veſparum aut formicarum: atque deinde in idem rurſus genus humanum, modeſtóſque ex illis homines fieri. Ita decet. In Deorum vero genus nulli fas eſt peruenire præter eos qui diſcendi cupiditate flagrantes, & philoſophati ſunt & puri penitus diſceſſerunt. Addit vero idem initio Sophiſtæ, ſiue de ente, inter philoſophos vt homines omnium maximè diuinos, hoſpitales Deos etiam in vita hac familiariter verſari: vel quod alio loco ſcribit, ipſos philoſophos deorum colloquio frui, à quibus ſapientes rerumpub. gubernatores ſuas leges accipere, ab eodem ſignificatum eſt in Minoe, ſiue dialogo de lege.

13 Repetendus locus hic ex libro 4. de legibus, vbi ſic Atheniēſis hoſpes, Deus, ô viri, ſicut antiquus quoque ſermo teſtatur, principium finem & media rerum omnium continens, recta ratione omnia peragit. Hunc ſemper iudicium comi-

tatur, eos qui à diuina lege desciuerint, puniens. Cuiquidem iudicio quicũque fœlix futurus est, adherens, humilis subsequitur & cõpositus. Qui autem superbia elatus est, quod pecunia vel honorib⁹ antecellat, vel corporis forma polleat, qua cum iuuenilis animus dementia simul ardeat & petulantia, quasi nec principe, nec duce vllo indigeat, sed aliorũ ipse sufficiens ductor sit, is penitus à Deo deseritur. Desertus autem & alios huiusmodi nactus exultat, simul omnia perturbans multísque videtur minime contemnendus. Breui tamen postea inculpabili Dei punitus iudicio, seipsum, domum suã ciuitatémq; vniuersam simul euertit. Cum hæc igitur ita disposita sint, quid facere & cogitare quídve cauere prudentem oportet? Nemini dubiũ quin cogitare quísque debeat qua ratione ex eorũ numero sit qui Deum sequantur. Quænam igitur actio à Deo amatur deúmque sequitur? Vna certè rationem vnã antiquam habens atque pręcipuam, quod simile simili, quod moderatum sit, amicũ est: immoderata vero neque inuicem, neque moderatis sunt amica. Deus profecto nobis rerum omniũ maximè sit mensura multóque magis quam quiuis, vt ferunt, homo. Qui igitur huic tali amicus fore studet, eum necesse est vt quam maximè pro viribus talis efficiatur. Atqui secundũ hanc rationem quisquis hominum temperatus est, Deo est amicus. Similis enim. Intemperatus autem dissimilis, differens & iniustus cæteráque similiter. Marsilius Ficinus in Symposium Platonis, ex Orpheo illud repetit, Iouem esse principium mediũ & finem Vniuersi. Principium, inquit, vt producit: medium, vt producta retrahit ad seipsum: finem, prout ad se redeuntia perficit.

14 Agnoscit Plato cum aliis locis multis, tum maximè ad finẽ Phædonis, vnicuique nostrum nascenti dæmonem esse datũ vitæ futurum moderatorem. De quo multa dicta sunt à Plotino libro de dæmonibus, & de dæmone proprio, pluráque à nobis antea collecta Cõmentario in cap.13.lib.huius. Illi vero recta monenti si toto vitæ cursu obsequimur, hæc summa est nostra fœlicitas: sicut si impulsiones ab eo profectas contẽnimus aut peruertimus, summa nostra miseria, quemadmodum de suo genio Socrates indicauit ad finem Theagis. De qua re sic ex Platonicorum doctrina philosophatur Marsilius Ficinus in epistola quadam ad Callimacum lib.8. Platonicorum sententia est, inquit, complatonice mi Callimace, quot in cælo Dij, id est stellæ sunt, totidem circa terras esse dæmonum legiones, totidémque in qualibet legione dæmones cõtineri, quot in cælo sunt stellæ. Duodecímque esse dæmonũ principes, quemadmodum & duodecim sunt in Zodiaco signa. Præterea alios quidem Saturnios esse, Iouios alios Martiósque atque Solares. Similitérque pro aliarũ stellarum tam nomine quam virtute varios dæmones censent atque cognominant. Addunt tot insuper esse humanarum ordines animarum, quot & stellæ & dęmonũ legiones cõnumerantur, aliásq; aliorũ tum dęmonũ tum syderũ tam naturam quã munus appellationéq; sortiri. Hos vero dęmones appellant genios, ingenuos duces ingenij, singulos singulis animabus ab lege fatali, id est ab ipsa quando animę labuntur in corpus, spherarum omniũ dispositione influxúq; nobis accommodatos: à quibus mentes nostræ quatenus deterioribus quibusdã dæmonibus sensibúsq; non parent, quotidie facili quadã occultáq; persuasione ita ferme ducãtur, vt naues gubernaculo à gubernatore regũtur. In eo vero posita est ratio eorũ nominũ quæ hoc loco Alcinous vsurpat. Aliter tamẽ Plato in Cratylo declarat fœlicẽ dæmonẽ siue dęmonicum prisca lingua esse appellatum. Scisne, inquit Socrates, quos Hesiodus δαίμονας esse ait? HER. Non. SOC. Neque etiã quod aureum genus hominũ ait in principio extitisse? HER. Hoc quidẽ noui. SOC. Ait enim ex hoc genere post præsentis vitæ fata, fieri dæmones sanctos, terrestres optimos, malorum

expulsores & custodes hominum H ER. Quid tum? S O C. Nempe arbitror vocare illum aureum genus, non ex auro constitutum, sed bonum atque pręclarum. Quod inde coniicio, genus nostrum ferreum esse dicit. H E R. Vera narras. S O C. An non putas si quis nunc ex nostris bonus sit, aurei hunc generis ab Hesiodo æstimari? H E R. Consentaneum est. S O C. Boni autem alij quam prudentes? H E R. Prudentes. S O C. Idcirco, vt arbitror, eos demones præcipuè nuncupat: quia sapientes & dęmones erant. Et ex nostra istud prisca lingua nomen extitit. Quamobrem & is & cæteri poëtæ permulti pręclarè loquuntur, quicunque aiunt videlicet, postquam bonus aliquis vita functus est, maximā dignitatem præmiúmque sortitur, fiſque dęmon secundum sapientiæ cognomētum. Ita & ipse assero δαίμονα id est, sapientem omnem hominem esse quicunque sit bonus: eúmque dęmonicum, fœlicem viuentem atque defunctum: eúmq; recte dæmonem nuncupari. Aristoteles lib. 2. Top. εὐδαίμονα eum interpretatur cuius animus est bonus. Quemadmodum, inquit, εὐδαίμονα Xenocrates eum esse ait cui animus bonus datus est: eum enim esse dæmona cuique. Iamblichus lib. de mysteriis Ægyptiorum, Erat dæmon, inquit, in exemplari mundo antequam animæ in generationem laberentur. Quem cum primum anima ducem nacta est, astat ipse dæmon, expletor subinde vitarum. Hic animam descendentem, vt dixi, alligat corpori: commune eius animal ipse curat. Vitam animæ propriam dirigit: & quodcunque ratiocinamur, exhibet ratiocinandi principia: agimúsque talia qualia is adducit in mentem. Gubernátque nos quoúsque sacris operibus expiati, Deum subeamus pro dæmone ducem: cui posthac dæmon ita cedit vt vel vocet eo præsente, vel conducat ad idem.

15 Cicero lib. 3. de Finibus, ex Stoicis (qui hac in parte, sicut in aliis permultis, Platonis doctrinam sunt sequuti) scribit officia omnia eo esse referenda vt adipiscamur naturæ principia. Et eodem lib. sæpe repetit finem vitæ humanæ esse congruenter naturæ conuenientérque viuere. Itémque summum bonum esse, viuere scientiam adhibentem earum rerum quæ natura eueniunt, seligētem quæ secundum naturam: & si quæ etiam contra naturam sunt, reiicientem: id est, inquit, aptè conuenientérque naturæ viuere. Apud eundem Ciceronem M. Cato initio dialogi de senectute, de se ita loquitur, Si sapientiam meam admirari soletis, quæ vtinam digna esset opinione vestra nostróque cognomine, in hoc sumus sapientes, quod naturam ducem tanquam Deum sequimur eíque paremus. Primo etiam de legibus scribit, virtutem ipsam nihil aliud esse quam in se perfectam, & ad summum perductam naturam. Atque ex eadem sententia eodem libro ait, nos ad iustitiam esse natos: iúsque non opinione hominum sed natura esse constitutum. Et libro 3. de Legibus, cum omnia officia à principiis naturæ proficiscantur, concludit ab eisdem necesse esse proficisci ipsam sapientiam. Sed quemadmodum sæpe fit, vt is qui commendatus sit alicui, pluris eum faciat cui commendatus sit, quam illum à quo sit: sic idem ait minime mirum esse primo nos sapientiæ commendari ab initiis naturæ, post autem ipsam sapientiam nobis chariorem fieri, quam illa sint à quibus ad hanc venerimus. Atque hæc quidem de ipsa natura, in qua, vt antea capite primo futuri philosophi, sic hoc loco vitæ beatæ prima fundamenta ponuntur. Eorum vero quæ adiiciuntur de moribus, recta educatione, institutione & disciplina, explicatio ex eodem capit. repetenda.

16 Plato lib. 7. de Legibus, ciues suos duplici disciplina vult institui, vna animi, altera corporis: priorémque vocat musicam, posteriorem Gymnasticam. Quam rursum duplicem ponit, vnam in luctatione, alteram in saltatione. Atque idem

idem addit in Protagora, parentes filios suos ad Gymnasiorum magistros mittere debere, vt firmum aptúmque adepti corporis habitum, optimè menti suggerant ministerium: ne fragilitate corporum impediti, à militaribus ciuilibusque actionibus tanquam laboriosis absterreantur. Aristoteles vero cap.3. libro 8. Politic. vult quatuor artes ad discendũ pueris esse proponendas, Literas, Gymnasticam, musicam & picturam. Ex quo fortasse illud à Poëta dictum est in commendationem Eunuchi.

--Fac periculum in literis,
Fac in palestra, in musicis: quæ liberum
Scire æquum est adolescentem solertem dabo.

Quod vero adiicitur animum ad cõtemplationem intelligibilium, & ipsius Dei sibi viam præparare per antecedentẽ exercitationem in mathematicis, id etiam proprium est Platonicorum: qui pædiam futuri philosophi in mathematica cõsuetudine abstrahendi positam existimauerunt. De qua contra mechanicas Thessali methodici opiniones à nobis antea disputatum, pluráque collecta sunt nostris prælectionibus in Sphæram, contra eiusdem mathematicum proœmium.

Virtutum diuisio harúmque in iustitia & prudentia connexio explicatur. Ex qua concluditur peccata omnia ab imprudentia & inscitia proficisci.

Caput 21.

[1] Cum igitur virtus res diuina sit, ipsa quidem affectio est animi perfecta & optima, [2] hominem exornans eundémque firmum & aptum reddens ad dicendum & agendum: siue ipse secum habitet, siue cum aliis versetur. Atque inter huius species quædam rationis esse dicuntur, aliæ in parte rationis experte versari. Cum enim differant inter se rationale, irascibile & concupiscibile, horum etiam diuersa erit & sua cuiúsque perfectio. Rationalis quidem prudentia: Irascibilis, fortitudo: Concupiscibilis, temperantia. Prudētia *vero scientia est bonorum, malorum atque neutrorum. Temperantia, ordo in cupiditatibus & appetitionibus, cum hæ rationi vt duci obtemperant. Quando autem dicimus temperantiam ordinem esse quendam & obedientiam, id sanè intelligi volumus, facultatem quandam esse, per quam appetitiones apto ordine se ei subiiciunt quod natura debet dominari. Hoc autem est quod rationis est particeps. [3] Fortitudo est legitima præcepti ardui & nō ardui obseruatio: id est facultas conseruatrix præcepti legitimi. [4] Iustitia vero consensio quædam horum inter se, siue facultas per quam tres animi partes inter se conueniunt, harúmque vnaquæque ei adheret quod propriū habet in quo versetur, & suum cuique pro dignitate statuit: quasi hæc summa sit perfectio trium virtutum,* Prudentiæ, *fortitudi-*

nis, Temperantiæ, ratione imperante, reliquis partibus animi ſecundum ſuam proprietatem contractis eique obediētibus. [5] *Vnde exiſtimandum virtutes ſeſe mutuo conſequi. Fortitudo enim præcepti legitimi conſeruatrix, rationis etiam rectæ conſeruatrix eſt. Quoniam præceptum legitimū recta quædam ratio eſt. Recta autem ratio à prudētia proficiſcitur. Quin etiam prudentia cum fortitudine cohæret. Illa enim ſcientia bonorum eſt. Nemo autem id quod bonum eſt videre poteſt, dum timiditate & perturbationibus cum hac coniunctis, impeditur. Eadémque ratione nemo cum intemperantia prudens poteſt exiſtere. Atque omnino quicunque perturbatione victus, præter rationem aliquid facit , id per imprudentiam & inſcitiam pati à Platone dicitur. Vt nemo poßit prudentiam habere ſi intemperans ſit & timidus. Sunt igitur virtutes inter ſe connexæ : nec ſeparari poſſunt, ſi perfectæ ſunt.*

Iac. Carpentarij Commentarius in caput 21.

1 Omnis rei qualiſcúmque ſit, ſumma excellentia quæ à Deo eſſe putatur, diuina appellatur. Quo modo rudiore quadam minerua, intelligi poteſt quod hoc loco dicitur, virtutem quæ hominis eſt perfectio, rem quandam eſſe diuinā. Quanquam fortaſſe aptius ad illud referri poteſt quod Socrates apud Platonem dicere ſolet hanc à Deo proficiſci, non omnino humanis viribus comparari. Quod quidem ille eiuſmodi argumento confirmat in Menone, nempe quod ſi qui alios ſuis præceptis ad virtutem poſſint inſtituere, id maxime apparere oporteat in viris bonis & ciuilium negotiorum adminiſtratione claris: nec vero dubium quin hi ſi poſſint, id ipſum præſtare velint, in liberis præſertim: quos omnes virtutes ſuæ multo magis quam fortunarum hæredes expetunt. Quod tamen eorum perpauci conſequuntur. De quibus eo loco ſic ille loquitur. SOC. Num Themiſtoclē virum bonum fuiſſe fateris? ANY. Maximè omniū. SOC. Et præceptorem virtutis bonum, ſi quis omnino virtutis magiſter fuit, Themiſtoclem extitiſſe? ANY. Reor equidem, dum modo voluiſſet. SOC. Num

censes ipsum noluisse alios quoque bonos fieri? Filium suum præsertim? an putas inuidisse filio & de industria virtutem partam minime communicasse? Auditin quod Themistocles filîum Cleophantum in equestri facultate strenuum reddidit, adeo vt equis ille rectus insisteret, rectúsque ex equo iacularetur, cæteráque permulta stupenda faceret, in quibus illum diligenter pater erudiuit, sapientémque in singulis quæ præceptoribus præcipua, reddidit? Hæc à maioribus accepisti? ANY. Accepi. SOC. Nemo igitur naturam filij vt pote malam, culpauerit. ANY. Nemo arbitror. SOC. Quid verò ad hoc? Audisti ne ab aliquo seniore aut iuniore, Cleophantum Themistoclis filium bonum ac sapiẽtem, in quibus pater fuerat, extitisse? ANY. Nunquam. SOC. Num Themistoclem arbitramur alienis artibus imbuere filium voluisse, paterna sua virtute nihilo vicinis suis præstãtiorem reddere curauisse, siquidem virtus doceri vllo pacto posset? ANY. Fortassis per Iouem minime. SOC, Talis igitur hic virtutis magister fuit, quem ipse vnum ex antiquis optimum asseris. Consideremus iam & alium, Aristidem Lysimachi filium. Nonne hunc quoque bonum fuisse cẽses? ANY. Et maxime quidem. SOC. An non & iste filium suum Lysimachum in omnibus quæ à præceptoribus percipiuntur, optime Atheniẽsium omnium eruditum euadere cum voluisset, num quoquam alio meliorem fecit? Hũc etenim allocutus es & qualis sit optime nosti. Preterea si vis Periclem virum magnopere sapientem, considera: duos hic, quod te minime pretetit, filios educauit, Paralum & Xanthippum. ANY. Noui equidem. SOC. Hos, vt nosti, tum arte equestri & musica, tum etiam athleticè præ cæteris Atheniensibus instruxit. Ac denique in nullo eorum quæ arte percipiuntur, inferiores aliis esse voluit: boni autem vt euaderent, an cupiebat? Cupiuisse quidem existimo, sed id doceri minimè potuisse. At apud eundem Platonem Protagoras, in dialogo qui Protagoras vel Sophista inscribitur, in contraria opinione est: atque existimat virtutem doceri posse, superiorémq; rationẽ Socratis sic conatur explicare. Restat dubitatio illa, inquit, quã de viris virtute claris monebas, quam ob causam filios illi suos in omnibus quæ à præceptore cõsequi licet, erudiunt: quod vero ad paternam virtutem spectat, nihilo cæteris meliores reddunt. Ad hanc rationẽ ô Socrates non fabulam afferã. Sic enim cogita vtrum est vnum aliquid aut non cuius necesse sit ciues omnes esse participes, si modo constare ciuitas debeat. Ita enim hæc tua ambiguitas soluitur, aliter vero minime. Si vnum hoc extat, neque est architectorum, neque ærariorum artificium, neq; figulorum opificium, sed iustitia, temperantia, sanctitas & vt paucis cõprehendam, viri propria virtus: si hoc est, inquam, cuius participes esse oportet omnes, & cũ hoc discere & agere quodcumq; placeat aliud, absque hoc nequaquam: expertem vero huius doceri, corripíq; & puerũ & virum & mulierem quo ad correptione melior efficiatur: si quis autem hanc spreuerit disciplinam, eum tanquã insanabilem ciuitatibus pelli vel interfici: si ita est, inquam, vt diximus, viríque præstantes in Rep. Ciues, in ceteris quidem erudiunt filios, in hoc vero nequaquã, aduerte quàm mirabiliter in eo excellentes euadant. Quod enim doceri posse tam priuatim quã publicè arbitrãtur, ostendimus. Cum vero doctrina & cura acquiri hoc possit, alia filios docent in quibus non est aduersus nescientes mortis pœna proposita: in quibus autem mors & exiliũ aut pecuniarũ ablatio, aut domorũ subuersio præmit ignaros rudésq; filios, in his non omni diligentia patres erudiunt, & vbi minæ huiusmodi vrgẽt, doctrina curáq; leuior adhibetur. Existimare decet ô Socrates à teneris annis vsq; ad finẽ erudiri eos atq; moneri. Nam cũ primum puer quæ dicuntur, intelligit, nutrix, mater, pedagogus, pater, ad hoc omni cura studióq; contendunt,

vt in singulis tum verbis tum operibus optimus puer euadat. Sigillatim enim monstrant quid iustum, quid iniustum, quid turpe, quid sanctum, quídve prophanum sit, quæ agenda, quæ non. Quibus si obtemperat puer, bene secum agi putant: sin renititur, tum veluti contortum obliquúmve lignum, minis plagísque dirigunt. Posthæc ludimagistris pueros curandos tradunt, morúmque bonorum diligentiam, multò magis quàm literarum citharæque doctrinam à magistris exposcunt: præceptores autem susceptos curant & excolunt. Et literas vbi tantum didicerunt, ad scriptáque conuertuntur, Poëtarum in primis excellentium opera illis legenda ediscendáque proponunt, quibus monumenta quamplurima inseruntur, priscorúmque virorum virtute præstantium gesta laudantur: vt puer æmulatione accensus, præclara maiorum facinora imitetur. Citharistę quoque tum aliis quibusdam huiusmodi, tum præsertim temperantiæ student, cauéntque ne quid perperam adolescentes agant, vtque vbi pulsare citharam didicerunt, rursus Poëtarum aliorum modulatione præstantium cantilenas docent, quas ad citharam canant, rithmósque & harmonias puerorum animis conciliare conantur, vt mitiores modestiorésque, & conciniores effecti, & ad agendum vtiles sint, & ad dicendum. Omnis enim hominis vita, numerosa quadam indiget consonantia. Posthæc ad gymnasiorum magistros, parentes filios mittunt, vt firmum aptúmque adepti corporis habitum, optimè menti suggerant ministerium, ne fragilitate corporum impediti, à militaribus ciuilibúsque actionibus tanquam laboriosis absterreantur. Hæc nempe obseruant maximè hi qui maximè possunt. Possunt autem maximè opulentissimi viri, eorúmque filij, qui primi disciplinarum scholas ingressi, nouissimi exeunt. Scholis autem egressi à magistratibus leges iuráque discere, eorúmque exemplo viuere coguntur: ne quid ipsi proprio ingenio freti temerè agant. Sed quemadmodum literarum magistri pueris adhuc scribendi ignaris, calamo exemplar quoddam præscribunt, ad cuius characteres scribendi artificium imitando perdiscunt: ita ciuitas leges præscribens priscorum hominum in legibus ferendis prudentissimorum inuenta, ad earum normam imperare cogit quemlibet & parere. Eos autem qui præuaricantur punit: punitióque huiusmodi & apud vos, & apud alios multos, propterea quòd tanquam pœna iudicialis dirigat transgressorem, iudicium correctióque vocatur. Cùm igitur talis tantáque sit virtutis, tam priuatim, quàm publicè cura, an dubitas adhuc ô Socrates, mirarísque si doceri non possit. Deinde eodem loco causam explicare conatur, eius quod in eodem Menone Socrates quærit, cur bonorum patrum filij plurimi mali reperiantur, si hi à patribus suis ad virtutem institui potuerunt. Non debet, inquit, hoc mirum videri, si vera sunt quæ dixi, videlicet virtutis curam, non ad vnum aliquem duntaxat, sed ad omnes spectare oportere: si modò consistere ciuitas debeat. Si autem ita est, vt loquor, imò certè cùm ita sit, elige atque considera, quamuis aliarum facultatum atque doctrinarum: vt puta si non posset consistere ciuitas, nisi tibicines omnes essemus, qualiscunque esse quilibet posset, nónne hoc quilibet priuatim & publicè vnumquemque doceret, huiúsque ignarum sine inuidiæ liuore corriperet? Quemadmodum nunc quæ iusta & legitima sunt, quilibet sine inuidia prædicat, neque hæc vt alia celat. Prodest enim omnibus communis iustitia virtúsque. Atque idcirco omnes omnibus quæ iusta & legitima sunt libentissimè monstrāt. Si ergo in tibiarum flatibus nos eadem animi flagrantia charitatéque erudiremus, num optimorum tibicinum filij magis quàm deteriorum in his sonis periti euaderent? nequaquam vt arbitror: sed quicunque natura ad tibias inflandas ingeniosus esset, magis proficeret, tardus autem minus: ac sæpenumerò periti

tibicinis, rudis euaderet filius: sæpe etiam inepti, filius aptus. Verumtamen omnes sufficientes essent tibicines, si cum his conferrentur qui rudes sunt, nihílque rerum earum intelligunt. Similiter eum, existima Socrates, qui iniustissimus tibi videtur inter homines sub lege viuentes, iustum fore, iurísque auctorem, si quando cum illis hominibus conferatur, quibus nec disciplina sit, nec iudicia, neque leges, neque necessitas vlla in vita quæ virtutem colere debeat. Marsilius Ficinus in Menonem pro virtutum varietate, varias quoque earum parandarum rationés ita distinguit. Sapientia quidem, inquit, natura inest: quia æterna est rationum omnium in mente complexio, perpetuúsque veritatis intuitus. Scientia, per doctrinam Philosophiæ, quæ reminiscentiam præstat, acquiritur: dum ratio quæ pennas olim abiecit, ad mentem conuersa, reminiscendo iterum alas recuperat. Prudentia, doctrina simul & longo vsu aduenit. Recta opinio, exemplis, authoritate, inductione, sorte. Iustitia, fortitudoque, & temperantia, cæteræque morales virtutes, prudentiæ rectæque opinionis legibus, & exercitatione legitima perficiuntur. Quanquam posteriora hæc magis Aristotelica, quàm Platonica esse videntur. Aristoteli enim virtutes intellectus, quæ ad partem animi superiorem pertinent, omnino doctrina comparantur. Virtutes morum quæ exornant partem animi inferiorem, doctrina quidem indigent, vt per hanc intelligatur, quid in officiis rectum sit, quid non rectum: sed perficiuntur agendi consuetudine per quam habitus conformatur. Idque est quod Cicero dixit Officiorum primo, virtutis laudem omnem in actione esse positam. Et quod Aristoteles ipse capite tertio libri primi Ethicorum, finem Philosophiæ morali propositum non in cognitione, sed in actione consistere. De fœlicitate autem, quæ in virtute consistit, quomodo comparetur, quæstio est apud eundem Aristotem capite nono libri eiusdem, sed non satis accuratè eo loco explicata. Ex quo existit quæstio, inquit, num doctrina, consuetudine, an alia aliqua exercitatione pariatur, an diuina aliqua causa adsit, an hoc ita sit fortuitò. Ac si quod à Diis aliud datum hominibus est, profectò consentaneum est fœlicitatem etiam ab illis esse datam: eóque maximè quod rebus humanis melior est, & præstantior. Sed hæc non sunt huius disputationis & temporis. Hoc verò apparet etiamsi data non sit concessu Deorum, & munere mortalium generi, sitque virtutis, artis aut exercitationis, tamen in rebus maximè diuinis eam esse ducendam. Virtutis enim merces & finis, optimum quiddam est, diuinum & beatum: quod idem latè pateat necesse est. Potest enim comparari disciplina aliqua & diligentia ab iis omnibus, quorum quidem à virtute animus aliquo vitio non retardetur. Ad eandem quæstionem pertinet, quod pluribus explicatur capite duodecimo libri primi magnorum Moralium, Vbi postquam docuit in nobis situm esse vt boni efficiamur, aut mali, tandem voluntati & studio nostro adiicit ipsam naturam, sine qua negat nos virtutis summam perfectionem posse consequi. Fortè autem, inquit, hic quispiam occurrerit. Quandoquidem homini inest iustum probúmque esse, ero si voluero omnium optimus. At id fieri nullo modo potest. Curnam? Quoniam non hoc in corpore gignitur. Neque enim si quispiam voluerit corporis curam habere, omnium optimum habebit corpus. Nam opus est, non curam modò intendere, sed etiam natura bene constitutum, & bonum corpus esse. Melius certè habebit corpus, non tamen erit omnium optimum. Idem de anima intelligendum est. Neque enim si quis hoc voluerit, erit omnium optimus, nisi natura etiam extiterit. Melior quidem certè erit. De qua quæstione multa in vtramque partem acutè colligit Di-

uus Thomas in quæſtionibus diſputatis, articulo nono quæſtionis vnicæ de virtutibus in communi.

2 Virtus rei cuiuſque, ab Ariſtotele appellatur capite ſexto libri ſecundi Ethicorum, ſumma eiuſdem perfectio. Quomodo virtutem equi dicimus eam, quæ hunc generoſum moribus efficit, & ad currendum aptum: hominis verò in moribus affectionem animi, non quamuis, ſed eam quæ in laudabilem habitum conformata eſt, multis actionibus antecedentibus: eóque ipſo perfecta, quod in mediocritatis obſeruatione conſiſtit. Per hanc autem homo firmus, & omni ex parte aptus effici dicitur, quia in eo ſumma imis per virtutem conſentiunt, parſque animi ſuprema, per eandem ad regendas inferiores ſic adhibetur, vt hæ illi ſine difficultate pareant. Longa enim conſuetudine quaſi in rationis gyrum ducuntur, & ad eius regulam reuocantur. In quo eſt poſita virtus ea quæ inde ab Ariſtotele moralis eſt appellata. Quoniam quæ contra rationem exultant in facultatibus animi inferioribus, non facile niſi agendi more, & longa conſuetudine, ipſi rationi obſequuntur. Vt verò partis animi ſuperioris ſumma perfectio in rectè imperando poſita eſt: ſic inferiorum in parendo. Ex quo hoc etiam intelligitur, quid ipſa virtus morum à parte animi ſuperiore accipiat, quid ab inferioribus. A ſuperiore enim huius regula exiſtit: inferiorum eſt id quod regitur. Sed quia perfectio in eo, vt in ſubiecto, eſt quod perficitur: ab altero verò quod perficit tanquam ab efficiente proficiſcitur (ſic enim Ariſtoteles ipſe docuit in phyſicis motum, qui perfectio quædam eſt, eſſe potius in eo quod mouetur, quàm in eo quod mouet) idcirco virtutes huiuſmodi in parte animi inferiore, vt in ſubiecto eſſe dicuntur, & à ſuperiore efficientem cauſam, id eſt, rectam rationem tanquam regulam accipere. Aliæ quæ intellectus ſunt, quæque in cognitione veri vel falſi, boni vel mali conſiſtunt, vtroque nomine ſunt in parte animi ſuperiore. Quoniam ab illa efficientem cauſam cognitionis accipiunt, & eandem partem perfectiorem reddunt, cùm eius facultatem ad cognitionem excitant, & per eos habitus exornant, qui in cognitione dicuntur verſari. Quanquam Stoici, vt Cicero author eſt Academica prima, virtutes omnes in ratione eſſe dixerunt. Iſtud verò, hoc Alcinoi loco, dubitationem habet, quomodo ſcilicet in parte animi ſiue facultate tertia, quæ cupiditates naturales continet nobis cum vniuerſo genere rerum viuentium communes, virtutem quandam, vt temperantiam verſari velit. Cùm ea Platoni in Phædro ſimilis ſit equo ceruicis indomitæ, qui neque ſtimulis, neque verberibus coërceri poteſt: ſed, vt ait, violentia delatus, coniunctum ſibi equum, id eſt alteram partem animi in qua irarum ardor exiſtit, aurigámque, id eſt rationem perturbat, & ad Veneris voluptatem rapit: vel etiam apertius in Timæo, pars hæc quæ in iecore ſedem habet, eiuſmodi eſſe dicatur, vt rationem non exaudiat, & ſi quo ſenſu pulſetur, nullo modo rationi obtemperet. Adde quod Ariſtoteles capite vltimo libri primi Ethicorum, etiamſi has facultates ſedibus non diſtinguat, vult tamen vim animi quæ rationis expers dicitur, duplicem eſſe, vnam quæ creſcendi cauſa tributa eſt, eámque nullo modo rationis eſſe participem: alteram quæ quodammodo ratione vtitur, quatenus huic paret & obtemperat. Quo modo verò in ea parte, vel facultate quæ nihil habet quod ratione regatur, virtus morum poterit conformari? Equidem ſic exiſtimo, aliud eſſe in hac parte conſiderare functionem: aliud ad hanc naturæ quendam impetum, ſiue motum. Functio enim vel facultatis vſus, ad naturam omnino pertinet, nec in ea

est quod ratione regi possit. Motus verò ad actionem, vel ad eandem impetus, etiamsi contra rationem magnā vim habeat, cohiberi tamen huius imperio potest. In quo ipsa virtus est posita. Quod autem dico, facilius hoc modo intelligetur. Ad hanc animi partem pertinent ea quæ sunt cibi, potus, & rerum venerearum. Naturæ ergo functionem in eoquendo cibo, siue potu, itémque furiosam titillationem, quam quidam epilepsiæ similem esse dixit, in indulgendo veneri, cohibere non possumus. Motus autem & cupiditates cibi, potus, rerúmque venerearum, nostræ potestatis sunt: & cum ratione reguntur, eas virtutes pariunt quæ in hac tertia animi parte dicuntur existere.

3 Præceptum legitimum dicitur quod lege continetur, aut quod huic est consentaneum. Lex autem secundum naturam ea est intelligenda, non quæ scripta est, nec quæ eorum qui imperant placitis nititur: sed quæ animis nostris ante vllam scriptam legem est insita. Quæ nihil aliud est, quàm recta ratio. De qua sic Cicero primo de Legibus, Lex est ratio summa insita in natura: quæ iubet quæ facienda sunt, prohibétque contraria. Eadem ratio cùm est in hominis mente cōfirmata & confecta, lex est. Itaque arbitrantur prudentiam esse legem, cuius ea vis sit, vt rectè facere iubeat, vetétq; delinquere. Ergo vera fortitudo est legitimi præcepti conseruatrix, quia versatur in aggrediendo periculo, non quouis modo, sed secundum præceptum legitimum, prout recta ratio præscribit. Sic enim Plato lib. 4. de Repub. fortitudinem esse ait conseruationem opinionis lege per educationem conceptæ: qua iudicantur quæ terribilia sunt, & qualia. Fortem verò eum in quo iracundiæ vigor ita institutus est, vt in mediis voluptatibus & doloribus, in sententia sua persistat, non aliter esse de terribili, & non terribili iudicandum, quàm ratio ipsa dictauerit. Quæ eadem est Aristotelis sententia libro 3. Ethicor. Ideóque veteres Academici & Peripatetici iram fortitudinis cotem esse dixerunt. In quo falsò Cicer. Offic. 1. hos reprehendit, quasi iracundiam omnino laudauerint, Placet, inquit, Peripateticis ea mediocritas, quæ est inter nimium & parum: & rectè quidem placet, modò ne laudarent iracundiam, diceréntque eam vtiliter a natura datam. Præsertim cùm idem scribat Tusc. 4. Iracundiam ab ira differre, sicut & iracundum ab irato.

4 Veteres Philosophi virtutes omnes ad vnum reuocare conati sunt, sed non eadem ratione. Cic. Offic. 1. cùm in temperantia duplicis decori obseruationem posuisset, vnam eius quod generale appellat, alteram specialis: prius tam latè patere vult, quàm honestum, ab eóque cogitatione, magis quàm re distingui. Ex quo efficitur temperantiam eam quæ huius decori generalis obseruationem cōtidet, omnes partes honesti in se esse complexam. Nonnunquam verò hoc ad eā iustitiam refertur, quæ inde generalis est appellata. Quoniam virtus hæc cuique tribuit quod debetur. At in partibus animi hoc rationi debetur, vt imperet: reliquis partibus vt pareant. Idcirco cùm in bene imperando atque parendo posita sit virtutum omnium moralium perfectio, hæc iustitiæ attribuitur. Quæ inde ex Hesiodo ab Aristotele dicitur virtutes omnes continere cap. 1. libr. 5. Ethic. Qua significatione Platonem frequēter eodem nomine esse vsum, præterquàm quod hoc loco indicat Alcinous, obseruat etiam Marsilius Ficinus in dialogo de Philosophia. Addi quoque & illud potest, quia omnium virtutum moralium vna est regula, in recta ratione posita, quæ propria est prudentiæ, virtutes omnes prudentia sicut & iustitia contineri. Ex quo illa in Delphis inscriptio, cuius Plato meminit eodem dialogo, quæ præcipit vt iustitiam & prudentiam colamus. Iustitiam quidem, inquit, vt per eam rectè cohibere sciamus, prudentiam verò qua & nos ipsos, & alios dignoscere valeamus. In quam sententiam Zeno Cittieus

descendisse

descendisse videtur, cùm iustitiam definiuit, prudentiam quæ suum cuique tribuit, in rebúsque assumendis temperantiam, & in perpetiendis fortitudinem. Scitum est quod scribit Plutarchus libro de virtute morum, Menedemum Eretriensem multitudinem virtutum sustulisse ac differentias, quasi vna esset ac pluribus nominibus vteretur. Idem enim temperantiam ac fortitudinem & iustitiã, veluti gladium & ensem appellari. Quodque Aristo Chius vnam & ipse substantiam virtutis faciebat, eámque appellabat sanitatem: sed differentes numerosásque fieri asserebat, cùm aliud atque aliud spectaretur. Vt si quis visum nostrũ cùm alba intuetur, albiuisum: cum atra atriuisum appellare velit, aut quid aliud huiusmodi. Nam cùm virtus quid sit agendum, quidve fugiendum considerat, prudentiam appellari contendebat: cupiditates verò coërcentem & modum voluptatibus adhibentem, temperantiam: quæ autem in societatibus & rebus cum aliis contrectandis versatur, iustitiam. Quemadmodum gladius cùm sit vnus, aliud alias secat, & ignis in diuersas agit materias, eadem vtens ratione. In quibus ille significare voluit virtutem hominis vt perfectionẽ propriam, vnam esse in recto rationis vsu, vt omnium officiorum regulam Lesbiam, quæ rebus diuersis se accommodat, pro earúmque varietate quandam diuersitatem in se videtur recipere, secundum quam illius species à Philosophis sunt distinctæ.

5 Sic Zeno Cittieus, vt est apud Ciceronem Academica prima, virtutes omnes connexas esse existimabat: & cùm superiores Philosophi earum genera distinxissent, hic nec id vllo modo fieri posse disserebat, nec virtutis vsum modo, vt illi, sed ipsum habitum per se esse præclarum existimabat: nec tamen virtutem cuiquam adesse quin ea vteretur. Ista vero connexio posita est in recta ratione quæ propria prudẽtiæ. Atque idcirco Socrates apud Platonem in Menone, virtutem ipsam prudentiam esse existimat. Si virtus, inquit, aliquid est eorum quæ consistunt in animo, necessarióque vtilis est, prudẽtiam hanc esse oportet. Quippe cum omnia quæ sunt circa animum, ipsa quidem secundum se ipsa, nec commoda nec incommoda sint: adiuncta vero prudentia vel imprudentia, statim aut vtilia, aut noxia fiunt. Hac itaque ratione virtutem, cum maxime omnium conferat, prudentiam quandam esse constat. In quo ab Arist. exagitatur cap. vltimo lib. 6. Ethic. Socrates quidem, inquit, partim recte quærebat, partim aberrabat. Nam quod virtutes omnes prudentias putauit esse, errauit: quod autem eas non sine prudentia censuit, præclare dixit. Quod ex eo intelligi potest, quia nunc omnes qui virtutem definiunt, cum habitum eam dixerunt & in quibus cernatur, tum habitum eum esse adiungunt, qui rectæ rationi sit consentaneus. Atqui ea demũ recta ratio est, quæ prudentiæ congruat. Ergo hoc omnes quodammodo diuinare & augurari videntur, habitum eum virtutem esse qui prudentia dirigatur. Sed tamen parua facienda mutatio est. Neque enim in eo solum habitu virtus est qui prudentiæ sit consentaneus, sed in eo potius qui sit cum recta ratione coniunctus. Recta autem de his rebus ratio iam nomen habet prudentiæ. Socrates ergo virtutes omnes rationes putauit, cum in scientia omnes poneret: nos eas cum ratione copulamus. In hac vero quæstione de connexione virtutum Cicero monet lib. 2. Officiorum, non idem philosophis & vulgaribus videri. Ne quis, inquit, admiretur cur cum inter omnes philosophos constet, à méque ipso sępe disputatum sit, qui vnam haberet, omnes habere virtutes, eas nunc ita seiungam quasi posset quisquam, qui non idem prudens sit, iustus esse. Alia enim est illa cum veritas ipsa limatur, in disputatione subtilitas, alia cum ad opinionem cõmunem omnis accommodatur oratio. Quamobrem, vt vulgus, ita nos hoc loco loquamur, vt alios fortes, alios viros bonos, alios prudentes esse dicamus. Popu-

laribus enim verbis est agendum, cùm loquimur de opinione populari. Ex qua vulgarium consuetudine apud Platonem à Socrate Sophista interrogatus, ita respondet in Protagora. SOC. Vtrum alij homines aliam virtutis partem accipiunt? an necesse est eum qui vnam habet, omnes habere? PROT. Nullo modo. Quoniam multi fortes quidem sunt, sed iniusti: & alij iusti quidem sunt, sapientes minimè. SOC. Nunquid sapientia & fortitudo partes sunt virtutis? PROT. Omnino quidem, Et præstantissima pars omnium est sapientia. SOC. Est ne hoc quidem aliud, illud verò aliud? PROT. Est. At idem extrema pagina libri quarti de Republica, ex sua sententia scribit virtutis speciem vnam esse, prauitatis innumeras. Porrò ad finem huius capitis quæstio alia indicatur, de peccatis ab animi perturbatione profectis, an sint voluntaria? & vtrum cum perturbationibus coniuncta sit ignorantia: hæcque eiusmodi vt peccatum excusare possit, aut debeat. Quæ quia nobilis est, & Aristoteli cum Platone controuersa, pluribus explicabitur cap. 24.

Virtutum seminaria à perfectis virtutibus, de quibus dictum est, distinguit: deinde virtutes cum vitiis, peccatáque à vitiis profecta variè inter se comparat.

Caput 22.

[1] Dicuntur enim & alio modo virtutes, vt naturæ dotes & progreßiones ad illas: quæ propter similitudinem, cũ eisdem solius nominis communionẽ habent. Sicque milites fortes nonnunquam appellamus, nonnullósque prudentiæ expertes, etiam fortes prædicamus, non de perfectis virtutibus loquentes. [2] Hæ autẽ, perfectæ scilicet, neque intendũtur, neque remittuntur, cùm vitia intendantur & remittantur. Si quidem alius alio imprudentior est & iniustior. Nec sese vitia consequuntur: quoniam quædam sunt inter se contraria: quæ eidem non conueniunt. Quomodo se habet ad timiditatem audacia, & ad auaritiam profusa largitio. Neque verò quisquam existere potest, qui vitiis omnibus sit infectus: quemadmodum neque corpus vllum omnibus morbis simul affectum, aut modis omnibus deformatũ. Admittenda etiam est media quædã cõstitutio, neque praua, neque cum virtute coniuncta. Quoniam non omnes homines probos, vel improbos esse necesse est: sed huiusmodi sunt qui iam ad summum horum peruenerunt. [3] Neque facile est à vitio ad virtutem rectà regredi: quia extrema longo interuallo, magnáque contrarietate à se inuicem seiuncta sunt. Existimandum autem est de virtutibus quasdam esse principes & antecedentes, alias harum comites. Principes sunt in parte animi rationali, à quibus reliquæ perfectionem capiunt: comites verò, in altera quæ perturba-

tionibus est obnoxia. Hæ enim honesta sequuntur secundum rationem, non quæ in ipsis est (non enim eam habent) sed quam à prudentia capiunt, quæ in illis consuetudine & exercitatione est confirmata. Et quoniam neque scientia, neque ars in alia parte animi est, quàm in rationali, virtutes quæ in altera animi parte perturbationibus obnoxia, existunt, doceri nullo modo possunt. Quia neque artes sunt, neque scientiæ. Non enim propriam præceptionem habent. At prudentia cùm scientia quædam sit, ea quæ cuique propria sunt, præscribit. Quemadmodum gubernator nautas docet ea quæ ignorantur ab ipsis. Hi verò illi parent. Eadémque ratio in milite, & in imperatore valet. Vitia autē cùm intendantur & remittantur, peccata paria non erunt: sed quædam maiora, alia minora. Quibus hoc consentaneū est, vt his à legumlatoribus supplicia quædam grauiora, alia leuiora decernantur. 4 Quanquam verò virtutes extremitates sint, quia perfectæ & recto similes, alio tamen modo mediocritates erūt. Quod omnes vel certè plurimæ, in medio duorum vitiorum sitæ sint: quorum vnum est in excessu, alterū in defectu: vt in liberalitate hinc auaritia, altera ex parte profusa largitio cernitur. 5 In perturbationibus enim discessus à modo accidit, aut secundum excessum, aut secundum defectum. Neque verò qui, cum parentes iniuriam patiuntur, non irascitur, neque qui in omnibus, & quacunque occasione concitatur, moderatus est: sed omnino vterq; à modo discedit. Rursus qui parentibus vita functis nihil commouetur, affectu caret. Qui verò ita luget, vt contabescat, affectus modum excedit. At qui mœret quidem, sed moderatè, is moderatè affectus dicitur. Sic certè qui omnia ti-

met & præter modum, is timidus est, qui nihil audax: fortis vero qui in confidendo atque metuendo modum seruat. Quorũ in cæteris eadem est ratio. Atque quoniam quod moderatum est in perturbationibus, idem optimum: non aliud autem est moderatum quám quod medium inter nimium & parum, idcirco mediocritates eiusmodi virtutes existunt. [6] Quod in perturbationibus medio quodam modo afficiant.

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 22.

1 Multiplex nomen virtutis peperit inter Stoicos, & Peripateticos variam de verbo magis quàm de re, controuersiam. Hi enim quia virtutes vt habitus agendi consuetudine partos, à naturæ seminariis & igniculis semper distinguunt, eas ingenitas esse negant. Illi vero quoniam igniculos naturæ minimè deprauatæ, quibus ad omnes honesti partes excitamur, virtutes etiam appellant, dicere solent has nobiscum esse natas. & quod ex eorundem doctrina Ciceroni familiare est, eum qui in viuendo sequitur naturam ducem tanquam Deum, nunquam aberrare posse. Quanquam & alio modo veteranos milites fortes dicimus, non propter hæc naturæ seminaria, sed quia ad subeunda pericula pœnis & probris excitantur potius quam virtutis amore: vel quoniam in præliis exercitati, sola consuetudine pericula contemnunt: atque cum tyronibus pugnant, vt armati cum inermibus. Has enim adulterinæ fortitudinis species Aristoteles enumerat cap. 8. lib. 3. Ethic. Idémque lib. 1. Politic. popularem etiam quandam prudentiam facit, nobiscum natam & à iustitia separatam, quæ plerúnque humanæ societati valde perniciosa est. Apertius vero superiorem Stoicorum sentẽtiam expressit cap. 13. lib. 6. Ethic. Omnibus, inquit, à natura virtutes morum quodam modo tributæ sunt. Natura enim & iusti & temperantes, & fortes gignimur reliquarúmque virtutum principia & semina simul atque in lucem editi sumus, cõtinemus. Sed tamẽ aliud quidem quod propriè bonum sit, esse volumus: & quæ ex hoc genere sunt, aliter inesse. Nam & pueris & belluis à natura tributi sunt habitus, qui sine intelligentia & ratione, obesse hominibus vidétur. Quemadmodum enim graui corpori contingit, vt si moueatur sine aspectu, grauiter offendat, hoc ipso quod caret aspectu: sic res hîc se habet. Quod sapientiæ lumen accesserit, iam magna est in actione distinctio, habitúsque similis tum denique virtutis nomen proprie veréque obtinebit.

2 Qualitatum omnium ratio cum à subiectis cogitatione abstrahitur, in indiuiduo quodam modo est posita, eáque similis numero cui nihil addi aut detrahi potest, sine speciei mutatione. Quo modo Arist. in Categoriis cap. de qualitate disputat intentionem, & remissionem fortasse in qualitates non cadere: sed in iis esse manifestam quæ ab illis denominationem capiunt. Causa enim intentionis atque remissionis consistit in variis gradibus permixtionis duorum contra-

riorum. Hæc vero ad subiecta propriè pertinet, non ad ipsas qualitates, quarum ratio à subiectis cogitatione quoad potest, abstrahitur. At specialiore modo vitia intēdi & remitti dicuntur, virtutes vero minime. Quod hæ similes sint lineis rectis: illa obliquis. Itaque vt omnes lineæ rectæ, ex æquo rectæ sunt: de obliquis vero quædā minus, aliæ magis sunt eiusmodi: sic de virtutibus & vitiis iudicandum. Stoici hac in parte veterib⁹ Academicis, id est Platonicis subtiliores videri voluerunt, cū dixerunt non modo rectè facta, sed & peccata quæ à vitiis proficiscuntur, esse paria. Peccare enim, vt Cicero ait in illorum Paradoxis, est tāquam lineam transilire. Quod cum feceris, culpa cōmissa est: quam longe progrediare cū semel hinc transieris, ad augendam transeundi culpam nihil pertinet. Hoc vero, vt idem scribit lib. 4. de finibus, eo argumento confirmant, in quo huius sententiæ Platonicæ partem vnam retinent, alteram reprehēdunt. Stoici, inquit Cicero, progressionem ad virtutem fieri aiunt: leuationē vitiorum fieri negant. At quo nituntur homines acuti argumento ad probandum, operæ prætium est considerare. Quarum, inquiunt, artium summa crescere potest, earū etiam contrariarū summa poterit augeri. Ad virtutis autem summū accedere nihil potest. Ne vitia igitur crescere poterunt, quæ sunt virtutum contraria. De eadem vitiorum æqualitate contra veteres Academicos, hæc ex Stoicis idem commemorat lib. 3. de Finibus. Cōsentaneum est iis quæ dicta sunt, inquit, ratione illorum qui illum bonorum finem, quod appellamus extremum, quod vltimum, putent crescere posse, iisdem placere esse alium alio etiam sapientiorem, itémq; alium alio magis peccare, vel recte facere: quod nobis non licet dicere, qui crescere bonorum finem non putamus. Vt enim qui demersi sunt in aqua, nihilo magis respirare possunt, si non longè absunt à summo, vt iam iámque possint emergere, quā si etiā tum essent in profundo: nec catulus ille qui iam appropinquat vt videat, plus cernit quàm is qui modo est natus: ita qui processit aliquantulum ad virtutis aditum, nihilo minus in miseria est, quam ille qui nihil processit. Hæc mirabilia videri intelligo: sed cum certe superiora firma ac vera sint, his autem ea consentanea & consequentia, ne de eorum quidem est veritate dubitādum. Sed quanquam negent nec virtutes nec vitia crescere, attamen vtrunque eorum fundi quodammodo & quasi dilatari putant. Quam Stoicorum doctrinam idem Cicero ludens in M. Catone vt causæ inseruiat, variis rationibus insectatur ad finem Orationis pro L. Murena. In qua quæstione si virtus & vitium contraria essent in subiectis omnino impermixta, aut si vitium in quocunque est, significaret summam totámque virtutis priuationem: ita vt in eo nihil relictum sit earū actionum quæ ad virtutem pertinēt, sed cōpleta, vt sic loquar, malicia, rectè colligeretur à Stoicis vitia peccatáque esse paria, quia virtutes pares. Sed quia peccata appellantur, & quæ consummatæ sunt peruersitates animorúmque deprauationes, & ad illas progressiones quædam in hominibus quibus adhuc aliquid inest boni: idcirco inter vitia & peccata merito inæqualitas ponitur.

3 Labi quidem in vitium facile est, quia ad peccandum via lata. Ab eo vero ad virtutem resipiscere, difficile: quia hæc angusta est & multas habet asperitates. Sicq; nonnulli interpretantur illud Vergilij Æneid. 6.

> --*Facilis descensus auerni*
> *Sed reuocare gradum superásque euadere ad auras,*
> *Hoc opus, hic labor est.*

Id vero accidit quia, vt Aristo. ait cap 6. libr. 2. Ethic. peccare licet multis modis &, vt Pythagorei coniiciebant, malum infinitum incertúmque est, bonum

certum atque finitum: Vnoque modo licet rectè facere. Quare illud facile, hoc difficile est: sicut à signo discedere, facile est, Ipsum vero attingere, magni negotij. Et cap. 9. nihil difficilius esse ait quam reperire in quauis re quod sit omni ex parte perfectum. Vt circuli medium, inquit, non cuiuslibet est reperire, sed periti tantum. Idem etiam ex Hesiodo testatur Plato lib. 4. de Leg. Hesiodum sapientem multi prædicant, inquit, cum dicat viam ad vitia planam esse, ac sine sudore peragi, quia sit breuissima. Ante virtutem vero Deos immortales sudorem posuisse: ac viam quæ ad eam ducit longam, arduam & asperam primum esse, sed postquam ad summa fastigia peruentum est, eam quæ ardua fuerat, facilem præstare callem. Quod Cebes Thebanus sic expressit in sua tabula, Vides-ne, inquit, supra locum quendam vbi nemo habitat, sed desertus videtur? Video. Nunquid & ianuam quandam paruam & viam ante ianuam, quæ non multum frequentatur: quinetiam admodum pauci eam petere contendunt, vt pote quæ accliuis ascensuq; difficilis aspera & petrosa esse videtur? Quid ni, inquam ego? Atqui & collis quidam excelsus esse videtur & ascensus angustus admodum, cuique hinc inde alia sunt præcipitia. Video. Hæc itaque est via, inquit, quæ ad veram ducit disciplinam: & admodum quidem certe aspectu difficilis atque ardua. Ex quibus intelligitur cum omnes habitus (quia confirmantur in nobis lõga consuetudine, quæ naturam imitatur) difficile possint immutari, id in vitiis quàm in virtutibus longe esse difficilius. Non enim sine ratione dictum est à Cicerone, quod alioqui mirum videri potest, Dyonisium Syracusanum non potuisse, etiam si voluisset, ab iniustitia ad iustitiam redire. Quia in illa animo erat multis actionibus obfirmato. Quod etiam confirmauit Arist. cap. 5. lib. 3. Ethic. Si quis non imprudens, inquit, geret ea ex quibus iniustus nascatur, profecto voluntate sua efficietur iniustus. Nec si velit quidem cohibere se possit, aut iniustus esse desinat, fiátque iustus: quoniam ne ægrotus quidem, valens & incolumis cum velit, etiamsi ita acciderit vt sponte ac voluntate sua ægrotaret: quia libidinose viueret, nec medicis crederet. At tum illi quidem licebat morbum declinare: at posteaquam se præcipitauerit & proiecerit in morbum, iam non licet. Vt is qui lapidem iaculatus est, non potest iam reuocare, nec sustinere iactum, quanquam esset antea in eius potestate ne iacularetur, cum in ipso situm esset principium: sic iniustis ac libidinosis initio ab his vitiis declinare licuit: propterea quod in eorum erant potestate. At postea quàm eiusmodi extiterunt, iam non licet. Et tamen quo modo in vita humana hic reditus à vitio vel potius à naturalibus propensionibus ad vitium, tentandus sit, idem Aristo. explicat cap. 9. lib. 2. Ethic. Videndum est diligenter, inquit, ad quæ vitia simus procliuiores: alij enim ad alia procliues sumus. Quod facile ex ea voluptate & ægritudine quæ nobis accidit, intelligemus. Se autem quisque ab ea in cõtrariam partem debet deducere. Longe enim à delinquendo abducti, veniemus ad mediocritatem. Quod quidem faciunt hi qui ligna contorta in rectum dirigunt. Idémq; in morbis faciendum censet probl. 2. sect. 1. Cur morbi, inquit, sæpe curari possunt, vbi quis abunde excessit? Equidem nonnulli medici eam artẽ exercent, vt non nisi per excessum agãt, vel vini vel aquæ, vel salsuginis, vel inediæ. An quoniam causæ quæ morbos committunt, aduersæ inter se sunt: atque ita efficitur vt genus alterum duci per excessum alterius in mediũ possit? Difficultatem vero hanc redeundi à vitio ad virtutẽ, Alcinous ex eo colligit, quòd hæc rationem habeant duorum extremorum à seinuicẽ maxime distantium. Quasi longiore interuallo seiuncta sint virtus & vitium, quam duo habitus vitiosi in quorum medio virtus ipsa sita est. Hoc autem intelligendum quando virtus,

& vitium inter se conferuntur in ratione boni & mali, in qua maximè pugnant. Quoniam si in eisdem spectetur solus agendi modus, longiore interuallo à se- inuicem seiuncta sunt duo extrema vitiosa, quàm horum alterutrum, à media virtute. Quæ sententia est Arist. cap.8. lib.2. Ethic. Maior, inquit, extremorum habituum inter ipsos quàm cum medio, repugnantia. Quandoquidem longius absunt alter ab altero, quam vterq; à medio. Quemadmodum res magna à par- ua longius abest, & parua à magna quam vtráque à media. Iam quædam extrema ad medium videntur quadam similitudine accedere, vt audacia ad fortitudinem effusa largitio ad liberalitatem. Extremis autem inter ipsa dissimilitudo est ma- xima. At ea quæ plurimum differunt contraria definiuntur. Ita fit vt magis etiã inter se contraria sint, quæ plus distant.

4 Idem scribit Arist. cap.6. lib. 2. Ethic. Virtus, inquit, natura sua & definitione qua quid sit explicatur, mediocritas intelligitur: rei autem optimæ perfectæque ratione, extremitas. Hæc vero rei optimæ perfectæque ratio in eo versatur quod veteres Academici sicut & Peripatetici, eorum quæ pertinent ad regendam par- tem animi inferiorem, perfectionem summam posuerunt in eius medij obserua- tione, quod est tam in actionibus quam in perturbationibus, inter nimium & pa- rum. De quo partim Geometrico, partim Arithmetico, præter ea quæ multa di- cuntur ab Arist. libro 2. & .5. Ethic. nobilis etiam locus est apud Plutarchum lib. de virtute morum. Quoniam medium, inquit, multipliciter dicitur, docen- dum est quod medij genus virtus teneat. Commixtum igitur medium est sim- plicium, vt albi & nigri fuscus color. Et quod partim continet, partim contine- tur, ipsius continentis & contenti, vt duodenarij & quaternarij octonarius nume- rus est medius. Et quod neutrius extremi particeps est: vt boni & mali, id quod est indifferens. Nullo ex his modo virtus mediocritas dicenda est. Neque enim commixtio est vitiorum: neque continet superatum, neque complectitur exce- dens, id quod decet: neque omnino ab affectionum motibus libera est, in quibus est magis & minus. Fit ergo in primisque dicitur medietas, ei quæ est in sonis atque harmonia congruenter. Ea enim vox est concinna, quemadmodum in fi- dibus postrema & suprema. Quarum alterius nimiam acuitatem, alterius gra- uitatem deuitat: ipsaq; cum sit motus atque potentia in anima irrationali, quod solutum & languidum est aut intentum, atque omnino plus & minus, ab appeti- tione naturali amputat & demit, modum atque constantiam affectibus adhibens. Quod vero Alcinous subiicit virtutes omnes vel certè plurimas, in medio duo- rum vitiorum sitas esse, primum nihil omnino pertinet ad virtutes intellectus, nisi quatenus in earum vsu aliquid respondens excessui atque defectui notari po- test. Et de virtutibus morum iustitia ad medij obseruationem nõ eodem modo se habet quo reliquæ, sicut Arist. docet cap.3. lib.5. Ethic.

5 In motibus animi, sicut & in actionibus, quædam sunt toto genere rationi cõ- traria: in iisque nullus omnino esse potest laudabilis modus. In quibus Aristo. cap.6. lib.2. Ethic. enumerat maleuolentiam, impudentiam, inuidiam, & in fa- ctis adulterium, furtum, cædem. Hæc enim omnia, inquit, quæque sunt eiusdem generis, ipsa per se vitiosa dicuntur: Non eorum immensi nimium aut parum magni progressus: nec vnquam in recte factis esse hæc possunt: sed semper sunt in vitio: nec in talibus illud rectè aut non rectè versatur, adulterando vel quan- do, vel quemadmodum opus est, sed absolutè quiduis eorum facere vitiosum. In aliis quædam naturalia esse dicuntur, in quibus ab Academicis veteribus & Peri- pateticis aliquid cõceditur humanæ imbecillitati. Quia in nobis tenerum quid- dam est & molle, quod vt in omnibus eundem animum, aut eundem vultum re-

tineamus

tineamus non permittit. At Stoici quia perturbationes omnes arbitrantur esse opiniones & iudicia leuitatis, his omnino volunt carere sapientem. Sed in eo fortasse, sicut in aliis permultis, cũ veteribus Academicis & Peripateticis verbis magis pugnant quã sententia. Quoniam Stoici perturbationes non vocant motus quosuis, sed eos tantum qui contra rationem longius excurrunt, huiusq; iudicium impediũt. Atque ita quanquam in sapiente primos quosdã motus agnoscant, quos Peripatetici naturales appellant, negant tamen eos perturbationes verè posse nominari. Quam illorum fuisse sententiam colligi potest ex loco Epitecti Stoici, qui extat apud Gellium cap.1, lib.19 noctium Atticarum, Visiones animi, inquit ille, quas φαντασίας philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie rei ad animum accedentis, pellitur, non voluntatis sunt, neque arbitrij, sed vi quadam sua inferunt sese hominibus. Noscitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem visa noscuntur, voluntariæ sunt fiũntque hominum arbitratu. Propterea cum sonus aliquis formidabilis, aut è cælo, aut ex ruina, aut repẽtinus nescio cuius periculi nuntius, vel quid aliud eiusmodi factum est, sapiẽtis quóque animum paulisper moueri & contrahi & pallescere necessum est, nõ opinione alicuius mali percepta, sed quibusdam motibus rapidis & inconsultis, officium mentis atq; rationis peruertentibus. In qua quæstione Peripateticos cũ Stoicis sic Cicero comparat Academica.1. Cum perturbationem animi Peripatetici ex homine non tollerent, naturáque & condolescere & concupiscere & extimescere & efferri letitia dicerent, sed ea contraherent in angustúmq; deducerent: his omnibus quasi morbis Zeno voluit carere sapientem. Cumque perturbationes antiqui naturales esse dicerent & rationis expertes, aliáque in parte animi cupiditatem, alia rationem collocarent, ne iis quidem assentiebatur. Nam & perturbationes voluntarias esse putabat opinionesque suscipi iudicio: & omnium perturbationum arbitrabatur esse matrem immoderatam quandam intemperantiam. Idem de hac quæstione contra Peripateticos sic agit Tuscul. 4. Mollis & eneruata putanda est, inquit, Peripateticorum ratio & oratio, qui perturbari animos necesse esse dicunt, sed adhibent modum quendam, quem vltra progredi non oporteat. Modum tu adhibes vitio? An vitium nullum est non parere rationi? An ratio parum præcipit nec bonum illud esse quod aut cupias ardenter, aut adeptus efferas te insolenter? Nec porrò malum quo aut oppressus iaceas, aut ne opprimare, mente vix constet? eáque omnia aut nimis tristia, aut nimis læta errore fieri? Qui si error stultis extenuetur die, vt cum eadem res maneat, aliter ferat inueterata, aliter recentia, sapientes ne attingat quidem omnino. Et paulò post. Qui modum vitio quęrit, inquit, similiter facit vt si posse putet eum qui se è Leucade præcipitauerit, sustinere se cum velit. Vt enim id nõ potest, sic animus perturbatus & incitatus, nec cohibere se potest, nec quo loco vult, insistere omnino. Quæq; crescẽtia perniciosa sunt, eadem sunt vitiosa nascentia. In qua disputatione perturbationis nomine Cicero vtitur pro immoderato animi motu & contra rationem exultante, vt colligi potest ex definitione quam initio eiusdem Tusculanæ, disputationis suæ fundamentum esse vult. Est, inquit, Zenonis hæc definitio, vt perturbatio sit auersa à recta ratione contra naturam animi commotio. At certum est Peripateticos non existimasse talem perturbationem cum virtute posse consistere, sed eam potius quæ secundum naturam est & in ipsis morum virtutibus rationis imperium sequitur. In qua quæstione D. Hieronymus in epistola ad Ctesiphontem contra Pelagianos, Aristoteli assentitur, scribítque Stoicos hominem ex homine tollere, & hũc cum corpore constitutum, velle esse sine corpore. Quod, inquit, optare est, potius quã

docere. Similis est sententia D. Augustini cap.4. lib.9. de Dei Ciuitate. Lactantius vero cap.4. lib. Acephali, de eadem re sic statuit. Affectus Stoici amputandos, Peripatetici temperandos putant. Neutri eorum recte. Quia neque detrahi possunt, si quidem natura insiti habent certam magnámq; rationem: neque minui. Quoniam si mali sunt, carendum est etiam temperatis & mediocribus: si boni, integris abutendum est. Nos vero neque detrahendos, neque minuendos esse dicimus. Non enim per se mala sunt, quæ Deus homini rationabiliter inseruit. Sed cum sint vtique natura bona, quoniam ad tuendam vitam sunt attributa, male vtendo fiunt mala: sicut si fortissimè pro patria dimices bonum est: si contra patriam, malum. Sic & affectus si ad vsus bonos habeas, virtutes erunt: si ad malos, vitia dicetur. Omnino autem in affectibus esse aliquid naturale quo vita humana prorsus carere non possit, hac ratione Peripatetica necessario videtur effici: quòd homo sine sensu esse non potest, at sensuum operationi, vt Arist. docet lib.2. de Anima, necessariò in humana vita adiunguntur voluptas & dolor. Hæc autem quibus, insunt animalem appetitionem pariunt. Ex quibus efficitur eos hominem ex homine exuere, qui eum prorsus affectibus carere volunt.

6 D. Thomas.1. secundæ Articul.2. quæst.60. virtutem circa animi affectum versari dicit dupliciter, vel vt hunc producit, actioníque suæ habet annexum, vel vt eundem regit, qui est pro subiecta materia. Priore modo dictum est ab Arist. lib.2. Ethic.cap.3. omnes virtutes morales versari circa voluptatem & dolorem. Quoniam virtutum habitus conformati cognoscuntur ex voluptate quæ actionibus est adiuncta. In eóque idem laudat illud ex Platonis sententia in Symposio, nos à puero ita esse oportere institutos, vt letemur bonis rebus doleamúsque contrariis. Posteriore vero virtutes quædam dicuntur versari in regendis actionibus, vt iustitia in emptione & venditione, liberalitas in largitione pecuniæ, aliæ in affectibus, vt temperantia & continentia. Accidit autem nonnunquam vt actionis modus prętermittatur propter perturbationem, vt si quis iratus inferat alteri iniuriam. Tumque vitium partim in actione, partim in perturbatione cõsistit, sed diuersa ratione: vt si quis iratus alterum percutiat, in percutiendo iniustitia est, in irascendo, animi immoderatio. Idem.1. secundæ articulo.3. quæstione 64. docere conatur etiam virtutes intellectus in medio consistere. Quia, inquit, versantur in veritate: ratio autem veri in conuenientia & modo orationis cum ipsa re. Falsitas autem affirmationis est vt excessus: falsitas negationis vt defectus.

Docet virtutes voluntarias esse, vitia inuoluntaria: peccatis tamen quæ ab his proficiscuutur, rectè supplicia decerni, hæcque inter se inæqualia.

Caput 23.

[1] *Quoniam vero si quid aliud in nobis est, & quod alterius imperio non teneatur, eiusmodi sane virtus est (non enim quod honestum, laudabile esset, si vel natura vel diuina sorte contingeret) hæc erit voluntaria, nata ex impulsione quadam flagrante, generosa atque permanente.* [2] *Ex eo igitur quod virtus est voluntaria, efficitur vitium inuoluntarium esse.* [3] *Quis enim volens, in parte sui pulcherrima & præstantißima, eligat quod malorum omnium est maximum? At si quis in vitium ruit, non tanquam in vitium ipsum ruet, sed tanquam in bonum. Si quis autem accedit ad vitium, in eo omnino decipitur, quod hac via per minus quoddam malum, ad aliquod maius bonum aspirat: atque hoc pacto inuoluntariè accedit. Neque enim fieri potest vt quis ruat in mala, eo animo vt hæc habeat: non spe aliqua boni, neque metu maioris mali. Et sane omnia quæ improbus iniustè agit, inuoluntaria sunt.* [4] *Nam cum iniustitia inuoluntaria sit, multo magis iniustè agere inuoluntarium erit: quo scilicet deterior est operatio ipsius iniustitiæ, eiusdem solo habitu.* [5] *Quanquam vero iniuriæ inuoluntariæ sint, decernenda tamen in eos qui iniuriam inferunt, supplicia, hæcque inter se differentia: quoniam & ipsæ noxæ sunt differentes.* [6] *Atque inuoluntarium in ignoratione quadam, vel in perturbatione consistit.*

Omnia autem talia licet repellere ratione & consuetudine ciuili, atque diligentia. Tantum vero malum iniuria est, vt ferenda potius ea sit quam inferenda. Hoc enim peruersi est, illud infirmi. Malum quidem vtrúnque: inferre tamen iniuriam eo deterius est, quo turpius. Prodest autem ei qui intulit, iniuriæ pœnas dare: vt & ægrotanti, corpus medico curandum committere. Omnis enim castigatio, peccantis animi medicina quædam est.

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 23.

1 Diuina sorte virtutem hominibus contingere, Homerus voluisse videtur illa fabula (cuius antea meminimus) de duobus doliis, quàm Plato reprehendit lib. 2. de Rep. Neque Homeri, inquit, neq; alterius poëtæ accipiendum est peccatum, stultè de Diis dicentis, in Iouis limine duo iacere dolia plena sortibus, vnũ bonis, malis alterũ. Cumq; ex iis Iupiter inuicem commixtis impertit alicui, aliàs huic bene est, alias male. Cui vero ex altero datur, hunc vesana fames super terras exagitat. Neq; vero admittẽdum est Iouem nobis penuarium esse bonorum & malorum. Et certe si virtus ita hominibus omnino cõtingeret, diuina, vt aiũt, virgula, ea quidem ab authoribus Diis magnam cõmendationem acciperet, in hacq; admiranda esset Deorũ in homines benignitas: sed Dij in hominum virtutibus potius quam homines propter suas virtutes laudarẽtur. Quia nihil esset ab horum industria profectum, aut proprio labore partum. Talia vero esse debent quæ hominũ veram commendationem continent. De qua quæstione plura antea dicta sunt ex Arist. & Platone. Porro flagrans illa impulsio & generosa ex qua virtutem nasci Alcinous ait, posita est in illis naturæ igniculis, de quibus ex Stoicis antea dictum est, & quos Cicero explicat initio lib. 1. Officiorum illo capite, Principio omni generi animantium à natura tributum est vt se, vitam corpúsque tueatur, & cætera. Hi vero partim omnib⁹ hominibus cõmunes sunt, partim singulorum quidã proprij. Qui quia ab ipsa natura vel potius ab ipso Deo, sunt profecti, verè dici potest nos huius beneficentia à natura accepisse primum cõmunia quædam, deinde alia nobis propria ad virtutem adiumenta: sed quorũ cultura nostra est, nostræque cõmmendationis summam continet. Virtus autem vno modo in nobis esse dicitur quia eius parandæ potestas in nostra est libertate. De qua sic scribit Arist. cap. 5. lib. 3. Ethic. Virtus itẽmq; vitium, inquit, in nostra sunt potestate. Quas enim res in nobis situm est vt agamus, eas etiam in nobis situm est, vt ne agamus, quásque res in nobis situm est vt non agamus, easdem vt agamus in nostra est potestate. Ita si quod honestum est, id est in nobis, vt geramus: illud quoque quod turpe est, vt non geramus in nobis situm erit. Et si id quod honestum est, vt ne faciamus in nostra est potestate: necesse est quod turpe est, esse id in nobis vt geramus. Quod si in nobis

situm est, vt honesta quæ sunt & turpia faciamus, profectò & vt ne agamus eadē, nostræ erit voluntatis. Hoc autem si est bonos & malos esse, certè vt probi improbíve simus, est id in nobis. Alio etiam modo eadem virtus in nobis est, quia bonum est in nobis constantissimum, in quod nihil omnino potest externa vis aut fortunæ temeritas. De quo sic idem Aristoteles cap. 10. libro 1. Ethic. Eum qui verè bonus sit, inquit, quique sapiens, putamus omnes fortunę casus æquo animo esse laturum: ex iis autem quæ sint in nostra potestate, semper pulcherrima quæque facturum. Vt & bonus imperator exercitu eo qui adest, semper vt vsus ferat, commodissimè vtitur, & sutor ex ijs pellibus quæ suppetant calceum aptissimum conficit: eodémque modo cæteri omnes artifices. Quæ sententia de virtutis vi, constantia & dignitate longe celebrior est apud Stoicos hac in parte Socratem sequutos: vt colligi potest ex Cicerone, aliis quidem locis multis, sed maximè quinta Tusculana.

2 Vitia inuoluntaria esse colligit, quia virtutes voluntariæ sunt, quasi contrariorum causas contrarias esse oporteat. Melius Aristoteles vel certè populariter magis libro 3. Ethic. eo loco quem paulò antè citauimus, disputat ne virtutes quidem ipsas à libera voluntate proficisci, nisi & vitia dicantur esse voluntaria, quoniam ea demum uel potius sola facultas humana libera est, quæ potens est ad contraria. Qui locus in horum sententiis dissidentibus sic videtur explicandus. Socrates apud Platonem ad finem Protagoræ, concludit neminem sua sponte, vel scientem ad malum conuerti. Quod verò quis dicitur ab affectionibus superari, hoc esse inscitiæ: sicut proprium sapientiæ est affectibus dominari. Idem in Hippia maiore, docet homines ab ineunte ætate per omnem vitam ad malum, quàm ad bonum procliuiores esse: neminem tamen sua sponte peccare. In quo Plato voluntatem appellare videtur, appetitionem non quamuis, sed homini propriam, id est rectè rationi consentaneam. Sic enim propriè voluntas ab animali & naturali appetitione distinguitur: & Stoici, vt apud Ciceronem est 4. Tuscul. voluntatem definiunt, appetitionem quæ quid cum ratione desiderat: iidē que negant quemquam propria voluntate peccare. Quoniā in peccando rationis iudicium peruertitur, vi perturbationis eius cui obsequimur: & quicunque peccat perturbatus, falsam speciem boni naturali veróque bono anteponit: in eóque animali appetitione regitur, rationali de gradu dignitatis suæ deiecta. In quam sententiam Calchidius Commentario in Timæum, interpretatur peccata non esse spontanea: quia, vt ait, anima particeps diuinitatis naturali appetitu bonum quidem semper expetit: errat tamen aliquando in iudicio bonorum & malorum. Idémque sequutus Ioannes Picus Mirandula in suis conclusionibus posuit, quod Plato dicit neminem nisi inuitum peccare, id non aliter intelligi, quàm quod tenet D. Thomas, scilicet non posse esse peccatum in voluntate, nisi sit defectus in ratione. Platonis mentem eodem modo interpretatur Marsilius Ficinus in 9. de Legibus. Habitus omnis, inquit, aut virtutis est, aut vitij. Si virtutis, omnino voluntarius est: quoniam consilio libero & expedita electione, & propriis animi actionibus est acquisitus. Sin verò vitij, inuoluntarius omnino censetur. Quia ita morbus est animi, sicut humorum intemperantia, morbus est corporis. Neque verò quisquam morbum dixerit voluntarium, quamuis nonnulla quæ præter opinionem inferunt morbum, possit quodammodo voluntaria dicere. Præterea eiusmodi habitus ex impedito consilio, distractáque electione & passionibus, potius quàm actionibus inolescit. Ex quibus efficitur Platonicum illud sæpissimè decantatum, vitiorum habitus inuoluntarios esse, neminémque fieri sponte malum: quemadmodum & nemo fit sponte ægrotus, vel

inops. Qua in parte Platonis verba quidem magis, quam sententiam Aristoteles reprehendit cap.5. libr.3. Ethic. sed ita tamen vt huius opinio ad ciuilem disciplinam pœnis propositis vitia coërcentem, & ad communem loquendi consuetudinem magis accommodata esse videatur. Vbi præter ea quæ proximè cõmemorata sunt, hæc quoque argumenta ex ciuili disciplina repetit. Testes huius rei sunt, inquit, & priuatim singuli & publicè legislatores, qui sumunt suppliciũ de iis omnibus qui flagitia admittunt, nec vi, nec imprudentia, quæ non ipsorũ culpa euenerit: honores autem decernunt his qui præclara facinora faciunt, vt illos deterreant, hos adhortentur. Atqui nemo quemquam ad ea omnia gerenda hortatur quæ nec sunt in nostra potestate, nec sunt nostræ voluntatis: quòd nihil attinet inducere animũ, vel calescere, vel dolere, vel esurire, vel aliud quiduis eiusdem generis, quia nihilominus ea perferemus. Etenim erroris vel imprudentiæ causa in eo vindicatur, qui sua culpa nescierit. Vt in vinolentos duplex pœna constituta est: propterea quod principium in eis situm est. Est enim in eis situm vt ne vino obruantur: quodquidem causa est imprudẽtiæ. Quinetiam eos puniunt qui aliquid ignorant eorum quæ legibus continentur, quæ ipsa & cognosci debent, nec sunt difficilia. Itémque in cæteris, si qui negligentia impediti aliquid videntur ignorare, quod in eis situm erat vt ne ignorarent: quandoquidem in eorum erat potestate, vt darent operam. Quanquam aliqui certè sunt eiusmodi, vt ne dent operam vt sciant, eorúmque culpa accidit, vt tales fierent, dum mollius viuunt & dissolutius: itémque vt iniusti & intemperantes essent: illi dum fraude & dolo agunt: hi dum degunt vitam in compotationibus. Nam quæ in quaque re opera ponitur, tales homines efficit. Talibus verò rationibus Plato fortasse victus, in suis legibus paulò aliter loquutus esse videtur, cùm ita scribit libro 9. Duplicem cædem ponere placet, inquit, vtramque ira factam. Quas inter voluntarias & inuoluntarias actiones medias iure posuerim. Neutra enim voluntaria reuera & inuoluntaria est: sed altera alterius est imago. Nam ille quidem qui iram seruat, nec repente, sed cum insidiis se postea vindicat, homicidæ voluntarij est persimilis. Et qui non seruat, sed pro iræ impetu fertur, & absq; præmeditatione interficit, inuoluntarij homicidę similis iudicatur. Non tamen omnino inuoluntarius est, sed inuoluntarij similitudinem habere dicitur. Quocirca per iram commissæ cædes difficile determinantur, vtrũ voluntariæ, an contra sint ponendæ. Optima igitur & verissima sententia est, vtrasque imagines appellare, eásque seorsum ita distinguere, vt altera consultò, altera inconsultò committi dicatur. Maiora verò supplicia illis decet imponere, qui consultò per iram interfecerunt: illis contra qui repentè & inconsultò, leuiora. Nempe quod grauiori malo simile, asperius: quod verò leuiori, minus puniendum. Eodémque dialogo ex hac populariore loquendi consuetudine cædem voluntariam nominat eam, quæ non ab iræ impetu proficiscitur: sed quæ vt ait, sponte secundum omnem iniustitiam ex insidiis propter voluptatum cupiditatúmque & inuidiæ tyrannidem committitur. Cuius tres causas facit, primam cupiditatem in animo libidinibus exagitato dominantem, quæ in eo ardore consistit maximè, qui multorum animos vehementer inflammat: secundam ambitionem: tertiam ingentes iniustásque formidines. In eadem quæstione sic versatur Plotinus capite decimo libri secundi de Prouidentia, vt docere conetur malorum quidem habitus non esse voluntarios, humanas tamen actiones singulas esse voluntarias.

3 **Omnis enim ars, omnis doctrina, omnis actio, omnis electio, vt Aristo-**

teles ait initio Ethicorum bonum appetit. Vel vt Plato scribit in Philebo, omne cognoscens, ipsum bonum venatur & appetit, apprehendere cupiens, atque ipsum in se, & alia circa ipsum possidere: cæterorúmque nihil curat, præterquàm quæ cum bonis perficiuntur. De quo sic Socrates initio Menonis, Vtrum qui mala desiderat, mala esse cognoscens, prodesse cùm adsint, existimat? an vnumquodque potius sua præsentia lædere? MEN. Sunt certè qui mala prodesse putent, nec desunt qui obesse cognoscant. SOCR. Videntur tibi mala nosse quòd mala sint, qui mala prodesse cuiquam opinantur? MEN. Haud sanè id mihi videtur. SOCR. Ex iis igitur patet eos non appetere mala, qui illa minimè norint, sed illa potius quæ bona esse putauerint, cùm tamen mala sint. Quapropter ignorantes illa, bonáque existimantes, perspicuum est bona potius exoptare. Cuius rei causam Cicero libro quinto de Finibus, eleganter ex primis naturæ fundamentis ita repetit. Ordiamur, inquit, ab eo quod modo posui, vt intelligamus animal seipsum diligere. Quod quanquam dubitationem non habet (est enim infixum in ipsa natura, comprehenditúrque suis cuiusque sensibus, sic vt contra si quis dicere velit, non audiatur) tamen ne quid prætermittamus rationes quoque cur hoc sit, afferendas puto. Etsi, quî potest intelligi, aut cogitari esse aliquod animal quod se oderit? Res enim concurrent contrariæ. Nam cùm appetitus ille animi aliquid ad se trahere cœperit consultò quod sibi obsit, quia sit sibi inimicus, cùm id sua causa faciet, & oderit se & simul diliget. Quod fieri non potest. Necesse est quidem si quis sibi ipsi inimicus est, ea quæ bona sunt, mala putare: bona contra quæ mala, & quæ appetenda fugere, & quæ fugienda appetere. Quæ sine dubio vitæ sunt euersio. Neque enim si nonnulli reperiuntur qui aut laqueos, aut alia exitia quærant, aut vt ille apud Terentium qui decreuit tantisper se minus iniuriæ suo nato facere (vt ait ipse) dum fiat miser, inimicus ipse sibi putandus est. Iracundia enim multi efferuntur, & cùm in mala scientes ruunt, tamen se optimè sibi consulere arbitrantur. Itaque dicunt, nec dubitant,

Mihi sic vsus est, tibi vt opus est facto, face.

Velut qui sibi ipsi bellum indixissent, cruciari, dies noctésque torqueri vellent: nec verò ipsi sese accusarent, ob eam causam quòd se malè rebus suis consuluisse dicerent. Quare quotiescunque dicetur malè de se quis mereri, sibique esse inimicus atque hostis, vitam denique fugere, intelligatur aliquam eiusmodi subesse causam. Vt ex eo intelligi possit sibi quemque esse charum.

4 Iniustè agere, longè esse deterius iniustitiæ habitu, ex eo potest intelligi quod eandem rationem obtinet iniusta actio ad habitum iniustitiæ, quam honestè agere, ad virtutem quæ in habitu spectatur. Actio verò à virtutis habitu profecta, hoc ipso longè melior est. Atque idcirco in ea, non in virtutis habitu, fœlicitas ab Aristotele est posita. Quia, vt ait, capite quinto libri primi Ethicorum, fieri potest, vt qui virtute sit præditus, etiam dormiat, aut in vita nihil agat, & præterea in maximis malis miseriísque versetur: eum autem qni sic viuat, nemo nisi propositi defensor, in beatis duxerit. Ex quibus est consequens, iniustam actionem ab habitu iniustitiæ profectam, ipso iniustitiæ habitu longè esse deteriorem. Cur verò etiam iniustè agere, magis inuoluntarium est, quàm iniustitiæ habitus?

Equidem Aristoteli cap.4.lib.2.Ethic. iniustè agit, non quicunque iniusta facit, sed si ex habitu vitioso iam antea longa malè agendi consuetudine confirmato. At tales actiones vix amplius in nostra potestate sunt,ideóque maxime inuolũtariæ sunt:propter antecedentem consuetudinem, quæ transiuit in alteram naturam. Habitus autem ipsi alias actiones sequuntur,quibus ad illos dicimur præparari. Hæ verò quia nondum consuetudine confirmatæ sunt, rationis imperio facilius cohiberi possunt, ideóque magis in nostra potestate esse videntur. In quam sententiam dictum videtur à Poëta,

Principiis obsta:serò medicina paratur
Cum mala per longas inualuere moras.

Et ab Aristotele,quod antea vsurpauimus ex cap.5. libr.3.Ethic. Si quis non imprudens gerat ea ex quibus iniustus efficitur, eum sua voluntate iniustum effici. Nec si velit quidem, inquit, cohibere se possit, aut iniustus esse definat, fiátque iustus:quoniam ne ægrotans quidem, valens & incolumis cùm velit,etiamsi ita acciderit vt sponte ac voluntate sua ægrotarit, quia libidinosè viueret, nec medicis crederet. At tum illi quidem licebat morbum declinare: sed posteaquàm se præcipitauerit & proiecerit in morbum,iam non licet.

5 Videtur Alcinous hoc loco occupare voluisse eam rationem qua Peripatetici Platonis sententiam de peccatis inuoluntariis exagitant, eam scilicet quam paulo ante ex Aristotele cap.5.lib.3.Ethic. commemorauimus. Cùm verò Plato pro peccatorum varietate eam pœnarum inæqualitatem quam nunc Alcinous leuiter attingit,longa oratione explicet toto ferè libr.9.de Legibus,nõ satis tamen definitè docere videtur quod hoc loco quæritur, cur peccata legibus coërcenda sint,si spontanea non sunt, nec à nostra voluntate profecta. Equidem ex illius sententia peccata omnia,sicut antea diximus, à quacunque perturbatione vel ignoratione oriantur, sunt non voluntaria. Quia non proficiscuntur ab humana appetitione rectæ rationi consentanea, quam solam hic propriè voluntatem appellat. Peccata enim non essent, si cum recta ratione conuenirent. Verùm idcircò peccata sunt,quia in eis vi perturbationis aut ignorantiæ deseritur à nobis ratio,quæ suapte natura eiusmodi perturbationem vel ignorantiam potuit & debuit superare. Ex quo sequitur in partibus animi deformitas,atque officiorum omnium confusio,quæ seueritate legum meritò vindicatur. Et quoniam de causis istam confusionem vel deformitatem inducentibus, quædam vehementiores sunt in impediendo rationis iudicio, aliæ leuiores,in prioribus quadam ex parte legitima contra peccatum excusatio, ab humana imbecillitate petita, leuiorẽ pœnam exigit,in posterioribus grauiorem. Ad hæc etiam accedit eorum in quibus peccatur magna inæqualitas,propter quam grauius esse iudicatur,magistratum quàm priuatum hominem interficere:quemadmodũ & sedato animo atq; tranquillo alterum lædere, quàm idem facere cùm antea illata iniuria ad iracũdiam fueris prouocatus. Quorum omnium rationem habens Plato lib.9,de Legibus, salua adhuc priore sententia de peccatis inuoluntariis, non modò his pœnas constituit, sed & has pro peccatorum inæqualitate in varios gradus distinguit.

6 Inuoluntariæ actionis causam ponit Aristoteles cap.1.lib.3. Ethic.partim in vi,cùm, vt ait,principium extrinsecus adhibetur,ad quod nihil adiumenti affert is qui illud facit,aut patitur,partim in imprudentia,quam ignorantia parit. Sed ignorantiam ex animi perturbatione profectam,non existimat ad id esse satis vt actio inuoluntaria esse dicatur. Ignorant quidem,inquit,improbi omnes ea quę

facienda

facienda sunt, quæque fugienda: iniustique & omnino mali ex eo errore nascuntur. Neque tamen aut imprudentia, aut ignorantia ea quæ ab animo & voluntate suscipitur & proficiscitur, non voluntarij causa est, sed peccati: aut etiam rerũ vniuersarum (quandoquidem ea culpatur) sed rerum singularum, in quibus omnis actio versatur. Imò, vt idem ait cap. 5. lib. eiusdem, erroris & imprudẽtię causa in eo vindicatur, qui sua culpa nescierit. Vt in vinolentos duplex pœna est cõstituta, propterea quod principium in eis situm sit. Est enim in eis situm, vt ne vino obruantur: quodquidem causa est imprudentię. An igitur (quæret aliquis) eodem iure quia homo perturbationem vitare potuit, vel eius primum motum statim rationis imperio cohibere, peccatis omnibus ab illa profectis duplex pœna erit statuenda? Minimè verò. Quoniam non est eadem ratio ebrietatis & perturbationis. Hæc enim nobiscum quodammodo nata est, & in animis nostris, in quibus tenerum quiddam est, quod illa quasi tempestate facilè concutitur, vim habet maximam. Ebrietas verò nostro vitio quæsita. Itaque hęc seueritate legum vindicanda, non minus fortasse quàm peccata quæ ab illa sunt exorta. In aliis verò in quibus animi perturbatione peccatur, pœnam quidem adhibemus, vt eius metu hominem ad retinendum rationis imperium excitemus, sed tamen de grauitate pœnæ aliquid remittimus? quod humanæ imbecillitatis quædam sit cõtra peccatum excusatio. Quæ etsi in legitimis iudiciis, vt in Oratoriis Partitionibus Cicero ait, non tantum possit vt omnino culpa liberet: at certè apud liberum disceptatorem plerunque venia digna existimatur, & etiam apud eos qui iurati sententiam dicunt, pœnam solet reddere leuiorem. His verò Plato adiicit eodem lib. 9. de Legibus, ignorantiam esse duplicem, sicut & duplicia peccata quæ à perturbatione proficiscuntur. Est enim, inquit, ignorantia quædam simplex, altera verò duplex. Et simplicem quidem legumlator leuiorum peccatorum causam arbitrabitur: duplicem verò vocabit, quando non ignoratione solùm quispiam detinetur: sed etiam scientiæ opinione inflatus, quæ omnino ignorat, ea se scire prorsus existimat. Quam, si vires robúrque consequuta fuerit, ingẽtium turpissimorúmque scelerum causam esse censebit. Sin autem imbecillitate prematur, peccata & puerorum & seniorum inde profecta, peccata quidem esse putabit, & illis tanquam peccantibus, leges præscribet, sed mitissimas omnium, plurimáque venia & indulgentia plenas.

7 Quæstio hæc, vtrum iniuriam inferre grauius sit malum, quàm pati, disputatur apud Platonem in Gorgia. Vbi ad eam explicationem quam sequutus est hoc loco Alcinous, adiicitur eum qui intulit, longè miseriorem futurum, si pro iniuria illata debitas pœnas non dederit. Cùm enim in iniuria is qui hanc infert, superior fit, qui verò patitur, inferior: irrogata pœna, ei qui passus est adiicietur, alteri qui iniuriam intulit, quodammodo detrahetur. Sicque duorum extremorum inæqualitas, ad medij siue virtutis æqualitatẽ reuocabitur: quod in iustitia faciendum docuit Aristoteles lib. 5. Ethic. Atqui his qui versantur in aliquo extremo vitioso melius est ad medium redire, quàm in extremo consistere. De qua quidem quæstione, sic ex vulgarium opinione & errore idem Plato scribit lib. 2. de Repub. Natura quidem dicunt, inquit, iniuriam facere bonum esse, iniuria autem affici malum: sed longè plus mali esse in patiendo iniuriam, quàm in inferẽdo, boni. Quamobrem postquàm vicissim iniuriam & intulerint, & vtrumque gustauerint, qui nequeunt vitare illud, id consequi operæpretium fore ducunt, vt ita inuicem componantur, vt neque inferri, neque recipi possit iniuria. Hincque volunt originem habuisse leges constitutionésque, & nominata esse præcepta legum legitima atque iusta. Hanc itaque iustitiæ originem, & substantiam esse

volunt, quæ media quodammodo sit inter optimum & pessimum. Quandoquidem optimum est inferre iniuriam, nec dare pœnas: pessimum verò pati, nec vlcisci posse. Porrò vt in superiore duorum extremorum cōparatione permaneamus, intelligendum est ex Philosophorum sententia, vulgarium opinionem hac in parte longo interuallo superante, iniuriam illatam æquo animo ferre, etiam cùm propulsare possis, vel vlcisci, in homine priuato animi esse moderati: si modo eam ferendo nouam non inuitet, nec eum qui intulit insolétiorem reddi credat. Vt in hoc improbabile videatur quod Cicero scribit lib. 1. Offic. eum qui nō propulsat iniuriam cùm potest, tam esse in peccato, quàm si parentes deserat. De quo diuinum est, quod apud Platonem Socrates præcipit in Critone. Non inferenda iniuria est, inquit, nec sanè oportet vt iniuriam referat qui iniuria sit affectus, vt multi existimant. Cùm ergo haudquaquam videatur inferenda iniuria, quid ergo? Num mala sunt ingerenda ô Crito, an minimè? Nequaquam ô Socrates. Quid autem? Num etsi mala per eum referantur qui sit ea perpessus, æquum ne an iniquum id duxeris? Nequaquam. Nam & homines malo afficere, haud secus se habet ac inferre iniuriam. Vera dicis. Non ergo referenda iniuria est, nec quæ mala sunt cuiquam hominum irroganda, vel vtcunque ab iis quispiam vt hęc patiatur, necesse est. Quanquam certè in superiore Ciceronis loco aliud est iniuriam propulsare, aliud eandem vlcisci, propulsaréque licet omnibus, quoniā omni generi animantium quod seipsum diligit, à natura tributum est, vt se vitā corpúsque tueatur, declinétque ea quæ nocitura videntur. At eādem vlcisci sine publica authoritate, omnino licet nemini. In magistratu verò alia ratio est adhibenda. Nam hic si ab innocente nō propulsat iniuriam cùm potest, aut illatam non vlciscitur, tam est in peccato, quàm si patriam deserat. Quem idcirco M. Cato dicere solebat lapidibus esse obruendum: quòd in hoc humanæ societatis æquabilitatem deserat, cuius vindex & assertor esse debet. De quo eundem Platonem philosophantem audiamus lib. 5. de Legibus. Honorandus certè est, inquit, qui nullam infert iniuriam. Qui verò nec alios id facere patitur, duplici honore, imò etiam magis est honorandus. Ille enim vni, hic multis hominibus comparatur, cum principibus cæterorum iniuriam nuntiet. Qui autem vna etiam cū magistratibus iniuriam quoad potest, vlciscitur, is magnus perfectúsque in ciuitate vir præconio prædicetur.

Quoniam virtus morum circa affectus maximè versatur, horum naturam generali definitione vna variáque diuisione ex Platonicorum doctrina explicat.

Caput 24.

1 *Quoniam verò virtutes quamplurimæ circa affectus versantur, quales his, & quid sint nobis cõstituendum. Est igitur motus animi rationis expers, vt ex bono quodam, aut vt ex malo natus. Rationis verò expers motus ideo dictus est, quia affectus nec iudicia sunt, nec opiniones: sed partium animi quæ rationis expertes sunt, quidam motus. In parte animi in qua perturbationes, nostra quidem opera sunt, non tamen illæ in nostra potestate. Non igitur à nostra voluntate proficiscuntur: imò plerunque hanc repugnãtem habent. Quoniam interdum accidit, vt etiam si cognoscamus ea quæ inciderunt, neque tristia esse, neque iucunda, sed nec terribilia, trahamur ab illis nihilominus. Quod certè non accideret, si perturbationes essent iudicia. Quandoquidem iudicia respuimus, hæc eadem improbantes, siue ita facto opus est, siue minimè. Addidimus verò, vt ex bono, vel vt ex malo, quia ex eo quod inter illa medium vel indifferens apparet, nullus motus in nobis concitatur, sed omnes ex boni vel mali aliqua specie existũt.* 2 *Bonum enim si adesse opinati fuerimus, voluptate perfundimur: si autem affore, concupiscimus. Atque cùm malum adesse opinamur, dolemus: sin autem futurum, metuimus. Affectus verò omniũ primi & simplices aliorúmque quasi elementa, duo sunt, voluptas & dolor. Reliqui ex his oriuntur. Neque in iis timor & cupiditas quasi simplices*

principésque motus numerandi. Quoniam qui metuit, non omnino voluptate priuatus est. Quippe qui ne ad breuissimum quidem tempus durare possit, nullam penitus mali liberationem vel leuationem expectans. Magis tamen est in dolore atque molestia: atque idcirco cum aliqua spe est coniunctus. Qui verò cupit, consequẽdi spe delectatur. Quia autem hanc non satis firmam habet, angitur. Cùm verò cupiditas & metus non sint motus primarij, manifestum est nullum quoque reliquorũ in affectibus simplicibus debere numerari. Iram dico, desiderium, æmulationem cæteròsque motus eiusmodi. In iis enim sentiũtur voluptas & dolor, quasi horum permixtione constent.[3] De affectibus autem quidam efferati sunt, alij mitiores. Mites quidem quicunq; secundũ naturam homini insunt. Hi enim necessarij & familiares. Sic verò se habebunt quandiu moderati. Peccabunt autem cùm erumpentes, modum excedent. Eiusmodi verò sunt voluptas, dolor, ira, misericordia, verecundia. Familiare enim est iis quæ secundum naturam sunt, delectari: contrariis verò dolere. Et ira quidem ad propulsandos & vlciscendos inimicos necessaria est. Misericordia, humanitatis est propria. Verecundia ad declinationem à rebus turpibus accommodata. Agrestes autem & ferini affectus, præter naturam hominũ sunt, ex deprauatione vitæ, peruersáq; consuetudine orti. In quibus insunt irrisio, in alienis malis oblectatio, & hominũ odiũ. Qui siue intendãtur, siue remittantur, atq; quouis modo se habeãt, semper in malis sunt: quòd mediocritatẽ non recipiant.[4] De voluptate verò & dolore, hoc Plato ait: eiusmodi affectus secundũ naturã quodãmodo à princi-

pio in nobis cōcitari: cùm triſtitia & dolor accidant his qui præter naturam mouentur: voluptas autem iis qui in id reſtituuntur quod ſecūdum naturam eſt. [5] *Exiſtimat enim conſtitutionem humanæ naturæ accommodatam, medium quiddam eſſe inter voluptatem & dolorem: cùm illa in neutro horum eſt. Quo in ſtatu magnam vitæ partem degimus. Docet autem propter quam cauſam multæ ſpecies ſunt voluptatum, partim quidem ſecundum corpus, partim vero ſecundum animum.* [6] *Voluptatum autē alias miſceri contrariis, alias impermixtas puráſque manere: & has quidem ex præteritorum recordatione naſci, alias cum futurorum expectatione concipi: nonnullas quoque obſcenas quæ intemperantes & cum iniuria, alias autem moderatas & quodammodo cum ipſo bono coniunctas, vt gaudium in bonis & voluptates quæ ex virtutibus percipiūtur. Atque cum multæ voluptates ingenita naturæ proprietate ſint improbæ, nequaquam de his quærendum eſt vtrum omnino poßint eſſe in bonis. Languida enim nulliúſque pretij apparet ea voluptas quæ alteri agnaſcitur: nec eſſentiam habet principem aut antecedentem. Cohæret enim cum ſuo contrario: ſi quidem cum dolore permiſcetur. Quod nequaquam contingeret, ſi horum vnum bonum eſſet omnino, malum alterum.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Cap. 24.

1 Affectus animi πάθος, nonnunquam perturbatio, vel etiam animi morbus, vel ægritudo nominatur, à philosophis vulgo eiusdem passio. Quanquam in eius genere vniuerso, morbi, & ægritudinis nomen Cicero non videtur probasse. De quo sic scribit.3. Tusculana. Itaque præclare nostri, inquit, vt alia multa, molestiam, solicitudinem, angorem propter similitudinem corporum ægrorum, ægritudinem nominauerunt. Hoc propemodum verbo græci omnem animi perturbationem appellant. Vocant enim πάθος, id est morbum, quicunque est motus in animo turbidus: nos melius. Ægris enim corporib[9] simillima est animi ægritudo. At non similis ægrotationis est libido, nō immoderata lætitia, quæ est voluptas animi elata & gestiens. Ipse etiam metus non est morbi admodum similis, quanquam ægritudini est finitimus: sed propriè vt ægrotatio in corpore, sic ægritudo in animo, nomen habet nō seiunctum à dolore. Quod idem repetit lib.3. de Finibus. Hanc vero perturbationem 4. Tusculana definit ex Zenone, auersam à recta ratione contra naturam animi commotionem: vel vehementiorem appetitum. Huncque vehementiorem interpretatur, qui longius discesserit à naturæ constantia. Ex quibus facile intelligitur, quod antea dictum est, Stoicos hac definitione posita, non sine causa existimauisse perturbationem in sapientem non cadere. Quoniam illi in ea non comprehendunt quemcunque motum, sed à recta ratione auersum, vel longius à naturæ constantia discedentem: qualem certum est cum sapientia non posse consistere. Quod verò ab Alcinoo subiicitur perturbationes has siue animi affectus, neque esse iudicia, neque opiniones, ex eo confirmari potest quod iudicia, & opiniones pertinent ad animi partem superiorem: affectus autem existunt in inferiore. Quanquam Cicero lib.3. scribit perturbationes eiusmodi nulla naturæ vi commoueri, omniáque eiusmodi opiniones esse ac iudicia leuitatis. In quo Chrysippus Stoicus à Galeno inconstantiæ arguitur lib.4. de Decretis Hippocratis, & Plat. quod is vno loco contenderet affectus esse potius iudicia quam iudiciis succedere, ægritudinémque definiret mali recentis præsentem opinionem, voluptatem pręsentis boni: & tamen idem iudicia & opiniones in parte tantum superiore poneret, voluptatem vero & dolorem in inferiore, quam sine ratione & iudicio idem esse ait. Nec certe ipsa perturbatio rationis error est, aut iniuria, sed partis animi inferioris quidam motus rationi imperium recusans, aut ipsam rationem in suo imperio præpediens. Cicero 4. Tusculana Zenonem Stoicorum principem sequutus, in eodē luto hærere videtur, cum ægritudinem definit opinionem recentem mali præsentis, letitiam opinionem recentem boni præsentis: metum, opinionem impendentis mali, libidinem opinionem venturi boni. Quibus eodem loco subiicit, quæ iudicia quásque opiniones perturbationum esse dixit, non in eis perturbationes solum esse positas, verum etiam illa quæ perturbationibus efficiuntur. Vt ægritudo quasi morsum aliquem doloris efficiat, metus recessum quendam animi & fugam, letitia profusam hilaritatem, libido effrenatam appetentiā. Opinationem autem, inquit, quam in omnes superiores definitiones inclusimus, illi esse volunt imbecillam assensionem.

2 Cicero in partitionibus oratoriis, perturbationū omnium quatuor prima genera ponit, voluptatem, Aegritudinē, libidinem & metum: horumq; duos fontes, vnum in opinione boni, alterum in opinione mali: singulorum vero generum

partes plures. De quibus sic idem scribit Tusculana 4. Aegritudini, inquit, inuidentia subiecta est, æmulatio obtrectatio, misericordia, angor, luctus, mœror, ærumna, dolor, lamẽtatio, solicitudo, molestiaa, fflictatio, desperatio. Sub metum autem subiecta sunt pigritia, pudor, terror, timor, pauor, exanimatio, conturbatio, formido: Voluptati maleuolentia, lætans malo alieno delectatio, iactatio, & similia: libidini, ira, excandescentia, odium, inimicitia, discordia, indigentia, desiderium & cætera eiusmodi. De quatuor autẽ primis illis generibus sic eodem loco. Partes perturbationũ, inquit, volunt ex duobus opinatis bonis nasci, & ex duobus opinatis malis, ita esse quatuor. Ex bonis, libidinem & lętitiã: vt sit lętitia pręsentium bonorum, libido futurorum. Ex malis metum & ægritudinẽ nasci censent, metum futuris, ægritudinem præsentibus. Quæ enim venientia metuuntur, eadem efficiunt ægritudinem instantia. Lætitia autem & libido in bonorum opinione versantur, quum libido ad id quod bonum videtur illecta & inflammata rapiatur, lætitia vt adepta iã aliquid concupitum, efferatur & gestiat. Natura enim omnes ea quæ bona vidẽtur, sequuntur, fugiuntq; contraria. Quãobrem simul ac obiecta species cuiuspiã est quod bonum videatur, ad id adipiscẽdum impellit ipsa natura. Id cũ constanter prudenterq; fit, eiusmodi appetitionem Stoici βούλησιν, appellant, nos appellemus voluntatem. Eam illi putãt in solo esse sapiente: quã sic definiunt, Voluntas est quæ quid cum ratione desiderat. Quæ autem aduersus ratione incitata est vehementius, ea libido est vel cupiditas effrenata: quæ in omnibus stultis inuenitur. In primis autem his quatuor cum valde inter se cõiuncta videãtur gaudium, lætitia & voluptas, tria hæc Marsilius Ficinus cap. 1. lib. de voluptate, ex Platonis doctrina ita distinguit, vt cum in hominis animo duo insint mens & sensus, mẽti lætitiã & gaudium attribuat, sensibus voluptatem: atque in ipsa mente lætitiã à gaudio separet, quod illa in boni alicuius possessione quandã mentis elationem significet, quæ tamen modestiam excedere pariter atq; seruare possit: hoc vero tantum significet eam incunditatem quæ ex contemplatione, aut alio aliquo virtutum vsu enascitur. Atque quoniã in eisdem quatuor primis generibus libido, & metus aliquid voluptatis & ægritudinis adiunctum habent, vel potius, vt hoc ipso capite dicitur, ex quadã vtriusq; permixtione constant, idcirco virtutes morum quæ harum perturbationum sunt regulæ, absolutè versari dicuntur in voluptatibus & doloribus, nõ item in metu & libidine. Non tantũ quod hæ duæ perturbationes ab illis virtutibus regantur, sed quia vt Arist. ait cap. 3. lib. 2. Ethic. quales habitus animo insunt, perspici debet ex voluptate & dolore quæ facta & opera cõsequuntur. Quare idẽ cap. 5. lib. 3. perturbationum differentias ita enumerat, vt illas ad eadem duo tanquã prima genera, videatur reuocare. Perturbationes appello, inquit, vt cupiditatem, vt irã, vt excandescentiã, timorem, audaciam, vt inuidiam, gaudium, amorem, vt odium, desideriũ, æmulationem, misericordiã, & omnino ea omnia quæ, vel voluptas cõsequitur vel dolor. Ex quo nõ immerito à Platone dictũ est (quod idem Arist. vsurpat cap. 3. lib. 2.) ita nos iã inde à puero institutos esse oportere, vt lętemur bonis rebus, doleamúsq; contrariis. Recta enim, inquit, hæc educatio est. Quod si in actionib⁹ & perturbationib⁹ omnes virtutes versantur: omnẽ autẽ perturbationẽ omnémq; actionẽ sequitur voluptas aut dolor, ob eã certè causam virtus in voluptatib⁹ doloribúsq; versatur. Atque hęc quidẽ Arist. de voluptate & dolore. Neque vero solum in metu & cupiditate voluptas cũ dolore permiscetur quod hoc loco Alcinous docet, sed etiã in ipsa voluptate magna ex parte aliquid doloris inest, quo illa facile interturbatur, & in reb⁹ humanis ista duo sic inter se cõnexa, vt vnũ eorũ ad alterũ proximè consequatur. In priorẽ sententiã locus est

nobilis apud Platonem in Philebo de voluptatibus puris & impuris. De posteriore sic apud eundem Socrates philosophatur initio Phædonis. Quam mira videtur, ô viri, inquit, hæc res esse quam nominant homines voluptatem, quãque miro naturaliter se habet modo ad dolorem ipsum, qui eius contrarius esse videtur. Quippe cum simul homini adesse nolint. Attamen si quis prosequitur capítque alterum, semper ferme alterum quoque accipere cogitur: quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Arbitror equidem Aesopum si hæc animaduertisset, fabulam fuisse facturum. Videlicet Deum ipsum cum ista inter se pugnantia vellet conciliare, neque id facere posset, in vnum saltem eorum apices coniunxisse, proptercáque cuicúnque adest alterum, eidem mox alterum quoque adesse.

3 Locus hic nobilem quæstionem continet, quam antea attigimus inter Platonicos & Stoicos controuersam, an affectus animi toto genere vitiosi sint: ita vt in eis nihil omnino sit quod moderationem admittat, quodque cum rationis imperio possit consistere: an vero quidam ex his non extirpandi omnino, nec modo naturales esse dicantur, sed etiam vtiliter à natura dati. Plato in Philebo, ex Homero scribit virum prudentem irasci: sed ita tamen vt eius affectus dulcior sit melle iugiter destillante. Idem lib.2. de Repub. in custode ciuitatis postulat, vt mansuetus simul sit & iracundus: mansuetus quidem in suos, iracundus vero in hostes. Quoniam ira, vt ait, inexpugnabilis & inuicta est: qua præsente anima ad omnia est intrepida. Atque in Timæo eam iram probat qua cor exardescit, ratione nunciante si quid extrinsecus iniustè fiat, vel intrinsecus aliqua concupiscentia turbet. Similis est Arist. sententia cap.8. lib.3. Ethic. Est maximus, inquit, ad subeunda pericula aculeus iracundia. Hinc Homerus, Furor arma ministrat, &, Animúmque citauit, &, ingens per nares vis, &, sanguis efferbuit. Hæc enim omnia significare videntur concitationem animi ac impetum. In quo Cicero Peripateticos exagitat. 4. Tusc. Peripatetici, inquit, perturbationes istas quas nos extirpandas putamus, non modo naturales esse dicunt, sed etiam vtiliter à natura datas. Quoniam est talis oratio. Primùm multis verbis iracundiam laudãt, Corem fortitudinis esse dicunt multóque & in hostem, & in improbum ciuem vehementiores iratorum impetus esse: Leueis autem ratiunculas eorum qui ita cogitarent, prælium rectum est hoc fieri, conuenit dimicare pro legibus, pro libertate, pro patria. Nec vllam habet vim, nisi ira excanduit fortitudo? Nec vero de bellatoribus solum disputant, imperia nulla seueriora esse putant sine aliqua acerbitate iracundiæ. Oratorem deníque non modo accusantem, sed ne defendentem quidem probant sine aculeis iracundiæ. Quæ etiam si non adsit tamen verbis ac motu simulandam arbitrantur vt auditoris iram, Oratoris incendat actio. Quam de ira controuersiam ex varia eius definitione profectam esse Lactantius arbitratur cap.17. lib. de ira Dei, Nescisse philosophos, inquit, quæ ratio esset iræ, apparet ex definitionib9 eorum, quas Seneca enumerauit in libris quos de ira composuit. Ira est, inquit, cupiditas vlciscendæ iniuriæ. Alij, vt Possidonius, cupiditas puniendi eius à quo te iniquè putes læsum. Quidam ita definierunt: Ira est incitatio animi ad nocendum ei qui aut nocuit, aut nocere voluit. Aristotelis definitio non multum à nostra abest. Ait enim iram esse cupiditatem doloris rependendi. Hæc est ira de qua superius diximus, quæ mutis etiam inest: in homine vero cohibenda est, ne ad aliquod maximum malum prosiliat per furorem. Hæc in Deo esse non potest, quia illæsibilis est: in homine autem quia fragilis est, reperitur. Irritat enim læsio dolorem, & dolor facit vltionis cupiditatem. Et paulo post, necesse est, inquit, bono ac iusto displicere quæ praua sunt

ua sunt: & cui malum displicet, moueri, cum id fieri videat. Ergo surgimus ad vindictam, non quia læsi sumus, sed vt disciplina seruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. Hæc est ira iusta, quæ sicut in homine necessaria est ad prauitatis correctionem, sic vtique in Deo, à quo ad hominem peruenit exemplum. Nam sicut nos potestati nostræ subiectos coercere debemus: ita etiam peccata vniuersorum Deus coercere debet. Quod vt faciat, irascatur necesse est: quia naturale est bono, ad alterius peccatum moueri & incitari. Similis est Sententia Chrysostomi explicantis illud, Qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Ergo, inquit, qui cum causa irascitur, non erit reus. Nam si ira non fuerit, nec doctrina proficit, nec iudicia stant, nec crimina compescuntur. Iusta ergo ira, mater est disciplinæ. Itaque non solum non peccant qui cum causa irascuntur: sed contra nisi irati fuerint, peccant. Quia patientia irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solum malos sed etiam bonos inuitat ad malum. Aliud visum est. D. Hieronymo, qui ex superiore D. Matthæi loco tollendum illud arbitratur (sine causa) quia omnino, inquit, hominis ira Dei iustitiam non operatur. Vide de eadem quæstione Plutarchum ad finem libri de virtute morum. Quo loco repudiata Stoicorum sententia, Platonicos & Peripateticos laudat in moderatione affectuum & motuum animi.

4 Plato libro. 1. de Legibus, scribit omnem pene cogitationem de voluptatibus & doloribus esse debere, tam circa publicos, quàm circa priuatos cuiusque mores. Quo námque hi fontes, inquit, natura scaturiunt: à quibus qui haurit vnde, quando, quantumque oportet, fœlix est, priuatus scilicet & ciuitas omnéque animal. Et initio libri 2. Primum profecto, inquit, puerorum sensum esse dico voluptatis atque doloris: atque hæc duo esse in quibus primum virtus, & vitium animo innascuntur. Si cui autem prudentia & vera opinio ac stabilis, vel in senectute affuerint, fœlix est. Perfectus porro vir est qui hæc, & quæ in his sunt, omnia possidet bona. Disciplinam appello virtutem quæ primo pueris aduenit. Si voluptas & amor dolórque & odium rectè in animos influant, antequam ratione moueantur, & ratione deinde presente, rationi consentiant propter superiorem bonorum morum consuetudinem, hæc ipsa consensio vniuersa quidem virtus est. Ipsam vero decentem circa voluptates, & dolores assuetudinem, per quam ab initio ad extremum vitæ homines oderint quæ odisse oportet, & ament quæ amanda sunt, si per se ipsam seorsum ratione consideratam, disciplinam vocaueris, rectè, vt ego arbitror, appellabis. Qui locus paulo antè laudatus est ex Aristotele cap. 3. libri 2. Ethic. Quod vero hic ab Alcinoo dicitur dolorem accidere his qui præter naturam mouentur, voluptatem autem cum restituuntur in id quod secundum naturam, collectum est ex Timæo: atque intelligendum modo illi motus qui secundum naturam, vel natura repugnante contingunt, repentini sint & confertim simúlque contingant. Quoniam vt eodem loco Plato ait, si iidem sensim paulatímque fiant, non modo non parient dolorem aut voluptatem, sed vix sensu percipientur. Quod de dolore etiam ex Hippocratis sententia obseruat Galenus capit. 6. libro 4. de causis Sympt. Si quidem cum ab Hipp. dictum est ab iis quæ naturam mutant atque corrumpunt, dolores excitari, Galenus ait eo verbo celeritatem, & vehementiam transmutationis indicari. Qua de causa Plato in Philebo voluptatem in iis enumerat quorum generatio semper est, essentia vero nunquam existit. Quoniam motus ratio est, dum fit: nec vllam naturam habet consi-

stentem. In quo cum ab Aristotele variis argumentis exagitetur capit. 4. lib. 10. Ethic. in illis hoc firmissimum esse videtur, quod in motu, partium quædam sit successio: voluptas autem tota temporis puncto percipiatur. Sed in eo animaduertendum est, motus quidem naturalium corporum ista lege teneri, voluptatem autem motum esse animi, etiam si nonnunquam à corpore initium accipiat. Quare vt animus omnino sua essentia indiuiduus est & simplex, sic in suis motibus tantam habet celeritatem, vt in iis pars vna prior, altera posterior notari nullo modo possit. Quod etiam in sensuum functionibus præsertímque in aspectu antea obseruatum est. In vniuersa vero quæstione de voluptate comparationem Platonis cum Aristo. vide apud Marsilium Ficinum libro de voluptate.

5 Epicurus medium hoc inter voluptatem & dolorem sustulit, & in non dolendo maximam voluptatem posuit, eóque à Cyrenaicis distinguitur libro quinto de Finibus: quod his ea sola voluptas esset, quæ, vt Cicero ait, quasi titillaret sensus, & ad eos cum suauitate afflueret, illi etiam altera, quæ non in motu sed in stabilitate posita dicitur, indéque stans voluptas appellatur libro secundo de Finibus. Plato vero libro quinto de Legibus, medium hunc statum, quem Alcinous agnoscit, à voluptate & dolore distinctum, sic exprimit. Vitam ad vitam, inquit, iucundiorem & molestiorem ita conferre oportet. Voluptatem adesse nobis volumus. Dolorem vero nec eligimus, neque volumus. Medium autem statum pro voluptate nequaquam volumus, doloris tamen loco accipimus. Dolorem etiam minorem maiore cum voluptate volumus: voluptatem minorem cum maiore dolore nequaquàm. Apertius de hoc medio idem loquitur libro nono de Repub. Dic obsecro te, inquit, nonne dolori contrariam dicimus voluptatem? Dicimus. Medium quinetiam quoddam ponimus, quod neque lętari est, neque dolere? Ponimus. Et cum medium sit, quietem vacationémque animi ab vtróque? Nonne ita hoc dicis? Ita plane. Meministi qualia esse solent ægrotantium verba, dum morbo laborant? Qualia dicis? Nihil esse dulcius sanitate, sed eos latuisse aiunt, quam dulce id sit, antequàm ægrotarent. Recordor equidem. Nec non acerbissimis doloribus vexatos homines exclamantes audis, nihil esse dulcius quàm ea afflictione carere. & cætera.

6 Voluptatem puram ex pręteritorum recordatione natam, eam Alcinous intelligit, quæ posita est in conscientia vitæ bene, & cum virtute anteactæ. De qua dictum est ab Horatio,

--hic murus aheneus esto
Nil conscire sibi & nulla pallescere culpa.

Nam & Epicurus propter hanc, dicebat virturem esse expetendam: cum ea quæ corporis est, fluat sepiúsque relinquat causas pœnitendi quam recordandi. Quare in summis doloribus corporis idem ad Hermacū sit scribit, quod Cicero commemorat libro secundo de Finibus. Cum ageremus, inquit, vitæ beatum & eundem supremum diem, scribebamus hæc. Tanti autem morbi aderant vesicæ & viscerum, vt nihil ad eorum magnitudinem posset accedere. Compensabatur tamen cum his omnibus animi lætitia, quam capiebam me-

moria rationum inuentorúmque nostrorum. Talibus voluptatibus Plato in Philebo eas adiicit, quæ ex disciplinis percipiuntur. Hîc item, inquit Socrates, disciplinarum voluptates addamus: si & istæ famem discendi nequaquam continere videntur, neque propter disciplinarum auiditatem principio statim dolores inferre. PROT. Mihi sic videtur. SOC. Quid vero si quis doctrina imbutus inde obliuiscatur, nonne tristitiam quandam sequi videmus? PROT. Non natura quidem, sed quadam passionis cogitatione, cùm quis orbatus propter indigentiam tristatur. SOC. Cæterum ô beate, nos in præsentia non opinionis, sed naturæ passiones tractamus. PROT. Verum est igitur quod asseris doctrinæ obliuionem absque tristitia euenire. SOC. Voluptates igitur disciplinarum doloris expertes, nec multorum hominum, sed paucorum esse, fatendum. PROT. Fatendum proculdubio. In quam sententiam videtur accipiendum exemplum illud apud Aristo. libr.1. Top. Videndum est, inquit, vnine quid sit contrarium, alteri nihil sit omnino. Vt voluptati quæ ex potione capitur, contrarius dolor est is quem sitis affert. At huic quæ capitur ex cognoscendo & discendo, Diametrum lateri incomparabilem esse, nihil contrarium est. Ita voluptas multis modis dicitur.

De amicitia differit, ficut & Ariftoteles in Ethicis, vt de ea quæ quanquam virtus non fit, quiddam tamen habet cum virtute coniunctum & principium eft humanarum focietatum. In qua perfectam ab alia primum feparat: deinde eius quam amatoriam nominat, fpecies fubdiftinguit.

Caput 25.

[1] *Amicitia quæ maximè & propriè dicitur, non eft alia quam quæ per mutuam & reciprocam beneuolentiam conftituta. Hæc vero tunc exiftit quando vtérque alteri perinde ac fibi optimè effe expetit.* [2] *Ipfa autem æqualitas haud aliter quàm per fimilitudinem morum conferuatur. Si quidem fimile fimili (fi modo vtrúmque moderatum) amicum eft: immoderata vero neque inter fe, neque cum moderatis poffunt conuenire.* [3] *Aliæ etiam amicitiæ effe putantur, hæque virtutis quadam fpecie quafi coloratæ, vt naturalis parentum in liberos, & cognatorum inter fe: & quæ ciuilis dicitur, & quæ fodalitia. Hæ autem non femper adiunctam habent mutuam beneuolentiam. Eius quoque fpecies quædam eft amatoria. Eft autem amatoria quæ honefta, animi generofi: deprauata, peruerfi: media vero eius qui medio modo eft affectus. Quemadmodum igitur triplex eft habitus animi in animali quod rationis eft particeps, vnus quidem rectus, alter deprauatus, tertius inter hos medius: fic tres amatorij affectus fpecie differentes. Idque ita effe fines horum diuerfi declarant. Deprauatus enim, folius corporis, à voluptate euictus: ideóque hic belluarum exiftit. Honeftus ad folum*

animum pertinet: quatenus in hoc quædam ad virtutem aptitudo apparet. Medius, vtriusque est appetens: pulchritudinis scilicet eius quæ tum animo tum corpori inest. Quo amore qui dignus est, & ipse medius existit, neque deprauatus, neque omnino honestus. [4] *Quare amorem, vt sic dicam, incorporatum, dæmonem potius appellare decet, quàm Deum nunquam in terrenum corpus demersum, qui diuina ad homines, contráque humana ad Deos communiter trāsmittit.* [5] *Rursus verò cùm amatorius affectus in tres species sit distributus, boni quidem viri amor perturbatione liberatus, artificiosus quodammodo est: ideóque in ea parte animi consistit, cuius est ratio.* [6] *De eo autem quæ præcipi solent, hæc sunt: dignoscere quis amore dignus sit, eundémque sibi parare & frui. Dignoscit autem ipsum ex eius institutis & impulsionibus: si nobiles sunt: si ad id quod honestum est, ferantur, si vehementes, si flagrantes. Parabit autem eum non lasciuiendo, neque demulcendo quem in deliciis sit habiturus: sed ista potius reprimendo, demonstrandóque non esse cur sic affectus velit viuere. Cùm autem amatum euicerit, ille fruetur, ad ea exhortans in quibus exercitatus, erit aliquando perfectus. Finis verò amantis, & amati erit, fieri amicos.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 25.

1 Hîc in contextus ordine nonnihil immutauimus. Nam in Alcinoi Græco exemplari quod sequuti sumus, quæ de amicitia dicuntur hoc loco, priora sunt his quæ superiore capite dicta de ferenda inferendáque iniuria, déque omni genere perturbationum. Sed ista quæ ad virtutes morum pertinebant, magis mihi cohærere videbantur cum antecedentibus sermonibus de virtutum diuisione, ea.

rúmque comparatione cum vitiis in ratione voluntarij & inuoluntarij: ideóque illis proximè sunt subiecta. Nunc verò prius quàm de ciuili societate disseratur, accommodaté de amicitia & amore sermo videtur institui, vt de iis quæ societatis omnis principia in se continent. Ad id verò faciendum inuitatus sum exemplo Marsilij Ficini: qui in sua interpretatione eodem ordine de amicitia disseruit. Quanquam hic in cæteris, ea quæ ad Philosophiam moralem pertinebant, valde perturbatè tractauit, sicut antea indicauimus cap. 19. Gaudeo verò hanc distinctionem contextus à nostro Logodædalo nō modò in huius authoris interpretatione esse probatam, sed nostro exemplo ad Græcum contextum ab eodem esse translatam.

2 Per hanc morum similitudinem efficitur quod Pythagoras in amicitia valere volebat plurimum, vt amicorum communia sint omnia, & in illis anima vna in corporibus pluribus: imò verò vt amator in amato, potius quàm in seipso viuere videatur, quod Plato docet in Symposio. Contra autem, dispares mores, vt Cicero ait in Lælio, disparia studia sequuntur, quorum dissimilitudo dissociat amicitias. Nec ob aliam causam vllam boni improbis, & improbi bonis amici esse non possunt: nisi quod tanta est inter eos quanta esse potest maxima, morum studiorúmque distantia. De quo Aristoteles ex Platonis Lyside, cap. 1. libr. 8. Ethic. scribit inter Philosophos dissensionem quandam existere. Alij enim, inquit, amicitiam similitudinem quādam esse ponunt, & amicos similes. Ex quo prouerbia facta sunt, Pares cum paribus facillimè congregantur, & Graculus cum graculo, cæteráque eiusdem generis. Alij contra hos inter se vt figulos, aiunt esse animatos: eorúmque causas longius, & à natura studiosius petunt. Euripides quidē terram cùm sicca est, desiderare imbrem: cœlum autem cùm magna aquæ copia abundat, terram expetere. Et Heraclitus, Contrarium vtile, &, Ex rebus disparibus & dissimilibus pulcherrimum concentum effici, & discordia effici omnia. A quibus cùm multi alij, tum Empedocles dissentit. De quo sic Cicero in Lælio, Agrigentinum quendam doctum quidem virum, carminibus Græcis vaticinatū ferunt quæ in rerum natura totóque mundo constarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam. Quod autem ab Alcinoo subiicitur moderatum moderato amicum esse, immoderata verò neque inter se, neque cū moderatis conuenire, antea in virtutibus & vitiis obseruatum est: & hoc ipsum medici ad corpora transferentes, aiunt ea quæ temperata sunt, similibus esse alēda: quæ autem aliqua intemperie laborant, hæc per contraria ad conuenientem naturæ modum debere reuocari. Atque etiam hoc posteriore modo in amore, si quis alterum cum quo magnam habet morum dissimilitudinem, amare fortasse cœperit, aut hic ei quem perditè amat, omnino similis efficitur, aut ipsa consuetudine horum vterque vitæ rationem reuocat ad laudabilem quendam modum. In quo amoris vim hac similitudine explicat Marsilius Ficinus Commentario in Symposium Platonis. Prægnantes mulieres, inquit, sæpe vinum quod auidissimè cupiunt, vehementer excogitant: vehemens cogitatio spiritus mouet interiores, atque in iis excogitatæ rei pingit imaginem. Isti sanguinem mouent similiter & in mollissima fœtus materia vini imaginem exprimunt. Amator autē ardentius quàm prægnantes, suas cupit delicias: vehementius quoque & firmius cogitat. Quid mirum si vsqueadeò hærentes & infixi pectore vultus, ab ipsa cogitatione pingantur in spiritu, à spiritu statim in sanguine infigantur?

3 Aristoteles cap. 3. libr. 8. Ethic. pro vario fine qui in amore solet esse proposi-

tus, triplicem amicitiam statuit. Quoniam alios diligunt, aut honestatis causa, aut vtilitatis, aut delectationis. Idem capite septimo, De amore parentum in liberos, hæc subiicit. Est aliud genus amicitiæ, inquit, quod in excellentia & præstantia cernitur: qualis est patri cum liberis, & seni cum adolescente, viro cum vxore, & principi cum iis quibus præest. In quo non eadem vtriq; ab altero officia tribuuntur: nec id quidem æquum sit vel postulandum. Cùm verò ea tribuunt liberi parentibus quæ debent procreatoribus, parentes vicissim liberis, quæ ex se natis debent, tum ibi stabilis quædam & honesta amicitia exoriatur necesse est. Qua etiam ratione in cæteris amicitiis quæ in excellentia sunt, amor debet existere, velut maior charitas ei debetur qui præstantior, quàm ipse alteri debeat, & ei ex quo maiores vtilitates fructúsque capiuntur. Idque esse videtur quod hoc loco Alcinous ait, hanc amicitiæ speciem non semper mutuam beneuolentiam habere adiunctam. Quanquam & hæc beneuolentię inæqualitas in eo spectari potest, quod parentes magis amare liberos videtur, quàm ab illis redamari. Quod res ipsa testatur & Aristoteles indicat capite octauo libri eiusdem. Amicitia, inquit, in eo magis est vt colas, quàm vt colare. Hoc ipsum matres declarant, quæ ex eo quod diligunt, magnam capiunt voluptatem. Quædam enim dant nutriendos liberos, eósque vltro ac sponte diligunt, nec ab iis vicissitudinem amoris postulant, si fieri vtrumque non possit, satisque sibi fieri putant, si præclarè cum illis agi perspiciant. Quod de patribus eodem modo est iudicandum.

4 Locus hic descriptus est ex Symposio, in quo Plato loquitur non solùm de eo amore qui ad corpus pertinet, sed de honesto multò magis. Nam cùm superiores amoris laudatores in conuiuio, hunc maximum Deum fecissent, Socrates recitat ex Diotima, quia Dij pulchri sunt & boni, amor autem pulchritudinis & bonitatis expers (etenim propter pulchrorum bonorúmque inopiam, hæc ipsa quorum indigus est, appetit) eum qui pulchritudinis & bonitatis, quam adhuc non habet, est appetens, in Deorum numerum referri non posse. Deinde idem Diotimam ita interrogat. Quid ergo? num mortalis est amor? Minimè. Quid igitur? Superiorum instar, mortalis immortalísve medium. Quid inquam est ô Diotima? Magnus ô Socrates, Dæmon. Etenim omnis natura Dæmonum inter mortales Deósve est media. In quo videtur noster Alcinous Diotimæ sententiam cum ea collaudatione amoris quæ conuiuis eodem dialogo ascribitur, conciliare voluisse. Cùm enim inter conuiuas laudationem suam Phædrus sic exordiatur. Magnus Deus est amor, & apud Deos hominésque mirandus, cùm propter alia multa, tum maximè propter originem: & Socrates eodem loco ex Diotima, amorem Deum esse neget, hæc ita inter se conuenire posse Alcinous indicat, vt priora de amore veræ pulchritudinis, siue de amore supercœlesti intelligantur: posteriora verò de eo qui corpori magis quàm animo addictus est. Et certè ex eadem distinctione, amor Deo hominíque tribuitur, & ex abundantia atque indigentia dicitur proficisci. Omnis enim amor noster à quadam indigentia rei amatæ profectus est, quod tamen Cicero exagitat in Lælio. Amor verò qui Deo attribuitur, profluit ab eiusdem bonitate, non solùm abundante, sed etiam infinita. Quoniam ipsum bonum, quod apud Platonem non modò perfectum est & redundans, sed infinitum, amatvíque amoris facit omnia, non sibi in iis nouam perfectionem appetens, sed suam communicare volens. Hincque existit secundus amor, quo nos in re alia nouam perfectionem expetimus: quíque dicitur medius inter rem amatam & amantem. De quo

sic Marsilius Ficinus ex Proclo, libro de Anima & Dæmone. Ipsum quidē quod amandum est, inquit, gradum sibi vendicat primum: amans autem, gradum tertium ab amato. Amor denique vsurpat inter vtrumque mediū, congregans atq; colligans inuicem, appetens atque appetendum, & implēs meliore deterius. Cōciliat igitur intelligibili quidē pulchritudini Deos omnes, Diis verò dæmones: nos autem dæmonibus Diisque coniungit. In Diis quidem subsistit primò, in dæmonibus verò secundò: in animabus autē particularibus per processum quendam tertium à principiis existentem. In Diis rursum super essentiam (omne nāque Deorum genus est eiusmodi) in dæmonibus autem per essentiam: in animabus denique per illustrationis effectum. De amore autem altero qui omnino diuinus appellatur, vide plura apud D. Dionysium Areopagitam libr. de Diuinis nominibus.

5 Amatorium affectum videtur appellare eum, quo expetimus coniunctionem cum amata re, nec ea adhuc fruimur: vel qui principium habet in communionis & coniunctionis cuiusdam desiderio. Vt propriè in hoc amatorio affectu ardor quidam appareat desiderij fruendi: in amicitia confirmatus amor, in quo multò plus insit voluptatis in fruendo, quàm ardoris in expetendo. Sic enim amatorem ab amico, & amorē ab amicitia distinguimus. Ex quo illud factum est tritū sermone, eum qui potitur re amata non amplius amare. In quam sententiam dictū est à Marsilio Ficino, argumento in Lysidem Platonis, amorem esse ad amicitiā mediam quandam viam: & ab ipso Platone in Symposio, eos qui amant, dimidiū sui perquirere. Quod homines primum extiterint Androgyni: nunc verò facta sexus distinctione, vnionem appetant, vt per hanc pristinæ naturæ restituantur. Ergo pro varietate rerum quæ in amore quęruntur vel expetuntur, amatorij affectus tres species existunt. Nam qui viuunt animo magis quàm corpore, honesto amore & generoso amant animi pulchritudinem: in qua ipsius honesti maximus splendor inest. Qui verò contra, ad ea quæ corporis sunt, se demittunt, corporis quoque amore rapiuntur, eóque fœdissimo, si forma corporis ab animi pulchritudine est separata. Si autem illa cum animi pulchritudine coniuncta est, amoris principium à corpore exoritur, atque in animum desinit: túmque existit ea amoris species quæ media appellatur. In omni tamen amore quasi grauidi vel animo, vel corpore, ad immortalitatē videmur parturire. Corpore quidem, quia appetimus coniunctionem ad similium procreationem, in quibus nostra species perpetuetur. Animo verò, quoniam, vt Socrates ex Diotima refert in Symposio, quicunque virtutum natura plenus & grauidus est ideóque diuinus, ætate debita imminente, párere iam generaréque affectat, atque idcirco passim vagatur, quęrítque pulchrum in quo generet: in turpi námque minimè generaret. Quapropter corporibus speciosis magis quàm deformibus gratulatur, vt pote prægnās. Quòd si animam præterea pulchram, generosam docilémque reperiat, vtraque pulchritudine concurrente mirificè delectatur, & coram homine illo confestim de virtute loquendo, facundia pollet, qualis esse debeat vir bonus, edisserens, quódve sit eius officium, & hac doctrina imbuere illum studet. Adhærens quippe pulchro, eoque familiariter vtens, quæ quondam conceperat, parit & gignit, illius tam in absentia quam in præsentia memor. Quod verò inde nascitur, cum illo communiter nutrit atque educat. Id autem est quod ab Alcinoo præcipitur ad finem capitis huius, cùm amatus ab amatore fuerit euictus, eo fruendum esse, ad ea exhortando in quibus exercitatus, erit aliquando perfectus.

6 In iis amatoriis legibus de amatore eligendo, parando & fruendo, explicandis, positus est scopus Platonis toto dialogo qui Phædrus, siue de Pulchro inscribitur. In quo cum loquētem faciat adolescentulum Atheniensem Phædrum, declaran-

clarantémque quam multos habuerit suæ pulchritudinis turpes & fœdos amatores, hæc certè diuinus alioqui Philosophus non eò commemorat, vt eiusmodi obscœnum amorem comprobet, sed potius vt eundem illis temporibus peruersa consuetudine Atheniensibus nimium familiarem, detestetur, & reliquos adolescenses Phædri exemplo, ad veræ pulchritudinis amorem inuitet. Id verò vt perficiat, commemorat orationem Lysiæ, Venerem masculam, huiúsque amorem laudantis: deinde eandem quibus potest rationibus exagitat. In qua quidẽ Venere mascula, quanquam idem Plato reprehendatur à multis, diuinitus tamẽ de ea statuisse videtur libr. 8. de Legibus. Hoc est, inquit, quod à me dictum est, ingenium scilicet atque solertiam adhibere me posse, ad hanc legem quo vsus procreandorum liberorum, vt natura requirit, seruetur. Si abstinent amare, ne genus humanum consultò ita interimant: si cauent ne in terram & lapides semen iaciant, vbi nunquam actis radicibus vim suam genitalem atque naturam capere possit, si abstinent ab omni fœmineo solo, in quo id quod satum est nequeat enasci. Quinetiam si nobilem innuptam mulierem nemo tangere audeat, sed sua quisque contentus vxore viuat, nec semina irreligiosa & spuria pellicibus mandet, aut in marem præter naturam iaciat inane semen ac sterile. An maris quidẽ hunc vsum prohibere omnino debemus? Mulierum autem ita describere, vt si quis cum aliqua congressus fuerit, præter eas quas cum Diis & sacris nuptus domum duxerit, vel emptas, alióve modo acquisitas habuerit, nec lateat omnes sic egisse, hunc si honore ac laude in Repu. priuari lege statuerimus, rectè sancitum sit? Aristoteles verò contrà, cap. 8. lib. 2. Polit. scribit Minoëm apud Cretenses legem tulisse de dimittendis vxoribus, ne nimium multos liberos parerent: eadẽque ratione illum consuetudinem cum maribus indixisse.

Ciuium tres ordiues in Republ. deinde Reipublicæ administrandæ formas quinque ex Platone distinguit. Atque simul indicat, quàm diuersa sint huius consilia libris de Legibus, & libris de Republ.

Caput 26.

[1] De Rerumpublicarum formis quasdam esse ait suppositas, quas libris de Republ. percurrit. [2] In iis enim priorẽ quidem descripsit bellorum expertem: alteram verò ardentem & bellicam, in iis inquirens optimam, & quomodo hæc constituenda. [3] Nonnunquam & secundum animi diuisionem Rempublicam in tres partes distribuit, in custodes, propugnatores & opifices. Quorum primis hoc tribuit vt consulant & imperẽt: secundis, vt cum opus est, armis Rẽpublicam tueãtur, qui irascendi facultati respondeant, quasi cum ipsa ratione in pugnam incumbentes: postremis relinquit artes & alias operas. [4] Principes autem vult esse Philosophos, & primi boni contemplatores. Hac enim vna ratione eos rectè omnia administraturos: nec vnquam res humanas malis omnibus liberari posse, nisi aut Philosophi regnent, aut qui reges appellantur, diuina quadam sorte verè philosophentur. Tum verò futurum vt optimè atque iustè ciuitates regantur, cùm singulæ earum partes suis legibus viuent: ita vt principes, populo consilium dent: his propugnatores seruiant, pro eisdémque in primis prælientur: hos autem reliqui obedientes sequantur. [5] Reipublicæ quinque formas esse dicit. Primam Aristocraticam, quando optimates imperant: secundam Timocraticam, quando ambitiosi regnant: tertiam Democraticam, siue popularem: quartam

Oligarchicam, ſiue paucorum potentiam: poſtremam Tyrannidem, omnium peßimam. Deſcribit quoque alias Reſpublicas ex ſuppoſitione, in quibus ea eſt, quæ libris de legibus inſtituitur, [6] *& quæ aliarum correctionem habet, in epiſtolis. Quæ apud eas ciuitates vtitur, quas ægrotare dixerat libris de Legibus, iam locum definitum habentes, & homines ex omni ætate delectos: qui ſecundum naturæ differentias & locorum, diſciplina propria egeant, & educatione, armorúmque tractatione. Qui enim maritimi, nauigationi ſtudeant, & nauali prælio decertent. Qui autem mediterraneam regionem incolunt, ad pedeſtrem pugnam ſe comparent: vt & ad armaturam, leuiorẽ quidem qui in locis montoſis, ad grauiorem autem qui viuunt in campis frequentes colles habentibus. Nonnulli quoque eorum equeſtrem pugnam exerceant.* [7] *Neque verò in hac ciuitate mulieres communes ſua lege ſancit. Eſt igitur ciuilis virtus in contemplando & in agendo poſita: cui propoſitum eſt ciuitatem bonam beatámque efficere, & ſibi omni ex parte conſentientem.* [8] *Eadem rerum ordinem præſcribit, ſibíque ſubiectam habet artem bellicam & imperatoriam, eámque quæ iudicia exercet. Conſiderat quidem diſciplina ciuilis, & alia infinita, ſed hoc etiam, belláne gerenda ſint, an non.*

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 26.

1 Suppoſitas Reipublicæ formas Alcinous vocat, quæ ab aliis ad communem ciuium vſum accommodatis, cogitatione abſtractæ, & ad vltimam perfectiſſimámque ſui generis formam reuocatæ, vulgaribus Rerump. formis pro ſcopo ſunt, velut harum ideæ: vel ex ipſa idæa proximè deriuatæ, quæ ſola abſolutè primum principium eſt, non ſuppoſitio, quæ primo principio proxima,

aliis pro principio eſt. Tales verò ſunt quæ à Platone deſcribuntur libris de-
cem de Republica, vel potius ex illis omnibus vna animo comprehendenda eſt,
in quam tanquam in regulam, omnium ciuilium ſocietatum rectores cogitatio-
ne defixi, ad id quod optimo proximum, ſemper aſpirare debent in ea ciuitate
conſtituenda & regenda cui ſint præfecti. Nam certè in tali Republ. deſcribenda
Plato dicitur potius ſupponere quod optabat, quàm explicare quod in nobiliſſi-
mis ciuitatibus rectè fieri arbitraretur. At libris duodecim de Legibus, demittit
ſe ad ea quæ magis popularia ſunt, & ex illa priore forma quaſi præſuppoſita,
deriuata: iiſque ſelectis quæ in Republica Cretenſi, Lacedæmonia, & Athenienſi
magis probanda videbantur, populariorem ciuilis ſocietatis regendæ formam
deſcribit. Quam idcirco Alcinous in ſequentibus ait eſſe ex ſuppoſitione deri-
uatam, non autem præſuppoſitam. Quod ſcilicet illa prior, quemadmodum
Marſilius Ficinus ait, vouentis ſit & optantis, hæc poſterior eligentis: vt qui ad il-
lud arduum nequeunt aſcendere, ad hos ſaltem clementiores colles non dedi-
gnentur accedere. De quo Platonem ipſum audiamus extrema pagina libri ſex-
ti de Republica, modò prius ex Ariſtotelis arte Analytica didicerimus, quo ſup-
poſitiones à principiis omnino primis, & à reliquis differant. Arbitror, inquit, te
non latere quòd qui circa Geometriam & Arithmeticam, & cætera generis eius
verſantur, ſupponunt quidem par & impar, & figuras ac tres ſpecies angulorum
& horum ſimilia in argumentationibus ſingulis, & his poſitis tanquam cuilibet
manifeſtis, rationem de iis nullam exigendam putant. Atque hinc incipientes
ad alia iam deſcendunt, & ad illud tandem perueniunt quod quærebant. Pror-
ſus id noui. Enimuerò & illud noſti, quod & ſupradictis ſpeciebus vtuntur, dé-
que illis verba faciunt: quanquam non ad eas mentem dirigunt, ſed ad illa po-
tius quorum iſta ſimulachra ſunt, ad quadrangulum ipſum videlicet, ipſúmque
diametrum, non ad ea quæ deſcribunt. Et in aliis eodem modo, ſpeciebus quidē
hiſce quas deſcribunt, figurántque, quarum & vmbræ ſunt, & in aquis imagines,
tanquam imaginibus quibuſdam vtuntur, affectantes illa conſpicere quæ non
aliter quàm cogitatione perſpiciuntur. Vera loqueris. Hanc generis intelligibi-
lis ſpeciem ſuprà dicebam: ad cuius inueſtigationem cogi animum ſuppoſitio-
nibus vti, ad principium non euntem, vt pote qui ſupra ſuppoſitiones aſcendere
nequeat, vtatúrque imaginibus his quæ in inferioribus ſunt, ad ſuperiorum ſimi-
litudinem comparatæ, atque ita opinione conceptæ diſtinctæque ſunt, quaſi ad
illa perſpicuè conferant. Intelligo equidem dici abs te quod in Geometria, & a-
liis eius germanis artibus fieri ſolet. Alteram intelligibilis partem ad illud re-
ferre me ſcito quod ipſa ratio per demonſtrandi facultatem attingit, dum ſup-
poſitiones non pro principiis habet, ſed reuera pro ſuppoſitionibus accipit, tan-
quam gradibus quibuſdam & adminiculis vtens, quouſque ad illud quod non
ſupponitur, ad principium videlicet veniens vniuerſi, ipſum attingat, & rurſus
adhæreat illis quæ principio hærent, atque ita ad finem vſque perueniat, nullo
prorſus ſenſibili vtens, ſed ipſis ſpeciebus, per ipſas, & ad ipſas progrediens. In-
telligo tandem quanquam minimè ſufficienter, vt cuperem. Videris enim mihi
magnum opus proponere. Moliris quidem diſſerere partem illam verè exiſten-
tis & intelligibilis generis, quam per demonſtrationis ſcientiam ſpeculamur, il-
la eſſe clariorem, quàm ex illis ſcientiis quæ artes appellantur, inueſtigamus. In
quibus pro principiis ſuppoſitiones habentur, & qui iſta conſiderant, cogitatio-
ne coguntur, non ſenſibus intueri. Quoniam verò ad principium non aſcen-
dunt, ſed ex ſuppoſitionibus indagant, intellectum circa hæc habere tibi ne-
quaquam videatur, licet cum principio intelligibilia ſint. Hæc quidem ex

Platone copiosius recensere placuit, vt intelligeretur quam Reipublicæ formam pro suppositione esse vellet, quamque ex illa suppositione tanquam ex principio & regula deriuaret. Ex quo minimè mirari debemus, si huius de permultis rebus non eadem semper sit in libris de Republica, & libris de Legibus, sententia. Si quidem vxores, liberos possessiones in sua Repub. communes esse vult, vt ciuitas maximè vna efficiatur, horúmque omnium cura ad omnes ex æquo pertineat. De quibus aliud sentit libris de Legibus. In cæteris vero, vt Arist. obseruat cap. 4. lib. 2. Polit. pene eadem tribuit primæ & secundæ Reip. Nam disciplinam eãdem & vitam dat iis qui se abstinent, & absunt ab operis vnde vitæ necessitatibus occurrit. Et in vtráque Repub. de sodalitatibus eodem modo pronunciat: nisi quod in hac dicit esse oportere mulierum sodalitates: & illam cẽset numero mille hominum qui ius habeant armorum, hanc vero quinque millium. In qua varietate cum alia multa tum hoc maximè eodem loco Aristoteles exagitat, quod, vt ait, omnes Platonis sermones aliquid habeãt superuacaneum fallaci apparatu subornatum, rerum nouarum appetens inquirendi cupidum & quæstionibus molestum.

2 Sequutus hoc loco videtur Alcinous fundamentum Platonis in priore Reip. forma, cum eam bellorum expertem esse dixit. Nam ille idcirco in hac voluit omnia esse communia, vt ciuitas maximè concors atq; vna efficeretur. Ad quam accedente iustitia priuata & publica, nulla posset existere animorum inter ciues dissensio, nulla de possessionibus aut imperij finibus contentio. De qua sic idem scribit lib. 5. de Rep. Habemus ne vllum perniciosius ciuitati malum, quã quod eam diuidit, & ex vna plures facit? Vel melius quicquam eo quod ipsam vincit simul & vnam efficit? Non habemus. Nonne voluptatis dolorísque communio vnit, quando ciues omnes maxime ex earundem rerum accessu, & decessu pariter gaudent ac dolent? Et maximè quidem. Horũ vero diuersitas eam dissoluit quando eisdem ciuitatis & eorum qui in ciuitate sunt, casibus alij vehementer dolent, alij gestiunt. Quid ni? Ex hoc autem tale quid prouenit, quando non simul in ciuitate hæc verba vulgantur, meum scilicet & non meum, ac de alieno eodem modo. In quacunque igitur ciuitate cõplurimi ad idem, secundum eadem, hoc dicunt meum & non meum, ea optimè gubernatur. Prorsus. Et quæcunque quàm optimè vt vnus homo affecta sit. Porro quoties alicuius nostrum percussus est digitus, tota corporis communio ad animam pertingens, in vnam coordinationem eius quod in ipsa anima dominatur, sensit protinus, totáque simul affecta parte condoluit: atque idcirco hominem dolere digitum dicimus. Eadémque est de quauis alia parte & passione hominis ratio: de dolore scilicet cum pars aliqua dolet, ac de voluptate cum aliqua sui parte reficitur. Eadem ratio certe: & quod quæris ciuitas quæ optimè regitur quam proximè ad hoc accedit. Quoties vt arbitror, cuiquam ciuium boni aliquid vel mali continget, talis vtique ciuitas suum esse clamabit eum qui sic afficitur: atque ideo tota vel lætabitur vna, vel dolebit. Quodquidem Platonis fundamentum Aristoteles exagitat cap. 3. lib. 2. Politic. Causa, inquit, quæ Socratem à vero deiecit & impulit in errorem fuit, vt verisimile est, hypothesis & scopus ab eo perperam constitutus. Debet quidem esse quodammodo vna tum domus, tum ciuitas: non omnino tamen. Est enim quo si processerit, non erit ciuitas. Est etiam quo si fuerit perducta, ciuitas erit quidem. sed parum aberit quin non sit: deterior facta ciuitas. Veluti si quis aptum ex vocum discrimine concentum redigeret in parem sonorum intentionem, aut si numerum qui ῥυθμὸς appellatur, quo voces aut corpora pulchrè & apte cum dissimilitudine mouentur, reuocaret in vnàm &

eandem greſſus motúſque formam. Et certè hanc Ariſtotelis ſimilitudinem confirmat Ciceronis elegans locus de ciuitatis cõcordia. Vt in fidibus, inquit, ac tibiis atque in cantu ipſo ac vocibus, concentus quidam eſt tenendus ex diſtinctis ſonis, quem immutatum ac diſcrepantem aures eruditæ ferre non poſſunt, iſque concentus ex diſſimillimarum vocum moderatione, concors tamen efficitur & congruens: ſic ex ſummis, infimis & mediis interiectis ordinibus, vt ſonis, moderata ratione ciuitatem conſenſu diſſimillimorum contineri. Quæ harmonia in ciuitate dicitur concordia. Sed in iis omnibus quæ ab Ariſt. obiiciuntur, non eſt ſatis virium ad euertendum quod Plato voluit. Quoniam etiam hic in ea ciuitate quam cogitatione complectebatur, differentias partium, & munerum in illis eſſe voluit: ſed omnem hanc diuerſitatem ad vnum ſcopum toti ciuitati communem retulit. De ea autem formarum in Rep. inſtituenda varietate quàm hoc loco Alcinous indicat, apertius ipſe Plato ſententiam ſuam explicat lib. 5. de Legibus. Prima ciuitas eſt, inquit, Reſpublica, legéſque optimæ. Vbi quammaxime per vniuerſam ciuitatem priſcum illud prouerbium locum habet quo fertur verè amicorum communia eſſe omnia. Certe in hoc pręcipue virtutis erit terminus, quo nullus poni rectior poterit: ſi alicubi videlicet aut fit iſtud, aut vnquam fiet vt communes mulieres ſint, communes & liberi, communis, quoque omnis pecunia: omníque ſtudio quod proprium dicitur vndique è vita remotum ſit, vſqueadeo vt ea quæ propria ſingulis natura ſunt, communia quodammodo fiant, vt & oculi & aures & manus in communem vſum cernere audire, agere videantur: laudéntque & vituperent eadem ſimiliter omnes, eiſdem rebus gaudentes eiſdémque dolentes. Ac denique pro viribus ſub iis legibus viuant quæ vnam quam maximè ciuitatem efficiant. Talem vtique ciuitatem ſiue Dij alicubi, ſiue Deorum filij vna plures habitent, ita viuentes eámque ſeruantes, omni certè referti gaudio viuunt. Quapropter Reipub. exemplar non alibi conſiderare oportet: ſed hac inſpecta talem maximè pro viribus quętere. Ea vero quam hic nos aggreſſi ſumus, ſi fiat, proxime quodammodo ad immortalitatem accedet: & ſi non primo, ſaltem ſecundo loco erit. Sed de tertia poſtea ſi voluerit Deus, determinabimus. Nunc vero quænam hæc ſit, & quo pacto talis, fiat conſideremus. Primum igitur domos & agros ſortiantur, nec agros communiter colant. Nam maius hoc eſt quam hæc generatio nutritióque & educatio ferre poſſit. Sed hac mente ita diſtribuant, vt putent ſinguli ſortem ſuam toti ciuitati eſſe communem.

3 Plato lib. 2. de Rep. in ea ciuitate quam inſtituit, primum oſtendit neceſſarios agricolas, opifices & mercatores: qui cæteris ciuibus tanquam horum miniſtri, ea comparent & ſuppeditent, quæ pertinent ad vitæ neceſſitatem & commoditatem. Deinde his adiicit milites, qui ciuitatem contra finitimos exteróſque omnes tueantur. Tertium ordinem facit cuſtodum, quorum authoritate in pace regantur omnia, eorundémque conſilio à militibus bella gerantur. Quoniam vt Cicero ait Officiorum primo, parum proſunt foris arma, niſi ſit conſilium domi. Horum vero trium ordinum quanquam diſtincta ſint in ciuitate propria munera, referuntur tamen omnia ad eundem ſcopum, nempe ad communem totius ciuitatis vtilitatem. Ratione cuius vniuntur, & quandiu in eo cõſiſtunt, ciuitatis vnionem conſeruant: quam diſſolui neceſſe eſt cum ſinguli ordines ſuum officium deſerunt: aut in hoc faciendo, neglecta publica vtilitate, ſua quærunt commoda. Illos vero idem Plato ad finem lib. 3. diſtinguit ex naturæ varietate, quam parit in ſingulis ciuibus prima conformatio. Sic enim eos

ille alloquitur. Vos eſtis, inquit, in Ciuitate tanquam fratres. Sed cum Deus vos formaret, quicúmque veſtrum ad imperandum idonei nati ſunt, aurum in eorum generatione ipſis admiſcuit: propter quod honorati ſunt. Illis autem qui ad auxiliandum, argentum indidit. Ferrum denique & æs, agricolis aliíſque opificibus. Ex qua Platonis ſententia Cicero videtur aliquando Octauium appellauiſſe partum Iunonis aureum. Quod vero ſecundum ordinem Alcinous comparat cum iraſcendi facultate in animo noſtro, ex eo certè deſumptum eſt quod libro.4. de Repub. Sapientia & prudentia, quæ intellectus virtutes ſunt, tribuuntur cuſtodibus, vt principatum in ciuitate obtinentibus: militibus fortitudo, quæ pertinet ad ſecundam animi partem in corde ſedem habentem: miniſtris, id eſt agricolis, mercatoribus & opificibus, temperantia, per quam cupiditates quæ ad tertiam animi partem referuntur, rationi obſequuntur & parent. Eodémque loco conſtituitur eam fore iuſtam ciuitatem, in qua tres illi ordines hanc rationem in imperando & parendo inter ſe ſeruabunt: ſicut & iuſtitiam in priuata ſingulorum vita, generalem virtutem antea diximus appellari. Quod per hanc tres animi partes adinuicem eo modo ſint affectæ, quem recta ratio naturæque regula præſcribit.

4 Locus hic deſumptus eſt partim ex libro.5. de Repub. partim ex epiſtola Platonis ad amicos Dionis. Sic enim ille ſcribit libr.5. de Repub. Niſi philoſophi ciuitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potentéſque dicuntur, legitime ſufficientérque philoſophentur, in idémque ciuilis potentia & philoſophia concurrant, neque quod nunc fit, à diuerſis duo hæc tractentur ingeniis, non erit ciuitati, vel vt mea fert opinio, hominum generi requies vlla malorum: neque prius hæc Reſp. quam verbis expoſuimus, orietur pro viribus & lumẽ ſolis aſpiciet. Et in epiſtola ad amicos Dionis, Tandem, inquit, compertum eſt mihi reſpub. omnes quæ nunc ſunt, improbe gubernari. Nam quantum ad leges attinet, inſanabiles ferme ſunt: nullo inſtituto egregio, ſed fortuna quadam viuentes. Quapropter dicere adductus ſum, laudans rectam philoſophiam, quid iuſtum ſit & quid non, tam in re publica quam in priuata per eam duntaxat diſcerni. Itaque non prius deſinere humanum genus in malis verſari, quam aut homines rectè veréque philoſophantes rerumpub. gubernationem adepti fuerint: aut hi qui gubernant diuina quadam ſorte verè philoſophentur. In quo conſiderandum eſt quo differant duo hæc, philoſophos reſpub. regere, & rerump. gubernatores philoſophari. In priore vero ſignificat eos qui totos ſe contemplationi dediderunt, & in hanc ex profeſſo incumbunt: in poſteriore alios qui quãquam ciuilibus vndis magis quam ipſa contemplatione delectentur. Nonnnmquam tamen in illis mediis ad contemplationem ſe referunt, & ex huius regula in vrgentibus malis remedium quærunt: quos Neoptolemus apud Ennium, vt Cicero teſtatur initio 2. Tuſcu. philoſophari ait, ſed paucis: nam omnino haud placere. Eſt enim, vt antea ſignificatum cap.2. libr. huius, philoſophorum prima cura in contemplatione veritatis, per quam dicuntur Deorum vitam imitari: nonnunquam tamen intermiſſa contemplatione, ſed animo retenta, iidem debent ad Rempub. accedere non tam ſua ſponte, quam temporum neceſſitate coacti: vt de non imperando potius quam ambitioſorum more, de imperando certẽt. In quo poſita eſt illa neceſſitas quæ, vt antea monuimus, à Cicerone lib.1. Officiorũ non ſatis iuſtè reprehenditur, ſicut colligi poteſt ex lib.7. de Rep. Noſtrum qui cõdidimus ciuitatẽ, inquit, officiũ erit optimas hominũ naturas impellere ad eam quã ſupra diximus, maximã diſciplinã, bonũq; cognoſcendũ: adeo

vt & sursum ascendant, & postquam ascenderint ac satis inspexerint, ne ipsis quod nunc conceditur permittamus. Quid istud? Vt in eo videlicet studio permaneant, neque velint rursus ad homines istos carcere clausos huc descendere, neque laborum istorum honorumque seu viliores seu preciosiores fuerint, participes esse. An ipsis iniuriam inferemus cogemúsque eos deteriorem vitam subire, cum frui meliore possint? Oblitus es ô amice hoc legi curæ nõ esse vt vnum quoddam genus in ciuitate imprimis sit beatum, sed vt tota ciuitas. Profecto ad hoc ciues ipsos persuasione, & impulsione conciliat facítque, vt mutuo se se adiuuent communémque pro viribus vtilitatem colant. Nempe lex ciuili cætu hominem congregat, vt non permittat vnumquemque quo lubet ferri, sed vt ipsis ad copulam ciuitatis vtatur. Quamquidem Platonis sententiam de philosophis suæ contemplationis fructum ad Remp. transferentibus, veteres fabulis inuoluentes, dixerunt nobiles humanarum societatum gubernatores Deorum colloquio frui. Sic enim Romani fabulati sunt Numam ab Ægeria Nympha leges accepisse: & in Creta Minoem cum magno Ioue nouem annos collocutum Plato ipse scribit in Minoe. Vt scilicet istiusmodi fabulis authoritatem conciliarẽt suis legibus, vel vt significarent neminem rectè leges ferre posse, nisi qui veritatis contemplatione delectatur, & per hanc Deorum consortio quodam modo fruitur. Sic enim idem lib. 9. de Legibus, priscos legum latores Dei filios fuisse ait, eósque postea leges heroibus, qui etiam Diis erant geniti, tradidisse. Addendum verò illud etiam est ex lib. 5. de Rep. Eum tanto philosophi nomine dignũ esse, qui non occupatur in leuissimarum rerum contemplatione, nec eorum quæ sunt vmbras consectatur: sed semper aspirat ad ipsius boni atque pulchri cognitionem, eiusdémque amore sic ardet, vt hæc quæ vulgo pulchra & bona appellantur, pro nihilo ducat, nisi prout cum suo principio atque fonte consentiunt. Nec enim fieri posse quin is qui est eiusmodi, in ciuili societate regenda inter omnes optime videat quæ recta sunt & honesta. Quoniam toto vitæ cursu versatur in contemplatione eius principij ex quo hæc pẽdent. Vt autem eadem velit aliis in vita præscribere, hoc facit quod ea maxime vel potius sola colit & admiratur. Quis vero non speret beatissimam futuram Remp. eo duce qui acutissime videt quæ recta sunt, & omnium maxime hæc eadem in vita expetit. Alij vmbras rerum sectantes, quia in cognitione veri, boni & honesti cæcutiunt, in Reip. administratione cæcos duces expetunt: veros autem philosophos vt suis opinionibus parum accommodos, in ciuili societate homines esse omnium ineptissimos mentiuntur. Quibus eleganti similitudine idem Plato respondet lib. 6. de Rep. simúlque vetat ne hác Reipub. administrationem philosophi ambiant. Neque enim consentaneum est, inquit, vt gubernator quasi indignus, nautas oret quo se eius gubernationi committant, vel sapientes ad diuitum fores accedant. Sed qui hoc primus iactauit, profecto mentitus est. Reuera autem ita natura comparatum est, siue diues, siue pauper ab aduersa valetudine teneatur, vt necessario fores medicorum petat, & omnes qui superioris gubernatione indigent, domos adeant hominum gubernare potentium: non gubernatores, si modo alicuius precij sunt, orent vt ab iis gubernentur inferiores. Atque hoc ipsum est quod Alcinous ait, verè philosophari: idque diuina quadam sorte. Quoniam istud non omnibus datum est, sed paucis, quos, vt ait Poëta, æquus amauit Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus, Diis geniti potuere. Etenim hic philosophandi modus ad Deum ascensum quendam continet. At, vt antea dictum est ex Platonicis, nemo potest ad Deum ascẽdere, nisi quem Deus ad se rapit. Idem Plato epistola secunda ad Dionysium, multa commemorat, vt doceat sapiẽtiam,

quæ propria philosophorum, absque potentia prodesse paucis, potentiam vero remota sapientia obesse multis. Ex quo concludit duo hæc esse coniungenda: sicut reuera coniunguntur in philosopho Reipub. clauum tenente. Quanquam ad illam cognitionem vniuersorum quæ potissimum Philosophos attingit, accedere oportet in rectore ciuitatis rerum singularum, per experientiam longa obseruatio. Quæ quia decursu ætatis in nobis perficitur, idcirco maiores nostri supremum consilium à senio senatum appellauerunt: & apud Lacedemonios qui supremum magistratum gerebant, appellabātur senes, quod Cicero obseruat in Catone. Alij in Reip. administratione, præsertim populari, hanc excellentiam doctrinæ & virtutis adiuncta potentia, suspectam habuerunt, Quòd existimarent eos in quibus esset tanta supra cæteros præstantia, vix posse cum reliquis ciuibus æquabili iure viuere. Hāncque ob causam in illis vsurparunt Ostracismō, hoc est exilij genus quo viri eiusmodi ad tempus extorres profugere cogebantur. De quo multa sunt apud Arist. cap. 9. lib. 3. Polit.

5 Plato extrema pagina lib. 4. de Rep. statuit eam optimam esse ciuitatis regēdæ formam in qua virtuti principatus defertur. Quæ, inquit, duabus appellationibus declarari potest. Nam si inter principes ciuitatis vnus quidam sit omnium præstātissimus, regnum vocabitur: sin autem plures, gubernatio erit optimatum, quam cum regno specie vnam esse vult. Constitutionémque trium partium in animo nostro similem esset ait regiæ potestati: quòd ratio regio imperio reliquis duabus partibus irascibili & concupiscibili præesse videatur. Reliquas formas ab illa aberrare censet, quas quatuor facit initio lib. 8. In iisque primam esse ait quæ laudatur à multis, Cretēsem & Laconicam: secundam paucorum potentiam, quæ plurimis malis plena est: tertiam gubernationem popularem: quartam tyrannidem ab illis omnibus differentem, in qua, inquit, ciuitatis extremus morbus est. In quo Platonis loco cum Alcinoo comparando, sub Aristocratica forma etiam regia est intelligenda. Quoniam, vt dictum est, has duas formas in quibus virtuti summa potestas defertur, Plato vna specie eaque optima complectitur. Timocratica vero quæ inter illas quinque Alcinoo secunda, ea est quam Plato dixit à multis in Cretensi & Laconica laudari. Reliquę tres facilem comparationem habent. In his vero quinque formis cum Plato eodem libro octauo, optimam statuat primam, ab hac proximam esse vult declinationem in ambitiosam: secundam ex ambitiosa in paucorum potentiam: tertiam, ab hac in popularem: postremam à populari in Tyrannicam: quibus in ipsis hominibus respondeant quinque animorum habitus. Nam in prima forma animum qui imperat, esse optimum imperióque dignissimum: pessimum tyrannicum, medium vero quodammodo in tribus formis quæ sunt inter illas duas extremas interiectæ. Idem in Politico ciuilis imperij rationem primū triplicem facit, vnius scilicet, paucorum & multorum: deinde his singulis in duas diuisis, sex enasci ait. Quibus rectam aliam adiicit velut septimam, ab illis omnibus secretam. De qua subdiuisione Hospes à Socrate interrogatus sic respondet. Vnius principatum, inquit, in regnum & tyrannidem distribuimus. Dominationem verò quæ non multis competit, in speciem vnam quæ laudanda est, optimatum scilicet gubernationem, & in alteram, quæ vituparanda, paucorum potentiam. At multorum administrationem tunc simplicem posuimus, popularem gubernationem denominantes: nunc vero & hanc duplicē esse dicamus. SOC. Qua igitur ratione diuidemus? HOSP. Non alia quam reliqua, etiamsi nomen huius desit. Verum tam huic, quam aliis commune hoc est vt leges vel seruent, vel transgrediantur. SOC. Est vtique. HOPS. Tunc sane rectam gubernationem quærentibus partitio hæc nihil con-

ducebat, vt supra monstrabamus. Postquam vero illam segregauimus, cæteras autem necessarias duximus, in iis iam legum vel custodia, vel transgressio bifariam partiuntur. SOC. Ex eo qui nunc dictus est, sermone ita videtur. HOSP. Vnius igitur dominatio bonis constitutionibus coniuncta, quas leges vocamus, sex illarum omnium optima: legum expers, dura est & subiectis omnium onerosissima. SOC. Sic apparet. HOSP. Gubernationem vero in qua non multi imperitant, mediam censere debemus: quemadmodum quod paucum est, inter vnum multáve medium obtinet. Cæterum multorũ administrationem per omnia debilem, vt pote quæ ad alias comparata, nihil magnificum siue bonum siue malũ efficere possit, propterea quod magistratus ad exigua redacti sunt in multósque diuisi. Quapropter legitimarum omnium rerũp. hæc deterrima, iniquarum optima. Ac si omnes intemperatæ sint, in populari præstat viuere: si temperatæ omnes, minime omnium in ista viuendum. In prima vero vitam agere potissimum est atque optimum, excepta septima. Illam námque ab omnibus gubernationibus non aliter quam ab hominibus Deum secernere decet. Aristoteles eandem distributionem sequitur cap. 5. lib. 3. Polit. nisi quod septimam speciem à magistro positam non agnoscit. Quoniam Respub. inquit, & administratio ciuitatis eadem res est, & administratio summum tenet in ciuitatibus principatum, necesse est vnum esse penes quem summum sit imperium, aut paucos, aut multos. Quod si vnus aut pauci, aut multi ad vtilitatem publicam dirigunt imperium, illas necesse est rectas esse resp. Quæ vero declinant ad vtilitatem propriam, aut vnius, aut paucorum aut multorum, degenerationes sunt atque deprauationes. Idem repetit cap. 2. libro 4. vbi etiam cum magistro Platone optimum regendæ ciuitatis statum ponit partim in regia potestate, partim in ea quæ paucorum & virtute excellentium. Quoniam, inquit, in vtraque summa imperij virtuti defertur, quæ seipsa contenta est. Addit etiam quod doctrinæ Platonicæ consentaneum est, primam potestatem regiam quæ maximè diuina est, facile mutari in tyrannidem, vt omnium deterrimam. Plato libro 3. de Legibus, has omnes differentias ciuilis imperij ad duas reuocare videtur. Duæ, inquit, gubernationum ciuilium quasi matres quædam sunt, ex quibus si quis alias dixerit originem ducere, rectè vtique dicet. Quarum alteram principatum vnius, alteram populi appellare decet. Alterius quoque summum tenere Persarum genus, alterius nos putandum est. Cęteræ vero formæ omnes huic vt dixi, variè componuntur. Necesse est autem harum vtrarúmque participem fore ciuitatem, si libertas in ea atque amicitia futura sit. Aristoteles vero cap. 3. libro 4. Polit. omnes quidem has differentias etiam in duas principes contrahit, sed eas aliter quam Plato distinguit. Necesse est, inquit, tot esse Resp. quot sunt rationes administrandi, excellentia ac præstantia ordinum & partium differentia atque varietate distinctæ. Sed maximè videntur esse duæ quibusdam. Vt aiunt in distributione ventorum alios esse Aquilonales, alios australes, cæteros non aliud esse quam immodicas illorum declinationes: sic & Respub. dicuntur esse duæ, populus & Oligarchia. Nam Aristocratiam speciem Oligarchiæ faciunt, vt quæ ad paucorum authoritatem pertineat. Et eam quæ Respublica vocatur, Democratiam statuunt: non aliter atque de ventis aiunt ad Boream Zephirum, ad Nothum Eurum pertinere. Superiorem vero comparationem formarum deprauatarum quæ paulo ante commemorata est ex 4. de Repub. Platonis, idem Aristoteles capit. 2. lib. eiusdem partim approbat, partim repręhendit. Manifestum est, inquit, harum Rerump. quæ in prauum degenerant, quęnam pessima atque deterrima, quæque sit secunda ac proximo genere prauitatis laboret.

Necesse est enim eam quæ à prima maximéque diuina cecidit, esse deterrimam: atque regnum aut verbo solum non re esse, aut magna præstantia regnantis & excellentia consistere: atque ita pessimam esse tyrannidem & à Repub. abesse longissime. Oligarchiam, à qua Aristocratia longo distat interuallo, secundum occupasse praui locum. Democratiam minime omnium à modo recedere. Iam hisce de rebus quidam prius hoc modo suam tulit sententiam, qui tamen non idem quod nos, vidit. Ille quidem iudicauit omnium Rerump. quæ æquo bonóque nituntur, qualis est Oligarchia, quales aliæ bonæ, pessimam esse Democratiam, malarum vero omnium optimam. Nos autem has omnino à via recta deflexisse existimamus: nec bene rectéq; dicitur Oligarchiam aliam alia esse meliorem, sed minus malam ac improbam.

6 Plato in epistolis ad vtrumque Dionysium, multis locis horum vitia notat in regendis Syracusis, eosdemq; ad meliorem imperij formam instituẽdam hortatur. Facit hoc idem epistola septima ad amicos Dionis, cum hos inuitat ad immutandam Dionysij tyrannidem, in potestatem verè regiam, quæ optimatum authoritate dirigatur. Epistoláque octaua laudat gubernationem Lacedæmoniæ similem, quæ in institutione Ephororum moderationem quandam seruabat regiæ potestatis, cum ea quæ est optimatum. Ita tamen vt in vtraque nonnihil etiam authoritatis populo relinqueretur. Deinde hæc ipse præscribit. Principio, inquit, leges tales sint, quæ non ad opes pecuniásque comparandas, neque ad libidines, mentes conuertant: sed cum tria sint, anima, corpus, pecunia, virtutem animi maximè anteponant: secundo vero loco virtutem corporis virtuti animi seruientem: tertio vltimóque gradu pecuniarum prætium collocent, animo corporíque ministrans. Quæcunque lex hæc efficit, recta est, reuera beatitudinem vtentibus afferens. Locupletes vero beatos appellare, sermo amens est & infelix, mulieribus puerísque conueniens, atque eos qui id credunt tales efficiens. Optimè vero habere se ciuitatem arbitratur, cum in ea totius corporis singulorúmque ordinum ratio habetur: non vna pars curatur, reliquis neglectis. Quoniam vt Cicero ait Officiorum.1. qui vni parti ciuium consulunt, partem alteram negligunt, rem perniciosissimam in ciuitatem inducunt, seditionem atque discordiam. Ex quo euenit vt alij populares, alij studiosi optimi cuiúsque videantur, pauci vniuersorum. Rectè etiam hoc ipso capite dictum est virtuti ciuili propositum esse ciuitatem bonam beatámque efficere, & sibi omni ex parte consentientem. Consensus vero hic, sicut in partibus animi nostri, in eo consistit, vt singulæ suum officium faciant, suáque commoda, publica vtilitate semper metiantur.

7 Obseruatum est paulo ante ex Arist. cap.4. lib.2. Politic. secundam Platonis Remp. à prima hoc maximè differre, quod in prima communes vxores, liberos & possessiones esse vult, in secunda non item. Et certè Plato lib.5. de Repub. in ea ciuitate, quam vt reliquarum ideam, vel vt ideæ proximam instituit, communes vxores esse vult, nullam cuiquam vt propriam adhærere: communésque filios, neque à patre filium recognosci, neque à filio patrem: nec in communibus connubiis vllum alium adhiberi delectum, nisi vt viri optimi cum mulieribus optimis, vt plurimum congrediantur, deterrimi autem cum deterrimis: & illorum quidem proles nutriatur, horum minime. At libro. 6. de Legibus, in secunda Reipub. forma, quam populariorem instituit, de proprietate vxorum harumque delectu, de dote & nuptiali conuiuio multa præcepit, quæ obseruatione sunt dignissima. Et ab ea vxore, quam quis semel delegerit, licitum tantummodo diuortium arbitratur, si mulier per annos decem infœcunda

extiterit. Tum enim, inquit, consilio cum propinquis & mulieribus harum rerum curatricibus, habito, prout commodum vtrísque est, disiungantur. In illa vero priore vxorum communione cum Platonem grauiter exagitet Aristoteles lib.2. Politic. itémque Georgius Trapezuntius libro de comparatione Platonis cum Aristotele, hæc pro illo afferri solent, quando cogitamus de ciuitate in integrum restituenda, aut de huius morbis curandis, imitandam esse consuetudinem medicorum. Itaque vt hi morbos curant traductis corporibus à contrario in contrarium: sic Platonem cum animaduerteret proprietate vxorum & liberorum multis modis in ciuilibus societatibus peccari, voluisse experiri quid cõtraria communio esset effectura, & an num istum morbum curatura. Aut potius non tam voluisse ciues suos à proprietate harum rerum ad communionem omnino traducere, quam à contrario in contrarium, vel ab extremo vno ad alterum agitatos tandem laudabili cuidam moderationi restituere, in eáque hos conseruare. Hac enim arte vitia animi ad quæ quis natura propensus est, debere curari Aristoteles docuit in Ethicis. Quanquam communionẽ illam Plato non tam videtur retulisse ad promiscuos concubitus (à quibus ipsa natura abhorret) quã ea introducta suis ciuibus persuadere voluisse ciuem vnũquemque erga alienam vxorem studio ac voluntate eodem modo affectum esse debere quo erga propriã. Ita scilicet vt eius honori in omnibus æquè studeat: quod de liberorum institutione eadem ratione est intelligendum. Idque certe in Repub. ad continendas vxores itémque liberos in officio esset potentissimum. Quomodo ipse suam sententiã videtur interpretatus initio Timæi, vt antea indicauimus in præfatione.

8 Iudiciorum artísque bellicæ institutio pertinet ad duo tempora quibus ciuitas regitur, vnum pacis, alterum belli. Quibus duobus non solum disciplina ciuilis præest, sed omnino omnibus artibus. Quoniam de his quas vult, in ciuitatem recipit, eisdémque receptis modum prescribit. Ex quo illa domina & princeps omnium ab Aristo. appellatur cap. 2. lib. 1. Ethic. dicitúrque facultates eas, quæ in maximo sunt honore & prętio sibi subiectas habere. Quare prudentes omnes legumlatores in eo maximè occupantur, vt doceant in quibus artibus, siue animi, siue corporis, ciues debeant exerceri: sicut obseruari potest in Arist. libro 8. Polit. & in vtraque Platonis Repub. Hanc vero disciplinam ciuilem penes philosophum antea esse voluit. Quam cum ait etiam prouidere debere bella ne gerenda sint, an non, hoc certe significat summum imperium in Platonis Repub. penes eundem philosophum esse debere. Quoniam hæc summi imperij propria sunt, magistratus creare, singulorúmque officia definire: leges iubere & abrogare: bella indicere ac finire: potestatem vitæ & necis habere.

Sophistam à Philosopho fine & subiecta materia distinguit, & quæ ratio sit non entis ad ens ostendit.

CAP. 27.

1 *Qualis verò Philosophus, cùm antea dictũ sit, ab hoc differt Sophista moribus, quia hic ex iuuenibus questũ facere studet, & quod bonus ac honestus haberi mauult, quàm re-*

uera esse. Materia verò, quòd Philosophus in illis versetur, quæ semper eadē sunt, & eodē modo se habent: Sophista in eis quæ non sunt, secedēs in locū in quo propter tenebras nō apparet. Enti autē non opponitur nō ens. Siquidē hoc nec existit, nec intelligi potest, nec vllam existentiā habet. Quod quidē si quis vel voce exprimere, vel cogitatione cōplecti conetur, aberrabit. Quoniā in se dißidētia cōplectetur. Est autē non ens, prout auditur, nō nuda negatio entis, sed subindicat aliquid relatū ad alterū: quodquidē aliquo modo enti adiungitur. Vt nisi ipsum aliquid entis assumpserit, ab aliis distingui nō poßit. Nunc autē quot sunt entia, tot modis nō ens dicitur. Quoniam quod non est quoddā ens, id est nō ens. Hæc verò ad institutionem in Platonis doctrinā sufficiant. De quibus quædam fortasse suo ordine, alia sparsim & inordinatè: sic tamen sunt omnia exposita, vt ex iis quæ tradita sunt, per consequutionem liceat contemplari & inuenire reliqua eiusdem decreta.

Iac. Carpentarij Commentarius in Caput 27.

1 Quis Sophista verò dicatur, & vnde nomen hoc habeat, sic Plato docet extrema pagina dialogi qui Sophista, siue de Ente inscribitur. Imitationis ad opinionem comparatæ duas species facit: vnam eius qui prolixa oratione apud populum ironia vtitur: alterā eius qui priuatim quasi captiunculis cogit eū cum quo disputat sibimet in sermonibus contradicere. Deinde hæc subiicit. Quomodo superiorē illū nominabimus, ciuilē ne an popularem? THE. Popularē. HOSP. Alterū verò sophum, id est sapientem, an sophisticū? THE. Sapiētem quidē vocare illum non licet, quandoquidem ignorantē ipsum posuimus. Quoniā verò sapiētem imitatur, cognomentū quoddā illius simile sortietur. Ac demum intelligo hunc ipsum prorsus & reuera Sophistā appellari decere. HOSP. An non, vt supra nunc nomen eius colligabimus, à fine iterum ad principia omnia complexi? THE. Omnino. HOSP. Is demum Sophistam verè definiet, qui generationem eius & stirpem istam esse asseuerabit. Sophista, inquam, est, qui in sermonibus disputantem cogit contradicere sibi ipsi, qui & ironici pars est, ab imitatore opinioni dedito veniens: phātastici etiam generis ab imaginaria facultate profluēs, non diuinæ sed humanæ affectionis determinata progenies, ex eorúmque numero qui verbis quasi quibusdam præstigiis mirum in modum decipiūt auditores. THE. Ita prorsus dicendum. Eodémque dialogo Sophistam præstigiatorem vocat, verarum rerum imitatorē, qui nullam earum scientiam habet, in quibus aliis

contradicere posse videtur. Ex quibus potest intelligi, quod ad hoc postremum caput maximè pertinet, solum Deum propriè esse sophum, id est sapiẽtem: quia vt Aristoteles ait initio Metaph. ipsa sapientia diuina est potius quàm humana possessio: Philosophum per sapientiæ amorem, verum esse Dei amatorem: Sophistam verò, ambitiosum & fallacem Philosophi æmulatorem. Cùm autem Socrates sua ætate in Sophistas incidisset qui ad questum & gloriam falsis opinionibus iuuentutem imbuebant, passim hos insectatur in variis Platonis dialogis, in Sophista quidem acutissimè, nec minus eleganter in Gorgia, facetè verò & vrbanè in vtroque Hippia, argutè & artificiosè in Euthydemo & Protagora. In quibus omnibus illos loquentes facit, vt falsa opinione sapientiæ elatos, arrogantes, quæstus auidos, qui nulla de re disserendo, aptè possunt explicare quid sit, & qualis: cùm tamen profiteantur se omnia scire. Quæ omnia si placet cum Aristotelis doctrina comparare, facultas disserendi ex probabilibus, quæ apud hunc Dialectica nominatur, cum apodictica comparata, sophisticæ pars quædam apud Platonem esse videtur. Atque fortasse sic etiam apud ipsum Aristotelem capite secundo libri primi Analytic. poster. Scire Sophistico modo, ipsi apodictico ex altera parte opponitur: isque sophisticus dicitur qui incertis ac fortuitis, non propria rei de qua agitur causa continetur. Sic enim Dialectica argumenta idem solet communia appellare. Aliquando verò ab eodem Sophistæ nomen magis in angustum contrahitur, & Dialectico opponitur: quòd hic opinionem quidem sequatur, sed minimè fallacem aut fucatam, ille fallacem tantum & adumbratam. Sícque capite secundo libri tertij Metaphysic. Philosophiam in eodem genere cum Sophistica & Dialectica versari ait, sed Philosophiam à Dialectica differre facultate: à Sophistica vitæ instituto. Dialectica enim, inquit, in iis periculum facere solet, quæ Philosophia cognoscit: Sophistica verò speciẽ modo habet, non veritatem. Apertius quid Sophistæ nomine idem significari velit, intelligetur ex libro de redargutionibus Sophistarum. Quæcunque ratiocinatio, inquit, ad rem accommodata videbitur, quæ non erit accommodata, etiamsi necessariam habeat conclusionem, Sophistica tamen & contentiosa erit appellanda: propterea quod ea ex parte qua ad istam rem videtur accommodata, fallacem habet quandam speciem, per quam decipimur, ac veluti iniuria quadam afficimur. Quemadmodum enim inter certandum quas aduersario iniurias facimus, speciem quandam æquitatis præ se ferunt, & tamen reuera est iniqua certandi ratio: sic in disputatione iniquum certamen est, vbi ad nimiam cõtentionem res progreditur. Nam vt in certaminibus qui quauis ratione victores esse volunt, nihil non mouent, nihil non aggrediuntur: ita hic in disputatione idem faciunt qui supra modum sunt litigiosi. Atque ex iis quidem qui tantam adhibent contentionem, quicunque sibi victoriam proponunt, illi sunt qui propriè litigiosi & contentionis amatores censentur. Qui verò gloriam, ex qua questum faciant, aucupantur, Sophistæ. Est enim Sophisticæ, ratio questus faciendi ex sapientiæ simulatione.

2 Aristoteles capite secundo libri tertij Metaphysic. Sophistam versari vult circa ens, hócque subiectum genus illi esse commune cum Philosopho & Dialectico. Hic verò Alcinous Philosopho ens, Sophistæ non ens subiicit. In quo nõ tam sententiarum est contrarietas, quàm diuersa loquendi philosophandíque ratio. Nam Aristoteli entis nomine non solum continentur constantia æternáque, quorum scientia est, sed etiam fluentia, quæ propriè ad opinionem opinionísque speciem pertinent. Sícque Dialecticus & Sophista ab eodem Aristotele etiam circa ens versari dicuntur: ille quidem in fluentibus opinionem quærens,

hic in eisdem opinionis specie & falsa imagine contentus. Platoni verò passim, sed maximè in Timæo & Sophista, ea tantum sunt quæ æterna, omninóque immutabilia: cuiusmodi sunt ideæ circa quas sola Philosophia versatur. Non esse autem dicuntur rerum imagines in fluente materia adumbratæ: in quibus non solum Sophistæ, sed cæteri quoque communes artifices conquiescunt. De quo Platonis sententiam sic explicat Proclus. Sophista, inquit, in id quod non est incumbit: quia quæ sunt in materia gignit, & quod reuera falsum est, diligit, id est materiam. De quo etiam magistri sententiam aliqua ex parte laudat Aristoteles capite secundo libri quinti Metaphysic. Accidens, inquit, ferè tantùm est nomine tenus. Itaque Plato quodammodo non malè id quod non est, Sophisticæ attribuit. Versantur enim Sophistarum ratiocinationes & disputationes in accidente ex omnibus maximè. Quod verò hîc dicitur, Sophistam secedere in locum propter tenebras, non apparentem, vel in quo propter tenebras non appareret, desumptum est ex Sophista Platonis. Vbi in eo ipso de quo hic agitur, Sophistam cum Philosopho sic comparat. Alia ratione Sophista, inquit Hospes, alia Philosophus intuitum refugit oculorum. THE. Qua? HOSP. Sophistam pono qui in non entis tenebras aufugit, & diuturna consuetudine tenebris illis offunditur: idcirco summa difficultate discernitur. THE. Sic est. HOSP. Philosophus autem entis ipsius ideæ ratiocinatione semper inhærens, ob regionis illius splendorem haud facilè cernitur. Nam vulgarium animarum oculi, diuinitatis radios sustinere non possunt. Hoc verò posterius illud etiam est, quod ab Aristotele dictum libro secundo Metaphysic. intellectum nostrum ad ea quæ sunt in natura clarissima se habere, sicut oculum noctuæ ad ipsum solem.

3 Locus hic breuissimè descriptus est ex eodem Sophista Platonis, vbi pluribus sic explicatur. Quoties non ens dicimus, inquit Hospes, vt videmur nequaquam entis contrarium dicimus, sed alterum quiddam solum. THE. Quomodo? HOSP. Vt cùm non magnum dicimus, non magis paruum quàm æquale eo vocabulo significamus. THE. Sic est. HOSP. Non ergo contrarium quando negatio dicitur, significari fatebimur: tantùm verò duntaxat asseuerabimus quod, non & neque, aliquid ex aliorum numero significant, quando nomina antecedunt, imò quoties antecedunt res ipsas circa quas nomina negationes sequentia pronunciantur. THE. Sic est omnino. HOSP. Hoc præterea, si tibi videtur, meditemur. THE. Quid istud? HOSP. Ipsius alterius natura eodem modo quo & scientia, concisa videtur. THE. Dic age, quo pacto? HOSP. Vna quidem est & illa, pars autem illius in aliquo residens, sigillatimque determinata, cognomentum proprium est sortita: quocirca multæ artes scientiæque esse dicuntur. THE. Prorsus. HOSP. Nónne & partes naturæ ipsius alterius, quæ vna est, idem quod & partes scientiæ patiuntur. THE. Forsitan. Verùm qua ratione, declara. HOSP. Est pulchro pars aliqua ipsius alterius opposita? THE. Est. HOSP. Hánc ne omni cognomento carere dicemus: an potius cognominari? THE. Cognominari. HOSP. Quod enim non pulchrum vbique pronuntiamus, hoc non ab alio quoquam, alterum est, quàm à pulchri natura. Age itaque ad hoc responde. THE. Ad quid respondeam? HOSP. Cùm aliquid in parte quadam entium determinatum sit, rursúsque alicui entium opponatur, contingátque ita non pulchrum dici, sequitur non pulchrum esse aliquid, quandoquidem est illud cui opponitur. THE. Rectè admodũ. HOSP. Nunquid ex hoc sermone pulchrũ magis in numero entiũ, non pulchrũ minus ponendũ? THE. Nihilomagis. HOSP. Similiter ergo tã non ma

gnũ, quàm magnũ eſſe dicendũ. THE. Similiter. HOSP. Quinetiam nõ iuſtum
ex æquo ac iuſtũ eſſe aſſeuerandũ. THE. Abſq; dubio HOSP. Eadẽq; erit in cęte-
ris ratio, poſtquã alterius ipſius natura è genere entiũ eſſe apparuit. Ea verò nõ
exiſtẽte, neceſſe & partes eius nihilomin⁹ exiſtere. THE. Quid prohibet? HOSP.
Oppoſitio ipſa quæ eſt inter partẽ naturæ ipſius alterius, partẽve entis, nihilomi
nus, ſi dictu fas eſt, quàm ens ipſum eſſentia eſt: neq; contrariũ illius, ſed alterum
quiddã duntaxat ſignificat. THE. Perſpicuè. Quibus poſitis Plato eodẽ loco Par
menidẽ in propoſito ſic reprehendit. Aduertiſne, inquit Hoſpes, quàm lõgè à Par
menidis mẽte diuertimus? THE. Curnã? HOSP. Illius limites trãſgreſſi ſumus,
dum vlterius quàm ſtatuerit, cõſiderauimus atq; oſtẽdimus. THE. Quo pacto?
HOSP. Quoniã, inquit ille, nunquã & nullo modo ſunt non entia. Sed tu quærẽs
ab hoc progreſſu cohibe mentẽ. Hæc ille. Nos autẽ non ſolũ non entia eſſe oſtẽ-
dimus, ſed quæ ſint nõ entis ſpecies demõſtrauimus. Cùm enim oſtẽderemus al-
terius ipſius naturã eſſe, pérq; entia omnia diuiſam atq; diſperſam inuicẽ, tũc par
tem eius oppoſitã ei quod cuiuſq; ens eſt, eſſe ipſum reuera non ens aſſeruimus.
His adde cùm apud Platonẽ entium abſoluta appellatione ea ſola contineantur
quæ ſemper ſe habent eodẽ modo, cuiuſmodi ſunt ideæ, non entiũ verò, quæ per
petuò fluunt, vt res materiatæ, & in ſenſum cadentes, quæ idearũ ſunt imagines
per imitationẽ expreſſæ: has nõ omnino nihil eſſe, etiã ſi abſolutè nõ numerẽtur
in entibus, ſed eſſe aliquid entiũ. Vt enim Alexandri imago neq; omnino eſt Ale
xander, neq; omnino nihil, ſed aliquid Alexãdri, nẽpe imago quæ ad Alexandrũ
habet relationẽ: ſic apud Platonẽ cùm idea hominis abſolutè ens ſit, homo fluẽs
& in ſenſum cadẽs dicitur eſſe, non ens, nõ tamẽ quod omnino nihil ſit. Eſt enim
aliquid ipſius ideæ, quæ omnino eſt: nẽpe huius imago quæ ad ideã relationẽ ha-
bet. Sícque etiã intelligẽda Alcinoi cõcluſio, qua colligit quot ſunt genera entiũ
totidẽ eſſe non entium. Quoniã vt Platonicè loquamur, quot ſunt differentiæ i-
dearum in mundo intelligibili, totidem in mundo hoc cadente in ſenſum, dif-
ferentiæ imaginũ ideis participantiũ, quæ à Platone in non entibus numerãtur.

4 Plato eodẽ dialogo concludit motum reuera eſſe nõ ens, & entis quia ens eſt
particeps: nõ enſq; in motu & aliis generibus eſſe. Propterea quòd in ſingulis al
terius ipſius natura, dũ alterũ vnumquodq; quam ipſum ens efficit, non ens effi-
cit ſingula. Atq; ideò, inquit, cuncta ſimiliter non entia hac de cauſa prædicabi-
mus: & quia ente participant, eſſe iterũ dicemus, entiáque vocabimus. Ex quibus
eodẽ loco ſic cõcludit. Ergo circa quãlibet ſpeciẽ, inquit Hoſpes, ens quidẽ mul
tiplex eſt, non ens autẽ multitudine infinitũ. THE. Videtur. HOS. An nõ ipſum
quoq; ens aliud quàm vnũquodq; aliorũ eſt dicendũ? THE. Neceſſe eſt. HOSP.
Ens itaq; quot numero alia ſunt, totidẽ non eſt ipſum. Nã cùm illa ipſum nõ ſit,
vnũ quidẽ ipſum eſt, alia verò quę infinita ſunt numero, nõ eſt. THE. Ita penè di
cendũ. HOSP. Haud ſanè turbare nos hæc debent. Siquidẽ natura generũ mutuã
communionem habet. In quibus quod poſtremo loco dictũ eſt, id Alcinous quo-
dammodo in aliam ſententiam deflectit, cùm ita ſcribit, Nunc autem quot ſunt
entia, tot modis non ens dicitur. Quoniam quod non eſt quoddam ens, id eſt nõ
ens. In hócque videtur Platonica coniungere voluiſſe cum Ariſtotelis ſententia
de comparatione nominum finitorum & infinitorũ, vel eorum quę contradicũt
in ſimplicibus. De qua vide eundem Ariſtotelem poſt Categorias, libro etiam de
Interpretatione, & cap. vltimo lib. 1. Analyt. priorum.

Finis Commentarij in Alcinoi institutionem ad doctrinam Platonis.

IAC. CARPENTARII, CLAROMONTANI BELLOVACI, PRO SVA ALCINOI INTERpretatione, aduersus quendam Logodædalum, huius calumniatorem, Defensio.

EQuidem in Thessalica contentione de nostra professione Regia, satis mihi dederas turbarum, Logodædale, satis erat tibi indultum in perferenda animi tui incredibili impotentia: viris bonis satis erant detecti tui mores, tua mens, tuus sensus in hac Academia. In qua ab annis quatuordecim in bonarum artium publica professione ante tyrocinium, adeptus summum operæ pretium, nunc inter omnes literatos de principatu contendis: & quoniam, vt est in prouerbio, pares cum paribus facilè congregantur, ad Thessali fastum adiunctus, neminem ferre potes, nisi qui in doctrina & moribus, tibi Thessalóque simillimus. Hinc nostri Alcinoi exagitatio. Hæc fundi calamitas. Si cum vtroque vestrum nouis rebus studere voluissem, & ad contemptum veteris disciplinæ (quæ est optima vitæ magistra) meo exẽplo, magnóq; orationis apparatu iuuentutem allicere (quod vos ante animũ frequenter fecistis: vtinam verò posthac nunquam facere audeatis) in vestro sinu lusissem, nec solùm Regia professione dignus es-

ſem habitus, ſed veſtra quoque prædicatione, inter Regios Profeſſores magnam nominis celebritatem adeptus. Cúr enim non audeam id mihi polliceri, cùm videam nonnullos auditorum omnium, virorúmque eruditorum exiſtimatione, in docendo nulla ex parte tolerabiles, vobis admirabiles eſſe & ſemideos, hoc ipſo quod in hoc rerum nouandarum ſtudio, veſtris cupiditatibus inſeruiunt? At quia vetera ſemper colui, in híſque, quos potui ſedulò retinui, Deum immortalem, quid à te tuíſque non pertuli moleſtiarum? Omitto reliquos, qui in Theſſalica contentione, non tam in eruditionem noſtram inquirebant, quàm de religione querebantur, quiq́ue Theſſalo fauebant, non quòd huius doctrinam probarent, ſed quoniam eius conatus in vetere Academiæ diſciplina perturbanda, Regiíſque Profeſſoribus noua opinione faſcinandis, plerisque ad res maiores quas animo conceperant, boni ominis eſſe videbatur. De te tantum dicam hoc tempore, vt omnes intelligant tibi quàm ſemper mala mens, malus animus: quoq́ue iure expugnata tandem animi mei patientia, nunc ei reſpondeam à quo ſæpiſsimè in rebus aliis prouocatus, ante iſtam contentionem de Alcinoo, omnino obmutui: & vt quod verum eſt, fatear, veterem iniuriam ferens, nouam in dies inuitaui. Ego te multos annos peregrinantem, nomine literarum patriæq́ue (quæ eadem vtrique noſtrûm communis eſt parens) penè colui. De abſente, apud tuos (qui nunc candoris mei mihi fideles teſtes ſunt) nihil vnquam niſi magnificè, vel certè ſupra tuum meritum ſum loquutus. Ex Italia redeuntem, Regiáque

Profeßione (non dicam quo merito) exornatum, non modò non ſum conatus impedire, ſed cùm nonnulli qui in bonarum artium profeßione magna celebritate fruendo in hac Academia ætatem egerant (quos nihil neceſſe eſt nominari) hoc præmium ab homine nouo, & nunquam antea in publico docendi munere verſato, ſibi præreptum palàm quererentur, dedi quam potui operam, vt hi rerum meliorum expectatione recreati, tibi reconciliarentur. Atque non multò poſt, cùm antiquißimam & illuſtrißimam familiam Cardinalis optimi Turnonij Mæcenatis tui, cuius beneficio, inter alia permulta, Regia profeßione auctus eras, in concione grauiter eò exulceraſſes, quod mihi ſatis eſt nunc à te intelligi, ego eadem qua antea vſus eram humanitate, impietatem tuam in illum parentem fortunarum tuarum, apud pleroſque viros maximos, qui eiuſdem memoriam piè ſanctèque colebant, & à te contaminatam paßim querebantur, mea oratione lenire ſemper ſum conatus. Denique nulla vnquam in te humanitatis officia prætermiſi: multa beneuolentiæ ſigna edidi. Quæ ſi fortè non omnibus apparuerunt, at hoc certè meo iure prædicare poſſum, ante iſtam contentionem de Alcinoo, ne leuißimam quidem ſpeciem offenſionis à nobis eſſe profectam, in qua tu iuſti odij quantulamcunque occaſionem captare potueris. Tu verò quaſi res eſſet cum iurato hoſte, vel cum homine qui eum principatum vellet præripere, quē in literis falſa opinione tibi fingis, ea in nos ſæpe tentaſti, in quibus ſi conatui par fortuna reſpondiſſet, in Academia noſtra laude iampridem orbati, nunc nihil haberemus cur diutius

vellemus viuere. Vix adhuc Regius Professor nominatus, domum tuam adeo, & te qua possum humanitate saluto: sperans fore vt tua opera nonnullos de collegis, Thessali fuco fascinatos, & huius imperio in me commotos, reconciliarem: atque eundem iam contra me ferocientem, aliqua ex parte reprimerem. Tu pro congratulatione, effundis tua conuitia, méque in os, seditiosum nominas. Bona verba saně, eóque mihi tum non iniucunda, quod meminissem vestros sic eos ornare solitos, qui veteri disciplinæ addicti, in seditionis principibus rerum nouandarum studium extinguere conabantur. Nec verò multò post, pridie eius diei quo Senatu frequentissimo atque ornatissimo, tam fœliciter, ne dicam gloriosè, causa à nobis contra Thessalū perorata, Regiorum Professorum collegium contra nos tua authoritate cogis, & in hoc pro Thessalo ad dicendum paratissimus, conaris perficere, vt illi ad huius furorem se adiungant, vel vt ad eius causam adiuncti, insano furori prætendant honestam speciem publicæ vtilitatis quæsitæ in eo vexando, qui se suáque rei literariæ deuouerat. Ac certè tum mihi magnum aliquod malum dedisses, nisi inter illos viri quidam ornatissimi, absentis, nec de tuo conatu quicquam cogitantis, patrocinium vltrò suscepissent: & ad commendandum Regiæ professionis candidatum, pleraque recitassent, in quibus tibi valde quidem contra me animato, sed non satis contra veritatem armato, necesse fuit obmutescere. Testem vero appello conscientiam tuam, Logodædale, si modo huius adhuc restat aliquid, ac bona fide velim respondeas, cùm inter re-

gios professores neque cogendi, neque referendi, ex collegij consuetudine vllam authoritatem haberes, quid erat quod te in Carpentarium vsqueadeo cõmoueret? Num vllæ priuatæ offensiones? At hic mihi murus aheneus est, quod nullius in te recordatione possum pallescere. Nisi forte culpæ ascribis, quod de re omnium maxima (intelligis quid loquar) tecum sentire nunquam potui: nec in hac tam facile sententiam mutare quàm plerique vestrum. An vero vrebat amor regij collegij, in quo Carpentarium sedere turpe arbitrabaris? Atqui hic ab annis viginti & plus eo, cum aliqua celebritate Academiæ notus erat: & quod nõ ignoras, ad regiam professionẽ ante te ab auditoribus frequenter expetitus. Quid vero fecisses si alij olim tecum egissent isto modo? aut te in priuato quidem literarum studio quãtumuis, vel in tuis rancidis Italiæ exemplaribus euoluendis virum primarium, sed in publicæ professionis munere omnino nouum, nec vnquam antea in hac vniuersi schola auditum, ipso docendi tyrocinio ad regiam cathedram viam affectantem, si plerique quibus præmium debitum præripiebas, prohibuissent, qui motus essent exorti? qui risus excitati in singulis gymnasiis, quibus hoc erat iniurium? Sed hoc neque fecimus: neque cũ possemus, tentare voluimus. Quæ igitur pro tanta humanitate in te recipiendo, hæc in nobis vexandis animi tui impotentia? At, inquies fortasse, non tam me ad illud mea voluntas impulit, quam coegit Thessali imperium. Credo Hercle. In eóque animaduerto nactã in te Parisiensem Academiam, furiente Domino dignissimum mancipium. Quanquam ista omnia tulissem æquo a-

nimo ſi in eis inſaniendi finem facere voluiſſes: aut ſi nobis in regia profeßione Senatus Regíſque decreto cõfirmatis, ad meliorem mentem redire potuiſſes. Quod vt facere velles, non ſolum ego te præteritarum iniuriarum obliuione inuitaueram, ſed bene merendo potius quam maledicendo certans, pro ſuperioribus, in quorum recordatione non dubito quin hodierno die erubeſcas, frequentißimo Senatu & in amplißimo Regis auditorio, pene gratias egerã: & quod adhuc noſtræ orationes teſtantur, laudes tuas non obſcura commendatione eram complexus. Adeo vt pleríque hanc in me nimiam, vt dicebant, animi demißionem vitio verterent: alij qui mores tuos melius nouerant, hoc etiam adderent, fore vt quoniam ad ſuperiora conniuebamus, poſthac in cæteris te neſcio qua opinione victoriæ elatum, inſolentiorem experiremur. Neque profecto hos fefellit opinio. Etenim paulo poſt, ſiue tuo Theſſalo imperante, ſiue natura te ad maledicẽdum impellente, in ea ipſa Regia cathedra, in qua te paulò ante verbis ornaueram, de coniungenda eloquentia cùm philoſophia, tuo more neſcio quid declamitãs, hoc vnũ agis, vt Carpẽtarius non modo mathematica profeßione (quod ille tuus magìſter multis ſudoribus paulo ante erat conatus) ſed etiam philoſophica explodatur: in qua à multis annis ea celebritate fruitur, quæ, ſi verum fateri vis, vobis eſt inuidioſa. Sequuta ſunt alia pleráque deteriora. Nam cum te cõparares ad interpretationem libri octaui Ethic. in quo de amicitia agitur, ex amicitiæ cõmodis arripis occaſionem dicendi de incõmodis, quæ in rem literariam inuehit literatorũ diſſenſio. Ac in eis enumerãdis qui noſtra

ætate hoc contentionis æſtu abrepti ſunt, tibi vni parcis: reliquorũ qui nomen aliquod inter literatos obtinent, prætermittis omnino neminem. Atqui ſi quid adhuc in tua cauſa habuiſſes cõmunis ſenſus, hoc certe tacitus cogitaſſes, in iſto genere cõtentionis neminem vnquã extitiſſe, quem arrogantis doctrinæ faſtu & furore iracundiæ, longo interuallo non ſuperaueris. Quod nõ modo ſcripta tua omnia apertè loquũtur, ſed fere eodẽ tempore quo illa declamitabas, manifeſtius declarauit tibi neſcio quid cõtrouerſiæ de Lucretio (tuis deliciis, vel potius tuo corculo) cùm Doctiſsimo & modeſtiſſimo viro Gifanio. Qui etſi tuam in illũ operam, ſupra meritum exornauiſſet: quia tamen in nõnullis à te diſſenſerat, eoq́; maieſtatem tuã offenderat, memini cũ de eo querereris nobis audientibus, te in tantã animi impotẽtiam prorupiſſe, vt non modo in illum claſsicum caneres, ſed Regem Populúmque Gallicum in eundem quaſi perduellem commouere conareris. Nimium iracundè, profectò,

Nec Priamus tanti, totáque Troia fuit.

Sed eo valde infæliciter, quod in caſu tua opinione tã graui, tũ inter audiendũ omniũ oculi areſcebãt: niſi fortè nõnullis pro cõmiſeratione vehemẽs riſus lachrymas excuteret. In illis vero literatorũ contentionibus enumerãdis rem tandem deducis ad Theſſalicã noſtrámq; hiſtoriã: cuius gratia facile erat videre totam illam orationem à te fuiſſe inſtitutam. Theſſalum omni culpa liberas, imò laudibus in cœlũ efferſ: Carpentariũ, quia ſe illi oppoſuit, vel potius quia ne ab illo opprimeretur, impediuit, perturbatæ rei literariæ reum peragis. Quid igitur? An homini in nomen fortunáſque meas furenti, te authore iugulum præbuiſſem? Ego quidem tan-

tam acerbitatem in contẽtione, quæ inter nos à literis incœperat, non modo nunquam probaui: sed apud viros bonos ne excusare quidem volui. Quod animaduerterem nos in hac non modo de nostro nomine periclitari, verum vniuersam Academiam grauiter commoueri: Regiæ professionis authoritatem nostris contrariis actionibus imminui. Sed cum in rebus eiusmodi, eius qui se suáque tantum tuetur, cõditio melior fauoréque dignior semper esset habita, neminem vnquam fore existimaui, qui hac in parte ad Thessali causam accederet, meæ aduersaretur: nisi qui tibi esset simillimus, id est qui propter morum studiorúmque coniunctionem, Thessali amore cæcutiret, Carpentarij odio & inuidia arderet. Quare cũ hæc ad illa accessissent, mihíque ab amicis essent renunciata, nihilo magis commotus sum, quam in superioribus: in quibus perferendis tu à nobis contemptus, plus pœnarum dedisse videbaris, quam si in eisdem fortiter restitissem. Ecce vero animum tuum noua libido incessit experiundi, Num commodius hanc contra me iampridem conceptam rabiem alio loco posses euomere. Fere eodem tẽpore, vel certe non multo post, nescio quo longo & sesquipedali programmate, tuo more, in lingua græca montes auri pollicens, & ad huius perfectam explicationem tibi tantum biduum, vel ad summum triduum postulans (ex Thessali tui, vt opinor, sophistica officina) in Cardinalitiã scholam cogis pene infinitam multitudinem auditorum hæc artium compendia affectantium. Quibus tum parturiebant montes, paulò post natus est ridiculus mus. Cùm verò huius frequentiæ vsuram paucorum dierum fore præsentires, quo

tuæ

tuæ contra nos aduſtæ bilis (quam noſtri dicere ſolent maniæ proximam) plures teſtes haberes, ſtatim initio, & in ipſo tuarum prælectionum exordio, nō ſolum, vt antea ſæpe, pro philoſophia inſulſam barbariem nobis obiicis, ſed eo etiam nominatim reprehendis, quod in Sphæra Io. de Sacro boſco, explicanda, noſtros inuentis frugibus, vt dicebas, ad glādem barbaricam reuocarem. Neque vero hic deerat quod reſponderem. Primum quidem eum authorem quem inſectabaris, tibi in ſententiis vſqueadeo eſſe incognitum, vt albus ne ſit an ater omnino neſcias, propter ſummam ignorationem rerum earum quas tractat. Deinde in orationis venuſtate nunquam philoſophiæ opes à me eſſe poſitas: ne in Logodædalia vllam partem laudis tecum viderer affectare. De Shæra autem iure dicere poteram me in hac interpretanda Academiæ legibus & Senatus Decreto obſequutum: maiorúmque exemplo feciſſe, qui authorem hunc ipſo quidem orationis genere incomptum, ſed ſententiarum pondere grauem, & in ea re de qua agit, ſupra reliquos exercitatum, coluerunt, quaſique vnicè poſteritati commendarunt. In quo illi bene cordati, quaſi ex ſtercore aurum colligi voluerunt: tu lingua tantum ſapis, in pectore nihil habes doctrinæ philoſophicæ, ſine qua author hic nemini poteſt placere. Quod ſi etiam recriminando, tuæ orationis venuſtati ſcilicet, tuam rerum inſcitiam voluiſſem opponere, & per ea quæ à te ſcripta ſunt, ſpatiando, ex his tuos errores colligere, ac ſub vno aſpectu omnibus proponere, num cogitas quæ horum Ilias ex tuo Cicerone, Lucretio, Horatio naſcitura? In quibus tibi indultum quidē eſt antea, ſed

ſi me cogis repueraſcere, & in his ponere partem aliquam temporis eius quod nūc grauioribus ſtudiis deberi exiſtimo, perficiam fortaſſe, vt ſentias neque animum nobis humanioribus literis tam male imbutum, quàm videri vis: neque te in rerum cognitione vllam partem conſequutum laudis eius quam tantopere affectas, quáque, falſa opinione concepta, ſolenniter inſanis, non modo inter noſtros regios profeſſores, ſed inter omnes literatos, quos vniuerſa Europa frequentiſsimos habet & clariſsimos. Niſi hanc cogitationem, in Cicerone Giſanius noſter anteuerterit, & iſtā partem nobis ademerit, in quam illum incumbere certò ſcimus. Adhuc vero ad illa tua omnia, in quibus nihil præter contumelias, nullus in noſtra doctrina error notatus eſt, malui obmuteſcere, quam de eiſdem tecum muliercularum more contendere. Dedi tantum operam vt accuratè docendo, & noſtrorum ſtudia ſedulo iuuando, eam de me opinionem extinguerem quā linguæ tuæ veneno excitare conabaris. Atque hæc fuit nō leuis vtilitas, quam ex homine mihi, vt ſuperiora teſtantur, ſua ſponte inimiciſsimo, ſtudui reportare. Quouſque vero conuiciando progredière, Logodædale? aut quem ad finem effrænata hæc ſe iactabit impudentia? Nihil ne te hoc cōmouebit, quod ſuperiora omnia pertulimus? Quod in illis ſemper os nobis occluſimus? Imo patiētia noſtra abutens, moliris in dies deteriora. Etenim antea nomini noſtro peperceras: & quanquam hoc non tam nobis quā tibi indulgeres, veritus ſcilicet, ne aut ſupra modum hic homuncio à te nobilitaretur, aut tam leui aduerſariò maieſtatem tuam dedecorares, noſtro tamen nomini adhuc peperce-

ras: & erant superiora omnia tantum viua voce declamata, nihil eorum ad absentes, vel ad posteros editum. Itaque eo mihi animum leniebam, quod pauci essent intellecturi quē tuis conuitiis tacito nomine peteres, & quod ad præsentes tantum ea peruentura, quorum memoria cum sonitu peritura videbatur. At ne quid omnino intactum relinqueretur, paulò post à te est editus, & huius vrbis compitis affixus famosus libellus, conclusus octo versibus alternis longiusculis, cũ hac inscriptione, IN IAC. CARPENTERIVM OS NON HABENTEM, AVT ORIS DVRISSIMI HOMINEM. *In quo etiã his qui vix vnquam in pedestri genere scribendi se exercuerunt, facile est animaduertere, in te, qui aliis durum os obiicis, tam dura esse omnia, vt si hæc cum orationum tuarum male conclusarum, & in sententiis insulsarum, rapsodiis comparentur, verè dici poßit te nihilo magis poetam esse natum, quã oratorem factum. Etsi in vtróque genere, græcè atque latinè, alter Homerus & Demostenes, alter Vergilius & Cicero videri velis: sic animo es natura elato atque superbo. Placet vero lepidißimum illum tuum famosum libellum (quem quomodo tuum esse certo cognouerim, tute scis, & tibi non ita pridem in aurem dictum meministi, nec dubito quin valde hodierno die erubescas) in hunc locum transcribere, vt de eo quod dico mecum alij iudicent, & hoc te miserè enecet, quod senties me ex eo ipso magna cum voluptate laudem quærere, quod tu mihi grauißimum fore sperauisti.*

Vis Carpenteri, inquis, de te quod sentio, paucis
Dicam, nullo (ita me díque deæque iuuent)
In te odio impulsus? Cum tibi lingua soluta
Et rapida, & quouis turbine mobilior,
Non doctrina tamen digna ingenuo atque polito
Est homine vlla tibi: non tibi iudicium
Non cura officij (dictu mirabile) non os:
Aut si etiam est, duro durius est chalybe.

An vero ipse non sentis, Logodædale, quã mihi iucundum esse debeat, te quem superiora omnia manifestè arguunt, rumpi inuidia: quem certum est in nos lapidem omnem cõmouisse, neque fortunis, neque doctrinæ, neque nominì vlla in re pepercisse, nihil grauius quam quod superiores versus continent, in me notare potuisse? Equidem, mea opinione, is Carpentarium valde laudat, qui in tãta rabie dum hunc conuitiis conatur obruere, tam leuia sectari cogitur. Etenim sit mihi, vt ais, os quouis chalybe durius. At hoc malo, quam quod de te verè dicere possum, in grauißimis rebus, quæque nõ modo ad communia officia, sed ad pietatem & religionem pertinent, animum tibi quauis pluma molliorem esse atque leuiorem. De neglecta autem cura officij quod adijcis, caue sis. Nam si hac in parte me aliquando coegeris ad ingrediendam comparationem morum & officiorum nostrorum, ego Italicam peregrinationem tuam recolligẽs, vitam etiam domesticam, tractabo te profecto duriter, atque fortasse pro superioribus tuis versibus,

Tincta lycambeo sanguine tela dabo.

Quanquam etiam in his adhuc reprimam me, sicut in superioribus semper repreßi quo ad potui. Neque vero vn-

quam ad iſta ſcribenda acceßiſſem, niſi in Alcinoo grauior occaſio reſpondendi eſſet oblata, quàm in illis omnibus: & in hac fore ſperauiſſem, vt ex noſtris contentionibus res literaria aliquid adiumenti perciperet: quæ ex ſuperioribus, ſi in eis reſtitiſſem, nihil referre poſſe videbatur præter conuicia: à quibus animus mihi ſemper abhorruit. Nunc verò cùm de intelligenda ſummi Philoſophi ſententia, déque huius veritate ſeriò inter nos agatur, non dubito quin ex hac contentione magnam vtilitatem doctrinæ Platonicæ atque adeò vniuerſæ Philoſophiæ ſtudioſi ſint reportaturi. Cum qua ſi quid fortè acerbitatis erit, illud velim omnes cogitent, fuiſſe difficillimum perpetuam animi moderationem in eum ſeruare, qui nulla re læſus, tam ſæpe antea maledicendo prouocauerat. Iſtud præfatus, exordiar à tua epiſtola. Quæ bella ſanè, niſi longa eſſet plus ſatis: & ne quid dicam grauius, in ipſo ſalutationis limine, vt in cæteris omnibus, inepta atque inſulſa: tantum commendabilis ea verborum farragine, qua inter docendum & ſcribendum mirificè ſoles oblectari, tibi vni placens, cæteris vel maximè ſobriis excitans frequentißimam nauſeam. De illa verò prætermittam hoc tempore quæ non modò in hac, ſed in vniuerſa Alcinoi interpretatione, tibi longo vſu receptam pronunciandi ſcribendíque conſuetudinem repudianti, valde familiaria ſunt, qualia hæc, Promtum, ecſcritum, aſſumſerit, diſcriſerit, ſumta, diſſupat, cooleſcit, contemturus, exſulium, valitudo, apiſcatur: pro quibus nos plebei diceremus, promptum, exſcriptum, aſſumpſerit, deſcripſerit, ſumpta, dißipat, coaleſcit, contempturus, exilium, valetudo, adipiſca-

tur, hæc, inquam, omnia prætermittam, quæ tuam ex Italicis marmoribus & rancidis exemplaribus, nobis inusitatam sapientiam redolent, quæque ad Horatium & Lucretium, nuper etiam ad Ciceronem, tua manu translata, claßicos istos scriptores omnino fœdarunt. Ac tibi facilè concedam, vt ista ames sine me corriuali: in quibus principem eloquentiæ sequutus, vsum do populo, scientiæ si quid est, id mihi lubens reseruo. At quod in eadem, Alcinoi librum multis verbis exornas, & ex eo mirificos fructus in Platonica doctrina colligi posse testaris, hoc lubens amplector, atque posthac opponam Thessali tui nugis: vt à te amico admonitus, ea immutet quibus authorem hunc (credo quod eo valde nos oblectari sentiret) contumeliosè semper est insectatus. Iam verò eas causas persequar, quibus ad eiusdem interpretationem ingrediendam, solo officio viri boni, & rei literariæ studiosi, scilicet, adductus videri vis. De quibus mihi agendum est paulò pluribus. In iis verò facilè, vt spero, mihi tecum conueniet Alcinoi sententiam non modò duriter, sed parum fideliter, à Marsilio Ficino olim esse redditam. Quoniam illam nominatim scribis in verbis inquinatam esse & barbaram. In sententiis autem (quod dißimulasse videris) idem mecum candidus lector facilè agnoscet in sequentibus, si vtriusque nostrûm interpretationem cum illa sedulò velit comparare. Ergo tua meáque opinione, dignißimus erat Alcinous, qui ab aliquo post Ficinum, de integro latinitate donaretur. Quod cùm in eo legendo sensissem,

atque sententiarum pondere & voluptate, quam nostri auditores in illis examinandis maximam capere videbantur, allectus, tentare cœpissem quid in singulis possem consequi, Platonem cum Aristotele sedulò comparando, facilè statim initiò animaduerti fideliorem eius interpretationem desiderari, sine qua non possem quod moliebar perficere. Itaque quasi hostiatim adiui singulos, qui ad eam rem quam optabam, plus facultatis habere videbantur, obsecrans vt Alcinoum inter Latinos iacentem inglorium respicerent, húncque sedula comparatione cum Græcis, excitarent, & quasi noua ciuitate donarent. Hoc illis pollicens, gratissimum fore Philosophiæ studiosis, qui nostra opera in rudi interpretatione Marsilij expendenda, iam huius authoris amore ardere videbantur. De eo tum egi sæpe cum Adriano Turnebo, qui vnus inter omnes ad id quod expetebam instructissimus esse videbatur. Nonnulla quoque cum Aurato nostro communicaui: quod hic in restituendis veterum libris, fœlicissimus omnium haberetur. Imò etiam quia prædicari audiebam illa tua rancida exemplaria, quorum antea mentionem feci, ac ingenij quandam dexteritatem in coniectando de locis deprauatis, laudabilem quidem certè, si in hac modum teneres, per amicos vtrique nostrûm communes rogaui nunquid haberes reconditum, quod ad hunc authorem illustrandum aliquid adiumenti posset afferre. Neque verò suspicari poteram fore, vt quicquam nos cælares, præsertim cùm tibi incumbenti in tuum Ciceronem (cur enim tuum non dicam, quem totum immutasti)

& per ornatißimum doctißimúmque virum Henricum Memmium, roganti vt tuum studium hac in parte iuuarem, eo exemplari quod Ranconeti manu, multis locis fœliciter correctum, & ab huius hæredibus redemptum, domi habebam, liberaliter hoc vtendum fruendum olim dedissem: atque nunc etiam prætermitterem, vt plerosque locos ex illo nostro, vel potius Ranconeti exemplari restitutos, pro tuis vendites. In quibus tibi verendum est profectò, ne si fortè suas, vt quidam nuper in tuo Lucretio (mihi satis est quod intelligis quid velim)

repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum
Furtiuis nudata coloribus.

Cùm verò neque à te ipso, neque ab illis quicquam impetrare potuissem: vrgerer autem quotidianis efflagitationibus auditorum, ad librum hunc repetendum, in quo olim de comparatione Platonis cum Aristotele ita cœperam disserere, vt eos ad suauißimas epulas allexisse potius quàm his expleuisse viderer: in lucem emisi eam interpretationem cuius statim initio, in epistola ad ornatißimum, doctrinæque Platonicæ atque Peripateticæ amantißimum virum Paulum Foxium, apertè testatus sum me mihi non satisfacere, sed ab aliis meliora in dies expectare, vehementerque expetere. Atque vt modestos lectores omnes in iudicando de hoc nostro labore, faciliores & humaniores experirer, indicaui (quod adhuc extat in prima huius Institutionis editione) eam à Præsule Tropiensi primùm, deinde à Marsilio Ficino de Græcis conuersam, à me verò tantum de integro

reco-

recognitam & latiniorem factam. Quid in eo erat quod quemquam posset offendere? Quid quod dictum, aut factum videri posset arrogantius? Etenim ne tu quidem quantumuis à nobis abhorreas, negare potes hunc nostra opera paulò puriorem esse factum: iámque inter Latinos esse tolerabilem, quem ipse prædicas à Marsilio Ficino barbarè & inquinatè redditum: quemque fortasse non esses ausus attingere, nisi in eo tibi præluxissemus. Itaque si quid erat in quo tibi non satisfacerem, aut si plerisque locis habere te arbitrabaris meliora, candoris erat tui, vel certè eius qui viros literatos decet, illum nostrũ conatum non modò æqui boníque cõsulere, sed si vlla re poteras, ipse sedulò iuuare. Præsertim cùm ex eodem Paulo Foxio, tum suam ad Venetos regiam legationem instruente, sæpius intellexisses nos hanc interpretatiouem accuratè cœpisse recognoscere, de eáque cum nostris Commentariis breui edenda cogitare. Imò cum nostra ad eundem Foxium epistola altera quæ extat initio Logici organi, idem ipse essem professus. An mihi licere noluisti quod in interpretandis Aristotelis Ethicis, Politicis, atque etiam in Cicerone, Horatio, Lucretio, tam frequenter tuo iure fecisti? Certè hoc illud est, vel, vt in superioribus, ardebas inuidia, atque animum tuum vrebat ea gloria quam fœliciter inchoata, huius authoris explicatio apud Philosophiæ studiosos nobis pepererat: vel quod magis suspicor, te tui Thessali imperium in has angustias coniecit, ex quibus mihi crede, rebus saluis pedem non referes. Vt verò omnes intelligant factum hoc non tam veritatis illustrandæ studio, quàm lædendi eum qui te nunquam antea offen-

derat: illud velim in ista contentione omnes animaduertāt, te Marsilio Ficino, in quo multa erant quæ ferri nullo modo poterant, in omnibus pepercisse, vnum me, qui, vel te iudice, feceram pleraque meliora, modis omnibus exagitasse. Ego quidem, Logodædale, Apellem imitatus, vsque ad hodiernum diem latui post meam tabulam: variáque hominum iudicia de nostro conatu in hoc authore sum expertus. Quibus admonitus, nunc do operam, vt cum nostris Commentariis prodeat in lucem, longè emendatior quàm antea. Qui, vt ingenuè fatear, in verborum interpretatione quædam tibi debebit, pro quibus postea suo loco gratia referetur. Quoniam sum profectò eiusmodi vt abs quouis homine lubens beneficium accipiam, in eo præsertim quod spero rei literariæ profuturum. Feres verò tu, si placet, eodem animo de verbis nonnulla tibi indicari, quæ mirum est in vtriusque linguæ artificio alteri Dædalo excidere potuisse. In rebus autem longè plura, in quibus cùm de his quæ ad Philosophiam pertinent iudicare voluisti, Tu Sutor vltra crepidam. Sic nostra contentione Alcinous illustrabitur, crescétque res literaria, cui vtrumque nostrum seruire decet. Ducamus verò exordium ab iis locis in quibus reprehendendis, eadem epistola specimen edere voluisti singularis tuæ industriæ: vt in illis scilicet prima congreßione ferocientem leonem, quasi ex vnguibus agnosceremus. Quos cùm tres in illa verbosè commemores, & tuis scholiis postea iterum repetas, de reliquis duobus semel tantùm tibi postea respondebo, in iis capitibus ex quibus sunt deprompti: ne ineptam tuam loquacitatem in his repetendis, videar imi-

tari. Nunc autem tertium excutiam, in quo nos grauiter exagitas quod αἰσθητὸν, ſenſile ſimus interpretati. In eóque tibi vſqueadeò places, vt quanquam hoc multis verbis hac epiſtola ſis inſectatus, in ſequentibus idem iterum atque tertiò, imò verò quartò & quintò vſurpes. veritus credo ne lectori id ex animo excideret, in quo, quia in muſtaceo coronam petere ſoles, tua opinione amplißimus triumphus erat apparatus. Præterea illi vbique ferè, inquis, αἰσθητὸν (quæ vox ſæpe vſurpata ab Alcinoo eſt, vt & ab aliis Philoſophis, quæ ſignificat id quod ſenſu percipi poteſt, aut quod ſub ſenſum cadit, aut quod ſenſum mouet) illi ferè ſemper verterũt ſenſile. At ſenſile eſt quod ſentiendi vim habet, aut quod ſentire poteſt, quod Græci αἰσθητικὸν appellant. Itaque ex illorum interpretatione nihil intereſt inter αἰσθητὸν & αἰσθητικόν. Quo quid abſurdius? Repetis idem tuis ſcholiis in cap. 4. duobus locis: atque iterum in cap. 5. & 9. ac ne nobis excideret, etiam in cap. 18. In quo ſicut in re leuißima & digna profectò tua Logodædalia, pueriliter nugaris: ſic ſuperiore tua periodo illud mihi ſcribendo ridiculum eſſe videtur, quod breuißimam ſententiam interiectam idẽ antecedit, & ſequitur: Illi vbique ferè, inquis, &, illi ferè ſemper. An etiam reformidabas ne nobis valdè obliuioſis, hoc excideret, niſi tam paucis interiectis repeteretur? Sed hoc prætermittam, de altero verò tibi reſpondebo paulò pluribus. Ego quidẽ antea αἰσθητὸν, ſenſile ferè ſemper conuerterã. Quibuſdã tamen locis pro eodẽ dixerã, id quod ſenſum mouet, nõnunquã etiã id quod ſentiri poteſt, vt ex cap. 4. prioris editionis noſtræ poteſt intelligi. Eóque reſtiterã tuæ ca-

lumniæ: quoniam apertè declaraueram quid inter αἰσθητὸν *&* αἰσθητικὸν *interesset: in quo profectò si me vinceres, deberes erubescere. Nunc verò hac editione non modò illud non existimaui ad arbitrium tuum immutandum, sed studiosè affectaui, vt locis omnibus* αἰσθητὸν *sensile Latinè redderetur: quanquam intelligerẽ vobis in Logodædalia vocabulũ hoc Ciceronianũ non videri. Sed ista vestra in delectu verborũ Ciceronianorum religio, mihi inter philosophandum vana superstitio est. Quoniam hic ornari res ipsa negat, contenta doceri: & (quod memini à Cicerone quodam loco scriptũ) istæ verborum deliciæ, si à Philosopho afferantur, repudiandæ non sunt: si desunt, non magnopere expetendæ. Multò verò minus, etiamsi in Philosophia Latinè tractanda accuratos nos esse oporteret, loquendi formulæ ex Poetis viderentur esse repetendæ. In quibus vno atque fortasse altero Lucretij exemplo insanis, nec cogitas illorum orationem suis legibus astrictam, in verborum delectu, eorumdémque contractione & dilatatione sic esse dissolutam, vt eisdem pleraque liceant, quæ in aliis ferri non possent: imò etiam apud tuum Lucretium permulta propter istam licentiam esse trita & vsu frequentia, quæ tamen non modò Oratorum, sed etiam Philosophorum aures meritò respuerent. De quo cùm nuper inter docendum tibi respondissem, & eorũ qui isto vocabulo paßiua, vt aiunt, non actiua significatione mecum vsi essent, longa enumeratione penè obruisse, in hácq; modò sensile, modò sensibile apud meos vsurpassem, quod vtriusq; vocabuli vt eadẽ forma, sic idẽ significãdi modus esse videretur: tu per tuos emissarios nobis ea rescripsisti,*

in quibus aut nouam tuam impudentiam prodidisti, aut in aliis authoribus legendis summam negligentiam. Illa vero fideliter hic recitabo quæ tum ad me tuo nomine, vel certè pro causæ tuæ defensione sunt delata. Quid hesterno die (inquit ille tuus emissarius) in dictione, Sensile, tandiu commoratus es? An vt auditoribus risum moueres, prolata grammaticorum regula, qua doceres nomina quæ eiusmodi formationem habent, passionem potius quam actionem designare? Sed egregiè sanè. Nam cum sensile, non sensibile vertisses, τὸ αἰσθητόν, nec haberes quod errori honeste posses obtendere, sensibile dixisti, quo vendibilior tua defensio videretur. At nouimus D.L. non sensibile, sed sensile insectatũ esse: fatearísque necesse est apud latinos sensile id esse tantũ quod est facultate sentiendi præditũ. Quod si sensibile vsurpasses, nequaquam ille verbum notasset, cum intelligibile perpetuo silentio tibi passim concedere visus sit. Nec vero hi quorum authoritate & præsidio tutum te iactitas, sensile scripserunt, sed sensibile. Ignosce mihi D. Logodædale, sitque erranti medicina confessio. Ego profecto antea existimaueram sensile à sensibili tantum esse contractum, & vtrúnque eadem significatione dici: in hácque inter eos, qui nostro seculo politiores in loquendo haberi voluerunt, longe esse frequentius sensile, quam sensibile, ídque fere semper pro eo quod sentiri posset vsurpari: vix vnquam pro sentiente. Itaque valde miratus sum cum animaduerti in tuo Logodædaliæ regno sensibile hac significatione mihi indulgeri: sensile autẽ omnino repudiari. Sed illud multo magis, quod dicere ausus es eos quorum exemplis contra te vtimur, pro

eo quod ſentiri poſſet, dixiſſe ſenſibile tantum, nunquam vero ſenſile. An hic etiam coges me eorum teſtimonia repetere? Neceſſarium eſſe videtur, vt à nobis omnem impoſturæ ſuſpicionem auertamus, & in frigida defenſione, impudentiam tuam locupletiſſimis teſtibus confirmemus. Vnde vero exordiar? Vis à Laurentio Valla latinitatis veſtræ ſeueriſſimo cenſore? Is cap. 26. lib. 6. docet pro eodem hæc accipi Rationale, Rationabile, Exitiabile, exitiale: ſenſibile & ſenſile, hocque poſtremum confirmat ſicut & Priſcianus lib. 3. citato illo Lucretiano verſu, quē tu in tui Lucretij editione, immutaſti.

Ex inſenſibili, ne credas ſenſile gigni.

Additque nomina omnia eiuſmodi, etiam ſi nonnunquam ad actionem referantur, paſſiuæ tamen potius ſignificationis eſſe. Adeò vt illud Lucretianum ſenſibile vel ſenſile, pro ſentiente, dictum exiſtimet, eadem licentia poetica, qua illud Vergilianum, penetrabile frigus adurens, pro penetrante. Nec vero Gullielmus Budæus & Iac. Tuſanus in græcis duo noſtræ Galliæ lumina, in ipſius tantum linguæ græcæ profeſſione, αἰσθητὸν, *ſenſile potius quam ſenſibile interpretātur: ſed ipſe Budæus, quem mihi concedes opinor, inter latinos non incomptum, eo ipſo loco quo ornatus videri vult, vocabulo hoc eodem modo, & prorſus eadem ſignificatione eſt vſus. Sic enim ſcribit lib. 1. de contemptu rerum fortuitarū. Quin & eo euaſit obliuio, inquit, ſocordia, ſtupor, vt homines rerum ſecularium atque interiturarum prudentes, in rebus ipſis ſenſibilibus & concretis philoſophentur cataleptice: in rebus æternis ſolóque mentis intuitu perce-*

ptis, conſideratorem illum Arceſilam reſpuant, authorem in aſſenſu ſummè illiberalem. Petrus Alcyonius & Ia. Schegkius non incompti Ariſtotelis interpretes, huius inſcriptionem περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν, latinè reddũt de ſenſu & ſenſibilibus: & cum de ipſius ſenſus obiectis loquuntur, dicunt ſemper ſenſilia communia & propria, nunquam quod ſciam, ſenſibilia. Loquitur eodem modo Gentianus Heruetus in explicatione Theodori Metochytæ, Itémque Lodoicus Viues lib. 1. de prima philoſophia. Atque Iulius Scaliger non modo in philoſophia, ſed in latini ſermonis puritate ſummus quidam dictator, exercitatione 66. contra Cardanum, locis ferè decem, pro iis quæ ſentiri poſſunt ſenſilia ſemper dixit, nuſquam verò ſenſibilia: & exercitatione 298. eadem contractione, quam tibi paulo ante indicauimus, pro viſibili, viſile dicere auſus eſt, nõ quidem id quod videre poteſt, ſed quod videri. An non ſentis quàm frigida per tuos emiſſarios ſuperior ad me tuo nomine delata defenſio? aut quam impudenter in illa à te ſcriptum ſit, eos quorum authoritate tutos nos arbitrabamur, pro eo quod ſentiri poſſet, ſenſibile ſemper ſcripſiſſe, nunquam ſenſile? Quæ ſi fortaſſe tibi non ſufficiunt contra vnum Lucretium, quem pro Deo colis: at certè ſatis habent virium ad eum defendendum qui in rerum cognitionem totus incumbit, nec vnquã ſe veſtræ Logodædaliæ voluit addicere, idque in philoſophando tantum affectauit, vt nõ omnino impurus, aut putidus haberetur. Quanquam neque hic conquieſcam: ſed te tuúmque Lucretium vnius hominis authoritate opprimã. Theſſalũ Academiæ pariſiẽſis methodicũ noſti, Logodædale?

Thessalum, inquam, magistrum tuum, nosti? Hic in lingua latina non modo tecum altera columna est Logodædaliæ, sed nonnunquam te ipsum cùm dicentem audit, exagitat vt putidum: sic iudicio est difficili atque superbo. Ergo si hic tibi amicißimus, mihi semper valde aduersus, dicendi summus artifex, in proposita quæstione de sensili, an apud philosophos significet id quod sentiri potest, ad meam causam accesserit, opinionem tuam damnauerit, non vides de te actum esse? Tantóque iudice, te in eas angustias coniici, in quibus contra ne hiscere quidem audeas? Atqui hic Logodædaliæ princeps, in philosophando sensili semper ea significatione vtitur, numquam vero tecum pro eo quod sentire potest. Nam commentario in cap.14.lib.1.analyt.post.lib. scilicet.9.suarum Animaduersionum.f.188.vna & eadem pagina locis quatuor nomen hoc sic vsurpauit, cum inductionem à sensilibus exemplis progredi dixit. Et cap.18.lib. 2. sensilem notionem idem nominauit, non vt opinor, cum tuo Lucretio eam quæ sentire poßit: sed quæ sentiatur, vel potius ex iis quæ sentiuntur, hauriatur. Quinetiam idem in mathematico proœmio, vbi contra nos ornatior vult videri, libr.3. f.351. sensilia posteriora esse ait intelligibilibus: quia mens est nobilior sensu. Non sentis quam infœlix tibi sit contra nos hæc prima tam sæpe repetita cõgreßio, in qua non modo aliorum pene infinitorum philosophorum, exemplis abundamus, sed magistrorum tuorum armis defendimur? Non possum vero risum tenere in eo legendo, quod scribis eadem epistola, te breuibus scholiis in Alcinoo fuisse contentum, quòd author hic non admodum esset obscurus.

At,

At, vt ex ſequentibus intelligetur, in hoc leuiſſima tantum notaſti: grauiſſima vero pleráque & obſeruatione digniſſima, aut non attigiſti, aut ſi quando in hæc manum immiſiſti, tu profectò, vt paulò ante dixi, vbique ſutor vltra crepidam. Siccine vero verborum tuorum lenocinio nobis illudes, vt ea facillima perſuadeas quæ ſentimus obſcuriſſima? quæque ſi verum fateri vis, adhuc non intelligis? Ergo tibi facilia ſunt, Logodædale, & indigna in quibus pleniore Commentario explicandis elabores, quæ de Criterio ſcribuntur cap. 6. quæ de ideis cap. 8. quæ de Deo cap. 9. De mundi corpore & animo, ac de vtriúſque compoſitione, ex Timæo capite 11. de animi immortalitate cap. 18. de Fato & arbitrij libertate cap. 19. Atqui hæc ſumma ſunt doctrinæ Platonicæ & Pythagoricæ myſteria: quorum obſcuritas etiam prouerbio celebrata. Mihi vero, vt ingenuè fatear, ſunt hæc omnium quæ vnquam legi de philoſophia, obſcuriſſima. In quibus illuſtrandis quo magis elaboro, eo magis ſentio mihi laborem creſcere: quoque plura colligo, eo plura adhuc reſtare colligenda. Vt cum in his tractandis ſoleam noſtris auditoribus nonnihil ſatisfacere, mihi adhuc nulla ex parte ſatisfaciam. Quanquam in eo erro quod non cogito non eſſe cuiuſuis hominis, doctrinæ alicuius obſcuritatem deprehendere: ſed eius tantum qui in illa nouit ſecundum rationem dubitare, quique in eadem iam aliquid eſt conſequutus. Tu verò in iis nihil potes tibi vẽdicare præter verborum artificium: in rebus ſubiectis puero es rudior. Quod perficiam profectò vt ex ſequentibus intelligatur.

In Cap. I.

Liber hic græcam inſcriptionem habet eiuſmodi, ἀλκινοου φιλόσοφου, εἰσαγωγη τῶν δογμάτων πλάτωνος. Quam ſic reddidimus, Alcinoi philoſophi Inſtitutio ad Platonis doctrinam: authoriſque in ſcribendo breuiſſimi, ſententiam pari breuitate expreſſimus. Nihil eſt, opinor, in eo quod poſſis reprehendere. At nos tuam luxuriantem, cum illa breuiſſima conferamus. Alcinoi philoſophi elementa atque initia, inquis, quibus quis imbutus, ad Platonis decretorum penetralia facile introire ac peruenire poſſit. Sic nõ modo iſto loco, ſed in ſequentibus multis, authorem ſingulari breuitate admirabilem, tua luxuriãte copia fœdaſti. Et tamen impudenter quadam oratione prædicas, te in interpretando, ipſorum græcorum virtutes, & dicendi formas omnes fideliſſimè exprimere. Quod cum nemo vnquam adhuc ſit aſſecutus, tu certè in eo omnium es ineptiſſimus. In prima periodo vnius verbi explicatione à nobis differre videris, quod κυριωτάτα δογμάτα, interpretor ſententias maximè ſelectas: tu, decreta principalia & ratiſſima. Sciebam equidem Ciceroni κυρίας δόξας Epicuri, ſignificare eiuſdem ratas ſententias, idque meis inter docendum indicaueram: nec dubito quin per tuos emiſſarios reſciueris. Sed cum κυριωτάτον ſignificare poſſet, tum maxime ratum, tum maxime ſelectum (ſic enim Theſſalus tuus lib. 12. ſcholarum Metaph. Epicuri κυρίας δόξας, ſelectas breuéſque ſententias interpretatur) id elegi quod ad mẽtem Alcinoi & ad ea quæ hoc libro colliguntur, magis accommodatum exiſtimaui. Atqui quæ eo continentur, omnia Platonicis maxime ſelecta ſunt & propria: non tamen eiſdem maximè rata. Quoniam pleráque ex his Alcinous non vt rata proponit, ſed dubitando ſeligit, tanquam maxime probabilia. Atque etiam Plato ipſe in Timæo, cum ea quæ ad animam pertinent, expoſuit, eum locum non vt ratum, ſed vt probabilem, ſic concludit. Quid anima mortale, quid diuinum habeat, inquit, & vbi & quibuſcum, & quare hæc inter ſe diſiuncta ſint, diximus. At quod reuera ita ſint vt diximus, ita demum aſſereremus, ſi diuinum confirmaret oraculum. Quod vero veriſimile ſit ita eſſe, & nunc, & etiam deinceps diligentius in inueſtigando aſſeuerare non dubitamus. In quo ſi cui noſtra coniectura placet, noſtram quoque interpretationem ſequatur. Sin minus, tua fruatur. Per me enim licet, in eo præſertim in quo nihil adhuc habeo definitum.

In ſecunda periodo prętermiſiſti particulam hanc, à corpore. Sic enim etiam in græco tuo exemplari (ne quid fortè rancidum nobis ex Italia inuehas) λύσις καὶ περιαγωγὴ, ψυχῆς ἀπὸ σώματος. Sed hanc pręteritionem tibi facile cõdono, modo eadem facilitate poſthac erga me

vtaris. Vtrique nostrûm, περιαγωγὴ, antea visa est circumactionem significare. Ego vero nunc, quanquam attente considerauerim quæ quadam oratione de hoc vocabulo contra nos à te notata sunt, quia tamen posteriores cogitationes prioribus meliores esse debent, pro illa dicere malo circũ auulsionem vel conuulsionem à corpore. In quo dabis, opinor, in tua logodædalia vocabulum id ferre posse. Quoniã περιαγωγὴ, græcis vtrúmque significat: & περιάγειν, in contrarium agere vel detorquere: quod semper cum vi & difficultate esse coniunctum, didici ex Budæo Commentariis in linguam græcam. Reliquũ vt huius nostri noui delectus causam reddamus. Primum vero in illa mea superiore interpretatione, mihi illud non satis latine dictum videtur, circumactio animi à corpore. Quod tu fortasse vt in tua euitares, hanc particulam, sicut dictum est, omisisti. Deinde in sententia grauius peccatum, idque antea vtrique nostrum cõmune. Quod hæc posterior philosophiæ definitio, vt nostro cõmentario plenius exposuimus, ducta est ab eo quod in philosophia est maximũ, & in quod, tanquam in finem, illa desinit. Ridiculũ vero est, & certè à Platonica doctrina omnino alienũ, philosophiæ summum fructum in animi actione circa corpus existere. Cũ potius existat in auersione vel auulsione à corpore: quã sequitur conuersio ad intelligibilia, vt ad ea quæ sola Platoni verè sunt. Idque est quod idem Plato significauit lib. 7. de Rep. eo loco quem tu quidem citasti: sed eius quod moneo ignoratione, non satis fideliter latinè reddidisti. Quale enim illud videri potest, quod scholiorum tuorũ numero secundo, loco postremo Platoni affingis, vim illam quæ cuiúsq; animo inest, cum toto animo ex eo quod fit circumagendam esse, donec ad id quod est, peruenerit? Quid enim hoc, circũagendum animum ex eo quod fit? Ego certè vel auellendum simpliciter, vel circũagendo auellendum ab eo quod fit, id est à rebus caducis, dicere maluissem. In quo inest præparatio ad summum philosophiæ fructum, qui consistit in fruitione Dei formarúmq; omnino corporis expertium: sicut eodẽ loco Plato apertissime declarat. Quis vero nõ animaduertit animi ad corpus circũactionem eiusmodi beneficio omnino repugnare? Addam vero, quod fortasse nondum intellexisti, animum humanum apud Platonicos in corpore esse dupliciter: vel vt in ergastulo, vel vt in naturali gratóque domicilio. De priore modo multa disseruntur in Phædone & Phædro: de posteriore intelligendum quod ex eodem scribit Alcinous cap. 18. inter corpus & animum cognationem esse mutuã, qualis inter ignem & bitumen cernitur. Itaque quatenus hic in corpore esse dicitur, vt in ergastulo, philosophia eiusdem est à corpore solutio. Vt autem suo corpore quasi inebriatus delectatur, per eandem ab illo auellitur.

Et certè hanc auersionem vel auulsionem Alcinous hoc loco indicauit, cum subiecit eam contingere vbi animus ad intelligibilia & ad ea quæ verè sunt conuertitur. Pugnant enim hæc inter se, philosophiam esse animi ad corpus circumactionem & eandem ad intelligibilia, & ea quæ verè sunt, conuersionem.

Natum autem eum primum quidem ad mathemata esse oportet.) Significat Alcinous futurum philosophum non debere esse ἀγεωμέτρητον, sed natura aptum ad mathematicas abstractiones, per quas allicitur paratiórque efficitur ad cognitionem diuinorum, propriam Theologiæ: in qua summa est Platonicorum philosophia. Hanc vero versari in contemplatione eorum quæ sola verè sunt: mathematáque vno gradu inferiora, non quidem eorum esse quæ verè sunt, sed quæ discursu cogitationis comprehenduntur, quasiq; ipsa abstractione finguntur. Quod Platonicis tritum est & vulgare. Tu vero eius rei ignoratione locum hunc non satis distinctè expressisti: minúsque alterum qui sequitur. Nam eum, inquis, qui disciplinas, in iis rebus quæ sunt, positas, expetit & cæt. Vbi mathemata confundis cùm scientiis positis in iis rebus quæ sunt: in hocque sola contextus distinctione deceptus, eam sententiam authori ascribis, quæ à Platonicorum doctrina omnino est aliena. Quod vt effugerem, quanquam sciam mathematum nomen, quo hic Alcinous vtitur, disciplinam significare, quia tamen hoc apud latinos omnibus quæ discuntur, commune animaduertebam, ideóque nonnunquam scientiis omnibus accõmodari, græcum illud malui retinere. Vt melius intelligeretur quem ordinem mathemata apud Platonicos habeant ad diuinam sapientiam. De quo plura dicta sunt cõtra tuum Thessalum nostris prælectionibus in Spherã.

Vbi Alcinous scribit virtutis nomen homonymῶs dici de naturæ dotibus, & de habitibus quibus illæ excoluntur, tu interpretaris, has nomine communi eodémque virtutes appellari: neque aliud quicquam addis. Quasi vero in synonimis non sit etiam nomen cõmune. Nos in hac voce exprimenda authoris sententiam & Aristotelis in Categoriis sumus sequuti: in quam tu eodem modo quo loco hoc, peccauisti numero 3. annotationum tuarũ in lib.5. Arist. de moribus.

In Cap. 2.

Contemplantis quod potißimum est) Dicit Alcinous τῦ θεωρητικοῦ τὸ κεφάλαιον: quod de fine contemplationis erat intelligendum. Tu vero huius partis subdiuisionem significari existimasti. Eius vitæ, ais, quæ ad contemplationem pertinet, potissima pars in contemplatione veritatis sita est. Ergo si animaduertis quid ex tuo contextu sequatur,

opinione tua eiuſdem vitæ contemplantis pars quædam erit altera minus præcipua, quæ in contemplatione veritatis minimè verſabitur. Hoc verò abſurdum eſſe ex eo intelligitur, quòd tota vita contẽplans, veritatem pro fine habet: totáque ad hanc refertur. Peccas eodem modo in altero membro, cùm ſcribis eius partis quæ ad actionẽ refertur, partem eſſe quandam in eis rebus agendis quę à ratione pręſcribuntur. Illa enim tota in eo conſiſtit, quia hic quoque eius finis eſt. Atque τὸ κεφάλαιον, quod in homine potiſſima pars eſt, hic ſcopum ſignificat: qui partes omnes continet, non in partibus debet numerari.

Paucis verbis interiectis, penè vna & eadem periodo, intelligentiæ vocabulum primum vſurpas pro ipſa mentis ſubſtantia, cùm ſcribis contemplationem functionẽ eſſe intelligentiæ ſeu mentis. Deinde cùm adiicis (eas res quæ ſub intelligentiam cadunt intelligentis) hanc vocare videris ipſam intelligendi functionem, in quam cadunt ea quæ τὰ νοητὰ Alcinous nominat. Poſtremò ipſum intelligendi obiectum, cùm ais animum, qui naturam diuinam, & naturæ diuinæ intelligentias ſeu notiones contemplatur, bene affici. Quod in locupletiſſimo Logodædaliæ cornu probare non poſſum: præſertim cùm de Græco contextu nullo modo ſit expreſſum. Etiamſi meminerim Philoſophos de verbis minus ſollicitos, his omnibus modis nomen hoc nonnunquam vſurpaſſe. Sed te profectò in Logodædaliæ regno ſplẽdidiorem eſſe oportuit.

Atque hæc eius affectio ſapientia eſt nuncupata.) Fateris in Scholiis tuis, hic ab Alcinoo φρόνησιν pro ſapientia vſurpari: & tamen in tuo cõtextu maluiſti prudentiam interpretari: credo, ne nobiſcum ſenſiſſe videreris. Atqui ex Ariſtotele diſcere potuiſti libr. 6. Ethic. prudentiã in actione, ſapientiam in contemplatione verſari. Hîc verò Alcinous manifeſtè de contemplatione loquitur, quæ nuſquam quod ſciam, à Cicerone tribuitur prudentiæ. Quoniam vt hic ait Offic. 1. prudentia quam Græci φρόνησιν dicunt, eſt rerum expetendarum fugiendarúmque ſcientia: de qua locus hic explicari nullo modo poteſt. Neque verò magis intelligo, cur τὸ θεῖον malueris diuinam naturam interpretari quàm mecum Deum, vel per excellentiam, ipſum diuinum. Cùm illud tuum (quod vis vocabuli alioqui ferre poteſt) pateat latius: nec apud Platonicos ſumma perfectio ſapientiæ, de qua nunc Alcinous loquitur, poſita ſit in ſimilitudine cum quauis natura diuina, ſed cum ſolo Deo. Per quam animus Philoſophi, huius conſortio fruitur, & inter homines Deus quidam efficitur, ſicut in noſtris Commentariis plenius diſſeruimus. Quo etiam loco neſcio, an ſatis aptè ἀκώλυτον interpreteris, munitiſſimum ab externa vi: quod potius ſignificare vi-

debatur vitā in contemplanda veritate verſantem, liberam eſſe, minímeque impeditam,id eſt in fortunæ temeritate nullo modo ſitam. Nec illud magis ſcio, an in veſtra Logodædalia ſatis latinè à te dicatur,munitiſſimum eſſe ab externa vi.Ego certè contrà externam vim dicere maluiſſem. Quanquam ſciam particulam,a, vel,ab,ſignificare aliquando contra:vt in illo , à frigore defendere . Sed in hoc tuo genere loquendi , adhuc exemplum deſidero: ſine quo dicere profectò non auſim,vrbem ab hoſtibus munitiſſimam, id eſt cōtra hoſtes:niſi tu fortè in tuo regno ita tibi placere edixeris. De quo non valde tecū contendam.

δικάζειν, interpretatus ſum iudicia exercere : Marſilius Ficinus iudicia exequi:quod eorum eſt,qui ex legibus poſitis, de controuerſiis inter ciues ſtatuunt:ideóque inferioris poteſtatis,quam Alcinous ex Platone indignam Philoſopho eſſe arbitratur . Tu verò illud Latinè reddere maluiſti,rebus iudicandis præeſſe: nec animaduertiſti hoc etiam ad primariam poteſtatem pertinere , & Nomothetam vel Nomophylacem (qualis apud Platonem in beata Republica Philoſophus eſſe debet)rebus quidē iudicandis , ſumma ſua authoritate præeſſe:nec tamen iudicia exercere aut exequi, ſed hoc inferioribus magiſtratibus relinquere,qui ex ſcripta lege iudicant . Et certè ſic Alcinous capite penultimo libri huius,politicæ diſciplinæ tanquam dominæ, ſubiicit vt miniſtras, πολεμικὴν, στρατηγικὴν καὶ δικαστικὴν, militarem, imperatoriam & iudiciariam: quas Philoſophi dignitate (etiam cùm hîc in Repub.verſabitur)inferiores hoc loco eſſe vult.

In Cap. 3.

Tertia Philoſophiæ pars dicitur ab Alcinoo verſari ἐν αὐτῇ τοῦ λόγου θεωρίᾳ. Quod antea latinè reddideram, in rationis conſideratione:nūc verò addo, & orationis . Notum verò eſt vel tonſoribus , Græco vocabulo vtrumque ſignificari . Tu aùtem ne vlla in re nobiſcum communicaſſe videreris,veterem interpretem ſequi maluiſti,cum illóque dicere eam partem quæ inde Logice à Stoicis,magis quàm à Peripateticis nominatur,verſari in cognitione ſermonis &orationis.In quo tu de vocabulo ſua ſignificatione multiplici , deteriorem partem aſſumpſiſti.Quod verò in priore interpretatione dixeram partem hanc Philoſophiæ verſari in ratione , potius quàm in oratione vel ſermone,id ſanè feceram magna ex parte authore Theſſalo tuo,qui paſſim ſcribit , & inter docendum ſæpè ad rauim clamitat, artificium hoc nullo modo eſſe poſitum in ſermone , vel oratione , ſed in excolenda ratione. Poſtea verò cùm animaduertiſſem capite quinto li-

bri huius, Rhetoricas artes Logicarum appellatione contineri, adieci, orationis. Quod ipſa etiam Dialectica Ciceroni, ars ſit rationis oratione explicatæ: & quanquam magis circa rationem quàm orationem verſetur, hanc tamen interpretem deſideret. Tu autem, vt dixi, deteriorem partem elegiſti. In qua ne te pluribus vrgeam, dabis operam, vt tibi cum tuo Theſſalo conueniat: cui omnino ridiculum eſt quod hoc loco ſcribis, artem diſſerendi, quam Dialecticam Græci vocant, in ſermone & oratione verſari. Et certè quanquam ad diſſerendum cum altero hæc adhibeat rationis interioris interpretẽ orationem, falſum tamen eſt eam circa ſermonem & orationem verſari. Notum enim eſt, ſed Philoſophis magis quàm Logodædalis, quid ſignificet circa aliquid, vel in aliquo, artem vel ſcientiam eſſe occupatam. Inſulſum verò in veſtra Logodædalia, ac vnius particulæ nimium frequenti repetitione moleſtum illud tuum, Dialecticum artificium diſtribui in rationem ratiocinandi, & cætera: ac rurſum rationem ratiocinandi ſubdiuidi in rationem demonſtrandi, in rationem argumentandi Rhetoricam, & in Sophiſticum ratiocinandi modum. Tu me profectò enecas, eodem vocabulo rationis & ratiocinandi octies vna periodo repetito. Quod nos in noſtra interpretatione vitare ſumus conati.

Illud Alcinoi, καὶ εἰς τὰ σοφίσματα, interpretatus ſum, in ſophiſmata. Quomodo ad verbum fuiſſe vertendum fateris, ſcholiorum tuorum num. 3. At perſpicuitatis gratia, vt ais, dicere maluiſti in ſophiſticum ratiocinandi modum. Cedo verò, quæ eſt iſta perſpicuitas maior? In qua, bone vir, non animaduertis te plus ſophiſmati tribuere, quàm Alcinous velit. Ornas enim hoc abſoluto ratiocinationis nomine, quo indignum hic arbitratur. Neque Dialecticum artificium ſophiſmata vult complecti, quod hæc vllam ratiocinationis Dialecticæ ſpeciem faciant, ſed vt vitia, ratiocinationis vſum perturbantia: quæ ad fugam tantùm in hac arte ſunt cognoſcenda. Quod ſequentia etiam indicant. In quibus προηγούμενα conuerti, eligenda: quod illa apud Græcos præeuntia & antegredientia ſignificent. Talia verò ſint, ea quę eliguntur. Vt Alcinous ſignificare videatur, id quod Ariſt. dicere ſolet, Philoſophum à Sophiſta non debere differre facultate decipiẽdi, ſed voluntate & electione. Hic verò ignoratione ſententiæ in vocabuli vnius interpretatione, tuo modo luxurias. Qui ſophiſticus ratiocinãdi modus, ais, non eſt Philoſopho principalis, aut in principe loco poſitus, neque magnopere expetendus: ſed tamen neceſſarius. Atqui id tantum ſignificare voluit, quod Ariſt. ſcribit lib. 3. Metaph. & lib. 1. Rhetor. Philoſophum à Sophiſta differre τοῦ βίου προαιρέσει, vitæ propoſito vel electione.

In Cap. 4.

Quod propriè iudicium vocare possis.) Tu pro tua temeritate in omnibus authoribus deprauandis, vbi hoc loco apud Alcinoum κυρίως dicitur, id est propriè, legendum suspicaris ἀκύρως, impropriè. Hoccine verò est, Logodædale, authores in integrum restituere, an potius fœdare, & omnino corrumpere? Etenim hic loquitur de actu iudicãtis circa iudicabile, quem propriè iudicium siue iudicationem esse ait: quemadmodum actus calefacientis circa id quod potest incalescere, propriè est calefactio. Quod si tibi illud impropriè iudiciũ est, quisnam igitur actus propriè sic nominabitur? Hoc enim isto loco vt vitares in immutando temeritatem, significatum saltem oportuit.

Apertius autem hoc in his quæ sunt.) Hîc reprehendis nostram distinctionem, quam tamen non negas esse in Græco exemplari quod sequuti sumus: nec tuæ reprehensionis vllam rationem affers. Hic locus, inquis, vitiosa interpunctione, & obscurus erat, & idcirco ab aliis interpretibus pessimè acceptus. Certè, sicut animaduerto, tibi reuera obscurus est, Logodædale, & quem sublata interpunctione deprauasti. Eius verò sententia est eiusmodi. Antea quidem obscurius in genere, & quasi abstrahendo, dictum est de distinctione eorũ quæ ad criterium pertinent: nunc velut appositis exemplis res illustratur, ac in Philosopho, & his per quæ hic iudicat, apertior efficitur. Nesciuisti hunc morem esse Philosophorum, vt rationes virtutum, qualitatúmque omnium abstractarum, clariores reddant, easdem accommodando concretis, hísque quæ ab eisdem denominantur. At, inquis (hoc enim memini per vnum de tuis emissariis circa locũ hunc mihi esse obiectum) antea voluisti τὰ ὄντα Platoni ideas significare, hîc verò ea quæ cõcreta? Quasi necesse sit nomẽ hoc ab illo semper eodẽ modo vsurpari. Disce verò, Logodædale, quod nostris iam tritũ est & vulgare, hũc quotiescũq; subtiliter philosophatur, ea sola τὰ ὄντα nominare, quæ semper eodem modo se habent, cuiusmodi certè sunt ideæ. At cùm demittere se vult ad captum popularium, sicut hoc loco, tum ista appellatione comprehendere ea quæ concreta sunt: quia hæc popularibus magis nota. Vísne te exemplis obruam, quibus doceam Platonem in philosophando non semper de rebus omnibus loquutum eodem modo? Lege de ea re Galenum in Fragmento libri de substantia naturalium facultatum, & Bessarionem Cardinalem cõtra Trapezuntium.

Duplex autem ratio est.) Obscurior locus qui sequitur de rationis distinctione. In quo profectò mihi adhuc non satisfacio, tibi verò

multò

multò minus aſſentior. Significare autem videtur rationẽ in iudicãdo dupliciter ſe habere. Vno modo eã ſine vllo diſcurſu, ſed ſolo præſentiũ intuitu iudicare, quæ exẽplaris ratio in Deo ſolo eſt, non autẽ in homine: altero verò cũ diſcurſu, ex præcognito ad incognitũ. Qui modus pertinet ad eam rationẽ quæ illius ſummę & exẽplaris, imago quædã eſt in homine expreſſa. Rurſum verò hanc in homine rationẽ duplicẽ eſſe, vnam quæ aſpirat ad ideas, alterã quæ errat circa earũ ſimulachra, quæ ſunt rerum ſenſiliũ. Errorémq; in rationis iudiciũ dupliciter cadere poſſe, vel ex parte iudicantis, vel ex parte rei iudicãdæ. Quibus poſitis, primum rationis iudicium, quod in Deo exẽplare eſt, omni ex parte verum eſſe, omninóque erroris expers, ſiue in eo res iudicata, ſiue Deus iudicans ſpectetur: nobis autẽ eſſe prorſus incomprehenſibile. In homine autem iudicium quod ad ideas refertur, ratione rerum iudicandarum (ſic enim illud interpretor, κατὰ τὴν τῶν πραγμάτων γνῶσιν) falſitatis & erroris eſſe expers: etiãſi in hoc varius error cadere poſſit, qui non ab inconſtantia idearum, ſed ab hominis iudicantis, & circa ideas cæcutientis imbecillitate proficiſcatur. Alterum verò rationis humanæ iudicium, circa ſimulachra rerum ſenſilium, vtrinque falſitatis & erroris eſſe particeps: tum ſcilicet propter inconſtantiam rerum iſtarum iudicandarum, tum propter hominem: in cuius ſenſu, imaginatione & rationis diſcurſu varij errores exiſtunt. Quę ſententiæ commoditas vt retineatur, vbi tu legis, παντελῶς ἀλήπτος καὶ ἀτρεκὴς, interpretaríſque prorſus inexpugnabilem, inuictã & veram, ego quãquam ſine tuis rancidis exemplaribus, commodè legi poſſe exiſtimarem, παντελῶς ἀλήθης καὶ ἀτρεκὴς, lubénſque interpretarer, omni ex parte veram & certam: id eſt tam ex parte iudicantis, quàm rei iudicandæ. Sed nihil volui immutare, præſertim cùm animaduerterem τὸ ἀληπτὸν quoque incomprehenſibile ſignificare, quod mirum eſt tibi in mentem non veniſſe: & ex ſequentibus hanc ſententiam confirmari poſſe, eo quod ait iſtiuſmodi cognitionem Deo poſſibilem eſſe, homini impoſſibilem. Id enim eſt nobis incomprehenſibilem eſſe eam, quæ in primi intelligibilis ſola fruitione conſiſtit, ſine vllo diſcurſu. Neque verò Logodædale, vt Dei ratio ab humana diſtinguatur, ſatis eſt, illam inexpugnabilem & inuictam dicere. Quoniam etiam in humana quiddam eſt inexpugnabile, quod demonſtratione comparatur: ſed illa diuina hoc ſibi habet proprium, quod homini omnino incõprehenſibilis eſt.

Scientiæ & opinionis principia ſunt intellectio & ſenſus.) νόησιν intellectionem verto, modò per tuam Logodædaliam mihi liceat ſic cã appellare, quam fortaſſe malles latinè intelligentiam dicere. Mea verò nihil refert, modò locus hic ad intelligendi actum, ſiue ad muneris

functionem quæ intellectui propria est, referatur. Tu autem illam cognitionem interpretaris. Quod in Logodædalia manifestum peccatum est, quia non satis fideliter verbum verbo redditum: sed in sententia illud grauius, quod in eadem diuisione cognitioni ex altera parte sensum opponis. Scientiæ & opinionis, inquis, principia sunt cognitio & sensus. Quasi verò sensus ipse cognitio quædam non sit: aut adhuc nescias in diuidendo vitiosum esse, membrum vnum sub altero contineri.

In definitione sensus, particulam διὰ σώματος, inepta interpunctione retulisti ad sequentia, quæ erat ad antecedentia referenda. Verùm enim illud nostrum, & ex germana Philosophia petitum, sensum esse affectionem animi per corpus: sicut mihi facilè concedent, qui ex Aristotele didicerunt, in quibus functionibus obeundis dicatur animus cum corpore communicare. Adde quod hæc eadem manifesta est Platonis sententia in Theæteto, ex quo locus hic est descriptus. At tuum, ineptum est & falsum, sensum esse animi affectionem, quæ corporis ministerio atque opera, valet ad enunciandam primo loco potestatem siue facultatem aliquid esse perpessam. Etenim in sensu animus quidem per medium corpus quodammodo afficitur: sed idem per corpus non declarat facultatem suam aliquid esse perpessam. Deinde quod genus hoc loquendi est, in sensu animi affectionem valere ad enunciandam facultatem primo loco aliquid esse perpessam? Amplius verò, in sensu facultas animi nō est primo loco aliquid perpessa, sed potius corpus, & per hoc medium, ipsa facultas: cuius propriè actio est, potius quàm passio: corporis verò contrà, passio potius quàm actio. Vis hoc te ipso authore confirmem? Recordare Commentario tuo in librum quartum Lucretij, cùm causam reddere voluisti cur nimium splendida nostros oculos offendant, nominatim à te scriptum, ea quæ sub sensum videndi cadunt, actionem quandam in eum explicare: ita vt videndi sensus à rebus quæ cernuntur, patiatur. Aptè sane. Sed heus tu, quam ineptè cætera quæ eodem loco sequuntur? Cùm igitur, inquis, actio & perpessio sunt intra modum, & altera alteri ex proportione respondet, iuuatur videndi sensus à re quæ cernitur potius quam offenditur, & probe suo munere fungitur. Cùm verò perpessio actionē superat, id est cum id quod cernitur plus æquo acre & validum est, oculum & videndi sensum offendit. Næ tu in philosophia homo es doctrinæ reconditæ & in qua perpaucos omnino habeas pares! An nescis in motionibus naturalibus actionem cum perpessione re vnam esse semper & eandem: ratione tantum distinctam? Aut si hoc ex Aristotelis physiologia a-

liquando audiuiſti, quem inter illa proportionis modum requiris quæ re ſunt eadem? aut quid eſt hæc intra modum alterum alteri ex proportione reſpondere? aut quî tandem dicere potuiſti actionem à perpeſſione aliquando ſuperari, cum Ariſtoteles libr. priore de Ortu, contra doceat, nunquam omnino exiſtere actionem, niſi agens patiente ſit potentius? Equidem de illa quæſtione (de qua ſi voles cõſule noſtra Phyſica) ſcio quid ſtatuendum ſit: quid tibi velis, omnino neſcio: niſi quod de re tibi incognita balbutiendo, id affectaſti vt pro Logodædalo magni nominis Philoſophus habereris.

Quæ intellectio quædam eſt in animo iam corpore concluſo.) Loquitur Alcinous de intelligendi munere nobis proprio in vita hac, hócque differente ab altero quo mens fruitur à corpore ſeparata, quod hæc intelligit ſine diſcurſu, hauſto initio ex viſis, quæ in ipſa imaginatione ſunt recondita. Itaque quæ functio mentis eſt ſeparatæ, ea abſolutè νόησις appellatur: quæ verò animi iam in corpore habitantis, & cum hoc per mediam imaginationem communicantis, ea non amplius νόησις abſolutè, ſed φυσικὴ ἔννοια, id eſt naturalis cogitatio, vel cogitationis diſcurſus nominatur. Quæ, inquit Alcinous, animi eſt non quouis modo ſe habentis (nõ enim eius eſt ſeparati) ſed huius in corpore habitantis, & cum eodem aliqua ex parte communicantis. Hæc germana eſt loci huius ſententia, eáque cum Platonicorum doctrina omni ex parte conſentiens. Tu verò nihil horum intelligens, confugiſti ad tuam in immutando temeritatem, ſingulare ſcilicet ignorantiæ tuæ patrocinium. Súſque decúſque peruertendo omnia, perficere conatus es, vt Alcinous dicere videretur φυσικὴν ἔννοιαν eſſe, non quidem νόησιν animi habitantis in corpore, ſed potius notionem, vt ais, in animo repoſitam. Tandem verò cùm in tua recondita Philoſophia, nihil haberes definitum quod ſequereris, vtramque ſententiam, vt ais, es ſequutus, voluiſtíque dici ab Alcinoo naturalem cogitationem, eſſe intellectionem quandam repoſitam in animo, & animi repoſiti in corpore: vel vt fidelius tua vſurpem, intelligentiam eſſe quandam in animo in corpus inſinuato repoſitam. Hoccine eſt Alcinoum interpretari? an potius in illo pro tuo arbitrio monſtra fingere?

In loco altero qui ſequitur de diuiſione obiectorum, nimium quoque indulges temeritati tuæ in bonis authoribus immutandis. Statuit Alcinous rationis eius quæ nobis data eſt ad iudicandum, duos quaſi habitus vnum ad ſcientiam accommodatum, alterum ad opinionem: & paulò ante hoc ipſo capite, duo principia his reſpõdentia, ſcientiæ quidẽ intellectionẽ, opinioni verò ſenſum. Quibus poſitis

inquirit ea quæ his obiecta ſunt: atque ſcientiæ, cuius principium intellectio ſubiicit τὰ νοητὰ, intelligibilia: opinioni verò cuius principium ſenſus, τὰ αἰσθητὰ, ſenſilia. Quem locum ſic expreſſimus. Cùm ſit ratio duplex, inquit Alcinous, vna ad ſcientiam accommodata, altera ad opinionem, itémque intellectio & ſenſus: neceſſe eſt & his obiecta quædam exiſtere, qualia ſunt intelligibilia atque ſenſilia. Nec enim amplius quicquam eſt in antiquo contextu Græco, quem cum Marſilio Ficino ſumus ſequuti. Tu verò, vt acutus es in philoſophando, cùm in antecedente parte comparationis hoc loco inſtitutæ, quatuor animaduerteres, ſcientiam, opinionem, intellectionem & ſenſum, in conſequente, quæ obiectorum differentias complectitur, duo tantum τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ, duo alia adiicienda putauiſti, τὰ ἐπιστητὰ καὶ τὰ δοξαστὰ, ſcibilia ſcilicet & opinabilia. Quæ duo, inquis, fuerant ab aliis prætermiſſa, & ne quid diſſimulem, aberant à vulgatis exemplaribus. Sed heus tu, Philoſophotate, apud Platonem duo tantum rerum genera ſunt, vnum intelligibilium, alterum ſenſilium: omniaque intelligibilia, apud eundem ſcibilia ſunt: ſicut omnia ſenſilia, opinabilia. Non ſentis igitur quàm Philoſophicè duobus membris à te aucta ſit hæc obiectorum diuiſio, in qua contra primam diuidendi legem, duo ſub reliquis duobus continentur? Vis hoc ipſum quod dico etiam amplius Alcinoi teſtimonio confirmem? Paulò ante docuit hoc ipſo capite, humanam rationem duplicem tantùm eſſe, vnámque circa intelligibilia, alteram circa ſenſilia verſari: eámque quę circa intelligibilia occupatur, ſcientiam eſſe & rationem ſcientiam gignentem: quæ verò ad ſenſilia refertur, rationem eſſe opinionis effectricem & opinionem. An non eo efficitur τὰ νοητὰ eſſe τὰ ἐπιστητὰ, & τὰ αἰσθητὰ eſſe τὰ δοξαστὰ? Addit quoque idem rationem circa ſenſilia, eſſe opinionis effectricem, & opinionem ſenſus memoriæque complexionem. Lege etiam amplius, ſi modò tu legendo potes intelligere, finem capitis ſexti. Ex eo cognoſces intelligibilia eſſe ſcibilia, ſicut & opinabilia eſſe ſenſilia. Ideóque de Mathematicis dubitari, quem ordinem habeant ad opinionem atque ſcientiam. Ad quæ Philoſophica omnia hac ætate grandiore diſcenda, vehementius te inuitarem, niſi viderem animum omnino occupatum in ſinu tuæ Logodædaliæ, & longiorem viam in illis tibi reſtare, quam vt tandem poſſis conſequi quod olim ſexagenarij, Socrates in fidibus, & M. Cato in lingua Græca dicuntur adepti.

περίληψιν, vertis circumactam comprehenſionem: ego vero comprehenſionem, tantum: quod meo iudicio aptius eſt, & ad mentem Alcinoi accommodatius. Nam ſi animus in comprehendendo circũagitur, hæc eius motio erit (quòd Alcinous negat) διέξοδος. Diſcurſum

latine interpretor, tu vero vt es in tua Logodædalia valde religioſus, hoc vocabulo damnato in tuis ſcholiis numero 18. maluiſti percurſionem & animi peragrationem dicere. In quo cum & diſcurſus & percurſio & peragratio vocabula latina ſint, neſcio cur apud philoſophos in tranſlatione tibi durius videatur animum diſcurrere, quam illud tuum, percurrere vel peragrare. Sed iſta tibi concedamus, rémque ipſam expendamus. In qua Alcinous ſignificat ideas, quæ ſunt prima intelligibilia, non cognoſci diſcurſu, ſed quaſi quodam mentis intuitu, ſublatis corporeis impedimentis: vel potius cum animus repurgatus, ad Deum idearum fontem aſcenderit. Quemadmodum oculus ſublatis impedimentis omnibus, lumen comprehendit: nec ad hoc comprehendendum circumagitur, aut indiget alio præcognito. Sic enim à Platone ſcriptum eſt in epiſtolis, diuina doceri nō poſſe, ſed animum purgatum ad illáque conuerſum, eorundem primo intuitu perfrui. Nec vero illa in tua interpretatione mihi ſatis inter ſe conſentire videntur, prima intelligibilia cognoſci ratione ad ſciētiam gignendam valente, idque per circumactam quandam comprehenſionem, nō tamen per rationis percurſionem ſeu peragrationem: quorum vtrúnque hoc loco affirmaſti.

In Cap. 5.

ϛοιχειωδέϛατον, initio capitis huius, interpretaris vltimum ac minimum elementum: ego vero contra, elementum potiſſimum ac maximum. Quoniam quod in comparatione inter elementa gradu ſupremum eſt, id eſſe non poteſt minimum inter elementa, ſed in iis potiſſimū. Atque certe vel pueris in arte diſſerendi ridiculum quod hoc loco Alcinoo affingis, Platonem exiſtimaſſe Dialecticæ vltimum ac minimum elementum, primum cuiúſque rei naturam videre. Quid vis à te expectemus in comparatione Platonis & Ariſt. cum in hoc tam miſerè cæcutias? Præſertim cum hoc ipſo capite Alcinous errorem tuum apertiſſimè detegat, paulò pòſt de Platone hæc ſubiiciens, Planè hic vir, inquit, admirabiliter perfectus in definiendo & diuidendo, quæ in illo vim dialecticæ maximam declarant. Quem locum in tua interpretatione magna ex parte mutilaſti. An vero poteſt in Platone vim dialecticæ maximam declarare, quod in hac minimum eſt elemētum? Niſi fortè eo confugias quod memini ab Ariſt. quodam loco ſcriptum, elementa, mole minima, ſua virtute eſſe maxima: quod multo magis errorem tuum confirmat.

κατὰ λόγον, verterem antea ſecundum naturam. Quod quanquam non omnino adhuc improbem, malo tamen nunc interpretari, meri-

to, vel ad rationem accommodatè, quod barbare dicunt rationabiliter: pro quo Aristoteli familiare est λογικῶς, siue tolerabiliter. Vt scilicet Alcinous hoc loco significet, merito & iusta ratione, præcepta dialectica ex Platonis doctrina reuocari posse ad hæc quinque capita, de diuidendo, de definiendo, de analysi, de inducendo & ratiocinando. Et certè ex his, quatuor solent à Platonicis retineri in Dialecticæ distributione, sicut colligi potest ex Commentario Ammonij in præfationem Porphirij. In eiusdem vero particulæ explicatione tuis scholiis tota via aberras, cùm ita scribis, Verti locum hunc, inquis, quasi græcè scriptum esset, κατὰ λόγον τοῦτον (sic aliena vbi non intelligis, tuis additis fere semper contaminas) licet tamen seruata scriptura recepta, sic vertere κατὰ λόγον, pro portione, seu ex comparatione modorum supra expositorum, ibi superne, diuidendo, ac definiendo, & cætera. Vellem illius proportionis explicationem esses aggressus. Ampliorem risus occasionē nobis apparasses. Quem, ita me Deus amet, non possum tenere, cùm animaduerto te (tua quidem opinione) in Logodædalia regem regum, in istis rebus philosophicis leuioribus sic cæcutire. Hanc verò admonitionem nostram sedulo, si placet, cōparabis cum num. 50. annotationum tuarū in 1. lib. Arist. de moribus.

In primo exemplo analyseos quod de pulchro instituitur, cum primus gradus ad illud pertineat quod in corporibus dicitur, de eo ita scribis: Vt si ab eo pulchro quod in corporibus propriè locum habet & cætera. Vbi addis de tuo, proprié, quod deest in græco exemplari: eóque addito Platonicorum sententiam peruertis. Quoniam apud hos omnino falsum est, pulchrum propriè dici in corporibus, aut in his magis quam in animo.

In. 2. analyseos exemplo, magis mirarer impudentē audaciam tuam in addendo, detrahendo, immutando, nisi aliquot superioribus locis iam mihi ea in te facta esset familiarior. Primū vero eo peccas quod existimas ratiocinationem integram, quæ apud Platonem est in Phędro, omnibus iisdem gradibus hic Alcinoo fuisse describendam: nec animaduertis in hoc cōpendio doctrinę Platonicæ, istud minimè fuisse necessarium: sed satis esse potissimos gradus recenseri. Hinc illa temeraria additio scholiorū tuorum num. 5. propositionis integræ, τὸ δὲ ἀεικίνητον, αὐτοκίνητον, id est quod autem semper mouetur, per se mouetur: Sic, inquis, locus mutilus & lacer in integrū à me est restitutus. Atqui hæc deest in antiquo græco exēplari, & in Marsilij Ficini nostráq; interpretatione: neq; vero vllo modo necessaria. Peccas nō minus in exprimēda demōstrationis eiusdem propositione prima. Quæ cum apud Alcinoū sit eiusmodi εἰ ἡ ἀρχὴ, ἀγέννητον καὶ ἄφθαρτον: eáq; à nobis sic reddita, si principium, ingenitum & interitus expers, ita scilicet vt

ex superioribus intelligatur ad naturam principij primi, duo hæc esse suo ordine consequentia, loco quidem priore ingenitum, deinde interitus expers: tu contextum immutando & sententiam deprauando illam sic expressisti. Si principij nulla est origo, neque eius est interitus. Quasi scilicet, iam tibi datum esset, principium esse ingenitũ, restarétq; ex eo concludendum interitus quóque expers esse. Nec verò in conclusione minor est temeritas, hæcque ab eadẽ rerum philosophicarum ignoratione profecta. Illa enim cum ex veritate græci contextus à nobis sic esset reddita, Interitus ergo expers, ingenitus & immortalis animus, à te nescio qua inuersione omnino est deprauata: Origine igitur, inquis, & interitione caret animus & immortalis est. De quo etiam exultas in scholiis tuis numero 6. quasi re fœlicissimè gesta. Mutato ordine sic verti, inquis, Nam apud Alcinoũ sic legitur ἄφθαρτος ἄρα καὶ ἀγέννητος, interitionis igitur & originis expers animus. At dic mihi bona fide, Logodædale, cur illum ordinem immutasti? Num quia vt ortus in quáque re interitũ antecedit, sic prius in animo spectandũ existimasti an esset ingenitus, deinde vero an interitus expers? Næ tu nimium subtiliter philosopharis. Atqui idem ordo est apud Platonem in Phædro. Sic ergo, inquit Plato, principium motus est quod se ipsum mouet. Hoc autẽ neque mori, neque nasci potest. An eadem temeritate in Platonis cõtextum manum quoq; immittes? Disce potius quod adhuc ex tua Logodædalia discere minimè potuisti, quanquã in Alcinoi & Platonis contextu philosophis per se manifestum, hic duos ordines contrarios statui. In quorũ vno ex eo quod animus rationẽ habet primi principij, colligitur eundẽ esse ingenitũ & ex hoc rursum illũ quoque interitus expertẽ esse. Altero vero quia animus interire non potest, eundem minimè esse ortum. Atque certe vtrũque & in Platone & in Alcinoo notare poteris, modo in illis temeritate tua nihil immutaueris. Sic enim Plato in Phædro, Principiũ sine ortu est. Ex principio enim necesse quicquid generatur oriri: ipsum autẽ ex nullo. Cum vero sit absq; ortu, & absq; interitu sit necesse est. Hic vides antecedere ingenitũ, sequi veri interitus expers. At idẽ paulo post. Hoc autẽ, inquit, neq; mori, neque nasci potest. Istud ipsum in Alcinoo lõge manifestius. Quoniã quæstionis propositæ de animi immortalitate, analysin & sinthesin in ascẽsu & descensu explicare se manifeste profitetur. Quæ duæ ordinis differentiæ, vt in causa & effectu, sic in ingenito & eo quod interitus expers, contrariam progrediendi rationem postulant.

Plato probabilibus ratiocinationibus vtitur cõtra sophistas & iuuenes, contẽtiosis autẽ in eos qui propriè contentiosi dicuntur, vt in Euthydemum & Hippiam.] Expectabam à te si quid in locum hunc obseruares, vt edoceres

quo ſophiſtæ à contentioſis differrent. Quoniam hoc non ſine dubitatione eſt, cuius explicatio ad tuam Logodædaliam potiſſimum videbatur pertinere. At ea præterita, audiamus quid circa hæc garrias ſcholiorum tuorum numero 9. Euthydemus, inquis, adoleſcẽs erat: Hippias Eleus, ſophiſta. Deum immortalem, quanti eſt ſapere! quam bene & gnauiter te in doctrina Platonica verſatum eſſe oportet, qui hæc in promptu habeas, quæ cęteris ſunt abdita! Sed animaduerte bone vir, Hippiam à te Sophiſtam nominari eo ipſo loco, in quo author quem habes in manibus cõtentioſum illum fuiſſe vult, eundémque à Sophiſta diſtinguit, imò ipſi ſophiſtæ quaſi ex altera parte opponit. Deinde Euthydemum à te adoleſcentem dici, quem Socrates apud Platonem initio Euthydemi, refert iam ſenem facultati huic cõtentioſæ ſe dedidiſſe. Non ſentis etiam in leuibus quã turpiter cæcutias? Eorũdem ſcholiorum tuorum numero 11. videris metuere, ne in contextu Alcinoi tuo more cæcutientes, non videamus quæ ſunt in eo clariſſima. Nam cum à te ipſo eius ſententia in hunc modum eſſet expreſſa, Syllogiſmos hypotheticos cum multis in libris reperiemus interrogando ab eo concluſos, tum maximè in Parmenide tales argumentationes reperire poſſimus. Si vnum non habet partes, neque principium, neque medium, neque finem habet, & cætera. In ſcholiis obſeruas id ipſum quod in contextu erat clariſſimum: nec quicquam amplius de tuo adiicis. Hæc ſunt, inquis, ex Parmenide, Si vnum nullam partem habet, neque principium, neque finem, neque mediũ habet & cætera. Hoccine eſt philoſophari, an Logodædalorum more verba inania fundere?

In Cap. 6.

Primarum cauſarum & earum quæ ſunt ſupremæ ac principes.) Tu principiales cauſas, quam principales aut principes hoc loco dicere maluiſti: eiúſque rei cauſam ſic explicaſti numero primo ſcholiorum tuorum. ἀρχικὰ, inquis, principalia ſumus interpretati, ducem Lucretium ſecuti. Aliud autem eſt principale quam principiale: vt aliud ſcilicet eſt ἡγεμονικὸν ſeu κύριον quam ἀρχικόν. Principiale à principio ducitur, eſtque id quod ad principia pertinet: principale à principe, eſtque id quod principem locum obtinet, ſeu obtinere debet. Digna profectò Logodædalo obſeruatio, & propter quam à philoſophis omnibus vadimonium meritò deſeratur. Vtinam vero ex Ariſt. Metaph. 4. potius didiciſſes ἀρχὴν ſiue principium dici etiam, de fine & capite, de cóque, quod in quod in quáque re potiſſimum eſt atque adeò de ipſo principatu. Tum certè dici etiam de eo quod principem locum

locum obtinet minus esses miratus: pręsertim cum & ipsa principia in vnaquáque scientia eiusmodi esse, omnes philosophi inter se consentiant. Quid quod tu ipse capite 12. lib. huius ἀρχικώτερον vertis magis principale, non principiale? Da operam vt in eo tibi consentias, in quo superbe alios reprehendis.

Septies in tuis scholiis repetiuisti, ea quæ hoc capite dicũtur de mathematicis, ex libro 7. de Rep. esse desumpta. An non erat satis semel hoc monuisse? Sequitur vero locus alter de numero & ordine artium mathematicarum. In quo non differam pluribus de sententia Alcinoi, quoniam id ad nostrum Commentarium pertinet: sed satis erit declarasse impudentem audaciam tuam in eo contextu deprauando, quem nullo modo intelligis. Ad quam rem lectoris attentionem postulo, & mihi paulo prolixiorem sermonem indulgeri. Ex loco Platonis 7. de Repu. notas hic intelligi posse, quædam apud Alcinoum deesse. At multo plura sane menti tuæ desunt ad huius loci intelligẽtiam. Ea vero sunt, inquis, quæ ad disputationem de cubis & corporibus solidis ac profundis pertinent. Atqui de illis nihilo plura sunt eo loco apud Platonem, quam hic apud Alcinoum. An eo temeritas tua progredietur, vt etiam Platoni quædam adiicienda existimes? Sed reliqua audiamus. Vel dicendum, inquis, ordine peruerso & perturbato locum hunc esse deprauatum, & sic restituendum. Imò potius statuendum est, Logodædale, tibi iudicium peruersum esse atque perturbatum, ad cuius restitutionem in integrum, multa profectò essent necessaria. Alcinous hoc loco in mathematicis primam facit Arithmeticam, secundam Geometriam, quæ circa differẽtias linearum & figurarum in Planis versetur: in quibus dimensiones duæ longitudo & latitudo spectentur. Deinde adiicit tertiam mathematicæ contemplationis partem, quæ in corporibus tertiam dimensionem, nempe crassitudinem, exquirat: siue hæc geometriæ particula quædam sit, siue noua quædam disciplina, quæ à nonnullis Stereometria nominatur, de quo in Commentario à nobis est disputatum. Post quam quarta dicitur astronomia, postrema vero ipsa musica. Vt scilicet ea quæ absolutè solidum, dimensione tertia supra planum accrescens, contemplatur, tertia esse dicatur: quarta vero quæ idem solidum spectat in motu, quod Astronomiæ est proprium. Quæ etiam Platonis aperta est sententia libro 7. de Rep. Tua verò somnia cum illa clarissima luce conferamus. Locus hic, inquis, inuerso ordine sic restituendus. Atqui Geometria etiam ad ea quæ ad actionem effectionémque pertinent, vtilissima est, si quis eius principia & rationes ad illa accommodare velit. Vtilis porro veluti quarta quædam disciplina etiam Astronomia est. Nam secundã accretionem subsequi deinceps

debet eius contemplatio & consideratio, vt quæ tertium incrementum continet. Ex qua contemplabimur in cælo astrorum, & cæli motum, & cæt. Egregiam vero laudem & spolia ampla, Logodædale. Quæ tibi pro eo debētur, quod tua authoritate facis, vt Alcinous qui Platoni addictus est, inuito Platone secundæ artium mathematicarū parti quæ circa lineas & plana versatur, quartam Astronomiam subiiciat: deinde ab hac resiliat ad tertiam, quæ duabus dimensionibus in lineis & planis, tertiam corporum propriā soliditatem adiicit. Quodque hanc ipsam tertiam, quæ in solidis absolutè sine motu tres dimēsiones considerat, eam esse vis quæ in cælo astrorum & cæli motum contemplatur. Quæ omnia Platoni, Alcinoo & ipsi veritati omnino aduersantur. Eadem vero nota scholiorum tuorum, locus alius sequitur, pro quo tibi iam triumphus decernendus est in mathematicis. Vt autem locus hic intelligi possit, inquis, admonendi sunt iuniores Arithmeticam tractare numeros, Geometriam lineas & corpora plana: Astronomiam corpora solida & profunditate seu altitudine prędita, vt mouentur. Ita Geometria in secunda accretione, Astronomia in tertia versatur. Hui! In tanto fastu tātum ne esse potuit inscitiæ? Ergo tu, Logodædale, geometrica corpora distinguis ab astronomicis, quod illa plana tantum sint sine vlla profunditate, quā crassitudinem dicimus: hæc, solida & profunda: quódque illa accretionem tantum habeant secundum duas dimensiones, hæc vero etiam tertiam, crassitudinem scilicet longitudini & latitudini adiunctam. At, stultus ego, semper antea credideram corpora omnino omnia, tribus dimensionibus esse absoluta: idque certe ex Arist. videbar didicisse cap. 1. lib. 1. de cælo. An hoc specimē esse voluisti singularis tuæ industriæ in mathematicis, in quibus ante annos quinque de nostra facultate tam superbè iudicabas?

Ex quibus secundum familiarem viam vniuersorum opificem inquiremus) οἰκείαν ὁδὸν Alcinous dicit, viam eam quæ à posterioribus natura, vt à mathematicis & physicis, deducit ad Deum natura primum. Hanc autem nobis familiarem vocat, quia est ad nostrum captum, & imbecillitatem accommodata. Tu directam es interpretatus: nesciens contra, hanc philosophis indirectam esse, atque inuersam. Quod pueris in Peripateticorum schola tritum est. Disce vero ex Aristote. libro 1. Ethic. permultum interesse inter eas docendi rationes quæ à principiis proficiscuntur, & eas quæ ad principia ferunt. Priores in natura directas esse, sed nobis minimè familiares: posteriores contra, in natura inuersas, sed nobis maximè familiares.

Loco proximo coniecturam tuam in comparatione duarum parti-

cularum ὕπαρ & ὄναρ, in eóque quod pro ὕπερ, putas legendum ὕπαρ approbo: ſed in hoc iterum oſtentando quod iam tua epiſtola, tam magnificè verbis ornaueras, tuum faſtum ferre nullo modo poſſum. Locus hic, ais, vna litera apud Alcinoum deprauatus, peſſimè ab aliis intellectus & interpretatus erat. Illi enim ſic verterunt, ſed circa id ſomniantibus ſunt ſimiles, nec in eo amplius quicquam conſequi poſſunt. Quorum verborum inepta ſententia eſt: in quibus tamen explicandis quoſdam audio & diſertos haberi & vocales eſſe, vt & in aliis quamplurimis. Sed depoſita inuidia quæ ex noſtrarum prælectionum publica approbatione, concepta, te in tuis langueſcentem omniáque in docendo de ſcripto frigidiſſimè recitantem, iampridem cœpit conficere, dic mihi, Logodædale, quid in ſententia interpretationis noſtræ tibi vſqueadeo eſt ineptum? aut vnde colligis locum hunc à nobis tam male eſſe intellectum? Equidem permulti fideles teſtes ſunt in huius authoris explicatione tibi tuíſque ſua celebritate inuidioſa, nos ſępius auditorem admonuiſſe, & pluribus locis ex Platone commemoratis probauiſſe, apud hunc rerum veritatem ſolis ideis contineri: ea vero quæ ſemper dico ſenſilia, vt tibi ſtomachum moueam, ab eodem comparari cum falſis rerum imaginibus, quæ ſomniantibus apparent. Ideóque dici ſolere in vita hac ſtudium noſtrum in contemplāda veritate, quaſi perpetuum eſſe quoddam ſomnium. Quòd ad ideas vix vnquam poſſimus peruenire: conſeneſcamus vero in harum materiatis imaginibus: quæ hoc ipſo fallaces ſunt, quod ſemper fluunt, nec naturam habent vlla ex parte conſtantem. Quod neſcio an ipſe hoc loco videris: miniméque vidiſſe ex eo ſuſpicor, quod cum id eſſet obſeruatione digniſſimum, eius nullam omnino mentionem feceris: pro illóque hoc tantum pueriliter in tuis ſcholiis obſeruaueris. Dicimus, ais, quædam videre ὄναρ cùm ſomniamus: quædam ὕπαρ, id eſt, verè, euidenter & planè, cum vigilamus. En hominem in Platonica doctrina ſupra quam Logodædaliam decet, eruditum! Quod vero etiam addis noſtræ interpretationis ſententiam omnino eſſe ineptam, in hac non vides, ſi candidè eam accipere velis, ſignificatum id ipſum quod in tua es ſequutus. Nam circa id quod eſt, nos ſomniantibus eſſe ſimiles, nec in eo amplius quicquā conſequi, quid aliud eſt quam ſomniare tantum circa imagines eius quod eſt: nec aſſequi veram huius eſſentiam?

Vt per Geometricas hypotheſes) Græcū nomē retinui, quod hoc in principiorū diuiſione philoſophis tritū magis ex Platone, & Ariſt. eſſe videretur. Tu ſuppoſitiones dicere maluiſti. Eſt enim, ais cap. 5. numero 3. iterúmq; idem hoc loco repetis, ſuppoſitionis nomen latinū, à ver-

bo ſuppono, quod eſt Lucretianum. Digna profectò Logodædalo obſeruatio. Mallem vero docuiſſes, cur Geometrica principia cum Dialecticis, id eſt methaphyſicis, comparata, hypotheſes tantum ſiue ſuppoſitiones appellentur. Ex quo eſt conſequens Geometras ſcire tantum ex hypotheſi, non omnino & abſolutè. Sed hoc ſupra tuam Logodædaliam. Ex cuius ignoratione in vſu vocabuli huius inſignis alter error tuus profectus eſt, qui poſtea cap. 26. detegetur.

Cogitationis diſcurſum eorum quæ mathematicis ſunt ſubiecta) διάνοιαν, quã modo cogitationem, modo cogitationis diſcurſum ſoleo interpretari, tu vertis hoc loco, ſicut & initio cap. huius, mentis agitationem. At ea Platoni propriè mentis nõ eſt: cuius Plato ipſe in Timæo Deos quidem omnes participes eſſe ait, homines autem paucos: ſed vno gradu mente inferior, ſuperior vero ſenſu. Quare eadem propria eſſe dicitur mathematicorum: quæ media ſunt inter phyſica, quorum ſenſus, & diuina quæ ſola mente percipiuntur. Sicut à nobis pluribus explicatum in diſputatione contra Theſſali mathematicum procœmium: quo loco in horum ordine, ex noſtro typographo error quidam enatus eſt, qui aliâs indicabitur. Sed hac in parte tibi cogitationem, mentis agitationem appellanti, venia danda eſt. Quoniam ne Theſſalo quidem tuo illud ſatis perſpectum: & in veſtra Logodædalia non tam ſubtiliter quã à Platonicis iſta diſtingui ſolent.

εἰκασίαν latine reddo imaginationem: tu coniecturam, Marſilius Ficinus duo hæc coniunxit. Alij, inquis, εἰκασίαν imaginationem dixerunt, ſed minus rectè. Cur vero minus recte? Víſne vt tibi tuos canos oſtentanti, ſine ratione credamus? Atque etiam vbi Alcinous ſcribit pręter ſuperiora hanc poni à Plat. & eam quam πίστιν nominat, tu de tuo adiicis, hæc duo poni ab illo in aliquo numero. In quo neſcio ſanè quid de numero ſomnies. Ego quidem illam imaginationem ſum interpretatus, exiſtimans phantaſiam ſignificari, quam viſum vel viſionem in veſtra Logodædalia nominare ſoletis. Quæ propriè formarum eſt & imaginum, quæ cogitationis diſcurſui ab hac ſuppeditantur, de qua ſe hoc loco agere Alcinous aperte teſtatur. Nec video quid in verbi ſignificatione nobis aduerſetur. Etenim hanc ſubſequentem eſſe vult ad aſſenſionem primam, quæ ſenſu efficitur, quæque eſt fidei. Quod de imaginatione verum eſt, quæ ſenſum conſequens, ad cogitationis diſcurſum viam parat: de cõiectura vero non item. Vt ſcilicet in noſtra cognitione prima ſit per ſenſum aſſenſio, quæ fidei, ſecunda imaginatio, tertia cogitatio, quarta & poſtrema mentis ſimplex intelligentia, quæ ſine diſcurſu. Quæ omnia ex ſeptimo de Repu. ſunt repetenda: ſed quemuis lectorem non admittunt.

Locus qui de Dialectica ſequitur, ex eodem lib. 7. de Repub. haud dubiè de prima ſapientia, vel Metaphyſica intelligendus: quæ omniũ ſcientiarum ſuprema eſt & domina. Idque ex eo facile eſt colligere, quod Alcinous ſcribit, hanc Mathematicis eſſe ſuperiorem, & circa diuina conſtantiáque verſari. Quaquidem ſignificatione nomen hoc Platonicis eſſe familiare docet Plotinus cap. 6. libr. de aſcenſu ad mũdum intelligibilem, itémque Proclus cap. 1. & 14. Commentarij 1. in Euclidem. Tu verò quaſi in ſchola Peripatetica, aut Stoica verſareris, de arte diſſerendi, quæ omnium miniſtra eſt, potius quàm domina, eundem es interpretatus. Atque ideò θριγκόν exiſtimaſti ſepem ſignificare: imitatus, vt opinor, Ciceronis locũ lib. 1. de Leg. Cùm potius loricam ſignificet, vel vt placet doctiſſimo viro Petro Victorio, apicem culménque. Sed mallo vt circa locum hunc errorem tuum ex ipſo Victorio recognoſcas cap. 12. lib. 2. variarum lectionum.

In Cap. 7.

ἐκμαγεῖον, quod de materia dicitur, conuerti fictioni ſubiectum: vt hoc ex altera parte reſpondeat ideæ, quæ eſt exemplar, cuius imitatione ſubiecta materia à Deo opifice efformatur. Tu formarum receptaculum dicere maluiſti. Eodémque loco, cùm illam quoque τιθήνην Alcinous nominet, quòd rerum formas ſuo gremio exceptas, quodammodo foueat, ego nutricem ſum interpretatus, tu verò hanc particulam neſcio quo iure, in tua verſione prætermiſiſti.

Νόθον λογισμόν (quod de materia dicitur) interpretatus ſum rationem adulterinam: tu ſpuriam dicere maluiſti. Quod etiam tibi facilè concedam, modò in eo quod ad hunc locum obſeruaſti, te verè Logodædalum recognoſcas. Spuriam, inquis, rationem appellauimus, quam Alcinous dicit νόθον λόγον, quamuis nos non fallat non eſſe idem nothum & ſpurium. Spurij enim ſunt, quorum pater ignoratur: nothi, qui non ſunt ex iuſtis nuptiis procreati, quamuis pater eorum notus ſit. Expectabam profectò vt eodem Logodædaliæ tuæ ardore illud excuteres, an ea ratio per quam materia cognoſcitur, ignoto patre nata ſit, an hoc quidem noto, ſed ex illegitimis nuptiis. Mallem verò docuiſſes, cur ea ſiue notha, ſiue ſpuria, ſiue adulterina eſſe dicatur. Sed hoc ſupra Logodædaliam, tu tantùm noſti ſimulare Cupreſſum.

In Cap. 8.

Idea ad Deum relata, hîc ab Alcinoo dicitur eius νόησις, quam latinè reddo notionem, Marſilius Ficinus intellectionem, tu modò in-

telligentiam, modò notionem, quæ tibi paſſim in huius authoris interpretatione ſignificant actum intelligendi, & functionem. Cic. lib. 3. de Finibus, ἔννοιαν intelligentiam, vel notionem potius latinè interterpretatur: in Topicis notionem, in Lucullo notitiam: ſed hoc eidem aliquando nomen eſt obiecti, aliquando actus intelligendi. Hoc verò loco dubito num magis obiectum muneris, quàm huius functionem ſignificet, ſicut ex ſequentibus colligi poteſt. Atqui nec tibi quidem nouum eſt, ſed frequens in hoc authore, atque adeò hoc ipſo capite, νόησιν, notionem interpretari: ſicut & ego ipſe aliàs hanc intellectionem potius quàm intelligentiam, pro actu intelligendi latinè reddidi. In hac varietate lector pro commoditate ſententiæ delectũ adhibebit. Quanquam in re fortaſſe parum intereſt. Quoniam in Deo actus intelligendi re idem eſt cum obiecto, & vtrumque horum idẽ cum Deo. Atque capite proximo Dei ſe intelligentis energia, ſiue actus, idea eſſe dicitur: in quo manifeſtum eſt hanc pro obiecto non vſurpari.

Ἐπίνοια, ſignificat iudicium, conſilium, inuentum, vel inuentionem. In qua varietate, delectus etiam hoc loco fuit adhibendus, pro ratione ſententiæ, quam ita expreſſi. Omnino quicquid fit animi iudicio, & cætera: tu verò, vniuerſè quicquid fit ex inuentione artificis. In quo primùm malè de tuo addidiſti, artificis. Quoniam non ſolùm de artifice hic agitur, ſed de vniuerſæ naturæ opifice, & moderatore Deo. Deinde non animaduertiſti hîc Alcinoum loqui de omnibus quæ cõſultò fiunt, ſiue hæc noſtra inuenta ſint, ſiue alienorum inuentorum imitationes. Quibus ex aduerſo ea opponuntur, quæ fiunt temerè & caſu. In his enim nulla eſſe poteſt vllius exemplaris imitatio: quæ caſui & fortunæ repugnat.

In proxima tua periodo non ſatis aſſequor quale illud ſit, Si quid ab aliquo imitatione expreſſum, fiat. Neſcio enim quàm aptè iſta cohæreant, aliquid iam imitatione expreſſum, adhuc fieri: aut quod adhuc fit, iam ipſa imitatione eſſe expreſſum. An neſcis tritum illud Phyſicis, id quod gignitur, nondum eſſe? Neque verò illud magis in veſtra Logodædalia probarem, expreſſum fieri imitatione, pro eo quod eſt, per imitationem exprimi. Deinde eodem loco puerilem exiſtimo iſtam tuam copiam (exemplar ante ſubeſſe, & ſubiectum eſſe) in qua ſubeſſe, & ſubiectum eſſe, videtur ad materiam pertinere: at illud προϋποκεῖσθαι, quo Alcinous vtitur, præſuppoſitum ſignificat, quaſi pro principio antepoſitum: nec de materia intelligendum eſt, ſed ad ideã referendum. Hoc verò maioris eſt inſcitiæ, quod redditionem ſimilitudinis eſſe putaſti, vbi occupatio eſt dubitationis de exemplari quomodo ſe habeat ad artificem: externum ne ſemper ſit, an plerunque

huius mente conceptum. Vt hoc ſcilicet de Deo intelligatur, cui idea interna eſt, vel potius ipſa eſt Dei eſſentia. In qua quæſtione alius eſt error tuus Commentario in libr. 5. Lucretij. Vbi cùm ex huius authoris atheiſmo, nata eſſet hæc dubitatio, vnde primùm Diis immortalibus inſitæ ſint rerum creandarum ideæ? vnde hi nacti ſint illarum notitias, per quas ſcirent animóque cernerẽt quid facere inſtituerẽt? Platonici, inquis, reſponderent, ideas eſſe æternas, & in mente diuina ab infinito tempore vna cum Deo inſitas. Deum immortalem quã hoc eruditè, quàm longo interuallo ſupra tuam Logodædaliam? quã firmum propugnaculum ad diuinam prouidentiam contra Lucretiũ defendendam? Nec verò in hac tantũ, ſed in aliis permultis quæſtionibus, in quibus ille cum ſuo Epicuro, veterum Philoſophiã, noſtrãq; religionem oppugnat, plerique viri docti & pij, in te non dico meliorem animum, ſed certè maiorem diligentiam non immeritò requirunt. Atque dictitãt huic, ſi tua manu è tenebris in lucem erat excitandus, in illis peruerſis & capitalibus opinionibus, quibus abũdat, grauioribus argumentis fuiſſe reſiſtendum. Ne ſine aduerſario irrepat in adoleſcentum animos, quos ad huius lectionem videris omni ex parte velle allicere. Quo ſtudio, memini ante annos quinque ad iſtud aggrediendum ab ornatiſſimo viro, nec minus literato, quàm literatorum omnium, quos in ſuo ſinu fouet, amante, Henrico Memmio me eſſe inuitatum. In quo conabor aliquando ei ſatisfacere, vbi plus otij nactus ero. Vt hac occaſione tuos in Lucretium (quem dicunt eſſe tuũ cor) Commentarios poſſim excutere, & eam gratiã abs te inire, quam tuis in Alcinoo noſtro ornãdo laboribus puto deberi.

In Cap. 9.

Cùm Deum, quem Alcinous ἄῤῥητον vocat, ineffabilem latinè dixiſſem, tu contradicendi ſtudio, immemorabilẽ, ego inter docendũ meos ſæpius admonui (quoniã vocabuli huius in Alcinoo frequens vſus eſt) aures pias hoc tuo genere interpretandi facilè poſſe offendi. Quod vt Poëta quando illaudatũ Buſiridẽ dixit, omni laude omnino indignũ ſignificauit, ſic qui Deum immemorabilẽ diceret, nihil eius memorandum, aut noſtra memoria comprehendendũ relinqueret: quod certè non multum ab atheiſmo diſtare videretur. Sic enim animaduertebã etiam libris his quos noſtri auditores frequẽtiſſimos habent in manibus, notari dictos à Plauto ſpurcidicos verſus immemorabiles eos qui omnino ſupprimi deberent, & quorũ nulla deberet eſſe memoria. Itaque quoniã Philoſophis & Theologis, non valde etiam repugnantibus magiſtris tuæ latinitatis, frequẽs videbã Deum eſſe ineffabilẽ, immemorabilẽ autẽ eũ ante te dixiſſe fortaſſe omnino

neminem, illud nostrum retinendum existimaui, à tuo abstinendum, quod offensionis maximæ speciem præ se ferret, & in te à solo contradicendi studio profectum videbatur. In quo non dubito, quin omnes viri boni mihi facilè assentiantur. Et certè tu ipse in eo commotus es. Nam nescio qua oratione quam ex illo tempore de tuo maledicentiæ cornu contra nos edidisti (de qua tibi aliâs respondebo, quoniam permulta continet, quibus iampridem satisfecissem, nisi in Alcinoo fuissem occupatus) hoc ipsum lenire conaris. Memorare, inquis, apud bonos & probos latini sermonis authores, idē valet quod commemorare, dicere, referre. Ideóque immemorabile est quod memorari, seu dici non potest, vel non debet. Sciebam equidem illud & in eam significationem tenebam hoc Virgilianum,

Musa mihi causas memora, &c.

Sed hoc quoque didiceram, idem verbum significare aliquando in memoriam reuocare, vel memoria agitare. Ideóque Latinis memorabile duo complecti, nempe quod memoria dignum est, & quod prædicatione. Quorum vtrumque si euertitur, eò quod immemorabile dicitur (sicut euerti debere, ipsius nominis formatio indicat) non satis profectò tutum erit Deū immemorabilē dicere: ne cum tuo quidē Lucretio, cuius authoritate insolescis, quod duobus locis, opinor, immemorabile spatium dixerit. Hoc verò tu primus omnium, vel certè sine vllius pij viri exemplo ad Deum traduxisti.

Secunda periodo, cùm propositio connexa sit (quam hypotheticā antea nominauimus) in qua ex affirmatione antecedentis, infertur consequens, tu in antecedente, particulam, πρώτων, ab Alcinoo positam, in qua vis erat conclusionis, prætermisisti: nec animaduertisti illationis necessitatem illa prætetita nullam esse. Nos eum locum sic expressimus. Si sunt intelligibilia: hæc autem nec sensilia, nec sensilibus participantia, sed primis quibusdam intelligibilibus: sunt prima intelligibilia, quemadmodum & prima sensilia. In quo connexionis ratio inter partem antecedentem & consequentem, in eo consistit, quod intelligibilia, quæ Platonici vocant secunda, non possunt esse per participationem primorum, nisi positis intelligibilibus primis, quæ illis superiora sint & simpliciora. Iam verò tua cum nostris conferamus. Si sunt hæ res, inquis, quæ mente comprehendi possunt, hæ autem nec sub sensum cadunt, nec eo sunt, quòd res sub sensum cadentes participent, sed quod quarumdam rerum sub intelligentiam cadentium, seu mente comprehensibilium communionem habeant: sunt aliqua prima mente comprehensibilia simplicia, vt & nonnulla prima sub sensum cadentia. In quibus præterquàm quod magna est verborum tuorum luxuries, in interpretando authore sua breui-

tate

tate admirabili, illud non animaduertis res quæ mente comprehendi possunt, non esse per participationem rerum quarumlibet sub intelligentiam cadentium, sed primarum tantùm: neque verò sine hoc inde effici, Deum esse: qui vt rationem habet primi intelligentis, sic & primi omnino intelligibilis. Equidem non dubito quin hominibus in Platonica doctrina exercitatis, vim huius argumenti attentè considerantibus, manifestum futurum sit te nihil hîc sapere, ídque certè quoniam loci huius sententia superat tuam Logodædaliam.

In altera periodo quæ proximè sequitur, illud Alcinoi, ἄνθρωποι μὲν δὴ, ego sic interpretor, Homines quidem: tu verò, Homines igitur. Atqui hîc nulla omnino est ex superioribus illatio. Sed cætera in eadem videamus. Homines igitur, inquis, vt pote qui sensus affectu implentur, ita vt cùm id quod sub intelligentiam cadit, intelligere consilium capiant, id quod sensum mouet, eorum animis imagine quadã informatum occurrat, vsqueadeò vt magnitudinem & figuram, & colorem sæpenumerò vnà cum illo intelligant & cogitent, non sincerè ea quæ sub intelligentiam cadunt, intelligunt. De quibus illud primum parum aptè in lingua Latina dici videtur (capiant consilium intelligere) præsertim ab eo cuius excellentia in loquendi magisterio est posita. In reliquis Alcinoi sententia nulla ex parte à te est expressa. Non enim dicere vult cum mente aliquid comprehendere conamur, sensile noua imagine informatum occurrere: sed ipsum intelligibile apprehendi sub imagine rei sensilis. Idque quoniam intelligendi munus in nobis phantasia adiuuatur. Hæc autem nihil apprehendit, nisi hausto initio ex imaginibus rerum sensilium: quod Aristoteles passim docuit, & in hoc Alcinoi contextu sequentia manifestè declarát. Quem locum obscurum sanè & difficilem, vt sine errore interpretemur, statuendum est ex eodem Aristotele lib. 3. de Animo, quomodo se habet intelligens ad materiam, & ad sensiles qualitates, quæ hanc comitantur: sic ab eodem ipsa intelligibilia comprehendi, vt scilicet hæc vel à sensilibus omnino separata sunt, vel vt ex eorum imaginibus excitata, eisdémque quasi informata. Itaque homo quia est intelligens non omnino materiæ expers: id est (vt loquitur Aristoteles) quia in intelligẽdo, cum corpore nonnihil communicat: non potest, vt homo, intelligere, nisi coniuncta cum qualitatibus materiatis. Dij autem quia omnino à materia secreti sunt, intelligi hoc modo non possunt: neque certè ipsi hoc modo intelligunt: sed vt antea dictum est, sine vllo discursu, qui proprius est cogitationis. In quo valde miror, cùm capite quarto διάνοιαν, cogitationem conuerteris, háncque eodem loco definiueris, ipsius animi secum habitam sermocinationem seu disputationem, à qua etiam intelligendi munus, ibidem me-

ritò diſtinxiſti,quo modo nunc tui immemor,contra ea quæ in Platonica & Peripatetica doctrina rata ſunt, & maxima, dicere audeas Deos ſincerè,ſine vllius rei permixtione cogitare: ac paulò poſt,omnia ſimul ac ſemper intelligere ac cogitare. Quæ duo tibi quidem in tua Logodædalia confundere licuit: in Platonica verò doctrina non licuit.

τὸ ὀρεκτικὸν, vertis in poteſtatem appetendi, locum Alcinoi intelligens de ipſa animi parte,ſiue facultate. Quod ego in veſtra Logodædalia vim vocabuli conſiderans, non audeo improbare. Et tamen in ſententia hæreo. Quoniam Alcinous ait τὸ ὀρεκτικὸν ita mouere, τὴν ὄρεξιν id eſt appetitionem,vel appetitum,vt illud ipſum immotum maneat. At falſum eſt,& à Philoſophia prorſus alienum, facultatem, quando hæc appetitionem mouet, immotam manere. Imò illam prius moueri eſt neceſſe. De obiecto autem appetitus idem eſt veriſſimum ſicut Ariſtoteles docet capite decimo libri tertij de Animo. Quoniam tria ſunt, inquit, quorum vnum eſt quod mouet, alterum verò id quo illud in mouendo vtitur, tertium id quod mouetur: quoniámque id quod mouet, duplex eſt, quorum vnum immobile, alterum quod mouet, & mouetur: bonum quidem quod agendum eſt, immobile permanet: pars autem animi in qua ſunt appetitus, partim mouet, partim mouetur. Qua ratione nunc malui τὸ ὀρεκτικὸν, appetendi principium conuertere: vt lectori diiudicandum relinquerem, hoc ne de obiecto, an de animi parte, ſiue facultate ſit intelligendum. In quo ingenuè fateor, quid ſequendum ſit mihi non ſatis liquere.

Altera periodus ſequitur, in qua profectò valde miror tibi tam frequentem ſolœciſmum potuiſſe excidere. Quoniam prima mens, inquis, pulcherrima eſt, oportet & pulcherrimum mente comprehenſibile ei ſubiectum eſſe. Nihil autem eo pulchrius eſt. Seipſum igitur, & ſuas ipſius notiones eum ſemper intelligere credibile eſt. Vel pueri ſine flagitio negare non auderent dicendum fuiſſe, nihil autem ea (prima mente ſcilicet) pulchrius. Seipſam igitur & ſuas ipſius notiones eam ſemper intelligere credibile eſt. Ego verò etiam amplius dubito, num dicendum fuerit, ſui ipſius notiones: quo in mea interpretatione ſum vſus. Sed iſtam litem malo remittere ad tuos Logodædalos.

Θειότης, à te Latinè dicitur diuinitas, non autem cauſa efficiens diuinitatis: & rectè, opinor. At οὐσιότης, quæ eadem forma, pro ea libertate quam Philoſophia concedit, à nobis dicitur eſſentialitas:

à te redditur,causa efficiens essentiæ. Cur? Nempe quia essentialitatis vocabulum in tua Logodædalia non receptum. Abi verò in malam rem,cum ista tua in philosophando verborum religione. In qua non animaduertis cùm Deus οὐσιότης dicitur, eum in se spectari,supra omnes essentias, & potius vt ab his abstractum, quàm vt ad easdem relatum. At quando essentiæ causa dicitur, iam eum ad certos propriósque effectus quodammodo determinari. Quæ duo valde esse differentia, nescio an possis in tua Logodædalia cogitatione complecti;sed Platonicis notum est & vulgare. Verùm hoc saltem considera,etiam si tibi concedamus vocabulum hoc,quod abstractum est,& omnes essentias excedens,hoc loco significare potuisse causam essentiæ:non fuisse tamen addendum,efficientem.Quoniam hîc etiam de exemplari agitur, quam in Deo quoque considerat. Eodem errore cùm paulò post Alcinous Deum absolutè nominat, causam omnis boni,addidisti,efficientem:nihil de exemplari cogitans. Quanquam propter hanc potius, quàm propter illam, Deus à Platonicis dicitur ipsum bonum.

Vbi uerò agitur de varietate nominum, quibus Deus solet exprimi, cùm antea legeretur, λέγω δὲ οὐχ ὡς χωρίζων ταῦτα, tu pro tua licentia legendum arbitraris, οὐχ ὡς ὁρίζων, ταῦτα. Itaque cùm nos vulgatum exemplar sequuti, sententiam Alcinoi sic reddidissemus, Dico autem hæc, non vt separans, sed vt per omnia vnum intelligens: sic tu exprimere maluisti, Dico autem hæc, non vt his Deum definiens, sed tanquam in omnibus vnus intelligatur. Atqui Logodædale,seruata vetere lectione, authoris sententia longè est melior. Non enim hîc agitur de Dei definitione: sed significatur, etiam si Deus pluribus nominibus exprimatur, non induci tamen in eius naturam,diuisionem vllam aut multitudinem: sed in illis omnibus vnū & simplicissimum illum debere intelligi. Qui idem locus est nostrorum Thelogorum, & Dionysij Areopagitæ, libr. de Diuinis nominibus,quem pluribus explicatum videre potes,apud D.Thomam libris contra Gentiles,si modò ab huius doctrina animus tibi, propter nescio quam religionem,non abhorreat.

Quod ait Alcinous Deum esse σύμμετρον, interpretaris commensu esse præditum, mensuræque conuenire. Ineptè sane, nec seruata Platonicorum sententia. Omne enim quod alicui mensuræ conuenire verè dicitur, agnoscit mensuram superiorem cum qua conferatur. Quod de Deo impiè diceretur. Ideò Platonicis Deus potius est, τὸ σύμμετρον, id est, ipsum commensuratum: quia reliquorum mensura est, non quod ali-

cui menſuræ conueniat: ſiue quia eſt idipſum à quo omnium rerum naturalium commenſuratio: eóque ſignificatur pulchritudinem huius ſuperare omnem eam quæ rerum eſt naturalium. Quemadmodum etiam idem antea eſſe dicebatur τ' ἀγαθὸν, quia eſt ipſum bonum: non quod alicuius bonitatis ſit particeps.

Vbi Alcinous ſcribit, Deum κοσμεῖν τὸν οὐράνιον νοῦν, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου πρὸς ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τὰς ἑαυτοῦ νοήσεις, tu conuertis, eum mentem cœleſtem, & animam mundi, ex ſeipſo, ſuíſque notionibus moderari & temperare. Illúdque κοσμεῖν, referre mauis ad moderationem rerum earum quæ iam eſſe intelliguntur: ego verò ad exornationem in eiſdem procreandis. Quoniam de mundi creatione à Deo patre, vt rerum omnium opifice, earumdémque exemplari, agi potiſſimum exiſtimaui. Deinde illud, πρὸς ἑαυτὸν, quod relationem ſignificat rerum quæ in mundo ſunt, ad Deum vt primum exemplar, priuſque in procreando intelligendum erat, quàm in moderando, tu interpretaris, ex ſeipſo: quod verbo non reſpondet, & potius eſt efficientis cauſæ, quàm exẽplaris: ego verò, ad ſeipſum. Neque magis probare poſſum poſtremũ illudquod πρὸς τὰς ἑαυτοῦ νοήσεις, conuertis ex ſuis notionibus: pro quo dicere malui, ad ſui ipſius, quàm ad ſuas notiones. Cùm in Deo fortaſſe, ſicut & in homine, permultum interſit, dicamúſne ſuam, an ſui notionem. Etenim homo ſuas notiones dicere poteſt, quarumlibet rerum in animo impreſſas: ſui verò notionem, eam tantum quæ homini hominem in intelligendo & contemplando repræſentat.

Paulò poſt, vbi etiam in tuo Græco exemplari legitur, οὔτε διαφορὰ, id eſt, neque differentia: tu interpretatus es, neque quantum. Tum, opinor, neſcio quid ſomnians de Categoriarum ordinibus: quia in eodem contextu ſtatim ſequebatur οὔτε ποιὸν, neque quale. Nec ita multò poſt in tuam Logodædaliam peccare videris. Neque Deus, inquis, qualitatis eſt expers. Non enim vlla qualitate ad eum pertinente priuatus eſt. Ego certè, ad ſe, dicere maluiſſem.

Scholiorum tuorum in caput hoc numero ſeptimo, negare non potes, cùm dixi Solem præſtare oculis vt videant, aſpectabilibus verò vt videantur, à nobis huius Philoſophi ſententiam fideliter eſſe expreſſam. Eſt enim, vt Ariſtoteles ſcribit libro ſecundo de Animo, lumen, actus & rei aſpectabilis, & aſpectus. Sed, vt ais, non ſolùm vim Græci ſermonis exprimere voluiſti: verum etiam ea quæ per verba ſignificantur, quaſi repræſentare. Ecquo tandem modo? Tua audiamus. Sol, inquis, videndi ſenſui ſuppeditat videndi actionem, ſeu videre: illis verò quæ cernuntur, videndi perpeſſionem,

ſeu videri. Pape! Quam philoſophicè nos in rem præſentem quaſi manu deduxiſti! Ergo tua opinione, Logodædale, rerum aſpectabiliũ actu facta per lumen inſpectio, earundem eſt perpeſſio, oculorum vero actio? Num quia videre, ſi verbi formam conſideremus, eſt agere, videri autem pati. Dignum hoc ſanè tua officina. At nobis potius lumen de aſpectabilibus imaginem excitans, & per medium hanc ad ipſum oculum deferens, præſtat illis ſuum actum & actionem, oculo perpeſſionem. Neque videri magis eſt eius quod videtur perpeſſio, quam audiri eius quod auditur. Niſi forte ad illud Platonicum confugias, videre nos emittendo, audire recipiendo: quanquam neque in hoc apud philoſophos tua opinio poterit conſiſtere: ſicut ab eo facile intelligetur, qui ea attente legerit quæ noſtro Commentario de videndi modo pluribus diſputata ſunt.

Coniecturam tuam in eo quod vbi in vulgato exẽplari legitur τοῦτο δὲ καὶ θεῷ συνεπινοεῖ, tu legẽdum arbitraris, καὶ θεόν, prima fronte non improbaui. Sed vbi propius inſpexi, putaui veterem lectionem non incommodè poſſe retineri. In quo meæ religioni nihil facile immutanti, tu in tua leuiſſimus, ſi placet, pro tua humanitate ignoſces. Quod vero ſcholiorum tuorum numero 8. arroganter notas, ex illa vetere vitioſa ſcriptura, natam eſſe ineptam noſtram interpretationem eiuſmodi, cum hoc autem cúmque ipſo Deo intelligit, dic mihi Logodædale, quid tibi in eo ineptum videri poteſt, nos non modo Deum, ſed ne quidem quicquam eorum quæ ſunt, intelligere ſine ipſo Deo, & ſine ſplendore ab hoc in noſtrum intellectum emanante? Equidem iſtud & Platonicis & noſtris Theologis familiare eſſe certo ſcio: cum quibus nihil poteſt, ſolo te iudice, ineptum videri. Vt ſcilicet hoc (cũ ipſo Deo intelligere) ſignificet quando mens philoſophi fruitur ipſo Deo, & quaſi cum illo vnita eſt, extremo & ſummo philoſophiæ munere. Túmque ab eiſdem Platonicis, ſicut & à Mercurio Triſmegiſto, illa dicitur frui Dei colloquio. Quanquam de eo ipſo nihil temere pronunciatum velim, ſed ſuum cuíque liberum eſſe iudicium. In quo cum longe grauius à Marſilio Ficinio eſſet peccatum (quia omnino nihil horum expreſſit) ei omnia à te indulta ſunt, in me vel leuiſſima ſeueriſſimè exagitata. Sic, credo, caſtigare ſoles quos amas ex animo.

Rideo vero plumbeum acumen tuum in explicanda comparatione partium cum toto, ſcholiorum tuorum numero 9. Non eſt ſimpliciter verum, ais, partẽ eſſe priorem eo cuius eſt pars. Nam totum qua ratione ad ſuas partes refertur, & qua ratione ſuis partibus conſtat, vel ſimul eſt cum ſuis partibus, vel ſuis partibus prius. Si quis enim dicat manum aut pedem & ſimiles humani corporis partes, eſſe corpore humano priores, quis ei concedat partes corporis à corpore ſe-

paratas, esse partes, nisi homonymῶs, quemadmodum manus picta manus est? Hui! quam subtiliter! Et si ex vnguibus leonem, quid à te in comparatione Platonis cum Aristo. quam tua præfatione in vniuersa philosophia polliceris, ex his possumus aut debemus expectare? Quid enim istud est, Logodædale, totum qua ratione ad suas partes refertur, vel simul esse cum illis, vel eisdem etiam prius? An non vt consideratur ex partibus quasi nascēs, vt hoc loco ab Alcinoo, ad eas refertur? Atqui eisdem hoc modo, natura posterius est. Equidem eo tempore quo hæc ipsa contra nos meditabaris, cum tuam in Politica Aristotelis latinam interpretationem adornares, animaduerto te valde fuisse impeditum eo loco quo ille scribit cap. 2. lib. 1. Ciuitatem esse natura priorem domo. Sed quis credidisset in eo fastu quē præ te fers, tantum esse posse inscitiæ: præsertim in eo quod philosophiæ candidatis iam omnino tritum est & vulgare? In quo philosophi sententiam peruertis, & ea effundis quæ vix puero digna sunt. Aristoteles enim non solum eo loco, sed aliis pene infiniris, vult partium naturam & essentiam spectari in vsu quem à toto accipiunt, extra totum amittunt. Ideóque negat partes ab illo separatas amplius manere, nisi secundum nomen: quod in illis tantum propter figuræ similitudinem manet, etiam sublato vsu. Quemadmodum manus picta aut lapidea, manus appellatur: non quod habeat manus vsum, in quo posita est vera eius natura & essentia, sed propter figuræ similitudinem tantum. Tu vero quid censes? Si quis dicat, inquis, manum aut pedem & similes humani corporis partes, esse corpore humano priores, quis ei concedat, partes corporis à corpore separatas, esse partes, nisi homonymῶs, quemadmodum manus picta, manus est? In quo dupliciter erras. Priore quidem loco, quòd putas quęri ab Aristo. an manus, sit humani corporis pars cum à corpore separata est: Num potius an manus sit manus, postquam separata est ab eo cuius manus erat. Illud enim quod tibi fingis, esset omnino ridiculum: in hoc autem dubitationem pariunt dignam philosopho, vna quidem ex parte manens ipsius manus quasi corpus, vel eiusdem materia cum sua figura: altera vero ex parte sublatus vsus, in quo finis est & quasi forma essentiæ, vt idem Arist. docet cap. vltimo lib. 4. Meteor. Alter error tuus longe grauior, quod componens locum Alcinoi cum eo, quem ex Aristo. Politicis paulo ante indicauimus, colligis si vt Alcinous vult, partes toto priores concedantur, neminem daturum partes à toto separatas manere nisi homonymῶs. At contra Aristoteles concludit totum esse natura prius, partes verò posteriores, quia hæ ab illo separatæ non manent nisi homonymῶs. Et certe in philosophia, cuius in te hic indicas crassam & supinam igno-

rantiam, quæ priora ſunt, ſublatis poſterioribus, adhuc ſinonymῶs manent, non tantum homonymῶs. Quia rationem eſſentiæ priora à poſterioribus non accipiunt: ideóque his ſublatis, ſecundum eandem eſſentiam (quod eſt ſinonymῶs) manere poſſunt. Sed hæc vt antea dixi, longiſſimo interuallo penéque infinito ſuperant tuam Logodædaliam. De quibus ſi quid voles diſcere, vide quæ à nobis obſeruata ſunt Commentario in cap. 12. Alcinoi, numero 1.

τὸ ἐπίπεδον, cur in tuis ſcholiis numero 6. & decimo mallueris interpretari figuram in planitie & ſuperficie deſcriptam, quam ipſam ſuperficiem, neſcio. Cum Plato corpora compoſuerit ex ſuperficiebus tanquam ex principiis, vt Ariſtoteles ait libro 1. de ortu, de quibus agi video hoc loco ab Alcinoo. Quanquam earum differentias per figuras expoſuerit. Quemadmodum apud eundem Platonem ſuperficierum principia ſunt ipſæ lineæ, non harum rectitudo, vel obliquitas. Quod vero ferè eodem loco ἀλλοίωσιν interpretaris mutationem qualitatum, quam vulgo alterationem vocant: alij vero variationem dicere mallunt, id non improbo. Sed hoc non placet quod ſubiicis ea quæ hoc modo mutantur, fieri alia. Hoc enim improbant Porphyrius capit. de differentia, Ariſtoteles in Categoriis, capite de ſubſtantia, & capite 2. libro 1. de ortu. Si quidem hi ea ſola volunt fieri alia, quæ ſubſtantiam mutant, non ſolas qualitates: quibus mutatis adhuc ſubſtantia etiam numero eadem poteſt manere. Quod cum accidit, tum ſubiectum mutationis aliud fieri non dicitur, ſed diſſimile. Ex quo philoſophi repetere ſolent diſcrimen inter motum propriè dictum, & ſubſtantiæ mutationem. Niſi fortè tu cum Heraclito dicere mallis alium eſſe æquum qui ingreditur aquam, & eandem egreditur: quod ad hunc tuum loquendi modum neceſſariò eſt conſequens.

Poſtquam Alcinous dixit corpus ex materia formáque conſtare, quod ſequitur de ſimilitudine cùm idea, id ego interpretatus eram de tota re naturali illis duobus principiis conſtante, ſicut & Marſilius Ficinus, in eo haud dubiè Platonicorum ſententiam ſequutus. Quibus ipſa naturalia corpora, ſua materia formáque conſtantia idearum ſunt imagines, inexplicabili quodam modo per imitationem adumbratæ: Nec hominis anima ſola, ideæ hominis imago eſt, ſed homo vt in ſenſum cadit, ex ſuo corpore & anima conſtitutus. Atque certe in Græco Alcinoi cõtextu à particula ὅπερ non tam referri videtur εἶδος (quanquã hoc propinquius) quam τὸ σῶμα vel σύνδυασμα. Tu vero hoc de ſola corporis naturalis forma intelligi voluiſti: quæ fortaſſe non tam eſt ideæ imago, quam radius qui ab illa defluens, &

in materia exceptus & cum hac inexplicabili modo vnitus, ipſam imaginem materiatam parit. Corpus omne, inquis, conflatum eſt ex materia & forma ei iuncta: quæ quidem ideis aſſimilatur. Sed in ambigua particulæ vnius relatione, hoc tibi condonemus: Subtilioremque tuam philoſophiam in huius ſententiæ explicatione expendamus. Alcinous ait imagines ideis ſimiles fieri earúmque participes modo quodam inexplicabili. Expectabam profecto cum eum locũ à te numero 13. ſcholiorum, notatum animaduerti, vt id explicare conareris, quod hic dicit inexplicabile. Sic enim hominem raræ & reconditæ doctrinæ facere decuit: pręſertim in eo authore, in quo breuibus ſcholiis id tantum attingit, quod paucis eſt cognitum. Quid vero eſt quod hoc loco obſeruas. Forma, inquis, quam εἶδος appellant græci, ideis æquiparetur, nihílque pręterea. At hoc ex ipſo contextu cuius erat manifeſtam. Scilicet, iſtas ad populum ph leras In quibus digna profecto Logodædalo obſeruatio. Mihi vero crede ſanctè iuranti, non potui cum in re ſeria & grauiſſima te tam puerilia ſectantem animaduerti, iſtis nugis legendis riſum tenere.

Omnis qualitas in ſubiecto eſt] Hic integra vna ratiocinatio eſt tribus membris abſoluta, quæ à te tota eſt prętermiſſa. Quod quia homini reprehendendi ſtudio feſtinanti, facile potuit accidere, liberaliter condono. Sed vide vt hanc meam erga te humanitatem alio loco recognoſcas.

In Cap. 10.

Huius capitis prima tua periodus parte poſteriore dura ſupra modum eſſe videtur, & ne quid dicam grauius, parum digna Logodædalo. In eáque etiam amplius, quod interiectam ſententiam ſequitur, ſi cum eo conferatur quod eandem antecedit, omnino diſſolutum eſt. Quoniam eorum, inquis, quæ natura ſub ſenſum cadunt, & cætera: quando igitur hæc ita ſunt. De quibus hoc poſterius neque eſt in cõtextu græco: neque cum ſuperiore ſatis apte connexum.

Habentia quidem tunc tantum veſtigia) Etiam ſi in tuis ſcholiis notes locum hunc à nobis peſſimè eſſe cõuerſum, priorem tamen noſtram ſententiam, perpaucis in verbis mutatis, adhuc retineo: quòd hæc ad mentem Alcinoi, & Platonicorum maximè accommodata videatur. Significat enim, quod ipſe non videris ſatis attente conſideraſſe, in materia confuſa ante mundi originem, non fuiſſe elemẽtorum actus (ſic enim Peripatetici formas nominãt) quia nulla adhuc erat eorum diſtinctio: ſed tantum ad illos rudimenta quædã: ac in iis ad eoſdem actus quandam naturæ aptitudinem, qualis eſt in omni materia ad ſuam

ſuam formam relata. Cæterum velim obſerues tres aut quatuor periodos ineptiſſimè à te in vnam eſſe coniectas: eóque authoris ſententiam valde eſſe tua interpretatione confuſam. Adde quod in eadem, illud in lingua latina à Logodædalo parum comptum eſſe videtur, ita vt eas, inquis, ad eum modum inter ſe diſtinxerit quemadmodum nunc ignis & terra, & cætera. Sed illud ineptius, quod vbi ex Platone mundi origo ex quatuor elemẽtis explicatur, τὸ γινώμενον, vertis id quod ortum eſt. Quaſi vero id quod ortum eſt, adhuc ex elementis oriatur: aut iam ortum id eo loco dici poſſit, in quo de illo procreando Dei cogitatio explicatur. Deníque cum inepte, ſicut dictum eſt, tres aut quatuor periodos in vnam conieciſſes, non minore inſcitia ad extremum id ſeparaſti, quod cum ſuperioribus neceſſariò erat connectendum. Nam cum de mundi procreatione quaſi deliberantem Deum feciſſes, hoc modo, Cum hæc, inquis, Deus cogitaſſet, primum quidem id quod ortum eſt corporeum ſiue corporatum eſſe debere, & omnino tractabile atque aſpectabile: nihil autem igni vacuum aut terra carens, neque cerni poſſe, neque tangi. Pendula adhuc erat, ſicut vides, authoris ſententia. At tu periodo illic omnino cõcluſa, nouam ſtatim exordiris, Probabili igitur ratione, inquis, eum ex terra & igni creauit. Quod cum ſuperioribus manifeſtè erat connectendum, & eadem periodo, ſicut fecimus, comprehendendũ: aut certe in ſuperioribus alia diſtinctio adhibẽda. Satis vero illud pro tua authoritate quod ſequitur, Idcirco inter ignem & terram, inquis, aër & aqua ex proportionis modo locati ſunt. Nos certè plæbei, locata, dicere malluiſſemus: ſicut tu paulo ante, hoc ipſo capite cum populo rectius dixiſſe viſus es, quemadmodum ignis & terra ad aërem & aquam affecta ſunt. Sed tibi in Logodædalia regnanti, quæ rara ſunt, magis ſolent placere.

In proxima ſententia interiecta, tuo more luxurias. Cum enim hoc ſolum ab Alcinoo dictum eſſet (ἀπέχρη γὰρ ἐν αὐτῷ μία μεσότης) quod nos ſic latinè reddidimus, huic enim vnum medium fuiſſet ſatis: tu addendo multa de tuo, ita explicas, tum enim vnum interiectum medium ei ſatis eſſet, ad ſe ipſum & ad ea quibus eſſet interiectum, colliganda, Quod quidem animaduerto ex Ciceronis libro de vniuerſitate eſſe deriuatum. Sed hoc non eſt Alcinoum interpretari: verum, vt ſolet Perionius, pro Alcinoo loquentem Ciceronem inducere. Nec quod ſequitur in tua Logodædalia magis probo, duabus ei medietatibus, inquis, opus fuit, ad eius coniunctionem. Quale enim hoc, ei ad eius? aut illud, mundo ſatis eſſe vnum medium ad ſe ipſum, & ad ea colliganda quibus eſt interiectum? Equidem neſcio cum dicis ad ſeipſum, mundum ne an medium debeam intelligere. Nec

vtrumuis eligas, aptè videris hæc omnia de tuo addidiſſe. Eodem vero loco valde probo coniecturam Nicolai Gulonij collegæ noſtri, in eo quod vbi legitur σφαιροειδὴς δὲ, reponendum arbitratur στερεός δὲ, id eſt, pro globoſo ſolidum. Nec enim plano, quod τὸ ἐπίπεδον dicitur, globoſum propriè opponitur, ſed ſolidum. Et certè Platonis locum ſic Cicero eodem libro videtur interpretatus. Non multo poſt, vbi ab Alcinoo dicitur καὶ ταῦτα πρὸς γῆν, id eſt, & hæc ad terram, tu conuertis, & hæc terræ proportione reſpondeat. At non quæritur an aqua terræ proportione reſpondeat: ſed quam proportionem ad terram habeat. Quæ duo ſi eadem eſſe putaſti, tota via aberraſti.

Et quoniam neque aſpectu egebat, neque auditu, neque vllo alio ſenſu.] Nos hac in parte Alcinoi ſententiam ſic expreſſimus, vt concludat mundum in ſuo corpore nulla habere diſtincta ad ſentiendum inſtrumenta: quia non egebat ſenſibus. Tu vero ſic, quia neque oculis egebat, neque auribus, neque vero vllo alio tali ſenſu: non affinxit ei talia ad ſentiendum inſtrumenta. Perinde ac ſi inferas, quia non indigebat inſtrumentis ad ſentiendum, nulla talia ei à Deo eſſe data. Quod ineptum eſt & inſulſum. Neque vero Alcinous oculos dixit, ſed ὅρασιν, id eſt aſpectum vel videndi vim, vel ſi mauis, oculi in vidēdo actionem atque functionem. Hæcque eius ratio innititur illi axiomati quod Ariſtoteli in phyſiologia familiare, Deum & naturam nihil fruſtra facere, ſed omnia ad certum quendam finem & vſum eſſe deſtinata. Fruſtra autem ſentiendi inſtrumenta mundo data eſſent, cum in eo nullus ſit ſenſuum vſus. Quoniam extra mundum nihil eſt quod hic ſenſu debeat, aut poſſit percipere.

In Cap. II.

Initio te amicè monere volo, toto hoc capite, phyſica ex Platonicorum conſuetudine à Pythagoreis deriuata, per Geometrica explicari. Vt hac occaſione animaduertas, eius rei ignoratione à te magna temeritate deprauatum locum Ciceronis initio Academicæ primæ. In quo cum Academicus idémque Platonicus, cauſam reddere vellet cur ad philoſophiam latinis literis illuſtrandam non accederet, nempe quod in phyſicis Platonicorum more tractandis, ipſis Romanis verba deeſſent: vt pote quibus nondum erat ſatis nota Geometria, vt colligi poteſt ex præfatione Tuſculanæ 1. per quā tamē Platonici ſua phyſica ſolebant explicare, Noſtra, inquit, tu phyſica noſti, quæ cōtineantur ex effectione, & ex materia ea quam fingit & format effectio. Adhibenda enim Geometria eſt: quam quibuſnam quiſquam enuntiare verbis, aut quem ad intelligendum poterit adducere? Hæc

ipſa de vita, & cætera. 'Quo loco perpaucis mutatis maxima eſt ſententiæ commoditas. Tu vero eius rei ignoratione, lineam integram expungendam cenſes: neque adhuc hac expūcta reperire potes, quod Cicerone dignum videatur. Sic enim legendum arbitraris. Noſtra tu phyſica noſti, quæ continentur ex effectione & ex materia: adhibenda enim ea materia eſt. Hæc ipſa de vita & moribus, & cætera. Pro eóque loco, ſine vllius exemplaris authoritate ſic deprauato (reſtitutum dicere volui) tu in ſcholiis tibi triumphum decerni poſtulas. In quo, vt cætera tibi condonem, dicito nobis obſecro te, Logodædale, quorſum hoc eſſet à Cicerone ſubiectum, adhibenda enim materia eſt? An quod vnquam quiſquam de phyſicis dubitauerit num in principiis materia eſſet ponenda? De quo, fateor, me primum per literas Giſanius noſter admonuit: quibus tibi in tuo Cornelio nepote, vel Æmilio Probo, plagium obiicit, quod loca ferè quinquaginta, quæ ille, vt ait, in ſuo Lucretio apud Plantinum anno 1565. edito, reſtituerat, tu pro tuis impudenter venditaueris. Quæ cum voles ex eiuſdem epiſtola tibi fideliter recenſebo. Eadem vero occaſione non poſſum prætermittere locum alium in eodem Cicerone libro 2. de natura Deorum, à te eadem temeritate deprauatum. In quo cum Cicero probare vellet calorem eſſe fuſum per omnia, etiam ea quæ natura frigida ſunt, Ipſe vero aër, inquit, qui natura maxime eſt frigidus, minimè eſt expers caloris: ille vero & multo quidem calore admixtus. Tu quia aliquando ex Peripateticis audiueras aërem non frigidum, ſed calidū, maximéq; humidum, legendum putaſti, qui natura maximè eſt humidus. Neque in eo animaduertiſti Ciceronis argumento ſuam vim adimi: quæ in eo eſt maxima, quod calor fuſus dicatur etiam per ea quæ natura frigida ſunt: nec Stoica à Peripateticis diſtinxiſti. Quoniam hic certum eſt Ciceronem loqui ex Stoicorum opinione: quos inter philoſophos conſtat aërem natura frigidum, non calidum poſuiſſe. De quo à nobis ſępe inter docendum admonitus, errorem tandem agnouiſti: ſed eum in Typographum reiicere es conatus'. Sic enim ſcribis Commentarij tui in Æmilium Probum fo. 447. Lectorem, inquis, hic admonebo, apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum, nō longe à principio, locum eſſe in noſtra editione corruptum, in vulgatis emendatum: quod non tam mea, quam operarum & eorum qui impreſſioni præerant, culpa contigit. Nam cum adnotaſſem ad oram illius loci, aër qui maximè frigidus, & cætera. imo humidus ex Ariſtotele: illi eiecta vera voce, frigidus, humidus ſubſtiterunt. Sed præſtat totum illum locum aſcribere. Ipſe vero aër qui natura maximè eſt frigidus, minimè eſt expers caloris. Sic habent omnes aliæ editiones, inquis, & rectè. Nam ex ſentētia Stoicorū, quam hic explicat

Cicero, aër frigidissimus est. Gaudeo ita me Deus amet, id ipsum loco hoc tandem placuisse, de quo nostris prælectionibus frequenter, vt permulti mihi testes sunt, te admonuimus. Valdéque approbo commentum tuum, quo probabiliter sanè culpam hanc in Typographos horúmque operas videris reiicere. Hi enim in suo munere frequenter peccando, iampridem sunt consequuti, vt eiusmodi excusatio non possit nisi valde probabilis existimari. Sed tibi caue, Logodædale. Vereor enim ne iidem grauius quam existimes eo ipso loco in te peccauerint, tibíque aliud imposuerint, in quo noua excusatione sit opus. Nam quod tu in Æmilio Probo illis attribuis, hi tuis in Ciceronem scholiis tibi ascribunt: faciúntque vt magnam laudem quærere videaris ex eius loci restitutione, quem tu hic deprauatum fateris, idque eorum culpa contigisse causaris. Sic enim à te scriptum fingunt notis tuis in librum 2. de natura Deorum (Ipse vero aër qui natura est maximè humidus) Sic legendum est, vel libris omnibus inuitis, non vt habent (frigidus) Aër enim calidus est natura: sed humidior quam calidior: quod minus apparet minúsque sentitur, propter calorem. At contra aqua humorem suum habet in promptu maximéque declarat, propterea quod frigida est. Quo modo vero potest esse maximè frigidus, si non est expers caloris, atque adeo si est multo calore admistus, & si est aquarum quasi vapor: cum vapor omnis sit calidus? Hæc tui Typographi tuo nomine ediderunt: pro quibus si me audis, dicam grandem illis impinges. Sin minus, caue ne illa ferendo, non effugias quin te in veterum scriptis immutandis, & contaminandis valde precipitẽ ac temerarium: in hácque temeritate excusanda valde obliuiosum senem merito existimemus: atque in his dubitationibus quæ loco posteriore te perturbant, rerum philosophicarum omnino ignarum. Hinc vero alius error tuus emanauit, numero 71. annotationum tuarum in lib. 7. Aristo. de moribus, quem tantum tibi indicabo. Notum est ex Platonis Timæo, inquis, ex materia, quæ indiuidua est & quæ semper est vniusmodi, & ex ea quæ corporibus diuidua gignitur, Deum tertium materiæ genus ex duobus in medium admiscuisse, quod esset eiusdem naturæ & quod alterius. Imo philosophis in Platonica doctrina exercitatis, vel ex iis solis notum est Logodædale, te omnino ineptire ab illáque tota via aberrare.

Seruans Alcinous initio capitis eundem ordinem in assumendis elemẽtis ad cõpositionem corporis mũdi, quẽ cap. superiore in illorũ origine explicanda, dixit illud coagmentatũ ex igne, terra, aqua & aëre: quod nos obseruauimus. Tu vero eo neglecto dixisti, ex igne aëre aqua & terra. Hoc pro tua authoritate leue videri potest. Cúmque ab

eodem esset subiectum, materiam illorum rudem conformatam pyramide atque cubo, & cætera: quòd hæ figuræ secundum Pythagoreos in elementis rationem habeant formæ essentiæ, qua res dicitur conformari, quia vt Philosophi loquuntur, dat esse rei: tu dicere maluisti, in pyramidem & cubum conformauit. Quæ duo si existimauisti idem significare, in rebus Philosophicis puero es rudior. Sed hoc profectò te dignum est, quod cùm in eodem contextu dictum esset ab Alcinoo, pyramidis figuram omnium maximè secando, diuidendóque esse accommodatam, paucioribus triangulis constare, esséque tenuissimam: atque idcirco eam igni esse attributam: tu qui nihil nisi reconditum in tuis Scholiis sectaris, horum num. 4. de eadem re id ipsum repetis quod omnibus erat in ipso contextu clarissimum. Pyramis, inquis, figura est solida, tenuissima, & acutissima, & ad scindēdum aptissima, & ex paucissimis triangulis seu triquetris conflata. Idcirco ignis naturæ tributa est à Platone. Næ tu magno animo, Logodædale, ad Philosophiam aspiras, sed in hac vires deficiunt.

Reconditæ verò huius eruditionis tuæ specimen maius edetur, in accommodandis quinque figuris regularibus ad corpus vniuersi. Vt ex iis adhuc quasi ex vnguibus, sicut antea sæpe, in doctrina Platonica & Pythagorica rugientem leonem recognoscamus. Ergo hac in parte Scholia tua attentè consideremus. Plato, inquis, Mathematica ad Physica accommodat, Pythagoreos sequutus: ita vt ex Mathematicis Physica componere videatur. Non tamen hoc significat corpora naturalia ex figuris & numeris, tanquam ex partibus constare: sed tanquam ex principiis & terminis componi. Quia natura in Mathematicas figuras, tanquam in principia & terminos retexantur. Hui! quanti est sapere? quàm tibi aperta sunt, quæ aliis omnibus recondita, summa doctrinæ Platonicæ & Pythagoricæ mysteria. Ex quibus, si placet, hoc aliquando nobis explicabis, cur tibi absurdum sit naturalia corpora ex figuris & numeris, tanquam ex partibus constare: placeat autem ex eisdem tanquam ex principiis componi. Itémque seriónc id affirmes, quod pro ratione subiecisti, naturalia ex illis componi, quia in Mathematicas figuras tanquam in principia retexantur. Nam mihi certè vtrumque parem dubitationem habet: quod video ab Aristotele in Metaphysicis, & libris de Ortu esse reprehensum. Quod verò de Dodecaëdro scribis, ita à nobis redditam Alcinoi sententiam, vt nullo modo possit intelligi, in eo manifesta est tua calumnia. Dico enim, cùm quatuor sint elementa, & quinque primæ figuræ regulares, de his, quatuor singulas singulis elementis accommodari. Ex quatuor autem elementis constare magnū corpus vniuersi: cuius figura est quintæ speciei, nempe Dodecaëdra. Itaque ignem formatū

pyramide, terram cubo, aërem octaëdro, aquam icosaëdro: coniuncta autem hæc omnia, vel prætereа, hæc omnia, id est, ἐπὶ πᾶσι, Dodecaëdro. Quæ ſententia eſt Io. Grammatici in diſputatione contra Proclũ de mundi æternitate. Imò verò etiam tua. Dodecaëdrus, inquis, ipſi vniuerſo & mundo accommodatur, propter ſphæras duodecim, & ſigna duodecim in orbe ſignifero. Niſi quod in contextu πᾶσι, prætermiſiſti: dixiſtíque, & poſtremò in figuram duodecim ſedium. At cum quatuor elementis, quatuor primæ figuræ erant accommodatæ, indicandum fuit quid eſſet illud poſtremum, cui figura Dodecaëdra cõueniret.

In Scaleno autem quàm flagitioſè peccas, ignoratione rerum Mathematicarum & Philoſophicarum! Hîc trianguli ſpecies quædam eſt, quæ habet tria latera inæqualia, indéque etiam tres angulos inter ſe inæquales. Inæqualia autem tria latera, itémque tres anguli, infinitis modis eſſe poſſunt. Quare cum hac ſpecie pro altero principio figurarum regularium, Alcinous ex Platone vti vellet, eius infinita natura ad finitum fuit reuocanda, per determinationem proportionis quam haberent inter ſe, vel illa tria latera in ſua inæqualitate, vel anguli ex illorum laterum compoſitione nati. Determinatio laterum eſt apud Platonem in Timæo, apud Alcinoum verò angulorum: vt ſcilicet vnus ſit rectus, reliqui duo ex communi Geometrarum ſententia, ita æquent alterum rectum, vt horum vnus eius duas tertias complectatur, reliquus eiuſdem reliquam partem tertiam. Quæ germana eſt hoc loco Alcinoi ſententia: tu verò eam de quocunque Scaleno es interpretatus. Planæ naturæ, inquis, quidam quaſi progenitores ſunt trianguli duo pulcherrimi: quorum alter Scalenus tria habet latera inæqualia: alter Iſoſceles, id eſt æqualibus cruribus præditus. Cùm Scalenus vnum quidem angulum rectum, alterum verò duos trientes vnius recti, reliquum vnius recti triente definitum. Hîc igitur prior (triangulum Scalenum dico) pyramidis, & cætera. Ineptius eſt quod ſcribis in Scholiis num. 5. Scalenus, inquis, figura eſt plana triquetra ſeu triangula, tria latera habens inæqualia, vnum angulum rectum, cæteros duos æquales vni recto, ex quibus alter habet duos trientes, ſeu duas tertias vnius recti, alter vnum trientem, ſeu vnam tertiam partem. Elegans ſanè, & te digna Scaleni definitio. Fœtorem verò tuæ impudentis ignorantiæ, in eo quod certæ ſpeciei proprium eſt, ad vniuerſum genus referendo, ſatis ex ipſius contextus vitioſa interpretatione percipiebamus, etiam ſi idem in tuis Scholiis apertius non expreſſiſſes.

Quod paulò poſt Alcinoo aſcribis, tres triangulos æquicruros congreſſos (ſic enim loqueris) quadrangulum talem efficere, quales

hi ſunt quadranguli ſex, ex quibus cõſtat cubus, id tuę eſt impoſturæ, & eius inſcitiæ, quæ excuſari nullo modo poteſt. Nam Alcinous ait ex quatuor triangulis talibus quadrangulũ componi. Nec video quo modo tu ſupra omnem Geometriæ fidem, ex tribus talibus triangulis, tale quadrangulum poſſis abſoluere. In veſtra verò Logodædalia neſcio quo authore, quadrangulum, cùm ſubſtantiui loco eſt, maſculino genere vſurpaueris: vt tibi latinè dicere liceret, quadrangulum talem & quadrangulos ſex.

Cùm ad finem capitis huius, materia ſuperioribus figuris expreſſa & informata à Deo dicatur: quæ prius rudibus veſtigiis inordinatè mouebatur: tu Scholiorum tuorum num. 6. ſuſpicaris verba eſſe tranſponenda, dicendúmque, His igitur figuris quaſi veſtigiis à Deo impreſſa materia, &c. Deinde vbi indicaſti veterem ſcripturam retineri quoque poſſe, mones in hac tranſlationem eſſe ab animalibus, quæ cùm titubant & vacillant, inquis, veſtigia figunt inordinata: quæ à Poëta titubata dicuntur. In quo omnibus elucet ſingularis tua doctrina Philoſophica eáque profectò, digna Logodædalo. At iſtis verborum deliciis ad Poëtas relegatis, in quibus noſti ſimulare Cupreſſum, diſce ex Platonicis, materiam confuſam ante mundi originem, in ſe tantum habuiſſe elementorum veſtigia, quibus inordinatè tum mouebatur: eandem verò in mundi origine ſuperioribus figuris diſtinctam & efformatam eſſe, ſicque ſingula elementa ex confuſione in ordinem adducta, cœpiſſe quoque ordinatis motibus moueri. Neque verò veſtigium elementorum aliud ſignificat quàm eorumdem rudimentum: quodquidem materiæ eſt, non ipſius formæ. Itaque cùm figuræ, quibus elementa diſtincta ſunt, in eiſdem ex Platonica & Pythagorica doctrina pro formis vſurpentur, nihil ineptius ea ſententia quam verbis tranſpoſitis inducere voluiſti. His figuris quaſi veſtigiis inquis, à Deo impreſſa materia, &c. Atqui elementorum ſummæ perfectiones in figuris ab illis poſitæ, eorumdem veſtigia dici nullo modo poſſunt.

In eo quoque quod paulò poſt ſcribis non, manere perpetuò quatuor elementa vno in loco ita deſcripta, Alcinoi ſententiam immutas. Non enim vult ea non ſemper manere vno in loco, quia poſt diſtinctionem in mundi origine, non in vno loco ſunt: ſed cùm in ipſa mundi origine ſecundum regiones ſuas eſſent diſtincta (διακριθέντα κατὰ χώραν) grauia ſcilicet in regione inferiore, leuia in ſuperiore: ea non manere ſic ſemper diſtincta, ſed locis propriis permutari. Quod indicat, cùm ſubiicit tenuia venire in locũ craſſiorum. Quodquidem intelligendum eſt cùm eadem elementa ſecundum partes in ſe inuicem permutantur.

In Cap. 12.

Initio capitis huius, contextui addendo, detrahendo, ordinem immutando, prodis in tuis Scholiis certiſſima argumenta temeritatis tuæ, in bonis authoribus contaminandis. Et tamen etiam ſi tibi hac in parte liceat quidlibet, Alcinoi ſententiam, quam non valde obſcuram prædicas, nulla ex parte aſſequeris. Poſtquam ſurſum, deorſum, omnia ſine iudicio permutaſti, ſit, ais, hic Alcinoi ſenſus. Eas animi poteſtates quæ in animo apparent, ad eius doctrinam fecit Deus: vt his poteſtatibus, corpora cognoſcere poſſet. Sed quàm hic inſulſus erit & putidus! Primùm enim de Deo interpretaris, quod de Platone erat intelligendum. Quoniam non hîc quæritur, qualem animi doctrinam Deus eſſe voluerit: ſed qualem eam Plato inſtituerit, & quo modo nos ad eius cognitionem deducere ſit conatus. Quod ſequentia tam manifeſtè declarant, vt te valde rudem eſſe oporteat, qui id videre non potueris. Deinde cuius eſt hoc acuminis, dicere animi poteſtates, quæ in animo apparent? aut Deum feciſſe animi poteſtates ad doctrinam animi? Ineptiſſimum verò illud, doctrinam animi ex poteſtatibus animi inſtitui, vt per eiuſmodi poteſtates animus corpora poſſit cognoſcere. Quis enim tandem hic erit fructus doctrinæ de animo inſtitutæ, per quam corpora poterunt cognoſci? Equidem nihil vnquam legi inſulſum magis, & vt ingenuè fatear, quo longius pergo in his examinãdis, eo magis ſentio in me minui opinionem eã quam de tua doctrina quantulamcunque animo conceperam. Diſce verò Logodædale, & in verborum artificio quantumuis excellens, meliorem rerum cognitionem noli aliis inuidere. Diſce, inquam, nouum non eſſe in Platonis doctrina, ſed huic cum Ariſtotele familiare, in quæſtione de animo ex obiecto venari actionem, ex actione facultatem, ex facultate eſſentiam. Hunc enim ordinem Ariſtoteles ipſe præſcribit cap. 4. lib. 2. de Animo. Et certè id ipſum eſt quod hoc loco dicere voluit Alcinous, Platonem animi doctrinam inſtituiſſe, ex corporibus ad eas facultates quæ in animo apparent. Nam cùm videret animo ineſſe facultatem cognoſcendi duo genera obiectorum, vnum eorum quæ ſemper eodem modo ſe habent, alterum mutabilium & fluentium, exiſtimauit quoque in eodem duas facultates eſſe diſtinguendas, & in huius eſſentia ea ponenda, quæ duabus his facultatibus eſſent accommodata. Talia verò in illo idem & alterum. Quemadmodum apud Ariſtotel. cap. 2. libr. 1. de Animo, Empedocles dicitur in ipſo animo poſuiſſe eſſentiam quatuor elementorum: vt hic ignem igne, aërem aëre, aquam aqua, terram terra poſſet cognoſcere.

Vbi

Vbi Alcinous ita ſcribit, καὶ τὴν ψυχὴν δὲ ἀεὶ οὖσαν τοῦ κόσμου οὐχὶ ποιεῖ ὁ θεός, tu vertis, Neque animum autem mundi ſemper eſſe facit Deus. In quo huic falſam affingis ſententiam, & in doctrina Platonica impiam. Nam ſi animus ſemper eſt, Deus certè qui ſua voluntate huic præſtat, vt ſemper ſit (quod vno conſenſu omnes Platonici dicunt) eundem ſemper eſſe facit. At id non eſt, quod author hoc loco vult: ſed Deum mundi animum ſemper (vt ſic dicam, verbum verbo reddendo) eſſentem, non facere, vel non procreare. In quo contextus diſtinctione opus eſt. Quoniam pugnant hæc inter ſe animum mundi ſemper fuiſſe, & reuera à Deo factũ eſſe: id eſt originem eam habuiſſe quæ à Philoſophis rei, non rationis tantum appellatur. Quam diſtinctionem ſic expreſſimus, Neque verò mundi animum qui ſemper fuit, Deus procreat, ſed exornat. Háncque certò ſcio germanam eſſe Alcinoi ſententiam, & ex eorum fontibus deriuatam, qui mundo originem rationis tantum, non rei attribuunt. De qua plura à nobis dicta ſunt in Commentario.

In caro oculos habes profectò nimium perſpicaces. Ego celeritate interpretandi, præterita copula vna, καὶ, quam nunc in Alcinoo recognoſco, conuerteram ex cari profundo ſomno, vbi dicendum erat ex caro & profundo ſomno. Candido æſtimatori alienorum ſcriptorum leue hoc videri potuit: cùm haud dubiè authoris ſententia eſſet ſeruata: qua ſignificat profundum ſomnum, non tam naturalem quàm morboſum, qualis contingit in caro. Tu verò de eo perinde mecum agis, quaſi omnino ignorauerim quid κάρος eſſet. In quo quãquam non omnino Sus Mineruam, ineptè tamen facis qui me ea docere vis, quæ artis noſtræ ſunt, & ſupra Logodædaliam. Pro quibus vt tibi debitam gratiam referam, primum illud moneo, quod ex Suida ſcribis, carum eſſe innatam ex vini potu ebrietatem, & mentis abalienationem, non ſatis apud me habere virium ad ſtatuendum de re medica. Nec ſolùm carum non ſemper naſci ex vini potu, quod obſeruaſti, ſed ridiculum eſſe eam ebrietatem quæ nonnunquam carum parit, dicere homini ex vini potu eſſe innatam, his præſertim qui intelligunt innata aſſumptis & aduentitiis, vel aliunde receptis ſolere opponi. Sed neque in morboſo ſomno, tam verum eſſe abalienari ipſam mentem, quàm obrui, vel vinctam teneri. Quoniam in alienatione perturbatio eſt mentis vehemens, & commotio inordinata: in caro, quædam, vt Medici loquuntur, paralyſis facultatis imaginatricis, & mentis multò magis. Sed illa tibi, tuóque in Logodædia magiſtro condonemus, & ea quæ ex Galeno nos docere vis, expendamus. Hoc authore ſcribis, carum omnes ſenſus adimere: at idem Commentario 2. in lib. 1. Prorrhetic. vult carum etiam eſſe, cùm æger tum

sensu, tum motu aliquantisper tantum priuatur. Falsum verò omnino est quod subiicis, carum à veterno differre, quòd febris carum antecedat, veternus subsequatur potius. Quid enim tamne ineptus es, vt existimes, veternum ad carum aut semper aut vt plurimum solere subsequi? Equidem dignus es, quem supra Logodædaliam exornemus & ad medendi magisterium extra ordinem euocemus. Quod si in febre carum & Letargum comparare voluisti, disce sic tibi potius loquendum fuisse, in caro adhuc humorem non putrere: ideóque sine febre esse, & cum profundiore somno: in letargo eundem putrescere oportere, & idcirco esse cum febre, minoréque somnolentia. Hoc enim magna ex parte tibi cōtrarium, Galenus docuit libro 13. Methodi: cui in hac quæstione credendū est potius, quàm tuæ Logodædaliæ.

Nec fortè ipsa mens.) Tu hoc loco non satis accuratè considerans vim argumenti quo Alcinous vtitur, distinctionem contextus omnino peruertisti. Concludit enim quia mundus erat futurus intelligentiæ particeps per mentem, oportuisse illum animum habere. Quod in eo vniri mens cum corpore non potuerit, nisi per medium animū. In quo quod idem dicit, ὑποςῆναι, id pertinet ad existentiam vel subsistentiam corporeā in rerum natura, quod nos Philosophorū more interpretati sumus, subsistere, modò id per tuá Logodædaliā nobis liceat. Tu verò, cōstare, dixisti: nec animaduertisti in formis à corpore separatis mentē quidem sine animo constare: sed in corporeis naturis mentem sine animo, non existere vel subsistere. Idq́, quia extrema in natura non cohærent sine medio. Mentis autē & corporis vt naturarum suis proprietatibus extremarum, vinculū ac mediū à Platonicis in animo est positum. Sed hoc quoq; supra tuā Logodædaliam.

Ανατολὴ, mihi hoc loco potius significare videtur ortum absolutè, quàm quod de tuo addis, ortum Solis. Quoniam loquitur Alcinous de globo supremo & extimo: quem dicere moueri ab ortu Solis ad occasum, mihi omnino ridiculum est. Cùm potius Sol quotidie ab huius ortu ad eiusdem occasum moueatur. Idq́ue quoniam diurnus Solis motus, in quo tu hunc ortum posuisti, potius pendet ex motu primi globi, quàm hîc ex illo: & naturalis Solis ortus, qui in eiusdem proprio motu consideratur, contrarius est ortui cœli extimi. Quanquam accidat vt ab hoc naturali puncto ortus cœli extimi, Sol nobis quotidie moueatur: non tanquam à suo ortu, sed tanquam ab ortu eius cuius motu rapitur. Quod sine subtiliore Philosophia ex hoc loco colligere potuisti.

Quod in descriptione temporis origo pro imagine superiore editione interpretationis nostræ est posita, amanuensis errore factū est. Qui festinatione sua hoc vocabulum ex proxima periodo in hanc de-

riuauit.In quo vt me erroris ſuſpicione liberem non valde ſanè laboro.Quod exiſtimem vix eruditis perſuaſum iri,in me tantam eſſe cæcitatem,& rerum Philoſophicarum ignorationem,vt exiſtimare potuerim tempus originem ſempiternitatis. Ac ne tibi eius loci emendationem vendices,teſtes ſunt permulti qui nos in huius authoris publica explicatione audiuerunt, hócque prius quàm Alcinoum attingeres,à nobis eſſe reſtitutum meminerũt.Addam quoque ſi voles, eiuſdem rei teſtem eſſe omni exceptione maiorem, ornatiſſimum virum, & noſtræ Philoſophiæ amantiſſimum fautorem Paulum Foxium. Qui,ſupra quam cuiquam credibile eſſe poſſit in vita tam occupata quàm eius eſt,hoc authore delectatus, meminit, cùm de hoc domi colloqueremur, & de Philoſophia, ſicut plerunque ſolet,communicaremus, locum hunc eſſe emendatum. Tu verò paulò poſt in interpretando eo loco peccauiſti, in quo de magno Platonis ſeculo agitur.Quoniam vbi dicitur ἀριθμὸς καὶ χρόνος, tu vertis, numerus temporis. Atqui paulò ante in quæſtione de caro, ipſe noluiſti vnius copulæ præteritionem nobis indulgere:cùm hîc & copula prætermiſſa ſit,& caſus temerè immutatus.

Loco proximo quid tibi velis omnino neſcio.Nec ſanè mirum. Quoniam ipſe non intelligis quid ab Alcinoo,aut à nobis exigas.Dixeram in orbe errante ſeptem eſſe ſphæras. Quæ ad verbum Alcinoi ſententia eſt:niſi quod,ſphæram, orbem eram interpretatus:hócque vt Latinè vitarem id quod quia in Græco tibi durius viſum eſt,Scholiorum tuorum num.7.contextum peruertiſti. Mendoſus,inquis,videtur eſſe contextus verborum Græcorum in Codicibus vulgatis ἐν τῆ πλανωμένῃ σφαίρα, id eſt in globo errante:legendúmque ἐν τῆ πλανωμένῃ φορᾷ.At ſi hoc modo legeremus, Alcinous ad verbum ſignificaret ſeptem eſſe ſphæras in motu errante:ſicque ſphæram in motu poneret: nec ſphæram alteram antea diſtinctam ab inerrante,ſubdiuideret,ſed potius huius motum in ſeptem ſphæras. Quod eſſet fortaſſe Logodædalo dignum,ſed Philoſopho variis de cauſis indignum. Quid verò,inquis, hæc ſibi vellent ſeptem ſphæras eſſe in ſphæra errante?Equidẽ valde laboras in re facillima. Antea cœleſte corpus,quod ſpæricum eſt,diſtinxit in duas ſphæras:quarum priorem dixit indiuiſam, nunc verò in harum altera notat ſphæras ſeptem, in quas ſubdiuidatur:eas ſcilicet in quibus mouentur ſtellæ ſeptem, quæ errantes nominantur. Tàm ne rudis es, vt hoc neſcias, quod Philoſophis & Aſtrologis tritum eſt & vulgare? Quod verò loco poſteriore ſphæram,circulum vel orbem prius eram interpretatus,equidem ſciebam quid inter hæc intereſſet: ſed animaduertebam Aſtrologis nondum ſatis eſſe definitum, moueantur ne ſtellæ errantes in globis

à ſe inuicem diſtinctis, an in circulis quos in globo eodem atque cõtinuato noſtra fingit cogitatio. Videbam etiam amplius Alcinoum hoc ipſo capite, ea in quibus mouentur errantes ſtellæ, modò σφαίρας, modò κύκλους nominare: vt non multò poſt cùm de Luna loquitur. Imò te ipſum hac eadem periodo, quem initio dixiſti globum errantem, eundem ad finem circulum appellare. An mihi licere nolebas, vt pro circulo, orbem dicerem? Quaquidem in parte, ne tua Logodædalia contra nos inſoleſcas, hoc te etiam admonitum velim, Ciceronem ipſum in Somnio Scipionis, cùm de eadem re loquitur, orbem cum globo coniungere. Nouem tibi orbibus, inquit, vel potius globis, cõnexa ſunt omnia, &c. Et eodem libro, poſtquam dixit Saturnum obtinere eum globum qui ſummo cœlo eſt proximus, de Luna ſubiicit, hanc radiis ſolis accenſam, in infimo orbe conuerti. Sed vt in eo tibi quidlibet concedamus: non poſſum certè in altero quod ſequitur riſum tenere. In quo poſtquam locum illum, ſic vt dictum eſt, reſtituẽdum putauiſti (quæ mihi profectò ſumma deprauatio eſt) ad extremũ de hac ipſa lectione tua dubitare incipis. Contrà, inquis, abſurda lectio videatur, ſi quis ita ſcribat, ἐν τῇ πλανωμένῃ φωρᾷ: quaſi verò φωρὰ ſit aliqua quæ non erret. Tandemque hac leuiſſima dubitatione perterritus, aſſenſionem tuam cohibes: atque ita concludis. Conſideret igitur, inquis, hunc locum lector. Ego enim de eo nihil ſtatuendum duxi. Deum immortalẽ, quæ eſt iſta iudicij inconſtantia, vel potius ſumma infirmitas? Atqui ne dubita, Logodædale, námque eſt aliqua φωρὰ quæ non errat: vt ea certè quæ ad ſupremum globum pertinet.

In Cap. 13.

Quod initio capitis huius ſpectata ſententia, magis quàm fide Græci exemplaris quod habebam in manibus, dixi Dæmones intelligentiæ participes Deos, potius quàm intelligibiles, id feci coactus partium contextus comparatione atque connexione. Nec enim niſi hac vrgente, ſoleo quicquam in bonis authoribus immutare. In quo factum meum abs te laudari, quanquam in hoc artificio viro magis ſua temeritate nobili, quàm laudato, vehementer tamen gaudeo. Sed illud probare nullo modo poſſum, quod pro νοεροὺς θεοὺς, putas legendum, νοερὰς φύσεις, audacter profectò nimium, ne dicam, valde impudenter. Nec verò minus inepta ratione ad id commoueris. Nempe quod, vt ais, abſurdum videatur Deos aliquos intelligentiæ participes dicere, quaſi aliqui Dij intelligentia vacent. In quo næ tu homo es, non modò ſubtilioris Philoſophiæ ignarus, ſed omnino nullius iudicij. Vt pote qui non potueris initium capitis huius

cum fine superioris comparare. Etenim in illo conclusum est astra omnia esse νοερὰ ζῶα, καὶ θεούς, id est, animalia intelligentia & Deos. Nunc vero subiicitur pręter hos, alios quoque esse dæmones, quos sicut & astra, dicere possis νοερὰ ζῶα καὶ θεοὺς vel νοεροὺς θεούς. Non sentis quã apte hæc inter se cohęreant? Aut tam ne rudis es & inexercitatus in doctrina Platonica, vt adhuc nescias in hac astra dæmonésque & animalia esse, & intelligentiæ participes Deos. Lege Epinomidem Platonis, in eo senties illi omnino idem placuisse. Magni vero aliquid à te expectare debemus, vbi pleniore commentario in librum hunc ex lympidissimis tuis fontibus, vt quodam loco scribis, incipies philosophari, cùm in iis quæ Platonicis trita sunt tam miserè cęcutias. At, inquis, si sic legimus, erit necessarium Deos aliquos minimè participes intelligentiæ ponere. Equidem non video quo differendi artificio istud concludas: nisi forte tuo, id est eo quod à maxima huius artificij ignoratione profectum, in summa rerum imperitia, impudentem tuam Logodædaliam fouet. Sed tamen hoc tibi concedamus, si dęmones alij sunt ab astris intelligentiæ participes Dij, apud Platonicos, Deos quosdam esse oportere, qui intelligentiæ participes dici non possint. An nescis apud eosdem Platonicos primum summũque rerum omnium opificem & primam mentem, quam illius filium nominant, Deos quidem esse, intelligentiæ tamen participes siue νοεροὺς non esse? In quo etsi vereor ne huius subtilioris philosophiæ non sis idoneus auditor: dicam tamen, quod philosophi facile mihi concedent, astra & dęmones cum intelligentiæ participes, siue νοεροὺς Platonici esse volunt, ab illis significari intelligẽtiam in eis non esse summam, nec tanquam in fonte, sed aliunde deriuatam: ideóque Deum patrem illis non esse intelligentiæ participem, sed ipsum intelligentiæ fontem, vel potius immensum pelagus. Quemadmodum idem boni particeps verè dici non potest, sed ipsa bonitas, aut ipsum bonum: sicut neque is λογικός est, sed ὁ λόγος. Quod inter philosophos dictum velim, nec ad tuam Logodædaliam traduci: in qua tibi tuísque risum moueret. Quanquam neque in hôc, vt antea dixi, haberent similes vestra labra lactucas.

Nos sequentem locum ita conuertimus, Neque vniuersum vnquã dissoluetur, propter eiusdem voluntatem. Sic illud, κατὰ τὴν ἐκείνου βούλησιν, interpretantes, vt causam complectatur propter quam mundus nunquam dissoluetur, quanquam suapte natura sit dissolubilis. In eo significari existimantes, quod ex Platonis Timæo didicimus, quodq; copiosius nostro commentario exposuimus, Vniuersum esse quidem naturæ legibus dissolubile, quia ex pluribus coagmentatum, nunquam tamen futurum vt reipsa dissoluatur. Quia Deus non vult dis-

ſolui. Maior autem vis Dei diſſolutionem huius ſua voluntate impedientis, quam naturæ eandem ex ſuis legibus appetētis. Tu vero non intellecta huius loci ſententia, ſic conuertiſti, Vniuerſum quo ad Dei voluntatem attinet, nullo modo diſſolui poteſt. Quod quale ſit ne ipſe quidem, ſi verum fateri vis, intellexiſti.

In ſpeciebus diuinationis eius quæ à dæmonibus emanare aut regi dicitur, quatuor ab Alcinoo enumerantur, κλήδονες, ὀτλείαι, ονείρατα, χρησμοὶ: quæ nūc interpretor Sortes, Furores, Sōnia, Oracula: de quorum diſtinctione in Commentario à nobis dictum eſt. Tu vero, Sortes ſeu vaticinia, viſa inania, Somnia & oracula. Quo loco preterquā quòd ſortes cum vaticiniis male cōfundis, eo etiam peccas, quod vbi de horum accurata diſtinctione agitur, ὀτλείαν viſum inane interpretaris. Nam quāquam in tua Logodædalia vocabuli huius multiplex ſignificatio hoc fortaſſe ferre poſſit: non eſt tamen rationi cōſentaneum, vt inter ea in quibus diuinatio quęritur, viſa inania enumerētur. Quoniā quæ viſa Platonicis inania ſunt, ea certè eiſdem nihil diuinationis habere poſſunt.

Loco ſequente de cōtextu maior eſt inter nos diſſenſio. Ego enim eum ita diſtinxi, vt primū terra Deorum omnium qui cæli ambitu cōtinentur, antiquiſſima eſſe dicatur: deinde eadē poſt mundi animum, nobis abunde alimēta ſuppeditare. Tu vero voluiſti illā Deorum qui intra cæli ambitū continentur, ſecundum animum mundi antiquiſſimam eſſe: victum nobis vberē & copioſum ſubminiſtrantē. Atq; in ſcholiis obſeruaſti me verba hæc, μετὰ γε τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, alieno loco repoſuiſſe. At caue ne ignoratione ſentētiæ ea à ſuo, in quo à me erāt ſeruata, in alienum tranſtuleris. Primum enim mihi cū Marſilio Ficino hac in parte omnino conuenit. Deinde cum in quæſtione de diſtinctione contextus, commoditas ſententiæ imprimis ſpectanda ſit, hæc in mea interpretatione longe maior quam in tua eſſe videtur. Si quidē exiſtimo terræ duplicem cōparationem exprimi. Vnam in antiquitate cùm reliquis Diis qui cæli ambitu continentur: alterā cum animo mundi, in eo quod eſt nobis vitam & alimenta dare. In priore, dixit Alcinous abſolutè ſicut & Plato in Timæo, Terrā Deorum qui intra cæli ambitum continentur, antiquiſſimā eſſe, propter eam cauſam quæ in Cōmentario à nobis eſt reddita: nulla hac in parte facta cōparatione cum mundi animo: quem nullo loco, quod ſciam, inter eiuſmodi Deos enumerat, quod ad tuā interpretationem retinendam doceri oporteret. In poſteriore, cum eſſet ab eodē Platone dictum tātum, terram eſſe noſtram altricem, hic in eo illam cum animo mundi cōparans, dixit eam poſt animum mundi, nobis abundè alimēta ſuppeditare. Vt ſignificet fœcunditatē eorum quæ è terra oriuntur ad ho-

minum nutritionem,primo loco esse ab animo mundi,vt omnia viuificante,secundo vero à terra,vt cõtinente suo gremio materiã fœcunditatis.Hinc enim illa magna mater & cæli coniux à veteribus est appellata.Quod in tuo nostróque cõtextu attentè considerari postulo.

Ingreßis autem ad astrum & cæt.) Quanquam sciam τὸ σύννομον dici aliquando quod societate pabuli coniunctum, vel quod simul pascitur, mihi tamen pro eo satis fuit hoc loco dicere,astrum quadam societate coniunctum, vel cognatum. Tuúmque omnino ridiculum visum est apud Platonem, partem animi immortalem,de qua hic agitur,pabuli societate quadam cum suo astro esse coniunctam. Quia neque eius partis, neque astri,apud illum pabulum vllum est. Nisi fortè nos ad illud reuoces astra, ali humoribus oceani. Quod dignum erit profecto tua philosophia. Et certe Cicero libro de vniuersitate, vbi locum hunc pene ad verbum interpretatur, pro eo dicere malluit, astrũ quo cum animus aptus fuerit: quod paulò post es imitatus.

Vbi Alcinous dixit βίον γυναικὸς tantum, nos vitam fœminæ, tu vertis muliebrem naturam ac figuram. Et rursus vbi idem paulò post, θηρίων φύσιν tu reddis ferarum figuram. Credo quod vita fœminæ atque natura, tibi in sola figura sit posita: aut quod nescio quid hoc loco de Ouidiana Metamorphosi somniares. At sic Cicero, inquies, Sed nos non id agimus hoc tempore vt Ciceronem imitemur: sed vt Platonis sententiam in Alcinoo fideliter interpretemur. Memineris vero modum hunc interpretandi,in quo Plato aut Aristoteles ad Ciceronis formulas cogitur,à te sæpe in Perionio in Ethicis esse reprehensum.

In Cap. 14.

Equidem cum lego quod in scholiis tuis, Numero 2. ad locum hunc obseruasti (scilicet, vt supra Logodædaliam aliquis in medicina esse videreris) Platonem tam copiosè & disertè coporis humani fabricam persequutum esse, vt medici non possint melius, hic etiam,vt antea sæpe,inuitus exclamo, Sutorem istum suo fastu omnes enecare, quod tam frequenter vltra crepidam. Nam ne posthac erres, Logodædale, infinita pene peccata à Galeno merito notata sunt in Platone, circa ea quæ pertinent ad corporis humani fabricam hæcque pluribus ab eodem exposita, libris Anatomicis, de vsu partium, de placitis Hippocratis & Platonis, vnóque altero cuius fragmentum tantum extat, de iis quæ à Platone medicè dicta sunt in Timæo. In quibus colligendis si vellem hoc loco laborare, tu profecto quãtumuis impudens, nonnihil, vt opinor, erubesceres. Sed

nolo tuo more simulare Cupressum. Tantum repetam quod iam sæpe admonui, vt te tuæ Logodædaliæ finibus contineas: vel si forte hac ætate grandiore medicinam discere vis, horum pleráque quæ medici longe melius quam Plato, & de quibus huius sententia iampridem explosa est, ex nostris Commentariis colligas.

In carnis origine explicanda Alcinoum ita interpretaris, vt dicas factam hanc esse ex salso & acido quasi fermento. Ego quidem antea ex salso & amaro: nunc vero ex salso & acuto. Sic tibi hoc loco ὀξὺς acidum, mihi potius acutum significat. Scis quamobrem? Quoniam in philosophia absurdum est inter sapores acidum, qui maximi frigoris pene gustatui stuporem inducentis, perpetuo comes est, cum salso coniungere, & in generatione carnis pro fermento quod ζύμωμα Plato nominat ponere. Cum huius apud eũdem Platonem propria sit ebullitio, per quam ex sanguine vult carnem generari. Quod de acido dici, nisi ab homine omnino stupido, nullo modo potest.

Quod de carnis nomine obseruas scholiorum tuorum numero 3. hic tam latè patere, vt accipiendum sit non modo pro ea, quæ ossa tegit, sed quæ fibrarum est & intestinorum, quanquam sciam ex Doctissimi Gorrei definitionibus à te esse descriptum, non possum tamen hoc loco approbare. Sed contra contendo, Alcinoum ex Platone carnem tantum externam intelligi voluisse, eam scilicet qua, vt ait, ossa teguntur. Quod facile is mihi concedet qui integrum locum in 4. Sectione Timæi attentè considerauerit. Arbitratus Deus ossium naturam, inquit Plato, aridiorem rigidiorémque quam oporteat, fore, & cum ignita euaserit atque etiam frigefacta, illisuram corruptu-rámque cito semen internum, neruorum carnísque genus effinxit. Vt neruis quidem membra reliqua vincientibus, intensis remisisque circa cardines ipsos, corpus omne ad flexionem tensionémque promptum & agile redderet: caro vero tegmen foret aduersus frigus atq; calorem: & quemadmodum externa corporis fulcimenta solent, ad casus varios munimentum: prçsertim quia talis erat futura, vt molliter leuitérque corporibus cæderet. Cui calidum idcirco humorem indidit, vt æstate quidem roscida madidáque extrinsecus, toti corpori domesticum præbeat refrigerium: hyeme vero rursus proprio igni exteriorem glaciem moderatè repellat. Vides, opinor, quod rectè suo loco à viro medico de carne obseruatum est, quam ineptè in tua Logodædalia & sine iudicio, Alcinoo Platonem sequenti, accommodaueris. Nempe vt in medicina alter Hippocrates esse videreris. Atqui illud ipsum sine subtiliore rei medicæ, vel philosophicæ cognitione tibi indicare potuit quod subiicitur de calore carnis extrinsecus apparente.

Ad finem capitis, dicis ſenſus quinque corpori circundatos: vbi nos capiti circumpoſitos. Et certè in græco legitur τῆ κεφαλῆ, non autem σώματι: atque ita dicendum fuiſſe, ſequentia aperte declarant. Quod vero eadem periodo ſubiicis, ſenſus in corpore, vel in cerebro, custodire partem animi vel facultatem principem, contemplantem & iudicantem, id à philoſophia tam alienum eſt, vt in eo affirmãdo communi ſenſu carere videaris. Animaduerto quidem in Alcinoi contextu illos tranſlatione quadam à noſtris regibus, rationis & intelligentiæ Doriphoros appellari, quos haſtiferos liceat nominare. Sed cum regum doriphori eorundem internuntij ſint & cuſtodes, prius de ſenſibus cum ratione & intelligentia comparatis aptè, dici potuit, poſterius non item. Sic enim Cicero illos animorum internuntios appellauit. Quod horum miniſterio rerum ſenſilium imagines ad animum deferantur, & ex iis notiones vniuerſæ intellectui ſuggerantur.

Pro variis læſionibus, & cæt.] πείσεις dicit Alcinous, quas antea perſuaſiones eram interpretatus: in quo tu meum errorem es ſequutus. At nunc hanc gratiam debeo Nicolao Gullonio collegæ noſtro, quod me primus admonuit vocabulum hoc de læſionibus cerebri iſto loco eſſe intelligendum. Pro quarum varietate mentem quóque ac rationem variè in ſuis muneribus impediri, facile quoque ipſe intelliges, ſi quando ſupra tuam Logodædaliam ad phyſica, & medica animum tuum erexeris.

In Cap. 15.

Scholiorum tuorum in caput hoc numero 2. vbi agitur de ſomniis & ſpeculis, exultas certè cum aliqua probabilitate, ne quid diſſimulem, in eo in quo authoris ſententiam non videbamur aſſecuti. Quare mouit me tuum ſtudium in reprehendendo, ad inquirendum aliquid melius eo, in quo mihi ſuperiore interpretatione non ſatisfeceram. Spero vero futurum vt ipſe quoque beneficium aliquod à nobis profectum in eodem recognoſcas. Primum autem illud tuum nõ probo quod locum hunc interpretatus es de viſionibus, quæ vigilantibus & dormientibus nobis occurrunt. Quoniam hæc cum ſuperioribus proximis manifeſtè cohęrent: in quibus de ſomniis in ſomno contingentibus tantum agebatur. Quorſum ergo nunc de vigilantibus? Ergo potius eſſe videtur ſomniorum, quæ in ſomno occaſionem & initiũ capiunt ab antecedentibus vigiliis, ſubdiuiſio in ea quæ vera, & quæ falſa ſunt. Sic enim particulas duas, ὄναρ & ὕπαρ, quibus hoc loco Alcinous vtitur, vſurpari ſolere, paulo ante in cap. 6. libri huius, docuiſti. Sic tamen vt his omnibus ſomniis commune ſignifi-

cetur, quod naſcuntur ex imaginibus animum ſiue mentem directè petẽtibus, non,vt in ſpeculis cõtingit,aliunde relatis. Atque hoc quidem primum peccatum tuum. Alterum quod eorũdem ſcholiorum numero 3. ſcribis remum in aqua inflexum videri per radios fractos. Qui idem error tuus eſt Cõmentario in lib.4. Lucretij, de quo aliàs pluribus tecum agemus, noſtris in illum authorem diſquiſitionibus, quas tibi adornamus. In quo ne diutius hæreas, diſce illum propriè per radios inflexos videri, qui à fractis differunt. De eóque audi, ſi placet, Plutarchum cap.5. lib.3. de placitis philoſophorum. Videre nos conſtat, inquit, per lineas aut rectas,aut flexas, aut refractas. Ac per rectas quidem quæ in aëre ſunt videmus. Flecti autem lineas in aqua cernimus. Flectitur enim viſus propter aquæ materiam denſiorem. Quæ cauſa cur in mari flexos quóque remos videamus. Tertio modo refracta videmus, cuiuſmodi ſpecularia. Sed quid aliena authoritate opus eſt ad errorem tuum detegendum? Ipſe quouis Cameleonte mutabilior, numero 5. ſcholiorum tuorum in cap. hoc, iſtud ipſum aliqua ex parte agnoſcis,ac in ſpeculis radij aſpectus ἀνακλᾶσιν fieri vis: in aqua ἀνακάμψιν. Hanc vero inflexionem & de recto motu leuem declinationem,vides ex Plutarcho eſſe intelligendam: eámq; ex diſſimili aëris & aquæ natura proficiſci, cum per hæc duo media rem eandem videmus, ex Opticis facile collegiſſes, ſi in illorum arte aliquid videre potuiſſes. Quãquam ſcio ab iis minus in loquendo accuratis,hanc ipſam inflexionẽ aliquando fractionem quoq; appellari. Sed à Logodædalo limatius quiddam merito videtur deſiderari. De quo vide ſi voles Iulium Scaligerũ exercitatione 75.cõtra Cardanum. Tertium peccatum tuum, quod in explicãda ſomniorũ varietate omnia in quibus ex hepate tanquã ex ſpeculo,rerum imagines ad mẽtem efferuntur, ſine vlla diſtinctione,diuina eſſe vis: in iiſque rerum futurarum imagines à Diis, vel dæmonibus quaſi depingi, aut efformari. At ex his pleráque ſunt naturalia, quæque humorum in noſtris corporibus dominantium naturalem tantum ſignificationẽ habent, nihílque diuinitatis continent: ſicut noſtro Cõmentario collegimus ex Hippocrate, Ariſtotele & Galeno. Atque ex eiſdẽ ſunt quoque nonnulla valde turbulenta eóque diuinis omnino contraria, vt ex Platonis Politia Cicero docet lib.1. de diuinatione.

Vbi in vulgatis exemplaribus legitur ὅσα διαφανῆ, tu legendum arbitraris ὅσα ἐμφανῆ: noſque qui vulgata exẽplaria ſecuti,locũ eum de pellucidis ſumus interpretati, grauiter reprehẽdis ac de ſplendidis intelligendũ arbitraris: reprehenſioníſque cauſam reddis,quã ad verbum recitabo. Loquitur Alcinous,inquis,de ſpeculis & de his quæ reddũtur à ſpeculis. Quis vero neſcit ſpecula eſſe debere corpora denſa, le-

uia & splendida, nō pellucida seu διαφανῆ? Nam si pellucida essent, seu διαφανῆ, non essent specula, neq; redderēt imagines. Quia radij oculorum nō reflecterētur, sed vel transirent, vel scinderentur, & in summo corpore quod cernitur, hęrerēt. Ex quibus cōcludis vulgatā interpretationem (sic enim nostrā nominas) ferri nullo modo posse. In quo nisi tibi mentē adimeret iracundia, idem peccatū, si peccatum est, vel etiam grauius, in Marsilio Ficino notauisses: qui pro pellucidis dixit translucentia. Sed nolo errorē meum alieno exēplo tueri. Illud vero primum respondeo me authorē eum esse interpretatū quem habebā in manibus: apud quē, sicut fateris, legebatur ὅσα διαφανῆ. In cuius cōtextu volui suū cuíque iudicium relinquere, & eā in immutādo temeritatem vitare, quæ tibi in omnibus scriptoribus est nimiū familiaris. Addo etiam amplius, in hac tua reprehensione multa partim contra philosophiā, partim contra tuam Logodædaliam esse peccata. Nam quod scribis omnia specula oportere esse densa: nulla vero talia, pellucida, seu διαφανῆ, falsissimū est. Quod vt doceam ponā illud ex Opticis, quod etiam ipse in his tuis scholiis cōcedis, omnia illa pro speculis esse, à quibus fieri potest radij aspectus ad oculum reflexio. Ex quibus quædā esse pellucida seu διαφανῆ, Aristo. nobis cōfirmat lib. 3. Meteor. Aspectus, inquit, ab omnibus leuibus videtur reflecti: in eorum autē numero aër & aqua. An negare audebis aërē & aquam propriè esse pellucida corpora? Audi eundē Arist. lib. de sensu, Ac illud quidem verum est, inquit, aspectum aquæ naturā imitari. Sed tamen non cernimus quia aqua est, sed quia perlucidus est oculus: quod etiam cum aëre habet cōmune. Et in corona siue halone nubes quæ Soli vel Lunæ subiecta est, eodē Arist. authore li. 3. Meteor. pro speculo est. Quæ eadem, etiā tuo more loquendo, perlucida est. Alioqui per eam mediā Sol vel Luna nullo modo videretur. Adde speculorū duas esse principes differentias, vnā extinctorū & terminatorū, quæ tu appellas densa, alterā non extinctorū & interminatorū, quæ sunt, vt sic loquar, diaphana. Imo ab ipsis opticis dubitatū esse an pelluciditas (quam illi diaphaneitatē nomināt) ad speculi essentiā pertineat. Quæ duo si attētè cōsiderasses, vitasses aliā impudentiā cōmētario tuo in lib. 4. Lucretij, quo Platonē ipsum docere vis quo modo de speculis sit loquendum. Duo sunt, inquis, omniū ferè cōsensu necessaria ad speculorū naturā, nēpe corporis læuitas seu læuor, qui nunquā est sine splēdore: alterū est dēsitas. Nā si corpus sit leue quidē, sed ita tenue vt simulachrū ab ore fluēs transeat, nō erit speculū, neq; reddet imagines. Quo magis miror Platonē in Timęo vbi de speculis disputat, & causas imaginū quę à speculis reddūtur, affert, dēsitatē omisisse, cū splendorē & leuitatē posuisset. Siccine Sus impudēs, Mineruā? In quo illud obiter disce, de quo tecū

pluribus aliquando in eo authore agemus, ineptissimũ esse, & vno verbo dicam, te solo dignum, quod Platoni affingis, nostri vultus aut oris simulachra, quando speculis obiicimur, à nobis ad specula transire illáque ab his ad nos remitti: quod de solo visus radio in huius doctrina erat dicendum. Sed redeo ad superiorem rationem tuam, in qua contra nos hæc vt opposita vsurpas, corpora esse densa, vel solida, & eadem adhuc pellucida. Atqui Aristoteles cap.7. lib.2. de Anima, scribit multa corpora solida & densa, esse tamen pellucida. Pellucidum, inquit, id appello quod sensum oculorum illud quidem mouet non tamen per se ac vi sua, sed vi alieni caloris. Quo in genere aër & aqua multáque corpora ex his quæ solida dicuntur. Neque aqua & aër hoc ipso quod aqua & aër sunt, pellucida sunt: sed quia in vtróq; eorum natura eadem inest, quæ in æternis corporibúsque cælestibus. Idem cap.2. lib. de sensu, contendit oculum esse natura pellucidum, quia aqueus est, & tamen eundem concedit Democrito pro speculo esse posse. Quid, quod eodẽ loco colorem definit extremitatem pellucidi in corpore terminato? An num hoc arguit corpora terminata, quæ tu densa appellas, ab eodem etiam pellucida nominari, hoc ipso scilicet quod suo colore quodam modo relucent, cum reipsa videntur. De qua definitione scio quid garrias Commentario tuo in lib.2. Lucretij: sed ad illud examinandum mihi locus alius est destinatus. In quo semper plus deferam Alexãdri Aphrodisei philosophiæ, cap.2. lib.1. philosophicarum quæstionum, quàm tuæ Logodædaliæ. Idque vt ita faciendum alij quoque philosophi mecum existiment, prius quam quæstionem hanc cõcludam, hoc vnum eos rogabo, vt animaduertant te eo ipso loco in quo de quæstione philosophis obscura, iudicare vis, flagitiosè peccare in prima artificij disserendi elementa. Sic Lucretius, inquis argumentatur. Sine luce colores non cernuntur. Corpora prima non cernuntur. ergo corpora prima nullo sunt colore tincta. Syllogismus inualidus quidem est, ais, omnes tamen eius partes veræ sunt. Vtinam, Logodædale, de annis quadraginta, quos in sola lingua excolenda te posuisse prædicare soles, partem aliquam vel ad solius artificij disserendi cognitionem retulisses. In cæteris, Logodædalia tua minus insolesceres, & hoc ipso loco facile intellexisses in eo exemplo quod Lucretio tuo affingis, Syllogismum omnino nullum esse. Quoniam in eo collocatio est figuræ secundæ, quæ propositiones omnes habet negantes. At ex omnibus negantibus, nihil vsquam effici, pueri in schola philosophica clamitant. Neque vero syllogismus esse potest, si inualidus est: vt ex Syllogismi definitione philosophis manifestum. Neque inualidus esse potest, si syllogismus est cuius omnes propositiones veræ. Et certè fateamur necesse est

præclarissimè te esse meritum de tuo Lucretio: quem facias in secunda figura ex omnibus negantibus illo modo ratiocinantem. An verò id eò agis, vt cum illo tuo magis dignus Epicuri schola esse videare, quem Cicero scribit Logicum artificium omnino contempsisse? Atqui ego hoc errore Lucretium libero: eiúsque ratiocinationem plenã validámque esse contendo. Quæ cum tribus versibus conclusa sit,

Præterea, quoniam nequeunt sine luce colores
Esse, neque in lucem exeunt primordia rerum:
Scire licet quàm sint nullo velata colore.

hi certè ad eiusmodi formam reuocari possunt, Omnes colores in lucem exeunt, id est suapte natura aspectabiles sunt (id enim est quod ille ait, colores nequeunt sine luce esse) nulla autem rerum primordia exeunt in lucem, id est suapte natura aspectabilia sunt. Ex quibus necessariò, & vi eorum quæ posita, efficitur, nullos eorum colores esse. Ego verò cùm voles docebo te, Logodædale, quibus Logici artificij legibus prima propositio, quæ negationis formam præ se fert, ad affirmationem, quam pro illa expressimus, sit referenda. Sed hoc in aliud tempus reiiciamus: veniamúsque ad illud quod his tuis in Alcinoum Scholiis subiicis, Si quæ corpora pellucida sint, seu διαφανῆ, non futurum vt radij reflectantur: sed vt vel transeant, vel scindantur, & in summo corpore quod cernitur, hæreant. Etenim cùm tu ipse paulò ante tres tantum differentias radiorum aspectus posueris, sublata reflexione, quam hic excipis, duæ tantum relinquentur: vna secundũ quam ipsi radij in obiectam rem directè feruntur, & transeunt per medium omnino pellucidum, eiusdémque naturæ: sicque dixisti per medium aërem Socratem videri: altera in qua, vt antea notauimus, dixisti radios frangi, nos verò tantum inflecti, sicque per mediam aquam remum inflexum, non fractum videri. An igitur hic erit tertius modus in quo nunc scribis radium scindi, & in summo hęrere? Indoctè sanè, ne quid dicam grauius. Nam cùm in fundo per mediam aquam remum videmus, neque radius scinditur, sicut antea probauimus, sed tantum inflectitur: neque in summo ipsius aquę hęret. Alioqui ad remum non perueniret, quem in aqua esse ponimus. Quo loco cùm certè hærerem, quærerémque in tuo Lucretio, si quæ possent me isto scrupulo liberare, ecce in hoc occurrunt mihi deteriora omnia. Nam Commentario in libr. 4. de eadem quæstione sententiã tuã apertius exprimis: id est summam tuam inscitiam Philosophis omnibus detegis. In omni re cernenda, inquis, aut radij ab oculis incidunt, duntaxat in rem visam, quamuis tales radij non sint causa visus: & hic visus fit recta, per vnum corpus diaphanes seu pellucidum: aut radij qui ab oculis in rem visam inciderunt, reflectuntur in oculos: aut

iidem illi radij franguntur. Incidunt duntaxat in rem visam, cùm verbi gratia equum, aut corpus aliquod, aut colorem in corpore non leui, aut si leui, non tamen denso cernimus. Reflectuntur radij cùm speculum id est corpus aliquod politum & densum cernimus. Franguntur cùm rem aliquam per plura corpora pellucida, verbi gratia, per aërem & vitrum, aut aquam cernimus. Limatius est, & certè Logodædalo dignius, quod sequitur eodem loco. Nam cùm verbi gratia, inquis, remum seu potius remi partem sub aqua cernimus, eam remi partem non rectè, sed obliquè cernimus: neque ipsa remi pars reuera cernitur, in eo corpore pellucido quod densius est aëre, sed imago & similitudo duntaxat, quia linea à re visa non reflectitur recta via ad oculum: sed in extremitate secundi corporis pellucidi, nempe aquæ refringitur. Quo fit vt oculus rem non suo loco cernat, sed alio: imò non rem ipsam, quippe quæ recta sit, sed vmbram quandam rei incuruam ac refractam videat: & cùm remi partes continuæ directè apparere non possint, appareant continuatæ & indirectæ. Cedo verò cur non rem ipsam, id est eam remi partem quæ in aqua est, sed eius vmbram tantum videmus? An quia per medium quod paulò densius res ipsa videri non potest, eius verò imago nescio quæ, aut vnde excitata, potest? Equidem incredibilis in Logodædalo tanta sapiētia: quæ me nescio qua admiratione elatum hoc loco prolixiorem esse cogit. Sed vt ad rem rursum redeam, illud velim in contextu Alcinoi attentè consideres, postquam dixit, καὶ τὰς κατὰ τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιίας, statim subiicere, καὶ τῶν ἄλλων ὅσα διαφανῆ: quasi in iis aliud genus apparentium imaginum per reflexionem ponere videatur. Vt prius in iis quę κάτοπτρα nominantur, pertineat ad specula quæ terminata & extincta sunt, ea scilicet quæ tibi tãtũ specula sunt, posterius autem in iis quæ διαφανῆ, ad specula interminata & minimè extincta, quibus propria quædam est ratio imaginum per reflexionem apparentium, hæcque à superiore nonnihil differens, vt Aristoteles docuit libro tertio Meteor. Vide verò ad extremum quàm liberaliter tecum agam. Etiamsi tuæ temeritati indulgens, hoc loco concedam ἐμφανῆ, non διαφανῆ esse legendum, illúdque de his ipsis speculis terminatis, non de aliis esse intelligendum, adhuc tamen contendo tolerabiliter à nobis dictum esse specula eiusmodi sua superficie pellucida esse, quæ tu splendida mauis appellare. Quoniam pellucidum in vestra Logodædalia, non solùm id significat quod ipsam lucem per medium transmittit (quod translucidum Marsilius hoc loco appellauit,) sed quod sua superficie relucet: lucémque suam in alia effundit, vel aliunde acceptam sua æquabili & leui superficie remittit. Quod pluribus exemplis eorum

qui latinè loquuti ſunt, probarem, niſi mihi ſumma eſſet religio in tuam poſſeſſionem manum immittere.

In ſaporum ſeptem differentiis latinè exprimendis hęc ferè ſunt, de quibus mihi tecum non conuenit. ὀξὺς à te hoc loco redditur, ſapor acutus. At antea capite decimoquarto cùm de carne agebatur, idem tibi erat acidus. Nunc verò δριμὺς à te dicitur acris, ſeu acidus, (ſic enim duo iſta coniungis) à me verò, acer: quod in genere maſculino, non minus aptum videtur. Quare tua ſententia ὀξὺς & δριμὺς, quaſi eadem ſint, acidum ſignificabunt: & acida, tibi erunt acria: quæ mihi potius ſtuporem inducuut. Quæ verò talia ſunt, ea nemo aptè acria dixerit: ſi modò rectè in acribus Medici ea numerent, quæ ſuo calore linguam exulcerant, qualia ſunt, piper, pyrethrum, allia. Peccas grauius in horum ſeptem ſaporum diſtinctione quæ ſequitur. Nam Alcinoo γλυκὺς ſiue dulcis, vt ſapor eſt inter reliquos medius, ita medio modo linguam afficit. Reliqui ſex in duos ordines ſunt diuiſi. De quibus tres caloris comites, ſemper quidem calefaciendo linguā afficiunt: ſed in hoc gradibus differunt, δριμὺς, πικρὸς & ἁλμυρος: pro quibus dicimus ſaporem acrem, amarum & ſalſum. ὀξὺς, qui acutus, dicitur quidem linguam proritare, non tamen calefacere. Reliqui duo στρυφνὸς καὶ αὐστηρὸς, acerbus & auſterus, manifeſtè comites frigoris ſunt, ideóque linguam obſtruere & contrahere dicuntur, quod huius eſt proprium. Quæ eadem eſt ſententia Medicorum omnium. Tu verò videamus quàm miſerè hanc dilaceres. Ex reliquis, inquis, qui permiſcent, perturbant ac dilacerant, acuti. Hac in parte tecum conſentio, ideóque antea cum de fermento, in carnis generatione agebatur capite ſuperiore, ὀξὺς mihi videbatur acutum potius quàm acidum ſignificare. Quoniam tales effectus in acuto tolerabiles ſunt: acido verò attribui (niſi fortè propter tenuitatem ſubſtantiæ) nullo modo poſſunt. Pergis verò ſic in tua interpretatione. Qui calfaciunt, inquis, & ad ſuperiora excurrunt, acerbi. In quo cùm paulò ante δριμὺς tibi videretur modò acre, modò acidum ſignificare, hoc loco rerum de quibus agitur ignoratione deceptus, deterius eligis. Quoniam acre calefaciendi vim habere, & ad ſuperiora excurrere, verè quidem dici poteſt: acerbum autem, quod ſuapte natura cum frigore coniunctum eſt, tale dici nullo modo poteſt, niſi ab homine non modò Philoſophiæ & Medicinæ ignorantiſſimo, ſed omnino ſtupido. Quod velim ex Galeno cap. 9. & 21. libr. 4. de Facultatibus ſimplicium medicamentorum, recognoſcas. In poſtremis duobus, vna parte Alcinoi ſententiam aſſequeris, altera flagitioſè peccas. Eorum, inquis, qui meatus corporis contrahunt, & cogunt in vnum, alij ſunt aſperiores, & hi ſunt amari: alij leuius hoc faciunt, & hi auſteri. In

quibus quod στρυφνὸς nunc à te redditur amarum, paulò verò ante eadem pagina, acerbum, id summæ est inconstantiæ. Quod autem amara dicis meatus contrahere, & in vnum cogere, hoc apertè arguit tibi linguam nihilò magis quàm mentem sapere. Nunc verò nihil te pudeat, Logodædale, hac ætate grandiore ex Physicis & Medicis discere acerba & austera meatus linguæ, non totius corporis (quod Alcinoi contextui ineptè de tuo addidisti) contrahere & obstruere. Quia talia suapte natura & temperamenti proprietate sunt frigida. Frigoris verò proprium est, meatus constringere & contrahere: sicut caloris, relaxare & aperire. Acerba autem tanto vehementius id facere quàm austera, quanto his suapte natura sunt frigidiora. De quo vide quæ ex Theophrasto à nobis collecta sunt, num. 8. Commentar. in caput hoc. Eiusdem est inconstantiæ tuæ, quod cum paulò ante ex Alcinoi sententia à te ipso rectè dictum esset, amara abstergendi & liquefaciendi vim habere: eadem non ita multò post subiicis, meatus contrahere & in vnum cogere, quod superiori omnino contrarium. An erit cuiquam credibilis in eo fastu quem præ te fers, tanta rerum inscitia, cum pari inconstantia, nisi prius in tuorum scriptorum comparationem, quasi in rem præsentem descenderit?

Cogor in his quæ sequuntur, multa in vnum locum coniicere, propter eorum in quibus à te hoc capite peccatum est, multitudinē: qua penè obruor. De hac verò quædam tantum tibi indicabo, quæ si placet, postea accuratius recognosces. Scholiorum tuorum num. 6. mones contextui addendum, verbum λέγομεν: quod exprimi minimè fuit necessarium, sed ex consuetudine huic authori familiari facile potuit intelligi. Paulò post vbi de gustatu agitur δοκίμια καὶ κριτήρια, latinè reddis lapides Lydios & obrussas, satis apertè, inquis, non incōcinnè, neque insulsè. At mihi genus hoc interpretandi nimium affectatam Ciceronis imitationem habere videtur, quam tu in Perionio non tulisses. Ego pro tuis lapidibus & obrussis, apertè dicere malui venulas saporum probatrices & diiudicatrices. Quod autem à te interiectū est Scholiorū num. 8. ad leniendū genus hoc interpretandi, id certè quale sit in vestra Logodædalia non satis intelligo. Quod præfiscine, inquis, præfato dicere liceat, ne quis maleuolus me fascinare possit. Quid enim illud est præfiscine præfato dicere? aut quid est quod metuis, ne quis maleuolus te in eo possit fascinare? At illud quod numero 9. obseruas de verbo coolescere, vix audeo attingere. Quoniam proprium est tuæ Logodædaliæ: in qua scis simulare cupressum. Sed cùm in eo authore versemur, in quo summa quędam est vniuersæ doctrinæ Platonicæ, profectò

-- *Nunc non erat his locus.* Etenim, vt ait Poëta,

Quid

-- *Quid hoc? si fractis enatat exspes*
Nauibus, ære dato qui pingitur.

Vnum adiiciam, quod ad finem capitis huius videtur Alcinous in calore & frigore tres differentias agnoscere, duas quidem simplices, primam in calore, secundam in frigore, tertiam verò in horum duorum mixtione, qualis in tremore & rigore contingit. At tu ignoratione sententiæ, quæ ineptam contextus distinctionem in te peperit, duas tantum posuisti, neque tremorem aut rigorem, in quibus quodammodo mixtus est effectus caloris & frigoris, à simplici frigore separasti. Quæ nostra interpretatione ex Medicorum doctrina distinguere sumus conati. Hoc verò mallem consideralles, quàm in eo quod de rigoris vocabulo obseruas, hæsisses. Quanquã illud bene habet quod in eo te contines finibus tuæ Logodædaliæ. In cuius regno si quid auderem, hoc etiam contenderem, istud ipsum in quo rigoris vocabulũ reformidas, tibi profectò nimium esse religiosum. Quoniam eadem significatione multi inter Latinos authores nõ ignobiles, illo vsi sunt. Et cùm fatearis Scholiorum tuorum num. 11. rigorem latinè dici pro affectione seu qualitate rei quæ frangatur, potius quàm flectatur, nõ video cur à Medicis transferri non possit ad intensissimum frigus, quod in febribus intermittentibus, initiis accessionum tale ægrotantium corpus nonnunquam reddit, vt facilè inflecti nõ possit. Ex quo etiam frigus illud horridum, à te ipso hoc eodem capite nominatur. Sed tamen vtinam sic semper de verbis tuo more garriendo, in rebus ipsis philosophandi scientiam aliis concessisses. Non tam ineptè sanè rigorem hoc loco definiuisses. Quem cùm esse ais frigus horrorem incutiens, non animaduertis eum non tam frigus esse, quàm quiddá cum frigore coniunctum. De quo audi si placet, Galenum libro de Tremore & rigore. Rigorem si, vt aliqui, frigus simpliciter appelles, inquit, est veternosus error. Cùm multi non rigentes, frigeant. Neque si vehementiam frigiditati addas, vera dicas. Stomachici enim & cardiaci frigefacti admodum, non rigent. Ex quibus eodem loco tandem concludit rigorem esse, non frigus, sicut vis, sed frigoris sensum violentum, repentè contingentem: qui ab humore acri & calido plerunque habet initium. Quod verò addidisti, rigorem frigus esse quod horrorem incutit, in eo nesciuisti quod ab eodem Galeno scriptum est cap. 4. libr. 2. de Symptomat. causis, non à rigore horrorem, sed ab horrore, cùm in motum agitur cõcutientem, rigorem excitari. Quod si ab eodem verè scriptum est, primum existere leuẽ mordicationẽ, deinde horrorem, húncque magis ac magis accrescentem, tandem in rigorem desinere, vide obsecro te, quomodo dicere potueris rigorem frigus esse quod horrorem incutit: cùm potius horror incrementum

accipiens, tandem rigorem incutiat. Sic quotiescunque à tua Logodædalia peregrinaris, in eas rerum asperitates incidis, in quibus tibi spinosa sunt omnia.

Num.12. Scholiorum tuorum, quæ afferuntur de comparatione Lucretij tui & Epicuri cum Platone, in quęstione de eo quod sursum & deorsum esse dicitur in vniuerso, ea vt dicã vno verbo, te dignissima sunt. Nullũ est in vniuerso sursum, aut deorsum, inquit Alcinous ex Platonis Timæo: Tu verò, sic Lucretius (ais) ex Epicuro post Platonem lib.1. in ext. ibi,

Illud in his rebus longè fuge credere Memmi,
In medium summæ quod dicunt omnia niti, &c.

In quo indoctissimè maximáque rerum Philosophicarum ignoratione, Epicurum cum Platone consentire existimasti in ea quæstione in qua potius hi omnino dissentiũt. Etenim Platoni, terra in vniuersitate media est: nihil verò in hac natura deorsum, ad quod grauia ferantur. At Epicuro in eadem nihil est natura mediũ: terra verò est deorsum: ad quã suo pōdere grauia omnia mouẽtur. Non sentis igitur quã ineptè in huius sententiæ Platonicæ confirmationem Lucretij tui versus vsurpaueris: Atqui vtrumq, ex illorum doctrina videor certissima ratione posse efficere. Sic enim Plat. in Tim. Illud dictu absurdũ est, inquit, esse duo quædam natura loca à se inuicẽ longo interuallo distincta, & vnum quidẽ deorsum vocari, ad quem locũ ea ferantur omnia, quæcunq; molem quandã corporis habẽt: alterũ verò sursum, ad quẽ vi omnia moueãtur. Cùm enim cœlum omne rotundũ sit, quæcunq; à medio æque distãtia extrema facta sunt, similiter esse oportet extrema. Medium quoq; æqualibus lineis ab extremis vndiq; distans, è regione æquè omnia respicit. Quoniam igitur mũdus ita dispositus est, si quis dictorũ quicquã sursum esse dixerit, vel deorsum, non iniuria errare videbitur. Medius enim locus in ipso, neq; sursum, neque deorsum dici debet, sed medius. Vides opinor quàm apertè mediũ in vniuerso agnoscat: in eodẽ verò hoc deorsum esse neget. At tuus Epicureus Lucretius, etiã in his versibus, quos ad illius Platonicæ sentẽtiæ confirmationẽ citauisti, mediũ in vniuerso esse negat, negationísque suæ hanc rationem reddit.

Nam medium nihil esse potest, vbi inane locúsque
Infinita.

Itaque dicito Logodędale, eo loco Platonis sententiã de motu grauiũ ad mediũ, ex Epicuro à Lucretio oppugnari, potius quàm laudari: ad illã nq; oppugnandã rationẽ hanc afferri quod ipsa naturę vniuersitas eidem Epicuro infinita sit. Ergo, vt eodem loco Lucretius concludit,

Non habet extremum, caret ergo fine modóque.

Quoniã omnis medij ratio ex cõparatione cum extremis, definitur. Vt verò doceã eundẽ Epicurũ contrariũ fuisse Platoni, in quæstione altera de natura grauiũ,horumq; motu deorsum ad ipsam terrã,tantũ postulabo vt attentè cõsideres quę ex huius Philosophia à Cicerone cõmemorantur lib.1.de Fin.In cæteris quæ eodẽ loco affers ad cõparationẽ Aristotelis cũ Platone in quæstione proposita,nõ possum,mihi crede,risum tenere quoties animaduerto te in iis tã leuia sectantẽ, nihil adhuc habere in quo cõsistas:& tamẽ quasi in horũ Philosophorũ sinu per multos annos dormitaueris, sic in eisdẽ insolescere, vt repudiata tua Logodędalia iã in horũ doctrina nouũ principatũ affectare videaris.Melius Aristoteles,inquis,omniũ qui post fuerũt Philosophorũ sentẽtia,qui demõstrat locũ esse infimũ seu deorsum, in quem grauia corpora suapte natura ferũtur:sursum,in quẽ leuia:& id mediũ esse quod æqualiter distat ab extremis:& Mathematici docẽt punctũ mediũ esse in sphæra ad quod ab extremitate ductæ lineę omnes sunt æquales. Atqui Logodædale inter hos de medio nulla est dissensio. nã & Arist.libris de cœlo,multis locis docuit terrã esse in medio vniuersi,ideóq; eandẽ centri rationẽ obtinere. Maxima verò inter eosdẽ cõtẽtio de natura grauiũ:leuior de eo,an terra,quæ in medio est,possit alia ratione infima iudicari,ad quã quę mouẽtur,deorsum moueri dicantur:quę duo hoc loco nõ attigisti. Quorsum verò ex eodẽ Arist. cõmemorasti,mediũ id esse quod æqualiter distat ab extremis? An de eo vlla huic esse potest cũ Platone dissensio? Quod verò subiicis,Mathematicis mediũ esse punctũin sphęra,ad quod ab extremitate ductę lineæ omnes sunt æquales:dicẽdum fuerat potius,à quo ductæ lineæ ad extremitatẽ sunt æquales,sicut ex definitione circuli potest colligi.Quæ duo si eadem existimasti, tota via aberrauisti. Cur verò, hoc etiam isto loco docerem,si tu huius Philosophiæ esses idoneus auditor:aut nisi iam tã multis notatis hoc capite, penè animo conciderẽ. Ecce verò cùm in publica Alcinoi interpretatione, superiora omnia auditoribus indicassem,in eisque cõstrictus tenereris:ad quę per tuos emissarios relata, cogebaris obmutescere(in his scilicet,vel à veritate victus,vel non satis rerum ipsarum de quibus à nobis disserebatur,cognitione,ad resistendum instructus) ne tamen omnino cessisse videreris:deserta contẽtione quę te authore de Alcinoo inter nos erat exorta,recriminaris certè alacriter: notatóq; verbo vno in vniuersa Logici organi interpretatione, quam nuper in lucem emisimus, speras te posse consequi, vt superiorum omnium memoria ex audientium animis deleatur. Itaque per vnum ex tuis,tuo more mittis ad me sequens epigramma cum hac inscriptione. IN quendam qui ἀποβάλλειν χρῶμα apud Porphyrium interpretatus est, repudiare colorem.

Digna profectò Logodædalo, in tanta ſylua ſuperiorum errorum defenſio. Sed quid hæc ad Alcinoum, de quo nunc agitur? An non cogitas quàm mihi glorioſum eſſe poſſit, te in iis omnibus de quibus tum inter nos agebatur, omnino obmutuiſſe? atque in tam longo opere, quam illud eſt Ariſt. Organum, hoc vnum tantum extra rem notare potuiſſe? In quo etiamſi à me peccatum fatear,

Sunt delicta tamen quibus ignouiſſe velimus, Quoniam, vt idem ait,
-- opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.

Quanquam non eò confugiam, nec cauſam dicam quin tu ſuperioribus omnibus abundè ſatisfeciſſe videaris, niſi efficiam vt manifeſtè intelligatur in eo ipſo in quo recriminari voluiſti, te non modò nouę animaduerſionis iuſtam occaſionem præbuiſſe, ſed ſcriptorũ noſtrorum calumniatorem eſſe & impoſtorem. Tuum igitur epigramma expendamus.

Proh, inquis, quale verbum eliminauit dentium
Septo tuorum, cùm nigros coruos nigrum
Dixti colorem repudiare, barbare?
Iſthæc crocitans, potin es ἐς κόρακας *procul*
Ire hinc directè, ſtridulis tuis ſonis
Obſtrepere blandis deſinens oloribus?
Coruo nigrorem cogitatio poteſt
Detrahere, licet inſeparabilis ſiet:
Monſtroſa verò barbaria tua, accidens,
Nec mente, nec re, ſeparari à te poteſt.

Amarulenta ſanè exclamatio, nec minus iracunda, quàm ſi in eo patriæ ſalus verſaretur. Aliunde profectò animum tibi commotũ oportuit. Sed hoc naturæ tuæ, ſic plerunq; in leuiſſimis ſine ratione æſtuãti, condonemus: vímque huius tuæ anticatigoriæ accuratius expẽdamus. In qua quod ſcribis, dictũ à me nigros coruos, nigrũ colorẽ repudiare, id manifeſtè eſt impoſturæ tuæ. Siquidẽ eo loco (qui extat apud Porphyriũ cap. de Accidente) dixi coruum albũ intelligi poſſe, & Æthiopẽ repudiato colore: in eóq; notaui modos duos ſecundũ quos accidens eiuſmodi cogitatione ſeparari poteſt. Itaq; de coruo cõmemoras, quod de Æthiope dictũ eſt: & fingis coruũ repudiantẽ nigrũ colorẽ, cùm neq; de coruo, neq; de Æthiope id à nobis in Porphyrio ſcriptũ ſit, ſed tãtũ poſſe Æthiopẽ à nobis intelligi repudiato colore: id eſt, poſſe nos Aethiopis eſſentiã cogitatione cõplecti, nulla habita ratiõe coloris inhærẽtis. In qua ſentẽtia certò ſcio nihil eſſe quod poſſis, aut debeas reprehẽdere. Sed hîc, inquies, de ſentẽtia nõ agitur, verũ de vocabulo barbaro. Sit ita ſanè. Digna enim eſt Logodędalo iſta cõtẽtio. At ſi Demoſthenes in eo laudatur quod Æſchini quædã in ver-

bis dura notãti, eáq; portẽta appellãri, purgans ſe iocando reſpõderit, nõ in eo eſſe poſitas opes Græciæ, hoc ne an illo verbo vteretur: nõ vides quid in ſchola philoſophica à nobis audire poſſis? Nẽpe non in eo eſſe poſitã philoſophiã, neque in hac propter verbũ aliquod durius veritatem ſententiæ eſſe reſpuendam. Quanquam etiam amplius contendo, nihil hic eſſe barbarum: vt omnes intelligant te etiam in tua Logodædalia, calumniandi cupiditate incredibili plerúmque cæcutire. Quid enim eſt quod in lingua latina barbarum appellatur? Id, opinor, quod in ſimplicibus verbis ab hac alienum eſt, vt Afrum, vel Hiſpanum. Sic enim video Fabium lib. I. definiuiſſe. An vero tu hoc modo repudiandi verbum barbarum dicere audebis, quod omnibus latinè loquẽtibus vſu tritum eſt & familiare? Equidem ſi ita ſtatuas, non dubitabo à tua ſententia prouocare. Ad quẽ vero, inquies? Certe ad te ipſum, tanquã ad Logodædaliæ principem: modò prius eum furorem cõpoſueris qui te tranſuerſum agit. Sed fortaſſe vocabulum hoc vſu latinis frequens (id enim negari niſi impudentiſſimè, nullo modo poteſt) colori male accommodatum tibi videtur. Atqui primum iſtud accõmodationis vitium, ſi quod eſt, non niſi ineptè, barbaries potuit appellari: Deinde cur tibi ineptius eſt nos dum Æthiopem intelligimus, colorem repudiare: id eſt nullam in eius eſſentia coloris rationem habere, quia ad illam nihil pertinet, quàm repudiare conſilium, gratiam, voluntatem, authoritatem, quæ latinis ſunt familiaria? Quanquam verſibus tuis amplius quiddam eſt indulgendũ. Nec ſolum in illis ſpectandum eſt quid dicas, ſed quid dicere volueris: nempe vocabulum hoc, etſi latinis vſu tritum ſit, tamẽ illi græco, ἀποβάλλειν, quo Porphyrius vtitur, non ſatis reſpondere. Sit iſta ſanè Logodædalo noua barbaries. Nec enim ea veteribus fuit vnquã cognita. De qua vnum hoc tibi reſpõdebo, ſic non modo Ia. Tuſanum, ſed & Gullielmum Budęum verbum hoc latinè eſſe interpretatos. Dicerem hos in lingua græca duo noſtræ Galliæ lumina, niſi certò ſcirem te iampridem eam laudem illis cępiſſe inuidere. Sed tamen num cogitas quàm mihi apud alios, quibus iſtorum authoritas omnem in partem ſplendeſcit, tua omnino vileſcit, tutum ſit cõtra tuas calumnias ſub horum clypeo latere? Quorum poſteriori, Commentariis in linguam græcam ἀποβάλλω idem eſt quod repudio & reſpuo. Quod etiam, inquit, ἀποβάλλομαι dicitur, hoc eſt floccifacio, deſpicor. Et certè noſtra ætate Doctiſſ. vir Nicolaus Gruchius non ſolum eloquentia clarus, ſed magni nominis philoſophus, cum antea in recognoſcenda Perionij interpretatione eo loco, de quo nunc inter nos agitur, dixiſſet Æthiopem mutato colore poſſe intelligi, à nobis admonitus, ſpectatáque commoditate ſententiæ, dixit, abiecto colore. Cur vero

illi licuit ἀποβάλλειν χρῶμα, latinè dicere, colorem abiicere, mihi repudiare non licebit? Atqui certo ſcio hanc eſſe commodiſſimam veréq; philoſophicam de duplici accidentis ſeparatione, quæ ſola cogitatione fit, ſententiam: quã ſi non intelligis, cum voles tibi apertius explicabo, méque in eo ad captum rudioris ingenij tui magis demittam. Sed in iſta λογομαχία tibi mea ſponte cedo. Quî enim poſſem in ea reſiſtere, quam rerum cognitioni ab ineunte ætate longo interuallo poſtpoſui, cum ipſe prædicare ſoleas te in eadem aſſidua annorũ quadraginta exercitatione armatum? Ego profectò iſtam coronã in muſtaceo tanti non emo. Imo tam multorum annorum in iſtiuſmodi verborum ſtudio male poſitorum recordatione, valde erubeſcerem.

In Cap. 16.

Initio capitis huius, vbi reſpirationis modus ex Timæo explicatur, negationem addis de tuo, quæ neque in Platone eſt, neque in Alcinoi contextu quem nos cum Marſilio Ficino ſumus ſequuti: & certè ea addita philoſophi ſententiam peruertis. Quod noſtrorum cum tuis nuda comparatione facile intelligetur. Aër externus, inquam ego, per os & nares alióſque corporis meatus ratione cognitos, in interiores partes influit. In quibus calefactus, ad externum cognatúmque refluere nititur. Qua vero ex parte effluxerit, externum aërem rurſum in interiora coercet, &c. Tu vero ſic. Calfactus, in exteriores partes ad cognatum aërem properat & contendit, & qua parte non emanarit, externum aërem rurſus in interiores partes retrudit. Hic fruſtra negationem adiicis: quam ſi forte in aliquo exemplari deprehendiſſes, ad retinendam philoſophi ſententiam, delendam eſſe facile animaduertiſſes, ſi quid habuiſſes iudicij. Nam quo modo aër in interioribus partibus calefactus, qua parte non emanauit, externum aërem potuit in interiores partes retrudere?

In exemplo præpoſteræ generationis dico tantum, verbum ſcilicet verbo reddens, vt ſi ex carne fieret ſanguis, aut bilis, aut pituita. Nec vero in Alcinoo amplius quicquam eſt. Tu vero ſic, vt ſi ex carne, ex qua naſci debet caro, oriatur ſanguis, &c. Vbi ineptè & falſo de tuo illud addis, Ex qua naſci debet caro. Neque ratio præpoſteræ generationis in eo eſt poſita, quod pro carne, quæ ex carne naſci debuit, ſanguis naſcatur. Neque verum eſt carnem ex carne, ſed ex ſanguine naſci. Quod vt te doceam, medicos prętermittam hoc tempore: quorum teſtimoniis te hac in parte facile obruerem. Vnum Platonem ſequar, ex quo non eſt dubium quin huius authoris interpretatio ſit repetenda. Ille vero ſic ſcribit in Timæo, Carnes & nerui ſecundum

naturam ex ſanguine generantur: nerui quidem à villis & ligamentis, propter cognationem: Carnes autem à coagulatione quadam eius quod ſecretum à villis & ligamentis, concreuit. Quod rurſus à neruis & carnibus emanat glutinoſum & pinguæ, ſimul quidem carnem vt plurimum ad oſſium naturam, ac etiam os ipſum medullam circundans, nutriendo exauget. Quod rurſum per oſſium craſſitudinem ſtillat puriſſimum genus triangulorum leuiſſimúmque, & pinguedine abundantiſſimum, dum effluit ex oſſibus atque delabitur, medullam irrigat. Quatenus igitur ſingula in hũc modum fiunt, bona valetudo ſeruatur. Mala vero valetudo ſequitur, quando contrà fit. Nam quoties eliquata caro tabem rurſus tranſmittit in venas, ſanguis vnà cum ſpiritu multus ac varius in venis, coloribus diuerſis amaritudinéque, & acidis ſalſiſque infectus ſaporibus, bilem, cruorem, pituitam gignit quamplurimam. Reliqua ſi voles, perſequere: in eis ſenties quàm longo interuallo ab authoris mente hoc loco defeceris. Adde vero quod apud phyſicos fieri nullo modo poteſt, vt ex carne caro directo generationis modo, nullo alio medio interpoſito generetur: cuius rei cauſam amplius docebo te, ſi quando voles à tua Logodædalia ad phyſiologiam accedere.

Eandem acutam & ſalſam.) Antea capite 14. cum de fermento carnis ageretur, illúdque in coniunctione duarum qualitatum poneretur ἔκ τε ἅλμυρον καὶ ὀξέως, tibi ὀξὺς eo loco acidum ſignificabat, nobis vero acutum. Nunc in pituita vitium faciente, vbi eadem eſt duorum ſaporum coniunctio, illud idem, acutum nobiſcum interpretaris: & certè melius. Quoniam ſalſa pituita, acida verè dici nullo modo poteſt, acuta vero poteſt. Si quidẽ ab ipſo ſapore ſalſo acrimoniæ capit initium, in quo acuties quædam eſt. Sed da operam vt in illo tibi conſentias. In eo vero quod proximè ſequitur de effectibus eiuſdem pituitæ acutæ & ſalſæ, vbi Alcinous tantum ſcribit hos in rigore (ἐν ῥίγει) cõtingere, tu vertis in horrore & frigore. Quoniam ſcilicet tam ſtupidus es, vt non ſentias quid rigor ab horrore & frigore differat. Caue, obſecro, ne hoc ad grauiorem aliquam & fœdiorem naturæ deprauationem tibi magnum ſit initium.

πάντα δὲ τὰ φλεγμαίνοντα, conuerteram antea de pituitoſis corporibus. Quoniam hoc ipſo loco ſæpe pituitam φλέγμα nominauerat, & affectus pituitæ ac bilis videbatur in ſequentibus coniungere. Adde quod animaduertebã Marſilium Ficinũ in ſua interpretatione idẽ eſſe ſequutũ. Nũc vero dubito debeãne in priore illa opiniõe permanere, an vero hoc de corporibus à bile ardentibus intelligere. Et certè Prodicus, ſicut Galenus obſeruat libr. 8. de Decretis Hipp. & Platonis,

mutato nomine amaram bilem φλεγμα nominauit: quod à verbo φλέγεσθαι eam appellationem habeat: alij vero pituitam ab eodem verbo, φλέγμα per contrarium ſenſum nominari ſcribunt: nonnulli etiã quod ea putrendo facillimè inflammetur.

Miram vero prodis rerum inſcitiam, cum pari temeritate in verbis immutandis, ſcholiorum tuorum numero 3. circa febrium diſtinctionem, idq́ue quoniam tuam profeſſionem egreſſus, in aliena peregrinaris. Alcinous, inquis, ἀφημερινὸν, mendoſè: pro quo legendum arbitror ἐφημερινὸν, ſeu ἐφήμερον. Itaque febrem vnius diei ſignificari exiſtimo & diariam ſeu diurnam latinè redddidi. At, bone vir, loquitur hîc Alcinous ex Platone de febribus putridis, quæ verſari dicuntur in humoribus, ac pro humoribus homini propriis, quatuor elementa vſurpat, ſicut à Galeno obſeruatum eſt lib. 8. de placitis Hippocratis & Platonis. Tua vero ephemera febris, ſiue diaria, neque putrida eſt, neque in humoribus verſatur, ſed in ſpiritibus. Non ſentis quem riſum in ſchola medica excitatura ſit hæc tua animaduerſio? Pergamus vero in eadem examinanda. Alij, inquis, quotidianam ſunt interpretati: quod mihi non probatur. Nam primum legendum eſſet ἀμφημερινόν. Sit ita ſanè. An non eſt facilius vnam literam addere, quàm ſicut vis, ἐφήμερον legendo, quatuor aut quinque immutare? Et certe apud Platonem eo loco quem Alcinous hîc ſequitur, ἀμφημερινὸν legitur. Sed in reliquis acumen tuum ſpectemus. Deinde cum febris quotidianæ, inquis, cauſa ſit pituita putrefacta, Alcinous autem dicat huius febris cauſam eſſe aërem immoderatum, veriſimilius eſt febrem diariam ſeu vnius diei ſignificari, quæ omnium febrium placidiſſima & mitiſſima. Atqui quod te hac in parte perturbat, & ad contextum mutandum impellit, idem me in vetere lectione confirmat. Quoniam didici ex Galeno eodem libro de decretis, hoc quidem quod reprehendis, à Platone ſic dictum eſſe in Timæo, ſed vnum eſſe ex his quæ cum medicorum doctrina non conſentiunt. Ad veram quotidianæ febris & tertianæ cauſam, inquit Galenus, ne prope quidem Plato acceſſit. Nam cum euidenter pateat in quotidianis phlegmaticum humorem redundare qui humidus & frigidus eſt, in tertianis vero flauam bilem, quàm contrà ſummè calidam & ſiccam eſſe conſtat, dicere debuerat in tertiana ignis, in quotidiana aquæ elementum redundare. Legat qui volet cætera quæ de hac re noſtro commentario collecta ſunt, tum hic in te idem ſentiet quod ſæpe antea, Sutorem vltra crepidam.

In Cap. 17.

Quod Alcinous dixit, ἄλλο σῶμα, ego latinè reddidi, aliud corpus, tu, corpus reliquum. Nec dubito quin locum hunc intellexeris de eo quod in humano corpore, ab ipso capite est reliquum: ego autem de spiritu, qui fusus non minus per ipsum caput, quàm per reliquum corpus, animæ est pro vehiculo: & aliud corpus est ab hoc nostro, quod ex quatuor elementis concretum, palpabile est & tractabile. In quo facile, vt spero, in meam sententiam descendes cum ea legeris (Si modo legendo quoque intellexeris) quæ à Plotino, Marsilio Ficino & Nicolao Leonico Thomæo, scripta sunt de animæ vehiculis. De quo etiam Aristoteles ipse nonnullis videtur cum Platonicis magna ex parte consentire, cum dicit cap. 3. lib. 2. de animalium ortu, mentem astreo elemento participare: quod scilicet illius spiritus natura cœlestis & astrea esse videatur. Tu vero in tua interpretatione considera quàm illud ineptum sit, mentem in capite habitātem reliquo corpore, quod capiti subiectum est, vti tanquam vehiculo. Etenim, mi Logodædale, animæ in capite residētis virtus, fortasse per subiectum corpus reliquum vehitur, quoniam per hoc etiam diffunditur. At vehi ab hoc, dici non potest nisi ab homine tui simillimo.

Locus Alcinoi in quo hoc capite secundum Platonem, ponit rationem in cerebro, cupiditatem in iecore, iram in corde, iustam occasionem afferre videtur obiter admonendi de eo errore, quem nuper in te obseruaui cum Lucretianos Cōmmētarios tuos cursim euoluerem, ad eas disquisitiones instruendas quas tibi in illos adorno. Sic enim Cōmmētario in lib. 3. Scribit Lucretius, inquis, Tition amorem esse, hoc est libidinem: quæ secundum physicos & medicos in iecore est, vt risus in splene, iracundia in felle. In quo per Deum immortalem, nunquam ne abs te consequemur, vt ad sobrietatem sapias: idest vt te intra tuæ Logodædaliæ fines contineas? A qua, vt antea dixi, quotiescúmque peregrinaris, noui risus nobis occasionem prębes, & eius quidem in quo nescio splen ne magis an ipsum cor afficiatur. In quo primum illud tuum (amorem, hoc est libidinem) probare nullo modo possum. Scis quamobrem? Quoniam grammatici nostri, quos oratione quadam docere voluisti quam esset difficile in eadem lingua, verbum vero reddere, superbéque insectatus es quod, peto id est quæro, interpretarentur, clamabant hoc tuum (amorem, hoc est libidinem) longe esse ineptius. Atque ad id efficiendum te ipso teste vtētur: apud quem memini legisse me versu pene vltimo annotationum in lib. 3. Arist. de moribus, in pueros libidinem non cadere: in quos tamen cadunt amor & cupiditas, quæ à Platonicis in iecore dicuntur

ſedem habere. Sed quid ago? Aut ſatíſne ſanus ſum, qui in Logodædalia non modo gladiatorem multarum palmarum, ſed Triumphatorem magnificum infinitis annorum quadraginta (quos in ea ſe poſuiſſe prædicat) ſpoliis ornatum, audeo in hác de verborum proprietate contentionem reuocare? Deum immortalem quas ruinas edes, ſi me in ea aggrediaris. Itaque malo mea ſponte cædere & de re tantum agere. De qua hoc primum rogo te, mi Logodædale, vt ediſſeras, ſi placet, quos phyſicos dicas ſimul cum medicis in iecore amoris ſedem poſuiſſe. Etenim memini quidem hoc Platonicis eſſe familiare: ſed neſcio quis ante te cum hoc laudis priuilegio Platonicos phyſicos nominauerit. De Ariſtoteleis autem qui maiore probabilitate inter omnes philoſophos phyſici cognominari potuerunt, dici nullo modo poteſt, eos in iecore amoris ſedem poſuiſſe. Sed illud ridiculum magis eſt, quod vbi à te agitur ex philoſophis & medicis de diſtinctione principum facultatum, ſecundum principes noſtri corporis partes, tu dicere auſus es riſum eſſe in ſplene, iracundiam in felle. In quo vno multa peccata ſunt, quæ nunc tantum tibi indicabo: diſſerã alio loco pluribus. Primum enim cur tibi riſus in ſplene? Num quia, vt quidam ait, ſplen ridere facit? Ex quo à Perſio dictum eſt.

Sed tum petulanti ſplene cachino.

Næ tu homo es in re philoſophica, doctrinæ omnino nullius: qui illud non vides ſplenem inter partes principes numerari nullo modo poſſe, ſed tantum deſtinari ad recipiendum à iecore melancholicum ſanguinem & excrementum. At illud certè eſſet neceſſarium, ſi facultatis ridendi ſedes merito dici poſſet. Deinde cur tibi riſus in ea parte eſt, in qua abundat melancholicus humor riſui inimicus? Sciebam equidem melancholicos natura frigidiores, vt raro ridere ſolent, ſic incaleſcente iſto humore, ſi quando in riſum erumpunt, in hoc ſolere eſſe immoderatos: ſed certe neſciebam id efficere poſſe, vt inter philoſophos riſus in ſplene verè eſſe diceretur. Poſtremò vero iracundiam in felle eſſe ais: cuius conceptaculum certum eſt eſſe in folliculo cauæ parti hepatis adnaſcenti. At Plato & Ariſtoteles illam in corde ſtatuunt. Tibi ne ergo potius, quàm illis credemus? Sed video quo poſſis confugere. Iracundos, inquies, dicimus eſſe bilioſos: tales vero ſunt in quibus multum fellis eſt. Erras hic quoque. Bilioſos enim eos propriè dicimus non qui ſecreta bile, aut felle abundãt, ſed quorum ſanguis valde bilioſus eſt. Qui idem quia ad naturam ignis proximè accedit, in corde promptiſſimè feruеſcit, vel etiam inflammatur: in quo ratio iræ eſt poſita.

Quod οἰστρολῶ pro οἶστρον legendũ arbitraris hoc recipio. Nuncq; interpretor aculeo punctam & ferã belluam. Ac cum iſto loco antea hęre-

rem,neque viderem quo modo ea facultas quæ in iecore residet,aculeus dici posset, quod de irascibili apud Peripateticos erat tolerabile, eius cõmodiorem sententiam, quã nunc sequimur, acceptam refero ornatissimo viro, Paulo Foxio,rerum quidẽ maximarum administratione clarissimo, sed philosophiæ cognitione lõgè magis admirando. Qui cum nos in huius loci explicatione laborantes animaduerteret, singulari dexteritate ingenij sic restituendum admonuit: idque prius quàm de tuis edendis quicquam cogitare cæpisses.

Scholiorum tuorum numero 5. quod scribis diuinationẽ eã quæ ratione,& arte seu scientia caret,duplicẽ esse: vnam furoris,alterã somniorum, agnosco hoc & recipio ex Cicerone profectũ initio lib.1. de diuinatione.Quod vero vt has duas species suis notis distinguas,subiicis eam quæ furoris est,fieri animo afflatu diuino cõcitato: alteram quæ somniorũ,animo soluto,hoc quia tuũ,Ciceroni cõtrarium,& ab ignoratione rationis diuidendi profectum omnino reiicio.Quoniam vnam speciẽ ab altera distinguis eo ipso quod vniuerso generi de quo nunc agitur,est cõmune. Et enim fieri animo soluto,nõ pertinet tantum ad eam diuinationẽ quæ cõtingit in somnis: sed etiam ad alterã, quæ furoris est. Quod vt cõfirmem vnius Ciceronis authoritate,ero cõtentus. Cum duobus modis, inquit, animi sine ratione & scientia, motu ipsi suo soluto ac libero incitarẽtur,vno furẽte,altero somniãte, &c. Nec verò minus erras nume.7.scholiorũ eorundem.Vbi enim ab Alcinoo dictũ est,idq; ex Platonis Timæo, diuinationẽ in somnis cõtingere, ꝙ in iecore, propter leuorẽ & nitorem, vis quædam à mente fluens reluceat,tu Platonis, scilicet, seuerissimus cẽsor & castigator, subiicis eam vim potius esse intelligendã quæ à Diis, vel dęmonibus obiicitur. Vel dic,inquis, per mentẽ solutam ac liberam, qualis est in somnis, propter cognationẽ quam mẽs habet cũ Diis & dęmonibus, Deum ipsum aut dęmonẽ significari. Atqui Plato in Timæo apertissimè loquitur de potentia cognitionis quæ ex mente nostra descẽdit. Visne tibi potius quã illi credamus? Quid quod statim numero eodẽ, tui immemor hoc ipse de nostra mẽte interpretaris. Omnino,inquis, non dixit vim quæ à phantasia fluit, sed quæ à mente, id est, à parte nostri diuinissima. Quid tibi vis Logodædale? An ea mens quæ pars nostri diuinissima, in nobis somniat, tibi Deus est aliquis, vel dæmon: nempe is ipse qui dicitur somnia immittere? Equidem hæc comparans cum numero 3. scholiorum tuorum in capite 15. facile animaduerto te circa quæstionem propositam de somniis, in eo luto hærere ex quo non possit te tua Logodædalia eripere. Itaque philosophica manu excitandus es. Ex qua hoc si placet accipe,In somniis mẽtem nostrã descendere ad ea quæ in iecore tanquã in speculo elucent

Ex iis vero quædam de ipſo iecore enaſci, nempe de humoribus in hoc dominantibus, qualia ſunt quæ nos exercent in ſomniis naturales cauſas habẽtibus, de quibus antea dictum eſt: alia extrinſecus immitti, nempe vel ab ipſo Deo, vel à dæmone.

Græco exemplari totum hoc de tuo adiicis, τὸ λογιστικὸν ἐν τοῖς ἀνθρώποις μόνοις εὑρίσκεται, id eſt, ratiocinatiuum in ſolis hominibus reperiri. Hoc vero deeſt in eo quod nos ſumus ſequuti, ſicut ipſe in tuis ſcholiis monuiſti: falſóque & ex philoſophiæ Platonicæ ignoratione, à te eſt adiectum. Quoniam in Platonica doctrina verum non eſt τὸ λογιστικὸν ſolis hominibus ineſſe. Quod ex iis intelligere potuiſti quæ ſuperius, de cælo, aſtríſque animatis & de dæmonibus dicta ſunt. Et certè philoſophiæ candidati ex Porphirij primis elementis hoc ipſum iampridem didicerunt, meminerúntq; idcirco in definitione hominis, mortale, ab illo eſſe vſurpatum. Neque vero illud addi ad vim eius argumenti quo Alcinous vtitur, erat neceſſarium. Quoniam cum propoſitum ſit partem animi paſſiuam aliis quoque animalibus, brutis ſcilicet, ineſſe: aſſumendum fuit τὸ λογιστικὸν in illa non cadere: quod Alcinous philoſophorum more non exprimit, vt ſatis per ſe manifeſtum. Ex quo concludit, ratiocinatiuum (ſic enim philoſophicè loquamur) à paſſiuo differre. Quoniam ſi duo hæc non differrẽt, ſubſtantiis animatis, quas informant, non diſtinguerentur. Quo argumento Ariſtoteles ipſe lib. 2. de animo, confirmat primas animi facultates eſſe diſtinctas: quod hæ ſcilicet pariant diſtincta rerum animatarum genera.

In Cap. 18.

Quod in græco dicitur ἀσώματος γὰρ ἐστιν οὐσία ἀμετάβλητος, ita latine reddis, corpore enim vacat ea eſſentia quæ immortalis eſt. In quo præterquam quod ineptè ἀμετάβλητος, à te redditur, immortalis, non vides Alcinoi ſententiam ſic peruerti, vt pro argumento ſumas quod in quæſtione eſt poſitum. Probatur enim animum immortalem eſſe, quia immutabilis, intelligibilis, inaſpectabilis, &c. Talem vero eſſe, quia eſſentia eſt incorporea. At tu contra, ſumis eam eſſentiã quæ immortalis eſt, oportere corpore vacare. Quaſi iam tibi conceſſum ſit, animum immortalem eſſe, nouáque quæſtio afferatur, an ſit corporeus. Hoc tibi potius erat conſiderandum quã inſectandũ quod diximus, corpus omne eſſe ſenſile. In quo cum docere vis numero 2. ſcholiorum, non omne corpus ſentire poſſe, dic mihi, Logodædale, bona cum venia, in hoc ſi me vincere non erubeſceres? Nunquam profectò ἄθεος tuus Lucretius à nobis extorquebit, vt nomen hoc in

Schola Philoſophica, iſta ſignificatione vſurpemus. Atque certè debuerat eſſe ſatis hoc contra nos, de quo initiò reſpondimus, quartum quintúmve repetiuiſſe. Quanquam hic etiam tibi venia danda eſt, in quæſtione omnium maxima, de re nihil habebas quod diceres: de verbo nugari oportuit.

Noua ratio ex Platonis Phædone, ſic ab Alcinoo exprimitur, τὰ τὲ ἄμεσα ἐναντία, καὶ μὴ καθ' αὑτὰ, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς, πέφυκεν ἐξ ἀλλήλων γίνεσθαι. Quam ita reddidimus, Contraria immediata, non ſecundum ſeipſa, ſed aduentitia tantum vi, ex ſe inuicem oriuntur, & fiunt. Quæ vera eſt non modò Platonis & Alcinoi, ſed Ariſtotelis ſententia de contrariis ex ſe inuicem orientibus, lib. 1. Phyſic. Quoniam vno conſenſu Philoſophorum omnium, ex principiis in re conſtituta manentibus, vnumquodque per ſe oritur. At contrarium ex contrario oritur, non tanquam ex principio manente (hoc enim fieri nullo modo poteſt) ſed tantum quia contrarium contrario in eodem ſubiecto ſuccedit. Quod quidem eſt ex alio κατὰ συμβεβηκὸς, oriri. Tu verò ea ſententia non intellecta, locum hunc ſic peruertiſti. Præterea quæ medio carent contraria, inquis, & non per ſe, ſed ex euentu contraria ſunt, eorum alterum ab altero naſci ſolet natura. In quo ſi te non pudet in primis Phyſiologiæ elementis cæcutire, hoc ſaltem pudeat quod Alcinoo falſo aſcribis, contraria medio carentia (quæ Philoſophis maximè propriè contraria ſunt) non per ſe, ſed κατὰ συμβεβηκὸς tantum eſſe contraria.

Quod de reſpiratione Alcinous ſubiicit, ad id pertinet, vt intelligamus quomodo nonnunquam errari contingat, in eo quòd obſeruatis aliquot ſingularibus, non tamen omnibus, propoſitioni vniuerſæ temerè aſſentiamur. Vt ſi, quia obſeruatum eſt pleraque animalia reſpirare, hinc eliciamus, omne animal reſpirare. Quod in huius loci interpretatione non animaduertiſti. Sed hoc negligentius Scholiorũ tuorum numer. 7. à te factum eſt, quod de propoſitione Philoſophis veteribus & recentioribus controuerſa, temerè & ſine iudicio ſtatuiſti. Id ſolum eſſe animal, inquis, quod reſpiratione vtitur, falſum eſt. Piſces enim non reſpirant, cùm pulmone careant. Hui! Támne rudis es, & ignarus rerum Philoſophicarum, vt neſcias Ariſtoteli piſces nonnullos pulmones habere? & aliis contra Ariſtotelem, eos etiam qui pulmones non habent, per branchias reſpirare? Aut ſi hoc aliquãdo audiuiſti, támne temerarius, vt de re tantopere controuerſa, ſine vlla diſtinctione pronuncies? Neque verò magis illud animaduertiſti quod ex artificio diſſerendi didiciſſe oportuit, quando propoſitioni vniuerſæ reſiſtendum eſt, id in ea parte faciendum quæ manifeſta, non quæ plus habet dubitationis. Atqui de piſcibus an reſpirent,

multum dubitationis eſt (vt intelligere poteris ex noſtro Commentario in cap. 16.) Alia verò pleraque ſunt animalia de quibus quod non reſpirent, manifeſtum eſt & certum. Itaque in his potius oportuit te propoſitioni vniuerſæ reſiſtere.

In ea ratione quæ ſequitur ex 10. de Rep. eo iterum peccas, quod ignoratione ſententiæ, non diſtinguis concluſionem ab argumento. Nam Alcinous quia animus à proprio vitio non corrumpitur, colligit nequaquam fore vt ab alieno, aut ab vllo alio corrumpatur. Idque quia cauſarum internarum maior vis eſt ad interitum, neceſſitate quadam ineuitabili inferendum, quàm externarum. Ex quo tandem concludit eum nullo modo corrumpi. Quod tu in tua interpretatione non ſatis diſtinxiſti. Lege verò quæ ad hanc rationem noſtro Cōmentario repetita ſunt ex 10. de Rep. tanquam ex ſuo fonte. Tum nō dubito quin in his errorem tuum facilè ſentias.

Ratione poſtrema ad confirmandam immortalitatem, quæ ex Phædro adducta eſt, cùm in Græco exemplari, cuius fidem ſumus ſequuti, legeretur ἀρχικῶς ὂν, hoc ſumus interpretati, quod principij rationem habet. Tu interiecta vna particula, eáque, mea opinione, ad huius argumenti vim minimè neceſſaria, legendum arbitraris ἀρχικῶς κινητὸν ὂν, ac latinè reddis, cùm principium motus in ſe incluſum habeat. Nec animaduertis in ſententia & pondere rationis huius permultum intereſſe, ſitne aliquid principium motus, an verò in ſe huius principium incluſum habeat. Nam quod principium motus eſt, id Plato vult ſemper moueri, eóque eſſe immortale: quia nunquam ſe ipſum deſerit. At animalia in ſe habere incluſum principium motus, nempe animum à quo mouentur, Plato, vt opinor, concederet: nec tamen hæc ſemper moueri poſſe fateretur. Et certè ſine ſubtiliore Philoſophia hoc ex Cicerone in ſomnio Scipionis, intelligere potuiſti. Vbi hanc Platonis rationem ſic interpretatur, vt dicat animum, non ſicut vis habere in ſe incluſum motus principium, ſed eſſe ipſum mouendi principium. Quod ſemper mouetur, inquit, æternum eſt. Quod autem motum affert alicui, quódque ipſum agitatur aliunde, quando finem habet motus, viuendi finem habeat neceſſe eſt. Solum igitur quod ſeſe mouet, quia nunquam deſeritur à ſe, nunquam ne moueri quidem deſinit: quinetiam cæteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi. Principio autem nulla eſt origo. Nam ex principio oriuntur omnia: ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt. Nec enim eſſet hoc principium, quod gigneretur aliunde, &c.

In Cap. 19.

Scholiorum tuorum num. 1. aliquot exemplorum enumeratione, ex Cicerone confirmas Latinè dici, eſſe in noſtra poteſtate: quod nos, in nobis ſitum eſſe, diximus. Idque vt noſtram interpretationẽ vno in verbo rectè immutaſſe videaris. Atqui vtrumque horum in veſtra Logodædalia receptum eſt, & à nobis hoc ipſo capite vſurpatum, eſſe in noſtra poteſtate: & eodem, à te ſæpius illud noſtrum, in nobis ſitum eſſe. Quid igitur erat neceſſe hoc à te immutari, aut cùm immutaſſes, iſtud tam pueriliter aliis permultis grauioribus prætermiſſis, annotari? Equidem de re nihil habuiſti quod diceres: in verbis ludere oportuit. Sic noſti ſimulare Cupreſſum. Hoc verò in iſtiuſmo di Philoſopho quid aliud eſt, quàm pro rebus verba dare? aut pro fructibus folia? Sed ſit ſanè iſtud proprium tuæ Logodædaliæ.

Magis erras in ſententia, cùm paulò poſt ſic Alcinoum interpretaris. Rei illi prædictæ, inquis, Paris Helenam rapiet, quæquidem in eius poteſtate erat poſita, conſequens erit hoc, bellum inferent Troianis Græci ob Helenam. Nec enim, Logodædale, Alcinous ait prædictum eſſe oraculo, fore vt Paris Helenam raperet: nec ſi eſſet prædictum, id amplius, ex ea ſentẽtia quam hoc loco ſequitur, in eius poteſtate fuiſſet. Sed vult ex conditione tantum prædictum fuiſſe, Si Paris Helenam raperet, fore vt pro hac Græci contra Troianos bellum gererent. Cuius quidem conditionis pars antecedens, erat adhuc in Paridis poteſtate. Quoniam eo fato minimè definiebatur. At cùm ille ſua ſponte Helenam rapuiſſet: Grẹcorum bellum, quod ad raptum conſequens, fato erat definitum, vitari nullo modo potuiſſe. Sanè miror te in hoc tam turpiter lapſum eſſe, præſertim cùm tibi in eo noſtra interpretatione præluceremus.

In eo autem quod vbi de Laio, & filij proceatione agitur, pro θεσμῷ, id eſt, vt placet Marſilio Ficino, pro lege, vel vt nos eramus interpretati, pro oraculo, legendum arbitraris ἐν τῷ δεσμῷ, ac explicas, in coniunctione & vinculo matrimonij contineri, facilem quidem fuiſſe video vnius literæ mutationem: ſed ſi ea tibi concedatur: locúſque ad eam ſententiam quam tibi fingis, referatur, hanc nihilo meliorem, imò deteriorem fore animaduerto. Nam illud tuum, Laium & filij procreationẽ in coniunctione & vinculo matrimonij contineri, quã aptè & quorſum, vel etiam quàm venuſtè latinè dicatur, profectò nõ video. At Laium & filij procreationẽ eſſe in oraculo, mihi ſignificare videtur hæc ex his eſſe, quæ quanquam fato definita non ſint, ſunt tamen confatalia. Sic enim dictum fortaſſe initio capitis huius, omnia quidem eſſe in fato, non tamen omnia fati legibus teneri.

Et certè id maximè consentit cum oraculo Apollinis, quod in tuis Scholiis commemorasti. De illis autem quæ cõfatalia nominauimus, audi si placet in proposito exemplo, Ciceronem lib. de Fato, hæc ex Chrysippo commemorantem. Quædam sunt, inquit, in rebus simplicia, quædam copulata. Simplex est, morietur eo die Socrates. Huic, siue quid fecerit, siue non fecerit, finitus est moriendi dies. At si ita fatum sit, nascetur Oedipus Laio, non poterit dici, siue fuerit Laius cum muliere, siue non fuerit. Copulata enim res est, & confatalis. Sic enim appellat, quia ita fatum sit, & cõcubiturum cum vxore Laium, & ex ea Oedipum procreaturum. Vt si esset dictum, Luctabitur Olympiis Milo: & referret aliquis, Ergo siue habuerit aduersarium, siue non habuerit, luctabitur, erraret. Est enim copulatum, luctabitur: quia sine aduersario nulla luctatio est, &c. Quæ si attentè consideraueris, facilè, vt opinor, agnosces, etiam si tibi concedamus ἐν τῷ δεσμῷ, hoc loco legendum esse (quod ego non omnino repudio) id tamen non de cõiunctione matrimonij, sicut vis, sed de eorum quę à Chrysippo confatalia dicuntur, connexione esse intelligendum. Quod nos posteriore nostra interpretatione sumus sequuti.

Placet verò obiter in tuam Logodædaliam excurrere, & de nonnullis monere te, quæ hoc ipso capite circa orationis artificium nonnihil regiam maiestatem tuam dedecent, cuius sceptrum dicere soles, annorum quadraginta laboribus tibi esse comparatum. Etenim illud non satis te dignum videtur, infinitum esse id quo tanquam vehiculo vehitur quod in nobis sitũ est. Quo etiam loco, sicut & paulo post, numero scilicet 7. nobiscum latinè dixisti, in nobis situm esse, quod antea fastidere videbaris, & pro quo sine ratione dicere malebas, in nostra potestate esse. Quod verò ad istum num. 7. notas in tuis Scholiis, locum ad finem capitis huius sic esse interpretandum, Definiendum, inquis, quod in nobis situm est, ex eo momento quo in vtramuis partem propenso, verum aut falsum orationis adipiscatur: in eo prodis magnam temeritatem tuam in contextu immutando, cum pari ignoratione sentẽtię. Nam cùm doceat hîc Alcinous quale sit quod in nostra potestate propriè esse dicitur, & circa quod nostræ deliberationes versantur, nempe id quod paulò ante τὸ δυνατὸν appellauit, & natura sua inter verum & falsum interiectum, atque idcirco ἀόριστον esse dixit: tu deprauata sententia, pro ἀόριστον, hoc loco qui superiori omnino respondet, contendis ὁριστέον esse legendũ, ea certè temeritate quę lõgo vsu, multorúmq; annorũ pręscriptione, tibi in tuo Logodædalię regno iampridem propria esse cœpit. Sed vt in hac tibi liceat quidlibet, dic nobis Logodædale, quæ erit in his verbis tuis sententæ commoditas? Definiẽdum, inquis, quod in nobis situm est, ex eo momento

to

to quo in vtramuis partem propenſo, verum aut falſum orationis adipiſcitur?In quibus primum quorſum addis de tuo (orationis)quaſi veritas de qua hîc agitur,in re eſſe non poſſit, niſi oratione exprimatur? aut determinatio quæ à nobis electione fit,circa poſſibile,ad cuius vtramlibet partem liberam facultatem habemus, ex oratione pẽdeat?Deinde qualis hæc definitio eius quod in nobis ſitum, ex eo ſcilicet momento quo in vtramuis partem propenſo, verum aut falſum orationis adipiſcitur? Næ tu,vt quod debitum eſt deferam,ſingularis es definiendi artifex.

In Cap. 20.

Quanquam in verborum & orationis examine multa tibi antea condonauerim,ne in tuæ Logodædaliæ fines viderer irruere, non poſſum tamen hoc capite prætermittere illam tuam periodum quæ ita incipit,Ex quo homines verè Philoſophos,&c.totam videri malè cõtextam. In qua illud addis de tuo (& quandiu cum corporibus coniuncti ſunt)credo quia in eadem ſequitur(poſtquam corporum vinculis ſunt ſoluti) deinde in eo valde luxurias(expurgaſſent,reſtituiſſent,ſanauiſſent)iterúmque in hoc(intereat, extinguatur,obcæcetur) poſtremò non ſatis Latinè dixiſſe videris (eius totum quod ratione præditum eſt,naturam amplecti) pro quo reponendum (eius totius, vel eius totam) vt hoc naturæ adiiciatur . Sicut in reciproci vſu, tria aut quatuor eodem capite peccata ſunt:quę tibi in huius authoris interpretatione familiaria. At illud laudo quod tandem aliquando huius capitis initio, τ' ἀγαθὸν ſummum & primum bonum ſignificare ex Platonica loquendi conſuetudine agnouiſti: cuius ignoratione multis locis antea peccauiſti.

Monſtroſa verò eſt in Philoſophia Platonica, bonorum diuiſio quam proponis Scholiorum tuorum num. 2. & ad quam euertendá nullæ externæ rationes quærendæ : ipſa ſibi ad detegendam abſurditatem eſt ſatis.Bonorum,inquis,tria ſunt genera. Alia ἑκτὰ, quæ conſequi & habere licet, vel per naturam , vel per ſtudium vel exercitationem,vt bona valetudo,iuſtitia,temperantia, alia μεθεκτὰ, quæ conſequi & habere quidem non licet:ſed ad eorum communionem recipi,eáque participare licet,vt ſummum bonum: alia ὑπαρκτὰ,quæ neq; habere,neque participare licet,ſed ea ineſſe & extare oportet,vt bonum eſſe,iuſtum eſſe,bonum eſſe. In quo vt tibi tuos Typographos ſæpe cauſanti, iſtam poſtremam repetitionem condonemus, in cæteris quid dicere debueris, facile intelligo: quid dicas, omnino neſcio. Quoniam tu teipſum nõ intelligis. Etenim quid illud eſt μεθεκτὰ bo-

na esse, quę habere & consequi non licet, licet tamen ad eorum communionem recipi, eadémque participare? Quomodo enim eorum est communio & participatio, si haberi non possint? Aut quale illud, nos ad summi boni communionem participationémque recipi, summum tamen bonum habere non posse? An eius est communio vel participatio quod haberi non potest? Aut ea quæ tu ὑπαρκτὰ nominas, quo modo, vt ais, inesse possunt, si hæc neque habere, neque participare licet? Quod si μεθεκτὰ bona ea hoc loco dicere voluisti, quæ cap. 9. num. 5. κατὰ μέθεξιν, id est ex participatione bona nominasti, quomodo in his summum bonum à te hoc loco ponitur, quod certum est nullius participatione bonũ esse? Quódque Platonicis re idem est cum Deo: qui à te eodem loco, κατὰ ὕπαρξιν, siue ex essentia sua bonus dicitur?

Scholiorum tuorum numer. 4. locus quem citas ex Platone 4. de Republ. illic nusquam est: sed repetendus ex 4. de Legibus, ex quo ad verbum est descriptus. Numer. verò 9. rectè quidem obseruas ea quę dicuntur ab Alcinoo ex Phædro esse collecta: sed temerè hoc totum adiicis (sursum extulit in extimum locum aurigæ caput) quod non est ab Alcinoo expressum, nec ad id de quo agitur necessarium. Quoniã satis erat docuisse Platonem in exprimenda humana fœlicitate, nonnunquam duo hæc in animo coniunxisse, Deum sequi, & huius similem fieri. Cætera ex Platonis contextu citata, à te in Scholia referri ad illustrationem sententiæ potuerunt: adiici verò contextui, nisi pro tua temeritate non debuerunt.

Quod paulò post ab Alcinoo scribitur, καὶ γάρ τοι τῆς ὠφελείας ἀρχὴ τὸ ἀγαθὸν, τοῦτο δὲ ἐκ θεοῦ εἴρηται, id nos sic Latinè reddidimus, Etenim vtilitatis principium ipsum bonum: hoc autem ex Deo dictum est. Tu verò sic, Itaque vtilitatis principium dictum est bonum: hoc autem à Deo oritur. Quem locum Scholiorum tuorum num. 10. falso putas nominatim citari ab Alcinoo ex certo Platonis dialogo, quem Epinomidem esse vis. Quoniam quanquam in eo Deus bonorum omniũ causa esse dicatur, sicut & in Eutyphrone, & lib. 2. de Repub. nihil tamen hîc ad verbum citatur, sed ex sententia Platoni familiari & rata, causa redditur, propter quam apud eundem animus Deum sequẽs, & huic similis factus, beatus esse dicatur. In quo tuum alterum peccatum est, quod vbi superiorum ratio ab Alcinoo redditur, tu ex superioribns nouam illationẽ fingis. Nec verò leuius illud est, quod τὸ ἀγαθὸν (quod de idea boni erat intelligendum, quæ sola vtilitatum omnium principium est & regula) tu ineptè & contra consuetudinem Platonicorũ, de bono simpliciter, vt antea sæpe, es interpretatus. Cæterùm quę cõtra nos in Scholiis tuis obseruas de distinctione verbi εἴρηται, in qua Marsilius Ficinus nobis assentitur, ea apertissimè arguunt te Alcinoi

ententiam hac in parte nullo modo esse assequutum. Coguntq; addere verbum (oritur) cui in Græco contextu nullum omnino respondet. Quanquam τὸ ἀγαθὸν (quod ipsum bonum siue ideam boni interpretor) reuera apud Platonem ex Deo non oritur: sed est & dicitur ipse Deus. Quod facilè intellexisses, si vel leuiter tantum Platonicorũ doctrina fuisses imbutus. Sequitur verò alterum grauius peccatum, in eo quod vbi dixisti Deum virtutem non habere, quia virtute melior: statim subiicis, ex qua (virtute scilicet) rectè quis dixerit infœlicitatem, &c. Qua sententia nihil potest fingi absurdius. Sed hoc si voles, per me licet in tuum Typographum reiicias.

In Cap. 21.

Hoc capite multa sunt in quibus nostra interpretatio à tua dissidet. Sed hæc magna ex parte inde profecta, quod in Græco contextu immutando, huic addendo & detrahendo, tibi licere putas quidlibet. Nec cum ista tua temeritate, in secunda & tertia periodo vitare potes rerum multarum repetitionem, in ea breuitate quam Alcinous affectat, imprimis odiosam. Sine qua huius sententiam (assentiente etiam Marsilio Ficino) retineri posse existimauimus. In ea quoque periodo quæ Græcè incipit ὅταν δὲ φῶμεν τάξιν, &c. quàm multa addis de tuo? quàm multa peruertis? In quibus cùm εὐπείθειαν, non incommodè, opinor, obedientiã essemus interpretati, tu dicere maluisti rationem quæ adhibetur in cupiditatibus & appetitionibus moderandis, & ad obtemperandũ adducendis. In cęteris pari copiæ inanitate luxurias.

σωτηρίαν in definitione fortitudinis, malui obseruationem, quàm tecum salutem interpretari. Quoniam etiamsi hoc vocabulum ferre possit, ridiculum tamen in sententia mihi videtur, fortitudinem dicere salutem eius præcepti in cuius obseruatione versatur. Frustra etiã in huius definitionis explicatione illud addis (de rebus extimescendis & non extimescendis) quod neque addidit Marsilius Ficinus, neque est in Græco exemplari quod sequuti sumus, neque ad illustrandam sententiam quicquam commoditatis affert.

ἀντακολουθεῖν interpretatus es, continuò efflorescere, nescio profectò cuius authoris exẽplo. Sed hoc vnũ scio id esse profectum ab ignoratione sententię: quã ex fine capitis colligere potuisti. Ex superioribus enim cõcludit virtutes in recta ratione tanquã in regula, esse connexas. Vt verum id esse velit quod Cicero pluribus locis disputat, eum qui illarum vnã habeat, reliquas etiam habere oportere. Quare illud maluimus interpretari, mutuo se consequi: quod in illa regula virtutes inter se quasi concatenatæ sint. Quod non dubito quin posthac

facilè ſis probaturus, modò ſupra Logodædaliam animum erigens, ex contextus comparatione commoditatem ſententiæ hac in parte videre poſſis.

Scholiorum tuorum num. 4. ſcribis, non Platoni ſolùm, ſed & Ariſtoteli poſt Platonem, de connexione virtutum omnium cum recta ratione & prudentia idem viſum eſſe, & pluribus verbis demonſtratum atque explicatum lib. 7. de Morib. ad Nicom. In quo facile eſt animaduertere tibi non deeſſe voluntaté ſeriò philoſophandi: ſed iſtud profectò ſuperat tuam facultatem. Itaque paſcis animum eo quod eſt reliquum: dáſque operam vt inconſiderata & tumultuaria horũ Philoſophorum comparatione, in vtroque aliquid conſequutus eſſe videaris. Locus de hac connexione virtutum omnium cum recta ratione & prudentia, expreſſior eſt apud Ariſtot. capit. vltimo lib. 6. Ethic. quàm in vlla parte libri 7. quẽ tu citaſti. Neque in eo Ariſtoteli, ſicut arbitraris, idem quod Platoni videtur: ſed ab Ariſto. Plato in perſona Socratis reprehenditur. Socrates quidem, inquit Ariſto. partim rectè quærebat, partim aberrabat. Nã quòd virtutes omnes prudentias putauit eſſe, errauit: quòd autem eas non ſine prudentia cenſuit, præclarè dixit. Quod ex eo intelligi poteſt, quia nunc omnes qui virtutem definiunt, cùm habitum eam eſſe dixerunt, & in quibus cernatur, tũ habitum eum eſſe adiungunt, qui rectæ rationi ſit conſentaneus. Atqui ea demùm recta ratio eſt, quæ prudentiæ congruat. Ergo hoc omnes quodammodo diuinare & augurari videntur, habitum eum virtutem eſſe qui prudentia dirigatur. Sed tamen facienda mutatio eſt. Neque enim ſolùm virtus eſt habitus, qui prudentiæ ſit cõſentaneus, ſed is potius qui ſit cum recta ratione coniunctus. Recta autem de his rebus ratio, iam nomen habet prudentiæ. Socrates ergo virtutes omnes rationes eſſe putauit, cùm in ſcientia omnes poneret: nos eas non rationes, ſed cum ratione eſſe dicimus. Non ſentis Platonem ab Ariſtotele in ea quæſtione caſtigari, in qua vtrique idem videri temerè affirmaſti?

In Cap. 22.

Hoc capite ſic in verbis es diſſolutus, vt tuæ Logodędaliæ deſertor eſſe videaris. In quibus primum hoc, hominem omni genere vitiorũ coopertum, non ſatis te dignum eſſe videtur. Deinde in illo, ad virtutem trameare & tranſuolare, pro vno verbo duæ ſunt metaphoræ diſſolutæ. Atque in eadem periodo, quatuor aut quinque ſenariis verſibus concluſa, mihi hæc mouent nauſeam, nam neque, qui enim, non enim, longè enim. Nec verò in altera longè breuiore, magis hoc placet, virtutes res honeſtas agere ex ratione, non quæ in eis ineſt,

carent enim ratione, ſed quæ à ratione eis eſt tradita. Quid enim erat neceſſe rationis vocabulum tam frequenter iterari? aut quis ferret hoc, virtutes agere ex ratione, quæ à ratione eis eſt tradita? Præſertim cum Alcinous ſemel tantum illud vſurpet, κατὰ λόγον: ſecundo loco particulam hanc minimè repetat: tertio, pro ea dicat φρόνησιν, quã prudentiam ſumus interpretati. In his autem quæ ſcholiorum tuorum numero 2. & 3. notas ex Ariſt. Ethicis, facile animaduerto animũ tibi incaleſcere ſtudio philoſophandi: ſed facultatem valde eſſe languidam. Quoniam ſcilicet, in magiſterio Logodædaliæ tibi, vt iactare ſoles, annorum ferè quinquaginta laboribus comparato, ætatem conſumpſiſti.

Neque vero magis quam ſuperiora probare poſſum hoc tuum loquendi genus (propterea quod in omnibus virtutibus, aut certè in plurimis in vnaquáque vtrínque duo vitia cernuntur.) Cur enim ſi in omnibus, addi oportuit, in vnaquáque? aut ſi in vnaquáque virtute & in omnibus id verum eſt, cur interiectum à te eſt, aut certè in plurimis?

ἀμέτριαν, quæ exceſſum & defectum hic complectitur, eram antea interpretatus immoderationem, quæ nunc mihi magis ad exceſſum pertinere videtur: tu nihilo melius, vacuitatem à modo. Nunc fortaſſe dico aptius, diſceſſum à modo, qui in vtrámque partem fieri poteſt. De quo liberum ſit lectori iudicium: modo tamen meminerit hac particula, id quod eſt vtriúſque vitij, exceſſu ſcilicet & defectu peccantis, ſignificari.

Neque vero qui cum parentes) locus alius ſequitur obſcurior, in quo duobus exemplis explicatur varietas diſcedendi à modo circa perturbationes: in cuius quidem interpretatione mihi antea non ſatisfeceram expetebámque in dies meliora. Sed certe in eo hoc videbar aſſequutus, quod nulla facta contextus mutatione vulgatum exemplar græcum ad verbum expreſſeram: in quo immutando tibi tuo more licere vis quidlibet. Ego vero nunc minus multis immutatis, meliorem ſententiam videor aſſequutus. De qua liberum quóque lectoris iudicium expeto: ea lege vt à quouis meliora facile recipiam.

In Cap. 23.

Si virtus voluntaria ſit, concludit Alcinous initio capitis huius ex Platonica doctrina, vitium eſſe inuoluntarium. Quia hac in parte cõtrariorum conſequentia cõtraria Plato exiſtimauit: vel ſi hoc mauis, contrariorum cauſas eſſe contrarias. In quo ab Ariſt. reprehenditur lib. 3. Ethic. atque contrà diſputatur vitia, quemadmodum & virtu-

tes, eſſe voluntaria, ſicut noſtro commentario in locum hunc abundè videmur docuiſſe. Tu vero confundens Platonica cum Peripateticis, ſic Alcinoum latinè loquentem facis, Si virtus ſpõte ſuſcipitur, conſequens eſt vt vitium ſponte contrahatur. Hoccine vero eſt latinè vertere, an potius authoris ſententiam euertere? Et certè vel ſola ſequentia mouere te debuerunt, hanc à te confictam ſententiam cum authoris mente nullo modo poſſe conſiſtere.

Quod Alcinous vno verbo nominat, τὸ ἀκούσιον, tu ita exprimis (quod inuitè ſuſcipitur, eiúſque quod inuitè ſuſceptum eſt, natura) in quo alteri luxuries eſſet mirabilis, ſed ea tibi vſu trita eſt & vulgaris. Verùm hoc attentius conſiderandum, quod illud τὸ ἀκούσιον, ſiue quod inuitè ſuſcipitur, vis ad ea omnia pertinere quæ ab ignoratione aut ab aliqua animi perturbatione proficiſcuntur. Sic enim hoc loco Alcinoum loquentem facis. Præterea quod inuitè ſuſcipitur, inquis, eiúſque quod inuitè ſuſceptum eſt, natura, in ignoratione quadam, aut in animi perturbatione poſita eſt. Atqui tu ipſe, annotationibus tuis in cap.1.lib.3. Ethic. inuitè factum definis quod inſcienter & coactè, & cum dolore, ac moleſtia factum eſt. An poteſt cuíquam eſſe eiuſmodi quod à geſtiente lætitia eſt profectum? At hæc animi perturbatio eſt, tibíque hoc loco, omnia quæ ab aliqua animi perturbatione proficiſcuntur, inuitè ſuſcepta, vel facta eſſe dicuntur. Da igitur operam vt hac in parte tibi ipſe conſentias. Nos vero τὸ ἀκούσιον, inuoluntarium ſumus interpretati, repugnante quidem tua Ciceroniana religione: ſed quæ, vt antea dixi, mihi in ſchola philoſophica, vana ſuperſtitio quædam eſt. Nam ſi Ciceroni familiare eſt, voluntarium, non modo pro eo quod à voluntate tanquam à principe cauſa proficiſcitur, ſed in omni eo quod hanc habet minimè repugnantem, aut in contrarium nitentem: cur philoſopho ea aliorum vocabulorum imitatione in qua exemplis abundamus, dicere non licebit inuoluntarium id omne quod aut voluntati omnino contrarium eſt, aut certè præter hanc accidit? Quo modo certè apud Platonem in homine intemperante omnia quæ à geſtiente lætitia proficiſcuntur, inuoluntaria ſunt: non quod contra voluntatem accidant (hanc enim ille nõ habet repugnantem) ſed quia præter hanc. Quæ duo quo differant tum intelliges cùm te philoſophiæ excolendum tradideris.

καὶ λόγῳ, καὶ ἤθεσιν ἀστείοις, καὶ μελέτῃ) tu latinè reddis, ratione & moribus vrbanitate politis & meditatione: ego vero cum Marſilio Ficino, ratione & conſuetudine ciuili, vel ſi voles, moribus ciuilibus, atque diligentia. Quo loco cum agatur de his quæ pertinent ad homines ita regendos, vt minimè ſint ad inferendam iniuriam propenſi, in

hoc magnam vim esse uideo ciuilis consuetudinis: quando scilicet ciuitas ipsa bene morata est. Quid vero ad id afferre possint tui mores vrbanitate politi, profectò non video.

In Cap. 24.

Hoc capite quo loco de perturbationibus agitur, numero scilicet 1. scholiorum tuorum, tibi non est satis Alcinoi contextum temere immutare: sed in eo me reprehendis, quod receptam lectionem, & Marsilij interpretationem sequi maluerim, quàm tuo more in bonis scriptoribus immutandis licenter insanire. Mendosè, inquis, legitur vulgo apud Alcinoum συνίσταται δὲ τὰ ἡμέτερα ἔργα, & cætera. Nam συνίσταται, pertinet ad ea quæ antecedunt, & legendum οὐδὲ τὰ ἡμέτερα ἔργα. Quod cum alij non vidissent, hunc locum non rectè interpretati sunt, quinetiam deprauarunt, cum sic verterunt. Nostra quidem opera consistunt, non tamen in nostra potestate. At vero tu caue, mi Logodædale, ne ipse ignoratione sententiæ, addita negatione, contextum immutando omnino deprauaueris, nimiúmque acutè intuendo, nihil omnino videris. Ego quidem facile culpam omnem in eo vitare possum in quo receptam distinctionem & lectionem, tua confessione sum sequutus: præsertim ad meam opinionem accedente, vel potius in hac mihi prælucente Marsilio Ficino. Qui rerum philosophicarum maximéque Platonicarum cognitione vsqueadeo excellit, vt apud eruditos eius authoritas contra tuam rerum earundem inscitiam, mihi non leue momentum sit habitura. Attamen hoc etiam amplius contendo, nostram interpretationem quam reprehendis, germanam Platonis sententiam continere. Quæ mihi eiusmodi esse videtur. Perturbationes quidem ipsas non esse in nostra potestate: facta tamen vel opera quæ ab illis proficiscuntur, nostra esse putanda nobísque ascribenda. Quoniam non possumus omnino non commoueri: sed primos motus ratione reprimendo, malefacta & opera quæ ab illis exultantibus, vel longius excurrentibus solent proficisci, euitare possumus & debemus. Ideóque facta hæc, vel opera tanquam nostra, legibus & suppliciis in nobis vindicantur: ipsę vero perturbationes minimè. Nec enim quisquam ciuili disciplina quantumuis seuera, punitur quòd in alterum iratus sit (quandoquidem hoc non tam illius opus vel factum esse putatur, quàm passio) at si iratus alterum percusserit, vel interfecerit, hoc factum illi ascribitur, supplicióq; coercetur. Lege accuratè quæ de hac quæstione pluribus disputantur à Platone lib. 9. de Legibus, tum,

vt ſpero, ſenties tuam in hoc loco immutando temeritatem ab ignoratione philoſophiæ eſſe profectam. In qua tuum illud quàm inſulſum eſt, perturbationes (quæ à philoſophis paſſiones appellantur) nõ eſſe noſtra facta? Quis enim vnquam paſſionem factum appellauit? Aut ſi ea in factis numeratur, cur non in noſtris, ſi quidem noſtra eſt paſſio? Ac denique ſi in noſtris factis eſt, cur non vel ſola perturbatio in nobis lege punitur, ſed tantum ea facta quæ à perturbationibus noſtra culpa longius excurrentibus, proficiſcuntur? Equidem Logodædale, perturbatio noſtra eſt, ſed ea non eſt noſtrum factum: quia omnino factum non eſt. Et actiones quæ à nobis perturbatis proficiſcuntur, facta quædam ſunt, eadémque noſtra. Quare etiam in nobis merito puniuntur, perturbationes vero non item.

Quod ſcholiorum tuorũ ad caput hoc nota.7. à me prætermiſſum obſeruas, πλεονάζει γάρ, & cætera, quanquam in omnibus exemplaribus & codicibus græcis repetiri ſcribas, deerat tamen in eo quod cũ Marſilio Ficino ſumus ſequuti. Nec adhuc mihi neceſſarium eſſe videtur. De quo noſtra cum tuis ſedulo cõparari poſtulo. Non poſſum vero illud quod proximè ſequitur, non male contextum, vel potius omnino diſſolutum obiter indicare, Qui concupiſcit, inquis, quia in expectatione eius quod concupiſcit adipiſcendi acquieſcit, lætatur, &c. Hui! Quam lepidè lexeis compoſtæ, & cætera. Notum enim tibi carmen eſt.

In diuiſione voluptatum quam nos hoc capite complectimur, tu vero in cap.25. reiecisti, particulam διότι, non ſatis attentè videris cõſideraſſe. Vbi enim Alcinous διδάσκει δὲ καὶ διότι πολλὰ ἔστιν εἴδη ἡδονῶν, tu ſic latinè reddis. Docet multa eſſe genera voluptatum: nos vero, Docet autem propter quam cauſam multæ ſpecies ſint voluptatum. Atqui non tam voluptates ſic diuidit, quàm earum cauſas indicat partim in animo, partim in corpore eſſe poſitas. In ſententia vero illud te obiter admonitum velim, ſignificatum hoc loco ex Platone maximam vitæ humanæ partem tranſigi in ſtatu medio inter voluptatem & dolorem: in quo ſcilicet, homo quidem ſentiat, in ſentiendo tamen nulla voluptate, aut dolore afficiatur. Quod cum ſit veriſſimum, tu tamen tam ſtupidus es, nec ſolum omnis philoſophiæ, ſed communis ſenſus expers, vt affirmare audeas in omni ſenſu perceptionem eſſe quandam voluptatis vel doloris. Recordare enim, Logodædale, ſic à te probatum principia eſſe ſenſus expertia Commentario in libro 2. Lucretij, Quoniam, inquis, ſi principia ſentirent, & voluptate afficerentur & dolore. Nam quicquid ſentitur, aut iucundum eſt aut moleſtum. Propoſitio certè eo homine digna qui ratione nõ modo non regitur, ſed ſenſu indiget. Quod vero eodem loco ſubiicis, voluptatem

tem definiri motum naturæ consentaneum: dolorem, motum præter naturam, nescis ab Aristotele esse reprehensam eorum opinionem, qui voluptatis essentiam in motu ponunt, & à Galeno rectè obseruatum, lib. 4. de Sympt. causis, voluptatem non esse coniunctã cum motu quolibet ad naturam accommodato, sed cum eo tantum qui adiunctam habet celeritatem & vehementiam. De quo satis est hoc loco te admonuisse: accuratius vero aliquando differetur nostris disquisitionibus in tuum Lucretium.

In Cap. 25.

Initium capitis huius, quod tibi est 26. ita conuertis, Amicitia autem ea quæ maximè & propriè dicitur amicitia. Vbi frustra amicitiæ vocabulum repetiuisti, quod in græco deest. Sicut & paulò post cum dixisti mutuam beneuolentiam, quam Alcinous ἔννοιαν ἀντίστροφον vocat, de tuo adiicis, & pariter vtrinque respondentem. Sic in te semper

Luxuriat phrygio sanguine pinguis humus.

Quo loco amor ab Alcinoo dæmon appellatur, scribis in tuis scholiis omnia pessimè à nobis esse accepta, à te vero sic illustrata, vt ea quiuis facile possit intelligere. Hæc igitur expendamus, & nostra cum tuis sedulò conferamus. Cupido, inquis, cui corpus affingitur, quíque corporatus est, dæmon potius quàm Deus dicendus est. In quo σωματοποιούμενον ἔρωτα, Cupidinem corporatum, id est sua essentia corpore constantem, interpretaris. In hoc, opinor, nescio quid somnians de illius arcu & sagitta, ex poëtarum fabulis. Ego vero corpori addictum aut incorporatum, vel si mauis, eum qui neglecta animi pulchritudine suaptè natura amabili, ad eam descendit quæ propria corporis: quem Marsilius Ficinus interpretatur, magna ex parte ad corpus declinantem, ea sequutus quæ ex Diotima Fatidica refert Socrates in Sympolio. Et certè Alcinoi contextus manifestè arguit locum hunc de amoris obiecto, potius quàm de eiusdem fabulosa essentia, intelligendum. Quanquam non negem indicari etiam, hoc locum dedisse fabulæ. Secundum quam dictum videri potest cum quadam poëtarum correctione, eum qui præest huic amori corporeo, vel ad corpus declinanti, dæmonem potius quã Deum esse appellandum.

Quod ab Alcinoo scriptum est θεωρήματα δὲ αὐτοῦ τὸ γνῶναι, & cætera, ego sic interpretatus sum, De eo autem quæ præcipi solent, hæc sunt. Tu vero hoc modo, Eius autem præceptiones & cognitiones hæ sunt, cognoscere eum, & cætera. In quo primum non vides quam

illud ineptum ſit (cognitiones eius ſunt cognoſcere) deinde præceptiones alicuius latinè dici eas potius, quæ ab eo traduntur, quam quæ de eo. At locus hic poſteriore modo erat intelligendus. Eodem loco vbi agitur ab Alcinoo de dignoſcendo eo qui amore dignus ſit, cum id diiudicandum eſſe dicat ex duobus quorum vnum προθέσις, alterum ὁρμὴ nominatur, neſcio quo authore pro priore appetitionem dixeris, pro poſteriore cogitationem : ſi modo in interpretando eundem ordinem cum Alcinoo ſis ſequutus. Quod ſi hoc inuerſo tibi ὁρμὴ appetitio eſt, an erit etiam πρόθεσις cogitatio ? Omitto vocabuli proprietatem, atque de ſententia tantum diſputo. An is qui ſibi quærit quem amare debeat, vſque ad interiores huius cogitationes progredietur, ex eíſque ſibi illum deliget?

In Cap. 26.

Vbi Alcinous ex Platone ſcribit Rerumpub. formas quaſdam eſſe ἐν ὑποθέτους, id eſt, vt interpretor, ſuppoſitas vel pro ſuppoſitis, de tuo addis græco contextui τὰς δὲ ἀνυποθέτους : hocque interpretaris, alias eſſe ſine ſuppoſitione. Credo quod hic neſcio quid de diuiſione ſomnians, exiſtimes vni membro aliquid ex altera parte eſſe opponendum. Sic enim notas in tuis ſcholiis, vulgatis libris hoc alterum membrum deeſſe. In quo, næ tu circa leges diuidendi magnus es, & ſingularis ingenij artifex. Vtinam vero docere etiam eſſes conatus quæ rerumpub. formæ ſine ſuppoſitione eſſe dicerentur. Equidem principium contradictionis omnino primum, Ariſtoteli lib.8. Metaph. eſt ἀνυποθέτους : quia minimè ſuppoſitum per ſéque firmiſſimum: quod qua ratione huic loco conuenire poſſit, aut quo modo opponi ei formæ quam Plato explicat libris de Repub. nullo modo video. Tu cum voles in eo explicando elaborabis. De hypotheſi autem memini quidem à te obſeruatum numero 39. annotationum in libr.5. Ethic. ſic à mathematicis ea appellari quæ poſtulare ſolent, vt ſibi concedantur : quæ ponuntur, inquis, non probantur, neque docentur : quæque ſunt eis denique velut quædam ſuarum demonſtrationum principia. In quo ex artis Analyticæ ignoratione multipliciter à te peccatum eſt. Nam hypotheſes non ſunt eædem cum poſtulatis, neque complectuntur ea omnia quæ poni dicuntur : ſed eorum ſpeciem vnam faciunt, Neque verum eſt has non doceri, aut eſſe tantum velut demonſtrationum principia : quod ad Ariſtotelem hoc tempore remitto. In eo vero peccas grauius quod poſtquam has duas re-

rumpub. differentias tibi in Alcinoi contextu finxiſti, eundem ſic interpretaris, vt ab illo dictum velis, earum vtrámque à Platone eſſe expoſitam libris de Repub. Quod ille nunquam dixit, neque vero ſine errore dicere potuit. Quoniam Plato libris de Repub. priorem differentiam ſolam perſequitur: alteram huic oppoſitam, illic non attingit, ſed tractat libris de legibus. Verum hæc tibi facile condono quæ percipi non potuerunt ſine accuratiore intelligentia doctrinæ Platonicæ, in qua leuiſſima tantum ſectaris. Modo illud diſcere velis, initio huius capitis membrum vnicum ab Alcinoo proponi, idémque ſolum libris de Repub. à Platone explicari. Ei vero poſtea ex altera parte opponi Reſp. non quidem, vt arbitraris, ἀνυποθέτους, ſed ἐξ ὑποθέσεως, eo loco quem ſic ſumus interpretati. Deſcribit quoque, inquit Alcinous, alias reſpub. ex ſuppoſitione, in quibus eſt ea quæ libris de Legibus inſtituitur, & quæ aliarum correctionem habet in epiſtolis, & cætera. In rerum autem publicarum formis quid ſit ſuppoſitio, quid ex ſuppoſitione, plenius intelliges ex noſtro Commentario in locum hunc, ſi modo prius te in Ariſt. Analyticis poſterioribus exercueris, ſine quibus hæc non poſſunt intelligi.

In Cap. 27.

In comparatione ſophiſtæ cum philoſopho, penes genus ſubiectũ, ei quod ſcribit Alcinous enti non ens non opponi, addis de tuo, vt contrarium: quod etiam Marſilio Ficino video placuiſſe. Sed hoc, pace veſtra dixerim, ad ſententiam authoris non eſt accommodatum: & certè apud eos qui oppoſitorum differentias tenent, quæque in his ſpecies ſit contrariorum, ex philoſophis intelligunt, ridiculum eſt dicere ens & non ens non opponi vt contraria: quæ manifeſtum eſt ex Ariſtotelis ſententia, in ſimplicibus contradicere. Sed hæc ſi verum fateri vis, tibi non ſatis ſunt perſpecta: nec vero dubito quin valde miratus ſis, ens & non ens hoc loco ex Platone ab vniuerſo genere oppoſitorum ſeparari. Quod in quam ſententiam accipiendum ſit, ſi placet, ex noſtro Commentario intelliges.

Tu in contextu Alcinoi legens, περιτραπήσεται, hoc interpretaris, euertetur: nempe id quod non eſt, inquis, ſeu non ens. Quod quale ſit, omnino non intelligo. Nam dicere quidem tu fortaſſe potes, Logodædale, quid ſit euerti ens: at quid ſit euerti non ens, nullo

modo potes. Atque idcirco nos illud ad hominem qui non ens voce exprimit, aut cogitatione complectitur, referre malluimus, verteréque, aberrabit. Quod quanquam reprehendas, nihil tamen adhuc video propter quod sit necesse me de priore sententia decedere. Quoniam ratio ea quæ ab Alcinoo subiicitur, illam confirmat: nec patitur id de alio quàm de ipso homine intelligi. Etenim qui non ens cogitatione complecti conabitur, idcirco aberrabit, quod in se diffidentia complectetur. Hoc vero de euersione non entis nullo modo potest intelligi. Adde quod vocabulum sua significatione hanc sententiæ cōmoditatem non respuit: in cuius delectu habeo authorem mihi Marsilium Ficinum, tanto te in doctrina Platonica superiorem, quanto in Logodædalia eodem maior vis videri.

Illud vero Alcinoi ἔστι δὲ τὸ μὴ ὄν, & cætera, sic eram interpretatus pene ad verbum Marsilium Ficinum sequutus. Est autem non ens, cum auditur, & cętera. Quod adhuc non repudio: nisi quòd commodius paulò dici posse existimaui, hoc ipso quod auditur, vel prout auditur: κατ' ὅ, & cętera, quod dicunt vulgo, quatenus. Quem locum sic latinè reddere maluisti, Non est autem, inquis, id quod non est, ex quo auribus sentitur. De quo audiamus quid contra nos in tuis scholiis garrias. Hoc Alcinous significat, inquis, non ens non esse id quo auribus percipitur, nempe nudam negationem entis, seu eius quod est: sed semper habere vna secum speciem alicuius rei quæ animo obiiciatur, & ad aliud referatur. Verbi causa, cum dico lapis est non homo, hoc, non homo, est non ens, quod nihil est & obiicit mihi oculis seu animo potius, speciem hominis, ad aliúdque hæc mihi obiecta species refertur. In quo præterquam quòd Platonis mentem de comparatione imaginum cum ideis, ad quam locus hic pertinet, nulla ex parte assequeris, de qua à nobis abunde dictum est Commentario in locum hunc, sed Peripatetica de nominibus finitis, & infinitis cùm Platonicis confundis, etiam in ipsis Peripateticis vsurpandis variè & multipliciter erras. Primum quidem cum dicis, non ens semper habere vnà secum rei alicuius speciē, quæ ad aliud referatur. Quoniam ipsa rei species quam non ens quodammodo habet adiunctam, non refertur ad aliud: sed ea ipsa est ad quam non entis cogitatio referenda. Deinde manifestè repugnat Alcinoi sententiæ quod subiicis, non hominem nihil esse. Nam si, non homo, nihil est, quo modo de lapide, & ligno aliisque rebus pene infinitis verè affirmatur? Ridiculum illud quoque hominis speciem, ex qua non homo à nobis intelligitur, referri ad aliud. Cædo enim quid illud tandem aliud est, ad quod obiecta hominis species dicetur referri? Imo

non homo quatenus auditur, ſubindicat aliquid quodammodo relatum ad alterum, & quod per ipſam relationem quodammodo aliquid eſt. Quoniam quod animo concipitur, audito non homine, id refertur ad hominem, ex hócque ſpectatur. Sic enim ab Ariſtotele dictum eſt lib. de Interpretatione, nomen infinitum quodammodo vnum ſignificare. Sed hæc ſunt ſubtilioris artificij diſſerendi, in quibus tibi plumbeum ingenium.

Loco altero qui proximè ſequitur, rectè coniectaſti quod in vulgatis exemplaribus legitur, οὐκ ἔστιν ὄν, id vna particula tranſpoſita commodius legi poſſe, ἔστιν οὐκ ὄν. Idque ſi verum fateri vis, ex noſtra interpretatione collegiſti. Quoniam, vt interpretor, quod non eſt quoddam ens, id eſt non ens. Ex quo Alcinous effici arbitratur, quot modis ens dicitur, totidem non ens vſurpari. Sed illud tuum omnino inſulſum eſt, Quod non eſt quiddam, inquis, non eſt id quod eſt. Eo etiam peccas, quod ſuperiore periodo ad ea quæ ſunt in Græco contextu negationem vnam in tua interpretatione adiicis. Nam ſi non etiã ipſa quæ ſunt, inquis, non participarent id quod non eſt, ab aliis ſeparari non poſſent. Vbi ex fide Græci contextus tui ad verbum erat dicendum, Nam ſi ipſa non participarent id quod non eſt, ab aliis ſeparari non poſſent. In quo quæ Alcinous indeterminatè nominat αὐτὰ, ea tu de tuo interpretaris τὰ ὄντα, ego verò μὴ ὄντα, id eſt ipſa non entia. Sícque locum hunc exprimo, vt niſi ipſa aliquid entis aſſumpſerint, ab aliis diſtingui non poſſint. Quo loco ex Peripateticis manifeſta eſt Alcinoi ſententia, de natura nominum infinitorum: quę vt dictum eſt, inter ſe diſtinguuntur ex relatione quadam ad finita, quibus ſunt oppoſita. Quæ etiam facilè accommodari poteſt Platonicorum doctrinæ de comparatione imaginum cum ideis quibus participant. At illud tuum. Nam ſi etiam ipſa quæ ſunt, non participarent id quod non eſt, ab aliis ſeparari non poſſent, monſtro profectò ſimile eſt. Quid enim hoc, entia participare non ente, nec ſine hac participatione poſſe intelligi? Quare ex tuo Græco contextu negationem vnam detraho, vt huius loci ſententia ſit eiuſmodi, Niſi ipſa (non entia ſcilicet) aliquid entis participent, ab aliis ſeparari non poterunt. Non entia autem aliquid entis participare, ex ſuperioribus interpretor, ea non poſſe intelligi niſi ex quadam relatione ad ipſum ens. Quod facio (quanquam repugnante Marſilio Ficino) ad maximam commoditatem ſententiæ: quam non dubito quin Philoſophi ſint amplexaturi. Hoc verò, vt in Logodædaliæ regno, ad tempus depoſita tua maieſtate, mihi per tuam humanitatem concedas, etiam atque etiam rogo.

Ad finem huius capitis cùm Alcinous docere vellet, & confirmare quod antea propoſuerat, non ens, quando profertur, intelligi non vt nudam negationem, quæ nihil omnino ponat, ſed tollat tantùm: verùm ex relatione quadam ad ens: ad hoc confirmandum aſſumit quot ſunt entia, tot modis non ens dici. Quia non ens dicitur ex relatione ad ens. Hócque rurſum ex eo confirmat, quia quod non eſt quoddam ens, id eſt non ens. Quod in comparatione imaginum cum ipſis ideis apud Platonicos luce eſt clarius: idémque ſi ad Ariſtotelis nomina finita & infinita referre placet, intelligetur hoc modo. Entia quædam ſunt lapis, lignum, homo: non entia, non lapis, non lignum, non homo. Hæc autem tria poſteriora dicuntur ex relatione ad illa: neque omnino nihil ſunt. Sícque quot ſunt differentiæ entium, totidem non entium ad illa relatorum. Hæc certè germana eſt doctrina Alcinoi ex Platonis Sophiſta de ente, & non ente, itémque Ariſtotelica, de nominibus finitis & infinitis ex Categoriis, libro de Interpretatione, & capite vltimo lib. 1. Analyt. priorum. De qua tuam ſententiam audiamus, nota vltima Scholiorum tuorum in cap. hoc: vt intelligamus quàm fœliciter opus iſtiuſmodi à te concludatur. Sic Alcinous, inquis, τὸ μὴ ὄν, οὐκ ἔστιν ὄν, verbi gratia, quod eſt non homo, non eſt homo. Quaſi verò hîc quæratur, quo ordine ſe habeat affirmatio infinita ad negationem finitam. In eodem verò luto hærens, ſic pergis. Fortaſſis, inquis, ſic legendum ἔστιν οὐκ ὄν, eſt non ens, verbi gratia, quod non eſt homo, eſt non homo. Quo loco ab Alcinoi ſententia peregrinando, in nouum errorem incidis, quod ad negationem attributi finiti, facis conſequentem affirmationem attributi infiniti: magna ignoratione rerum Logicarum, & doctrinæ Peripateticæ. Diſce verò hoc poſtremum, negationem illam attributi finiti, non eſt homo, veram eſſe in iis quæ ſunt, & in iis quæ non ſunt, vt in lapide & Hippocentauro. At affirmatio attributi infiniti, eſt nõ homo, de lapide quidem vera eſt, de Hippocentauro non item. Nam ſi hic verè diceretur eſſe nõ homo, eum certè eſſe oporteret, quem fictitium quiddam eſſe ſupponimus. Non ſentis igitur, quàm ineptè à te ſcriptum ſit, quod non eſt homo, id eſſe non hominem? Siquidem eo vero poſito, verè vt opinor aſſumerem, Hippocentaurum non eſſe hominem. Ex quibus ſequitur quod eſt falſiſſimum, Hippocentaurum eſſe non hominem. Lege quę à nobis de horum ordine in conſecutione ſcripta ſunt, contra Theſſalum tuum Animaduerſionibus in Dialecticas inſtitutiones, habebis, ſi voles, quod diſcere poſſis: aut ſi in tuo errore permanere mallis, in magiſtro tuo illud erit exemplum nobile, quo te poſſis tueri.

Postremus locus hic, de comparatione Philosophi cum Sophista, suadere videtur, vt quoniam tu me non modò passim in hac Academia, sed etiam apud exteros, Sophistam nominare soles (sicut ego te Logodædalum, quem cum illo Plato coniungit) ea subiiciam quæ de istiusmodi nominibus, partim ad te scripta sunt, partim apud nostros dicta. Quæquidem iusto dolari indulgens, iampridem, vt scis, edidissem, nisi id tuis artibus impediuisses. Nunc verò si quid in illis esse videbitur amarulentũ, hoc, si placet, cogitabis, hac arte moderãdam eam suauitatem, qua in maledicendo nimium oblectaris. A me, sicut ab aliis permultis, qui te istiusmodi tuo merito oderunt, tum incipies bene audire, cùm cœperis bene facere, benéqne dicere. Talibus verò maledicendi & calumniandi initiis, sine vlla occasione introductis, nulla in respondendo vehementia mihi, vt opinor, vitio dari potest: ab his præsertim qui de nobis humanitus iudicabunt, id est qui in altero facilè ferent, quod in re consimili sibi apud omnes vellent licere.

Finis defensionis aduersus quendam Logodædalum.

IAC. CARPENTARII, CLAROMONTANI BELLOVACI, ORATIO, QVAM HABVIT IN AVDItorio Regio, in repetenda sua Alcinoi Platonici interterpretatione Latina, contra quendam Logodædalum, huius calumniatorem.

SEMPER *existimaui, Humani Auditores, augustam & sanctam Philosophiæ maiestatem, paucis contentam iudicibus, nullam à suis Professoribus in populo iactationem expectare debere: háncque delicatiorum, & quasi fugacium ingeniorum, quæ vt ad audiendum alliciantur, fucum sibi fieri volunt, æstimationem facilè contempturam, si modò suis, id est solidioris doctrinæ atque reconditæ hominibus, vel certè his satisfaceret, qui orationis sola puritate contenti, in rerum cognitionem omnino incumbunt, verborum delicias aut effœminatum & mollem ornatum in eorum officinis, qui totos se ad aurium voluptatem componunt, nihilò pluris faciunt, quàm pudica matrona frontem notatam frequentibus calamistri vestigiis, aut in myrotheciis, fucati candoris atque ruboris medicamenta omnia. Sic enim legeram vetustissimos in ea principes, & quasi maiorum gentium Deos, Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem, & in iis quos*

noſtra ætate multos in hac vrbe vidimus, plures in aliis hac ipſa profeßione florentes accepimus, obſeruaueram, omnes in philoſophando eodem animo ſemper extitiſſe: illóſque in ſuis acroamaticis potius reformidaſſe, ne plures quàm par eſſet, quàm ne non ſatis multos ad huius ſtudium allicerent: hos verò ratum habuiſſe quod ex magiſtro eloquentiæ fortaſſe magis quàm ſapientiæ, hauſerant, à Philoſopho orationis ornatum, ſi inter docendum non afferat, non eſſe efflagitandum: ſi verò eiuſdem nonnihil præ ſe ferat, id quantuluncunque ſit, in lucro eſſe ponẽdum. Quo animo cùm eſſem, ab annis quatuor & viginti, quibus me in hoc genere profeßionis exerceo (vtinã verò, humani Auditores, tam ad veſtram vtilitatẽ, hãc enim imprimis expetiui, quàm mihi iucundè et alacriter) rerũ cognitionem, magis quàm verborũ ſplendorẽ, ſemper affectaui: in illáque vt vos explerẽ, potius elaboraui, quàm vt nouis & popularibus exordiis demulcerẽ. Itaque quanquã quidã de noſtris (ſi modò hi de noſtris cẽſendi ſunt) nõ arbitrarẽtur authorẽ vllum manibus, quod aiunt, ſatis lotis attingi niſi quẽ primùm longo progrãmate, per vrbis compita, quaſi ſuſpẽſa hædera, vſque ad nauſeã vobis cõmendaſſent, deinde verò in ipſis docendi præludiis, nouis laudibus ornaſſent, more veterum Sophiſtarũ merces ſuas populo obtrudentium, ego vix vnquã antea in vllo opere aggrediendo, extra rem ſum præfatus: niſi cùm aut nouum Regis beneficiũ, quo ſumus hoc loco exornati, præfandi neceßitatem attulit, aut Theſſali hoc eripere conãtis, ardentes actiones eò nos adegerũt, vt pro me mihi ſæpius eſſet dicendum, & contra eum hominẽ qui in nomen fortunáſq;

nostras sæuiebat, dicendo quidem potentissimum, sed impudentia longè omnibus superiorẽ. In quo difficile erat animi moderationem perpetuam seruare, aut semper cauere, ne vlla in parte nostra regula Philosophica excideremus. Nunc verò in hac Alcinoi interpretatione tertiò ab annis decẽ repetenda, partim vobis efflagitantibus, partim nobis nostra sponte ad eam currentibus, nouus casus iustissimã, mea quidem opinione, præfandi occasionẽ affert. Quoniã verendum est, ne dum in illo ea quæ nobis trita sunt, & iampridẽ meditata quærimus, aut velut crambem recoctã vobis sæpius eadem reponimus, inepti illius more cupressum pingere, aut similes esse videamur nescio cui professori, sua tamẽ opinione ter maximo, qui haud ita pridem trium Aphorismorum, velut triũ cãtilenarũ, doctor, venustè profectò magis quàm acerbè nominatus est: quod in sententijs contractus, nunquã discedat ab aliquot verborũ formulis: dicerem Coccygis in morem, nisi hæ in speciem valde essent splendidæ lepidéque compositæ, & Coccygis cantu longè suauiores: sed quæ in tanto apparatu tam sæpe repetitæ, dicendo sentiendóque plus fastus in illo quàm facultatis arguunt. Quare dum hac in parte vobis nobísque obsequimur, rationem qua impellimur hoc initio reddendam existimauimus, dandámque operam vt intelligeretis quod nunc paramus, id quoque à quadam necessitate esse profectum, quæ cogit de huius authoris interpretatione cum eis decertare, qui contra eruditionis & humanitatis iura omnia, in nos, à quibus nulla re fuerant prouocati, ab annis quatuor sua sponte sæuientes, vel certè ad Thessali in nos apertè

furentis, libidinem compositi, de manibus eripere conati sunt eam laudem, qua vestra beneuolentia in hoc Platonico Philosopho illustrando frui cœperamus, & maiorem ex eiusdem recognitione sperabamus, vbi ad hanc Platonis cũ Aristotele comparatio iampridem à vobis expetita, accessisset. In qua quia magnam partem ætatis egeram, posse videbar nescio quid meo iure mihi vẽdicare: præsertim inter istos Logodædalos, quorũ fastus sola verborũ ostẽtatione elatus, Philosophorũ schola iã pridẽ explosus est. Quod si paulò tardius facere videor quàm sperabatis, quãq; vos ipsi expetebatis, simul quoq; in eo tarditatis causam fortasse probabitis, si modò me vtrumque explicare conantem: sicut adhuc fecistis, attentè audiatis.

Ego quidem, humani Auditores, paulò ante annos nouẽ in Marsilÿ Ficini Alcinoo publicè explicãdo, eo ferè tẽpore quo bellis ciuilibus in hac nostra Gallia omnia ardere cœperunt, tã fœliciter (auditorũ frequẽtia et approbatione nostra studia beãtibus) versari cœperã, vt hic mihi primus aculeus extiterit ad cogitandũ de Platonis & Arist. cõparatione, quæ ab eodem tẽpore me vehemẽtius fortasse exercuit, quàm rerũ mearũ, & artis medicæ faciendæ ratio postularet. At verò accrescẽtibus discordiarũ flammis, cùm illud opus inchoatũ ad extremũ perducere non licuisset: ad quod tanquã ad solenne epulũ, allectus modò erat auditoris animus, non satiatus, meus verò in illo instituta duorũ principũ philosophãdi cõparatione, sic irretitus tenebatur, vt hãc non solùm cogitationibus aliis omnibus anteponeret, sed ex eadẽ in grauißimo luctu bonorũ omniũ, philosophicã consolationẽ pe-

teret, illa quidē huius authoris explicatio temporū necessitate tum intermissa est, sed eiusdem studium nostro auditorúmque animo retentum. Quo postea ciuilibus flammis non tam restinctis, quàm ad aliquod tempus sopitis, neque hi desinunt eius repetitionem à nobis efflagitare, neque ego in dies melius aliquid conari, quo cumulatius quàm antea eisdem satisfacerem. Itaque cum in illa priore inter docendum reipsa sensissem fideliorem authoris huius latinam interpretationem meritò desiderari, quàm quæ à Marsilio Ficino exierat, cœpi cogitare de hac vel hostiatim à viris eruditis mendicanda potius quam quicquam deesset. Atque idipsum quod molliebar, fortasse effectum dedissem, si mihi tum liberum tempus datum fuisset & vacuum: aut præparatum ocium in quo animi minimè penderem: nec semel quid exorsus statim alio essem traductus: aut denique nisi auditorum importuna efflagitatio vsque ad quotidiana cōuitia, rudem fœtum ante tempus de manibus extorsisset, quem non poteram nisi diu multúmque lābendo perficere. Sic enim nobis tandem expugnatis, Alcinous editus est, latinior fortasse paulò quam antea, sed in sententiis magna ex parte adhuc discerptus potius quàm bene cōpositus: & quod nonnulli vestrum meminisse possunt, velut ventis dispersa Sybillæ oracula. Adeo vt eiusdem explicatio prius esset à nobis publicè repetita, quàm duo folia recognita, aut horum tertium à Typographo auditoribus posset exhiberi. Magna temeritate, fateor, sed cuius culpa hoc ipse lenienda videbatur, quòd illa erat profecta à singulari studio inseruiēdi vobis omnibus, quibus nihil soleo denegare: quod-

que duabus epistolis ad ornatißimum virum & literatissimum, literatorúmque amantißimum Paulum Foxium, quarum vna in eundem Alcinoū, altera in logicum organum nostrā præfationem continet, veniam quasi ante peccatum videbar deprecatus: palámque erā professus me mihi in illa editione nullo modo satisfacere, meliorē in dies expetere, speraréque futurū vt hanc ipse nō multò post exhiberem, nisi quis hac in parte nostrā cogitationem anteuerteret. Sic enim, Humani Auditores, Alcinoū hunc antea nostris vix de nomine cognitū, quasi Spartam alterā nactus videbar, vel potius mihi ipse delegerā, in quo latinè recognoscēdo, illustrando &, si modo possem, Cōmentariis aliquando exornando, reliquum vitæ tēpus transigerē, ad idq; conferrē quicquid in philosophia multorū annorum laboribus eram cōsecutus. Sic, inquā, hunc mihi inter philosophiæ professores vendicabā, eo fere occupationis iure, quo omnes vti volunt qui in vacua aut deserta primi venerunt. Neque vero in eo horū humanitas me fefellit. Quoniā non modo in hāc hereditatem quā, vt dixi, meam quodam modo fecisse videbar, pedē non intulerunt: sed eiusdem posseßionem voce, & scriptis suis sæpe sunt cōgratulati: iidémq; nos ad id quod in illa molliebamur, perficiendū, ex eo tēpore frequētißimè cohortati. Pro quibus humanitatis officiis ego illis vniuersis, & singulis magnā habeo gratiam. Quā vt aliqua ex parte referre poßim, vtinā aliquando cōcedatur eorundē expectationi in eo quod mollior, cumulatè satisfacere. Sed exortus est quidā Logodædalus, quē ego non nominabo: non tā metuēs ne in hoc vlla inhumanitate peccem, quā ne pluris eum

fecisse videar quàm volui. Exortus, inquã, homo qui in græcis atque latinis venditandis nescio quibus rancidis exemplaribus, fulcire putatur porticũ Logodædaliæ, sed doctorũ omnium iudicio rerũ philosophicarũ omnino ignarus: ante illud tempus nulla vnquã in parte à nobis læsus, imo plerisque humanitatis officiis ad amorẽ sæpe allectus: Qui cũ antea in seuißimis tẽpestatibus huius regiæ profeßionis nostræ, Thessalicæ libidinis cõtra nos furẽtis, domini scilicet impotentis æstuans minister improbus, plerisque in rebus extitisset, nec modo priuatim apud suos sæpe, sed hoc ipso loco nõnunquã apud vos ore suo maledico nomen nostrũ dilacerasset, famosis versibus cõtra nos nominatim editis, & per vrbis cõpita affixis, ne quid in domino imitando furoris esset reliquum quod hic seruus ad viuũ non expreßisset, cum, inquam, his omnibus patientiã nostram ad extremum tentasse se existimaret, nec tamen illis cõmotum animaduerteret, &, credo, maximè miraretur: tãdem rationem inuenit, qua nos in eam arenã pertraheret in quam mea spõte nunquam soleo descendere. Nam fere eodem tẽpore me in Vrbis defensione cum multis viris bonis alacrem, seditionis insimulat, & noua Alcinoi interpretatione edita, Marsilio Ficino condonat omnia: in nos vero sic exultat, vt iam in triumpho portare videatur. Quid fecisset si antea læsus fuisset, cum nulla re prouocatus, maledicẽdo maléque faciendo expleri non poßit? nunquãque quiescere? Quanquam fortasse erro, Humani auditores, nec animaduerto eos qui cũ hominibus eiusmodi cõflictãtur, veterẽ iniuriã ferẽdo nouã solere inuitare, & plus æquo indulgẽdo eosdem ad maiorẽ animi

impotentiam prouocare. Quem si quondam extra se vidimus, furentem iracundia, claßicum inter literatos canentẽ, quòd, vt dicebat in partem laudis sibi propriæ de atheo Lucretio suo nitori restituto, nescio quis venire voluisset,

Egregiam vero laudem & spolia ampla!

An non debuit cogitare quid in Alcinoo à nobis posset audire? In quo etiam si locis plerísque peccauissem, at certè licere debebat simul cum tempore conari meliora omnia: præsertim per eum cui in Aristotelis Ethicis, aliísque nonnullis græcis scriptoribus latinitate donatis, in Lucretio, Cicerone, Horatio, fere annuos fætus nouos, nec dum tamen satis bene conformatos, indulgebamus: quiq; ex scriptis nostris, & multorum sermonibus cognouerat nos in huius libri proxima editione, quam parabamus, operam esse daturos, vt cum nostris commentariis veniret in manus hominum longe emendatior quàm antea. Quod si mihi licere noluit mea semel recognoscere, is qui in suis de integro tam frequenter immutandis, tam multa sibi in dies indulget, quis vnquam inter literatos inhumanior extitit? Quis vnquam inter eos egit isto modo? Nisi fortè in isto homine hoc singularis humanitatis est quod eodem tempore ad Thessali iracundiam animum adiunxerat, cum illóque ardebat communi studio opprimendi eum quem vtérque certis de causis præsentiebat alendis iis monstris, quæ tum parturiebant in Academia, parum accommodatum. Hoc certe illud erat. Hinc ille lachrymæ. Itaque cum in eodẽ Alcinoo, Thessalus sua oratione vernacula ad mulierculas edita, quam funesto sibi exitu, nobis vero glorioso, apud principes in aula

paulo ante declamauerat, plagium obiecisset, hic vt irato vel potius furenti Domino, seruus obsequẽs, gratificaretur, eodem tẽpore clamitat in illo nihil esse dignum schola philosophica, multa ab authoris mente prorsus aliena. Quẽ tamẽ ex eodem tempore vtérque frequenter vidit in manibus nobilißimorum philosophorum, hunc suis interpretantiũ. Nec dubito quin videndo pene contabuerit.

Inuidia Siculi non inuenire Tyranni, Maius tormentum.

De eo vero ipsi Logodædalo, iampridem respondissem, nisi in postremorum bellorum ciuilium æstu à nobis admonitus vt scribendo, de iis præsertim quæ ad religionem Rémquepublicam pertinent, posthac maiorem cautionem adhiberet, sic tum animo deiectus visus esset, sic prostratus, vt ego ipse eius sortem misertus, in erigendo confirmandóque laborarem. Itaque verebar ne si eodem tempore de Alcinoo responderem, iam satis, vel etiam plus satis afflictum, vehementius affligerẽ: multóque magis ne vt tum illi res erant in Academia, in periculum fortunarum cum adduxisse viderer, cum quo mihi tantùm de literis certamen esse volebã: aut certè ei omnem respondendi facultatem voluisse adimere: quem ad contentionem de rebus atque sententiis maximè cupiebam allicere. Præsertim cum eodem tempore, quasi in extrema arena, absente domino, ad solam palinodiam confugisset, velut ad reliquam tabulam vnam naufragij: quæ in illo sua quidem certè opinione, multarum palmarum gladiatore, multis nominibus miseranda esse videbatur. Nunc vero rebus compositis, cùm in Vrbe, sua suorúmque & domini præsertim (à quo non dubito quin ad hæc omnia fuerit impulsus) authoritate fruatur: cum eos animos receperit quibus antea elatus, nos hac regia profeßione exclude-

re conatus est, nomen fortunásque nostras quantum, potuit oppugnauit: cum denique is ipse sit qui erat antea, quãdo nobis in Arist. pro philosophia mera sophismata: in Sphera, quã tum interpretabamur, insulsam barbariẽ: in Alcinoo, Platonicorũ & Peripateticorum summã ignorationẽ, dicendo scribendóque tam superbè obiiciebat, quis reprehendat, si hũc in eam arenã iustißimis cõditionibus reuocamus, in qua nos antea sæpe iniustißimè prouocauit? aut si de illis conamur respondere, in quibus sine sudore de nobis voluit triũphare? Nam conuitia omnia quæ hoc ipso loco contra nos sæpe ex eiusdẽ ore audita sunt, libellísque famosis atque alijs huius scriptis plerísque testata, facilè cõdono. Quoniã in omnibus quæ nihil habent præter contumeliã, vinci semper mallo quã quemquam vincere. In Alcinoo vero, in quo de doctrina agitur, conabor efficere, vt intelligatis, non quidem à me nihil esse peccatũ (quoniam homo sum, neque humani quicquã à me alienum puto: nec soleo nisi lambendo fœtus meos efformare, quod facturũ me in hoc authore spoponderã, fecissemque nisi huius præceps inuidia recognoscẽdi facultatẽ præripuisset) sed multa adhuc ab illo esse prætерita, quæ nouã animaduersionẽ desiderant: plura in nobis reprehensa, in quibus nõ deest interpretationi nostræ iustißima defensio: pene vero infinita in quibus hic qui in alienis perspiciẽdis tã acutus videri vult, in suis talpa cæcior est: in totóque interpretãdi genere nostra authoris ingeniũ sua breuitate imprimis cõmendabile, magna ex parte pene expressisse, seruata in verborũ delectu & orationis cõpositione, philosophica libertate: cui, vt istis Logodædalis stomachũ moneam, quantũ possum semper indulgeo. Apud hũc vero pro

ſingulari breuitate perpetuã eſſe luxuriẽ & putidã redundantiã. In ſentẽtiis autẽ, ſi quãdo cõtra nos voluit nõnihil in ſuis ſcholiis philoſophari, ſic inſulſa eſſe omnia, & ab eiuſmodi rerũ philoſophicarũ ignoratione profecta, vt ea legens tenere me nõ poßim quin frequẽter exclamẽ, Sutorem vltra crepidã. Quoniã vt illi in græcis atq; latinis, in quibus nihil vnquã mihi arrogaui, quãtũ volet facile cõcedo: ſic in rerũ cognitiõe, quoniã in hac ætatẽ cõſumpſi, ſi quid mihi aſſumo p̃ſertim cõtra huius Logodædaliã, videor id meo iure quodã modo vẽdicare. Hoc niſi efficio, humani Auditores & vtriuſque interpretatiõis perpetua cõparatione, quaſi in rẽ præſentẽ ventũ ſit, digito apertè demõſtro, cauſã nõ dico, quin de noſtri nominis & famæ exiſtimatione, quãtũ quiſque volet detrahatur. Vos vero in his omnib⁹ iudices vehemẽter expetim⁹: quos vniuerſos ſingulóſq; rogamus atq; obteſtamur, nõ quidẽ vt nobis aliquid cõdonetis, niſi id forte quod ꝓ veſtra humanitate denegare nõ poteſtis: ſed vt ĩ vtriúſq; noſtrũ interpretationẽ ſeueriſsimè inquiratis, ac de iis ĩ quib⁹ peccatũ eſſe videbitur, ſcripto vel viua voce liberè moneatis. Ego, ut olim Apelles, tãdiu latebo poſt meã tabulã, quãdiu vnuſquiſq; veſtrũ ſyncerũ intelligẽſq; iudiciũ ad eã rẽ, quã prius bene nouerit, adhibere videbitur. Vt hoc modo quaſi publica & cõmuni omniũ cẽſura ad noſtrũ conatũ accedẽte, vel potius eũdẽ excitãte, author hic inter latinos ſcriptores tãdẽ cũ lucis ſplẽdorẽ recipiat, quẽ illi iã pridẽ expetim⁹: noſtríſque cõtentionibus veſtro iudicio moderatis res literaria creſcat, nulla animorum noſtrorũ acerbitate offendatur: nullis conuiciis dedecoretur, præſertim quæ proficiſcantur ab iis qui ſuo exemplo ad omnem modeſtiã aliis prælucere debent. Quod

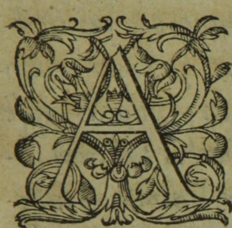
vtinã superiore vitæ meæ parte semper seruare potuissẽ, nec vnquã in eos incidissem qui de Peripatetica doctrina ꝓ vetere huius Academiæ disciplina, cui me ab ineunte ætate addixerã, sæpius in certamẽ vocati, rem omnẽ primũ ad cõuicia, deinde ad fortunarũ & nominis oppugnationem traduxerunt. In qua sustinenda difficile fuit animis nihil omnino incalescere, aut eam moderationẽ perpetuam retinere quam officij, & publicæ professionis ratio ab vnoquoque nostrûm suo iure exigebat. Nõ quod in hoc me vllo modo possit aut debeat prioris instituti mei pœnitere. Ad quod eo ipso tempore quo omnia variis difficultatibus inuoluta à nobis referebantur, erãt tamen in mediis fluctibus sola spe, quæ animum semper alebat, iucũdissima: nunc vero in portu in quo optata requie fruimur, ipsa præteritorũ laborum secura recordatione longè sunt suauiora. Sed quoniam nõnunquam antea sum veritus ne hominibus exteris, aut posteris, sedato trãquillóque animo quasi ex alta terra, in scriptis nostris superiores illas Thessalicas cõtentiones spectantibus, in eis iuuenili ardori plus satis videretur esse indultũ. Atqui hoc tẽpore multò magis metuendũ est, ne in Thessali ministro præter redintegratũ prælium, professionis nostræ omnino immemores, non satis prudenter facere videamur, qui in eo studio consenescamus, in quo nescio quorũ hominum errore nõ satis dignitatis esse putatur, quia nõ satis quæstus inest aut iactationis in populo. Quare vt Roscius in senectute numeros in cantu dicitur mutauisse, tardiorésq; fecisse tibias: sic æquũ est vt ab illa iuuenili contentione paulò fortasse quàm decuit acriore, qua antea vsi sumus, nunc nonnihil relaxemus & Philosophicã lenitatem adhibeamus. Non quod, si par

pari referre licet, in Logodædalo Thessalicus furor, contra quē instituta dimicatio, vllo iure poßit hanc moderationē à nobis exigere: sed quia æquū est, hac ætate præsertim, videre potius quid in illum Philosophicè liceat, quàm quid pro sua in nobis prouocandis temeritate promereatur. Vellē profectò, humani Auditores, in rebus Philosophicis, quæ variæ et reconditæ ab Alcinoo hoc libro tractātur, illi Deus optimus plus doctrinæ dedisset. Potētior aduersarius, in dimicādo nobis alacritatē augeret, nostráque de Platonicorū & Peripateticorū sentētiis acrior contētio vestra studia vehementius promoueret. At cùm huius facultas omnis verborū artificio cēseatur, in hócquē solo regnet partim sua temeritate in alienis immutādis, partim suorū rancidorū exēplariū iactatione, quid hic eo dignū esse potest, qui istā verborū sapientiam aliis nō inuitus semper cōceßit? in expendēdis autē rebus atque sentētiis ætatē cōsumpsit? Quanquā in hanc arenā vocatus, vel potius huius inuidia in scriptis nostris calumniādis, in eandē coniectus, nō omnino cedā: sed perficiā fortasse, vt in hoc intelligatis quod in nōnullis aliis Aristotelis interpretibus (de quibus nō necesse habeo quēquā nominare) antea à vobis reipsa est cognitū, ista verborū quātauis sapiētia nihil esse inanius, cùm sine rerum subiectarū cognitione ad Philosophiæ interpretationē adhibetur. In sentētiis autē examinādis, in quibus perpetuā Platonis cū Arist. cōparationē in vniuersa Philosophia meditamur, eam diligentiā à nobis expectare debetis, quæ eū deceat, qui in superioribus huius profeßionis partibus nō omnino infœliciter versatus, in hoc quasi extremo actu, summa cura cauere vult, ne velut inexercitatus omnino corruat. Hic enim nūc mihi cer-

tũ est, quasi ad Diuorũ Platonis et Arist. tẽplũ Philosophiæ arma deponere: cùm superiorũ annorũ multorũ in eadẽ po-sitorũ fructũ collegero, nostróq; in authorẽ hũc Cõmentario ero cõplexus. Reliquũ vitæ tẽpus medicinæ tractãdæ & ex-plicãdæ voueo, dicóq;. Quoniã Deo opt. max. iustißimo vin-dice, Thessali tyrãnide tandẽ aliquãdo liberati, hac libertate Regis beneficio, ad illustriß. Cardinalis, & principis Lotha-ringi postulationẽ nũc fruimur. In quo cũ antegressa ex A-ristotele et nobilibus Medicis plantarũ atq; animaliũ expli-catione in posteriore parte nostræ descriptionis Physicæ, au-ditorẽ præparauero, artẽ hãc pluribus libris à Cornelio Celso accuratè tractatã pari diligẽtia illustrare conabor. Atq; per-ficiã fortasse, vt posthac vobis mirũ sit authorẽ illũ inter La-tinos primariũ, tãdiu apud nos in tenebris iacere potuisse: cũ sit ipso scriptionis genere cõptus et venustus, ac pro varieta-te rerũ quas cõtinet, cognitione dignißimus. Adderẽ verò, humani Auditores, etiã hoc tẽpore diuturnæ cessationis cau-sam in isto Regiæ profeßionis munere, nisi ea multorũ ser-monibus de morbi nostri magnitudine, & periculoso exitu, penè omnibus antea innotuisset, & vobis nũc in ipso vultu ex reliquiis satis esset pspecta. Ex quo quod pter spe (huius e-nim nihil mihi erat relictũ) diuina virgula magis quàm hu-mana industria (quãquã neq; hæc sũma mihi vsquã defuit) cõualuimus, vtinã reliqua ætate hoc à Deo optimo pfectũ sicut debem⁹, semper ex animo sentiam⁹, pro eoq; eidẽ debitã gratiã, cũ vitæ & morũ immutatione ea, quã à nobis expe-tit, cõiungamus. Vobis verò tantũ præstare poßimus, quãtũ volumus: aut certè quod in humana infirmitate ad reddẽdã apud illũ rationem officij nostri satis esse poßit. Dixi.

IAC. CARPENTARII, AD D. L. EPISTOLA secunda.

D XII. Calend. Decembres, Venetiis literæ datæ sunt à quodam, quem nihil necesse est à me nominari, ad Regiæ professionis collegam nostrum Genebrardum, Theologiæ & linguæ Hebraicæ cognitione ornatißimum, sed morum integritate atque modestia multò magis amabilẽ & prædicandum. In quibus quia ad ea quæ de recenti Christianorum victoria multa narrantur, pleraque adiecta sunt quæ à te profecta dicuntur, & ad nominis mei famæque existimationem valdè pertinent, is mei amantißimus, easdem iam volutatas per multorum manus, quos illius victoriæ lætitia recreari cupiebat, mihi tandem communicauit. Serius profectò quàm vellem: credo quod primùm dubitasset, num me eas cælare deberet: deinde verò vincente vetere amicitia, quæ cum eodem ab annis quatuor & viginti intercesit, illa ad se quoque pertinere iudicasset, permagniq; mea interesse, videre qua ratione posse occurrere his rumoribus, qui per te tuósq; in varias orbis partes de me disseminabãtur apud oẽs eruditos: qui quid de nobis sentiãt aut loquãtur negligere, hominis esset sanè omnino dissoluti.

Quo animo cùm ad finem mensis Decembris de huius manu literas illas recepissem, easdémque perlegissem, facilè sensi id verißimum quod mihi iampridem penè persuaseram, eisq; sæpe opposueram, qui me ad reconciliationem tuo nomine inuitabant, neminem esse inter literatos aliqua laude crescentem, qui tecum tranquillè placatéque poßit viuere, propter nescio quem principatum, quem tibi inter illos cum falsa opinione iãmpridem finxeris, tacitáque tua conscientia, honestis rationibus retinere non poßis, omnes eos qui in illius partem aliquam venire posse videntur, quocunque modo supplantare conaris: omnes in certamen prouocas, ipse in certando ad mulierculárum morem verbis tantùm instructus, contentionis exitu semper infœlix, animíque subita deiectione, multò magis omnibus miser, quàm vllis miserabilis. Nam postquàm ille de Genebrardo amicè in illis literis conquestus est: quod de nostris contentionibus inter Regiæ profeßionis collegas, sic enim nos nominat, nihil omnino scriberet, (miserum me, vel potius si bene iudicas, vtrumque nostrum, quem si non vulgi, at certè eruditorum fabulam fieri oportuit propter eam contentionem, cuius initium contra eruditionis & humanitatis iura omnia, in Alcinoo à te est introductum) subijcit se istarum nihilominus nequaquam esse ignarum. Quod frequentes tuas literas legeret ad amicum nescio quem encomiastem tuum, cuius opera Venetiis vtereris apud ornatißimum virum Paulũ Manutiũ, in ea re quam ex sequentibus intelliges. Illis Carpentarium miserè à te tractari, dilacerari: earúmque nonnullis Archisophistam nominari, aliis hostem quietis, &

publicæ

publicæ pacis: prælectiones eiusdem in Alcinoum modis omnibus exagitari, irrideri: addi etiam nescio quid noui interuenisse cum Bossulo, vt alios in hoc oppugnando socios habere videreris: denique me eò miseriarum in hac Academia deuenisse, vt extremo & angustissimo loco omnia esse videantur. Equidem mi L. in illis grauiter commotus sum: non quod à te expectarem meliora, præsertim cùm iampridē audijssem, solitum te quotidie inter pocula sitim famémque acuere, in Carpentarium declamando, ad ídque tuos excitando, in quorum vnum nuper furere cœpisses, quod suo cādore de me esset loquutus, paulò modestius quàm ipse velles: sed quòd mallem profectò apertis armis oppugnari me, quàm per istos cuniculos tentari. Hac enim animi libertate ego quanquam sæpè antea à te prouocatus, nihil tamen ad mei nominis defensionem sum aggressus nisi palàm & publicè: nihil contra te meditatus quod non statim venire voluerim in conspectum omnium. Sed cùm in eisdem literis perlegissem attentius ea quæ sequuntur, superiora minus admiratus sum: quia in his cœpi subolfacere quid animum tuum contra me de integro exulcerasset. Narrat enim hic (quod verúmne sit, tute scis) à Paulo Manutio in noua editione epistolarum suarum, nuper expuncta esse eorum omnium nomina, qui ab aliquot annis in Religione Christiana mala fama laborare cœperunt: ne ipse apud suos malè audiret, si istiusmodi homines aut scriptis suis illustrasse videretur, aut per literas salutasse paulò familiarius. Hácque ratione eas esse præteritas, quas olim ad te dederat, cùm in Cardinalis Turnonij comitatu versareris. In quo quoniam

ornatißimi viri laudatißimíque testimonio orbari, tibi in aliis multò leuioribus, nescio cuius gloriolæ cupiditate semper ardenti, erat grauißimum: nec sine aliquo fortunarum tuarum periculo, in hanc de Religione suspicionem venire, in qua fortasse malles dißimulando tantum apud vtrosque bene audire, quàm apertè sententiam tuam declarando, alteri parti te tuáque deuouere, hoc te, opinor, valde commouit, quòd existimasti illud de tua Religione, nostra opera in Æmilij Probi Commentariis nuper esse detectum. Quod, ita me Deus amet, semper latere malluissem, quàm te hac in parte grauare, nisi tu importuné & sanè valdè infœliciter, illis frequentibus tuis in Æmilium digreßionibus perfecisses, vt mihi non esset integrum omnino silere. Quare vt ei malo occurreres iudicasti in eam curam esse incumbendum, vt vir optimus non modò de literis optimè meritus, sed in veterem Religionem optimè animatus, per tuum encomiastem intelligeret, rumores eos qui de tua vita ac moribus per vniuersam Galliam circunferuntur, non à veritate profectos, sed ab eo excitatos qui in sola arte Sophistica, laudandarum omnium artium perturbatrice exercitatus, tibi in melioribus literis regnanti tuam laudem, patriæ requiem pacémque publicam inuideret. Vt hac arte scilicet, redires in eius elogij posseßionem quod Manutij nescio quot epistolis ornatißimis comprehensum, tibíque adolescenti comparatum, nunc seni de manibus eripi, non immeritò grauißimum esse videbatur. Atqui nihil est hac in parte, mi L. quod de Carpentario suspiceris. Aliunde ista faba in tuum caput

excussa est. Siquidem iisdem literis testatum habemus dictum ab Aldo Manutio, hoc se de tua Religione resciuisse, per eos qui cùm sub nomine Iesu, nouam societatem nostra ætate inierint, in omnésque Orbis partes sint diuisi, veterem Ecclesiæ doctrinam sanctißimè colunt, in hácque eos qui duas sellas affectant, aut in vtrumque latus claudicant, cane peius & angue oderunt. Adderem reliqua quæ in eadem Epistola de tua Religione dicta acerbius, nisi ab eorum commemoratione mihi animus abhorreret: quæ malo, cùm voles, ex Genebrardo nostro intelligas.

Meministi verò, cùm de horum noua Schola in hac Academia erigenda ante annos sex ageretur, in vniuersam eius nominis sodalitatem, nescio quod maledicum carmen à te esse editum? Atque ex eo tempore contra eandem sæpius in Regia cathedra declamatum? His, mea quidem opinione, istud acceptum referendum est, non Carpentario ascribendum: qui neque per literas, neque per amicos de te vnquam egit cum Paulo Manutio: de quo ab illo viro optimo & integerrimo veritatis testimonium desidero. Sed quid est per Deum immortalem, mi L. quod in iis incertis rumoribus te tam malè habet: præsertim cùm contra eosdem promptißimum sit, & in tua manu positum remediũ? Etenim vix vnquam quisquam de sua Religione aliud audiuit quàm voluit, nisi qui in hac tempori hominibúsque seruire maluit, quàm Deo & conscientiæ. Apertè constantérque vita & factis illa nobis declaranda: tumq; in eadem

id consequemur quod imprimis debemus expetere. Equidem in his variis temporum fluctibus, quibus nostra ætas sæpius agitata, permultos memini cum quibus antea familiariter eram versatus: qui cum à nostra Religione, nescio qua occasione, lugenda sanè & Reipublicæ funesta, defecissent, id ipsum quod sentire cœperant, & propter quod à nobis erant auersi, apud omnes præ se ferebant: vita & factis testabantur: quamuis fortunæ mutationem æquo animo ferebãt, potius quàm venirent in vllam eorum sacrorum, vel ceremoniarum communicationem à quibus animo abhorrebant. Vis dicam liberè quod sentio? Ego, ita me Deus amet, quoad per meam Religionem licuit, hos semper amaui ex animo: sicut & illos multò magis, qui cum nescio quorum hominum vitiis à nobis defecissent, postea temporibus admoniti, quasi postliminio reuersi, nostri esse cœperunt apertius quàm vnquam antea.

De horum nemine dubitatum est quam Religionem teneret: sed in hac id quisque audiuit quod voluit, imò quod apud omnes sibi maximè gloriosum existimauit. At si qui essent (vtinam verò omnino nulli) qui apud nostros in Religionis Romanæ formulam lingua iurarent, animo ab eadem abhorrerent: sacris nostris & supplicationibus corpore adessent, contra eadem apud suos acriter concionarentur: mortuis palàm nostro more parentarent, pro eorumdémque purgatione Deo vota precésq; funderent: domi verò atque etiam si quando liceret, publicè Christianam persuasionem de eiusmodi mortuorum purgatione Platonicorum fabulam nominarent: qui in superioribus discordiis,

Rege vincente, eos plenißimo ore laudarent qui pro vetere religione arma ferrent, nostris rebus afflictis eosdem nefarios & perditos nominarent: denique qui inter Romanæ ecclesiæ proceres in aliis ecclesiam malignantium verbis insectarentur, apud hos illis nescio quam Babilonicam confusionem obiectarent, illos ego non modo mirarer domi forísque non satis bene de religione audire, sed parum abesse putarem à Lucretij & Epicuri atheismo. Quid enim reliquum nisi, vt cum in hac contentione, quæ ad religionē pertinet, de vtráque parte suos ludos fecerint, suóque versatili cothurno aliis valde periclitātibus, rebus suis summam securitatem impetrauerint, tandem excusso religionis iugo cum illo dicere audeant,

O miseras hominum mentes, ô pectora cæca,
Qualibus in tenebris vitæ, quantísque periclis
Degitur hoc æui quodcumque est! Nonne videtis
Nihil aliud sibi naturam latrare, nisi vt cum
Corpore seiunctus dolor absit, mente fruatur
Iucundo sensu, cura semota metúque?

Hos fugiamus, obsecro te mi. L. &, si me audis, Catholicæ Romanæque religioni nostra omnia apertè consecremus. Pro hac, Deo Optimo præeunte atque prælucente, extrema omnia perferamus. Tum non modo apud Paulum Manutium, sed apud omnes, quos illa viros bonos & eruditos adhuc habet quamplurimos, optimè audiemus. Sin te, quod minimè velim, nescio quis ventus ab illa repulerit, at illud certè diligenter caue, ne abripiaris in eos opinionum æstus in quibus nihil habeas definitum. Cape, mi L. certum portum, vel eum potius qui nostro aduersus est. Quoniam in

nostra Gallia hodie ea tempora sunt, quæ tibi istam licentiam indulgent. In hoc si te idem Manutius dolenter viderit: si ob eam causam suorum catalogo expunxerit: si forte vniuersa Italia repudiauerit: si in Gallia nostri te auersabuntur: at Britanni, Germani plerique omnes, Galli quoque longe plures quàm ego velim, te in suo sinu fouebunt. Qui istos quasi in diem viuentes, nec in re omnium maxima quicquam definitum habentes quod sequantur, merito oderunt: nec, vt opinor, minus quã nos ipsi eosdem insectarentur, nisi horum opera quotidie abuterentur ad nostram religionem oppugnandã. Quam si quãdo (quod Deus Optimus Maximus auertat) expugnarẽt, in hos, mea quidem opinione, seueritatis exempla ederent nostris longe grauiora. Hoc te monere volui, in quo nemo est vel ex amicißimis qui tibi melius velit consultum. Vt intelligeres quanquã de literis mihi tecum quædam sit contentio, eáque, vt scis, à te profecta, nihil tamen propter hanc me, aut fortunis tuis aut nomini, vitæ vero multo minus insidiari. In quibus, malè peream si tibi deterius quicquam expeto quàm egomet mihi. De eóque ipso testem appello conscientiam tuam, si modo ea ex animo nondum exciderunt, in quibus postremis ciuilibus discordiis à nonnullis vexatus, nostra manu seruatus es, iísque liberatus, quæ tum grauißima tibi imminere arbitrabaris. Ego vero pro iis quid à te hodierno die refero? Omitto varios rumores quos de me rebus vtcúmque compositis apud tuos disseminasti. Querelas apud viros maximos quos nominis mei fautores fortunarúmque mearum parentes falsis delationibus tuis à me alienare sæpe es

conatus: aliáque permulta quæ à te profecta hominem ardentem inuidia mag , quàm de literis contendentem decent. Sed hoc profecto diſsimulanter ferre nõ poſſum quod me apud exteros, quibus de meliore nota voluiſſem innoteſcere, publicæ quietis & pacis hoſtem nominas. Nam cum patriæ ſalus publica requie pacéque contineatur, quid hoc aliud eſt quàm me patriæ hoſtem, & perduelem iudicare. Bona verba Hercle, mi L. tuáque & tuorum officina digniſsima. Quæ ſi in media Vrbe, aut ſi in clariſsima noſtræ academiæ luce diceres, ferrem profecto moderatius: quoniam multos haberem innocentiæ meæ teſtes. Qui cum vtrúmque noſtrûm ex vita anteacta bene nouerint, illa profecto in tuos iactari mallent, eiſdémque auditis protinus exclamarent,

Claudius accuſat mœchos, Catilina Cethegum.

Sed cum ad eos efferantur apud quos nullus mihi patronus conſtitutus, aut quorum perpaucis vtérque noſtrum eſt cognitus, ad illa obmuteſcere hominis eſſe videretur omnino diſſoluti, aut conſcientiæ ſuæ teſtimonio non ſatis erecti. Itaque cum ea in illis literis perlegiſſem, valdéque eſſem cõmotus, quanquam plerique temporibus, quibus nunc videris inſoleſcere, cedendum arbitrarentur, tenere me tamen non potui, quin hæc ad te quocumque periculo ſcriberem, & in omnium bonorum oculos emitterem: quoniam illa tua per multorum manus erant peruagata. De quibus ne tuorum quidem iudicium recuſo, modo in ſtatuẽdo priuatis animis nihil indulgeãt: ſed eam moderationem adhibeant, quam veritati & æquitati debent. Ego à par-

uulo in hac academia semper sum versatus, in eadémque ab annis sex & viginti perpetua bonarum artium professione in variis gymnasiis vixi non omnino inglorius. Ante annos decem in medicorum ordinem cum aliqua celebritate cooptatus, in eodémque nuper turbulentissimis regni temporibus, summo decanatus honore perfunctus: & paulo ante, repugnante te tuóque Thessalo, regiorum professorum collegio magna mea gloria à Rege exceptus, maioréque celebritate à Senatu contra vestras factiones in eodem confirmatus. In quibus omnibus verè prædicare possum me semper meis fuisse iucundissimum, nihil vnquam inter eos turbarum excitauisse. Nisi forte turbatam à me Academiam arbitraris, aut huius publicam pacem hostiliter in eo oppugnatam, quod olim Rector & posteà rectoria dignitate perfunctus, semper eodem indefessóque studio Thessalicam sectam in Aristotelem, vel potius in omnes bonos scriptores insanientem, expugnare sum conatus. Quam non modo ipsa Academia aut regno, sed vniuersa Europa voluissem sane, si potuissem explodere. At hæc summa est mea gloria & apud omnes bonos pacis in re literaria quæsitæ, aut summo studio defensæ clarissimum monumentum. Quod quandiu extabit, tandiu omnibus testabitur me nouas opiniones veteris disciplinæ perturbatrices oppugnando, pacem in re literaria semper expetiuisse. Pro quo etiam vniuersa Academia mihi frequentes publicásque, quod nõ ignoras, gratias egit: eáque detulit quibus ornatus facile fero me à te tuique similibus vituperari. Atque quo animo tum extiti in defensione veteris doctrinæ Peripateticæ, eodem toto superiore

periore decennio, ciuilibus discordiis nostram Galliam dilacerantibus, in Christiana Romanáque religione inter medicos reliquósque meos ciues asserenda & vindicanda. In hac nihil vnquam egi ex insidiis: nunquam in alteram partem inclinaui: nunquam in vtrúmque latus claudicaui. Optauíque semper omnes mei simillimos, vt esset summa animorum consensio: summa pax, qua patriæ salus continebatur. Addam etiam nunquam me mihi persuadere potuisse huius diuisionem esse optandam, aut in hac veram pacem esse quærendam. Quin potius contra existimaui, recta nauigatione vt ad Deum vnicum, sic ad huius religionem vnicam, tanquam ad illam Cynosuram, qua duce fidũt nocturna phœnices in alto (quod ait Aratus) semper esse contendendum. Quam distrahi qui patienter ferret, multóque magis qui istud expeteret, in eam meretricio animo potius quam materno esse videretur. Hoc quoniam semper præ me tuli, & inter ciues meos & in Academia, & in medicorum ordine, clarißimísque signis editis, quotiescumque de religione deliberandum fuit, apud omnes pleno apertóque ore testatus sum, si me hac ratione quietis & pacis publicæ hostem nominas, Deum immortalem quam gloriosum mihi esse putas isto æquo Troiano includi! quàm iucundam abs te audire quod semper expetiui, nunquam me eam pacem ex animo probauisse, quam ne alij quidem, quibus hac in parte gratificari vis, vnquam probauissent si viribus superiores esse potuissent! Quis enim, modo Deum vnum esse credat, qui non huius cultum in vnica religione apud omnes eundem expetat? Qui non huius distractionem eidem

odiosam iudicet? Cui quicúmque temporibus coacti aliquid indulgent, morbo tantum se indulgere profitentur, vt hoc modo durare posint, & se suáque melioribus seruare. Et tamen cum hoc animo essem sempérque fuissem, non modo in ipsis ciuilibus discordiis neminem vnquam oppugnaui, sed dedi operam vt omnes seruarentur constantibúsque humanitatis officiis ad nos reuocarentur. Quod non modo plerique senserunt cum quibus mihi antea familiaritas aliqua intercesserat, sed alij quoque nonnulli: in quibus tute scis me priuatas iniurias facile potuisse vlcisci, si ea licentia abuti voluissem, quam mihi tum summa temporum perturbatio indulgebat. At ista pace composita) quæ vtinam ad Dei Optimi Maximi gloriam ciuiúmque tranquillitatem referatur) quid à me vsquam dictum est, aut factum in quo non semper idem animus apparuerit? Dolui quidem certè in illa Regem nostrum, non tantum potuisse quantum semper voluerat: sed quia per eandem nobis adhuc licebat more maiorum viuere Deúmque colere, lugendum quidem existimaui, quod rerum nostrarum conditio melior esse non posset, sed ea tabula quietè pacatéque fruendum, quæ ex maximo & grauissimo naufragio videbatur esse relicta. Quos Rex in Vrbem recipi voluit, eos ego nulla re impediui. Quos edicto suo in Academia, & in nostro medicorum ordine, docendi publico munere prohibuit, de iis sæpe rogatus, eam sententiam semper dixi, quæ cum Regis voluntate consentiret. Imo ab Vniuersa Academia nostróque ordine nominatus cum aliquot viris optimis, ad Regem salutandum, à quo eadem Academia impe-

trari cupiebat, vt hoc ſuum beneficium erga rem literariam perpetuum eſſe vellet, fui, vt ingenue fatear, in eo agendo frigidior quàm debui, non alio certè nomine quam ne, quia illud potiſsimum ad Theſſalum tuum pertinebat, in hoc vexando priuatis animis indultum magis, quàm publica vtilitas quæſita videretur. Hoccine vero eſt mi. L. quietis publicæ, & pacis hoſtem eſſe? In qua per Deum Optimum Maximum Regémque noſtrũ Chriſtianiſsimum, nihil adhuc eſt quod nos in deſperationem debeat adducere. Sed ſi quid deterius contingeret: ſi res eo rediret, vt in regno hoc, ſalua conſcientia maiorúmque more, Deo ſeruire non poſſem (Deus Optimè Diuíque immortales, terris talem auertite peſtem) Vrbe patriaque cederem potius, quàm in ea quicquam contra publicam tranquillitatem mouerem. Vtinam vero iſti tui pacis vindices, & aſſertores, eodem animo ſemper extitiſſent. Non ea monumenta in omnibus regni partibus ab illis extarent, in quibus quotieſcumque ſua cogitatione verſantur, neceſſe eſt valde erubeſcant, ſi modo Deum teſtem adhibent, & conſcientiam. Dabis vero, ſi placet, mihi veniam. L. ſi de eo capite criminationis tuæ ago tecum pluribus, & quidem fortaſſe paulò vehementius quàm voluiſti. Quoniam neque potui, neque debui hoc tibi condonare: in quo etiam viri optimi animóque maximè ſedati grauiter commoueri ſolent. Hoc de ſe dici nunquam ferent, qui in religione habent aliquid definitum quod ſequantur. Atqui, ſi neſcis, ego ex iis minimè ſum qui eodem ore efflant calidum, & frigidum: qui in re omnium ma-

xima ad omnes publicos, priuatósque casus vultum mutant: qui semper earum sunt partium quas melior fortuna sequitur. Cum illis si voles agas isto modo. Hi enim sunt, mea quidem opinione, qui publicam pacem magis perturbant, quam qui à nobis apertè constantérque dissentiunt. De cæteris tuis conuitiis quæ illa eadem epistola complectitur, respondendo ero moderatior. Quoniam in eis de literis tantum agitur, vel potius de nostra facultate in eo docendi munere quo rex vtrúmque nostrum exornauit. In quo conari quidem debemus, vt de omnibus bonarum artium studiosis bene merendo, Regi & Academiæ satisfaciamus, sed minimè nostros fumos venditando, ea de nobis prædicare in quibus, qui hæc legerint vel audierint cogantur erubescere. Ne scilicet tandem illud ab omnibus audiamus, regiis professoribus qui sua modestia cæteris prælucere deberent, longe verecundiores semper fuisse præcones ludorum Gymnicorum, qui nunquam se victores suo ore pronuntiarunt. Tu tua opinione summam nominis celebritatem in vtriúsque linguæ facultate apud omnes adeptus es: atque eadem inter literatos frueris ornatißimo principatu, nec tamen adhuc tua sorte contentus. Nouus orbis, vt quondam Alexandro magno, tibi quærendus est, in quo ad tuum imperium adiyciendo, ardenti æstuantíque cupiditati seruias. Omnia laudis insignia cæteris qui in horum partem aliquam venerunt apud suos, eripienda sunt & in tuo triumpho portanda. Hæc enim, si nescis, omnes qui perspicaces sunt in animo tuo legunt: atque eadem etiam qui paulò hebetiores, in scriptis tuis quo-

tidianísque sermonibus clarißimè animaduertunt. Quanquam si attentè considerare vis quid de te cæteri sentiant, non vt soles tuo animi morbo omnino indulgere, ab illis omnibus ferè tam longo abes interuallo, quàm qui longißimo. Tu quidem in vtriusque linguæ proprietate exquirenda, laborem maximum adhibuisti, vtinam verò ad omnia tantùm iudicij afferre potuisses. Pari studio consequutus es, vt verba singula, horũq; in variis scriptoribus multiplicẽ vsum penè in numerato habere videaris. Atque hæc summa laus tua Logodædaliæ, in qua per me licet apud omnes dictites tibi in Gallia, imò in vniuersa Europa, neminem esse parem. Sed in horum compositione, sententiarúmque acumine, in dicendi scribendíque perpetuitate, si existimas tecũ agi melius, quàm cum aliis permultis bonarum artium studiosis, qui in hac Academia viuunt inglorij, imò qui hanc bene dicendi gloriam oblatam repudiant, laudis amore insanis. Si adhuc non sentis orationibus tuis omnino deesse illam gratiam quam Suadæmedullam vocat Ennius: in versibus elaborata quidem satis, sed dura omnia, nulla sua sponte fluentia: in docendi munere, in quo ab iis quæ domi prius magno labore collecta sunt & ad verbum descripta, oculos non auderes dimouere, nullam vehementiam quæ auditorem excitet, glacie frigidiora omnia: in rerum subiectarum cognitione, maximè verò earum quæ ad triplicem philosophiam pertinent, nihil exquisitum, imo vix quicquam tolerabile, hæc inquam, omnia si in tua facultate non sentis, necesse est profectò, mentem tibi grauißimè ægrotare. In qua curanda si quid adhuc est spei, id in eo certè est

reliquum vt deposito fastu, quo tuos canos soles prædicare, latens post tuam tabulam, libera hominum iudicia de tuis scriptis sedatè pacatéque excipias: in hisque colligendis eò plus cuique deberi existimes, quo liberius te admonuerit, pluráque notauerit, in quibus tacita conscientia negare non poßis seueriorem tuam animaduersionem ab eruditis meritò desiderari. Quòd si quando facere poßis, tandem id ipsum senties quod soleo dicere, te ab illo principatu quem inter literatos affectas, longißimo interuallo abesse. Ad eam verò medicinam tibi, vt spero, breui viam parabit noster Alcinous. Quem cùm edidero, per me licebit ad illum tuum Venetum encomiastem mittas, vt diligenter obseruet, num nostræ in eum prælectiones tibi sexagenario Sardonium risum excitauerint, cuius fama tam lõgè latéque, quàm ex eisdem tuis ad illum literis intelligo, debuerit peruagari. Sequentur fortasse non ita multò post disquisitiones nostræ in tuum Lucretium: quæ tibi quoque noui risus occasionem apparabunt, faciléque præstabunt, vt reliqua vita sic semper ridendo, senectutis incommoda minus sentias, neque exercearis his insomnijs quæ eadem ætate accrescens melancholicus humor cæteris hominibus solet gignere. De Bossulo verò, quid est quod ex eisdem literis intelligo? An qua facilitate in collegam tuum Leodegarium à Quercu morum candore omnibus amabilem, hisque cũ quibus familiariter versatur, charißimum, eum excitare potuisti (hoc enim, vt audio palàm dictitat, atque magna certè tua gloria, te authorem facit animi ab eo alienati, quem antea non immeritò coluerat) eadem sperasti impetrari posse,

ut ad furorem tuum iampridem contra me conceptum, animum adiungat, tibíque in prima acie inclinata, viribus lā-gueſcenti, ſed iracundia æſtuanti ſeni, ardentior adoleſcens ſuccenturiatus accedat: & me cum illo viro optimo mihíque amiciſsimo, in hoc ampliſsimo Academiæ campo, in quo vterque noſtrûm vixit antea non inglorius, de ponte deijcere conetur? Siccine tu homo pacis amantiſsime, pacem foues inter literatos? Siccine publicæ quieti inter eoſdem inſeruis? Equidem non dubito quin intelligas quid ego à Boſſulo meo iure poßim repetere: quid idem antea multis audientibus mihi frequenter detulerit. Nec certè immeritò, quoniam verè prædicare poſſum, huic non modo ad inſtituenda Philoſophiæ ſtudia, ſed ad rectè viuendum me docendo hortandóque nulla vnquam in parte defuiſſe: ſed in vtroq; id ſemper ex animo eſſe conatum, quod à doctore muneris ratio exigebat. In quo quāquam teneram illius ætatem informando, nonnihil præſtiterim, plura tamen ex eo tempore mihi debuiſſet, ſi tum plura voluiſſet accipere. Atque poſt peregrinationes annorum duodecim, idem nuper ad nos reuerſus, me ſemper eodem animo expertus eſt, tandiúque experietur, quandiu volet in ea Philoſophia vitáque permanere, ad quam ſecundum veterem Academiæ diſciplinā à nobis eſt inſtitutus. Sin ab vtraq; ad neſcio quos defecerit, ego illius vicem dolebo. Quòd cùm ad ſolidiorem gloriam, & Reip. vtiliorem à natura & magiſtris aßiduáque exercitatione permulta adiumenta accepiſſet, his ad Academiæ perniciem abuti maluerit: magiſtros quidem in eo nonnihil decorans, ſed nomen ſuū multò magis, atq; fortaſſe ad extre-

mum se suáque omnino perdens. In quo si idem adhuc minimè conquiescat, sed à te tuíque similibus eousque impellatur vt nouis istis opinionibus infatuatus, in me quem iampridem nouit earum oppugnatorem acrem & capitalem hostem, vobiscum palàm furere incipiat, non commouebor. Quoniam grauiore aduersario nihil vnquam sum perterritus. Imò si quid contra nos declamitauerit apud suos, aut inter docendum, in iis quæ de Philosophia satis multa, vel fortasse plus satis, scripsimus, mihi aurem vellicauerit, feram quoque patienter istum hinnulum intra priuatos parietes contra magistrum recalcitrantem: eodem animo quo parentes liberis multa domi condonant, quæ in publico ferre nullo modo possent. Sed si quid eorum contra me in lucem ediderit, aut in meas manus venire voluerit, equidem si id eiusmodi esse sensero in quo à nobis meritò dissentiat, ego in eo antipelargiæ beneficium candidè recognoscam, discámque ab eodem lubentius, quàm me ille vnquam docentem audiuerit. At si temerè id facere videatur, contra eum quem piè debuit colere, perficiam vt intelligat in sustinendo referendóque nondum emortuos lacertos meos: sed, vt prouerbio dicitur, lassum bouem arando fortius pedem figere.

Reliquum vnum est, in quo eisdem literis tu de tuo principatu multa profectò remittens, me Archisophistam nominas. De quo memini idem nuper á te esse declamatum: cùm scilicet in verborum artificio Philosophiæ opes quæreres, et eos quos antiquitas Logodædalos appellauit, Philosophiæ principes esse contenderes: atque eodem tempore alium nescio quem patronum tibi esse subornatum, qui apud suos

persua-

persuadere conaretur, Philosophorum sapientiam verborum ornatu esse metiendam, vel certè linguæ sermonísque promptam & expeditam facultatem, reconditæ rerum cognitioni esse anteponendam. In quo oratore nactus es profectò dignum tua patella operculum. Atqui summo dicendi sentiendíque magistro Platoni, verborum magis quàm rerum sectatores Logodædali, inter quos tuo iure regnas, germani quoque sunt Sophistarum: quales Hippiam & Gorgiam idem nominat. Quorum profectò in te renatam fæcundißimam sobolem omnes dicunt, quicunque te illósque bene nouerunt. An tuæ Logodædaliæ repudij nuntium potius remittes, quàm propter hanc in vllam artis Sophisticæ suspicionem venias? Non est æquum, mihi crede, eam sic à te tractari, cuius nuptias tã multis laboribus ambiuisti, quæque tibi tam multa ornamenta domum intulit: quibus eam celebritatem adeptus es, qua nunc inter literatos insanis. Sed obsecro te, mi L. nos nostra regula metiamur, ac bona fide expendamus, qualis vtriusque nostrûm facultas sit in verborum artificio, rerúmque subiectarum cognitione: qualis vterque fuerit antea & sit etiam adhuc, in sua professione. Hoc enim posito, non modò à nobis, sed à cæteris qui nos audiunt, nostráque legunt, sine errore poterit iudicari, vter nostrûm ad istum Logodædaliæ artísque Sophisticæ principatum propius accedat. Ego sanè hunc non recusabo, te præsertim deferente, cuius potißimùm interest, modò cæteri nihil mihi temerè arrogatum, aut in eo arrogando nullam tibi factam iniuriam existiment. Quem certè non est satis sua sponte eodem cedere, ne alij dictitent te nescio cuius

gloriolæ cupiditate insanientem, iam curatoris egere. Sed ista quanquam spontanea cessio, vt rata esse possit, communi aliorum consensu, literatorúmque omnium approbatione, quasi Prætoris authoritate confirmanda. Iam verò, vt istud agamus, si me vel in sola lingua latina, verborũ orationisq; artificẽ aliquem eximium iactarẽ, tu, opinor, cum tuo Thessalo acriter resisteres, víxque in ea sermonis puritatem concederes: imò vererer ne mihi Philosophica licentia nonnũquam abutenti, pro puritate fœdam barbariem obijceres. Nec fortasse immeritò. Quoniam in illa vix mihi ipse satisfacio: nisi fortè hoc ipso quod iampridem in docendo scribendóque videor adeptus, vt nullo loco hæream, verbáque præuisam rem non inuita sequantur. At si de orationis luminibus, & ornamentis vellem iudicare, aut agendo pronuntiandóque oratoris laudem quærere: iam id videor exaudire personantem nostram Academiam, hoc ad Thessalũ: in huius gloriæ partem nullam Carpentarius potest venire. Ignosces verò mihi L. si in illis tibi quem omnes dictitant agendo pronuntiandóque valdè languidum, eum antepono qui ætatis nostræ Roscius magno suo merito semper est habitus. At si latinorum veterum scripta vellem omnino immutare, ac velut Aristarchus Ciceroni, Lucretio, Horatio, Plauto antiquum scilicet suum splẽdorem restituere, vel potius in illis noua omnia facere, ipsósque Romanos & Græcos docere, quomodo Latinè Græcéque scribendum sit & pronuntiandum, hoc ad L. omnes dicerent, nihil ad Carpentarium. Neque verò immeritò. Quoniam hæc tua summa laus, in qua sicut tute scis, nihil vnquam mihi affectaui. Si

de verborum Latinorum ac Græcorũ proprietate, aut multiplici significatione, & in hac de faciẽdo delectu sit agendũ: in summis Philosophis explicãdis hæc ipsa verborũ proprietas exquirenda, hácq; rerum subiectarũ summa inscitia velanda: si cũ auditoribus de eo agendũ sit, vt persuadeatur in verborum cognitione, et vtriusq; linguæ facultate maximã sapientiã consistere, eumq; solum seriò posse philosophari qui Philosophorũ verba in prõptu habuerit, etiamsi ad res cognoscendas nullũ tempus adhibuerit, imò laborẽ hũc in aliis irriserit, id quoq; vniuersa Academia clamitabit ad vnum L. pertinere, nihil horũ esse referendũ ad Carpentariũ, quem omnes sciunt pluris semper fecisse cognitionem rerum quàm verborũ, in illáq; maximam vitæ partem posuisse, in hac verò tantùm elaborasse, vt non omnino putidus haberetur. Quæ omnia quoniam propria sunt Logodædaliæ, equidem in quæstione de huius principatu vindicias secundum litem Prætor rerum tuarum curatori, etiam repugnante te, adiudicabit: nec sinet alium quenquam in huius possessionem venire. Hæc verò cùm Platoni atq; Aristoteli sophistarum sit propria, quid reliquum, nisi vt eadem sententia te Archisophistam pronuntiet? In quo nostra ætate renatum sit vetus illud Thrasimachi, Hippiæ, Protagoræ, Gorgiæ verborum magisteriũ, in Philosophos rerũ cognitioni addictos, semper insolẽs, eo ferè modo quẽ in te hæc Academia ab aliquot annis pertulit. In hoc verò quid mea intersit, aut in artis sophisticæ principatu quid meũ, aut à me alienũ videri poßit, attẽde, si placet, quàm breuiter expediã. Equidẽ animaduerto de sophistis non idẽ veteribus philosophis nostrisq; placuisse

Ex quo fit, vt ſecundum vtroſque de hoc poſtremo capite criminationis tuæ tibi non eodem modo poßim ſatisfacere. Veteres enim, in quibus Platonem & Ariſtotelem complector, in Sophiſtis eos numerauerunt, qui vanas rerum umbras ſectantes, linguæ volubilitate orationíſque ſola ſuauitate commendabiles, hac in populo iactationem quærebant, verborúmque vendibilem ſapientiam inſtituentes, apud imperitam multitudinem hac arte ſummum quæſtum faciebant: laudíſq; amore ardentes, hac ipſa garriendi facultate Philoſophis omnibus ſuperiores volebant videri. Atque in quouis conuentu vt eſſent magis admirabiles, poſcebant quæſtionem, id eſt indicari iubebant, de qua re quis vellet audire: & ad hanc cùm accedebant, compta ſua fucatáque, & ad ſolam pompam inſtituta oratione, facilè cõſequebãtur apud imperitos rerúmque inſcios, vt fulminare & tonare viderentur: Philoſophis inter ſuos deliteſcentibus, paucorúmque approbatione contentis. Nec enim, opinor, neſcis tales Sophiſtas à Platone paßim eſſe deſcriptos, eoſdémq; ab Ariſtotele Philoſophis & Dialecticis quaſi ex altera parte oppoſitos. Quorũ propriis notis ita diſtinctis, verè mihi videor eſſe dicturus te artis Sophiſticæ principatũ minimè eſſe adeptum. Quoniam ad hunc multa naturæ adiumenta ſunt neceſſaria, quæ tibi ab eadem denegata. Vix verò me adhuc Philoſophiæ primos gradus attigiſſe, imò ne popularis quidem facultatis diſſerendi, etiamſi in vtraque vt aliquid cõſequerer, ab ineunte ætate cœperim laborare. Sed de vtroque noſtrûm, ſi iudicandũ eſt ex eo ad quod noſtris laborib⁹ perpetuóq; ſtudiorũ curſu contẽdimus, te nõ modò cũ illis quos

ex Platone enumerauimus, sed cũ Isocrate, Libanio, Aphtonio (à quorũ laude in orationis artificio abes adhuc lõgißimo interuallo) tã verè sophistã nominari posse, quàm me modesto Pythagoræ inuento, philosophum. Quoniam quantum studij semper adhibuisti ad verborum artificium illustrandum (quid vero aliud tota vita egisti?) tantum ego ad cognitionem rerum. In qua quantulumcunque sit quod videor adeptus, tamen vt aliquando ad meorum vtilitatem multum possem, semper elaboraui. Nostra vero ætate, aut paulo supra hanc, de sophistis video duas alias opiniones extitisse. Etenim Thessalus tuus in illa veterum sophistica, quam paulò ante commemorauimus, te longe superior, non modo orationis ornatu, sed rerum cognitione quam ad illam adijcere conatus est, & certè eandem longe maiorem sibi comparasset, si in primariis philosophis intelligendis, & illustrandis potius quàm in calumniandis, & fœdandis elaborasset, odio nescio quo in Aristotelis doctrinam concepto, hunc semper Archisophistam omnésque eiusdem sectatores, sophistas appellat. Quo nomine memini nos ab eodem sæpius esse exornatos: quòd in illius Peripateticorum principis philosophia, diligentius fortasse quàm ipse vellet, exerceremur, nostráque exercitatione ad eiusdem defensionem contra huius nugas, nonnihil facultatis videremur adepti. In quo si illius consuetudinem imitari voluisti, sicut animaduerto in aliis rebus permultis grauioribus iampridem te ad eundem animum tuum adiecisse, ex illáque Academiæ disciplinam philosophicam, Aristoteli addictam, à poëtarum & oratorum vestris deliciis sepa-

ratam (nisi fortè quantum his ludandi gratia potest indulgeri) artem quandam sophisticam esse iudicasti, & in eadem me inter eos qui permulti viri ornatissimi hanc hodierno die apud nos profitentur, me facultate quidem exigua, sed studio & diligentia nemini cedentem, Archisophistam nominasti, Deum immortalem, quam mihi istud gloriosum est! quàm iucundum etiam ab hostibus elogium? Quo profecto nullum maius aut celebrius mihi potuit in mea professione contingere. Etenim iactes licet, mi. L. quantum voles apud tuos rancida illa Italica exemplaria: fœlicitatem tuam in coniectando de variis bonorum scriptorum locis deprauatis: expeditam summámque facultatem in iudicando de vocabulorum græcorum atque latinorum multiplici vsu: in immutanda scribendi pronuntiandíque ratione, quæ in vtráque lingua longo vsu recepta, mihi semper erit gloriosius vel in minima parte doctrinæ Aristotelicæ sine fuco, paucorum testimonio excellere, quàm illis tuis omnibus fucis apud multos omni ex parte splendescere. Restat de sophistis altera opinio eorum qui nostra ætate, vel potius paulò supra hanc, sic illos nominauerunt qui in philosophia pro Aristotelis doctrina, quæ tum erat omnibus præter admodum paucos, incognita, fœda sua barbarie nescio quæ monstra supposuerunt. In quibus alendis vsque ad nostram puerilem ætatem plerique se multis laboribus exercentes, pepererunt magnam multitudinem hominum, qui in quæstionum nescio quarum, vix certè ad philosophiam pertinentium, imo hanc omnino obscurantium potius quàm vlla ex parte illustrantium, tractatione, ocio &

diligentia sua sunt abusi. In quorum cogitationibus & scriptis etsi quædam inessent, quæ meliorum ingeniorum cultura postea splendescere potuerunt, erant tamen tum ipso docendi scribendíque modo omnia horrida & spinosa. A quibus, postquam Aristotelis doctrina cæpit elucescere, animus bene natus non minus abhorruit, quàm à ferina glande victus humanus iam inuentis cultísque frugibus. Fuit hoc sophistarum genus bonis literis, simul cum Aristotelis doctrina renatis, nostra ætate non modo philologis omnibus, sed ipsis quóque philosophis merito odiosum. Quoniã qui hoc sectabantur rerum ad germanam philosophiã pertinentium non modo erant inscij, sed ipso loquendi scribendíque genere omnino putidi. Nullum reuera in illis mentis, & linguæ dißidium, sed potius in vtráque summa deformitas, hæcque sibi omni ex parte consentiens. In quibus si tu mihi locum aliquem tribuis, quàm verè id facias viderint philosophi, quos iudices expeto, & ad quos, à te tuáque Thessalica turba iustis de causis prouoco. Ego Scotica, Bricotica & tenebricosa illa omnia quæ istiusmodi homines pepererunt, nunquam didici, nunquã attigi, nisi si quãdo ex illis tanquam ex stercore aurum colligere sum conatus. Docendo ab annis quatuor & viginti me in Platonicis, & Peripateticis semper exercui, veréque videor esse dicturus (modo hoc nemini videatur arrogans, à quo ego semper abhorrui) in meis scriptis, quæ nonnulla in manibus hominum versantur, nihil esse tenebricosum, nihil nisi ex Platone & Aristotele collectum: nihil quod ad horum doctrinam illustrandam, non sit aliqua ex parte

accommodatum. Nihil denique (rumpantur tibi ilia) quod sua facilitate doctrinæque commoditate non modo nostris philosophiæ studiosis (quibus ipse testis es hæc constanter antea placuisse, & placere vsque adhuc) sed exteris permultis nonnullísque Reip. administratione claris, magna ex parte non sit probatum. Tu si quid in illis sophisticum notare poßis, beaueris me L. si per literas indicaueris: eadémque opera perfeceris, vt viris eruditis illa tua de nobis ad Venetos oratio, non contumeliosa sed cum iusta doctrinæ nostræ reprehensione coniuncta videatur. Quanquam non video quo modo id tentare poßis, cum certo sciam omnino nescire te quid hæc postrema fœda fœtidáque ars sophistica à germana veráque Platonis & Aristo. philosophia differat. Atque hæc quidem de rebus ipsis, in quibus potißimum elaboraui. De verbis autem paulo quidem aliter tibi respõdebo: sed ita tamen vt hac etiam in parte nihilominus aperta futura sit tua calumnia. Equidem nũquam in eo elaboraui, vt in mea oratione illud molle, & eneruatum appareret, quod etiam apud Lucilium Sceuola in Albutio exagitat,

Quam lepidæ lexeis compostæ vt tesserulæ omnes
Arte, pauimento atque emblemate vermiculato!

Imo vt hoc esset proprium tuæ Logodædaliæ, per me semper licuit idémque licebit quandiu viuam: in quo maiorem fœlicitatẽ tibi plerumque à Deo Opt. sum præcatus. Nunquam expetiui vt in eiusmodi verborũ artificio excellerem. Non quod hoc in alio contempserim, aut ab ipsa philologia abhorruerim, sed quia rerum cognitionem magis semper adama-

adamaui, in hácque mallui multis magnísque laboribus in secundis tertiisve consistere, quam in illa leuißimis sudoribus principatum obtinere. In qua poteram etiam inter vos fortaßè aliquis videri, si ad eandem, diligentiã illam adhibuissem quæ me ab ineunte ætate rebus ipsis addictũ tenuit. Quanquam in scribendo docendóve nihil putidum mihi vnquam placuit, sed quoad potui emendata puráque omnia: ita tamen vt puritatis huius studium libertatem dignam philosopho in rebus tractandis nulla ex parte impediret. In quo certè videor non solum apud meos, sed & apud exteros ingenij atque facultatis in dicendo aliquam commendationem inter nostræ ætatis philosophos cõsequutus. De eo vero plura dicerem, si quicquam meorum solerem admirari, aut nisi vererer ne in eo peccarem, in quo ipse soleo alios grauiter reprehendere. Quod si tu cum tuis emissariis ac nescio quibus hinnulis, tuæ suæque inscitiæ patrocinantibus, me amplius hac in parte vrgeas sophisticámque barbariem in philosophando obiectes, vt olim Sophocles cũ in iudicium vocatus esset à filiis, qui hunc senem quasi ætate desipientem, à re familiari remouere conabantur, dicitur eam fabulam quam in manibus habebat, & proximè scripserat, Oedipum Coloneum recitasse iudicibus, quæsiißéque num illud Carmen desipientis esse videretur: sic contra vestras calumnias proferam non modo philosophica nostra scripta, sed orationes quoque nonnullas actionis celebritate non ignobiles, atque ipsius victoriæ exitu multo magis mihi gloriosas & prædicandas. In quibus si quid fœdum & barbarum notaueris, ego in eo tuam tuorúmque contu-

meliam in legitimam reprehensionem conuersam gaudebo, pro eodémque magnam gratiam habebo: atque vt par pari aliquando referam, excutiam posthac sedulò in scriptis tuis sententias omnes quæ ad philosophiam pertinere videbuntur: perficiámque fortaßè vt in his tanto nobis inferior meritò iudiceris, quanto in verborum artificio superior vis videri. Sic vtérque nostrum discet sua coniuge contentus esse, túque in tuæ Logodædaliæ sinu ludes, minimè profectò me huius formæ insidiante: ego vero in rerum cognitione conquiescam. Quæ hispidum quiddam præ se fert, si cum illius tuæ venustate & calamistris conferatur: sed sic Hercules, vt est apud Xenophontem, Iouis satu editus, in solitudine deliberans de constituendo vitæ genere, diuina virgula potuit asperam virtutis viam, voluptatis deliciis anteponere. Vale mî. L. & si quid fortè in his nostris literis minùs placuit quam ipse velles, cogita nulla remedia tam esse salutaria quam quæ faciunt dolorem. Discéque tibi à multis audienda atque legenda quæ non vis, quoniam in omnes dicis & scribis quæ nescio quis inconsideratus ardor tibi suggerit: nec vlla animi attentione consideras quis tuarum contentionum exitus esse poßit. Atque iterum ictus, si potes, aliquando sape. Datum ex Vrbe VI. Calend. Ianuar. M. D. LXXI.

Iacobus Carpentarius,

Candido Lectori.

MIhi crede, Candide Lector, nunquam in vllius operis confectione magis laboraui: neque tamẽ vnquam in vllius partis editione minùs mihi satisfeci. Quid ergo reliquum nisi vt in hoc, labori valde impar euentus, authorem ipsum ad extremum omnino opprimat, nisi tua beneuolentia sustineatur atque recreetur? Laboris magnitudinem rerum in eo non dico explicatarum, sed certè à nobis tentatarum varietas facile declarabit. Ad quam accedente artis medicæ exercitatione, & regiæ professionis nostræ perpetuo munere, in variis morbis qui nos interea inuaserunt, corpore animóque sic debilitati sumus, vt plerúmque vereremur ne hic fœtus suo authori posthumus tãtum nasceretur. In editione vero ipsa penè infinita interuenerunt, in quibus si à me exigeres, vt ipse omni ex parte alienam culpam magis quàm meam præstarem, profecto de me actum esset. Quoniam soluendo esse nullo modo possem. Nam non modo Typographi nostri, sed & operarum quibus præest, sua sponte non satis officiosa sedulitas, ex eo tẽpore quo in huius editionem cœpimus incumbere, nescio qua apud Senatum contentione accedente, sæpe interturbata est, sed maximè noua luce in religione Christiana, proximo

229

mense Augusto superiore, nobis exoriente, in hac Academia, vel potius in vniuersa Gallia sic omnia commota sunt, vt illi etiã de vita periclitarẽtur, nos verò de seruãdis reliquijs Alcinoi magis quam de hoc ornando cogitaremus. Miraris vero his tempestatibus actum, sic fœdatum esse, vt iam omni ex parte mendis scatere videatur? Accessit inopinata mors P. Rami, & D. Lambini. Qui cùm extincti essent eo ipso tẽpore quo extremam manum adhibebamus operi, cuius pars maxima contra eosdem erat instituta, & cum aliqua contentionis acerbitate tractata, vereri cœpi ne aut cũ laruis pugnare viderer, aut eorum morte insolescere, in quibus negare non possum, orbatum me magnis aculeis ad humanitatis studia recolenda atque illustranda. Quibus rationibus adductus, lubens abortiuũ hoc omnino suppressissem, nouámque eius editionem adornassem, si sine Puteani nostri graui iactura facere potuissem: aut nisi hanc excusationem tibi istarum nugarum iampridem valde auido, probari posse sperauissem. In quibus quanquam, vt liberè dicam quod sentio, vix vlla pagina sit in qua Typographi opera mihi probetur, satis tamen erit quædam indicasse. Vt in his, Candide lector, habeas confitentem reum: ipséque intelligas tibi in cæteris legẽdis præter multa quæ à nostra crassa supináque ignorantia proficisci potuerunt, illius negligentiam semper suspectam esse debere. Bene vale.

ERRATA SIC CORRIGITO.

In Præfatione totius operis.

Paginæ 8.principio,lege,eam locum.
Pag.10.fine,quam illa habet.

Totius operis parte priore.

Pag.6.ad finem,lege,cum hoc tanquam proprium.
Pag.7.principio lege,cogitatione ſua.
Pag.8.ad medium,exequi poteſt.
Eadem pag.ad finem,qui malus & ſapiens.
Pag.17.ad m.lege,ad omnium rerum.
Pag.20.principio,in contrarias partes.
Ibidem,τἀναντία ὑθισκοπεῖν.
Pag.28.ad finem,id quo ſcimus.
Pag.34.p.illis incumbat.
Pag.46.m.quas eſſe conſtat.
Pag.61.f.eaſdem vel diuerſas.
Pag.73.ad finem,Quod autem.
Pag.74.ad finem,poſita definitione.
Pag.75.principio,methodum in inueſtigando.
Pag.87.ad finem,animorum & ſententiarum.
Pag.88.ad finem,me ex eo tempore.
Pag.100.ad finem,bonorum omnium.
Pag.105.p.in Academia.
Ibidem,ad finem,contumelioſum & veterum.
Pag.107.p.dij te veterator.
Pag.111.m.excidiſſent.
Pag.129.m.mecum non collegerit.
Pag.131.m.paulo ante reiecisti.
Pag.141.f.de quibus agitur.
Pag.146.p.enodationis indigent.
Pag.148.p.quibus tuæ diſputationes.
Ibidem,ad f.reuócare conantur.
Pag.150.f.arbitratus es,quod equo.
Pag.p.quæ ſermonis de oratore.
Ibidem,ad medium,alter verò qui.
Pag.177.p.indagat.
Pag.191.ad finem,ſeruatríxque rerum.

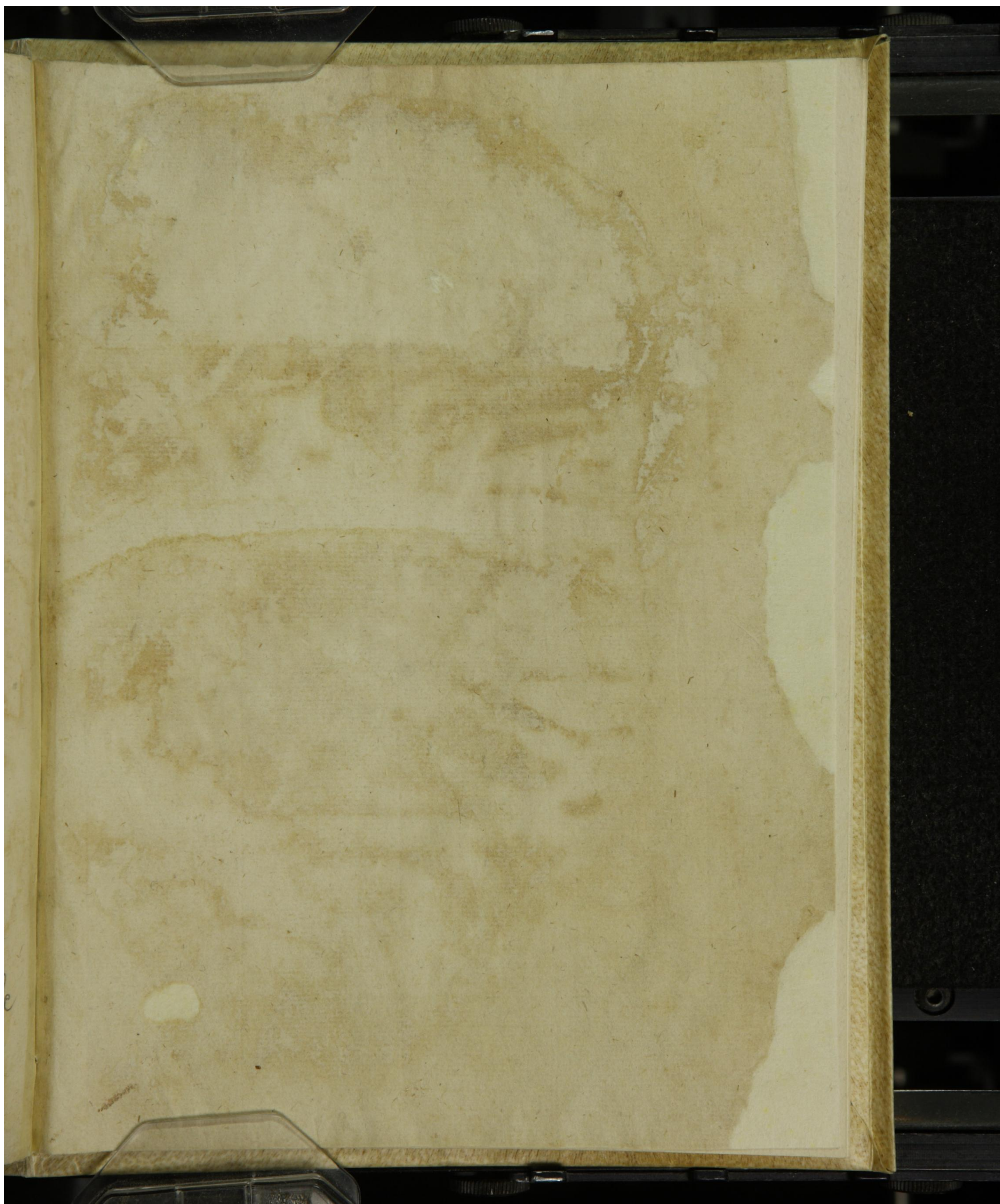
Pag.222.ad m.hoc loco μέτρον.
Ibidem,ad finem,materiæ ἄριθμος.
Pag.226.ad finem,ſimile efficitur.
Pag.229.ad finem,ante annos octo &,
Ibidem bonarum artium
Pag.240 .ad m-eodem quo.
Pag.241.ad m. An fortes dicemus.
Pag.245.ad m.modo circumſcriptis.
Ibidem,materiæ & materiatis.
Pag.246.ad m.pœna indigent.
Pag.257.ad m.vnicè multa.
Pag.267.ad p.nomen appetens.
Ibidem,ad m.ſubiecto communicatam.
Pag.269.ad p.in Iouis limine.
Pag.270.ad p.validum & inuictum.
Pag.271.ad p,ad vnum genus.
Pag.286.ad finem,virtute atque ſapientia.
Pag.295.ad finem, ſtellam appellat.
Pag.299.ad finem,duo quidam progenitores.
Pag.319.ad finem,terra nona.
Pag.325.ad m.præter inſitam formam.
Pag.326.ad m.cœlum animal facit.
Pag.341.ad m.Neque Philoſopho,neque Chriſtiano.
Pag.353.ad m.regione quantamuis.
Pag.360.ad finem, Deo ſua ſubſtantia.
Pag.361.ad p.ipſiſque naturalibus.
Pag.370.ad p.improbi ſimus.
Ibidem ad finem,ſpecialis altera.
Pag.371.ad p.deuotæ ſunt.
Pag.374.ad p.interrogauit de
Ibidem ad finem,Ariſtotelis opinioni.
Pag 376.ad finem,conſuetudo congreſſúſque
Ibidem,terrenúmque & viſibile.
Ibidem,naturæ corporeæ.
Pag.374.ad m.differentia autem & controuerſia.
Pag.389.ad finem.Saporum nuntiæ.
Pag.412.ad p.in medio eſſe locatum.
Ibidem,ad finem,ad ſuam actionem innitatur.
Pag.434.ſi illis concederemus.
Pag.455.ad finem,vt animal naſceretur.

Totius operis parte posteriore.

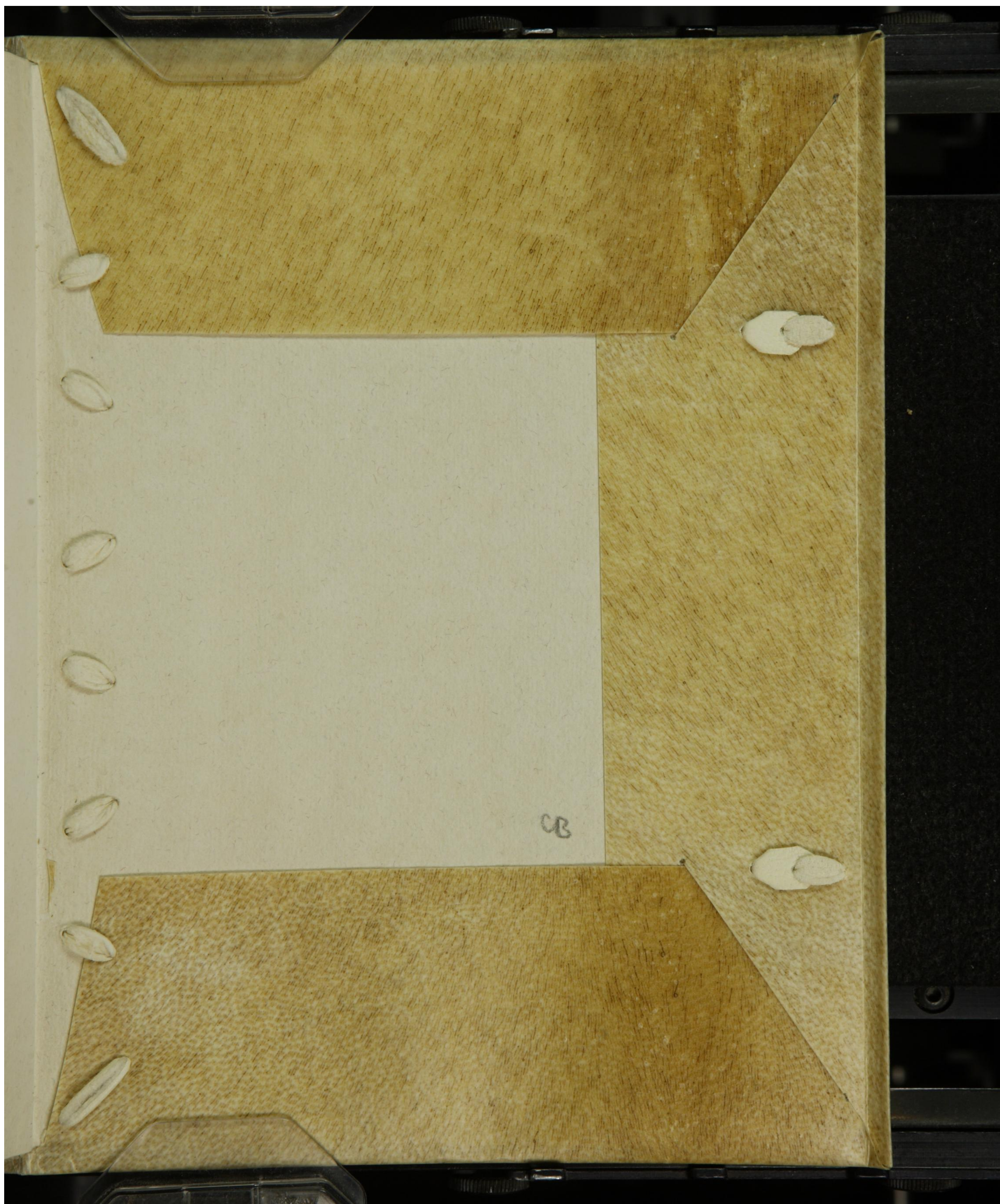
Pag.15.ad p.In quo hoc ipso loco illa.
Pag.177.ad finem,furente domino.
Pag.196.ad finem,in rebus ipsis sensilibus & concretis.
Pag.213.ad m.si ergo,inquit Plato.
Ibidem,ad finem, sequi verò interitus expers.
Pag.248.ad m.in aqua ἀνάκαμψιν.

233

Z Plotinus cum Aristotele

Plotonis cum Aristotele

CB